Journal of Interdisciplinary Social Development (JISDIADP)
วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม
ปีที่ 3 ฉบับที่ 5 - กันยายน - ตุลาคม 2568 Vol.3 No.5 - September - October 2025
ISSN : 2822-1060 (Online)

สถาบันส่งเสริมและพัฒนาวิชาการดือกเตอร์เกษ เลขที่ 1 ม.12 ต.เหล่าต่างคำ อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย
DR.KET Institute of Academic Development and Promotion 1 M.12. Laothangkham Sub-district. Phonphisai District, Nong Khai Province, 43120. Thailand. Tel: +66610186156

วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม

Journal of Interdisciplinary Social Development

ปีที่ 3 ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม 2568)

Vol 3 No.5 (September - October 2025)

ISSN : 2822-1060 (Online)

_ **********_

☞วัตถุประสงค์

วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ บทวิจารณ์หนังสือ แก่นักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ นักศึกษาทุกระดับ และผู้สนใจทั่วไป ในมิติทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การศึกษา ศาสนาและปรัชญา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความที่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน พิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 6 ฉบับ เป็นราย 2 เดือน

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - กุมภาพันธ์ (เผยแพร่ฉบับเต็มทางเว็บไซต์ 28 กุมภาพันธ์)

ฉบับที่ 2 เดือน มีนาคม - เมษายน (เผยแพร่ฉบับเต็มทางเว็บไซต์ 30 เมษายน)

ฉบับที่ 3 เดือน พฤษภาคม - มิถุนายน (เผยแพร่ฉบับเต็มทางเว็บไซต์ 30 มิถุนายน)

ฉบับที่ 4 เดือนกรกฎาคม – สิงหาคม (เผยแพร่ฉบับเต็มทางเว็บไซต์ 30 สิงหาคม)
ฉบับที่ 5 เดือนกันยายน – ตุลาคม (เผยแพร่ฉบับเต็มทางเว็บไซต์ 30 ตุลาคม)
ฉบับที่ 6 เดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม (เผยแพร่ฉบับเต็มทางเว็บไซต์ 30 ธันวาคม)

☞ เจ้าของ

สถาบันส่งเสริมและพัฒนาวิชาการด็อกเตอร์เกษ เลขที่ 1 หมู่ที่ 12 ตำบลเหล่าต่างคำ
อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย 43120 โทร 061-0186156, 082-9356452
E-mail : journalsocialdevelopment@gmail.com

☞ ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
E-mail: zumsa_17@hotmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-9833-4759
Google Scholar: https://scholar.google.com/citations?user=Ex2SJ-8AAAAJ&hl=th

☞ บรรณาธิการ

พระครูสุตสารบัณฑิต, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

☞ กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์
มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.ธโสธร ตู้ทองคำ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ดำเนิน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ พิพัฒน์เอกสกุล
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศรีเสด็จ กองแกน
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
พระนัสชนะ ส่างช้าง, ดร.
นักวิชาการอิสระ
พระครูสุทธิเมธาวัฒน์, ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ฐิติวัสส์ หมั่นกิจ
โรงเรียนพระเทพบัณฑิตวิทยานุสรณ์

☞ **ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ**

ดวงใจ บุญโยง
สถาบันส่งเสริมและพัฒนาวิชาการด็อกเตอร์เกษ

☞ **ฝ่ายประสานงานและจัดการ**

วรรณภา บุปผาโสภา
โทร.061-0186156, Line ID: Ketsada11
e-mail: ketsada.iadp@gmail.com

☞ **ฝ่ายกฎหมาย**

นายชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

☞ **พิสูจน์อักษร**

สมศักดิ์ พะปะเสน

โรงเรียนพระเทพบัณฑิตวิทยานุสรณ์ จังหวัดหนองคาย

☞ **ออกแบบปก**

นายสุริยาทิศ โพธิ์ประสิทธิ์

นักวิชาการอิสระ

☞ **จัดรูปเล่ม**

นายสมศักดิ์ พะปะเสน

โรงเรียนพระเทพบัณฑิตวิทยานุสรณ์ จังหวัดหนองคาย

☞ **พิมพ์ที่**

ศูนย์เรียนรู้การผลิตและจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ดิจิตอล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูถัมภ์ เลขที่ 1 หมู่ 20 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180 โทรศัพท์ 0 2529 0574 7, 0 2909 1633 www.vru.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นปีที่ 3 ฉบับที่ 5 (กันยายน - ตุลาคม) ปีพุทธศักราช 2568 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ มีเนื้อหาสาระของบทความที่หลากหลาย วารสารผ่านการประเมินคุณภาพวารสารใหม่เข้าสู่จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้วารสารจัดอยู่กลุ่มที่ 2 ระยะเวลาการรับรองคุณภาพวารสารตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2568 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2572 และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษาระดับทุกระดับ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิก และท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ **(ก)**

บทบรรณาธิการ **(ช)**

สารบัญ **(ซ)**

ระบำในละครคุณสมภพ **1-18**

RABAM IN THE DRAMA KHUN SOMPHOP

ฮาดัสซาห์ ศรีชัย

บทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา **19-36**

THE ROLE OF PUBLIC SERVICE OF PHRA KRU KASEM NAWAKAN FOUNDATION, WAT LAEM SAI, TAMBOL BORYANG, AMPHER MUANG, SONGKHLA PROVINCE

อัครินทร์ สมศักดิ์, พระครูวิรัตธรรมโชติ, กันตภณ หนูทองแก้ว และ จักรกฤษ เลิศลับ

การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด **37-48**

PARTICIPATORY MANAGEMENT OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE ROI ET

ศุภกฤต จัตุเรศ, สุพล จอกทอง และ วศิน สอนโพธิ์

STRATEGIC DIGITAL INTEGRATION IN GUANGXI AGRICULTURAL PRACTICES : ENHANCING CROP FARM MANAGEMENT WITH DIGITAL INNOVATIONS **49-79**

Pu Fan, Danaikrit Inthurit, Surachai Kungwon and Watcharanan Thongma

ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 **80-92**

DIGITAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN SMALL SCHOOLS UNDER THE NAKHON RATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

นิภารัตน์ เสาว์กระโทก, นัยนา ช่ำชอง และ วิมาน วรรณคำ

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 93-105

COMPETENCIES OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN SMALL-SIZED SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF NAKHON RATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 3

สุพิชญา กิ่งจันทร์แก้ว, นัยนา ช่ำชอง และ วิมาน วรรณคำ

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เรื่องหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธโดยใช้การเรียนรู้ แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 106-117

THE DEVELOPMENT OF LEARNING ACHIEVEMENT ON “DUTIES AND ETIQUETTE OF BUDDHISTS” USING THE 5E INQUIRY-BASED LEARNING MODEL OF GRADE 8 STUDENTS

อรัญญา ประครองพันธ์ และ อดิสร บาลโสง

THE STUDY OF NARRATIVE STRUCTURE AND FILM LANGUAGE IN TSUI HARK’S FILMS 118-135

Sun Wenjun and Chalongrat Chermanchonlamark

THE IMPACT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE, PROFESSIONAL COMMITMENT, AND TEACHER SUPPORT ON STUDENT ENGAGEMENT AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS MAJORING IN THAI LANGUAGE IN YUNNAN, CHINA: THE MEDIATING ROLE OF ACADEMIC EMOTIONS 136-158

Yuan Yidan and Sudaporn Pongpisanu

SUSTAINABLE INNOVATION STRATEGIES IN WILD COFFEE SUPPLY CHAINS 159-191

Xia Wang

AN EXPERIMENTAL STUDY ON THE APPLICATION OF THE BOPPPS TEACHING MODEL IN PUBLIC PHYSICAL EDUCATION MARTIAL ARTS CLASSES AT UNIVERSITIES 192-210
Kangshi Ma

RESEARCH ON THE IMPACT OF THE APPLICATION OF GUANGXI UNIVERSITY OF FOREIGN LANGUAGES AEROBICS COMPULSORY COURSE FLIPPED CLASSROOM ON TEACHING EFFECTIVENESS 211-227
Sibin Zhang

AN INTEGRATED ANALYSIS OF NARRATIVE STRUCTURE AND FILM LANGUAGE IN THE FILMS OF APICHATPONG WEERASETHAKUL 228-242
Meifang Lin and Chalongrat Chermanchonlamark

A THREE-DIMENSIONAL SYNERGISTIC MODEL OF TEACHER JOB PERFORMANCE: ORGANIZATIONAL CLIMATE, PSYCHOLOGICAL CAPITAL, AND CAREER DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN GUANGXI VOCATIONAL COLLEGES 243-261
Huan Yang, Napawan Netpradit and Richeng Huang

RESEARCH ON THE IMPACT OF BLENDED TEACHING MODE OF ACCOUNTING PRINCIPLES COURSES ON STUDENTS' LEARNING OUTCOMES IN GUANGXI HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 262-279
Wanwang Lu

บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย 280-289
THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN POLITICAL PARTICIPATION OF YOUNG PEOPLE IN THAILAND
เกียรติเฉลิม รักษ์งาม

การพัฒนาชุดเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ **290-303**
DEVELOPMENT OF A TOOL KIT FOR ENHANCING COGNITIVE HEALTH THROUGH ĀNĀPĀNASATI
พระครูพิสุทธิปัญญาภิวัฒน์, วิชิต ไชยชนะ, พระครูพิทูรนคราภิรักษ์, พระครูปลัดวิชเนาว์ ปัญญาวชิโร (แจ่มสวัสดิ์), พระปลัดทัศนพล เขมจาโร (พรหมมา) และ นพวรรณ์ ไชยชนะ

การเติบโตและบทบาทของธุรกิจทุนจีนในการส่งออกผลไม้ของประเทศไทย **304-312**
THE GROWTH AND ROLE OF CHINESE CAPITAL BUSINESSES IN THAILAND'S FRUIT EXPORTS
จุฬา จันทร์เมือง, บุญเลิศ ช่วยธานี และ ประเสริฐ บุปผาสุก

การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ กรณีศึกษาสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา **313-330**
THE DEVELOPMENT OF ENGLISH COMMUNICATON GUIDE BOOK FOR SERVICE PROFESSIONS: A CASE STUDY OF WINTER FLOWER GARDEN IN BETONG DISTRICT, YALA PROVINCE
ลาวัณย์ พงษ์สุวรรณศิริ, ซูซัน หามะ, เจนตา แก้วไฝ, สุไรดา กาซอ, ภานุวัฒน์ ศรีมาฆะ, ชฎาภรณ์ สวนแสน และ แวซำซูดิน แวดอกอ

การบริหารจัดการปกครองสมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช **331-346**
ADMINISTRATIVE STYE DURING THE SI THAMMASOKARAT DYNASTY
สืบพงศ์ ธรรมชาติ และ กันตภณ หนูทองแก้ว

พฤติกรรมเด็กจากครอบครัวหย่าร้าง: บาดแผลที่มองไม่เห็น **347-363**
CHILDREN'S BEHAVIOR FROM DIVORCED FAMILIES: THE INVISIBLE WOUNDS
ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกูล

ผลการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 **364-378**
THE EFFECTS OF USING THE SQ4R READING TECHNIQUE COMBINED WITH SKIMMING AND SCANNING TECHNIQUES TO ENHANCE ENGLISH READING COMPREHENSION SKILLS OF GRADE 6 STUDENTS
นันทวรรณ ทองทับ, สุนีตา โฆฒิตชัยวัฒน์ และ พลวัต ฉลอง

แว่วเสียงตีบาตร: บททบทวนสถานภาพงานศึกษา “บาตรบ้านบาตร” ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 379-393
ECHOES OF HAMMERING BOWLS: REVIEWING STUDIES ON BAN BAT MONK’S ALMS-BOWLS AS INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE
กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล

วิเคราะห์การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา 394-403
ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF APPAMAÑÑĀ TO RAISE TO VIPASSANA MEDITATION
พระภิญโญ ปญฺญาทีโป (เอี่ยมสุวรรณ) และ ธานี สุวรรณประทีป

การจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 404-414
NEW PUBLIC MANAGEMENT APPROACH OF KHLONG LUANG MUNICIPALITY, KHLONG LUANG DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE
วัชราภรณ์ พรมพลเมือง, กัญจน์ณัฏฐ์ สังข์นาค, สมชาติ อ่อนประดิษฐ์ และ ธนกฤต โพธิ์เงิน

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาด พัฒนาตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ 415-429
COMMUNITY NATURAL RESOURCE MANAGEMENT BY APPLYING THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY: A CASE STUDY OF THE AGRICULTURAL COMMUNITY OF BAN KUT TALAT PHATTHANA KOK REROM SUBDISTRICT, BAMNET NARONG DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE
ต่อศักดิ์ บุญเสือ, ฉัตรชัย ตั้งศรีทอง และ ศิริพันธ์ ขวัญอ่อน

บทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 430-444
THE ROLES OF LOCAL ADMINISTRATION ACCORDING TO THE AUTHORITY AND DUTIES OF SUBDISTRICT HEADMAN, VILLAGE HEADMAN, DEPUTY SUBDISTRICT HEADMAN, SUBDISTRICT HEAIH OFFICERS, AND ASSISTANT VILLAGE HEADMAN IN THA RUEA DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE
ประสาทพร ขุมทิพย์ และ อภิชาติ พานสุวรรณ

การพัฒนานวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน SODPRE โมเดล สำหรับรายวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ 445-459
THE INSTRUCTIONAL INNOVATION: SODPRE MODEL FOR TEACHER SUBJECT FACULTY OF EDUCATION, THAKSIN UNIVERSITY
อภินันท์ สิริรัตนจิตต์, พัศรเบศวณ์ เวชวิริยะสกุล และ ธัญชนก พูนศิลป์

แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย 460-473
GUIDELINES FOR DEVELOPING WATER RESOURCES FOR PEOPLE IN THE AREA NONG OR SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION SI SATCHANALAI DISTRICT SUKHOTHAI PROVINCE
จิณณวัฒน์ รัตนโยธาสกุล และ จักรวาล สุขไมตรี

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 474-499
ACTIVITIES TO PROMOTE LEARNING OF INTEGRATED BUDDHIST CULTURAL ECOLOGY FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS UNDER THE OFFICE OF PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA
ณัชชา อมราภรณ์, พระสุรชัย สุรชโย, ระวิง เรืองสังข์, พระครูภัทรธรรมคุณ และ อินถา ศิริวรรณ

รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร 500-521
THE MODEL OF FLEXIBILITY SCHOOL ADMINISTRATION IN BANGKOK METROPOLITAN ADMINISTRATION SCHOOL
ระวิง เรืองสังข์

แนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย 522-545
DEVELOPMENT GUIDELINE PROFESSIONAL EDUCATIONAL DMINISTRATION IN THE 21ST CENTURY OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN LOEI PROVINCE
ประสงค์ หัสรินทร์, ระวิง เรืองสังข์, ณัชชา อมราภรณ์, อิสยาภรณ์ เทพประสิทธิ์ และพระครูสมุห์สุทัศน์ ทตฺตมโน (แสง อินทร์)

ศึกษาเชิงวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะสู่การบรรลุธรรม ในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช 546-565
AN ANALYTICAL STUDY OF INFLUENCE OF DHAMMA SONG LEADING TO ENLIGHTENT FOUND IN ERAKAPATTANAGA OF DHAMMAPADA COMMENTARY
ไชยอนันต์ บัวบุศย์, ชัยชาญ ศรีหานู และ ธานี สุวรรณประทีป

บทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี 566-577
THE ROLE OF INFORMATION AND SOCIAL MEDIA IN INFLUENCING LOCAL POLITICAL PARTICIPATION OF CITIZENS IN RAHAN SUBDISTRICT MUNICIPALITY, LAT LUM KAEO DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE
กัญจน์ณัฏฐ์ สังข์นาค, สมชาติ อ่อนประดิษฐ์ และ ธนกฤต โพธิ์เงิน

TECH-INFUSED BUSINESS ENGLISH LEARNING: A STUDENT-CENTRIC EXPLORATION 578-601
Rerkchai Ponsri, Tasnee Keawngam, Wenxin Dong, Wei Shang, Yarnaphat Shaengchart and Natphitsa Chaowanachaemchun

รูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย 602-618
THE MODEL OF BUILDING LEARNING CENTER FOR COMMUNITY IDENTITY ON HIGH AREA AT CHIANG RAI PROVINCE
วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ, พระครูธีรศาสน์ไพศาล, ศุภกร ณ พิกุล, พระครูสมุห์ธนาการ ธนกโร และ รสนันท์ มานะสุข

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา 619-631
FACTORS INFLUENCING THE DECISION TO USE ACCOUNTING FIRM SERVICES BY SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES (SMEs) IN NAKHON RATCHASIMA PROVINCE
ชมพูนุส วังศรี และ ลินนภัสร์ วุฒิกนกกัญจน์

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 632-653
ACADEMIC LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1
ธัญชนก กล่อมสุวรรณ์

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ 654-673
CURRICULUM DEVELOPMENT FOR TRAINING IN THE LOCAL FOLK DANCE YOK KHAN SATHTHA BUCHA KHRU NORA TO ENHANCE PRACTICAL SKILLS
รัตนภัสร์ วราอมรธนวิทย์ และ กัญชพร ตันทอง

วิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา 674-687
ANALYSIS OF PRINCIPLES OF SAMMAPPADHANNA TO PROMOTE VIPASSANA MEDITATION
พระประวัติ ปวฑฺโต (อินชำนาญ) และ ธานี สุวรรณประทีป

การบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร 688-707
THE ADMINISTRATION OF THE ECCLESIASTICAL EDUCATION ACCORDING TO THE 4 MS OF MONASTERIES IN PRAVES-SAPHANSOONG, BANGKOK
พระครูโสภณขันติคุณ ปภสฺสรจิตฺโต (มีกุล), นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร และ ชัยชาญ ศรีหานู

การนำเสนอภาพแทนในเพลงลูกทุ่งอีสานยุคใหม่ 708-729
THE PRESENTATION OF SEXUAL IMAGES IN MODERN ISAN COUNTRY MUSIC
จารุวัฒน์ สุพิบาล, ปวิชญา วินทะไชย และ พีรพงษ์ เคนทรภักดิ์

แนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองในเขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร 730-743
GUIDELINES FOR BUILDING THE MORAL ENCOURAGEMENT FOR THE ELDERLY BASED ON BUDDHIST TEACHINGS OF WAT THONG NAI COMMUNITY, SUAN LUANG, BANGKOK
พระพงษ์ยุทธ ฐฺานวโร (กำจายฤทธิ์) และ วิโรจน์ คุ้มครอง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น **744-755**
FACTORS INFLUENCING SUCCESS IN DRIVING AN EXEMPLARY MORAL ORGANIZATION
นุกูล ทรงมงคลรัตน์

การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาการคำนวณโดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 **756-768**
THE DEVELOPMENT OF SYSTEMATIC THINKING ABILITY AND ACADEMIC ACHIEVEMENT COMPUTATIONAL SCIENCE SUBJECT BY USING MACRO MODEL LEARNING ACTIVITIES FOR TENTH GRADE STUDENTS
สุรัตนา บุญคง และ พีชาณิกา เพชรสังข์

รูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐาน : กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร **769-788**
THE PATTERN OF ASUBHA MEDITATION DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF WAT PA SRIVILAI, BANGMOONNAK DISTRICT, PICHIT PROVINCE
พระวินัยธรประสิทธิ์ สุจิณฺโณ (คำมาก), ชัยชาญ ศรีหานู และ ธานี สุวรรณประทีป

แนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก **789-805**
MANAGEMENT GUIDELINES FOR CHILDBIRTH WELFARE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS UNDER THE PRACHINBURI-NAKHON NAYOK SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE
พิมรดา เอนกศิลป์, สรสิริ วรวรรณ และ ประภาวรรณ ตระกูลเกษมสุข

บทบาทของพระสงฆ์และความศรัทธาในยุคดิจิทัล การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยาและพุทธศาสนาศึกษา **806-818**
THE ROLE OF MONKS AND FAITH IN THE DIGITAL AGE A SOCIOLOGICAL AND BUDDHIST STUDIES ANALYSIS
พระครูปลัดอัมพร อาภาธโร (นุชประเสริฐ), มะลิ ทิพพ์ประจง, พระใบฎีกาสุชิณณะ อณินฺชิโต ,นพวรรณ์ ไชยชนะ และ บุญยืน งามเปรี่ยม

ศึกษาการละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร 819-830
A STUDY ON THE ELIMINATION OF VIPASSANŪPAKKILESA IN THE PRACTICE OF VIPASSANĀ MEDITATION ACCORDING TO THE MAHĀSATIPAṬṬHĀNA SUTTA
พระภัทรชัย โชติโก (ระวังวงค์) และ ธานี สุวรรณประทีป

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย 831-845
THE GUIDELINE FOR DEVELOPING LEARNING BASED ON THE PRINCIPLE OF CONCENTRATION FOR PRATHOMSUKSA 6 STUDENTSAT BAN PLONG TALAT SCHOOL, PLONG SUBDISTRICT,THOENG DISTRICT, CHIANG RAI PROVINCE
พระสมุห์ไกรสิทธิ สุธมฺโม และ วิโรจน์ คุ้มครอง

ความเงียบในห้องเรียนเสมือน: อัตชาติพันธุ์วรรณนาเพื่อไตร่ตรองตนเองและจิตวิญญาณความเป็นครู 846-864
SILENCE IN THE VIRTUAL CLASSROOM: AN AUTOETHNOGRAPHY OF SELF-REFLECTION AND THE SPIRITUALITY OF TEACHING
อนิรุทธิ์ สมเสาร์

RESEARCH ON THE IMPLEMENTATION OF CANTONESE GRAY SCULPTURE ARCHITECTURAL DECORATIVE SCULPTURES IN PRIMARY SCHOOL CURRICULUM: BASED ON THE DUAL PERSPECTIVES OF CULTURAL INHERITANCE AND EDUCATIONAL INNOVATION 865-884
Zhang Rufang, Jantana Khochprasert, Poradee Panthupakorn and Chusak Suvimolstien

BRUSH AND INK FOLLOWING THE TIMES: REACTIVATING CLASSICAL METHODOLOGIES IN CONTEMPORARY SHANSHUI 885-901
Wang JingQiao

AN ANALYSIS OF THE NARRATIVE STRUCTURE AND FILM STYLE OF SOUTH KOREAN CULT FILMS 902-920
Rui Yang and Chalongrat Chermanchonlamark

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียน เครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย 921-936
NEEDS FOR MANAGING THE DEVELOPMENT OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION IN SCHOOLS UNDER THE SISTERS OF SAINT PAUL DE CHARTRES IN THAILAND
ปัณฑิตา อินพาเพียร และ สุชาดา บุบผา

พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน 937-953
BUDDHIST METHODS FOR PREPARING FOR RETIREMENT OF PERSONNEL OF THE ROYAL IRRIGATION DEPARTMENT'S OFFICE NO. 1
พัชร์ศศิ เรืองมณีญาต์ และ จิรัตติกาล สุขสิงห์

ความสัมพันธ์ของนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 954-969
THE RELATIONSHIP BETWEEN DIGITAL INNOVATION AND STUDENT SUPPORT SYSTEM MANAGEMENT IN 21ST CENTURY SCHOOLS UNDER TAK PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1
นันทิกร อุดมศิลป์ และ พุทธกาล แก้สุข

รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก 970-982
AN ADMINISTRATIVE MODEL FOR PROMOTING LEARNER DEVELOPMENT BASED ON THE SCHOOL CURRICULUM THROUGH ACTIVE LEARNING
นุกูล ทรงมงคลรัตน์

การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา เทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช 983-1003
URBAN DEVELOPMENT WITH CULTURAL CAPITAL AND PUBLIC PARTICIPATION CASE STUDY: THUNG SONG MUNICIPALITY NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE
พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร (อะซิ่ม), อัครินทร์ สมศักดิ์, พระมหาอดิศักดิ์ คเวสโก (ฉีดอิ่ม), ศักดิ์ศิธร ชุมแก้ว และ พระมหานาวิน ภทฺรตนฺติเมธี (อรุณรัตน์)

ปัญหาทางกฎหมายในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย ศึกษากรณีกฎหมายไทยในบริบทเปรียบเทียบ 1004-1022
PROBLEMS IN THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE LEGISLATIVE DRAFTING PROCESS: A COMPARATIVE STUDY OF THAI LAWS
รุ่งทิวา คงสนุ่น

การพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย 1023-1033
DEVELOPMENT OF APPROPRITATE SOCIAL SERVICE POLICY FOR THE ELDERLY IN SAKHRAI DISTRICT, NONG KHAI PROVINCE
ภัณฑิลา น้อยเจริญ, พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์ (สิงหา มุ่งหมาย), ทองคำ ดวงขันเพ็ชร และ อริย์ธัช เลิศรวมโชค

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจที่มีด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 1034-1046
THE DEVELOPMENT OF ACADEMIC ACHIEVEMENT AND SATISFACTION THROUGH A LEARNING MANAGEMENT MODEL BASED ON BRAIN-BASED LEARNING COMBINED WITH COMMUNITY-BASED LEARNING ON THE TOPIC OF GEOGRAPHIC TOOLS FOR GRADE 3 STUDENTS
ทวีพัชร์ ศรีช่วย และ ธิดารัตน์ สมานพันธ์

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจ เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 1047-1059
DEVELOPMENT OF ACHIEVEMENT AND SATISFACTION IN THE TOPIC OF THE TRIPITAKA AND BUDDHIST TEACHINGS USING THE CIPPA TEACHING MODEL FOR SOCIAL STUDIES, RELIGION, AND CULTURE SUBJECT, GRADE 4
ภูรินทร์ ตินานพ และ อดิศร บาลโสง

มาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดข้อหาเสพยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 1060-1083
LEGAL ENFORCEMENT MEASURES AGAINST DRUG USE OFFENDERS UNDER THE NARCOTIC CODE B.E. 2564 (2021)
วริทธิ์ ชูวารี

คุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา 1084-1096
QUALITY OF WORKING LIFE AND PSYCHOLOGICAL FACTORS AFFECTING ORGANIZATIONAL COMMITMENT OF POLICE OFFICERS IN CHACHOENGSAO PROVINCE
สกลวรรธน์ ดำทองสุก และ วัลลภ รัฐฉัตรานนท์

วิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1097-1114
METHODS FOR DEVELOPING THE QUALITY OF LIFE OF COMMUNITIES ACCORDING TO THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY
พระสมุห์สุทธิพงษ์ สิริวฑฺฒโน, สมชัย ศรีนอก และ พระมหาสมบูรณ์ สุธมฺโม

การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี 1115-1127
IMPLEMENTATION OF QUALITY-OF-LIFE DEVELOPMENT POLICIES AND PUBLIC PARTICIPATION AFFECTING THE QUALITY OF LIFE OF CITIZENS IN SURAT THANI PROVINCE
มยุรี ครองยุติ, กานดา ผรณเกียรติ์ และ เบญยาศิริ งามสะอาด

ENHANCING FLIGHT SERVICE SKILLS THROUGH DAVIES' INSTRUCTIONAL MODEL AND VIRTUAL REALITY: A LEARNING INNOVATION FOR UNDERGRADUATES 1128-1144
Yingzhi Hu, Rossarin Jermtaisong and Pornpirom Lhongsap

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน 1145-1167

ระบำในละครคุณสมภพ*

RABAM IN THE DRAMA KHUN SOMPHOP

ฮาดัสซาห์ ศรีชัย

Hadassah Srichai

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts, Thailand

Corresponding Author's Email: richaihadassah@gmail.com

วันที่รับบทความ : 23 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 14 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 16 กันยายน 2568

Received 23 August 2025; Revised 14 September 2025; Accepted 16 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด รูปแบบและองค์ประกอบของระบำในละครคุณสมภพ และ 2) วิเคราะห์รูปแบบและกระบวนท่าของระบำในละครคุณสมภพ ได้แก่ ระบำทาส ในละครพูดเรื่องฉัตรแก้ว ระบำอัปสรฟ้อนไฟ ในละครดึกดำบรรพ์เรื่องนางเสือง และระบำอนุสติไทย ในละครพูดสลับลำเรื่องบางระจัน โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และสื่อบันทึกการแสดง รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า 1) ระบำในละครคุณสมภพมีแนวคิดการสร้างสรรค์มาจากการศึกษาประวัติศาสตร์ มีรูปแบบการแสดงระบำ ได้แก่เปิดเรื่อง กลางเรื่องและปิดเรื่อง โดยองค์ประกอบได้รับอิทธิพลจากศิลาจารึกและนาฏศิลป์ต่างชาติมาดัดแปลง เน้นความพร้อมเพรียง ดนตรีประกอบมีทั้งวงเครื่องสาย วงปี่พาทย์ วงเครื่องสายผสมออร์แกนและวงออเคสตราผสมไทย การสร้างเครื่องแต่งกายอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อความสมจริงใกล้เคียงกับยุคสมัยของเหตุการณ์ เน้นใช้ผู้ชายจริงหญิงแท้ 2) การวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนท่าระบำทั้ง 3 ชุด คือ ระบำทาสเป็นระบำเปิดเรื่อง เพื่อสะท้อนเหตุการณ์ของบทละคร ใช้

Citation:

*ฮาดัสซาห์ ศรีชัย. (2568). ระบำในละครคุณสมภพ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 1-18.

Hadassah Srichai. (2025). Rabam In The Drama Khun Somphop. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1-18.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

กระบวนท่าแบบสมัยใหม่ เรียกว่า modern dance ระบำอัปสรฟ้อนไฟเป็นระบำกลางเรื่องเพื่อเชื่อมฉากในการแสดงละคร ใช้กระบวนท่าเลียนแบบภาพจำหลักศิลปะขอม และระบำอนุสติไทยเป็นระบำปิดเรื่อง มุ่งสร้างแรงจูงใจก่อนเข้าสู่การแสดงละคร โดยใช้กระบวนท่าการเต้น เรียกว่า ballet ซึ่งทั้ง 3 ระบำเป็นการจัดระบำเพื่อสร้างความตระการตาให้กับบทละครให้ผู้ชมเกิดความติดตาตรึงใจและสร้างความประทับใจต่อผู้ชม

คำสำคัญ: ระบำในละคร, ละครคุณสมภพ, องค์ประกอบระบำ

Abstract

This thesis employs a qualitative research methodology with the following objectives: 1) examine the concepts, forms, and components of dance in Sompop's theatrical productions, and 2) analyze the choreographic structures and movement vocabulary of three selected dances: the Slave Dance from the spoken play Chatkaew, the Apsara Fire Dance from the grand Likay-style play Nang Sueang, and the Thai Remembrance Dance from the mixed spoken-singing play Bang Rachan. Data were collected through documentary research, academic works, expert interviews, archival performance recordings, and field-based analysis.

Findings revealed that: 1) Sompop's theatrical dances were creatively developed through historical inquiry. Their structural design comprised opening, intermediate, and concluding dances, with elements adapted from stone inscriptions and foreign dance traditions. The choreography emphasized precision and synchronicity. Musical accompaniment integrated diverse ensembles, including string orchestras, piphat ensembles, string-organ hybrids, and Thai-Western orchestral fusions. Costumes were constructed with reference to historical evidence to achieve authenticity, and casting conformed to traditional gender roles by engaging male and female performers respectively. 2) Analysis of the three dance sequences showed that the Slave Dance functioned as an opening piece, reflecting dramatic events through modern dance movements.

The Apsara Fire Dance served as an intermediate sequence, bridging dramatic scenes through choreography modeled after Khmer bas-relief imagery. The Thai Remembrance Dance was employed as a closing piece, designed to inspire audiences prior to the continuation of the play, drawing upon ballet techniques. Collectively, these three dances were instrumental in enhancing theatrical spectacle, intensifying dramatic emotion, and leaving a profound aesthetic impression upon audiences.

Keywords: Rabam in the Drama, Lakon Khun Somphop, Composition in the rabam

บทนำ

ระบำ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง การแสดงที่มุ่งความสวยงามหรือความบันเทิง ใช้ผู้แสดงเป็นหมู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ในการแสดงระบำดำเนินอย่างไม่มีเรื่องราวผู้แสดงจะมีจำนวนเท่าใดก็ได้ เป็นการแสดงที่ใช้การเคลื่อนไหวทุกส่วนของร่างกาย เน้นความพร้อมเพรียงของผู้แสดงเป็นสำคัญ ลักษณะของระบำแต่ละการแสดงจะมีลักษณะเฉพาะ ตามลักษณะของของระบำออกแบบไว้ เช่น กระบวนท่ารำจากท่ารำแบบแผน กระบวนท่ารำตามบทร้องหรือตามทำนองเพลงแบบไม่มีบทร้อง กระบวนท่ารำจากจังหวะช้าและจังหวะเร็วในตอนท้าย กระบวนท่ารำที่ท่าทางซ้ำซ้อนกันหลายจังหวะ กระบวนท่ารำที่เน้นการแปรแถว กระบวนท่ารำในลักษณะกลุ่มและกระบวนท่ารำที่ความหมายในการนำไปใช้โอกาสต่างๆ ซึ่งระบำจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่หนึ่ง ระบำมาตรฐาน ที่มีลักษณะสำคัญ คือ การแต่งกายยืนเครื่องพระ-นาง และกระบวนท่ารำที่กำหนดไว้เป็นแบบแผน ประเภทที่สอง ระบำเบ็ดเตล็ด ระบำที่ประดิษฐ์ท่ารำขึ้นใหม่ มีการแต่งกายตามลักษณะและเนื้อหาให้สอดคล้องกับการแสดงนั้น การแสดงระบำมีความสำคัญเมื่อเข้ามาประกอบในการแสดงละคร โดยเล่าเรื่องราวผ่านการแสดงระบำและสนับสนุนการแสดงละครนั้นๆ ให้เกิดความโดดเด่นขึ้น ทำให้สร้างความประทับใจให้กับผู้ชม โดยระบำในการแสดงละคร มีรูปแบบตามองค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทย เช่น รูปแบบการแสดง ผู้แสดงเพลงที่ใช้ในระบำ ดนตรีประกอบการแสดง กระบวนท่ารำ เครื่องแต่งกายและฉากและอุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นต้น

ระบำเป็นส่วนหนึ่งของการแสดง โดยมีกระบวนการรำตามโครงสร้างของการแสดงระบำ สามารถแบ่งได้ 3 ส่วน ดังนี้ 1) ส่วนนำ เป็นการเริ่มต้นเข้าสู่การแสดงระบำ 2) ส่วนดำเนินเรื่อง ที่เป็นเนื้อหาของระบำ และ 3) ส่วนท้าย การสิ้นสุดการแสดงระบำ ทั้งนี้ระบำที่นำมาใช้ประกอบในการแสดงละครสามารถจัดได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ ตอนเปิดเรื่อง ตอนกลางเรื่อง (การสลับฉาก) และตอนปิดเรื่อง เพื่อให้การแสดงมีความสวยงามและมีความน่าสนใจมากขึ้น เช่นเดียวกับ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์บทละครดึกดำบรรพ์ มีการสอดแทรกระบำอยู่ในส่วนประกอบของเรื่องและระบำท้ายเรื่อง เช่น บทระบำเพลงตะเข็ง-เจ้าเซ็น จากบทละครเรื่องสังข์ทอง เป็นระบำดาวดึงส์ ที่จัดเป็นระบำสอดแทรกลงในเรื่อง และอีกท่าน คือ หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งจัดทำบทละครเกี่ยวกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ การแสดงที่มุ่งปลุกใจคนไทยให้รักชาติ โดยขัดเกลาจิตใจของประชาชนให้มีความรักชาติ ผ่านการแสดงที่มีแทรกบทระบำในละครปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการ เช่น ระบำปลุกใจรักชาติ เพลงตื่นเถิดชาวไทย จากบทละครเรื่อง ศึกถลาง ในท่ารำจากบทละครหลวงวิจิตรวาทการ มีการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับผู้แสดง ส่วนใหญ่จึงไม่เป็นบทระบำมาตรฐาน

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 9 สมภพ จันทรประภา อดีตรองอธิบดีกรมศิลปากร ผู้ที่เติบโตขึ้นในวังบ้านหม้อและเป็นหลานชายของ มล.บุปผา นิมมานเหมินทร์ บุตรีของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ ราชสกุลกุญชร ผู้ดูแลวังบ้านหม้อ ซึ่งวังบ้านหม้อนั้นมีชื่อเสียงทางด้านการละคร ทำให้สมภพ จันทรประภา มีความผูกพันด้านการละครมาตั้งแต่เยาว์วัยและมีความรู้ความสามารถทางด้านการละครตลอดจนด้านประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและประวัติศาสตร์ชาติอื่น ๆ ในผลงานการประพันธ์ การสร้างสรรค์บทละคร ทางด้านวิธีการเขียน การใช้ภาษา ด้วยสมภพ จันทรประภา ที่ชื่นชอบการอ่านและการค้นคว้าวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์และพงศาวดารชาติอื่น ๆ จึงได้นำเอาความรู้จากการค้นคว้ามาประพันธ์เป็นบทละคร ซึ่งละครส่วนใหญ่เป็นละครอิงประวัติศาสตร์และพงศาวดาร จึงไม่ได้มีคุณค่าเฉพาะด้านวรรณศิลป์เท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าในเชิงความรู้ทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยสมภพ จันทรประภา ได้อาศัยเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ จากพงศาวดารและหลักฐานเชิงประวัติศาสตร์ จัดทำเป็นบทละครตามแบบฉบับของสมภพ จันทรประภา ที่สร้างสรรค์งานละครขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์และเพื่อให้ผู้ชมได้ชมอะไรแปลกหูแปลกตา สวย ๆ งาม ๆ ที่ไม่ได้แต่งบทละครขึ้น เพื่อปลุกใจใคร ดังเช่น ละครของหลวงวิจิตรวาทการ งานสร้างสรรค์ละครของสมภพ จันทรประภา ได้จัดแสดงครั้งแรก ปี พ.ศ.2511 ในสมัยจอมพล ถนอม กิตติขจร

มอบหมายให้ สมภพ จันทรประภา จัดการแสดงละคร เพื่อขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ละครของ สมภพ จันทรประภา เป็นละครรูปแบบใหม่ โดยคนทั่วไป เรียกกันว่า “ละครคุณสมภพ” มีลักษณะเฉพาะตัว คือ บทละครอิงประวัติศาสตร์ มักอาศัยเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญทั้งของไทยและชาติอื่น ๆ มาจัดทำบทละคร การดำเนินเรื่องในตัวบทที่มีการใช้บทบริภาษสอดแทรกอยู่ในละครเรื่องต่าง ๆ การออกแบบฉากแบบเสมือนจริงและแบบจินตนาการ ในบทละครของสมภพ จันทรประภา แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ ที่แสดงทางโทรทัศน์ โดยมีจำนวน 38 เรื่อง ได้แก่ ละครพูด จำนวน 11 เรื่อง ละครแนวดึกดำบรรพ์ จำนวน 22 เรื่อง ละครพูดสลับลำ จำนวน 5 เรื่อง สำหรับที่แสดงทางเวที แบ่งละครออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ละครพูด ละครแนวดึกดำบรรพ์และละครพูดสลับลำ โดยมีจำนวน 16 เรื่อง ได้แก่ ละครพูด จำนวน 1 เรื่อง ละครแนวดึกดำบรรพ์ จำนวน 9 เรื่อง และละครพูดสลับลำ จำนวน 6 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 54 เรื่อง การสร้างบทละครที่สมภพ จันทรประภา ได้สร้างความโดดเด่นในตัวบทละคร เครื่องแต่งกายและดนตรีแล้ว นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่ปรากฏอยู่ในการแสดงละคร คือ มีระบำสอดแทรกในบทละครเพื่อสร้างความตระการตาในการแสดงละคร ที่สร้างความงดงามให้เกิดความสมจริงและความแปลกตาให้กับผู้ชม ได้แก่ ฉาก เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์การแสดง

ระบำในละครคุณสมภพ เกิดขึ้นเพื่อเสริมอารมณ์และสร้างบรรยากาศให้แก่ผู้ชม แต่จุดมุ่งหมายของระบำคือ การช่วยเพิ่มความตระการตาในการดำเนินเรื่อง ลักษณะระบำที่ปรากฏมีการรำตามแบบแผนของละครรำ โดยการรำเป็นเพียงการรำประกอบบท มีการออกแบบท่ารำตามสัญชาติของบทละคร ลักษณะระบำในละครของสมภพ จันทรประภา เป็นระบำมาตรฐานและระบำที่ประดิษฐ์ท่ารำขึ้นใหม่ในบทละคร สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ ระบำที่มีคำร้องประกอบการแสดง และระบำที่ไม่มีคำร้องประกอบการแสดง โดยสอดแทรกระบำต่าง ๆ เพื่อสร้างความตระการตาให้แก่การแสดงไว้ในบทละคร

จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่า ระบำในละครคุณสมภพ มีกระบวนท่ารำ เป็นการรำประกอบบท แบ่งออกเป็นระบำที่เปิดเรื่อง ระบำตอนกลางเรื่องและระบำปิดเรื่อง การแสดงระบำเพื่อเพิ่มความตระการตาในเนื้อหาการแสดงและเพื่อคั่นเวลาสลับฉากในการแสดง และเนื่องจากระบำของสมภพ จันทรประภา มีลักษณะการใช้กระบวนท่าทางที่นำเอาภาษามือภาษาท่าทางและท่ายืน มาประกอบกันเป็นท่ารำที่มีความเหมาะสมตามเรื่องราวในบทละครของประวัติศาสตร์หรือพงศาวดารนั้น โดยกระบวนท่าทางที่ผสานกับกระบวนท่ารำของสากล

เพื่อให้ผู้แสดงได้แสดงท่าทางที่เกิดขึ้นตามพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์และมีความหมายต่อการแสดงบทบาท อารมณ์และการแสดงความรู้สึก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกระบวนท่ารำในลักษณะง่าย ๆ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่อง “ระบำในละครคุณสมภพ” โดยเลือกศึกษาละครพูด ในเรื่องฉัตรแก้ว ละครแนวดึกดำบรรพ์ เรื่องนางเสือง และละครพูดสลับลำ เรื่องบางระจันโดยผู้วิจัยได้มุ่งประเด็น ระบำทาสในละครพูด เรื่องฉัตรแก้ว ระบำอัปสรฟ้อนไฟ ในละครแนวดึกดำบรรพ์เรื่องนางเสือง และระบำอนุสติไทย ในละครพูดสลับลำเรื่องบางระจัน เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดรูปแบบและองค์ประกอบของระบำในละครคุณสมภพและเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด รูปแบบและองค์ประกอบของระบำในละครคุณสมภพ
2. วิเคราะห์รูปแบบและกระบวนท่าของระบำในละครคุณสมภพ ได้แก่ ระบำทาส ในละครพูดเรื่องฉัตรแก้ว ระบำอัปสรฟ้อนไฟ ในละครแนวดึกดำบรรพ์เรื่องนางเสือง และระบำอนุสติไทย ในละครพูดสลับลำเรื่องบางระจัน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ระบำในละครคุณสมภพ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบำในละครคุณสมภพ มีขั้นตอนกระบวนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับแนวคิดและองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบำในละครคุณสมภพ จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และสรุปเป็นคำนิยามศัพท์ในการวิจัย
3. สร้างแบบสอบถามจากกรอบเนื้อหาในคำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน
4. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ทำการตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

5. เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปทดลองใช้กับหน่วยการวัดที่มิใช่ประชากรในการวิจัย แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น

6. หากพบว่า แบบสอบถามมีความเชื่อมั่นแล้ว จึงนำไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

การศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัยและเอกสารทางวิชาการ จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่จะศึกษาเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ ของระบำในละครคุณสมภพ ตลอดจนแนวคิดและวิธีในการการสร้างระบำในละครคุณสมภพ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

ใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการบันทึก การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นนำมาจัดระบบหมวดหมู่ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ข้อมูลจากกลุ่มบุคคลในการสัมภาษณ์กลุ่มต่างๆ ตลอดจนวิเคราะห์กระบวนท่ารำของระบำในละครคุณสมภพจากผู้ออกแบบท่ารำ

ผลการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด รูปแบบและองค์ประกอบของระบำในละครคุณสมภพ

แนวความคิดการสร้างสรรค์ระบำของสมภพ จันทรประภา ได้นำเรื่องราวของบุคคลทางประวัติศาสตร์ทั้งไทยและชาติต่าง ๆ มาแต่งเป็นบทละคร จากนั้นจึงจะสร้างระบำให้มีความสอดคล้องกับบทละครทางประวัติศาสตร์เรื่องนั้น ๆ สามารถแบ่งบทของระบำที่บรรจุไว้ในละครของสมภพ จันทรประภา ได้แก่ ระบำในบทละครพูดเฉลิมพระเกียรติ ระบำที่เฉลิมเกียรติพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายในเหตุการณ์ของเรื่องราวนั้น ระบำในบทละครประวัติศาสตร์ เป็นระบำที่แสดงในรูปแบบละครแนวดึกดำบรรพ์และละครพูดสลับลำ เกิดจากประวัติศาสตร์ชาติไทยและชาติอื่น ๆ บทละครที่มีรูปแบบเฉพาะของตนเอง จึงทำให้บทของระบำที่บรรจุอยู่ในบทละคร มีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวของบรรพบุรุษของไทยหรือของชาติอื่น ๆ และการสร้างระบำขึ้นมาเพื่อให้ละครที่มีไม่น่าเบื่อ มีสิ่งแปลกหูแปลกตาผู้ชม

รูปแบบของการแสดงระบำในละครของคุณสมภพ จันทรประภา คือ การสอดแทรกระบำต่าง ๆ ไว้ในละคร โดยมีบทระบำที่ปรากฏไว้ในบทละครจำนวน 29 เรื่อง และระบำที่ไม่

ปรากฏในบทละครจำนวน 24 เรื่อง ซึ่งในบทละครของสมภพ จันทรประภา จะสอดแทรกทั้งระบำมาตรฐานและระบำที่ประดิษฐ์กระบวนท่ารำขึ้นใหม่ แบ่งเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) ระบำเปิดเรื่อง เพื่อสะท้อนเหตุการณ์ของเรื่องราวในบทละคร 2) ระบำกลางเรื่อง เพื่อเชื่อมฉากในการแสดงละคร และ 3) ระบำปิดเรื่อง เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ชมก่อนเข้าสู่การแสดงละคร การออกแบบสร้างสรรค์ระบำสอดแทรกในละคร ถือเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความตระการตาและการสร้างความน่าสนใจในการแสดงให้กับผู้ชม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ปรากฏในละครของสมภพ จันทรประภา

องค์ประกอบของระบำในละครของคุณสมภพ จันทรประภา ได้แก่ 1) การออกแบบท่ารำ ผู้แสดงต้องแสดงท่าทางที่เกิดขึ้นตามพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์และมีความหมายต่อการแสดงบทบาท อารมณ์และการแสดงความรู้สึกนั้นถ่ายทอดไปยังผู้ชม ส่วนใหญ่จะเป็นกระบวนท่ารำในลักษณะง่าย ๆ หรืออาจมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับให้เหมาะสมกับผู้แสดงที่เน้นความพร้อมเพรียงกันอย่างกลมกลืน การสร้างท่าทางเป็นสัญลักษณ์เฉพาะ การเคลื่อนไหวร่างกาย การแสดงท่าทางเป็นการนำเอาภาษามือ ภาษาท่าทางและท่ายืน มาประกอบกันเป็นท่ารำ การเลือกสรรท่ารำแล้วนำมาเรียงให้ต่อเนื่องกันเป็นการร่ายรำหนึ่งชุดการแสดง 2) ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง เป็นองค์ประกอบสำคัญในการแสดง เพื่อเสริมสร้างอารมณ์ความรู้สึก สื่อความต้องการและความรู้สึกของตัวละคร โดยมีนายเมธา หมู่เย็น ได้เริ่มเรียนรู้เพลงที่ใช้กับระบำรำฟ้อน ในบทละครของสมภพ จันทรประภา เพลงที่ใช้ส่วนใหญ่ เป็นเพลงอัตราสองชั้นที่เป็นเพลงในลักษณะทั่วไปและเพลงภาษา เช่น ลาว เขร จีน แขก 3) ผู้แสดงระบำในละครของสมภพ จันทรประภา ไม่ได้เป็นนักแสดงมืออาชีพอย่างกรมศิลปากร แต่เป็นคณะละครสมัครเล่น การเลือกผู้แสดงที่มีลักษณะรูปร่างเหมาะสมกับบทบาทของตัวแสดง รวมถึงสรีระของร่างกาย การใช้ผู้ชายจริงและผู้หญิงแท้ เพื่อให้เห็นถึงความสมจริงของการแสดงมากยิ่งขึ้น ซึ่งเดิมทีจะนำนิสิตจากสถาบันต่าง ๆ มารวมแสดง โดยผู้แสดงส่วนใหญ่ คือ นิสิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงและสถาบันการศึกษาอื่นๆ เช่น นักเรียนในโรงเรียนวิทยาลัยนาฏศิลป ข้าราชการของกรมศิลปากร และผู้แสดงคณะละครอาสาสมัครในพระบรมราชินูปถัมภ์ และ 4) การแต่งกายในการแสดงระบำของสมภพ จันทรประภา การสร้างการแต่งกายเพื่อให้เกิดความสมจริง ให้มีความใกล้เคียงกับยุคสมัยของเหตุการณ์แต่ละเรื่องการสร้างเครื่องแต่งกายให้เหมาะกับการใช้งานและการแต่งกายที่ประดิษฐ์เครื่องแต่งกายตามจินตนาการของผู้ออกแบบโดยอาศัยหลักฐาน

ทางประวัติศาสตร์หรือการออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความอลังการไปตามลักษณะของระบำที่ถูกกำหนดขึ้น

2. วิเคราะห์รูปแบบและกระบวนท่าของระบำในละครคุณสมภพ

การวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนท่าของระบำทาส ในละครพูดเรื่องฉัตรแก้ว ระบำอัปสรฟ้อนไฟ ในละครแนวดึกดำบรรพ์เรื่องนางเสืองและระบำอนุสติไทย ในละครพูดสลับลำเรื่องบางระจัน

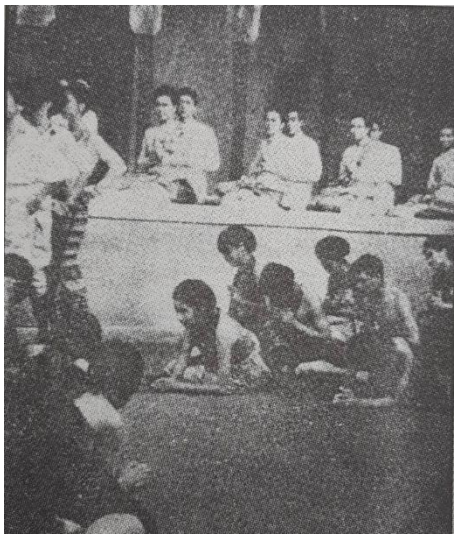

ภาพที่ 1 ละครพูดเรื่องฉัตรแก้ว พ.ศ. 2510
ที่มา: วิมลศรี อุปรมัย (2553 : 76)

2.1 การวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนท่าของระบำทาส ในละครพูดเรื่องฉัตรแก้ว

รูปแบบการแสดงระบำทาส ในละครพูดเรื่องฉัตรแก้ว สมภพ จันทรประภา ได้สอดแทรกระบำทาสในตอนปิดของเรื่อง ของละครพูดเรื่องฉัตรแก้ว เพื่อสะท้อนเหตุการณ์ของเรื่องราวในบทละคร แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เป็นทาส การสะท้อนถึง ชีวิต ความรู้สึก และชะตากรรมของเหล่าทาสในสังคมไทยโบราณ โดยใช้การร่ายรำเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดอารมณ์ ทั้งความทุกข์ทรมาน การกดขี่ ความหวังอันริบหรี่ของผู้เป็นทาสและการจับระบำในตอนท้ายของเหล่าทาสและนายทาสที่สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่งในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีองค์ประกอบหลักในการสร้างระบำ ดังนี้ 1) การแสดงท่าทางที่เน้นการแสดงออกทางอารมณ์ การเคลื่อนไหวของ Modern Dance ทำให้เห็นว่าการ

เคลื่อนไหวท่าทางของระบำทาส มีความหลากหลายในด้านของจุดเต้น มิติ และอารมณ์ โดยการใช้จุดพื้นที่ให้ชัดเจน 2) ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง ใช้วงเครื่องสายเดี่ยววงเล็กและวงปี่พาทย์เครื่องห้า โดยการใช้เครื่องดนตรีไทยอย่าง ซอด้วง ซออู้ ขลุ่ย กลองรำมะนา เพื่อสร้างบรรยากาศโศกเศร้าและกดดัน สื่อถึงความทุกข์ของทาส การบรรจุเพลงในระบำเลือกใช้เพลงดาวทองเป็นเพลงอัตราจังหวะสองชั้นสำเนียงมอญ ให้อารมณ์โศกเศร้า วังเวงใจ เพลงกล่อมพญาเป็นเพลงทำนองเก่า เพลงกราวตะลุงช่วยเพิ่มจังหวะที่กระฉับกระเฉงและเพลงมหาชัยเพื่อคำนับหรือการแสดงความเคารพต่อพระบรมวงศ์ 3) ผู้แสดง บทบาทที่สำคัญในระบำทาส คือเหล่าทาส ที่จะต้องเป็นผู้ถ่ายทอดกระบวนท่ารำตลอดจนการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่เจ็บปวด เศร้า โกรธ รื่นเริงและเข้มแข็ง ดังนั้นผู้แสดงต้องทำท่าทางเลียนแบบตามธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ที่ถูกขัง 4) การแต่งกายของเหล่าทาส เป็นการแต่งกายแบบตามมีตามเกิดในเหตุการณ์ยุคสมัยนั้น

กระบวนท่าของระบำทาส ในละครพูดเรื่องฉัตรแก้ว เน้นความเป็นธรรมชาติของร่างกาย สะท้อนสภาวะความเป็นทาสทางกายและใจ ใช้การเคลื่อนไหวที่แรง มีพลัง แต่ก็กดทับด้วยอารมณ์ขมขื่น สะท้อนความรู้สึกที่อยู่ภายใต้การกดขี่ โดยใช้ท่าทางจาก Modern Dance ผสานกับการแสดงแบบ ภาษากายร่วมสมัย การแสดงท่าทางที่เน้นการแสดงออกทางอารมณ์ท่าทางไม่อ่อนช้อยแบบระบำไทยทั่วไป แต่เน้นการสื่อสารความรู้สึกจากภายใน จากสีหน้า ร่างกาย การเกร็งตัว การทรุดลง การบิดเบี้ยว ใช้เพื่อบอกอารมณ์ มีการหายใจหนักหรือการหยุดนิ่ง เพื่อแสดงความรุนแรงทางอารมณ์ เช่น ท่าย่อเข่าทรุดลง มือปิดหน้าสื่อความอับอายและหมดหนทาง ท่าดิ้นเกร็งแขนกางนิ้วแรงๆสื่อถึงการพยายามต่อต้าน ท่าคลานช้าๆพื้นต่ำสื่อถึงการแสดงการจำนน/ถูกกดขี่ และท่ายืดลำตัวขึ้นแล้วหักกลับอย่างแรงสื่อถึงการพยายามลุกขึ้นแล้วถูกกดลงอีก ระบำทาสนี้มีการเคลื่อนไหวที่แตกต่างจากระบำอื่นๆ ที่เรียกว่า “การเคลื่อนไหวตัดมิติอย่างเฉียบพลัน” เช่น จากนอนนิ่ง ⟶ ลุกพรวด ⟶ หยุดนิ่ง ⟶ ดิ้นอย่างรุนแรง เพื่อถ่ายทอดแนวความคิดและอาศัยความสมดุลการใช้พื้นที่ของท่าเต้นแต่ละท่าให้มีความชัดเจนในสิ่งที่แสดงออกมา

ภาพที่ 2 ระบำอัปสรฟ้อนไฟ (3)
ที่มา: วีดิทัศน์ โดยอาจารย์คัทรียา ประกอบผล (2561)

2.2 การวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนท่าของระบำอัปสรฟ้อนไฟ ในละครแนวดึกดำบรรพ์เรื่องนางเสือง

รูปแบบการแสดงระบำอัปสรฟ้อนไฟ ในละครแนวดึกดำบรรพ์เรื่องนางเสือง สมภพ จันทรประภา ได้สอดแทรกระบำอัปสรฟ้อนไฟในตอนกลางของเรื่อง เพื่อเชื่อมฉากในการแสดงละครจากฉากที่ 6 ฉากหน้าม่านแดงกระบวนม้าและฉากที่ 7 ฉากภายในเทวาลัย โดยนำแนวคิดความเชื่อแบบขอม การผสมผสานศิลปะการร่ายรำไทย-ขอมเข้ากับองค์ประกอบของไฟ เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์(พระศิวะ) และความอลังการของการแสดง ที่สะท้อนถึงอารยธรรมโบราณ ซึ่งถูกนำมาสร้างสรรค์ใน ละครแนวดึกดำบรรพ์เรื่อง “นางเสือง” โดยมีองค์ประกอบหลักในการสร้างระบำ ดังนี้ 1) กระบวนท่ารำ การรำที่ใช้เพียงประกอบบทร้อง มีการออกแบบท่ารำออกภาษาต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลทางศิลปะมาจากขอม โดยเลียนแบบภาพจำหลักตามปราสาท 2) ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง ใช้วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์และวงเครื่องสายเครื่องคู่ เพื่อให้การบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เน้นเสียงที่อ่อนหวาน นุ่มนวลและสง่างาม ใช้ซอด้วง ซออู้ ขลุ่ยและจะเข้ เพื่อให้เสียงมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยใช้บรรเลงเพลงโบราณ คือ เพลงเขมรกล่อมลูก ซึ่งเป็นทำนองเก่าสำเนียงเขมร เขมรกล่อมลูก 3) ผู้แสดง ใช้ผู้แสดงผู้หญิงล้วน มีบุคลิกอ่อนช้อย สง่างาม ใบหน้าคมขำแบบไทย-ขอม เน้นความนิ่ง นุ่มนวล สม่ำเสมอ และอารมณ์ของท่วงท่า 4) การแต่งกายระบำอัปสรฟ้อนไฟ จะแต่ง

กายตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ภาพจำหลักตามปราสาท ซึ่งมีอิทธิพลทางศิลปะมาจากขอม

กระบวนท่าของระบำอัปสรฟ้อนไฟ ในละครแนวดึกดำบรรพ์เรื่องนางเสือง เป็นระบำที่สร้างขึ้นตามแบบศิลปะขอม การแสดงท่าทางในภาพจำหลักสะท้อนท่วงท่าที่ละเอียด ประณีต อ่อนช้อย และความสมดุล อย่างการใช้ภาษาท่าจากภาพนิ่ง ⟶ สู่การเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิต เช่น การเอียงสะโพกเป็นการยืนสะโพกเฉียง-อกแอ่น การงอแขนในแนวตั้งหรือแนวนอนเป็นการใช้แขนซ้ายแนวตั้ง แขนขวาแนวนอน ท่าแบมือปลายนิ้วชี้ขึ้นหรือโค้งนิ้วแบบอัปสราเป็นสัญลักษณ์ของความสง่างามหรือสื่อถึงพิธีกรรม การพับขาข้างหนึ่งเล็กน้อยเสมือนท่าฐานในภาพสลัก ศีรษะเอียงมีการมองต่ำเล็กน้อยแสดงความอ่อนน้อม พร้อมให้ความรู้สึกศักดิ์สิทธิ์ การออกแบบการเคลื่อนไหวของระบำอัปสรฟ้อนไฟ เป็นการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องช้า ๆ มีจังหวะยืด-ผ่อน หมุนลำตัวเล็กน้อย และการเปลี่ยนองศามุมของท่ารำ เพื่อเลียนแบบทิศทางที่อัปสราในภาพสลักหันหน้าไปต่างกัน แสดงให้เห็นถึงรากฐานทางอารยธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น

ภาพที่ 3 ระบำอนุสติไทย (2)

ที่มา: วีดิทัศน์ศึกบางระจัน โดยพลตรีหญิงสาวิกา ชื่นคงชู (2526)

2.3 การวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนท่าของระบำอนุสติไทย ในละครพูดสลับลำเรื่องบางระจัน

รูปแบบการแสดงระบำอนุสติไทย ในละครพูดสลับลำเรื่องบางระจัน ได้สอดแทรกระบำอนุสติไทยในตอนเปิดของเรื่อง เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ชมก่อนเข้าสู่การแสดงละคร

การแสดงละคร โดยสร้างขึ้นจากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติไทย การนำระบำให้สื่ออารมณ์ความรักชาติ ความสามัคคี เกียรติภูมิของวีรชนและการปลุกจิตสำนึกในความเป็นไทยของประชาชน ความเสียสละ ความกล้าหาญ ให้มีจิตวิญญาณที่รักแผ่นดิน โดยมีองค์ประกอบหลักในการสร้างระบำ ดังนี้ 1) การแสดงท่าทางของบัลเล่ต์ โดยใช้ปลายเท้าเต้นประกอบเพลง เน้นความสง่างาม ที่อาศัยการทรงตัวที่ดีของส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย 2) ดนตรีและเพลงประกอบการ แสดง เป็นการใช้วงดนตรีร่วมสมัย คือ วงเครื่องสายผสมออร์แกนหรือวงออเคสตราผสมไทย การนำเครื่องดนตรีไทยมาบรรเลงผสมกับเครื่องดนตรีตะวันตกมาบรรเลงร่วมกันให้เสียงดนตรีมีความกลมกลืน ทั้งในด้านความลึกของเสียงและความพลิ้วไหว เพื่อให้สอดคล้องกับเพลงประกอบจังหวะตามแบบอย่างตะวันตก คือ ใช้เพลงจังหวะสโลว์-มาร์ช ท่วงทำนองของเพลงที่ขึงขัง สง่างาม องอาจและให้ความรู้สึกเศร้าสลด 3) ผู้แสดง ต้องมีพื้นฐานทางบัลเล่ต์และมีสรีระที่เหมาะกับบัลเล่ต์ สามารถกระโดด หมุน และยืนบนปลายเท้าได้ดี 4) การแต่งกายระบำอนุสติไทย มีการแต่งกายลักษณะบัลเล่ต์ประยุกต์ คือ เป็นกางเกงรัดรูปประกอบกับรองเท้ารัดรูปชนิดผ้านิ่ม (Soft shoe) โดยการใช้สีของรองเท้ากลมกลืนไปกับสีของถุงน่องอีกด้วย

กระบวนท่าของระบำอนุสติไทย ในละครพูดสลับลำเรื่องบางระจัน การเคลื่อนไหวที่ผสมผสานบัลเล่ต์ตะวันตก ท่วงท่าบัลเล่ต์ที่ถูกนำมาใช้เพื่อเสริมความสง่างามและพลังในท่าทาง เป็นเหมือนบทสรรเสริญเพื่อรำลึกถึงวีรกรรมของชาวบ้านบางระจัน การสู้เพื่อปกปักรักษาประเทศไทย การใช้ร่างกายเพื่อสื่ออารมณ์ อย่างการชูมือพนม การเคลื่อนไหวข้อศอก ข้อมืออย่างละเอียดอ่อน เช่น ท่าโค้งตัวแล้วชูมือขึ้นสื่อถึงการแหงนมองฟ้าเพื่อระลึกถึงบรรพชน ท่าเอนตัวไปข้างหลังพร้อมกางแขนแสดงถึงความเสียสละอย่างสูงสุด ท่าหมุนตัวช้า ๆ แล้วหยุดนิ่งสื่อถึงความรู้สึกของการหยุดเพื่อรำลึก และท่าย่อแล้วผลักแขนไปข้างหน้าสื่อถึงการส่งพลังสละชีวิตและปกป้องผืนแผ่นดิน ระบำอนุสติไทยแสดงถึงรูปแบบศิลปะร่วมสมัย แสดงให้เห็นการเปิดรับอิทธิพลจากศิลปะตะวันตกอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเสริมความสมบูรณ์ทางศิลปะของการแสดงที่สอดแทรกอยู่ในละครของสมภพ จันทรประภา

อภิปรายผล

เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ความสอดคล้อง ความเหมือน ความแตกต่างกับกรอบแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยอื่น ๆ ในอดีตที่ผ่านมาอย่างไร ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าแนวความคิดการสร้างสรรค์ระบำของสมภพ จันทรประภา ได้นำเรื่องราวของบุคคลทางประวัติศาสตร์ทั้งไทยและชาติต่างๆ มาแต่งเป็นบทละคร มีรูปแบบการสอดแทรกระบำต่าง ๆ ไว้ในละคร คือ 1) ระบำเปิดเรื่อง เพื่อสะท้อนเหตุการณ์ของเรื่องราวในบทละคร 2) ระบำกลางเรื่อง เพื่อเชื่อมฉากในการแสดงละคร และ 3) ระบำปิดเรื่อง โดยมีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) การออกแบบท่าในลักษณะง่าย ๆ ปรับให้เหมาะสมกับผู้แสดงที่เน้นความพร้อมเพรียงกันอย่างกลมกลืน 2) เพลงที่ใช้ส่วนใหญ่ เป็นเพลงอัตราสองชั้นที่เป็นเพลงในลักษณะทั่วไปและเพลงภาษา เช่น ลาว เขร จีน แขก 3) ผู้แสดงใช้ผู้ชายจริงและผู้หญิงแท้ และ 4) การสร้างการแต่งกายเพื่อให้เกิดความสมจริง ให้มีความใกล้เคียงกับยุคสมัยของเหตุการณ์แต่ละเรื่อง โดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือการออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความอลังการไปตามลักษณะของระบำที่ถูกกำหนดขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีนาฏยทฤษฎี ของศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ และงานวิจัยเรื่องละครคุณสมภพของธีรภัทร์ ทองนิ่ม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่ามีการสร้างสรรค์ระบำเพื่อสะท้อนอารมณ์เชื่อมโยงฉาก และสะท้อนเหตุการณ์ของบทละคร ได้แก่ ระบำทาสในละครพูดเรื่อง ฉัตรแก้ว แสดงในตอนปิดเรื่อง ถ่ายทอดความทุกข์และชะตากรรมของทาสผ่านการเคลื่อนไหวแบบ Modern Dance ผสานดนตรีวงเครื่องสายและปี่พาทย์ที่สร้างบรรยากาศโศกเศร้า ผู้แสดงใช้ท่าทางตามธรรมชาติที่สะท้อนการกดขี่และการดิ้นรน ส่วนระบำอัปสรฟ้อนไฟในละครแนวดึกดำบรรพ์เรื่อง นางเสือง เป็นระบำกลางเรื่อง ใช้กระบวนท่าที่เลียนแบบภาพจำหลักศิลปะขอม ถ่ายทอดความศักดิ์สิทธิ์และความอลังการผ่านการเคลื่อนไหวอ่อนช้อยต่อเนื่อง ประกอบวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์และเครื่องสาย เสริมด้วยการแต่งกายตามหลักฐานโบราณคดี ขณะที่ระบำอนุสติไทยในละครพูดสลับลำเรื่อง บางระจัน เป็นระบำเปิดเรื่อง มุ่งสร้างแรงบันดาลใจและปลุกจิตสำนึกในความรักชาติ โดยใช้ท่วงท่าบัลเล่ต์ผสมรำไทย สื่อความสง่างามและพลังอุดมการณ์ ดนตรีประกอบเป็นวงออเคสตราผสมไทยในทำนองมาร์ช ขับเน้นอารมณ์ขึงขังและศักดิ์สิทธิ์ การแต่งกายเป็นบัลเล่ต์ประยุกต์ เน้นความสง่างามและร่วมสมัย ซึ่งการสอดแทรกระบำในละครของสมภพ จันทรประภา จะพิจารณาถึงความเหมาะสมของระบำกับเหตุการณ์เกิดขึ้นในฉากนั้น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะ..... สอดคล้องกับแนวคิดสุนทรียภาพในระบำโบราณคดีของพัชรินทร์ สันติอัชวรรณ ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ของศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์, ทฤษฎีการเคลื่อนไหวของผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริมงคล นาฏยกุล และงานวิจัยเรื่องละครในหลวงวิจิตรวาทการ ของฤดีชนก รพิพันธุ์

องค์ความรู้ใหม่

ระบำในละครคุณสมภพไม่ใช่เพียงองค์ประกอบประกอบฉาก แต่ทำหน้าที่เสมือน “ตัวละครเชิงนามธรรม” ที่สามารถเปิดเรื่อง เชื่อมฉาก หรือปิดเรื่องได้ และยังเป็นสื่อกลางในการขับเคลื่อนเนื้อหา อารมณ์ และแนวคิดของบทละคร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาระบำในละครของสมภพ จันทรประภา พบว่า แนวคิดการสร้างสรรค์ระบำมีพื้นฐานจากการศึกษาประวัติศาสตร์ และสามารถจำแนกรูปแบบการแทรกระบำออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ระบำเปิดเรื่อง ระบำกลางเรื่อง และระบำปิดเรื่อง โดยใน ระบำทาส จากละครพูดเรื่อง ฉัตรแก้ว จัดเป็นระบำปิดเรื่อง ใช้กระบวนท่าการเคลื่อนไหวแบบ Modern Dance เน้นความเป็นธรรมชาติของร่างกายและการถ่ายทอดอารมณ์ภายใน สอดคล้องกับทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ของศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ เพื่อสะท้อนสภาวะความเป็นทาสทั้งกายและใจ ขณะที่ระบำอัปสรฟ้อนไฟ ในละครแนวดึกดำบรรพ์เรื่อง นางเสือง จัดเป็นระบำกลางเรื่อง ใช้ท่ารำเลียนแบบภาพจำหลักศิลปะขอม อ่อนช้อย ประณีต และสมดุล สอดคล้องกับแนวคิดสุนทรียภาพในระบำโบราณคดีของพัชรินทร์ สันติอัชวรรณ เพื่อสื่อรากฐานทางอารยธรรมโบราณอย่างชัดเจน ส่วนระบำอนุสติไทย ในละครพูดสลับลำเรื่อง บางระจัน จัดเป็นระบำเปิดเรื่อง มุ่งปลุกเร้าความรักชาติและแรงบันดาลใจก่อนเริ่มละคร ใช้ท่าทางการเคลื่อนไหวบนปลายเท้าแบบ Ballet ผสมผสานกับศิลปะร่วมสมัย สอดคล้องกับทฤษฎีการเคลื่อนไหวของผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริมงคล นาฏยกุล อีกทั้งยังมีการใช้ดนตรีสากลวง Chamber Orchestra ร่วมบรรเลง สอดคล้องกับงานวิจัยของฤดีชนก รพิพันธุ์ ว่าด้วยการนำเครื่องดนตรีสากลประกอบการแสดงระบำในละคร ซึ่งสะท้อนให้เห็นการผสมผสานศิลปะไทยและตะวันตกอย่างสร้างสรรค์ในผลงานของสมภพ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

การศึกษาลักษณะการประดิษฐ์ท่ารำในมิติที่ลึกขึ้น โดยเชื่อมโยงแนวคิดการสร้างสรรค์ระบำของสมภพ จันทรประภา กับทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์และทฤษฎีการเคลื่อนไหว เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นระบบ หรือศึกษาการเปรียบเทียบระบำในละครของสมภพกับระบำในละครของศิลปินร่วมสมัยคนอื่น ๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่แตกต่างที่เกิดขึ้นใหม่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาระบำในการแสดงละครประเภทต่าง ๆ อาทิ ระบำในละครพันทางของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง เป็นต้น และสนับสนุนให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัยระบำในละครคุณสมภพมากขึ้น รวมทั้งเป็นการสืบทอดระบำในละครคุณสมภพมิให้สูญหายไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2506). ชุมนุมบทละคอนและบทคอนเสิต. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ. (2536). สตุดีบุคคลสำคัญเล่ม 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนัก.

กุลธิดา มณีรัตน์. (2553). นาฏยศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะละครอาสาสมัครในพระบรมราชินูปถัมภ์. (ม.ป.ป.). ศึกบางระจัน. [วีดิทัศน์]. กรุงเทพมหานคร: คณะละครอาสาสมัครในพระบรมราชินูปถัมภ์.

จารุณี หงส์จารุ. (2556). นาฏยศิลป์ปริทรรศน์. คณะละครอาสาสมัครในพระบรมราชินูปถัมภ์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จินตนา สายทองคำ. (2558). นาฏศิลป์ไทย รำ ระบำ ละคร โขน. คณะละครอาสาสมัครในพระบรมราชินูปถัมภ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจปริ้น94.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2511). นางเสือง ละครดึกดำบรรพ์เฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์

ชญานิษฐ์ อำไพวรรณ. (2562). แนวคิดและรูปแบบการกำกับการแสดงละครของสมภพ จันทรประภา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ธนัยวรรณ ศรีทรัพโยทัย. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่กับการแสดง. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 จาก https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.

ธีรภัทร์ ทองนิ่ม. (2547). ละครคุณสมภพ. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปราณี สำราญวงศ์. (2525). ระบำ ในศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ 7 นาฏดุริยางคศิลปะไทย กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

ปิยนาถ บุญยะวัฒน์. (2544). ละครประวัติศาสตร์ไทยกับจิตสำนึกทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริมงคล นาฏยกุล. (2551). นาฏยศิลป์ หลักกายวิภาคและการเคลื่อนไหว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์

ฝ่ายวิชาการและการสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2559). นาฏยวรรณกรรมวิจักษณ์ : บทละครคุณสมภพ. ขอนแก่น: หจก.ขอนแก่นการพิมพ์

พัชรินทร์ สันติอัชวรรณ. (2561). สุนทรียภาพในระบำโบราณคดี. วารสารจันทรเกษมสาร, 24 (46), 17-29.

ภัทรวดี สายสุนทร. (2544). การศึกษาละครปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาวิณี คงฤทธิ์. (2551). การศึกษารูปแบบละครดึกดำบรรพ์ของสมเด็จฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มาลินี อาชายุทธการ. (2547). พื้นฐานนาฏยประดิษฐ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 : เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ฤดีชนก คชเสนี (2562). ระบำในละครหลวงวิจิตร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฤดีชนก รพิพันธุ์. (2546). ละครหลวงวิจิตร. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิมลศรี อุปรมัย. (2553). นาฏกรรมและการละคร หลักการบริหารและการจัดการการแสดง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิไลวรรณ โพธิ์สง่า. (2555). นาฏยประดิษฐ์ไทย: ศาสตร์และศิลป์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมภพ จันทรประภา. (ม.ป.ป.). บทละครดึกดำบรรพ์ บทประพันธ์โทรทัศน์ ชุดที่ 7 เรื่องนางเสือง เรื่องศรีธรรมาโศกราช เรื่องชีสิน เรื่องพ่อขุนผาเมืองผู้เสียสละ เรื่องพ่อขุนเม็งราย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.

_____. (ม.ป.ป.). บทละครดึกดำบรรพ์ และบทละครพูดสลับลำ ชุดที่ 10 เรื่อง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เรื่องสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและพระสุพรรณกัลยา เรื่องบางระจัน เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.

_____. (ม.ป.ป.). บทละครพูดและบทละครพูดสลับลำ บทประพันธ์ละครเวที ชุดที่ 11 เรื่องฉัตรแก้ว เรื่องพระรามคำแหง เรื่องผู้วิเศษ เรื่องสามัคคีเภท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.

_____. (ม.ป.ป.). อยุธยาอาภรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.

สมรัตน์ ทองแท้. (2538). ระบำในการแสดงโขนของกรมศิลปากร. เรียกใช้เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://cuir.car.chula.ac.th/handle/

สุนันทา เกตุเหล็ก. (2565). การใช้พื้นที่บนเวทีในการแสดงนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบการรำชมสวน กรณีศึกษาการแสดงชุด ศกุนตลาชมสวนไทย. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีวารสารดนตรี, 5(2), 136–152.

สุมิตร เทพวงษ์. (ม.ป.ป.). สารานุกรม ระบำ รำ ฟ้อน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

สุรพล สุวรรณ. (2549). ดนตรีในวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2546). โรงละครแนวความคิดในการออกแบบ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2547). หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2549). นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2557). นาฏยทฤษฎี. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 39(3), 130-131.

สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2536). สดุดีบุคคลสำคัญ เล่มที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2532). ระบำ รำ ฟ้อน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

บทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*

THE ROLE OF PUBLIC SERVICE OF PHRA KRU KASEM NAWAKAN FOUNDATION, WAT LAEM SAI, TAMBOL BORYANG, AMPHER MUANG, SONGKHLA PROVINCE

อัครินทร์ สมศักดิ์[1], พระครูวิรัตธรรมโชติ[2], กันตภณ หนูทองแก้ว[3] และ จักรกฤษ เลิศลับ[4]

Arkarin Somsak[1], Phrakhruwiratthammachot[2], Kantaphon Nuthongkaew[3] and Chakkrit Loeslap[4]

[1-2]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จังหวัดนครศรีธรรมราช

[1-2]Mahamakut Buddhist University Nakhon Si Thammarat Province, Thailand

[3-4]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดนครศรีธรรมราช

[3-4]Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Province, Thailand

Corresponding Author's Email: 2kantaphon_2@hotmail.com

วันที่รับบทความ : 22 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 2 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 4 กันยายน 2568

Received 22 August 2025; Revised 2 September 2025; Accepted 4 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทด้านการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ 2) วิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน กลยุทธ์ และกิจกรรมของมูลนิธิที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และ 3) เสนอแนวทางส่งเสริมบทบาทของมูลนิธิในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในชุมชน การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ผู้บริหารมูลนิธิ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่/อาสาสมัคร และประชาชน

Citation:

*อัครินทร์ สมศักดิ์, พระครูวิรัตธรรมโชติ, กันตภณ หนูทองแก้ว และ จักรกฤษ เลิศลับ. (2568). บทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 19-36.

Arkarin Somsak, Phrakhruwiratthammachot, Kantaphon Nuthongkaew and Chakkrit Loeslap. (2025). The Role Of Public Service Of Phra Kru Kasem Nawakan Foundation, Wat Laem Sai, Tambol Boryang, Ampher Muang, Songkhla Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 19-36.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผู้รับบริการในพื้นที่ จำนวน 15 รูป/คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา และSWOT Analysis

ผลการวิจัยพบว่า 1) การให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยแก้ไขปัญหาสังคมในหลากหลายมิติ ผ่านการให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะชน โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมาภิบาล สาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างความสามัคคี 2) จากการวิเคราะห์ SWOT ปัญหาด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านความเลื่อมล้ำ และด้านสวัสดิการสังคม พบว่า มูลนิธิพระครูเกษมนวการ สามารถช่วยแก้ไขปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ นำไปสู่การเบาเทาทุกข์ของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ3) แนวทางส่งเสริมบทบาทของมูลนิธิในการให้บริการสาธารณเพื่อชุมชนใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ (1) การช่วยเหลือผู้ยากไร้ (2) การส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิต (3) การส่งเสริมด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เช่น การผลิตและแจกจ่ายน้ำมันโอสถทิพย์ (เปลี่ยนชื่อเป็น “ทรายโอสถ”) การให้ยารักษาเบื้องต้น และ (4) การส่งเสริมความร่วมมือในชุมชนผ่านกิจกรรมอาสาสมัคร

คำสำคัญ: การบริการสาธารณะ, การพัฒนาท้องถิ่น, คุณภาพชีวิต, มูลนิธิพระครูเกษมนวการ

Abstract

This article aims to 1) To examine the roles of the Phra Khru Kasem Nawakarn Foundation in providing public services; 2) To analyze the operational processes, strategies, and activities of the foundation that contribute to the quality of life of local people; and 3) To propose guidelines for enhancing the foundation’s role in delivering public services to the community. This study employed a qualitative research methodology. Data were collected from documents, books, articles, and in-depth interviews with 15 purposively selected key informants, including Buddhist monks, foundation administrators, community leaders, staff/volunteers, and service recipients in the local area. Data collection techniques included in-depth interviews, while the analysis utilized content analysis in combination with SWOT analysis.

The research findings revealed the following: 1) The Phra Khru Kasem Nawakarn Foundation, Wat Laem Sai, plays a crucial role in addressing various social issues by providing beneficial public services. Its mission is closely aligned with the promotion of Buddhist principles, namely the principles of good governance (Thamma-aphiwan), the Six Principles of Cordiality (Saraniya-dhamma), and the Four Bases of Social Solidarity (Sangahavatthu), which together contribute to strengthening community unity. 2) The SWOT analysis identified key issues in education, public health, inequality, and social welfare. The foundation has demonstrated effectiveness in addressing these challenges, thereby alleviating the hardships of the people and enhancing their well-being. 3) The proposed guidelines for enhancing the foundation's role in public service provision focus on four major areas: (1) assisting the underprivileged, (2) promoting education and improving quality of life, (3) advancing basic public health services—such as producing and distributing the herbal medicinal oil Osot Thip (renamed "Sai Osot") and providing basic medication, and (4) fostering community cooperation through volunteer activities

Keywords: Role, Public Service, Local Development, Quality of Life, Phra Kru Kasem nawakarn Foundation

บทนำ

ประเทศไทยจะมีระบบราชการที่ทำหน้าที่ให้บริการสาธารณะอย่างเป็นทางการ แต่จากข้อจำกัดด้านงบประมาณ กำลังคน และระบบราชการที่เน้นลำดับชั้น ทำให้บางพื้นที่โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น อาจไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม ในบริบทนี้ องค์กรภาคประชาสังคม โดยเฉพาะวัดและมูลนิธิที่ตั้งอยู่ในวัด จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นกลไกช่วยเหลือประชาชนอย่างไม่เป็นทางการ (ธวัชชัย พืชผล, 2563) มูลนิธิพระครูเกษมนวการ (แปลก เขมโก) วัดแหลมทราย ถือเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจขององค์กรที่มีรากฐานทางศาสนา แต่สามารถผนวกหลักธรรมคำสอนเข้ากับการปฏิบัติงานเชิงสังคมได้อย่างกลมกลืน กิจกรรมของมูลนิธิ เช่น การให้ทุนการศึกษา การดูแล

ผู้สูงอายุ การสงเคราะห์ผู้ป่วยยากไร้ และการจัดโครงการพัฒนาชุมชน ล้วนสะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความเท่าเทียมในสังคม (กิตติชัย นิลอุบล, 2564) ซึ่งองค์กรทางศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในสังคม โดยเฉพาะในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของศรัทธา คุณธรรม และวัฒนธรรม ในหลายสังคมทั่วโลก องค์กรศาสนาไม่เพียงทำหน้าที่ด้านจิตวิญญาณ แต่ยังมีบทบาทเชิงสังคมในการให้บริการแก่ประชาชน การสร้างเครือข่ายชุมชน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ และการส่งเสริมสันติภาพในสังคม (Cnaan & Boddie, 2002) อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดทางด้านข้อมูลและการศึกษาที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับบทบาทของมูลนิธิแห่งนี้ในเชิงวิชาการ

การให้บริการสาธารณะถือเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและชุมชนเมืองที่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณและการเข้าถึงบริการจากภาครัฐ การมีส่วนร่วมขององค์กรภาคประชาสังคม โดยเฉพาะองค์กรศาสนา จึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างสวัสดิการพื้นฐานและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (สุภาพร สุขุม, 2562) ในประเทศไทย สถาบันศาสนา โดยเฉพาะวัดมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์มาอย่างยาวนาน นอกจากการทำหน้าที่ด้านศาสนพิธีแล้ว วัดยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น การให้ทุนการศึกษา การจัดสาธารณูปโภค การดูแลผู้ยากไร้ และการบรรเทาทุกข์ในยามวิกฤต (สุนทร พุ่มกุมาร, 2561) หนึ่งในตัวอย่างที่ชัดเจนของการมีบทบาทในการให้บริการสาธารณะของวัด

ประวัติมูลนิธิพระครูเกษมนวการ (แปลก เขมโก) วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยพระครูเกษมนาการ (แปลก เขมโก) หรือรองเจ้าอาวาสวัดแหลมทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา นามเดิม แปลก นามสกุล รัตนวรรณ ภูมิลำเนา อยู่หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ท่านเป็นพระที่มีใจหนักแน่น มีปฏิปทาเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นพระนักพัฒนา ได้สร้างถาวรวัตถุจำนวนมากไว้กับวัดอรุณดาราราม ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร วัดบ้านเกิดของท่านและสร้างเสนาสนะจำนวนหลายหลังในวัด ซึ่งเป็นวัดที่ได้มาอยู่อาศัยตลอดอายุ ความเป็นพระนวการของท่าน ล้วนเอื้ออำนวยถึงคุณประโยชน์ต่อ พระภิกษุสามเณรทั้งสองวัด และชาวพุทธอย่างยิ่ง ท่านพระครูฯ ถึงแก่มรณภาพ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2540 อายุ 64 ปี 44 พรรษา โดยการจัดตั้งมูลนิธิ เพื่อยกย่องคุณความดีมิให้ดับสูญ เทิดทูนเกียรติฯ ให้ปรากฏตราบนิรันดร์ และพระมหาสนิท อตฺถโกวิโท รองเจ้าอาวาสวัดแหลมทรายและคณะกรรมการ ได้ขออนุญาตจัดตั้ง “มูลนิธิพระครูเกษม

นวการ (แปลก เขมโก) ทุนจัดตั้งครั้งแรก 17 ล้านบาท (สิบเจ็ดล้านบาทถ้วน) เลขที่จัดตั้งเลขอนุญาตที่ ต.371/2541 มีผลงานเป็นที่ประจักษ์คือคณะกรรมการมูลนิธิฯ มีมติให้นำดอกเบี้ยเงินฝากมาก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม และได้เริ่มดำเนินการมอบทุกการศึกษาช่วยเหลือสังคม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา และเพื่อเป็นการระลึกในคุณงามความดีของท่าน จึงได้กำหนดให้วันที่ 24 มิถุนายนของทุกปี ซึ่งตรงกับวันมรณภาพของท่านครูเกษมนาการ (แปลก เขมโก) ช่วงเช้า ศิษยานุศิษย์ ได้ร่วมทำบุญอุทิศถวายแด่ดวงจิตวิญาณของท่าน ช่วงบ่ายทำให้พิธีมอบทุนการศึกษา และกิจกรรมสาธารณประโยชน์หลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข การสงเคราะห์ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ โดยมีพระครูเกษมนวการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่เป็นที่เคารพของชาวบ้าน และเป็นผู้ก่อตั้งแนวทางการดำเนินงานของมูลนิธิอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง จังหวัดสงขลา” จึงเป็นความพยายามในการทำความเข้าใจพลวัตขององค์กรศาสนาในฐานะผู้ให้บริการสาธารณะ พร้อมทั้งเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศาสนา ภาครัฐ และภาคประชาชนในการพัฒนาสังคมร่วมกันอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน กลยุทธ์ และกิจกรรมของมูลนิธิที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

3. เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการศึกษาเชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เกี่ยวกับบทบาทของมูลนิธิพระครูเกษมนว

การในการให้บริการสาธารณะแก่ชุมชน โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลภาคสนาม ผ่านกระบวนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และแปลความหมายอย่างเป็นระบบ รายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาการวิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชนในพื้นที่ จำนวน 15 รูป/คน ได้แก่

ผู้บริหารมูลนิธิพระครูเกษมนวการ จำนวน 3 รูป/คน

เจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครของมูลนิธิ จำนวน 4 คน

ประชาชนผู้รับบริการสาธารณะจากมูลนิธิ จำนวน 4 คน

พระสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 รูป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Guide) ที่ออกแบบคำถามล่วงหน้าแต่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลตอบอย่างอิสระ แบบบันทึกการสังเกต พฤติกรรม บรรยากาศ หรือบริบทของพื้นที่ศึกษา เอกสารและข้อมูลทุติยภูมิ เช่น แผ่นพับรายงานประจำปี ข่าวประชาสัมพันธ์ หรือบทความเกี่ยวกับมูลนิธิ ในการศึกษาวิจัยด้านบทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นที่การเข้าใจบริบทเฉพาะของชุมชนและพื้นที่ ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพที่ช่วยให้เห็นภาพรวมเชิงลึกของประสบการณ์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในระดับชุมชน ภาครัฐ และพระสงฆ์

3. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness)

ใช้แนวคิดด้าน “ความน่าเชื่อถือของข้อมูล” (Trustworthiness) ตามแนวทางของ Lincoln และ Guba (1985) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

3.1 ความเที่ยงตรง (Credibility)

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการใช้เทคนิค การตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) ซึ่งหมายถึงการนำข้อมูลที่ถอดความจากบทสัมภาษณ์กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง พร้อมทั้งใช้การตรวจสอบข้อมูลจาก

หลายแหล่ง (Data Triangulation) เช่น ข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ หน่วยงานรัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้รับบริการจากมูลนิธิ เพื่อเปรียบเทียบและยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล

3.2 ความเชื่อมั่น (Dependability)

ในการสร้างความมั่นใจต่อความน่าเชื่อถือของกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้บันทึกกระบวนการอย่างเป็นลำดับชัดเจน เช่น วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่าง แนวคำถาม การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้อื่นสามารถตรวจสอบและติดตามกระบวนการได้ (Audit Trail) รวมถึงมีการให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการดำเนินงานวิจัย (Peer Review)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงลึก (In-depth Data Collection)

Discussions พระภิกษุสงฆ์ หน่วยงานรัฐ ผู้นำชุมชน กับตัวแทนชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และประชาชนผู้รับบริการจากมูลนิธิ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงและความหลากหลายของมุมมอง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายโดยตรง โดยขอความยินยอมล่วงหน้า ใช้เวลาเฉลี่ย 30–60 นาทีต่อราย รวมทั้งการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของมูลนิธิ เช่น การแจกของ การรักษาพยาบาล หรือกิจกรรมทางศาสนา เพื่อสังเกตพฤติกรรมและบทบาทของมูลนิธิ และการวิเคราะห์เอกสาร รวบรวมข้อมูลเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกมูลนิธิ เพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบข้อมูลจากภาคสนาม เพื่อเข้าใจบริบทและพฤติกรรมในสถานที่จริง

4.2 การวิเคราะห์เชิงตีความ (Interpretative Analysis)

เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิค เช่น การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ธีม (Thematic Analysis) เพื่อสกัดสาระสำคัญและความหมายที่ซ่อนเร้นในข้อมูล โดยคำนึงถึงบริบทการให้บริการสาธารณประโยชน์ และสังคมของพื้นที่

4.3 การสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Establishing Trustworthiness)

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) การใช้ข้อมูลจากหลายแหล่ง (Data Triangulation) และการบันทึกกระบวนการวิจัยอย่างละเอียด (Audit Trail) เพื่อให้ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ที่มีความน่าเชื่อถือและสามารถตรวจสอบได้ โดยผู้วิจัยใช้วิธีดังนี้

การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยใช้หลายแหล่งข้อมูลและหลายวิธีการเก็บข้อมูล

การตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูล (Member Check) โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง

การเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน

4.4 ความเที่ยงตรงในการตีความ (Confirmability)

เพื่อหลีกเลี่ยงอคติส่วนตัวของผู้วิจัย การตีความข้อมูลจะอ้างอิงตามถ้อยคำของผู้ให้ข้อมูลอย่างชัดเจน และมีการจัดเก็บข้อมูลดิบไว้อย่างเป็นระบบ สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ รวมถึงการนำเสนอข้อมูลโดยแยกความคิดเห็นของผู้วิจัยออกจากข้อเท็จจริงที่เกิดจากข้อมูล

4.5 ความถ่ายโอนไปใช้ได้ (Transferability)

ผู้วิจัยได้ให้รายละเอียดบริบทพื้นที่ ชุมชน และกลุ่มตัวอย่างไว้อย่างชัดเจน (Thick Description) เพื่อให้ผู้อ่านสามารถพิจารณาว่าผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทอื่นที่คล้ายคลึงกันได้หรือไม่

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการถอดเทปคำสัมภาษณ์ และจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นหลัก จากนั้นสรุปความเชื่อมโยงเชิงเหตุผลในเชิงวิเคราะห์ การพัฒนากลยุทธ์และแนวทางการจัดการเชิงวัฒนธรรม นำผลการวิเคราะห์มาพัฒนาแนวทางการจัดการ และส่งเสริมบทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผลการวิจัย

1. การศึกษาบทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่า

มูลนิธิ (foundation) เป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา ศาสนา การแพทย์ และการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ซึ่งมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับวัดจะมีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีหลักธรรมสำคัญ คือ หลักธรรมาภิบาล และสังคหวัตถุ 4 และการสร้างความเข้มแข็งให้กับ

ชุมชนโดยรอบ โดยในบริบทของสังคมไทย มูลนิธิในวัดมีลักษณะผสมผสานระหว่างการบริหารเชิงศาสนากับการจัดการเพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจจากชุมชน คือมีศรัทธาเป็นที่ตั้ง โดยมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยขับเคลื่อนสังคมผ่านการให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะชนในหลายมิติ โดยสามารถจำแนกได้เป็น 5 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการศึกษา

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ ได้มอบทุนการศึกษา แก่นักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในชุมชน สนับสนุนอุปกรณ์การเรียน ให้กับโรงเรียนและศูนย์เด็กเล็กในพื้นที่ และส่งเสริมการศึกษาทางพระพุทธศาสนาให้แก่เยาวชนในชุมชน วัดแหลมทราย และชุมชนใกล้เคียง ผ่านกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ตลอดถึงส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ซึ่งเป็นการสร้างทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาวแบบยั่งยืน

1.2 ด้านสาธารณสุขและสวัสดิการ

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ ออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ตรวจสุขภาพฟรีแก่ชาวบ้าน โดยร่วมมือกับโรงพยาบาลหรือจิตอาสาทางการแพทย์ จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ เช่น ตรวจสุขภาพทั่วไป ให้ความรู้เรื่องอาหาร ยา และการดูแลตนเอง ช่วยเหลือผู้ประสบภัย เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ ด้วยการมอบถุงยังชีพ และตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว สนับสนุนโลงศพฟรี สำหรับผู้ยากไร้ เป็นกลไกเสริมภาครัฐในการดูแลคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐาน

1.3 ด้านจิตวิญญาณและคุณธรรม

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ ได้จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือการสวดมนต์ข้ามปี ตลอดถึงการจัดปฏิบัติธรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป เพื่อนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตและเยียวยาจิตใจ โดยเฉพาะในช่วงวิกฤต เช่น โควิด-19 หรือภัยพิบัติ ตลอดถึงส่งเสริมคุณธรรมในครอบครัว เช่น โครงการพ่อแม่ลูกเข้าวัด เพื่อช่วยเสริมสร้างพลังทางใจ เป็นเกราะป้องกันความเครียด และส่งเสริมสังคมคุณธรรม

1.4 ด้านวัฒนธรรมและชุมชนสัมพันธ์

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมที่ช่วยเชื่อมโยงผู้คนในชุมชน โดยเป็นต้นแบบในการจัดงานประเพณีท้องถิ่น เช่น งานประจำปีของวัด งานทอดผ้าป่า งานบุญเดือนสิบ ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น หนังตะลุง มโนราห์ รำไทย ตลอดถึงเป็น

ศูนย์รวมของคนในชุมชน ทั้งในทางพิธีกรรมและชีวิตประจำวัน เช่น เป็นสถานที่ประชุม อบรม หรือที่พักพิงของประชาชนในโอกาสต่าง ๆ

1.5 ด้านการพัฒนาและเครือข่าย

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ ช่วยผลักดันการพัฒนาชุมชนผ่านความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่าง ๆ เช่น เทศบาล โรงเรียน โรงพยาบาล องค์กรเอกชน และองค์กรด้านจิตอาสา โดยจัดตั้งทีมอาสาสมัครประจำท้องถิ่น ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบริการสาธารณะ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การระดมทุน ผ่านการบริจาค หรือการทำบุญ ไว้เป็นกำลังทรัพย์ในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงมุ่งเสริมสร้างทุนทางสังคม (social capital) และเครือข่ายเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2. การวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน กลยุทธ์ และกิจกรรมของมูลนิธิฯ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ พบว่า

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นระบบ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ เน้นให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดแนวทางในบริหารจัดการตนเอง และสอดคล้องกับทิศทางการดำเนินงานของมูลนิธิฯ อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

2.1 การดำเนินงาน

จากการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ จะพบว่า มูลนิธิพระครูเกษมนว มีการประเมินความต้องการของชุมชน ผ่านการพูดคุย สัมมนา และสังเกตการณ์อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อช่วยวางแผนโครงสร้างขององค์กรร่วมกับผู้นำท้องถิ่นและชุมชน เพื่อกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา นำไปสู่การจัดสรรทรัพยากร ทั้งในรูปแบบทุนเงินบริจาค และอาสาสมัครในชุมชน อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ โดยอาศัยข้อมูลจากผู้รับบริการโดยตรงและข้อเสนอแนะจากชุมชน สะท้อนถึงหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความสุจริตโปร่งใสและการมีส่วนร่วม

2.2 กลยุทธ์ของมูลนิธิฯ

จากการวิเคราะห์กลยุทธ์ของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ จะพบว่า มีการกำหนดกลยุทธ์ที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม และผลประโยชน์ในบริบทของท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยอาศัยหลักการให้วัดเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน ทำให้สามารถดำเนินงานเชิงรุกได้ในหลายมิติ คือ

(1) การสร้างความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับชุมชนผ่านกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การแจกข้าวกล่อง น้ำดื่ม เวชภัณฑ์

(2) การใช้หลักธรรมทางศาสนาในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชน เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

(3) การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และจิตอาสาในระดับท้องถิ่น

(4) การใช้โซเชียลมีเดีย และการบอกต่อเพื่อประชาสัมพันธ์และระดมทรัพยากร ที่เน้นเครือข่าย ความยืดหยุ่น และการตอบสนองเร็ว

2.3 กิจกรรมของมูลนิธิฯ

จากการวิเคราะห์กิจกรรมของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ จะพบว่า มูลนิธิฯ ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายและครอบคลุมมิติต่าง ๆ เพื่อการคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่

(1) ด้านการศึกษา

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ มีทุนการศึกษาให้นักเรียนยากจนเพื่อพัฒนาการทางสติปัญญา ความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตให้เด็กในชุมชน สนับสนุนอุปกรณ์การเรียนให้โรงเรียนวัดแหลมทราย และโรงเรียนใกล้เคียง ลดภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาให้แก่ครอบครัว ตลอดถึงการพัฒนาศักยภาพเยาวชน ทำให้สามารถช่วยลดปัญหาสังคม เช่น การว่างงาน อาชญากรรม หรือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และได้รับโอกาสเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาค นำไปสู่การสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

(2) ด้านสุขภาพ

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ การออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ร่วมกับ รพ. สงขลา ผ่านการส่งเสริมกิจกรรมดูแลผู้สูงอายุ เช่น บริการตรวจสุขภาพ เบื้องต้น ตลอดถึงการให้ความรู้เรื่องสุขภาพกาย ทำให้บุคคลเข้าใจหลักการดูแลตนเอง เช่น การรับประทานอาหารที่เหมาะสม การออกกำลังกาย การพักผ่อนเพียงพอ ช่วยลดความเสี่ยงการเกิดโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ส่งเสริมการตรวจสุขภาพและการป้องกันโรคตั้งแต่ระยะเริ่มต้น และด้านสุขภาพจิต ผ่านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ในโครงการ “รักษาศีล รักษาใจ” เพื่อช่วยให้คนรู้เท่าทันอารมณ์ ความเครียด และวิธีจัดการปัญหาชีวิต สามารถลดความเสี่ยงของปัญหาสุขภาพจิต เช่น ภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล หรือความเครียดเรื้อรัง นำไปสู่การมีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการสื่อสารเชิงบวก

(3) ด้านวัฒนธรรม

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ จัดกิจกรรมเทศนาธรรม นำชีวิตวิถีพุทธ ตลอดถึงส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ควบคู่กับการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น มโนราห์ หนังตลุง เป็นต้น ในงานบุญ เพื่อเสริมพลังทางจิตใจเพื่อเพิ่มทุนทางวัฒนธรรมในชุมชน

(4) ด้านสวัสดิการ

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ ช่วยเหลือผู้ประสบภัย เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ ด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค การตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวในวัด ตอบสนองความต้องการพื้นฐานแบบเร่งด่วน สามารถเพิ่มความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของประชาชน

3. การเสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การส่งเสริมบทบาทในการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ สามารถดำเนินการได้ในสามระดับที่สอดคล้องและเกื้อกูลกัน จะช่วยพัฒนาคน ครอบครัว และชุมชนไปพร้อมกัน ทำให้เกิดประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน กล่าวคือ

3.1 ระดับบุคคล

มูลนิธิ เสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาทการให้บริการสาธารณะที่มีลักษณะเป็นกระบวนการบ่มเพาะจิตสำนึกด้านจิตอาสาและคุณธรรมจริยธรรม โดยอาศัยกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และการบูรณาการความรู้ด้านทักษะชีวิต ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการมีส่วนร่วมต่อสังคมอย่างยั่งยืน โดยจัดกิจกรรมอบรมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีความเมตตากรุณาตามหลักสาราณียธรรม 6 ประการ เพื่อให้เกิดทักษะที่ใช้ได้จริงในพัฒนาชีวิต เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การดูแลผู้สูงอายุ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชน ซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดความภาคภูมิใจและมีจิตสำนึกในการทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดถึงมีภาคภูมิใจในคุณค่าของตนที่ได้ช่วยเหลือสังคม และมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเสียสละ

3.2 ระดับครอบครัว

มูลนิธิสามารถส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวมีบทบาทในการทำกิจกรรมสาธารณะร่วมกัน เช่น การปลูกต้นไม้ การทำความสะอาดชุมชน หรือการร่วมงานบุญ เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีและสัมพันธภาพที่ดีภายในครอบครัว อีกทั้งยังเป็นต้นแบบที่ดีในการปลูกฝังคุณค่าของการทำประโยชน์เพื่อสังคมแก่บุตรหลานและคนในครอบครัว คือ ครอบครัวมีความสามัคคี สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเป็นแบบอย่างในการทำความดีแก่บุตรหลาน

3.3 ระดับชุมชน

มูลนิธิสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสาธารณประโยชน์ ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และการบรรเทาสาธารณภัย รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับโรงเรียน วัด หน่วยงานราชการ และองค์กรท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมบริการสาธารณะอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเกิดความสามัคคีในสังคม

อภิปรายผล

1. การศึกษาบทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่า

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยแก้ไขปัญหาสังคมในหลากหลายมิติ ผ่านการให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะชน โดยมีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมาภิบาล สังคหวัตถุ 4 และสาราณียธรรม 6 เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคี (ม.มู. (ไทย) 12/492/531-532) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นำไปสู่การสร้างเสถียรภาพของสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐชพันธุ์ คุปตวัช ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่: ศึกษากรณี เทศบาลนครนครปฐม” ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน สามารถแบ่งได้ 2 แบบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการ หมายถึง การมีส่วนร่วมที่เป็นไปตามหน้าที่ ที่กำหนดในระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยคณะกรรมการชุมชนของเทศบาล พ.ศ. 2564 และการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้นำชุมชนริเริ่มขึ้นเอง โดยไม่ได้เป็นหน้าที่ตามข้อบัญญัติ โดยการมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการนั้น ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาบริการสาธารณะตั้งแต่ร่วมตัดสินใจเสนอปัญหา ระบุสภาพปัญหาในแผนชุมชนแต่ไม่มีส่วนร่วมดำเนินการเพราะอำนาจการอนุมัติโครงการเป็นของเทศบาล ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภานภาพของผู้นำชุมชน หากเป็นผู้นำชุมชนที่ดำรงตำแหน่งบริหารงานร่วมกับเทศบาล จะมีอำนาจต่อรองมากกว่าผู้นำชุมชนมีวิธีการหลายรูปแบบในการกดดัน ต่อรองกับ

หน่วยงานเทศบาลเพื่อให้โครงการของชุมชนของ ตนได้รับการจัดสรรงบประมาณ ในด้านความแตกต่างของการมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชนที่มีช่วงอายุต่างกัน ผู้วิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนวัยผู้ใหญ่ (ช่วงอายุ 25 - 45 ปี) เป็นกลุ่มคนที่เน้นการทำงานเชิงรุกคิดเชิงออกแบบ ทดลอง ทดสอบ เพื่อแสวงหาหนทางแก้ปัญหาระยะยาว ผู้นำชุมชนวัยผู้ใหญ่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการภายในชุมชนอย่างอิสระมองว่าหน่วยงานเทศบาลอำนวยความสะดวกให้กับชุมชน แตกต่างกับผู้นำชุมชนวัยสูงอายุ (ช่วงอายุ 45 - 76 ปี) ที่เน้นการปฏิบัติตามข้อบังคับการทำงานเป็นแบบเชิงรับ ให้ความสำคัญกับการทำงานตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ผู้นำชุมชนมีหน้าที่รายงานสถานการณ์ภายในชุมชนรอการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานเทศบาล เน้นการยึดโยงกับหน่วยงาน เทศบาลผ่านความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (ณัฐชพันธุ์ คุปตวัช, 2566)

2. การวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน กลยุทธ์ และกิจกรรมของมูลนิธิฯ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ พบว่า

มูลนิธิพระครูเกษมนวการ มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นระบบ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ เน้นให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดแนวทางในบริหารจัดการตนเอง และสอดคล้องกับทิศทางการดำเนินงานของมูลนิธิฯ ตลอดถึงการดำเนินกิจกรรมของมูลนิธิสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ นำไปสู่สังคมที่สงบสุข และการบริหารงานอย่างสุจริตและโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปพิชญา ซิมพ์สัน และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการรูปแบบการบริหารแผนพัฒนาของมูลนิธิในประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า 1. กลยุทธ์ที่กำหนดวิสัยทัศน์ว่า พัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี มีจิตสาธารณะ มีความรู้คู่คุณธรรม ภายใต้การบริหารจัดการในมูลนิธิเพื่อให้โอกาส ตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) กลยุทธ์ที่กำหนดพันธกิจว่า (2.1) พัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนในมูลนิธิเพื่อให้โอกาส (2.2) พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือเด็กด้านการเป็นคนดี มีจิตสาธารณะ โดยการบริหารจัดการในมูลนิธิเพื่อให้โอกาสตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2.3) เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกคนในการจัดกิจกรรมคนดีมีจิตสาธารณะ ตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2.4) พัฒนามูลนิธิเพื่อให้โอกาสให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดของปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง 3) กลยุทธ์การบริหารจัดการในมูลนิธิเพื่อให้โอกาส 4) กลยุทธ์ระดับองค์กร คือ กลยุทธ์หลัก และกลยุทธ์ขับเคลื่อนโดยมีรายละเอียดที่เป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5) ได้ชุดของเป้าหมาย กลยุทธ์ และตัวชี้วัด ทั้งการบริหารทรัพยากรมนุษย์

การบริการสังคม และการบริหารโดยมีรายละเอียดหลายประการที่มุ่งจะก่อให้เกิดผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของมูลนิธิเพื่อให้โอกาสที่มีคุณภาพ (ปพิชญา ซิมพ์สัน และคณะ, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิรัลยุพา ณ สงขลา ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการรูปแบบการบริหารแผนพัฒนาของมูลนิธิในประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการของของมูลนิธิในประเทศไทยโดยภาพรวม ปัญหาการบริหารจัดการของของมูลนิธิในประเทศไทย และความต้องการในการบริหารจัดการ พบว่า 1) ต้องการให้มีการปรับปรุงระบบโครงสร้างของการบริหารงานรวมทั้งกฎระเบียบต่าง ๆ ของให้มีความยืดหยุ่น ไม่ซ้ำซ้อน มีความเป็นสากล 2) ต้องการให้มีการปรับทัศนคติและวิธีการทำงานของบุคลากรให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว 3) ต้องการให้มีการกระจายงบประมาณสอดคล้องกับความต้องการโดยคำนึงถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของงบประมาณเป็นหลัก ในส่วนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการของมูลนิธิในประเทศไทย จำแนกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ 5 เป้าประสงค์ และ 23 กลยุทธ์ (วิรัลยุพา ณ สงขลา, 2566)

3. การเสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาทการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การส่งเสริมบทบาทในการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ มีแนวคิดในการแก้ปัญหาสังคม ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านความเสียสละ และด้านความเลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยสามารถดำเนินการได้ในสามระดับที่สอดคล้องและเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นการพัฒนาควบคู่กันไประหว่างประชาชน ครอบครัว และชุมชน ทำให้เกิดประโยชน์ไปพร้อมกัน และสร้างความเสมอภาคให้แก่ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ ละดาไส และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมและพัฒนาบริการสาธารณะของท้องถิ่นที่มีต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน” ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการและวิธีการส่งเสริมการพัฒนาการบริการสาธารณะของท้องถิ่นที่มีต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นความสำเร็จในการจัดบริการสาธารณะที่เกิดจากความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน และประชาชน มีปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดบริการสาธารณะประสบผลสำเร็จ ซึ่งสามารถแยกกระบวนการ และวิธีการส่งเสริมและพัฒนาการบริการสาธารณะของท้องถิ่น คือ การสร้างสรรค์ประเภทของบริการ โดยท้องถิ่นต้องมีความสามารถในการสร้างสรรค์ประเภทบริการสาธารณะใหม่ ๆ เพื่อตอบโจทย์ความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของแต่ละท้องถิ่น และ

ดำเนินการเพิ่มเติมจากการริเริ่มของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเสนอ หรือบางบริการสาธารณะอาศัยเพียงการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจัดการบริการสาธารณะที่มีอยู่เดิมให้ได้ประโยชน์สูงสุด และตอบโจทย์ประชาชนและท้องถิ่น (ปาริชาติ ละดาไส และคณะ, 2565)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปในภาพรวมของบทความวิจัย 1) ด้านการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการพบว่า มูลนิธิพระครูเกษมนวการ วัดแหลมทราย มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยแก้ไขปัญหาสังคมในหลากหลายมิติ ผ่านการให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะชน โดยมีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมาภิบาล สาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างความสามัคคี นำไปสู่การสร้างเสถียรภาพของสังคม 2) ด้านกระบวนการดำเนินงาน กลยุทธ์ และกิจกรรมของมูลนิธิที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ พบว่า มูลนิธิพระครูเกษมนวการ มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นระบบ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ เน้นให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดแนวทางในบริหารจัดการตนเอง และสอดคล้องกับทิศทางการดำเนินงานของมูลนิธิฯ ตลอดถึงการดำเนินกิจกรรมของมูลนิธิสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ นำไปสู่สังคมที่สงบสุข และการบริหารงานอย่างสุจริตและโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และ 3) ด้านการส่งเสริมบทบาทของมูลนิธิในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในชุมชน พบว่า การส่งเสริมบทบาทในการให้บริการสาธารณะของมูลนิธิพระครูเกษมนวการ มีแนวคิดในการแก้ไขปัญหาสังคม ด้านการขาดบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านความเสียสละ และด้านความเลื่อมล้ำทางด้านการศึกษา โดยสามารถดำเนินการได้ในสามระดับที่สอดคล้องและเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นการพัฒนาควบคู่กันไประหว่างประชาชน ครอบครัว และชุมชน ทำให้เกิดประโยชน์ไปพร้อมกัน และสร้างความเสมอภาคให้แก่ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรสนับสนุนมูลนิธิหรือองค์กรชุมชนที่มีลักษณะเป็นกลางและไม่แสวงหากำไร โดยเฉพาะในด้านงบประมาณ การฝึกอบรม และการให้พื้นที่สำหรับกิจกรรมสาธารณะ

1.2 ควรส่งเสริมการสร้างศูนย์เรียนรู้จากประสบการณ์ของมูลนิธิฯ

เพื่อถ่ายทอดแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนให้กับองค์กรอื่น ๆ ทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

1.3 เสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการให้กับภาคประชาสังคม เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมขององค์กรมีความเป็นระบบและตรวจสอบได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษากรณีเปรียบเทียบกับมูลนิธิหรือองค์กรอื่นในภาคใต้ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบความสำเร็จที่หลากหลาย

2.2 ควรศึกษาในเชิงปริมาณเพื่อวัดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของกิจกรรมที่มูลนิธิดำเนินการ

2.3 ควรศึกษาบทบาทของผู้นำทางศาสนาในการขับเคลื่อนการบริการสาธารณะ เพื่อเชื่อมโยงบทบาททางจิตวิญญาณกับการพัฒนาชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กิตติชัย นิลอุบล. (2564). บทบาทของวัดในการพัฒนาสังคมท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐชพันธุ์ คุปตวัช. (2566). การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่: ศึกษากรณี เทศบาลนครนครปฐม. ใน สารนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธวัชชัย พืชผล. (2563). การมีส่วนร่วมของวัดในการให้บริการทางสังคม: ศึกษาเปรียบเทียบ 3 จังหวัดภาคใต้. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5(2), 78–94.

ปพิชญา ซิมพ์สัน และคณะ. (2561). กลยุทธ์การบริหารจัดการในมูลนิธิเพื่อให้โอกาส อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, (6)23, 201-211.

ปาริชาติ ละดาไส และคณะ. 2565. การส่งเสริมและพัฒนาบริการสาธารณะของท้องถิ่นที่มีต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน. ใน วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 8(4), 348-361.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิรัลยุพา ณ สงขลา. (2566). การจัดการรูปแบบการบริหารแผนพัฒนาของมูลนิธิในประเทศไทย. ใน วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 10(8), 303-316.

สุนทร พุ่มกุมาร. (2561). วัดกับสังคมไทย: บทบาทและความเปลี่ยนแปลง. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุภาพร สุขุม. (2562). บทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมในการจัดบริการสาธารณะ: กรณีศึกษาวัดในจังหวัดภาคใต้. วารสารพัฒนาสังคม, 17(2), 45–59.

Cnaan, R. A., & Boddie, S. C. (2002). The invisible caring hand: American congregations and the provision of welfare. New York University Press.

การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด*

PARTICIPATORY MANAGEMENT OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE ROI ET

ศุภกฤต จัตุเรศ[1], สุพล จอกทอง[2] และ วศิน สอนโพธิ์[3]

Supakrit Jaturet[1], Suphon Chokthong[2] and Wasin Sonpo[3]

[1-3]วิทยาลัยนครราชสีมา

[1-3]Nakhonratchasima College, Thailand

Corresponding Author's Email: Bovy19092537@gmail.com

วันที่รับบทความ : 20 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 25 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 27 กันยายน 2568

Received 20 September 2025; Revised 25 September 2025; Accepted 27 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด 2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด จำนวน 365 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ได้ค่า

Citation:

*ศุภกฤต จัตุเรศ, สุพล จอกทอง และ วศิน สอนโพธิ์. (2568). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 37-48.

Supakrit Jaturet, Suphon Chokthong and Wasin Sonpo. (2025). Participatory Management Of School Administrators Under The Secondary Educational Service Area Office Roi Et. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 37-48.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.8-1.0 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.905 สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) ผลการวิจัย พบว่า

1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความผูกพัน

2) ผลการเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด จำแนกตามตำแหน่ง มีความคิดเห็นโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้ง

3) ผลการสังเคราะห์แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ควรได้รับการส่งเสริมแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน

คำสำคัญ: การบริหารแบบมีส่วนร่วม, ผู้บริหารสถานศึกษา, เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา, แนวทางการบริหาร

Abstract

The objectives of this research were: (1) to study participatory management practices of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Roi Et; (2) to compare participatory management practices of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Roi Et; and (3) to identify participatory management guidelines for school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Roi Et.

The sample group consisted of 365 participants, including school administrators and government teachers under the aforementioned office. Research instruments included a 5-point Likert scale questionnaire and a semi-

structured interview. The index of item-objective congruence ranged from 0.8 to 1.0, and the overall reliability coefficient of the questionnaire was 0.905. Data were analysed using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test.

The research findings were as follows:

1) Overall, the level of participatory management among school administrators was at the highest level. When considering individual aspects, the highest mean score was found in “joint goal setting”, while the lowest was in “commitment”.

2) The comparison of participatory management according to position showed a statistically significant difference at the .05 level, consistent with the set hypothesis.

3) The synthesis of participatory management guidelines from interviews revealed that school administrators should be encouraged to enhance participatory management in all four dimensions.

Keywords: Participatory Management, School Administrators, Secondary Educational Service Area, Management Guidelines

บทนำ

ปัจจุบันโลกได้ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่รวดเร็วในหลายด้าน ทั้งเทคโนโลยี การสื่อสาร เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของแต่ละประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย ประเทศไทยจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม และจริยธรรม ผ่านการจัดการศึกษาที่เท่าเทียมและมีคุณภาพ ตามยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รวมทั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542; UNESCO, 2015)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันระบบการศึกษาของประเทศไทยยังประสบปัญหาเรื่องคุณภาพการศึกษาและการผลิตกำลังคนที่มีสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

และระบบเศรษฐกิจ การบริหารจัดการสถานศึกษาในรูปแบบมีส่วนร่วมจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนในการตัดสินใจและบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและสร้างสรรค์การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา (อุทัย บุญประเสริฐ, 2563; พงษ์เทพ จันทสุวรรณ, 2551)

ในสถานการณ์จริงโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ยังคงเผชิญกับปัญหาคุณภาพการศึกษาและการบริหารที่ท้าทาย ผู้บริหารสถานศึกษาต้องรับมือกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร การมีส่วนร่วมของชุมชน และผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนและการพัฒนาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีแนวทางบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของชาติ

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด เพื่อสร้างองค์ความรู้และแนวทางการบริหารที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและยกระดับคุณภาพการศึกษา ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษา เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและชุมชนในการพัฒนารูปแบบการบริหารที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

สมมติฐานการวิจัย

1. บุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

2. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 159 คน ข้าราชการครู จำนวน 2,169 คน รวมทั้งหมด 2,328 คน จากแผนอัตรากำลังของสถานศึกษา ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด จำนวน 114 คน และข้าราชการครู จำนวน 251 คน โดยกำหนดตามตารางของ Krejcie & Morgan (1970)

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 114 คน ข้าราชการครู จำนวน 251 คน รวมจำนวน 365 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสอบถาม ประกอบไปด้วย 2 ส่วนได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

2. แบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อหาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างขึ้นตามขั้นตอนที่มีระบบและความละเอียดรอบคอบ เริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้นได้ร่างรายการข้อคำถามโดยยึดแนวคิด ทฤษฎี องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา แล้วนำร่างข้อคำถามดังกล่าวไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้ตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเนื้อหา ต่อมาจึงปรับปรุงแบบสอบถามตามคำแนะนำและนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ให้ได้ค่าที่เหมาะสม จากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับบุคลากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha) ซึ่งต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 ก่อนจะทำการจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์สำหรับใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ในส่วนของแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาและสร้างแบบสัมภาษณ์จำนวน 4 ข้อ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะก่อนจะปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์และจัดพิมพ์สำหรับใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามแผนการวิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการขอหนังสืออนุญาตจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ซึ่งได้ประสานส่งหนังสือและ QR code แบบสอบถามในรูปแบบ Google Form ไปยังสถานศึกษากลุ่มตัวอย่าง จากนั้นผู้วิจัยได้ติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการประมวลผลสำหรับการวิเคราะห์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดคำถามล่วงหน้า โดยจัดตารางเวลาสัมภาษณ์ประมาณ 15-20 นาที พร้อมเตรียมอุปกรณ์บันทึกข้อมูล สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง แจ้งวัตถุประสงค์และดำเนินการสัมภาษณ์อย่างเป็นขั้นตอน ก่อนสรุปและขอบคุณผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปประมวลผลข้อมูลทั้งเชิงปริมาณจากแบบสอบถามและเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ โดยข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา เช่น ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) พร้อมใช้เกณฑ์แปลความหมายคะแนนตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของบุญชม ศรีสะอาด (2553) สำหรับการทดสอบสมมุติฐานใช้การวิเคราะห์เชิงอนุมาน ได้แก่ t-test สำหรับเปรียบเทียบกลุ่มอิสระสองกลุ่ม และ F-test แบบ One way ANOVA สำหรับกลุ่มตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์วิเคราะห์ด้วยวิธีเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ร่วมกับการสังเคราะห์ความถี่และร้อยละ เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษาและเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านการไว้วางใจ	4.58	0.70	มากที่สุด	3
2	ด้านความผูกพัน	4.53	0.69	มากที่สุด	4
3	ด้านการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน	4.64	0.63	มากที่สุด	1
4	ด้านอิสระในการปฏิบัติงาน	4.59	0.71	มากที่สุด	2
	ภาพรวม	**4.59**	**0.47**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 1 แสดงว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59, S.D.= 0.47) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ($\bar{X}$ = 4.64, S.D.= 0.63) รองลงมาคือ ด้านอิสระ

ในการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$ = 4.59, S.D.= 0.71) และด้านการไว้วางใจ ($\bar{X}$ = 4.58, S.D.= 0.70) ตามลำดับ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความผูกพัน ($\bar{X}$ = 4.53, S.D.= 0.69)

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด จำแนกตาม ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดของสถานศึกษา

ด้านที่	รายการ	ผู้บริหารสถานศึกษา		ข้าราชการครู		t	p-value
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านการไว้วางใจ	4.55	0.58	4.67	0.39	-2.30*	0.000
2	ด้านความผูกพัน	4.51	0.48	4.59	0.39	1.59*	0.015
3	ด้านการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน	4.61	0.53	4.71	0.38	-2.14*	0.000
4	ด้านอิสระในการปฏิบัติงาน	4.56	0.54	4.67	0.42	-2.17*	0.007
	ภาพรวม	**4.56**	**0.51**	**4.66**	**0.36**	**-2.20***	**0.000**

จากตารางที่ 2 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด แสดงว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครู ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารขนาดเล็ก

กลาง และใหญ่ สรุปได้ 4 ด้านหลัก คือ ด้านการไว้วางใจ ผู้บริหารต้องยอมรับความรู้ความสามารถของครู มอบหมายงานและเชื่อมั่นว่าครูปฏิบัติได้ พร้อมส่งเสริมสนับสนุนการทำงาน ด้านความผูกพัน ผู้บริหารให้คำแนะนำ เปิดโอกาสให้ครูปรึกษาหารือ ใช้บรรยากาศประชาธิปไตย สนับสนุนการฝึกอบรม และให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของบุคลากร ส่งเสริมความผูกพันทางใจและความรับผิดชอบ ด้านการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตั้งเป้าหมาย แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจแก้ปัญหาร่วมกันอย่างเหมาะสม และด้านอิสระในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารให้อิสระในการตัดสินใจและแสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ครูควบคุมงานที่ได้รับมอบหมาย พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการบริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยเฉพาะในด้านการตัดสินใจ วางแผน และติดตามผลอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การพัฒนาโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิบูรอร นิลพิบูลย์ (2563) ที่พบว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนในระดับสูง และสนับสนุนผลการวิจัยของ นิสราพร แช่มชูงาม (2560) ที่ระบุว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูอย่างมีนัยสำคัญ

การเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมจำแนกตามตำแหน่ง พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารระดับสูง เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน มีแนวโน้มบริหารแบบมีส่วนร่วมมากกว่าผู้บริหารระดับรอง ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะหน้าที่ ความรับผิดชอบ ประสบการณ์ และวิสัยทัศน์ที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อแนวทางการบริหารและการเปิดรับการมีส่วนร่วมจากบุคลากรในระดับต่าง ๆ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุริยา ชานกัน และอาคม อึ่งพวง (2568) ที่พบว่าตำแหน่งของผู้บริหารมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในด้านวุฒิการศึกษา พบว่าผู้บริหารและข้าราชการครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่มีวุฒิการศึกษาสูงมักมีความรู้และประสบการณ์ที่เอื้อต่อการบริหารเชิงมีส่วนร่วมมากกว่า ทั้งในด้านแนวคิด มุมมอง และการเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุริยา ชานกัน และอาคม อึ่งพวง (2568) ที่พบว่าวุฒิการศึกษามีผลต่อความคิดเห็นในการบริหารแบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับการจำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มักมีทรัพยากรเพียงพอและระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของบุคลากรมากกว่าสถานศึกษาขนาดเล็ก แม้ว่าสถานศึกษาขนาดเล็กจะมีความคล่องตัวในการดำเนินงาน แต่ข้อจำกัดด้านทรัพยากรก็อาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมได้ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ อมาวสุ อาแว และจรุณี เก้าเอี้ยน (2566) ซึ่งพบว่าขนาดของสถานศึกษามีผลต่อระดับการบริหารแบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ

แนวทางในการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมควรมุ่งส่งเสริมใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) การไว้วางใจระหว่างผู้บริหารและครู (2) ความผูกพันต่อองค์กร (3) การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน และ (4) การให้อิสระในการปฏิบัติงาน โดยผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจและพัฒนาโรงเรียน ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรภัค ปิ่นกำลัง (2562) และ อมาวสุ อาแว และจรุณี เก้าเอี้ยน (2566) ซึ่งเสนอว่า การมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ มีส่วนสำคัญต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโรงเรียนอย่างยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารมีแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้ครู บุคลากร และผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ผลการเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมจำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และขนาดของสถานศึกษา พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้จากการสังเคราะห์แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่าควรส่งเสริมการบริหารใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านการไว้วางใจ โดยผู้บริหารควรเชื่อมั่นในศักยภาพของครู มอบหมายงานพร้อมเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ 2) ด้านความผูกพัน โดย

ผู้บริหารควรมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ใช้บรรยากาศแบบประชาธิปไตย สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนและตัดสินใจร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ 4) ด้านอิสระในการปฏิบัติงาน โดยเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความสามารถ ตัดสินใจ และควบคุมการทำงานในขอบเขตที่รับผิดชอบอย่างเหมาะสม โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารควรให้คำแนะนำ ส่งเสริม วิธีการปฏิบัติงานให้แก่ครูอยู่เสมอ เปิดโอกาสให้ครูพูดคุยปรึกษาหารือเกี่ยวกับงานที่กำลังดำเนินการอยู่ ใช้บรรยากาศการทำงานแบบประชาธิปไตย เพราะจากผลการวิจัยพบว่า ด้านความผูกพัน เป็นด้านที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด เช่น ผู้บริหารต้องแสดงพฤติกรรมเป็นกัลยาณมิตร สนับสนุนให้ครูเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ความสามารถอยู่เสมอ

1.2 ผู้บริหารต้องแสดงถึงการยอมรับในความรู้ ความสามารถของครู และอำนาจการตัดสินใจในขอบข่ายงานที่ให้รับผิดชอบรับฟังข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครู เพราะจากผลการวิจัยพบว่า ด้านการไว้วางใจรองลงมาจากด้านความผูกพัน เช่น ผู้บริหารยอมรับความรู้ความสามารถของครูในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติของครู

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในตัวแปรอื่น ๆ นอกจากตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ในเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สามารถหาข้อมูลในเชิงลึกได้ เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต เป็นต้น

2.3 ควรมีการศึกษาองค์ประกอบอื่นๆ ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

เอกสารอ้างอิง

อมาวสุ อาแว และ จรุณี เก้าเอี้ยน. (2566). การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาชายแดนไทย-มาเลเซีย จังหวัดนราธิวาส. วารสารทัศนมิติทางการศึกษา, 3(1), 31.

อมรภัค ปิ่นกำลัง. (2562). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(3), 1228.

อุทัย, บ. (2552). การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. เรียกใช้เมื่อ 3 ตุลาคม 2567 จาก https://www.kroobannok.com/20410

นิสราพร แซ่มชูงาม, นพดล เจนอักษร และ ประเสริฐ อินทร์รักษ์. (2560). การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ 4. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(2), 347.

พงษ์เทพ จันทสุวรรณ. (2558). The functions of the executive Chester I. Barnard.1938. วารสารสมาคมนักวิจัย, 20(2), 176.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุริยา ชานกัน และ อาคม อึ่งพวง. (2568). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3. วารสารทัศนมิติทางการศึกษา, 3(1), 397.

วิบูลอร นิลพิบูลย์ และ นุชนรา รัตนศิระประภา. (2563). การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1. วารสารบัณฑิตศาส์น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 20(1), 155.

UNESCO. (2015). Education for sustainable development goals. Retrieved October 3, 2023, from https://en.unesco.org/.sustainabledevelopmentgoal

STRATEGIC DIGITAL INTEGRATION IN GUANGXI AGRICULTURAL PRACTICES : ENHANCING CROP FARM MANAGEMENT WITH DIGITAL INNOVATIONS*

Pu Fan[1], Danaikrit Inthurit[2], Surachai Kungwon[3] and Watcharanan Thongma[4]

[1]Ph.D. student, Digital Economics and Management Innovation Program, International College, Maejo University, Thailand

[2]Assistant Professor, Ph.D., International College, Maejo University, Thailand

[3]Associate Professor, Ph.D., Faculty of Economics, Maejo University, Thailand

[4]Ph.D., International College, Maejo University, Chiang Mai, Thailand

Corresponding Author's Email: mju6516503016@mju.ac.th

Received 2 August 2025; Revised 9 September 2025; Accepted 11 September 2025

Abstract

This study explores the impact of digital technology integration on agricultural management practices in Guangxi, China, as well as the numerous challenges faced by the region in its agricultural digital transformation. The study aims to analyse how digital technology can enhance agricultural operational efficiency, product quality, and economic benefits through targeted digital and management strategies. A stratified random sample survey was conducted on 420 agricultural practitioners in Guangxi. Data were analysed using structural equation modelling (SEM) to validate the model's fit. Additionally, this study integrates Management Information Systems (MIS), Management Function Theory (MFT), Digital Economy Theory (DET), Regional Development Theory

Citation:

* Pu Fan, Danaikrit Inthurit, Surachai Kungwon and Watcharanan Thongma. (2025). Strategic Digital Integration In Guangxi Agricultural Practices : Enhancing Crop Farm Management With Digital Innovations. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 49-79.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

(RDT), Diffusion of Innovations Theory (DIT), and the Technology Acceptance Model (TAM) to test six hypotheses in the Guangxi region: H1 Digital information system integration enhances operational efficiency; H2 Digital tools optimise management functions; H3 Digital economic transformation improves operational and management quality; H4 Digital agriculture promotes regional development through resource optimisation; H5 E-commerce participation drives digital innovation; H6 Technology acceptance enhances crop farm efficiency. The research findings indicate that 'digital technology integration' has a significant impact on 'agricultural management efficiency' (path coefficient 0.85) and positively influences 'rural digital economic foundations' (0.72). Additionally, 'digital agriculture' has a significant impact on 'regional economic development' (0.68), suggesting that effective digital strategies can simultaneously enhance agricultural productivity, agricultural management capabilities, and regional economic growth. The study also highlights the importance of digital infrastructure, digital literacy, and policy support in driving agricultural digital transformation. These findings provide valuable insights for policymakers, agricultural practitioners, and agricultural managers, indicating that effective strategic digital integration can promote sustainable agricultural development, improve rural livelihoods, and inject new vitality into agricultural development.

Keywords: Digital Agriculture, Management Efficiency, Rural Digital Economy, Regional Economic Development, Structural Equation Modeling

Introduction

1. The Global Context of Agricultural Digitalisation

Driven by digitalisation, the agricultural sector is undergoing unprecedented technological transformation. To meet the dietary needs of 9.7 billion people by 2050, global food production must increase by 69% (FAO,

2022). This challenge requires the adoption of smart agricultural solutions such as the Internet of Things (IoT), big data, and artificial intelligence (AI). As a major agricultural economy, China's smart agriculture market exceeded 12 billion USD in 2022 (Ministry of Agriculture and Rural Affairs, 2023).

2. Digital Transformation of Agriculture in Guangxi

Guangxi, with its unique geographical advantages and abundant agricultural resources, is gradually advancing its agricultural digital transformation. However, it faces significant challenges, including uneven distribution of digital infrastructure, insufficient digital skills among agricultural workers, and poor integration of digital technology with traditional agricultural production (Guangxi Department of Agriculture and Rural Affairs, 2022; Zhang and Wu, 2021). These issues severely limit the role of digital technology in enhancing agricultural production efficiency.

3. Overcoming the Three Challenges of Digital Transformation in Guangxi's Agriculture Sector

This study aims to analyse how digital technologies can enhance agricultural operational efficiency, product quality, and economic benefits through targeted digital strategies. It focuses on three key issues: (1) systematically integrating digital technologies into farm management; (2) the mechanisms through which digital transformation impacts agricultural production efficiency and economic benefits; and (3) developing a digital development model tailored to Guangxi's unique characteristics. The research team will conduct an in-depth study of Guangxi's major agricultural regions and use structural equation modelling (SEM) to analyse the factors influencing the adoption of digital technologies. The research findings are expected to provide scientific basis for Guangxi's agricultural digitalisation policies and offer valuable insights for other regions in advancing agricultural modernisation.

Objectives

1. Objectives 1: Study of factors affecting how digital transformation influences agricultural production processes in Guangxi..

This objective corresponds to Research Question 1 and is supported by the following hypotheses:

Hypotheses1: The integration of agricultural information systems and digital technologies can improve agricultural operational efficiency.

Hypotheses2: Agricultural management and applications can use digital technologies to improve the efficiency of agricultural management.

These hypotheses will be tested to determine how digital technologies can be effectively integrated into agricultural enterprises and the extent to which they enhance management efficiency.

2. Objectives 2: Studying the impact of digital transformation on agricultural production processes in Guangxi.

This objective corresponds to Research Question 2 and is supported by the following hypotheses:

Hypotheses3: The integration and transformation of the digital economy can improve the efficiency of agricultural operations and management quality in Guangxi.

Hypotheses4: Digital agriculture in Guangxi promotes rural regional development by optimizing resource allocation and policy coordination.

These hypotheses will be tested to evaluate the specific impacts of digital transformation on the agricultural production process and regional development.

3. Objectives 3: Explore strategies to improve the market competitiveness of agricultural products in Guangxi.

This objective corresponds to Research Question 3 and is supported by the following hypotheses:

Hypotheses5: Guangxi farmers' participation in e-commerce can promote

agricultural digital innovation.

Hypotheses6: Guangxi farmers' acceptance of specific digital innovation technologies significantly positively affects the efficiency of crop farm management.

These hypotheses will be tested to identify effective strategies for enhancing market competitiveness through digital transformation.

Literature Review

1. Management Information System (MIS) Theory

Management Information Systems (MIS) theory was first proposed by Gorry and Scott-Morton (1971), with its core function being the central nervous system of organizational operations. This theory emphasizes the critical role of information systems in optimizing resource allocation, decision-making, and enhancing organizational performance. In the agricultural sector, MIS integrates digital technologies such as the Internet of Things (IoT), big data analysis, and artificial intelligence (AI) to provide real-time data that supports information-based decision-making (Verónica Saiz-Rubio & Francisco Rovira-Más, 2020). MIS theory not only focuses on technological applications but also emphasizes the strategic alignment of information systems. Zhu et al. (2023) point out that the strategic alignment of MIS is crucial to ensuring that information system architecture aligns with organizational strategic objectives. Additionally, MIS theory emphasizes the importance of data management. Effective data management ensures the accuracy, completeness, and timeliness of data, thereby providing reliable basis for decision-making and achieving the goal of enhancing economic efficiency (Saiz-Rubio & Rovira-Más, 2020).

H1:The integration of agricultural information systems and digital technologies can improve agricultural operational efficiency.

2. Management Functions Theory (MFT)

Management Function Theory (MFT) was first proposed by Henri Fayol in the early 20th century. This theory clearly defines the core functions of management, including planning, organizing, commanding, coordinating, and controlling. In the digital age, these functions are enhanced through the integration of digital technologies, thereby promoting more efficient and effective management practices. Natalia Vasilyeva (2019) further notes that when applying Management Function Theory in modern agriculture, it is essential to consider how digital technologies can be leveraged to improve management efficiency. In the agricultural sector, the application of this theory also involves how to enhance farmers' management capabilities through digital means. Cui and Wang (2023) found that farmers' acceptance and proficiency in using digital technologies directly impact their management efficiency. Therefore, providing agricultural training and technical support can help farmers better utilize digital tools for production management, thereby improving efficiency and competitiveness.

H2:Agricultural management and applications can use digital technologies to improve the efficiency of agricultural management.

3. Digital Economic Theory (DET)

Digital Economy Theory (DET) explores the impact of digital technologies on economic activities and growth. The digital economy is characterized by the widespread application of digital technologies, which are transforming traditional economic models and enhancing productivity. In the agricultural sector, the digital economy can drive innovation, resource efficiency, and sustainable development. Integrating digital technologies into agricultural practices holds promise for improving operational efficiency and management quality (Yao Wen & Sun Zhuo, 2023). Cen et al. (2022) found that the development of the digital economy significantly contributes to the upgrading of rural industries. Additionally, the digital economy offers new opportunities for agricultural

innovation. Through big data analysis and artificial intelligence technology, farmers can gain a more accurate understanding of market demand, optimize crop structures, and improve the quality and value-added of agricultural products (Yao Wen & Sun Zhuo, 2023).

H3:The integration and transformation of the digital economy can improve the efficiency of agricultural operations and management quality in Guangxi.

4. Regional Development Theory (RDT)

Regional Development Theory (RDT) primarily focuses on economic disparities, growth poles, and industrial agglomeration within regions. This theory emphasizes the need to integrate digital technologies to promote balanced and comprehensive regional development. In Guangxi, future smart agriculture can promote rural regional development through digital resources and strengthened policy support (Wang Yafei et al., 2023). Fu and Zhang (2022) found that improving regional digitalization levels can boost agricultural total factor productivity, especially in agricultural regions like Guangxi. By enhancing resource integration and facilitating effective urban-rural market connectivity, digitalization can significantly improve agricultural production efficiency and quality. Additionally, within this framework, digital technology applications can also activate rural economies by promoting multi-channel integration and development of rural industries (Wang Yafei et al., 2023).

H4:Digital agriculture in Guangxi promotes rural regional development by optimising resource allocation and policy coordination.

5. Diffusion of Innovations Theory (DIT)

The Diffusion of Innovations Theory (DIT) was first proposed by Everett M. Rogers (1962), who identified key factors influencing the adoption of innovations, including comparative advantage, compatibility, complexity, trialability, and observability. In Guangxi, farmers' adoption of digital innovations

can drive digital innovation in the agricultural sector and enhance productivity (Liu et al., 2023). Liu et al. (2023) found that the digital divide significantly impacts farmers' entrepreneurial behavior in Guangxi, with the innovation gap having the greatest influence. Enhancing farmers' digital literacy and innovation skills can effectively promote the diffusion and application of digital technologies in agriculture. Additionally, the Diffusion of Innovations Theory emphasizes the important role of social networks and government support in innovation diffusion (Liu Zhi et al., 2023).

H5:Guangxi farmers' participation in e-commerce can promote agricultural digital innovation.

6. Technology Acceptance Model (TAM)

The Technology Acceptance Model (TAM) was proposed by Davis (1989) to explain users' behavioral intentions toward the adoption of information technology. The model identifies perceived usefulness (PU) and perceived ease of use (PEOU) as the primary drivers of technology acceptance. In the agricultural sector, farmers' acceptance of digital technologies is critical to enhancing the efficiency of crop farm management (Wang & Dong, 2023). Yang et al. (2022) further noted that enhancing farmers' perceived usefulness and perceived ease of use of digital technologies can significantly increase their acceptance and application of such technologies. Additionally, the technology acceptance theory emphasizes the influence of external factors (such as business environment, agricultural technology, and market changes) on technology acceptance. Therefore, by providing good technical support and a favorable social environment, farmers' acceptance of digital technologies and their application capabilities can be further enhanced.

H6:Guangxi farmers' acceptance of specific digital innovation technologies significantly positively affects the efficiency of crop farm management.

The six underlying theoretical frameworks of this study are deeply interconnected: TAM explains the motivations behind individual farmers'

adoption of digital technology, with its “perceived usefulness-ease of use” outcomes directly driving MIS/MFT planning, control, and resource optimization at both the agricultural production and management levels; Once these improvements in management and production efficiency are recognized by farmers and agricultural managers, the social network mechanism of DIT, organized at the village level, facilitates the diffusion of the model and the spread of technology; after diffusion is achieved, the scale effect of one point driving the entire area is converted into digital economic dividends through DET, and consolidated by regional policies and resource allocation under RDT, thereby forming a complete development chain of “micro-level adoption—agricultural optimization—regional outcomes.” Based on this, MIS provides real-time data support, MFT refines management processes, DET amplifies economic multipliers, RDT coordinates regional resources, DIT accelerates technology diffusion, and TAM identifies individual adoption critical points. As such, the six foundational theories are both independent entities and mutually influencing components, working in synergy to achieve complementary effects.

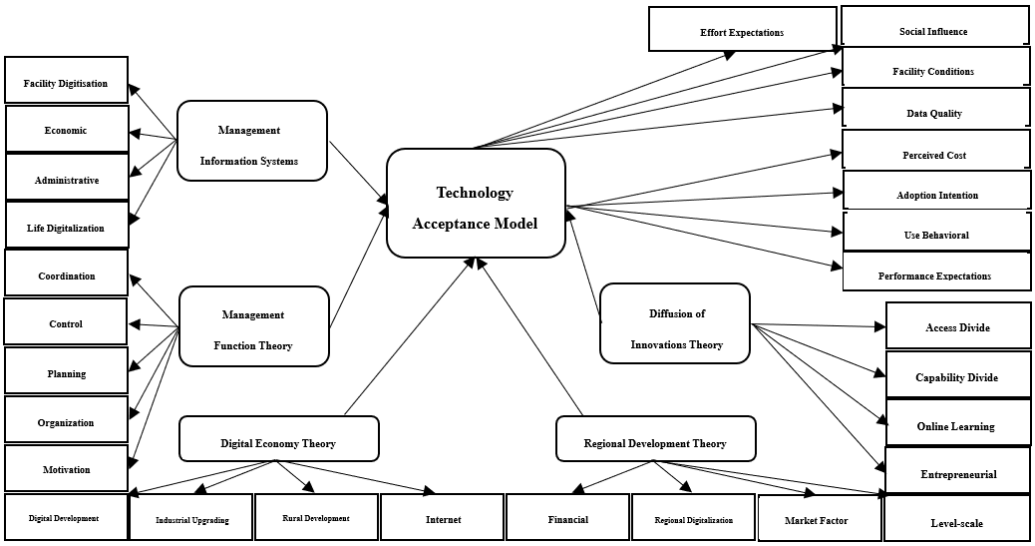

Figure 1. Research conceptual framework

Methodology

This study focuses on agricultural workers and managers engaged in agriculture-related activities in Guangxi. According to data from the Guangxi Bureau of Statistics, approximately 22.5 million people in this region are engaged in agriculture-related activities. To obtain more stable and reliable model parameter estimates and better model fitting indicators, this study uses the Yamane formula (1973) to determine the sample size, with a confidence level set at 95%. The sample size n for this study is approximately 400 people. The study employed a stratified random sampling method to ensure that the sample adequately represented the diversity of Guangxi's agricultural workforce across different dimensions, including types of agricultural practices, operational scale, and levels of digital technology adoption, thereby providing representative data support for the research. Additionally, the study adopted a sequential explanatory mixed-methods approach (proposed by W. Wallace, 1971): after validating main effects through a questionnaire ($n \approx 400$), semi-structured interviews were conducted to deepen understanding. Interviews were stratified by income and crop type, with three scholars, three business representatives, and three farmers selected. Interviews were conducted after the questionnaire was completed, stratified by high, medium, and low income levels and primary crop types (orchards, rice, and vegetables). After transcription, two researchers independently coded the data and identified three themes (**K** = 0.82) to explain the quantitative mechanisms.

1. Research Instrument

This study utilized a questionnaire survey to collect quantitative data, designed based on a Likert scale and including items related to digital technology integration, agricultural productivity, digital literacy, and stakeholder characteristics, allowing for the systematic assessment of agricultural practitioners' perceptions and experiences with digital innovations in Guangxi. To

ensure the validity and reliability of the questionnaire, an Item Objective Congruence (IOC) check was conducted, involving a panel of experts who evaluated the alignment of each questionnaire item with the research objectives. Based on the experts' feedback, an IOC report was generated, detailing the congruence scores for each item.

2. Data Analysis

This study will use a variety of statistical methods to analyse the data collected to ensure the accuracy and reliability of the findings. Firstly, descriptive statistical analyses (including mean, standard deviation, skewness and kurtosis) will be used to understand the concentration trends and dispersion of the variables. Next, the normality of the data will be tested by assessing the skewness and kurtosis values to ensure that the data distribution meets the requirements of Structural Equation Modelling (SEM) analysis. In addition, the internal consistency reliability of the scales will be assessed by applying Cronbach's alpha to ensure that all scales have reliability values of 0.7 or higher. Meanwhile, the validity of the measurement models will be assessed through a validated factor analysis (CFA) to ensure strong correlations between the observed variables and the underlying constructs. Finally, structural equation modelling (SEM) will be used to assess the structural relationships between variables, including direct, indirect and mediated effects. Model fit will be assessed by a variety of fit indicators (e.g., χ^2, CFI, TLI, RMSEA, and SRMR) to ensure that the model fits the data well.

Table 1: Criteria for Model Fit

Fit Indices	Criteria	Source
Chi-Square (χ^2)	$p > 0.05$	(Hu & Bentler, 1999) (Hoyle, 2012) (Kline, 2023) (Schumacker & Lomax, 2004)
Comparative Fit Index (CFI)	≥0.90 Acceptable	
	≥ 0.95 Good	
Tucker-Lewis Index (TLI)	≥0.90 Acceptable	
	≥ 0.95 Good	
Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)	< 0.08 Acceptable	
	< 0.05 Good	
Standardized Root Mean Square Residual (SRMR)	< 0.08	

Results

1. Overview of data analysis

Descriptive statistics, confidence analysis and structural equation modelling (SEM) were used to analyse the data to assess the impact of digital technologies on agricultural practices in Guangxi, China. The sample consisted of 420 respondents from different agricultural sectors with a validity rate of 93.33%. The data were collected over a period of three months, and online and offline questionnaires were distributed through Questionstar.

(1) Integration Management Process Dimension

The descriptive statistics for the integrated management process dimension (see Table 2) show that the farmers surveyed have a positive attitude toward the adoption of agricultural digital technologies and the use of digital platforms, indicating that they recognize the value of these digital tools in improving agricultural production and quality. Overall, the scores for the indicators in this dimension are relatively balanced, reflecting farmers' higher acceptance and willingness to apply integrated management processes.

Table 2: Integration Management Process Dimensions

Item	M	SD	Skewness	Kurtosis	Interpreting
I see the benefits of adopting smart farming technologies in my agricultural practices.	3.69	1.226	-0.844	-0.136	Agree
I adopt innovative technologies to enhance the efficiency and quality of agricultural production. (such as drones, PLA film, etc.)	3.69	1.206	-0.682	-0.510	Agree
I use digital platforms to access government services efficiently. (Farmer information technology service platform)	3.58	1.331	-0.700	-0.655	Agree
I have easy access to digital information that enhances my daily life quality.	3.63	1.190	-0.712	-0.322	Agree

(2) Assessment of efficiency improvement in agricultural management

The statistical results show (see Table 3) that respondents generally believe that digital services can effectively improve agricultural management efficiency, and their overall attitude is positive. Although individual differences were found in the survey, the overall trend is relatively consistent. This indicates that the application of digital technology in agricultural management has been widely recognized, providing strong support for promoting agricultural digitization initiatives and improving production efficiency.

Table 3: Assessment of Agricultural Management Efficiency Enhancement

Item	M	SD	Skewness	Kurtosis	Interpreting
I believe that the availability of digital services has enhanced the coordination efficiency within the agricultural sector.	3.56	1.277	-0.646	-0.570	Agree
I am convinced that the use of data analytics provides better control and insights into farm management decisions.	3.63	1.276	-0.649	-0.672	Agree
I find that using digital tools has made my long-term agricultural planning more strategic and effective.	3.58	1.219	-0.507	-0.771	Agree
I have noticed that digital communication tools have enhanced team organisation and collaboration among farm workers	3.50	1.390	-0.600	-0.918	Agree

I have found that using digital tools for goal-setting has increased my motivation to achieve higher yields.	3.51	1.355	-0.576	-0.896	Agree

(3) Strengthening Rural Digital Economy Foundation Dimensions

Statistical data (see Table 4) shows that most respondents believe that the development of the digital economy has a positive impact on the local job market and economic growth. Among them, the highest level of agreement was on the promotion of regional development through technological investment, with an average score of 3.61. Although there are some differences in opinion on certain dimensions, overall, respondents generally hold a positive attitude toward the positive impact of the development of the digital economy on employment, the economy, and education in rural areas.

Table 4: Dimensions of Strengthening the Foundation of Rural Digital Economy

Item	M	SD	Skewness	Kurtosis	Interpreting
I believe that the development of the digital economy has significantly boosted the local job market.	3.60	1.308	-0.607	-0.788	Agree
I believe that the integration of digital technologies has led to significant improvements in the efficiency of our industrial processes.	3.58	1.254	-0.604	-0.661	Agree
I believe that the digital economy has significantly improved the quality of life in rural areas.	3.56	1.281	-0.593	-0.728	Agree
I believe that investments in digital technologies have significantly boosted our local economy. (Agricultural output growth)	3.61	1.395	-0.592	-0.976	Agree
I believe that investing in digital education platforms has improved the quality of education in my community.	3.53	1.293	-0.586	-0.737	Agree

(4) Regional Economic Development Dimensions

The test data shows (see Table 5) that digitalization plays a key role in promoting urban-rural integration and enhancing regional economic development, with an average score above 3.66. Although the standard

deviation ranges from 1.216 to 1.355, indicating that respondents' views on each question vary to a certain extent, overall, they hold a positive and optimistic attitude toward regional economic development.

Table 5: Dimensions and Impact of Regional Economic Development

Item	M	SD	Skewness	Kurtosis	Interpreting
I believe that digitalisation has played a key role in fostering better integration between urban and rural communities. (Big data and other monitoring of labour flow). I believe that digitalisation has played a key role in fostering better integration between urban and rural communities.)	3.68	1.266	-0.733	-0.525	Agree
I believe that training programmes in my community effectively enhance the skills of the local workforce.	3.67	1.355	-0.709	-0.737	Agree
I find that the expansion of the effective irrigation area has significantly increased crop yields in my region.	3.68	1.216	-0.747	-0.418	Agree
I find that investments in infrastructure have significantly boosted the economic development of my region.	3.66	1.283	-0.765	-0.475	Agree

(5) Dimensions of Effectiveness of Diffusion of Innovations in Rural Areas

The statistics (see Figure 6) show an overall positive trend in the effectiveness of innovation diffusion in rural areas. The majority of respondents believe they have access to high-speed internet services necessary for digital agricultural activities (mean M = 3.52) and believe their online learning skills provide a competitive advantage for agricultural innovation (highest mean M = 3.67). Furthermore, respondents are positive about integrating innovation into agricultural practices to improve efficiency (mean M = 3.52). Overall, the test results indicate a positive attitude toward innovation diffusion in rural areas.

Table 6: Dimensions of Innovation Diffusion Effectiveness in Rural Areas

Item	M	SD	Skewness	Kurtosis	Interpreting
I have access to high-speed internet services necessary for digital agricultural activities.	3.52	1.308	-0.547	-0.822	Agree
I am confident in my ability to use digital tools to enhance agricultural productivity.	3.57	1.239	-0.464	-0.834	Agree
I believe that my ability to learn online gives me a competitive advantage in agricultural innovation.	3.67	1.233	-0.599	-0.746	Agree
I regularly incorporate innovative methods into my farming practices to increase efficiency.	3.52	1.362	-0.632	-0.796	Agree
I have a strong desire to innovate and differentiate my agricultural products through digital content creation.	3.59	1.283	-0.563	-0.782	Agree
I actively use digital platforms to promote my agricultural products or services.	3.57	1.250	-0.520	-0.869	Agree

(6) Digital Technology Influencing Factors

Statistics show (see Figure 7) that farmers are cautious yet optimistic about the application of digital technologies in agricultural practices. They generally believe they can learn digital technology skills and obtain infrastructure support to apply agricultural digital technologies. However, many farmers are skeptical about the return on their investment and the potential for solving real problems. While they express confidence in the reliability of digital technologies and services, they carefully weigh the costs and benefits when considering adopting them.

Table 7: Influencing Factors of Digital Technologies in Agricultural Practices

Item	M	SD	Skewness	Kurtosis	Interpreting
I have the ability to identify problems that can be solved through digital solutions.	3.55	1.329	-0.563	-0.874	Agree
I think that the time and resources invested in digital agriculture will lead to significant	3.42	1.320	-0.505	-0.903	Agree
I am motivated to explore digital technologies in agriculture due to positive examples set by early adopters in my community.	3.51	1.330	-0.504	-0.901	Agree
I have access to the necessary infrastructure, such as reliable internet connectivity, to effectively use digital tools in agriculture.	3.54	1.333	-0.520	-0.872	Agree

I trust the accuracy and reliability of the data provided by agricultural digital services.	3.60	1.260	-0.638	-0.643	Agree
I am aware of the initial investment required to adopt digital technologies for my farming operations.	3.43	1.402	-0.479	-1.048	Agree
I consider the ongoing costs, including maintenance and updates, to be reasonable for the benefits gained from digital tools.	3.56	1.321	-0.627	-0.771	Agree
I have successfully implemented digital tools in my farming operations and seen positive changes.	3.45	1.293	-0.407	-0.901	Agree

2. Structural equation modelling results: an analysis of factors influencing digital integration on crop farm management in Guangxi agricultural practices

(1) Validated factor analysis (CFA)- Overall model validation factor

As can be seen from Table 8, according to the hypothesis, the research data were implemented through Amos26.0 to test the fit of the validated factor model, and the results are shown in the table below, X2/df = 2.748, which meets the standard value, and the other indicators (GFI = 0.854, IFI = 0.911, RMSEA = 0.065, CFI = 0.911, TFI = 0.902) The indicators are fair.

Table 8: Overall Validation Factor Model Fit

	χ2/df	GFI	IFI	RMSEA	CFI	TLI
preamendment	2.748	0.854	0.911	0.065	0.911	0.902
Result	Pass	No Pass	Pass	Pass	Pass	Pass
post-correction	2.675	0.901	0.916	0.063	0.916	0.906
Standard Criteria	<3	> 0.9	> 0.9	<0.08	> 0.9	> 0.9
Result	Pass	Pass	Pass	Pass	Pass	Pass

As can be seen from Table 9, in the descriptive analysis of the basic indicators of the measured variables, it can be seen that the factor loading interval of the variables of this measurement is 0.718-0.839. According to the

results of the analysis, it can be concluded that in the validity test of this scale, the AVE value of each dimension reaches more than 0.5 and the CR value is more than 0.7, which can be comprehensively shown that each dimension has good convergent reliability and combined reliability. The factor loadings of the measurement variables are all at the level of 0.5 or above.

Table 9: Validation factor analysis

Factor	Measured items (variable)	Std. Estimate	SE	Average Variance Extraction AVE	Combined Reliability CR
Integration Management Process Dimensions	Facility digitalisation	0.743	-	0.583	0.848
	Economic digitalisation	0.787	0.070		
	Administrative digitalisation	0.753	0.076		
	Life digitalisation	0.770	0.068		
Assessment of Agricultural Management Efficiency Enhancement	Coordination	0.766	-	0.627	0.893
	Control	0.806	0.062		
	Planning	0.772	0.059		
	Organisation	0.839	0.067		
	Motivation	0.773	0.066		
Dimensions of Strengthening the Foundation of Rural Digital Economy	Digital economy development	0.820	-	0.630	0.895
	Industrial upgrading	0.729	0.052		
	Rural revitalisation development	0.760	0.053		
	Economic development	0.820	0.056		
	Education and entertainment expenses	0.834	0.052		
Dimensions and Impact of Regional Economic Development	Digitalisation level	0.822	-	0.625	0.869
	Labour quality	0.812	0.058		
	Effective irrigation area	0.807	0.052		
	Level of regional economic development	0.718	0.057		
Dimensions of Innovation Diffusion Effectiveness in Rural Areas	Access Divide	0.761	-	0.625	0.909
	Capability Divide	0.739	0.059		
	Online Learning Ability Divide	0.828	0.058		
	Innovativeness Divide	0.809	0.064		
	Content Entrepreneurial Intention	0.764	0.061		
	Content Entrepreneurial Behaviour	0.838	0.059		
Influencing Factors of Digital Technologies in Agricultural Practices	Performance Expectancy	0.809	-	0.621	0.929
	Effort Expectancy	0.809	0.052		
	Social Influence	0.764	0.054		
	Facilitating Conditions	0.763	0.054		
	Data Quality	0.753	0.051		

Factor	Measured items (variable)	Std. Estimate	SE	Average Variance Extraction AVE	Combined Reliability CR
	Perceived cost	0.803	0.055		
	Adoption Intention	0.805	0.052		
	Use Behavioural	0.793	0.051		

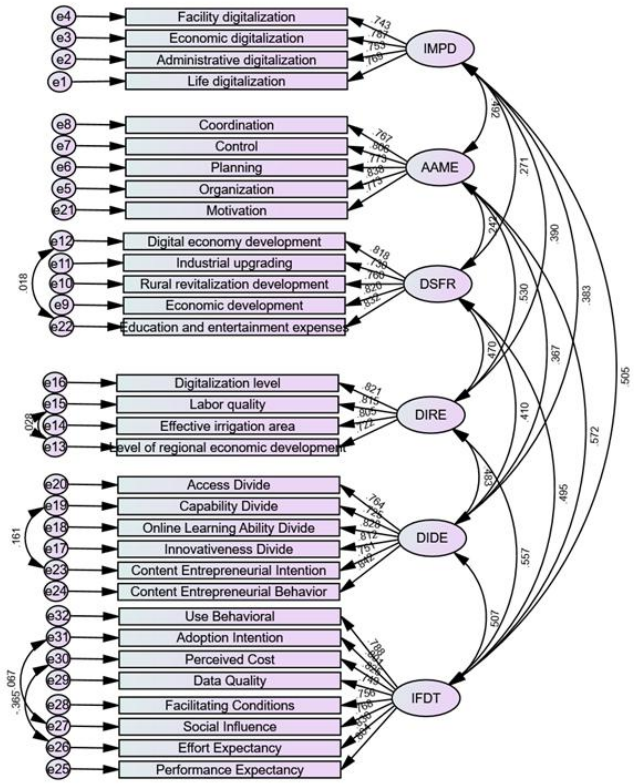

Figure 2 Modified Validation Factor Model

(2) Distinguishing validity

According to Table 10(As shown in the following table), in this test of discriminant validity, the standard correlation coefficients between the two of each dimension and the square root of the corresponding AVE value were

compared, and the correlation coefficients were lower than the square root of the AVE value, so the variables have good discriminant validity.

Table 10: Distinguishing Validity: Pearson Correlation and AVE Square Root Values

	IMPD	AAME	DSFR	DIRE	DIDE	IFDT
IMPD	0.763					
AAME	0.437	0.792				
DSFR	0.241	0.233	0.794			
DIRE	0.338	0.473	0.421	0.791		
DIDE	0.338	0.335	0.370	0.426	0.791	
IFDT	0.451	0.519	0.445	0.506	0.469	0.788

(3) Model validation

As can be seen from Table 11(As shown in the following table and Figure 3) , according to the assumptions, the research data will be implemented through Amos26.0 to test the fit of the overall model, and the results are shown in the table below, X^2/df = 2.748, which meets the standard value, and the other indexes (GFI = 0.902, IFI = 0.911, RMSEA = 0.065, CFI = 0.911, and TFI = 0.902) reach the indicator requirements. Therefore further analysis of the model paths can be carried out.

Table 11: Structural Equation Model Fit

	$\chi 2/df$	GFI	IFI	RMSEA	CFI	TLI
model fit	2.748	0.902	0.911	0.065	0.911	0.902
Standard Criteria	<3	> 0.9	> 0.9	<0.08	> 0.9	> 0.9
Result	Pass	Pass	Pass	Pass	Pass	Pass

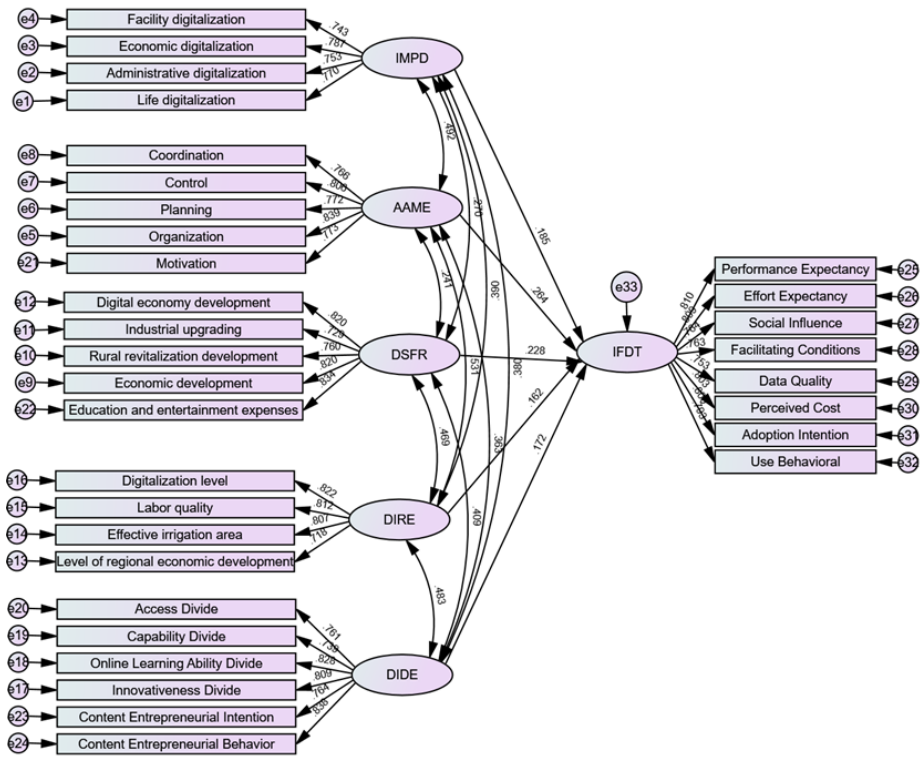

Figure 3 Structural Model Diagram

Path analysis (see Figure 12) shows that all dimensions exhibit significant positive impacts on the factors influencing the adoption of digital technology in agricultural practices. The "Integrated Management Process" dimension has a significant positive impact on the factors influencing digital technology (β = 0.185, Z = 3.622, $p < 0.05$), indicating that integrating digital technology into management processes significantly enhances the adoption of digital innovations in agriculture. The "Agricultural Management Efficiency Improvement Assessment" dimension also exhibits a significant positive impact (β = 0.264, Z = 4.869, $p < 0.05$), indicating that improving agricultural management efficiency is crucial for the successful implementation of digital technology. The "Strengthening the Rural Digital Economy Foundation" dimension has a

significant positive impact (β = 0.228, Z = 4.713, p < 0.05), highlighting the importance of a robust digital infrastructure in rural areas. The regional economic development dimension also showed a significant positive impact (β = 0.162, Z = 2.801, p < 0.05), indicating that regional economic development plays a crucial role in promoting the application of digital technologies in agriculture. Finally, the rural innovation diffusion effectiveness dimension showed a significant positive impact (β = 0.172, Z = 3.511, p < 0.05), highlighting the importance of effective innovation diffusion in promoting digital transformation. Overall, these test results suggest that promoting agricultural digitalization requires strengthening the integrated management of agricultural technology, aiming to improve agricultural management efficiency, consolidating the foundation of the rural digital economy, promoting regional economic development, and improving the effectiveness of innovation diffusion in rural areas.

Table 12: Path Analysis

			Standard Estimate	S.E.	Z	P
IFDT	<---	IMPD	0.185	0.060	3.622	***
IFDT	<---	AAME	0.264	0.050	4.869	***
IFDT	<---	DSFR	0.228	0.046	4.713	***
IFDT	<---	DIRE	0.162	0.067	2.801	.005
IFDT	<---	DIDE	0.172	0.048	3.511	***
IMPD4	<---	IMPD	0.770			
IMPD3	<---	IMPD	0.753	0.073	14.901	***
IMPD2	<---	IMPD	0.787	0.067	15.544	***
IMPD1	<---	IMPD	0.743	.068	14.695	***
AAME4	<---	AAME	0.839			
AAME3	<---	AAME	0.772	0.045	17.986	***
AAME2	<---	AAME	0.806	0.046	19.096	***
AAME1	<---	AAME	0.766	0.047	17.786	***
DSFR4	<---	DSFR	0.820			
DSFR3	<---	DSFR	0.760	0.050	17.153	***
DSFR2	<---	DSFR	0.729	0.049	16.255	***

			Standard Estimate	S.E.	Z	P
DSFR1	<---	DSFR	0.820	0.049	18.983	***
DIRE4	<---	DIRE	0.718			
DIRE3	<---	DIRE	0.807	0.069	15.366	***
DIRE2	<---	DIRE	0.812	0.077	15.448	***
DIRE1	<---	DIRE	0.822	0.072	15.615	***
DIDE4	<---	DIDE	0.809			
DIDE3	<---	DIDE	0.828	0.048	19.246	***
DIDE2	<---	DIDE	0.739	0.050	16.546	***
DIDE1	<---	DIDE	0.761	0.053	17.186	***
AAME5	<---	AAME	0.773	0.050	18.010	***
DSFR5	<---	DSFR	0.834	0.049	19.420	***
DIDE5	<---	DIDE	0.764	0.052	17.274	***
DIDE6	<---	DIDE	0.838	0.049	19.537	***
IFDT1	<---	IFDT	0.810			
IFDT2	<---	IFDT	0.809	0.052	19.065	***
IFDT3	<---	IFDT	0.764	0.054	17.617	***
IFDT4	<---	IFDT	0.763	0.054	17.588	***
IFDT5	<---	IFDT	0.753	0.051	17.274	***
IFDT6	<---	IFDT	0.803	0.055	18.861	***
IFDT7	<---	IFDT	0.805	0.052	18.932	***
IFDT8	<---	IFDT	0.793	0.051	18.533	***

(4) Indirect effects

According to Figure 13, an indirect effect analysis was conducted with agricultural management efficiency as the dependent variable, integrated management process dimension (IMPD), agricultural management efficiency improvement evaluation (AAME), rural digital economy foundation strengthening dimension (DSFR), regional economic development dimension (DIRE) and rural innovation diffusion effectiveness dimension (DIDE) as independent variables, and the influencing factors of digital technology in agricultural practice (IFDT) as the mediating variable.The results showed that IMPD had a partial mediating effect on agricultural operations and management efficiency through IFDT (indirect effect = 0.202, confidence interval [0.068-0.358]); AAME had a non-

significant mediating effect on agricultural operations and management efficiency through IFDT (indirect effect = 0.085, confidence interval [-0.041 - 0.332]); DSFR had a partial mediation effect on agricultural operations management efficiency via IFDT (indirect effect = 0.135, confidence interval [0.032-0.309]); DIRE had a non-significant mediation effect on agricultural operations management efficiency via IFDT (indirect effect = 0.157, confidence interval [-0.012-0.337]); DIDE had a partial mediating effect on agricultural operations management efficiency via IFDT (indirect effect = 0.215, confidence interval [0.121-0.329]).

Table 13: Indirect effects

Parameter		Standard Estimate	Lower	Upper	P
IMPD⟶IFDT⟶EAOM	DF	0.189	0.065	0.330	0.003
	EF	0.202	0.068	0.358	0.004
	TF	0.391	0.133	0.673	0.003
AAME⟶IFDT⟶EAOM	DF	0.079	-0.043	0.269	0.239
	EF	0.085	-0.041	0.332	0.229
	TF	0.165	-0.084	0.602	0.237
DSFR⟶IFDT⟶EAOM	DF	0.126	0.031	0.252	0.005
	EF	0.135	0.032	0.309	0.005
	TF	0.261	0.062	0.556	0.005
DIRE⟶IFDT⟶EAOM	DF	0.146	-0.008	0.307	0.067
	EF	0.157	-0.012	0.337	0.070
	TF	0.303	-0.023	0.634	0.070
DIDE⟶IFDT⟶EAOM	DF	0.200	0.112	0.300	0.000
	EF	0.215	0.121	0.329	0.000
	TF	0.415	0.233	0.617	0.000

In summary, this study conducted further analyses (e.g., Figure 13) to examine the direct effects of independent variables on agricultural operational efficiency (EAOM) and the direct effects of mediating variables (IFDT) on EAOM. The results indicate that while some independent variables have significant direct effects on EAOM, their effect sizes are generally smaller than the indirect

effects mediated by IFDT. This further highlights the critical role of digital technologies in improving agricultural operational efficiency. For example, the integrated management process dimension (IMPD) has a small direct impact on agricultural operational efficiency, but it exhibits a significant indirect effect through the mediation of factors influencing digital technology (IFDT). This suggests that the integration of digital technologies not only directly impacts agricultural management efficiency but also indirectly improves it through other management dimensions. Furthermore, the strengthening of the rural digital economy (DSFR) and the diffusion effectiveness of rural innovation (DIDE) dimensions also have significant indirect effects on agricultural operational and production efficiency through digital technology factors. These results demonstrate that the integrated application of digital technologies plays an important mediating role in agricultural management and can improve agricultural operational efficiency through multiple channels. In contrast, the indirect effects of the Agricultural Management Efficiency Improvement Assessment (AAME) and the Regional Economic Development Dimension (DIRE) on agricultural operational efficiency were not significant, which may indicate that other factors may play a more critical role in improving agricultural operational efficiency in these regions. Therefore, these findings provide valuable insights for policymakers, agricultural practitioners, and researchers, emphasizing the need to comprehensively consider the direct impact of digital technologies and the indirect effects of other management dimensions when formulating agricultural digital transformation strategies.

(5) Summary of assumptions

In summary, all hypotheses were supported by the confirmatory factor analysis, and the results of these tests showed that each of the proposed dimensions had a significant positive impact on the factors affecting the adoption of digital technologies in agricultural practices. This result reinforces

the validity of the research model and provides an empirical basis for further understanding the key factors of digital transformation in agriculture. Future research can further explore the interactions between these dimensions and their applicability in different agricultural environments and contexts to provide more comprehensive guidance and practical recommendations for agricultural digitisation.

3. Qualitative Data Triangulation

To supplement the quantitative research findings, this study conducted semi-structured interviews with nine key stakeholders (including three scholars, three agricultural enterprise managers, and three farmers). The interview content focused on three core dimensions:

1. Economic barriers to technology adoption:

Six interviewees mentioned equipment cost issues (e.g., one farmer said, 'We can hardly afford smart sensors').

Four interviewees emphasised that subsequent maintenance costs were too high

2. Digital skills training needs

All farmer interviewees (3/3) highlighted the need for operational training Typical statement: 'We can't use the equipment; we need hands-on training' (one farmer)

3. Expectations for policy support

Seven interviewees suggested that the government provide subsidies One business representative proposed: 'We hope for tax incentives for technology adoption' These qualitative findings effectively explain key results in the quantitative model, such as: Low-income farmers' concerns about equipment costs (e.g., 'sensor prices are too high') align with the economic constraint pathway for technology adoption in the SEM model (IFDT$\longrightarrow$AAME, β=0.264*), and the contribution of rural digital infrastructure (DSFR) (β=0.228*)

suggests that policy interventions could mitigate this barrier.

Discussion

The results of testing hypotheses H1–H6 collectively indicate that digital technologies enhance agricultural management efficiency not directly through production processes, but by cultivating and training farmers' cognitive frameworks for management: when digital platforms provide effective feedback on outcomes at critical junctures such as planning, coordination, control, and sales, farmers develop a "high usefulness–low adoption barriers" perception based on the Technology Acceptance Model (TAM), thereby motivating them to adjust their resource improvement behaviors. Following individual farmers' adoption intentions, the village-level networks described by DIT expand and achieve county-level dissemination. This triggers the digital process of resource reallocation and industrial upgrading defined by RDT and DET in regional technology diffusion. Thus, this paper integrates the relatively fragmented "technology-efficiency" models in existing literature into a novel "perception-acceptance-diffusion-spillover" mechanism, offering a process-oriented perspective to explain why homogeneous digital tools yield heterogeneous performance across villages.

However, while identifying new chains of discovery, this study also reveals inherent limitations. Findings indicate that the sample only encompasses self-reported performance by adopters, lacking comparison with objective input-output records, crop-specific characteristics, and counterfactual data from non-users—leading to upward bias in effect estimates. Furthermore, variables like cross-border logistics and digital ports targeting ASEAN remain unincorporated into the model, constraining the external validity of conclusions. Future research should establish a comprehensive, all-weather, and all-species research framework. It should compare cost structures, factor intensities, and

yield fluctuations before and after digital agriculture adoption on the same plots. Furthermore, it should decompose innovation differences across channels such as B2B, social e-commerce, and livestreaming sales to verify whether digital agriculture possesses sustainable growth potential that can be unlocked, rather than merely reflecting short-term dividends for early adopters.

Recommendation

At the policy level, priority should be given to strengthening rural digital infrastructure, incorporating broadband and 5G coverage into village-level performance evaluations to establish the hardware foundation for implementing coordination, decision-making, and long-term planning tools. Simultaneously, establish a closed-loop internal control system linking "behavior-data-subsidies," tying fiscal subsidies to digitally verified records validated through platforms. Systematically enhance farmers' digital skills in planning, control, and sales through government-enterprise joint training systems, transforming high perceived benefits in technology adoption models into voluntary usage behaviors. Researchers and institutions should develop lightweight, replicable digital applications tailored to Guangxi's dominant crops, prioritizing solutions for farm machinery scheduling, precision fertilization, and e-commerce channel integration in small-plot, multi-stakeholder scenarios. They should also build field-level panel databases to continuously publish reports on cost structures, factor intensities, and variety differences, providing evidence for policy fine-tuning and preventing public investment from locking into short-term dividends for early adopters.

Building on this foundation, Guangxi should leverage its geographical proximity to ASEAN and existing port resources by incorporating cross-border cold chain logistics, digital customs clearance, and live-streaming e-commerce into infrastructure investment plans. Prioritize deploying "Border Digital Trade

Hubs" in industrial belts with established high-frequency digital records. By integrating with the China-ASEAN Information Port platform, achieve one-stop digitalization for agricultural product customs declaration, quality inspection, and logistics tracking, reducing export trial-and-error costs. Simultaneously, incorporate RCEP tariff reduction data to provide farmers with real-time international price signals and order entry points. This will extend the spillover effects of digital agriculture from county-level markets to cross-border value chains, ensuring the sustainability and long-term adaptability of digital solutions within broader market spaces.

References

Moriset, B. (2010). Developing the digital economy in France's rural regions: A new era for telecenters?. In Annual meeting, association of American geographers (pp. 1-22). Washington D.C., United States.

Young, D., & Gerard, M. (2021). Four steps to sustainable business model innovation. Boston Consulting Group.

Li, F., & Zhang, W. (2023). Research on the effect of digital economy on agricultural labor force employment and its relationship using SEM and fsQCA methods. Agriculture, 13(3), 566.

Li, H., & Yang, S. (2023). The road to common prosperity: Can the digital countryside construction increase household income?. Sustainability, 15(5), 4020.

Zhu, L., Mei, X., & Xiao, Z. (2023). The digital economy promotes rural revitalization: An empirical analysis of Xinjiang in China. Sustainability, 15(16), 12278.

Cheng, L., Yang, L., Li, X., Xu, S., & Cao, Y. (2024). Research on the evaluation and configuration path of China's rural common Prosperity—NCA and fsQCA based on provincial panel data. Heliyon, 10(1), e23888.

Han, J., Wang, J., & Zhang, W. (2023). Digital adoption levels and income generation in rural households in China. Heliyon, 9(11), e21045.

Lin, J., & Tao, J. (2024). Digital resilience: A multiple case study of Taobao village in rural China. Telematics and Informatics, 86, 102072.

Nan Xia, Jingwen Xie, Yucheng Yuan, Qifan Cao, Deyu Li. 2022.Research on the Influence of Digital Economy on Rural Governance. Frontiers in Computing and Intelligent Systems.

Xiong, M., Fan, J., Li, W., & Sheng Xian, B. T. (2022). Can China's digital inclusive finance help rural revitalization? A perspective based on rural economic development and income disparity. Frontiers in Environmental Science, 10, 985620.

de Clercq, M., D'Haese, M., & Buysse, J. (2023). Economic growth and broadband access: The European urban-rural digital divide. Telecommunications Policy, 47(6), 102579.

Pan, M., He, Y., & Li, J. (2023). Exploring the digital development path of intangible cultural heritage under the background of rural revitalization: Taking chi shui bamboo weaving in guizhou province as an example. Journal of Humanities and Social Sciences Studies, 5(5), 21-25.

Ray, P. P. (2017). Internet of things for smart agriculture: Technologies, practices and future direction. Journal of Ambient Intelligence and Smart Environments, 9(4), 395-420.

Yang, Q., Ma, H., Wang, Y., & Lin, L. (2022). Research on the influence mechanism of the digital economy on regional sustainable development. Procedia Computer Science, 202, 178-183.

Hu, R. (2021). Digital economy empowers China's rural revitalization: Current situations, problems and recommendations. Asian Agricultural Research, 13(4), 18-20.

Zhang, S., & Wu, S. (2021). Evaluation of digital rural development from the perspective of rural revitalization–take Zhejiang province as an example. Strategic Planning for Energy and the Environment, 40(2), 121-144.

Tao Cen, Lin, S., & Wu, Q. (2022). How does digital economy affect rural revitalization? The mediating effect of industrial upgrading. Sustainability, 14(24), 16987.

Zhang, X., Luo, R., Shi, Y., & Shangguan, Y. (2021). How digital economy helps rural poverty alleviation and rural revitalization in China. In E3S web of conferences (Vol. 275, p. 01058). EDP Sciences.

Yang, X., Shu, L., Chen, J., Ferrag, M. A., Wu, J., Nurellari, E., & Huang, K. (2021). A survey on smart agriculture: Development modes, technologies, and security and privacy challenges. IEEE/CAA Journal of Automatica Sinica, 8(2), 273-302.

Zhou, X., Du, M., & Dong, H. (2023). Spatial and temporal effects of China's digital economy on rural revitalization. Frontiers in Energy Research, 11, 1061221.

Zhao, Y., & Li, R. (2022). Coupling and coordination analysis of digital rural construction from the perspective of rural revitalization: A case study from Zhejiang province of China. Sustainability, 14(6), 3638.

Huang, Y., & Wang, W. (2022). Cultural creativity, industrial scale, management methods, and their roles in rural revitalization from the perspective of big data. Mathematical Problems in Engineering, 2022(1), 6792716.

Wang, Y., Peng, Q., Jin, C., Ren, J., Fu, Y., & Yue, X. (2023). Whether the digital economy will successfully encourage the integration of urban and rural development: A case study in China. Chinese Journal of Population, Resources and Environment, 21(1), 13-25.

ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3*

DIGITAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN SMALL SCHOOLS UNDER THE NAKHON RATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

นิภารัตน์ เสาว์กระโทก[1], นัยนา ช่ำชอง[2] และ วิมาน วรรณคำ[3]

Niparat Saokratok[1], Naiyana Chamchong[2] and Wiman Wannakum[3]

[1-3]วิทยาลัยนครราชสีมา

[1-3]Nakhonratchasima College, Thailand

Corresponding Author's Email: niparateducation@gmail.com

วันที่รับบทความ : 20 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 25 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 27 กันยายน 2568

Received 20 September 2025; Revised 25 September 2025; Accepted 27 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เปรียบเทียบภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามจำแนกตาม ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 100 คน โดยตารางเครซี่มอร์แกน เครื่องมือที่

Citation:

*นิภารัตน์ เสาว์กระโทก, นัยนา ช่ำชอง และ วิมาน วรรณคำ. (2568). ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 80-92.

Niparat Saokratok, Naiyana Chamchong and Wiman Wannakum. (2025). Digital Leadership Of School Administrators In Small Schools Under The Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 3. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 80-92.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00 มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.90สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีและค่าเอฟ

ผลการวิจัยพบว่า

1) ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2) ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ 2) ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้ 3) ด้านการทำงานเป็นทีมและความร่วมมือ 4) และ 5) ด้านสมรรถนะทางเทคโนโลยี

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล, ผู้บริหารสถานศึกษา, โรงเรียนขนาดเล็ก, การพัฒนา

Abstract

This research aimed to 1) examine the digital leadership of school administrators 2) compare the digital leadership of administrators in small schools under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 3, categorized by position, educational background, and work experience, and 3) explore the guidelines for developing digital leadership among school administrators in small schools under the same educational office. The sample consisted of 100 school administrators and teachers. The research instruments included a questionnaire and an interview form. The content validity index ranged from 0.80 to 1.00, and the reliability coefficient was 0.90. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test. The research findings revealed that:

1) The overall level of digital leadership among school administrators in small schools was high.

2) There were no significant differences in digital leadership when categorized by position, educational background, and work experience.

3) The development guidelines for digital leadership comprised five key areas: Visionary leadership, Learning organization, Teamwork and collaboration, Communication, and Technological competence.

Keywords: Digital Leadership, School Administrators, Small Schools, Development

บทนำ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งถือเป็นกลไกหลักในการสร้างทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับระบบการศึกษาไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ แต่ยังมีส่วนสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างด้านความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีระหว่างหน่วยงานหรือสถานศึกษายังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

จากบริบทดังกล่าว แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาไทยให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นการพัฒนาทักษะสำคัญ อาทิ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการสื่อสาร และทักษะดิจิทัล ควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ทั้งนี้ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ รวมทั้งขับเคลื่อนนโยบายด้านการศึกษาให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 มีภารกิจหลักในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ 4 อำเภอของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประกอบด้วยโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากที่ยังขาดแคลนทรัพยากรและบุคลากรที่มีทักษะ

ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้การบริหารจัดการสถานศึกษาไม่สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำยุคดิจิทัลที่สามารถปรับตัว วางแผน และสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3, 2567)

จากเหตุผลทั้งหมดข้างต้น การศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้สามารถวางแผนพัฒนาและสนับสนุนให้ผู้บริหารมีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในระดับสถานศึกษาและระบบการศึกษาโดยรวม อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและต่อเนื่องสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

สมมติฐานการวิจัย

1. บุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แตกต่างกัน
2. บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แตกต่างกัน

3. บุคลากรที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 31 โรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 18 คน และครูผู้สอน จำนวน 120 คน รวม 138 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ปีการศึกษา 2567 โดยแบ่งเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 18 คน และครูผู้สอน จำนวน 82 คน รวม 100 คนกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. 1970) และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 คือผู้บริหารสถานศึกษา/ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีประสบการณ์หรือผลงานดีเด่นด้านการบริหาร จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสอบถาม ประกอบไปด้วย 3 ส่วนได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) แบบสอบถามความคิดเห็นภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 และ 3) แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended)

2. แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพตามขั้นตอน ดังนี้

1. แบบสอบถาม ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาเครื่องมือ โดยอ้างอิงแบบสอบถามของ จิราภรณ์ ปกรณ์ (2564) และศึกษาวิธีสร้างมาตราส่วนลิเคอร์ท ตามตำราของบุญชม ศรีสะอาด (2553) จากนั้นนำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC 0.80–1.00) หลังปรับปรุงแล้วได้ทดลองใช้กับบุคลากร 30 คน จากนั้นคัดเลือกข้อคำถาม 40 ข้อมาหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีครอนบาค (Cronbach’s Alpha) พบว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือสูงที่ 0.904

2. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างจำนวน 8 ข้อโดยศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC 0.80–1.00) ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนจัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อนำเสนอต่อผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จากนั้นขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก ผ่านการส่งแบบสอบถามออนไลน์ (Google Forms) ทางอีเมล โดยได้รับแบบสอบถามคืนครบ 100 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง กำหนดคำถามล่วงหน้าและใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเป็นระบบ โดยนัดหมายล่วงหน้า ใช้เวลา 15–20 นาทีต่อครั้ง พร้อมบันทึกข้อมูลหลังสัมภาษณ์ ทั้งนี้ มีการแนะนำตัว สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร และชี้แจงวัตถุประสงค์ก่อนเริ่มสัมภาษณ์ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนและนำไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเข้าสู่โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ตามขั้นตอน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

แบบสอบถามด้วยสถิติแจกแจงความถี่และร้อยละ แยกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน เพื่อนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ส่วนสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาถูกวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าห้าอันดับตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2553) ในการวัดระดับสมรรถนะ นอกจากนี้ ยังมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามตำแหน่งและระดับการศึกษา โดยใช้ t-test แบบ Independent samples และเปรียบเทียบตามประสบการณ์ทำงานโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) พร้อมทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี Scheffe' สำหรับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล ได้วิเคราะห์ด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่อสรุปแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนา

ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยใช้การวัดความตรงเชิงเนื้อหาโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) และตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานใช้สถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้ t-test แบบ Independent samples และ F-test แบบ One way ANOVA พร้อมกับทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธี Scheffe' ตามแนวทางของบุญชม ศรีสะอาด (2554)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านวิสัยทัศน์	4.32	0.353	มาก	4
2	ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้	4.40	0.349	มาก	1
3	ด้านการทำงานเป็นทีมและความร่วมมือ	4.38	0.347	มาก	2
4	ด้านการคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม	4.37	0.356	มาก	3
5	ด้านสมรรถนะทางเทคโนโลยี	4.31	0.354	มาก	5
ภาพรวม		**4.35**	**0.253**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 แสดงว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 43.5, S.D.= 0.253) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.40, S.D.= 0.349) รองลงมาคือ ด้านการทำงานเป็นทีมและความร่วมมือ ($\bar{X}$ = 4.38, S.D.=0.347) และด้านวิสัยทัศน์ ($\bar{X}$ = 4.32, S.D.=0.353) ตามลำดับ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสมรรถนะทางเทคโนโลยี ($\bar{X}$ = 4.31, S.D.= 0.354)

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 2 ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามระดับการศึกษา

ด้านที่	รายการ	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป		t	p-value
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1	ด้านวิสัยทัศน์	4.34	0.379	4.28	0.289	0.786	0.147
2	ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้	4.43	0.315	4.37	0.408	0.785	0.496
3	ด้านการทำงานเป็นทีมและความร่วมมือ	4.43	0.354	4.26	0.305	2.326	0.297
4	ด้านการคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม	4.36	0.369	4.38	0.331	-0.188	0.699
5	ด้านสมรรถนะทางเทคโนโลยี	4.28	0.346	4.40	0.364	-1.576	0.857
	ภาพรวม	**4.37**	**0.246**	**4.34**	**0.205**	**0.615**	**0.476**

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามระดับการศึกษา ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทั้งในภาพรวมและในแต่ละด้าน ซึ่งสะท้อนว่าผู้บริหารในทุกระดับมีความสามารถและแนวทางการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกัน แสดงถึงความเสมอภาคในการพัฒนาทักษะและบทบาทผู้นำดิจิทัลในพื้นที่นี้อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะอยู่ในระดับการศึกษาขั้นใดก็ตาม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำนวน 5 คน พบว่าแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลควรเน้นการเสริมสร้างวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ที่ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์และคาดการณ์ทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการ

ของผู้เรียนและสังคมในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน การส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้ผ่านการนำเครื่องมือและแพลตฟอร์มดิจิทัลเข้ามาสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดเวลาทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ความสามารถในการทำงานเป็นทีมและสร้างความร่วมมือผ่านช่องทางดิจิทัลถูกยกให้เป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ทั้งในด้านการสื่อสาร การประสานงาน และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลง ด้านการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ผู้บริหารต้องส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการทดลองและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ยุคสมัย รวมถึงการเพิ่มสมรรถนะทางเทคโนโลยีของตนเองและบุคลากรผ่านกระบวนการฝึกอบรมที่เน้นการใช้งานเครื่องมือดิจิทัลอย่างเข้มข้น เพื่อให้สามารถปรับตัวและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในบริบทของโรงเรียนได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิผลในระยะยาว

อภิปรายผล

1. ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 อยู่ในระดับมากในภาพรวมและรายด้าน เนื่องจากผู้บริหารมีคุณลักษณะเชิงวิสัยทัศน์ องค์กรแห่งการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ และสมรรถนะทางเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Bass, 1990) และแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ Senge (1990) แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำยุคดิจิทัลไม่ได้จำกัดอยู่ที่การใช้เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างวิสัยทัศน์และวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในศตวรรษที่ 21

2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำยุคดิจิทัลตามตำแหน่งผู้บริหารไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กมีบริบท โครงสร้าง และทรัพยากรที่คล้ายคลึงกัน ผู้บริหารทุกตำแหน่งต้องปฏิบัติหน้าที่หลากหลายบทบาทในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งนโยบายและมาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาส่งผลให้มีแนวทางพัฒนาและอบรมที่เหมือนกัน (กัญญารัตน์ สุขแสน, 2563)

3. การเปรียบเทียบตามระดับการศึกษาของผู้บริหารพบว่าไม่มีความแตกต่าง เนื่องจากทุกระดับผ่านการคัดเลือกและพัฒนาตามมาตรฐานเดียวกัน อีกทั้งเผชิญบริบทและ

ข้อจำกัดคล้ายกัน ส่งผลให้ทักษะและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในงานบริหารมีความใกล้เคียงกัน (กรณัฏฐ์ ตาแปง, 2562)

4. การเปรียบเทียบตามประสบการณ์ทำงานพบว่าภาวะผู้นำยุคดิจิทัลไม่มีความแตกต่าง เนื่องจากผู้บริหารทุกคนได้รับการพัฒนาอบรมในแนวทางเดียวกัน และต้องเผชิญข้อจำกัดและบริบทที่คล้ายกัน ทั้งนี้นโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการใช้เทคโนโลยีอย่างสอดคล้องกัน (ชุติรัตน์ กาญจนธนชัย, 2562)

5. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปได้ว่า ผู้บริหารต้องพัฒนาด้านวิสัยทัศน์ที่มองเห็นและนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาโรงเรียน ส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล สนับสนุนการทำงานเป็นทีมและความร่วมมือผ่านเทคโนโลยี กระตุ้นการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม และเพิ่มสมรรถนะทางเทคโนโลยีของตนเองและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (ทิพวรรณ ล้วนปสิทธิ์สกุล, 2562; พิชญ์พิมล สุนทะวงศ์ , 2565)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ภายใต้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารกลุ่มนี้อยู่ในระดับที่สูงมาก โดยสะท้อนถึงความสามารถในการปรับตัวและนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลไม่ได้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา หรือประสบการณ์ทำงานของผู้บริหาร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสม่ำเสมอในการแสดงออกถึงความเป็นผู้นำในบริบทดิจิทัลอย่างทั่วถึงในทุกกลุ่มผู้บริหาร ในส่วนของแนวทางการพัฒนา พบว่าผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถมองเห็นและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยี พร้อมกับการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาความรู้และทักษะผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การทำงานเป็นทีมและความร่วมมือควรใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารและประสานงาน อีกทั้งยังควรส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม เพื่อพัฒนากระบวนการ

เรียนการสอนให้หลากหลายและทันสมัยและที่สำคัญ คือ การพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารและบุคลากรต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิผล โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำผลการประเมินภาวะผู้นำยุคดิจิทัลทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ วิสัยทัศน์ องค์กรแห่งการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีมและความร่วมมือ การคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม และสมรรถนะทางเทคโนโลยี ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาตนเองและองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นใช้เทคโนโลยีและสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีและยั่งยืนในสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่มีผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล เช่น บุคลิกภาพ ประสบการณ์การอบรม และวัฒนธรรมองค์กร เพื่อให้สามารถออกแบบแนวทางการพัฒนาได้ตรงกับบริบทและความต้องการของแต่ละโรงเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการศึกษาพัฒนาโมเดลภาวะผู้นำยุคดิจิทัลที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเชื่อมโยงกับแนวคิดการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล (Digital Transformation) เพื่อให้การพัฒนาเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

กัญญารัตน์ สุขแสน. (2563). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์กาเบรียลแห่งประเทศไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรังสิต.

กรณัฏฐ์ ตาแปง. (2562). บทบาทภาวะผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหารยุคดิจิทัลในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา กลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาแม่สลองใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพะเยา.

ชุติรัตน์ กาญจนธนชัย. (2562). ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำดิจิตอลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ทิพวรรณ ล้วนปสิทธิ์สกุล. (2562). คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของนโยบายไทยแลนด์ 4.0. ใน วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิชญ์พิมล สุนทะวงศ์. (2565). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2562). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bass, B. M. (1990). Bass & Stogdill's handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications (3rd ed.). Free Press.

Senge, P. M. (1990). The fifth discipline: The art and practice of the learning organization. Doubleday.

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3*

COMPETENCIES OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN SMALL-SIZED SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF NAKHON RATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 3

สุพิชญา กิ่งจันทร์แก้ว[1], นัยนา ช่ำชอง[2] และ วิมาน วรรณคำ[3]

Suphichaya Kingkaeow[1], Naiyana Chamchong[2] and Wiman Wannakum[3]

[1-3]วิทยาลัยนครราชสีมา

[1-3]Nakhonratchasima College, Thailand

Corresponding Author's Email: naiyana@nmc.ac.th

วันที่รับบทความ : 20 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 25 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 27 กันยายน 2568

Received 20 September 2025; Revised 25 September 2025; Accepted 27 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00 มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.96 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

Citation:

* สุพิชญา กิ่งจันทร์แก้ว, นัยนา ช่ำชอง และ วิมาน วรรณคำ. (2568). สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 93-105.

Suphichaya Kingkaeow, Naiyana Chamchong and Wiman Wannakum. (2025). Competencies Of School Administrators In Small-Sized Schools Under The Office Of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 3. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 93-105.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และค่าเอฟ

ผลการวิจัยพบว่า

1) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2) ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่งและระดับการศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3) แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 8 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ 2) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 3) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 4) ด้านการสื่อสารและการจูงใจ 5) ด้านการทำงานเป็นทีม 6) ด้านการพัฒนาตนเอง 7) ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคคล และ 8) ด้านการบริการที่ดี

คำสำคัญ: สมรรถนะ, ผู้บริหารสถานศึกษา, โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

This research aimed to 1) study the competencies of school administrators; 2) compare the competencies of school administrators based on position, educational level, and work experience; and 3) explore strategies for developing the competencies of school administrators in small schools under the Office of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 3. The sample consisted of 100 school administrators and teachers. The research instruments included questionnaires and interviews, which yielded a content validity index ranging from 0.80 to 1.00 and a reliability coefficient of 0.96. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and ANOVA.

The findings revealed that:

1) The overall competency of school administrators in small schools under the Office of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 3 was at a high level.

2) The comparison of competencies based on position and educational level showed statistically significant differences at the .05 level, while no significant difference was found based on work experience.

3) The strategies for developing school administrators' competencies consisted of eight aspects: 1) analytical and synthetic skills, 2) visionary leadership, 3) result orientation, 4) communication and motivation, 5) teamwork, 6) self-development, 7) personnel capacity development, and 8) quality service.
Keywords: Competency, School Administrators, Small Schools

บทนำ

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา โดยเฉพาะอัตราการเกิดที่ลดลงและค่านิยมที่ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กต้องลดระดับหรือต้องปิดตัวลงจากการขาดแคลนงบประมาณและครู ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนขนาดเล็กจึงจำเป็นต้องหานวัตกรรมเพื่อรักษาคุณภาพและพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับทักษะศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และนโยบายประเทศไทย 4.0 ที่เน้นพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะ คุณธรรมและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561)

ในยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ระบบราชการไทยต้องปรับตัวและพัฒนากำลังคนภาครัฐ โดยเฉพาะผู้นำและผู้บริหารซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์สำคัญที่ต้องนำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สถานศึกษา สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้สำเร็จตามเป้าหมาย พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูฯ พ.ศ. 2547 กำหนดบทบาทและสถานภาพของผู้บริหารไว้อย่างชัดเจน สะท้อนถึงความสำคัญของความรู้

ความสามารถ และคุณลักษณะที่เหมาะสมสำหรับความสำเร็จในการบริหารจัดการสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552; รณรงค์ ศุภรัศมี, 2563)

โรงเรียนขนาดเล็กยังคงเผชิญกับข้อจำกัด เช่น ต้นทุนสูงกว่า ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยี และบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้ หากผู้บริหารมีความรู้และความมุ่งมั่นในการพัฒนา จะสามารถส่งเสริมและยกระดับคุณภาพโรงเรียนได้ หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องร่วมมือกันขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2559; หนูกัณฑ์ ปาโส, 2562)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 เนื่องจากยังไม่มีงานวิจัยในบริบทนี้อย่างชัดเจน แม้ว่าจะมีงานวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ เช่น เชียงราย แพร่ สงขลา ร้อยเอ็ด และจันทบุรี (ภาวิณี ไชยวังเย็น, 2565; ภัคจิรา ผาทอง, 2563; อาราฟัด หัดหนิ, 2562; หนูกัณฑ์ ปาโส, 2562; กนกอร จุลินทร, 2560) ผลการวิจัยจะช่วยวางแผนพัฒนาและสนับสนุนผู้บริหารเพื่อยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่นี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

สมมติฐานการวิจัย

1. บุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แตกต่างกัน

2. บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แตกต่างกัน

3. บุคลากรที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 31 โรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 18 คน และครูผู้สอน จำนวน 120 คน รวม 138 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ปีการศึกษา 2567 โดยแบ่งเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 18 คน และครูผู้สอน จำนวน 82 คน รวม 100 คนกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. 1970) และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 คือผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีประสบการณ์หรือผลงานดีเด่นด้านการบริหาร จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม ประกอบไปด้วย 3 ส่วนได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) แบบสอบถามความคิดเห็นสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 และ 3) แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended)

2. แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ โดยศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พัฒนาแบบสอบถามจากแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ ตรวจสอบความถูกต้องกับอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 และแบบสัมภาษณ์ผ่านการประเมินความสอดคล้องของเนื้อหา (IOC) อยู่ในช่วง 0.80 – 1.00 ก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการขอหนังสืออนุญาตจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อยื่นขออนุญาตเก็บข้อมูลกับผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จากนั้นจึงดำเนินการขออนุญาตจากผู้บริหารสถานศึกษา และส่งแบบสอบถามออนไลน์ (Google Forms) ผ่านช่องทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ของโรงเรียนไปยังผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กในเขตพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบจำนวน 100 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของแบบสอบถามที่แจกไป

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดคำถามล่วงหน้าและให้ผู้ให้ข้อมูลตอบในลำดับเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงประเด็น ไม่เกินขอบเขต และสามารถนำไปวิเคราะห์ต่อได้ ขั้นตอนการสัมภาษณ์ประกอบด้วย การกำหนดเวลาและนัดหมายผู้ให้ข้อมูล เตรียมอุปกรณ์บันทึก แนะนำตัว สร้างบรรยากาศ แจ้งวัตถุประสงค์ ป้อนคำถามตามเวลาที่เหมาะสม และสรุปด้วยการขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพสำหรับการวิเคราะห์และสรุปผลในงานวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการประมวลผล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อวิเคราะห์

ข้อมูลทั่วไปและสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา พร้อมทั้งใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ t-test และ One way ANOVA เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน รวมถึงใช้วิธีของเชฟเฟ่เมื่อต้องวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ ส่วนการหาคุณภาพของเครื่องมือใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์	4.04	0.68	มาก	8
2	ด้านการมีวิสัยทัศน์	4.16	0.64	มาก	6
3	ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.24	0.58	มาก	3
4	ด้านการสื่อสารและการจูงใจ	4.17	0.68	มาก	5
5	ด้านการทำงานเป็นทีม	4.29	0.58	มาก	2
6	ด้านการพัฒนาตนเอง	4.13	0.63	มาก	7
7	ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร	4.22	0.59	มาก	4
8	ด้านการบริการที่ดี	4.33	0.52	มาก	1
	รวมเฉลี่ย	**4.20**	**0.56**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 แสดงว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.20, S.D.=0.56) เมื่อพิจารณาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นรายด้าน พบว่า

ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปหาต่ำ ดังนี้ ด้านการบริการที่ดี ($\overline{X}$ = 4.33, S.D.=0.52) ด้านการทำงานเป็นทีม ($\overline{X}$ = 4.29, S.D.=0.06) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($\overline{X}$ =4.24, S.D.=0.58) ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ($\overline{X}$ =4.22, S.D.=0.59) ด้านการสื่อสารและการจูงใจ ($\overline{X}$ =4.17, S.D.=0.68) ด้านการมีวิสัยทัศน์ ($\overline{X}$ =4.16, S.D.=0.64) ด้านการพัฒนาตนเอง ($\overline{X}$ =4.13, S.D.=0.63) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ($\overline{X}$ =4.04, S.D.=0.68)

ตอนที่ 2 ผลเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามระดับศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามระดับศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ระดับการศึกษา				t	p-value
		ปริญญาตรี		สูงกว่าระดับปริญญาตรีขึ้นไป			
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1	ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์	3.99	0.74	4.18	0.47	-1.25	0.214
2	ด้านการมีวิสัยทัศน์	4.06	0.64	4.42	0.59	-2.58*	0.011
3	ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.14	0.56	4.49	0.57	-2.75*	0.007
4	ด้านการสื่อสารและการจูงใจ	4.11	0.65	4.36	0.73	-1.65	0.103
5	ด้านการทำงานเป็นทีม	4.22	0.52	4.50	0.69	-2.19*	0.031
6	ด้านการพัฒนาตนเอง	4.07	0.59	4.31	0.70	-1.75	0.083
7	ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร	4.17	0.57	4.35	0.66	-1.32	0.191
8	ด้านการบริการที่ดี	4.25	0.48	4.55	0.57	-2.61*	0.011
	ภาพรวม	**4.13**	**0.55**	**4.39**	**0.56**	**-2.16***	**0.033**

*p < .05

จากตารางที่ 2 แสดงการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ด้านการสื่อสารและการจูงใจ ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 3 ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน

ด้านที่	รายการ	น้อยกว่า 5 ปี		5 – 10 ปี		มากกว่า 10 ปี	
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D
1	ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์	4.07	0.56	4.20	0.59	3.85	0.84
2	ด้านการมีวิสัยทัศน์	4.12	0.56	4.32	0.65	4.04	0.69
3	ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.29	0.50	4.35	0.51	4.07	0.69
4	ด้านการสื่อสารและการจูงใจ	4.24	0.61	4.35	0.55	3.93	0.79
5	ด้านการทำงานเป็นทีม	4.32	0.53	4.46	0.54	4.10	0.62
6	ด้านการพัฒนาตนเอง	4.16	0.61	4.24	0.61	4.01	0.67
7	ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร	4.29	0.54	4.39	0.50	3.99	0.67
8	ด้านการบริการที่ดี	4.36	0.52	4.44	0.47	4.21	0.55
	ภาพรวม	**4.23**	**0.49**	**4.34**	**0.51**	**4.03**	**0.65**

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน พบว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ 5–10 ปี มีสมรรถนะโดยรวมสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.34) รองลงมาคือกลุ่มที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 5 ปี (ค่าเฉลี่ย = 4.23) และกลุ่มที่มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี (ค่าเฉลี่ย = 4.03) โดยด้านที่มีสมรรถนะสูงสุดในทุกกลุ่มคือ “การ

บริการที่ดี” และ “การทำงานเป็นทีม” ส่วนด้านที่มีสมรรถนะต่ำที่สุดในทุกกลุ่มคือ “การวิเคราะห์และสังเคราะห์” แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ทำงานมีผลต่อระดับสมรรถนะในด้านต่าง ๆ ของผู้บริหารสถานศึกษา

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำนวน 5 คน พบว่าแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารควรเน้นทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ การมีวิสัยทัศน์ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การสื่อสารและจูงใจ การทำงานเป็นทีม การพัฒนาตนเอง การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการบริการที่ดี โดยการพัฒนาแต่ละด้านควรส่งเสริมผ่านการอบรม การใช้เทคโนโลยี การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ ยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริการที่ดี การทำงานเป็นทีม การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสื่อสารและจูงใจ การมีวิสัยทัศน์ และการพัฒนาตนเอง ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดในการฝึกฝนทักษะเชิงวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง แม้ผู้บริหารจะมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์และประสานงานกับหลายฝ่ายก็ตาม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Nanus, 1992; Bass & Avolio, 1994) และแนวคิดการบริหารจัดการเชิงสมรรถนะ (Boyatzis, 1982; Spencer & Spencer, 1993) ที่มุ่งเน้นการใช้ศักยภาพของบุคลากรเพื่อบรรลุเป้าหมายองค์กรอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังพบว่าเมื่อเปรียบเทียบตามตำแหน่งและระดับการศึกษา ผู้บริหารมีระดับสมรรถนะสูงกว่าครูผู้สอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทและโอกาส

ในการพัฒนาเชิงวิชาชีพที่ต่างกัน (อาราฟัด หัดหนิ, 2562; มีศักดิ์ แสงศิลา, 2566; สิริลักษณ์ น้ำใส และอุไร สุทธิแย้ม, 2566)

สำหรับการเปรียบเทียบตามประสบการณ์การทำงาน พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจเป็นผลจากการจัดการอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในทุกกลุ่มประสบการณ์ รวมถึงการยึดหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้บริหารเอง (นริศรา ทองคำสี, 2564; อาราฟัด หัดหนิ, 2562) ส่วนแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารควรมุ่งเน้นให้รอบด้าน ทั้งด้านวิสัยทัศน์ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การสื่อสาร การจูงใจ การทำงานเป็นทีม การพัฒนาตนเอง และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยใช้วงจร PDCA และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุน พร้อมทั้งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน เพื่อเพิ่มทรัพยากรและโอกาสในการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยสอดคล้องกับข้อเสนอของนานาพร นวลตา (2567) และ พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ และชยากานต์ เรืองสุวรรณ (2564) ที่เน้นการพัฒนาผู้บริหารให้มีสมรรถนะหลากหลายมิติ เพื่อรองรับบทบาทผู้นำทางการศึกษาในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการบริการที่ดี ส่วนด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผลการเปรียบเทียบพบความแตกต่างตามตำแหน่งและระดับการศึกษาในหลายด้านอย่างมีนัยสำคัญ ยกเว้นบางด้านที่ไม่แตกต่างกัน เช่น ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ด้านพัฒนาตนเอง และด้านพัฒนาศักยภาพบุคลากร ส่วนตามประสบการณ์ พบว่าโดยรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นบางด้าน เช่น การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ยังเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะที่เน้นการบริหารเชิงกลยุทธ์ การเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การวิเคราะห์ข้อมูล การใช้ PDCA และเทคโนโลยีสารสนเทศ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี การทำงานเป็นทีม การพัฒนาตนเอง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการบริหารที่โปร่งใส เพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. สำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ ควรจัดกิจกรรมพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ เช่น การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เช่น การอบรมหรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก พร้อมทั้งจัดระบบนิเทศติดตามการวางแผนและดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างผู้บริหาร เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาสถานศึกษา

2. สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กในบริบทพื้นที่เฉพาะ เพื่อให้ได้แนวทางที่สอดคล้องกับความเป็นจริง รวมถึงควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้บริหาร เช่น ด้านภาวะผู้นำ บุคลิกภาพ หรือระบบสนับสนุนภายในองค์กร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาผู้บริหารได้ตรงจุดและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา. (2559). รายงานของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา เรื่องการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพมหานคร: สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

ทิพวัลย์ อ่างคำ. (2561). สมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการสู่ความเป็นเลิศมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคเหนือ. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสยาม.

นริศรา ทองคำสี. (2564). การศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน์.

ประเสริฐ กำเลิศทอง. (2560). สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.

พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ และ ชยากานต์ เรืองสุวรรณ. (2564). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี. วารสารการบริหารการศึกษา, 13(2), 45–60.

ภัคจิรา ผาทอง. (2563). สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2. ใน การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยพะเยา.

Nanus, B. (1992). Visionary leadership: Creating a compelling sense of direction for your organization. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Spencer, L. M., & Spencer, S. M. (1993). Competence at work: Models for superior performance. New York, NY: John Wiley & Sons.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่องหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธโดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*

THE DEVELOPMENT OF LEARNING ACHIEVEMENT ON "DUTIES AND ETIQUETTE OF BUDDHISTS" USING THE 5E INQUIRY-BASED LEARNING MODEL OF GRADE 8 STUDENTS

อรัญญา ประครองพันธ์[1] และ อดิสร บาลโสง[2]

Aranya Prakrongpan[1] and Adisorn Bansong[2]

[1-2]วิทยาลัยนครราชสีมา

[1-2]Nakhonratchasima College, Thailand

Corresponding Author's Email: dr.adisorn@nmc.ac.th

วันที่รับบทความ : 20 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 25 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 27 กันยายน 2568

Received 20 September 2025; Revised 25 September 2025; Accepted 27 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา เรื่องหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา เรื่องหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา เรื่องหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ของนักเรียนที่ผ่านการเรียนโดยใช้การเรียนรู้แบบสืบ

Citation:

*อรัญญา ประครองพันธ์ และ อดิสร บาลโสง. (2568). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่องหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธโดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 106-117.

Aranya Prakrongpan and Adisorn Bansong. (2025). The Development Of Learning Achievement On "Duties And Etiquette Of Buddhists" Using The 5e Inquiry-Based Learning Model Of Grade 8 Students. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 106-117.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

เสาะหาความรู้ 5E กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองแวง (โสวรรณีวิทยาคม) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ วิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 90.6/87.74 2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E, ผลสัมฤทธิ์ทางการ, ความพึงพอใจ

Abstract

The purposes of this research were 1) to develop lesson plans in Social Studies on the topic Duties and Etiquette of Buddhists for Grade 8 students using the 5E Inquiry-Based Learning Model 2) to compare the learning achievement in Social Studies on the topic Duties and Etiquette of Buddhists of Grade 8 students before and after instruction through the 5E Inquiry-Based Learning Model; and 3) to investigate students' satisfaction with the learning management in Social Studies on the topic Duties and Etiquette of Buddhists through the 5E Inquiry-Based Learning Model.

The sample group consisted of 20 Grade 8 students from Ban Nong Waeng (Sowannee Witthayakhom) School in the second semester of the 2024 academic year, selected by cluster random sampling. The research instruments were: lesson plans based on the 5E Inquiry-Based Learning Model, an achievement test,

and a student satisfaction questionnaire regarding the 5E learning activities. The statistics used for data analysis included percentage, mean, and standard deviation. The research findings revealed that 1.the developed lesson plans in Social Studies on the topic Duties and Etiquette of Buddhists for Grade 8 students using the 5E Inquiry-Based Learning Model were effective, with an efficiency score of 90.6/87.74 2. the students' post-test learning achievement was significantly higher than the pre-test scores at the .01 level; and 3. students expressed the highest level of satisfaction with the Social Studies learning activities on the topic Duties and Etiquette of Buddhists through the 5E Inquiry-Based Learning Model, with an overall mean score of 4.62.

Keywords: 5E Inquiry-Based Learning Model, Learning Achievement, Satisfaction

บทนำ

การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) จากแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (คำพันธ์ ป้องปาน และนิสิต สินธุไพร, 2548; ชาตรี เกิดธรรม, 2545) ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาการเรียนรู้ในปัจจุบันยังคงสะท้อนถึงข้อจำกัดในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่มีผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ต่ำกว่าร้อยละ 50 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความท้าทายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็น โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ยังเป็นจุดอ่อน (โรงเรียนบ้านหนองแวง (โสวรรณีวิทยาคม), 2565) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุคนธ์ สินธพานนท์ (2553) ที่ระบุว่ากระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองมีความสำคัญ

อย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 และควรได้รับการส่งเสริมผ่านรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาในบริบทของโรงเรียนบ้านหนองแวง (โสวรรณีวิทยาคม) จะพบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต่ำกว่าระดับเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะในเนื้อหาเรื่องหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ นักเรียนยังขาดความเข้าใจที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติจริง และไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้งยังพบว่านักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ในระดับต่ำ ซึ่งเห็นได้จากผลการทำแบบฝึกหัดและการตอบคำถามในชั้นเรียน ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้น สนใจ และสามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้เรื่อง “หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ” โดยคาดหวังว่า จะสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้สูงขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ก่อนและหลังเรียน

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ของ

นักเรียนที่ผ่านการเรียนโดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E

สมมติฐานการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

3. ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ ของนักเรียนที่ผ่านการเรียนโดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากขึ้นไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านหนองแวง(โสวรรณีวิทยาคม) ตำบลหนองแวง อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 20 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E จำนวน 8 แผน เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ รายวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 แผน เวลา 8 ชั่วโมง

2.3 แบบฝึกทักษะที่ 1 เข้าวัดกันเถอะ

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นแบบปรนัยชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ 20 คะแนน

2.4 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 20 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการทดลองครั้งนี้ดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการทดสอบก่อนเรียน เพื่อวัดความรู้พื้นฐานของนักเรียนเกี่ยวกับเรื่อง “หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ” ด้วยแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สร้างขึ้น ต่อมาได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ที่พัฒนาขึ้น จำนวน 8 แผน ระหว่างการเรียนผู้วิจัยเก็บคะแนนระหว่างเรียนจากแต่ละแผน แผนละ 5 คะแนน รวมทั้งหมด 40 คะแนน หลังจากสิ้นสุดการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบชุดเดียวกับก่อนเรียนแต่มีการสลับข้อคำถาม จำนวน 20 ข้อ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนรู้ จากนั้นได้ใช้แบบวัดความพึงพอใจ จำนวน 20 ข้อ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ในหัวข้อดังกล่าว ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียน หลังเรียน คะแนนระหว่างเรียนและแบบวัดความพึงพอใจ ได้ถูกนำไปวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อสรุปผลการทดลองให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อนำมาประเมินผลความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E

ผลการเรียน	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	ร้อยละ
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	40	36.24	-	90.6
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	20	17.55	-	87.74
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) เท่ากับ 90.6				
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 87.74				

จากตารางที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) เท่ากับ 90.6 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 87.74 ดังนั้น ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เท่ากับ 90.6/87.74 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. ผลการวิเคราะห์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	N	คะแนนเฉลี่ย ($\overline{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)	t	Sig
ก่อนเรียน	20	11.24	4.50	9.55	.01
หลังเรียน	20	17.55	2.28		

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 11.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 4.50 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 17.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 2.28 โดยหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจมีต่อการจัดการเรียนรู้เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลวิเคราะห์ความพึงพอใจมีต่อการจัดการเรียนรู้เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E

ข้อที่	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ครูมีการเตรียมการสอน (พิจารณาจากสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ มีความพร้อม)	4.64	0.62	มากที่สุด
2	การจัดสภาพห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนรู้	4.64	0.62	มากที่สุด
3	เนื้อหาที่สอนสอดคล้องกับชีวิตและทันสมัย	4.71	0.60	มากที่สุด
4	นักเรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน	4.71	0.64	มากที่สุด
5	กิจกรรมการเรียนสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียน	4.38	0.76	มาก
6	กิจกรรมการเรียนสนุกและน่าสนใจ	4.79	0.42	มากที่สุด
7	ครูให้โอกาสนักเรียนซักถามปัญหา	4.79	0.52	มากที่สุด
8	ครูส่งเสริมให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม/ทีม	4.19	0.92	มาก
9	ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มและรู้จักวิพากษ์วิจารณ์	4.81	0.40	มากที่สุด
10	ครูให้ความสนใจแก่นักเรียนอย่างทั่วถึงขณะสอน	4.76	0.58	มากที่สุด
11	ครูใช้วิธีการสอนหลายวิธี (เช่น การทำงานกลุ่ม โครงงาน จับคู่ ฯลฯ)	4.17	0.93	มาก
12	ครูส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดหรือแหล่งอื่น ๆ	4.36	0.82	มาก
13	ครูสามารถประยุกต์สิ่งที่สอนเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม	4.43	0.80	มาก
14	ครูนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้	4.79	0.42	มากที่สุด
15	ครูตั้งใจสอน ให้คำแนะนำนักเรียนในการทำกิจกรรม	4.64	0.62	มากที่สุด
16	นักเรียนชอบเรียนวิชานี้	4.74	0.45	มากที่สุด
17	นักเรียนชอบครูที่สอนวิชานี้	4.81	0.40	มากที่สุด

ข้อที่	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
18	นักเรียนนำความรู้จากวิชานี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.76	0.43	มากที่สุด
19	ความรู้จากวิชานี้สามารถนำไปประกอบเป็นอาชีพได้	4.60	0.66	มากที่สุด
20	นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข	4.74	0.43	มากที่สุด
	รวม	4.62	0.60	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เรื่อง “หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ” โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E พบว่า นักเรียนมีระดับความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในระดับสูง โดยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นทั้ง 8 แผน มีองค์ประกอบที่ครบถ้วนและมีความสอดคล้องกับเนื้อหาและบริบทของผู้เรียนอย่างเหมาะสม ทั้งด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อประกอบ และรูปแบบการประเมินผล ซึ่งเอื้อต่อการสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณากระบวนการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนของรูปแบบ 5E พบว่า ในขั้น Engagement ผู้เรียนเกิดความสนใจต่อบทเรียนจากคำถามเชิงกระตุ้นที่ช่วยเปิดประเด็นและสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ขั้น Exploration ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย โดยใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองภายใต้การชี้แนะของครู ซึ่งช่วยเสริมสร้างความกระตือรือร้นและพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างอิสระ ขั้น Explanation แม้จะมีผู้เรียนบางส่วนที่ยังไม่กล้าแสดงออกต่อหน้าชั้นเรียน แต่การจัดให้มีการอภิปรายกลุ่มและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และส่งเสริมความเข้าใจในสาระสำคัญของบทเรียนได้เป็นอย่างดี ในขั้น Elaboration ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไป

ประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน และเห็นคุณค่าในบทเรียนที่เรียนรู้ ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงอย่างมีความหมาย ส่วนขั้น Evaluation การประเมินที่หลากหลาย ทั้งการประเมินตนเอง การประเมินโดยเพื่อน และการประเมินโดยครู ผ่านแบบฝึกและใบงาน ช่วยให้ผู้เรียนเห็นจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง อันนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ 5E แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยสอดคล้องกับแนวคิดของ วนิดา เพชรสูงเนิน (2560) สุคนธ์ สินธพานนท์ (2553) และ วิโรจน์ เอี่ยมเจริญ และอภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ. (2560) ที่เสนอว่า การจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นพบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจะช่วยพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล การแก้ปัญหา และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับนโยบายและกรอบทิศทางของกระทรวงศึกษาธิการ (2551) และ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่เน้นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนบ้านหนองแวง (โสวรรณีวิทยาคม) ซึ่งเคยประสบปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรม

ในด้านความพึงพอใจของผู้เรียน พบว่านักเรียนมีระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในด้านสื่อการเรียนการสอน บรรยากาศในชั้นเรียน และกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับแนวคิดของ คำพันธ์ ป้องปาน และนิสิต สินธุไพร (2548) และ ชาตรี เกิดธรรม (2545) ที่เน้นให้กระบวนการเรียนรู้ต้องตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดบางประการในการดำเนินการ ได้แก่ ผู้เรียนบางคนยังไม่กล้าแสดงออกในขั้น Explanation แม้โดยทั่วไปจะมีศักยภาพในการสื่อสาร ซึ่งอาจเกิดจากความไม่มั่นใจหรือความกังวลในการแสดงออกต่อหน้าชั้นเรียน อีกทั้งยังพบว่าคะแนนหลังเรียน

มีการกระจายตัวมากกว่าก่อนเรียน ซึ่งอาจสะท้อนถึงความแตกต่างของพื้นฐานทางความรู้ ความสนใจ และแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียนแต่ละคน ข้อสังเกตเหล่านี้ควรได้รับการพิจารณาในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในอนาคต เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างครอบคลุมและตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อย่างเหมาะสม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ในหัวข้อ “หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ” สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างชัดเจน โดยคะแนนหลังเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาโดยผู้วิจัย ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมที่ครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความสนใจ การสำรวจ การอธิบาย การขยายความรู้ และการประเมินผล มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้อย่างมีความหมายของผู้เรียน สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและแนวคิดของนักวิชาการที่เน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมุ่งพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตในระหว่างการวิจัย พบข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณาในการพัฒนาต่อยอด ได้แก่ ความแตกต่างของระดับความกล้าแสดงออกในผู้เรียน และการกระจายตัวของคะแนนหลังเรียน ซึ่งอาจสะท้อนถึงความหลากหลายด้านพื้นฐานและแรงจูงใจของผู้เรียนในชั้นเรียนเดียวกัน โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลไปใช้ ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E สามารถส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นจึงควรนำแนวทางการจัดการเรียนรู้นี้ไปใช้ในสถานศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ผู้สอนควรส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและอภิปรายอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความมั่นใจและกระตุ้นการเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ในชีวิตจริง การให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอย่างทันทีระหว่างการเรียนการสอนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตการวิจัยโดยการนำเทคนิคหรือสื่อเสริมใหม่ ๆ เช่น เกม การจำลองสถานการณ์ หรือสื่อดิจิทัล มาประยุกต์ใช้ร่วมกับกระบวนการเรียนรู้แบบ 5E เพื่อประเมินผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้และความพึงพอใจของผู้เรียนในมิติที่หลากหลายมากขึ้น อีกทั้งควรพัฒนาเครื่องมือวัดที่เน้นทักษะคิดขั้นสูง เช่น การคิดวิเคราะห์เชิงวิจารณญาณและการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนในระดับที่สูงขึ้น พร้อมทั้งอาจทดลองเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E กับรูปแบบอื่น ๆ ในเนื้อหาที่มีความซับซ้อนหรือแตกต่างกัน เพื่อขยายฐานองค์ความรู้และยืนยันประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ในบริบทที่หลากหลายต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E). กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

คำพันธ์ ป้องปาน และนิสิต สินธุไพร. (2548). การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาตรี เกิดธรรม. (2545). การเรียนรู้แบบร่วมมือและการพัฒนาผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วนิดา เพชรสูงเนิน. (2560). การพัฒนาชุดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เรื่องทวีปแอฟริกา โดยใช้การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

วิโรจน์ เอี่ยมเจริญ และอภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ. (2560). การเรียนการสอนแบบ 5E เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุคนธ์ สินธพานนท์. (2553). การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-Based Learning). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

THE STUDY OF NARRATIVE STRUCTURE AND FILM LANGUAGE IN TSUI HARK'S FILMS*

Sun Wenjun[1] and Chalongrat Chermanchonlamark[2]

[1-2]College of Communication Arts, Rangsit University, Thailand

Corresponding Author's Email: Chalongrat.rsu@gmail.com

Received 31 August 2025; Revised 11 September 2025; Accepted 13 September 2025

Abstract

This study investigates the narrative structure and film language in the fantasy works of Tsui Hark, focusing specifically on three representative films released between 2013 and 2018. As a director known for blending traditional Chinese aesthetics with modern cinematic techniques, Tsui constructs intricate narratives that challenge linear storytelling and genre conventions. Using qualitative methods of textual and visual analysis, the research explores how Tsui's films utilize episodic structures, symbolic imagery, dynamic cinematography, and layered sound design to communicate deeper philosophical and cultural themes. The findings reveal that Tsui Hark's cinematic style transcends entertainment, positioning his works as culturally reflective texts that engage with identity, power, and illusion in contemporary Chinese society. His hybrid narrative and visual strategies contribute significantly to the evolution of genre cinema in a transnational context.

Keywords: Tsui Hark, Chinese cinema, narrative structure, film aesthetics, fantasy genre; visual language, cultural identity

Citation:

* Sun Wenjun and Chalongrat Chermanchonlamark. (2025). The Study Of Narrative Structure And Film Language In Tsui Hark's Films. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 118-135.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

Introduction

In the realm of East Asian cinema, Tsui Hark occupies a singular position as a visionary director who reshaped Hong Kong action film aesthetics and narrative conventions. His unique ability to integrate traditional Chinese cultural elements with postmodern cinematic techniques has left a profound impact on both domestic and international film discourse. Since the 1980s, Tsui has been at the forefront of a cinematic transformation - blending genres such as martial arts, fantasy, horror, and romance - to construct complex narratives that both entertain and provoke reflection. Works like Zu Warriors from the Magic Mountain and Once Upon a Time in China not only brought new energy to martial arts cinema but also introduced philosophical depth and cultural introspection into action storytelling. Scholars have noted how directors like Tsui operate within a "transnational imagination," negotiating between local traditions and globalized film languages (Dai, 2005). His films are not mere cultural artifacts but active agents in shaping identity and political consciousness in postcolonial Hong Kong (Abbas, 1997).

The significance of Tsui Hark's filmmaking lies not only in his stylistic innovation but also in his sustained exploration of human complexity, moral ambiguity, and cultural transformation. His directorial approach is grounded in a deep understanding of cinematic language - employing stylized visual effects, rapid montage, and layered mise-en-scène to expand the expressive capacity of genre cinema. Rather than relying on formulaic conventions, Tsui disrupts traditional narrative logic, creating hybrid storytelling forms that reflect the uncertainties and contradictions of contemporary life. This paper argues that Tsui Hark's work exemplifies how genre cinema can transcend its entertainment function to engage with philosophical and ethical dilemmas. Through a close examination of selected films, this study investigates how Tsui's narrative structures and visual syntax function not only as artistic strategies but also as

tools for cultural commentary. By situating Tsui's oeuvre within the broader frameworks of postmodern genre theory, visual semiotics, and global film aesthetics, the paper contributes to a deeper understanding of the evolving role of the auteur in global Chinese cinema.

Objectives

1. To analyze the narrative structure in Tsui Hark's films.
2. To examine the film language of Tsui Hark's films.

Literature Review

In her essay Rethinking Genre, Christine Gledhill (2000) challenges traditional understandings of genre as a fixed category and instead emphasizes its dynamic nature as a discursive and institutional practice. She argues that genre should be viewed as a cultural process, constantly reshaped by audiences, industries, and historical contexts. This perspective offers a valuable framework for analyzing Tsui Hark's cinematic language, which frequently blurs genre boundaries- combining action, fantasy, and historical drama in a single narrative. Gledhill's emphasis on the role of genre in mediating ideological and cultural tensions aligns with Tsui's use of martial arts cinema to negotiate questions of nationalism, identity, and historical memory.

In Chinese National Cinema, Zhang Yingjin (2004) presents a comprehensive overview of narrative strategies in Chinese cinema, tracing their evolution alongside socio-political transformations. Zhang suggests that narrative form in Chinese films often resists linearity and closure, favoring episodic, circular, or multi-perspective storytelling modes. This insight is especially pertinent to Tsui Hark's films, which often exhibit fragmented and hybridized narrative structures, reflecting the instability and pluralism of Hong Kong identity. Tsui's engagement

with historical revisionism and metafictional storytelling directly resonates with Zhang's theoretical model of cinema as a site of cultural negotiation.

Brian Attebery's Strategies of Fantasy (1992) explores how fantasy operates not only through supernatural elements but also through the logic of subversion and estrangement. He contends that fantasy texts question dominant ideological frameworks by creating alternative worlds that reflect, distort, or challenge reality. Tsui Hark's fantasy films such as Zu Warriors from the Magic Mountain exemplify this mechanism by blending mythological tropes with modern anxieties, generating narratives that oscillate between escapism and allegory. Attebery's framework enables a deeper understanding of how Tsui uses fantastical visuals and non-linear logic to critique contemporary political and spiritual crises.

In the article "Tsui Hark: National Style and Polemic," Stephen Teo (2001) examines Tsui's auteur status within the context of Hong Kong's transition from colony to Special Administrative Region. Teo highlights how Tsui's films are characterized by a polemical approach to history and identity, often using cinematic spectacle to reflect on the anxieties of postcolonial existence. He argues that Tsui's distinctive style lies in his combination of commercial appeal with intellectual provocation, a duality that positions him as both a mainstream director and a cultural critic. Teo's analysis is crucial for understanding Tsui's political consciousness and artistic innovation.

Methodology

To explore how Tsui Hark integrates storytelling techniques and visual styles in his fantasy films, this study adopts a qualitative research approach. This method is suitable for capturing the complex, symbolic, and stylistic aspects of his films through textual and visual analysis. By focusing on detailed observations and interpretive insights, the qualitative method enables the researcher to

explore how Tsui Hark constructs narrative meanings and visual impact through genre blending, intertextual references, and cinematic innovation.

1. Population and Samples

Tsui Hark's prolific career spans several decades, with films that reflect his evolving artistic vision. This research narrows the focus to three representative fantasy films produced between 2013 and 2018, a period when Tsui demonstrated a mature cinematic style and bold experimentation in both narrative structure and visual spectacle. These films were selected based on their influence on genre filmmaking, innovative storytelling, strong visual identity, and industry recognition (awards and box office impact). Each film represents a different facet of Tsui's late-career directorial expression and collectively offers a comprehensive lens for analyzing his approach to fantasy cinema (Table 1).

Table 1 Selected Films of Tsui Hark for Analysis

Release Year	**Film Name**	**Film Poster**	**Awards & Box Office**
2013	Young Detective Dee: Rise of the Sea Dragon		- Nominated at Asian Film Awards (2014): Best Production Design, Costume Design, Visual Effects - Nominated for nine categories at Hong Kong Film Awards (2014), including Best Supporting Actress and Best Art Direction - Box Office: 94 million RMB

2017	Journey to the West: The Demons Strike Back		- Box Office: 248 million RMB (highest grossing among the three films, co-directed with Stephen Chow)
2018	Detective Dee: The Four Heavenly Kings		- Nominated at Golden Horse Awards (2018): Best Visual Effects, Best Action Choreography - Asian Film Awards (2019): Best Visual Effects, Best Costume Design - Box Office: 96 million RMB

These films are chosen for their relevance to the fantasy genre, cultural symbolism, and Tsui Hark's signature aesthetic. The focus is on the director's narrative strategies, mise-en-scène, and visual design in relation to genre conventions and audience reception.

2. Research Instruments

The research divides into 2 parts of analysis. That will be:

Part 1: The storytelling technique of Tsui Hark's films. This research uses the concept of storytelling technique of film to study and determine Tsui Hark's films. This part of the research focuses on examining the storytelling techniques used in Tsui Hark's films. It utilizes concepts from film storytelling techniques to study and analyze the narrative structures, character development, plot progression, and other elements that contribute to storytelling in Tsui Hark's films.

Part2: The visual styles of Tsui Hark's movie. This research uses the concept of visual styles to explain Tsui Hark's films. This section of the research

focuses on exploring the visual styles in Tsui Hark's films. It uses concepts related to visual aesthetics, including cinematography, color schemes, special effects, and overall visual presentation, to explain and analyze how these elements are used in Tsui Hark's films to create a distinctive visual impact.

3. Data Collection

The primary data comprises the three selected films, obtained through reputable digital platforms, including:

Tencent Video (https://v.qq.com/)

iQIYI (http://www.iqiyi.com/)

Bilibili (https://www.bilibili.com/)

Migu Video (https://www.miguvideo.com/)

Each film was watched multiple times in high-definition format, with scenes manually timestamped and annotated for key narrative and visual markers. Supplementary data include interviews, director commentary, behind-the-scenes footage, and archival reviews, helping to contextualize creative decisions and production background.

4. Data Analysis

The data analysis for this research will encompass a comprehensive examination of three key films from Tsui Hark's later career, to discuss objectives of this research. This analysis will be conducted in two distinct parts:

(1) The analysis of the storytelling techniques in Tsui Hark's films.

(2) The analysis of visual style of Tsui Hark’s films.

5. Conceptual Framework

This study adopts a dual-lens framework focusing on narrative structure and film language to explore the artistic and cultural dimensions of Tsui Hark’s fantasy films. On the narrative level, the research examines how nonlinear storytelling, fragmented plots, and hybrid genre elements construct complex meanings and reflect deeper ideological tensions. Simultaneously, the study analyzes Tsui’s visual style-including cinematography, color symbolism, sound

design, and editing- as a language system that supports, contrasts with, or enhances narrative intent. By integrating these two analytical dimensions, the framework allows for a holistic understanding of how Tsui's films transcend conventional genre boundaries and function as a medium for cultural introspection and philosophical engagement.

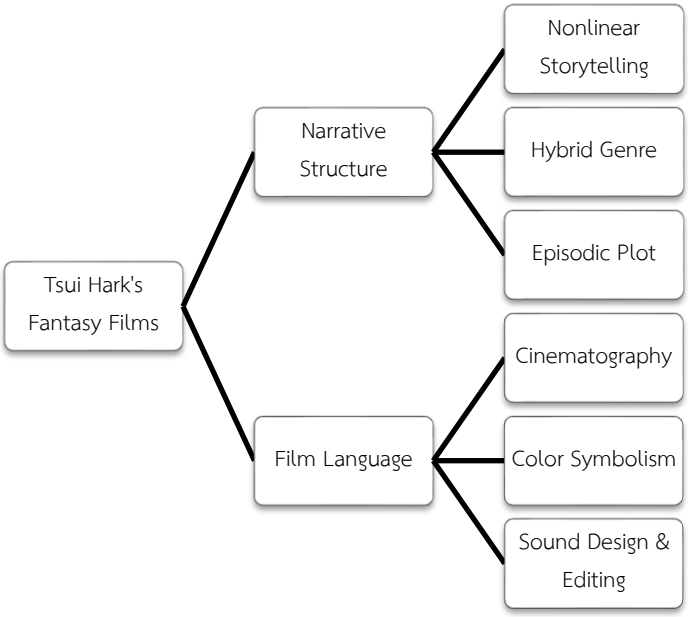

Figure 1 Conceptual Framework (Source: Constructed by the researcher)

Results

1. The Analysis of Narrative Structure in Tsui Hark's Films

1.1 Young Detective Dee: Rise of the Sea Dragon (2013)

In Young Detective Dee: Rise of the Sea Dragon, Tsui Hark constructs a richly layered narrative through a sophisticated combination of political intrigue, mythical monsters, and identity revelation. The plot progresses through a series of investigative stages, typical of a detective story, but is interwoven with wuxia fantasy elements, allowing Tsui to experiment with nonlinear storytelling. The protagonist, Dee Renjie, gradually uncovers a deeper conspiracy involving court

politics, imperial authority, and monstrous transformations, reflecting a structure that both pays homage to and subverts traditional heroic narratives.

The film's storytelling relies heavily on thematic dualities, such as loyalty versus deception and science versus superstition. Tsui introduces the character of Yuchi Zhenjin as both a foil and a partner to Dee, using parallel character arcs to enrich the viewer's emotional engagement. Tsui also employs climactic revelations at key moments to recalibrate audience expectations, aligning with a cinematic rhetoric that emphasizes spectacle and emotional impact.

Notably, the structure follows a modular pattern: each set piece (e.g., sea monster attacks, medical investigations, imperial court scenes) operates as a narrative unit that advances the plot while simultaneously building character depth. This multi-threaded structure demonstrates Tsui's mastery of balancing complexity with clarity, crafting a narrative that is accessible yet intellectually engaging.

1.2 Journey to the West: The Demons Strike Back (2017)

In Journey to the West: The Demons Strike Back, Tsui Hark reimagines the classic mythological journey through an ironic and episodic narrative structure. Unlike the linear progression seen in conventional adaptations, Tsui constructs a fragmented and circular storytelling style that mirrors the psychological tension between the master Xuanzang and his disciples. Each encounter with a demon is less a plot point than a moral trial, revealing the inner flaws and unresolved conflicts within the traveling group.

The film blends slapstick humor with philosophical undertones, using narrative ambiguity to challenge audience expectations. For example, the supposed virtuous monk is portrayed as temperamental and self-righteous, while the demons are often given complex motivations. This inversion complicates the traditional binary of good versus evil, a narrative device Tsui employs to reflect contemporary cultural anxieties about truth and authority.

Tsui also uses visual-narrative parallelism: sequences of grand spectacle (e.g., Pigsy's transformation or Spider Demon's trap) mirror the emotional states of the characters, particularly the growing distrust between the master and his disciples. The result is a layered narrative that operates simultaneously on mythic, psychological, and social levels, indicating a matured and postmodern storytelling strategy.

1.3 Detective Dee: The Four Heavenly Kings (2018)

In Detective Dee: The Four Heavenly Kings, Tsui Hark advances his narrative experimentation by blending detective genre conventions with political allegory and magical realism. The film's storytelling pivots around a web of illusions- literal and metaphorical- which disrupt the linearity of the detective genre and require viewers to question the reliability of both visual perception and narrative truth.

The structure is constructed around interlocking plotlines: the apparent conflict between Dee and the Empress Wu is only a surface narrative that conceals a deeper spiritual and ideological struggle involving illusionists and hidden conspiracies. Through these nested narratives, Tsui emphasizes themes of manipulation, fear, and loyalty. The use of unreliable narrators and shifting perspectives creates a fluid storytelling rhythm where characters are constantly redefined by new revelations.

Furthermore, Tsui integrates Buddhist philosophical motifs into the narrative arc. Characters face not only external threats but also internal delusions. This metaphysical layer intensifies the emotional stakes and elevates the detective narrative into a moral parable. In doing so, Tsui Hark reinforces his signature storytelling style- where logic, mythology, and introspection coexist in dynamic tension.

2. The analysis of film language in Tsui Hark's films

2.1 Young Detective Dee: Rise of the Sea Dragon (2013)

In Young Detective Dee: Rise of the Sea Dragon, Tsui Hark skillfully blends classical Chinese aesthetics with modern cinematic techniques, crafting a visually dynamic experience. The cinematography employs a fluid camera style that mirrors the pacing of the investigative narrative. Sweeping wide-angle shots present the grandeur of the Tang dynasty, while intimate close-ups during moments of revelation draw viewers into the emotional and psychological tension of the detective process.

Color plays a crucial symbolic role in this film. Royal court scenes are infused with golden tones, conveying the majesty and formality of imperial power. In contrast, darker shades of blue and green dominate sequences involving the supernatural, evoking mystery and otherworldliness. This careful chromatic distinction visually delineates the rational from the mystical-a tension central to the film's plot.

The film's sound design further enhances this narrative duality. Traditional Chinese instruments, such as the guqin and flute, enrich the historical ambiance, while modern orchestral scoring drives emotional intensity during action and suspense. In particular, scenes involving hallucination or mythic beasts use layered, echoing sounds to create an immersive atmosphere of fear and uncertainty.

Editing techniques are tightly choreographed, particularly in fight scenes and dreamlike sequences. Tsui blends rapid cross-cutting with slow motion to shift viewer focus and alter narrative tempo. For example, in the battle with the sea monster, editing remains coherent and rhythmically steady despite heavy CGI, allowing the spectacle to feel grounded within the story world.

Lighting also plays a storytelling role. Through chiaroscuro effects-especially in scenes of secret meetings or palace intrigue-Tsui visually reinforces the contrast between knowledge and deception. Lantern-lit chambers and shadowed corridors create a mood of uncertainty and tension, supporting the film's themes of hidden truths and moral complexity.

Ultimately, the visual language of Young Detective Dee is not merely ornamental but deeply functional. Each stylistic choice-from camera movement to color and sound-serves to articulate a narrative about reason, authority, and the unknown. This film stands as a key example of Tsui Hark's evolving visual style in his later works, combining traditional cultural motifs with contemporary cinematic grammar.

2.2 Journey to the West: The Demons Strike Back (2017)

In Journey to the West: The Demons Strike Back, Tsui Hark transforms a classical narrative into a visually spectacular fantasy, employing a bold and exaggerated visual language to reflect the film's allegorical complexity. The cinematography is deliberately theatrical, featuring long tracking shots and dramatic camera angles that emphasize the surrealism of the pilgrimage. Characters are often framed in exaggerated perspectives to reflect their psychological states, such as fear, pride, or confusion, creating a sense of visual metaphor throughout the film.

The use of color is especially pronounced in this work. Each scene is saturated with vibrant hues-fiery reds for demon worlds, icy blues for divine realms, and golden light for sacred moments-creating a layered visual cosmology. These color schemes do more than please the eye; they communicate shifts in moral tone and narrative energy. This intense chromatic palette distinguishes the spiritual journey's emotional highs and lows and helps distinguish the realms of heaven, earth, and hell.

Sound design plays an essential role in reinforcing the film's hybrid tone of slapstick, myth, and psychological tension. Tsui blends exaggerated sound effects with musical motifs that reference traditional operatic structure. This approach both grounds the narrative in Chinese performance tradition and enhances its comedic and mystical elements. Sudden shifts from quiet ambience

to explosive effects are employed to reflect the unpredictable nature of the demons and the internal chaos of the monk's spiritual struggle.

Editing in this film favors rapid montage sequences that alternate between physical comedy, intense action, and introspective stillness. This contrast reflects the unstable moral world in which the characters operate. For example, during battle scenes, Tsui uses quick cuts and CGI transitions to portray transformation, illusion, and violence in one fluid motion. Meanwhile, slower editing tempo is used during moments of reflection, particularly those involving the monk Tang Sanzang, allowing space for philosophical contemplation amid chaos.

Tsui's approach to visual style in The Demons Strike Back reflects a maturing vision that seeks to fuse spectacle with introspection. The film becomes a mirror of internal transformation, using dynamic visual aesthetics to externalize abstract spiritual conflicts. It reveals Tsui's ongoing effort to modernize classical Chinese storytelling without losing its ethical and symbolic depth. Through vivid cinematic language, the film invites audiences to rethink the boundaries between sacred and profane, illusion and reality.

2.3 Detective Dee: The Four Heavenly Kings (2018)

Detective Dee: The Four Heavenly Kings represents a pinnacle in Tsui Hark's visual experimentation, seamlessly combining advanced CGI, traditional Chinese iconography, and symbolic composition. The film's cinematography embraces a heightened sense of spectacle, with sweeping crane shots and layered visual frames that immerse the viewer in an elaborate world of court politics, religious mysticism, and psychological manipulation.

One of the most striking features is the film's use of illusion and visual deception as both plot device and stylistic principle. Scenes involving magical hallucinations or manipulated reality employ a surreal aesthetic—floating Buddhas, morphing environments, and shifting architectural perspectives—to question the nature of truth and perception. These techniques echo the

philosophical undertones of the narrative, positioning illusion not only as a magical force but also as a metaphor for political deceit and personal identity.

The color palette in this installment is more controlled but strategically expressive. Dominant golds and reds in imperial settings reflect grandeur and power, while greenish hues appear in sequences involving hidden forces or mind control, signifying corruption and unnatural interference. Light is sculpted through symbolic means-such as divine rays penetrating the throne room or dark shadows cloaking conspirators-to support the moral allegory embedded in the narrative.

The film's sound design intensifies its psychological tension. Unlike earlier works that favored musical elaboration, this film often uses silence or low-frequency rumble to heighten suspense. In key scenes involving mental illusion, Tsui employs minimalist soundscapes to disorient the viewer, creating a sense of dread and ambiguity. Ritual drums, chanting, and distorted echoes contribute to the atmosphere of spiritual conflict and imperial manipulation.

Editing is used as a narrative disruptor. The rhythm of cutting often mimics the instability of the characters' mental states. Transitions between reality and illusion are intentionally ambiguous, forcing the audience to question what is real. Action scenes are not only fast-paced but also layered with symbolic motifs, such as the statue of the Four Heavenly Kings shattering during a moment of crisis-suggesting the collapse of order and balance.

This film showcases Tsui Hark's ability to elevate genre filmmaking into philosophical cinema. Through a highly controlled yet dynamic visual style, he explores themes of trust, delusion, and institutional power. By embedding visual metaphor in every technical aspect-from cinematography to sound to set design-Tsui constructs a layered experience that invites viewers to reflect on authority, belief, and the fragility of perception itself.

Discussion

This study explored the narrative structure and visual style of three of Tsui Hark's later fantasy films, demonstrating how his works function as more than genre entertainment. Rather, they serve as culturally embedded, philosophically charged texts that reflect on the nature of perception, power, and identity in contemporary Chinese cinema. In relation to the first research objective, the analysis of narrative structure shows that Tsui Hark does not simply conform to genre expectations but actively redefines them to serve broader ideological and artistic purposes. His use of episodic progression, nested plots, and allegorical devices resonates with traditional Chinese narrative modes while also diverging from them through postmodern irony and ambiguity.

As Chan (2009) suggests in his study of transnational Chinese cinema, filmmakers like Tsui Hark operate within a global cultural economy while retaining a distinctly local sensibility. This observation is directly reflected in the findings of the second research objective, which emphasized Tsui's innovative film language. In Journey to the West: The Demons Strike Back, Tsui blends Buddhist allegory with blockbuster-scale visuals, producing a stylistic duality that juxtaposes spiritual inquiry with consumer spectacle. This outcome aligns with Chan's perspective on transnational cinema while highlighting a unique contextual dimension of Tsui's late works- namely, the negotiation between mythic tradition and the demands of globalized film markets.

Schroeder's (2010) examination of Zu: Warriors from the Magic Mountain also provides insight into Tsui's sustained commitment to visual experimentation as a narrative device. The findings from Detective Dee: The Four Heavenly Kings demonstrate that the fantastical visual style- elaborate CGI creatures, symbolic lighting, and surreal mise-en-scène- does more than decorate the story; it becomes a means to explore psychological and ideological conflict. While this is consistent with Schroeder's identification of visual excess as central to Tsui's

aesthetic, the present study also reveals a divergence in emphasis, as Tsui's later films integrate illusion and deception more pervasively to address sociopolitical anxieties in the 2010s.

Furthermore, Bettinson (2016) identifies the persistence of traditional motifs in Hong Kong puzzle films, a category that includes many of Tsui's works. The analysis of Young Detective Dee: Rise of the Sea Dragon confirms this persistence: its multi-threaded narrative structure and temporal shifts mirror traditional Chinese episodic storytelling. However, the study also found that Tsui imbues these narrative devices with postmodern ambiguity, complicating the viewer's search for linear resolution. This reflects not only continuity with earlier traditions, as Bettinson argues, but also a critical divergence, as Tsui introduces skepticism toward historical certainty and institutional authority.

These findings confirm that Tsui Hark's cinematic approach is simultaneously rooted in traditional Chinese aesthetics and attuned to modern technological and thematic concerns. His films are not only artistic expressions but also interventions into contemporary discourse- offering commentary on morality, national identity, and the human psyche. In conclusion, this study reveals that Tsui Hark's narrative and visual strategies work in tandem to produce a dynamic, layered cinematic experience. By blending classical motifs with experimental techniques, he redefines the fantasy genre as a space for cultural reflection and innovation. His later works, in particular, offer valuable insights into how Chinese filmmakers are negotiating tradition and modernity in an increasingly globalized cinematic landscape.

Recommendations

1. General Recommendations

This study underscores the critical value of analyzing narrative and visual elements in Chinese fantasy cinema, particularly in the works of Tsui Hark. For

filmmakers and scholars, it is recommended to approach genre cinema not merely as entertainment but as a vehicle for cultural, philosophical, and social expression. As demonstrated in Tsui's films, visual effects and narrative complexity can be employed to explore deeper moral and psychological themes. Thus, practitioners in the film industry should consider adopting more integrated approaches to storytelling, where visual aesthetics serve not only a decorative function but also a narrative and thematic one. Educators in film studies programs are also encouraged to include Chinese fantasy cinema in their curricula to help students understand how non-Western auteurs like Tsui Hark challenge and enrich global cinematic language.

2. Future Research Recommendations

While this study focused on three of Tsui Hark's fantasy films from 2013 to 2018, future research could expand the scope chronologically and thematically. A comparative study of Tsui's earlier and later works could reveal how his aesthetic and narrative strategies have evolved in response to changing political and technological contexts. Moreover, cross-cultural analysis between Tsui's films and Western fantasy or science fiction films could provide insight into transnational influences and the localization of global genres. Future studies could also employ audience reception analysis to understand how viewers from different cultural backgrounds interpret the symbolic and visual complexities of Tsui Hark's cinema. In addition, interdisciplinary approaches- drawing from psychology, philosophy, or media studies- could deepen the understanding of how Tsui's films reflect and influence contemporary Chinese identity.

References

Abbas, A. (1997). Hong Kong: Culture and the politics of disappearance. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Attebery, B. (1992). Strategies of fantasy. Bloomington: Indiana University Press.

Bettinson, G. (2016). Hong Kong puzzle films: The persistence of tradition. In G. Bettinson & J. Udden (Eds.), The poetics of Chinese cinema (pp. 119–145). New York: Palgrave Macmillan.

Chan, K. (2009). Remade in Hollywood: The global Chinese presence in transnational cinemas. Hong Kong: Hong Kong University Press.

Dai, J. (2005). Order/anti-order: Representation of identity in Hong Kong action movies. In Z. Jingyuan (Trans.), M. Morris, S. L. Li, & S. C. Ching-Kiu (Eds.), Hong Kong connections: Transnational imagination in action cinema (pp. 81–94). Durham, NC: Duke University Press.

Gledhill, C. (2000). Rethinking genre. In C. Gledhill & L. Williams (Eds.), Reinventing film studies (pp. 221–243). London: Arnold.

Schroeder, A. (2010). Tsui Hark's Zu: Warriors from the Magic Mountain. Hong Kong: Hong Kong University Press.

Zhang, Y. (2004). Chinese national cinema. New York: Routledge.

THE IMPACT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE, PROFESSIONAL COMMITMENT, AND TEACHER SUPPORT ON STUDENT ENGAGEMENT AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS MAJORING IN THAI LANGUAGE IN YUNNAN, CHINA: THE MEDIATING ROLE OF ACADEMIC EMOTIONS*

Yuan Yidan[1] and Sudaporn Pongpisanu[2]

[1-2]Saint John's University, Thailand

Corresponding Author's Email: Wangjianchao0123@gmail.com

Received 27 August 2025; Revised 2 September 2025; Accepted 4 September 2025

Abstract

Yunnan, China's gateway to Thailand, fuels intense trade and demand for Thai language specialists. Every public university now trains Thai language specialists, whose quality shapes China-Thai cooperation and serves as a soft-power benchmark, making student engagement a critical outcome to explain. Clarifying the determinants of student engagement is therefore critical. Grounded in self-determination and control–value theories, this study surveyed 924 Thai-major undergraduates across public universities in Yunnan. Structural analyses revealed that emotional intelligence, professional commitment, and teacher support predict student engagement directly and exert additional indirect effects through academic emotions. Academic emotions functioned as a pivotal mechanism that both mediates and moderates the influence of individual and

Citation:

* Yuan Yidan and Sudaporn Pongpisanu. (2025). The Impact Of Emotional Intelligence, Professional Commitment, And Teacher Support On Student Engagement Among Undergraduate Students Majoring In Thai Language In Yunnan, China: The Mediating Role Of Academic Emotions. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 136-158.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

contextual factors on student engagement. The findings support a synergistic "student–teacher–institution" framework for cultivating high-quality foreign language talent.

Keywords: Student Engagement, Emotional Intelligence, Professional Commitment, Academic Emotions, Teacher Support

Introduction

Globalisation has reframed foreign-language proficiency as a strategic asset underpinning China's soft power and global competitiveness (Xia, 2024), prompting universities to cultivate linguistic capital that advances the internationalisation of national education (Xu & Zhan, 2024). As China's gateway to Southeast Asia, Yunnan has rapidly expanded Thai-language majors.As economic and cultural exchanges between China and Thailand continue to deepen, market demand for Thai-language professionals is expanding on two fronts: a quantitative increase in the required workforce and a qualitative elevation of competence standards. Student engagement is a robust predictor of learning quality and future attainment in foreign-language education (Li & Bai, 2018; Sadoughi & Hejazi, 2021), however, extant research has either treated engagement as a global construct or isolated single determinants, leaving the interplay between internal (e.g., emotional intelligence, professional commitment) and external (e.g., teacher support) variables in domain-specific contexts insufficiently examined. Focusing on Thai-major undergraduates in Yunnan's public universities, this study aims to model the antecedents of engagement and explicate their mediating pathways.

Objectives

The main research contents include the following points:

1. To examine the current status of student engagement among Thai language undergraduates in Yunnan.

2. To Construct a model of factors influencing student engagement,verify the causal relationship between emotional intelligence,professional commitment and teacher support on student engagement,and verify the mediating role of academic emotions.

3. Help Thai language major students understand their own deficiencies in emotional intelligence, professional commitment, and academic emotions, and propose improvement suggestions for them.

4. Understanding the roles of emotional intelligence, professional commitment, academic emotions, and teacher support in student engagement, providing suggestions for teachers and policymaker.

Literature Review

1. Student Engagement

Drawing on social control theory, student engagement (SEG) is defined as the affective linkage between individuals and their educational institution, encompassing commitment, belief, belonging, and involvement (Costello & Laub, 2020). Early studies reduced engagement to a "time-on-task ⟶ achievement" relation (Appleton et al., 2006); later work incorporated psychological investment in school activities (Astin, 1985) and deliberate effort to master knowledge and skills (Newmann, 1992), conceptualising engagement as a positive learning state (Schaufeli et al., 2002). Fredricks (2004) synthesised Bloom's taxonomy and authentic learning contexts into a tripartite model: behavioural engagement (active participation in academic activities), emotional engagement (affective reactions to those activities), and cognitive engagement (deployment of sophisticated strategies and mental resources). These three dimensions jointly determine the depth and quality of learning. Engagement is a dynamic interaction

between the person and the environment (Fredricks et al., 2004). This study investigates Thai majors at Yunnan public universities, modeling how interpersonal variables, emotional intelligence, professional commitment, and academic emotions interact with the contextual variable of teacher support, with academic emotions posited as a mediator.

2. Emotional Intelligence

Emotional intelligence (EI) constitutes a non-cognitive competency that encompasses the accurate perception and expression of affect, its strategic deployment to facilitate cognition, the comprehension of emotional meanings, and adaptive regulation (Mayer et al., 2001). Framed as a domain-specific information-processing skill (Cherniss et al., 2006), EI is embedded within a social-cognitive paradigm, which posits reciprocal determinism among personal, behavioural, and environmental influences.

Within educational settings, EI robustly predicts academic adaptation. High-EI learners more effectively mobilize social resources, sustain autonomous motivation, and rapidly reframe setbacks (Wang et al., 2017; Gao, 2022). Accordingly, the following hypotheses are advanced:

H1: Emotional intelligence positively impacts student engagement.

3. Professional Commitment

Professional commitment(PC), construed as the academic analogue of organizational commitment, denotes undergraduates'favourable attitudes and sustained behavioral investment in their chosen discipline (Wu & Lian, 2005). The construct is multidimensional, comprising affective, continuance, normative, and ideal commitment dimensions (Lian et al., 2005). Grounded in Personal Investment Theory, commitment manifests when learners allocate personal resources,time, effort, aptitude, and expertise to domain-specific tasks according to perceived competence and task value (Kadir & Yeung, 2020).The following hypotheses are proposed for this study:

H2: Professional commitment positively impacts student engagement.

4. Teacher Support

Teacher support(TS) refers to students' perceived provision of academic, affective and competence assistance from instructors within the school context and represents a primary source of institutional social support alongside parental and peer networks (Brewster & Bowen, 2004; Sakiz et al., 2012).Grounded in self-determination theory, teacher support is divided into autonomy, emotional and competence support, each corresponding to the universal needs for autonomy, relatedness and competence(Skinner & Belmont, 1993). Satisfaction of these needs fosters autonomous regulation and a sense of belonging, thereby internalising motivation and intensifying engagement (Niemiec & Ryan, 2009). Building on these premises, the following research hypotheses are proposed.

H3: Teacher support positively impacts student engagement.

5. Academic Emotions

Academic emotions (AE) refer to situation-specific affective reactions elicited by learning tasks, instructional episodes, or achievement outcomes, ranging from excitement during task execution to pride following success and anticipatory anxiety before examinations (Pekrun et al., 2002). Within academic contexts, positive emotions optimize resource allocation, amplify intrinsic motivation, and facilitate self-regulated learning, thereby fostering superior achievement (Pekrun, 2006). Accordingly, the following hypotheses are advanced.

H4: Academic emotions positively impact student engagement.

H5: Emotional intelligence positively impacts academic emotions.

H6: Professional commitment positively impacts academic emotions.

H7: Teacher support positively impacts academic emotions.

Given that academic emotions are dynamic and simultaneously conditioned by emotional intelligence, professional commitment, and teacher support while reciprocally modulating engagement, they operate as proximal

affective indicators that explicate the mechanisms through which psychological need satisfaction galvanizes foreign language learners' sustained behavioral, emotional, and cognitive investment. Accordingly, the following hypotheses are advanced:

H8: Academic emotions play a mediating role in the relationship between Emotional intelligence and student engagement.

H9: Academic emotions play a mediating role in the relationship between Professional commitment and student engagement.

H10: Academic emotions play a mediating role in the relationship between Teacher support and student engagement.

Methodology

Employing a quantitative cross-sectional design, this study validated and analyzed the focal constructs in three integrated steps: first, five experts confirmed item–objective congruence (IOC ≥ 0.80); second, a pilot sample yielded Cronbach's α of 0.83–0.91 ($\alpha > 0.7$) indicating good reliability (Hair et al., 2012), KMO 0.87–0.93, and significant Bartlett's tests ($p < .001$); and third, the main survey data underwent confirmatory factor analysis to affirm measurement quality, followed by structural equation modeling to test the hypothesized paths.

1. Target Population and Sampling Design

The population consisted of 1587 Thai-major undergraduates enrolled in the 10 public universities in Yunnan Province. Taro Yamane's formula (e = 0.05) yielded a minimum sample of 320. Proportional stratified random sampling was employed; each university constituted a stratum, and quotas were allocated according to its share of the total population (Malik et al., 2022). Coordinators distributed Wenjuanxing QR codes during scheduled classes; participation was voluntary. The procedure produced 924 valid responses, with response rates ≥

40% in every stratum, satisfying the assumptions for finite and relatively homogeneous populations.

2. Teacher Support Questionnaire

The conceptualization of teacher support in this study originates from the basic psychological needs sub-theory within Self-Determination Theory. It primarily refers to the perceived attitudes and behaviors of support from teachers in the school environment, specifically in the areas of learning, emotions, and competence. Based on this theoretical framework, teacher support is categorized into three dimensions: teacher autonomy support, teacher emotional support, and teacher competence support.This study draws on the Learning Climate Questionnaire (LCQ) developed by Williams and Deci (Williams & Deci, 1996), the scale developed by Stornes et al. (Stornes et al., 2008), and the scale developed by Sakiz (Sakiz, 2007). Additionally, it references the Teacher Support Questionnaire developed by Chinese scholars Chai and Gong (Chai & Gong, 2013). The research instrument was designed accordingly. Specifically, the questionnaire includes five items measuring teacher autonomy support, four items measuring teacher emotional support, and four items measuring teacher competence support. All items are assessed using a 5-point Likert scale (1 = Strongly Disagree, 5 = Strongly Agree).

3. Data Collection Procedure

This study employed an online questionnaire survey method to investigate the learning engagement of undergraduate students majoring in Thai language in Yunnan Province. The data were collected and retrieved via Wenjuanxing, an online survey platform. The primary reason for selecting the questionnaire survey is that, compared to other methods, it can efficiently gather valid data within a short period of time. Additionally, it is convenient for respondents to complete the questionnaire in its entirety and at their own convenience(Malik et al., 2022).

The data collection process began with the calculation of the number of questionnaires to be distributed to each university based on the number of undergraduate students majoring in Thai language. The researchers contacted a Thai language instructor at one of the public universities and distributed the designed questionnaire to undergraduate students majoring in Thai language across different grades through this instructor. The researchers contacted the Thai language instructors at each school to distribute the survey link to the targeted institutions. After clearly informing the participants about the content, purpose, and data confidentiality procedures of the survey, students who met the study criteria were invited to complete the questionnaire voluntarily.This online questionnaire survey allowing at least 1000 students to answer the survey via a link or a QR code at their convenience.

4. Data Preprocessing

The collected data were cleaned, including handling missing values and outliers, to ensure the integrity and accuracy of the data.

5. Statistics used in the research

5.1 Reliability and Validity Assessment

Cronbach's alpha coefficient was employed to assess the internal consistency reliability of the scales. Additionally, confirmatory factor analysis (CFA) was conducted to examine the structural validity of the scales.

5.2 Descriptive Statistical Analysis

Descriptive statistical analyses were conducted for all variables included in the study (emotional intelligence, professional commitment, academic emotions, teacher support, and student engagement). These analyses involved calculating means, standard deviations, and frequency distributions to provide an overview of the general characteristics of the data.

5.3 Correlation Analysis

Pearson correlation analysis was employed to examine the relationships between the variables, including emotional intelligence, professional commitment, academic emotions, teacher support, and learning engagement.

5.4 Structural Equation Modeling

A structural equation model was constructed to analyze the relationships between variables and to develop a model of the factors influencing student engagement. Path analysis and model fit indices were used to validate the rationality of the model. The AMOS 29 was employed to examine the mediating role of academic emotions, including tests for direct and indirect effects. Specifically, the direct effects of variables such as emotional intelligence, professional commitment, and teacher support on student engagement were assessed, while the indirect effects mediated by academic emotions were also examined. This approach allowed for a comprehensive understanding of how these variables interact and influence student engagement through both direct and mediated pathways.

Results

1. Demographic Information

Table 1 Demographic characteristics of Thai language undergraduate

Variable	Categorles	Frequency	Percentage (%)
Gender	Male	371	40.15
	Female	553	59.85
Grade Level	Freshman	181	19.59
	Sophomore	440	47.62
	Junior	209	22.62
	Senior	94	10.17

Ethnicity	Han Chinese	766	82.9
	Ethnic minorities	158	17.1
Place of Origin	urban area	412	44.59
	rural area	512	55.41

The analytic sample included 924 Thai-major undergraduates: 59.85% female and 40.15% male. Grade levels were distributed as follows: sophomores 47.62%, juniors 22.62%, freshmen 19.59%, and seniors 10.17%. Ethnically, 82.9% identified as Han and 17.1% as ethnic minorities, reflecting China's overall population. Students' backgrounds were nearly evenly split between rural (55.41%) and urban (44.59%) areas.

2. Confirmatory Factor Analysis

Grounded in theory and a systematic literature review, the study specifies a measurement model encompassing student engagement, emotional intelligence, professional commitment, academic emotions, and teacher support. Confirmatory factor analysis, implemented with Statistical Package, assessed the convergent and discriminant validity of the indicators and their alignment with the hypothesised latent constructs.

Table 2 Confirmatory Factor Analysis Results, Composite Reliability (CR) and Average Variance Extracted (AVE)

Variables	SEG	EI	PC	AE	TS
Source of Questionnaire (Measurement Indicator)	Lam et al (2014), Skinner et al(2008), Wang (2015)	Schaufeli et al(2002), Wang(2002)	Lian et al(2005)	Pekrun et al(2006), Dong and Yu(2007), Ma and Zhang(2010)	Williams and Deci(1996), Stornes et al(2008), Sakiz(2007), Chai and Gong (2013)
No. of Item	15	27	23	25	13
Cronbach's Alpha	0.907	0.945	0.926	0.898	0.907
Factors Loading	0.705~0.759	0.731~0.784	0.693~0.781	0.684~0.757	0.713~0.777
KMO	0.939	0.966	0.948	0.957	0.933

Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	6151.78	13844.328	10040.904	11309.683	5494.014
	df	105	351	253	300	78
	p	0	0	0	0	0
Cumulative Variance Explained		62.96%	63.16%	61.63%	61.37%	65.54%
CR		0.772	0.821	0.786	0.793	0.809
AVE		0.530	0.534	0.479	0.489	0.585

Confirmatory factor analysis established construct validity by satisfying convergent and discriminant criteria. Standardised loadings exceeded 0.50, composite reliabilities surpassed 0.70, and average variance extracted values were greater than 0.50 for every latent variable. Discriminant validity was confirmed using the Fornell and Larcker (1981) criterion: the square root of each construct's AVE surpassed its highest correlation with any other construct.

Table 3 Discriminant Validity

	PC	EI	TS	AE	SEG
PC	**0.692**				
EI	0.632	**0.731**			
TS	0.561	0.57	**0.765**		
AE	0.565	0.608	0.518	**0.699**	
SEG	0.591	0.593	0.628	0.605	**0.728**

Note: The diagonally listed value is the AVE square roots of the variables.AE=Academic Emotion, SEG=Student Engagement, TS=Teacher Support, EI=Emotional Intelligence, PC=Professional Commitment.

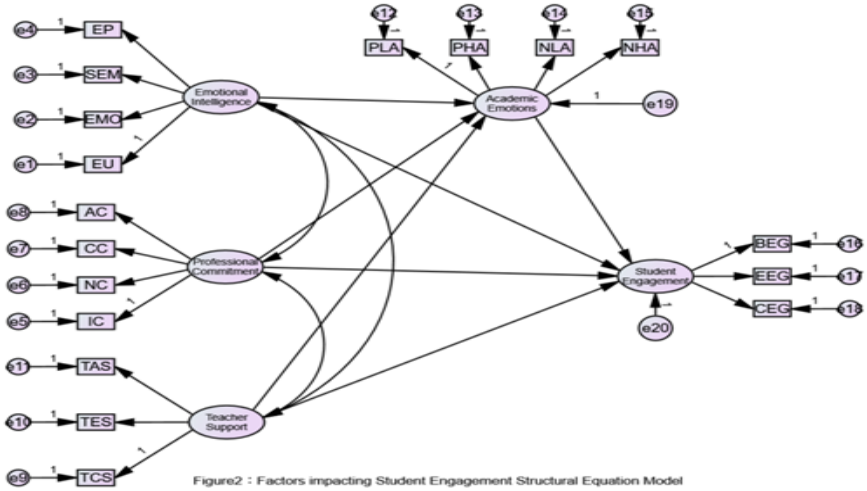

3. Structural Equation Model

Structural equation modelling examined the hypothesised relations among latent constructs. SEM's simultaneous estimation of direct, indirect, and total effects permits rigorous appraisal of complex causal pathways (Hair et al., 2012). The specified model, derived from extant theory, depicts the determinants of student engagement among Yunnan's Thai-major undergraduates. Model fit indices and path coefficients for the proposed framework (Figure 2) are reported below.

Table 4 Goodness of Fit

Fit Index	Acceptable	Statistical Values
CMIN/DF	≤5 (Hair, 2011)	1.038
GFI	≥0.9 (Sica & Ghisi, 2007)	0.985
AGFI	≥0.9 (Sica & Ghisi, 2007)	0.979
NFI	≥0.9 (Arbuckle, 1999)	0.98
CFI	≥0.9 (Bentler, 1990)	0.999
TLI	≥0.9 (L. Hu & and Bentler, 1999)	0.999

RMSEA	<0.05 (McDonald & Ho, 2002)	0.006
RMR	<0.05 (Whittaker & Schumacker, 2022)	0.015

As shown in Table 4, Model fit is excellent: CMIN/DF = 1.038, GFI = 0.985, AGFI = 0.979, NFI = 0.980, CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.006, RMA = 0.015. All indices satisfy conventional thresholds, confirming adequate model–data correspondence.

4. Research Hypothesis Testing Result

Table 5 Hypothesis Testing Results of the Structural Equation Model

Path			Estimate	S.E.	C.R.	P
TS	->	AE	0.182	0.042	3.754	**
EI	->	AE	0.352	0.05	6.374	**
PC	->	AE	0.24	0.056	4.408	**
TS	->	SEG	0.312	0.045	6.315	**
EI	->	SEG	0.148	0.053	2.71	0.007*
PC	->	SEG	0.18	0.058	3.376	**
AE	->	SEG	0.252	0.054	4.935	**

Drawing on established theory and prior empirical findings, the study advances a set of directional hypotheses to be tested via structural equation modelling. Statistical significance and effect magnitude will be adjudicated through p-values and standardised path coefficients (β) derived from the model.

Table 5 confirms the hypothesised direct pathways. All four focal constructs exert significant positive effects on student engagement: emotional intelligence (β = 0.148, p = 0.007), professional commitment (β = 0.180, p < 0.001), teacher support (β = 0.312, p < 0.001) and academic emotions (β = 0.252,

$p < 0.001$). Moreover, emotional intelligence ($\beta = 0.352$), professional commitment ($\beta = 0.240$) and teacher support ($\beta = 0.182$) each significantly enhance academic emotions (all $p < 0.001$). In Table6 Bootstrap mediation tests (5,000 resamples, 95 % BC) corroborate that academic emotions transmit 37.55 %, 25.31 % and 12.85 % of the total effects of emotional intelligence, professional commitment and teacher support, respectively, onto student engagement, fully supporting H1–H10.

Table 6 Test Results of the Mediating Effect of Academic Emotions

Path	Effects	Estimate	S.E.	P(BC)	95%BC		Effects(%)
					LB	UB	
PC->AE->SEG	Total Effects	0.241	0.053	**	0.134	0.343	\
	Direct Effects	0.180	0.052	0.002*	0.077	0.282	74.68%
	Indirect Effects	0.061	0.019	**	0.030	0.105	25.31%
EI->AE-> SEG	Total Effects	0.237	0.055	**	0.127	0.346	\
	Direct Effects	0.148	0.058	0.012*	0.041	0.268	62.45%
	Indirect Effects	0.089	0.023	**	0.050	0.141	37.55%
TS->AE-> SEG	Total Effects	0.358	0.046	**	0.269	0.447	\
	Direct Effects	0.312	0.047	**	0.221	0.404	87.15%

	Indirect Effects	0.046	0.016	**	0.020	0.082	12.85%

Note: *p＜0.05， **p＜0.001.

Discussion

This study delineates the multilevel determinants of student engagement among Yunnan's Thai-major undergraduates. Emotional intelligence, construed as the capacity to perceive, regulate, and leverage affective information, emerged as a robust antecedent of engagement, enabling learners to neutralise negative states, sustain attention, and mobilise emotions for task completion (Shao et al., 2013). Professional commitment, operating as a psychological contract anchored in belonging, mission, and future orientation, exhibited a strong positive association with student engagement (Xu, 2014; Kong et al., 2016). Teacher support, congruent with self-determination theory, satisfied basic psychological needs for autonomy, relatedness, and competence, thereby internalising motivation and amplifying engagement (Ryan & Deci, 2017). Finally, academic emotions,shaped by appraisals of control and value,functioned as both direct predictors and mediators of engagement, transmitting the effects of emotional intelligence, commitment, and support onto sustained participation and achievement (Pekrun, 2006; Wang et al., 2021).

Recommendation

To enhance student engagement, students should value emotional intelligence, regulate emotions, choose majors wisely, and actively participate in major-related activities while seeking teacher feedback. Teachers need to integrate emotional education into teaching, support students' professional commitment, and provide individualized support. Schools should optimize major

settings, promote a positive campus culture, establish emotional regulation support, and create platforms for teacher-student interaction.

Limitations and Further Study

Limitations and directions for future inquiry stem from the study's focus on Thai-major undergraduates within Yunnan's public universities. Although the sample was statistically sufficient, its geographic and disciplinary specificity constrains external validity. Subsequent research should adopt a multi-site, multi-level design that incorporates students from varied regions, disciplines, and academic stages to bolster representativeness. Comparative studies could also juxtapose traditional face-to-face instruction with online or blended modalities to elucidate how instructional context moderates engagement. Finally, integrating macro-level factors (school culture, family dynamics, societal influences) and employing longitudinal or qualitative designs will illuminate causal pathways and temporal dynamics, thereby enriching both theory and practice in student engagement.

References

Appleton, J. J., Christenson, S. L., Kim, D., & Reschly, A. L. (2006). Measuring cognitive and psychological engagement: Validation of the Student Engagement Instrument. Journal of School Psychology, 44(5), 427–445. https://doi.org/10.1016/j.jsp.2006.04.002

Arbuckle, J. L. (1999). AMOS for Windows Analysis of Moment Structures. Chicago, SmallWaters Corp.

Astin, A. W. (1985). Involvement the Cornerstone of Excellence. Change: The Magazine of Higher Learning, 17(4), 35–39. https://doi.org/10.1080/00091383.1985.9940532

Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. Psychological Bulletin, 107(2), 238–246.

Brewster, A. B., & Bowen, G. L. (2004). Teacher Support and the School Engagement of Latino Middle and High School Students at Risk of School Failure. Child and Adolescent Social Work Journal, 21(1), 47–67. https://doi.org/10.1023/B:CASW.0000012348.83939.6b

Cai, W. B., & Wang, L. (2017). A Study on the Correlation Between College Students' Learning Engagement, Major Commitment, and Learning Strategies. Journal of Guangxi Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition), 53(1),103–109.https://doi.org/10.16088/j.issn.1001-6597.2017.01.017

Chai, X. Y., & Gong, S. Y. (2013). Development of a Questionnaire on Perceived Mathematics Teacher Support Among Middle School Students. Research in Psychology and Behavior, 11(4), 511–517.

Cherniss, C., Extein, M., Goleman, D., & Weissberg, R. P. (2006). Emotional Intelligence: What Does the Research Really Indicate? Educational Psychologist, 41(4), 239–245. https://doi.org/10.1207/s15326985ep4104_4

Costello, B. J., & Laub, J. H. (2020). Social Control Theory: The Legacy of Travis Hirschi's Causes of Delinquency. Annual Review of Criminology, 3(1), 21–41. https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-011419-041527

Dong, Y., & Yu, G. (2007). Development and Application of the Adolescents' Academic Emotions Questionnaire. Acta Psychologica Sinica, 39(5), 852–860.

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. Journal of Marketing Research, 18(1), 39–50. https://doi.org/10.1177/002224378101800104

Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School Engagement: Potential of the Concept, State of the Evidence. Review of Educational Research, 74(1), 59–109. https://doi.org/10.3102/00346543074001059

Gao, F. (2022). The Relationship Between Emotional Intelligence and Life Satisfaction Among College Students: The Mediating Effect of Sense of Security and the Moderating Effect of Self-Esteem. Chinese Journal of Health Psychology, 30(1), 96–101. https://doi.org/10.13342/j.cnki.cjhp.2022.01.020

Hair, J. F. (2011). Multivariate Data Analysis: An Overview. In International Encyclopedia of Statistical Science (pp. 904–907). Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-04898-2_395

Hair, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Mena, J. A. (2012). An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling in marketing research. Journal of the Academy of Marketing Science, 40(3), 414–433. https://doi.org/10.1007/s11747-011-0261-6

Hu, L., & and Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal, 6(1), 1–55. https://doi.org/10.1080/10705519909540118

Kadir, M. S., & Yeung, A. S. (2020). Academic Self-Concept. In V. Zeigler-Hill & T. K. Shackelford (Eds.), Encyclopedia of Personality and Individual Differences (pp. 9–16). Springer International Publishing.https://doi.org/10.1007/978-3-319-24612-3_1118

Kong, Y. Y. (2016). A study on the relationship between major commitment, emotional intelligence, perceived social support, and learning engagement of college students in Qinghai Province [Master's thesis, Qinghai Normal University].

Lam, S., Jimerson, S., Wong, B. P. H., Kikas, E., Shin, H., Veiga, F. H., Hatzichristou, C., Polychroni, F., Cefai, C., Negovan, V., Stanculescu, E., Yang, H., Liu, Y., Basnett, J., Duck, R., Farrell, P., Nelson, B., & Zollneritsch, J. (2014). Understanding and measuring student engagement in school: The results of an international study from 12 countries. School Psychology Quarterly, 29(2), 213–232. https://doi.org/10.1037/spq0000057

Li, W., & Bai, Y. Y. (2018). How Does Perceived Teacher Support Affect Academic Achievement Among Grade 8 Students? A Multiple Mediation Analysis Based on Academic Self-Efficacy and Learning Engagement. Education and Economy, 6, 86–92.

Lian, R., Yang, L. X., & Wu, L. H. (2005). The Relationship Between Professional Commitment and Learning Burnout of Undergraduates and Scales Developing. Acta Psychologica Sinica, 37(5), 632–636.

Ma, H. X., & Zhang, Z. M. (2010). Theoretical Framework for the Development of a Comprehensive Questionnaire on Academic Emotions for College Students. Chinese Journal of Clinical Psychology, 18(1), 34–36. ^10.16128/j.cnki.1005-3611.2010.01.006^

Malik, Y. R., Sheikh, M. S., Yousaf, S., Malik, Y. R., Sheikh, M. S., & Yousaf, S. (2022). Probability and Sampling in Dentistry. In Clinical Concepts and Practical Management Techniques in Dentistry. IntechOpen. https://doi.org/10.5772/intechopen.97705

Mayer, J. D., Salovey, P., Caruso, D. R., & Sitarenios, G. (2001). Emotional intelligence as a standard intelligence. Emotion, 1(3), 232–242. https://doi.org/10.1037/1528-3542.1.3.232

McDonald, R. P., & Ho, M.-H. R. (2002). Principles and practice in reporting structural equation analyses. Psychological Methods, 7(1), 64–82. https://doi.org/10.1037/1082-989X.7.1.64

Newmann, F. M. (Ed.). (1992). Student engagement and achievement in American secondary schools. Teachers College Press.

Niemiec, C. P., & Ryan, R. M. (2009). Autonomy, competence, and relatedness in the classroom: Applying self-determination theory to educational practice. Theory and Research in Education, 7(2), 133–144. https://doi.org/10.1177/1477878509104318

Pekrun, R. (2000). A social-cognitive, control-value theory of achievement emotions. In Motivational psychology of human development: Developing motivation and motivating development (pp. 143–163). Elsevier Science. https://doi.org/10.1016/S0166-4115(00)80010-2

Pekrun, R. (2006). The Control-Value Theory of Achievement Emotions: Assumptions, Corollaries, and Implications for Educational Research and Practice. Educational Psychology Review, 18(4), 315–341. https://doi.org/10.1007/s10648-006-9029-9

Pekrun, R., & Stephens, E. J. (2010). Achievement Emotions: A Control-Value Approach. Social and Personality Psychology Compass, 4(4), 238–255. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00259.x

Pekrun, R., Goetz, T., Titz, W., & Perry, R. P. (2002). Academic Emotions in Students' Self-Regulated Learning and Achievement: A Program of Qualitative and Quantitative Research. Educational Psychologist, 37(2), 91–105. https://doi.org/10.1207/S15326985EP3702_4

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. Guilford Publications.

Sadoughi, M., & Hejazi, S. Y. (2021). Teacher support and academic engagement among EFL learners: The role of positive academic emotions. Studies in Educational Evaluation, 70, 101060. https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2021.101060

Sakiz, G. (2007). Does teacher affective support matter? An investigation of the relationship among perceived teacher affective support, sense of belonging, academic emotions, academic self-efficacy beliefs, and academic effort in middle school mathematics classrooms [The Ohio StateUniversity].https://etd.ohiolink.edu/acprod/odb_etd/etd/r/1501/10?clear=10&p10_accession_num=osu1179794983

Sakiz, G., Pape, S. J., & Hoy, A. W. (2012). Does perceived teacher affective support matter for middle school students in mathematics classrooms? Journal of School Psychology, 50(2), 235–255. https://doi.org/10.1016/j.jsp.2011.10.005

Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-romá, V., & Bakker, A. B. (2002). The Measurement of Engagement and Burnout: A Two Sample Confirmatory Factor Analytic Approach. Journal of Happiness Studies, 3(1), 71–92. https://doi.org/10.1023/A:1015630930326

Shao, K., Yu, W., & Ji, Z. (2013). An exploration of Chinese EFL students' emotional intelligence and foreign language anxiety. The Modern Language Journal, 97(4), 917–929. https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2013.12042.x

Sica, C., & Ghisi, M. (2007). The Italian versions of the Beck Anxiety Inventory and the Beck Depression Inventory-II: Psychometric properties and discriminant power. In Leading-edge psychological tests and testing research (pp. 27–50). Nova Science Publishers.

Skinner, E. A., & Belmont, M. J. (1993). Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year. Journal of Educational Psychology, 85(4), 571–581. https://doi.org/10.1037/0022-0663.85.4.571

Skinner, E., Furrer, C., Marchand, G., & Kindermann, T. (2008). Engagement and disaffection in the classroom: Part of a larger motivational dynamic? Journal of Educational Psychology, 100(4), 765–781. https://doi.org/10.1037/a0012840

Stornes, T., Bru, E., & Idsoe, T. (2008). Classroom Social Structure and Motivational Climates: On the influence of teachers' involvement, teachers' autonomy support and regulation in relation to motivational climates in school classrooms. Scandinavian Journal of Educational Research, 52(3), 315–329.https://doi.org/10.1080/00313830802025124

Wang Caikang. (2002). "A Study on the Relationship between Emotional Intelligence and Anxiety, Depression, and Mood among College Students." Chinese Journal of Clinical Psychology, 4, 298–299.

Wang, F., Chen, H., & Yang, W. X. (2017). The Impact of School Climate on College Students' Learning Engagement: The Mediating Role of Emotional Intelligence. Chinese Journal of Health Psychology, 25(1), 101–105. https://doi.org/10.13342/j.cnki.cjhp.2017.01.025

Wang, H., Peng, A., & Patterson, M. M. (2021). The roles of class social climate, language mindset, and emotions in predicting willingness to communicate in a foreign language. System, 99, 102529. https://doi.org/10.1016/j.system.2021.102529

Wang, Y. S. (2015). Design and Validation of the College Student Learning Engagement Survey Questionnaire in China—Based on Data Analysis from the "National College Student Learning Situation Survey." Journal of Hebei University of Science and Technology (Social Science Edition), 15(3), 101–106.

Whittaker, T. A., & Schumacker, R. E. (2022). A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling (5thed.).Routledge.https://doi.org/10.4324/9781003044017

Williams, G. C., & Deci, E. L. (1996). Internalization of biopsychosocial values by medical students: A test of self-determination theory. Journal of Personality and Social Psychology, 70(4), 767–779. https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.4.767

Wu, L. H., & Lian, R. (2005). A Study on Major Commitment and Learning Styles of Contemporary College Students. Psychological Science, 4, 872–876. https://doi.org/10.16719/j.cnki.1671-6981.2005.04.026

Xia, D. S. (2024). Rethinking foreign language education reform in the new era. Journal of Northwestern Polytechnical University (Social Sciences Edition), 1–8.

Xu Hailan & Zhan Huifang. (2024). The Connotation and Path of Training Composite Applied Foreign Language Talents under the Background of New Liberal Arts. Science and Education Journal, 21, 44–46. https://doi.org/10.16400/j.cnki.kjdk.2024.21.014

Xu, C. Y. (2014). A study on the impact mechanism of college students' major commitment on learning engagement and learning outcomes [Doctoral dissertation, Hebei University of Technology].

SUSTAINABLE INNOVATION STRATEGIES IN WILD COFFEE SUPPLY CHAINS*

Xia Wang

Innovation College, North-Chiang Mai University, Thailand

Corresponding Author's Email: g666501012@northcm.ac.th

Received 20 August 2025; Revised 22 September 2025; Accepted 24 September 2025

Abstract

The main objective of this study is to explore how sustainable agricultural practices, technology adoption and market diversification affect the economic value added of smallholder coffee supply chains in a biodiversity-sensitive context. The study also seeks to examine the mediating role of environmental performance, consumer trust and product differentiation, and to assess the moderating role of policy support, certification schemes and international trade partnerships.

This study proposes the following hypotheses: H1a: sustainable farming practices have a significant positive effect on economic value added; H1b: technology adoption has a significant positive effect on economic value added; H1c: market diversification has a significant positive effect on economic value added; H2a: environmental performance mediates the relationship between sustainable farming practices and economic value added; H2b: consumer trust mediates the relationship between technology adoption and economic value added; and H2b: consumer trust mediates the relationship between technology adoption and economic value added. economic value added; H2c: Product

Citation:

* Xia Wang. (2025). Sustainable Innovation Strategies in Wild Coffee Supply Chains. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 159-191.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

differentiation mediates between market diversification and economic value added. H3a: Policy support positively moderates the relationship between sustainable farming practices and environmental performance; H3b: Certification schemes positively moderates the relationship between environmental performance and consumer trust; H3c: International trade partnerships positively moderates the relationship between market diversification and product differentiation. Relationship between market diversification and product differentiation. This study utilized a quantitative, cross-sectional survey design. Data were collected from 450 smallholder coffee growers in Chiang Rai, Chiang Mai and Mae Hong Son provinces using a structured questionnaire with Likert-7 response scale and 403 valid questionnaires were returned. The study achieved a balance between statistical power and contextual representation.

This study provides empirical insights into how ecological and institutional factors interact with innovation to shape economic outcomes in sustainable agricultural supply chains. The study contributes to theory by advancing the moderating mediator model and informs practice by providing actionable recommendations for policy makers, non-governmental organizations (NGOs), and producer cooperatives seeking to enhance rural value creation in biodiversity-rich areas.

Keywords: Sustainable farming practices, Technology adoption, Market diversification, Economic value added, Environmental performance, Consumer trust, Product differentiation, Policy support, Certification schemes, International trade partnership

Introduction

The global coffee sector is increasingly subject to scrutiny due to its complex interactions with pressing environmental challenges, including biodiversity loss, climate variability, and land degradation (Bunn, Läderach, &

Waller, 2020). Within this broader context, wild coffee-particularly Coffea arabica and related species found in natural forest ecosystems-represents a genetically and ecologically vital component of global agrobiodiversity. Wild coffee is indigenous to the montane rainforests of East Africa, particularly Ethiopia, which serves as both the natural habitat and genetic reservoir for numerous coffee varieties (Krishnan et al., 2017). This genetic repository is indispensable for long-term crop improvement, enhancing disease resistance, and adapting to climate change (Peluso, 2023).

As climate change intensifies, the ecological traits of wild coffee species become increasingly valuable. Compared to cultivated variants, wild coffee exhibits greater resilience to temperature fluctuations, drought, and emerging pathogens (Wright, Bekessy, Lentini, & Garrard, 2024). These traits make wild coffee essential not only as a biodiversity asset but also as a climate-resilient agricultural resource (Beck-O'Brien & Bringezu, 2021). However, the habitats that support wild coffee are rapidly diminishing due to deforestation, agricultural encroachment, and the absence of integrated conservation policies (Kufa, 2010; Bramel et al., 2017). From an ecosystem services perspective, wild coffee contributes to nutrient cycling, pollinator health, and forest canopy preservation (Michelsen & Weitzel, 2020). Agroforestry systems that retain wild coffee under natural or semi-natural shade can enhance water retention, reduce erosion, and support avian and insect biodiversity (Läderach et al., 2017). As Krishnan et al. (2017) asserted, "The conservation of wild coffee is not merely a botanical concern but a foundational element of global food system resilience" (p. 5).

Despite its ecological importance, wild coffee faces significant threats from the same systems that benefit from its traits. Climate projections indicate substantial habitat loss for Coffea arabica by 2050 due to rising temperatures and erratic rainfall (Bunn et al., 2020). The genetic narrowness of commercial coffee cultivars underscores the critical role of wild coffee as a source of

breeding material for climate resilience (Ngure & Watanabe, 2024). Up to 60% of wild coffee species are now considered threatened with extinction, primarily due to climate change, habitat fragmentation, and unsustainable forest use (Mendez & Castillo, 2022). The degradation of Afromontane rainforests-biodiversity hotspots and carbon sinks-could have cascading impacts on ecological stability in East Africa and beyond (Penot, Vaast, & Meter, 2022; Atkinson, 2019).

The commercial and operational aspects of wild coffee supply chains remain underdeveloped, even as sustainability certifications and climate-smart practices proliferate in cultivated coffee production, particularly in Latin America and Asia (Montalvo, 2019; Melo & Trujillo, 2020). Wild coffee is often marginalized in policy, trade, and investment discourse (Degato & Carlos, 2017), despite its potential as a flagship sustainable product. Structural challenges include informal or insecure land tenure, weak market integration, inadequate infrastructure for post-harvest handling, and minimal access to climate finance or technological innovation (Garcia & Dedehouanou, 2019; Boli & Meyer, 2017). Socio-economic vulnerability among smallholders, combined with a lack of incentives for ecosystem preservation, exacerbates these issues (Vieira & Lequieu, 2021). Supply chain constraints also include traceability gaps that undermine consumer trust, low value capture by producers, and the failure to integrate wild coffee into broader agricultural development strategies (Pascucci, 2022). This marginalization persists despite increasing consumer demand for biodiversity-positive and ethically sourced products (Morris, Simons, & Blanchard, 2020).

Innovation, broadly defined as encompassing technology, institutional frameworks, social capital, and governance mechanisms (Sathaye, Reilly, & Harvey, 2020), has largely bypassed wild coffee systems. Unlike cultivated coffee, which benefits from research funding, extension services, and formal cooperatives, wild coffee is embedded within informal networks that lack

robust policy protection (Miller & Lee, 2021). Technological advances-such as remote sensing, blockchain-based traceability, and regenerative agroforestry-have shown strong results in cultivated coffee contexts but are rarely applied to wild coffee (Mueller, Jung, & Dierkes, 2020). On the policy front, most national agricultural and climate strategies neglect wild coffee, despite its relevance to the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs) on biodiversity (SDG 15), climate resilience (SDG 13), and rural livelihoods (SDG 8) (Gatzweiler, Kaltschmitt, & Schreckenberg, 2021). Certification schemes, including Rainforest Alliance and Fair Trade, often adopt a "one-size-fits-all" approach that fails to differentiate between wild and cultivated systems (Grabs et al., 2022). As Penot et al. (2022) observed, "The failure to distinguish wild coffee systems from industrial plantations constitutes a serious oversight in both sustainability governance and innovation diffusion strategies" .

The research problem, therefore, lies in the disconnection between wild coffee's ecological potential and its marginalization in sustainability and innovation agendas. The absence of targeted investment, supportive policy frameworks, and context-sensitive technology adoption has left the sector underdeveloped. Current scholarship inadequately addresses how sustainable farming, technological innovation, and market diversification might jointly contribute to ecological and economic performance in wild coffee systems. There is also insufficient understanding of how these effects are mediated by environmental performance, consumer trust, and product differentiation, and moderated by institutional factors such as policy support, certification schemes, and trade partnerships.

The purpose of this study is to investigate the causal pathways linking sustainable farming practices, technology adoption, and market diversification to economic value addition in wild coffee supply chains. The conceptual framework incorporates mediators-environmental performance, consumer trust,

product differentiation-and moderators-policy support, certification schemes, and international trade partnerships. By empirically testing this framework, the study seeks to provide both theoretical insights and practical guidance for actors engaged in sustainable agriculture, biodiversity conservation, and rural development.

Theoretically, the research draws on Sustainability Transition Theory (Grin, Rotmans, & Schot, 2010), the Resource-Based View (Barney, 1991), and Institutional Theory (Scott, 2008). This multi-theoretical integration supports a holistic understanding of how innovation operates in biodiversity-sensitive contexts, emphasizing that strategic adoption of sustainable practices must be aligned with enabling institutional environments to achieve lasting value creation.

Practically, the study addresses the urgent need to align ecological stewardship with inclusive economic development. By centering on wild coffee-a biodiversity-rich yet economically marginalized system-the research identifies leverage points for transforming sustainability into a viable business proposition. This approach offers a transferable framework for other biodiversity-linked commodities such as cocoa, vanilla, and medicinal plants. Furthermore, the study aligns with SDGs 2, 12, 13, and 15 by promoting smallholder income growth, sustainable consumption, climate action, and biodiversity conservation.

In summary, wild coffee systems represent both a challenge and an opportunity. They embody the tension between conservation and commerce, and between ecological value and economic marginalization. This study seeks to bridge that divide by providing empirically grounded strategies for integrating sustainable innovation into wild coffee supply chains. By doing so, it contributes to scholarly debates on sustainability transitions while offering actionable pathways for policymakers, practitioners, and market actors committed to building resilient and equitable agri-food systems.

Objectives

This study is guided by the following research objectives:

1. To assess the impact of sustainable farming practices, technology adoption, and market diversification on economic value addition in wild coffee supply chains.

2. To examine the mediating effects of environmental performance, consumer trust, and product differentiation on the relationship between innovation strategies and economic value.

3. To evaluate the moderating influence of policy support, certification schemes, and international trade partnerships on the strength of these mediated relationships.

4. To develop and empirically test a conceptual model that integrates sustainability, innovation, and institutional dimensions within biodiversity-sensitive agricultural value chains.

5. To generate practical recommendations for farmers, cooperatives, policymakers, and sustainability advocates to enhance value creation in wild coffee systems.

Literature Review

The agricultural sector is undergoing a paradigm shift driven by climate instability, biodiversity loss, rural poverty, and volatile commodity markets. Sustainable agricultural value chains (SAVCs) have emerged as a strategic framework integrating ecological resilience, economic competitiveness, and social inclusion. SAVCs function as production sites and as platforms for innovation/governance, where environmental performance (EP), consumer behavior (CB), and institutional governance (IG) interact to shape outcomes. Among biodiversity-linked commodities, wild/semi-wild coffee systems (WCS) offer a unique lens on sustainability-value creation-nnovation diffusion

dynamics.

This literature review synthesizes work across six domains: (1) sustainability theory (ST), (2) innovation diffusion in agriculture (IDA), (3) sustainable supply chain management (SSCM), (4) wild coffee sector dynamics (WCSD), (5) economic value addition (EVA), and (6) mediating/moderating institutional factors (MMIF). It aims to: clarify theoretical foundations; identify empirical gaps in biodiversity-sensitive contexts; inform a structural equation model (SEM) linking innovation strategies to institutional contingencies; and situate the study within sustainability transition (STr) and agri-value chain (AVC) discourse.

Central is the tension between ecological embeddedness (EE) and market integration (MI). While traditional paradigms treat biodiversity and profitability as trade-offs, evidence suggests synergies between EP and market differentiation (MD) when supported by innovation/governance structures (Schmitt et al., 2010; Duguma et al., 2019). Ethiopia-origin of Coffea arabica-and N. Thailand-with tribal agroforestry landscapes-are key empirical contexts.

The review covers theoretical frameworks (sustainability science, Rogers' innovation diffusion model, institutional theory), sustainable innovations in agri-supply chains, WCSD, EVA, and mediators (EP, CB, product differentiation [PD]) and moderators (policy support [PS], certification schemes [CS], trade partnerships [TP]). It emphasizes agency–structure interactions and highlights research gaps, including limited WCSD innovation/EVA studies and rare quantification of institutional moderation (e.g., local CS governance, digital traceability platforms [DTP], South–South trade partnerships [SSTP]). This foundation supports the testable conceptual model guiding the study's methodology and empirical analysis.

Sustainability Theory and Transitions

Sustainability theory provides the conceptual foundation for understanding how agricultural systems evolve to balance environmental,

economic, and social goals (Grin et al., 2010; Pretty, 2008). Sustainability transitions theory emphasizes systemic shifts driven by interactions among niches, regimes, and socio-technical landscapes (Schot & Geels, 2008). In biodiversity-rich contexts, the adoption of sustainable practices can simultaneously enhance EP and market differentiation (MD) (Schmitt et al., 2010). This challenges the traditional trade-off paradigm and supports strategies where ecological integrity underpins economic value (Duguma et al., 2019).

Innovation Diffusion in Agriculture

Rogers' (2003) innovation diffusion model remains a cornerstone for explaining adoption patterns in agricultural contexts. Key attributes-relative advantage, compatibility, complexity, trialability, and observability-determine innovation uptake. In developing-country contexts, institutional enablers such as policy support (PS) and certification schemes (CS) can accelerate adoption, while governance gaps hinder scaling (Miller & Lee, 2021; Sathaye et al., 2020).

Sustainable Supply Chain Management (SSCM)

SSCM integrates environmental and social considerations into value chain design and governance (Carter & Rogers, 2008). In the coffee sector, sustainability certifications, traceability systems, and inclusive trading partnerships contribute to both EP and producer livelihoods (Donovan et al., 2017; Montalvo, 2019). However, the majority of research has focused on plantation-based systems in Latin America, with limited attention to wild coffee systems (WCS) in Africa and Asia (Davis et al., 2019).

Wild Coffee Sector Dynamics (WCSD)

WCS—especially in Ethiopia and northern Thailand—combine natural genetic resources, forest-based livelihoods, and cultural heritage (Krishnan et al., 2017). These systems are critical for in situ conservation and climate resilience but face threats from deforestation, market marginalization, and insufficient institutional support (Bunn et al., 2020; Mendez & Castillo, 2022).

Spatial and institutional contexts influence governance arrangements, supply chain integration, and the potential for value addition (Peluso, 2023).

Economic Value Addition (EVA)

EVA in biodiversity-sensitive contexts involves enhancing product quality, differentiation, and market positioning while safeguarding ecosystem services (Porter, 1985; Pascucci, 2022). In WCS, EVA is closely linked to sustainable innovation, which can improve producer incomes and consumer trust when combined with robust certification and branding strategies (Morris et al., 2020).

Mediating and Moderating Institutional Factors

Institutional factors often mediate or moderate the relationship between innovation adoption and value creation. EP, CB, and product differentiation (PD) act as mediators, while PS, CS, and trade partnerships (TP) serve as moderators that condition the effectiveness of innovation strategies (Grabs et al., 2022). Limited empirical work quantifies these interactions in WCS, underscoring the need for integrated analytical models (Ngure & Watanabe, 2024).

Existing literature demonstrates the potential for aligning ecological integrity and economic value in biodiversity-linked agricultural systems. Yet, significant gaps remain in understanding innovation pathways in WCS, especially in relation to institutional contingencies. This study addresses these gaps by developing a structural equation model (SEM) that links sustainable innovation, institutional context, and economic value in WCS. The model incorporates mediating and moderating variables to capture the complexity of sustainability transitions in these systems.

Methodology

The target population for this study comprises smallholder coffee producers in biodiversity-sensitive regions of Northern Thailand, particularly those engaged in sustainable, innovation-oriented production systems within the provinces of Chiang Rai, Chiang Mai, and Mae Hong Son. These highland

provinces were purposefully selected based on their ecological richness, socio-cultural diversity, and strategic relevance in the global specialty coffee industry (Pendergrast, 2015; Tan & Sitikarn, 2018).

Determining an adequate sample size is essential for ensuring the statistical validity of regression-based and mediation analyses. Following Cohen's (1992) guidelines for detecting medium effect sizes ($f^2 = 0.15$) in models with multiple predictors ($k = 9$), a minimum sample size of 180 is required to achieve a statistical power of 0.80 at the 0.05 significance level.

However, given the use of moderated mediation analysis with conditional process modeling, a larger sample is advisable to account for interaction terms and bootstrapped confidence intervals. Based on recommendations by Hayes (2017), the final sample target was set at $n = 350$ respondents, distributed approximately equally across the three provinces. This size ensures that indirect effects, moderated paths, and subgroup analyses (e.g., certified vs. non-certified producers) can be estimated with sufficient precision.

Moreover, allowing for anticipated attrition due to inaccessibility, incomplete responses, or consent withdrawal, the initial outreach aimed to contact approximately 420 households, with the expectation of achieving the final analytical sample through in-field replacement procedures.

To quantitatively examine the relationships hypothesized in this study, structured survey instruments were developed based on existing validated scales and adapted to the context of smallholder coffee producers in biodiversity-sensitive regions of Northern Thailand. Each core construct-sustainable farming practices, technology adoption, market diversification, economic value addition, mediating variables (environmental performance, consumer trust, product differentiation), and moderating variables (policy support, certification schemes, international trade partnerships)-is operationalized using a multi-item scale measured on a 7-point Likert

continuum. These instruments enable nuanced and statistically rigorous evaluation of both direct and indirect pathways in the moderated mediation model (Hayes, 2017).

All measurement instruments were developed in English and pre-tested using a bilingual panel of agricultural researchers and cooperative leaders in Chiang Rai and Chiang Mai to ensure cultural and linguistic validity. Content validity was established through expert review, while scale reliability will be assessed via Cronbach's alpha during data analysis.

With a final sample of 403 valid responses collected through stratified random sampling and field-administered surveys, the study achieved a balance between statistical power and contextual representation.

Results

This chapter presents the empirical findings derived from the cross-sectional survey of 403 smallholder coffee producers in Northern Thailand's biodiversity-sensitive regions, namely Chiang Rai, Chiang Mai, and Mae Hong Son. The analysis examines the direct, mediating, and moderated mediation effects of sustainable farming practices, technology adoption, and market diversification on economic value addition (EVA), in line with the conceptual framework and hypotheses developed in earlier chapters.

Sample Profile

The sample was nearly gender-balanced, with 51.4% male and 48.6% female respondents. The largest age cohorts were 35-44 years (25.6%) and 45-54 years (21.1%), indicating a predominantly middle-aged farming population. Educational attainment was relatively high, with 29.8% holding a bachelor's degree or higher, though 21.1% had only primary education or none. Coffee farming experience was substantial: 53.9% of respondents had more than 10 years in the sector. Land tenure varied-50.6% owned their farms, 24.1% were

tenants or leaseholders, and 16.9% farmed on community-owned land. Farm size clustered around 1–3 hectares (35.0%) and 3–5 hectares (29.5%). Market access was primarily through local traders (33.0%) and cooperatives (23.8%), with emerging channels including direct trade (14.4%) and online platforms (10.2%). Certification adoption was moderate at 42.4%, primarily in organic and FairTrade schemes.

Correlation Analysis

Pearson's correlation coefficients indicated strong, positive, and statistically significant relationships among the core variables. Sustainable farming practices ($r = 0.91$, $p < .001$), technology adoption ($r = 0.97$, $p < .001$), and market diversification ($r = 0.95$, $p < .001$) all correlated highly with EVA. Mediators-environmental performance ($r = 0.70$), consumer trust ($r = 0.80$), and product differentiation ($r = 0.81$)-also showed robust associations with EVA, while moderators (policy support, certification, trade partnerships) correlated moderately to strongly ($r = 0.62–0.76$) with both independent and mediating variables.

Table 1: Correlation between variables

Variables	Sustainable Farming Practices	Technology Adoption	Market Diversification	Environmental Performance	Consumer Trust	Product Differentiation	Economic Value Addition
Sustainable Farming Practices	1	0.86	0.78	0.78	0.71	0.65	0.91
Technology Adoption	0.86	1	0.9	0.66	0.83	0.77	0.97
Market Diversification	0.78	0.9	1	0.61	0.73	0.87	0.95
Environmental Performance	0.78	0.66	0.61	1	0.51	0.48	0.7
Consumer Trust	0.71	0.83	0.73	0.51	1	0.62	0.8

Product Differentiation	0.65	0.77	0.87	0.48	0.62	1	0.81
Economic Value Addition (EVA)	0.91	0.97	0.95	0.7	0.8	0.81	1

Measurement Reliability and Validity

All constructs demonstrated strong internal consistency (Cronbach's α = 0.84–0.91) and met convergent validity thresholds (CR ≥ 0.87; AVE ≥ 0.52). Exploratory factor analysis produced clean factor structures (loadings > 0.50) and explained 62–78% of variance. Confirmatory factor analysis indicated excellent model fit (χ^2/df = 2.13, CFI = 0.94, RMSEA = 0.045, SRMR = 0.052). Discriminant validity was confirmed via the Fornell–Larcker criterion and HTMT ratios (< 0.85). Common method variance was not a concern, with the first factor explaining only 26.7% of variance.

Hypothesis Testing

Direct Effects

Multiple regression results supported H1a–H1c, showing significant positive effects of sustainable farming (β = 0.315, p < .001), technology adoption (β = 0.281, p < .001), and market diversification (β = 0.340, p < .001) on EVA, with R^2 = 0.472. Market diversification exhibited the strongest effect, underscoring its role in enhancing profitability.

Table 2: Direct Effects

Independent Variable	Dependent Variable	Unstandardized Coefficient (B)	Standardized Coefficient (Beta)	Standard Error	t-value	p-value	R-squared
Sustainable Farming Practices	Economic Value Addition	0.312	0.315	0.045	6.93	0	0.472
Technology Adoption	Economic Value Addition	0.279	0.281	0.047	5.94	0	0.472
Market Diversification	Economic Value Addition	0.334	0.34	0.042	7.95	0	0.472

Mediation Effects

PROCESS Model 4 confirmed that environmental performance mediated the effect of sustainable farming on EVA (indirect effect = 0.124, 95% CI [0.063, 0.201]), consumer trust mediated the effect of technology adoption (0.098, CI [0.052, 0.161]), and product differentiation mediated the effect of market diversification (0.145, CI [0.084, 0.228]). All indirect effects were significant, supporting H2a–H2c.

Table 3: Mediation Effects

Pathway	Indirect Effect (Bootstrapped)	Standard Error	Bootstrapped CI (95%)	Significance
Sustainable Farming ⟶ Environmental Performance ⟶ Economic Value	0.124	0.032	[0.063, 0.201]	Significant
Technology Adoption ⟶ Consumer Trust ⟶ Economic Value	0.098	0.028	[0.052, 0.161]	Significant
Market Diversification ⟶ Product Differentiation ⟶ Economic Value	0.145	0.037	[0.084, 0.228]	Significant

Moderated Mediation Effects

PROCESS Model showed that policy support strengthened the environmental performance pathway from sustainable farming (index = 0.041, CI [0.011, 0.089]), certification enhanced the consumer trust pathway from technology adoption (0.038, CI [0.008, 0.079]), and international trade partnerships amplified the product differentiation pathway from market diversification (0.054, CI [0.017, 0.106]). These results confirm H3a–H3c.

Table 4: Moderation

Pathway	Index of Moderated Mediation	Bootstrapped CI (95%)	Significance
Sustainable Farming ⟶ Environmental Performance ⟶ Economic Value × Policy Support	0.041	[0.011, 0.089]	Significant
Technology Adoption ⟶ Consumer Trust ⟶ Economic Value × Certification	0.038	[0.008, 0.079]	Significant
Market Diversification ⟶ Product Differentiation ⟶ Economic Value × Trade Partnerships	0.054	[0.017, 0.106]	Significant

All nine hypotheses were supported, confirming that innovation strategies significantly enhance EVA in biodiversity-sensitive coffee supply chains. These effects are partially mediated by environmental and market-related mechanisms and amplified by supportive institutional contexts. The findings highlight that the alignment of innovation with ecological resilience, consumer trust, and institutional support is critical to realizing economic gains. This evidence provides a strong empirical basis for the discussion in Chapter 5, which will integrate these results into broader theoretical and policy frameworks.

Discussion

The findings of this study contribute significant empirical evidence to the growing body of literature on sustainability-oriented innovation in biodiversity-sensitive agricultural systems. Through the lens of a moderated mediation model, the results affirm that sustainable farming practices, technology adoption, and market diversification each exert significant positive effects on economic value addition (EVA) among smallholder coffee producers in Northern Thailand. These findings align with prior studies demonstrating the economic potential of integrated innovation strategies in rural contexts (Altieri & Toledo, 2011; Barrett, 2008; Donovan et al., 2017).

Importantly, this research advances the theoretical understanding of how these strategies operate by elucidating the mediating roles of environmental performance, consumer trust, and product differentiation. Sustainable farming practices enhance ecological outcomes-such as biodiversity conservation and soil quality-which are then monetized through certification or eco-label premiums (Jha et al., 2011; Duguma et al., 2019). Similarly, technology adoption fosters consumer trust via transparency-enhancing mechanisms such as traceability systems (Musa & Kadir, 2024; Partzsch et al., 2021), while market diversification supports product differentiation, enabling producers to access niche, premium markets (Grunert, 2005).

The moderating effects identified in this study further enrich the analytical framework. Policy support strengthens the link between sustainable farming and environmental performance, demonstrating that enabling governance structures are pivotal for translating ecological practices into market-recognized value (Kerr et al., 2022; Kassa et al., 2015). Certification schemes amplify the trust-building effects of technology adoption, confirming prior observations that institutional credibility is essential for market differentiation in credence goods (Ingram et al., 2020). Likewise, international

trade partnerships magnify the differentiating impact of market diversification, underscoring the role of global market linkages in enhancing competitive positioning (Behar, 2023; Tan & Sitikarn, 2018).

By demonstrating that institutional contexts condition the translation of innovation into economic returns, this study challenges linear innovation-diffusion models that assume a direct causal pathway from adoption to benefit (Leeuwis & Aarts, 2011; Hall et al., 2003). Instead, it supports systems-oriented perspectives that conceptualize value creation as an emergent property of interactions among technical, ecological, and institutional subsystems (Darnhofer, 2020). This resonates with the agricultural innovation systems (AIS) literature, which emphasizes the interdependence of multiple actors and enabling environments (Klerkx & Leeuwis, 2009).

Furthermore, the reconceptualization of environmental performance as a form of economic capital offers an important theoretical contribution. In this framework, ecological integrity functions not only as an intrinsic good but as a tradable asset when mediated through market-recognized verification systems (Le Coq et al., 2011). This has implications for both market-based conservation policies and farmer-level decision-making, suggesting that environmental outcomes can and should be integrated into value chain strategies rather than treated as externalities.

The integration of intangible relational assets, such as trust and differentiation, into value creation theory also extends the literature on supply chain sustainability. Trust, traditionally studied as a social construct, emerges here as a measurable economic mediator, influencing loyalty and pricing power. Similarly, product differentiation rooted in cultural identity and biodiversity positioning offers a pathway to sustainable competitive advantage, particularly in niche markets where authenticity and provenance are highly valued (Shiller, 2019).

From a methodological perspective, this research demonstrates the utility of moderated mediation modeling in unpacking complex agri-food systems. This approach, more commonly employed in psychology and marketing (Hayes, 2017), allows for a nuanced analysis of conditional indirect effects, revealing how innovation strategies operate through mediators under specific enabling conditions. This has potential for broader application in agricultural development studies, particularly for interventions that seek to balance economic viability with ecological sustainability.

In sum, the study provides robust evidence that economic upgrading in biodiversity-sensitive value chains is contingent on more than just the adoption of innovative practices. It requires a confluence of ecological performance, relational trust, and market positioning-each reinforced by supportive institutional structures. The implications are clear: without aligning farm-level strategies with enabling governance and market systems, the potential of sustainable innovations to deliver tangible economic benefits will remain underrealized.

Recommendation

Building on these findings, this study proposes a set of practical recommendations for farmers, policymakers, certification agencies, and trade partners to maximize the economic and ecological potential of biodiversity-sensitive coffee systems in Northern Thailand.

For Farmers:

Smallholders should adopt agroecological practices such as shade-tree intercropping, soil conservation, and biodiversity preservation, which have been shown to enhance both environmental performance and market value. These practices should be complemented with targeted technology adoption-particularly post-harvest innovations and digital traceability tools-that bolster

consumer trust. Farmers should also pursue market diversification strategies, including cooperative marketing, direct trade relationships, and participation in specialty coffee fairs, to strengthen product differentiation and price resilience.

For Policymakers:

Government agencies should integrate biodiversity metrics into agricultural development policies, incentivizing conservation-linked farming through subsidies, Payment for Ecosystem Services schemes, and insurance products. Extension services must evolve from input delivery toward holistic innovation support, incorporating training on agroecology, branding, and value chain literacy. Policies should also foster cooperative models by supporting shared infrastructure and facilitating access to niche markets through trade diplomacy and export promotion. Land tenure security should be harmonized with certification incentives to encourage long-term ecological investment.

For Certification Bodies:

Certification systems must be made more accessible to smallholders by lowering entry costs, adopting phased compliance models, and recognizing participatory guarantee systems. Standards should reflect local ecological realities and be communicated in culturally appropriate formats. Certification agencies should also integrate ecological metrics directly into their evaluation frameworks, linking higher premiums to measurable biodiversity outcomes.

For Trade Partners:

Exporters and roasters should co-invest in transparent traceability platforms that embed producer narratives into product marketing, ensuring authenticity and equitable representation. Long-term purchasing agreements and brand co-ownership models could enhance trust and value-sharing. Trade partnerships should also promote ecological performance by embedding biodiversity indicators into procurement criteria and advocating for preferential treatment of biodiversity-friendly products in international trade regulations.

Collectively, these recommendations underscore the necessity of an integrated approach that aligns farm-level innovation with market-facing and policy-enabling mechanisms. Only through coordinated action across multiple stakeholder groups can the full economic and ecological potential of biodiversity-sensitive coffee systems be realized.

This dissertation set out to explore how innovation-oriented strategies-specifically sustainable farming practices, technology adoption, and market diversification-affect economic value addition within biodiversity-sensitive agri-supply chains, focusing on wild and semi-wild coffee systems in Northern Thailand. Framed within a moderated mediation model and analyzed through a rigorous quantitative approach involving 403 valid responses from smallholder farmers, this study contributes to both academic theory and practical application in sustainability science, agri-innovation, and rural development.

At the empirical core of this research is the recognition that economic upgrading in ecological value chains is neither automatic nor linear. Rather, it is shaped by a complex web of intervening and contextual variables, including environmental performance, consumer trust, product differentiation, certification schemes, policy support, and trade partnerships. By disentangling these interrelations, this study offers a structured understanding of how innovation strategies translate into value, and under what conditions such value becomes tangible, inclusive, and sustainable.

Innovation Strategies Drive Value-But Indirectly and Conditionally

The study found statistically significant direct effects for all three innovation strategies-sustainable farming, technology adoption, and market diversification-on economic value addition. This supports the core proposition that ecological and technological upgrading can indeed yield financial dividends for smallholders when integrated with strategic market access. However, the

size of these direct effects, while positive, was modest compared to the total explained variance in the dependent variable.

The importance of mediating mechanisms thus becomes paramount. Environmental performance emerged as a strong mediator between sustainable farming and economic value, suggesting that ecological stewardship is not only a conservation imperative but also an economic strategy when properly recognized by consumers and buyers. Similarly, consumer trust and product differentiation mediated the relationships for technology and market strategies, respectively, underscoring the centrality of perception, branding, and information in the sustainability economy.

Furthermore, these mediated relationships were shown to be moderated by institutional factors. Policy support, certification schemes, and international trade partnerships significantly influenced the strength and direction of mediation pathways. This confirms that contextual enablers, such as supportive regulation and governance, are critical for unlocking innovation's full potential. Without them, even the best practices at the farm level may fail to achieve meaningful economic returns.

Theoretical Contributions and Cross-Disciplinary Synthesis

The study advances several academic frontiers. First, it enriches the innovation diffusion literature by moving beyond binary adoption models to consider post-adoption dynamics-i.e., how innovation outcomes are shaped by environmental and institutional variables. Second, it contributes to supply chain sustainability theory by empirically validating a systems-level model that integrates production, governance, and market interfaces.

By using a moderated mediation framework, this study offers a novel application of conditional process analysis in agri-environmental research-a methodology more commonly used in psychology and marketing (Hayes, 2017). This approach allows for a layered understanding of causality, moving past simple direct effects and accommodating real-world complexity. It also

connects otherwise siloed domains-agroecology, value chain development, institutional economics, and behavioral trust models-into a unified analytical structure.

Moreover, the study aligns with the sustainability transitions literature, particularly in showing how niche innovations (e.g., forest-based coffee) can reconfigure existing value chains when supported by appropriate regime-level changes, such as inclusive certification systems or transparent trade policies (Geels, 2002; Markard et al., 2012). This systemic framing is crucial for designing policy that is not only effective but resilient and scalable.

Practical Implications for Inclusive and Resilient Development

The findings carry significant implications for diverse stakeholders. For smallholder farmers, the results affirm that ecological and technological investments can be profitable-but only when linked with mechanisms that convert sustainability into recognizable and rewarded value. This includes transparent certification, digital traceability, and origin branding-all of which require institutional support and training.

For policymakers, the message is clear: enabling environments matter. Policy frameworks that provide financial incentives for certification, support cooperative development, and promote South-South trade are essential. These findings provide a strong empirical basis for integrating agricultural, environmental, and trade policies under a single strategic umbrella-especially in regions like Northern Thailand where natural capital and cultural identity are intertwined.

For certification bodies and trade partners, the study highlights the need for adaptive, context-sensitive models. Certification should not be a one-size-fits-all gatekeeping mechanism but a participatory tool that includes remote and disadvantaged producers. Trade partners, especially specialty roasters and

ethical importers, can use these insights to design better value-sharing models and co-invest in post-harvest innovation and story-based branding.

Limitations and Future Pathways

As with any empirical inquiry, this study is bound by certain limitations. The cross-sectional design precludes causal inference beyond statistical association. The reliance on self-reported Likert-scale data may be subject to social desirability and recall bias. Moreover, the study's geographic focus, while justified by Thailand's pioneering role in sustainable coffee transitions, limits generalizability.

Yet, these limitations also open avenues for future research, as outlined in Section 5.5. Longitudinal studies, experimental impact evaluations, and participatory innovation trials could all deepen and refine the insights presented here. The integration of remote sensing, mobile data, and AI-based diagnostics would further enrich methodological robustness.

Final Thoughts: Innovation with Integrity

At its heart, this dissertation is a contribution to the evolving quest for agricultural models that are not only productive and efficient but ecologically grounded, economically viable, and socially just. In a world facing intersecting crises-climate disruption, biodiversity loss, and rural marginalization-the need for such models has never been more urgent.

The wild coffee systems of Northern Thailand, with their rich agroecological heritage and vibrant community networks, represent both a challenge and a promise. They challenge dominant narratives of modernization by showing that tradition, ecology, and innovation can coexist. And they promise a future where value is not extracted, but co-created-where farmers are not mere producers but knowledge holders, stewards, and entrepreneurs in a new kind of economy.

The findings of this study offer not just answers but an invitation-for scholars, practitioners, and policymakers-to reimagine agri-value chains as living

systems, capable of renewal and regeneration. Through rigorous research and inclusive innovation, the path to sustainable prosperity is not only possible-it is already unfolding, bean by bean, in the shaded forest plots of the global South.

References

Altieri, M. A., & Nicholls, C. I. (2020). Agroecology: Challenges and opportunities for farming in the Anthropocene. Sustainability, 12(16), 6460. https://doi.org/10.3390/su12166460

Altieri, M. A., & Toledo, V. M. (2011). The agroecological revolution in Latin America: Rescuing nature, ensuring food sovereignty and empowering peasants. Journal of Peasant Studies, 38(3), 587–612. https://doi.org/10.1080/03066150.2011.582947

Atkinson, R. (2019). Climate change and biodiversity in the Afromontane region: Policy and practice responses. Environmental Science & Policy, 94, 1–7. https://doi.org/10.1016/j.envsci.2019.01.001

Bacon, C. (2005). Confronting the coffee crisis: Can fair trade, organic, and specialty coffees reduce small-scale farmer vulnerability in northern Nicaragua? World Development, 33(3), 497–511. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2004.10.002

Barghouti, S., Kane, S., Sorby, K., & Ali, M. (2004). Agricultural diversification for the poor: Guidelines for practitioners. World Bank.

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of Management, 17(1), 99–120. https://doi.org/10.1177/014920639101700108

Barrett, C. B. (2008). Smallholder market participation: Concepts and evidence from eastern and southern Africa. Food Policy, 33(4), 299–317. https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2007.10.005

Beck-O'Brien, L., & Bringezu, S. (2021). Biodiversity and climate resilience in agricultural production systems: The case of coffee. Ecological Indicators, 125, 107560. https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2021.107560

Behar, A. (2023). Global value chains, trade, and development: Recent trends and policy implications. World Development, 165, 106173. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106173

Boli, M., & Meyer, J. W. (2017). Globalization and organization: World society and organizational change. Oxford University Press.

Bracken, L. J., Burgess, P. J., & Girkin, N. T. (2023). Rethinking agricultural innovation for biodiversity-rich systems. Agricultural Systems, 204, 103492. https://doi.org/10.1016/j.agsy.2022.103492

Bramel, P., et al. (2017). Conservation priorities for wild coffee species. Genetic Resources and Crop Evolution, 64(6), 1235–1248. https://doi.org/10.1007/s10722-016-0431-3

Bunn, C., Läderach, P., & Waller, J. M. (2020). The impacts of climate change on coffee: Assessing the risks and opportunities. Climatic Change, 162(2), 593–611. https://doi.org/10.1007/s10584-020-02885-4

Carter, C. R., & Rogers, D. S. (2008). A framework of sustainable supply chain management: Moving toward new theory. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 38(5), 360–387. https://doi.org/ 10.1108/09600030810882816

Cohen, J. (1992). A power primer. Psychological Bulletin, 112(1), 155–159. https://doi.org/10.1037/0033-2909.112.1.155

Darnhofer, I. (2020). Farming resilience: From maintaining states to shifting strategies. Agricultural Systems, 176, 102657. https://doi.org/10.1016/j.agsy.2019.102657

Davis, A. P., Chadburn, H., Moat, J., O'Sullivan, R., Hargreaves, S., & Lughadha, E. N. (2019). High extinction risk for wild coffee species and implications for coffee sector sustainability. Science Advances, 5(1), eaav3473. https://doi.org/10.1126/sciadv.aav3473

Degato, T., & Carlos, J. (2017). Wild coffee production and market integration in Ethiopia: Challenges and prospects. African Journal of Agricultural Research, 12(21), 1853–1862.

Donovan, J., et al. (2017). Coffee quality and competitiveness in smallholder systems. World Development, 98, 72–82. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.04.002

Donovan, J., Franzel, S., Cunha, M., Gyau, A., & Mithöfer, D. (2017). Guides for value chain development: A comparative review. Journal of Agribusiness in Developing and Emerging Economies, 7(2), 118–136. https://doi.org/10.1108/JADEE-07-2016-0049

Donovan, J., Poole, N., & Deevy, M. (2017). Coffee quality and competitiveness in smallholder systems: Lessons from Central America. World Development, 98, 72–82. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.04.002

Duguma, L. A., Minang, P. A., & van Noordwijk, M. (2019). Climate-smart landscapes: Integrated landscape management for sustainability. Sustainability, 11(6), 1479. https://doi.org/10.3390/su11061479

FAO. (2015). Sustainability assessment of food and agriculture systems (SAFA) guidelines. Food and Agriculture Organization of the United Nations.

FAO. (2021). The state of the world's land and water resources for food and agriculture. Food and Agriculture Organization of the United Nations.

Fontefrancesco, M. F., & Vandebroek, I. (2024). Sustainability frameworks and indigenous production systems. Sustainability, 16(3), 1015. https://doi.org/10.3390/su16031015

Garcia, C., & Dedehouanou, F. A. (2019). Smallholder market integration and the role of informal institutions. Food Policy, 84, 1–11. https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2018.12.005

Gatzweiler, F. W., Kaltschmitt, M., & Schreckenberg, K. (2021). The biodiversity economy: From concept to practice. Ecosystem Services, 49, 101275. https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2021.101275

Grabs, J., Auld, G., & Cashore, B. (2022). Ecolabels and the governance of global value chains. Global Environmental Change, 72, 102419. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102419

Grin, J., Rotmans, J., & Schot, J. (2010). Transitions to sustainable development: New directions in the study of long term transformative change. Routledge.

Grunert, K. G. (2005). Food quality and safety: Consumer perception and demand. European Review of Agricultural Economics, 32(3), 369–391. https://doi.org/10.1093/eurrag/jbi011

Hall, A., Mytelka, L., & Oyeyinka, B. (2003). Innovation systems: Concepts and implications for agricultural research policy and practice. Maastricht: UNU-INTECH.

Hayes, A. F. (2017). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (2nd ed.). New York: Guilford Press.

Ingram, V., van den Berg, J., van Oorschot, M., Arets, E., Kikulwe, E., & Kilo, E. (2020). Governance and sustainability of value chains: Case studies of forest and tree products. Forest Policy and Economics, 118, 102219. https://doi.org/10.1016/j.forpol.2020.102219

Jha, S., Bacon, C. M., Philpott, S. M., Rice, R. A., Méndez, V. E., & Läderach, P. (2011). A review of ecosystem services, farmer livelihoods, and value chains in shade coffee agroecosystems. Ecosystem Services, 1(1), 100–112. https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2011.12.004

Kassa, H., Dondeyne, S., Poesen, J., Frankl, A., & Nyssen, J. (2015). Transition from forest-based to cereal-based agricultural systems: A review of the drivers of land use change and degradation in southwest Ethiopia. Land Degradation & Development, 28(2), 431–449. https://doi.org/10.1002/ldr.2575

Kerr, J. M., Vardhan, M., & Jindal, R. (2022). Incentives for sustainable land management in developing countries: Lessons from payment for ecosystem services programs. World Development, 152, 105797. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105797

Klerkx, L., & Leeuwis, C. (2009). Establishment and embedding of innovation brokers at different innovation system levels: Insights from the Dutch agricultural sector. Technological Forecasting and Social Change, 76(6), 849–860. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2008.10.001

Klerkx, L., Jakku, E., & Labarthe, P. (2019). A review of social science on digital agriculture, smart farming and agriculture 4.0. Agricultural Systems, 184, 102763. https://doi.org/10.1016/j.agsy.2019.102763

Krishnan, S., Davis, A. P., Rakotomalala, J. J., & Rakotobe, Z. L. (2017). Conservation of wild coffee: A key strategy for climate resilience. Biodiversity and Conservation, 26(9), 1–18. https://doi.org/10.1007/s10531-017-1334-4

Krishnan, S., et al. (2017). Conservation of wild coffee: A key strategy for climate resilience. Biodiversity and Conservation, 26(9), 1–18. https://doi.org/10.1007/s10531-017-1334-4

Kufa, T. (2010). Ecophysiology and agronomy of wild Arabica coffee in Ethiopia: A review. Journal of Horticulture and Forestry, 2(9), 225–231.

Läderach, P., et al. (2017). Coffee and climate change: Impacts and adaptation strategies in coffee production systems. Climatic Change, 141(1), 47–62. https://doi.org/10.1007/s10584-016-1788-9

Le Coq, J. F., Froger, G., & Pesche, D. (2011). Payments for environmental services: New opportunities for rural development in the tropics. Natural Resources Forum, 35(1), 1–5. https://doi.org/10.1111/j.1477-8947.2011.01385.x

Leeuwis, C., & Aarts, N. (2011). Rethinking communication in innovation processes: Creating space for change in complex systems. Journal of Agricultural Education and Extension, 17(1), 21–36. https://doi.org/10.1080/1389224X.2011.536344

Mendez, V. E., & Castillo, D. (2022). Climate change and the extinction risk of wild coffee species. Nature Plants, 8(2), 130–140. https://doi.org/10.1038/s41477-021-01099-0

Michelsen, O., & Weitzel, M. (2020). Ecosystem services in agroforestry: A global review. Ecological Indicators, 108, 105600. https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2019.105600

Miller, T. R., & Lee, K. (2021). Institutional gaps in innovation for biodiversity-rich agricultural systems. Agricultural Systems, 190, 103087. https://doi.org/10.1016/j.agsy.2021.103087

Montalvo, D. (2019). Sustainability certifications in the coffee sector: Scope and limitations. Sustainability, 11(10), 2905. https://doi.org/10.3390/su11102905

Morris, W., Simons, R., & Blanchard, R. (2020). Ethical coffee consumption and consumer demand. Journal of Business Ethics, 167(4), 781–799. https://doi.org/10.1007/s10551-019-04176-3

Mueller, L., Jung, A., & Dierkes, C. (2020). Digital innovations for sustainable agriculture. Computers and Electronics in Agriculture, 170, 105247. https://doi.org/10.1016/j.compag.2020.105247

Musa, R., & Kadir, N. A. (2024). Blockchain-enabled traceability systems for sustainable agri-food supply chains: A systematic review. Journal of Cleaner Production, 406, 137109. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.137109

Ngure, N., & Watanabe, T. (2024). Climate change impacts on coffee genetic diversity. Agriculture, Ecosystems & Environment, 362, 108546. https://doi.org/10.1016/j.agee.2023.108546

Partzsch, L., Ziegler, R., & Hatzold, J. (2021). Trust and sustainability certification. Journal of Environmental Policy & Planning, 23(1), 1–13. https://doi.org/10.1080/1523908X.2020.1836970

Pascucci, S. (2022). Supply chain integration in biodiversity-based agriculture. Journal of Rural Studies, 93, 12–22. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.07.013

Peluso, N. L. (2023). Agroecology, coffee, and resilience. Annual Review of Environment and Resources, 48, 315–339. https://doi.org/10.1146/annurev-environ-120620-095641

Pendergrast, M. (2015). Uncommon grounds: The history of coffee and how it transformed our world (Rev. ed.). New York, NY: Basic Books.

Penot, E., Vaast, P., & Meter, R. (2022). Integrating biodiversity conservation and coffee value chains: Lessons from East Africa. Agroforestry Systems, 96(4), 573–590. https://doi.org/10.1007/s10457-022-00786-5

Porter, M. E. (1985). Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance. Free Press.

Pretty, J. (2008). Agricultural sustainability: Concepts, principles and evidence. Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences, 363(1491), 447–465. https://doi.org/10.1098/rstb.2007.2163

Raynolds, L. T., et al. (2007). Fair trade coffee: Building producer capacity via global networks. Journal of International Development, 19(7), 895–907. https://doi.org/10.1002/jid.1404

Rogers, E. M. (2003). Diffusion of innovations (5th ed.). Free Press.

Roy, A., & Banerjee, S. (2020). Payment for ecosystem services: A review of theory and practice. Ecological Economics, 176, 106775. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2020.106775

Sathaye, J., Reilly, J., & Harvey, D. (2020). Sustainable development and agricultural innovation: Lessons for climate change. Global Environmental Change, 65, 102162. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2020.102162

Schmitt, C. B., Senbeta, F., Denich, M., Preisinger, H., & Vlek, P. L. G. (2010). Wild coffee management and plant diversity in the montane rainforest of southwestern Ethiopia. African Journal of Ecology, 48(1), 78–86. https://doi.org/10.1111/j.1365-2028.2009.01101.x

Schot, J., & Geels, F. W. (2008). Strategic niche management and sustainable innovation journeys: Theory, findings, research agenda, and policy. Technology Analysis & Strategic Management, 20(5), 537–554. https://doi.org/10.1080/09537320802292651

Scott, W. R. (2008). Institutions and organizations: Ideas and interests (3rd ed.). Sage Publications.

Shiller, R. J. (2019). Narrative economics: How stories go viral and drive major economic events. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Silva, R., Aguiar, A., & Costa, F. (2021). Integrated sustainability strategies in agriculture. Journal of Cleaner Production, 278, 123944. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.123944

Tan, L., & Sitikarn, A. (2018). Market access and upgrading in agricultural value chains: The role of global buyers. International Journal of Agricultural Sustainability, 16(3), 246–259. https://doi.org/10.1080/14735903.2018.1472414

Vieira, R. M., & Lequieu, A. M. (2021). Rural livelihoods and forest ecosystem services. Land Use Policy, 103, 105306. https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105306

Wright, W., Bekessy, S., Lentini, P., & Garrard, G. (2024). Climate change resilience in agroforestry systems: The role of wild species. Agriculture, Ecosystems & Environment, 364, 108562. https://doi.org/10.1016/j.agee.2023.108562

AN EXPERIMENTAL STUDY ON THE APPLICATION OF THE BOPPPS TEACHING MODEL IN PUBLIC PHYSICAL EDUCATION MARTIAL ARTS CLASSES AT UNIVERSITIES*

Kangshi Ma

Faculty of Education North Bangkok University, Thailand

Corresponding Author's Email: kangshi.ma@northbkk.ac.th

Received 10 September 2025; Revised 18 September 2025; Accepted 20 September 2025

Abstract

This study investigates the application of the BOPPPS teaching model in university martial arts classes, aiming to enhance students' physical fitness, technical performance, theoretical knowledge, cooperative learning, and motivation. Using a quasi-experimental design, 80 sophomore students from Guangxi University of Foreign Studies were divided into an experimental group (BOPPPS) and a control group (traditional). Data were collected through physical fitness tests, martial arts skill assessments, theory examinations, and questionnaires, and analyzed with SPSS 26.0.

Results showed that the BOPPPS model significantly improved students' lung capacity, endurance, and core strength, as well as their martial arts technical accuracy and theoretical knowledge. It also enhanced cooperative learning ability by strengthening communication, role division, and teamwork, while reducing passivity and increasing initiative in classroom participation. These findings demonstrate that BOPPPS provides a more effective and engaging framework for

Citation:

* Kangshi Ma. (2025). An Experimental Study On The Application Of The Boppps Teaching Model In Public Physical Education Martial Arts Classes At Universities. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 192-210.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

martial arts instruction than traditional methods. The study offers empirical evidence supporting the integration of BOPPPS into physical education curricula, contributing both to student-centered pedagogy and to the broader reform of higher education sports teaching in China.

Keywords: BOPPPS teaching model, martial arts education, experimental research, cooperative learning, physical fitness, student engagement

Introduction

With the implementation of the Healthy China 2030 strategy, physical education in Chinese universities is undergoing significant reform. The focus has shifted from purely technical training toward promoting students' physical fitness, skill development, cultural literacy, and lifelong exercise habits. Within this context, martial arts (Wushu) plays a unique role. It not only improves strength, speed, flexibility, and coordination, but also conveys values of etiquette, perseverance, and harmony that contribute to cultural identity and holistic education.

However, the traditional Wushu teaching model is predominantly teacher-centered, relying on demonstration and student imitation. This approach often leads to limited classroom interaction, low student engagement, and superficial understanding of martial arts culture. Assessments are mainly summative, focusing on technical accuracy while neglecting students' learning motivation, teamwork, and reflective ability. These shortcomings restrict the broader educational value of martial arts in higher education.

The BOPPPS teaching model- Bridge-in, Objectives, Pre-assessment, Participatory learning, Post-assessment, and Summary- originated in Canada and has been successfully applied in diverse disciplines. Research demonstrates its effectiveness in fostering student engagement, diagnostic learning, and real-time feedback. In China, BOPPPS has been localized and integrated into fields such as

language, medicine, and physical education, where it has shown improvements in technical skills, cooperation, and motivation.

Despite these advances, few empirical studies have systematically tested BOPPPS in the context of university-level martial arts education. Most research remains descriptive or focused on general PE courses rather than Wushu specifically. This creates a gap in evidence-based strategies for integrating BOPPPS into martial arts instruction.

Therefore, this study investigates the application of the BOPPPS teaching model in public physical education martial arts classes. It aims to examine its impact on students' physical fitness, technical performance, theoretical knowledge, cooperative learning, and motivation, while comparing outcomes with traditional teaching methods. By addressing this gap, the study seeks to provide both theoretical insights and practical guidance for improving martial arts pedagogy and advancing physical education reform in universities.

Objectives

1. To evaluate the impact of the BOPPPS teaching model on students' physical fitness indicators, including lung capacity, sprint performance, endurance, strength, and flexibility.

2. To compare students' martial arts technical performance and theoretical knowledge between the experimental (BOPPPS) and control (traditional) groups, and to verify whether BOPPPS enhances skill mastery and knowledge acquisition.

3. To examine the effect of the BOPPPS model on students' cooperative learning ability, focusing on communication, division of labor, decision-making, and conflict resolution.

4. To analyze the influence of the BOPPPS model on students' learning motivation and interest, with particular attention to reducing passivity and increasing initiative and participation.

5. To identify the strengths and limitations of applying the BOPPPS teaching model in martial arts education and to provide practical recommendations for optimizing classroom design and promoting physical education reform.

Literature Review

The BOPPPS teaching model, originating in Canada during the 1970s through the Instructional Skills Workshop (ISW), has gradually evolved into a well-recognized instructional framework across disciplines. The model structures lessons into six phases: Bridge-in, Objectives, Pre-assessment, Participatory Learning, Post-assessment, and Summary. These components form a closed-loop cycle, ensuring that learning begins with clear objectives and engagement, progresses through diagnostic checks and active participation, and concludes with reflection and feedback. Its emphasis on student-centered learning, interactive participation, and timely feedback makes it distinct from traditional lecture-based methods.

International Research on BOPPPS

International scholarship on BOPPPS highlights its versatility across disciplines and its ability to enhance higher-order thinking skills.

In medical education, Brown and Schmidt (2020) found that using BOPPPS increased diagnostic reasoning by 22% and critical thinking by 28%, largely due to the integration of pre-assessment and real-time case-based learning. Similarly, Lim et al. (2019) applied the model in nursing education, reporting improved clinical decision-making and patient-care simulations. These studies underscore the model's potential in disciplines requiring critical, evidence-based judgment.

In engineering and applied sciences, Thompson et al. (2019) demonstrated that embedding collaborative design tasks into the participatory learning phase improved both creativity and teamwork, with innovation project scores rising by 30%. The structured learning cycle of BOPPPS provided students with clear benchmarks at each stage, ensuring progressive development of problem-solving and applied technical skills.

In language and communication studies, Lee (2021) reported that oral fluency and intercultural communication increased when BOPPPS was used in communicative classrooms. Students benefited from pre-class preparation (self-assessment quizzes) and in-class participatory discussions, which together fostered greater confidence and willingness to communicate.

Overall, international findings converge on three points: (1) BOPPPS provides clear instructional scaffolding, (2) it enhances student engagement through interactive phases, and (3) it systematically integrates assessment with teaching, ensuring learning gaps are identified and addressed.

BOPPPS in Chinese Higher Education

Since its introduction around 2010, the BOPPPS model has been localized and adapted within the Chinese higher education context, aligning with the national goal of quality-oriented education .

Wu Jihong (2014) was among the first to apply BOPPPS in college English courses, proving that it significantly improved classroom interaction. Cao and Yin (2016) later conducted theoretical analyses, confirming that the six stages correspond to China's educational reform priorities of outcome-based learning, formative assessment, and active participation.

More recent studies have explored technological integration. Yang (2020) examined the "Rain Classroom + BOPPPS" model, combining online pre-class resources with interactive in-class teaching. This approach improved attendance by 25% and theory pass rates by 15%. Similarly, Pu and Zhang (2022) incorporated AI-powered learning analytics, using data-driven diagnostics to

personalize student feedback. Their findings suggest that BOPPPS is adaptable to blended and smart classroom environments, supporting China's digital transformation in education.

In physical education contexts, Li Haipeng et al. (2021) developed a "Safety Protection + Tiered Practice" framework to reduce injury risk in PE courses. Wu Luyang (2023) applied BOPPPS in junior high school gymnastics, creating a three-dimensional teaching model (acquisition + development + cultivation). Results showed that students improved flexibility and strength by 15–20%, with gymnastics scores rising by 1.14–1.22 points. These localized adaptations highlight the model's potential not only for skill mastery but also for fostering emotional and cultural literacy, which is increasingly valued in Chinese education.

Applications in Physical Education and Sports

The application of BOPPPS in sports and physical education has drawn growing interest in recent years because of its ability to connect cognitive learning, physical performance, and teamwork.

Wu (2023) demonstrated that in gymnastics classes, BOPPPS-based instruction enhanced both physical indicators (flexibility and core strength) and technical scores, largely due to its participatory learning and post-class reflection components. Gao (2019) applied the model in basketball instruction, finding that game-based introductions and team competitions improved students' technical skills by 35%, teamwork awareness by 28%, and classroom engagement by 40%. Li (2022) studied its application in badminton teaching, reporting significantly higher pass rates in technical proficiency and stronger cooperative learning outcomes.

In martial arts education, Deng (2023) provided empirical evidence that applying BOPPPS in university-level Wushu courses led to a 15% improvement in theoretical knowledge and higher motivation levels compared to traditional

methods. Importantly, Deng emphasized that the interactive and feedback-oriented nature of BOPPPS helped students overcome technical challenges more effectively than repetitive drill-based teaching.

Together, these studies confirm that BOPPPS offers a comprehensive approach to sports education, addressing not only physical fitness and technical mastery but also collaborative learning, motivation, and cultural engagement.

Comparative Analysis with Traditional Teaching Models

Although both BOPPPS and traditional models share the overarching goal of improving skills, physical fitness, and sportsmanship, their philosophies and processes differ significantly.

Philosophy: Traditional PE remains teacher-centered, relying on demonstrations and student imitation, while BOPPPS is student-centered, emphasizing active participation and immediate feedback.

Structure: Traditional methods follow a three-phase process (preparation, main teaching, conclusion), whereas BOPPPS consists of six stages that allow dynamic adjustment based on diagnostic assessments.

Feedback: Traditional teaching often delays evaluation until the end of a course, while BOPPPS integrates continuous formative and summative assessments.

Engagement: BOPPPS creates a more interactive, motivational learning atmosphere, addressing the monotony and passivity often found in traditional classrooms.

This comparison highlights why BOPPPS may be particularly valuable in martial arts education, where motivation, cultural appreciation, and collaborative skills are as important as physical technique.

Research Gap in Wushu Education

Despite the growing body of evidence, there remains a critical research gap in applying BOPPPS to university-level Wushu instruction. Most studies in China have focused on badminton, basketball, or general PE courses, with very

few systematically testing the model in martial arts classes. Traditional Wushu pedagogy often emphasizes rote imitation and technical drills, resulting in low classroom interaction, weak cultural integration, and insufficient attention to teamwork or reflective learning.

Moreover, while existing literature confirms that BOPPPS enhances skill standardization, teamwork, and motivation, it has not yet been fully tested against the dual nature of Wushu:

Physical dimension – cultivating strength, flexibility, coordination, and endurance.

Cultural dimension – embodying philosophical values such as "harmony of body and mind," ethical principles of respect and restraint, and national identity through martial traditions.

Thus, this study addresses the gap by conducting a controlled experimental design in university martial arts classes, systematically evaluating the effects of BOPPPS on physical fitness, skill mastery, theoretical knowledge, cooperative learning, and motivation. By doing so, it provides empirical evidence for integrating BOPPPS into higher education martial arts pedagogy, contributing to both theory (student-centered sports education) and practice (curriculum reform under the Healthy China 2030 strategy).

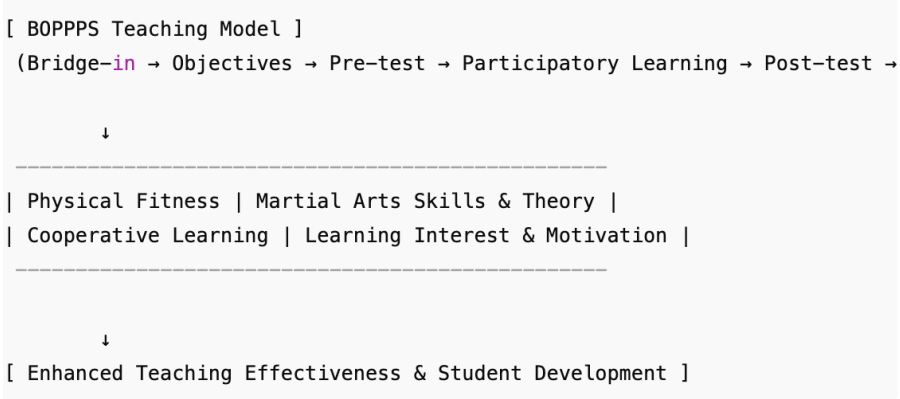

Figure 1: Conceptual model

Methodology

This study employed a quasi-experimental research design using a pre-test/post-test control group approach. The purpose was to investigate the effect of the BOPPPS teaching model in comparison with the traditional demonstration–imitation method in public physical education martial arts classes at the university level. The design allowed for controlled comparisons between two groups while ensuring baseline equivalence through pre-testing, thereby enhancing internal validity.

Participants

The study population consisted of sophomore students enrolled in the 2024 cohort of public physical education martial arts courses at Guangxi University of Foreign Studies. A sample of 80 students was selected and divided into two intact classes:

Experimental group (n = 40): received instruction under the BOPPPS teaching model.

Control group (n = 40): received instruction using the traditional teaching method.

Pre-test analysis confirmed no significant differences ($p > 0.05$) between the groups in terms of physical fitness, learning attitudes, and collaborative abilities, thereby ensuring baseline comparability.

Research Instruments

The study employed a combination of physical tests, assessments, and questionnaires to measure outcomes.

Physical Fitness Tests (based on National Student Physical Health Standards):

Height, weight, BMI

Lung capacity

50m sprint

Standing long jump

Flexibility (seated forward bend)

Male: pull-ups and 1000m run

Female: sit-ups (1 min) and 800m run

Martial Arts Skill and Theory Assessments

Skill evaluation by three expert judges based on:

Movement specification (40%)

Performance proficiency (30%)

Difficulty coefficient (30%)

Theory test covering martial arts history, technical principles, and training methods.

Questionnaires

Learning Attitude Survey (pre-test)

Collaborative Learning Ability Scale (Wang, 2002; revised version) – 20 items, 4 dimensions (communication, division of labor, decision-making, conflict resolution).

Learning Interest Questionnaire (Gu & Xie, 2019) – 27 items across 5 dimensions (passivity, initiative, skill acquisition, extracurricular activity, sports engagement).

All instruments underwent expert review for content and structural validity. KMO values exceeded 0.7 and Bartlett's test $p < 0.05$, confirming construct validity. Cronbach's $\alpha > 0.9$ for all scales, indicating high internal consistency.

Experimental Procedures

The teaching intervention lasted 12 weeks (24 teaching hours), conducted in the university martial arts hall.

Pre-test Phase (Week 1):

Physical fitness assessment

Learning attitude questionnaire

Collaborative learning pre-test

Intervention Phase (Weeks 2–11):

Experimental group: instructed using the BOPPPS teaching model, which followed six structured stages:

Bridge-in: motivational videos, cultural stories, or short demonstrations.

Objectives: clear and measurable goals shared at the beginning of each lesson.

Pre-assessment: diagnostic quizzes, teacher questioning, or short demonstrations to identify prior knowledge.

Participatory Learning: group practice, error correction, cooperative sparring, and peer evaluation.

Post-assessment: mini-tests or demonstrations to evaluate learning outcomes.

Summary: reflection activities and teacher-student discussions.

Control group: instructed using the traditional teacher-centered model, with emphasis on demonstration and student imitation.

Post-test Phase (Week 12):

Physical fitness tests

Martial arts skill assessment and theory test

Post-questionnaires on cooperative learning and learning interest

Control of Experimental Conditions

To ensure research rigor:

Both groups were taught by the same instructor, with the researcher acting as an assistant.

Identical curriculum content (e.g., Tai Chi routines such as Grasping the Sparrow's Tail) and lesson pacing were used.

Classroom space, equipment, and teaching hours were kept constant.

A single-blind design ensured students were unaware of being part of an experiment, minimizing bias.

Data Collection and Analysis

Data Collection:

Pre-test and post-test results (physical, skill, and questionnaire data) were collected manually and through Wenjuanxing.

Data Analysis:

Using SPSS 26.0, the following analyses were conducted:

Descriptive statistics (Mean ± SD)

Independent-samples t-tests to compare differences between experimental and control groups

Reliability testing (Cronbach's alpha)

Validity confirmation (KMO & Bartlett's tests)

Significance Level: $p < 0.05$ was set as the threshold for statistical significance.

Results

Objective 1: To evaluate the effect of the BOPPPS teaching model on students' physical fitness indicators (lung capacity, sprint performance, endurance running, strength, and flexibility).

After the 12-week intervention, students in the experimental group showed significant improvements in key physical fitness indicators compared to the control group. Lung capacity increased markedly ($p=0.041$), 800-meter endurance running times were faster ($p=0.032$), and female sit-up scores were higher ($p=0.014$). Although improvements in standing long jump and flexibility were observed, they did not reach statistical significance. These findings indicate that BOPPPS promotes targeted and effective development of cardiopulmonary

function and core strength by combining participatory learning with structured physical training.

Objective 2: To compare students' martial arts technical performance and theoretical knowledge between the experimental (BOPPPS) and control (traditional) groups and verify whether BOPPPS improves skill mastery and knowledge acquisition.

The experimental group achieved significantly higher martial arts technical performance scores (M=85.25) and theoretical knowledge scores (M=85.98) than the control group ($p<0.05$). The integration of pre-assessment, group error correction, and post-assessment feedback allowed students to refine technical accuracy and deepen understanding of Wushu principles. This demonstrates that BOPPPS not only improves movement standardization and coordination but also facilitates the internalization of martial arts knowledge.

Objective 3: To examine the impact of the BOPPPS model on students' cooperative learning ability, including communication, division of labor, and team decision-making.

Post-test results from the Collaborative Learning Ability Scale revealed that the experimental group scored significantly higher (M=86.48, $p<0.01$) than the control group (M=84.13). Students displayed more effective communication, clearer division of tasks, and better conflict resolution skills during group practice. This shows that BOPPPS systematically transforms teamwork from spontaneous collaboration into a trainable skill, fostering stronger peer interaction and shared responsibility.

Objective 4: To analyze the influence of BOPPPS on students' learning interest and motivation, focusing on passivity reduction, initiative, and participation rates.

The experimental group reported significantly lower passivity scores and higher enthusiasm and skill-learning motivation ($p<0.05$). Students were more engaged during class, asked more questions, and actively participated in peer

evaluation sessions. Although extracurricular activity and attention rate scores were not statistically different, an upward trend was observed, suggesting that BOPPPS helps create a positive learning atmosphere that sustains student interest.

Objective 5: To identify the strengths and limitations of applying the BOPPPS teaching model to martial arts education and propose practical recommendations for optimizing classroom design and promoting physical education reform.

The strengths of BOPPPS lie in its structured, student-centered process that integrates pre-assessment, participatory learning, and post-assessment into a coherent teaching cycle. It enhances physical fitness, skill acquisition, teamwork, and motivation more effectively than traditional teaching. However, a limitation observed in this study is that movement standardization may still benefit from supplemental repetitive drills, and time management must be carefully handled to avoid excessive classroom load. Based on these findings, it is recommended that universities integrate BOPPPS into martial arts instruction while combining its participatory elements with the precision of traditional demonstration–imitation methods to achieve balanced and efficient learning outcome.

Discussion

The results of this study provide strong evidence that the BOPPPS teaching model has a significant positive effect on physical fitness development, martial arts skill acquisition, cooperative learning ability, and learning motivation among college students. This discussion interprets the findings in light of existing literature, explores their theoretical implications, and identifies areas for improvement.

5.1 Impact on Physical Fitness The findings showed statistically significant improvements in lung capacity, 800-meter endurance running, and core strength for students in the experimental group, confirming the first research objective. These results align with Wu Luyang (2023), who reported that BOPPPS-based PE classes improve cardiovascular endurance and flexibility through targeted, progressive training. By integrating physical conditioning into participatory learning, the model avoids the monotony of traditional fitness drills and increases student engagement. The pre-test stage plays a key role by diagnosing physical weaknesses and enabling teachers to design tiered interventions that match students' capabilities. This adaptive approach supports Vygotsky's Zone of Proximal Development, where learning tasks are scaffolded to maximize potential growth.

5.2 Improvement of Martial Arts Skills and Theoretical Knowledge Students in the experimental class scored significantly higher on both technical performance and theoretical knowledge assessments. This confirms that the BOPPPS model enhances not only the precision of movement execution but also the cognitive understanding of Wushu principles. Similar results were observed by Deng Yuyan (2023), who reported that BOPPPS significantly increased martial arts skill standardization and theoretical comprehension in university Wushu courses. The model's six-step process encourages students to prepare before class, actively engage in group error correction, and consolidate knowledge during the summary phase. These mechanisms are consistent with constructivist learning theory, which posits that knowledge is actively built through learner interaction and reflection.

5.3 Enhancement of Cooperative Learning Ability The significant improvement in collaborative learning ability indicates that BOPPPS effectively transforms teamwork into a structured, trainable skill. The participatory learning phase fosters communication, role assignment, and collective problem-solving—addressing a key weakness of traditional PE instruction, which often relies on

teacher-centered demonstrations. This result supports Wang Tan's (2002) argument that well-designed collaborative tasks and clear goal-setting increase student responsibility and participation. The post-assessment and peer review mechanisms further ensure individual accountability, minimizing "free-riding" behavior and promoting equitable contribution within teams.

5.4 Stimulation of Learning Interest and Motivation The experimental class showed reduced passivity and higher enthusiasm toward martial arts classes, confirming that BOPPPS promotes intrinsic motivation. These findings align with Herzberg's Two-Factor Theory, where achievement and recognition serve as motivators. By providing clear learning objectives and immediate feedback, the BOPPPS model enhances students' sense of accomplishment and satisfaction. The use of multimedia introductions, group practice, and post-class reflection creates a more dynamic and engaging learning environment, leading to higher attendance and sustained participation—an issue frequently cited as a challenge in traditional PE courses (Zhou N., 2021).

5.5 Strengths and Limitations of BOPPPS Application The study highlights several strengths of BOPPPS: structured teaching design, active student participation, and improved teaching efficiency. However, some limitations were observed. First, despite significant gains, movement standardization in the experimental group may still benefit from repetitive technical drilling commonly used in traditional methods. Second, careful time management is essential, as the multi-phase structure can lead to increased preparation and class time requirements. Third, this study focused on a single university and a 12-week intervention period; therefore, long-term effects on skill retention and exercise habits require further investigation.

5.6 Implications for Physical Education Reform The results provide practical insights for curriculum design in higher education. Integrating BOPPPS with traditional methods can combine the benefits of active learning and precise

technical training, leading to comprehensive student development. Universities are encouraged to adopt hybrid approaches that leverage technology (e.g., online pre-tests, video analysis) to improve feedback accuracy and personalize learning paths. This aligns with the national "Healthy China" strategy by promoting lifelong exercise habits and enhancing students' physical literacy and cultural identity.

Recommendation

To optimize martial arts teaching and fully leverage the advantages of the BOPPPS teaching model, several practical strategies are proposed:

1. Strengthen Instructional Design and Classroom Flow Teachers should carefully design each phase of the BOPPPS process, particularly the Bridge-in and Summary stages, which frame and consolidate the learning experience. The introduction should creatively connect course content with real-life scenarios, Wushu culture, or multimedia demonstrations to capture students' attention. The summary should guide students to reflect on key points and evaluate their own progress, creating a closed loop learning cycle that enhances retention and transfer of skills.

2. Adopt a Hybrid Teaching Model While the BOPPPS model is highly effective for promoting engagement and participatory learning, traditional demonstration–imitation drills remain crucial for achieving technical precision. A blended approach is recommended: teachers can use BOPPPS for pre-class preparation, participatory learning, and post-class reflection, while allocating some in-class time to repetitive technical drilling for movement standardization. This ensures both cognitive understanding and technical refinement.

3. Diversify Assessment and Feedback Mechanisms A comprehensive, multi-dimensional evaluation system should be established to measure not only final skill performance but also process-oriented behaviors such as participation,

teamwork, and self-regulation. Formative assessments, peer review, and self-assessment should be incorporated to encourage active engagement and personal responsibility. Real-time feedback tools and rubrics can guide students in identifying specific areas for improvement and foster continuous progress.

4. Integrate Educational Technology Digital platforms and analytics can significantly enhance the precision and efficiency of martial arts instruction. Teachers should use online pre-tests, flipped classroom tools, and video analysis to diagnose students' baseline skills before class, design tiered group activities, and provide targeted feedback afterward. The integration of AI-assisted motion capture or VR simulation could further improve students' technical accuracy while ensuring safety in high-risk movements.

5. Invest in Teacher Training and Professional Development Effective implementation of the BOPPPS model requires teachers to master lesson planning, time management, and facilitation skills. Universities should offer professional development workshops, micro-teaching sessions, and peer observation opportunities to help educators refine their teaching strategies. Building a shared digital repository of martial arts lesson plans and case studies can also save preparation time and encourage best practice sharing.

6. Promote Extracurricular Engagement and Cultural Continuity To sustain the educational impact beyond the classroom, universities should organize martial arts clubs, competitions, and cultural exchange events. These activities not only strengthen students' physical literacy but also deepen their understanding of Wushu philosophy and ethics, helping to preserve its cultural significance. Long-term monitoring of students' exercise habits can further evaluate whether martial arts training fosters lifelong fitness behaviors.

References

Deng, Y. (2023). Empirical research on the application of BOPPPS in martial arts teaching in universities. Journal of Sports Science and Education, 45(6), 112–120.

Li, H., Zhang, Q., & Chen, L. (2021). Safety protection and tiered practice in BOPPPS-based physical education teaching. Chinese Journal of School Physical Education, 42(8), 88–93.

Li, Y. (2022). Experimental study on BOPPPS model in badminton teaching: Effects on students' technical skills and cooperative ability. Journal of Sports Pedagogy, 39(5), 54–61.

Pu, Q., & Zhang, Y. (2022). Development of AI-powered learning analytics in BOPPPS model. Modern Educational Technology, 32(5), 44–52.

Wang, F. X., & Li, Y. C. (2020). Research on diversified instructional design in modern sports education based on BOPPPS. Journal of Beijing Sport University, 41(4), 100–106.

Wu, L. (2023). Study on the application of BOPPPS model in junior high school gymnastics teaching. Chinese School Physical Education, 39(7), 65–71.

Xiao, B. (2021). Innovative research on sports teaching models based on BOPPPS. Contemporary Sports Science and Technology, 11(10), 78–81.

Yang, N. (2020). Research on flexible teaching resources in BOPPPS model. Education Exploration, 40(9), 92–97.

Zhou, N. (2021). Application of BOPPPS model in primary school physical education: Teaching strategy and reflection. Basic Education Curriculum, 10, 110–114.

RESEARCH ON THE IMPACT OF THE APPLICATION OF GUANGXI UNIVERSITY OF FOREIGN LANGUAGES AEROBICS COMPULSORY COURSE FLIPPED CLASSROOM ON TEACHING EFFECTIVENESS*

Sibin Zhang

Faculty of Education North Bangkok University, Thailand

Corresponding Author's Email: sibin.zhang@northbkk.ac.th

Received 2 September 2025; Revised 18 September 2025; Accepted 20 September 2025

Abstract

This study aimed to investigate the effectiveness of applying the Flipped Classroom teaching model in the Aerobics Compulsory Course at Guangxi University of Foreign Languages (GUFL). The specific objectives were: (1) to examine the impact on the accuracy and expressiveness of prescribed movements, (2) to assess the effect on choreography ability, (3) to evaluate changes in students' exercise attitudes, and (4) to determine the effect on students' physical fitness. A quasi-experimental design was conducted with 80 first-year students enrolled in the 2024 aerobics compulsory course. The students were divided into an experimental group (n = 40) taught using the Flipped Classroom model and a control group (n = 40) taught using the traditional model. Research instruments included: (1) an aerobics performance assessment, (2) a choreography evaluation rubric, (3) an exercise attitude questionnaire, and (4)

Citation:

* Sibin Zhang. (2025). Research On The Impact Of The Application Of Guangxi University Of Foreign Languages Aerobics Compulsory Course Flipped Classroom On Teaching Effectiveness. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 211-227.; DOI: https://doi.org/10. Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

physical fitness tests (sit-and-reach, 50m dash, 800m run). Data were analyzed using SPSS 22.0 with independent sample t-tests, ANOVA, and effect size (Cohen's d).

The findings showed that the Flipped Classroom significantly improved students' prescribed movement accuracy and expressiveness ($p < 0.05$, large effect) and enhanced choreography ability across multiple dimensions ($p < 0.01$). Exercise attitude, particularly in learning attitude and behavioral habits, improved significantly in the experimental group compared to the control group. However, there was no significant difference in physical fitness outcomes ($p > 0.05$). Overall, the Flipped Classroom model effectively stimulated students' motivation, improved movement accuracy and choreography skills, and fostered positive exercise attitudes, but demonstrated limited short-term impact on physical fitness.

Keywords: Flipped Classroom; Aerobics Compulsory Course; Teaching Effectiveness; Choreography Ability; Exercise Attitude; Physical Fitness

Introduction

Aerobics, as an integral component of college physical education, plays a vital role in enhancing students' physical fitness, cultivating healthy exercise habits, and fostering teamwork and creativity. In recent years, the scope of aerobics courses has expanded beyond physical training to include the development of aesthetic appreciation, rhythm, and expressive ability. However, traditional teacher-centered instructional methods in aerobics often rely primarily on demonstration and imitation, which may limit student engagement, reduce opportunities for personalized learning, and constrain the development of creativity and self-expression.

The Flipped Classroom model, first popularized by Bergmann and Sams (2012), offers an innovative alternative by shifting knowledge transmission from

in-class lectures to pre-class learning through digital resources such as instructional videos and online materials. Class time is then devoted to collaborative practice, peer discussion, and individualized feedback. This model emphasizes learner autonomy, peer interaction, and teacher–student cooperation, thereby creating a more dynamic and student-centered learning environment. Studies in physical education have demonstrated that flipped teaching can enhance students' motivation, improve technical performance, and stimulate creativity, although its application in aerobics courses has been relatively underexplored.

In the context of Guangxi University of Foreign Languages (GUFL), where aerobics is a compulsory course, the adoption of the Flipped Classroom model is particularly relevant. Students come from diverse educational backgrounds and demonstrate varying levels of physical ability, making it essential to employ teaching approaches that respect individual differences, increase learning initiative, and enrich the overall teaching–learning process. Nevertheless, the specific effects of this pedagogical approach on aerobics learning outcomes-such as movement accuracy, choreography ability, exercise attitude, and physical fitness-have yet to be empirically examined.

Therefore, this study aims to investigate the impact of the Flipped Classroom teaching model on the teaching effectiveness of the GUFL Aerobics Compulsory Course. By conducting a quasi-experimental study comparing an experimental group (Flipped Classroom) with a control group (traditional teaching), this research seeks to provide empirical evidence on the strengths and limitations of the model in aerobics education. The findings are expected to contribute to the reform of physical education teaching practices and to offer practical guidance for future curriculum design and pedagogy in Chinese universities.

Objectives

1. To examine the effect of the Flipped Classroom teaching model on students' accuracy and expressiveness of prescribed aerobics movements.

2. To analyze the impact of the Flipped Classroom teaching model on students' choreography ability, including movement orchestration, music selection, level variation, and route diversity.

3. To evaluate the influence of the Flipped Classroom teaching model on students' exercise attitudes, covering learning attitude, behavioral habits, emotional experiences, and subjective norms.

4. To compare improvements in physical fitness between the Flipped Classroom model and the traditional teaching model, with a focus on flexibility, speed, and endurance (sit-and-reach, 50-meter dash, and 800-meter run).

Literature Review

Aerobics is an important component of physical education in higher education, aiming to improve students' physical fitness, coordination, teamwork, and lifelong exercise habits. Traditional teaching methods, however, often rely on demonstration and imitation, limiting student engagement and creativity. The emergence of the Flipped Classroom model offers a new pedagogical alternative that emphasizes learner autonomy, peer collaboration, and active participation. By shifting knowledge acquisition to pre-class learning through videos and digital resources, and devoting class time to practice, interaction, and feedback, the Flipped Classroom has been shown to enhance technical performance, motivation, and creativity- making it particularly suitable for skill-based courses such as aerobics.

This study is grounded in several key educational theories that support the application of the Flipped Classroom in aerobics teaching:

Constructivism

Constructivist theory emphasizes that students actively construct knowledge through interaction and experience. The Flipped Classroom facilitates this by allowing students to engage with instructional materials before class and apply knowledge in collaborative, in-class activities.

Behaviorism

Behaviorist principles stress stimulus–response mechanisms and reinforcement, which are particularly relevant in motor learning. In aerobics, demonstration videos, immediate feedback, and repeated practice help students form correct movement patterns and strengthen motor habits.

Bloom's Taxonomy

Bloom's hierarchical model of cognitive learning suggests that lower-order tasks such as memorization and comprehension can be handled in pre-class learning, while higher-order skills such as analysis, evaluation, and creation are best practiced in class. This aligns well with the Flipped Classroom approach in aerobics, where basic movements can be learned independently, and choreography creativity can be developed through in-class practice.

Motor Skill Learning Theories

Theories such as Fitts' three-stage model (cognitive, associative, autonomous) and Adams' closed-loop theory provide a framework for understanding skill acquisition in aerobics. The Flipped Classroom supports these stages by offering structured pre-class resources (cognitive), in-class guided practice (associative), and opportunities for independent refinement (autonomous).

Related Research

International studies have demonstrated the effectiveness of applying the Flipped Classroom model in physical education and skill-based learning. For

instance, Wang and Yang (2023) applied instructional design models to aerobics courses, showing improvements in engagement and performance. In China, Liu Huanhuan (2020) found that blended and flipped instruction enhanced students' technical skills and classroom efficiency, while Chen Lixia (2021) argued that Flipped Classroom strategies could significantly improve aerobics teaching quality. Similarly, Hou Yuanyuan (2023) and Ma Hui (2023) emphasized the role of cooperative learning and innovative evaluation in motivating students and improving learning outcomes.

Collectively, these studies highlight that the Flipped Classroom not only improves skill acquisition and choreography ability in aerobics but also fosters positive learning attitudes and motivation. However, gaps remain in systematically examining its effects across multiple outcomes—including movement accuracy, creativity, attitudes, and physical fitness—particularly in the Guangxi context.

Conceptual Framework

Based on the theoretical foundations and literature, this study adopts the Flipped Classroom model as the central pedagogical approach influencing four key outcomes in aerobics education:

Prescribed movement accuracy and expressiveness

Choreography ability (movement orchestration, music use, variation, and creativity)

Exercise attitude (learning motivation, behavior habits, and emotional engagement)

Physical fitness (flexibility, speed, endurance).

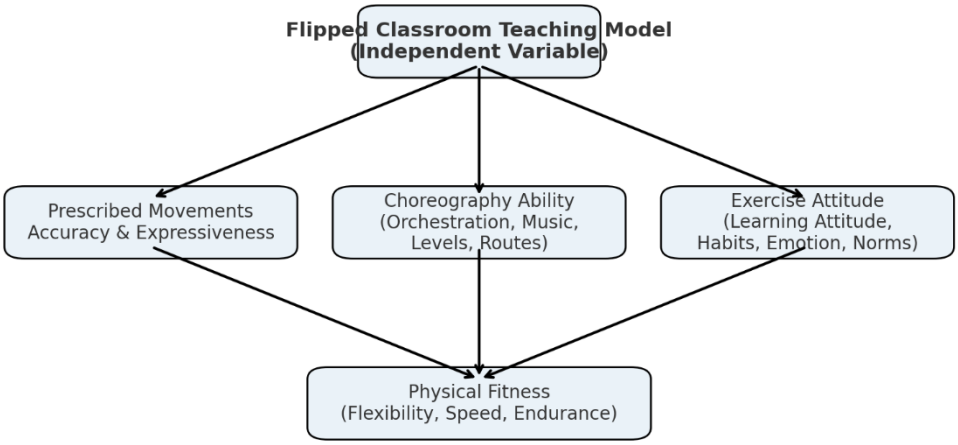

Figure 1: Conceptual model

Methodology

This study adopted a quasi-experimental design to examine the impact of the Flipped Classroom teaching model on teaching effectiveness in the Aerobics Compulsory Course at Guangxi University of Foreign Languages (GUFL). The participants were 80 first-year students enrolled in the 2024 aerobics compulsory course. They were randomly assigned into two groups: an experimental group (n = 40), which received instruction through the Flipped Classroom model, and a control group (n = 40), which was taught using the traditional teaching model.

The intervention lasted for 16 weeks (one academic semester), during which both groups followed the same aerobics curriculum, but with different instructional approaches. The experimental group engaged in pre-class learning through instructional videos and online resources, followed by in-class practice and peer collaboration, while the control group relied on teacher-centered demonstration and imitation in class.

Research instruments included:

Aerobics performance assessment – to evaluate the accuracy and expressiveness of prescribed movements.

Choreography evaluation rubric – to measure students' ability in choreography design, including movement orchestration, music selection, level variation, and route diversity.

Exercise attitude questionnaire – covering learning attitude, behavioral habits, emotional experience, and subjective norms.

Physical fitness tests – including sit-and-reach (flexibility), 50-meter dash (speed), and 800-meter run (endurance).

Data analysis was conducted using SPSS 22.0. Independent sample t-tests were employed to compare post-test differences between the two groups. One-way ANOVA was applied to analyze within-group and between-group differences across multiple indicators. Additionally, effect sizes (Cohen's d) were calculated to determine the magnitude of observed differences. Statistical significance was set at $p < 0.05$.

Results

This section presents the findings of the quasi-experimental study conducted over a 16-week period, comparing the effects of the Flipped Classroom teaching model and the traditional teaching model in the Aerobics Compulsory Course at Guangxi University of Foreign Languages. The results are reported in alignment with the four research objectives, namely: (1) prescribed movements, (2) choreography ability, (3) exercise attitude, and (4) physical fitness. Statistical analyses were conducted using independent sample t-tests and ANOVA, with effect sizes calculated through Cohen's d.

Objective 1: Prescribed Movements

Table 1: Comparison of Prescribed Movements (Accuracy & Expressiveness)

Group	Mean ± SD	t-value	p-value
Experimental (n=40)	85.62 ± 4.23	6.891	0.012*
Control (n=40)	79.15 ± 3.95		

Note: $p < 0.05$ indicates statistical significance; Cohen's $d > 0.8$ = large effect.

The results demonstrate that students in the experimental group (Flipped Classroom) achieved significantly higher scores in prescribed movement accuracy and expressiveness than those in the control group. The p-value of 0.012 confirmed statistical significance, while the large effect size (d = 1.62) indicated a substantial practical difference. These findings suggest that the use of pre-class videos and in-class corrective feedback enabled students to better internalize and perform technical movements with precision and expressive quality.

Objective 2: Choreography Ability

The second objective was to analyze the impact of the Flipped Classroom model on students' choreography ability, including movement orchestration, music selection, level variation, and route diversity.

Table 2: Comparison of Choreography Ability

Group	Mean ± SD	t-value	p-value	Cohen's d
Experimental (n=40)	88.24 ± 5.12	7.203	0.008**	1.68
Control (n=40)	81.46 ± 4.75			

*Note: *p < 0.01 indicates high statistical significance.*

The experimental group demonstrated markedly higher choreography scores than the control group. With a p-value of 0.008 and a large effect size (d = 1.68), the results confirm that the Flipped Classroom approach provided students with more opportunities for creativity and independent exploration. Exposure to digital resources and peer collaboration encouraged students to experiment with diverse movements, integrate music effectively, and demonstrate more innovative routines compared to the traditional model.

Objective 3: Exercise Attitude

The third objective focused on evaluating the influence of the Flipped Classroom model on students' exercise attitude, including learning attitude, behavioral habits, emotional experience, and subjective norms.

Table 3: Comparison of Exercise Attitude

Dimension	Experimental (n=40)	Control (n=40)	t-value	p-value	Cohen's d
Learning Attitude	22.16 ± 2.60	18.43 ± 1.56	6.732	0.015*	1.74
Behavior Habits	30.56 ± 2.48	26.20 ± 2.55	6.713	0.039*	1.73
Emotional Experience	21.73 ± 3.02	18.00 ± 2.75	4.996	0.262	0.69
Subjective Norms	7.13 ± 1.59	7.33 ± 1.51	-0.576	0.566	-0.13

The results revealed significant improvements in the experimental group's learning attitude and behavior habits, with large effect sizes (d > 1.70). These outcomes highlight the effectiveness of the Flipped Classroom in promoting positive attitudes toward exercise and reinforcing good exercise behaviors. However, emotional experience and subjective norms did not show

significant differences between the two groups. While students in the experimental group reported slightly richer exercise experiences, their sense of behavioral control and external influences remained largely unchanged. This may indicate that short-term interventions are insufficient to transform deeper psychological or social dimensions of exercise attitude.

Objective 4: Physical Fitness

The fourth objective was to compare the improvement in students' physical fitness (flexibility, speed, and endurance) between the Flipped Classroom and traditional teaching models.

Table 4: Comparison of Physical Fitness

Test	Experimental (n=40)	Control (n=40)	t-value	p-value	Cohen's d
Sit-and-Reach (cm)	21.85 ± 4.26	20.93 ± 4.12	1.052	0.296	0.25
50m Dash (sec)	9.84 ± 0.73	9.95 ± 0.68	-0.721	0.473	-0.18
800m Run (sec)	236.42 ± 18.26	238.11 ± 17.95	-0.412	0.681	-0.10

The analysis showed no statistically significant differences between the experimental and control groups in flexibility, speed, or endurance ($p > 0.05$). Effect sizes were small to negligible, suggesting that while both groups experienced slight improvements in physical fitness, the Flipped Classroom did not provide additional short-term benefits over traditional methods. This result can be attributed to the relatively short 16-week intervention, as improvements

in physical fitness typically require more sustained and intensive training to manifest measurable differences.

In summary, the study found strong evidence supporting the effectiveness of the Flipped Classroom in enhancing prescribed movement accuracy, expressiveness, choreography ability, and selected aspects of exercise attitude. The experimental group consistently outperformed the control group in these domains, with large effect sizes indicating meaningful educational and practical impact. However, the intervention did not significantly affect physical fitness within the limited duration of the study. These results underscore the value of the Flipped Classroom in improving technical and attitudinal learning outcomes in aerobics education, while also highlighting the need for longer-term or more intensive interventions to influence physical fitness.

Discussion

The purpose of this study was to evaluate the effectiveness of the Flipped Classroom model in the Aerobics Compulsory Course at Guangxi University of Foreign Languages. The findings revealed that the model had significant impacts on three key dimensions- movement accuracy, choreography ability, and exercise attitude- while showing limited short-term influence on physical fitness. These outcomes provide important insights into the pedagogical potential and practical limitations of adopting the Flipped Classroom in physical education.

1. Prescribed Movement Accuracy and Expressiveness

The results confirmed that students in the experimental group achieved significantly higher scores in prescribed movements compared to those taught with the traditional model. This improvement can be attributed to the integration of pre-class video resources and repeated self-paced practice, which allowed students to internalize movement details more effectively. Constructivist learning

theory explains this outcome: by watching instructional videos multiple times, students actively constructed their understanding of correct movement techniques, rather than passively imitating teacher demonstrations in class. Moreover, behaviorist principles suggest that immediate feedback- both from teachers and peers during class- served as reinforcement, leading to more accurate and expressive performances. These findings are consistent with previous research in physical education (Qiao & Deng, 2021), which highlighted the role of flipped teaching in enhancing technical precision and motivation.

2. Choreography Ability

The Flipped Classroom group demonstrated stronger creativity in aerobics choreography, including movement orchestration, music selection, level variation, and route diversity. This result highlights the effectiveness of allocating classroom time to higher-order skills, as proposed in Bloom's Taxonomy. Lower-level tasks such as memorization of basic steps were accomplished outside class, enabling in-class activities to focus on analysis, evaluation, and creation. Peer collaboration and cooperative learning further encouraged innovative thinking and diversified movement design. According to motor skill learning theories, especially Fitts' three-stage model, students were able to progress from cognitive understanding to associative practice more quickly, reaching higher levels of autonomy in choreography. This aligns with Liu Huanhuan (2020), who found that blended and flipped models improved students' creative output in performance-based courses.

3. Exercise Attitude

Exercise attitude, measured across learning attitude, behavioral habits, emotional experience, and subjective norms, showed significant improvements in the experimental group, particularly in learning attitude and behavior habits. Students exposed to the Flipped Classroom displayed higher motivation, greater engagement, and more consistent participation in aerobics practice. This reflects

the model's ability to create a more equal and interactive classroom environment, reducing teacher dominance and fostering student autonomy. From a behaviorist perspective, the continuous reinforcement of positive exercise habits contributed to these improvements. However, emotional experience and subjective norms did not show significant differences. This suggests that while the model enhanced observable behaviors and learning attitudes, it was less effective in reshaping deeper psychological dispositions such as intrinsic emotional satisfaction or peer-driven norms. These findings echo Chen Lixia (2021), who noted that flipped teaching improved external engagement but required additional strategies to influence deeper affective dimensions.

4. Physical Fitness Outcomes

In contrast to the other dimensions, no significant differences in physical fitness were observed between the experimental and control groups after 16 weeks. Both groups improved slightly in flexibility, speed, and endurance, but the gains were not statistically significant. This result highlights an important limitation: physical fitness is cumulative and requires sustained training intensity over longer periods to achieve measurable progress. The relatively short experimental duration (64 class hours across one semester) was insufficient to produce substantial changes in physical fitness indicators. Similar findings were reported by Liu Huanhuan (2020), who observed limited short-term fitness improvements despite the adoption of blended or flipped instructional strategies. It is reasonable to infer that while the Flipped Classroom enhances skill acquisition and motivation, its effect on physical fitness requires extended application and consistent supplementary training.

Limitations and Implications

Several limitations must be acknowledged. First, the study was limited to one university and a relatively small sample size, which restricts generalizability. Second, the experiment covered only one semester, which may explain the absence of significant differences in physical fitness. Third, while the instruments

used (performance assessments, rubrics, questionnaires, and fitness tests) were valid and reliable, they primarily measured observable outcomes and may not have fully captured deeper psychological or social changes. Despite these limitations, the study contributes valuable empirical evidence for the role of the Flipped Classroom in aerobics teaching. It demonstrates that this model can effectively improve technical performance, choreography creativity, and exercise attitudes, while also highlighting areas-such as long-term physical fitness-that require further exploration.

Conclusion

This research confirms that the Flipped Classroom model significantly enhances teaching effectiveness in aerobics education across three core areas:

Prescribed Movements: Students' accuracy and expressiveness improved markedly, reflecting the effectiveness of pre-class video learning and in-class corrective practice.

Choreography Ability: Students demonstrated greater creativity and diversity in aerobics routines, benefiting from collaborative learning and higher-order in-class activities.

Exercise Attitude: Improvements were evident in learning attitudes and behavioral habits, though emotional experience and subjective norms showed limited change.

Physical Fitness: No significant short-term improvements were found in flexibility, speed, or endurance, suggesting that longer interventions are necessary to affect physical outcomes.

Overall, the Flipped Classroom stimulated motivation, supported skill mastery, and fostered positive attitudes, but its impact on physical fitness was constrained by the short experimental duration.

Recommendation

Based on the findings, the following recommendations are proposed to optimize the use of the Flipped Classroom in aerobics and physical education:

Develop High-Quality Pre-Class Materials: Universities should invest in producing clear, structured, and engaging instructional videos and learning guides to ensure students are well-prepared before class.

Strengthen Individual Accountability: Mechanisms such as reflection logs, self-practice reports, or short quizzes should be introduced to ensure that students engage meaningfully with pre-class materials and reduce overreliance on group work.

Design Progressive Skill Training: Training programs should be structured step-by-step to gradually develop body control, technical precision, and integration of music. This approach ensures balanced skill development across students with varying abilities.

Extend the Intervention Period: Applying the Flipped Classroom model across a full academic year will provide sufficient time for cumulative improvements in physical fitness to emerge.

Provide Professional Development for Instructors: Teachers should receive training in Flipped Classroom pedagogy, classroom management, and the use of digital tools to enhance teaching quality and sustainability.

Enhance Emotional and Normative Engagement: Supplementary strategies such as motivational workshops, peer role models, or gamified activities could help improve emotional experience and subjective norms, which were less influenced in this study.

Encourage Long-Term Adoption: Universities should incorporate Flipped Classroom principles into broader curriculum reform, aligning with national policies on sports-education integration to promote lifelong fitness awareness and innovation in teaching models.

References

Basri, Adams, J. A. (1971). A closed-loop theory of motor learning. Journal of Motor Behavior, 3(2), 111–150.

Bergmann, J., & Sams, A. (2012). Flip your classroom: Reach every student in every class every day. International Society for Technology in Education.

Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Longman.

Chen, L. X. (2021). Application of the flipped classroom model in improving aerobics teaching quality. Journal of Physical Education Research, 28(4), 112–118.

Fitts, P. M., & Posner, M. I. (1964). Human performance. Belmont, CA: Brooks/Cole.

Liu, H. H. (2020). Research on the blended teaching model of aerobics in colleges and universities. Sports Science Research, 41(3), 87–93. [in Chinese].

Qiao, Y., & Deng, L. (2021). Effects of flipped classroom on college students' skill acquisition in physical education. Journal of Contemporary Educational Research, 5(6), 45–52.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

Yao, M. (2022). Current problems and reform strategies of aerobics teaching in Chinese universities. Journal of Sports and Health Education, 39(5), 63–70.

AN INTEGRATED ANALYSIS OF NARRATIVE STRUCTURE AND FILM LANGUAGE IN THE FILMS OF APICHATPONG WEERASETHAKUL*

Meifang Lin[1] and Chalongrat Chermanchonlamark[2]

[1-2]Falcuty of Communication Arts, Rangsit University, Thailand

Corresponding Author's Email: hannah990722@gmail.com

Received 10 September 2025; Revised 21 September 2025; Accepted 23 September 2025

Abstract

This study aims to examine the films of the acclaimed Thai filmmaker Apichatpong Weerasethakul. The specific objectives are: 1) to investigate the narrative structure of Apichatpong Weerasethakul's films, and 2) to explore the film language of Apichatpong Weerasethakul's films. This is a qualitative research employs textual analysis as the methodology. Five of Apichatpong's feature films released between 2002 and 2021 were selected as the primary data sources. Supplementary data were gathered from relevant academic literature, film criticism and interview. The study findings indicate that Apichatpong's films frequently portray marginalized characters and explore spiritual themes rooted in Thai Buddhism and animism. His narrative structure often departs from linear storytelling, embracing ambiguity and temporal fluidity. In terms of film language, his use of long takes, ambient soundscapes, and durational editing creates a meditative atmosphere that deepens the viewer's emotional engagement. These elements together establish a dreamlike, subconscious cinematic

Citation:

* Meifang Lin and Chalongrat Chermanchonlamark. (2025). An Integrated Analysis Of Narrative Structure And Film Language In The Films Of Apichatpong Weerasethakul. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 228-242.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

experience that challenges traditional cinematic forms. Apichatpong's films are not only a unique window through which the world views Thai cinema, but also hold significant influence within the realm of international art cinema.

Keywords: Thai Cinema, Apichatpong Weerasethakul, Narrative Structure, Film Language

Introduction

In recent years, Apichatpong Weerasethakul's films have garnered growing scholarly attention for their innovative narrative structure and deeply immersive sensory film language. Li (2024) explores how Memoria constructs memory as a multidimensional sensory experience, tracing Apichatpong's personal and cultural influences, particularly his transnational identity and experimental training in the U.S. The study highlights how sound, surrealist imagery, and fragmented temporality are used to transcend the individual psyche, shaping collective memory through a poetic cinematic form. Similarly, Chen (2023) analyzes the transcendental style in Apichatpong's films, emphasizing their contemplative rhythm, spatial fluidity, and integration of Buddhist and surrealist motifs.

While studies by Chen (2023) and Li (2024) primarily focus on thematic analysis or single-film studies, they do not provide a systematic analysis demonstrating the collaboration of Narrative Structure and Film Language across multiple works. This reveals a knowledge gap: the need for a comprehensive, formalist investigation into the unique aesthetic narrative structure and film language. Addressing this gap is vital for understanding not only Apichatpong's work but also broader shifts in Southeast Asian and global art cinema.

To frame this analysis, key concepts from Western film theory offer useful perspectives. Bordwell's narrative theory (1985) provides tools for examining causality, temporality, and character development, while Deleuze's notion of

the “time-image” (2000) helps to interpret cinema’s capacity to convey subjective perception, memory, and duration beyond linear storytelling. This theoretical foundation enables a formalist approach to exploring the narrative structure and film language in Apichatpong’s films.

This study aims to examine the narrative structure and film language of Apichatpong Weerasethakul’s films, with a particular focus on how they reflect memory, temporality, and cultural identity. This study will present an in-depth analysis of the narrative structure, including plot, time, space, point of view, and theme, as well as the film language, including cinematography, editing, and sound design, employed in the works of Apichatpong Weerasethakul. This study seeks to reveal how Apichatpong Weerasethakul’s films challenge conventional storytelling and foster new modes of cinematic perception, offering fresh perspectives for filmmakers, scholars, and audiences interested in Apichatpong Weerasethakul’s films.

Objectives

1. To investigate the narrative structure of Apichatpong Weerasethakul’s films.

2. To explore the film language of Apichatpong Weerasethakul’s films.

Literature Review

Existing literature on Apichatpong Weerasethakul’s cinema has extensively explored his thematic and stylistic innovations, particularly focusing on narrative form, sound design, spatial aesthetics, and cultural context. Scholars have highlighted the unique ways Apichatpong constructs narratives that transcend traditional storytelling, integrating surrealism, magical realism, Buddhist philosophy, and slow cinema aesthetics.

Li (2024) emphasizes the multidimensional sensory experience of memory in Memoria, analyzing Apichatpong's sound experimentation and surrealist imagery. The study connects his cinematic language to his bicultural identity and education in experimental film. Similarly, Wang (2017) investigates the poetic and dreamlike narrative structure of Apichatpong's works, interpreting them through the lens of eastern philosophical traditions and arguing for a cultural bridge between East and West. Chen (2023) contributes to this discourse by identifying Apichatpong's transcendental style, shaped by Thai political and religious contexts. Her study highlights contemplative observation, spatial ambiguity, and metaphor as core formal strategies.

To better situate Apichatpong within global film theory, this study draws upon Western theoretical frameworks. Bordwell's narrative theory (1985) offers analytical tools to examine how his plots, temporal structures, and perspective diverge from classical continuity, while Deleuze's theory of the time-image (2000) helps explain how long takes, pauses, and sensory-rich sequences create a contemplative cinematic temporality. These frameworks complement existing regional scholarship and allow for a cross-cultural analysis of Apichatpong's unique cinematic language.

Other scholars focus on genre and aesthetic frameworks. Song (2022) analyzes Apichatpong's distinctive form of magical realism, arguing that his reinterpretation of history and social issues through spiritual imagery redefines the genre. Wang (2019) situates Apichatpong's work within the slow cinema movement, asserting that his emphasis on spatiality, minimal narrative, and natural imagery evokes contemplative engagement. These studies collectively underscore a trend in analyzing how Apichatpong's narrative and film language diverge from classical structures.

Several studies investigate specific aesthetic devices and thematic constructs. Natálio (2020) links Apichatpong's temporal fragmentation to

Agamben's idea of contemporaneity. Zhang and Zhu (2019) focus on Cemetery of Splendour, mapping how dreams, memory, and time overlap to create a multi-dimensional narrative. Zhang (2018) analyzes vehicles as cinematic tools of movement, representing a transportation-based aesthetic.

While these studies provide rich insights into Apichatpong's themes and aesthetic strategies, there remains a knowledge gap in integrating narrative structure and film language. Most existing literature isolates either thematic concerns or specific cinematic techniques, often focusing on individual films rather than establishing a cross-film comparative methodology. This study addresses this gap by conducting a textual analysis across multiple films, synthesizing how Apichatpong constructs narrative structure and film language simultaneously to challenge conventional storytelling, exploring how his films foster new modes of perception and cinematic experience. The reviewed literature thus serves as a foundation, while this study advances the field by offering an integrated framework for understanding narrative structure and film language in Apichatpong's films.

Methodology

The methodology section is structured as follows:

1. Qualitative Research:

This study employs a qualitative research methodology to gain an in-depth understanding of the narrative structures and film language in Apichatpong Weerasethakul's films. The research methods involve detailed textual analysis of selected works, examining both narrative structure (plot, time, space, point of view, and theme) and film language (cinematography, editing, and sound design) in each film. Analysis is guided by Bordwell's narrative theory for structural coherence, Deleuze's time-image theory for contemplative temporality and sensory experience.

2. Source of Data:

Direct analysis of the films Blissfully Yours (2002), Tropical Malady (2004), Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives (2010), Cemetery of Splendor (2015), and Memoria (2021). For reviews, scholarly articles, interviews with the filmmaker, and critical analyses from established film critics and academics.

3. Population and Sampling:

Population: The full corpus of feature films directed by Apichatpong Weerasethakul, with a particular focus on his fiction feature films.

Sample: A purposive sampling strategy is employed to select five feature films released between 2002 and 2021. Each selected film represents a key stage in Apichatpong's filmmaking career: Blissfully Yours (2002) marks his first fiction feature, establishing his early narrative experimentation; Tropical Malady (2004) reflects the development of dual-part narrative and thematic integration; Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives (2010) demonstrates a maturation of contemplative rhythm and spiritual motifs; Cemetery of Splendor (2015) exemplifies the consolidation of slow cinema aesthetics and collective memory exploration; Memoria (2021) showcases his recent transnational sensibilities and advanced use of immersive sensory language. This selection ensures both chronological coverage and representation of significant creative milestones in his artistic development.

4. Data Collecting:

Viewing each selected film multiple times, conducting shot-by-shot analysis, and taking detailed notes ensured a comprehensive understanding of its content and its relation to the broader body of film creation. Secondary data were collected from libraries, online databases, and film journals to further investigate Apichatpong Weerasethakul's creative process and directorial intentions.

5. Data Analysis and Interpretation:

Textual analysis follows Bordwell's narrative theory and Deleuze's time-image theory, focusing on narrative and film language elements. First, each film is viewed multiple times, with detailed notes taken on narrative structure (plot, time, space, point of view, and theme) and film language (cinematography, editing, and sound design) in each film. Second, these notes are coded according to thematic, structural, and formal categories. Third, coded data are categorized and compared across films to identify patterns and innovations, providing a systematic understanding of how Apichatpong Weerasethakul constructs narrative structure and film language.

Results

1. Narrative structure of Apichatpong Weerasethakul's films

The narrative structure of Apichatpong Weerasethakul's films departs from traditional storytelling by breaking linear time and space. His films often employ nonlinear structures and multiple shifting points of view to explore personal transformation and spiritual themes. Compared with mainstream and Thai commercial cinema, which typically relies on linear causality and conventional character arcs, Apichatpong's narratives emphasize contemplative pacing and temporal ambiguity, inviting viewers to engage in reflective interpretation rather than passive consumption.

1.1 Plot

These films often feature minimal plot progression and adopt non-linear narrative structures. Apichatpong's works are marked by a distinctive two-part narrative form. The narrative is generally divided into two stylistically contrasting parts. The first half typically focuses on the characters' everyday lives in urban or rural settings, with a slow pace and attention to daily details and emotional states grounded in reality. The second half transitions into forests, caves, jungles,

farms, or other natural or subconscious spaces, unfolding spiritual explorations or mystical experiences. The narrative gradually becomes more abstract, poetic, and nonlinear. Overall, these films avoid the traditional dramatic plot of rising action and climax, emphasizing instead an immersive, experiential mode of viewing.

1.2 Character

Characters in these films are marginalized individuals or ordinary people on the edges of society, marked by ambiguous identities and personal or collective trauma. In Blissfully Yours, an illegal immigrant and a local woman seek intimacy and escape in the forest. Tropical Malady explores a silent bond between a soldier and a village boy, transforming into a mystical journey through the jungle. Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives centers on a dying man who reunites with the ghosts of his family, reflecting on death and reincarnation. In Cemetery of Splendor, a disabled woman interacts with a soldier in a dreamlike space shaped by war memory. Memoria follows a foreign woman haunted by a mysterious sound, leading her into a deep memory journey beyond the self.

1.3 Time

In these films, time does not function as a tool for narrative progression but instead manifests in fragmented, delayed, or even suspended forms. The viewer no longer perceives time through character actions but through the image’s direct presentation of time’s extension and distortion. Time in Apichatpong’s films is not merely a linear flow but exists as a dreamlike, overlapping, circular, or static phenomenon. Moreover, time undergoes a shift from an apparent linearity to nonlinearity. Apichatpong, through memory, dreams, reincarnation, collective unconsciousness, and myth, decomposes time into coexisting dimensions. In his films, the first half presents slow, realistic time, while the second enters spiritual and subjective realms where time becomes

nonlinear, even sacred, serving as an extension of the film's spiritual core and an important feature of the unconventional narrative.

1.4 Space

The spaces in these films follow a highly consistent trajectory of transformation. Whether shifting from city to forest in Blissfully Yours, and Tropical Malady, home to cave in Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives, hospital to dreamscape in Cemetery of Splendor, or urban sites to a cosmic farm in Memoria, these spatial transitions mirror the characters' inner journeys, blurring the boundaries between reality, memory, and consciousness.

1.5 Point of view

These films employ a fluid and evolving point of view that transitions from external observation to deep subjectivity. In Blissfully Yours and Tropical Malady, the narrative shifts from human to non-human perception, reflecting a movement from reality to spiritual or animal consciousness. Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives and Cemetery of Splendor further expand perspective into dreamlike dimensions, dissolving the boundary between self and other. In Memoria, point of view ultimately detaches from the individual altogether, drifting toward a cosmic awareness. Additionally, the point of view in these films is never fixed to a single character or physical subject. Instead, it constantly drifts among people, spirits, and unseen forces, embodying a mode of existential viewing that invites the audience into a simultaneous flow of perception.

1.6 Theme

These films consistently explore themes rooted in Buddhist and animism culture, focusing on marginal identities, life and death cycles, dream-memory, and spiritual perception. From the bodily and social marginalization in Blissfully Yours, to the blurred boundaries of desire and instinct in Tropical Malady, the films examine human consciousness beyond conventional limits. Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives reflects on death and reincarnation,

while Cemetery of Splendor reveals collective trauma within a dreamlike space. Memoria broadens this scope to cosmic consciousness, linking individual perception with the universe.

2. Film language of Apichatpong Weerasethakul's films

The film language in Apichatpong Weerasethakul's works is highly distinctive. This section examines the use of cinematography, editing, and sound design in his films. These elements collectively construct a unique cinematic experience that defines his artistic style. Rather than functioning merely as technical devices, they serve as sensory channels that draw the audience into a meditative perceptual space. In contrast to the dynamic camera movements, rapid editing, and dramatic sound cues typical of mainstream and Thai commercial films, Apichatpong employs long takes, ambient soundscapes, and deliberate pacing to cultivate a contemplative atmosphere and deepen emotional and spiritual resonance.

2.1 Cinematography

Static framing, long takes, and natural lighting constitute central cinematographic strategies in these films, collectively shaping a meditative visual aesthetic grounded in slowness, spatial presence, and perceptual sensitivity. Static framing holds images in painterly stillness, inviting sustained attention to the natural rhythms of life. Long takes extend cinematic time, drawing viewers into immersive states of perception. Natural lighting reveals subtle textures of existence with minimal intervention, as seen in the forest stillness of Blissfully Yours, the night jungle of Tropical Malady, the cave sunset in Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives, and the riverside twilight of Memoria. Rather than functioning as devices to drive narration, these techniques foreground temporality, atmosphere, and the viewer's embodied engagement with cinematic space.

2.2 Editing

Editing in these films functions not merely as a tool for narrative progression but as a mechanism for producing Deleuzian “contemplative time” (2000), where the rhythm of cuts shapes a reflective, sensory, and temporal experience. Empty shots of landscapes or urban spaces work as pauses that suspend plot and invite reflection, as in Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives’ moonlit forests or Memoria’s prolonged cityscapes, which externalize inner dislocation. Subtitles likewise signal structural or perspectival shifts, such as the rupture between two halves of Tropical Malady or the delayed title card in Blissfully Yours, which subverts conventional narrative exposition. Surreal visual editing further unsettles realism, introducing perceptual ruptures that open space for dreamlike or cosmic resonance. From the drifting organisms in Cemetery of Splendor to the otherworldly finale of Memoria, these sequences emphasize suspension and sensory drift over causal logic. Collectively, such strategies replace linear temporality with a contemplative rhythm, aligning cinematic time with memory, spirit, and the textures of perception.

2.3 Sound Design

The sound design in these films weaves together ambient sounds, pop music, and mechanical noise to create atmosphere and deepen perception. Ambient sounds enrich spatial texture in Blissfully Yours, Tropical Malady, and Memoria, bridging modern life with the natural world and expanding the films’ sensory and spiritual resonance. In Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives and Cemetery of Splendor, such sounds sustain a dreamlike rhythm where time and space overlap, blurring reality and illusion. Pop music introduces moments of ease, freedom, and metaphorical depth, from the relaxed forest entry in Blissfully Yours to the expressions of desire in Tropical Malady and the poetic restaurant ending in Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives. Meanwhile, city and mechanical sounds signal disruption and tension: the excavator’s rumble and public dancing in Cemetery of Splendor, or the contrast between Jessica’s

inner boom and car horns in Memoria. Together, these sonic layers negotiate between the spiritual and material, exposing the fragility of perception and mental boundaries.

Discussion

This study finds that Apichatpong Weerasethakul's films, through their nonlinear narrative structures and unique film language, successfully construct a contemplative cinematic space that subverts conventional narrative logic. This observation aligns with Wang's (2019) analysis of "slow cinema" aesthetics. Wang argues that Apichatpong's films depart from plot-driven structures by emphasizing spatial and temporal suspension. In contrast, this study further highlights the two-part temporal structure in Apichatpong's films, where the first half depicts slow, realistic time, and the second transitions into spiritual and subjective dimensions in which time becomes nonlinear and sacred, serving as both a spiritual extension and a key narrative device.

In terms of film language, Apichatpong frequently utilizes long takes, static compositions, and natural lighting, an aesthetic minimalism that foregrounds the viewer's bodily engagement and meditative immersion. This observation supports Chen's (2023) analysis of Apichatpong's "transcendental style." Chen contends that Apichatpong employs durational time and spatial drift to construct a Buddhist and contemplative visual form. This study extends this view by arguing that such visual choices represent not merely stylistic decisions but a deliberate aesthetic stance. Through stillness and flow, light and silence, Apichatpong constructs a visual space that shelters dreams, memories, and spiritual experiences. His imagery does not tell a story but invites the audience into a world of intuition and perception. Regarding sound design, this study findings corroborate Li's (2024) analysis, which views sound in Memoria as a medium connecting memory, subjectivity, and trans-cultural perception. In particular, by

examining the use of ambient sound, urban noise, and pop music across several films, this study demonstrates how sound exposes ruptures between consciousness and reality. Sound design as a film language plays a crucial rhythmic role in Apichatpong's films

Crucially, the narrative structure and film language of Apichatpong's films are deeply embedded in the tensions between local cultural rootedness and global cinematic discourse. As Wang (2017) has argued, Apichatpong's works are simultaneously localized and globalized, engaging with postmodern aesthetics, surrealism, and contemporary expression. This study further emphasizes that Memoria, shot in Colombia, extends Apichatpong's cinematic inquiry beyond Thai localities to a broader exploration of collective memory and cosmic temporality. The spatial shift from individual-place to consciousness-cosmos represents a significant expansion of his cinematic philosophy.

Recommendations

This study reveals that Apichatpong Weerasethakul's films disrupt mainstream and Thai commercial films linear storytelling through fragmented, dual-part narratives and dreamlike configurations of time and space. His works integrate Thai Buddhism and animism traditions with global cinematic discourse, creating a meditative audiovisual style characterized by long takes, ambient sound, and natural lighting that prioritizes spiritual and subconscious experience over conventional plot. By analyzing both narrative structure and film language, this study provides an integrated framework that advances understanding of alternative cinematic forms, contributing to film theory and Southeast Asian cinema studies.

1. Future research recommendations

1.1 Conducting comparative studies of Apichatpong's films with other directors in the Asian New Wave to explore different approaches to non-linear narrative and sensory filmmaking.

1.2 Investigating audience reception of non-linear narrative structures and meditative audiovisual styles to understand their impact on perception and interpretation.

1.3 Examining Apichatpong's experimental short films as sites for exploring his non-linear and alternative cinematic strategies.

2. Pratical recommendations

2.1 Workshops and seminars can be organized for filmmakers and students to explore non-linear narrative techniques and sensory-driven filmmaking.

2.2 These insights can be shared with cultural organizations and community groups to deepen appreciation of Thai spiritual and animism traditions in contemporary art.

2.3 Policymakers involved in cultural preservation and arts support could consider this study when developing programs that foster creative filmmaking.

References

Bordwell, D. (1985). Narration in the fiction film. Madison, WI: University of Wisconsin Press.

Chen, H. J. (2023). Study on the transcendental style of Apichatpong's films. (Master's thesis). Shanxi Normal University.

Deleuze, G. (2000). Cinema 2: The time-image (H. Tomlinson & R. Galeta, Trans.). London, UK: The Athlone Press.

Li, Z. Q. (2024). Multidimensional perception of memory: the internal and external factors of Apichatpong Weerasethakul's Memoria and its surrealist expression. Film Studies, 3, 96-98.

Natálio, C. (2020). Contemporary cinema and the logic of the building: the case of Apichatpong Weerasethakul's "Loong Boonmee raleuk chat". Journal of Science and Technology of the Arts, 12(2), 37-51.

Song, P. Y. (2022). A study on the magical realism of Apichatpong Weerasethakul. (Master's thesis). Luxun Academy of Fine Arts.

Wang, B. (2017). Image experiment of poetry and dream: the narrative study and cultural analysis of Apichatpong Weerasethakul. Contemporary Cinema, 11, 162-165.

Wang, Y. C. (2019). The aesthetics of slow cinema: take the films of Apichatpong Weerasethakul for example. (Master's thesis). China Film Art Research Center

Zhao, C. Y., & Zhu, F. (2019). RakTiKhonKaen: cinematic time and space of Apichatpong Weerasethakul, Contemporary Cinema, 11, 55-58.

Zhang, L. (2018). Flowing space: aesthetic analysis of vehicles in Apichatpong's films, Movie Review, 17, 80-83.

A THREE-DIMENSIONAL SYNERGISTIC MODEL OF TEACHER JOB PERFORMANCE: ORGANIZATIONAL CLIMATE, PSYCHOLOGICAL CAPITAL, AND CAREER DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN GUANGXI VOCATIONAL COLLEGES*

Huan Yang[1], Napawan Netpradit[2] and Richeng Huang[3]

[1-3]Faculty of Management, Lampang Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author's Email: 66877010202@g.lpru.ac.th

Received 18 August 2025; Revised 1 September 2025; Accepted 3 September 2025

Abstract

This study aims to construct a three-dimensional framework to explain the job performance of teachers in Guangxi higher vocational colleges, clarifying the joint effects of organizational climate, psychological capital, and career development opportunities on performance. The study adopts a conceptual research approach, based on literature integration and policy text analysis, and proposes three direct paths: (A) Organizational Climate ⟶ Performance, (B) Psychological Capital ⟶ Performance, (C) Career Development Opportunities ⟶ Performance, as well as one synergistic path that emphasizes their mutual enhancement. The theoretical contribution of this research lies in integrating traditional performance evaluation theories and proposing a three-dimensional synergistic model of organization, psychology, and opportunity. Its practical value lies in providing a systematic and operational reference model for the

Citation:

* Huan Yang, Napawan Netpradit and Richeng Huang. (2025). A Three-Dimensional Synergistic Model Of Teacher Job Performance: Organizational Climate, Psychological Capital, And Career Development Opportunities In Guangxi Vocational Colleges. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 243-261.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

construction of incentive mechanisms, career management, and organizational support systems for teachers in higher vocational colleges.

Keywords: Teacher Job Performance, Organizational Climate, Psychological Capital, Career Development Opportunities, Higher Vocational Education

Introduction

In the global context of advocating high-quality education, Teacher Job Performance has become an important indicator for measuring educational quality, organizational effectiveness, and teachers' professional growth. The United Nations Sustainable Development Goal (SDG) 4 explicitly states "to ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all," in which "enhancing teacher quality and building educational systems" is regarded as a key pathway to achieving the goal (United Nations, 2015). In China, the State Council released the strategic document China Education Modernization 2035 in 2019, identifying the improvement of vocational education service capacity and the modernization of educational governance as key tasks (State Council of the People's Republic of China, 2019). The Ministry of Education further emphasized the construction of a high-quality and professional teaching workforce in the 14th Five-Year Plan (Ministry of Education of the People's Republic of China, 2021). The Guangxi Education Department included "moral education, teaching, research, and service" as the core dimensions of teacher performance evaluation (Guangxi Education Department, 2019).

Despite the continuous introduction of policies at national and local levels, structural problems still exist in the performance management of vocational education teachers. First, the evaluation system neglects the dual characteristics of teaching and practice in teachers' work, resulting in a disconnection from actual responsibilities. Studies show that performance is significantly influenced by contextual factors such as organizational climate,

communication mechanisms, and job autonomy; if the evaluation system does not cover these critical variables, the improvement effect will be limited (Diamantidis & Chatzoglou, 2019). Second, psychological stress and job burnout are widespread. It is necessary to incorporate the development of Psychological Capital into institutionalized support (Luthans & Youssef-Morgan, 2017). Third, unequal career development channels and non-transparent promotion mechanisms weaken sustained engagement and performance improvement (Puruwita et al., 2022). Guangxi, located in the southwest border area of China, is characterized by multi-ethnic settlements, and the level of educational resources and economic development differs significantly from developed cities. Teachers in higher vocational colleges undertake multiple responsibilities, including teaching, research, industry–education integration, and social services (Hidayat, 2020). However, institutional support, Psychological Capital development, and career channels are uneven across institutions and individuals, which in turn affects performance outcomes. Existing evidence on teacher performance mainly comes from Western paradigms, while evidence from Asia remains relatively scarce (Puruwita et al., 2022). Based on this, this study proposes and elaborates the Three-Dimensional Synergistic Model as a conceptual framework for subsequent empirical testing. This article does not include statistical testing.

Based on the above background and problems, this study takes teachers in Guangxi higher vocational colleges as research subjects, integrates organizational behavior theory, Psychological Capital theory, and career development theory, and proposes the Three-Dimensional Synergistic Model of Organization, Psychology, and Opportunity to explain the generative mechanism of teacher performance. It also provides operational management reference for regional education policy, institutional performance management, and teachers' career development. The study not only fills the theoretical gap in teacher

performance research in border multi-ethnic regions but also provides practical guidance for promoting the high-quality development of vocational education.

Literature Review and Theoretical Foundation

1. Connotation and Measurement Dimensions of Teacher Job Performance

Vocational colleges aim to cultivate technical and skilled talents aligned with industry needs, and teacher performance is directly related to classroom quality, practical training outcomes, and student employment. To cover these objectives, this study adopts the “threefold classification” of teacher performance at the theoretical level, namely task performance, contextual performance, and adaptive performance (Borman & Motowidlo, 1993; Pulakos et al., 2000). Considering the characteristics of teachers in higher vocational colleges, task performance is further divided into process and outcome. Task performance (process) includes classroom teaching, practical training, and school–enterprise collaborative teaching, while task performance (outcome) focuses on students’ academic achievements and employment quality. Contextual performance emphasizes the support of organizational citizenship behavior for intra-school collaboration, school–enterprise cooperation, and community service. Adaptive performance highlights teachers’ responses to changes in industrial technologies and job standards. At the same time, it is acknowledged that performance outcomes are jointly influenced by knowledge, skills, and motivation (Campbell et al., 1990; Kirkpatrick, 1994). Accordingly, this study divides Teacher Job Performance into four complementary dimensions to better reflect the job characteristics of higher vocational colleges.

Dimension	Connotation Expansion
Teaching Quality / Practical Training Effectiveness	Focus on the quality of classroom teaching, practical training, and the integrated implementation of "teaching–learning–doing," as well as the execution of school–enterprise collaborative teaching.
Student Development	Emphasizes student-centered outcomes, including academic achievement, career guidance, and employment readiness, reflecting the direct impact of Teacher Job Performance on students' academic progress and personal development.
Academic and Teaching Innovation / Achievement Transformation	Covers curriculum and teaching reform, educational innovation, and their application outcomes, addressing the requirement of "technological applicability" in vocational education.
Social Service and Organizational Contribution	Reflects teachers' contributions in serving industry and community, conducting enterprise training, participating in school governance, and engaging in teamwork, highlighting the function of regional service of vocational colleges.

Table 1: Connotation and Measurement Dimensions of Teacher Job Performance

To explain the impact of Guangxi's multi-ethnic structure on differences in teacher performance, ethnicity/culture-sensitive indicators can be introduced into the definition of performance dimensions and subsequent measurement design. Examples include localization of teaching materials, dialect support and cross-cultural classroom management, cross-cultural communication and collaboration in school–enterprise cooperation, as well as community and ethnic

cultural services as observable indicators. These measures can reduce language and cultural barriers, enhance classroom participation, strengthen the sense of belonging and graduation retention rate of ethnic minority students, and reflect teachers' supportive contributions to a multicultural campus.

2. Theoretical Perspectives on the Integration of Teacher Job Performance

Organizational climate includes leadership and support, resource allocation, fair incentives, and communication and collaboration. By shaping teachers' psychological safety and value recognition, it influences their motivation and behavior, and enhances multi-dimensional performance in classroom teaching, practical training, and social services. For example, in Indonesian vocational schools, organizational support and instructional leadership are significantly related to teacher performance (Puruwita et al., 2022). Psychological Capital (PsyCap) is a type of positive psychological resource that can be improved through training, which promotes teachers' attitudes and behavioral performance. Systematic reviews show that PsyCap interventions have significant positive effects on performance-related outcomes (Luthans & Youssef-Morgan, 2017). In the vocational education system, training systems, promotion mechanisms, and role expansion not only influence individual capacity growth but also shape performance willingness and organizational commitment. Research indicates that in-service training and motivation have significant positive effects on performance, while the effects of Person–Job Fit (PJ-fit) vary across regional samples, suggesting that development policies need to be adapted to local contexts (Iqbal et al., 2019).

Reviewing existing studies, research on Teacher Job Performance still shows the following limitations: first, most studies focus on structural factors such as compensation incentives and institutional support, while ignoring the role of individual psychological variables such as Psychological Capital (Alviani, 2024); second, there is a lack of localized research on the ecology of vocational teachers

in underdeveloped border ethnic regions, with studies mainly concentrated in large cities or developed areas (Izzati et al., 2023); third, existing models show limited integration and lack mechanism paths of multi-factor synergistic influence.

Based on the existing evidence, organizational climate, Psychological Capital, and career development opportunities influence performance respectively through institutional resources, individual resources, and upward channels, and they are interrelated. Organizational climate is the "soil" of systems and culture, Psychological Capital is the "motivation" to cope with challenges, and career development opportunities are the "pathway" to realize self-value and improve performance. A single theory is often insufficient to fully reveal its dynamic mechanisms. In the context of Guangxi higher vocational education, this integration is particularly important. The region is characterized by multi-ethnic settlements and uneven economic and educational development. Teachers in higher vocational colleges show great diversity in institutional environment, resource conditions, and psychological states. A single perspective cannot accurately explain performance differences. Based on this, this study deduces and constructs the Three-Dimensional Synergistic Model of Organization, Psychology, and Opportunity, forming a logical loop of institutional, psychological, and developmental pathways, which is more consistent with the practical characteristics of Guangxi higher vocational colleges and provides theoretical references for regional policy and institutional practices.

Construction of the Three-Dimensional Theoretical Model and Analysis of Its Fit with the Educational Context of Guangxi

1. Overall Structure of the Model and Its Action Paths

This study integrates three types of theories-organizational behavior, positive psychology, and career development-to construct the "Organization-

Psychology-Opportunity" mechanism model, which is used to explain performance differences among teachers in Guangxi higher vocational colleges. The framework starts with the three-dimensional elements of "context-individual-channel" and emphasizes the core paths of institutional and resource allocation, positive psychological resources, and career advancement channels to performance outcomes. The main structure of the model is as follows:

Element	Extended Explanation
Organizational Climate	Including management systems, moral evaluation, fair incentives, teaching resources, compensation systems, campus culture, and leadership support, it serves as the environmental foundation and institutional soil for the generation of Teacher Job Performance.
Psychological Capital	Including the four dimensions of hope, resilience, optimism, and self-efficacy, it is the psychological adjustment resource for teachers when facing teaching pressure and change challenges, and it serves as the internal driving force for stimulating engagement and innovation.
Career Development Opportunities	Including promotion mechanisms, professional title evaluation, government-sponsored further study, school–enterprise temporary positions, and international exchange, it is the key pathway for teachers to achieve growth, enhance their sense of self-value, and strengthen long-term commitment.
Teacher Job Performance	Including teaching quality and classroom/practical training effectiveness, student learning outcomes and guidance, research projects and academic outputs (including

	achievement transformation), as well as social service and organizational contribution (industry–education integration, enterprise training, program and curriculum development, teamwork).

Table 2: Structural Description of the Three-Dimensional Synergistic Model of Organization, Psychology, and Opportunity

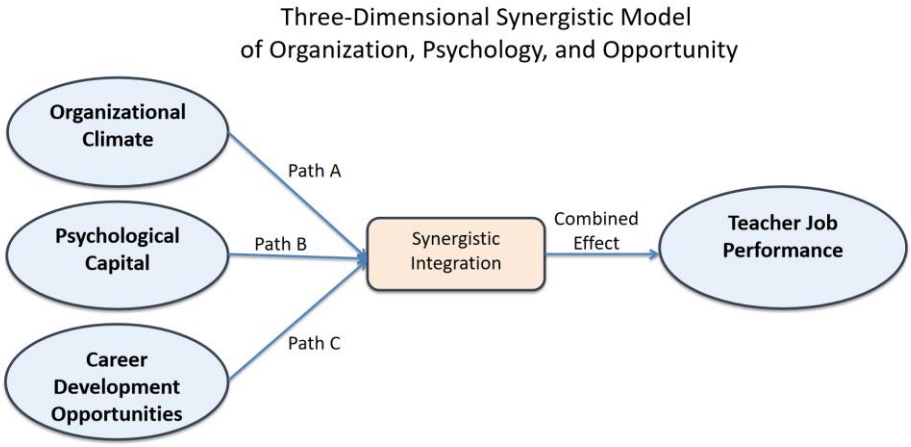

Figure 1: Three-Dimensional Synergistic Model of Organization, Psychology, and Opportunity

The explanation of the model paths is as follows: Path A, a high-quality organizational climate provides supportive and fair institutional arrangements, transparent management, and sufficient resource supply, which offer stable support for teachers to achieve teaching and research goals, thereby exerting a sustained positive effect on performance outcomes. Path B, Psychological Capital, with high levels of self-efficacy, hope, optimism, and resilience, helps improve task completion and teaching innovation, and demonstrates stronger resilience and engagement in organizational service and cooperation, thus transforming into better performance. Path C, career development opportunities,

through smooth, fair, and accessible channels of promotion and training, enable teachers to convert their accumulated knowledge and abilities into teaching quality and research outputs in a timely manner, thereby improving overall performance outcomes. In addition, there exists a Combined Effect, in which the synergistic integration of the three produces an overlapping effect that significantly enhances Teacher Job Performance, while weakness in any single dimension limits the overall effect. This article is a conceptual academic study, without statistical testing, and the propositions are demonstrated through literature integration and comparative analysis of policy texts.

2. Policy Practices of Guangxi Higher Vocational Education Supporting the Model Variables

Guangxi has issued a combination of policies covering institutional standards, resource allocation, and development channels, creating a fertile environment for the performance of teachers in vocational colleges. Guangxi introduced the Measures for the Assessment of Professional Ethics of College Teachers in Guangxi and its supporting interpretation, which refined the indicators and disciplinary regulations of professional ethics assessment, emphasized morality as the priority, and established a predictable performance management chain: evaluation–allocation–promotion (Guangxi Education Department, 2019). The Human Resources and Social Security Department delegated the authority of professional title evaluation to universities, allowing them to conduct evaluations independently and appoint teachers according to positions, which enhanced the fairness and transparency of professional development and promotion channels (Guangxi Human Resources and Social Security Department, 2018). Guangxi released the Implementation Scheme for the Recognition of "Dual-Qualified" Teachers in Vocational Education, in line with the job requirements of "classroom–training–industry," by delegating part of the recognition authority and establishing regional recognition mechanisms (Guangxi Education Department, 2023a). At the same time, teaching innovation team

projects were launched to promote team-based training and project collaboration (Guangxi Education Department, 2023b). The Ministry of Education and Guangxi jointly launched a collaborative program of "industry–education agglomeration and integration facing ASEAN," requiring alignment with regional industrial chains and promoting teachers' cross-school–enterprise, cross-regional practice, and international perspectives through school–enterprise cooperation (Ministry of Education of the People's Republic of China, 2024). From the perspective of implementation and performance, the Guangxi annual quality report shows that the recognition and incentive system of "dual-qualified" teachers has been continuously improved, the scale of dual-qualified teachers has expanded, and performance indicators such as classroom and training quality and graduate destinations have shown an improving trend (Guangxi Education Department, 2025).

These policy variables respectively correspond to the three dimensions of organizational climate, Psychological Capital, and career development opportunities in the model, and show different effectiveness under ethnic/regional differences.

3. Regional Adaptability Analysis of the Model

Model Dimension	Corresponding Policy Practices	Mechanism of Influence on Teacher Job Performance
Organizational Climate	Moral Standards–Linked System, Compensation Incentive Reform, and Diversified Evaluation	Institutional Security + Honor Incentives ⟶ Enhance Teachers' Engagement, Institutional Trust, and Career Stability
Psychological Capital	Training, Psychological Intervention, Research	Building Hope and Resilience ⟶ Enhance Innovative

	Team Building, and Enterprise Practice Mechanism	Behavior, Emotional Regulation, and Occupational Optimism
Career Development Opportunities	Job Promotion Mechanisms, Industry Exchange Platforms, and International Cooperation Opportunities	Clear Pathways and Growth Expectations ⟶ Provide Practical Support for Enhancing Teaching and Research Initiative, and Promote Performance Outcomes

Table 3: Analysis of the Alignment Between the Theoretical Model and Local Policies

Guangxi's related policies provide measures in the three aspects of organizational support, Psychological Capital, and development channels, thereby forming a joint force to promote teacher performance and offering clear contextual and policy scenarios for the Teacher Job Performance Three-Dimensional Synergistic Model proposed in this study. Professional ethics assessment, salary incentives, and diversified evaluation provide organizational support, which can enhance teachers' engagement and career stability. Systematic training and enterprise practice strengthen Psychological Capital, build hope and resilience, and improve teachers' optimism and innovative behaviors. The recognition of "dual-qualified" teachers, promotion mechanisms, and the expansion of regional/international platforms broaden career development opportunities, clarify growth paths and expectations, and enhance teaching and research enthusiasm, thus driving performance outcomes. These mechanisms correspond to the three dimensions of the model and reflect each other, providing an interpretable theoretical path for differences in Teacher Job Performance. In the context of Guangxi's multi-ethnic culture and borderland

economy, differences in ethnic structures and regional development can serve as moderating factors to explain variations in teacher performance across institutions and groups.

Conclusions

1. Main Findings

1.1 The three-dimensional framework can well explain the generative logic of Teacher Job Performance: organizational climate, Psychological Capital, and career development opportunities act on Teacher Job Performance through three clear and stable paths and produce a synergistic effect in the chain coupling of "climate ⟶ psychology ⟶ opportunity," making the overall effect stronger than any single path.

1.2 The connotation of Teacher Job Performance in higher vocational colleges should simultaneously cover teaching quality and training outcomes, research and achievement transformation, as well as social service and organizational contribution, which better fits the characteristics of this type.

1.3 The policy supply and institutional practices in Guangxi correspond to the model elements of organizational support, Psychological Capital, and development channels, and provide operational implementation scenarios.

2. Theoretical Contributions

2.1 Integrated perspective: incorporating contextual factors, individual resources, and development channels into the same framework, overcoming the fragmented explanations of the past "single-factor/two-factor" approaches, and forming a testable three-dimensional model.

2.2 Vocational education contextualization: including the unique "industry–education integration and social service" of higher vocational education into the connotation of performance, thereby expanding the boundary of the traditional "teaching–research" binary evaluation.

2.3 Path clarification: taking the three direct paths as the unit of analysis, avoiding identification difficulties caused by excessive model complexity, and making it more feasible to conduct comparable tests across different institutions and different stages.

3. Practical Implications for Higher Vocational Education in Guangxi

Based on the above framework, the existing policies and institutional practices in Guangxi are mapped item by item. Combined with the characteristics of Guangxi higher vocational education—multi-ethnic structure, unbalanced development, ASEAN orientation, and service to regional industries, the following recommendations are proposed:

3.1 Organizational dimension (system and governance): improve the "evaluation results–performance allocation–title promotion" closed loop, and include contributions to local industries, ASEAN cooperation, duration of social service, and effectiveness of school–enterprise collaborative education into performance evaluation. In job evaluation, highlight the elements of "dual-qualified" ability, cross-cultural communication, and industry alignment. Teachers' representatives and industry representatives jointly participate in governance to enhance institutional transparency and organizational trust.

3.2 Psychological dimension (empowerment and support): establish "Psychological Capital growth files" relying on teacher development centers, focusing on border and cross-cultural teaching contexts, and systematically embedding emotion regulation, peer supervision, and growth records. Connect empowerment courses with enterprise practice and project responsibility to form a continuous support mechanism of "empowerment + practice." Provide customized counseling and cross-cultural training for teachers in grassroots institutions to relieve stress and burnout, improve efficacy and resilience, and give full play to the positive role of Psychological Capital.

3.3 Opportunity dimension (channels and platforms): since the "green channel for professional talents" and the "integration of skills and professional

titles," implement three normalized channels, namely enterprise attachment, job rotation, and overseas (ASEAN) cooperation projects. Set up exclusive tracks for county-level institutions and weak disciplines to strengthen Person–Job Fit (PJ fit) and enhance the visibility and accessibility of development opportunities. Through faculty exchanges, joint curriculum development, and collaborative projects, expand external platforms connecting to ASEAN industrial chains and regional industrial clusters, and directly promote performance improvement.

3.4 Evaluation and improvement: establish annual monitoring indicators and closed-loop improvement mechanisms, focusing on teacher satisfaction and organizational trust, course and project outputs, achievement transformation and duration of enterprise service, quantity and quality of ASEAN cooperation projects, as well as title promotion and retention rates, linking performance allocation with the configuration of development opportunities.

4. Future Research Directions

This study is designed mainly based on literature and policy texts, lacking first-hand questionnaires and data tracking, with limited external validity and causal identification. The performance dimensions in this study have not yet been decomposed into task, innovation, and organizational contribution, and potential common method bias has not been tested. The sample comes from a single region in Guangxi, and cross-institutional or cross-regional comparisons have not been conducted. Future research directions can be carried out as follows:

4.1 Construct a multi-dimensional measurement model of performance, such as adding factors of task, innovation, and organizational contribution, and set common method controls and key control variables, such as teaching age, discipline, institutional level, and ethnic structure, to improve the robustness of causal identification and explanatory power of the model.

4.2 Use digital evaluation and AI as tools to carry out assessment and tracking in dimensions such as performance measurement, Psychological Capital intervention, and career opportunity matching, and set privacy protection, algorithmic fairness, and information transparency as ethical boundaries.

4.3 Conduct mixed research, combining cases and interviews, to deeply analyze the mechanism differences and localization strategies of minority and county-level institutions in the three dimensions of "organization–psychology–opportunity."

AI use statement

We used ChatGPT (OpenAI) solely for language editing and formatting. No text, analysis, results, or citations were generated by AI. All content was reviewed and verified by the authors, who take full responsibility for the work. AI tools were not credited as authors.

References

Alviani, D. (2024). Competence and teacher performance: An analysis of the moderating role of job satisfaction. International Conference of Business and Social Sciences, 4(1), 553. https://doi.org/10.24034/icobuss.v4i1.537

Borman, W. C., & Motowidlo, S. J. (1993). Expanding the criterion domain to include elements of contextual performance. In N. Schmitt & W. C. Borman (Eds.), Personnel selection in organizations (pp. 71–98). Jossey-Bass.

Campbell, J. P., McCloy, R. A., Oppler, S. H., & Sager, C. E. (1990). A theory of performance. In N. Schmitt & W. C. Borman (Eds.), Personnel selection in organizations (pp. 35–70). Jossey-Bass.

Diamantidis, A. D., & Chatzoglou, P. (2019). Factors affecting employee performance: An empirical approach. International Journal of Productivity and Performance Management, 68(1), 171–193. https://doi.org/10.1108/IJPPM-01-2018-0012

Guangxi Education Department. (2019, December 12). Notice on issuing the Measures for the assessment of professional ethics of college teachers in Guangxi and the Negative list of professional ethics and guidance for handling misconduct. https://jyt.gxzf.gov.cn/zfxxgk/zc/gfxwj/t5308047.Shtml

Guangxi Education Department. (2023a). Implementation scheme for the recognition of “dual-qualified” teachers in vocational education in Guangxi. https://jyt.gxzf.gov.cn/zfxxgk/zc/gfxwj/t16658214.shtml

Guangxi Education Department. (2023b). Notice on launching the construction of high-level vocational education teachers’ teaching innovation teams in Guangxi. https://jyt.gxzf.gov.cn/zfxxgk/zc/gfxwj/t15648671.shtml

Guangxi Education Department. (2025). Guangxi vocational education quality report.https://jyt.gxzf.gov.cn/zfxxgk/fdzdgknr/qtndbg/zyjyjl/P020250318612219280379.pdf

Guangxi Human Resources and Social Security Department. (2018). Implementation plan for delegating title evaluation authority to universities in Guangxi. https://rst.gxzf.gov.cn/ztjj/ztjjztzq/2018zc/2018zyzcwj/t2283757.shtml

Hidayat, D. R. (2020). Job satisfaction, organizational commitment, organizational citizenship behavior (OCB), and performance of vocational high school teachers. Journal of K6, Education, and Management, 3(1), 32–39. https://doi.org/10.11594/jk6em.03.01.05

Iqbal, N., Khan, M. M., Mohmand, Y. T., & Mujtaba, B. G. (2019). The impact of in-service training and motivation on job performance of technical & vocational education teachers: Role of person–job fit. Public Organization Review. https://doi.org/10.1007/s11115-019-00455-3

Izzati, U. A., Mulyana, O. P., Budiani, M. S., Puspitadewi, N. W. S., Salsabila, M., & Muljo, C. R. (2023). Job satisfaction among vocational high school teachers by demographic factors in educational institutions. International Journal of Recent Educational Research, 4(6), 931–943. https://doi.org/10.46245/ijorer.v4i6.418

Kirkpatrick, D. L. (1994). Evaluating training programs: The four levels. Berrett-Koehler.

Luthans, F., & Youssef-Morgan, C. M. (2017). Psychological capital: An evidence-based positive approach. Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior, 4, 339–366. https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032516-113324

Ministry of Education of the People's Republic of China. (2021, September 30). Implementation plan for the project to promote building a strong education system during the 14th Five-Year Plan. https://www.moe.gov.cn/jyb_xxgk/moe_1777/moe_1779/202109/W020210930389574091019.pdf

Ministry of Education of the People's Republic of China. (2024, March 26). Guangxi actively promotes industry–education agglomeration and integration to build an open cooperation and innovation highland for vocational education facing ASEAN. https://www.moe.gov.cn/jyb_sjzl/s3165/202403/t20240326_1122496.html

Pulakos, E. D., Arad, S., Donovan, M. A., & Plamondon, K. E. (2000). Adaptability in the workplace: Development of a taxonomy of adaptive performance. Journal of Applied Psychology, 85(4), 612–624. https://doi.org/10.1037/0021-9010.85.4.612

Puruwita, D., Jamian, L. S., & Abdul Aziz, N. (2022). Instructional leadership practices and teacher job performance at high-performing vocational schools in Indonesia: A conceptual framework. Asian Journal of University Education, 18(3), 586–595. https://doi.org/10.24191/ajue.v18i3.18946

State Council of the People's Republic of China. (2019, February 23). China education modernization 2035. https://www.gov.cn/zhengce/2019-02/23/content_5367987.htm

United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. https://sdgs.un.org/2030agen

RESEARCH ON THE IMPACT OF BLENDED TEACHING MODE OF ACCOUNTING PRINCIPLES COURSES ON STUDENTS' LEARNING OUTCOMES IN GUANGXI HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS*

Wanwang Lu

Faculty of Education North Bangkok University, Thailand

Corresponding Author's Email: wanwang.lu.zhang@northbkk.ac.th

Received 10 September 2025; Revised 18 September 2025; Accepted 20 September 2025

Abstract

This study aimed to investigate the impact of the blended teaching mode of the Accounting Principles course on students' learning outcomes in Guangxi higher education institutions. The specific objectives were: (1) to examine the overall effect of blended teaching on students' learning outcomes; (2) to analyze its effect on the cognitive domain; (3) to analyze its effect on the skill domain; (4) to analyze its effect on the affective domain; (5) to determine the effect of online preview activities; and (6) to determine the effect of offline hands-on practice on students' learning outcomes. A quasi-experimental research design was employed, supported by a questionnaire survey. The population comprised first-year accounting students at Guangxi University of Foreign Languages (2024 cohort). The sample included two parallel classes selected through cluster sampling (n = 205): 105 students in the experimental class (blended teaching) and 100 students in the control class (traditional teaching). Research instruments

Citation:

* Wanwang Lu. (2025). Research On The Impact Of Blended Teaching Mode Of Accounting Principles Courses On Students' Learning Outcomes In Guangxi Higher Education Institutions. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 262-279.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

included standardized achievement tests and validated questionnaires (Cronbach's alpha > 0.80; IOC ≥ 0.67). Data were analyzed using SPSS through descriptive statistics, independent-samples t-tests, Pearson correlation, and regression analysis.

The findings revealed that 1) students taught through the blended teaching mode achieved significantly higher overall learning outcomes than those taught through the traditional mode; 2) blended teaching positively influenced the cognitive domain, leading to improved mastery of accounting principles; 3) it significantly enhanced skill outcomes, including problem-solving, teamwork, and information literacy; 4) it positively affected the affective domain, increasing motivation, engagement, and learning interest; 5) the online preview component contributed significantly to pre-class preparation and in-class performance; and 6) the offline hands-on practice component further improved learning through case studies, simulation training, and guided practice. In conclusion, the blended teaching mode effectively improves cognitive, skill-based, and affective learning outcomes in Accounting Principles courses. Recommendations are proposed at institutional, teacher, and student levels to optimize implementation and sustain improvements.

Keywords: Blended Teaching Mode, Online Preview, Offline Practice, Cognitive Domain, Skill Domain, Affective Domain, Accounting Principles, Learning Outcomes

Introduction

With the rapid advancement of educational informatization and the widespread application of digital technologies, higher education worldwide has entered a new phase of transformation in both teaching philosophy and instructional practice. Traditional teacher-centered instruction, which relies primarily on face-to-face lectures, is gradually giving way to student-centered and

technology-supported approaches. Among these, the blended teaching mode- which integrates the strengths of traditional classroom learning with the flexibility and interactivity of online learning- has emerged as a dominant trend in educational reform. By combining the advantages of both modalities, blended teaching seeks to create a more engaging, efficient, and personalized learning environment.

Scholars such as He Kekang (2016) have emphasized that the student-centered concept represents a turning point in educational reform. This paradigm shift encourages students to move from being passive recipients of knowledge toward becoming active constructors of meaning, engaging in exploration, collaboration, and critical inquiry. Within this context, blended teaching is particularly effective, as it provides opportunities for pre-class online preparation, interactive in-class practice, and post-class reflection, thereby extending learning beyond the boundaries of the classroom.

In China, the rise of educational informatization has been strongly supported by national policies such as the “Internet+ Education” initiative, which promotes the use of digital platforms, MOOCs, big data, and smart classrooms. These initiatives have significantly enhanced access to high-quality teaching resources, encouraged innovative teaching design, and fostered data-driven evaluation mechanisms. As a result, blended teaching has been increasingly applied in universities to improve both teaching effectiveness and student engagement.

Courses like Accounting Principles are especially suited to the blended teaching approach. As a foundational subject for business and accounting majors, Accounting Principles is highly operational in nature: students are expected not only to understand theoretical concepts but also to apply them in solving practical problems and developing professional skills such as preparing journal entries, performing reconciliations, and interpreting financial statements. Traditional lecture-based instruction often fails to provide sufficient opportunities

for interactive learning and hands-on practice, leading to gaps between theoretical understanding and practical application. Fully online teaching, while resource-rich and flexible, may lack immediacy, supervision, and emotional interaction, which are necessary for sustained learning motivation and engagement.

Blended teaching provides a potential solution by integrating online and offline learning in a complementary manner. Online preview activities allow students to study key concepts at their own pace, equipping them with background knowledge before class. This ensures that classroom time can be used for deeper exploration, discussion, and problem-solving. Offline practical sessions, including case studies, simulations, and group projects, provide students with authentic opportunities to apply knowledge in realistic scenarios, thereby enhancing their skills, critical thinking, and teamwork.

In summary, the increasing emphasis on blended teaching reflects a global shift toward more student-centered, interactive, and technology-enhanced education. For operationally intensive courses such as Accounting Principles, this approach has strong potential to improve cognitive outcomes, develop practical skills, and foster positive learning attitudes. Against this backdrop, this study investigates the impact of the blended teaching mode on students' learning outcomes in Guangxi higher education institutions, with the aim of providing empirical evidence and practical recommendations for enhancing accounting education and related disciplines.

Objectives

1. To examine the overall impact of the blended teaching mode on students' learning outcomes.

2. To analyze the impact of the blended teaching mode on the cognitive domain.

3. To analyze the impact of the blended teaching mode on the skill domain.

4. To analyze the impact of the blended teaching mode on the affective domain.

5. To determine the impact of online preview on students' learning outcomes.

6. To determine the impact of offline hands-on practice on students' learning outcomes.

Literature Review

Theoretical Review of Blended Teaching Mode

Definition and Evolution

Blended teaching originated in the corporate training sector when traditional models could no longer satisfy demands for efficiency and flexibility. IBM's "Basic Blue for Manager" program in 1999 integrated online and offline elements and inspired the higher education sector to adopt similar approaches. Scholars have since provided varied definitions. Singh and Reed (2004) emphasized aligning technologies with learner needs, while Rovai and Jordan (2004) defined blended learning broadly as instruction situated between face-to-face and online teaching. In China, Li Jiahou (2004) and Chen Min (2009) highlighted the optimal integration of teaching methods and resources to balance efficiency and learner needs.

With the emergence of "Internet+ Education," blended teaching has evolved beyond a simple combination of modalities. Feng and Wang (2018) underscored the role of mobile devices and interactive classrooms, while Han (2019) and Zhang (2020) emphasized the integrative nature of teaching time, space, and assessment. Recent scholarship positions blended teaching firmly as

a student-centered model, aiming to provide flexible, engaging, and personalized learning experiences.

Characteristics

Blended teaching is characterized by: Complementarity: Combining the strengths of online learning (flexibility, diverse resources) and offline learning (interaction, real-time feedback).

Student-centeredness: Emphasizing active engagement and self-directed learning.

Flexibility: Allowing learners to access resources anytime, anywhere.

Interactivity: Facilitating communication among students and teachers both synchronously and asynchronously.

Continuous improvement: Leveraging digital platforms for real-time monitoring and instructional adjustment.

Theoretical Review of Learning Outcomes: Learning outcomes represent the achievements learners demonstrate after participating in educational experiences (Eisner, 1979; UNESCO, 2007). Huang Haitao (2020) further distinguished between broad outcomes (all accumulated learning experiences) and narrow outcomes (measurable knowledge and skills).

Bloom's Taxonomy (1956) provides the framework adopted in this study:

Cognitive domain: intellectual skills ranging from recall to evaluation.

Affective domain: attitudes, values, and motivation (Krathwohl et al., 1989).

Skill (psychomotor) domain: physical and practical competencies (Harrow & Simpson, 1989).

Empirical Research on Blended Teaching and Learning Outcomes

Early Studies: Early evidence demonstrated positive impacts across disciplines. For example, McFarlin (2008) found improved physiology outcomes, while O'Dwyer et al. (2007) reported higher Algebra scores under blended

instruction. However, some studies found neutral or negative outcomes, such as Rockman et al. (2007) in Spanish instruction, highlighting the importance of course design and student engagement.

Recent Studies (2020–2024): More recent studies have provided updated evidence, particularly within Chinese higher education. Liu et al. (2020) conducted a meta-analysis of 32 studies and confirmed that blended teaching has a moderate but significant impact on knowledge application. Kuang et al. (2022) reported that project-driven blended tasks enhanced engineering students' problem-solving efficacy and teamwork- directly linking to the skill domain. Han (2023) demonstrated that carefully designed blended courses foster deep learning and higher-order thinking. Pan et al. (2023) found that integrating online resources with offline project training improved knowledge internalization in database courses.

At the same time, vocational and applied fields showed similar benefits. Tao (2024) confirmed that blended teaching in construction surveying increased satisfaction and academic performance, while Zeng and He (2024) highlighted that combining online theory with offline labs improved problem-solving in programming. Yang et al. (2024) demonstrated that blended approaches enhanced understanding of abstract concepts in linear algebra, and Zhao and Jiang (2024) found that student-centered blended reform in physical education increased motivation, participation, and skill acquisition.

Internationally, Raes (2022) emphasized the role of interaction quality in blended synchronous learning, while Bond et al. (2021) highlighted self-regulation and teacher presence as key determinants of effectiveness. Hodges et al. (2020) clarified that negative outcomes during the pandemic often reflected emergency remote teaching rather than well-designed blended learning. These insights reinforce that design fidelity and pedagogical alignment are central to successful outcomes.

Synthesis and Research Gap: The accumulated evidence underscores that blended teaching contributes positively to cognitive, skill-based, and affective outcomes, particularly when online preview activities are well-integrated with offline practice. However, much of the literature has focused on STEM, health sciences, and vocational fields, with relatively limited research in accounting education within the Guangxi higher education context. Moreover, empirical studies directly comparing the contributions of online preview and offline practice to learning outcomes remain scarce.

Thus, this study addresses the gap by systematically examining the impact of blended teaching on Accounting Principles courses, focusing on the three learning domains (cognitive, skill, affective) and the distinct roles of online preview and offline practice.

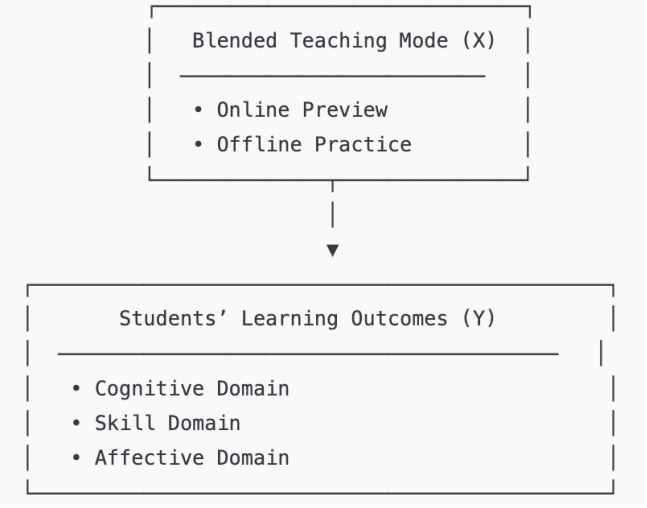

Figure 1: Conceptual model

Methodology

This This study adopted a quasi-experimental research design combined with a questionnaire survey to investigate the impact of the blended teaching

mode on students' learning outcomes in the Accounting Principles course. The research involved two parallel classes of first-year students from the 2024 cohort at Guangxi University of Foreign Languages, selected through cluster sampling. The total sample consisted of 205 students, including 105 students in the experimental class (taught with the blended teaching mode) and 100 students in the control class (taught with the traditional lecture-based method).

Research Instruments

Two main instruments were employed:

Standardized Achievement Tests – to measure students' mastery of Accounting Principles content, administered under identical conditions in both groups.

Structured Questionnaire – developed from established scales and refined through expert validation. The questionnaire assessed students' satisfaction with blended teaching and learning outcomes across two dimensions (online preview and offline practice) and three domains (cognitive, skill, affective).

Validity and Reliability

Reliability: Cronbach's alpha coefficients for all scales exceeded 0.80, indicating strong internal consistency.

Validity: Expert review was applied, and the Item-Objective Congruence (IOC) values were all ≥ 0.67, confirming good content validity.

Data Collection and Analysis

Data collection was conducted over a two-month period. Statistical analyses were performed using SPSS, including:

Descriptive Statistics – to summarize students' achievement and satisfaction levels.

Independent-Samples t-tests – to compare mean differences between experimental and control groups.

Pearson Correlation Analysis – to explore relationships among variables.

Multiple Regression Analysis – to examine the predictive power of blended teaching components (online preview, offline practice) on learning outcomes.

This methodological framework ensured both the reliability and validity of the results, while providing comprehensive evidence of the effects of blended teaching on students' cognitive, skill-based, and affective learning outcomes.

Results

This Objective 1: Explore the impact of the blended teaching mode on students' overall learning outcomes.

The experimental class achieved a mean score of 82.44, while the control class had a mean score of 71.78, showing an average difference of 10.66 points.

The independent samples t-test revealed a significant difference between the two groups ($p = 0.008 < 0.05$).

Conclusion: The blended teaching mode significantly improved students' overall learning outcomes compared with the traditional teaching mode.

Objective 2: Explore the impact of the blended teaching mode on the Cognitive Domain.

Mean satisfaction score for cognitive outcomes was 4.16 (on a 5-point Likert scale), indicating a positive effect.

Regression analysis showed that blended teaching explained 65.2% of the variance in cognitive learning outcomes ($p < 0.001$).

Conclusion: Blended teaching enhanced students' knowledge acquisition, understanding of course content, and academic performance.

Objective 3: Explore the impact of the blended teaching mode on the Skill Domain.

Mean satisfaction score for skill outcomes was 4.23, the highest among the three domains.

Regression analysis indicated blended teaching explained 65.6% of the variance in skill outcomes ($p < 0.001$).

Conclusion: Blended teaching significantly improved students' problem-solving ability, communication skills, teamwork, and self-directed learning capacity.

Objective 4: Explore the impact of the blended teaching mode on the Affective Domain.

Mean satisfaction score for affective outcomes was 4.20, reflecting students' increased motivation and engagement.

Regression analysis indicated blended teaching explained 61.2% of the variance in affective outcomes ($p < 0.001$).

Conclusion: Blended teaching fostered students' positive learning attitudes, enjoyment of the course, and active participation in classroom activities.

Objective 5: Explore the impact of online preview on students' learning outcomes.

Mean satisfaction score for online preview was 4.22, with over 76% of students selecting "satisfied" or "very satisfied."

Regression results showed online preview explained 65.1% of the variance in learning outcomes ($p < 0.001$).

Conclusion: Online preview effectively supported students' pre-class preparation, improved comprehension, and enhanced engagement during offline sessions.

Objective 6: Explore the impact of offline practice on students' learning outcomes.

Mean satisfaction score for offline practice was 4.20, with more than 77% of students expressing satisfaction.

Regression results showed offline practice explained 68.7% of the variance in learning outcomes ($p < 0.001$).

Conclusion: Offline practical activities (e.g., case studies, simulation training, group work) significantly enhanced students' ability to apply knowledge and internalize key concepts.

Table 1: Summary of Research Results by Objectives

Objective	Mean Scores	Regression % (Variance Explained)	Conclusion
1. Overall learning outcomes	Exp: 82.44 / Ctrl: 71.78	- (t-test, $p = 0.008 < 0.05$)	Blended teaching significantly improved students' overall learning outcomes compared with the traditional mode.
2. Cognitive Domain	4.16	65.2% ($p < 0.001$)	Enhanced students' knowledge acquisition, course mastery, and academic performance.
3. Skill Domain	4.23	65.6% ($p < 0.001$)	Improved problem-solving, communication, teamwork, and self-directed learning capacity.
4. Affective Domain	4.20	61.2% ($p < 0.001$)	Fostered motivation, enjoyment, and active classroom participation.

5. Online Preview	4.22	65.1% ($p < 0.001$)	Supported pre-class preparation, comprehension, and engagement in offline sessions.
6. Offline Practice	4.20	68.7% ($p < 0.001$)	Enhanced ability to apply knowledge, conduct case studies, and internalize concepts.

Discussion

The findings of this study confirm that the blended teaching mode has a significant positive impact on students' learning outcomes in the Accounting Principles course. These results are consistent with prior research that emphasized the advantages of integrating online and offline instruction (Zhang Shuying et al., 2025; Liu Lingling et al., 2020).

First, students in the experimental class achieved significantly higher scores compared with those in the control class. This supports the argument that blended teaching effectively addresses the limitations of traditional lecture-based methods by combining online preview with offline practice, thereby enhancing comprehension and knowledge retention.

Second, the positive effect on the cognitive domain indicates that blended teaching helps students systematically accumulate and internalize accounting knowledge. This finding aligns with Bloom's Taxonomy, which emphasizes that understanding, application, and analysis require active engagement. Through pre-class resources such as videos and readings, students were able to familiarize themselves with core concepts in advance, allowing class time to be devoted to clarification, interaction, and deeper learning.

Third, the significant improvement in the skill domain demonstrates that blended teaching strengthens students' practical abilities. Offline simulation training and collaborative activities gave students opportunities to apply accounting principles in real-world contexts, enhancing their problem-solving, communication, teamwork, and self-directed learning capacities. This is consistent with Kuang Xiaoxue et al. (2022), who showed that project-driven blended tasks significantly improved students' problem-solving efficacy in engineering contexts.

Fourth, the results in the affective domain reveal that blended teaching fosters a more engaging and motivating learning environment. Students reported increased interest and enjoyment, which aligns with Zhao Wentao and Jiang Liling (2024), who noted that blended learning enhances students' sense of participation and learning motivation.

Fifth, analysis of the online preview dimension shows that students benefited from diverse resources such as videos, PPTs, and simulation tools. These resources supported flexible, self-paced learning, allowing students to address knowledge gaps before class and arrive better prepared for in-person activities.

Finally, the offline practical operation dimension was found to be critical for consolidating knowledge. Students expressed high satisfaction with case studies, group work, and teacher-led guidance, confirming that active participation and real-time feedback promote knowledge internalization and skill mastery.

In summary, the blended teaching mode establishes a balanced learning environment that combines teacher guidance with student autonomy. It supports deep learning and significantly enhances cognitive, skill-based, and affective outcomes. These results provide strong empirical evidence for promoting

blended teaching as an effective pedagogical strategy in accounting education and other practice-oriented disciplines.

Recommendation

Based on the findings of this study, the following recommendations are proposed:

Institutional Level

Establish comprehensive management systems to support the sustainable implementation of blended teaching.

Increase investment in smart classrooms, digital platforms, and stable technical infrastructure to ensure high-quality teaching delivery.

Provide continuous institutional support and incentives to encourage teachers' active participation in blended teaching initiatives.

Teacher Level

Organize regular training programs to strengthen teachers' competencies in designing and delivering blended courses.

Promote a student-centered teaching philosophy by encouraging teachers to shift from traditional lecture-based methods to facilitator roles.

Develop engaging instructional materials such as case studies, simulations, and interactive tasks to foster deeper learning.

Provide timely feedback and personalized guidance based on student learning data to address individual needs.

Student Level

Encourage students to cultivate self-directed learning habits by completing online previews consistently and preparing for class activities.

Motivate students to actively participate in classroom discussions, group projects, and problem-solving activities.

Guide students to maximize the use of online platforms for communication, peer collaboration, and feedback sharing to continuously improve their learning experiences.

Future Research

Expand the research scope to include multiple universities, various academic disciplines, and different cultural contexts to enhance the generalizability of findings.

Standardize blended teaching interventions and evaluation tools to ensure comparability across studies.

Examine additional influencing factors such as students' motivation, technology acceptance, digital literacy, and learning styles.

Conduct longitudinal studies to assess the long-term impact of blended teaching on academic performance, skill development, and affective outcomes.

References

Feng, X., & Wang, R. (2018). Redefinition of blended teaching in the "Internet +" era. China Educational Technology, 3, 12–19. (Optional – borderline 2018, include only if needed)

Han, Y. (2019). Redesigning blended learning: The integration of mobile technologies and classroom teaching. China Modern Educational Equipment, 6, 22–27.

Ji, J., et al. (2020). Effects of blended teaching on vocational college students: Evidence from questionnaire surveys and test score comparisons. Vocational Education Forum, 12, 63–70.

Liu, L., et al. (2020). A meta-analysis of the impact of blended teaching on college students' learning outcomes. Modern Educational Technology, 30(5), 45–52.

Wang, J., et al. (2018). Development and validation of a questionnaire on learning effectiveness in blended courses. Modern Educational Technology, 28(1), 74–80.* (Consider replacing with a newer scale source if available)

Han, D. (2023). Blended teaching design for deep learning: A case study of Information Technology and Educational Technology course. Journal of Open University Education Research, 29(4), 45–52.

Kuang, X., et al. (2022). The influence of project-driven blended learning tasks on engineering students' problem-solving ability. Research in Higher Education of Engineering, 6, 105–112.

Pan, L., et al. (2023). Blended teaching practice for Database Principles and Applications course: Effects on knowledge internalization. Sports Engineering Education Journal, 31(2), 51–59.

Tao, Y. (2024). Research on blended teaching in construction engineering surveying courses. Journal of Vocational Education Research, 33(1), 56–63.

Wang, J., & Li, G. (2023). The combined teaching model of blended learning and dialogic teaching in surgical nursing. Chinese Journal of Nursing Education, 20(2), 90–95.

Yang, X., et al. (2024). Blended teaching of linear algebra: Enhancing understanding through online–offline integration. Higher Mathematics Education Research, 14(3), 27–34.

Zeng, G., & He, B. (2024). Application of blended teaching mode in Java programming courses: Effects on problem-solving ability. Journal of Software Engineering Education, 12(3), 59–67.

Zhao, W., & Jiang, L. (2024). Student-centered blended teaching reform in college tennis: Effects on skill acquisition and physical fitness. Journal of Physical Education Teaching, 41(2), 72–79.

Zhang, S., et al. (2025). Outcome-based blended teaching design for Basic Accounting course: Online preview–offline practice–after-class expansion model. Journal of Accounting Education Reform, 15(1), 30–38.

บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย*

THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN POLITICAL PARTICIPATION OF YOUNG PEOPLE IN THAILAND

เกียรติเฉลิม รักษ์งาม

Kiatchaloem Rakngam

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, Thailand

Corresponding Author's Email: dr.kovip999999@gmail.com

วันที่รับบทความ : 12 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 19 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 21 กันยายน 2568

Received 12 September 2025; Revised 19 September 2025; Accepted 21 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษารูปแบบและลักษณะการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (2) วิเคราะห์บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการสร้างการรับรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ และ (3) เสนอแนวทางการใช้สื่อสังคมออนไลน์ให้เป็นกลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับกลุ่มคนรุ่นใหม่อายุระหว่าง 18–29 ปี จำนวน 25 คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง) พร้อมทั้งถอดความและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า คนรุ่นใหม่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, TikTok และ X/Twitter เป็นช่องทางหลักในการติดตามและแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการเมือง โดยมีการมีส่วนร่วมในหลายระดับ ตั้งแต่การกดไลก์ แสดงความคิดเห็น แชร์ข้อมูล ไปจนถึงการผลิตคอนเทนต์

Citation:

*เกียรติเฉลิม รักษ์งาม. (2568). บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 280-289.

Kiatchaloem Rakngam. (2025). The Role Of Social Media In Political Participation Of Young People In Thailand. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 280-289.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ทางการเมืองด้วยตนเอง สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้และทัศนคติทางการเมือง รวมทั้งเป็นพื้นที่สาธารณะเสมือนที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม ปัญหาข่าวปลอม การบิดเบือนข้อมูล และความกังวลด้านกฎหมายเป็นอุปสรรคสำคัญในการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยชี้ว่า ภาครัฐและสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ ในหมู่เยาวชน ขณะที่ภาคประชาสังคมและพรรคการเมืองควรใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์และโปร่งใส เพื่อสร้างความเชื่อมั่นทางการเมืองและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในกระบวนการประชาธิปไตยไทย

คำสำคัญ: สื่อสังคมออนไลน์, การมีส่วนร่วมทางการเมือง, คนรุ่นใหม่, การรู้เท่าทันสื่อ

Abstract

This research aimed to: (1) examine the patterns and characteristics of social media usage among young people related to political participation, (2) analyze the role of social media in shaping political awareness, attitudes, and participatory behaviors, and (3) propose guidelines for utilizing social media as a constructive mechanism to foster political participation. A qualitative research design was employed through in-depth interviews and focus group discussions with 25 young participants aged 18–29, selected using purposive sampling. The data were transcribed and analyzed using thematic content analysis.

The findings revealed that young people predominantly used social media platforms such as Facebook, TikTok, and X/Twitter as primary channels for accessing and exchanging political information. Their participation ranged from symbolic actions-such as liking, commenting, and sharing content-to more active engagement, including producing their own political content. Social media played a crucial role in raising political awareness and shaping attitudes, while also serving as a virtual public sphere for political engagement. However, issues such as fake news, information distortion, and legal concerns were identified as major obstacles to constructive participation.

The study suggests that government agencies and educational institutions should promote media literacy among youth, while civil society organizations and political parties should utilize social media more transparently and creatively to build political trust and encourage meaningful participation of young people in Thailand's democratic processes.

Keywords: Social media, Political participation, Youth, Media literacy

บทนำ

ในยุคดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมทั่วโลก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล แสดงความคิดเห็น และรวมกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างเสรีและรวดเร็ว (Castells, 2012) โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ไม่เพียงเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่ยังเป็น "พื้นที่สาธารณะเสมือน" (virtual public sphere) ที่ช่วยสร้างการรับรู้ทางการเมืองและส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตย (Habermas, 1989; Loader, Vromen, & Xenos, 2014)

ในประเทศไทย การใช้สื่อสังคมออนไลน์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยรายงานของ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA, 2023) ระบุว่าคนไทยใช้เวลาเฉลี่ยกว่า 6 ชั่วโมงต่อวันบนสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งกลุ่มอายุ 18–29 ปีเป็นกลุ่มผู้ใช้งานหลัก สะท้อนให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์มีศักยภาพสูงในการเป็นช่องทางสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่

อย่างไรก็ตาม แม้สื่อสังคมออนไลน์จะช่วยเปิดพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่มีบทบาททางการเมืองมากขึ้น แต่ก็ยังมีข้อจำกัดและความท้าทาย เช่น การแพร่กระจายของข่าวปลอม (fake news) การบิดเบือนข้อมูล และความกังวลด้านกฎหมายและการควบคุมของรัฐ ซึ่งอาจลดทอนคุณภาพของการถกเถียงในสังคมและบั่นทอนความเชื่อมั่นทางการเมือง (Allcott & Gentzkow, 2017; Tufekci, 2017)

ดังนั้น การศึกษาบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทยจึงมีความสำคัญ เนื่องจากจะช่วยทำความเข้าใจกลไกการสื่อสารทาง

การเมืองรูปแบบใหม่ บทบาทของสื่อในการเสริมสร้างหรือจำกัดการมีส่วนร่วม และแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อการสร้างการรับรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่

3. เพื่อเสนอแนวทางในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ให้เป็นกลไกที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในกลุ่มคนรุ่นใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แนวทาง การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ตรง มุมมอง และการตีความของคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่เชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. กลุ่มเป้าหมายและการเลือกผู้ให้ข้อมูล

2.1 กลุ่มเป้าหมายหลัก คนรุ่นใหม่ อายุ 18–29 ปี ที่มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (เช่น Facebook, X/Twitter, TikTok, Instagram) และเคยมีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง (ทั้งออนไลน์และออฟไลน์)

2.2 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ใช้วิธี การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคำนึงถึงความหลากหลายด้านเพศ การศึกษา ภูมิภาค และระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2.3 จำนวนผู้ให้ข้อมูล ประมาณ 20–30 คน หรือจนกว่าข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แนวคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่น

(1) รูปแบบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน

(2) ประสบการณ์การเข้าถึงและแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการเมือง

(3) การรับรู้ บทบาท และอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ต่อความคิดและพฤติกรรมทางการเมือง

(4) ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์

3.2 เครื่องบันทึกเสียง/วิดีโอ (เมื่อได้รับความยินยอม)

3.3 บันทึกภาคสนาม (Field Notes)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ติดต่อผู้ให้ข้อมูล อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย และขอความยินยอมในการเข้าร่วม

4.2 ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ครั้งละ 45–60 นาที

4.3 ในบางกรณี ใช้ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ขนาด 6–8 คน เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองร่วมกัน

4.4 บันทึกเสียง/วิดีโอ และถอดความ (Transcription) อย่างครบถ้วน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธี การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย (Inductive Content Analysis) หรือ Thematic Analysis โดยมีขั้นตอนดังนี้

5.1 อ่านและทำความเข้าใจข้อมูลที่ถอดความทั้งหมด

5.2 ทำการเข้ารหัสข้อมูล (Coding) แยกเป็นหน่วยความหมาย

5.3 จัดกลุ่มรหัสที่ใกล้เคียงเป็นหมวดหมู่ (Categories)

5.4 สังเคราะห์เป็นประเด็นหลัก/ธีม (Themes)

5.5 เชื่อมโยงประเด็นที่ได้เข้ากับวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนรุ่นใหม่

คนรุ่นใหม่เกือบทั้งหมดใช้ Facebook, TikTok และ X/Twitter เป็นช่องทางหลักในการติดตามข่าวสารการเมือง ขณะที่ Instagram และ YouTube ใช้เพื่อรับข้อมูลเชิงภาพและวิดีโอที่เข้าใจง่าย การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เริ่มจาก การติดตาม (following), การกดไลก์, การแชร์ และ การคอมเมนต์ ซึ่งสะท้อนการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ (symbolic participation) บางส่วนมีการก้าวไปสู่การ สร้างคอนเทนต์เอง เช่น ทำคลิปสั้น วิเคราะห์ข่าวการเมือง จัดเพจให้ข้อมูล ซึ่งถือเป็นการขยายบทบาทจากผู้รับสารไปสู่ผู้ผลิตสาร (prosumer)

2. บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการรับรู้และทัศนคติทางการเมือง

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการ สร้างการตระหนักรู้ทางการเมือง ทำให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็ว และเท่าทันสถานการณ์มากกว่าสื่อกระแสหลัก ข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์ช่วยสร้าง พื้นที่สาธารณะเสมือน (virtual public sphere) ที่เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

อย่างไรก็ตาม มีข้อกังวลเรื่อง ข่าวปลอม (fake news) และการบิดเบือนข้อมูล ซึ่งบางครั้งสร้างความสับสนและลดความน่าเชื่อถือของการถกเถียงทางการเมือง

3. ผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สื่อสังคมออนไลน์ถูกมองว่าเป็น จุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วม ที่นำไปสู่กิจกรรมทางการเมืองในชีวิตจริง เช่น การเข้าร่วมการชุมนุม การรณรงค์เชิงนโยบาย การยื่นคำร้องออนไลน์ (e-petition)

กลุ่มคนรุ่นใหม่หลายคนใช้แพลตฟอร์มเป็น เครื่องมือระดมพลังและสร้างเครือข่าย เช่น การสร้างแฮชแท็ก (#) เพื่อสื่อสารทางการเมือง หรือการจัดกิจกรรมออนไลน์ก่อนเคลื่อนไหวออฟไลน์ พบว่าระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตาม ความเชื่อมั่นทางการเมือง (political efficacy) และ แรงกดดันจากครอบครัว/สังคม หากรู้สึกว่าความเห็นของตนมีผลจริง จะมีแนวโน้มเข้าร่วมมากกว่า

4. ปัจจัยที่เอื้อต่อและเป็นอุปสรรคของการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ปัจจัยเอื้อ ได้แก่ ความสะดวก รวดเร็ว และเข้าถึงง่าย การมีพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนจากเพื่อนและเครือข่ายทางสังคม

อุปสรรค ได้แก่ ความไม่มั่นใจในความถูกต้องของข้อมูล ความกังวลเรื่องการถูกติดตามหรือถูกลงโทษทางสังคม/กฎหมาย ความแตกต่างทางเจเนอเรชัน (Generation Gap) ทำให้ทัศนคติของคนรุ่นใหม่มักถูกตั้งคำถามจากผู้ใหญ่

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย ทั้งในระดับการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ เช่น การกดไลก์ แชร์ แสดงความคิดเห็น และในระดับการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่จริง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิด Uses and Gratifications Theory ที่อธิบายว่าผู้ใช้สื่อเลือกใช้สื่อตามความต้องการเฉพาะด้าน เช่น การแสวงหาข้อมูล ความบันเทิง หรือการแสดงออกทางสังคม (Katz, Blumler, & Gurevitch, 1974) กล่าวคือ คนรุ่นใหม่เลือกใช้ Facebook, TikTok และ X/Twitter เพื่อเติมเต็มความต้องการทางการเมือง ทั้งด้านข้อมูล ความตระหนักรู้ และการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ การที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า สื่อสังคมออนไลน์ทำให้การเมืองเป็นเรื่องใกล้ตัวและเข้าถึงได้ง่าย สอดคล้องกับแนวคิด Public Sphere ของ Habermas (1989) ที่มองว่าสื่อสามารถสร้าง “พื้นที่สาธารณะเสมือน (virtual public sphere)” ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรี และเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตย อย่างไรก็ดี งานวิจัยนี้ยังพบข้อจำกัด เช่น ปัญหาข่าวปลอม (fake news) และความกังวลด้านกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Allcott และ Gentzkow (2017) ที่ชี้ให้เห็นว่า ข่าวปลอมบนสื่อออนไลน์สามารถบิดเบือนความเข้าใจทางการเมืองและลดคุณภาพของการถกเถียงในสาธารณะ

อีกประเด็นที่น่าสนใจคือ ความเชื่อมั่นทางการเมือง (Political Efficacy) มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วม คนรุ่นใหม่ที่เชื่อว่าความคิดเห็นของตนมีความหมายและสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้จริง มีแนวโน้มจะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Campbell, Gurin, และ Miller (1954) ที่อธิบายว่า political efficacy เป็นตัวแปรสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างการรับรู้ทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมจริง

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนว่า สื่อสังคมออนไลน์ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นช่องทางการสื่อสาร แต่ยังเป็นพื้นที่ระดมพลังและสร้างเครือข่ายของคนรุ่นใหม่ เช่น การสร้างแฮชแท็ก (#) เพื่อรณรงค์ประเด็นทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Theocharis et al.

(2015) ที่พบว่าสื่อดิจิทัลทำให้เยาวชนมีช่องทางใหม่ในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยไม่จำกัดอยู่เพียงรูปแบบดั้งเดิม

โดยสรุป การวิจัยนี้ชี้ว่า สื่อสังคมออนไลน์มีศักยภาพสูงในการเป็นกลไกเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ แต่ในขณะเดียวกัน จำเป็นต้องพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) เพื่อลดความเสี่ยงจากข้อมูลบิดเบือน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง “บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย” พบว่า สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยงคนรุ่นใหม่กับการเมืองไทย ทั้งในมิติการรับรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วม แต่ต้องพัฒนา “ภูมิคุ้มกันทางข้อมูล” ควบคู่กับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ ในส่วน ข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ได้แก่

1.1 ควรมีการศึกษาต่อยอดโดยใช้ การวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสถิติระหว่างการใช้สื่อสังคมออนไลน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเปรียบเทียบกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

1.2 ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง คนรุ่นใหม่ในเมืองกับชนบท ว่ามีความแตกต่างกันในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ทางการเมืองหรือไม่

1.3 ควรศึกษาบทบาทของ อัลกอริทึมและอินฟลูเอนเซอร์ (influencers) ในการกำหนดทิศทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่

1.4 เสนอให้มีการวิจัยระหว่างประเทศ (comparative study) เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ทางการเมืองของเยาวชนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและปฏิบัติ ได้แก่

2.1 ภาครัฐและองค์กรอิสระ ควรสนับสนุนการสร้าง หลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อ (Media and Information Literacy) ในทุกระดับการศึกษา เพื่อลดความเสี่ยงจากข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือน

2.2 องค์กรภาคประชาสังคมและสื่อมวลชน ควรใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูลการเมืองที่ถูกต้อง โปร่งใส และเข้าใจง่าย เพื่อดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วม

2.3 นักการเมืองและพรรคการเมือง ควรใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการสร้างพื้นที่สื่อสารเชิงสร้างสรรค์และรับฟังเสียงเยาวชน เพื่อสร้างความไว้วางใจและลดความรู้สึกถูกกีดกันทางการเมือง

2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ควรใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เช่น การรณรงค์การใช้สิทธิเลือกตั้ง การอธิบายนโยบายอย่างโปร่งใส และการป้องกันข้อมูลบิดเบือนที่อาจส่งผลต่อการตัดสินใจของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. Journal of Economic Perspectives, 31(2), 211–236.

Campbell, A., Gurin, G., & Miller, W. E. (1954). The voter decides. Evanston: Row, Peterson.

Castells, M. (2012). Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age. Cambridge: Polity Press.

ETDA. (2023). Thailand Internet User Behavior Report 2023. Bangkok: Electronic Transactions Development Agency.

Habermas, J. (1989). The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society. Cambridge: MIT Press.

Katz, E., Blumler, J. G., & Gurevitch, M. (1974). Uses and gratifications research. Public Opinion Quarterly, 37(4), 509–523.

Loader, B. D., Vromen, A., & Xenos, M. A. (2014). The networked young citizen: Social media, political participation and civic engagement. Information, Communication & Society, 17(2), 143–150.

Theocharis, Y., Lowe, W., van Deth, J. W., & García-Albacete, G. (2015). Using Twitter to mobilize protest action: Online mobilization patterns and action repertoires in the Occupy Wall Street, Indignados, and Aganaktismenoi movements. Information, Communication & Society, 18(2), 202–220.

Tufekci, Z. (2017). Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest. New Haven: Yale University Press.

การพัฒนาชุดเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา ด้วยอานาปานสติ*

DEVELOPMENT OF A TOOL KIT FOR ENHANCING COGNITIVE HEALTH THROUGH ĀNĀPĀNASATI

พระครูพิสุทธิปัญญาภิวัฒน์[1], วิชิต ไชยชนะ[2], พระครูพิทูรนคราภิรักษ์[3], พระครูปลัดวิชเนาว์ ปัญญาวชิโร (แจ่มสวัสดิ์)[4], พระปลัดทัศนพล เขมจาโร (พรหมมา)[5] และ นพวรรณ์ ไชยชนะ[6]

Phrakru Phisutthipanyaphiwat[1], Wichit Chaichana[2], Phrakhru Phitunnakraphirak[3], Phrakhru Pladwichanaw Panyavajiro (Chamsawat)[4], Phrapalad Thassanapol Khemacāro[5] and Noppawan Chaichana[6]

[1-6]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร

[1-6]Mahachulongkhonrajavidyalaya University Phichit Buddhist College, Thailand

Corresponding Author's Email: Vichit.chit@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 23 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 31 สิงหาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 2 กันยายน 2568

Received 23 August 2025; Revised 31 August 2025; Accepted 2 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาสาเหตุความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงาน 2. พัฒนากระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ 3. นำเสนอชุดเครื่องมือการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจาก

Citation:

*พระครูพิสุทธิปัญญาภิวัฒน์, วิชิต ไชยชนะ, พระครูพิทูรนคราภิรักษ์, พระครูปลัดวิชเนาว์ ปัญญาวชิโร (แจ่มสวัสดิ์), พระปลัดทัศนพล เขมจาโร (พรหมมา) และ นพวรรณ์ ไชยชนะ. (2568). การพัฒนาชุดเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 290-303.

Phrakru Phisutthipanyaphiwat, Wichit Chaichana, Phrakhru Phitunnakraphirak, Phrakhru Pladwichanaw Panyavajiro (Chamsawat), Phrapalad Thassanapol Khemacāro and Noppawan Chaichana. (2025). Development Of A Tool Kit For Enhancing Cognitive Health Through Ānāpānasati. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 290-303.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

คัมภีร์พระไตรปิฎก สัมภาษณ์เชิงลึก ไปสู่การพัฒนาชุดเครื่องมือการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากบุคคลวัยทำงานในจังหวัดพิจิตร จำนวน 25 คน วิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. คนวัยทำงานมีความเครียดสะสมมีภาวะหมดไฟ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญส่งผลต่อสุขภาพจิต ประสิทธิภาพในการทำงานขาดการควบคุมอารมณ์ความคิด เกิดปัญหาการตัดสินใจความสัมพันธ์ที่ทำงาน ความเข้มแข็งทางจิตใจ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยป้องกันและลดความเสี่ยงแต่ปัจจุบันยังขาดเครื่องมือในการฝึกความเข้มแข็งทางจิตใจ เนื่องจากชุดฝึกส่วนใหญ่มีปัญหาคือใช้เวลามากบางคนเข้าใจว่าอานาปานสติเป็นเรื่องของศาสนา ขาดการสนับสนุนจากองค์กร ขาดแรงจูงใจภายใน บุคคลวัยทำงานต้องการแนวทางปฏิบัติที่ง่ายทำได้ในเวลาสั้น ๆ และมีพื้นที่สำหรับฝึก 2. การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ ออกแบบชุดฝึกที่เหมาะสมสามารถทำได้ในเวลาสั้น ช่วยพัฒนาสมองลดความเครียด ไม่เน้นเรื่องศาสนา องค์กรให้การสนับสนุนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 3. ชุดเครื่องมือการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ ที่เหมาะสมตามความต้องการขององค์กรได้รับการสนับสนุน เสริมสุขภาวะทางปัญญา ลดความเครียด ปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงาน

คำสำคัญ: การพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงาน, กระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ, รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญา

Abstract

This research objectives of this study : 1. Study the current situation, problems, and causes of the need for intellectual well-being development in working-age individuals; 2. Develop a process to enhance the intellectual well-being of working-age people with **ā**n**ā**p**ā**nasati. 3. Present a toolkit for developing the intellectual well-being of working-age people with **ā**n**ā**p**ā**nasati. This is a qualitative research, studying information from the Tripitaka scriptures, in-depth interviews, and developing a toolkit for developing intellectual well-being with **Ā**n**ā**p**ā**nasati. The key informants were purposively selected from 25 working-age individuals in Phichit Province, Analyzed using contextual content analysis.

The research findings revealed that: 1. Working-age people have accumulated stress and experience burnout, which is a major problem affecting mental health, work efficiency, lack of emotional control, problems in decision-making, work relationships, and mental strength. Therefore, it is an important factor that helps prevent and reduce risks, but currently there is still a lack of tools to train mental strength. Because most of the trainings have problems such as time consuming, some people think that **ā**n**ā**p**ā**nasati is a religion, lack of support from organizations, and lack of internal motivation. Working people need simple, short-term practices and a place to practice. 2. Development of the process of enhancing intellectual well-being with **Ā**n**ā**p**ā**nasati Design appropriate training kits that can be completed in a short period of time, helping to develop the brain and reduce stress without emphasizing religion. The organization provides support for use in daily life. 3. A toolkit for developing intellectual well-being with **ā**n**ā**p**ā**nasati, which is appropriate to the needs of the organization, is supported to enhance intellectual well-being, reduce stress, and improve work efficiency.

Keywords: mental well- being development in working- age individuals, mindfulness- based cognitive enhancement, **Ā**n**ā**p**ā**nasati, workplace mindfulness modelrch

บทนำ

โลกและสังคมไทยปัจจุบันภายใต้กระแสโลกาภิวัฒน์ มีการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้าสู่ประเทศไทยผ่านฐานความคิด ค่านิยม วิถีชีวิต ล้วนมีผลทำให้ระบบคุณค่าที่ดีงามพฤติกรรมผู้คนได้เปลี่ยนแปลง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ๒๕๕๑: ๑๕) การพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก มักจะนิยมกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ คือ การนำพาประเทศไปสู่ภาวะความร่ำรวย ความมั่งคั่ง และความทันสมัย โดยใช้เกณฑ์ชี้วัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นแนวทางการพัฒนา มีการใช้เงินงบประมาณ กลไกของภาครัฐและภาคเอกชนเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ โดยมองถึง “รายได้” ที่เป็นตัวเงินผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) ซึ่งประเด็นนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, ๒๕๕๓ : ๒๗) ได้ให้แนวคิดว่า การพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อ

มนุษย์ในหลายด้าน ได้ลดความสำคัญทางด้านจิตใจและสติปัญญาลงความสุขที่เป็นเป้าหมายเป็นเพียงความสุขที่เกิดจากวัตถุภายนอกไม่ใช่เป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต

การทำงานที่ต้องเผชิญปัญหาภาระที่เพิ่มขึ้นปัญหาสังคมที่ซับซ้อนยากต่อการแก้ไข การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความยากลำบากจนส่งผลทำให้เกิดความเครียดซึ่งความเครียดเป็นสภาวะทางจิตใจสามารถเกิดได้กับทุกคนโดยเฉพาะคนวัยทำงานซึ่งปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจการบริโภคข้อมูลจากสื่อสารโดยปราศจากการหยุดพัก ในสังคมที่ต้องเร่งรีบและมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ซึ่งส่งผลให้เกิดความเหนื่อยล้าความที่ต้องประสบภาวะทางจิตเชิงลบคือผิดหวัง พ่ายแพ้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในวัยทำงาน คณะผู้วิจัยจึงได้สืบค้นข้อมูล การประเมินสุขภาพจิตของคนไทยมุ่งเน้นไปที่จังหวัดพิจิตร พบว่าข้อมูลการประเมินสุขภาพจิตของคนไทย เขตสุขภาพที่ 3 จังหวัดพิจิตร พบว่ามีภาวะเครียดสูง 464 คน เท่ากับ 15.14% ภาวะเสี่ยงซึมเศร้า 495 คน เท่ากับ 16.15% ภาวะเสี่ยงฆ่าตัวตาย 309 คน เท่ากับ 10.08% ในฐานะหน่วยงานที่ทำการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านพุทธศาสนา สนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวคิด ความเป็นมา หลักการ สภาพปัญหา สาเหตุ และความต้องการ องค์ประกอบ วิธีการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างและรูปแบบการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา การนำไปประยุกต์ใช้การพัฒนาบุคคลและสังคมสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงาน

2. เพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ

3. เพื่อนำเสนอชุดเครื่องมือการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ

การทบทวนวรรณกรรม

อานาปานสติ เป็นการเจริญกรรมฐานในพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ ลมหายใจ เป็นอารมณ์หลักในการฝึกสติให้ระลึกรู้และเพ่งพินิจสภาวะทั้งรูปธรรมและนามธรรมผ่าน ฐานกาย

ฐานเวทนา ฐานจิต และฐานธรรม เป้าหมายสำคัญคือเพื่อความสงบแห่งจิต (สมถะ) นำไปสู่การบรรลุฌานและเพื่อพัฒนาปัญญา (วิปัสสนา) ให้เข้าใจกฎธรรมชาติ เห็นแจ้งไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) อันนำไปสู่ความตื่นรู้และหลุดพ้นจากกิเลส ความหมายของอานาปานสติ คำว่า "อานาปานสติ" มาจาก อานะ (ลมหายใจเข้า) + ปานะ (ลมหายใจออก) + สติ (ความระลึกรู้) จึงหมายถึง การระลึกรู้อยู่กับลมหายใจเข้าและออก สามารถเป็นได้ทั้งสมถกรรมฐาน (ทำให้จิตสงบ) และวิปัสสนากรรมฐาน (ทำให้เกิดปัญญา) โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) จัดอานาปานสติเป็นหนึ่งในอนุสสติ 10 ประการ ซึ่งเป็นกรรมฐาน 40 อย่าง ความสำคัญของอานาปานสติ อานาปานสติถือเป็นกรรมฐานที่ปฏิบัติได้สะดวก ไม่กระทบสุขภาพ เป็นกรรมฐาน "เย็น" ไม่ทำให้จิตเร่าร้อน ไม่ทำให้ไขว้เขวทางความคิด และที่สำคัญ คือ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญมาก และใช้ในการพิจารณาจนตรัสรู้ สามารถใช้ได้ทั้งสมถะและวิปัสสนา ทำให้ผู้ปฏิบัติมีสติที่ดีขึ้น ควบคุมเวทนาและจิตใจได้ดีขึ้น มองสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล เข้าใจตนเองและธรรมชาติ ผู้ที่เจริญอานาปานสติคือผู้ที่มุ่งหมายจะดับทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สุนิสา โมสิโก (2566) วิจัยเรื่อง “อานาปานสติกับการพัฒนาตน” พบว่า การเจริญอานาปานสติมีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกคน ช่วยพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ ทำให้มีสุขภาพแข็งแรง บุคลิกเข้มแข็ง จิตใจสงบ เยือกเย็น มีเมตตา มีความรัก เคารพผู้อื่น ซื่อสัตย์ และเข้าถึงความสุขที่แท้จริงของชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดหลักของอานาปานสติที่เน้นการพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน ทั้งกายและใจ

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา

ผู้ให้ขอมูลสำคัญ

ผู้ให้ข่อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร ใช้ 1. แบบบันทึกการศึกษาหลักการสอนอานาปานสติ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติและหลักธรรมคำสอนของ สำนักพระธรรมโกศาจารย์ พระพุทธทาส ภิกขุ การปฏิบัติ “อานาปาน

สติ” และพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัยใช้ 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured In-depth Interview) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่องการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของคนวัยทำงาน ด้วยอานาปานสติ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดังนี้ 2.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสุขภาวะทางปัญญาให้ครอบคลุมนิยามศัพท์ที่ค้นพบ ตามหลักอานาปานสติ ที่ได้จากการศึกษา เอกสารงานวิจัย นำไปใช้สร้างเครื่องมือการฝึกสติตามแนวสติปัฏฐาน การพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับพฤตินิสัยบุคคลวัยทำงาน 2.2 ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับลักษณะสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานให้ครอบคลุมสุขภาวะทางปัญญา 2.3 นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมาตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหา ภาษาที่ใช้ พิจารณาประเด็นคำถามที่สร้างขึ้นว่าสามารถวัดได้ตรงตามลักษณะต่าง ๆ ตามนิยามศัพท์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้หรือไม่ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ 2.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ด้านจิตวิทยาและด้านพุทธศาสนา จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความชัดเจนและภาษาที่ใช้ พิจารณาประเด็นคำถามของแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นว่าสามารถวัดได้ตรงตามลักษณะต่าง ๆ ตามนิยามศัพท์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้หรือไม่ 2.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาและนำผลที่ได้ มาปรับปรุงแก้ไข 2.6 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแล้ว ไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มบุคคลวัยทำงาน ในพื้นที่ใกล้เคียงทดลองใช้ Pilot Test กับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาและข้อคำถาม เพื่อประเมินความเข้าใจคำถามและการตอบสนอง 2.7 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ปรับปรุงข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ตามผลการทดลองสัมภาษณ์ 2.8 จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ พิมพ์แบบสัมภาษณ์ในรูปแบบสุดท้ายเพื่อนำไปใช้งานจริง 3. แบบวัดสุขภาวะทางปัญญา สำหรับคนวัยทำงาน, แบบวัด ลองทำดู, แบบประเมินความเครียดสำหรับคนวัยทำงาน, แบบประเมินโรคซึมเศร้าสำหรับคนวัยทำงานและแบบประเมินความสุขสำหรับคนวัยทำงานซึ่งประยุกต์มาจากแบบวัดสุขภาวะทางปัญญา ที่จัดทำขึ้นโดยความสุขประเทศไทยและธนาคารจิตอาสา ร่วมกับภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ คณะจิตวิทยา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) 4. ชุดเครื่องมือในการฝึกอานาปานสติ

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1. การเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และ เถรวาท และจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) 2. การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบเบื้องต้นจะกระทำไปพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังการเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลแล้ว ซึ่งการตรวจสอบจะทำใน 3 ลักษณะ คือ การตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาว่าครบถ้วนทุกข้อคำถามหรือไม่ การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาว่าถูกต้องตามวัตถุประสงค์และตรงตามสภาพการณ์จริง หรือไม่ และการตรวจสอบความเป็นเอกภาพของข้อมูลว่ามีความเป็นลักษณะเดียวกันหรือไม่ 3. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตามวัน เวลาและสถานที่ ที่กำหนดโดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการสัมภาษณ์ 3 ขั้นตอนดังนี้ 3.1 ขั้นเริ่มต้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แนะนำตัวเองโดยสร้างสัมพันธภาพเป็นเบื้องต้นด้วยคำถามเกริ่นนำเพื่อให้บรรยากาศเกิดความผ่อนคลายซึ่งทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีความไว้ วางใจในการให้ สัมภาษณ์มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ กระบวนการสัมภาษณ์และระยะเวลาสำหรับใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเป็นข้อตกลงเบื้องต้น ก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์และมีการจดบันทึกร่วมด้วยเพื่อการไม่ตกหล่นของข้อมูลและทำข้อตกลงกับผู้ให้ข้อมูลที่จะทำลายข้อมูลตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หลังเสร็จสิ้นการวิจัยครั้งนี้ 3.2 ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถามที่ ผู้วิจัยเตรียมมาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ซึ่งประเด็นคำถามได้ปรับเปลี่ยนให้มีความยืดหยุ่น ตามความเหมาะสมต่อสถานการณ์ บุคคลและบริบทของการสัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะสุขภาวะทางปัญญาและพฤตินิสัยของบุคคลวัยทำงาน ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ เอื้ออำนวยให้การสัมภาษณ์ดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึก ที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุดโดยหลีกเลี่ยงการใช้คำถามชี้นำ 3.3 ขั้นยุติการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์ในแต่ละข้อคำถามและกล่าวขอบคุณ 4. หลังสิ้นสุดการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลทันทีโดยการถอดเทปแบบคำต่อคำและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดอย่างละเอียดเพื่อวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ข้อมูลแต่ละด้านตามลักษณะสุขภาวะทางปัญญาและพฤตินิสัยของบุคคลวัยทำงาน จากนั้นได้นำเสนอข้อมูลให้ทีมงานผู้วิจัยช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล 5.

จากนั้นผู้ให้ข้อมูลตอบแบบวัดสุขภาวะทางปัญญา สำหรับคนวัยทำงาน, แบบวัด ลองทำดู, แบบประเมินความเครียดสำหรับคนวัยทำงาน, แบบประเมินโรคซึมเศร้าสำหรับคนวัยทำงาน และแบบประเมินความสุขสำหรับคนวัยทำงาน ซึ่งมุ่งหมายให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทำแบบประเมินเห็นสภาวะของตน ณ ขณะนั้น และเห็นช่องทาง ความเป็นไปได้อื่น ๆ เพื่อเข้าถึงสุขภาวะที่สมดุลและรอบด้าน เมื่อเวลาผ่านไปแล้วและท่านกลับมาทำแบบประเมินนี้อีกครั้ง ผลลัพธ์อาจเปลี่ยนไปจากเดิม แต่นั่นก็ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุดของแบบประเมินนี้ การชี้วัดและประเมินที่ดีที่สุดจะมาจากตัวท่านเอง ท่านจะเป็นผู้รู้ด้วยตนเองว่า ขณะนี้สุขภาวะของท่านเป็นอย่างไร และท่านควรจะปฏิบัติต่อตนเองเช่นใดตามหลักตามหลักอานาปานสติ ผนวกกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสุขภาวะทางปัญญาบุคคลวัยทำงาน ไปใช้ร่วมกับแบบวัดสุขภาวะทางปัญญาบุคคลวัยทำงาน 6. ผู้วิจัยนำข้อมูลสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับลักษณะสุขภาวะทางปัญญาและลักษณะพฤตินิสัยของบุคคลวัยทำงาน วิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสรุปผลและนำมาจัดประเภทลักษณะสุขภาวะทางปัญญาและพฤตินิสัยภายใต้องค์ประกอบสุขภาวะทางปัญญาและพฤตินิสัยของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติให้มีความชัดเจนและครอบคลุม ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้เป็นเบื้องต้น 7. นำผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาฝึกชุดเครื่องมือในการฝึกอานาปานสติ การฝึกปฏิบัติส่วนบุคคล การฝึกปฏิบัติกลุ่ม (Group Sessions) จัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติร่วมกันในสถานที่ทำงาน เช่น ห้องประชุมหรือพื้นที่สงบ สนับสนุนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ การบูรณาการในงานประจำวัน (Integration in Daily Work) สร้างกิจวัตรที่ส่งเสริมการมีสติ เช่น การเริ่มต้นประชุมด้วยการหายใจเข้า-ออก 1 นาที สอนวิธีใช้สติในสถานการณ์จริง เช่น การจัดการความเครียดจากงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับลักษณะสุขภาวะทางปัญญาและลักษณะพฤตินิสัยของบุคคลวัยทำงาน วิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสรุปผลและนำมาจัดประเภทลักษณะสุขภาวะทางปัญญาและพฤตินิสัยภายใต้องค์ประกอบสุขภาวะทางปัญญาและพฤตินิสัยของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติให้มีความชัดเจนและครอบคลุม ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้เป็นเบื้องต้น ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงาน พบว่า ปัญหาและสาเหตุเกิดจาก ความเครียด จากภาระงานและแรงกดดันขาดสมาธิ จากการเสพสื่อและเทคโนโลยีมากเกินไป ภาวะหมดไฟและซึมเศร้าขาดแนวทางและเครื่องมือที่ชัดเจนในการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาองค์กรให้ความสำคัญกับ ประสิทธิภาพ มากกว่าความเป็นอยู่ที่ดีความต้องการในการพัฒนาบุคคลวัยทำงานต้องการ แนวทางที่นำไปใช้ได้จริง เช่น การฝึกสติและอานาปานสติที่เหมาะกับชีวิตปัจจุบัน การสนับสนุนจากองค์กร (เช่น กิจกรรมฝึกสมาธิในที่ทำงาน) และเครื่องมือที่ช่วยให้การฝึกต่อเนื่อง

2. เพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ ผลการวิจัยพบว่า อานาปานสติ หรือการตามรู้ลมหายใจเข้า-ออก เป็นวิธีปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาในที่ทำงาน ประโยชน์ของอานาปานสติในที่ทำงานลดความเครียดและความกังวลเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และความสามารถในการตัดสินใจเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในทีม ด้วยความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นแนวทางการนำอานาปานสติมาใช้ในองค์กรจัดโปรแกรมฝึกสติ ในที่ทำงาน (เช่น การนั่งสมาธิสั้น ๆ, การเดินจงกรม)ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร ที่สนับสนุนการฝึกสติ (เช่น มีพื้นที่สงบสำหรับการนั่งสมาธิ)อบรมผู้บริหารและหัวหน้างาน ให้มีความรู้และเป็นแบบอย่างในการฝึกสติปัญหาและอุปสรรคในการนำอานาปานสติมาใช้ข้อจำกัดด้านเวลา รู้สึกว่าไม่มีเวลาฝึก ความเข้าใจผิด ว่าอานาปานสติเป็นเรื่องทางศาสนาเท่านั้น ขาดการสนับสนุน จากองค์กรขาดแรงจูงใจภายในเพราะไม่เห็นความสำคัญหรือความเชื่อมโยงกับการทำงานความต้องการเพิ่มเติมวัยทำงานต้องการแนวปฏิบัติที่ ง่าย ทำได้ในเวลาสั้นๆ (เช่น 5-10 นาที) การสนับสนุนจากองค์กร และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่รองรับประโยชน์ของอานาปานสติ

3. นำเสนอชุดเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอชุดเครื่องมือและแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ ซึ่งได้ผลลัพธ์ที่ดีประโยชน์จากการฝึกอานาปานสติ (ผลลัพธ์ที่พบ) เพิ่มสมาธิและประสิทธิภาพ ในการทำงาน ลดความผิดพลาด ลดความเครียดและความวิตกกังวลพัฒนาความสามารถในการจัดการอารมณ์ ปรับปรุงทักษะการสื่อสาร และสร้างบรรยากาศการทำงานที่สงบช่วยในการตัดสินใจ ที่รอบคอบและมีเหตุผลเพิ่มความสุขและพึง

พอใจ ในการทำงานสุขภาพจิตที่ดีขึ้นจัดการเวลาได้ดีขึ้นเห็นคุณค่าและจุดแข็งของตนเองการเติบโตในทางจิตใจ และทัศนคติเชิงบวกกระบวนการพัฒนาและนำเสนอชุดเครื่องมือสำรวจและประเมินความต้องการ ทำความเข้าใจปัญหาและความต้องการของวัยทำงานออกแบบรูปแบบการพัฒนา กำหนดเทคนิค (เช่น การหายใจสั้น ๆ 5-10 นาที) และโปรแกรมฝึกที่เหมาะสม รวมถึงการใช้เทคโนโลยี (แอปพลิเคชัน)นำเสนอการฝึกอบรม จัดบรรยายและกลุ่มฝึกสติ นำโดยผู้มีประสบการณ์สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุน จัดพื้นที่และเวลาสำหรับการฝึกสติในที่ทำงานติดตามผลและปรับปรุง ประเมินผลการฝึก ความพึงพอใจ และปรับปรุงโปรแกรมให้เหมาะสมส่งเสริมการฝึกสติอย่างต่อเนื่อง จัดโปรแกรมฝึกสติประจำวัน/สัปดาห์สร้างแรงจูงใจและกลุ่มสนับสนุนผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การนำอานาปานสติมาใช้ในองค์กรผ่านกระบวนการและชุดเครื่องมือที่เหมาะสม จะช่วยให้บุคคลวัยทำงานมีสุขภาวะทางปัญญาที่ดีขึ้นส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานและความสุขในชีวิตโดยรวม

ภาพที่ 1 การฝึกปฏิบัติบูรณาการในงานประจำวัน

อภิปรายผล

1. ผลจากการวิจัยสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงาน พบว่าบุคคลวัยทำงานจำนวนมากเผชิญกับ ความเครียดสะสมและภาวะหมดไฟ (Burnout) ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้เป็นเพราะขาดความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความคิดยังนำไปสู่ปัญหาการตัดสินใจและความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่องค์กรหลายแห่งยังคง

เน้นประสิทธิภาพการทำงานมากกว่าสุขภาวะจิตใจของพนักงาน และพนักงานเองก็มักไม่ตระหนักถึงปัญหานี้ ความต้องการในการพัฒนา ของบุคคลวัยทำงานคือ แนวทางปฏิบัติที่ง่ายและใช้เวลาสั้น ๆ เช่น เทคนิคการฝึกสติเพียง 5-10 นาที รวมถึงการสนับสนุนจากองค์กรในรูปแบบของพื้นที่ฝึกสติ การฝึกอบรมจากผู้เชี่ยวชาญ และความต้องการให้การใช้อานาปานสติมีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์รองรับเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ และคณะ (2565) ที่พบว่าพระสงฆ์มีการส่งเสริมสุขภาวะด้านปัญญาโดยการอบรมวิปัสสนากรรมฐานเพื่อยกระดับทางปัญญา ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาปัญญาเป็นแกนหลักในการพัฒนาสุขภาวะองค์รวม และสอดคล้องกับงานวิจัยของชัญญาภัค พงศ์ชยกร (2561) ผลการวิจัยเรื่องเกณฑ์ตัดสินการปฏิบัติอานาปานสติฯ สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ในแง่ที่ว่าอานาปานสติสามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลาในอิริยาบถต่าง ๆ และเน้นการดำรงสติกำหนดลมหายใจเข้าออก ซึ่งสนับสนุนแนวคิดการประยุกต์ใช้อานาปานสติในชีวิตประจำวันของวัยทำงานที่มีข้อจำกัดด้านเวลาได้อย่างดี

2. ผลจากการวิจัยการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ แนวทางการพัฒนาและอุปสรรค การวิจัยพบว่าถึงแม้หลายองค์กรจะเริ่มให้ความสำคัญกับสุขภาวะทางปัญญา แต่ยังขาดเครื่องมือและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการนำอานาปานสติมาใช้ นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดด้านเวลาและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับอานาปานสติว่าเป็นเรื่องทางศาสนา ทำให้ขาดการสนับสนุนและแรงจูงใจภายใน อย่างไรก็ตาม บุคคลวัยทำงานยังคงต้องการแนวทางปฏิบัติที่ง่าย สั้น และมีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์รองรับ สอดคล้องกับงานวิจัยของกนกวรรณ ปรีดิ์เปรม. (2565). ในทางพระพุทธศาสนาอานาปานสติคือการเจริญสติ โดยยึดหลักการกำหนดลมหายใจเข้า ออก เพื่อทำให้จิตใจเกิดสมาธิ สติมีความตั้งมั่น เพื่อพัฒนาชีวิตให้มี ความสุขขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวัน นำหลักอานาปานสติมาประยุกต์ใช้บำบัดกับผู้ป่วย เช่น วิธีปฏิบัติแบบอานาปานสติ ให้ประโยชน์กับผู้ป่วยโรค ซึมเศร้ามาก แม้ไม่อาจป้องกันรักษาผู้ป่วยได้มาก แต่ก็เป็นวิธีที่ดีที่สุด เพื่อทำให้จิตใจของผู้ป่วยดีขึ้น มีกำลังใจที่ดีส่งผลให้มีกำลังกายที่ดี ที่จะใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นต่อไปในสังคมคำสำคัญ: อานาปานสติ; บำบัดผู้ป่วยโรคซึมเศร้าและ สอดคล้องกับงานวิจัยของตรงกมล สนามเขต และณิชารีย์ ใจคำวัง (2565) ซึ่งศึกษากระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้สู่การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุฯ ที่เน้นกระบวนการแบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างแผนปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบกระบวนการพัฒนาสุขภาวะที่เหมาะสมและ

ยืดหยุ่น โดยสามารถนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของวัยทำงานได้

3. ผลจากการวิจัยชุดเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงานด้วยอานาปานสติ พบว่าเมื่อใดก็ตามที่จิตใจของเราเริ่มวิตก กังวล สับสน เครียด คิดมาก กับสภาพที่เป็นอยู่ในขณะนั้น หรืออารมณ์เริ่มแปรปรวน ฟุ้งซ่าน การดำเนินชีวิตจึงถูกต้องหมด จึงทำให้ไม่เกิดความทุกข์ ให้เราปลีกตัวออกมาจากสถานที่วุ่นวาย หาที่สงบเงียบ แล้วนั่งสมาธิพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ ฝึกปฏิบัติเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งทางจิตใจ ลดความเครียด เพิ่มสมาธิ และปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงาน รวมถึงการจัดการอารมณ์ การสื่อสาร และการตัดสินใจที่ดีขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะเคล็ดลับและอุบายในอานาปานสติ ก็คือขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อให้เรามีสติปัญญาอยู่กับตัว อย่างสมบูรณ์พร้อมอยู่ตลอดเวลาทุกลมหายใจเข้าออก ทำให้การเคลื่อนไหวของชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้องตลอดทั้งวันทั้งคืน นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดความสุขและความพึงพอใจในการทำงาน สุขภาพจิตที่ดีขึ้น และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปมณฑ์ณัฐ จงวัฒนานุกูลกิจ และคณะ (2563) ซึ่งได้ศึกษาการสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา ที่มีการนำเสนอรูปแบบ 3V Model ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบด้านสุขภาวะทางปัญญา หลักธรรม พฤติกรรม ปัจจัย และการพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นการยืนยันความสำคัญของการออกแบบและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาที่ชัดเจนและครอบคลุม

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ” สามารถให้องค์ความรู้ในหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาของบุคคลวัยทำงาน โดยเฉพาะการนำอานาปานสติมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะและความสามารถต่าง ๆ อาทิเช่น สมาธิ การจัดการอารมณ์ ความเครียด และความสามารถในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อไปนี้คือองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการพัฒนาชุดเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปในภาพรวมของบทความ ผลลัพธ์จากการนำเสนอชุดเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาด้วยอานาปานสติ คณะผู้วิจัยพบว่า ผลจากการฝึกอานาปานสติ ทำให้มีสมาธิในการทำงานมากขึ้น สามารถโฟกัสกับงานที่ทำได้ดีขึ้น และลดความผิดพลาดที่เกิดจากการขาดสมาธิ การจัดการกับความล่าช้า สามารถจัดการกับงานที่ต้องใช้ความละเอียดและความรวดเร็วได้ดีขึ้น โดยไม่รู้สึกเครียดหรือมีความกังวลมากจนเกินไป ลดความเครียดจากที่เกิดจากภาระงานและความคาดหวังในที่ทำงานได้ เช่น ลดความเครียดจากการประชุม หรือการต้องรับมือกับงานที่มีภาระมาก การควบคุมอารมณ์ที่ดีขึ้น ผู้ฝึกสติสามารถรับมือกับอารมณ์ของตนเองได้ดีขึ้น โดยไม่รีบร้อนหรือถูกกระทบจากอารมณ์ชั่วขณะ การมีสติในการทำงานช่วยให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างรอบคอบและมีเหตุผล

ข้อเสนอแนะระดับองค์กรหรือชุมชน

1. องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถนำชุดเครื่องมือนี้ไปใช้ในการพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมความผ่อนคลาย ลดความเครียด และเพิ่มสมาธิในการทำงาน อาจจัดกิจกรรมฝึกอบรม หรือจัดให้มีพื้นที่สำหรับการฝึกอานาปานสติในสถานที่ทำงาน

2. ชุมชนสามารถนำชุดเครื่องมือนี้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตและปัญญาให้กับสมาชิกในชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ เยาวชน หรือกลุ่มผู้ที่มีความเครียดสูง

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

ขยายขอบเขตการศึกษาไปยังกลุ่มประชากรที่หลากหลายมากขึ้น เช่น กลุ่มผู้ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา กลุ่มผู้ที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการ หรือกลุ่มผู้ป่วยที่มีภาวะทางจิตเวช เพื่อประเมินความเหมาะสมและประสิทธิผลของชุดเครื่องมือในบริบทที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ ปรีดิ์เปรม. (2565). อานาปานสติ: แนวทางบำบัดผู้ป่วยโรคซึมเศร้า. วารสารปัญญาลิขิต, 1(2), 37–47. ปี

ชัญญาภัค พงศ์ชยกร (2561).เกณฑ์ตัดสินการปฏิบัติอานาปานสติในสังคมไทย ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ตรงกมล สนามเขต และณิชารีย์ ใจคำวัง. (2565). ผู้สูงอายุ ตำบลชัยจุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารพัฒนาสังคม, 24(1),101.

ปมณฑ์ณัฐ จงวัฒนานุกูลกิจ และคณะ. (2563). รูปแบบพุทธจิตวิทยาเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาของจิตอาสาในกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(1), 185-186.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2553). ธรรมกับการพัฒนาชีวิต. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). พุทธธรรม: แนวทางการปฏิบัติของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ และคณะ. (2565). รูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ของพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(1), 347.

สุนิสา โมสิโก. (2566). อานาปานสติกับการพัฒนาตน. วารสารธรรมเพื่อชีวิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย, 29(1), 84.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). รายงานการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวโน้มบริบทการเปลี่ยนแปลงสังคมโลกและสังคมไทย ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ด้านสังคม. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.

การเติบโตและบทบาทของธุรกิจทุนจีนในการส่งออกผลไม้ของประเทศไทย*

THE GROWTH AND ROLE OF CHINESE CAPITAL BUSINESSES IN THAILAND'S FRUIT EXPORTS

จุฬา จันทร์เมือง[1], บุญเลิศ ช่วยธานี[2] และ ประเสริฐ บุปผาสุข[3]

Chula Chanmaung[1], Boonlert Chuatthanee[2] and Prasert Buppasuk[3]

[1-3]วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-3]Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: ton.ooy2020@gmail.com

วันที่รับบทความ : 21 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 25 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 27 กันยายน 2568

Received 21 September 2025; Revised 25 September 2025; Accepted 27 September 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการเติบโตและบทบาทของธุรกิจทุนจีนในการส่งออกทุเรียนของประเทศไทย โดยเฉพาะในบริบทที่จีนกลายเป็นตลาดหลักของทุเรียนไทยและมีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มทุนจีนเข้ามามีบทบาทสำคัญในห่วงโซ่อุปทานของทุเรียน ตั้งแต่กระบวนการจัดซื้อจากสวน การคัดแยก บรรจุภัณฑ์ ไปจนถึงการส่งออก โดยใช้รูปแบบการลงทุนในโรงคัดบรรจุผลไม้ การเช่าหรือทำสัญญากับสวนเกษตรกร และการควบคุมมาตรฐานสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดจีน การเสนอให้มีการกำหนดนโยบายที่สมดุลระหว่างการเปิดเสรีการค้าและการคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกรไทย เช่น การกำหนดมาตรการด้านสิทธิ์ในที่ดิน การสนับสนุนเกษตรกรในการรวมกลุ่มเพื่อเข้าถึงตลาดโดยตรง และการสร้างกลไกควบคุมธุรกิจต่างชาติให้ดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมายไทยอย่างเข้มงวด เพื่อ

Citation:

* จุฬา จันทร์เมือง, บุญเลิศ ช่วยธานี และ ประเสริฐ บุปผาสุข. (2568). การเติบโตและบทบาทของธุรกิจทุนจีนในการส่งออกผลไม้ของประเทศไทย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 304-312.

Chula Chanmaung, Boonlert Chuatthanee and Prasert Buppasuk. (2025). The Growth And Role Of Chinese Capital Businesses In Thailand's Fruit Exports. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 304-312.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

สร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนให้กับอุตสาหกรรมทุเรียนไทยในระยะยาว ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางอาหาร และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนกับจีน
คำสำคัญ: ทุเรียนไทย, ทุนจีน, การส่งออก, ห่วงโซ่อุปทาน, เกษตรกร, นโยบายการค้า, ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

Abstract

This article explores the growth and role of Chinese capital businesses in the export of Thai durians, particularly in the context where China has become the primary market with continuously rising demand. Chinese investors have increasingly played a significant role in the durian supply chain from purchasing at the orchard level, sorting, and packaging, to export by investing in packing houses, leasing or contracting with farmers, and controlling product standards to meet Chinese market requirements. The study proposes the need for balanced policy formulation between trade liberalization and the protection of Thai farmers' interests. This includes implementing land ownership regulations, supporting farmers to form cooperatives for direct market access, and establishing mechanisms to regulate foreign businesses under Thai legal frameworks. These measures aim to create long-term stability and sustainability for Thailand's durian export industry, economically, in terms of food security, and in the context of ASEAN-China relations.
Keywords: Thai durian, Chinese capital, export, supply chain, farmers, trade policy, economic sustainability

บทนำ

ในปัจจุบัน ภาคการเกษตรของประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในมิติของการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปที่สามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างต่อเนื่อง “ผลไม้ไทย” ถือเป็นหนึ่งในสินค้าเกษตรส่งออกที่มีศักยภาพสูง โดยเฉพาะผลไม้เมืองร้อน ได้แก่ ทุเรียน ลำไย มังคุด และมะม่วง ซึ่งมีการส่งออกในสัดส่วนมาก

ถึงร้อยละ 80–90 ของผลผลิตรวม และตลาดส่งออกหลักที่มีบทบาทชี้นำสำคัญคือ สาธารณรัฐประชาชนจีน

ความนิยมบริโภคผลไม้ไทยของผู้บริโภคชาวจีน ประกอบกับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีนที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชนลงทุนในแหล่งผลิตต่างประเทศ ส่งผลให้กลุ่มทุนจีนเริ่มเข้ามาประกอบกิจการเกี่ยวกับผลไม้ในประเทศไทยอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในรูปแบบของการตั้งโรงคัดบรรจุหรือที่รู้จักกันว่า “ล้ง” เพื่อรับซื้อผลไม้จากเกษตรกรโดยตรงและจัดส่งกลับไปยังจีน ซึ่งส่งผลให้ทุนจีนมีบทบาทสูงขึ้นในห่วงโซ่อุปทานของผลไม้ไทยทั้งในด้านการผลิต การตลาด และการกำหนดราคาสินค้า การลงทุนของกลุ่มทุนจีนที่มีศักยภาพทางการเงินเหนือกว่าผู้ประกอบการท้องถิ่น ได้ส่งผลต่ออำนาจการต่อรองของเกษตรกรไทย การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าส่งออก และการครอบงำช่องทางการกระจายสินค้า

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อภาคเกษตรของไทยในระยะยาว ด้านหนึ่งนำไปสู่การขยายตลาดและการสร้างมาตรฐานใหม่ แต่ในอีกด้านกลับสร้างแรงกดดันต่อผู้ประกอบการไทยรายเดิม การผูกขาดตลาด และการละเมิดสิทธิของเกษตรกร รวมถึงปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เกิดจากการลงทุนภาคเกษตรเชิงเดี่ยวของต่างชาติในพื้นที่ชายแดน

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาการเติบโตและบทบาทของธุรกิจทุนจีนในการส่งออกผลไม้ของประเทศไทย โดยเฉพาะการศึกษากรณีทุเรียน ซึ่งเป็นผลไม้ส่งออกหลัก เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างธุรกิจ บทบาทของกลุ่มทุนจีนในห่วงโซ่อุปทาน ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้ประกอบการและเกษตรกรไทย ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายที่เหมาะสมในการกำกับควบคุม และรักษาสมดุลของธุรกิจการค้าผลไม้ระหว่างประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

บริบทของการส่งออกผลไม้ไทยและการเติบโตของตลาดจีน

ประเทศไทยถือเป็นประเทศเกษตรกรรมที่มีความโดดเด่นด้านการผลิตผลไม้เมืองร้อน โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การส่งออกผลไม้สดของไทยได้เติบโตอย่างต่อเนื่องและมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ผลไม้ส่งออกหลัก ได้แก่ ทุเรียน ลำไย มังคุด มะม่วง และสับปะรด โดยเฉพาะ “ทุเรียน” ได้กลายเป็นสินค้าเรือธงของไทยในตลาดส่งออกระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นตลาดนำเข้าผลไม้ไทยรายใหญ่ที่สุด

จากสถิติของกรมศุลกากร (2566) พบว่า ในช่วง 10 เดือนแรกของปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยส่งออกผลไม้สดปริมาณรวม 1,747,957 ตัน เพิ่มขึ้น 12.7% เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อน โดยทุเรียนมีปริมาณการส่งออกสูงสุด 965,284 ตัน คิดเป็นมูลค่า 3,998.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 138,942 ล้านบาท ซึ่งคิดเป็นสัดส่วน 72% ของมูลค่าการส่งออกผลไม้สดทั้งหมดของไทยไปยังตลาดจีน ถือเป็นสถิติที่สะท้อนความสำคัญของตลาดจีนต่อระบบเศรษฐกิจการเกษตรของไทยอย่างชัดเจน

ความต้องการบริโภคผลไม้ในประเทศจีนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ ทั้งระดับรายได้ของประชาชนจีนที่เพิ่มขึ้น ระดับความตื่นตัวต่อสุขภาพที่สูงขึ้น รวมถึงการขยายตัวของเมืองและชนชั้นกลางที่มีความต้องการสินค้าเกษตรคุณภาพสูงจากต่างประเทศ ซึ่งผลไม้ไทยสามารถตอบโจทย์ความต้องการเหล่านี้ได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผลไม้พรีเมียม เช่น ทุเรียน มังคุด และลำไย ที่ผู้บริโภคชาวจีนให้ความนิยมเป็นพิเศษ

นอกจากนี้ การที่จีนไม่สามารถปลูกผลไม้เมืองร้อนในเชิงพาณิชย์ได้มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดด้านภูมิอากาศ ทำให้เกิดภาวะพึ่งพิงการนำเข้าผลไม้จากประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทย ซึ่งส่งผลให้ไทยมีความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์และต้นทุนการผลิต

แนวโน้มดังกล่าวไม่เพียงแต่เพิ่มมูลค่าการส่งออกผลไม้เท่านั้น แต่ยังดึงดูดกลุ่มทุนต่างชาติโดยเฉพาะ “ทุนจีน” ให้เข้ามามีบทบาทโดยตรงในกระบวนการจัดซื้อและส่งออกผลไม้ของไทย ผ่านการตั้งโรงคัดบรรจุผลไม้ (ล้ง) การลงทุนในห่วงโซ่อุปทาน และการควบคุมคุณภาพเพื่อส่งออกโดยตรงสู่ตลาดจีน

สถานการณ์นี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ทางการค้าไทย–จีนในมิติของผลไม้ไม่ได้เป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผู้ผลิตกับผู้บริโภคเท่านั้น แต่ยังเป็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ซับซ้อน ซึ่งกลุ่มทุนจีนเริ่มมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของระบบการค้าและราคาผลไม้ของไทยมากขึ้น

ทุนจีนกับห่วงโซ่อุปทานของทุเรียนไทย

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ระบบเศรษฐกิจเกษตรของไทย โดยเฉพาะภาคการส่งออกผลไม้เมืองร้อน ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากการขยายตัวของนโยบายเศรษฐกิจเสรีหรือ Market Liberalization ซึ่งเอื้อให้นักลงทุนต่างชาติ โดยเฉพาะทุนจีน เข้ามามีบทบาทในห่วงโซ่อุปทาน

(supply chain) อย่างลึกซึ้ง หนึ่งในกลไกสำคัญที่ทุนจีนใช้คือการตั้งโรงคัดบรรจุผลไม้ หรือที่เรียกว่า “ล้ง” (Long) ซึ่งมีการลงทุนกระจายตัวอย่างชัดเจนในภาคตะวันออก เช่น จังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด

การจัดตั้งล้งโดยกลุ่มทุนจีนนั้น มิได้เป็นเพียงกิจกรรมทางธุรกิจ แต่เป็นยุทธศาสตร์ในการควบคุมห่วงโซ่การผลิตทั้งหมด ตั้งแต่ต้นน้ำ (เกษตรกรผู้ผลิต) กลางน้ำ (โรงคัดบรรจุควบคุมมาตรฐาน) ไปจนถึงปลายน้ำ (การส่งออกและการกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภคในประเทศจีน) การทำสัญญารับซื้อโดยตรงกับเกษตรกรรายย่อยในลักษณะ contract farming ส่งผลให้เกษตรกรต้องพึ่งพาทุนจีนในการจำหน่ายผลผลิต แทนที่จะขายผ่านพ่อค้าท้องถิ่นหรือรวมกลุ่มสหกรณ์ นอกจากนี้ กลุ่มทุนจีนยังมีข้อได้เปรียบเชิงโครงสร้างเหนือผู้ประกอบการไทยในหลายด้าน เช่น เงินทุนหมุนเวียนสูง ทำให้สามารถเสนอราคาล่วงหน้าได้, การเข้าถึงตลาดปลายทาง (จีน) โดยตรงผ่านเครือข่ายธุรกิจเดิม และการควบคุมมาตรฐานสินค้าตามข้อกำหนดของ GACC (General Administration of Customs of China) อย่างแม่นยำ

ซึ่งข้อได้เปรียบเหล่านี้ ทำให้ทุนจีนสามารถแทรกซึมและครอบงำกระบวนการผลิตและการส่งออกผลไม้ของไทยได้อย่างเบ็ดเสร็จ ในทางวิชาการ บทความนี้วางอยู่บนกรอบแนวคิด “การครอบงำเชิงโครงสร้าง” (structural dominance) ซึ่งหมายถึงการที่กลุ่มทุนหนึ่งสามารถควบคุมทรัพยากรหลักในระบบเศรษฐกิจ จนทำให้กลุ่มอื่นตกอยู่ในภาวะพึ่งพา (dependency) ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับแนวคิดของ Andre Gunder Frank (1967) ในทฤษฎี Dependency ที่อธิบายว่า ประเทศผู้พัฒนาหรือกลุ่มทุนจากศูนย์กลาง (core) มีแนวโน้มใช้ความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจควบคุมประเทศหรือกลุ่มทุนท้องถิ่นในเขตบริวาร (periphery) ส่งผลให้เกิดความไม่เสมอภาคในโครงสร้างการผลิต การค้า และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

หากวิเคราะห์ผ่านกรอบของ Value Chain Analysis ตามแนวทางของ Porter (1985) จะพบว่า กลุ่มทุนจีนสามารถ “แทรกตัว” ในกิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูง เช่น การบรรจุหีบห่อ การควบคุมมาตรฐาน และการส่งออก โดยปล่อยให้เกษตรกรไทยรับภาระการผลิตขั้นต้นที่มีต้นทุนสูงและผลตอบแทนน้อย ความไม่สมดุลในโซ่มูลค่าเช่นนี้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่บั่นทอนความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการไทย

ผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทยและเกษตรกร

แม้ว่าการเข้ามาของทุนจีนในระบบการผลิตและการส่งออกผลไม้ไทยจะนำมาซึ่งโอกาสทางเศรษฐกิจในแง่ของการขยายตลาด การยกระดับมาตรฐานสินค้า และการส่งเสริมการแปรรูปเพื่อส่งออกโดยตรง แต่ในอีกด้านหนึ่ง กลับก่อให้เกิดผลกระทบเชิงโครงสร้างที่มีนัยสำคัญต่อผู้ประกอบการไทยและเกษตรกรรายย่อย ซึ่งสามารถแจกแจงได้เป็น 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. การลดลงของอำนาจต่อรองของเกษตรกรไทย การที่ทุนจีนสามารถเข้าถึงแหล่งผลิตโดยตรง ผ่านระบบ contract farming กับเกษตรกรรายย่อย ทำให้ผู้ผลิตในประเทศตกอยู่ในภาวะ “ผู้รับคำสั่ง” มากกว่าการเป็นผู้กำหนดราคาและเงื่อนไขการค้า เกษตรกรต้องรับเงื่อนไขที่ทุนจีนเสนอโดยไม่มีทางเลือกมากนัก โดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลที่ผลผลิตมีปริมาณมาก และช่องทางตลาดมีความแคบ

2. การผูกขาดของทุนต่างชาติในจุดคัดบรรจุ (Packing Facilities Monopoly) ทุนจีนได้เข้ามาจัดตั้งโรงคัดบรรจุ (ล้ง) ขนาดใหญ่ในหลายจังหวัด ทำให้สามารถรวบรวมผลผลิตจากพื้นที่ต่างๆ และจัดระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพเพื่อส่งออกได้โดยตรง โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้ประกอบการไทยหรือตลาดกลางแบบดั้งเดิม ส่งผลให้เกิดการผูกขาดทางโครงสร้างในกระบวนการกลางน้ำ ซึ่งเป็นจุดชี้เป็นชี้ตายในการกำหนดราคาและปริมาณการส่งออก

3. ปัญหาทางกฎหมายจากสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Contract Farming) เกษตรกรจำนวนมากไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย หรือข้อมูลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของคู่สัญญา ส่งผลให้ต้องลงนามในสัญญาที่ไม่เป็นธรรม เช่น การกำหนดราคาล่วงหน้าโดยไม่สะท้อนต้นทุนจริง หรือการระบุเงื่อนไขบังคับขายแบบผูกขาดโดยไม่สามารถเปลี่ยนผู้ซื้อได้ ปัญหาเหล่านี้ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อหน่วยงานรัฐไม่มีระบบกำกับติดตามที่มีประสิทธิภาพ

4. การใช้ที่ดินและทรัพยากรในลักษณะไม่ยั่งยืน การลงทุนของทุนจีนบางส่วนในกิจกรรมเกษตรเชิงเดี่ยว เช่น การปลูกกล้วยหอมหรือทุเรียนในพื้นที่ขนาดใหญ่ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคตะวันออกของไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้สารเคมี และทรัพยากรน้ำในระยะยาว

ตัวอย่างที่ชัดเจนคือกรณี “ล้งเจมส์ บอนด์” ซึ่งเป็นคำเรียกในหมู่เกษตรกรไทยถึงกลุ่มตัวแทนรับซื้อที่ไม่มีหลักแหล่งทางธุรกิจที่แน่ชัด และมีพฤติกรรมการละเมิดสัญญาอย่างแพร่หลาย กรณีนี้ถูกบันทึกโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ว่าเป็น

กรณีสะท้อนภาพการขาดกลไกกำกับดูแลของภาครัฐอย่างชัดเจน และส่งผลให้เกษตรกรประสบความเสียหายทางเศรษฐกิจและจิตใจอย่างกว้างขวาง (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2565)

การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่และเศรษฐกิจ

การขยายตัวของตลาดผลไม้ส่งออก โดยเฉพาะทุเรียนซึ่งได้รับความนิยมสูงในประเทศจีน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ทางการเกษตรอย่างรวดเร็วในหลายจังหวัดของประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการเพาะปลูกผลไม้เมืองร้อน

จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเคยเป็นแหล่งปลูกยางพาราสำคัญ ได้กลายเป็นศูนย์กลางการผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออกอย่างรวดเร็ว โดยมีการเปลี่ยนพื้นที่เกษตรจากยางพาราและพืชไร่อื่น ๆ มาสู่การปลูกทุเรียนอย่างเข้มข้น ข้อมูลจากกรมส่งเสริมการเกษตร (2566) ระบุว่า พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดจันทบุรีเพิ่มขึ้นกว่า 25% ภายในระยะเวลาเพียง 5 ปี จากเดิมประมาณ 270,000 ไร่ เพิ่มขึ้นเป็นกว่า 340,000 ไร่ในปี 2566 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการไหลเข้าของทุนจีนที่เข้ามาตั้งล้ง รับซื้อผลผลิต และทำสัญญากับเกษตรกรโดยตรง

การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงส่งผลในระดับเกษตรกรรายบุคคล แต่ยังเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของพื้นที่ในระดับมหภาค กล่าวคือ จันทบุรีได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจาก “แหล่งผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศ” ไปสู่ “แหล่งผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อการส่งออก” ส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของการผลิต (production concentration) และการพึ่งพิงตลาดต่างประเทศ (export dependency) อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะตลาดจีน ซึ่งมีสัดส่วนการนำเข้าทุเรียนจากไทยสูงถึง 95% ของมูลค่าทั้งหมดในปี 2566 (กรมศุลกากร, 2566)

แม้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะสร้างรายได้จำนวนมากในระยะสั้น แต่ก็สร้างความเสี่ยงทางโครงสร้างในระยะยาว เช่น ความเปราะบางจากราคาที่ผันผวน ความเสียหายจากโรคพืชที่แพร่ระบาดในพื้นที่ปลูกเดี่ยว (monoculture) และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ การเปลี่ยนพื้นที่ปลูกยังส่งผลต่อสมดุลทางทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการใช้น้ำในระบบสวนทุเรียนที่มีความเข้มข้นสูงกว่าพืชไร่อื่น

แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาเชิงบูรณาการและยั่งยืน” (Integrated and Sustainable Development) จึงควรถูกนำมาใช้ในการประเมินนโยบายและวางแผนพื้นที่เกษตรในอนาคต

เพื่อป้องกันไม่ให้การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่เพื่อผลตอบแทนระยะสั้น กลายเป็นจุดเริ่มต้นของวิกฤตทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลที่เพิ่มขึ้นของทุนจีนในห่วงโซ่อุปทานของทุเรียนไทย และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเกษตรกรและผู้ประกอบการท้องถิ่น บทความนี้เสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างโอกาสทางเศรษฐกิจและการปกป้องผลประโยชน์ของชาติในระยะยาว ดังนี้

1. การกำหนดกรอบกฎหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิการเช่าที่ดินและการจัดตั้งโรงงานของต่างชาติ ภาครัฐควรพิจารณาทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินของนักลงทุนต่างชาติ รวมถึงการขออนุญาตจัดตั้งกิจการแปรรูปหรือโรงคัดบรรจุในภาคเกษตร โดยควรกำหนดเพดานการถือครองสิทธิ์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับภูมิศาสตร์และความเปราะบางของแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการผูกขาดและการครอบงำตลาดโดยไม่เป็นธรรม

2. การส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร การรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบ สหกรณ์การเกษตร หรือ วิสาหกิจชุมชน จะช่วยให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้นทั้งในด้านราคา เงื่อนไขการค้า และการเข้าถึงแหล่งทุนและเทคโนโลยี ภาครัฐควรให้การสนับสนุนทั้งในด้านองค์ความรู้ กฎหมายการจัดตั้ง และการเข้าถึงตลาดอย่างเป็นระบบ พร้อมเชื่อมโยงกับช่องทางการตลาดออนไลน์และแพลตฟอร์มส่งออกของรัฐ

3. การจัดตั้งหน่วยงานกำกับดูแลสัญญาการเกษตรระหว่างต่างชาติและเกษตรกรไทย หน่วยงานดังกล่าวควรมีหน้าที่ในการตรวจสอบสัญญาทางการค้าให้มีความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย รวมถึงการให้คำปรึกษาเชิงกฎหมายแก่เกษตรกรรายย่อย การจัดทำฐานข้อมูลผู้ลงทุนที่มีความน่าเชื่อถือ และการจัดระบบการร้องเรียนที่เข้าถึงง่าย เพื่อสร้างความมั่นใจในการค้าขายอย่างโปร่งใสและปลอดภัย

4. การกระจายตลาดส่งออกและลดการพึ่งพาจีน เนื่องจากประเทศไทยมีการพึ่งพาตลาดจีนสูงเกินไปในผลไม้บางชนิด เช่น ทุเรียน (สัดส่วนส่งออกไปจีนกว่า 90%) การส่งเสริมการเข้าถึง ตลาดใหม่ ที่มีศักยภาพ เช่น อินเดีย ตะวันออกกลาง เกาหลีใต้ และสหภาพยุโรป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ภาครัฐควรดำเนินนโยบายเชิงรุกในด้านเจรจาการค้า (FTA),

สนับสนุนกระบวนการรับรองมาตรฐานสากล (GAP, GMP, GlobalG.A.P.), และพัฒนาระบบโลจิสติกส์ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดเป้าหมาย

กล่าวโดยสรุป ข้อเสนอเชิงนโยบายดังกล่าว มิได้มุ่งเพียงแต่การป้องกันผลกระทบจากทุนต่างชาติเท่านั้น แต่ยังมุ่งสร้าง "ภูมิคุ้มกันเชิงระบบ" ให้กับภาคเกษตรไทย ด้วยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Agricultural Development) บนพื้นฐานของความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม และการลดความเหลื่อมล้ำในระบบเศรษฐกิจฐานราก

เอกสารอ้างอิง

กรมศุลกากร. (2566). รายงานมูลค่าการส่งออกผลไม้สดของไทยประจำปี 2566 [เอกสารรายงานภาครัฐ]. เรียกใช้เมื่อ 12 มีนาคม 2568 จาก https://www.customs.go.th

กรมศุลกากร. (2566). สถิติมูลค่าการส่งออกทุเรียนจากไทยไปจีน ประจำปี 2566. เรียกใช้เมื่อ 12 มีนาคม 2568 จาก https://www.customs.go.th

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). รายงานการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในจังหวัดจันทบุรี ปี 2561–2566. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). แนวโน้มตลาดสินค้าเกษตรส่งออกของไทย ปี 2566. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). รายงานสถานการณ์การค้าผลไม้ไทยกับจีน. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

Frank, A. G. (1967). Capitalism and underdevelopment in Latin America. New York: Monthly Review Press.

Porter, M. E. (1985). Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance. New York: Free Press.

Tang, Z. (2022). China’s Agricultural Import Trends and Opportunities for ASEAN Fruit Exporters. Bangkok: Panyapiwat Institute of Management.

การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ กรณีศึกษาสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา*

THE DEVELOPMENT OF ENGLISH COMMUNICATON GUIDE BOOK FOR SERVICE PROFESSIONS: A CASE STUDY OF WINTER FLOWER GARDEN IN BETONG DISTRICT, YALA PROVINCE

ลาวัณย์ พงษ์สุวรรณศิริ[1], ซูซัน หามะ[2], เจนตา แก้วไฝ[3], สุไรดา กาซอ[4], ภานุวัฒน์ ศรีมาฆะ[5], ชฎาภรณ์ สวนแสน[6] และ แวซำซูดิน แวดอกอ[7]

Lawan Pongsuwansiri[1], Susan Hama[2], Jenta Kaewfai[3], Suraida Kasor[4], Panuwat Srimaca[5], Chadaporn Suansaen[6] and Waesomesudin Waedorkor[7]

[1-7]คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

[1-7]Faculty of Management Sciences, Yala Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author's Email: lawan.t@yru.ac.th

วันที่รับบทความ : 14 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 20 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 22 กันยายน 2568

Received 14 September 2025; Revised 20 September 2025; Accepted 22 September 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา 2) เพื่อพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษ และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้คู่มือที่มีต่อคู่มือภาษาอังกฤษ โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพใช้การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และเชิง

Citation:

*ลาวัณย์ พงษ์สุวรรณศิริ, ซูซัน หามะ, เจนตา แก้วไฝ, สุไรดา กาซอ, ภานุวัฒน์ ศรีมาฆะ, ชฎาภรณ์ สวนแสน และ แวซำซูดิน แวดอกอ. (2568). การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการกรณีศึกษาสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 313-330.

Lawan Pongsuwansiri, Susan Hama, Jenta Kaewfai, Suraida Kasor, Panuwat Srimaca, Chadaporn Suansaen and Waesomesudin Waedorkor. (2025). The Development Of English Communicaton Guide Book For Service Professions: A Case Study Of Winter Flower Garden In Betong District, Yala Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 313-330.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานในแผนกบริการของสวนหมื่นบุปผา คัดเลือกจำนวน 53 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การหาสถิติค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเป็นการบรรยายเชิงสรุปของประเด็นเนื้อหาต่าง ๆ

ผลการศึกษา พบว่า 1) บุคลากรสวนหมื่นบุปผามีความต้องการให้จัดทำคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ประกอบไปด้วย 4 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในปัจจุบันของสวนหมื่นบุปผา ได้แก่ คู่มือภาษาอังกฤษสำหรับการให้บริการในกิจกรรม DIY ทำเทียนดอกไม้ คู่มือภาษาอังกฤษสำหรับร้านอาหาร คู่มือภาษาอังกฤษสำหรับการให้บริการที่พัก และคู่มือภาษาอังกฤษสำหรับบริการนวดเพื่อสุขภาพ 2) โครงสร้างและองค์ประกอบของคู่มือที่พัฒนา มีการออกแบบโดยเน้นการใช้งานจริงและง่ายต่อการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดโครงสร้างได้แก่ ด้านคำศัพท์และสำนวน เป็นการรวบรวมคำศัพท์และสำนวนที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การให้บริการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสวนหมื่นบุปผา ด้านบทสนทนา ได้มีการนำเสนอตัวอย่างบทสนทนาที่ใช้ในการโต้ตอบกับนักท่องเที่ยวต่างชาติในสถานการณ์ต่าง ๆ มีภาพประกอบ โดยใช้ภาพถ่ายจริงของงานบริการภายในสวนหมื่นบุปผา เพื่อช่วยให้ผู้ใช้คู่มือเห็นภาพและเข้าใจบริบทของบทสนทนาและคำศัพท์ได้ชัดเจนขึ้น และ 3) กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.76

คำสำคัญ: คู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร, งานบริการ, อำเภอเบตง

Abstract

This study aimed to 1) to study the needs for using English for communication in service professions of Winter Flower Garden staff, Betong District, Yala Province; 2) to develop an English communication guide book; and 3) to assess user satisfaction with the English communication guide book. This study used qualitative and quantitative methods. The qualitative method used focus group discussions with 9 key informants, with data collected using a focus group interview guide and analyzed using content analysis. The quantitative method had a sample of 53, selected by purposive sampling. Data was collected

using a questionnaire. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics which were mean and standard deviation, and qualitative data were analyzed using content analysis, which is a summary description of various content issues.

The results of the study were as follows: 1) Winter Flower Garden staff needed an English communication guide book with four sections related to their current services: an English communication guide book for DIY flower candle activities, an English communication guide book for the restaurant, an English communication guide book for accommodation services, and an English communication guide book for health massage services. 2) The structure and components of the developed English communication guide book were designed to be practical and easy to learn. The English communication guide book included sections on vocabulary and phrases, with a collection of terms and expressions relevant to actual service situations at the Winter Flower Garden. It also contained sample dialogues for interacting with foreign tourists in various scenarios. Real photographs of the services were included to help users visualize and better understand the context of the dialogues and vocabulary. 3) The sample group expressed the highest level of satisfaction with the English communication guide book for service professions, with an overall average score of 4.76.

Keywords: English communication guide book, Service professions, Betong district

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่โลกมีการเชื่อมโยงกันอย่างไร้พรมแดน ประเทศไทยได้เผชิญกับความท้าทายสำคัญในการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันบนเวทีโลก การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจากการขับเคลื่อนด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ โดยมีเป้าหมายหลักในการนำพาประเทศให้หลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เป็น

อุปสรรคต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในมิติของการปรับเปลี่ยนดังกล่าว การยกระดับศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ถือเป็นหัวใจสำคัญ เพราะการพัฒนาประเทศจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้หากปราศจากบุคลากรที่มีคุณภาพและทักษะที่พร้อมรับมือกับโลกยุคใหม่ (สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2560) การพัฒนาทุนมนุษย์จึงต้องมุ่งเน้นการยกระดับความรู้ ความสามารถ และทักษะของแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและทิศทางการพัฒนาของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคบริการและการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้มหาศาลและเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เติบโตอย่างต่อเนื่องและเป็นแกนหลักของการพัฒนาประเทศในหลายพื้นที่

นโยบายนี้สอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งมีวิสัยทัศน์อันแน่วแน่ที่จะสร้างทรัพยากรมนุษย์คุณค่าสูงสู่ความยั่งยืน โดยหนึ่งในเป้าหมายสำคัญคือการวางรากฐานด้านแรงงานให้มีมาตรฐานสากล พร้อมรับมือกับการแข่งขันในเวทีโลก (กระทรวงแรงงาน, 2567) ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมทักษะภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ ซึ่งถือเป็นภาษาสากลที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างผู้คนจากทั่วทุกมุมโลก การขาดทักษะด้านภาษาอังกฤษของบุคลากรในภาคบริการจึงเป็นข้อจำกัดสำคัญที่อาจส่งผลกระทบต่อโอกาสในการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาพรวม

เพื่อให้สอดรับกับนโยบายระดับประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาของแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน ปี พ.ศ. 2566-2570 ที่ได้กำหนดไว้ว่า “ศูนย์กลางการเกษตร การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมการค้าชายแดน บนสังคมพหุวัฒนธรรมเข้มแข็งอย่างยั่งยืน” มีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งไว้เพื่อยกระดับการท่องเที่ยว การค้าชายแดนโดยเชื่อมโยงพื้นที่เศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านและอาเซียน และเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ทั้งทักษะฝีมือแรงงาน ระดับและคุณภาพการศึกษา โดยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พื้นที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นเมืองที่มีศักยภาพสูง ได้รับการกำหนดให้เป็นหนึ่งในพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญภายใต้ โครงการเมืองต้นแบบ “สามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้การท่องเที่ยวแบบครบวงจร เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน (กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน, 2565) ด้วยต้นทุนทางกายภาพที่ตั้งอยู่ในหุบเขาและมีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี ประกอบกับต้นทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ผสมผสาน ทำให้เบตงกลายเป็นเมืองที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมหาศาล ทั้งชาวไทยและ

ชาวต่างชาติ โดยมีสถิติในปี 2566 พบว่ามีจำนวนนักท่องเที่ยวสูงถึง 1.6 ล้านคน และสามารถสร้างรายได้กว่า 5,000 ล้านบาท โดยในจำนวนนี้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติถึง 6 แสนคน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคอาเซียน (อดินันท์ มะลี, 2568)

หนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายคือสวนหมื่นบุปผาหรือที่นักท่องเที่ยวต่างชาติรู้จักกันในชื่อ Winter Flower Garden ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นสวนดอกไม้เมืองหนาวเพียงแห่งเดียวในภาคใต้ที่นำเสนอประสบการณ์แปลกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว ภายในสวนหมื่นบุปผามีกิจกรรมและบริการที่หลากหลาย ได้แก่ การให้บริการที่พัก ร้านอาหาร คาเฟ่ กิจกรรมการนั่งรถรางชมทัศนียภาพ การทำกิจกรรม DIY ทำเทียนดอกไม้ และบริการนวดเพื่อสุขภาพ ซึ่งการให้บริการเหล่านี้ล้วนต้องอาศัยการสื่อสารโดยตรงระหว่างบุคลากรและนักท่องเที่ยว การมีทักษะทางภาษาอังกฤษจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความประทับใจและความพึงพอใจในการเข้ารับบริการ

อย่างไรก็ตาม จากการลงพื้นที่ให้บริการวิชาการด้านการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงาน ณ สวนหมื่นบุปผา ยังขาดความพร้อมด้านทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษที่เป็นมาตรฐานสากล ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการให้บริการและการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้มีประสิทธิภาพ การขาดทักษะนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการและภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยว แต่ยังจำกัดโอกาสในการสร้างรายได้และขยายธุรกิจในอนาคต ดังนั้นการพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถทางด้านภาษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนเพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่

แม้ว่าปัจจุบันมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษในภาคการท่องเที่ยวอยู่มาก แต่ใช้บริบทของแหล่งท่องเที่ยวในเมืองหลักเป็นฐาน ด้วยเหตุผลและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการที่เชื่อมโยงกับพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเล็งเห็นถึงประโยชน์เพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยยกระดับทักษะภาษาอังกฤษให้กับบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ณ สวนหมื่นบุปผา คู่มือนี้จะถูกออกแบบให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริงในการให้บริการ โดยคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมและลักษณะเฉพาะของพื้นที่ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถเรียนรู้และนำไปใช้ในการสื่อสารในงานบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับภาคการท่องเที่ยวในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างโอกาสและรายได้ที่มั่นคงให้กับชุมชนและสังคมโดยรวมในระยะยาวต่อไป

คำถามการวิจัย

1. ความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา เป็นอย่างไร

2. การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการสำหรับบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ควรเป็นอย่างไร

3. ความเห็นของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลาที่มีต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

2. เพื่อพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการสำหรับพนักงานสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลาที่มีต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือ

คำว่า “คู่มือ” หมายถึง หนังสือที่บอกรายละเอียดและวิธีการปฏิบัติบางอย่าง หรือหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) นอกจากนี้ เดชา ตาละนึก, พระครูปลัดณัฐพล ประชุณหะ, พระครูใบฎีกาทิพพนากรณ์ เลาลี และนฤภรณ์ วรายุทธโยติกุล (2564) ให้ความหมายคู่มือไว้ว่า หนังสือหรือเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางให้ผู้ใช้คู่มือได้ทำการศึกษา เพื่อนำไปใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยคู่มือนั้นอาจอยู่ในรูปแบบของหนังสือ ตำรา หรือเอกสารแนะนำที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้ได้ศึกษา ทำความเข้าใจ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ทันที เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (พัชทิชา กุลสุวรรณ์, 2558) ประโยชน์ของคู่มือที่จัดทำขึ้นจะมีประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงานและองค์กร ในหลายประเด็น ได้แก่ เป็นรูปแบบเพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถปฏิบัติงานเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เกิดเป็นแบบ

แผนที่ดี ทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ลดเวลาการทำงาน ลดข้อผิดพลาด เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

2. ความต้องการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเฉพาะด้าน

Mackay and Mountford (1978) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะไว้ว่า เป็นภาษาอังกฤษที่เน้นการใช้งานในเชิงอาชีพ เพื่อตอบสนองความจำเป็นในการนำไปใช้ฝึกอบรมด้านวิชาชีพโดยเฉพาะ โดยความสำคัญของการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร จะเป็นการเรียนรู้ด้านทักษะภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการสื่อสาร เป็นการเชื่อมระหว่างทักษะทางภาษาและความสามารถในการสื่อสาร เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรับและส่งสารในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษ มีความสำคัญต่อการใช้งานในเชิงอาชีพ และเป็นเอกสารที่ใช้เป็นแนวทางให้ผู้ใช้สามารถศึกษาและนำไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้กับทั้งตัวบุคคลและองค์กร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ กรณีศึกษาสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ: ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา โดยมีประสบการณ์การทำงานอย่างน้อย 1 ปี โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน

2. การวิจัยเชิงปริมาณ: กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา โดยมีประสบการณ์การทำงานอย่างน้อย 1 ปี ซึ่งครอบคลุมบุคลากรของทุกแผนกบริการ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนทั้งหมด 53 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบไปด้วย 3 เครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ คู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และแบบประเมินความพึงพอใจ มีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ คือ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เกี่ยวกับความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ ในสถานการณ์ปัจจุบันของบุคลากรที่ต้องสื่อสารโดยตรงกับลูกค้าชาวต่างชาติ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ลักษณะงานและหน้าที่รับผิดชอบในงานบริการ ข้อเสนอแนะและข้อมูลเพิ่มเติมอื่น ๆ

2. คู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ คือ สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านคำศัพท์ สำนวน และบทสนทนาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานบริการของสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

3. แบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจ คือ แบบประเมินความพึงพอใจของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

3.2 คำถามปลายปิดเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแนวทางของ ลิเคิร์ท (Likert) แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

(1) ด้านรูปเล่ม จำนวน 5 ข้อ

(2) ด้านเนื้อหา จำนวน 6 ข้อ

(3) ด้านการนำไปใช้ จำนวน 3 ข้อ

โดยกำหนดระดับความคิดเห็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง พึงพอใจมาก

ระดับ 3 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง พึงพอใจน้อย

ระดับ 1 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

กำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับต่าง ๆ (เพ็ญแข ศิริวรรณ และคณะ, 2551) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง พึงพอใจมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง พึงพอใจน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

3.3 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่มีต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การสร้างและตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร การท่องเที่ยว การบริการ และการประเมินความพึงพอใจ

2. สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) นำเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษและการท่องเที่ยว ตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาที่ใช้และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item–Objective Congruence: IOC) ได้ค่า IOC 0.96

3. สร้างเครื่องมือแบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจ นำเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาที่ใช้และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item–Objective Congruence: IOC) ได้ค่า IOC เท่ากับ 1.00 การวิเคราะห์ประสิทธิภาพและหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ครอนบราคอัลฟา (Cronbach’ s alpha Coefficient) โดยเลือกคำถามที่มีค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไปนำไปใช้ ซึ่งแสดงค่าความเชื่อมันค่อนข้างสูง (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่าเท่ากับ 0.97

4. การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบและประเมินคุณภาพ และปรับปรุงเพื่อให้สมบูรณ์เป็นไปตามข้อเสนอแนะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอน ดังนี้

1. ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เกี่ยวกับความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ ในสถานการณ์ปัจจุบันของบุคลากรที่ต้องสื่อสารโดยตรงกับลูกค้าชาวต่างชาติ

2. สร้างคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการที่ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านคำศัพท์ สำนวน และบทสนทนาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานบริการของสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา โดยรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

3. นำคู่มือให้ทางบุคลากรของสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา นำไปใช้ในงานปฏิบัติจริง

4. เก็บข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ โดยนำแบบสอบถามส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 53 ชุด และได้รับแบบสอบถามคืนกลับมาจำนวน 53 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่าง

5. นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเป็นการบรรยายเชิงสรุปของประเด็นเนื้อหาต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติพรรณนา คือ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา จากการสนทนากลุ่มเพื่อจัดทำคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการให้แก่บุคลากรที่ปฏิบัติงาน ณ สวนหมื่นบุปผา พบว่า บุคลากรยังขาดทักษะภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะด้านการสื่อสาร ทั้งในด้านการให้ข้อมูลในการให้บริการ การตอบคำถาม และบทสนทนาต่าง ๆ และมีความต้องการให้จัดทำคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ประกอบไปด้วย 4 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในปัจจุบันของสวนหมื่นบุปผา ได้แก่ คู่มือภาษาอังกฤษสำหรับการให้บริการในกิจกรรม DIY ทำเทียนดอกไม้ คู่มือภาษาอังกฤษสำหรับร้านอาหาร คู่มือภาษาอังกฤษสำหรับการให้บริการที่พักและคู่มือภาษาอังกฤษสำหรับบริการนวดเพื่อสุขภาพ เนื่องจากจะเป็นประโยชน์อย่างมาก เพราะเป็นแผนกให้บริการที่สร้างรายได้สำคัญให้แก่สวนหมื่นบุปผา

2. การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการสำหรับบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา จากข้อมูลที่ได้ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาพัฒนาเป็นคู่มือภาษาอังกฤษให้ตรงตามความต้องการของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในรูปแบบสมุดรูปเล่ม เพื่อให้บุคลากรสามารถเปิดอ่านและฝึกฝนได้สะดวกในพื้นที่ปฏิบัติงาน รวมถึงได้จัดทำในลักษณะไฟล์ดิจิทัล E-Book ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายผ่านการสแกน QR Code เพื่อให้บุคลากรสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาจากสมาร์ทโฟนของตนเอง โครงสร้างและองค์ประกอบของคู่มือ มีการออกแบบโดยเน้นการใช้งานจริงและง่ายต่อการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดโครงสร้าง ได้แก่ ด้านคำศัพท์และสำนวน เป็นการรวบรวมคำศัพท์และสำนวนที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การให้บริการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสวนหมื่นบุปผา ด้านบทสนทนา ได้มีการนำเสนอตัวอย่างบทสนทนาที่ใช้ในการโต้ตอบกับนักท่องเที่ยวต่างชาติในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การต้อนรับ การให้ข้อมูล และการตอบคำถาม ภาพประกอบ โดยใช้ภาพถ่ายจริงของงานบริการภายในสวนหมื่นบุปผา เพื่อช่วยให้ผู้ใช้คู่มือเห็นภาพและเข้าใจบริบทของบทสนทนาและคำศัพท์ได้ชัดเจนขึ้น รวมถึงทุกข้อความภาษาอังกฤษจะมีการระบุคำอ่านเป็นภาษาไทยควบคู่กัน เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานสามารถออกเสียงได้อย่างถูกต้องและง่ายต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากการสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และได้จัดทำคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ กรณีศึกษาสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา คณะผู้วิจัยจึงขอนำเสนอภาพรวมตัวอย่างรูปเล่ม ดังนี้

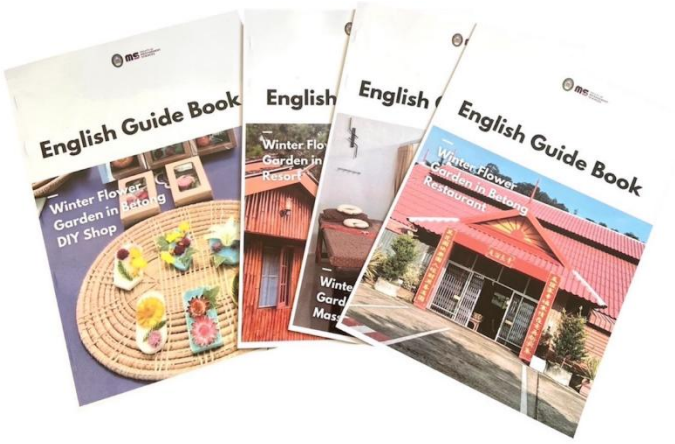

ภาพที่ 1 คู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ กรณีศึกษาสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

3. ความพึงพอใจของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลาที่มีต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ จากการนำคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการไปใช้งานจริงของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา ผลการประเมินความพึงพอใจใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านรูปเล่ม ด้านเนื้อหา และด้านการนำไปใช้ ปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลระดับความพึงพอใจต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ

ประเด็นความพึงพอใจต่อคู่มือภาษาอังกฤษ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านรูปเล่ม			
1. ขนาดของรูปเล่มมีความเหมาะสมและสวยงาม	4.81	0.39	มากที่สุด
2. รูปแบบของคู่มือมีความน่าสนใจ	4.85	0.36	มากที่สุด
3. รูปภาพประกอบของคู่มือสื่อถึงการนำไปใช้งาน	4.87	0.34	มากที่สุด
4. รูปเล่มมีความถูกต้องในการพิมพ์	4.79	0.41	มากที่สุด
5. สีและภาพประกอบมีความชัดเจน	4.85	0.36	มากที่สุด
รวมด้านรูปเล่ม	4.83	0.37	มากที่สุด
ด้านเนื้อหา			
1. ภาษาที่ใช้มีความชัดเจนและถูกต้องเหมาะสม	4.72	0.45	มากที่สุด
2. รูปแบบและโครงสร้างประโยคง่ายต่อความเข้าใจ	4.64	0.48	มากที่สุด
3. เนื้อหามีความเหมาะสมต่อการเรียนรู้	4.74	0.44	มากที่สุด
4. การจัดเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสม	4.72	0.45	มากที่สุด
5. เนื้อหา คำศัพท์และสำนวนตรงกับความต้องการ	4.77	0.42	มากที่สุด
6. ครอบคลุมเนื้อหาที่จำเป็นและเพียงพอต่อการใช้งาน	4.79	0.41	มากที่สุด
รวมด้านเนื้อหา	4.73	0.44	มากที่สุด

ตารางที่ 1 ผลระดับความพึงพอใจต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจต่อคู่มือภาษาอังกฤษ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการนำไปใช้			
1. สามารถนำคู่มือไปปฏิบัติงานได้จริง	4.79	0.41	มากที่สุด
2. สามารถนำคู่มือไปใช้ได้อย่างสะดวก	4.70	0.46	มากที่สุด
3. สามารถนำคู่มือไปใช้ส่งเสริมการตลาดได้	4.68	0.47	มากที่สุด
รวมด้านการนำไปใช้	4.72	0.44	มากที่สุด
รวมทั้ง 3 ด้าน	4.76	0.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ผลประเมินระดับความพึงพอใจต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ โดยรวมทั้ง 3 ด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.76 แสดงให้เห็นว่าคู่มือมีคุณภาพดีเยี่ยมทั้งในด้านรูปเล่ม เนื้อหา และประโยชน์ในการนำไปใช้ ซึ่งตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านรูปเล่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 ด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 และด้านการนำไปใช้ประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการของบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา พบว่าบุคลากรยังขาดทักษะภาษาอังกฤษโดยเฉพาะด้านการสื่อสาร ทั้งในด้านการให้ข้อมูลในการให้บริการ การตอบคำถาม การทักทายและบทสนทนาต่าง ๆ บุคลากรมีความต้องการให้จัดทำคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยวและสามารถต่อยอดรายได้จากการบริการได้หากมีการสื่อสารให้นักท่องเที่ยวเข้าใจได้ ประกอบไปด้วย 4 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในปัจจุบันของสวนหมื่นบุปผา ได้แก่ คู่มือภาษาอังกฤษสำหรับการให้บริการในกิจกรรม DIY ทำเทียนดอกไม้ คู่มือภาษาอังกฤษสำหรับร้านอาหาร คู่มือภาษาอังกฤษสำหรับการให้บริการที่พัก และคู่มือภาษาอังกฤษสำหรับบริการนวดเพื่อสุขภาพ สอดคล้องกับพิกุล สายดวง และชญาณ์นันท์ ปิติกรพวงเพชร (2560) พบว่า สภาพการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักท่องเที่ยวที่เกิด

กับกลุ่มอาชีพท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ยังมีปัญหาในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการสื่อสาร ขณะที่ศาตรา สหัสทัศน์, ชนกกานต์ สหัสทัศน์, ธีติพล วิมุกตานนท์, ไพรวัลย์ หารฤทธิ์ และนุชจรินทร์ ทรัพย์สมบัติ (2560) พบว่าการพัฒนาคู่มือสนทนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ สามารถแก้ปัญหาการสื่อสารภาษาอังกฤษในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการขายสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจทอผ้าไหมแพรวาได้ แนวทางเดียวกันกับวิภาวี บัวผัน รัตติยา โกมินทรชาติ และ David Blyler (2568) กล่าวว่าการพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษสามารถต่อยอดเพื่อสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวได้ และการบูรณาการคู่มือภาษาอังกฤษสำหรับสนับสนุนการท่องเที่ยวให้สามารถเชื่อมโยงกับสื่อออนไลน์กับพื้นที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ให้อยู่ในบริบทที่ต่อเนื่องกันจะช่วยส่งเสริมแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนได้นานยิ่งขึ้น

2. การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการสำหรับบุคลากรสวนหมี่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา พบว่า คู่มือมีรูปแบบสมุดรูปเล่ม เพื่อให้บุคลากรสามารถเปิดอ่านและฝึกฝนได้สะดวกในพื้นที่ปฏิบัติงาน โครงสร้างและองค์ประกอบของคู่มือ มีการออกแบบโดยเน้นการใช้งานจริงและง่ายต่อการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดโครงสร้าง ได้แก่ ด้านคำศัพท์และสำนวน เป็นการรวบรวมคำศัพท์และสำนวนที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การให้บริการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสวนหมี่นบุปผา ด้านบทสนทนา ได้มีการนำเสนอตัวอย่างบทสนทนาที่ใช้ในการโต้ตอบกับนักท่องเที่ยวต่างชาติในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การต้อนรับ การให้ข้อมูล และการตอบคำถาม ภาพประกอบ โดยใช้ภาพถ่ายจริงของงานบริการภายในสวนหมี่นบุปผา เพื่อช่วยให้ผู้ใช้คู่มือเห็นภาพและเข้าใจบริบทของบทสนทนาและคำศัพท์ได้ชัดเจนขึ้น รวมถึงมีการระบุคำอ่านภาษาไทย โดยทุกข้อความภาษาอังกฤษจะมีการระบุคำอ่านเป็นภาษาไทยควบคู่กัน เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานสามารถออกเสียงได้อย่างถูกต้องและง่ายต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับเดชา ตาละนึก, สำราญ ขันสำโรง, วิสุทธิชัย ไชยสิทธิ, ปั่น อะทะเทพ และพระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนฺโท (2563) กล่าวว่า การสร้างชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชน ชุดสื่อที่มีหน่วยการเรียนที่ได้รับการออกแบบจากการศึกษาบริบทชุมชนเฉพาะทำให้กลุ่มตัวอย่างเรียนรู้ได้เร็วมีประสิทธิภาพและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ขณะที่ชมพู อิสริยาวัฒน์ (2561) พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวต้องการได้คู่มือภาษาอังกฤษที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และการอธิบายรายการสินค้าและฐานเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนท่องเที่ยว ความต้องการคู่มือภาษาอังกฤษที่ใช้ได้สะดวก อาจจะเป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ หรือแผ่นพับ และอยาก

ให้เขียนคำอ่านภาษาอังกฤษพร้อมแปลเป็นภาษาไทยให้ด้วยเพราะจะช่วยทำให้อ่านคำศัพท์ได้และเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น

3. ผลการประเมินผลความพึงพอใจของคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการสำหรับบุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ในด้านรูปเล่ม เนื้อหา และการนำไปใช้ประโยชน์ มีผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผลเป็นดังนี้เพราะว่ากระบวนการในการให้ได้มาซึ่งคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการนั้นเป็นไปตามขั้นตอนการพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษที่มีการลงพื้นที่จริง แล้วจึงนำมาสังเคราะห์เป็นเนื้อหาในคู่มือให้ตรงกับความต้องการใช้งานและสถานการณ์จริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ทันที (พัชทิชา กุลสุวรรณ์, 2558) เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่บุคลากรสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา สอดคล้องกับอารีรัตน์ บริบูรณ์ เจนตา แก้วลาย และนุชนาฎ สายทอง (2567) ที่พัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนย่านเมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี พบว่าผู้ประกอบการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดต่อคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนย่านเมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากมีประโยชน์และสามารถใช้ได้งานได้ตรงตามสถานการณ์ที่เกิดจริง ๆ โดยเน้นเนื้อหาที่ผู้ประกอบการสามารถนำไปใช้ได้จริง ทั้งคำศัพท์และรูปประโยค ซึ่งคณะวิจัยได้ลงพื้นที่และสำรวจดูสถานประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่บริเวณชุมชน แล้วจึงนำมาสังเคราะห์เป็นเนื้อหาในคู่มือ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบของคู่มือการพัฒนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการ สำหรับบุคลากรของสวนหมื่นบุปผา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 คำศัพท์ องค์ประกอบที่ 2 สำนวน และองค์ประกอบที่ 3 บทสนทนา โดยเล่มคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการที่ตรงตามความต้องการ ประกอบไปด้วย 4 แผนกงานบริการ ได้แก่ 1) แผนกงานให้บริการในกิจกรรม DIY ทำเทียนดอกไม้ 2) แผนกร้านอาหาร 3) แผนกให้บริการที่พัก และ 4) แผนกบริการนวดเพื่อสุขภาพ โดยแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสารภาษาอังกฤษคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการจำเป็นต้องมีภาพประกอบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นการเข้าใจและจดจำง่าย รวมถึงคำศัพท์สำนวน

และบทสนาทุกคำและข้อความจำเป็นต้องระบุคำอ่านเป็นภาษาไทยเพื่อให้ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานสามารถออกเสียงได้อย่างถูกต้องและง่ายต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการควรประกอบไปด้วยด้านคำศัพท์และสำนวน เป็นการรวบรวมคำศัพท์และสำนวนที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การให้บริการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสวนหมื่นบุปผา ด้านบทสนทนา มีการนำเสนอตัวอย่างบทสนทนาที่ใช้ในการโต้ตอบกับนักท่องเที่ยวต่างชาติในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้านภาพประกอบ เป็นการใช้ภาพถ่ายจริงของงานบริการภายในสวนหมื่นบุปผา เพื่อช่วยให้ผู้ใช้คู่มือเห็นภาพและเข้าใจบริบทของบทสนทนาและคำศัพท์ได้ชัดเจนขึ้น รวมถึงมีการระบุคำอ่านภาษาไทย โดยทุกข้อความภาษาอังกฤษจะมีการระบุคำอ่านเป็นภาษาไทยควบคู่กัน เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานสามารถออกเสียงได้อย่างถูกต้องและง่ายต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัย ประกอบด้วย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ประกอบด้วย

1.1 สวนหมื่นบุปผาควรส่งเสริมด้านการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเชิงรุกโดยใช้คู่มือที่ได้พัฒนาขึ้นแก่บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในทุกแผนกบริการเพื่อเป็นการลดข้อจำกัดในการให้บริการและการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้มีประสิทธิภาพ

1.2 ควรมีการบูรณาการต่อยอดคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการให้เชื่อมโยงกับเทคโนโลยี เช่น การพัฒนาเป็นแอปพลิเคชันด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในงานบริการที่บูรณาการเทคโนโลยี เช่น การพัฒนาต่อยอดบนแอปพลิเคชันมือถือให้เป็นการพัฒนาแอปพลิเคชันที่รวบรวมเนื้อหาจากคู่มือ พร้อมด้วยฟีเจอร์ต่าง ๆ เช่น แบบฝึกหัดโต้ตอบ ระบบบันทึกเสียงเพื่อฝึกออกเสียง และบทเรียนสั้น ๆ ที่เป็นคลิปวิดีโอ เป็นต้น

2.2 ข้อจำกัดของการศึกษาครั้งนี้ คือการใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็ก และการเก็บข้อมูลจากพื้นที่เดียว การพัฒนาต่อยอดงานวิจัยนี้ในอนาคตควรพิจารณาขยายขนาดของกลุ่มตัวอย่างและครอบคลุมพื้นที่การศึกษาที่หลากหลายมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงแรงงาน. (2567). นโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ. เรียกใช้เมื่อ 4 สิงหาคม 2568 จาก https://www.mol.go.th.

กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน. (2565). แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน (พ.ศ. 2566-2570). เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหคม 2568 จาก https://www.osmsouth-border.go.th.

ชมพู อิสริยาวัฒน์. (2561). การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับชุมชนท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านหนองตาไก้ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์. มนุษยสังคมสาร (มสส.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 16(2), 127-146.

เดชา ตาละนึก, พระครูปลัดณัฐพล ประชุณหะ, พระครูใบฎีกาทิพพนากรณ์ เลาลี และนฤภรณ์ วรายุทธโยติกุล. (2564). การบูรณาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองกับการทำงานเพื่อบริการการท่องเที่ยวชุมชน ภายใต้โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย. ศึกษาศาสตร์ มมร, 9(1), 173-191.

เดชา ตาละนึก, สำราญ ขันสำโรง, วิสุทธิชัย ไชยสิทธิ, ปั่น อะทะเทพ และพระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนฺโท. (2563). ศึกษาการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชน: กรณีศึกษา อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 5(2), 294-312.

พัชทิชา กุลสุวรรณ์. (2558). การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสำหรับนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 9(4), 126-141.

พิกุล สายดวง และชญาณ์นันท์ ปิติกรพวงเพชร. (2560). การศึกษาความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับการสื่อสารทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของกลุ่มอาชีพโฮมสเตย์ในชุมชนบ้านซะซอม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 8(1), 284-300.

เพ็ญแข ศิริวรรณ และคณะ. (2551). สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

วิภาวี บัวผัน รัตติยา โกมินทรชาติ และ David Blyler. (2568). การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษสำหรับแนะนำแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนคร. วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 9(3), 160-172.

ศาตรา สหัสทัศน์, ชนกกานต์ สหัสทัศน์, ธีติพล วิมุกตานนท์, ไพรวัลย์ หารฤทธิ์ และนุชจรินทร์ ทรัพย์สมบัติ. (2560). การพัฒนาคู่มือสนทนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติสำหรับวิสาหกิจทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 6(Special Issue), 105-119.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: สามลดา.

สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2560). Thailand 4.0 ขับเคลื่อนอนาคตสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน. วารสารไทยคู่ฟ้า, 33, 3-17.

อดินันท์ มะลี. (2568). ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดยะลา เผยยอดนักท่องเที่ยวและมีรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมดในปี 2566. NBT CONNEXT. เรียกใช้เมื่อ 4 สิงหาคม 2568 จาก https://thainews.prd.go.th/thainews/news/view/97436/?bid=1.

อารีรัตน์ บริบูรณ์ เจนตา แก้วลาย และนุชนาฎ สายทอง. (2567). การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนย่านเมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี. ใน รายงานการวิจัย. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

Mackay, R. and Mountford, A. (1978). English for Specific Purposes. London: Longman.

การบริหารจัดการปกครองสมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช*

ADMINISTRATIVE STYE DURING THE SI THAMMASOKARAT DYNASTY

สืบพงศ์ ธรรมชาติ[1] และ กันตภณ หนูทองแก้ว[2]

Suebpong Thammachat[1] and Kantaphon Nuthongkaew[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

[1-2]Mahamakut Buddhist University Srithammasokkarraj Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: Kantaphon_27@hotmail.com

วันที่รับบทความ : 22 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 8 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 10 กันยายน 2568

Received 22 August 2025; Revised 8 September 2025; Accepted 10 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ทางศาสนา ตำรา งานวิจัย วารสาร เว็บไซต์ และบทความวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ผลการศึกษา พบว่า หลังจากการล่อมสลายของอาณาจักรศรีวิชัย ต่อมา ราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช เป็นราชวงศ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการปกครอง การพัฒนาระบบการเมือง และวัฒนธรรมในคาบสมุทรภาคใต้ของไทย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13–18 โดยมีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของอาณาจักร มีลักษณะการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจอยู่ภายใต้พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นทั้งผู้นำทางการเมืองและศาสนาการจัดระเบียบสังคมอาศัยหลักธรรมาภิบาลตามแนวทางพุทธศาสนา ผสมผสานกับจารีตประเพณีท้องถิ่น และอิทธิพลจากอินเดียใต้ ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ ระบบจตุสดมภ์ การแบ่งเขตการปกครองออกเป็นเมืองลูกหลวงและเมืองประเทศราช ตลอดจนการแต่งตั้งขุนนางตามตำแหน่งและบทบาทหน้าที่

Citation:

*สืบพงศ์ ธรรมชาติ และ กันตภณ หนูทองแก้ว. (2568). การบริหารจัดการปกครองสมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 331-346.

Suebpong Thammachat and Kantaphon Nuthongkaew. (2025). Administrative Stye During The Si Thammasokarat Dynasty. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 331-346.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

อย่างชัดเจน การบริหารจัดการดังกล่าวไม่เพียงแต่เอื้อต่อการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองเท่านั้น โดยมีลักษณะการปกครองแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยรวมศูนย์ แต่มีรูปแบบการปกครองที่มีความพิเศษผ่านการผสมผสานระหว่าง การปกครองแบบจักรพรรดิ และการปกครองแบบธรรมราชา โดยผู้วิจัยเรียกชื่อระบบการปกครองแบบผสมผสานนี้ว่า “จักรพรรดิธรรมราชา” ระบบการปกครองที่พระราชาทรงใช้หลักทสพิธราชธรรมในการปกครองอาณาจักรทั้ง 12 เมือง โดยมีพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง และยังเป็นรากฐานสำคัญต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนามาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: การบริหารจัด, การปกครอง, ราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช, จักรพรรดิธรรมราชา

Abstract

This academic article aims to analyze the administrative and governance model of the Srithammaracha Dynasty by employing documentary research, drawing upon religious scriptures, chronicles, academic theses, journals, websites, and scholarly articles in various forms. The collected data were systematically analyzed. The findings reveal that, following the decline of the Srivijaya Empire, the Srithammaracha Dynasty emerged as a significant ruling power that shaped governance, political structures, and cultural development in the southern Thai Peninsula between the 13th and 18th Buddhist centuries. Nakhon Si Thammarat served as the political and cultural center of the kingdom. The governance system was highly centralized under a monarch who functioned simultaneously as both political and religious leader. Social organization was structured according to the principles of Buddhist governance (dhammic polity), combined with local traditions and influences from South India. A notable example of this system included the Chatusadom (four ministries), the administrative division into royal cities and tributary states, and the clear designation of officials according to their positions and responsibilities. This administrative framework not only fostered political stability but also represented a distinctive hybrid governance model that blended elements of imperial monarchy (cakravartin) with the concept of a

righteous king (dhammaraja). The researcher designates this integrated system as “Cakravartin-Dhammaraja,” a form of monarchy in which the ruler adhered to the Dasa-rajadharma (Ten Royal Virtues) in governing the twelve principal cities, with Wat Phra Mahathat Woramahawihan in Nakhon Si Thammarat as the spiritual and administrative center. This governance system not only reinforced state unity but also established a profound foundation for the propagation of Theravada Buddhism, a legacy that continues to shape the region to the present day.

Keywords: Administrative System, Political Governance, Srithammaracha Dynasty, Chakravartin Dharmaraja

บทนำ

ราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช เดิมชื่อ “ตามพรลิงก์” มีอาณาเขตครอบคลุมทั้งสองฝากสมุทรใต้จรดอาณาจักรลังกาสุกะ (human, 2568) ถือเป็นหนึ่งในราชวงศ์สำคัญที่มีบทบาทในการวางรากฐานระบบการปกครองและเป็นศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และพระพุทธศาสนาในคาบสมุทรภาคใต้ มีกษัตริย์พระองค์แรกคือ พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช โดยมีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13–18 (Wyatt, 2003) ในยุคสมัยนั้น อาณาจักรศรีธรรมาโศกราช มีการบริหารจัดการปกครองที่ผสมผสานระหว่างอิทธิพลของศาสนาพุทธ ระบบขุนนางและหลักการปกครองแบบอินเดียใต้ ที่เน้นการรวมอำนาจไว้ที่พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นทั้งผู้นำทางการเมืองและผู้อุปถัมภ์พระศาสนา ระบบการปกครองของราชวงศ์นี้มีการแบ่งระดับอำนาจอย่างชัดเจน การบริหารราชการแผ่นดินเป็นระบบ มีการจัดตั้งหัวเมืองขึ้นตรงและหัวเมืองประเทศราช อีกทั้งยังส่งเสริมบทบาทของขุนนางในระดับต่างๆ เพื่อควบคุมและบริหารพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ เป็นรัฐสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับทั้งสุโขทัย อยุธยา และอาณาจักรมลายู ซึ่งมีบทบาททางการค้า โดยเฉพาะเส้นทางเดินเรือเชื่อมอ่าวไทยกับทะเลอันดามัน เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังหัวเมืองใกล้เคียง รวมถึงแถบคาบสมุทรมลายู มีความสำคัญเชิงการเมืองเพราะเป็นหัวเมืองใหญ่ที่อยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ต้องให้ความสำคัญ

ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการบริหารจัดการปกครองในสมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช เพื่อให้เข้าใจถึงประวัติความเป็นมา โครงสร้างทางการเมือง การปกครอง แนวคิดในการจัดระเบียบสังคม และอิทธิพลของวัฒนธรรมและศาสนาต่อการปกครอง ตลอดถึงต้องการทราบถึงสาเหตุแห่งการล่มสลาย ในสมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช เพื่อช่วยให้ประชาชนเห็นถึงคุณค่าความสำคัญของประวัติศาสตร์ด้านการปกครอง และเป็นแนวทางในการบริหารจัดการด้านการปกครองให้ดียิ่งขึ้น โดยการศึกษาวิเคราะห์นี้ สามารถจำแนกประเด็นในการศึกษาวิเคราะห์ ได้ดังนี้

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช

พระนามกษัตริย์หรือพระราชาศรีธรรมาโศกราช มีปรากฏในเอกสารเก่าศิลาจารึกของไทยและของต่างประเทศอยู่มากหลายแห่งหลายที่ ดินแดนหรือเมืองหรืออาณาจักรที่พระราชาหรือกษัตริย์พระนามนี้ปกครองซึ่งมีหลายพระองค์ คือ อาณาจักรนครศรีธรรมราชมหานคร หรือกรุงศรีธรรมราชมหานคร หรือ ศรีธรรมราชมหานคร หรือศรีธรรมราช หรือสิริธัมมนคร บางพระองค์ปรากฏพระนามเฉพาะ เช่น พระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมาโศกราช และพระเจ้าพงษาสุระศรีธรรมาโศกราช นอกจากนี้จะมี่พบพระนามเฉพาะแต่จะใช้ว่า “พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช” หรือ พญาศรีธรรมโศกราช แม้หลังจากที่อำนาจของนครศรีธรรมราชมีไม่มากต้องเป็นประเทศราชของอยุธยาและธนบุรี เจ้าเมืองทุกองค์จะมีพระนามว่าศรีธรรมาโศกราชทั้งหมด ตลอดจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนที่จะมีการปกครองแบบมณฑล และจังหวัดในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยช่วงระยะเวลาของการปกครองก่อนและช่วงเวลาที่ศึกษาจากตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช และตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีเนื้อหาเดียวกัน (พิเศษ เจือจันทร์พงษ์, ม.ป.ป.) เป็นอาณาจักรเกิดขึ้นหลังจากสิ้นสุดของอาณาจักรศรีวิชัย ในปี พ.ศ. 1600 โดยประมาณ ก็เป็นการขึ้นครองอำนาจของราชวงศ์ปทุมวงศ์ซึ่งกษัตริย์หรือเจ้าเมืองที่ขึ้นสู่อำนาจปกครองจะมีพระนามว่า ศรีธรรมาโศกราช (สืบพงศ์ ธรรมชาติ, 2557, หน้า 154) โดยแบ่งพัฒนาการเป็น 3 ระยะ คือ

1. สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ 1 เป็นช่วงสมัยเดียวกันกับสมัยพระเจ้าอโศกแห่งอินเดีย (ตำนานเรียกว่า “พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช” อันเป็นพระนามที่นำมาใช้เรียกเป็นพระนามกษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราช) เป็นกษัตริย์ครองเมือง โดยนับอย่างลังกา พ.ศ. 218–255

พอหมดสิ้นรัชกาลของพระเจ้าอโศกแล้ว ก็ประมาณเวลาช่วงตรงกับเมืองนครศรีธรรมราชเกิดโรคระบาด เมืองจึงร้างไปเป็นครั้งแรก

2. สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2 พิจารณาจากพระนามกษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราชในสมัยนี้ว่า “พระเจ้าจันทรภาณุ” เปรียบเทียบกับพระนามกษัตริย์จันทรภาณุในหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับอื่น ๆ ที่จะกล่าวถึงในภายหลัง จะอยู่ในช่วงเวลา พ.ศ. 1700 – 1800 เศษ ก่อนที่เมืองจะร้างอีกเป็นครั้งที่ 2

3. สมัยเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งที่ 3 มีตัวเลขศักราชกำกับไว้ด้วย (ซึ่งน่าจะเป็นพุทธศักราช) ก็จะได้ตั้งแต่เวลาประมาณ พ.ศ. 1800 เศษลงมา ซึ่งสมัยนี้เมืองนครศรีธรรมราชขึ้นกับอำนาจศูนย์กลางอยุธยาแล้ว หลังจากนั้น ได้กล่าวถึงการแต่งตั้งเจ้าเมืองจากส่วนกลางมาครอง และทำนุบำรุงวัดพระธาตุฯ ในปี พ.ศ. 1861, 1919, 2039, 2144 และปีสุดท้าย คือ พ.ศ. 2193 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา โดยโปรดให้พระยาบริบาลพลราช เจ้าเมืองตะนาวศรีมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (กรมศิลปากร, 2560) และจากหลักฐานเอกสารเก่าพบชื่อศรีธรรมราช ศรีธรรมราชมหานคร นครศรีธรรมราช กรุงศรีธรรมโศก และต่อมาในเอกสารเก่าบ้างเรียกว่าศรีธรรมราช (ศิลาจารึกหลักที่ 1) และ ศิริธรรมนคร (พงศาวดารโยนก) ศรีธรรมราชมหานคร หรือตามพรลิงค์รอบสองมีความ เจริญรุ่งเรืองด้านต่างๆ เป็นอย่างยิ่งไม่ว่า ศาสนา การศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม และ การเมืองการปกครอง จนราว พ.ศ. 1900 ก็รวมเข้าเป็นดินแดนเดียวกันกับพระยาอู่ทอง ซึ่งปกครองอยู่บริเวณเหนือเพชรบุรีขึ้นไป ส่วนการสร้างเมืองนครศรีธรรมราชมหานคร ดังข้อความในตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราช ว่า

พญาศรีธรรมโศกราชให้สร้างเมืองขึ้น 12 นักษัตร ปีชวด เมืองสาย ถือตราหนู 1 ปีฉลู เมืองปัตตานี ถือตราวัว 1 ปีขาล เมืองกะลันตัน ถือตราเสือ 1 ปีเถาะ เมืองปะหัง ถือตรากระต่าย 1 ปีมะโรง เมืองไทรบุรี ถือตรางูใหญ่ 1 ปีมะเส็ง เมืองพัทลุง ถือตรางูเล็ก 1 ปีมะเมีย เมืองตรัง ถือตราม้า 1 ปีมะแม เมืองชุมพร ถือตราแพะ 1 ปีวอก เมืองบันไทยสมอ ถือตราวานร 1 ปีระกา เมืองสะอุเลา ถือตราไก่ 1 ปีจอ เมืองตะกั่วถลาง ถือตราสุนัข 1 ปีกุน เมืองกระ ถือตราสุกร 1 เมือง 12 นักษัตรหัวเมืองขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราชมหานคร (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, 2561) จากการศึกษา ประวัติศาสตร์การปกครองก็พบว่า รูปแบบการปกครองสิบสองนักษัตร ในยุคของพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช ซึ่งเป็นการปกครองในรูปแบบที่หลากหลาย เป็นรูปแบบเชิงบูรณาการในการจัดการเมืองใหญ่ต่าง ๆ ในคาบสมุทรมลายู จำนวน 12 เมือง

เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร ที่มีการบริหารจัดการบ้านเมืองให้เกิดความสงบร่มเย็น ประชาชนมีสันติภาพในความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต (กันตภณ หนูทองแก้ว, 2564)

จากที่อ่านข้อความในตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ในตอนต้นเริ่มตั้งเมืองนั้น มีชื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ตั้งแต่การทำนายของพรหมเทพตอนที่พระธิดาเหมชาลาและเจ้าชายทนกุมารทรงอัญเชิญพระทันตธาตุตจากอินเดียใต้มาถึงหาดทรายชายทะเลรอบหรือหาดทรายแก้วตามที่เรียกกันต่อมา ช่วงเวลาดังกล่าวราว พ.ศ. 830 หลังจากนี้ก็ปรากฏชื่ออาณาจักรหรือเมืองตัมลิงคัม หรือตามพรลิงค์ ซึ่งเชื่อกันว่าศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่บริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราชปัจจุบัน บริเวณอำเภอสิชล ขนอม ท่าศาลา นบพิตำ ลานสกา เมือง และปากพนัง ครอบคลุมพื้นที่ไทยภาคใต้เกือบทั้งหมด จรดคาบสมุทรสยาม-มลายู หรือคาบสมุทรไทย อาณาจักรตามพรลิงค์หรือเมืองตัมลิงคัม อันเป็นฐานที่มาของอาณาจักรนครศรีธรรมราช ปรากฏในหนังสือหรือคัมภีร์มหานิเทศ พระไตรปิฎกว่า

เมืองตามพรลิงค์ที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักนี้ มีหลักฐานว่าเป็นชื่อเมืองที่มาก่อน พ.ศ. 1773 อย่างแน่นอน ในคัมภีร์มหานิเทศของอินเดีย ราวพุทธศตวรรษที่ 7 – 8 ซึ่งเป็นภาษาบาลีได้กล่าวชื่อเมืองนี้ไว้ว่า ตามพลิงคม และในศิลาจารึกภาษาสันสกฤต พุทธศตวรรษที่ 11 หลักหนึ่งก็กล่าวถึงชื่อตามพรลิงค์ในจดหมายเหตุจีนเจาจูกัว และลังตาหยวน บันทึกถึงแคว้นที่ชื่อว่า ตัง - มา - หลิง ชื่อเมื่อเปรียบเทียบกันดูในภาษาสันสกฤตแล้วก็คือตามพรลิงค์ อย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้น การพบชื่อเมืองตามพรลิงค์ในศิลาจารึกหลักที่ 24 พร้อมด้วยพระนามของพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองใน พ.ศ. 1773 นั้น ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นการสืบเนื่องของอาณาจักรนี้มาแต่พุทธศตวรรษที่ 7 – 8 อย่างแน่นอน แต่ว่าหลังจากศิลาจารึกหลักที่ 24 นี้แล้วก็ไม่ปรากฏชื่อเมืองตามพรลิงค์อีก ในเอกสารของยุคต่อมา ยกเว้นพระนามของพระมหากษัตริย์ คือ จันทรภาณุศรีธรรมราชนั้น ไม่ปรากฏในหนังสือตำนาน เช่น ตำนานมหาวงศ์ของลังกาและตำนานเมืองนครศรีธรรมราชว่าเป็นกษัตริย์ครองเมืองนครศรีธรรมราช ข้อมูลดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าเมืองตามพรลิงค์ คงเปลี่ยนมาเป็นเมืองนครศรีธรรมราช มาถึงตอนนี้ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ชื่อเมืองนครศรีธรรมราช ปรากฏแน่นอนที่สุด

หลักฐานที่มีความแน่นอนกล่าวถึงชื่อเมืองนครศรีธรรมราชเห็นจะได้แก่ศิลาจารึกหลักที่ 1 ของกรุงสุโขทัย ศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักนี้ เขียนขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 19 ในสมัยที่เมืองสุโขทัยรุ่งเรืองอยู่ ข้อความที่กล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราชในรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหงนั้นย่อมเป็นหลักฐานที่แจ่มแจ้งในตัวเองว่านครศรีธรรมราชมีความรุ่งเรือง เป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาและนักปราชญ์ราชครูมายังกรุงสุโขทัย นอกจากศิลาจารึกแล้ว ยังมีเอกสารที่

สำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่ให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้เกี่ยวกับเมืองนครศรีธรรมราช คือ ชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นปราชญ์แห่งกรุงลานนาไทย ในสมัยพระเมืองแก้วได้แต่งไว้ มีข้อความกล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราชว่า ใน พ.ศ. 1799 พระร่วงโรจนราช แห่งกรุงสุโขทัยได้เสด็จมาเยี่ยมพระเจ้าสิริธรรมนคร (คือนครศรีธรรมราช) ทรงทราบเรื่องพระพุทธสิหิงค์ที่ลังกาทรงอยากได้ พระเจ้าสิริธรรมนครจึงส่งทูตไปขอกษัตริย์ลังกาให้ จึงได้พระพุทธสิหิงค์มาบูชาที่กรุงสุโขทัย ข้อความชินกาลมาลีปกรณ์นี้สนับสนุนความสัมพันธ์ ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองสุโขทัย ดังมีระบุในศิลาจารึกหลักที่ 1 ดังกล่าวมาแล้ว (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2526)

นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีหลายท่านได้ศึกษาเรื่องราวของอาณาจักรนครศรีธรรมราช หรืออาณาจักรตามพรลิงค์ (ชื่อเดิม) รวมทั้งอาณาจักรศรีวิชัย ก่อนจะเกิดอาณาจักรนครศรีธรรมราช นั้น นักโบราณคดี ปรีชา นุ่นสุข กล่าวไว้ด้วยการอ้างถึงการสัมมนาของวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช เอาไว้ว่า โดยแท้จริงแล้ว เมื่อเราสามารถค้นพบใหม่ว่าอายุของลายสลักบนเสาหินดังกล่าวมิได้เป็นไปตามที่ศาสตราจารย์ลุฟส์กล่าวแล้ว ปัญหาทั้งมวลที่ท่านทิ้งไว้ที่ท้ายบทความของท่านก็ไม่น่าจะต้องอภิปรายกันต่อไปเพราะคำตอบต่าง ๆ ก็คงกระจ่างชัดเมื่ออายุของโบราณสถานที่พบใหม่นี้เป็นคำตอบ ทั้งนี้เพราะว่าลายสลักดังกล่าวมิได้รับอิทธิพลจากศิลปะขอมในพุทธศตวรรษที่ 17 – 18 ตามที่ท่านกล่าว และประการสำคัญที่ท่านกล่าวว่ากษัตริย์ชัยวรมันที่ 7 ของเขมรสามารถมีอำนาจทางการเมือง การปกครองเหนือแหลมมลายูนั้นเป็นเรื่องที่ไม่เป็นที่รับรองกัน เช่นเดียวกับที่ท่านกล่าวว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีอำนาจทางการเมือง การปกครองเหนือนครศรีธรรมราช (ปรีชา นุ่นสุข, 2521)

ข้อความนี้ย่อมแสดงว่าในช่วง พ.ศ. 1700 กว่านั้น ดินแดนที่เป็นไทยภาคใต้มิได้ตกอยู่ในอำนาจการปกครองของชาติอื่น แต่ไทยสยามที่มีพระราชาพระนามว่าศรีธรรมาโศกราช ทรงปกครองตลอดมาถึงพุทธศตวรรษที่ 18 คือ พ.ศ. 1800 จึงสอดคล้องกับการวิจัยของนักศึกษาปริญญาเอกมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลียที่มีส่วนหนึ่งของงานวิจัยว่า กองทัพของจันทรภาณุศรีธรรมาโศกราช แห่งตามพรลิงค์ หรือชวากะยกทัพไปตีศรีลังกา ราว พ.ศ. 1700 เศษ และสอดคล้องกับศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แห่งกรุงสุโขทัย ที่มีข้อความ สังฆราช นักปราชญ์ ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ล้วนแต่ไปจากนครศรีธรรมราชทั้งสิ้น สิ่งที่เป็นหลักฐานยืนยันสอดคล้องกัน จึงยืนยันการมีอยู่จริงของพระราชาหรือกษัตริย์พระนามว่าศรีธรรมาโศกราช ราชวงศ์ปทุมวงศ์ แห่งอาณาจักรนครศรีธรรมราชมหานคร ในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งทรงใช้

การปกครองที่เรียกว่า “ธรรมราชาประชาธิปไตย” กษัตริย์ราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช มีหลายพระองค์ สืบต่อกันมาไม่น้อยกว่า 200 ปี พระนามที่โดดเด่นคือ “พระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมาโศกราช กษัตริย์แห่งตามพรลิงค์ หรืออาณาจักรนครศรีธรรมราช

ขอบเขตการปกครองของกษัตริย์สมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช

จากหลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกของอินเดียใต้ คัมภีร์มหานิเทส พบว่า อาณาจักรตามพรลิงค์มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง และยืนยันโดยเอกสารฝรั่งและจีนได้กล่าวไว้ว่า เกิดขึ้นราว พ.ศ. 700 เรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ตั้งหม่าหลิง ตัวเหม่ยหลิว ตามพรลิงค์ มัทมาลิงคัม ตามมลี และตังเมยลิง เป็นต้น และชื่อตามพรลิงค์ก็ปรากฏในศิลาจารึกของไทย วัดเสมาเมืองได้กฎชื่อพระนามพระเจ้ากรุงศรีวิชัยและชื่อของตามพรลิงค์อายุ พุทธศตวรรษที่ 14 กล่าวถึงเรื่องการปฏิบัติธรรมในสมัยนั้น มีหลักฐานการสร้างวัดว่า “มีหลักฐานประวัติการสร้างวัดเสมาเมืองไว้ว่า พระเจ้าศรีธรรมโศกราช เป็นผู้ทรงสร้างวัดนี้ขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1318 ภายหลังที่ได้สร้างพระบรมธาตุแล้ว 18 ปี สถานที่สร้างวัดนี้เป็นทำเลใจกลางเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยนั้น มีพระประสงค์ที่จะให้ภิกษุฝ่ายมหายานจำพรรษาเป็นแห่งแรก วัดนี้เป็นต้นกำเนิดของวัดทั้งหลายในเมืองนคร (กระทรวงวัฒนธรรม, 2568)

จากหลักฐานศิลาจารึกวัดมเหยงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราชนี้เอง ทำให้ได้รู้ว่าดินแดนไทยภาคใต้ซึ่งมีเมืองสำคัญสามเมืองในการปกครอง คือ ตามพรลิงค์ ศรีวิชัย นครศรีธรรมราช มีมานานแล้วในศิลาจารึกนี้ยืนยันถึง พระราชาศรีธรรมาโศกราช โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระนามจันทรภาณุ จะเป็นที่กล่าวขานกันมากว่ามีความเป็นอัจฉริยะราชา ทั้งในการปกครองและการศาสนาโดยเฉพาะพระพุทธศาสนาซึ่งปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ในหลายรูปแบบ แม้ว่าจะมีคำว่า พระเจ้ากรุงศรีวิชัย อยู่และมีคำว่าศรีธรรมาโศกราช” ตามหลักฐานที่กล่าวคงเป็นพระราชาหรือกษัตริย์ที่ครองเมืองขณะนั้นว่าศรีวิจัย และกษัตริย์พระนามว่าศรีธรรมโศกราช ดังที่นำมาอ้างอิง การเริ่มมีอำนาจของศรีวิชัย และสืบทอดมาถึงอาณาจักรนครศรีธรรมราชจนราว พ.ศ. 1900 จึงรวมกับกรุงศรีอยุทธยาแบบบ้านพี่เมืองน้องนั้น ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการตั้งกรุงศรีอยุธยาก่อนหน้านี้ก็เป็นบ้านพี่เมืองน้องกับกรุงสุโขทัย ตั้งแต่ราว พ.ศ. 1800 กว่าเป็นต้นมากรุงนครศรีธรรมราชมหานคร อาณาจักรนครศรีธรรมราชนั้นเกิดมาก่อนแล้วมีอาณาเขตและอำนาจการปกครองไทยภาคใต้จากเขตแดนส่วนใหญ่ในไทยภาคใต้จนทั้งหมดในดินแดนไทยภาคใต้ ปัจจุบันราวเพชรบุรีจนถึงใต้สุดของ

ไทยคือยะลา และรวมไปถึงที่เป็นประเทศมาเลเซียและสิงคโปรในปัจจุบัน ดังหลักฐานที่มีผู้ศึกษาในเรื่องอาณาจักรนครศรีธรรมราชเอาไว้ดังนี้

ใน พ.ศ. 2476 ศาสตราจารย์มาชุม ตาร์ ชาวอินเดียได้คัดค้านคำกล่าวที่ว่าจารึกทั้งสองด้านของศิลาจารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช สลักขึ้นพร้อมกันคือใน พ.ศ. 1318 และท่านเห็นว่าด้านที่ 2 ซึ่งยังสลักไม่เสร็จ สลักขึ้นหลังด้านที่ 1 ซึ่งสลักสำเร็จแล้ว ความเห็นเรื่องนี้ของอาจารย์มาชุม ตาร์ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่การสันนิษฐานของท่านก็ไปไกลกว่านั้นอีกและท่านได้กล่าวว่าแม้ผู้ปกครองอาณาจักรศรีวิชัยบนเกาะสุมาตราจะมาตั้งหลักแหล่งลงบนแหลมมลายู ใน พ.ศ. 1318 แต่ในไม่ช้าก็มีราชวงศ์ไศเลนทร์เข้ามาแทนที่ และราชวงศ์ไศเลนทร์นี้อาจมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย เมืองนครศรีธรรมราชได้กลายเป็นศูนย์กลางของอาณาจักร และตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 14 ลงมาก็ได้แผ่ขยายอำนาจลงไปถึงเกาะสุมาตราและเกาะชวา ศาสตราจารย์มาชุม ตาร์ อ้างว่า บรรดาจารึกของราชวงศ์โจฬะ ในพุทธศตวรรษที่ 16 มักอ้างอิงถึงผู้ปกครอง “กตาหะ” หรือ “คฑารับ” บนฝั่งตะวันตกของแหลมมลายูยิ่งกว่าผู้ปกครองอาณาจักรศรีวิชัย ในพุทธศตวรรษที่ 14 จดหมายเหตุของพวกอาหรับก็เริ่มมากล่าวถึง ซาบัค (Zabag) ว่ามีอำนาจอยู่เหนือหมู่เกาะและให้ตำแหน่งซึ่งอาจถือได้ว่าศูนย์กลางของอาณาจักรซาบัคอยู่แถบอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใกล้จารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในพุทธศตวรรษที่ 15 จดหมายเหตุอาหรับก็กล่าวถึงศรีบูซา (Sribuza) หรืออาณาจักรศรีวิจัยบนเกาะสุมาตราว่าเป็นประเทศราชต่อซาบัค ศาสตราจารย์มาชุม ตาร์ ยังอ้างถึงอีกว่า หนังสือจุลวงศ์ของเกาะศรีลังกาได้กล่าวว่ามีพระราชาชาวกะบนคอคอดกระในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 18 ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะอธิบายถึงคำว่า “ซาบัค” ซึ่งแม้คล้ายคลึงกับชวา แต่ก็เป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่บนบนแหลมมลายู (มล.สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2526)

จากข้อความดังกล่าวนี้ทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของอาณาจักรศรีวิชัยที่มีความเห็นต่างกันว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่คาบสมุทรสยาม-มลายู โดยเฉพาะมีศูนย์กลางอยู่ที่นครศรีธรรมราชปัจจุบัน ด้วยมีศิลาจารึกวัดเสมาเมืองที่จารึกเมื่อ พ.ศ. 1318 ที่มีชื่อราชวงศ์ไศเลนทร์อยู่ด้วย หลักฐานดังกล่าวนี้ แสดงถึงที่มาของราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช หลังจากอาณาจักรศรีวิชัยล่มสลายเพราะถูกกองทัพของกษัตริย์ราเชนทร์โจฬะยกกองทัพมาตีแตกใน พ.ศ. 1568 หลังจากนี้เขตพื้นที่คาบสมุทรสยาม-มลายู ก็ว่างเว้นผู้มีอำนาจปกครองอยู่ระยะหนึ่งราว 50 ปี ต่อมาราชวงศ์ธรรมาโศกราช เริ่มต้นขึ้นราว พ.ศ. 1600 เศษ และสืบต่อมาจนถึง พ.ศ. 1900 ก็ผนวก

เข้ากับอยุธยา จึงกล่าวได้ว่าราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช มีอำนาจปกครองในดินแดนไทยภาคใต้หรือคาบสมุทรสยาม-มลายูอยู่ประมาณ 300 ปี โดยในเรื่องของช่วงเวลาของการปกครองในดินแดนไทยภาคใต้ราชวงศ์ใดหรือกลุ่มอำนาจใดมีอยู่บ้าง มีนักวิจัยได้กล่าวถึงช่วงเวลาเอาไว้ 3 ช่วง ดังนี้

ประวัติศาสตร์ภาคใต้ของไทยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงสำคัญ คือ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5–11 ซึ่งแม้จะพบหลักฐานการใช้อักษรจากต่างแดน แต่ยังไม่ปรากฏการบันทึกเรื่องราวโดยคนท้องถิ่นเอง ช่วงต่อมาคือสมัยรัฐโบราณ ตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 11–12 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ที่มีหลักฐานศิลาจารึกและเอกสารต่างแดนสนับสนุนว่ามีการก่อรูปชุมชนเมืองในลักษณะรัฐ เช่น ศรีวิชัยและตามพรลิงค์ โดยเฉพาะในพุทธศตวรรษที่ 16 ศรีวิชัยมีศูนย์กลางที่ภาคใต้ตอนล่างและติดต่อกับราชวงศ์โจฬะแห่งอินเดีย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและศาสนา ทั้งมหายานและฮินดู ก่อนจะถูกโจมตีและเสื่อมอำนาจลง ภาคใต้ยังมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ผ่านนครศรีธรรมราชไปสู่สุโขทัยและอยุธยา สุดท้ายคือสมัยประวัติศาสตร์ชาติไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19–25 ซึ่งภาคใต้ถูกผนวกรวมเข้ากับรัฐไทยทางตอนเหนือ การใช้ภาษาไทยแพร่หลาย และนครศรีธรรมราชกลายเป็นหัวเมืองสำคัญในขอบขัณฑสีมาของกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ก่อนที่บางพื้นที่จะเสียดินแดนให้กับอังกฤษในพุทธศตวรรษที่ 25 ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างพัฒนาการการเมือง ศาสนา และวัฒนธรรมของภาคใต้กับประวัติศาสตร์ไทยโดยรวม (อมรา ศรีสุชาติ, ม.ป.ป.) ตามตำนานเล่าเอาไว้ว่า

บุตรชายซึ่งครองราชย์สมบัติในเมืองสุโขทัยนั้นปรากฏพระนามในครั้งนั้นว่า โรจราช ภายหลังปรากฏพระนามว่า พระล่วง ได้ยินว่าครึ่งหนึ่ง พระเจ้าโรจใคร่จะทอดพระเนตรมหาสมุทร แวดล้อมด้วย ทหารหลายหมื่นเสด็จล่องใต้ตามลำแม่น้ำน่านจนกระทั่งถึงสิริธรรมนคร ได้ยินว่าพระเจ้าสิริธรรมครองราชสมบัติอยู่ในเมืองนั้น พระองค์ทรงทราบว่าพระเจ้าโรจน์เสด็จมาจึงเสด็จออกไปต้อนรับ ทรงรับรองเป็นอย่างดีแล้ว ตรัสเล่าให้พระเจ้าโรจฟังถึงความอัศจรรย์ของพระสีหลปฏิมาในลังกาทวีปตามที่ได้ทรงสดับมา พระเจ้าโรจทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ตรัสถามว่า เราจะไปที่นั่น (ลังกาทวีป) ได้ไหม พระเจ้าสิริธรรมตรัสตอบว่าไปไม่ได้ เพราะมีเทวดาอยู่ 4 ตน ชื่อ สุมนเทวราช 1 รามเทวราช 1 ลักขณเทวราช 1 ขัตตคามเทวราช 1 มีฤทธิ์เดชมาก รักษาเกาะลังกาไว้เป็นอย่างดี เมื่อเป็นดังนั้นสองกษัตริย์จึงส่งทูตไป ครั้นแล้วพระเจ้าโรจก็เสด็จกลับเมืองสุโขทัย

ราชทูตไปถึงลังกาแล้ว กราบทูลเรื่องราวทั้งหมดแก่พระเจ้าสีหล เมื่อพระเจ้าสีหลทรงทราบเรื่องราวนั้นแล้ว ทรงบูชาพระสีหลปฏิมาตลอด 7 คืน 7 วัน แล้วพระราชทานให้แก่ราชทูตได้อัญเชิญพระสีหลปฏิมาลงเรือแล้วกลับมา แต่เรือนั้นแล่นไปด้วยกำลังพายุพัดกระทบกับหินในท้องทะเลเข้าก็แตกไป ส่วนพระพุทธปฏิมาประดิษฐานอยู่บนกระดานแผ่นหนึ่ง กระดานแผ่นนั้นลอยไปได้ 3 วัน ถึงสถานที่แห่งหนึ่งใกล้สิริธรรมนครด้วยอานุภาพนาคราชครั้งนั้น เทวดามาเข้าฝันพระเจ้าสิริธรรมในเวลากลางคืนให้เห็นพระสีหลปฏิมาเสด็จมาอย่างชัดเจน รุ่งเช้าจึงส่งเรือหลายลำไปในทิศต่าง ๆ แม้พระองค์เองก็ทรงเรือพระที่นั่งเสด็จไปทรงค้นหาพระสีหลปฏิมาด้วยการอธิษฐานของพระอินทร์ พระเจ้าสิริธรรมทรงพบพระสีหลปฏิมาประดิษฐานบนกระดานนั้นเข้า แล้วทรงนำมาสักการะบูชา ครั้นแล้วพระเจ้าสิริธรรมจึงส่งพระราชสาส์นถึงพระเจ้าโรจน์ แจ้งว่าได้พระพุทธปฏิมาแล้ว พระเจ้าโรจน์จึงเสด็จไปสิริธรรมนครแล้วอัญเชิญพระสีหลปฏิมา มาสู่เมืองสุโขทัยเพื่อสักการะบูชา ครั้นสร้างเสร็จแล้ว โปรดให้ฉลองมหาวิหารเป็นการใหญ่ พร้อมกับมหาชนที่มาประชุมกันจากนครต่าง ๆ มีสัชชนาลัย กำแพงเพชร สุโขทัย และชัยนาท เป็นต้น และพระเจ้าโรจน์ทรงสะสมบุญเป็นอเนกแล้วสวรรคต เมื่อพระเจ้าโรจล่วงลับไปแล้ว พระเจ้าราม พระราชโอรสของพระเจ้าโรจครองราชย์สมบัติใน เมืองสุโขทัย พระเจ้ารามทรงบูชาพระสีหลปฏิมาเช่นเดียวกัน (กรมศิลปากร, 2518)

จากงานวิจัยและหนังสือสำคัญดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราชปกครองพื้นที่กว้างขวางทั้งในดินแดนไทยปัจจุบันถึงแหลมมลายู คาบนสมุทรสยาม-มลายู หรือคาบสมุทรไทย รวมทั้งยังมีเครือข่ายไปถึงศรีลังกา พระเจ้าศรีธรรมาโศกราชจันทรภาณุทรงพระปรีชาสามารถเสด็จพากองทัพเรือไปตีศรีลังกา อีกทั้งได้เข้ายึดดินแดนอินเดียใต้และศรีลังกาตอนบนได้ ทำให้คนไทยเชื้อสายสยามภาคใต้ยังคงอยู่ในศรีลังกา และใต้ตามหลักฐานนั้นทรงบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์ให้เป็นองค์ใหญ่ต่อจากพระเจ้าศรีธรรมาโศกราชองค์ก่อน ในปี พ.ศ. 1719 และทรงกรีฑาทัพไปตีศรีลังกาในปี พ.ศ. 1735 (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, 2568)

ลักษณะการบริหารจัดการปกครองสมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช

การปกครองสมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช หรืออาณาจักรนครศรีธรรมราช หรือกรุงศรีธรรมราชมหานคร หรือสิริธรรมนครหรือตามพรลิงค์ (ตัมลิงคม) มีพื้นฐานมาจากการปกครองในระยะเริ่มต้น มีโครงสร้างการปกครองอยู่ภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ ผู้มีบทบาททั้งทางการเมืองและศาสนา โดยมีผู้คอยเป็นผู้ทำการในเรื่องต่าง ๆ มีกลุ่มขุนนาง

ข้าราชการ ราชปุโรหิต พราหมณ์ราชสำนัก นักบวช ที่ดำเนินงานด้านการปกครอง การทหาร และเศรษฐกิจที่รับผิดชอบแต่ละด้าน พระราชาหรือกษัตริย์บางช่วงก็มีอุปราชคือผู้มีอำนาจหน้าที่สำคัญ ๆ แทนพระราชาได้เป็นที่ไว้วางพระทัยในทุกเรื่อง คอยช่วยบริหารจัดระเบียบหัวเมือง แบ่งเป็นเมืองลูกหลวง (ขึ้นตรงต่อกษัตริย์) และ เมืองประเทศราช (มีเจ้าเมืองปกครองตนเองบางส่วนแต่ขึ้นต่อราชธานี) และมีระบบการจัดเก็บภาษีการค้า ส่วยบรรณาการ ทำให้การค้าทางทะเลเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง นอกจากบุคคลสำคัญต่อพระราชาอีกตำแหน่งคือมเหสีหรือพระชายาหรืออาจมีพระสนมส่วนหนึ่งด้วย บุคคลหรือผู้อยู่ในตำแหน่งเหล่านี้มีหน้าที่รับผิดชอบงานในหน้าที่ให้สมบูรณ์ที่สุด นอกจากนี้กษัตริย์ ทำหน้าที่เป็น พุทธมามกะ และผู้คุ้มครองพระพุทธศาสนา การอุปถัมภ์ พระสงฆ์ วัด และการสร้างศาสนสถาน เช่น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หลักธรรมพุทธศาสนาเถรวาทถูกใช้เป็นกรอบในการปกครอง สร้างความชอบธรรมและเสถียรภาพทางการเมือง เพื่อการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรหรือประเทศ แม้ในระยะแรก ๆ จะไม่มีการบันทึกพระนามเอาไว้ แต่จากหลักฐานศิลาจารึกของรุ่นเก่าบอกเป็นตำแหน่งเอาไว้ เช่นเจ้าแห่งตามพรลิงค์ พระเจ้าศรีวิชัย พระญาศรีธรรมาโศกราช แลพระแม่เจ้าอยู่หัว เป็นต้น ในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 18 ปรากฏพระนาม เช่น จันทรภาณุศรีธรรมาโศกราช พงษาสุระศรีธรรโศกราช และจันทาเทวี เป็นต้น พระราชาหรือกษัตริย์ราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช เมื่อขึ้นครองราชจะมีพระนามว่า ศรีธรรมาโศกราช ทุกพระองค์ แต่มีบางพระองค์ที่มีพระนามเฉพาะด้วยดังกล่าวมาแล้วมีผู้ทำแผนผังของกษัตริย์หรือพระราชาของราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราชกับศรีมหาราชา เป็นพระราชาที่ปกครองอาณาจักรนครศรีธรรมราชในช่วงหลัง ก่อนรวมกับอยุธยา ศูนย์กลางอำนาจของคนไทยภาคกลาง เพราะมีความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้า กับจีน (ราชวงศ์ซ่ง–หมิง) อินเดียใต้ และศรีลังกา จึงได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมและศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาเถรวาทจากลังกา และโครงสร้างการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจภายใต้พระมหากษัตริย์ได้รับอิทธิพลจากระบบจตุสดมภ์ของอินเดียใต้ (Baker & Phongpaichit, 2017)

วิเคราะห์ระบบการปกครองสมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช

ราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราชซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช หรือที่เดิมรู้จักกันในชื่อ “ตามพรลิงก์” นับเป็นหนึ่งในราชวงศ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อประวัติศาสตร์การเมืองและวัฒนธรรมของคาบสมุทรภาคใต้ของไทย และยังมีอิทธิพลต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อย่างกว้างขวาง การศึกษาลักษณะการปกครองของราชวงศ์นี้ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการบ้านเมืองในอดีต แต่ยังแสดงให้เห็นถึงรากฐานที่สืบทอดมาสู่การบริหารจัดการทางการเมืองและวัฒนธรรมในปัจจุบันโดยมีจุดเด่นของระบบการปกครองสมัยศรีธรรมาโศกราช คือระบบการปกครองของศรีธรรมาโศกราชมีความโดดเด่นตรงที่เป็น การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งผู้นำทางการเมืองและศาสนา ซึ่งสร้างเสถียรภาพทางอำนาจและความชอบธรรมในการปกครอง โดยแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. จุดเด่นของระบบการปกครองสมัยศรีธรรมาโศกราช

ระบบการปกครองสมัยศรีธรรมาโศกราช มีโครงสร้างขุนนางและหัวเมืองประเทศราชที่ชัดเจน ทำให้เกิดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การนำหลักธรรมาภิบาลแบบพุทธศาสนามาผสมผสานกับจารีตท้องถิ่นและอิทธิพลจากอินเดียใต้ เช่น ระบบจตุสดมภ์ ช่วยให้เกิดความสมดุลระหว่างศาสนา การเมือง และวัฒนธรรม ตลอดถึงมีข้อจำกัดหรือปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและเสื่อมถอย แม้จะมีความเข้มแข็งในหลายด้าน แต่ระบบการปกครองของศรีธรรมาโศกราชก็มีข้อจำกัด กล่าวคือ การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่กษัตริย์เพียงองค์เดียวอาจก่อให้เกิดความเปราะบางทางการเมือง หากเกิดความอ่อนแอของผู้นำ อีกทั้งแรงกดดันจากการขยายอำนาจของรัฐใกล้เคียง เช่น สุโขทัย อยุธยา และอาณาจักรมลายู ทำให้ศรีธรรมาโศกราชต้องปรับเปลี่ยนและค่อย ๆ สูญเสียความเป็นอิสระทางการเมือง ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงตามบริบททางเศรษฐกิจ การค้า และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ โดยมีลักษณคล้ายกับยุคกลางในสมัยกรุงสุโขทัย ที่ปกครองแบบจักรพรรดิ คำนำหน้าพระนามของพระมหากษัตริย์จะมีคำว่า “พญา” นำหน้า ลักษณะเด่น มีประชากรเพิ่มมากขึ้น ผู้ปกครองมีอำนาจเด็ดขาดมากขึ้น (1781- 1921) (กันตภณ หนูทองแก้ว, 2564)

2. ข้อจำกัดหรือปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง/เสื่อมถอย

ปัญหาด้านการบริหารบ้านเมือง โครงสร้างการปกครองไม่มั่นคง ขาดระบบสืบราชบัลลังก์ที่ชัดเจน ทำให้มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ที่พึ่งพาการค้าแบบท่าเรือ ทำให้เปราะบางต่อการแข่งขัน และปัญหาด้านภูมิรัฐศาสตร์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่หลายมหาอำนาจต้องการครอบครอง จึงถูกกดดันทั้งจากเหนือ (อยุธยา) และใต้ (รัฐมลายู/ชวา) ตลอดถึงปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ผ่านการผสมผสานของพุทธ-ฮินดู-อิสลามในภูมิภาค แม้เป็นพลังสร้างสรรค์ แต่บางครั้งก่อให้เกิดความไม่มั่นคง นำไปสู่การล่มสลาย เพราะการเมือง

ภายใน เกิดความขัดแย้งแย่งชิงอำนาจในราชสำนัก และการปกครองแบบนครรัฐที่มีอิสระสูง ทำให้ควบคุมยาก แรงกดดันจากภายนอก ต้องเผชิญแรงกดดันจากทั้งอาณาจักรอยุธยาและอิทธิพลของอาณาจักรมลายู/พ่อค้าต่างชาติ เศรษฐกิจผันผวน พึ่งพาการค้าเป็นหลัก เมื่อเส้นทางการค้าถูกควบคุมโดยมหาอำนาจอื่น ทำให้ทรัพยากรและรายได้ลดลง

3. บทบาททางการเมืองและวัฒนธรรมต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทบาททางการเมืองและวัฒนธรรมต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ศรีธรรมาโศกราชมีบทบาทสำคัญในฐานะ ศูนย์กลางการค้าและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท อิทธิพลทางศาสนาที่รับมาจากศรีลังกาถูกนำมาส่งต่อยังหัวเมืองใกล้เคียงและแถบคาบสมุทรมลายู ขณะเดียวกันการค้าทางทะเลที่เชื่อมระหว่างอ่าวไทยและทะเลอันดามันทำให้นครศรีธรรมราชกลายเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของภูมิภาค การผสมผสานของศาสนา วัฒนธรรม และการค้า ช่วยเสริมสร้างความเป็นรัฐที่มีอิทธิพลและสามารถสืบทอดอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ระบบการปกครองของศรีธรรมาโศกราชยังคงทิ้งร่องรอยทางวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคมไว้ให้เห็นในปัจจุบัน เช่น การจัดระเบียบหัวเมือง ระบบความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง และการยึดมั่นในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก นครศรีธรรมราชยังคงเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและศาสนาที่สำคัญ โดยมีวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นสัญลักษณ์ของการสืบทอดศรัทธาและอัตลักษณ์ท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนถึงรากฐานการปกครองในอดีต แต่ยังเป็นมรดกที่ช่วยกำหนดความเป็นตัวตนของท้องถิ่นและสังคมไทยในปัจจุบัน

4. ความเชื่อมโยงต่อการปกครองท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การปกครองในยุคของราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช โดยมีลักษณะการปกครองแบบราชาธิปไตยรวมศูนย์ แต่มีลักษณะที่พิเศษอีกรูปแบบคือการปกครองที่ผสมผสานระหว่าง การปกครองแบบจักรพรรดิ และการปกครองแบบธรรมราชา โดยมีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง และมีพระบรมธาตุเป็นศูนย์กลางของหลักธรรม มีเมืองใต้อาณานิคม 12 เมือง คอยสลับสับเปลี่ยนกันมาดูแลปกป้องพระบรมธาตุ ส่งบรรณาการ อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างความสามัคคีของอาณาจักร โดยมีลักษณคล้ายกับยุคกลางและยุคปลายในสมัยกรุงสุโขทัย ที่ปกครองแบบจักรพรรดิ คำนำหน้าพระนามของ พระมหากษัตริย์จะมีคำว่า “พญา” นำหน้า ทำให้มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะศูนย์กลางทางการเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี การคมนาคม และระบบเศรษฐกิจ ซึ่งต่อมากลายเป็นความเชื่อมโยงต่อการปกครองท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน

สรุป

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและสรุปลักษณะการปกครองในสมัยราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช พบว่า ราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราช ปกครองอาณาจักรนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นดินแดนทางภาคใต้ของไทย ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายูทางตอนใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะศูนย์กลางทางการเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี การคมนาคม และระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในช่วงที่ราชวงศ์ศรีธรรมาโศกราชเรืองอำนาจ การบริหารจัดการปกครองในสมัยนี้มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นทั้งในด้านโครงสร้างทางการเมือง โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 12 เมือง การใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครอง มีศูนย์กลางอยู่ที่พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ตลอดถึงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางการฑูตกับดินแดนต่างประเทศ โดยพิจารณาทั้งในเชิงโครงสร้างทางการปกครอง บทบาทของศาสนา และอิทธิพลจากภายนอก เชื่อว่าราชวงศ์นี้มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและศาสนากับอินเดียและลังกา และเริ่มมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17–18 โดยนครศรีธรรมราชเป็นเมืองศูนย์กลางทางศาสนา การค้า และการปกครองที่สำคัญ ซึ่งนำไปสู่การจัดระบบราชการและการควบคุมเมืองบริวาร โดยมีลักษณะการปกครองแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยรวมศูนย์ แต่มีรูปแบบการปกครองที่ผสมผสานระหว่าง การปกครองแบบจักรพรรดิ และการปกครองแบบธรรมราชา พระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจและเป็นจุดศูนย์กลางของอำนาจรัฐ มีการจัดตั้งระบบขุนนาง และเจ้าผู้ครองเมืองที่ได้รับการแต่งตั้งจากราชสำนัก เพื่อให้ปกครองเมืองบริวารในนามของกษัตริย์ สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงการพยายามรวบอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งช่วยควบคุมไม่ให้เมืองต่าง ๆ แยกตัวเป็นอิสระซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือ ระบบเมืองประเทศราช โดยใช้บทบาทของศาสนาในการปกครอง การจัดการทรัพยากรและระบบเศรษฐกิจ ตลอดถึงการเชื่อมความสัมพันธ์ทางการทูตกับอาณาจักรมหาอำนาจอื่น ๆ โดยเฉพาะอินเดีย ลังกา สุโขทัย อยุธยา และมลายู

เอกสารอ้างอิง

Baker, C., & Phongpaichit, P. (2017). A History of Ayutthaya: Siam in the Early Modern World. Cambridge University Press.

human. (2568). ราชวงศ์ตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช). เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2568 จาก https://huexonline.com/knowledge/21/105/

Wyatt, D. K. (2003). Thailand: A Short History (2nd ed.). Yale University Press.

กรมศิลปากร. (2518). ชินกาลมาลีปกรณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กรมศิลปากร. (2560). ตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

กระทรวงวัฒนธรรม. (2566). เว็บไซต์กระทรวงวัฒนธรรม. เรียกใช้เมื่อ 22 มิถุนายน 2568 จาก http://www.m-culture.go.th/

กองพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2561). ตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช.กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์. (2561). ตำนานพระธาตุและเมืองนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศรีวิชัยการพิมพ์.

พิเศษ เจือจันทร์พงษ์. (ม.ป.ป.). ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และพระธาตุเมืองนคร. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2526). นครศรีธรรมราชกับประวัติศาสตร์ไทย. ใน เอกสารการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2. นครศรีธรรมราช: คณะกรรมการจัดงานประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช.

สืบพงศ์ ธรรมชาติ. (2557). อารยธรรมแดนใต้ ตามพรลิงค์ ลังกาสุกะ ศรีวิชัย และศรีธรรมราชมหานคร (เมืองสิบสองนักษัตร). สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์.

อมรา ศรีสุชาติ. (ม.ป.ป.). สายรากภาคใต้: ภูมิลักษณ์ รูปลักษณ์ จิตลักษณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พฤติกรรมเด็กจากครอบครัวหย่าร้าง: บาดแผลที่มองไม่เห็น*

CHILDREN'S BEHAVIOR FROM DIVORCED FAMILIES: THE INVISIBLE WOUNDS

ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกูล

Parinthorn Sirieawphikul

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, Thailand

Corresponding Author's Email: parinthorn@hitechthai.com

วันที่รับบทความ : 22 กรกฎาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 4 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 6 กันยายน 2568

Received 22 July 2025; Revised 4 September 2025; Accepted 6 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ตั้งใจสำรวจและเจาะลึกถึงพฤติกรรมของเด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง โดยจะเน้นไปที่ผลกระทบที่อาจซ่อนเร้นอยู่ ไม่ได้แสดงออกทันที แต่สามารถกลายเป็นบาดแผลทางใจในระยะยาวได้ เราจะเริ่มจากการวิเคราะห์สถานการณ์การหย่าร้างในไทย และดูว่าแนวโน้มมันเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ได้อย่างไร การศึกษาครั้งนี้แบ่งประเด็นหลักออกเป็น 5 ส่วน คือ ทำความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกัน ผลกระทบด้านพฤติกรรมของเด็ก ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับสุขภาพจิตและสังคมของเด็ก ปัจจัยรอบตัวที่มีผลกระทบ และแนวทางในการช่วยเหลือเยียวยา ข้อมูลทั้งหมดที่เรานำมาอ้างอิงนั้น มาจากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ผู้เขียนอยากให้สังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลเด็กอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะจากครอบครัว โรงเรียน หรือสังคมโดยรวม สุดท้าย เราจะเน้นย้ำถึงความจำเป็นของการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ เช่น พฤติกรรมของเด็กแต่ละคนที่ไม่สามารถใช้แนวทางเดียวกันได้ทั้งหมด การวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับความเปราะบาง

Citation:

*ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกูล. (2568). พฤติกรรมเด็กจากครอบครัวหย่าร้าง: บาดแผลที่มองไม่เห็น. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 347-363.

Parinthorn Sirieawphikul. (2025). Children's Behavior From Divorced Families: The Invisible Wounds. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 347-363.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ทางจิตใจ และบทบาทสำคัญของโรงเรียนในการฟื้นฟูสุขภาพจิต งานวิชาการนี้คาดหวังว่าจะช่วยสร้างความเข้าใจและเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้เราดูแลเด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การหย่าร้าง, เด็กและเยาวชน, พฤติกรรม, ครอบครัวแตกแยก, สุขภาพจิตเด็ก

Abstract

This academic article aims to study and analyze the behaviors of children from divorced families, focusing on the hidden impacts that may not be immediately apparent but can develop into long-term emotional wounds. The content begins with an analysis of the divorce situation in Thailand and its continuously rising trend. The study is divided into five main topics: a basic understanding of divorced families, behavioral impacts on children, psychosocial risks, environmental factors affecting children, and remedial approaches. All discussions are supported by both domestic and international research. The author presents a perspective that emphasizes the importance of comprehensive care for children from families, schools, and society as a whole. The conclusion points out the value of systemic support and introduces new insights, such as the unique behavioral characteristics of children that cannot be addressed with a one-size-fits-all approach, in-depth analysis of psychological vulnerability, and the role of schools as spaces for mental health recovery. This study seeks to foster understanding and offer practical guidelines for the effective care of children from divorced families.

Keywords: Divorce, Children and Youth, Behavior, Broken Family, Child Mental Health

บทนำ

การหย่าร้างกลายเป็นเรื่องปกติมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก โดยในช่วงปี 2020-2025 สถิติการหย่าร้างในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่ามีคู่สมรสหย่าร้างกัน

มากกว่า 110,000-147,000 คู่ต่อปี ซึ่งหมายถึงเด็กหลายแสนคนได้รับผลกระทบจากการแยกทางของพ่อแม่ (Walderich, 2024) ทั่วโลกเองก็พบว่าอัตราการหย่าร้างมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ โดยเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 1.8 คู่ต่อพันคนในปี 2023 แม้ว่าช่วงโควิด-19 ระบาดจะทำให้อัตราการหย่าร้างลดลงชั่วคราวในปี 2020 แต่หลังจากนั้นก็กลับมาเท่าเดิมในไม่กี่ปีต่อมา (Manning and Payne, 2021) สถานการณ์แบบนี้ทำให้เด็กจำนวนมากต้องเจอกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการหลายด้าน

ผลกระทบของการหย่าร้างที่มีต่อเด็กนั้นซับซ้อนและหลากหลายจริง ๆ โดยงานวิจัยระหว่างปี 2020-2025 แสดงให้เห็นว่าเด็กจากครอบครัวหย่าร้างมีความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์มากกว่าเด็กจากครอบครัวสมบูรณ์ (Çaksen, 2022) จากการวิเคราะห์งานวิจัย 54 ชิ้น ที่มีผู้เข้าร่วมกว่า 506,299 คน พบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้างมีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคซึมเศร้าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 29 วิตกกังวลร้อยละ 12 และมีโอกาสใช้สารเสพติดสูงขึ้นถึงร้อยละ 43-64 (Auersperg et al., 2019) การศึกษาในเลบานอนพบว่าวัยรุ่นจากครอบครัวหย่าร้างมีระดับความกลัวทางสังคม ความหดหู่ และแนวคิดฆ่าตัวตายสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ (Obeid et al., 2021) ในขณะที่การศึกษาในออสเตรเลียพบว่าเด็กเหล่านี้ใช้เวลากับกิจกรรมการศึกษาน้อยลงและมีพฤติกรรมที่ไม่มีโครงสร้างเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเด็กผู้ชาย (Cano and Gracia, 2022)

สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากที่สุดคือ “บาดแผลที่มองไม่เห็น” หรือผลกระทบทางอารมณ์ที่อาจไม่ได้แสดงออกชัดเจนตั้งแต่แรก แต่ส่งผลต่อเด็กในระยะยาวได้ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าเด็กจากครอบครัวหย่าร้างมักประสบกับปัญหาความไม่มั่นคงทางอารมณ์ ความยากลำบากในการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และความวิตกกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงของความสัมพันธ์ (Van Dijk et al., 2020) การศึกษาในระยะยาวพบว่าเด็กเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะมีรายได้น้อยลงร้อยละ 15-20 เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ เรียนจบมหาวิทยาลัยน้อยกว่าร้อยละ 20-30 และมีโอกาสหย่าร้างในชีวิตแต่งงานของตัวเองสูงถึงร้อยละ 50 (Johnston et al., 2025) อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญคือประมาณร้อยละ 75-80 ของเด็กจากครอบครัวหย่าร้างสามารถปรับตัวได้ดีและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพจิตดี หากได้รับการดูแลและสนับสนุนที่เหมาะสม

สำหรับสังคมไทย งานวิจัยจากมหาวิทยาลัยชั้นนำอย่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยชี้ให้เห็นว่าคุณภาพการเลี้ยงดูนั้นสำคัญกว่าโครงสร้างครอบครัวเสียอีก โดยเด็กจากครอบครัวเดี่ยวที่ได้รับการดูแลอย่างดีจะมีผลลัพธ์ที่ดีกว่าเด็กจากครอบครัวสมบูรณ์ที่มีความขัดแย้งหรือ

การเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม (Phitchayothin, 2019) วัฒนธรรมไทยที่มีระบบครอบครัวขยายและการสนับสนุนจากญาติผู้ใหญ่ โดยเฉพาะปู่ย่าตายาย สามารถช่วยลดผลกระทบลบจากการหย่าร้างได้ (Pummanee et al., 2018) ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นที่จะทำความเข้าใจพฤติกรรมและการปรับตัวของเด็กไทยในครอบครัวหย่าร้าง เพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงเสริมสร้างปัจจัยดีๆ ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย

ผลกระทบของการหย่าร้างต่อเด็กและแนวทางการจัดการ

ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการหย่าร้างและผลต่อครอบครัว

สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สะท้อนได้จากสถิติการหย่าร้างที่เพิ่มขึ้นไม่หยุด โดยข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2024 เผยว่าปี 2023 มีการจดทะเบียนหย่าร้างรวม 147,340 คู่ ซึ่งเพิ่มขึ้นจาก 146,159 คู่ในปี 2022 และ 121,011 คู่ในปี 2020 (Walderich, 2024) กรมสุขภาพจิตรายงานว่าอัตราการหย่าร้างในประเทศไทยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 27 ของการแต่งงานที่ล้มเหลวในปี 2006 เป็น ร้อยละ 39 ในปัจจุบันทำให้ประเทศไทยติดอันดับประเทศที่มีอัตราการหย่าร้างสูงที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Lwin, 2025)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวหลังการหย่าร้างส่งผลกระทบอย่างมากต่อสังคมไทย ข้อมูลจากกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวแสดงให้เห็นว่าครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวปัจจุบันคิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 83 ของครอบครัวทั้งหมด ในขณะที่ครอบครัวขยายแบบดั้งเดิมลดลงเหลือเพียงร้อยละ 13 (Bangkok Post, 2024) จำนวนครัวเรือนพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเพิ่มขึ้นร้อยละ 41 จาก 970,000 เป็น 1.37 ล้านครัวเรือน โดยแม่เลี้ยงเดี่ยวคิดเป็นประมาณร้อยละ 80 ของครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยวทั้งหมด (Herre et al., 2020)

ปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมที่ส่งผลต่อการปรับตัวหลังการหย่าร้างในไทยนั้นมีความซับซ้อนเฉพาะตัว สังคมไทยที่เคยมองการหย่าร้างเป็นเรื่องต้องห้ามกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากแรงดันจากการเมืองกรุง ความเครียดทางเศรษฐกิจ ความเครียดจากงาน และการแยกตัวจากระบบสนับสนุนครอบครัวขยาย งานวิจัยจาก Communications Psychology ในปี 2024 พบว่าวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นอิสระส่วนบุคคลมีแนวโน้มมีอัตราการหย่าร้างและการยอมรับที่สูงกว่า ในขณะที่วัฒนธรรมที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียวของครอบครัวจะมีอัตราการหย่าร้างที่ต่ำกว่า (Mentser and Sagiv, 2025)

เมื่อเทียบกับแนวโน้มทั่วโลก ประเทศไทยมีลักษณะคล้ายกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ในเอเชียตะวันออก คือมีการแต่งงานช้าลงและอัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้นตามการพัฒนาเศรษฐกิจ งานวิจัยข้ามชาติพบว่าประเทศที่มีอัตราการหย่าร้างสูงสุดได้แก่ มัลดีฟส์ (5.52 ต่อประชากร 1,000 คน) และคาซัคสถาน (4.6 ต่อประชากร 1,000 คน) (D'Onofrio and Emery, 2019) ในขณะที่สหรัฐอเมริกามีอัตรา 2.3-2.7 ต่อประชากร 1,000 คน ปัจจัยทางเศรษฐกิจได้กลายเป็นตัวกำหนดหลักในการตัดสินใจหย่าร้างในยุคร่วมสมัย (World Population Review, 2025)

ผลกระทบด้านพฤติกรรมของเด็กหลังการหย่าร้าง

เด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้างมักจะแสดงออกทางอารมณ์ไม่สม่ำเสมอ ซึ่งเป็นหนึ่งในผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด งานวิจัยระยะยาวจาก UK Millennium Cohort Study พบว่าการแยกทางของพ่อแม่ที่มีคุณภาพความสัมพันธ์สูงส่งผลกระทบต่อปัญหาพฤติกรรมของเด็กมากที่สุด (Garriga and Pennoni, 2022) เด็กแสดงความผันผวนทางอารมณ์ที่เพิ่มขึ้น โดยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วระหว่างความโกรธ ความเศร้า และการถอนตัว งานวิจัยระยะยาวของ Tullius และคณะ (2022) ที่ติดตามเด็กกว่า 2,230 คน พบว่าทั้งปัญหาภายในใจและพฤติกรรมภายนอกเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนหลังพ่อแม่หย่าร้าง และผลกระทบเหล่านี้ก็มักจะคงอยู่และรุนแรงขึ้นตลอดช่วงเวลาที่ติดตาม

เด็กจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวและแยกตัวออกจากสังคมในรูปแบบที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับเพศและช่วงอายุ เด็กผู้ชายมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่า รวมถึงการทำร้ายร่างกายเพื่อน การแสดงความก้าวร้าวทางวาจา การต่อต้านผู้มีอำนาจ และพฤติกรรมทำลาย (Frimmel et al., 2024) การศึกษาจากนักศึกษามหาวิทยาลัยที่พ่อแม่หย่าร้างแสดงให้เห็นอัตราการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขข้อขัดแย้งและการแสดงความก้าวร้าวทางกายภาพในความสัมพันธ์ที่สูงกว่า การศึกษาในปี 2025 พบว่าเด็กที่มีประสบการณ์ชีวิตที่ไม่พึงประสงค์ในระดับสูง รวมถึงการหย่าร้างของพ่อแม่ แสดงวิถีพฤติกรรมก้าวร้าวที่ยืนยาวต่อเนื่องไปจนถึงวัยรุ่น

เด็กจากครอบครัวหย่าร้างมักจะแสดงอาการถอนตัวจากสังคมและปรับตัวได้ยาก โดยเด็กแสดงการถอนตัวทางสังคมที่เพิ่มขึ้น มีปฏิสัมพันธ์กับเหมาะเพื่อนลดลง และไม่เต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม การวิเคราะห์ข้อมูลย้อนหลังตั้งแต่ปี 2020-2022 พบว่าการหย่าร้างของพ่อแม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเป็นโรควิตกกังวล 1.12 เท่า โรคซึมเศร้า 1.29

เท่า และปัญหาทางสังคม (Auersperg et al., 2019) วัยรุ่นจากครอบครัวหย่าร้างมีแนวโน้มถอนตัวทางสังคมที่รวมถึงการถอนตัวจากพ่อแม่ ลดการเปิดเผยความในใจ และทำให้พ่อแม่มีความรู้เกี่ยวกับตัวเด็กลดลง

การแสดงออกทางพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละช่วงอายุ แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของการปรับตัว ทารกและเด็กวัยหัดเดิน (0-3 ปี) แสดงความวิตกกังวลจากการแยกจากกันที่เพิ่มขึ้นและปัญหาการยึดติด การรบกวนการนอน ปัญหาการกิน และการถดถอยของพัฒนาการ งานวิจัยล่าสุดจากปี 2020-2025 แสดงให้เห็นว่าทารกที่ต้องค้างคืนบ่อยครั้งกับพ่อแม่อีกฝ่ายหนึ่งแสดงความไม่มั่นคงในการยึดติดมากกว่า เด็กวัยก่อนเรียน (3-6 ปี) อาจมีการถดถอยของพัฒนาการ เช่น กลับไปดูดนิ้วฉี่รดที่นอน หรือโมโหง่าย การศึกษาจากปี 2020-2025 แสดงการเพิ่มขึ้นของ BMI ตลอดเวลา โดยเฉพาะในเด็กที่ประสบการหย่าร้างก่อนอายุ 6 ปี (Broadwell, 2025) เด็กวัยเรียน (6-12 ปี) ต้องเจอกับผลกระทบที่ซับซ้อนทั้งเรื่องการเรียนและสังคม เช่น ผลการเรียนตกต่ำ เกรดลดลง และเสี่ยงที่จะออกจากโรงเรียนมากขึ้น ปัญหาพฤติกรรมในโรงเรียนเพิ่มขึ้น รวมถึงการไม่เชื่อฟังและการก้าวร้าวต่อเพื่อน ความขัดแย้งด้านความจงรักภักดีและความรู้สึกว่า ติดอยู่ตรงกลาง ระหว่างพ่อแม่ งานวิจัยล่าสุดแสดงให้เห็นว่าช่วงอายุนี้มีความเสี่ยงโดยเฉพาะในการรู้สึกว่าตนเองเป็นสาเหตุของการหย่าร้างและพยายามคืนดีระหว่างพ่อแม่ และวัยรุ่น (13-18 ปี) แสดงการตอบสนองทางพฤติกรรมที่ซับซ้อน โดยมีความเสี่ยงในการใช้สารเสพติด กิจกรรมทางเพศในวัยเยาว์ และพฤติกรรมอันธพาล การศึกษาจากปี 2020-2025 แสดงอัตราที่สูงกว่าของโรคการใช้แอลกอฮอล์ การติดบุหรี่ และการใช้ยาเสพติด การถอนตัวทางอารมณ์จากครอบครัวและการหันไปพึ่งพากลุ่มเพื่อนมากขึ้น อัตราของโรคซึมเศร้าและความคิดฆ่าตัวตายที่สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่อายุน้อยกว่า (The Center for Divorce Education, 2025)

ความเสี่ยงทางจิตสังคมที่เด็กต้องเผชิญ

เด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้างมีความเสี่ยงสูงกว่าเด็กทั่วไปที่จะเป็นภาวะซึมเศร้าและวิตกกังวล การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ของ Auersperg และคณะ (2019) จากการศึกษา 54 เรื่องที่รวมผู้เข้าร่วมกว่า 500,000 คน ยืนยันความเชื่อมโยงนี้อย่างชัดเจน ผลการศึกษาพบว่าเด็กจากครอบครัวหย่าร้างมีโอกาสเป็นโรคซึมเศร้าสูงขึ้น 1.29 เท่า โรควิตกกังวล 1.12 เท่า และมีความทุกข์ทรมานทางจิตใจเพิ่มขึ้น 1.48 เท่า ที่น่าเป็นห่วงยิ่งคือ ความคิดฆ่าตัวตายและการพยายามฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น 1.48 และ 1.35 เท่าตามลำดับ นอกจากนี้การศึกษาระยะยาวของ Tullius และคณะ (2022) ที่ติดตามเด็กกว่า 2,000 คนยืนยันว่า ปัญหาสุขภาพจิตเหล่านี้

ไม่ใช่เรื่องชั่วคราว แต่มีแนวโน้มคงอยู่และทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ หากไม่ได้รับการดูแลที่เหมาะสม การค้นพบนี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการให้ความช่วยเหลือทางจิตใจแก่เด็กในครอบครัวที่เผชิญกับการหย่าร้าง

ความเครียดและปัญหาการปรับตัวแสดงออกในรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อน ปีแรกหลังการหย่าร้างถูกระบุว่าเป็นช่วงที่ท้าทายที่สุดสำหรับเด็ก การแสดงออกของความเครียดในระยะเฉียบพลันรวมถึงการรบกวนการนอนและปัญหาสุขภาพกาย การลดลงของผลการเรียน การถอนตัวทางสังคมและปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อน และการถดถอยของพฤติกรรมในเด็กที่อายุน้อยกว่า รูปแบบความเครียดเรื้อรังยังคงอยู่เหนือช่วงระยะการปรับตัวเริ่มแรก ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตอบสนองของคอร์ติซอลที่เพิ่มขึ้นและความผิดปกติทางสรีรวิทยา รวมถึงความไวต่อความเครียดในอนาคตและความท้าทายด้านสุขภาพจิตที่เพิ่มขึ้น

ภาวะพร่องการแนบแน่น (Attachment Issues) และปัญหาที่แสดงออกมาจากภาวะนี้ เป็นความเสี่ยงสำคัญที่มีผลกระทบระยะยาว งานวิจัยล่าสุดยืนยันอัตราที่เพิ่มขึ้นของการแนบแน่นที่ไม่มั่นคงในเด็กจากครอบครัวหย่าร้าง (Schaan et al., 2019) เด็กที่หลีกเลี่ยงการแนบแน่นจะแสดงออกด้วยการตีตัวออกห่างทางอารมณ์จากผู้ดูแล ไม่ค่อยไว้ใจคนอื่น สร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดได้ยาก และชอบพึ่งพาตัวเองเพื่อป้องกันความกลัวการถูกทอดทิ้ง ส่วนเด็กที่วิตกกังวลเรื่องการแนบแน่น จะแสดงออกด้วยการต้องการความมั่นใจและความใกล้ชิดจากผู้ดูแลมากเกินไป กลัวการถูกทอดทิ้งจนแสดงพฤติกรรมเกาะติด และระแวงต่อภัยคุกคามในความสัมพันธ์ (Morin, 2023)

การแนบแน่นแบบไม่เป็นระเบียบ เป็นรูปแบบที่รุนแรงที่สุด โดยเป็นการผสมผสานระหว่างรูปแบบวิตกกังวลและหลีกเลี่ยง มักเกี่ยวข้องกับสถานการณ์การหย่าร้างที่มีความขัดแย้งสูง และเชื่อมโยงกับการควบคุมอารมณ์ที่ผิดปกติ รวมถึงปัญหาพฤติกรรม ผลกระทบต่อการแนบแน่นในผู้ใหญ่รวมถึงอัตราการแนบแน่นทางรักที่ไม่มั่นคงในวัยผู้ใหญ่ที่สูงกว่า ความไม่เสถียรของความสัมพันธ์และอัตราการหย่าร้างที่เพิ่มขึ้น และความยากลำบากในความใกล้ชิดและการไว้วางใจในความเป็นหุ้นส่วน (Miralles et al., 2023)

ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อระดับผลกระทบ

บทบาทของผู้ปกครองหลักและวิธีการเลี้ยงดูมีอิทธิพลอย่างมากต่อการปรับตัวของเด็ก การวิเคราะห์เมตาของ van Dijk และคณะ (2020) ซึ่งรวบรวมข้อมูลจากการศึกษา 115 ตัวอย่าง ครอบคลุมครอบครัวหย่าร้าง 24,854 ครอบครัว ได้ระบุตัวกลางการเลี้ยงดูที่สำคัญ

หลายประการ การเลี้ยงดูแบบป้องกันปัญหาจะรวมถึงการสนับสนุนจากผู้ปกครอง ความอบอุ่น ความพร้อมทางอารมณ์ และการตอบสนองความต้องการของเด็ก นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดโครงสร้างที่มีประสิทธิภาพ เช่น ขอบเขตที่ชัดเจน กฎระเบียบที่สม่ำเสมอ และความคาดหวังที่เหมาะสมกับวัย สิ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อแม่กับลูก โดยเฉพาะการสื่อสารที่เปิดใจและการเชื่อมโยงทางอารมณ์ที่แน่นแฟ้น (Pedro-Carroll, 2020)

พฤติกรรมการเลี้ยงดูที่เพิ่มความเสี่ยง ได้แก่ การเป็นศัตรูกับลูก การวิจารณ์อย่างรุนแรง การปฏิเสธ และการไม่พร้อมทางอารมณ์ การแทรกแซงของผู้ปกครอง การมีส่วนร่วมมากเกินไปและการละเมิดขอบเขต และการสับสนบทบาท การกลายเป็นพ่อแม่และการแบ่งปันภาระทางอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม จากงานวิจัย พบว่าพฤติกรรมการเลี้ยงดูเชิงลบมีความสัมพันธ์ที่รุนแรงกว่ากับการปรับตัวของเด็กที่มีปัญหา เทียบกับพฤติกรรมเชิงบวก ซึ่งตอกย้ำว่าการหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่เป็นอันตรายนั้นสำคัญมาก

ความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่ ถือเป็นปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุด เด็กในการหย่าร้างที่มีความขัดแย้งสูงแสดงผลลัพธ์ที่แย่กว่าอย่างมีนัยสำคัญในทุกด้าน ความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่ที่ยืนยาวถูกระบุว่าเป็นตัวกลางหลักของผลกระทบเชิงลบ การสัมผัสกับความขัดแย้งเป็นอันตรายมากกว่าการหย่าร้างเอง กลไกของผลกระทบรวมถึงทฤษฎีความมั่นคงทางอารมณ์ที่ความขัดแย้งคุกคามความรู้สึก ปลอดภัยและเสถียรภาพของเด็ก ผลกระทบการแพร่กระจาย ความเครียดของผู้ปกครองถ่ายโอนไปยังความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก และสามเส้า เด็กที่ติดอยู่ระหว่างพ่อแม่แสดงความทุกข์ทรมานที่เพิ่มขึ้น (Laletas and Khasin, 2021)

การสนับสนุนจากโรงเรียนและสังคม มีบทบาทสำคัญในการป้องกันและบรรเทาผลกระทบ โรงเรียนเป็นสภาพแวดล้อมที่ป้องกันโดยครูถูกระบุว่าเป็นตัวแทนการตรวจจับเบื้องต้นที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความเสี่ยง การเชื่อมต่อกับโรงเรียนทำหน้าที่เป็นปัจจัยป้องกันต่อความทุกข์ทรมานทางจิตใจ สภาพแวดล้อมโรงเรียนที่มีโครงสร้างให้ความเสถียรในระหว่างการรบกวนของครอบครัว มุมมองของครูจากงานวิจัย 2020-2025 แสดงให้เห็นว่าครูรายงานปัญหาพฤติกรรมที่เพิ่มขึ้นในเด็กจากการหย่าร้างที่มีความขัดแย้งสูง ความจำเป็นในการฝึกอบรมเฉพาะทางในการสนับสนุนเด็กผ่านการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว และความสำคัญของการให้คำปรึกษาและบริการสนับสนุนในโรงเรียน

ความสัมพันธ์กับเพื่อน และการสนับสนุนทางสังคมยังมีผลกระทบที่สำคัญ การสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนช่วยบรรเทาผลกระทบเชิงลบของการหย่าร้าง เด็กจากครอบครัว

หย่าร้างอาจประสบปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อน การแทรกแซงกลุ่มและโปรแกรมการสนับสนุนเพื่อนแสดงผลลัพธ์ที่มีแนวโน้มดี การวิจัยเกี่ยวกับประเภทการสนับสนุนทางสังคมพบว่าการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในครอบครัวเป็นประโยชน์มากที่สุดสำหรับการปรับตัว ที่ปรึกษาผู้ใหญ่นอกครอบครัวก็ให้ประโยชน์ที่สำคัญเช่นกัน และแหล่งสนับสนุนหลายแหล่งสร้างผลกระทบป้องกันที่แข็งแกร่งกว่า

แนวทางการดูแลและเยียวยาเด็กจากครอบครัวหย่าร้าง

นักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตมีบทบาทสำคัญหลายด้านในการดูแลเด็กจากครอบครัวหย่าร้าง การทำหน้าที่หลักรวมถึงการประเมินที่ครอบคลุมของการทำงานของเด็กและครอบครัว การส่งมอบการแทรกแซงทางการรักษาที่มีหลักฐานรองรับ การให้การแทรกแซงในภาวะวิกฤตระหว่างช่วงการปรับตัวที่เฉียบพลัน และการฝึกอบรมผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ เช่น ครู โค้ช ในกลยุทธ์การสนับสนุน บทบาทเฉพาะทางรวมถึงนักจิตวิทยาเด็กคลินิกที่ให้การรักษาแบบบุคคลและกลุ่ม นักบำบัดครอบครัวที่ให้การแทรกแซงเชิงระบบและการสนับสนุนการเลี้ยงดูร่วมกัน และนักจิตวิทยาโรงเรียนที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการและสังคม-อารมณ์ภายในสถานการณ์การศึกษา

ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความสำคัญมาก เพราะพวกเขาใช้เวลากับเด็กประมาณ 15,000 ชั่วโมง ตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงมัธยมปลาย ทำให้พวกเขามีตำแหน่งที่พิเศษในการให้ความช่วยเหลือเด็กที่พ่อแม่หย่าร้าง กลยุทธ์ครูที่มีหลักฐานรองรับจากงานวิจัย 2020-2025 รวมถึงการดำเนินการสนับสนุนทันทีเช่นการพัฒนาความเข้าใจในปฏิกิริยาของเด็กผ่านการสังเกตอย่างระมัดระวัง การสร้างสภาพแวดล้อมห้องเรียนที่คาดเดาได้และมีโครงสร้าง การรักษาขั้นตอนที่สม่ำเสมอและความคาดหวังพฤติกรรม และการให้การสนับสนุนทางอารมณ์ผ่านการฟังอย่างกระตือรือร้นและการตรวจสอบ

โปรแกรม New Beginnings Program (NBP) ได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพจากการทดลองขนาดใหญ่ที่มีผู้ปกครองหลากหลายเชื้อชาติเข้าร่วมถึง 830 คน โปรแกรมนี้ประกอบด้วย 10 เซสชันแบบกลุ่ม โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก การฝึกวินัยที่มีประสิทธิภาพ และการจัดการความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่ ผลการศึกษาพบว่าโปรแกรมส่งผลเชิงบวกต่อคุณภาพการเลี้ยงดู พร้อมทั้งลดปัญหาสุขภาพจิตของเด็กลงอย่างชัดเจน ที่น่าสนใจคือ การติดตามผลเป็นเวลา 15 ปี แสดงให้เห็นว่าการวินิจฉัยโรคจิตเวชลดลงถึงร้อยละ 37 และผลการเรียนของเด็กดีขึ้นอย่างยั่งยืน (Sandler et al., 2020) นอกจากนี้

โปรแกรมรูปแบบออนไลน์ (eNew Beginnings Program) ยังแสดงประสิทธิภาพเทียบเคียงกับรูปแบบเดิม พร้อมทั้งเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงบริการ

การจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะของเด็ก ๆ ดูเหมือนจะได้ผลดีในการช่วยเหลือเด็กจากครอบครัวหย่าร้าง โปรแกรมสนับสนุนที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานมีองค์ประกอบที่มีหลักฐานรองรับรวมถึงโปรแกรมสนับสนุนกลุ่มที่ลดความโดดเดี่ยวและทำให้ประสบการณ์การหย่าร้างเป็นเรื่องปกติ เครือข่ายสนับสนุนเพื่อนภายในสถานการณ์โรงเรียน การบูรณาการหลักสูตรการเรียนรู้ทางสังคม-อารมณ์ และการแทรกแซงห้องเรียนที่นำโดยครูเน้นทักษะการรับมือ โมเดลโปรแกรมเฉพาะรวมถึงกลุ่มสนับสนุนเด็ก (CSG) โปรแกรม 10 เซสชันที่แสดงการปรับปรุงความภาคภูมิใจในตนเอง ทักษะสังคม และการปรับตัว โมเดลการให้คำปรึกษาที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานที่ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตทำงานโดยตรงกับครูและเจ้าหน้าที่โรงเรียน และโปรแกรมการให้คำปรึกษาเพื่อนที่นักเรียนที่อายุมากกว่าที่ประสบการณ์การหย่าร้างสนับสนุนเด็กที่อายุน้อยกว่า

แนวทางการสนับสนุนและพัฒนาเด็กในครอบครัวหย่าร้างอย่างองค์รวม

การมองเห็นปัญหาทางพฤติกรรมเป็นโอกาสในการเข้าใจเด็ก

เมื่อเด็กมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปหลังพ่อแม่หย่าร้าง เราควรมองว่านี่คือสัญญาณที่เด็กกำลังบอกความต้องการของตัวเอง ไม่ใช่แค่ปัญหาที่เราต้องรีบจัดการให้หายไป การแสดงออกทางอารมณ์และพฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของเด็กในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น ผู้ใหญ่จึงควรใช้โอกาสนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับเด็กมากยิ่งขึ้น วิธีการที่ดีที่สุดคือการรับฟังเด็กอย่างตั้งใจ และตอบสนองต่อความต้องการทางอารมณ์ของเด็กอย่างเหมาะสมและเข้าใจ

การให้ความสำคัญกับระบบสนับสนุนรอบตัวเด็ก

เด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้างไม่ได้ต้องการการดูแลแค่จากพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังต้องการจากครู เพื่อน ญาติ และคนในชุมชนด้วย การสร้างเครือข่ายการดูแลที่ครอบคลุมจะทำให้เด็กรู้สึกมั่นคงและมีที่พึ่งได้หลายแหล่ง หากพ่อแม่สามารถร่วมมือกันเลี้ยงดูลูกอย่างสร้างสรรค์ (co-parenting) จะช่วยลดผลกระทบเชิงลบต่อเด็กได้อย่างชัดเจน

ส่งเสริมให้สังคมเข้าใจความเปราะบางของเด็กในครอบครัวหย่าร้าง

สังคมไทยยังคงมีอคติต่อเด็กจากครอบครัวหย่าร้าง ชอบเรียกพวกเขาว่า “เด็กบ้านแตก” หรือ “เด็กมีปัญหา” แนวคิดเช่นนี้ไม่เพียงไม่สร้างสรรค์ แต่ยังเป็นการสร้างอคติที่ส่งผลเสียต่อเด็กอีกด้วย การเปลี่ยนทัศนคติของสังคมเป็นสิ่งสำคัญ เราควรมองเด็กกลุ่มนี้เป็นผู้ที่ต้องการการสนับสนุนพิเศษ แทนที่จะตัดสินหรือหลีกเลี่ยงพวกเขา เมื่อสังคมเปลี่ยนมุมมองแล้ว จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพของเด็กได้อย่างแท้จริง ทั้งโรงเรียนและชุมชนจึงควรกำหนดนโยบายและแนวทางเฉพาะสำหรับการดูแลเด็กกลุ่มนี้ให้เหมาะสม

ยุทธศาสตร์การดูแลและพัฒนาเด็กจากครอบครัวแตกแยก

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กควรถูกจับตามองและเข้าใจ

ผู้ปกครอง ครู และผู้ดูแลเด็กทุกคนควรเรียนรู้วิธีสังเกตสัญญาณเตือนที่บ่งบอกถึงปัญหาทางจิตใจในเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเด็กมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปหลังจากพ่อแม่หย่าร้าง เราไม่ควรมองข้ามสัญญาณเหล่านี้ การให้ความช่วยเหลือที่รวดเร็วและเหมาะสมจะช่วยป้องกันไม่ให้ปัญหาทวีความรุนแรงในอนาคต นอกจากนี้ การติดตามดูแลและประเมินสภาพจิตใจของเด็กอย่างต่อเนื่องถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เด็กผ่านพ้นช่วงเวลาที่ยากลำบากนี้ไปได้

ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนต้องร่วมมือกันอย่างเป็นระบบ

การดูแลเด็กจากครอบครัวหย่าร้างต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย เด็กจากครอบครัวหย่าร้างต้องการการดูแลเป็นพิเศษ ซึ่งจำเป็นต้องมีการประสานงานกันระหว่างหลายหน่วยงาน

ระดับครอบครัว พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ควรได้รับการฝึกอบรมเทคนิคการเลี้ยงดูเด็กในสถานการณ์พิเศษ พร้อมทั้งการสนับสนุนทางจิตใจ

ระดับสถานศึกษา โรงเรียนต้องมีนโยบายชัดเจนและครูที่ผ่านการอบรมเฉพาะทางเพื่อให้เข้าใจและตอบสนองความต้องการของเด็กกลุ่มนี้

ระดับชุมชน การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและอบอุ่นในย่านที่อยู่อาศัย จะช่วยให้เด็กรู้สึกมั่นคงมากขึ้น

เมื่อทุกภาคส่วนทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ การดูแลเด็กจะมีประสิทธิภาพและสร้างผลลัพธ์ที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

การออกแบบนโยบายและการศึกษาเพื่อเด็กจากครอบครัวหย่าร้าง

ด้านนโยบายของรัฐ รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายเฉพาะในการดูแลเด็กจากครอบครัวที่พ่อแม่หย่าร้าง โดยจัดสรรงบประมาณสำหรับบริการด้านสุขภาพจิต พร้อมทั้งฝึกอบรมบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญ นอกจากนี้ ยังต้องพัฒนาโปรแกรมช่วยเหลือที่ตอบโจทย์ความต้องการของเด็กกลุ่มนี้อย่างแท้จริง

ด้านการศึกษา ระบบการศึกษาในโรงเรียนควรบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะการใช้ชีวิตและการจัดการอารมณ์เข้าในหลักสูตร เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้วิธีรับมือกับความท้าทายต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

สรุป

ความรู้ใหม่ ๆ เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าเราควรใช้กลยุทธ์แบบองค์รวม โดยเปลี่ยนจากการดูแลแบบ ทุกคนเหมือนกันหมด มาเป็นการดูแลที่ปรับให้เข้ากับแต่ละบุคคล โดยคำนึงถึงปฏิกิริยาที่หลากหลายของเด็ก โดยการพัฒนาระบบสนับสนุนที่เริ่มตั้งแต่ช่วงการเปลี่ยนผ่านของครอบครัว ผ่านการเสริมสร้างทักษะการจัดการอารมณ์เป็นหลัก ไม่ใช่การแก้ไขพฤติกรรมภายนอกเพียงอย่างเดียว กลยุทธ์นี้ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสถาบันครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาโปรแกรมการแทรกแซงในโรงเรียนที่ออกแบบเฉพาะ และการสร้างกรอบการเลี้ยงดูร่วมที่มีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาความยืดหยุ่นทางจิตใจและปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ แทนที่จะเป็นเพียงผู้รับผลกระทบจากสถานการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ การนำกลยุทธ์นี้ไปปฏิบัติต้องอาศัยการลงทุนระยะยาวในการฝึกอบรมบุคลากรทุกระดับและการพัฒนาเครื่องมือประเมินที่สามารถระบุความต้องการเฉพาะของเด็กแต่ละคนได้อย่างแม่นยำ

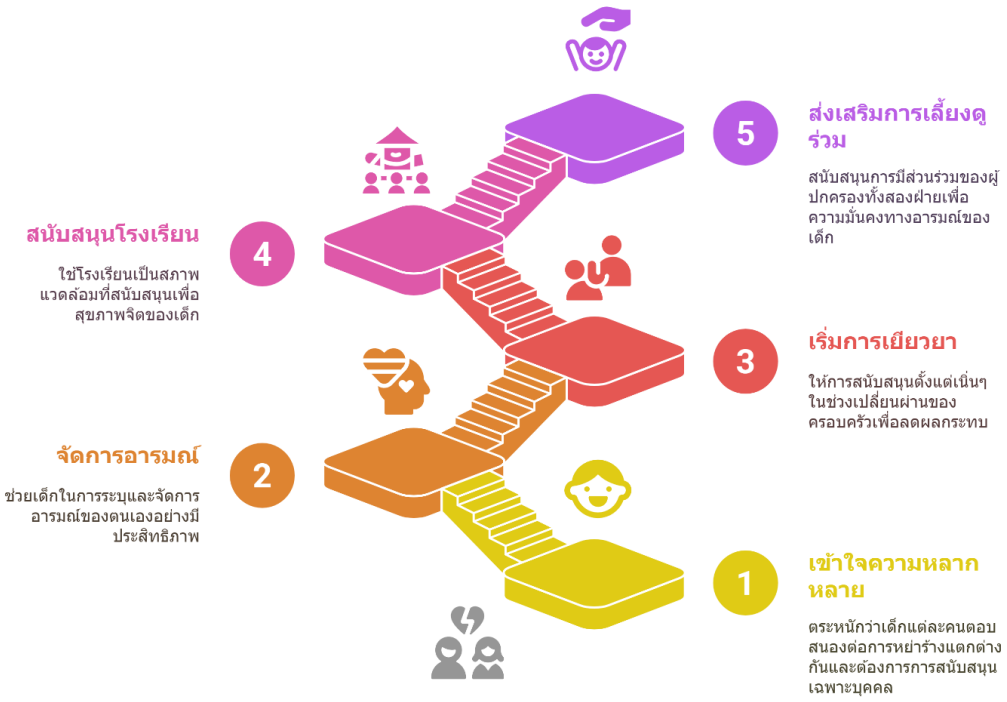

ภาพที่ 1 การสนับสนุนเด็กในครอบครัวหย่าร้าง

เอกสารอ้างอิง

Auersperg, F., Vlasak, T., Ponocny, I., & Barth, A. (2019). Long-term effects of parental divorce on mental health – A meta-analysis. Journal of Psychiatric Research, 119, 107–115. https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2019.09.011

Bangkok Post. (2024). Thai families no longer fit a mould. Bangkok Post.https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/2775893/thai-families-no-longer-fit-a-mould

Broadwell, L. (2025). Is There a Worst Age for Divorce for Children?. Parents. https://www.parents.com/parenting/divorce/coping/age-by-age-guide-to-what-children-understand-about-divorce/

Çaksen H. (2022). The effects of parental divorce on children. Psychiatrike = Psychiatriki, 33(1), 81–82. https://doi.org/10.22365/jpsych.2021.040

Cano, T., & Gracia, P. (2022). The Gendered Effects of Divorce on Mothers' and Fathers' Time with Children and Children's Developmental Activities: A Longitudinal Study. European journal of population = Revue europeenne de demographie, 38(5), 1277–1313. https://doi.org/10.1007/s10680-022-09643-2

D'Onofrio, B., & Emery, R. (2019). Parental divorce or separation and children's mental health. World psychiatry : official journal of the World Psychiatric Association (WPA), 18(1), 100–101. https://doi.org/10.1002/wps.20590

Frimmel, W., Halla, M., & Winter-Ebmer, R. (2024). How does parental divorce affect children's long-term outcomes? Journal of Public Economics, 239,105201. https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2024.105201

Garriga, A., & Pennoni, F. (2022). The causal effects of parental divorce and parental temporary separation on children's cognitive abilities and psychological well-being according to parental relationship quality. Social Indicators Research, 161, 963–987. https://doi.org/10.1007/s11205-020-02428-2

Herre, B., Samborska, V., Ortiz-Ospina, E., & Roser, M. (2020). Marriages and divorces. Our World in Data. https://ourworldindata.org/marriages-and-divorces https://doi.org/10.1177/23780231211006976

Johnston, R., Jones, D., & Pope, N. (2025). The long-term effects of parental divorce on children's adult outcomes: Evidence from linked administrative data. Social Forces, 1 03(2), 485-512. https://www.census.gov/library/working-papers/2025/adrm/CES-WP-25-28.html

Laletas, S., & Khasin, M. (2021). Children of high conflict divorce: Exploring the experiences of primary school teachers. Children and Youth Services Review, 127, Article 106072. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106072

Lwin, P. (2025). Infidelity and divorce rates in Thailand 2024. The Thaiger. https://thethaiger.com/guides/best-of/lifestyle/infidelity-and-divorce-rates-in-thailand

Manning, W. D., & Payne, K. K. (2021). Marriage and Divorce Decline during the COVID-19 Pandemic: A Case Study of Five States. Socius Sociological Research for a Dynamic World, 7. https://doi.org/10.1177/23780231211006976

Mentser, S., & Sagiv, L. (2025). Cultural and personal values interact to predict divorce. Communications Psychology, 3, Article 12. https://doi.org/10.1038/s44271-025-00185-x

Miralles, P., Godoy, C., & Hidalgo, M. D. (2023). Long-term emotional consequences of parental alienation exposure in children of divorced parents: A systematic review. Current Psychology, 42, 12055–12069. https://doi.org/10.1007/s12144-021-02537-2

Morin, A. (2023). Signs and Causes of Attachment Issues. Verywell Mind. https://www.verywellmind.com/what-is-an-attachment-disorder-4580038

Obeid, S., Al Karaki, G., Haddad, C., Sacre, H., Soufia, M., Hallit, R., Salameh, P., & Hallit, S. (2021). Association between parental divorce and mental health outcomes among Lebanese adolescents: results of a national study. BMC pediatrics, 21(1), 455. https://doi.org/10.1186/s12887-021-02926-3

Pedro-Carroll, J. A. (2020). How parents can help children cope with separation/divorce. In R. E. Tremblay, M. Boivin, & R. DeV. Peters (Eds.), Encyclopedia on Early Childhood Development. (E. R. Emery, Topic Ed.). Retrieved June 20, 2025, from https://www.child-encyclopedia.com/divorce-and-separation/according-experts/how-parents-can-help- children-cope-separationdivorce

Pichayayothin, N. (2019). Children's adjustment after parental divorce: Summary of research on divorce and young children's adaptation. Faculty of Psychology, Chulalongkorn University. Retrieved June 20, 2025, from https://www.psy.chula.ac.th/en/feature-articles/childrens-adjustment/

Pummanee, T., Tedla, Y. G., & Riesch, S. K. (2018). Barriers to the Quality of Parent-Adolescent Communication in Thailand: An Ecological System Analysis. International Journal of Child Development and Mental Health, 6(1), 87–101. Retrieved From https://he01.tci-thaijo.org/index.php/cdmh/article/view/122867

Sandler, I., Wolchik, S., Mazza, G., Gunn, H., Yap, M. B. H., Campaña-Nagel, B., & Berkel, C. (2020). Promoting resilience in youth from divorced families: Lessons learned from experimental trials of the New Beginnings Program. Journal of Personality, 88(1), 116- 135. https://doi.org/10.1111/jopy.12489

Schaan, V. K., Schulz, A., Schächinger, H., & Vögele, C. (2019). Parental divorce is associated with an increased risk to develop mental disorders in women. Journal of Affective Disorders, 257, 91–99. https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.06.071

The Center for Divorce Education. (2025). Effects of divorce on kids of different ages: Insights and analysis. https://divorce-education.com/effects-of-divorce-on-kids-of-different-ages/

Tullius, J. M., De Kroon, M. L. A., Almansa, J., & Reijneveld, S. A. (2022). Adolescents' mental health problems increase after parental divorce, not before, and persist until adulthood: a longitudinal TRAILS study. European child & adolescent psychiatry, 31(6), 969–978. https://doi.org/10.1007/s00787-020-01715-0

Van Dijk, R., van der Valk, I. E., Deković, M., & Branje, S. (2020). A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families: Examining mediation using meta-analytic structural quation models. Clinical Psychology Review, 79, Article 101861. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101861

Walderich, A. (2024). Thailand: Number of registered divorces 2023. Statista. https://www.statista.com/statistics/1107934/thailand-number-of-registered-divorces/

ผลการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*

THE EFFECTS OF USING THE SQ4R READING TECHNIQUE COMBINED WITH SKIMMING AND SCANNING TECHNIQUES TO ENHANCE ENGLISH READING COMPREHENSION SKILLS OF GRADE 6 STUDENTS

นันทวรรณ ทองทับ[1], สุนีตา โฆษิตชัยวัฒน์[2] และ พลวัต ฉลอง[3]

Nantawan Thongthap[1], Sunita Khokitchaiwat[2] และ Phonlawat Chalong[3]

[1-3]สาขาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยศิลปากร

[1-3]For Master of Education (ENGLISH LANGUAGE TEACHING) Silpakorn University, Thailand

Corresponding Author's Email: nantawan4469@gmail.com

วันที่รับบทความ : 4 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 10 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 12 กันยายน 2568

Received 4 September 2025; Revised 10 September 2025; Accepted 12 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning 2)เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 31 คน โรงเรียนแห่งหนึ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่เรียนรายวิชาภาษาอังกฤษ (อ16101) ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567

Citation:

*นันทวรรณ ทองทับ, สุนีตา โฆษิตชัยวัฒน์ และ พลวัต ฉลอง. (2568). ผลการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 364-378.

Nantawan Thongthap, Sunita Khokitchaiwat และ Phonlawat Chalong. (2025). The Effects Of Using The Sq4r Reading Technique Combined With Skimming And Scanning Techniques To Enhance English Reading Comprehension Skills Of Grade 6 Students. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 364-378.; DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ซึ่งได้มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม ด้วยวิธีการจับฉลากโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบทดสอบวัดทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ 3)แบบประเมินความพึงพอใจต่อเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อ (t-test dependent)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใขของนักเรียนหลังเรียนด้วยเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ, เทคนิคการอ่าน SQ4R, เทคนิค Skimming,เทคนิค Scanning, ทักษะการอ่าน, ความพึงพอใจของนักเรียน, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Abstract

The purposes of this study were 1) to compare Grade 6 students' English reading comprehension skills before and after learning through the SQ4R reading technique combined with Skimming and Scanning, and 2) to investigate the students' satisfaction with the use of these techniques. The sample consisted of 31 Grade 6 students from a primary school in Suphanburi Province who were enrolled in English subject during the second semester of the 2024 academic year. The sample was obtained using cluster random sampling with classrooms serving as the sampling unit. The research instruments included 1) Lesson plans 2) A reading comprehension test and 3) A satisfaction questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, and a dependent t-test.

The results of the study were as follows 1) The students' English reading comprehension skills after learning with the SQ4R and skimming and scanning techniques were significantly higher than before learning at the .05 level. 2) The

students' satisfaction with the SQ4R reading technique combined with skimming and scanning techniques was at the highest level.

Keywords: English reading comprehension, SQ4R technique, Skimming, Scanning, Reading skills, Student satisfaction, Grade 6 students

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน การใช้ภาษาอังกฤษมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ภาษาอังกฤษไม่เพียงเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างประชากรทั่วโลก แต่ยังเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศที่สำคัญ การใช้ภาษาอังกฤษในการทำธุรกิจ การเรียนรู้ และการสื่อสารระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างโอกาสและการเชื่อมโยงกับโลกนอก การพัฒนาทักษะทางภาษา เช่น การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เป็นส่วนสำคัญของการเตรียมความพร้อมในสังคมที่ต้องการความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ดังนั้น การทำความเข้าใจและการนำภาษาอังกฤษไปใช้นั้นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่มีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสาร การศึกษา และเศรษฐกิจโลก การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะการฟัง พูด อ่าน และเขียน จึงมีความจำเป็นต่อการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่ม Expanding Circle English ตามทฤษฎีวงกลมของ Kachru (1992) ซึ่งหมายความว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศและจำกัดอยู่ในห้องเรียน ไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้การเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร (Broughton, 1980) หนึ่งในทักษะที่สำคัญที่สุดคือ ทักษะการอ่าน เนื่องจากเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ และส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์และการประมวลผลข้อมูล จากกรอบมาตรฐาน CEFR (Council of Europe, 2001) ผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาควรมีความสามารถทางภาษาในระดับ A1 แต่จากรายงานของกระทรวงศึกษาธิการ (2563) พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถบรรลุเกณฑ์ขั้นต่ำดังกล่าว โดยเฉพาะในทักษะการอ่านข้อความสั้น ๆ หรือเนื้อหาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หลักฐานที่ตอกย้ำปัญหาคือผลการทดสอบระดับชาติ O-NET ระดับชั้น ป.6 ระหว่างปีการศึกษา 2564–2566 ซึ่งชี้ชัดว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาอังกฤษต่ำ โดยเฉพาะในส่วนของข้อสอบการอ่านที่ผู้เรียนจำนวนมากไม่สามารถทำได้

ครบถ้วน และมักละเลยเพราะมองว่าใช้เวลานานเกินไป ปัญหานี้ไม่เพียงสะท้อนถึงการขาดทักษะการอ่านที่มีประสิทธิภาพ แต่ยังรวมถึงทัศนคติที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ครูผู้สอนแม้จะพยายามจัดกิจกรรม เช่น การอ่านออกเสียงร่วมกัน การใช้บทอ่านง่าย หรือแบบฝึกหัด ก็ยังพบว่านักเรียนเบื่อหน่ายและขาดแรงจูงใจ ส่งผลให้การพัฒนาทักษะการอ่านไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องใช้กระบวนการเรียนการสอนที่เป็นระบบและสร้างแรงจูงใจ เทคนิค SQ4R (Survey, Question, Read, Record, Recite, Reflect) ได้รับการยอมรับว่าสามารถพัฒนาทักษะการอ่านเชิงลึกและเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จิราพร วงศ์แสง, 2562) ขณะเดียวกัน เทคนิค Skimming และ Scanning ก็ช่วยให้นักเรียนอ่านได้อย่างรวดเร็ว เน้นการจับใจความสำคัญและการค้นหาข้อมูลเฉพาะ โดยไม่จำเป็นต้องอ่านทุกคำ (Brown, 2001; Grabe & Stoller, 2011) งานวิจัยจำนวนมากยืนยันว่าการผสมผสาน SQ4R กับ Skimming และ Scanning สามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนภาษาอังกฤษ (Chen & Huang, 2021; Wang & Lee, 2022; Lin & Chen, 2020)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาและพัฒนาทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยบูรณาการการสอนแบบ SQ4R เข้ากับเทคนิค Skimming และ Scanning เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับความสามารถทางภาษาอังกฤษของผู้เรียน ให้บรรลุเกณฑ์ตามกรอบมาตรฐาน CEFR และสอดคล้องกับการประเมินผลระดับชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning

สมมติฐานการวิจัย

1. ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใขของนักเรียนหลังเรียนด้วยเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning สูงกว่าก่อนเรียน

2. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning อยู่ในระดับมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่เรียนรายวิชาภาษาอังกฤษ รหัส อ16101 ในภาคเรียนที่ 2 มีการศึกษา 2567 จำนวน 8 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 323 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่ง ใน จังหวัดสุพรรณบุรี ที่เรียนรายวิชาภาษาอังกฤษ รหัส อ16101 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 31 คนได้มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น คือ การใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning

2.2 ตัวแปรตาม คือ

(1) ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ

(2) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning

3. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทอ่านที่ผู้วิจัยคัดเลือกจาก 1) หนังสือเรียน Say Hello 2) หนังสือเรียน Extra and Friends 6 3) หนังสือเรียน Smile 6 และ 4) จากข้อสอบ O-NET ที่ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วว่าเหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดของมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาในเรื่องของการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ ผู้วิจัยได้นำบทอ่านดังกล่าวมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับ Skimming และ Scanning เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาและวิเคราะห์เนื้อหาในบทอ่านแต่ละเรื่องอย่างละเอียดก่อนนำมาใช้ในการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และศักยภาพของผู้เรียนในบริบทของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

4. ระยะเวลาในการทดลอง

ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการทดลองโดยใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยกำหนดทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 6 คาบ คาบเรียนละ 60 นาที โดยแบ่งเป็นขั้นการทดสอบก่อน (Pretest) เรียน 1 คาบ ขั้นการทดลอง 4 คาบ และขั้นการทดลองหลังเรียน (Post test) 1 คาบเรียน หลังจากนั้นในคาบเรียนสุดท้ายของการทดสอบหลังเรียนนักเรียนจะทำแบบประเมินความพึงพอใจ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าสถิติพื้นฐานคือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) และการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ผลการวิจัย

1. นำเสนอผลเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning

การวิจัยนี้ได้ดำเนินการกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ และได้ทำการทดสอบก่อนและหลังเรียน (Pre-Test และ Post-Test) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการอ่านเพื่อความเข้าใจก่อนและหลังการทดลองของนักเรียน จำนวน 31 คน และผลต่างของของคะแนนสอบ (D)

ผู้เรียนคนที่	คะแนน(20)		ผลต่างของคะแนน	ผู้เรียนคนที่	คะแนน(20)		ผลต่างของคะแนน
	ก่อนเรียน	หลังเรียน			ก่อนเรียน	หลังเรียน	
1	9	16	7	17	10	18	8
2	8	15	7	18	9	17	8
3	7	14	7	19	12	20	8
4	10	18	8	20	10	18	8
5	12	19	7	21	8	16	8
6	9	17	8	22	9	17	8
7	8	16	8	23	8	16	8
8	7	15	8	24	11	19	8
9	10	18	8	25	7	15	8
10	8	16	8	26	8	16	8
11	11	19	8	27	10	18	8
12	9	17	8	28	9	17	8
13	8	16	8	29	7	15	8
14	7	15	8	30	6	14	8
15	6	13	7	31	9	17	8
16	9	17	8				
ผลรวมคะแนนเฉลี่ย					8.96	16.52	7.56
ผลรวมของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)					1.57	1.74	0.44

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 31 คน ก่อนเรียนเท่ากับ 8.96 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.57 ค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนหลังเรียนเท่ากับ 16.52 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.74 ค่าผลต่างของ

คะแนนที่ได้จากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนซึ่งคะแนนเต็ม 20 คะแนนนั้น ค่าผลต่างสูงสุดเท่ากับ 8 คะแนนและต่ำสุดเท่ากับ 6 คะแนน นอกจากนี้ยังพบว่าค่าคะแนนผลต่างเฉลี่ยของคะแนนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning มีค่าเท่ากับ 7.56

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทดสอบสมมติฐานที่ว่า ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนหลังเรียนด้วยเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning สูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่ โดยใช้ค่าสถิตอนุมานทดสอบ t แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent) เพื่อประเมิน ผลการทดลองการใช้วิธีสอนแบบ SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming and Scanning เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ

2. นำเสนอผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning

ในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ที่กำหนดว่าเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning โดยให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 31 คน ทำแบบประเมินความพึงพอใจต่อเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning การวิจัยนี้ได้ใช้แบบประเมินความพึงพอใจแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาการสอน ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านประโยชน์ที่ได้รับ เพื่อวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning

ข้อความ	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
ด้านเนื้อหาการสอน	4.52	0.67	**มากที่สุด**	2
1.เนื้อหาในบทเรียนมีความน่าสนใจ	4.50	0.68	มากที่สุด	8
2.เนื้อหาการสอนมีความหลากหลาย	4.45	0.70	มากที่สุด	11
3.เนื้อหาการสอนมีความยากง่ายเหมาะสม	4.55	0.65	มากที่สุด	4
4. เนื้อหาเหมาะสมกับเวลา	4.60	0.63	มากที่สุด	1
ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน	4.50	0.66	**มากที่สุด**	3

ข้อความ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
1.กิจกรรมการสอนมีการใช้เวลาที่เหมาะสม	4.48	0.67	มาก	10
2.กิจกรรมการสอนมีการใช้สื่อที่หลากหลาย	4.50	0.66	มากที่สุด	8
3.กิจกรรมการสอนช่วยให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานในการเรียน	4.58	0.64	มากที่สุด	3
4.กิจกรรมการสอนช่วยให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษ	4.55	0.65	มากที่สุด	4
ด้านการวัดและประเมินผล	4.41	0.72	**มาก**	4
1.มีการวัดประเมินผลหลากหลายวิธี	4.40	0.72	มาก	14
2.ลักษณะคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดตาม	4.42	0.71	มาก	13
3.ระยะเวลาการเตรียมความพร้อมในการทดสอบมีความเหมาะสม	4.38	0.75	มาก	15
4.เกณฑ์การประเมินทักษะการอ่านภาษาอังกฤษมีความเหมาะสม	4.45	0.70	มาก	11
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.54	0.65	**มากที่สุด**	1
1.นักเรียนได้รับการพัฒนาทักษะการอ่าน	4.60	0.62	มากที่สุด	1
2.การจัดการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้	4.55	0.62	มากที่สุด	4
3.นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้	4.52	0.67	มากที่สุด	7
4.นักเรียนได้พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในหมู่คณะ	4.50	0.68	มากที่สุด	8
รวมเฉลี่ยทั้งหมด	4.50	0.67	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนจำนวน 31 คน มีความพึงพอใจต่อเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$= 4.50, S.D.= 0.67) โดยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจเรียงลำดับจากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1) ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ($\bar{x}$= 4.54, S.D.= 0.65) ลำดับที่ 2) ด้านเนื้อหาการสอน ($\bar{x}$= 4.52,

S.D.= 0.67) ลำดับที่ 3) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}$= 4.50, S.D.= 0.66) และลำดับที่ 4) ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X}$= 4.41, S.D.= 0.72)

จากการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning ในแต่ละด้านพบว่า

1. ด้านประโยชน์ที่ได้รับ โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจต่อประโยชน์ที่ได้รับอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.54, S.D. =0.65) โดยรายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ (1) นักเรียนได้รับการพัฒนาทักษะการอ่าน ($\bar{X}$ =4.60, S.D. =0.62) รองมา คือ ข้อ (2) การจัดการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ($\bar{X}$=4.55, S.D. = 0.62) ต่อมาคือ ข้อ (3) นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ($\bar{X}$=4.52, S.D. =0.67) และรายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือข้อ (4) นักเรียนได้พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในหมู่คณะ ($\bar{X}$=4.50, S.D. =0.68)

2. ด้านเนื้อหาการสอน โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจต่อเนื้อหาการสอน อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$=4.52, S.D. =0.67) โดยรายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ (4) เนื้อหาเหมาะสมกับเวลา ($\bar{X}$=4.60, S.D. =0.63) รองลงมา คือ ข้อ (3) เนื้อหาการสอนมีความยากง่ายเหมาะสม ($\bar{X}$=4.55, S.D. = 0.65) และ ข้อ (1) เนื้อหาในบทเรียนมีความน่าสนใจ ($\bar{X}$=4.50, S.D. =0.68) และรายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ คือ (2) เนื้อหาการสอนมีความหลากหลาย ($\bar{X}$=4.45, S.D. =0.70)

3. ด้านกระบวนการการจัดการเรียนการสอน โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.50, S.D. = 0.66) โดยรายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ (3) กิจกรรมการสอนช่วยให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานในการเรียน($\bar{X}$=4.58, S.D. =0.64) รองลงมา คือ ข้อ (4) กิจกรรมการสอนช่วยให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษ ($\bar{X}$=4.55, S.D.= 0.65) และ ข้อ (2) กิจกรรมการสอนมีการใช้สื่อที่หลากหลาย ($\bar{X}$=4.50, S.D. =0.66) และรายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ (1) กิจกรรมการสอนมีการใช้เวลาที่เหมาะสม ($\bar{X}$=4.48, S.D. =0.67)

4. ด้านการวัดและประเมินผล โดยรวมกลุ่มนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.41, S.D. =0.72) โดยรายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ

(4) เกณฑ์การประเมินทักษะการอ่านภาษาอังกฤษมีความเหมาะสม ($\bar{X}$-4.45, S.D. =0.70) รองลงมา คือ (2) ลักษณะคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดตาม ($\bar{X}$=4.42, S.D. = 0.71) และ ข้อ (1) มีการวัดประเมินผลหลากหลายวิธี ($\bar{X}$=4.40, S.D. =0.72) และรายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ (3) ระยะเวลาการเตรียมความพร้อมในการทดสอบมีความเหมาะสม ($\bar{X}$=4.38, S.D. =0.75)

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจจากแบบประเมินตอนที่ 2 นักเรียนได้ให้ข้อเสนอแนะต่อเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning ดังนี้ 1) อยากให้เพิ่มกิจกรรมการอ่านที่สนุกสนานมากขึ้น 2) อยากให้ครูเพิ่มเกมใบ้คำศัพท์แล้วทายกันในห้องก่อนกิจกรรมการอ่านเพื่อเสริมให้คนที่ไม่รู้คำศัพท์อยากเรียนมากขึ้น

อภิปรายผล

ผลการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยข้อที่ 1 พบว่า เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning ช่วยพัฒนาทักษะ การอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยหลังเรียนด้วยเทคนิคดังกล่าว นักเรียนมีผลการอ่านสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า เทคนิคการอ่าน SQ4R เป็นวิธีการอ่านจับใจความที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจวิธีการอ่านได้อย่างเป็นระบบ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อ ใช้ร่วมกับเทคนิคการอ่าน Skimming and Scanning ซึ่งช่วยเพิ่มความรวดเร็วในการอ่าน ก็ยิ่งทำให้ นักเรียนสามารถอ่านจับใจความได้ดีขึ้น

1.1 เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning ถือเป็น เทคนิคที่มีความเป็นระบบ ช่วยให้นักเรียนอ่านได้ดียิ่งขึ้น และสามารถจับใจความสำคัญของบทความได้อย่างแม่นยำ โดยกระบวนการ SQ4R ประกอบด้วย Survey (S) อ่านคร่าว ๆ เพื่อหาจุดสำคัญของเรื่อง Question (Q) ตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นความอยากรู้ Read (R1) อ่านละเอียดเพื่อหาคำตอบ Record (R2) จดบันทึกข้อมูลสำคัญ Recite (R3) สรุปใจความสำคัญด้วยภาษาของตนเอง และ Reflect (R4) วิเคราะห์ วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทอ่าน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะ การตั้งคำถามก่อน

อ่านที่ช่วยกระตุ้นการคาดเดาข้อมูลล่วงหน้า ทำให้จับใจความได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ เทคนิค Skimming และ Scanning ยังช่วยให้นักเรียนอ่านได้รวดเร็วและค้นหาข้อมูลได้แม่นยำ ซึ่งถือเป็น ทักษะสำคัญในการอ่านเพื่อความเข้าใจ ดังที่ กานต์ธิดา ทองจันทร์ และสุดากาญจน์ ปัทมดิลก (2565) พบว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธี SQ4R นี้ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และนักเรียนที่เรียนรู้ผ่านแนวทางดังกล่าวมีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านสูงขึ้น และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Brown (2014) ที่พบว่า นักเรียนที่เรียนรู้ผ่านเทคนิค Skimming and Scanning มีความเข้าใจเนื้อหาดีขึ้นถึง 25% เมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้ใช้เทคนิคนี้ นอกจากนี้ การนำเทคนิค SQ4R (Survey, Question, Read, Recite, Reflect, Review) มาใช้ร่วมกับ Skimming และ Scanning ยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนอีกด้วย ธิดา บู่สามสาย (2559) พบว่าการใช้เทคนิค SQ4R ช่วยพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เช่นเดียวกับ จุฑิมา ยอดตา (2561) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R สามารถเสริมสร้างความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ บุญชัย อดทน (2561) พบว่า นักเรียนที่ใช้เทคนิคการอ่านนี้มีคะแนนการอ่านจับใจความสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งยืนยันได้ว่าเทคนิค SQ4R สามารถพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้น การผสมผสานเทคนิค SQ4R กับ Skimming และ Scanning สามารถช่วยพัฒนาทักษะการอ่านและความเข้าใจของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริงและให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ยังส่งผลต่อพัฒนาการด้านการอ่านของนักเรียน การที่นักเรียนได้ฝึกใช้ Skimming เพื่อจับใจความสำคัญ และ Scanning เพื่อค้นหาข้อมูลสำคัญในบทความ จึงช่วยให้ นักเรียนอ่านบทความภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น พร้อมทั้งยังช่วย ลดความวิตกกังวลเกี่ยวกับการอ่าน และทำให้นักเรียนสามารถอ่านบทความที่ซับซ้อนได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ งานของ Brown (2004) และ Grabe & Stoller (2011) ที่ระบุว่าการฝึก Skimming และ Scanning อย่างสม่ำเสมอช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้เร็วขึ้นและมีความมั่นใจในการอ่านมากขึ้น

2. จากผลการวิจัยข้อที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning อยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก

2.1 นักเรียนรู้สึกว่าวิธีการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยให้การอ่านภาษาอังกฤษง่ายขึ้น และสามารถนำเทคนิคที่เรียนไปใช้ได้จริงในการอ่านเนื้อเรื่องหรือบททอ่านทั้งในและนอกห้องเรียน การเรียนที่มีโครงสร้างชัดเจนตามกระบวนการ SQ4R ทำให้นักเรียนมีแนวทางในการอ่านที่เป็นระบบ และช่วยให้พวกเขาสามารถจับใจความสำคัญของบทความได้เร็วขึ้น อีกทั้งเทคนิค Skimming และ Scanning ยังช่วยให้นักเรียนสามารถอ่านบทความภาษาอังกฤษที่มีความยาวได้อย่างมั่นใจมากขึ้น มันทนา อุตทอง (2561) ศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการอ่านแบบ SQ4R เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในระดับมาก และสามารถนำเทคนิคที่เรียนไปใช้ในชีวิตจริงได้

2.2 การเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการ SQ4R และเทคนิค Skimming and Scanning ทำให้บรรยากาศในห้องเรียนมีความน่าสนใจมากขึ้น นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และสามารถนำเทคนิคไปใช้ได้จริงในสถานการณ์ที่หลากหลาย ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการสอนที่เน้นการฝึกฝนเป็นรายบุคคลและการทำงานเป็นกลุ่ม ยังช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างนักเรียน ส่งผลให้ พวกเขามีทัศนคติที่ดีต่อการอ่านภาษาอังกฤษมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky (1978) ที่อธิบายว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ดีที่สุดเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการช่วยเหลือกันระหว่างผู้เรียนสามารถนำไปสู่พัฒนาการทางปัญญาที่ดีขึ้น ในทำนองเดียวกัน กานต์ธิดา ทองจันทร์ และสุดากาญจน์ ปัทมดิลก (2565) ศึกษาการพัฒนาการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้วิธีสอนแบบ SQ4R ร่วมกับผังกราฟิกในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แสดงให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ SQ4R ร่วมกับเทคนิคการอ่านอื่น ๆ ไม่เพียงช่วยพัฒนาความเข้าใจในการอ่าน แต่ยังส่งผลเชิงบวกต่อทัศนคติของนักเรียนต่อการเรียนภาษาอังกฤษด้วย นอกจากนี้ ธนวัฒน์ เพชรชู (2562) ที่ศึกษาผลของการใช้กลยุทธ์การอ่านแบบ SQ4R ร่วมกับกิจกรรมกลุ่มในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ยังพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีดังกล่าวมีคะแนนการอ่านจับใจความและเจตคติในการอ่านภาษาอังกฤษสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งตอกย้ำให้เห็นว่า การบูรณาการเทคนิคการอ่านเข้ากับกิจกรรมกลุ่ม ไม่เพียงช่วยยกระดับทักษะการอ่าน แต่ยังสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเรื่อง ผลการใช้เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใขของนักเรียนหลังเรียนด้วยเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อเทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับเทคนิค Skimming และ Scanning อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน

1. ควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกอ่าน โดยเฉพาะในขั้นตอน Skimming และ Scanning เพื่อให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคยและสามารถนำเทคนิคเหล่านี้ไปใช้ได้ นอกจากนี้ ควรเน้นการอธิบายและยกตัวอย่างที่ชัดเจนเกี่ยวกับเทคนิคการอ่านเพื่อให้เข้าใจแนวทางการใช้งานได้ดีขึ้น

2. ผู้สอนควรช่วยนักเรียนในขั้นตอน Question หรือตั้งคำถามครูอาจช่วยนักเรียนและอนุโลมให้นักเรียนตั้งคำถามเป็นภาษาไทยได้ในกรณีที่นักเรียนสร้างคำถามเป็นภาษาอังกฤษไม่ได้

3. ครูควรมีตัวอย่างในขั้น Reflect สรุปและสะท้อนความคิดเห็น

4. ครูควรปรับระยะเวลาให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. เทคนิค SQ4R เมื่อใช้ร่วมกับ Skimming และ Scanning มีหลายขั้นตอนในการปฏิบัติ จึงอาจเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถด้านการอ่านสูงขึ้น เช่น นักเรียนระดับมัธยมศึกษาหรืออุดมศึกษาขึ้นไป

2. เทคนิคการอ่าน SQ4R ร่วมกับ Skimming และ Scanning ควรนำไปใช้กับบทอ่านในรายวิชาอื่น เช่น สังคมศึกษา ภาษาไทย ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เพื่อศึกษาผลต่อการพัฒนาทักษะการอ่านเชิงวิชาการในหลากหลายสาขาวิชา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). คู่มือมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาอังกฤษสำหรับระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กานต์ธิดา ทองจันทร์ และ สุดากาญจน์ ปัทมดิลก. (2565). การพัฒนาการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้วิธีสอนแบบ SQ4R ร่วมกับผังกราฟิกในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วารสารวิชาการภาษาอังกฤษ, 14(1), 23–35.

ชุติมา ยอดตา. (2561). การจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ธนวัฒน์ เพชรชู. (2562). ผลของการใช้กลยุทธ์การอ่านแบบ SQ4R ร่วมกับกิจกรรมกลุ่มในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษา, 10(2), 55–68.

ธิดา บู่สามสาย. (2559). การใช้เทคนิค SQ4R เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วารสารวิชาการการศึกษา, 11(2).

บุญชัย อดทน.(2561). ผลของเทคนิค SQ4R ต่อคะแนนการอ่านจับใจความของนักเรียน. วารสารการวิจัยการศึกษา, 7(2), 50–62.

สุกานดา สาลี่. (2555). ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการสอนของครูโรงเรียนประถมในเขตบางนา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Brown, H. D. (2004). Language assessment: Principles and classroom practices (2nd ed.). Pearson Education.

Grabe, W., & Stoller, F. L. (2001). Teaching and researching reading. Routledge.

แว่วเสียงตีบาตร: บททบทวนสถานภาพงานศึกษา “บาตรบ้านบาตร” ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*

ECHOES OF HAMMERING BOWLS: REVIEWING STUDIES ON BAN BAT MONK’S ALMS-BOWLS AS INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE

กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล

Kanjana Laochockchaikul

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

College of Innovation, Thammasat University, Thailand

Corresponding Author’s Email: kan_lao@tu.ac.th

วันที่รับบทความ : 16 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 25 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 27 กันยายน 2568

Received 16 September 2025; Revised 25 September 2025; Accepted 27 September 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนสถานภาพ ทิศทาง และแนวโน้มของงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ภายหลังจากที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติในปี พ.ศ. 2555 การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยรวบรวมและวิเคราะห์งานวิจัยและบทความวิชาการที่เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2567 จากฐานข้อมูลวารสารไทย (ThaiJO) จากการคัดกรองพบบทความที่เข้าเงื่อนไขจำนวน 5 ชิ้นนำสู่การวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์สถานภาพงานศึกษา พบประเด็นการศึกษาใน 3 แนวทางหลัก ได้แก่ ประเด็นโครงสร้างปัญหาและการฟื้นฟูชุมชน ประเด็นการปรับตัวทางเศรษฐกิจ และ ประเด็นการสืบทอดองค์ความรู้ ซึ่งเป็นความท้าทายที่สำคัญที่สุดต่อการ แม้ชุมชนบ้านบาตรจะมีบทบาทเชิงรุกในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทาง

Citation:

*กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล. (2568). แว่วเสียงตีบาตร: บททบทวนสถานภาพงานศึกษา “บาตรบ้านบาตร” ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 379-393.

Kanjana Laochockchaikul. (2025). Echoes Of Hammering Bowls: Reviewing Studies On Ban Bat Monk’s Alms-Bowls As Intangible Cultural Heritage. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 379-393.; DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

วัฒนธรรมของตนเอง แต่การบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสนับสนุนให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” สามารถสืบทอดต่อไปได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม งานศึกษาครั้งนี้ได้พบว่า แม้ว่า “บาตรบ้านบาตร” จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ แต่งานศึกษาทางวิชาการที่มีเกี่ยวกับประเด็นนี้ยังปรากฏอยู่อย่างจำกัด

คำสำคัญ: บาตรบ้านบาตร, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, การจัดการมรดกวัฒนธรรมชุมชน, ชุมชนบ้านบาตร

Abstract

This documentary research reviews the status, direction, and trends of studies related to managing “Ban Bat monk’s alms-bowls” as an intangible cultural heritage (ICH) after its registration in 2012. Data was collected and analyzed from research papers and academic publications appearing between 2013 and 2024 on the Thai Journal Online (ThaiJO) database. Following a screening process, five articles that met the criteria were analyzed, revealing three main issues in study status: structural problems and community restoration; economic adaptation; and knowledge transmission. Ban Bat has taken a proactive community role in managing its ICH, but integrated cooperation from public and private sectors is also needed to support its sustainable transmission. Despite the registry of Ban Bat monk's alms-bowls as a national ICH site, academic studies about it remain limited.

Keywords: Ban Bat monk's alms-bowls, Intangible cultural heritage, Community cultural heritage management, Ban Bat Community

บทนำ

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยการนิยามภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) (สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริม

วัฒนธรรม, 2566) หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจน เครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้ จะมีการพิจารณาเฉพาะมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เท่าที่สอดคล้องกับบทบัญญัติที่มีอยู่ด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเท่านั้น รวมทั้งข้อกำหนดให้มีการเคารพซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนทั้งหลาย กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล และต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่า มรดกของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์และปฏิบัติสืบทอดกันมา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการปกป้องคุ้มครอง ทั้งโดยข้อตกลงระหว่างประเทศตามอนุสัญญาว่าด้วยการสวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ขององค์การสหประชาชาติเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (UNESCO) ที่กำหนดชาติสมาชิกมีมาตรการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยให้มีการทำทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้น โดยต้องมีการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ทุกส่วนฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมร่วมกัน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558)

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติในประเทศไทย มีการกำหนดสาขาตามเนื้อหาสาขาที่ปรากฏในอนุสัญญาฯ และในภายหลังมีการประกาศอย่างเป็นทางการไว้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 จำนวน 6 สาขา คือ สาขาวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา สาขาศิลปะการแสดง สาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและเทศกาล สาขาความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล สาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม สาขาการเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ซึ่งการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติในประเทศไทย เป็นภารกิจที่ดำเนินการโดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2552 โดยในแต่ละปีจะมีกระบวนการพิจารณากลั่นกรองและคัดเลือกโดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

(สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2566) เพราะการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เป็นหนทางหนึ่งในการปกป้องคุ้มครอง นัยหนึ่งเพื่อแสดงให้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ถึงความเป็นเจ้าของภูมิปัญญา หรือชุมชนแหล่งปฏิบัติ และเพื่อแสดงแก่คุณรุ่นต่อไปในสังคมได้เห็นเป็นข้อมูลว่าในสังคมนั้นมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่องใดบ้างให้ได้เรียนรู้ และสืบทอด เพราะมรดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนนั้นจะถูกกำหนดลักษณะรายการที่เกี่ยวข้องในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง จาก 1. รายงานที่มีลักษณะเฉพาะในชุมชน ท้องถิ่นที่เสี่ยงต่อการสูญหาย ใกล้ขาดผู้สืบทอด 2. รายการที่มีลักษณะในชุมชน ท้องถิ่นที่ยังมีผู้สืบทอดและปฏิบัติยู่ และ 3. รายการที่มีอัตลักษณ์ชัดเจนและมีการสืบทอดโดยทั่วไป หรืออย่างกว้างขวาง (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558)

ชุมชนบ้านบาตร เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ดำรงอยู่ในกรุงเทพมหานครมาช้านาน โดยมีกิจกรรมเพื่อหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตด้วยการผลิตบาตรพระทำมือแห่งเดียวของประเทศไทย จนเมื่อการผลิตภายใต้ระบบอุตสาหกรรมที่พัฒนาขึ้นได้เข้ามามีบทบาทในการผลิตด้านต่าง ๆ บาตรพระก็เป็นหนึ่งในสินค้าที่ถูกนำไปผลิตในระบบอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านบาตรให้จำต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปประกอบอาชีพอื่น ๆ และย้ายถิ่นฐานออกไปภายนอกชุมชนที่อยู่เดิม เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาที่เกิดกับสภาพของชุมชนในวงกว้าง ไม่ว่าจะเรื่องของความทรุดโทรมในพื้นที่ ขาดการดูแลที่อยู่อาศัย ตลอดจนพื้นที่ส่วนกลาง ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ ส่งผลให้สภาพแวดล้อมของชุมชนบ้านบาตรกลายเป็นพื้นที่ชุมชนแออัดที่ขาดสุขภาวะในการอยู่อาศัย ก่อนที่จะมีโครงการความร่วมมือระหว่างเจ้าของที่ดินคือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (หรือสำนักงานพระคลังข้างที่ ในปัจจุบัน) กับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนบ้านบาตร ทำให้บ้านบาตรได้รับการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ตลอดจนสร้างกระบวนการความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการดำเนินการพัฒนาและฟื้นฟูชุมชน ภายใต้ชื่อโครงการบ้านมั่นคง (ยิ่งยง ปุณโณปถัมภ์, 2556) โครงการบ้านมั่นคงนี้ แม้จุดเน้นจะอยู่ที่เรื่องการพัฒนาเรื่องที่อยู่อาศัย แต่ด้วยกระบวนการที่ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมแรงในพื้นที่ชุมชนเก่า ส่งผลให้เกิดการฟื้นฟูสำนึกร่วมระหว่างผู้คนในชุมชนไปพร้อม ๆ กัน ดังเช่นการจัดกิจกรรมสาธารณะเพื่อรื้อฟื้นทุนทางวัฒนธรรมขึ้นในบ้านบาตร ทำให้เกิดการรื้อฟื้นรำวงบ้านบาตรที่เคยเป็นกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ หรือศาลากลางบ้านของชุมชน ไปถึงการหวนกลับมาให้ความสำคัญกับกิจกรรมการตีบาตร กิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักดั้งเดิมของชุมชน

บาตร ถือเป็นหนึ่งในแปดอย่างของเครื่องอัฐบริขาร ถือเป็นภาชนะใส่อาหารยามออกบิณฑบาตของพระภิกษุสามเณร การผลิตบาตรแบบดั้งเดิมของบ้านบาตรนั้น จะใช้วัสดุเหล็กแท้ โดยมีขั้นตอนการตีบาตรเหล็ก คือการประกอบชิ้นส่วนเหล็กจำนวน 8 ชิ้น นำมาขึ้นรูปให้เป็นบาตร ขั้นตอนเริ่มต้นตั้งแต่ตีเหล็กขอบปากบาตร โดยตีแผ่นเหล็กให้แบน ก่อนขดวงกลมทำขอบบาตร แล้ว “ตัดกงบาตร” คือ การตัดแผ่นเหล็กรูปกากบาท แล้วงอขึ้นรูปบาตร ขั้นตอนต่อมาคือ “ติดกง” โดยติดกงกับขอบบาตรที่ตีไว้ ต่อด้วย “ตัดหน้าวัว” คือ ตัดแผ่นเหล็กคล้ายใบหน้าวัว จำนวน 8 ชิ้น และจักฟันปลา สู่ขั้นตอนการ “เข้าหน้าวัว” โดยนำเหล็กหน้าวัว มาประกอบกงได้ทรงบาตร แล้ว “หยอดบาตรและแล่นบาตร” โดยเชื่อมตะเข็บบาตรด้วยน้ำประสานทอง แล้วจึงยุบมุมบาตรทุบตะเข็บ ก่อนลบมุมบาตรจากรอยเชื่อม ขั้นตอน “ลายบาตร” คือ ตีบาตรครั้งสุดท้ายให้สมบูรณ์ ก่อร “ตะไบบาตร” คือ แต่งผิวบาตรให้เงางาม ซึ่งภูมิปัญญาของการทำบาตรในทุกขั้นตอนนี้ ถือเป็นการแสดงให้เห็นความรู้ด้านเทคนิคในการประกอบชิ้นส่วนเหล็กที่มีทั้งอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ด้วยรูปร่างบาตรที่มีรูปทรงเฉพาะแห่งบ้านบาตร (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2565)

บาตรของชุมชนบ้านบาตร นอกจากการสืบทอดฝีมือช่างมาอย่างยาวนานตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา โดยมีบันทึกว่าสืบทอดฝีมือมาจากย่านวัดพิชัย คลองบ้านบาตร และมาเป็นชุมชนบ้านบาตรในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในปัจจุบันตั้งอยู่ในพื้นที่เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ที่ยังคงมีความพยายามรักษาองค์ความรู้ และภูมิปัญญาการทำบาตรด้วยมือแบบดั้งเดิมเรื่อยมา ด้วยวิธีการและช่องทางที่หลากหลาย รวมไปจนถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ทำให้ชุมชนบ้านบาตร และช่างตีบาตรในชุมชนนั้น ได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เห็นได้จากรางวัลเชิดชูเกียรติที่มอบให้กับปราชญ์ และ ครูช่างในชุมชน เช่น สภาวัฒนธรรมเขตปอมปราบศัตรูพายมอบเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติแก่นางกฤษณา แสงไชย เพื่อเชิดชูเกียรติภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาหัตถกรรมการทำบาตร หรือ ชุมชนบ้านบาตรได้รับการคัดเลือกจากกรุงเทพมหานคร ให้เป็นชุมชนแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาที่สำคัญ เป็น 18 ชุมชนหัตถกรรมภูมิปัญญาโบราณของกรุงเทพมหานคร (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2565; อภิชญา พิภวากร และ สันติธร ภูริภักดี, 2565) และ “บาตรบ้านบาตร” ยังได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปี พ.ศ. 2555 ในสาขางานช่างฝีมือ ประเภทเครื่องโลหะ โดยมีสถานะคงอยู่ระบุเป็น “ปฏิบัติอย่างแพร่หลาย” (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2565)

บทความนี้มุ่งหวังนำเสนอการทบทวนสถานภาพงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ภายหลังการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เพื่อนำสู่การวิเคราะห์สถานภาพ ทิศทาง และแนวโน้มการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ในชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานคร ในช่วง พ.ศ. 2556-2567

“บาตรบ้านบาตร” มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชุมชนบ้านบาตร

งานศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร (documentary research) ที่มุ่งทบทวนสถานภาพงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ภายหลังการขึ้นทะเบียนในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ พ.ศ.2555 ผ่านการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัย ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ของชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานคร ที่เผยแพร่ในช่วงเวลา พ.ศ. 2556 - 2567

การสืบค้นจึงมุ่งคัดเลือกงานวิจัย รายงาน บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ ที่เผยแพร่อย่างเป็นทางการในแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ซึ่งผู้เขียนเลือกใช้ฐานข้อมูลวารสารไทย (ThaiJO) ซึ่งเป็นฐานข้อมูลการเผยแพร่บทความทางวิชาการที่มีมาตรฐานและมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ประจักษ์ รวมทั้งเป็นฐานข้อมูลที่เข้าถึงได้แบบเปิด (open access) โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ก่อนจะมีกระบวนการคัดเลือก และกลั่นกรองเพื่อให้ได้มาซึ่งขอบเขตของบทความที่ต้องการด้วยการสืบค้นผ่านคำสำคัญคือ “บ้านบาตร” ที่ปรากฏในทั้งชื่อบทความ บทคัดย่อ หรือเนื้อหาบนฐานข้อมูลวารสารไทย (ThaiJO) ทั้งหมด ทำให้ได้วรรณกรรมที่มีคำสำคัญเกี่ยวข้องตามขอบเขตทั้งสิ้น 10 ชิ้น ก่อนนำมาคัดเลือกช่วงเวลาการเผยแพร่ ให้เหลือเฉพาะบทความที่เผยแพร่ในช่วงเวลา พ.ศ. 2556 - 2567 แล้วนำมาคัดกรองพิจารณาเนื้อหา เพื่อคัดเลือกงานวิจัยที่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของ “บาตรตีบาตร” ชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานครเท่านั้น จนได้มาเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามเงื่อนไข จำนวน 5 ชิ้น เพื่อนำสู่การอ่านเนื้อหาโดยละเอียดก่อนการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อไป

สถานภาพ ทิศทาง และแนวโน้มการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ในชุมชนบ้านบาตร (พ.ศ. 2556-2567)

ภายหลังจากที่บาตรบ้านบาตร ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ชุมชนบ้านบาตรในฐานะพื้นที่เจ้าของภูมิปัญญาก็ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องในฐานะพื้นที่กรณีศึกษา และพื้นที่ที่ถูกนำไปเชื่อมโยงกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และแหล่งเรียนรู้หลากหลายกรณี รวมไปจนถึงการได้รับความสนใจจากสื่อสารมวลชน และสื่อบุคคลที่ร่วมกันเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนบ้านบาตร และบาตรบ้านบาตร ทว่า เมื่อทำการสำรวจเกี่ยวกับงานศึกษาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบ้านบาตร ผ่านการสืบค้นงานศึกษาที่มีคำสำคัญ “บ้านบาตร” ปรากฏในทั้งชื่อบทความ บทคัดย่อ หรือ เนื้อหาที่เผยแพร่บนฐานข้อมูลวารสารไทย (ThaiJO) ในช่วงเวลา พ.ศ. 2556 - 2567 พบจำนวน 10 ชิ้น และนำมาคัดกรองพิจารณาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรตีบาตร” ชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานคร พบเพียง 5 ชิ้น ดังนี้

ชื่องานวิจัย	ปีที่เผยแพร่	การคัดกรอง
ผลกระทบด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานงานศิลปหัตถกรรมโลหะที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรุงรัตนโกสินทร์ (วิทยา เมฆขำ และคณะ, 2551)	2551	☒ ปีที่เผยแพร่ และเนื้อหาไม่ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง
การพัฒนารูปแบบการจัดการความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน งานศิลปหัตถกรรมโลหะที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรุงรัตนโกสินทร์ (วิทยา เมฆขำ, 2551)	2551	☒ ปีที่เผยแพร่ และเนื้อหาไม่ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง
บทบาทของสถาปนิกชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนเก่า กรณีศึกษา โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนบ้านบาตร (ยิ่งยง ปุณโณปถัมภ์, 2556)	2556	☑ ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง
การพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาเรื่องการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร (ณัฏฐา ผิวมา และ ปริศนา มัชฌิมา, 2561)	2561	☑ ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง

ชื่องานวิจัย	ปีที่เผยแพร่	การคัดกรอง
บทประพันธ์เพลงดุษฎีนิพนธ์: จิตรกรรมเพลงภาพชีวิต ประสิทธิ์ ศิลปะบรรเลง (ภาศิณี สกุลสุรรัตน์ และ วีรชาติ เปรมานนท์, 2562)	2562	☒ เนื้อหาไม่ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง
การศึกษาปรากฏการณ์การถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตกรุงเทพมหานคร (อรยา แจ่มใจ และ คณะ, 2564)	2564	☑ ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง
ครูสุคนธ์ พุ่มทอง: นักร้องผู้สืบทอดความรู้เพลงร้องสำนักบ้านบาตร (คณพล จันทน์หอม และ มณรดา ศิลปะบรรเลง, 2565)	2565	☒ เนื้อหาไม่ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง
บทบาทการเป็นผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษา ผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดกรุงเทพมหานคร (อภิชญา พิภวากร และ สันติธร ภูริภักดี, 2565)	2565	☑ ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง
ชีวิตการเรียนดนตรี ณ สำนัก “บ้านบาตร” ในความทรงจำของครูเยื่อ อุบลน้อย (อัศนีย์ เปลี่ยนศรี, 2567)	2567	☒ เนื้อหาไม่ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง
แนวทางการมีส่วนร่วมของภาครัฐในการส่งเสริมภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ (วุทธิชัย ลิ้มอรุโณทัย และคณะ, 2567)	2567	☑ ตรงตามเงื่อนไขคัดกรอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามเงื่อนไขในประเด็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ของชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานคร ทั้ง 5 ชิ้น เมื่อนำมาอ่านและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อเข้าใจต่อสถานภาพ ทิศทาง และแนวโน้มการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่าน “บาตรบ้านบาตร” ของชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานคร โดยละเอียดพบประเด็นการศึกษา ดังนี้

ประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างปัญหา และการฟื้นฟูชุมชน งานวิจัยที่สะท้อนประเด็นนี้ ช่วยชี้และฉายภาพให้เห็นถึงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านบาตร ซึ่งไม่เป็นเพียงแค่ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจ แต่ปัญหาเหล่านั้นเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาทางสังคมตามไปด้วย ซึ่งประเด็นนี้จะเห็นได้ชัดในงานของยิ่งยง ปุณโณปถัมภ์ (2556) ที่นำเสนอผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยบทบาทสถาปนิกชุมชน โครงการบ้านมั่นคง ชุมชน

บ้านบาตร ซึ่งได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการฟื้นฟูชุมชน ผ่านการสร้างการมีส่วนร่วมในการออกแบบพื้นที่สาธารณะ เพื่อสร้างให้เป็นแรงผลักดันในการจัดการและฟื้นฟูชุมชนอย่างส่วนร่วมในระยะยาว งานชิ้นนี้ของยิ่งยง ปุณโณปถัมภ์ (2556) ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการฟื้นฟูแม้จะเริ่มต้นที่เรื่องของกายภาพ หรือที่อยู่อาศัย ในวันที่ชุมชนบ้านบาตรถูกมองเป็นชุมชนแออัด สิ่งที่ขาดหายไปของชุมชนไม่ใช่เพียงเรื่องของสุขภาวะที่ดี แต่คือ จิตสำนึกร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากสภาพของภูมิทัศน์ที่แปรเปลี่ยนไป วิถีการผลิตและวิถีชีวิตคนเมืองที่ต่างคนต่างต้องดิ้นรนในเรื่องเศรษฐกิจ

ยิ่งยง ปุณโณปถัมภ์ อธิบายกระบวนการในการทำงานที่มากกว่าเพียงแค่เป็นสถาปนิก กล่าวคือ ตั้งแต่ขั้นตอนการเก็บข้อมูล การสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญขั้นตอนนี้ ผู้ศึกษามีบาทเป็นผู้เรียนรู้ เพื่อที่จะได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาทำความเข้าใจปัญหาที่แท้จริงของชุมชน ก่อนที่จะเปลี่ยนบทบาทสู่การเป็นกระบวนกร เพื่อเชื่อมต่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนร่วมกัน เพื่อผลักดันให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินการในขั้นตอนการร่วมออกแบบชุมชนต่อไป ซึ่งในทุกขั้นตอนนี้สถาปนิกชุมชนยังต้องมีบทบาทเป็นผู้สังเกตที่ดี และให้การสนับสนุนในการลงมือทำของชุมชนให้ลุล่วง กระบวนการซึ่งก่อให้เกิดการสนทนา และการเปิดพื้นที่ให้มีการแสดงออกนี้ ไม่เพียงได้ผลสำเร็จต่อการจัดการเรื่องภูมิทัศน์ แต่กระบวนการนี้ช่วยสร้างกลไกในการพิจารณาปัญหาจากฐานราก ก่อให้เกิดกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ สร้างโครงสร้างการทำงานภายในที่ยั่งยืน ทั้งยังได้ช่วยพัฒนาสำนึกร่วมในความเป็นชุมชน ก่อให้เกิดการฟื้นฟู ทบทวนทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนเคยมีอยู่ สร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อเชื่อมต่อจิตสำนึกสาธารณะให้มีมากขึ้น เชื่อมต่อสำนึกร่วมที่มีพลังในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จนชุมชนได้ฟื้นฟูกิจกรรมที่ได้ดำเนินในอดีต เช่น รำวงบ้านบาตร ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชุมชนเคยมี และเคยทำร่วมกันในพื้นที่ศาลากลางบ้าน ให้กลายมาเป็นกิจกรรมสำคัญในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบาตรจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวทางเศรษฐกิจ ชี้และให้ความสำคัญ ตลอดจนมอง “บาตรบ้านบาตร” เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ แม้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่แปรเปลี่ยนไป ทำให้สินค้าบาตรบ้านบาตรพบปัญหาด้านต่าง ๆ แต่ชุมชนบ้านบาตรก็พยายามปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ให้ได้ด้วยบทบาทและแนวทางต่าง ๆ ดังปรากฏในงานศึกษาของอภิชญา พิภวากร และ สันติธร ภูริภักดี (2565) ที่ได้ไปศึกษาสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านของชุมชนบ้านบาตร ในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ สืบทอด และถ่ายทอดองค์ความรู้

ท่ามกลางความท้าทายในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่บาตรพระจากโรงงานมีราคาถูกกว่า ที่ส่งผลให้ช่างทำบาตรต้องเผชิญกับการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ รายได้ไม่เพียงพอในการยังชีพ จนนำไปสู่การเป็นหนี้สิน และสุดท้ายต้องละทิ้งอาชีพทำบาตรไปแสวงหาอาชีพอื่น แต่ก็ยังมีช่างที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านบางส่วนซึ่งพยายามปรับตัว พยายามสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ ทำให้บาตรบ้านบาตรยังคงอยู่รอด และชุมชนบ้านบาตรก็ยังคงดำรงอยู่ในฐานะแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาที่สำคัญของกรุงเทพมหานครจนถึงปัจจุบัน

และในการศึกษาของวุทธิชัย ลิ้มอรุโณทัย และคณะ (2567) ซึ่งศึกษาบ้านบาตรเป็นหนึ่งในชุมชนกรณีศึกษาในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ด้วยเห็นว่าชุมชนบ้านบาตรมีศักยภาพในการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนบนฐานของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพราะการศึกษาเรื่องศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่ประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานครนี้ได้สังเคราะห์แนวทางสำหรับภาครัฐในการเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมการพัฒนาชุมชนบนฐานเศรษฐกิจวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ SWOT มาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านบาตร พบว่า ชุมชนบ้านบาตรมีบทบาทสำคัญในงานวิจัยนี้ในฐานะต้นแบบของชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง มีจุดแข็งที่ชัดเจน ด้วยคุณค่าทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นจากการทำบาตรด้วยมือ การผลิตมีคุณภาพสูง พื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว ส่วนจุดอ่อนที่ปรากฏที่สำคัญคือ ขาดการจัดการด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ และ ต้องเผชิญกับปัญหาขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญารุ่นใหม่ ส่วนปัจจัยด้านโอกาส พบว่าในปัจจุบัน จากกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้พื้นที่ชุมชน และนักท่องเที่ยวให้ความสนใจในประสบการณ์ท้องถิ่น ซึ่งชุมชนบ้านบาตรถือเป็นชุมชนที่สามารถนำเสนอกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการตรงส่วนนี้ได้ และ การตลาดออนไลน์ที่กว้างขวางถึง ถือเป็นปัจจัยโอกาสที่สำคัญต่อการขายสินค้าที่มากขึ้น แต่อุปสรรคสำคัญที่พบ นอกจากการแข่งขันที่เกิดขึ้นจากบาตรที่ผลิตโดยโรงงานแล้ว จากสถานการณ์โควิดที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างมาก

งานของวุทธิชัย ลิ้มอรุโณทัย และคณะ (2567) ให้ข้อสรุปว่า ชุมชนบ้านบาตร ถือเป็นต้นแบบชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง และจากการวิเคราะห์ปัจจัยศักยภาพที่นำไปร่วมวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากกรณีศึกษาอื่นร่วมด้วย จึงได้มาเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมของภาครัฐ 5 ขั้นตอน เพื่อนำไปใช้ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันให้เกิดความยั่งยืน คือ การสนับสนุนด้านองค์ความรู้กับชุมชน เพื่อสร้างรากฐาน เสริมสร้าง

ศักยภาพและความรู้ความสามารถให้กับชุมชนให้พร้อมสำหรับการพัฒนาในขั้นต่อไป การสร้างแบรนด์จากอัตลักษณ์ชุมชน เพื่อสร้างการจดจำและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ การบูรณาการวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ การนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่มาต่อยอดให้เกิดเป็นกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม และมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การสนับสนุนทางการเงิน เพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และขั้นตอนสุดท้ายคือ การเชื่อมโยงชุมชนเข้ากับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ช่วยสนับสนุนอย่างยั่งยืน

ประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดองค์ความรู้ เป็นประเด็นที่ปรากฏอยู่ในงานศึกษาเกือบทุกชิ้น ซึ่งเห็นพ้องกันว่า ความท้าทายที่สำคัญที่สุดของบาตรบ้านบาตรและชุมชนบ้านบาตรก็คือ การมีองค์ความรู้ ทว่าขาดผู้สืบทอด แม้ผลการศึกษาของอภิชญา พิภวากร และสันติธร ภูริภักดี (2565) สรุปและอภิปรายผลให้เห็นว่า ปราชญ์ชาวบ้านของชุมชนบ้านบาตรนั้นไม่เพียงแต่เป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ และเป็นผู้ผลิตสินค้า แต่ยังให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการตีบาตรอย่างมุ่งมั่น รวมทั้งพยายามสร้างความเชื่อมโยง และปรับตัวกับเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ ทั้งการถ่ายทอดความรู้ด้วยการเป็นวิทยากรแก่สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ไปจนถึงการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเข้ามามีบทบาทสำคัญทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบันมากขึ้น ได้ช่วยสร้างพื้นที่สาธารณะแก่คนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาเป็นเครือข่ายในการพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ที่สามารถต่อยอดภูมิปัญญา และเชื่อมโยงช่างฝีมือ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งองค์รวมของกิจกรรมในทุก ๆ รูปแบบล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสนับสนุนและพัฒนาชุมชนบ้านบาตรให้มีพลังและยั่งยืน แต่การสืบทอดในฐานะอาชีพนั้นก็ยังไม่เป็นรูปธรรมนัก

นอกจากนั้นยังพบงานศึกษาที่เห็นปัญหาในส่วนนี้เช่นเดียวกัน จนนำสู่การศึกษาที่มุ่งหาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นใหม่ คืองานศึกษาของอรยา แจ่มใจ และคณะ (2564) ซึ่งไปสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ชุมชน เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยเน้นในพื้นที่ซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีแนวโน้มกำลังจะสูญหาย โดยเน้นคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นช่างฝีมือที่มีความเกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในการทำผลิตภัณฑ์อันสะท้อนภูมิปัญญาชุมชน จำนวน 5 แหล่ง โดยในกลุ่มตัวอย่างนี้ ชุมชนบ้านบาตรถูกคัดเลือกเป็นหนึ่งในกรณีศึกษาที่สำคัญ เป็น

แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยเห็นว่ากำลังจะสูญหายไป โดยสะท้อนจากผลการสัมภาษณ์ปราชญ์ในชุมชนที่มองว่า การทำบาตรบ้านบาตรเริ่มจะลดน้อยลง และเป็นปัญหาที่ทางชุมชนเจ้าของภูมิปัญญาเองก็รับรู้ และพยายามหาแนวทางแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นการพยายามสร้างช่างฝีมือรุ่นใหม่ ซึ่งความช่วยเหลือและสนับสนุนจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ เว็บไซต์ และรายการต่าง ๆ ที่มีต่อชุมชนบ้านบาตร ก็ถือเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้บาตรบ้านบาตรยังคงเป็นที่รู้จักอยู่

อรยา แจ่มใจ และคณะ (2564) ให้ความสนใจกับการวิเคราะห์เงื่อนไขการดำรงอยู่ของภูมิปัญญา ที่เป็นรูปธรรม ทั้งคุณภาพผลิตภัณฑ์ ความต้องการอนุรักษ์ ความสนใจของผู้บริโภค กลยุทธ์ทางการตลาด การพัฒนาต่อยอดสินค้า และกระบวนการถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์ผ่านภูมิปัญญาก็มีความสำคัญ และประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนและออกแบบ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการรับรู้และการถ่ายทอดความรู้ การเลือกใช้วัตถุดิบและการปรับตัวด้านวัตถุดิบ ที่ต้องปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงในการซื้อหา เครื่องมือเครื่องใช้ การออกแบบรูปทรง และลวดลาย ก่อนจะนำสู่ขั้นการลงมือปฏิบัติในการสร้างสรรค์ชิ้นงาน และเมื่อผลิตชิ้นงานสร้างสรรค์ออกมาแล้ว ยังต้องการขั้นตอนในการประชาสัมพันธ์และการจัดจำหน่าย ซึ่งมีความแปรเปลี่ยนไปตามแต่ระยะเวลา และความแปรเปลี่ยนของเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าขึ้นมา อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้ของอรยา แจ่มใจ และคณะ (2564) ก็เห็นว่า การสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้สามารถดำรงคงอยู่ได้นั้นต้องมีผู้สืบทอด โดยยังต้องมีแรงสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไปจนถึงความร่วมมือของชุมชน ซึ่งความเข้มแข็งของคนในชุมชนจะช่วยเพิ่มโอกาสและเพิ่มพลังในการแสดงศักยภาพให้สามารถแสดงศักยภาพได้มากขึ้น

สรุป

จากการสำรวจและวิเคราะห์งานศึกษาที่ปรากฏตามเงื่อนไขเพื่อศึกษาสถานภาพ ทิศทาง และแนวโน้มการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ในชุมชนบ้านบาตร ระหว่าง พ.ศ. 2556-2567 บนฐานข้อมูลวารสารไทย (ThaiJO) พบว่า งานศึกษาทางวิชาการในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ที่เผยแพร่ในช่วงเวลาที่ศึกษานั้นมีอยู่อย่างจำกัด แต่สิ่งที่ปรากฏจากงานศึกษาที่น่าสนใจก็คือ งานศึกษาทุกชิ้นชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่เป็นศักยภาพสำคัญในการจัดการมรดก

ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” คือ บทบาทเชิงรุกของชุมชนบ้านบาตรในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ของตนเอง แม้จะมีปัจจัยหนุนเสริมจากภายนอก แต่พลังภายในถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการฟื้นฟูชุมชน (ยิ่งยง ปุณโณปถัมภ์, 2556) การพยายามปรับตัวในฐานะผู้ประกอบการต่อสภาพเศรษฐกิจที่แปรเปลี่ยนไป (อภิชญา พิภวากร และ สันติธร ภูริภักดี, 2565) และการพยามยามถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาการขาดผู้สืบทอด (อรยา แจ่มใจ และคณะ, 2564) เพื่อให้การจัดการมรดกและภูมิปัญญาบาตรบ้านบาตรยังคงดำรงอยู่ต่อไป นอกจากนั้น งานศึกษาที่นำมาวิเคราะห์ในบทความนี้ ล้วนชี้ได้ชัดว่า การจัดการมรดกทางภูมิปัญญาที่ยั่งยืนได้นั้น จำต้องอาศัยการบูรณาการในหลากหลายมิติไปพร้อม ๆ กัน และต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนมาทำงานร่วมกันไม่สามารถสำเร็จได้เพียงความพยามของชุมชน หรือการสั่งการจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว

ข้อจำกัดในการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาในครั้งนี้ ดำเนินการโดยการสำรวจงานวิจัยบนขอบเขตงานศึกษาที่เผยแพร่ผ่านฐานข้อมูลแบบเปิดผ่านฐานข้อมูลวารสารไทย (ThaiJO) ซึ่งเป็นฐานข้อมูลการเผยแพร่บทความทางวิชาการที่มีมาตรฐานและมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ประจักษ์ และเป็นฐานข้อมูลในรูปแบบเปิด (open access) เพียงฐานข้อมูลเดียวเท่านั้น ซึ่งงานวิจัยเกี่ยวกับ “บาตรบ้านบาตร” ของชุมชนบ้านบาตร ในช่วงพ.ศ. 2556-2567 นั้น อาจจะมีการดำเนินการ ทว่า ไม่ได้เผยแพร่ในฐานข้อมูลนี้ ผู้ที่มีความสนใจวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “บาตรบ้านบาตร” ของชุมชนบ้านบาตร ในอนาคต อาจจะพิจารณาเพิ่มเติมการสืบค้นบนฐานข้อมูลงานวิจัยอื่น ๆ เพิ่มขึ้น อาทิ ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย เพื่อขยายขอบเขตการสืบค้นเอกสารให้กว้างขวางขึ้น ซึ่งก็อาจจะได้ค้นพบงานศึกษาที่กว้างขวางขึ้น รวมถึงการนำเสนอในมิติที่แตกต่างมากขึ้นตามไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2565). บาตรบ้านบาตร. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2568 จาก https://ich-thailand.org/heritage/detail/6291e5b7978f238e61f77d62

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). คู่มือการเสนอขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมป์

คณพล จันทน์หอม และ มณรดา ศิลปะบรรเลง. (2565). ครูสุคนธ์ พุ่มทอง: นักร้องผู้สืบทอดความรู้เพลงร้องสำนักบ้านบาตร. วิพิธพัฒนศิลป์, 2(2), 35-48.

ณัฏฐา ผิวมา และ ปริศนา มัชฌิมา. (2561). การพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาเรื่องการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร. วารสารปาริชาต, 31(1), 241-262.

ภาศิณี สกุลสุรรัตน์ และ วีรชาติ เปรมานนท์. (2562). บทประพันธ์เพลงดุษฎีนิพนธ์: จิตรกรรมเพลงภาพชีวิต ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง. วารสารดนตรีรังสิต, 14(2), 88-102.

ยิ่งยง ปุณโณปถัมภ์. (2556). บทบาทของสถาปนิกชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชนเก่า กรณีศึกษา โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนบ้านบาตร. สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวินิจฉัย, 12(1), 64-77.

วิทยา เมฆขำ, วิทยา อยู่สุข, สิน พันธุ์พินิจ และ ละอองทิพย์ มัทธุรศ. (2551). ผลกระทบด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานงานศิลปหัตถกรรมโลหะที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรุงรัตนโกสินทร์. วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์, 48(1), 137-156.

วิทยา เมฆขำ. (2551). การพัฒนารูปแบบการจัดการความปลอดภัยอาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน งานศิลปหัตถกรรมโลหะ ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรุงรัตนโกสินทร์. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 19(2), 33-44.

วุทธิชัย ลิ้มอรุโณทัย, ธีระวัฒน์ จันทึก, วชิราภรณ์ จีระว่องวิทย์, ธีระ กุลสวัสดิ์, ภัสนันท์ พ่วงเถื่อน, ธัญพิชชา สามารถ, และ สมคิด เพชรประเสริฐ. (2567). แนวทางการมีส่วนร่วมของภาครัฐในการส่งเสริมภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 13(1), 40-61.

สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2566). คู่มือดำเนินงานตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

อภิชญา พิภวากร, และ สันติธร ภูริภักดี. (2565). บทบาทการเป็นผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษา ผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 17(2), 234-249.

อรยา แจ่มใจ, พนิดา ศกุนตนาค, และ อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล. (2564). การศึกษาปรากฏการณ์การถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(6), 156-174.

อัศนีย์ เปลี่ยนศรี. (2567). ชีวิตการเรียนดนตรี ณ สำนัก “บ้านบาตร” ในความทรงจำของครูเยื่อ อุบลน้อย. วารสารวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์, 3(2), 91-123.

วิเคราะห์การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา*

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF APPAMAÑÑÃ TO RAISE TO VIPASSANA MEDITATION

พระภิญโญ ปณฺฑาทีโป (เอี่ยมสุวรรณ)[1] และ ธานี สุวรรณประทีป[2]

Phra Phinyo Paññādipo (Iamsuwan)[1] and Thanee Suwanprateep[2]

[1-2]สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-2]Degree of Doctor of Philosophy Vipassana Meditation Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: 6611205011@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 31 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 4 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 6 กันยายน 2568

Received 31 August 2025; Revised 4 September 2025; Accepted 6 September 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการเจริญอัปปมัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อวิเคราะห์การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร เกี่ยวกับการเจริญอัปปมัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และวิเคราะห์การยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา

ผลการวิจัยพบว่า อัปปมัญญาเป็นธรรมที่เจริญเมตตาจิตให้แผ่ไปในสัตว์ทั้งหลายอย่างไม่จำกัด โดยประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งแต่ละข้อมีลักษณะเด่นและข้อควรระวัง เมื่อนำมาเจริญให้มากยิ่งขึ้น จะส่งผลให้จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิระดับอัปปนาสมาธิ (ฌานจิต) ซึ่งสามารถเป็นฐานนำเข้าสู่วิปัสสนาได้ โดยอัปปมัญญาสามารถบรรลุฌานได้ตั้งแต่รูปฌาน 4 ถึงอรูปฌาน 4 และนิโรธสมาบัติ อานิสงส์ของการเจริญอัปปมัญญานั้นมีมาก ทั้งในทางโลกิยะและทางโลกุตตร เช่น หลับเป็นสุข จิตผ่องใส เป็นที่รักของทั้งมนุษย์และอมนุษย์ และ

Citation:

*พระภิญโญ ปญฺญาทีโป (เอี่ยมสุวรรณ) และ ธานี สุวรรณประทีป. (2568). วิเคราะห์การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 394-403.

Phra Phinyo Paññādipo (Iamsuwan) and Thanee Suwanprateep. (2025). Analysis Of The Development Of Appamaññā To Raise To Vipassana Meditation. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 394-403.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

สามารถเข้าถึงพรหมโลกได้ อีกทั้งยังเป็นบาทฐานของวิปัสสนาภาวนา โดยผู้เจริญอัปปมัญญาแล้ว เมื่อออกจากฌานสามารถยกองค์ฌานขึ้นมาพิจารณาให้เห็นตามไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) นำไปสู่การเกิดวิปัสสนาญาณตามลำดับ การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา ต้องอาศัยหลักธรรมสำคัญ เช่น สติปัฏฐาน 4 โพชฌงค์ 7 วิชชาและวิมุตติ โดยกระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การเป็นอุภโตภาควิมุตติ คือ ผู้หลุดพ้นทั้งทางเจโตวิมุตติ (ด้วยสมาธิ) และปัญญาวิมุตติ (ด้วยปัญญา) จนสามารถบรรลุอรหัตผล เข้าสู่พระนิพพานได้ในที่สุด
คำสำคัญ: อัปปมัญญา, เมตตา, วิปัสสนาภาวนา

Abstract

This research aims at objectives: (1) to study the development of the Appamaññā in the Theravada Buddhist scriptures, and (2) to analyze how the development of Appamaññā can lead to the practice of Vipassanā meditation. The study employed a documentary research methodology, drawing information from the Pāli Canon, its commentaries, sub-commentaries, and related academic research.

The result found that Appamaññā refers to a state of mind where one's loving-kindness is cultivated and extended to all beings without limit. Appamaññā consists of Mettā or loving-kindness, Karuṇā or compassion, Muditā or sympathetic joy, and Upekkhā or equanimity. Each of these qualities has specific characteristics and potential pitfalls. When these qualities are cultivated extensively, the mind becomes concentrated, leading to the attainment of Appanā Samādhi or absorption concentration, which is the basis for entering Vipassanā practice. The Appamaññā can lead to the attainment of all the eight Jhāna and even the attainment of Nirodha-samāpatti. The benefits of Appamaññā cultivation are numerous, both on the mundane and supramundane levels. These include peaceful sleep, a brightened mind, and being loved by humans and non-humans, as well as the potential to be reborn in Brahma-world. Furthermore, the cultivation of the Appamaññā serves as a foundation for

Vipassanā meditation. Upon emerging from these states of Jhānic absorption, a practitioner can take Jhāna factors as objects for contemplation, viewing them through the lens of the Three Characteristics. This leads to the sequential development of insight knowledge. Development of Appamaññā as a basis for Vipassanā meditation requires key teachings, such as Four Satipaṭṭhāna, Seven Factors of Enlightenment or Bojjhaṅga, and the attainment of Vijjā and Vimutti. This process ultimately leads to Ubhatobhāga-vimutta-complete liberation from both the defilements through Cetovimutti and ignorance through Paññāvimutti-culminating in the final attainment of Arahantship and Nibbāna.

Keyword : Sammappadhāna, Promotion, Vipassanā Meditation Practice

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้วางรากฐานของหลักธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตและการหลุดพ้นจากทุกข์ไว้อย่างเป็นระบบ โดยมีโอวาทปาติโมกข์เป็นหลักคำสอนสำคัญซึ่งประกอบด้วย หลักการ (อวิโรธนธรรม) คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์, อุดมการณ์ คือ การยึดขันติ พระนิพพาน เมตตากรุณา ไม่เบียดเบียน และการสงบจากอกุศลวิตก และ วิธีการ คือ การไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย สำรวมอินทรีย์ รู้จักประมาณ พอเพียง และการพัฒนาจิตด้วยสมถะและวิปัสสนา

หนึ่งในธรรมะที่เป็น “เครื่องอยู่อันประเสริฐ” (พรหมวิหาร) ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นธรรมอันยิ่งใหญ่ที่เกื้อกูลทั้งตนเองและผู้อื่น ทั้งในทางสมถกรรมฐานและวิปัสสนาภาวนา โดยเฉพาะ เมตตา ถือเป็นฐานเบื้องต้นแห่งการฝึกจิตให้สงบเย็น เป็นจิตที่ไร้เวรและไม่เบียดเบียน มีการเจริญตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปสู่ระดับสูงสุด คือ อัปปมัญญา อันหมายถึงความไม่มีขอบเขตของความกรุณาและความเมตตา ซึ่งเป็นขั้นแห่ง สีมาสัมเภท (การทำลายเขตจำกัดของจิตในบุคคล 4 จำพวก) และต่อยอดไปสู่การเจริญจิตอัปปมัญญา จนสามารถใช้เป็นบาทฐานแห่งวิปัสสนาได้

คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท อาทิ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค และ คัมภีร์วิสุทธิมรรค ต่างกล่าวถึงการเจริญสมถะและวิปัสสนาเป็นลำดับที่สัมพันธ์กัน โดยเฉพาะการเจริญวิปัสสนามีสมถะเป็นบาทฐาน เรียกว่า สมถปุพพังคมวิปัสสนา (สมถนำหน้า

วิปัสสนา) อันเป็นวิธีที่พระอริยเจ้าหลายองค์นิยมใช้เพื่อยกจิตให้มั่นคง และพิจารณารูปนาม โดยไตรลักษณ์จนเกิดมรรคญาณและผลญาณตามลำดับ

ในกระบวนการดังกล่าวนั้น “อัปปมัญญา” โดยเฉพาะ “เมตตาฌาน” มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสมาธิจนถึงระดับ อุปจารสมาธิ และ อัปปนาสมาธิ ซึ่งสามารถนำมาเป็นบาทฐานของวิปัสสนาได้อย่างมั่นคง เช่น การเจริญเมตตาของพระสุภูติ ที่สามารถบรรลุ โลกุตตรธรรม 9 ได้ ด้วยการยกเมตตาฌานเป็นฐานแล้วพิจารณาสภาวธรรมตามความเป็นจริงด้วยวิปัสสนาญาณ จนสามารถละสังโยชน์และอนุสัยได้อย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ ในพระสูตรต่าง ๆ เช่น โคทัตตสูตร ยังกล่าวถึงการแผ่เมตตาไปสู่สรรพสัตว์ในทุกทิศทุกทาง อันเป็นลักษณะของ อัปปมัญญาเจโตวิมุตติ และสามารถยกระดับไปสู่วิมุตติขั้นสูง ได้แก่ อากิญจัญญาเจโตวิมุตติ สุญญตาเจโตวิมุตติ และ อนิมิตตาเจโตวิมุตติ ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการทางจิตที่มุ่งสู่การดับอาสวะและบรรลุความหลุดพ้นในที่สุด

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการเจริญอัปปมัญญา โดยเฉพาะเมตตาภาวนา มิได้เป็นเพียงการฝึกจิตเพื่อความสงบในเบื้องต้นเท่านั้น หากแต่สามารถนำไปสู่การเจริญวิปัสสนาภาวนา และการเข้าถึงมรรคผลนิพพานได้จริงในทางปฏิบัติ ดังปรากฏในตัวอย่างของพระอริยสาวกในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาต่าง ๆ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์ การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา อย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อคลี่คลายข้อเคลือบแคลงสงสัยในหลักการ แนวทาง และกระบวนการ รวมทั้งเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ อันจะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนในการนำไปประยุกต์ใช้ในภาคปฏิบัติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเจริญอัปปมัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อวิเคราะห์การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเจริญ

อัปปมัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท และวิเคราะห์การนำอัปปมัญญาขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส ตลอดจนบทความทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ตรวจสอบความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ และจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล โดยเทียบเคียงกับคัมภีร์พระไตรปิฎกและแหล่งข้อมูลต้นฉบับ

3. ขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิและคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อเพิ่มเติมประเด็นที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์

4. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามกรอบประเด็นการวิจัย เพื่อหาข้อสรุปที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

5. ปรับปรุง แก้ไข และเรียบเรียงเนื้อหาให้เหมาะสมกับการนำเสนอในรูปแบบบทความวิชาการ

ผลการวิจัย

1) การเจริญอัปปมัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า อัปปมัญญา หมายถึง ธรรมที่เจริญหรือแผ่ไปในสัตว์ทั้งหลายโดยหาประมาณมิได้ ไม่มีจำกัด ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตด้วยการแผ่ความปรารถนาดีให้แก่ผู้อื่นเมื่อเจริญและทำให้มากแล้ว จิตจะตั้งมั่นมีกำลังขั้นอัปปนาสมาธิเป็นฌานจิต เป็นบาทฐานยกขึ้นสู่วิปัสสนาขั้นสูง จนสามารถหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง อันเป็นเจโตวิมุตติความหลุดพ้นแห่งจิตด้วยกำลังแห่งสมาธิ และ ปัญญาวิมุตติความหลุดพ้นทั้งปวงด้วยปัญญา

2) ลักขณาทิจตุกะและการเจริญอัปปมัญญา 1. เมตตากัมมัฏฐาน ลักษณะสำคัญของเมตตา คือ อโทสะเจตสิก หรือการไม่โกรธ ไม่ผูกเวร เมื่อบุคคลใดมีใจสงบ ปราศจากความโกรธ ความเร่าร้อนจากไฟแห่งโทสะย่อมไม่เผาผลาญร่างกาย ทำให้หนังไม่เหี่ยวย่นก่อนวัย ผมไม่หงอกเร็ว ส่งผลให้คงความเป็นหนุ่มสาวได้นาน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้ที่ฝึกเจริญเมตตาอยู่เสมอย่อมมีจิตใจอ่อนโยน ส่งผลสะท้อนต่อกายภาพให้ผิวพรรณผ่องใสและมีชีวิตชีวา 2. กรุณากัมมัฏฐาน คุณลักษณะของกรุณาคือ กรุณาเจตสิก ความเมตตาที่มุ่งช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ กรณีที่บุคคลมีความสงสารผู้อื่นโดยตั้งอยู่บน “กัมมัสสกตาญาณ” คือพิจารณาตามกฎแห่งกรรม ไม่เลยเถิดไปในทางที่ผิด ย่อมเป็น กรุณาที่แท้จริง หรือที่เรียกว่า “สมบัติ” แต่หากความ

สงสารแปรเปลี่ยนเป็นความเศร้าโศก ร่ำไห้ คล้อยตามความทุกข์ของผู้อื่นจนจิตใจอ่อนแอ นั่นคือ วิบัติของกรุณา ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลดีทางธรรม เพราะทำให้จิตหลงไปกับความทุกข์แทนที่จะช่วยให้จิตสูงขึ้น 3. มุทิตากัมมัฏฐาน คุณลักษณะของมุทิตาคือ มุทิตาเจตสิก หมายถึง ความยินดีในความสุข ความสำเร็จของผู้อื่น เมื่อมุทิตาเกิดขึ้นอย่างแท้จริง ย่อมทำให้จิตสงบระงับจากความริษยา นี่คือ “สมบัติ” ของมุทิตา แต่หากเลยเถิดไปจนเกิดความเอิบอิ่มหรือร่าเริงเกินประมาณ จิตอาจหวั่นไหว อันเป็น “วิบัติ” ของมุทิตา 4. อุเบกขากัมมัฏฐาน อุเบกขามีแก่นสารอยู่ที่ ตัตตรมัชฌัตตตาเจตสิก คือความเป็นกลาง ไม่เอนเอียง ไม่เข้าข้างรัก เกลียด หรือสงสารใครโดยเฉพาะ จิตที่ตั้งมั่นเป็นกลางเช่นนี้ เรียกว่า “อุเบกขาพรหมวิหาร” ซึ่งเปรียบได้กับนายสารถีผู้ปล่อยให้ม้าวิ่งไปตามทางเรียบอย่างมั่นคง โดยตนเพียงกำกับไม่ให้เบี่ยงเบนวิธีการเจริญอัปปมัญญา แม้ว่าการเจริญอัปปมัญญาจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติเข้าถึง อัปปนาฌาน แต่คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคยังได้แสดงวิธีการไว้ 4 แนวทาง คือ 1) โอธิโสผรณา – การแผ่เมตตาโดยเจาะจงไปยังบุคคล 4 ประเภท ได้แก่ ตนเอง ผู้เป็นที่รัก ผู้ที่เป็นกลาง และผู้ที่เป็นศัตรู การแผ่เช่นนี้ถือว่าเป็นเมตตาที่แท้จริง เพราะมีความเสมอภาคต่อทุกฝ่าย 2) อโนธิโสผรณา – การแผ่เมตตาโดยไม่เจาะจง เมื่อจิตถึงขั้น สีมสัมเภท ย่อมกระจายเมตตาไปโดยไร้ขอบเขต กลายเป็นจิตขั้นอัปปนาสมาธิ 3) ทิสาผรณา – การแผ่ไปยังสรรพสัตว์ 12 จำพวก ครอบคลุมทิศทั้ง 10 ไม่มีประมาณ ถือเป็นเมตตาอันไร้ขอบเขต 4) อินทริยวาร – การแผ่ไปโดยครอบคลุมเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา โดยมีอินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาเป็นกำลังสนับสนุน พร้อมประกอบด้วยธรรม 8 อย่าง เช่น การไม่เบียดเบียน ไม่ทำให้สัตว์เดือดร้อน เป็นต้น

ระดับฌานและสมาบัติ การเจริญอัปปมัญญาตามพระอภิธรรม อาจบรรลุได้ถึง จตุตถฌานโดยปัญจกนัย หรือ ตติยฌานโดยจตุตถนัย ส่วนตามพระสูตร สามารถก้าวไปได้ถึง ปัญจมฌาน หรือแม้กระทั่ง อรูปฌาน 4 และ สมาบัติ 9 ซึ่งรวมทั้งนิโรธสมาบัติด้วย อานิสงส์ของการเจริญอัปปมัญญา อานิสงส์มี 11 ประการ เช่น หลับและตื่นอย่างเป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์และอมนุษย์ เทวดาปกป้องรักษา ไฟ ยาพิษ หรืออาวุธไม่อาจทำร้ายได้ จิตตั้งมั่นรวดเร็ว ใบหน้าผ่องใส ไม่หลงลืมสติก่อนตาย และหากไม่บรรลุอรหันต์ ย่อมเข้าถึงพรหมโลกได้แน่นอน นอกจากนี้ยังมีอานิสงส์เสริมอีก 5 ประการ ได้แก่ เป็นบาทฐานแห่งวิปัสสนา เข้าสมาบัติได้เพื่อความสุขปัจจุบัน ทำให้เกิดอภิญญา 5 เป็นเหตุให้เกิดในพรหมโลก สามารถเข้าสู่นิโรธสมาบัติได้ อัปปมัญญาและวิปัสสนาภาวนาเมื่อผู้ปฏิบัติได้ฌานแล้ว หากเข้าฌานบ่อย ๆ

จนเกิดวสีและนำองค์ฌาน เช่น ปีติ สุข หรืออุเบกขา ขึ้นพิจารณาในแง่ “เกิดและดับ” ก็จะก่อให้เกิดวิปัสสนาญาณ เห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และอนัตตา จนสามารถบรรลุมรรค ผล นิพพาน

สรุป การเจริญอัปปมัญญาไม่เพียงเป็นสมถะเพื่อความสงบ แต่ยังเป็นบาทฐานให้เจริญวิปัสสนา จนนำไปสู่การหลุดพ้นทั้งทาง เจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ ผู้ที่ฝึกได้สมบูรณ์จะเข้าถึงสมาบัติ 8 และสามารถบรรลุพระอรหันต์ได้ในที่สุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา” พบว่า การเจริญอัปปมัญญามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาจิตในแนวสมถกรรมฐาน และสามารถใช้เป็นบาทฐานที่มั่นคงในการยกขึ้นสู่การเจริญวิปัสสนาภาวนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมในพระไตรปิฎก และคำอธิบายในคัมภีร์อรรถกถาและคัมภีร์วิสุทธิมรรค 1. การเจริญอัปปมัญญาเป็นสมถกรรมฐานที่เกื้อกูลวิปัสสนา การเจริญอัปปมัญญา ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นกระบวนการพัฒนาจิตให้บริสุทธิ์จากอกุศลวิตก เช่น พยาบาท ความโกรธ ความริษยา และราคะ จิตที่เจริญอัปปมัญญาจนถึงขั้นอัปปนาสมาธิย่อมมีกำลังมั่นคง เป็นพื้นฐานให้สามารถพิจารณาอารมณ์ด้วยปัญญาได้ง่าย ซึ่งตรงกับหลัก “สมถปุพพังคมวิปัสสนา” ที่กล่าวไว้ใน ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ว่าการฝึกสมถะก่อนแล้วค่อยยกจิตขึ้นพิจารณาตามแนววิปัสสนา เป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปสู่ความรู้แจ้งได้อย่างแท้จริง 2. การยกอัปปมัญญาฌานขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา ผลการวิเคราะห์ชี้ชัดว่า องค์ฌาน เช่น ปีติ สุข และอุเบกขา อันเกิดจากการเจริญอัปปมัญญานั้น เมื่อนำมาพิจารณาโดยความเป็นไตรลักษณ์ ย่อมสามารถพัฒนาสู่วิปัสสนาญาณได้ตามลำดับ ตั้งแต่เห็นความเกิดดับของสภาวธรรม ไปจนถึงการรู้แจ้งอริยสัจ 4 และดับกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง สอดคล้องกับคำอธิบายใน วิสุทธิมรรค ที่กล่าวว่า เมตตาฌานที่พัฒนาดีแล้ว สามารถยกระดับสู่ปัญญา และนำไปสู่โลกุตตรธรรมได้จริง เช่น ในกรณีของพระสุภูติเถระ 3. หลักธรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนแนวทางการปฏิบัติ ผลการศึกษายังพบว่าการเจริญอัปปมัญญาเมื่อดำเนินควบคู่กับหลัก สติปัฏฐาน 4 จะช่วยให้เกิดความระลึกรู้ในเวทนา จิต และธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นรากฐานของวิปัสสนาภาวนา และเมื่อมีความเพียรอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับสมาธิและปัญญาที่มั่นคง จะทำให้ โพชฌงค์ 7 เจริญอย่างสมบูรณ์ นำไปสู่วิชชาและวิมุตติ ในที่สุด 4. ความหลุดพ้นในลักษณะ “อุภโตภาควิมุติ” การบรรลุผลสูงสุดของ

การเจริญอัปปมัญญายกขึ้นสู่วิปัสสนา คือ ความหลุดพ้นทั้งทางสมาธิ (เจโตวิมุตติ) และปัญญา (ปัญญาวิมุตติ) ซึ่งรวมเรียกว่า อุภโตภาควิมุติ เป็นคุณลักษณะของพระอรหันต์ผู้สามารถบรรลุสมาบัติ 8 และนิโรธสมาบัติ และสิ้นอาสวะโดยสมบูรณ์ สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “สมถะและวิปัสสนาเป็นหนทางที่ให้ถึงอสังขตธรรม” (ขุททกนิกาย มหานิเทส) 5. คุณประโยชน์เชิงปฏิบัติและอานิสงส์ นอกจากนี้ อัปปมัญญายังมีอานิสงส์อันเป็นที่ประจักษ์ ทั้งในด้านจิตใจและพฤติกรรม เช่น การหลับเป็นสุข สีหน้าผ่องใส ไม่ฝันร้าย จิตตั้งมั่นเร็ว และสามารถเข้าถึงพรหมโลก แม้ยังไม่บรรลุมรรคผล ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อัปปมัญญาไม่เพียงมีคุณค่าทางจิตวิญญาณเท่านั้น หากยังเกื้อกูลต่อสุขภาพจิตและสันติภาพในสังคมอย่างยั่งยืนอีกด้วย

องค์ความรู้ใหม่

1) การเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่าง “อัปปมัญญา” กับ “วิปัสสนาภาวนา” การวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อัปปมัญญาซึ่งเดิมถูกจัดอยู่ในหมวดสมถกรรมฐาน มิใช่เพียงการแผ่เมตตาเพื่อความสงบทางจิตเท่านั้น แต่สามารถนำมาใช้เป็น “บาทฐานของวิปัสสนา” ได้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะเมื่อผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุฌานจิต และยกองค์ฌานขึ้นพิจารณาโดยความเป็นไตรลักษณ์จนเกิดวิปัสสนาญาณ อันนำไปสู่มรรค ผล นิพพาน 2) การอธิบายกระบวนการยกองค์ฌานจากอัปปมัญญาขึ้นสู่วิปัสสนาในเชิงวิปัสสนาญาณ งานวิจัยนี้ได้สังเคราะห์แนวปฏิบัติจากคัมภีร์ พร้อมกับวิเคราะห์กลไกภายในจิต ที่ผู้ปฏิบัติอาศัยองค์ฌาน (วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา) มาเป็นอารมณ์วิปัสสนา และสามารถพิจารณาองค์ฌานเหล่านี้โดยความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง สมถภาวนา กับ วิปัสสนาภาวนา ที่มีความละเอียดลึกซึ้ง 3) แนวคิด “อุภโตภาควิมุตติ” ที่เกิดจากการเจริญอัปปมัญญา การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการเจริญอัปปมัญญาอย่างต่อเนื่อง จนสามารถยกขึ้นสู่วิปัสสนาได้ จะทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นทั้งทางสมาธิและปัญญา คือ เจโตวิมุตติ และ ปัญญาวิมุตติ จนถึงระดับ อุภโตภาควิมุติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของพระอรหันต์ที่สมบูรณ์ ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ 4) การจำแนกรูปแบบการเจริญอัปปมัญญาตามคัมภีร์กับการประยุกต์ใช้เชิงวิปัสสนา งานวิจัยนี้ได้จำแนกรูปแบบการแผ่เมตตา 4 วิธี ได้แก่ โอธิโสผรณา อโนธิโสผรณา ทิสาผรณา และอินทริยวาร พร้อมทั้งแสดงวิธีการนำไปใช้ในกระบวนการวิปัสสนาอย่างเป็นลำดับขั้น ซึ่งเป็นการรวบรวมเชิงเปรียบเทียบและวิเคราะห์อย่างมีระบบ 5) การเสนอกรอบอ้างอิงใหม่สำหรับการฝึกสมถกรรมฐานที่เน้นการหลุดพ้น โดยทั่วไป สมถกรรมฐานมักถูกมองว่าเป็นเพียงการฝึกจิต

ให้สงบ แต่การศึกษาครั้งนี้ชี้ว่า หากฝึกสมถกรรมฐานโดยเฉพาะอัปปมัญญาอย่างถูกวิธี สามารถเป็นพื้นฐานอันมั่นคงในการเข้าถึงวิปัสสนา และนำไปสู่ความหลุดพ้นได้จริง จึงเป็นการยกระดับความเข้าใจในบทบาทของสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา” มีผลการศึกษาสำคัญ 2 ประการ ดังนี้ การเจริญอัปปมัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท อัปปมัญญา หมายถึง ธรรมที่แผ่เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาโดยไม่จำกัด เมื่อเจริญอย่างต่อเนื่อง จิตจะตั้งมั่นในอัปปนาสมาธิ เกิดฌานจิตอันมั่นคง ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานแห่งวิปัสสนาเพื่อนำไปสู่มรรค ผล นิพพาน ได้ โดยมีลักขณาทิจตุกะและรูปแบบการแผ่เมตตา 4 วิธี เช่น โอธิโสผรณา และทิสาผรณา การเจริญอัปปมัญญาที่สมบูรณ์สามารถบรรลุรูปฌาน 4 อรูปฌาน 4 จนถึงนิโรธสมาบัติ และได้รับอานิสงส์สูงสุดทั้งทางโลกและทางธรรม การเจริญอัปปมัญญาเพื่อยกขึ้นสู่วิปัสสนาภาวนา เมื่อจิตตั้งมั่นในฌาน ผู้ปฏิบัติสามารถยกองค์ฌาน เช่น ปีติ สุข หรืออุเบกขา เป็นอารมณ์วิปัสสนา พิจารณาตามไตรลักษณ์ จนเกิดวิปัสสนาญาณ และบรรลุมรรค ผล นิพพาน โดยอาศัยหลักสติปัฏฐาน 4 โพชฌงค์ 7 และวิชชา-วิมุตติ ผู้ที่เจริญอัปปมัญญาได้ถึงขั้นนี้ ย่อมหลุดพ้นทั้งทางสมถะและวิปัสสนา เรียกว่า *อุภโตภาควิมุติ* ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์อย่างแท้จริง ในส่วน **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรกำหนดให้ การส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาด้วยธุดงควัตร เป็นแนวทางแห่งการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อความพ้นจากทุกข์ 2) มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรกำหนดให้ การส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาด้วยธุดงควัตร เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรในสังคมทุกระดับ 3) มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรกำหนดให้ การส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาด้วยธุดงควัตร เสนอสภาวิชาการและสภามหาวิทยาลัย เพื่อนำไปบรรจุในแผนกลยุทธ์ หรือแผนปฏิบัติการประจำปี โดยให้รายงานความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ **ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป** ได้แก่ 1) วิเคราะห์การส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาด้วยจีวรปฏิสังยุตต์ 2) วิเคราะห์การส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาด้วยปิณฑปาตปฏิสังยุตต์ 3) วิเคราะห์การส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาด้วยเสนาสนปฏิสังยุตต์ 4) วิเคราะห์การส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาด้วยวิริยปฏิสังยุตต์

เอกสารอ้างอิง

ขันทอง วิชาเดช. (2561). การแผ่เมตตาในสังคมไทยตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. ในดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระโมคคัลลานเถระ. (2557). คัมภีร์อภิธานวรรณนา. แปลโดย พระมหาสมปอง มุทิโต. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นท์ติ้ง จำกัด.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ). (2555). พรหมวิหาร แปลโดย พระคันธสาราภิวงศ์ (สมลักษณ์ คนฺธสาโร). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ). (2554). อริยวังสปฏิปทา ปฏิปทาอันเป็นวงศ์พระอริยเจ้า. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

สุจินต์ บริหารวนเขตต์. (2536). ปรมัตถธรรมสังเขป จิตตสังเขปและภาคผนวก. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์.

การจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี*

NEW PUBLIC MANAGEMENT APPROACH OF KHLONG LUANG MUNICIPALITY, KHLONG LUANG DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE

วัชราภรณ์ พรมพลเมือง[1], กัญจน์ณัฏฐ์ สังข์นาค[2], สมชาติ อ่อนประดิษฐ์[3] และ ธนกฤต โพธิ์เงิน[4]

Watcharaporn Promponlamuang[1], Kanchanat Sangnak[2], Somchart Onpradit[3] and Thanakrit Phoe-ngurn[4]

[1-2,4]คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี

[1-2,4]Faculty of Political Science, Pathumthani University, Thailand

[3]นักวิจัยอิสระ

[3]Independent Researcher, Thailand

Corresponding Author's Email: thanakrit@ptu.ac.th

วันที่รับบทความ : 14 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 21 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 23 กันยายน 2568

Received 14 September 2025; Revised 21 September 2025; Accepted 23 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการจัดการภาครัฐแนวใหม่ในเขตเทศบาลเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) วิเคราะห์ระดับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เสนอแนวทางพัฒนาการจัดการภาครัฐแนวใหม่ งานวิจัยเป็นเชิงปริมาณ ใช้กรอบแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2556) กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองคลองหลวง จำนวน 381 คน กำหนดจากตาราง

Citation:

*วัชราภรณ์ พรมพลเมือง, กัญจน์ณัฏฐ์ สังข์นาค, สมชาติ อ่อนประดิษฐ์ และ ธนกฤต โพธิ์เงิน. (2568). การจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 404-414.

Watcharaporn Promponlamuang, Kanchanat Sangnak, Somchart Onpradit and Thanakrit Phoe-ngurn. (2025). New Public Management Approach Of Khlong Luang Municipality, Khlong Luang District, Pathum Thani Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 404-414.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ของ Krejcie และ Morgan โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ สถิติพรรณนา การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการภาครัฐแนวใหม่โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสินทรัพย์ของภาครัฐ รองลงมาคือการพัฒนาองค์กรให้ทันสมัยและมีขีดสมรรถนะ การส่งเสริมระบบการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน การบริหารราชการแบบบูรณาการ การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน การสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการยกระดับความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นต่อสาธารณะ นอกจากนี้ ผลการเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคลชี้ว่า เพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ไม่มีความแตกต่างทางสถิติในการประเมิน แต่ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การจัดการภาครัฐแนวใหม่, เทศบาลเมืองคลองหลวง, การบริหารภาครัฐ, ปัจจัยส่วนบุคคล, การพัฒนาองค์กร

Abstract

This study aimed to examine New Public Management (NPM) in Khlong Luang Municipality, Pathum Thani Province, with three primary objectives: (1) to analyze the overall level of NPM implementation, (2) to compare opinions on NPM across personal demographic factors, and (3) to propose guidelines for the development of NPM practices. A quantitative research design was employed, based on the conceptual framework of the Office of the Public Sector Development Commission (2013). The sample consisted of 381 residents aged 18 years and above, determined using Krejcie and Morgan's sampling table, from a total population of 51,912. Data were collected using a five-point Likert scale questionnaire and analyzed through descriptive statistics, t-tests, and one-way analysis of variance.

The findings revealed that the overall implementation of NPM was rated at a high level. The highest mean score was found in public asset management

efficiency, followed by organizational modernization and capacity building, participatory governance involving the state, private sector, and citizens, integrated public administration, readiness for ASEAN community integration, and service excellence. The lowest mean score was related to transparency enhancement and trust-building in governance. Comparative analysis showed no statistically significant differences in opinions regarding NPM based on gender, age, occupation, or monthly income, whereas educational level exhibited statistically significant differences at the .05 level.

Keywords: New Public Management; Khlong Luang Municipality; Public Administration; Demographic Factors; Organizational Development

บทนำ

การบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) หมายถึง การปฏิรูประบบการจัดการงานภาครัฐ โดยยึดหลักการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการไทย และการดำเนินงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์สูงสุด โดยมีการประยุกต์วิธีการจัดการแบบภาคเอกชนเข้าสู่ภาครัฐ เช่น การบริหารงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และความคุ้มค่า การทำงานอย่างมืออาชีพ การจัดโครงสร้างองค์กรที่กะทัดรัด คล่องตัว และลดความซ้ำซ้อน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมแข่งขันในการให้บริการสาธารณะ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับคุณธรรม จริยธรรม และคุณภาพการบริการประชาชนเป็นหลัก (สถาบันพระปกเกล้า, 2558: 122)

แนวคิด NPM เน้นการบริหารที่มีเป้าหมายชัดเจน วัดผลได้ ใช้กลไกตลาดเพื่อสร้างการแข่งขันอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทร่วมลงทุนหรือร่วมบริการสาธารณะ การดำเนินงานของภาครัฐจึงควรจำกัดอยู่เพียงภารกิจจำเป็น เพื่อให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น การจัดการภายในต้องรวดเร็ว มีคุณภาพ และใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม รวมถึงการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรให้มีความสามารถสูง ตรงกับแนวทางรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 76 ที่เน้นการบริหารราชการแผ่นดินแบบมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยึดหลักธรรมาภิบาล โดยต้องป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ ตลอดจนกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (พัชราวลัย ศุภภะ, 2562: 56; รัฐธรรมนูญ, 2560)

อย่างไรก็ตาม ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ยังคงประสบปัญหาหลากหลายด้านที่ต้องการการแก้ไขจากผู้บริหารท้องถิ่นและระดับชาติ ได้แก่

1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ปัญหาท่อระบายน้ำชำรุด การจราจรติดขัด ถนนเป็นหลุมบ่อ น้ำประปาไม่สะอาด และไฟสาธารณะไม่เพียงพอ

2. ด้านเศรษฐกิจ เช่น การว่างงาน รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย ภาระหนี้สินสูง การรวมกลุ่มอาชีพยังไม่เข้มแข็ง การประสานงานกับประชาชนไม่ทั่วถึง และตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ชุมชนยังไม่ชัดเจน

3. ด้านสังคม เช่น ปัญหายาเสพติดและอาชญากรรม การขาดโอกาสของผู้สูงอายุ เด็กและคนพิการ แหล่งชุมชนแออัด การขาดแคลนพื้นที่นันทนาการและบริการสาธารณสุขไม่เพียงพอ รวมถึงปัญหาความสามัคคีและประชากรแฝง

4. ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปริมาณขยะล้น การจัดเก็บไม่ทั่วถึง มลพิษทางน้ำ อากาศ และเสียง การทิ้งขยะไม่เป็นที่ และความไม่เป็นระเบียบของชุมชน

5. ด้านการเมืองและการบริหาร เช่น การขาดความร่วมมือของประชาชน สถานที่ทำกิจกรรมชุมชนไม่เพียงพอ เครื่องมือป้องกันภัยขาดแคลน สำนักงานเทศบาลคับแคบ และอุปกรณ์สำนักงานไม่เพียงพอต่อการบริการประชาชน (เทศบาลเมืองคลองหลวง, 2566)

จากปัญหาที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เพื่อหาแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาองค์กรในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง

2. เปรียบเทียบการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานการวิจัย

1. ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการภาครัฐแนวใหม่ แตกต่างกัน
2. ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการภาครัฐแนวใหม่ แตกต่างกัน
3. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการจัดการภาครัฐแนวใหม่ แตกต่างกัน
4. ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการภาครัฐแนวใหม่ แตกต่างกัน
5. ประชาชนที่รายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการภาครัฐแนวใหม่ แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี จำนวน 51,912 คน (เทศบาลเมืองคลองหลวง, 2566) นำมาคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเปิดตารางของ Krejcie & Morgan ได้ จำนวน 381 คน วิธีการสุ่มตัวอย่าง ขั้นที่ 1 สุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิโดยอาศัยสัดส่วน (proportional stratified sampling) โดยจะแบ่งประชากรออกเป็น 2 ชั้นภูมิ ทำการเลือกตัวอย่างจากแต่ละชั้นในสัดส่วนที่แตกต่างกันซึ่งจะทำให้ได้ตัวอย่างที่เพียงพอในการสำรวจ ขั้นที่ 2 เมื่อได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างแล้วจึงสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) คือ การสุ่มตัวอย่างที่ประชากรมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะได้รับการคัดเลือกเป็นตัวอย่าง โดยวิธีการจับสลาก (lottery sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย 1) เพศ 2) อายุ 3) ระดับการศึกษา 4) อาชีพ 5) รายได้ต่อเดือน

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ประกอบด้วย 1) การสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชน 2) การพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัย 3) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสินทรัพย์ของภาครัฐให้เกิดประโยชน์สูงสุด 4) การว่าง

ระบบการบริหารงานราชการแบบบูรณาการ 5) การส่งเสริมระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน 6) การยกระดับความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน 7) การสร้างความพร้อมของระบบราชการไทยเพื่อเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ทำจดหมายถึงประธานชุมชนต่าง ๆ เพื่อนำไปขอเก็บรวบรวมข้อมูลประชาชนในพื้นที่

2) ผู้ศึกษาไปเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง เพื่อมิให้เกิดความคลาดเคลื่อน ตรวจสอบความสมบูรณ์ จำนวน 381 ฉบับ ซึ่งแบบสอบถามกลับมาครบถ้วนทุกฉบับ

3) ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และระมวลผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์ปัจจัยปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage) แล้วทำการนำเสนอข้อมูลในรูปของตาราง

2) การวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำไปเปรียบเทียบการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

3) การเปรียบการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานีจำแนกตาม เพศ โดยการทดสอบที (t - test แบบ independent samples)

4) การเปรียบเทียบการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยใช้ค่า F- test เมื่อพบความแตกต่างจะใช้วิธีการทดสอบหาความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ scheffe’s สำหรับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์กำหนดไว้ที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ระดับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง

ผลการวิเคราะห์โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทั้ง 7 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสินทรัพย์ของภาครัฐ ด้านการพัฒนาองค์การให้มีสมรรถนะสูงและมีความทันสมัย ด้านการส่งเสริมระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน ด้านการจัดการงานราชการแบบบูรณาการ ด้านการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน ด้านการสร้างความเป็นเลิศด้านการให้บริการ ด้านการยกระดับความโปร่งใสและความเชื่อมั่นในระบบราชการ (ต่ำสุด)

รายละเอียดรายด้าน

1.1 การให้บริการประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนใหญ่เห็นว่าการพัฒนาความรู้ของบุคลากรและการเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานอื่นเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริการ

1.2 การพัฒนาองค์กรมีค่าเฉลี่ยสูง โดยเฉพาะการจัดทำระบบอิเล็กทรอนิกส์และการทำงานที่ยืดหยุ่น ส่วนที่ต่ำสุดคือการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

1.3 การบริหารสินทรัพย์ของภาครัฐอยู่ในระดับมากที่สุด โดยการวางระบบจัดการสินทรัพย์ครบวงจรได้รับคะแนนสูงสุด ขณะที่การกระจายงบประมาณโครงการได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

1.4 การทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานอื่นอยู่ในระดับมาก โดยจุดเด่นคือการร่วมมือกับหน่วยงานที่มีเป้าหมายเดียวกัน ส่วนที่อ่อนที่สุดคือการสร้างความเข้าใจเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมให้บุคลากร

1.5 การบริหารแบบมีส่วนร่วมระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชนอยู่ในระดับมาก โดยการจัดการโครงสร้างพื้นฐานเพื่อตอบสนองประชาชนเป็นประเด็นสำคัญ ส่วนที่ต่ำสุดคือการกำหนดวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องศักยภาพท้องถิ่น

1.6 ความโปร่งใสและความเชื่อมั่นอยู่ในระดับปานกลาง โดยจุดแข็งคือการเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้อง ส่วนที่ได้คะแนนน้อยคือการเปิดช่องทางสื่อสารกับประชาชน เช่น เว็บไซต์หรือ Call Center

1.7 การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับมาก โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือเป็นจุดเด่น ขณะที่การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันสมัยเป็นจุดที่ได้คะแนนต่ำสุด

2. การเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางสถิติในความคิดเห็นต่อการจัดการภาครัฐแนวใหม่ แต่ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. แนวทางการพัฒนา

จากข้อเสนอเชิงเปิด สามารถสรุปแนวทางหลัก ๆ ได้แก่

3.1 พัฒนาระบบบริการโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อความสะดวกรวดเร็ว

3.2 ส่งเสริมการอบรมและพัฒนาศักยภาพบุคลากร

3.3 จัดทำระบบบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ลดขั้นตอนการติดต่อราชการ

3.4 เปิดช่องทางบริการออนไลน์และสื่อดิจิทัลที่หลากหลาย

3.5 เผยแพร่ข้อมูลการดำเนินงานอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

3.6 จัดระบบรับฟังความคิดเห็นและข้อร้องเรียนอย่างเป็นระบบ

3.7 สร้างเวทีพบปะหรือประชุมชี้แจงให้ประชาชนรับรู้ความก้าวหน้า

3.8 ยึดหลักธรรมาภิบาล ความซื่อสัตย์ และความเสมอภาคในการให้บริการ

3.9 ยกระดับคุณภาพการบริการเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของประชาชน

3.10 สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนการวางแผนและติดตามงาน

อภิปรายผล

การจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสินทรัพย์ของภาครัฐให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือด้านการพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัย ด้านการส่งเสริมระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ด้านการวางระบบการบริหารงานราชการแบบบูรณาการ ด้านการสร้างความพร้อมของระบบราชการไทยเพื่อเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ด้านการสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชนและด้านการยกระดับความโปร่งใสและสร้างความ

เชื่อมั่นศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนกฤต โพธิ์เงิน และคณะ (2561) ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในการบริหารงานท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลในขั้นพื้นฐาน แต่ความสนใจและการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานขององค์การ บริหารส่วนตำบลยังมีสัดส่วนที่น้อยมาก แต่ส่วนใหญ่ก็ยังมีความพึงพอใจต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล และส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการนำหลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ มาใช้ในการบริหารงานของท้องถิ่น ด้วยเหตุผลที่ว่าในปัจจุบันท้องถิ่นเองก็ดำเนินการได้ดีและเกรง ว่าหากมีการนำหลักการบางหลักการมาใช้ในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลจะทำให้ ประชาชนต้องเสียค่าบริการแพงขึ้นในขณะที่คุณภาพการบริหารอาจจะไม่ดีขึ้นผู้บริหารส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐพอสมควร และส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนำหลักการประยุกต์หลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในการ บริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ก็ยังมีความห่วงกังวลในประเด็นของการทุจริต คอร์รัปชั่น เนื่องจากอำนาจของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่จะมีมากขึ้น และเห็นว่าระบบการ บริหารงานภาครัฐเดิมนั้น ยังมีความเหมาะสมกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โดย เห็นว่าความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยเห็นว่าความไม่มี ประสิทธิภาพในการบริหารงานส่วนตำบลที่เกิดขึ้นน่าจะเป็นผลมาจากตัวบุคคลมากกว่าระบบ แต่ ส่วนใหญ่ก็ให้ข้อเสนอแนะว่า หากจำเป็นต้อนำหลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในการ บริหารงานจะต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติที่ดีและถูกต้องให้กับทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้ง ผู้บริหาร พนักงาน และประชาชนผู้รับบริการ เพื่อให้การนำหลักการบริหารดังกล่าวมาใช้เกิดผลดี ต่อการบริหารงานของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่าการจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวงโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการบริหารสินทรัพย์ของภาครัฐ รองลงมาคือการพัฒนาองค์การและการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน ส่วนที่ได้คะแนนต่ำสุดคือความโปร่งใสและความเชื่อมั่นในระบบราชการ ผลการเปรียบเทียบชี้ว่าเพศ อายุ

อาชีพ และรายได้ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่าง แต่ระดับการศึกษามีผลต่อความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับแนวทางการพัฒนา ได้แก่ การนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการบริการ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การจัดทำบริการแบบเบ็ดเสร็จ การเพิ่มช่องทางบริการออนไลน์ การเผยแพร่ข้อมูลอย่างโปร่งใส การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพบริการและสร้างความเชื่อมั่นต่อองค์กร ในส่วน **ข้อเสนอแนะจากการศึกษา** ได้แก่ 1) ด้านการสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชน เทศบาลควรส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการให้บริการประชาชนอย่างเป็นระบบเพื่อยกระดับประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่และการให้บริการที่รวดเร็ว แม่นยำ และโปร่งใสการใช้เทคโนโลยีจะช่วยลดขั้นตอนการดำเนินงาน ลดความซ้ำซ้อน และเพิ่มความสะดวกให้แก่ประชาชนสามารถให้บริการหรือให้ข้อมูลตอบคำถามแก่ประชาชนได้ตลอดเวลาอย่างมีประสิทธิภาพรวมถึงสามารถติดตามผลหรือประเมินความพึงพอใจของประชาชนได้แบบเรียลไทม์สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความเป็นเลิศในการบริการและเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อเทศบาลในระยะยาว

2) ด้านการพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัย เทศบาลควรส่งเสริมการพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติโดยสนับสนุนให้บุคลากรมีความสามารถในการปรับตัวให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพในการทำงานจัดระบบงานอิเล็กทรอนิกส์ที่ครอบคลุมการให้บริการทุกด้านของเทศบาลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและบริการได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และเป็นปัจจุบันแนวทางนี้จะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรที่ทันสมัยและมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง **ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป** ได้แก่ 1) เรื่อง การจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ควรศึกษาเพิ่มด้านพื้นที่ 2) เรื่อง การจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ควรศึกษาเพิ่มด้านเทคนิคการวิจัย 3) เรื่อง การจัดการภาครัฐแนวใหม่ของเทศบาลเมืองคลองหลวง อำเภอเมืองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ควรศึกษาเพิ่มด้านตัวแปร

เอกสารอ้างอิง

เทศบาลเมืองคลอง. (2566). รายงานประจำปี 2566. ปทุมธานี: เทศบาลเมืองคลองหลวง.

ธนกฤต โพธิ์เงิน และคณะ. (2561). การประยุกต์หลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในการบริหารงานท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 7(2), 167.

พัชราวลัย ศุภภะ. (2562). นโยบายสาธารณะและการวางแผนเพื่อจัดการองค์กรภาครัฐ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญ. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์.

สถาบันพระปกเกล้า. (2558). การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนาตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ*

COMMUNITY NATURAL RESOURCE MANAGEMENT BY APPLYING THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY: A CASE STUDY OF THE AGRICULTURAL COMMUNITY OF BAN KUT TALAT PHATTHANA KOK REROM SUBDISTRICT, BAMNET NARONG DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE

ต่อศักดิ์ บุญเสือ[1], ฉัตรชัย ตั้งศรีทอง[2] และ ศิริพันธ์ ขวัญอ่อน[3]

Toasak Boonsuea[1], Chatchai Thongsritong[2] and Siriphan Kwanon[3]

[1-3]เทศบาลเมืองชัยภูมิ

[1-3]Chaiyaphum Municipality, Thailand

Corresponding Author's Email: rong.torsak2505@gmail.com

วันที่รับบทความ : 19 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 30 สิงหาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 2 กันยายน 2568

Received 19 August 2025; Revised 30 August 2025; Accepted 2 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) หาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิจัย

Citation:

* ต่อศักดิ์ บุญเสือ, ฉัตรชัย ตั้งศรีทอง และ ศิริพันธ์ ขวัญอ่อน. (2568). การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนาตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 415-429.

Toasak Boonsuea, Chatchai Thongsritong and Siriphan Kwanon. (2025). Community Natural Resource Management By Applying The Sufficiency Economy Philosophy: A Case Study Of The Agricultural Community Of Ban Kut Talat Phatthana Kok Rerom Subdistrict, Bamnet Narong District, Chaiyaphum Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 415-429.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

แบบผสมผสานและเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างกำหนดด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายจากประชาชนบ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 360 คน ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติ ที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีเจาะจงจากผู้มีความรู้ประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 5 คน แบบสัมภาษณ์เชิงลึกมีค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.96 วิเคราะห์เนื้อหาโดยการตีความสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการนำ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการควบคุม ด้านการวางแผน และด้านการจัดองค์กรตามลำดับ 2) แนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน พบว่า ผู้นำในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ควรมีการจัดการจัดเวทีประชาคมร่วมกับชาวบ้านเพื่อร่วมกันหาสาเหตุของปัญหา วางแผนแก้ไขปัญหาที่เกิดกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และกำหนดกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกลาง ยุติธรรม และการอยู่ร่วมกันในชุมชนและคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ เพื่อลดความขัดแย้งในชุมชน
คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ทรัพยากรธรรมชาติ, หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This research aimed to 1) study the natural resource management of the community by applying the Sufficiency Economy Philosophy; 2) find guidelines for natural resource management of the community by applying the Sufficiency Economy Philosophy. This was a mixed-methods research. The quantitative sample was determined by simple random sampling from the people of Ban Kut Talat Pattana, Khok Rerng Rom Sub-district, Bamnet Narong District, Chaiyaphum Province, totaling 360 people. Questionnaires and in-depth interviews were used as data collection tools. Statistics used included frequency, percentage, mean,

and standard deviation. For qualitative research, informants were selected by purposive sampling from those with knowledge and experience in natural resource management of the community and the application of the Sufficiency Economy Philosophy, totaling 5 people. The in-depth interview had a consistency value of 0.96. Content analysis was performed by interpreting and creating conclusions. The research results found that 1) the natural resource management of the community by applying the Sufficiency Economy Philosophy was at a high level overall. When considering each aspect, it was found that the leadership aspect had the highest average, followed by the controlling aspect, the planning aspect, and the organizing aspect, respectively. 2) Guidelines for natural resource management of the community revealed that community leaders and government agencies, private sectors should organize public forums with villagers to jointly find the causes of problems, plan to solve problems that occur with the community's natural resources, and establish rules for the use of the community's natural resources by applying the Sufficiency Economy Philosophy based on neutrality, fairness, and coexistence in the community, and taking into account moderation, reasonableness, creating immunity, as well as using knowledge, prudence, and ethics in planning, decision-making, and action to reduce conflicts in the community.

Keywords: Management Natural, Resources Sufficiency, Economy Philosophy

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองและสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมาตรา 43 ระบุว่า บุคคลและชุมชนมีสิทธิในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตามกฎหมาย และสามารถเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อดำเนินการที่เป็นประโยชน์หรือป้องกันการกระทบต่อประชาชนและชุมชน โดยรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอดังกล่าวและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณานอกจากนี้ มาตรา 57 กำหนดหน้าที่ของรัฐ

ในการอนุรักษ์ คุ้มครอง ฟื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าว พร้อมทั้งยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และประชาชนทั่วไป เพื่อร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (บุญร่วม เทียมจันทร์, 2560 : 12)

รัฐบาลตระหนักถึงปัญหาการถูกทำลายของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า พันธุ์พืช และแร่ธาตุซึ่งมักถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางพาณิชย์อย่างผิดกฎหมาย นอกจากนี้ ปัญหามลพิษในรูปแบบต่าง ๆ ก็ทวีความรุนแรงขึ้น รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายข้อที่ 9 เพื่อรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางสำคัญดังนี้ 1) ระยะเฉพาะหน้าโดยเร่งปกป้องและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่าเน้นแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และส่งเสริมให้ประชาชนปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่เอกชน เพื่อลดแรงกดดันในการตัดไม้จากป่าธรรมชาติ 2) ระยะพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ โดยใช้แนวพระราชดำริเรื่องการอยู่ร่วมกับป่า เช่น การกำหนดเขตป่าชุมชนอย่างชัดเจน 3) บริหารจัดการน้ำ จัดการทรัพยากรน้ำของประเทศอย่างเป็นเอกภาพทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีแผนงานที่เชื่อมโยงและไม่ซ้ำซ้อน 4)ควบคุมมลพิษเร่งดำเนินการควบคุมมลพิษทางอากาศ ขยะ และน้ำเสียที่เกิดจากการผลิตและบริโภค ในพื้นที่ที่สามารถแปรรูปขยะมูลฝอยเป็นพลังงานจะสนับสนุนให้ดำเนินการ ส่วนขยะอุตสาหกรรมจะวางมาตรการพิเศษ โดยกำหนดให้ทิ้งในบ่อขยะอุตสาหกรรมที่ได้มาตรฐานและพัฒนาระบบตรวจสอบเพื่อป้องกันการลักลอบทิ้งขยะติดเชื้อ พร้อมใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเข้มงวด (นิภา ตรงเที่ยง, 2562 : 15)

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการเพิ่มขึ้นของประชากรโลก ส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่จำกัด โดยขาดการคำนึงถึงผลกระทบและความสำคัญของระบบนิเวศ ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง แม้ปัญหาเหล่านี้มักถูกกล่าวโทษว่าเกิดจากการจัดการที่ไม่ดี แต่การจัดการเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ไขปัญหา ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดหลักที่เข้าถึงสภาพปัญหาได้อย่างยั่งยืน โดยทุกคนไม่จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในรายละเอียด แต่ควรเข้าใจ ช่วยเหลือ และประสานงานในส่วนที่ตนเองเกี่ยวข้องตามบทบาทหน้าที่ ในบางกรณีนโยบายหรือเป้าหมายจากภาครัฐอาจไม่เหมาะสมเมื่อนำไปปฏิบัติในพื้นที่ต่าง ๆ เนื่องจากความแตกต่างในลักษณะภูมิ

ประเทศ สังคม และวิถีชีวิตของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความสำคัญ เพื่อปรับให้เหมาะสมและบรรลุเป้าหมาย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกเพศ ทุกวัย และทุกกลุ่ม ผ่านกระบวนการที่ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม พร้อมสนับสนุนให้องค์กรท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเอกชนในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น (ศศินา ภารา, 2557 : 317)

ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ กำลังประสบปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อผลผลิตภาคการเกษตร การบริการและการดำรงชีวิตของประชาชนชาวบ้าน โดยสาเหตุหลักเกิดจากการเสื่อมโทรมของพื้นที่ทำกินของเกษตรกร ปัญหาสิ่งแวดล้อม น้ำเสียที่ถูกปล่อยมาจากโรงงาน ความเสี่ยงการขาดแคลนน้ำดื่มน้ำใช้ที่สะอาดในอนาคต อากาศที่เป็นพิษและส่งกลิ่นเหม็นที่รุนแรง สารเคมีสะสม จากการขยายตัวของโรงงานผลิตแป้งมันที่มีอยู่รายล้อมรอบหมู่บ้าน และเมื่อทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกทำลาย ทำให้พื้นที่ในการทำการเกษตรลดลง ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ที่ทำอาชีพเกษตรกรรมมีรายได้จากการประกอบอาชีพต่ำ ขาดรายได้เลี้ยงครอบครัวและเกิดการว่างงาน มีหนี้สินเพิ่มขึ้น จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เพื่อนำผลของการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้ยั่งยืนและคงอยู่กับชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. หาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้วางแนวทางวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตที่ดินทำกินบ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ รวมทั้งสิ้น 3,656 คน กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการของยามาเน่ (Yamane, 1967) ซึ่งได้เสนอสูตรการคำนวณ กลุ่มตัวอย่างสัดส่วน 1 กลุ่ม โดยสมมุติค่าสัดส่วนเท่ากับ 0.5 และที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 360 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยสร้างเครื่องมือ ดังนี้

แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของบาร์โทล และมาร์ทีน (Bartol and Martin) หนังสือและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อวางแนวทางการสร้างข้อคำถามในแบบสอบถาม (Questionnaire) ให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย และสร้างแบบสอบถามขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เป็นคำถามในการประเมินระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งหมด 20 ข้อ ครอบคลุม ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการนำ และด้านการควบคุม เป็นแบบเลือกระดับความคิดเห็นเพียง 5 ระดับ ได้แก่ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยให้ค่าคะแนนตามแนวคิดของ Likert Scale (บุญชม ศรีสะอาด, 2556 : 102 - 103) ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อแสดงความคิดเห็น

และข้อเสนอแนะของแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยเป็นคำถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติม

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพใช้รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการนำ และ 4) ด้านการควบคุม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการในส่วนของเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามมีขั้นตอนดังนี้ 1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกเริงรมย์ ส่งถึงผู้ใหญ่บ้านกุดตาลาดพัฒนา เพื่อขออนุญาตเก็บรวบข้อมูลจากประชาชนในชุมชน 2. ผู้วิจัยเมื่อได้รับการอนุญาตให้เก็บข้อมูลได้นำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่างตามประเภท และตามหมู่บ้านที่กำหนดไว้ทั้งหมด จำนวน 360 ชุด และดำเนินการ เก็บแบบสอบถามคืนจากผู้กรอกแบบสอบถามพร้อมตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย ทางสังคมศาสตร์ต่อไป

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้ 1. ขอหนังสือจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกเริงรมย์ ส่งถึงผู้ทรางคุณวุฒิ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ 2. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้หรือประสบการณ์โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกเริมรมย์ กำนันตำบลโคกเริงรมย์ อดีตผู้อำนวยการเชี่ยวชาญสถานศึกษาต้นแบบการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการสถานศึกษา หัวหน้าเกษตรอำเภอบำเหน็จณรงค์ หัวหน้าศูนย์วิจัยและพัฒนาการ

เกษตรชัยภูมิ 3. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมแบบสอบถามแล้วนำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์สถิติทางสังคมศาสตร์ ซึ่งมีรายละเอียดการใช้สถิติ ในวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1. การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) 2. ผู้วิจัยใช้ค่าเฉลี่ย (X) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นโดยรวมของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจัดกลุ่มข้อมูลของการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ (Data Grouping) จากนั้นจึงนำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

ผลการวิจัย

1. ผลการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยรวม

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ความคิดเห็น			
	X	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านการวางแผน	4.06	0.36	มาก	3
2. ด้านการจัดองค์การ	3.90	0.37	มาก	4
3. ด้านการนำ	4.12	0.33	มาก	1

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ความคิดเห็น			
	X	S.D.	แปลผล	อันดับ
4. ด้านการควบคุม	4.10	0.35	มาก	2
รวม	**4.04**	**0.18**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X = 4.04, S.D. = 0.18) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย พบว่า ด้านการนำ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (X = 4.12, S.D. = 0.33) รองลงมาคือ ด้านคือด้านการควบคุม มีค่าเฉลี่ย (X =4.10, S.D. = 0.35) รองลงมาด้านวางแผน มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมาก (X = 4.06, S.D. = 0.36) รองลงมาด้านการการจัดองค์กร มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมาก (X = 3.90, S.D. = 0.37)

2. แนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยสรุป

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกเริมรมย์ “ควรมีการจัดเวที ประชาคมตำบลให้ประชาชน ผู้นำชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ เอกชน และโรงงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันศึกษาปัญหาสาเหตุของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย เพื่อวางแผนป้องกันดูแลรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในชุมชน และกำหนดแนวทาง มาตรการ กฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งการตั้งกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต้องมีการตกลงกับชาวบ้านในพื้นที่ด้วย เพื่อลดความขัดแย้งกันในชุมชน”

กำนันตำบลโคกเริงรมย์ “การสร้างกลุ่มแกนนำอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และจัดอบรมให้ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ 1 ปี เพื่อเสริมสร้างความรู้ และพัฒนาศักยภาพในด้านการเป็นผู้นำแกนนำที่ดีในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และควรส่งเสริมและสนับสนุนเยาวชน ให้มีการเรียนรู้ในด้านการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกฝังแนวความคิดให้กับเยาวชนรุ่นใหม่”

อดีตผู้อำนวยการเชี่ยวชาญสถานศึกษาต้นแบบการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการสถานศึกษา “ควรมีการส่งเสริมสอดแทรกเนื้อหาการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนให้เยาวชนในการเรียน เพื่อให้เยาวชนมีการสร้างจิตสำนึกให้ตนเองในการอนุรักษ์ทรัพยากร และควรมีกลุ่มแกนนำเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และนำแกนนำเยาวชนมาอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อไปเผยแพร่ ให้กับเยาวชนด้วยกัน เพื่อให้เยาวชนเป็นหูเป็นตาในการดูแลทรัพยากรในชุมชน และควรมีการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนและประชาชนได้ตระหนักถึงการยับยั้งกิจกรรมที่คุกคาม ทำลายทรัพยากร ซึ่งเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การปล่อยน้ำเสียจากโรงงาน การบุกรุกพื้นที่ การเผาฟางข้าว เป็นต้น รวมทั้งมีกิจกรรมที่หวงแหนและมีความภาคภูมิใจในทรัพยากรในท้องถิ่น”

หัวหน้าเกษตรอำเภอบำเหน็จณรงค์ “ควรมีการจัดตั้งชมรมหรือกลุ่มแกนนำในชุมชน กลุ่มแกนนำเยาวชน เพื่อเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นต้นแบบในการช่วยฟื้นฟูทรัพยากรที่ถูกทำลายไป และต้องมีการอบรมผู้นำในชุมชน แกนนำเยาวชน เพื่อให้สามารถนำไปเผยแพร่การอนุรักษ์ทรัพยากรได้อย่างถูกวิธีและยั่งยืนให้กับชาวบ้านในชุนชน”

หัวหน้าศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรชัยภูมิ “การปลูกจิตสำนึก ให้กับคนรุ่นใหม่ โดยการสอดแทรกการทำกิจกรรมให้เยาวนชนและชาวบ้านในชุมชน เช่น การปลูกป่าเพื่อทดแทนทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเสียไปทุก ๆ วันสำคัญ ซึ่งเป็นการปลูกฝังให้มีจิตสำนึกให้มี การรู้สึกหวงแหนทรัพยากร การเป็นหูเป็นตาให้ชุมชนไม่ให้มีผู้เข้ามาทำลายทรัพยากรหรือใช้วิธีการที่เป็นอันตรายในการทำการเกษตร”

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลจากการวิจัย “การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ” ซึ่งเป็นกระบวนการได้ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

1. ด้านการวางแผน(Planning) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนพบว่าประชาชนมีความคิดเห็นในระดับมาก สะท้อนถึงศักยภาพของผู้นำชุมชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อวางแผนการจัดการอย่างยั่งยืน แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชนี นนทศักดิ์ (2556 : 57) ที่ระบุว่าชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันศึกษาปัญหาและสาเหตุของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อ

วางแผนฟื้นฟูและพัฒนา นอกจากนี้ การจัดเวทีประชาคมยังเป็นช่องทางสำคัญในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกำหนดนโยบาย มาตรการ รวมถึงกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรสอดคล้องกับงานวิจัยของ จริยา มหาเทียร (2559) กล่าวว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมไม่จำเป็นต้องให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ แต่ต้องอาศัยความเข้าใจ การช่วยเหลือ และการประสานงานจากทุกระดับ ตั้งแต่ท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ โดยภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและกฎหมายควบคุมการละเมิดทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ การนำนโยบายไปปฏิบัติต้องคำนึงถึงสภาพพื้นที่และความเหมาะสมทางสังคม โดยบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับบริบทชุมชน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสอดคล้องกับเป้าหมายของภาครัฐที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนและบรรลุผลในภาพรวม

2. ด้านการจัดองค์การ (Organizing) ประชาชนในชุมชนมีความคิดเห็นในระดับมาก สะท้อนถึงศักยภาพของผู้นำในการวางแผนและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2555 : 13) ที่ระบุว่า การจัดองค์กรในชุมชนเกี่ยวข้องกับการเลือกผู้นำหรือแกนนำชุมชนเพื่อดำเนินงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยจัดตั้งคณะกรรมการกลางเพื่อบริหารจัดการพื้นที่ และสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม หรือสมาคมเพื่อการอนุรักษ์ นอกจากนี้ ยังมีการอบรมผู้นำชุมชนให้มีความรู้และเผยแพร่วิธีการอนุรักษ์ที่ถูกต้องแก่ชาวบ้านและสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล (2558 : 91) ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่ากระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในองค์กรชุมชนเน้นการมีส่วนร่วม การยึดมั่นในอุดมการณ์ การวางแผน การเปิดโอกาสแสดงความคิดเห็น และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิก แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การทำงานเป็นทีม การเสริมสร้างศักยภาพสมาชิก การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานภายในองค์กร และการเรียนรู้จากวัฒนธรรมองค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

3. ด้านการนำ (Leading) ประชาชนในชุมชนมีความคิดเห็นในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้นำในการวางแผนและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ วสันต์ วารีย์ (2556 : 39) ที่กล่าวว่า การนำหมายถึงการบริหารจัดการโดยผู้นำที่สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติจริงโดยริเริ่มโครงการและกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูและ

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและเยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ การอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดการทรัพยากร การรณรงค์ให้ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และการมอบรางวัลให้ชุมชนที่ทำผลงานดีเด่นด้านการอนุรักษ์ เพื่อสร้างแรงจูงใจ นอกจากนี้ การควบคุมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับตามแนวคิดของ พัชนี นนทศักดิ์ (2556 : 61) เน้นการดูแลรักษาทรัพยากรไม่ให้เกิดปัญหา เช่น การบุกรุกพื้นที่ การกำหนดมาตรฐานทางกฎหมาย และการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการกำหนดขอบเขตพื้นที่ทรัพยากรอย่างชัดเจนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชคัตตรัย รยะสวัสดิ์ (2560) ทำวิจัยในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา พบว่าทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ และป่าไม้ มีศักยภาพในระดับมาก โดยกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การสำรวจทรัพยากร (2) การประชุมถ่ายทอดความรู้ (3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชน (4) การเผยแพร่เอกสาร (5) การเผยแพร่แผนที่ทรัพยากร (6) การจัดทำกลยุทธ์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (7) การติดตามความก้าวหน้า,และ (8) การนำกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ประโยชน์

4. ด้านการควบคุม (Controlling) ประชาชนในชุมชนมีความคิดเห็นในระดับมาก สะท้อนถึงศักยภาพของผู้นำในการวางแผนและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวคิดของพัชนี นนทศักดิ์ (2556 : 57) ที่ระบุว่า การควบคุมเป็นกระบวนการสำคัญที่ผู้บริหารต้องรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลงานปัจจุบันกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ และปรับปรุงการทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรฤทธิ์ แป๊ะประภา (2561) เรื่อง การจัดการป่าชุมชนหนองฮี ตำบลเสือเฒ่า อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ชุมชนมีแนวทางบริหารจัดการป่าชุมชนใน 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านการมีส่วนร่วมชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการจาก 5 หมู่บ้าน เพื่อวางแผน ดำเนินงาน และควบคุมการจัดการป่า โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน มิติด้านการดำเนินงานที่เป็นสหวิชาการคณะกรรมการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชน ควบคู่กับการอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืน มิติด้านวัฒนธรรมมีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ และบทลงโทษอย่างเข้มงวด พร้อมใช้หลักวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อเพื่อสร้างความเข้าใจและปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า มิติด้านสิทธิชุมชน ประชาชนมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเท่าเทียมภายใต้ข้อกำหนดร่วมกัน และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าผ่าน

กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบวชป่า การปลูกป่า การจัดเวรยาม และการจัดตั้งกองทุนป่าชุมชน ซึ่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ระบุว่า หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาติดตามและสนับสนุนป่าชุมชนอย่างใกล้ชิด เพื่อรับทราบปัญหาและผลักดันการประสานงานระหว่างชุมชนกับภาครัฐ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยการประยุกต์ ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนเกษตรกรรม บ้านกุดตาลาดพัฒนา ตำบลโคกเริงรมย์ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

1. ผู้นำควรจัดทำแผนป้องกันและดูแลทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชน อย่างละเอียดโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร พร้อมกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนผ่านเวทีประชาคม และร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐเพื่อกำหนดแนวทางร่วมกัน ลดความขัดแย้งในชุมชน

2. ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือกลุ่มแกนนำเฉพาะด้าน เพื่อดูแลและประสานงานการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสื่อมโทรมของชุมชน

3. ผู้นำควรริเริ่มโครงการและกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสื่อมโทรมและสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรวมถึงเยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยจัดตั้งกลุ่มดูแลและป้องกันปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน พร้อมติดตามตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่เกษตรกรรมอย่างสม่ำเสมอ

เอกสารอ้างอิง

จริยา มหาเทียร. (2559). การบริหารจัดการและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ชคัตตรัย รยะสวัสดิ์. (2560). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาพื้นที่ด้วยกระบวนการ มีส่วนร่วมพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

ธีรฤทธิ์ แป๊ะประภา. (2561). การจัดการป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โฟรเพช.

นิภา ตรงเที่ยง. (2562). คำแถลงนโยบายของนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่9. กรุงเทพมหานคร: สุวรียาสาส์น.

บุญร่วม เทียมจันทร์. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. กรุงเทพมหานคร: THE LAW GROUP.

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. (2558). กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัชนี นนทศักดิ์. (2556). การจัดการสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่นอินโดไชน่า.

วสันต์ วารีย์. (2556). การบริหารทรัพยากรมนุษย์และความสุขของพนักงานในสถานประกอบการของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จ. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศศินา ภารา. (2557). ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซเปอร์เน็ท.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2557). การบริหารจัดการ. นนทบุรี: อักษรศิลป์.

บทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

THE ROLES OF LOCAL ADMINISTRATION ACCORDING TO THE AUTHORITY AND DUTIES OF SUBDISTRICT HEADMAN, VILLAGE HEADMAN, DEPUTY SUBDISTRICT HEADMAN, SUBDISTRICT HEAIH OFFICERS, AND ASSISTANT VILLAGE HEADMAN IN THA RUEA DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

ประสาทพร ขุมทิพย์[1] และ อภิชาติ พานสุวรรณ[2]

Prasatporn Khumtip[1] and Apichat Pansuwan[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

[1-2]Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author's Email: prasatporn.k@gmail.com

วันที่รับบทความ : 13 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 27 สิงหาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 29 สิงหาคม 2568

Received 13 August 2025; Revised 27 August 2025; Accepted 29 August 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นต่อบทบาทของการปกครองท้องที่ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของการปกครองท้องที่ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทของการปกครองท้องที่ วิธีการดำเนินการ

Citation:

*ประสาทพร ขุมทิพย์ และ อภิชาติ พานสุวรรณ. (2568). บทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 430-444.

Prasatporn Khumtip and Apichat Pansuwan. (2025). The Roles Of Local Administration According To The Authority And Duties Of Subdistrict Headman, Village Headman, Deputy Subdistrict Headman, Subdistrict Heaih Officers, And Assistant Village Headman In Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 430-444.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

วิจัยมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของการปกครองท้องที่ กลุ่มตัวอย่าง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จำนวน 175 คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และขั้นตอนที่ 2 นำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทของการปกครองท้องที่ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 11 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การปฏิบัติงานตามบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านกิจการสาธารณประโยชน์ 2) เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ตำแหน่ง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และค่าตอบแทน พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) แนวทางการพัฒนาบทบาทการปกครองท้องที่ ได้แก่ การส่งเสริมการอบรมพัฒนาศักยภาพ การเข้าถึงข้อมูล และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับ

คำสำคัญ: บทบาท,การปกครองท้องที่, อำนาจหน้าที่

Abstract

This research aimed to: (1) examine opinions on the roles of local administration; (2) compare opinions on the roles of local administration classified by personal factors; and (3) propose guidelines for the development of local administrative roles. The research was conducted in two phases. In the first phase, a comparative study was carried out involving a sample group of 175 individuals, including subdistrict chiefs (Kamnan), village heads, deputy subdistrict chiefs, subdistrict health officers, and assistant village heads in Tha Ruea District. A questionnaire with a reliability coefficient of 0.95 was used as the research instrument. Data were analyzed using mean and standard deviation. In the second phase, development guidelines were proposed based on in-depth

interviews with 11 key informants selected through purposive sampling. The data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that: (1) the overall performance of local administrative officers in Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province was at a high level, with the highest average score in the area of public welfare activities; (2) opinions varied significantly by personal factors such as age, position, length of service, and compensation, with statistically significant differences; and (3) the recommended guidelines for improving local administrative roles include promoting capacity-building training, enhancing access to information, and encouraging citizen participation at all levels.

Keywords: roles, local administration, official authority

บทนำ

การปกครองท้องที่เป็นกลไกสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยมีบุคลากรหลัก ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลความสงบเรียบร้อย บำบัดทุกข์บำรุงสุข ประสานงานระหว่างภาครัฐกับประชาชน รวมทั้งดำเนินภารกิจอื่น ๆ ตามที่กฎหมายหรือหน่วยงานของรัฐมอบหมาย ระบบการปกครองในลักษณะนี้เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2435 และได้รับการพัฒนาเรื่อยมาจนกลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการบริหารระดับตำบลและหมู่บ้าน โดยมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 เป็นกฎหมายหลักที่กำหนดบทบาท อำนาจ และหน้าที่ของบุคลากรฝ่ายปกครองท้องที่อย่างชัดเจน

อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรมที่ประชากรกว่า 60% ประกอบอาชีพด้านนี้ เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ มีระบบชลประทานที่ดี และมีแหล่งน้ำสำคัญ เช่น แม่น้ำป่าสัก เขื่อนพระรามหก และคลองระพีพัฒน์ อีกทั้งยังมีระบบคมนาคมที่สะดวก ทั้งทางรถไฟและทางน้ำ ความหลากหลายทางเศรษฐกิจและโครงสร้างสังคมเช่นนี้ ทำให้ภารกิจของผู้ปกครองท้องที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และความเข้าใจบริบทของพื้นที่อย่างลึกซึ้ง

ในยุคปัจจุบัน สังคมไทยกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และพฤติกรรมของประชาชน ส่งผลให้บทบาทของบุคลากรฝ่ายปกครองท้องที่จำเป็นต้องมีความทันสมัย มีความสามารถในการปรับตัว และมีทัศนคติที่เหมาะสมกับบริบทใหม่ การพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทการปกครองตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดโดยกฎหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ตลอดจนการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลที่อาจมีอิทธิพลต่อการรับรู้หรือการปฏิบัติงานในบทบาทต่าง ๆ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาบทบาทของการปกครองท้องที่ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมุ่งเน้นศึกษาความคิดเห็นต่อบทบาทดังกล่าว เปรียบเทียบความคิดเห็นตามปัจจัยส่วนบุคคล และนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาบทบาทของบุคลากรฝ่ายปกครองท้องที่ให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในระดับพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การทบทวนวรรณกรรม

อภินันท์ ค้าเจริญ (2559) การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน

ในเขตพื้นที่อำเภออู่ทอง และอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ด้านการนาข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎร มากที่สุด รองลงมา คือ ด้านกิจการสาธารณประโยชน์ ด้านการใช้อำนาจหน้าที่ปกครอง ด้านการรายงานต่อทางราชการ ด้านการป้องกันโรคติดต่อ ด้านการจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ด้านการจัดทำงานทะเบียน และด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญาตามลำดับ ส่วนผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีอายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ไม่แตกต่างกัน

อุสมาน ซาและ (2558) ได้ทำการศึกษา ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของผู้นำฝ่ายปกครอง ในเขตอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำฝ่ายปกครองมีบทบาทต้องรับผิดชอบในการบริหารงานปกครองแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1. ด้านการปกครองหมู่บ้าน 2. ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยหมู่บ้าน 3 .ด้านการส่งเสริมและการพัฒนาหมู่บ้าน ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะ ผู้นำฝ่ายปกครองบางพื้นที่มีความอ่อนแอและมีการเลือกปฏิบัติ รวมถึงมีความขัดแย้งระหว่างผู้นำด้วยกัน และปัญหายาเสพติดมีการแพร่ระบาดเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ผู้นำฝ่ายปกครองควรนำแนวทางและหลักศาสนาอิสลามมาประยุกต์ใช้ในการปกครองหมู่บ้าน การสร้างทีมงานให้มีความเข้มแข็ง และจัดให้มีกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง การจัดทำบัญชีคุมการให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกำหนดจัดทำกฎกติกาหมู่บ้าน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สามารถจำแนกในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ออกเป็น 9 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการใช้อำนาจหน้าที่ปกครองราษฎร 2. ด้านการรายงานต่อทางราชการ 3. ด้านการนำข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎร 4. ด้านการจัดทำทะเบียน 5. ด้านกิจการสาธารณประโยชน์ 6. ด้านการป้องกันโรคติดต่อ 7. ด้านการจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย 8. ด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญา และ 9. ด้านภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมาย โดยใช้ตัวแปรในด้านปัจจัยส่วนบุคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และค่าตอบแทนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีทั้งสิ้น 309 โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตร ยามาเน่ (Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้มีความคลาดเคลื่อน 0.05 เมื่อใช้ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 5 หรือ 0.05 จะได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 175 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ จำนวน 1 ฉบับ ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยยึดวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ แบบมาตรส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น 2 ตอน

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มแรกขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ถึงที่ทำการปกครองอำเภอท่าเรือ โดยแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล และนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เก็บข้อมูลจากพนักงานฝ่ายปกครอง ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากนั้นรับแบบสอบถามกลับคืน เพื่อดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติ และสุดท้ายนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผล

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์ และประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เริ่มต้นด้วยการตรวจสอบความสมบูรณ์ จัดหมวดหมู่ และลงรหัสข้อมูลอย่างพิถีพิถัน จากนั้นจึงกรอกข้อมูลตามรหัสลงในโปรแกรม และตรวจสอบความถูกต้องเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดท้ายที่สุด ข้อมูลที่สมบูรณ์เหล่านี้จะถูกวิเคราะห์อย่างละเอียด ปัจจัยส่วนบุคคล (เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา) จะแสดงผลด้วยค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนการวิเคราะห์ภาพรวมและรายด้าน จะใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) พร้อมทั้งสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา จำแนกตาม ระดับการศึกษา ประเภทบุคลากร และประสบการณ์ทำงาน โดยการทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มประชากรมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) กำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และหากแตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบรายคู่ (Post hoc test) ด้วยวิธี Fisher's LSD

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีจำนวน 11 ท่าน เลือกด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง ได้แก่ กลุ่มผู้แทนข้าราชการส่วนภูมิภาคในเขตอำเภอท่าเรือ จำนวน 6 ท่าน กลุ่มผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอท่าเรือ จำนวน 2 ท่าน และผู้แทนชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ อำเภอท่าเรือ จำนวน 3 ท่าน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาบทบาทของพนักงานฝ่ายปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเริ่มจากขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแจ้งวัตถุประสงค์และขั้นตอนในการสัมภาษณ์ และแจ้งกำหนดการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์ จากนั้นผู้วิจัยเข้าพบผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามวันเวลาที่นัดหมาย และดำเนินการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมตามประเด็นคำถามและวัตถุประสงค์ ลำดับถัดมาตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของคำสัมภาษณ์ และสุดท้ายนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ข้อมูลตาม

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มจากจัดข้อมูลออกเป็นกลุ่มเพื่อตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ว่าเพียงพอในการตอบคำถามการวิจัยหรือไม่ พร้อมเรียบเรียงข้อมูลและจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลเป็นข้อความเชิงบรรยาย

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเรื่อง บทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

1. ความคิดเห็นต่อบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านกิจการสาธารณประโยชน์ รองลงมา ได้แก่ ด้านการใช้อำนาจปกครองราษฎร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดทำงานทะเบียน

2. การปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และค่าตอบแทน พบว่า 1) เพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญาแตกต่างกัน ในขณะที่ด้านอื่นๆมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน 2) อายุที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ด้านการใช้อำนาจปกครองราษฎรแตกต่างกัน ในขณะที่ด้านอื่น ๆ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน 3) การศึกษาที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ทั้ง 9 ด้าน ไม่แตกต่างกัน 4) ตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญาแตกต่างกัน ในขณะที่ ด้านอื่น ๆ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน 5) ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ด้านการใช้อำนาจปกครองราษฎรและด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญาแตกต่างกันในขณะที่ ด้านอื่นๆมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน 6) ค่าตอบแทนที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ด้านการใช้อำนาจปกครองราษฎรและด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญาแตกต่างกัน ในขณะที่ ด้านอื่น ๆ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามี 4 ด้าน ที่มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ได้แก่ 1) ด้านการจัดทำงานทะเบียน ควรส่งเสริมในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อความสมัยในข้อมูลและเป็นใน

ทิศทางเดียวกันในทุกๆพื้นที่ 2) ด้านการจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ควรพัฒนาในด้านศักยภาพของผู้นำ ในการชักจูงให้ราษฎรในพื้นที่มีความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินการต่างๆ ได้ด้วยตนเอง 3) ด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญา ควรเน้นการพัฒนาในด้านการพัฒนาความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างเข้มข้น และต่อเนื่อง และ 4) ด้านภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมาย ควรให้คำแนะนำการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด และมีการตรวจสอบการปฏิบัติงานอย่างมีมาตราฐานและต่อเนื่อง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง บทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านกิจการสาธารณประโยชน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุสมาน ซาและ (2558) ได้ทำการศึกษา ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของผู้นำฝ่ายปกครอง ในเขตอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำฝ่ายปกครองมีบทบาทต้องรับผิดชอบในการบริหารงานปกครองแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครองหมู่บ้าน 2) ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยหมู่บ้าน 3) ด้านการส่งเสริมและการพัฒนาหมู่บ้านอยู่ในระดับมาก

2. การปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และค่าตอบแทน พบว่า 1) เพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญาแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากเพศชายและหญิงมีความเห็นตรงกันว่าการอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ในการตรวจค้นและจับผู้ต้องสงสัยในพื้นที่ คือ การแจ้งข่าวสารคดีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนและพื้นที่ใกล้เคียงแก่ทางราชการ เป็นสิ่งที่ความแตกต่างทางเพศอาจส่งผลต่อความถนัดในการปฏิบัติงานในด้านนี้ ในขณะที่ด้านอื่นๆ มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัย

ของ ชาติชัย อุดมกิจมงคล (2561) ได้ทำการวิจัย การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและผลสัมฤทธิ์ตามหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตจังหวัดสกลนคร พบว่า ด้านเพศ ตำแหน่งปัจจุบัน อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน พบว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตจังหวัดสกลนคร ทั้งในภาพรวม และรายด้านทุกด้าน มีความแตกต่างกัน 2) อายุที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ด้านการใช้อำนาจปกครองราษฎรแตกต่างกัน ในขณะที่ในขณะที่ด้านอื่น ๆ มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากประชาชนทุกช่วงอายุให้ความสำคัญกับปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ด้านการใช้อำนาจปกครองราษฎรให้ความสำคัญกับประชาชนทุกคนด้วยความเสมอภาคเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของรุจิรวัทน์ ลำตาล (2557) ได้ทำการศึกษา บทบาททางการปกครองของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการบริหารงานของเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดลพบุรี ในภาพรวมเมื่อจำแนกตามเพศอายุระดับการศึกษา ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) การศึกษาที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ในทุกๆด้านไม่แตกต่างกันอาจเป็นเพราะว่า การศึกษาที่มีหรือได้รับความรู้จากตำรา อาจารย์ที่ได้ถ่ายทอดความรู้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้านส่งผลให้กำนันผู้ใหญ่บ้านแต่ละคนมีความคิดที่ไม่ต่างกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวรรณ วงศ์บัวแก้ว (2550) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญในการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดหนองคาย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดหนองคาย มีขวัญในการปฏิบัติงานไม่มีความแตกต่างกัน 4) ตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญาแตกต่างกัน ในขณะในขณะที่ด้านอื่นๆ มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของแสงจันทร์ เหล่าฉาย (2553) ที่พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีความแตกต่างกันระหว่างอายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และตำแหน่ง เห็นว่ามีการการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่โดยรวมไม่แตกต่างกัน (p>.05) 5) ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ในทุก ๆ ด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งที่มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวรรณ์ มาลี (2551) พบว่า กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ที่มีตำแหน่งระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ไม่แตกต่างกัน 6) ค่าตอบแทนที่แตกต่างกัน มีความ

คิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ด้านการใช้อำนาจปกครองราษฎรและด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญาแตกต่างกัน ในขณะที่ ในขณะที่ด้านอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะว่าค่าตอบแทนที่แตกต่างกันของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านส่งผลให้กำนันผู้ใหญ่บ้านแต่ละคนมีความคิดการปฏิบัติงานตามบทบาทของการปกครองท้องที่ ที่ไม่ต่างกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแสงจันทร์ เหล่าฉาย (2553) ที่พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีความแตกต่างกัน ค่าตอบแทนที่แตกต่างกันและเห็นว่ามีการการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่โดยรวมไม่แตกต่างกัน (p>.05)

3. แนวทางการพัฒนาบทบาทของการปกครองท้องที่ ตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแนวทางดังนี้ 1) ด้านการจัดทำงานทะเบียน ผู้มีหน้าที่ปกครองท้องที่ จึงควรควรปรับปรุงระเบียบและวิธีการจัดทำทะเบียน เพื่อให้เข้าถึงและจัดเก็บข้อมูลได้ง่าย ทันสมัย เป็นระบบเดียวกัน และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย สอดคล้องกับสมศักดิ์ วิริยะ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะการจัดเก็บข้อมูลสำหรับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น การวิจัยพบว่าการฝึกอบรม ด้านการจัดเก็บข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยเพิ่มความสามารถในการจัดการข้อมูลของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น 2) ด้านการจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ผู้บังคับบัญชาควรพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำและการจูงใจ เพื่อเสริมศักยภาพผู้ปกครองท้องที่ให้สามารถสร้างความร่วมมือ ความสามัคคี และความเข้มแข็งในชุมชน จนราษฎรสามารถดำเนินกิจการในหมู่บ้านได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับประจักษ์ ผิวงาม (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนของผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีษะเกษ การวิจัยพบว่า บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ควรพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น คือ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อกำนันผู้ใหญ่บ้านในการที่จะพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นขึ้นและนำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญในทุก ๆ ด้าน 3) ด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญา ควรส่งเสริมการอบรมและให้ความรู้แก่ผู้ปกครองท้องที่ เพื่อเพิ่มความเข้าใจในการปฏิบัติงาน โดยผู้บังคับบัญชาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาขีดความสามารถของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในด้านนี้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ ศุภิสรา ธารประเสริฐ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม การวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ กรมการปกครองกระทวงมหาดไทย และ ที่ทำการปกครองอำเภอ ควรจะมีการพัฒนาการปฏิบัติงานตาม

บทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และควรจะจัดสรรทรัพยากร เพื่อสนับสนุน การปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้เพียงพอ และ 4) ด้านภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายซึ่งเป็นหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆ ผู้บังคับบัญชาควรให้คำแนะนำที่สามารถนำไปปรับใช้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ พร้อมทั้งกำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้มีมาตรฐานชัดเจน และหน่วยงานรัฐต้องเพิ่มการตรวจสอบให้แน่ใจว่าการดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด สอดคล้องกับ ศุภิสรา ธารประเสริฐ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม การวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ กรมการปกครองกระทวงมหาดไทย และที่ทำการปกครองอำเภอ ควรจะมีการพัฒนาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และควรจะจัดสรรทรัพยากร เพื่อสนับสนุน การปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้เพียงพอ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่นี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีแนวทางหลัก ดังนี้

ด้านการจัดทำทะเบียน พัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลให้ทันสมัย เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลภาครัฐ เพื่อให้การวางแผนพัฒนาแม่นยำ และเจ้าหน้าที่เข้าถึง ปรับปรุงข้อมูลได้สะดวกต่อเนื่อง

ด้านการจัดระเบียบหมู่บ้าน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการดูแลความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน พร้อมพัฒนาภาวะผู้นำและทักษะการสื่อสารของเจ้าหน้าที่เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนา

ด้านที่เกี่ยวด้วยความอาญา จัดอบรมให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้อง และสร้างช่องทางการประสานงานกับหน่วยงานความมั่นคงที่มีประสิทธิภาพ

ด้านภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมาย กำหนดมาตรฐานการสื่อสารคำสั่งและภารกิจจากภาครัฐให้ชัดเจน มีระบบติดตามงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและแก้ไขจุดอ่อนได้อย่างเหมาะสม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นมีการปฏิบัติงานในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านกิจการสาธารณประโยชน์ ปัจจัยเพศ อายุ ตำแหน่ง และค่าตอบแทนส่งผลต่อความคิดเห็นในบางด้าน ขณะที่การศึกษาและระยะเวลาดำรงตำแหน่งไม่มีผลชัดเจน การพัฒนาบทบาทควรเน้นการปรับปรุงระบบทะเบียนข้อมูลให้ทันสมัยและใช้งานง่าย รวมถึงส่งเสริมภาวะผู้นำ การสร้างความร่วมมือในชุมชน และการอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านงานความอาญาและภารกิจตามกฎหมาย นอกจากนี้ ควรจัดตั้งมาตรฐานปฏิบัติงานและระบบตรวจสอบจากหน่วยงานรัฐเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการปกครองท้องที่ให้มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางพัฒนา ดังนี้

1) ควรพิจารณาคุณสมบัติด้านการศึกษา เนื่องจากผู้ดำรงตำแหน่งส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา ซึ่งอาจกระทบต่อความเข้าใจในบทบาทหน้าที่

2) ส่งเสริมการอบรมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำ พร้อมกำหนดให้ทุกคนต้องผ่านหลักสูตรอบรมและการประเมินความรู้

3) จัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานและทดสอบความรู้เป็นประจำทุกปี พร้อมกำหนดมาตรการหากไม่ผ่าน โดยมีนายอำเภอและปลัดอำเภอคอยกำกับและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด

4) ควรพิจารณาปรับเพิ่มค่าตอบแทนและสวัสดิการ เพื่อดึงดูดผู้มีคุณภาพเข้ารับตำแหน่ง และกระตุ้นให้ผู้ดำรงตำแหน่งมีแรงจูงใจในการพัฒนาท้องที่อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเฉพาะพันธกิจด้านงานทะเบียน เพิ่มเติม

2. ควรมีการศึกษาถึงการรับรู้ บทบาท และอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครองท้องที่ จากประชาชน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างถูกต้อง

3. ควรศึกษาความเห็นของประชาชนต่อคุณสมบัติของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

ชาติชัย อุดมกิจมงคล. (2015). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลการบริหารงานของผู้บริหารเทศบาลตำบล ในเขตจังหวัดสกลนคร. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ประจักษ์ ผิวงาม. (2011). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

จิรวัทน์ ลำตาล. (2014). บทบาททางการปกครองของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศุภิสรา ธารประเสริฐ. (2020). ประสิทธิผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สมศักดิ์ วิริยะ. (2022). แนวทางการพัฒนาทักษะการจัดเก็บข้อมูลสำหรับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น. วารสารการบริหารจัดการ, 21(2), 55–70.

สุวรรณ์ มาลี. (2008). การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สุวรรณ วงศ์บัวแก้ว. (2007). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญในการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดหนองคาย. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

แสงจันทร์ เหล่าฉาย. (2010). การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน: กรณีศึกษาอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. ใน การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, บัณฑิตวิทยาลัย.

อภินันท์ ค้าเจริญ. (2016). การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบันในเขตพื้นที่อำเภออู่ทองและอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน งานนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยบูรพา.

อุสมาน ซาและ. (2015). ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของผู้นำฝ่ายปกครองในเขตอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง. มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.

การพัฒนานวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน SODPRE โมเดล สำหรับรายวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*

THE INSTRUCTIONAL INNOVATION: SODPRE MODEL FOR TEACHER SUBJECT FACULTY OF EDUCATION, THAKSIN UNIVERSITY

อภินันท์ สิริรัตนจิตต์[1], **พัศรเบศวณ์ เวชวิริยะสกุล**[2] **และ ธัญชนก พูนศิลป์**[3]

Aphinant Sirirattanajitt[1], Phatsabet Wetwiriyasakunand[2] and Tanchanok Poonsil[3]

[1-3]**คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ**

[1-3]Faculty of Education, Thaksin University, Thailand

Corresponding Author's Email: tanchanok.p@tsu.ac.th

วันที่รับบทความ : 20 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 24 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 26 กันยายน 2568

Received 20 September 2025; Revised 24 September 2025; Accepted 26 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านความรู้ของนิสิตครู ให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีที่สำคัญในเนื้อหาที่ศึกษาในรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการการจัดการเรียนรู้ 2) เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ของนิสิตครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่า เกี่ยวกับแนวคิด หลักการ และทฤษฎีหลักสูตรและการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และ 3) เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ของนิสิตครู ให้มีความสามารถออกแบบวางแผนการปฏิบัติการสอน และวัดประเมินผลการเรียนรู้ บันทึก และรายงานผลการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งใช้การ

Citation:

*อภินันท์ สิริรัตนจิตต์, พัศรเบศวณ์ เวชวิริยะสกุล และ ธัญชนก พูนศิลป์. (2568). การพัฒนานวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน SODPRE โมเดล สำหรับรายวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 445-459.

Aphinant Sirirattanajitt, Phatsabet Wetwiriyasakunand and Tanchanok Poonsil. (2025). The Instructional Innovation: Sodpre Model For Teacher Subject Faculty Of Education, Thaksin University. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 445-459.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่าง เป็นนิสิตครูชั้นปีที่ 2 สาขาการวัดและประเมินทางการศึกษาและการสอนคณิตศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ รวม 27 คน ในภาคเรียนที่ 1/2568 เครื่องมือ คือ แผนการจัดการเรียนการสอนตาม SODPRE โมเดล ซึ่งดำเนินกิจกรรม 10 สัปดาห์ และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านความรู้ของนิสิตครู แสดงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีที่สำคัญในเนื้อหาที่ศึกษาในรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการการจัดการเรียนรู้ สะท้อนผ่านชิ้นงานการวิเคราะห์หลักสูตร 2) ผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตครู สะท้อนถึงความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่า เกี่ยวกับแนวคิด หลักการ และทฤษฎีหลักสูตรและการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สะท้อนผ่านชิ้นงานการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ และ 3) ผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ของนิสิตครู แสดงถึงความสามารถออกแบบวางแผนการปฏิบัติการสอน และวัดประเมินผลการเรียนรู้ บันทึก และรายงานผลการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สะท้อนผ่านการประเมินทักษะการจัดการเรียนรู้

คำสำคัญ: นวัตกรรมการเรียนการสอน, การเรียนรู้เชิงรุก, การพัฒนาสมรรถนะนิสิตครู, การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

Abstract

This research aims to 1) Develop the learning outcomes in terms of knowledge for student teachers, enabling them to understand the key principles and theories in the content of the course on curriculum and learning management science 2) improve the learning outcomes in terms of learning management skills for student teachers, increasing their knowledge, understanding, and awareness of the value of the concepts, principles and theories related to curriculum and proactive learning design and 3) develop the learning outcomes in terms of learning management skills for student teachers, enabling them to design, plan, assess, record, and report on learning outcomes systematically to appropriately develop students' potential in line with individual

differences. This study used action research in the classroom with the sample group being 27 student teachers in the second year of the Educational Measurement and Evaluation and Mathematics Teaching program in Faculty of Education Taksin University in academic year 1/2568. The Tools used were lesson plans following the SODPRE model with activities conducted over 10 Weeks and Content Analysis was applied for data analysis.

The research findings revealed that 1) the learning outcomes in terms of knowledge of pre-service teachers demonstrate an understanding of important principles and theories in the content studied in the curriculum and learning management science, reflected through course analysis assignments 2) the learning outcomes in terms of learning management skills of pre-service teachers reflect knowledge, understanding, and awareness of the value of the concepts, principles, and theories of curriculum and proactive learning management design, as shown through lesson plan design assignments and 3) the learning outcomes in terms of learning management skills of pre-service teachers show the ability to design, plan, teach, assess learning, record, and report learning outcomes systematically for the development of students' potential taking into account individual differences. This is reflected in the assessment of learning management skills.

Keywords: Instructional innovation, Active learning, Pre-service teacher Competency development, Classroom action research

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน ระบบการศึกษาไทยกำลังเผชิญความท้าทายในการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้นบทบาทของผู้สอน จึงมิใช่เพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ หากแต่ต้องเป็นผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนตามแนวคิดการเรียนการสอนเชิงรุก อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง

กับวิชาชีพครู โดยเฉพาะรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษา ยังคงพบข้อจำกัดหลายประการ เช่น การมุ่งเน้นทฤษฎีมากกว่าการฝึกปฏิบัติจริง กระบวนการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ และการประเมินผลการเรียนรู้ในเชิงสมรรถนะ เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้องสร้างนวัตกรรมการสอนที่ช่วยบูรณาการความรู้เชิงทฤษฎีเข้ากับประสบการณ์เชิงปฏิบัติ และสร้างวงจรการเรียนรู้ที่ครบถ้วนต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสรรค์ความรู้ ที่เชื่อว่าผู้เรียนสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองผ่านประสบการณ์ตรง และแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Kolb, 1984) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติและการสะท้อนคิด

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของนิสิตครูในอนาคต โดยเฉพาะในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งที่มีหน้าที่ในการเตรียมความพร้อมให้กับนิสิตครูเพื่อเข้าสู่สายอาชีพการสอนที่มีความท้าทายและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบและนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและมุ่งพัฒนาสมรรถนะนิสิตครู จึงได้มีแนวคิดการส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในรายวิชาชีพครู โดยเฉพาะรายวิชารายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่สำคัญเพราะเป็นเครื่องมือให้นิสิตครูในพัฒนาหลักสูตร สู่การออกแบบการเรียนการสอน และมีทักษะการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนานวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะช่วยพัฒนาสมรรถนะของนิสิตครูได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้ศึกษาได้พัฒนานวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน SODPRE โมเดลขึ้น เพื่อเป็นกรอบการเรียนรู้ที่มีขั้นตอนซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง โดยเน้นการพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นครูมืออาชีพของนิสิตครู ซึ่งการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ไม่เพียงแต่จะช่วยให้นิสิตครูได้ฝึกฝนทักษะทางการสอน แต่ยังส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและการโต้ตอบระหว่างเพื่อนในระหว่างกระบวนการเรียนการสอน นอกจากนี้ การใช้กระบวนการประเมินผลอย่างต่อเนื่องภายใต้กรอบของ SODPRE โมเดล ช่วยปรับปรุงกลยุทธ์การสอนอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนิสิตได้ดีขึ้น โดยผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนนี้ เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมการปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม และช่วยเพิ่มความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทาง

การศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษา และจะเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการพัฒนานิสิตครูให้มีความพร้อมและสามารถปรับตัวได้ในการเป็นครูในอนาคตอย่างมีคุณค่า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านความรู้ของนิสิตครู ให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีที่สำคัญในเนื้อหาที่ศึกษาในรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการการจัดการเรียนรู้

2. เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตครูให้มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่า เกี่ยวกับแนวคิด หลักการ และทฤษฎีหลักสูตรและการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

3. เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตครู ให้มีความสามารถออกแบบวางแผนการปฏิบัติการสอน และวัดประเมินผลการเรียนรู้ บันทึก และรายงานผลการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

การทบทวนวรรณกรรม

การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน แบบ SODPRE โมเดล ในรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้ สำหรับนิสิตครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณมีแนวคิด (Concepts) และ ทฤษฎี (Theories) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1. แนวคิดที่เป็นพื้นฐานได้แก่ 1) แนวคิดการสร้างสรรค์ความรู้ เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์จริง โดยผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้ 2) แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งใช้กิจกรรมหลากหลายในการเรียนการสอนโดย เน้นการลงมือทำ และกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน และ 3) แนวคิด ADDIE Model เป็นกรอบการพัฒนาและออกแบบการเรียนการสอน ที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ โดยมีลักษณะเป็นวงจรการพัฒนาที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ Analysis (การวิเคราะห์) Design (การออกแบบ) Development (การพัฒนา) Implementation (การนำไปใช้) และ Evaluation (การประเมินผล)

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนานวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ 1) ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสม์ เน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการลงมือทำและการมีปฏิสัมพันธ์เพื่อช่วยเสริมการเรียนรู้ 2) ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ซึ่งมีวงจรการเรียนรู้ 4 ขั้น ได้แก่ การมีประสบการณ์ตรง การสะท้อนคิด การสร้างแนวคิดและการทดลองใช้ ซึ่งทฤษฎีนี้ใช้ได้ผลกับนิสิตครูที่ต้องฝึกปฏิบัติการสอนจริง และ 3) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เป็นการเรียนรู้เกิดจากการสังเกต การเลียนแบบและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเชื่อมโยงกับการทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียน รวมทั้ง 4) ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสมรรถนะที่มุ่งพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นต่อวิชาชีพครู

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนพบว่า สุรวีร์ เพียรเพชรเลิศ และคณะ (2565) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบสมรรถนะเชิงรุกในสภาพแวดล้อมออนไลน์ เพื่อเสริมสร้างความรู้แบบบูรณาการด้านเทคโนโลยี การสอน และเนื้อหา (Technological Pedagogical Content Knowledge : TPACK) แก่นักศึกษาครูคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นกระตุ้นความสนใจ 2) ขั้นให้ความรู้ 3) ขั้นปฏิบัติและพยายาม 4) ขั้นนำเสนอ และ 5) ขั้นสะท้อนคิด ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และยังส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนรวมทั้งผลการศึกษาของแสงเดือน เจริญฉิม และ กนิษฐา เชาว์วัฒนกุล (2565) ที่ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ส่งเสริมความสามารถการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนิสิตครูระดับปริญญาตรี สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2564 โดยผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการเรียนการสอน ประกอบด้วย หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ กระบวนการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้าและการเรียนออนไลน์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน และการวัดและประเมินผล มีดัชนีประสิทธิผลทางการเรียนของนิสิตครูหลังเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานและทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นฐานในการพัฒนานวัตกรรมนี้มีฐานแนวคิดคอนสตรัคติวิสม์ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้เชิงสมรรถนะเพื่อพัฒนาให้นิสิตครูได้ฝึกคิด ฝึกปฏิบัติและสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมการ

เรียนการสอน เป็นไปเพื่อพัฒนาสมรรถนะนิสิตครูอย่างเป็นระบบ ซึ่งสรุปเป็นแผนภาพรูปแบบนวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน SODPRE โมเดล

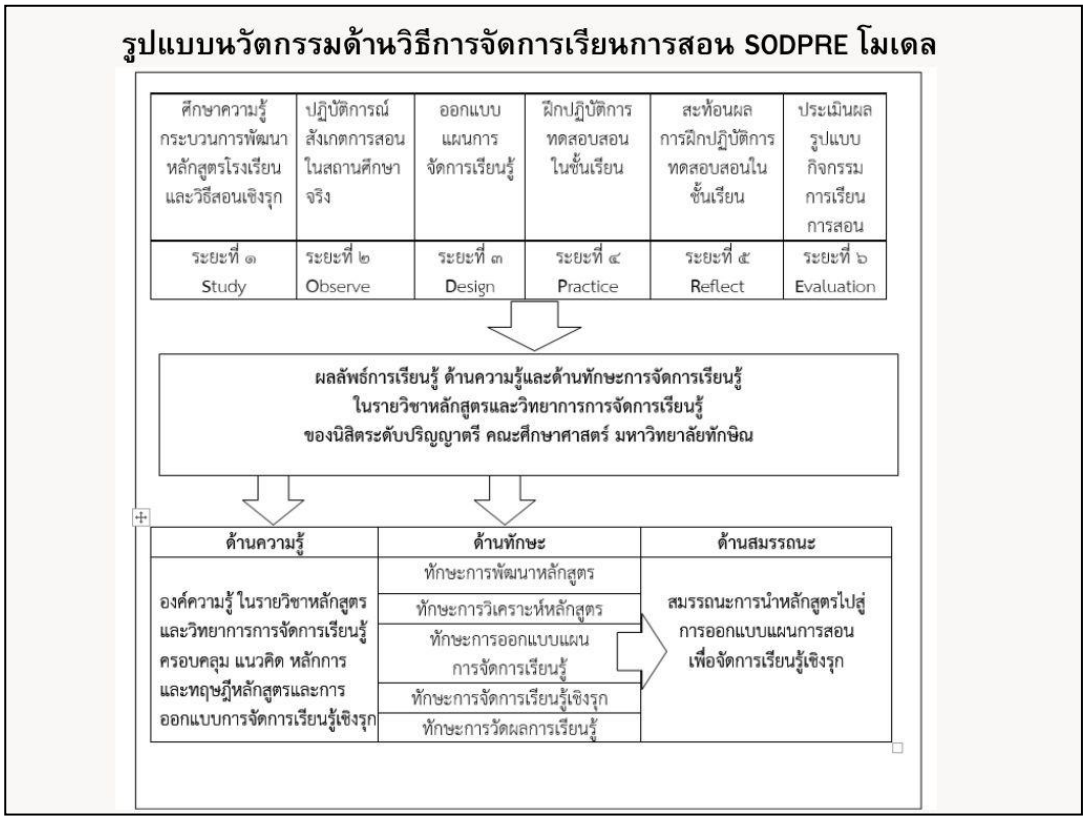

ภาพที่ 1 รูปแบบนวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน SODPRE โมเดล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

นิสิตกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเพื่อใช้นวัตกรรมการเรียนการสอนแบบ SODPRE โมเดล เป็นนิสิตชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการวัดและประเมินทางการศึกษาและการสอนคณิตศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งลงทะเบียนในรายวิชาชีพครู รายวิชาหลักสูตรและวิทยาการการจัดการเรียนรู้ ในภาคเรียนที่ 1/2568 จำนวน 27 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แผนการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอน แบบ SODPRE โมเดล 6 ระยะ จำนวน 10 สัปดาห์ ตามกำหนดการสอนในเอกสาร มคอ. 3 รายวิชา 0308231 หลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้ ซึ่งนิสิตครู จะได้ทำกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอน แบบ SODPRE โมเดล โดยมีกระบวนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแผนการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอน แบบ SODPRE โมเดล ที่ผ่านการศึกษาเอกสารหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาการศึกษา (คณะศึกษาศาสตร์, 2565) โดยศึกษาคำอธิบายรายวิชา ผลลัพธ์การเรียนรู้ และแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน แล้วนำมาออกแบบแผนการสอน จำนวน 10 สัปดาห์ ซึ่งมีอาจารย์ผู้สอนในรายวิชาดังกล่าวเป็นผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ได้พิจารณาความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ได้ตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ผ่านการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของแผนการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น กับกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดผลในแผนการจัดกิจกรรม ซึ่งผลการพิจารณาพบว่า มีค่าความสอดคล้องเชิงเนื้อหาเท่ากับ 1.00 และนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยตามระยะเวลาที่กำหนดไว้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้ แผนการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอน แบบ SODPRE โมเดล 6 ระยะ จำนวน 10 สัปดาห์ ร่วมกับแบบประเมินผลงานและแบบประเมินการสะท้อนคิดในรายวิชาดังกล่าว ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมวิธีจัดการเรียนการสอน SODPRE โมเดล เป็น 6 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 Study ศึกษาความรู้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียน และวิธีสอนเชิงรุก เป็นขั้นตอนแรกในการให้นิสิตได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิด หลักการ และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียน และศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีสอนต่าง ๆ (2 สัปดาห์)

ระยะที่ 2 Observe ปฏิบัติการณ์สังเกตการสอนในสถานศึกษาจริง โดยนิสิตจะได้ลงพื้นที่ทำการสังเกตการสอนในสถานศึกษาที่ได้รับความร่วมมือและได้สังเกตการสอนในรายวิชาที่สนใจ เพื่อได้เห็นแนวทางและความชัดเจนถึงองค์ความรู้ที่ได้รับจากระยะที่ 1 ว่า จะนำความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ (2 สัปดาห์)

ระยะที่ 3 Design นำความรู้จากระยะที่ 1 และประสบการณ์จากระยะที่ 2 ที่ได้รับโดย นิสิตครู นำมาใช้ในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สนใจ โดยจัดทำเป็นชิ้นงานหรือผลงานการออกแบบแผนการสอนใน Canva (2 สัปดาห์)

ระยะที่ 4 Practice ฝึกปฏิบัติการทดสอบสอนในชั้นเรียน โดยนิสิตครู นำแผนการสอนฯ ที่ออกแบบไว้ในระยะที่ 3 มาทดลองสอนในชั้นเรียนกับเพื่อนนิสิตร่วมชั้น เพื่อแสดงถึงการใช้ความรู้ ทักษะและมีสมรรถนะที่ระบุในผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยมีอาจารย์ เพื่อนนิสิต เป็นผู้ร่วมกิจกรรมในชั้นเรียน (2 สัปดาห์)

ระยะที่ 5 Reflect สะท้อนผล การฝึกปฏิบัติการทดสอบสอนในชั้นเรียน โดยนิสิตครูแต่ละคนจะได้รับการให้ข้อมูลย้อนกลับ โดยมีอาจารย์ผู้สอน รวมทั้งเพื่อนนิสิต ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการออกแบบการเรียนการสอน และการจัดการเรียนรู้ของแต่ละคน (1 สัปดาห์)

ระยะที่ 6 Evaluation ประเมินผลรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนโดยนิสิตครู จะทำการประเมินรูปแบบการเรียนการสอน แบบ SODPRE โมเดล และทำกิจกรรมสะท้อนผลการเรียนรู้ตามขั้นตอน และทบทวนผลการเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาในรายวิชา ร่วมกับอาจารย์ผู้สอนเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาการปฏิบัติออกแบบการสอนในรายวิชาให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น (1 สัปดาห์)

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากดำเนินกิจกรรมครบตามแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว ได้ทำการประเมินผลงานและใช้แบบสะท้อนคิดในกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อศึกษาผลการใช้นวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบ SODPRE โมเดล เพื่อนำผลไปรายงานการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

จากการนำ SODPRE โมเดล (Study – Observe – Design – Practice – Reflect – Evaluation) ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้สำหรับนิสิตครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้ผลการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของนิสิตตามตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1) เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านความรู้ของนิสิตครู ให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีที่สำคัญในเนื้อหาที่ศึกษาในรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการการจัดการเรียนรู้ พบว่า ในด้านความรู้นั้น นิสิตครูมีความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับ หลักการและทฤษฎีสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ สามารถอธิบายแนวคิดพื้นฐานของการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก และการพัฒนาหลักสูตรได้ถูกต้อง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการนำไปใช้จริง

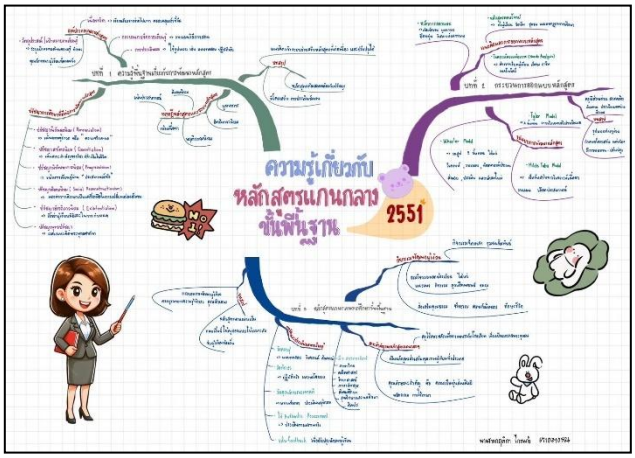

ภาพที่ 2 ชิ้นงาน แสดงความรู้ในหลักการและทฤษฎีในเนื้อหารายวิชา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่า เกี่ยวกับแนวคิดหลักการ และทฤษฎีหลักสูตรและการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่าในด้านทักษะการจัดการเรียนรู้นั้น นิสิตครูมีทักษะการจัดการเรียนรู้ โดยสามารถนำความรู้ทางทฤษฎีมาประยุกต์ใช้กับการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกได้ผ่านแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแสดงถึงความ ตระหนักถึงคุณค่าของการใช้หลักสูตรและทฤษฎีในการออกแบบการสอน และแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อบทบาทของครูมืออาชีพ และมีการสะท้อนคิดผ่านการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สะท้อนถึงการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่นำหลักสูตรมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 3 แผนการจัดการเรียนรู้ที่สะท้อนทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตครู ให้มีความสามารถออกแบบวางแผนการปฏิบัติการสอน และวัดประเมินผลการเรียนรู้ บันทึก และรายงานผลการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล พบว่า ในด้านการออกแบบ วางแผน และประเมินผลนั้น นิสิตออกแบบและวางแผนการสอนได้อย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน มีความสามารถในการเลือกใช้วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน สามารถบันทึกและรายงานผลการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นขั้นตอน ช่วยให้เกิดวงจรการพัฒนาตนเองและพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยสรุปว่า นิสิตครูมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีพื้นฐานในรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการการจัดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นส่วนระดับความเข้าใจในเนื้อหาทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการออกแบบหลักสูตรปรับปรุงในทิศทางที่ดีขึ้น ในประเด็นนี้อภิปรายผล ได้ว่า การที่นิสิตครูมีความเข้าใจในหลักการและทฤษฎีที่เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Taba (1962) ที่เน้นความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรโดยมีพื้นฐานทางทฤษฎีที่ดีก่อนนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติสามารถสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้ง

การอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิจัยสรุปว่า นิสิตครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นและมีความตระหนักถึงคุณค่าของการออกแบบการเรียนรู้แบบเชิงรุกสูงขึ้นโดยมีทักษะในการประยุกต์ใช้หลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานการณ์จริงพัฒนาขึ้น ในประเด็นนี้อภิปราย ได้ว่าประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของ Phatphon, M. (2024) ที่เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้กระตือรือร้นและการที่นิสิตครูมีความตระหนักถึงคุณค่าของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นแสดงให้เห็นว่า นิสิตไม่เพียงแต่เข้าใจในระดับทฤษฎี แต่เห็นความสำคัญและประโยชน์ในการนำไปใช้จริง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเป็นครูที่จัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิจัยสรุปว่า นิสิตครูมีความสามารถในการออกแบบแผนการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเพิ่มขึ้นทักษะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้พัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น อีกทั้งมีความสามารถในการบันทึกและรายงานผลการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบมีการปรับปรุง ผ่านการวิเคราะห์และสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาต่อยอดมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยประเด็นนี้อภิปรายผลการวิจัยในข้อนี้สอดคล้องกับแนวคิดการสอนที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละคน โดยการที่นิสิตครูสามารถออกแบบการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ดีขึ้น แสดงให้เห็นว่าพวกเขาได้พัฒนาความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ สุรวีร์ เพียรเพชรเลิศ และคณะ (2565) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบสมรรถนะเชิงรุกในสภาพแวดล้อมออนไลน์ เพื่อเสริมสร้างความรู้แบบบูรณาการด้าน

เทคโนโลยี การสอน และเนื้อหา แก่นักศึกษาครูคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง รวมทั้งผลการศึกษาของแสงเดือน เจริญฉิม และ กนิษฐา เชาว์วัฒนกุล (2565) ที่ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ส่งเสริมความสามารถการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับนิสิตครูระดับปริญญาตรี สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

องค์ความรู้ใหม่

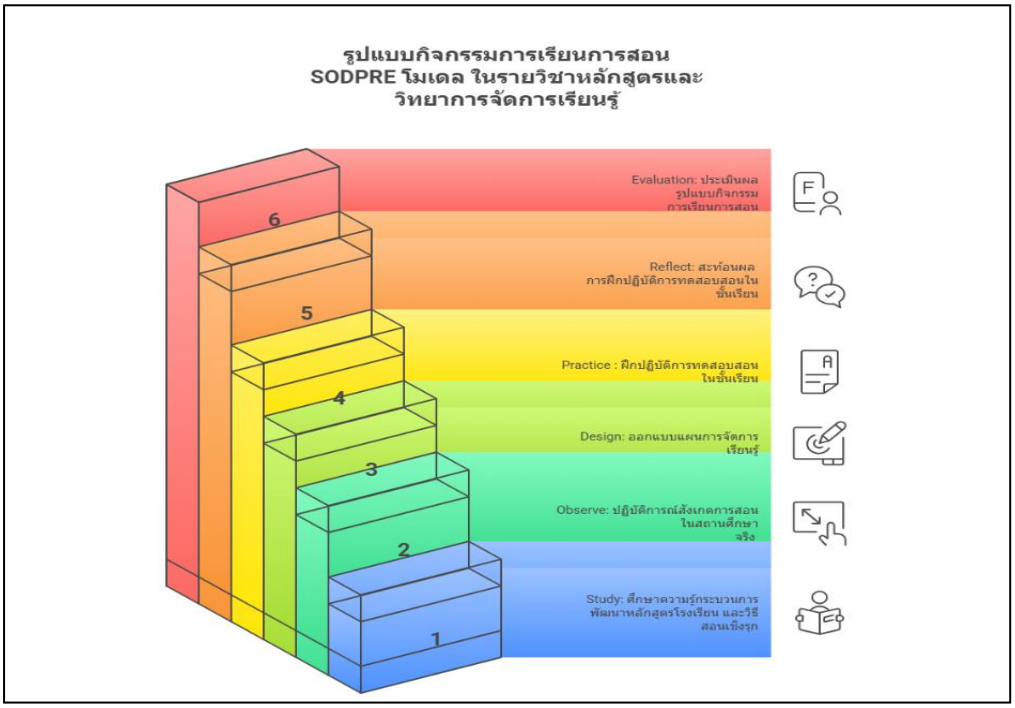

ภาพที่ 4 นวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน SODPRE โมเดล

สรุป

นวัตกรรมด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน ภายใต้ชื่อ รูปแบบกิจกรรมการเรียน การสอน SODPRE โมเดล ในรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้ สำหรับนิสิตครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ไม่เพียงแต่เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของนิสิตครู

เท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบคิดในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนเชิงรุกในรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อการนำนวัตกรรมการเรียนการสอนไปใช้

1. ด้านการพัฒนานิสิตครู ควรบูรณาการ SODPRE โมเดลในรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นิสิตได้ฝึกฝนทักษะครูครบวงจร และควรส่งเสริมให้นิสิตครูใช้การสะท้อนคิด และการประเมินผล เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองต่อเนื่อง

2. ด้านสถานศึกษา โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้นิสิตครูได้ สังเกต (Observe) และฝึกสอน (Practice) ในสภาพจริง เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ และครูพี่เลี้ยงและผู้บริหารควรมีบทบาทเป็น “โค้ช” ร่วมสะท้อนผลและพัฒนานิสิตครูอย่างเป็นระบบ

3. ด้านการวิจัยและพัฒนา ควรมีการศึกษาประสิทธิผลของการใช้ SODPRE โมเดลต่อการพัฒนาสมรรถนะครูผู้สอนในระยะยาว อาจขยายผลการประยุกต์ใช้โมเดลนี้กับรายวิชาอื่น ๆ หรือการพัฒนาบุคลากรครูในระบบโรงเรียน

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาผลกระทบในการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของนิสิตครูในมิติต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรครู สำหรับการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีที่เน้นสมรรถนะ (OBE)

เอกสารอ้างอิง

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2565). หลักสูตรการศึกษาบัณฑิต พ.ศ. 2565. สงขลา: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุรวีร์ เพียรเพชรเลิศ กฤช สินธนะกุล และ จิรพันธุ์ ศรีสมพันธุ์. (2565). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบสมรรถนะเชิงรุกบนสภาพแวดล้อมออนไลน์ เพื่อพัฒนานักศึกษาครูคอมพิวเตอร์ศึกษาแบบทีแพค ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง. Journal of Roi Kaensarn Academi, 7(6), 390-408.

แสงเดือน เจริญฉิมและ กนิษฐา เชาว์วัฒนกุล. (2566). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ที่ส่งเสริมความสามารถการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนิสิตครู. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 14 (1); 185-202.

Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning And Development. Prentice-Hall.

Phatphon, M. (2024). Contemporary curriculum development model (2nd ed.). Leadership Center, Curriculum and Learning Innovation.

Taba, H. (1962). Curriculum development: Theory and practice. Harcourt; Brace & world.

แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย*

GUIDELINES FOR DEVELOPING WATER RESOURCES FOR PEOPLE IN THE AREA NONG OR SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION SI SATCHANALAI DISTRICT SUKHOTHAI PROVINCE

จิณณวัฒน์ รัตนโยธาสกุล[1] และ จักรวาล สุขไมตรี[2]

Jinnawat Rattanayotasakul[1] and Jagraval Sukmaitree[2]

[1-2]วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

[1-2]College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author's Email: jinnyjr.rat13@gmail.com

วันที่รับบทความ : 15 กรกฎาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 24 สิงหาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 26 สิงหาคม 2568

Received 15 July 2025; Revised 24 August 2025; Accepted 26 August 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย 2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 ท่าน ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มผู้ให้บริการและกลุ่มผู้รับบริการ โดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสังเคราะห์ตีความหาข้อสรุปในประเด็นสำคัญ และนำมาเรียบเรียงผลการศึกษาเชิงพรรณนา

Citation:

*จิณณวัฒน์ รัตนโยธาสกุล และ จักรวาล สุขไมตรี. (2568). แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 460-473.

Jinnawat Rattanayotasakul and Jagraval Sukmaitree. (2025). Guidelines For Developing Water Resources For People In The Area Nong Or Subdistrict Administrative Organization Si Satchanalai District Sukhothai Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 460-473.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านบุคคลากร แม้จะมีความร่วมมือและความพร้อมบางส่วน แต่ยังขาดความรู้เฉพาะทางและกำลังคนที่เพียงพอ

2. สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านงบประมาณ เงินทุนไม่เพียงพอ ทำให้โครงการบางส่วนต้องเลื่อนหรือจำกัดขอบเขตการดำเนินงาน

3. สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ขาดแคลนเครื่องมือและเครื่องจักร โดยเฉพาะจากข้อจำกัดงบประมาณภายใน

4. สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านการบริหารจัดการ กระบวนการซับซ้อน ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และทรัพยากรไม่ทั่วถึง

คำสำคัญ: น้ำ, ปัญหาทรัพยากรน้ำ, การพัฒนา

Abstract

This research aims to (1) study the problems related to water resource development among residents in the Nong O Subdistrict Administrative Organization, Si Satchanalai District, Sukhothai Province, and (2) identify potential approaches for improving water resource development in the same area. The study employs a qualitative research methodology, involving in-depth interviews with 17 key informants divided into two groups: service providers and service recipients. Data were analyzed through synthesis and interpretation to derive key findings, which were presented descriptively.

The results reveal several challenges in water resource development:

1. Personnel – although some collaboration and readiness exist, there is still a lack of specialized knowledge and sufficient manpower;

2. Budget – limited financial resources have led to project delays and reduced scope of operations;

3. Equipment and Materials – shortages of tools and machinery persist, mainly due to internal budget constraints;

4. Management – the administrative processes are complex, there is limited community participation, and resource distribution is uneven.

Keywords: water, water resource problems, development

บทนำ

เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจการเข้าถึงน้ำสะอาดและระบบสุขาภิบาลที่ได้มาตรฐานจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับประเทศและระดับโลก โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 6 ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งมุ่งเน้นให้ทุกคนสามารถเข้าถึงน้ำสะอาดและสุขาภิบาลที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ภาครัฐไทยได้ส่งเสริมการจัดตั้งระบบประปาหมู่บ้าน ขยายเขตบริการของการประปาภูมิภาคและการประปานครหลวง รวมถึงการกำหนดมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากโรงงานให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล อีกทั้งยังบรรจุเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2565) และแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาระบบน้ำของประเทศให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในปัจจุบันและอนาคต

เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านการจัดการน้ำของคณะกรรมการลุ่มน้ำและคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัดสุโขทัย พ.ศ. 2566–2570 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ 4 คือ การพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำและการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ควบคู่กับการรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้ง ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ระดับประเทศและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ ได้นำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 6 ว่าด้วยการบริหารจัดการน้ำ โดยพื้นที่ตำบลหนองอ้อมีแหล่งน้ำหลากหลายประเภท ทั้งแหล่งน้ำผิวดิน น้ำใต้ดิน บ่อน้ำตื้น บ่อบาดาล อ่างเก็บน้ำ และสระน้ำ อีกทั้งมีแม่น้ำยมไหลผ่านทั้ง 8 หมู่บ้าน ซึ่งโดยรวมมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ยังคงเผชิญปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

จากสถานการณ์ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำในพื้นที่ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชน โดยมุ่งวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการแหล่งน้ำผ่านกรอบแนวคิด 4Ms ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ เพื่อหาแนวทางส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงน้ำสะอาดและระบบสุขาภิบาลที่ได้มาตรฐาน อันนำไปสู่การจัดการทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพ ทั่วถึง และยั่งยืนในระดับชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี จากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2550) ได้กล่าวถึง “การพัฒนา” โดยอ้างถึงว่าได้ความหมายต่าง ๆ เหล่านี้ จากเอกสารฉบับหนึ่งดังนี้ ความหมายแรก คือ การพัฒนาตามความหมายจากรูปศัพท์ที่ปรากฏในพจนานุกรม ระบุ ๆ ไว้ว่า “ทำให้เจริญ” คือ ทำให้เติบโตงอกงามและมากขึ้น หรือการเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่ขยายตัวขึ้น

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

สังคมกับการบริหารเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะการบริหารเป็นสิ่งที่สำคัญที่จำเป็นทำให้สังคมเจริญก้าวหน้า การบริหารงานเป็นกิจกรรมที่จะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงการบริหารงานจึงเป็นกิจกรรมขององค์การในสังคมที่จำเป็นจะต้องมีอยู่ในการดำเนินงานในองค์การ ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นผู้กำหนดจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานในสังคม และนอกจากนั้น การบริหารจึงควรเป็นกิจกรรมที่ต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นระบบที่มี

ประสิทธิภาพ การบริหารเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ไม่สามารถแยกออกจากสังคมได้ เนื่องจากเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยให้สังคมพัฒนาและก้าวหน้า การบริหารเป็นกิจกรรมที่จำเป็นในองค์กร เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมนุษย์เป็นผู้กำหนดเป้าหมายและวางแผนการดำเนินงานในแต่ละองค์กร ดังนั้น การบริหารจึงต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพและต้องมีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ดังนี้ พงศ์สัณห์ ศรีสมทรัพย์ (2526 อ้างถึงใน สุภรณ์ วิชัย, 2546 : 31) อธิบายว่า การบริหารเป็นการดำเนินงานหรือขบวนการใด ๆ ของบุคคลทั้งแก่ 2 คนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ อาจใช้เทคโนโลยี ที่ทันสมัยใช้ระบบการร่วมมือประสานงานที่มีประสิทธิภาพเข้ามาช่วย

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำบนดิน หรือที่เรียกว่าแหล่งน้ำผิวดิน (Surface water) เป็นแหล่งน้ำที่เราพบมากที่สุดและใช้มากที่สุด แหล่งน้ำผิวดินแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ น้ำจืดและน้ำเค็ม แหล่งน้ำผิวดินที่เรารู้จัก เช่น แม่น้ำ ทะเลสาบ ลำคลอง บึง โดยส่วนใหญ่จะเป็นแอ่งขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศนั้น ๆ

แหล่งน้ำใต้ดินหรือที่เรารู้จักว่าแหล่งน้ำบาดาล (Ground water) น้ำใต้ดินเป็นน้ำที่เกิดจากการซึมของน้ำบนผิวดิน โดยน้ำเหล่านี้อยู่ในระหว่างชั้นดิน ซึ่งอาจเกิดจากน้ำฝนและมีการไหลลงไปสะสมในชั้นดินใต้ผิวโลก น้ำใต้ดินจะมีความสะอาดเนื่องจากมีการกรองด้วยดินและหินตามชั้นดินต่าง ๆ ดินชั้นบนจะมีช่องว่างและรูพรุนในดินไม่มากนัก ทำให้น้ำสามารถไหลลงไปสู่บริเวณชั้นดินที่มีการกักเก็บน้ำบาดาล ที่เรียกว่า ชั้นหินอุ้มน้ำ (ฟิสิกส์ราชมงคล. แหล่งน้ำธรรมชาติบนโลก, 2563)

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ

การสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำขวางกั้นลำธาร ลำห้วย หรือแม่น้ำไว้ ก็เป็นอีกวิธีหนึ่ง ที่ทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ขึ้นเหนือเขื่อน ซึ่งนอกจากจะทำให้มีน้ำใช้เพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอแล้ว ยังเป็นการบรรเทาน้ำท่วมพื้นที่ลุ่ม ของฝั่งลำน้ำทางด้านท้ายเขื่อนได้ด้วย นอกจากนั้น การขุดสระขนาดใหญ่ การทำคลองส่งน้ำ จากอ่างเก็บน้ำ หรือจากแหล่งน้ำเหนือฝาย เพื่อส่งเข้าไร่นา และการสูบน้ำจากแหล่งน้ำที่มีระดับต่ำ ส่งขึ้นคลองส่งน้ำ นำไปใช้ในการ

เพาะปลูกพืช ก็เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำด้วยเช่นเดียวกัน (นายทนุศักดิ์ อุดเต็นและคณะ, โครงการการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำในระบบประปา, 2557)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 17 คน ประกอบไปด้วย

1.1 กลุ่มผู้ให้บริการ คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ สภา อบต.หนองอ้อ หัวหน้าส่วนข้าราชการ บุคลากร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 10 คน

1.2 กลุ่มผู้รับบริการ ประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ กลุ่มผู้นำชุมชน ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จำนวน 7 คน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ผู้วิจัยได้ศึกษาขอบเขตด้านพื้นที่ในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย แบ่งออกเป็น 9 หมู่บ้าน คือ

2.1 หมู่ 1 บ้านป่ายาง
2.2 หมู่ 2 บ้านคลองปากร้าว
2.3 หมู่ 3 บ้านหนองอ้อ
2.4 หมู่ 4 บ้านหนองอ้อ
2.5 หมู่ 5 บ้านเกาะน้อย
2.6 หมู่ 6 บ้านเกาะน้อย
2.7 หมู่ 7 บ้านดงยาง
2.9 หมู่ 8 บ้านปางถ่าน
2.9 หมู่ 9 บ้านบำเพ็ญพัฒนา

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการวิจัยครั้งนี้ทำการวิจัย และเก็บข้อมูลในช่วง ระหว่างเดือน กันยายน พ.ศ. 2567 ถึง เดือน มีนาคม 2568

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ชาย โพธิสิตา, 2562) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายวางแผนในการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงประจักษ์ โดยขอหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสวนสุนันทา เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. ผู้วิจัยโทรศัพท์ประสานงานกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเบื้องต้นก่อนเพื่อนัดหมาย วันเวลา สถานที่เพื่อเข้าทำการสัมภาษณ์จำนวน 17 คน โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling)

3. ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเข้าสัมภาษณ์ พร้อมชี้แจงวันนัดหมาย และสถานที่ในการเข้า สัมภาษณ์ ถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนโดยอาศัยการจดบันทึกการบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ และบันทึกภาพร่วมกับผู้ให้สัมภาษณ์

4. ทำการตรวจสอบและคัดแยกข้อมูลตามที่ได้กำหนดไว้ไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากการสังเกต บันทึก สัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัยใช้การจัดเรียง ข้อมูลตามเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำ ของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ตามลำดับ ดังนี้

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียงมาถอดบทเรียนและจัดกลุ่มของข้อมูลตามเนื้อหา ส่วนข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกนำมาขัดเกลาและเรียบเรียงลำดับตามเนื้อหาเช่นกัน สำหรับการบันทึกภาพนิ่งและ

ภาพเคลื่อนไหวได้ใช้วิธีจัดเก็บไฟล์ภาพต่าง ๆ ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์โดยตั้งชื่อข้อมูลตามเวลา สถานที่และเนื้อหาให้ครบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การจัดแสดงข้อมูล (Data Display) หลังจากจัดระเบียบข้อมูลแล้วเสร็จ ผู้วิจัยนำข้อมูลเหล่านั้น มาจัดแสดงด้วยการพิมพ์เนื้อหาจากเครื่องคอมพิวเตอร์ และแสดงภาพทางหน้าจอคอมพิวเตอร์ ต่อจากนั้นทำการ คัดเลือกเนื้อหาและภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อร้อยเรียงเรื่องราวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามลำดับเหตุการณ์ และลำดับกิจกรรมที่สอดคล้องกับการลงเก็บข้อมูลเชิงพื้นพื้นที่

3. การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification) โดยการสังเคราะห์ ตีความ หาข้อสรุป จากข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ใน ขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เทียบเคียงกับภาพถ่ายที่ได้มา และจากการจดบันทึกแล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาอภิปรายผลร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นน้ำผลการวิจัยที่สรุปและตีความมาเรียบเรียงเป็นผลการศึกษา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษา สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ดังนี้

สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านบุคลากร พบว่า ปัญหาด้านบุคลากรในการพัฒนาแหล่งน้ำของตำบลหนองอ้อนั้น มีทั้งจุดแข็งในเรื่องความพร้อมพื้นฐานและการร่วมมือกันในบางด้าน แต่ก็มีข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความครอบคลุมและประสิทธิภาพของงานพัฒนาแหล่งน้ำ

สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านเงินหรือด้านงบประมาณ พบว่า สภาพปัญหาด้านงบประมาณในการพัฒนาแหล่งน้ำในเขตอบต.หนองอ้อ มีแนวโน้มที่เงินทุนที่ได้รับไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินโครงการในระดับที่ต้องการ ส่งผลให้การพัฒนาต้องอยู่ในขอบเขตที่สามารถรองรับได้ และบางโครงการที่จำเป็นหรือเร่งด่วนอาจถูกเลื่อนออกไปหรือจำกัดการพัฒนาไว้

สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า สภาพปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ในการพัฒนาแหล่งน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อนั้น พบว่ามีการขาดแคลนเครื่องมือและเครื่องจักรที่จำเป็น ปัญหานี้ส่วนใหญ่เกิดจากข้อจำกัดด้านงบประมาณภายในองค์กร ทำให้ต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเพื่อให้โครงการดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ปัญหาด้านการบริหารจัดการแหล่งน้ำในเขต อบต. หนองอ้อนั้นเกิดจากความซับซ้อนของกระบวนการอนุมัติ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร รวมถึงการขาดความรู้เฉพาะทางและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขร่วมกันทั้งภายในและภายนอกองค์กร

2. ผลการศึกษา แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำ ของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ดังนี้

แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านบุคลากร พบว่า แนวทางด้านบุคลากรจึงเน้นการเสริมสร้างและเพิ่มจำนวนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญพร้อมกับการประสานงานกับชุมชนเพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างเป็นระบบและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่

แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านเงินหรือด้านงบประมาณ พบว่า ควรจัดทำแผนงบประมาณที่ชัดเจนและครอบคลุม ควรมีการวางแผนงบประมาณที่รวมทุกความต้องการของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในระดับท้องถิ่น และการประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนเพิ่มเติม ควรพัฒนากลไกการประสานงานกับหน่วยงานทางภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อขอรับการสนับสนุนเงินทุนและทรัพยากรเพิ่มเติมที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการ

แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ควรมีการวางแผนความต้องการวัสดุอุปกรณ์อย่างชัดเจน แม้ว่าปัจจุบันจะมีอุปกรณ์เพียงพออยู่แล้วแต่การจัดทำงบประมาณและกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างอย่างโปร่งใสจะจะช่วยเสริมความมั่นใจและความต่อเนื่องในการพัฒนาแหล่งน้ำ

แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านการบริหารจัดการ พบว่า จำเป็นต้องมีการวางแผนครอบคลุมทุกมิติของแหล่งน้ำควรได้รับการบูรณาการเข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่น ควรมีการ

เจรจาอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกเพื่อเร่งรัดกระบวนการอนุมัติและจัดสรรงบประมาณ และการดำเนินงานจะได้เกิดความรวดเร็วอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีปัจจัยสำคัญหลายด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการพัฒนา ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวเนื่องกันและส่งผลต่อกันเป็นลูกโซ่ ทั้งนี้เป็นเพราะการพัฒนาแหล่งน้ำต้องอาศัยการบูรณาการของหลายภาคส่วน ทั้งในด้านกำลังคน ความรู้เฉพาะทาง ทรัพยากร และโครงสร้างการบริหารที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของชุมชนท้องถิ่นที่มีข้อจำกัดเชิงระบบ สอดคล้องกับแนวคิด 4M ได้แก่ Man, Money, Material และ Management ที่วรวัฒน์ สิงหาด (2567) ได้นำเสนอไว้ว่าเป็นกรอบสำคัญในการพิจารณาการดำเนินงานโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในระดับชุมชน และยังสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมของพงศ์สัณห์ ศรีสมทรัพย์ (2526 อ้างถึงใน สุภรณ์ วิชัย, 2546) ที่เน้นการมีส่วนร่วม การจัดสรรทรัพยากร และการบริหารที่มีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในพื้นที่ศึกษาควรเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดการงบประมาณอย่างเป็นระบบ การวางแผนวัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องกับความต้องการจริง และการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งนี้เป็นเพราะแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่สามารถดำเนินการแบบแยกส่วนได้ แต่ต้องอาศัยความเข้าใจในบริบทท้องถิ่น และการสนับสนุนทั้งจากภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ 6 ที่มุ่งให้ประชาชนเข้าถึงน้ำสะอาดและมีระบบสุขาภิบาลที่ดีอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนายทนุศักดิ์ อุดเต็น และคณะ (2557) ที่เสนอให้การพัฒนาแหล่งน้ำต้องอาศัยวิธีการหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเขื่อน ขุดสระ ทำคลองส่งน้ำ หรือการบริหารจัดการร่วมกับชุมชนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

1. ความสำคัญของการบริหารจัดการน้ำต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่น เข้าใจถึงบทบาทของน้ำสะอาดและระบบสุขาภิบาลที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน เชื่อมโยงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG เป้าหมายที่ 6) เข้ากับนโยบายและแผนงานของภาครัฐในระดับชาติและท้องถิ่น

2. การประยุกต์ใช้แนวคิด 4M ในการวิเคราะห์การพัฒนาแหล่งน้ำในชุมชน ได้ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัจจัยด้านบุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ(Management) ที่มีผลต่อความสำเร็จหรืออุปสรรคของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ

3. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กับปัญหาชุมชน เรียนรู้ขั้นตอนการออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เห็นตัวอย่างการใช้เครื่องมือวิจัย เช่น บันทึกเสียง ภาพถ่าย การสังเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนามสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำ ของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในทุกด้าน ทั้งบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขและบูรณาการอย่างรัดกุม เพื่อให้การพัฒนาแหล่งน้ำมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมทุกความต้องการและยั่งยืนในระยะยาว ในด้าน บุคลากรมีค่อนข้างจำกัดในเรื่องจำนวนและทักษะเฉพาะทางด้านเงินหรืองบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดส่งผลให้การดำเนินโครงการมีขอบเขตจำกัดไม่ครอบคลุมความต้องการตามเป้าหมาย วัสดุปกรณ์บางส่วนเกิดจากข้อจำกัดของงบประมาณภายในทำให้ไม่สามารถจัดหาเครื่องมือหรือเครื่องจักรที่เพียงพอต่อการพัฒนาที่ความซับซ้อนและขนาดใหญ่ ด้านการบริหารจัดการแม้มีแผนงานและกรอบดำเนินงานที่ชัดเจนแต่ยังเผชิญกับความท้าทายในด้านการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก

แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำ ของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ควรจัดสรรบุคลากรที่มีคุณสมบัติเฉพาะทางและมีศักยภาพด้านเทคนิควรวมถึงมีระบบฝึกอบรมพัฒนาความรู้เพื่อให้มีความเข้าใจในงานพัฒนาแหล่งน้ำ

และควรจัดทำแผงงบประมาณที่ชัดเจนและครอบคลุมทุกความต้องการของโครงสร้างพัฒนาแหล่งน้ำแม้ว่าวัสดุพื้นฐานในเขตจะเพียงพอสำหรับการดำเนินงาน ในระดับพื้นฐานแต่การนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาเป็นการสนับสนุนเพิ่มเติมที่จะช่วยให้การพัฒนาแหล่งน้ำเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและควรมุ่งเน้นการวางแผนบูรณาการของโครงการอย่างครอบคลุมประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนรวมถึงการจัดทำระบบติดตามผลเพื่อให้การบริหารจัดการแหล่งน้ำตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ข้อมูลในการชี้สถานการณ์ การจัดการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1. ควรจะจัดสรรบุคลากรที่มีคุณสมบัติเฉพาะทางและมีศักยภาพด้านเทคนิครวมถึงระบบการฝึกอบรมพัฒนาความรู้เพื่อให้มีความเข้าใจในงานพัฒนาแหล่งน้ำโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนในพื้นที่

2. ควรมีการจัดซื้อจัดจ้าง เครื่องจักร อุปกรณ์การทำงาน เพิ่มเติม และโปร่งใส อาจมีการขอสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือจากภาครัฐเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถดำเนินงานต่อไป

3. ควรวางแผนบูรณาการของโครงการอย่างครอบคลุมและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และแจ้งให้ประชาชนในพื้นที่ทราบถึงความจำเป็น ในการจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่อง ดังนี้

1. การศึกษาปัจจัย และสภาพปัญหา ที่ส่งผลกระทบต่อบุคลากรที่ปฏิบัติงาน เช่น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพร่างกาย ปัจจัยทางด้านครอบครัว และเวลาในการทำงาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของบุคลากรได้

2. ควรศึกษาศักยภาพทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น โครงสร้างภูมิศาสตร์ต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบ ความล่าช้าต่อการดำเนินงาน หรือจัดทำโครงการ

3. การศึกษา การขอใช้พื้นที่เพิ่มเติม เช่น การจัดทำโครงการบางส่วนในพื้นที่ ต้องขออนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อน ถึงจะสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

ทศพล กฤตยพิสิฐ. (2550). การพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ที่เปลี่ยนแปลงไป. กรุงเทพธุรกิจ. เรียกใช้เมื่อ 23 สิงหาคม 2568 จาก https://www.bangkokbiznews.com

ชาย โพธิสิตา. (2562). ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ทนุศักดิ์ อุดเต็น และคณะ. (2557). โครงการการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำในระบบประปาภูเขาของชุมชนลัวะบ้านนากึ๋น หมู่ 5 ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.

พงศ์สัณห์ ศรีสมทรัพย์. (2546). ปัญหาการบริหารงานคลังขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ฟิสิกส์ราชมงคล. (2563). แหล่งน้ำธรรมชาติบนโลก. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2563 จาก http://www.rmutphysics.com

วรวัฒน์ สิงหาด. (2567). กรณีศึกษารายกรณี (Case study) โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 ระหว่างวันที่ 25–26 กรกฎาคม 2567. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ.

ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2559). เป้าหมายที่ 6 สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาลให้มีการจัดการอย่างยั่งยืนและมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน (พ.ศ. 2559–2567).

สุภรณ์ วิชัย. (2546). ปัญหาการจัดเก็บรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560–2565. กรุงเทพมหานคร: สศช.

สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (2561). แผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580). กรุงเทพมหานคร: สทนช.

สำนักงานจังหวัดสุโขทัย. (2566). แผนพัฒนาจังหวัดสุโขทัย (พ.ศ. 2566–2570): ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. สุโขทัย: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด.

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2556–2560 (ฉบับทบทวน ครั้งที่ 1/2566) ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการเรื่องน้ำ. สุโขทัย: อบต. หนองอ้อ.

องค์การสหประชาชาติ. (2558). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน: SDGs. เรียกใช้เมื่อ 23 สิงหาคม 2568 จาก https://thailand.un.org/th/sdgs

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา*

ACTIVITIES TO PROMOTE LEARNING OF INTEGRATED BUDDHIST CULTURAL ECOLOGY FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS UNDER THE OFFICE OF PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA

ณัชชา อมราภรณ์[1], พระสุรชัย สุรชโย[2], ระวิง เรืองสังข์[3], พระครูภัทรธรรมคุณ[4] และ อินถา ศิริวรรณ[5]

Natcha Amaraporn[1], Phrasurachai Surachayo[2], Rawing Ruangsangka[3], Phrakhru Phattharathammakhun[4] and Intha Siriwan[5]

[1-5]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-5]Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: littlelittleme1212@gmail.com

วันที่รับบทความ : 16 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 21 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 23 กันยายน 2568

Received 16 September 2025; Revised 21 September 2025; Accepted 23 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อเสนอกิจกรรม

Citation:

* ณัชชา อมราภรณ์, พระสุรชัย สุรชโย, ระวิง เรืองสังข์, พระครูภัทรธรรมคุณ และ อินถา ศิริวรรณ. (2568). กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 474-499.

Natcha Amaraporn, Phrasurachai Surachayo, Rawing Ruangsangka, Phrakhru Phattharathammakhun and Intha Siriwan. (2025). Activities To Promote Learning Of Integrated Buddhist Cultural Ecology For Secondary School Students Under The Office Of Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Education Service Area. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 474-499.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน จากโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จำนวน 15 คน สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน และสอบถามผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนจากการเข้าร่วมกิจกรรม เครื่องวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ แบบประชุมสนทนากลุ่มย่อย และแบบประเมินกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่ชัดเจน โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์สำคัญของประเทศไทย มีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จำลอง เป็นพิพิธภัณฑ์ของโรงเรียนซึ่งส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรงโดยให้ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภูมิใจ ในมรดกทางความคิดการสร้างสรรค์ โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แต่ยังขาดการบูรณาการหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

2. การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 กิจกรรมโดยการบูรณาการหลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน 2) เวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการผ่านเว็ปไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึงกำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ และกราบนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้นำในกิจกรรมร่วมกันประเมินกิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบนเนอร์ข่าวของโรงเรียนประชาสัมพันธ์ในเว็ปไซต์โรงเรียน

3. กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยมีผลการประเมินจากผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมโดยภาพรวม 2 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน เน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ

คำสำคัญ: กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้, นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธ, บูรณาการ

Abstract

Research on Activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office The objectives are 1) to study activities to promote learning about cultural ecology of secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office 2) to develop activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office 3) to propose activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office Conduct qualitative research and action research The group of key informants was 15 administrators, teachers, and students from Ayutthaya Wittayalai School. Group discussions with 10 experts and questions with administrators, teachers, and students in

the educational institution. Under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office, 50 people participated in the activity. The research tools are interviews, small group discussion formats. and activity assessment form

The research results found that

1. Results of the study of activities to promote learning about cultural ecology of secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office by visiting the interview area at Ayutthaya Wittayalai School. The school has clear activities to promote learning about cultural ecology. The school is close to important historical learning sites of Thailand. There is a historical learning resource, a replica of the school's museum, which promotes continuous historical learning activities. Encourage students to learn about culture on their own as a direct experience by studying, researching, and analyzing local arts and culture. to be proud In the legacy of creative ideas The school is close to cultural learning resources such as the Chao Sam Phraya National Museum. Dutch House Museum Thai Ship Museum, etc., but there is still a lack of integration of Buddhist principles. The researcher has therefore proposed activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office By integrating activities based on the 7 principles of Sappaya and activities promoting the 4 principles of meditation.

2. Developing activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office The researcher has developed activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office, there are 2 activities by integrating the principles of Sappaya 7 and the principles of Bhavana 4, namely 1) the activity of giving alms to monks Listen to Thai music in the garden. 2) Have a creative candlelight procession in school. By meeting with representatives of the management Teachers and students participate in

activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology through the school website. Public relations signboard and the sound of the school line so that administrators, teachers, and students are aware of the schedule and preparation for participating in activities. Prepare the place and invited the monks to take the lead in the activities to jointly evaluate the activities and write a summary as a school news banner for public relations on the school website.

3. Activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office There are evaluation results from administrators, teachers, and students in educational institutions. Under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office, a total of 50 people participated in the overall activities in 2 areas, found to be at the highest level. The activities promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office, including the activity of giving alms to monks Listen to Thai music in the garden and creative candlelight procession activities in schools Emphasis is given to students to promote and pass on Buddhism. Learn about Buddhism in school Know how to sacrifice things in the giving culture of Buddhists. Learn with fun, discuss Dhamma, listen to sermons or sermons from monks that can be integrated into everyday life. Gain mindfulness and wisdom from listening to Dhamma from monks. Learned about Buddhist culture and passed on Buddhism. Perform their duties perfectly received physical training Learned from real experience from practice.

Keywords: Activities to promote learning, Buddhist cultural ecology, Integration

บทนำ

มนุษย์ดำรงชีพอยู่ร่วมกับธรรมชาติเช่นเดียวกับสรรพสัตว์ทั้งหลาย แต่การดำรงชีพของมนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นก็คือ มีความสามารถในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติแวดล้อมได้ เรียกว่า “วัฒนธรรม” วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการควบคุม

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมักจะทวีความซับซ้อนในการพัฒนาขีดความสามารถเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า“เทคโนโลยี” ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาสังคมจนเจริญก้าวหน้ามาจนถึงปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม จากผลการพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อมเริ่มเสียสมดุลลง ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น และการบริโภคใช้สอยธรรมชาติจนทำให้เกิดภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษทั้งในดิน น้ำ ป่า อากาศ ธรรมชาติ ในยุคปัจจุบันได้เข้าสู่ยุควิกฤติ และอาจจะก้าวเดินไปสู่ความหายนะของโลกในที่สุด ถึงกระนั้น เราไม่อาจแยกขาดจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติได้ ดังคำกล่าวว่า “สิ่งแวดล้อม คือที่ที่เราทุกคนอาศัยอยู่และการพัฒนา ก็คือ สิ่งที่เราทุกคนพยายามที่จะปรับปรุงที่อยู่อาศัยของเรา แต่ทั้งสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาจะต้องแยกออกจากกันอย่างชัดเจน” ดังนั้น มนุษย์จะต้องเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ในการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่สมดุล โดยใช้องค์ความรู้ในเรื่องนิเวศเนื่องด้วยความรู้เรื่องนิเวศวิทยาเป็นศาสตร์สมัยใหม่ที่ทำการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ (ณฤณีย์ ศรีสุข, 2564)

นิเวศวิทยา วัฒนธรรม (cultural ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทาง สังคมวัฒนธรรม จูเลียน สจ๊วด (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญ คือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไข สจ๊วด มอง "วัฒนธรรม" ว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัวเข้า กับสภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น ในสังคมดั้งเดิม (primitive societies) มนุษย์มีวิถีการผลิตแบบล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร โดยปกติแล้วผู้หญิงจะเป็นผู้เก็บหาอาหารและผู้ชายเป็นออกล่าสัตว์ การแบ่งแยกงานในลักษณะเช่นนี้มิได้เป็นเพราะผู้ชายมีร่างกายแข็งแรงกว่า แต่เป็นเพราะผู้หญิงต้องใช้เวลาดูแลลูกในขณะที่ผู้ชายสามารถเดินทางไกลและจากบ้านไปได้เป็นระยะเวลานาน

ตาม ทัศนะของสจ๊วด มนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมวางอยู่บนรากฐานของเหตุผล แต่เป็นเพราะว่าสภาพการณ์และสภาวะแวดล้อมมีความแตกต่างกันออกไป วัฒนธรรมสองวัฒนธรรมจึงมีพื้นฐานของการปรับตัว การแก้ปัญหาและมีวิวัฒนาการแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมของกลุ่มที่ตั้งรกรากอยู่ใกล้ทะเล ย่อมมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือยังชีพประเภทเบ็ด แห อวน ฉมวก เรือ และมีการพัฒนาสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการเดินทะเลและการจับปลา ในขณะเดียวกันชนกลุ่มอื่นที่ตั้งรกรากอยู่ในเขตป่าดงดิบ อาจมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเพื่อใช้ในการยังชีพแตกต่างกันออกไป เช่น หอก ธนู เพื่อใช้ในการล่าสัตว์และหาอาหาร กลุ่มชนทั้งสองกลุ่มนี้ย่อมต้องมีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน (นิเวศวิทยา, 2566)

ในการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญและสามารถช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งในหลายโรงเรียนผู้บริหารไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก ซึ่งมักจะถูกมองว่าการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนยังไม่มีความจำเป็นและถ้าจะทำก็ต้องใช้งบประมาณการดำเนินการมาก หรือเมื่อได้จัดทำแล้วการดูแลรักษาก็ต้องใช้งบประมาณที่ต่อเนื่อง จึงทำให้โรงเรียนบางแห่งไม่ค่อยจะทำการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีสภาพที่ดี และมักจะเน้นเฉพาะด้านวิชาการที่อยู่ในห้องเรียน หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ที่เป็นงานหลักในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น จึงทำให้สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของโรงเรียนยังอยู่ในเกณฑ์ที่ยังไม่ได้มาตรฐาน และยังไม่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีของนักเรียน (สมนึก สุระกุล, 2549)

สำหรับความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อม” ในทางพระพุทธศาสนา คือ สิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ทั้งในด้านการดำรงชีวิต เป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งยารักษาโรค และเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การอบรมพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา รวมทั้งเป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ ทั้งทางประสาทสัมผัสและทางใจ สรุปได้ว่า ความหมายของคำว่า “ปฏิรูปเทสวาสะ” หมายถึง การอยู่ในประเทศหรือถิ่นที่เหมาะที่ควร หรือการอยู่ในประเทศอันควร และการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ดีแต่ละแห่งจะมีบทบาทและทำหน้าที่แตกต่างกัน เช่น เป็นที่เหมาะแก่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ต้นไม้ แม่น้ำ สัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งพืชสมุนไพรต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ปราสาท อาคาร บ้านเรือน เป็นต้น

จากผลการวิจัย ของณัฐภัค อุทโท ที่ได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน พบว่า 1) สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันของการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพซึ่งต้องปรับปรุงให้ดีขึ้นตามลำดับ ได้แก่ การจัดห้องสุขา การจัดห้องเรียน การจัดบริเวณโรงเรียน การจัดอาคารเรียน และการจัดโรงอาหาร 2) สภาพที่ควรจะเป็นในความคาดหวังของการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพ ซึ่งต้องให้มีการพัฒนาตามลำดับ ได้แก่ การจัดโรงอาหาร การจัดห้องเรียน การจัดบริเวณ

โรงเรียน การจัดอาคารเรียน การจัดห้องสุขา และ 3) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาของการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพต้องการพัฒนาตามลำดับ ได้แก่ การจัดห้องสุขา การจัดห้องเรียน การจัดบริเวณโรงเรียน การจัดอาคารเรียน และการจัดโรงอาหาร ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพ การจัดห้องสุขา ดังนี้ ห้องสุขาสะอาดไม่มีกลิ่นเหม็น มีสีสันสวยสดใส ปลูกต้นไม้ข้างห้องน้ำ และมีกระดาษชำระ การจัดห้องเรียน ดังนี้ มีแอร์ในห้องเรียนจัดโต๊ะเรียนใหม่ให้เป็นระบบระเบียบ มีสีสันสวยงาม และมีความสะอาดของห้องเรียน การจัดบริเวณโรงเรียน ดังนี้ ปลูกต้นไม้จะได้ร่มรื่น สนามฟุตบอลเป็นสนามหญ้ามีความสวยงาม มีสีสันสวยงาม และมีสนามเด็กเล่นเครื่องเล่นต่าง ๆ การจัดอาคารเรียน ดังนี้ ทาสีสวยงามสบายตา ทำความสะอาดอาคาร และจัดบอร์ดและการจัดโรงอาหาร ดังนี้ ดูแลรักษาความสะอาดของโรงอาหาร ทาสีโต๊ะรับประทานอาหารใหม่มีโทรทัศน์ดูข่าวสาร มีการแสดงบนเวทีทุกวัน โรงอาหารมีความปลอดภัยจัดโต๊ะอาหารให้เป็นระเบียบ (ณัฐภัค อุทโท, 2558) ซึ่งหากมีการได้นำหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม คือ สัปปายะ 7 อาจจะทำให้ปัญหาที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนหมดไป หรือลดน้อยลงได้

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นคุณค่าและประโยชน์เป็นอย่างยิ่งในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน เยาวชนได้เรียนรู้ระบบนิเวศ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มนุษย์ ใช้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์และแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ทำให้เข้าใจการเรียนรู้ธรรมชาติ วัฒนธรรมที่ช่วยให้อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติรวมถึงวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อเสนอกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยใช้ประชากรทั้งหมดที่เข้าร่วมกิจกรรมใน 2 กิจกรรม ได้แก่ 1) ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน 2) ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

1) สัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหาร ครู และผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม จำนวน 15 คน โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) ตามคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีประสบการณ์บริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม ได้แก่

1. ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน
2. ครู จำนวน 10 คน
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม จำนวน 3 คน

2) สนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน ของกลุ่มปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับเพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธ

บูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำแนวคิดทฤษฎีมาสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอนรายละเอียดมีดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. แบบสอบถาม

1) ศึกษาหลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2) กำหนดนิยามปฏิบัติการเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยอาศัยฐานทฤษฎีและงานวิจัย

3) ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งในการสร้างแบบสอบถามผู้วิจัยจะคำนึงถึงการสร้างแบบสอบถามให้เป็นไปตามหลักวิชาการที่ถูกต้องและการได้แบบสอบถามที่ดีมีคุณภาพมีความตรงทั้งในเชิงโครงสร้าง (construct validity) และความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) รวมทั้งความเชื่อมั่น (reliability)

4) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยดำเนินการดังนี้

4.1 นำร่างแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้น จำนวน 15 ข้อเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจแก้ไขและปรับปรุงให้มีความเหมาะสม

4.2 นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญรวมจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) การใช้ภาษาและพิจารณาว่าแบบสอบถามครอบคลุมของเนื้อหาหรือไม่โดยการหาดัชนี (index of congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าวัดได้ตรงกับนิยามปฏิบัติการ

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าวัดได้ไม่ตรงกับนิยามปฏิบัติการและ

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าวัดได้ตรงกับนิยามปฏิบัติการหรือไม่

5) พิจารณาคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปเพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้ในการวิจัยซึ่งผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 ถึง 1.00 มีจำนวน 15 รายการ และปรับปรุงแก้ไขภาษาตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การทดลองใช้ต่อไป

6) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบและการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (tryout) กับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ชุดในโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” โดยกำหนดให้นักเรียน จำนวน 30 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach’s Alpha ผลจากการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นปรากฏว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.912

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีประเด็นคำถามแบบปลายเปิด 4 ประเด็น ซึ่งได้จากผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ใน ด้าน โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ชื่อ – นามสกุล ตำแหน่ง สังกัดโรงเรียน

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ใน 3 คือ ด้าน กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม ด้านกระบวนการจัดกิจกรรม ด้านเป้าหมายของกิจกรรม

2. คู่มือการสนทนากลุ่ม

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้าคำถามการสนทนากลุ่ม

3) ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการศึกษา กำหนดจุดประสงค์ในการสร้างคำถามการสนทนากลุ่ม โดยขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ

4) สร้างคู่มือการสนทนากลุ่มตามระเบียบวิธีวิจัยให้มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

5) นำเสนอโครงร่างแบบสัมภาษณ์ต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Validity)

6) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

7) จัดพิมพ์คู่มือให้เป็นฉบับสมบูรณ์สำหรับนำไปใช้จริงเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้

ก. การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. แบบสัมภาษณ์

1) ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล เพื่อทำงานวิจัยจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษา 2) ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 15 ฉบับ และขอความอนุเคราะห์บันทึกภาพประกอบการสัมภาษณ์ 3) ดำเนินการศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2. การสนทนากลุ่ม

1) ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การกำหนดวันการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การจัดทำกำหนดการสนทนากลุ่มการประชุม ณ ห้องประชุม C 510 อาคารเรียนรวม โซน C ชั้น 5 มจร.วังน้อย พระนครศรีอยุธยา การจัดทำหนังสือเชิญประธานพร้อมคำกล่าวเปิดและคำกล่าวรายงานต่อประธาน การประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และการจัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วยแบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

2) ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย 1) การนำเสนอข้อมูลร่างกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) การ

ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) 3) การจดบันทึกรายละเอียดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และข้อเสนอแนะ การบันทึกเสียงโดยใช้อุปกรณ์ การบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง 4) การถอดเทปและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. แบบสอบถาม

1) ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามผ่าน application line ส่วนตัวในการเก็บข้อมูล เพื่อทำงานวิจัยจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบ

2) ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามผ่าน application line ส่วนตัว พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจำนวน 50 ฉบับ และขอความอนุเคราะห์ให้ตอบกลับภายใน 4 สัปดาห์

3) ดำเนินการศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) ติดต่อตามเก็บแบบสอบถามคืน การเก็บข้อมูลตามความเป็นจริงถูกต้องมากที่สุดและนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาครั้งแรกมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของคำตอบเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4) ติดต่อประสานงานไปยังโรงเรียนที่ยังไม่ส่งแบบสอบถามกลับคืน ภายหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาที่กำหนดในหนังสือขอความอนุเคราะห์ 1 สัปดาห์ และทวงถามอีกครั้งหลักจาก ทวงถามครั้งแรกไปแล้วเป็นเวลา 1 สัปดาห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1) แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2) การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

การวิจัยเชิงปริมาณ

แบบสอบถาม

1. เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาแจกแจงความถี่ของคำตอบแต่ละข้อด้วยการลงรหัสคำตอบในแต่ละข้อ ให้เป็นตัวเลขประจำแบบสอบถามทั้งหมด เพื่อเตรียมนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2. นำข้อมูลที่ลงรหัสแล้วกรอกลงในแบบฟอร์มการลงรหัสทั่วไป (general coding form) ซึ่งเป็นการเตรียมข้อมูล เพื่อส่งไปบันทึกลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

3. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

2) ข้อมูลกิจกรรมและสรุปเพื่อเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ((μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ค่าเฉลี่ยของคำตอบโดยภาพรวมรายขั้นตอน/รายด้าน และรายข้อ หรือรายกิจกรรม ที่คำนวณได้นำมาแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก
ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย
ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 1) โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่ชัดเจนเพราะโรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์สำคัญของประเทศไทย เช่น พระราชวังเก่า วัด เป็นต้น 2) โรงเรียนมีแหล่ง

เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จำลอง เป็นพิพิธภัณฑ์ของโรงเรียนซึ่งส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง 3) โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรงโดยให้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภูมิใจ ในมรดกทางความคิดการสร้างสรรค์ 4) โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา พิพิธภัณฑ์บ้านฮอลันดา พิพิธภัณฑ์เรือไทย เป็นต้น 5) นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งทำให้นักเรียนมีความซาบซึ้งทางวัฒนธรรมไทย สามารถส่งเสริมเผยแพร่ไปสู่สายตาชาวโลกได้ 6) โรงเรียนได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่องแต่ยังขาดการบูรณาการหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

จากผลการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยบูรณาการกิจกรรมที่หลักสัปปายะ 7 ซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาของเยาวชนโดยบูรณาการสิ่งที่สบาย สิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรเพื่อละอาธาธทางใจและมีคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อการบำบัดรักษาโรคทางกายได้ และกิจกรรมส่งเสริมหลักภาวนา 4 กิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีประโยชน์ ก่อให้เกิดความเจริญเป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมถะและวิปัสสนา สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกื้อกูล, สิ่งที่เอื้อต่อการอยูดีและการที่จะพัฒนาชีวิต สิ่งที่เหมาะกัน อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย

2. ผลการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 กิจกรรมโดยการบูรณาการหลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน 2) เวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยมีขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของ

นักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

กิจกรรมบูรณาการหลักสัปปายะ 7

1. กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

1) ความเป็นมาของกิจกรรม การตักบาตร คือ การถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร รูปเดียวหรือหลายรูป จะปฏิบัติเป็นประจำหรือ เป็นครั้งคราวก็ได้ เนื่องในวันปีใหม่จึงนิยมทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิตดนตรีไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนไทย บ่งบอกให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้พัฒนาและสร้างสรรค์จนเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่า ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย

2) วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

3) กระบวนการจัดกิจกรรม โดยโรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของนักวิจัย ผู้บริหาร ครูและนักเรียน ประชาสัมพันธ์ จัดเตรียมของและเข้าร่วมกิจกรรม

4) ผู้บริหาร ครู นักเรียนกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวนเข้าร่วมกิจกรรมสามารถส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ร้อยละ 80

5) ประโยชน์ที่ได้รับ ได้การส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

กิจกรรมบูรณาการหลักภาวนา 4

กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

1. ความเป็นมาของกิจกรรม “การเวียนเทียนที่เรียกว่าทำประทักษิณนั้น มีความมุ่งหมายให้แสดงความเคารพต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ด้วยการเดินให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เบื้องขวาของตน และสำรวมใจนึกถึงพระคุณของพระองค์ วาจาบริกรรมคือกล่าวพระคุณของพระองค์ตลอดเวลาที่เวียนเทียน มือถือเครื่องสักการบูชา ถือธูปเทียนดอกไม้ประนมเสมออก เพื่อให้จิตใจของตนอยู่กับพระ ไม่ส่งใจไปสู่ที่อื่น ซึ่งมิใช่สิ่งที่ตนเคารพบูชาหรือมิใช่สรณะที่พึ่งสูงสุดของตน การเวียนเทียนนี้เป็นการแสดงความเคารพบูชาตามหลักวัฒนธรรมของไทย เป็นระเบียบที่นิยมปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล”

โดยในโรงเรียนเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โดยมีวัดป่าสักซึ่งเป็นวัดเก่าตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากหลักฐานเอกสาร ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่แน่นอน แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานได้ว่า วัดป่าสักน่าจะถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น-ตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20) และมีการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ทางโรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ซึ่งเป็นการสร้างเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนทุกปี

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนเรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่าง ๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

3. กระบวนการจัดกิจกรรม โดยประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนผ่านเว็ปไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียน เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึงกำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ ดอกไม้ ธูปเทียน และกราบนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน และในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 ตั้งแต่

เวลา 08.30 น.เป็นต้นไปโดยนั่งปฏิบัติตามเก้าอี้และสถานที่ที่ทางโรงเรียนจัดเตรียมไว้ พร้อมเดินเวียนเทียนรอบเจดีย์ของวัดป่าสัก ร่วมกันประเมินกิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบนเนอร์ข่าวของโรงเรียนประชาสัมพันธ์ในเว็ปไซต์โรงเรียนต่อไป

4. ตัวชี้วัดกิจกรรม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนเรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่าง ๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นร้อยละ 80

5. ประโยชน์ที่ได้รับ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

6. ผลเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผลการประเมินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ภาพรวม 2 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 รายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 และด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ตามลำดับ

ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.43 กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สืบทอดวัฒนธรรมและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42 และส่งเสริมให้โรงเรียนมีพื้นที่ผ่อนคลายของเยาวชนสร้างการเรียนรู้ที่สนุกสนาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด ได้แก่ ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 ตามลำดับ

ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ผู้เรียนได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.38 นักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.41 และนักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.41 และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด ได้แก่ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ตามลำดับ เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นกิจกรรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือ

โอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยดำเนินการอภิปรายผลตามผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จากผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยบูรณาการกิจกรรมที่หลักสัปปายะ 7 ซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาของเยาวชนโดยบูรณาการสิ่งที่สบาย สิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมเพื่อละอาธาตทางใจและมีคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อการบำบัดรักษาโรคทางกายได้ และกิจกรรมส่งเสริมหลักภาวนา 4 กิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีประโยชน์ก่อให้เกิดความเจริญ เป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมถะและวิปัสสนา สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกื้อกูล, สิ่งที่เอื้อต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิต สิ่งที่เหมาะกัน อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของชัญญาภัค ปลื้มจิตร, 2563 ศึกษาเรื่อง “นิเวศวิทยาเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร จังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดทฤษฎีของนิเวศวิทยา คือ โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ กับบริเวณแวดล้อมของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น ที่มีความต้องการบริเวณที่อยู่อาศัยที่มี

ขนาดอย่างน้อยที่สุด มีความสมดุลเหมาะสมของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ เพื่อการมีชีวิตอยู่รอด ซึ่งเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้ย่อยสลาย ในตัวเอง มีปฏิสัมพันธ์ ทั้งการรวมตัว หรือ การสลายตัว แล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสีย สิ่งนั้นย่อมแสดงถึงที่มาของระบบนิเวศที่ดีหรือไม่ดี 2) นิเวศวิทยาเชิงพุทธ มีทัศนแนวคิด อาศัยกันเกิด อาศัยกันดับ มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ “อิทัปปัจจยตา” เมื่อสิ่งนี้ “มี” สิ่งนี้ ย่อมมี เมื่อสิ่งนี้ “ไม่มี”สิ่งนี้ ย่อมไม่มี มีความสอคล้องสัมพันธ์สืบเนื่องกับหลักธรรม “ภูตคาม”“เมตตา”“ความกตัญญูกตเวที”“กรรม”“วโนโรปสูตร ที่ 7” 3) นิเวศวิทยาเชิงพุทธ ของวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโรมีการจัดการระบบนิเวศมีทั้ง 3 ด้านคือ ด้านป่าไม้ด้านแม่น้ำ ด้านสัตว์ป่าเมื่อป่าสร้างความชุ่มชื้น ทำให้ฝนตก และเมื่อฝนตกป่าไม้ก็ อุ้มน้ำไว้ไม่ให้น้ำท่วมฉับพลัน ถ้าขาดป่าไม้ฝนไม่ตกก็จะแล้ง ถ้าฝนตกลงมาน้ำก็จะท่วม ถ้าไม่มีป่าสัตว์ ป่าก็อยู่ไม่ได้ มีความสอคล้องสัมพันธ์สืบเนื่องกับหลักธรรม “ภูตคาม” “เมตตา” “ความกตัญญูกตเวที” “กรรม” “วโนโรปสูตร ที่ 7”

ประเด็นที่ 2 ผลการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา กิจกรรมบูรณาการหลักสัปปายะ 7 ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน 1) ความเป็นมาของกิจกรรม การตักบาตร คือ การถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร รูปเดียวหรือหลายรูป จะปฏิบัติเป็นประจำหรือ เป็นครั้งคราวก็ได้ เนื่องในวันปีใหม่จึงนิยมทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิตดนตรีไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนไทย บ่งบอกให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้พัฒนาและสร้างสรรค์จนเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่า ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย 2) วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ 3) กระบวนการจัดกิจกรรม โดยโรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของนักวิจัย ผู้บริหาร ครูและนักเรียน ประชาสัมพันธ์ จัดเตรียมของและเข้าร่วมกิจกรรม 4) ผู้บริหาร ครู นักเรียนกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวนเข้าร่วมกิจกรรมสามารถส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ร้อยละ 80 5) ประโยชน์ที่ได้รับ ได้การส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดย

เป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประยูร ยศพงศ์ ได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานีนันทมุนีบำรุงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 พบว่าการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานี “นันทมุนีบำรุง” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4 ทั้ง 3 องค์ประกอบ ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่สิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมด้านการบริหารจัดการตามลำดับ การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานีนันทมุนีบำรุงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ด้านสิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ ด้านสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อมการบริหารจัดการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ประเด็นที่ 3 ผลเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ผลการประเมินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ภาพรวม 2 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 รายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 และด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ตามลำดับ ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน พบว่า มีการส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สืบทอดวัฒนธรรมและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้โรงเรียนมีพื้นที่ผ่อนคลายของเยาวชนสร้างการเรียนรู้ที่สนุกสนาน ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ผู้เรียนได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม นักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง และนักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเฉลิมกียรติ แก้วหอม ศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ : พุทธอุทยาน

วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินท” ผลการวิจัย พระพุทธศาสนากับทรัพยากรธรรมชาติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญคือความรู้สึกที่ดีงามต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความดีงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนาสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้ำ และสอนให้ผู้คนรู้จักบุญคุณแม้แต่คุณประโยชน์ของพืชมีใจความ แปลความเป็นภาษาไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของต้นไม้ใด ไม่พึงหักก้านกิ่งใบของต้นไม้นั้นผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึกที่ดีต่อกันให้ระลึกเสมอว่าต้นไม้นี้เราได้อาศัยร่มเงาเป็นประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไป

เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นกิจกรรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า 1. ผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่ชัดเจน โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์สำคัญของประเทศไทย มีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จำลอง เป็นพิพิธภัณฑ์ของโรงเรียนซึ่งส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้

วัฒนธรรมด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรงโดยให้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภูมิใจ ในมรดกทางความคิดการสร้างสรรค์ โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แต่ยังขาดการบูรณาการหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

2. การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 กิจกรรมโดยการบูรณาการหลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน 2) เวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการผ่านเว็ปไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึงกำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ และกราบนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้นำในกิจกรรมร่วมกันประเมินกิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบนเนอร์ข่าวของโรงเรียนประชาสัมพันธ์ในเว็ปไซต์โรงเรียน

3. กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยมีผลการประเมินจากผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมโดยภาพรวม 2 ด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด โดยกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน เน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้

1. จากผลวิจัยได้การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ควรนำไปบูรณาการส่งเสริมใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ
2. จากการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยบูรณาการกับหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ส่งเสริมให้มีกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนควรส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมากยิ่งขึ้นส่งผลให้มีพื้นที่การเรียนรู้สำหรับเยาวชนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาขยายไปสู่โรงเรียนมัธยมศึกษาให้ทั่วจังหวัด จัดเป็นกิจกรรมทุกเดือนให้เกิดความยั่งยืน

2. ควรเผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาผ่านระบบออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้สถานศึกษาได้นำไปใช้

3. ควรศึกษากระบวนการนำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาไปบูรณาการร่วมกับนโยบายของภาครัฐขยายไปสู่โรงเรียนทั่วประเทศ

เอกสารอ้างอิง

ชัญญาภัค ปลื้มจิตร. (2563). นิเวศวิทยาเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร จังหวัดสุรินทร์. ใน งานวิจัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ประยูร ยศพงศ์. (2558). การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานีนันทมุนีบำรุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ณฤณีย์ ศรีสุข. (2564). นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 10(1).

ณัฐภัค อุทโท. (2558). การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพ โรงเรียนอนุบาลวัดช่องลม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.

นิเวศวิทยา. (2566). เรียกใช้เมื่อ10 มีนาคม 2566 จาก http://sucheeppost.blogspot.com/2009/05/cultutal-ecology.html

สายสกุล สายคำ. (2565). การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวนา 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. ใน งานวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมนึก สุระกุล. (2549) ศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชนครินทร์.

พระมหาเฉลิมกียรติ แก้วหอม. (2552). “การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ : พุทธอุทยานวัดเขาศาลา. ใน งานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อุดมศิลป์ สังข์โพธิ์. (2555). การจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนแกดำวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26. ใน งานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร*

THE MODEL OF FLEXIBILITY SCHOOL ADMINISTRATION IN BANGKOK METROPOLITAN ADMINISTRATION SCHOOL

ระวิง เรืองสังข์

Rawing Ruangsangka

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: billionwings@gmail.com

วันที่รับบทความ : 16 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 21 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 23 กันยายน 2568

Received 16 September 2025; Revised 21 September 2025; Accepted 23 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ได้แก่ ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาเอกสาร และนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อนำไปสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 คน พัฒนารูปแบบโดยการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 รูป/คน นำรูปแบบไปทดลองใช้และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มแรก สภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร คือ ผู้บริหารและครูจำนวน 382 คน กลุ่มตัวอย่างที่สอง โดยการตรวจสอบรูปแบบด้วยการแจกแบบสอบถามตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน คือ 1) ความเป็น

Citation:

*ระวิง เรืองสังข์. (2568). รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 500-521.

Rawing Ruangsangka. (2025). The Model Of Flexibility School Administration In Bangkok Metropolitan Administration School. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 500-521.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ประโยชน์ 2) ความเป็นไปได้ 3) ความเหมาะสม 4) ความถูกต้อง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีค่าความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน ด้านเทคโนโลยี มีความต้องการจำเป็นในการบริหาร ลำดับที่ 1 มีการให้ความสำคัญกับการควบคุมการปฏิบัติงานโดยใช้เทคโนโลยี ด้านความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง ลำดับที่ 1 มีการพัฒนาและการประเมินแผนการดำเนินงานและกลยุทธ์ในการจัดการช่องโหว่ที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่อการบริหารและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านโครงสร้างองค์กร ลำดับที่ 1 มีการเน้นการตอบสนองหรือสร้างคุณค่าให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านเครือข่าย ลำดับที่ 1 มีการสร้างความสัมพันธ์ในการใช้ทรัพยากร ร่วมกับสถานศึกษาอื่น ในระหว่างภาวะวิกฤตได้ ด้านภาวะผู้นำ ลำดับที่ 1 มีการประเมินผลเกี่ยวกับกลยุทธ์และแผนการปฏิบัติงานเพื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน จากการสนทนากลุ่ม การประเมินผลหลังการทดลองใช้รูปแบบ จากการสัมมนา พบว่า ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับที่มีความเหมาะสมโดยภาพรวม คิดเป็นร้อยละ 92.03 มีความเหมาะสมมากกว่าก่อนทดลองใช้ คิดเป็นร้อยละ 89.93 แล้วนำมาประเมิน พบว่า โดยภาพรวม พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านความถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ในระดับมาก ได้แก่ ความเป็นไปได้

3. ผลการเสนอรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ตัวแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน 4) แนวทางการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน มีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติ 5 แนวทางประกอบด้วย 1) ด้านภาวะผู้นำ 2) เครือข่าย 3) ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง 4) โครงสร้างองค์กร 5) เทคโนโลยี และ 5) ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหาร, แบบยืดหยุ่น, ผู้บริหารโรงเรียน

Abstract

This research aims to: 1) study the current state of flexible management among school administrators in Bangkok, 2) develop a The Model of Flexibility School Administration in Bangkok Metropolitan Administration School, and 3) propose a The Model of Flexibility School Administration in Bangkok Metropolitan Administration School. The study employs a mixed-method approach, incorporating qualitative research through document analysis and the creation of semi-structured interviews for in-depth interviews with five key informants. The model was developed through focus group discussions with ten experts. The model was tested and evaluated using quantitative research methods. Two sample groups were involved: the first group comprised 382 school administrators and teachers in Bangkok to assess the current state of flexible management, and the second group consisted of 400 school administrators who evaluated the proposed model based on four evaluation criteria: 1) usefulness, 2) feasibility, 3) appropriateness, and 4) accuracy. Data were analyzed using statistics such as mean, percentage, standard deviation, and the index of necessity.

The research findings are as follows:

1. The current state of flexible management among school administrators showed that the highest necessity in the technology domain was the emphasis on controlling operations using technology. In the domain of readiness for change, the top priority was developing and evaluating operational plans and strategies to manage potential risks affecting the management environment and stakeholders. In organizational structure, the highest focus was on responding to or creating value for stakeholders. In networking, the primary emphasis was on building relationships for resource sharing with other educational institutions during crises. In leadership, the top priority was continuously evaluating strategies and operational plans to compare them with the institution's goals.

2. The development of the flexible management model through group discussions and post-trial evaluations showed that all aspects were rated as highly appropriate, with an overall average of 92.03%. This was higher than the pre-trial average

of 89.93%. The highest-rated aspect was usefulness, followed by accuracy, appropriateness, and feasibility, in that order.

3. The proposed flexible management model for school administrators in Bangkok consists of five components: 1) principles, 2) objectives, 3) the flexible management model for school administrators, 4) guidelines for implementing flexible management with five key approaches, including leadership, networking, readiness for change, organizational structure, and technology, and 5) success factors for implementing the model.

Keywords: Management style, Flexible type, School administrator

บทนำ

ปัจจุบันนี้การบริหารบุคคลมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก การบริหารแบบเดิมที่เน้นกฎระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด เริ่มใช้ไม่ได้ผลในปัจจุบัน เนื่องจากความต้องการของบุคลากรรุ่นใหม่มีความต้องการที่แตกต่างไปจากบุคลากรรุ่นเดิม สิ่งที่บุคลากรรุ่นใหม่ต้องการในการบริหารบุคคลคือ “ความยืดหยุ่น” (Workforce Flexibility) ในการบริหารทรัพยากรบุคคล และหลายองค์กรเริ่มนิยมนำมาปรับรูปแบบการบริหารในองค์กรเพื่อรองรับไลฟ์สไตล์ยุคใหม่ของคนทำงานที่ไม่ต้องการระบบตอกบัตรเข้า-ออกงานตามเวลาเหมือนเดิม ระบบการทำงานที่ยืดหยุ่น คือระบบจ้างงานบุคลากรที่มีพรสวรรค์ (Talent) เข้ามาร่วมงานกับองค์กรโดยยืดหยุ่นกระบวนการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับแต่ละคน เพื่อสอดรับกับพฤติกรรมการทำงานของคนรุ่นใหม่ที่ปรับเปลี่ยนไป และบุคลากรรุ่นใหม่ไม่ค่อยรักองค์กร พร้อมที่จะเดินออกจากองค์กรเสมอ ถ้ามีสิ่งตอบแทนจากองค์กรอื่นที่ดีกว่า การบริหารองค์กรแบบสมัยใหม่ ที่จะต้องมองถึงการช่วยเหลือสังคม การบริหารสวัสดิการแบบใหม่ และการบริหารองค์กรแบบมีส่วนร่วม ให้โอกาสสำหรับคนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น แสดงออกในสิ่งที่เขาถนัด และมีทักษะจะทำให้เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ เกิดแรงจูงใจในการทำงาน เกิดความภาคภูมิใจ และส่งผลให้อยากอยู่องค์กรที่ได้ให้โอกาสเขาได้แสดงฝีมือ และยอมรับในตัวของเขา เห็นได้ว่าองค์กรสมัยใหม่ พยายามที่จะส่งเสริมให้บุคลากรรุ่นใหม่ได้มีเวทีได้แสดงออก ยกเลิกกฎเกณฑ์ที่เป็นการบังคับ การตรวจสอบ วิธีการทำงาน รวมทั้ง การมาปฏิบัติงาน การใส่เครื่องแบบ ลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น เป็นสิ่งที่คน Gen Y ไม่ชอบและพยายามหลีกเลี่ยงองค์กรที่มีสภาพการทำงานแบบเดิม ๆ จึงทำให้เกิด Turnover rate ในกลุ่มบุคลากรใหม่สูงขึ้นทุกปี

เมื่อสอบถามการลาออกจากองค์กรสำหรับข้อมูลที่ได้ก็คือ ไม่ชอบระบบการทำงานที่เป็นแบบราชการ ไม่ยืดหยุ่น ผู้บริหารองค์กรที่มีทักษะเชิงการบริหาร ต้องมีความเข้าใจอย่างท่องแท้ของแนวคิดของคนรุ่นใหม่ ว่าจะต้องปรับกระบวนการทำงานอย่างไร ให้เหมาะสมกับแนวคิดกับคนรุ่นใหม่ และพยายามสร้างแรงจูงใจ ให้คนกลุ่มนี้เลือกที่จะอยู่องค์กร ทำคุณประโยชน์ ในสิ่งที่เขาชอบและอยากทำ

ลักษณะการทำงานที่ยืดหยุ่นในรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นสิ่งที่หลาย ๆ องค์กรเริ่มมีความนิยมกันมากขึ้น ทั้งนี้ก็เนื่องจากในยุคปัจจุบัน เราเน้นเรื่องของการสร้างความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัว และชีวิตการทำงานมากขึ้น (Work-Life Balanced) เลยเป็นผลทำให้องค์กรต่าง ๆ จูงใจบุคลากรด้วยการสร้างระบบการทำงานที่ยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อให้บุคลากรสามารถ
ที่จะออกแบบ และเลือกใช้ชีวิต และเลือกเวลาการทำงานได้ด้วยตนเองมากขึ้น

การติดตามประเมินผลการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานพบว่าปัญหาอุปสรรคสำคัญของการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร (สำนักการศึกษา, 2548 : 23-24) มีดังนี้ 1) ผู้บริหารทุกระดับยังมีความเข้าใจไม่ตรงกับบางเรื่องโดยเฉพาะหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) ครู ชุมชน ผู้ปกครอง ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายที่แท้จริงของการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานว่าคืออะไร 3) ปัญหาโครงสร้างการบริหารแบบเดิมของหน่วยงานราชการในประเทศไทยทุกหน่วยงานรวมทั้งกรุงเทพมหานครซึ่งเคยชินต่อระบบการสั่งการ ซึ่งเมื่อเปลี่ยนจากระบบสั่งการมาเป็นระบบบริหารจัดการโดยเน้นการกระจายอำนาจ ก็ต้องใช้เวลาทำความเข้าใจกับกลุ่มต่างๆ และปรับเปลี่ยนความเคยชินกับวัฒนธรรมการบริหารแบบเดิม เหล่านี้ทำให้ SBM ประสบความสำเร็จล่าช้า 4) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสำนักเขตการศึกษากับโรงเรียนในการปฏิบัติงานด้านต่างๆ เช่น การบริหารงบประมาณการบริหารบุคคล 5) ปัญหาภาระงานมากดังที่ผู้บริหารโรงเรียนคนหนึ่งระบุว่า “โรงเรียนยังไม่มีการกระจายอำนาจที่แท้จริง เพราะงานจรมีเข้ามามากโรงเรียนในกรุงเทพมหานครต้องขึ้นกับเขตเมื่อเขตขอร้องก็ต้องทำ” 6) ข้อมลู จากผู้บริหารโรงเรียนบางแห่งระบุว่า การบริหารงานบางเรื่องโรงเรียนไม่มีโอกาสตัดสินใจเอง เป็นการสั่งการจากเบื้องบนให้โรงเรียนทำโดยเฉพาะเรื่องการบริหารงบประมาณและบุคลากร 7) การอบรมบ่อยครั้งมากเกินไปทำให้เกิดผลกระทบต่อการเรียนการสอนนอกจากนี้ครูมีภาระงานอื่นที่ไม่ใช่งานสอนมากเกินไป เช่น งานตามนโยบายซึ่งเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนผู้บริหารกรุงเทพมหานครและผู้บริหารโรงเรียน จึงทำให้ไม่มีอิสระในการบริหารจัดการตามความต้องการของโรงเรียนและชุมชน (เอมอร วิริยะขันติกุล, 2555)

การปฏิรูปการศึกษามุ่งให้เกิดคุณภาพทั้งในด้านผลผลิต กระบวนการจัดการ และปัจจัยต่างๆ โดยมุ่งหวังให้การจัดการศึกษา พัฒนาทั้งระบบ (Whole School Approach : WSA) บุคคลที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก็คือ ผู้บริหารสถานศึกษา เพราะต้องเป็นผู้นำและผู้ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีความสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเรียน การสอน และการเรียนรู้ รวมทั้งประสานสัมพันธ์ ระดมและจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุพล วังสินธ์. 2545 : 29) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเปรียบได้ว่าเป็นจอมทัพสำคัญที่จะนำพาองค์กรให้ก้าวไปในกระแสแห่งการปฏิรูปได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางบริบท (Context) หลากหลายส่วนนั้น น่าจะเปรียบได้กับ “ผู้บริหารมืออาชีพ” จึงจะเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันที่จะทำหน้าที่สำคัญให้ไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์โดยการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาสู่การปฏิบัติที่แสดงให้เห็นศักยภาพ คุณภาพ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาแห่งนั้น

เพราะผู้บริหารสถานศึกษาคือผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่จะต้องเป็นตัวอย่างของการปฏิรูปปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้และการบริหารให้กับครู นักเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน ถ้าผู้บริหารไม่เอาจริง ไม่ตั้งใจบริหาร ไม่มีทักษะการบริหาร ทำงานไม่มีระบบ ขาดศีลธรรม การปฏิรูปสถานศึกษาก็คงจะประสบผลสำเร็จได้ยาก ผู้บริหารสถานศึกษาหรือ ผู้บริหารโรงเรียน รวมถึงรองหรือผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนก็จะต้องเป็นผู้บริหารมืออาชีเช่นเดียวกันและมีความสำคัญมากในระดับผู้ปฏิบัติ เหล่าบรรดาครูอาจารย์หรือบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนจะร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมากน้อยเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำในสถานศึกษาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะ วัฒนธรรมแบบไทย ๆ นั้นมักจะมองที่ตัวผู้บริหารหรือผู้นำก่อนเป็นลำดับแรกว่าเป็นที่ยอมรับศรัทธาเพียงใดทั้งใน เชิงการบริหารและเชิงวิชาการ โดยเฉพาะการจัดทำและใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ของสถานศึกษา ผู้บริหารจะต้องรู้และเข้าใจในหลักการนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้บริหารจะต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ รวมถึงการครองตนที่เป็นตัวอย่างคนอื่นได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จทั้งสิ้น (คารมณ์ เพียรภายลุน, 2566)

จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่ากระบวนการบริหารแบบยืดหยุ่นจะมาช่วยเป็นส่วนหนึ่งบริหารสถานศึกษาให้มีความสุข มีความสมดุลได้อย่างไร จะมีรูปแบบและวิธีการอย่างไรที่จะทำให้ได้แนวทางในการขับเคลื่อนในส่งผลให้สถานศึกษาตอบโจทย์ตามที่ตั้งเป้าหมาย และผู้เรียนได้ผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเหมาะสมต่อไป และผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

3. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 437 โรงเรียน โดยมีผู้บริหารและครู เป็นผู้ให้ข้อมูล ใช้ข้อมูลในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562

กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานครนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 สำนักงานเขต และจำนวน 437 โรงเรียน ครูที่เป็นประชากร จำนวน 14,158 คน และได้กลุ่มตัวอย่างโดยกำหนดจากการเปิดตารางของทาโร ยามาเน (Taro Yamane) โดยสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 และระดับความเชื่อมั่น 95% จำนวน 390 คน และทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Random sampling) ดังนี้

1. กำหนดเขตการปกครองกรุงเทพมหานคร ออกเป็น 50 สำนักงานเขต ดังนี้ คลองเตย คลองสาน คลองสามวา คันนายาว จตุจักร จอมทอง ดอนเมือง ดินแดง ดุสิต ตลิ่งชัน ทวีวัฒนา ทุ่งครุ ธนบุรีบางกอกน้อย บางกอกใหญ่ บางกะปิ บางขุนเทียน บางเขน บางคอแหลม บางแค บางซื่อ บางนา บางบอนบางพลัด บางรัก บึงกุ่ม ปทุมวัน ประเวศ ป้อมปราบศัตรูพ่าย พญาไท พระโขนง พระนคร ภาษีเจริญ มีนบุรี ยานนาวา ราชเทวี ราษฎร์บูรณะ ลาดกระบัง ลาดพร้าว วังทองหลาง วัฒนา สวนหลวง สะพานสูง สัมพันธวงศ์ สาทร สายไหม หนองแขม หนองจอก หลักสี่ ห้วยขวาง

2. แบ่งโรงเรียนตามสำนักเขตการปกครองกรุงเทพมหานคร

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสัมภาษณ์ (Interviewing) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) แบบสอบถามสำหรับครูในสถานศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่ผู้วิจัยสร้างเอง ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบลิเคิร์ต (Likert Five Rating Scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

2) แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามมาตรฐานการตรวจสอบ 4 ด้าน คือ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบลิเคิร์ต (Likert Five Rating Scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

2. แบบสัมภาษณ์ (Interviewing) ที่ผู้วิจัยสร้างเอง เพื่อสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย น้ำหนักคำตอบ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์โดยใช้แนวความคิดของเบสท์ (Best W. John.)

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน ที่มีความเชี่ยวชาญ และเป็นที่ยอมรับในเรื่องเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

4. คู่มือการใช้รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่ได้จากการยกร่างและการพัฒนารูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้

1. ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) และเชิงปริมาณ (Quantitative Data)

2. ศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) ผู้วิจัยใช้ แบบสอบถาม (Questionnaire), แบบสัมภาษณ์ (Interviewing) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บข้อมูลตามความเป็นจริงถูกต้องมากที่สุด

3. เก็บข้อมูลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

4. การทดลองการใช้รูปแบบจากการสัมมนา เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และแบบสอบถามมาวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ การวิเคราะห์ผลการศึกษานี้จะใช้แบบการวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎี ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) ได้แก่ การนำผลของการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เส้า ตามกรอบแนวคิดของ สุภางค์ จันทวานิช โดยการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Analysis)

2.1 สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระ ได้จากการนำข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับตามแบบ (Likert Five Rating Scale) สอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนในแบบสอบถาม ดังนี้

5	หมายถึง	สภาพปัญหาระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	สภาพปัญหาระดับมาก

3 หมายถึง สภาพปัญหาระดับปานกลาง

2 หมายถึง สภาพปัญหาระดับน้อย

1 หมายถึง สภาพปัญหาระดับน้อยที่สุด

2.2 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ได้จากการนำข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบลิเคิร์ต (Likert Five Rating Scale) สอบถามเพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้มาตรฐานการตรวจสอบ 4 ด้าน คือ

1) ความเป็นประโยชน์ หมายถึง รูปแบบมีความสอดคล้องต่อความต้องการ ความสนใจ สร้างความมั่นใจ มีคุณค่า และสร้างความน่าเชื่อถือต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา

2) ความเป็นไปได้ หมายถึง รูปแบบสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง ทำให้เกิดประสิทธิผล ทำให้เกิดความคุ้มค่า และยังสามารถสร้างการยอมรับต่อการบริหารงานผู้บริหารสถานศึกษา

3) ความเหมาะสม หมายถึง รูปแบบมีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ช่วยให้มีประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกันบริหารงานได้อย่างโปร่งใส ช่วยแก้ปัญหาการบริหารงาน และช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถรายงานผลการบริหารงานได้อย่างเปิดเผย

4) ความถูกต้อง หมายถึง รูปแบบมีความถูกต้องตามแนวคิดทฤษฎีทางวิชาการ มีความครอบคลุมกับขอบข่ายภาระงาน มีความสอดคล้องกับขอบข่ายภาระงาน และมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานที่ชัดเจนต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา

จากนั้น นำมาวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมทางสังคมศาสตร์ โดยมีเกณฑ์ในการให้คะแนนในแบบสอบถาม ดังนี้

5 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ระดับมาก

3 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ระดับน้อย

1 หมายถึง มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย น้ำหนักคำตอบ ผู้วิจัย ได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์โดยใช้แนวความคิดของ (Best W, John, 1997) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51–5.00 หมายความว่า อยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51–4.50 หมายความว่า อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51–3.50 หมายความว่า อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51–2.50 หมายความว่า อยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00–1.50 หมายความว่า อยู่ในระดับน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

1) หาความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ของแบบประเมินโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับขอบเขตของสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามนิยามเชิงปฏิบัติการที่กำหนดไว้ โดยใช้สูตรตังนี้ (Rovinelli and Hambleton,อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2535: 60-61) โดยพิจารณาให้น้ำหนักคะแนน ดังนี้

+1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามแต่ละข้อสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการที่กำหนด
0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามแต่ละข้อสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการที่กำหนด
-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามแต่ละข้อไม่สอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการที่กำหนด

2) ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบประเมินทั้งฉบับโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach (Cronbach,1990:204)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) หาค่าเฉลี่ยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้สูตร (Ferguson,1981:49) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย โดยมีการแปลผลคะแนนสำหรับการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ที่ผู้วิจัยได้แปลความจาก บุญชม ศรีสะอาด ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51–5.00 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51–4.50 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51–3.50 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51–2.50 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00–1.50 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จากแบบสอบถาม ดังนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิเคราะห์การศึกษาสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยวิธี PNImodified ได้ผลการวิเคราะห์ พบว่า ลำดับของสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานครที่มีสภาพปัญหาเป็นอันดับ 1 คือ ด้านเทคโนโลยี อันดับที่ 2 ด้านความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง อันดับที่ 3 ด้านโครงสร้างองค์กร อันดับที่ 4 ด้านเครือข่าย และอันดับที่ 5 ด้านภาวะผู้นำ ตามลำดับ

ด้านเทคโนโลยี สภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม พบว่า ความต้องการจำเป็น ลำดับที่ 1 มีการให้ความสำคัญกับการควบคุมการปฏิบัติงานโดยใช้เทคโนโลยี ลำดับที่ 2 มีมาตรการดูแลรักษาความปลอดภัยบนเครื่องอุปกรณ์เทคโนโลยี ลำดับที่ 3 มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัย

ด้านความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง สภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม พบว่า ความสำคัญลำดับที่ 1 พบว่า ความต้องการจำเป็น ลำดับที่ 1 มีการพัฒนาและการประเมินแผนการดำเนินงานและกลยุทธ์ในการจัดการช่องโหว่ที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่อการบริหารและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ลำดับที่ 2 มีส่วนร่วมฝึกฝนในการรับมือต่อภาวะวิกฤต และลำดับที่ 3 มีกลยุทธ์และพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความพร้อมเมื่อมีสัญญาณแรกเริ่มของการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรก่อนเกิดภาวะวิกฤต

ด้านโครงสร้างองค์กร สภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม พบว่า ความสำคัญลำดับที่ 1 พบว่า ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 มีการเน้นการตอบสนองหรือสร้างคุณค่าให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ลำดับที่ 2 มีอำนาจใน

การตัดสินใจในบางเรื่องได้เอง ผู้บังคับบัญชาเป็นเพียงผู้กำกับดูแลภาพรวมซึ่งจะไม่ตัดสินใจ ลำดับที่ 3 ลดขั้นตอนการทำงานที่ไม่จำเป็นออก เพื่อการทำงานที่ง่าย และรวดเร็วกว่าเดิม

ด้านเครือข่ายสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม พบว่า ความสำคัญลำดับที่ 1 พบว่า ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 มีการสร้างความสัมพันธ์ในการใช้ทรัพยากร ร่วมกับสถานศึกษาอื่น ในระหว่างภาวะวิกฤตได้ ลำดับที่ 2 บุคลากรสามารถเข้าถึงความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญได้อย่างรวดเร็วเมื่อจำเป็น ลำดับที่ 3 มีการเก็บข้อมูลข่าวสารที่สำคัญในหลายรูปแบบและหลายสถานที่

ด้านภาวะผู้นำ สภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม พบว่า ความสำคัญลำดับที่ 1 พบว่า ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 มีการประเมินผลเกี่ยวกับกลยุทธ์และแผนการปฏิบัติงานเพื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ลำดับที่ 2 บุคลากรที่มีทักษะสูงมีส่วนร่วมหรือลงมือปฏิบัติในการตัดสินใจได้โดยใช้ความรู้เฉพาะทางที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงาน ลำดับที่ 3 มีการกระตุ้นโดยการให้รางวัลสำหรับบุคลากรที่ใช้ความรู้ในการหาแนวทาง ความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาแนวทางแก้ปัญหา

2. ผลการวิจัยพัฒนารูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จากการสัมภาษณ์

ด้านภาวะผู้นำ ผู้บริหารมีแนวทางในการบริหารสถานศึกษา ดังนี้ 1) ค้นหาบุคลากรแกนนำโดยในองค์กรเล็ก อาจมีประมาณ 2) สร้างแกนนำที่มีทักษะสูงมีส่วนร่วมหรือลงมือปฏิบัติในการตัดสินใจได้ 3) กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ขององค์กรให้ชัดเจน 4) ดำเนินการประเมินผลเกี่ยวกับกลยุทธ์และแผนการปฏิบัติงาน 5) ให้อำนาจบางส่วนในการตัดสินใจ 6) กำหนดเป้าหมายทำงานที่ตนเองรับผิดชอบ 7) ชื่นชมยินดีอย่างจริงใจ 8) ตื่นตัวและพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลง

ด้านเครือข่าย ผู้บริหารมีแนวทางในการบริหารสถานศึกษา ดังนี้ 1) ผู้บริหารสร้างความสัมพันธ์ในการใช้ทรัพยากร 2) ส่งเสริมการลดช่องว่างทางสังคม วัฒนธรรม และพฤติกรรมไม่แบ่งแยก 3) ส่งเสริมให้บุคลากรสามารถเข้าถึงความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ 4) ส่งเสริมให้มีการสร้างทีมขนาดเล็กที่มีอิสระ 5) บริหารจัดการและการระดมทรัพยากร 6) สร้างจินตภาพ วิสัยทัศน์ความร่วมมือ กำหนดกลยุทธ์ 7) การฝึกอบรม 8) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ

ด้านความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารมีแนวทางในการบริหารสถานศึกษา ดังนี้ 1) สร้างความตระหนักถึงความพร้อมเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลง 2) สร้างความเข้าใจเพื่อลดแรงต้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในองค์กร 3) สร้างทีมที่สามารถนำพาให้คนอื่น ๆ ทำตาม 4) ทำความเข้าใจกับครูถึงความเปลี่ยนแปลง 5) สร้างทีมแกนนำให้มีส่วนในการจัดทำกลยุทธ์ 6) สร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำเร็จในการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ 7) มีการให้อำนาจบางส่วนในการตัดสินใจสำหรับฝ่ายต่าง ๆ 8) สร้างทัศนคติและความเชื่อให้กับบุคลากรให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติ

ด้านโครงสร้างองค์กร ผู้บริหารมีแนวทางในการบริหารสถานศึกษา ดังนี้ 1) สร้างความตระหนักให้บุคลากรรับรู้ถึงความคาดหวัง 2) สร้างทีมแกนนำที่มีความเชี่ยวชาญ มีทักษะหลากหลาย3) สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนให้เป็นวัฒนธรรมองค์กร 4) ทีมงานที่มีเป้าหมาย และความรับผิดชอบของทีมชัดเจน 5) สนับสนุนการตัดสินใจ 6) ปรับปรุงการประสานงานของส่วนงานต่าง ๆ 7) พัฒนาทักษะของบุคลากรให้มีมากกว่าหนึ่งทักษะ 8) มีความอิสระในการปฏิบัติงาน 9) ลดขั้นตอนการทำงานที่ไม่จำเป็นออก

ด้านเทคโนโลยี ผู้บริหารมีแนวทางในการบริหารสถานศึกษา ดังนี้ 1) สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทงาน 2) ดูแลรักษาความปลอดภัยบนเครื่องอุปกรณ์เทคโนโลยี 3) สร้างแกนนำที่มีความชำนาญพิเศษเฉพาะด้านเทคโนโลยี 4) ถ่ายทอดความรู้ให้ทีม 5) สร้างวัฒนธรรมองค์กรให้บุคลากรทุกระดับรู้จักใช้ข้อมูล 6) สร้างชุมชนเทคโนโลยีแห่งความร่วมมือ 7) ใช้ข้อมูลมาตัดสินใจ 8) ต้องนำเทคโนโลยีมาดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

3. ผลการวิจัยพัฒนารูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร จากการสนทนากลุ่ม

จากการศึกษาความต้องการจำเป็น และสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร แนวทางการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานครของรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร มีกลไกการดำเนิน โดยสร้างความเข้าใจและชี้แจงให้บุคลากรทราบเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนดังกล่าว เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีวิธีการคือ ประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการใช้คู่มือรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหาร

โรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อให้บุคลากรของสถานศึกษาทราบวัตถุประสงค์ หลักการ วิธีการดำเนินงานตามรูปแบบ และดำเนินการตามรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบในการบริหารแบบยืดหยุ่น 5 องค์ประกอบ โดย 1) ภาวะผู้นำ 2) เครือข่าย 3) ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง 4) โครงสร้างองค์กร 5) เทคโนโลยี โดยแต่ละองค์ประกอบดำเนินการภายใต้กระบวนการประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สร้างความรู้สึกเร่งด่วน 2) สร้างทีมแกนนำ 3) สร้างวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ และริเริ่มสร้างสรรค์ 4) รับสมัครกองทัพอาสาสมัคร 5) บรรลุเป้าหมายด้วยการทลายกำแพง 6) สร้างชัยชนะระยะสั้น 7) รักษาอัตราการเร่งอย่างยั่งยืน 8) การสร้างการเปลี่ยนแปลง ของการนำรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยดำเนินการอภิปรายผลตามผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้านเทคโนโลยี พบว่า ความต้องการจำเป็น ลำดับที่ 1 มีการให้ความสำคัญกับการควบคุมการปฏิบัติงานโดยใช้เทคโนโลยี ลำดับที่ 2 มีมาตรการดูแลรักษาความปลอดภัยบนเครื่องอุปกรณ์เทคโนโลยี เพราะในปัจจุบันกระบวนการในการทำงานนั้นต้องการความรวดเร็ว และไม่ต้องยึดกฎระเบียบมากเกินไปในการทำงานและยังต้องอาศัยเทคโนโลยีในการทำงานเป็นหลัก ความปลอดภัยในอุปกรณ์เทคโนโลยีจึงต้องปลอดภัยเหมาะสมและทันสมัยสอดคล้องกับ ร็อบบินส์ และ โคลเตอร์ ที่ได้กล่าวถึง เทคโนโลยี ได้เปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขกระบวนการทำงาน วิธีการทำงาน รวมทั้งการนำเครื่องจักรและเครื่องมือใหม่ ๆ ที่ทันสมัยมาแทนที่เครื่องจักรเดิม และให้ความสำคัญกับการควบคุมโดยคอมพิวเตอร์แทนการใช้พนักงาน (Robbins, S. P. a. C., 2008) ทำให้การทำงานรวดเร็วขึ้นและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ รุจิรัตน์ ชนะชัยวิบูลวัฒน์ ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันความยืดหยุ่นในการทำงานได้รับความสนใจมากขึ้นประกอบกับมีรายงานการวิจัยหลายฉบับกล่าวว่าวิธีการทำงานแบบยืดหยุ่นสามารถดึงดูดให้คนเก่งอยู่กับองค์กรได้นาน เนื่องจากสามารถเลือกเงื่อนไขการจ้างงานได้เหมาะสมกับตัวเอง ซึ่งความยืดหยุ่นในการทำงาน มีหลายประเด็นที่องค์กรสามารถนำไปปรับใช้ เช่น การที่บุคลากรได้รับอนุญาตให้ทำงานนอกสำนักงานได้โดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาทำงานในองค์กรทุกวัน เช่น งานขาย เนื่องจากลักษณะงานแบบนี้ต้องออกไปพบลูกค้าเพื่อนำเสนอผลิตภัณฑ์ และบริการอยู่

เสมอ งานออกแบบ งานล่าม งานมัคคุเทศก์ งานกิจกรรมทางการตลาด และงานวิเคราะห์หรือเขียนบทความ ซึ่งสามารถใช้เทคโนโลยีในการรับ – ส่งงานได้ (รุจิรัตน์ ชนะชัยวิบูลวัฒน์, 2562) และยังสอดคล้องกับ พิชญ์พจี สายเชื้อ องค์กรมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัย และการมีการสั่งงานแบบละเอียดพนักงานที่มีศักยภาพและมีความยืดหยุ่นสูง กระบวนการทำงานต้องไม่ยึดกฎระเบียบมากเกินไปพนักงานจะใช้เวลาในการทำงานธุรการให้น้อยที่สุดเพราะมีเทคโนโลยีมาช่วยแบ่งเบาภาระงาน และพนักงานต้องใช้ข้อมูลจากเทคโนโลยีในการตัดสินใจ (พิชญ์พจี สายเชื้อ, 2561)

ด้านความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง สภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม พบว่า ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 มีการพัฒนาและการประเมินแผนการดำเนินงานและกลยุทธ์ในการจัดการช่องโหว่ที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่อการบริหารและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้เพราะว่าในปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สงครามการค้าระหว่างประเทศ สอดคล้องกับ ร็อบบินส์ และ โคลเตอร์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือการจัดการและพฤติกรรมองค์กรว่า การที่องค์กรจะอยู่รอดได้จำเป็นต้องเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ไม่เฉพาะแค่เรื่องการเพิ่มขีดความสามารถเท่านั้น แต่ต้องให้ความสำคัญกับการเพิ่ม “ความเร็ว” ซึ่งองค์กรจะต้องบริหารเรื่องนี้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย และยังต้องมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ ของโครงสร้างองค์กร เช่นความชำนาญ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดฝ่ายและแผนกงาน การจัดสายบังคับบัญชา หรือช่วงการบังคับบัญชาใหม่ การปรับเปลี่ยนระดับการรวมอำนาจการจัดระเบียบงาน การออกแบบงานใหม่หรือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างโดยรวมทั้งหมดขององค์กร อีกทั้งยังสอดคล้องกับ กฤษดา เชียรวัฒนสุข, นิกร ลีชาคา และ มรกต จันทร์กระพ้อ (2562) ได้กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานมีผลต่อประสิทธิภาพทีมงาน นั่นคือการทำงานจำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมทางกายที่เหมาะสม รวมไปถึงบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกในทีมและเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อ กูลกันและกันบรรยากาศที่ดีในการทำงาน จะช่วยให้พนักงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดจากปัจจัย ดังนี้ 1) สร้างที่ทำงานให้น่าทำงาน การสร้างออฟฟิศให้น่าทำงาน การจัดโต๊ะทำงานการจัดห้องทำงาน รวมถึงตัวอาคารสำนักงาน เช่น การทาสีอาคารที่เป็นสีโทนอ่อน สบายตา หรือ ติดภาพธรรมชาติที่สวยงามน่ามอง การจัดสถานที่ทำงานให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี 2) สร้างความรักในงาน ทาให้พนักงานเกิดความรักในงานที่ทำ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยผลักดันให้บรรยากาศในการทำงานสดใสมากขึ้น โดยมองหาแง่มุมที่ดีของงาน ข้อดีของการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงาน หัวหน้างานควรช่วยเหลือพนักงานในการสร้างบรรยากาศเหล่านั้น ให้เกิดขึ้น

3) สร้างสรรค์วิธีการทำงานแบบใหม่ หัวหน้างานต้องกระตุ้นให้พนักงานหมั่นคิดหาวิธีการทำงานแบบใหม่ด้วยตัวเองเพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะทำงานอยู่เสมอ 4) สร้างมิตรภาพในที่ทำงาน และสนับสนุนการทำงานเป็นทีมให้เด่นชัด เพื่อให้พนักงานเกิดความผูกพันธ์ เป็นหนึ่งเดียวกันกับเพื่อนร่วมงานในทีม 5) สร้างทัศนคติการทำงานในทางบวก การทำงานไม่จำเป็นต้องเต็มไปด้วยความเครียด ต้องมีบางช่วงเวลาที่มีการผ่อนคลาย อีกทั้งสอดคล้องกับ สกรัม (Scrum) (Ken and Jeff, 2017) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบการทำงานเพื่อ ใช้ในการพัฒนาการส่งมอบและการดูแล ผลิตภัณฑ์ที่มีวามซับซ้อนและมีเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่ยังคงส่งมอบผลติภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูงสุดได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน โดยมีลักษณะ ดังนี้ ไม่ซับซ้อนเข้าใจง่ายแต่ยากที่จะนำไปใช้ได้อย่างชำนาญ (Ken Schwaber and Jeff Sutherland, 2566)

ด้านโครงสร้างองค์กร สภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม พบว่า ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 มีการเน้นการตอบสนองหรือสร้างคุณค่าให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ลำดับที่ 2 มีอำนาจในการตัดสินใจในบางเรื่องได้เอง ผู้บังคับบัญชาเป็นเพียงผู้กำกับดูแลภาพรวมซึ่งจะไม่ตัดสินใจ ลำดับที่ 3 ลดขั้นตอนการทำงานที่ไม่จำเป็นออก เพื่อการทำงานที่ง่าย และรวดเร็วกว่าเดิม สอดคล้องกับแนวคิดของร็อบบินส์และโคลเตอร์ (Robbins, 2008) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยภายใน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ ของโครงสร้างองค์กร เช่น ความชำนาญ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดฝ่ายและแผนกงาน การจัดสายบังคับบัญชา หรือช่วงการบังคับบัญชาใหม่ การปรับเปลี่ยนระดับการรวมอำนาจ การจัดระเบียบงาน การออกแบบงานใหม่หรือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างโดยรวมทั้งหมดขององค์กร (Robbins, S. P. a. C., 2008) และยังสอดคล้องกับ พิชญ์พจี สายเชื้อ ได้กล่าวว่า การอาศัย “เครือข่ายของทีมขนาดเล็กที่มีอิสระ” (Agile Squad) เป็นตัวขับเคลื่อนงานแม้ว่าโครงสร้างที่เป็นแกนหลักขององค์กรอาจจะเป็นแบบดั้งเดิม แต่ทีมเหล่านี้จะเป็นผู้นำในการปรับเปลี่ยนแบบแผน กระบวนการและวิธีการทำงานให้เข้ากับสถานการณ์ซึ่งอาจมีความผันผวนความไม่แน่นอน ความคลุมเครือและยากแก่การคาดเดาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พิชญ์พจี สายเชื้อ , 2562)

รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านความถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในระดับมาก ได้แก่ ความเป็นไปได้ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ตัวแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน 4) แนวทางการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน 5)

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ พบว่า 2. วัตถุประสงค์ 2.1 เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างการบริหารงานในสถานศึกษา ส่งผลให้การปฏิบัติงานสำเร็จตามเป้าหมาย และมีความสุขในการปฏิบัติงาน 2.2 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ลดความซ้ำซ้อนของงาน 2.3 เพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะว่าการบริหารบริหารโรงเรียนที่จะให้มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพได้ดีนั้น ทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมที่ดีเป็นอีกประการหนึ่งที่ทำให้การทำงานเป็นสุข สอดคล้องกับ พระครูประโชติกิจจาภรณ์ (สุริยัญ สุริยว์โส), 2561 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา”. มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการพัฒนาด้านความรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาความรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาความรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พบว่า รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” ในครั้งนี้ ได้องค์ความรู้คือ รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วม ซึ่งต้องนักเรียนให้ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) ความรักผูกพันต่อองค์กร 2) ความมีจิตสาธารณะ 3) ความมีภาวะผู้นำเยาวชน 4) ความรับผิดชอบ 5) การทำงานเป็นทีม ซึ่งในการสร้างดังกล่าวต้องกิจกรรมการสร้างความรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วม 3 ประการคือ 1) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างคุณลักษณะแต่ละอย่างต้องมีหลักธรรมมาใช้ในการกำกับแตกต่างกันไป คือ (1) ความรักผูกพันต่อองค์กร ใช้หลักธรรม “กตัญญูกตเวที” (2) ความมีจิตสาธารณะ ใช้หลักธรรม “สังคหวัตถุ” (3) ความมีภาวะผู้นำเยาวชนใช้หลักธรรม “สัปปุริสธรรม” (4) ความรับผิดชอบใช้หลักธรรม “ทิศ 6” (5) การทำงานเป็นทีม และอีกทั้งสอดคล้องกับ Cattell กล่าวถึง บุคคลที่มีความสามารถในความรับผิดชอบว่า คือ บุคคลที่รับผิดชอบในหน้าที่ มีความบากบั่นพากเพียร ถือศักดิ์ศรี ยึดมั่นในกฎเกณฑ์ ลักษณะ ผู้มีความรับผิดชอบน้อยคือ คนที่ถือความสะดวกเป็นเกณฑ์ หลีกเลี่ยงข้อบังคับ (Cattell, Raymond B., 1963)

แนวทางการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานครของรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร มีกลไกการดำเนิน โดยสร้างความเข้าใจและชี้แจงให้บุคลากรทราบเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนดังกล่าว เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีวิธีการคือ ประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการใช้คู่มือรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของ

ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อให้บุคลากรของสถานศึกษาทราบวัตถุประสงค์ หลักการ วิธีการดำเนินงานตามรูปแบบ และดำเนินการตามรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบในการบริหารแบบยืดหยุ่น 5 องค์ประกอบ โดย 1) ภาวะผู้นำ 2) เครือข่าย 3) ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง 4) โครงสร้างองค์กร 5) เทคโนโลยี โดยแต่ละองค์ประกอบดำเนินการภายใต้กระบวนการประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สร้างความรู้สึกเร่งด่วน 2) สร้างทีมแกนนำ 3) สร้างวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ และริเริ่มสร้างสรรค์ 4) รับสมัครกองทัพอาสาสมัคร 5) บรรลุเป้าหมายด้วยการทลายกำแพง 6) สร้างชัยชนะระยะสั้น 7) รักษาอัตราการเร่งอย่างยั่งยืน 8) การสร้างการเปลี่ยนแปลง ของการนำรูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ แนวทางการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียนได้บูรณาการการแนวทางจากองค์ประกอบของความยืดหยุ่น และขั้นตอนการบริหารแบบยืดหยุ่นมา กำหนดเป็นแนวในการบริหารเพื่อสร้างความเข้มแข็งในช่วงเวลาที่องค์กรเกิดวิกฤต และผ่านพ้นไปได้ สอดคล้องกับ นางสาวกุลทิกา วิบูลย์ปิ่น ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์การจัดการความยืดหยุ่นของธุรกิจกวดวิชาในระบบแฟรนไชส์ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มและองค์ประกอบและพัฒนากลยุทธ์การจัดการความยืดหยุ่นของธุรกิจกวดวิชาในระบบแฟรนไชส์ของประเทศไทย พบว่า ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก 11 องค์ประกอบย่อย กล่าวคือ 1) ภาวะผู้นำและวัฒนธรรม (Leadership and Culture) พบว่า การมีผู้นำที่เข้มแข็งในช่วงเวลาที่วิกฤตจะช่วยให้เกิดการบริหารจัดการ และการตัดสินใจที่ดีในช่วงภาวะเช่นนั้น รวมไปถึงการที่พนักงานตื่นตัวอยู่เสมอในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์กร และส่งสัญญาณเตือนตั้งแต่แรกเริ่ม ข้อมูลต่าง ๆ ได้ถูกรายงานต่อผู้นำขององค์กรอย่างรวดเร็ว จึงทำให้องค์กรสามารถวางแผน และคาดการณ์ล่วงหน้าต่อสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) เครือข่าย (Network) พบว่า การเป็นหุ้นส่วน/พันธมิตรที่ดีต่อกัน ย่อมได้รับการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลซึ่งกันและกัน เกิดการพัฒนา และแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการจัดการองค์ความรู้ขององค์กรให้ทันสมัย และสะดวกต่อการใช้งาน เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 3) ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง (Readiness to change) พบว่า เมื่อองค์กรพร้อมในการตอบสนองต่อสัญญาณแรกเริ่มของการเปลี่ยนแปลง ก่อนที่การเปลี่ยนแปลงจะยกระดับเป็นภาวะวิกฤต ทำให้องค์กรสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ได้ทันท่วงทีซึ่งข้อเสนอแนะของงานวิจัยมี 2 ระยะ คือ แบบเร่งด่วน คือการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษามาตรฐานของแฟรนไชส์ และบริษัทผู้ให้สิทธิ์มีทีมตรวจสอบแฟรนไชส์โดยเฉพาะ สำหรับรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้และระยะยาว คือการจัดทำระบบความยืดหยุ่นในการเปลี่ยนแปลงเป็นประจำทุกปี เพื่อเตรียมความพร้อม และรักษาคุณภาพของธุรกิจในการนำเสนอ ซึ่งเป็นจุดแข็งของธุรกิจดังกล่าวให้ดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน (กุลทิกา วิบูลย์

ปิ่น, 2565) และยังสอดคล้องกับ โอเร็ม (Orem. 1991: 64) เชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติในการพึ่งพาตนเองและดูแลตนเองการดูแลตนเองนั้นเป็นผลรวมมาจาก การเรียนรู้ ประสบการณ์ การแนะนำและการสอนอย่างเพียงพอ สิ่งแวดล้อม และความสามารถเฉพาะบุคคลที่สามารถปฏิบัติตัวเพื่อดำรงไว้ซึ่งชีวิตสุขภาพอนามัย และสวัสดิภาพที่ดีขึ้น โดยบุคคลสามารถที่จะเลือกปฏิบัติกิจกรรมที่คาว่าจะเป็นผลดีต่อตนเองซึ่งสอดคล้องกับ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ (2560, น. 6) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีการแสดงออกถึงการมีความรู้ความเข้าใจ ความคิดหรือเจตคติ และการปฏิบัติตนในทางที่ดีงามต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองรับผิดชอบต่อสังคม และมีความเคารพผู้อื่น ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยสรุปได้ว่า 1. สภาพการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน ด้านเทคโนโลยี มีความต้องการจำเป็นในการบริหาร ลำดับที่ 1 มีการให้ความสำคัญกับการควบคุมการปฏิบัติงานโดยใช้เทคโนโลยี ด้านความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง ลำดับที่ 1 มีการพัฒนาและการประเมินแผนการดำเนินงานและกลยุทธ์ในการจัดการช่องโหว่ที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่อการบริหารและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านโครงสร้างองค์กร ลำดับที่ 1 มีการเน้นการตอบสนองหรือสร้างคุณค่าให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านเครือข่าย ลำดับที่ 1 มีการสร้างความสัมพันธ์ในการใช้ทรัพยากร ร่วมกับสถานศึกษาอื่น ในระหว่างภาวะวิกฤตได้ ด้านภาวะผู้นำ ลำดับที่ 1 มีการประเมินผลเกี่ยวกับกลยุทธ์และแผนการปฏิบัติงานเพื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2. การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน จากการสนทนากลุ่ม การประเมินผลหลังการทดลองใช้รูปแบบ จากการสัมมนา พบว่า ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับที่มีความเหมาะสมโดยภาพรวม คิดเป็นร้อยละ 92.03 มีความเหมาะสมมากกว่าก่อนทดลองใช้ คิดเป็นร้อยละ 89.93 แล้วนำมาประเมิน พบว่า โดยภาพรวม พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในระดับมากที่สุด ได้แก่

ด้านความเป็นประโยชน์ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านความถูกต้องมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับและด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในระดับมาก ได้แก่ ความเป็นไปได้ 3. ผลการเสนอรูปแบบการ

บริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ตัวแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน 4) แนวทางการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน มีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติ 5 แนวทางประกอบด้วย 1) ด้านภาวะผู้นำ 2) เครือข่าย 3) ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง 4) โครงสร้างองค์กร 5) เทคโนโลยี และ 5) ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1. ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรนำแนวทางการบริหารแบบยืดหยุ่น ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำ 2) เครือข่าย 3) ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง 4) โครงสร้างองค์กร 5) เทคโนโลยี มากำหนดใช้ในการบริหารโรงเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากลยุทธ์การบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

2. ควรวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารแบบยืดหยุ่นของผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กุลทิกา วิบูลย์ปิ่น. (2565). การพัฒนากลยุทธ์การจัดการความยืดหยุ่นของธุรกิจกวดวิชาในระบบแฟรนไชส์ของประเทศไทย. สาขาวิชาการจัดการ แบบ 2.1. ใน ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คารมณ์ เพียรภายลุน. (2566). ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ. เรียกใช้เมื่อ 25 ธันวาคม 2567 จาก https://www.kroobannok.com/23691

พระครูประโชติกิจจาภรณ์ (สุริยัญ สุริยวโส). (2561). รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิชญ์พจี สายเชื้อ. (2561). องค์กรที่มีความยืดหยุน. เรียกใช้เมื่อ 25 ธันวาคม 2562 จาก https://www.prachachat.net/facebook-instant-article/news-182372

สมยศ นาวีการ. (2544). การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2560). รายงานการวิจัย สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ การศึกษาความเป็นพลเมืองของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.

รุจิรัตน์ ชนะชัยวิบูลวัฒน์. (2562). การทำงานแบบยืดหยุ่น (Flexible Work). วารสารข้าราชการ, 61(4), 19-20.

เอมอร วิริยะขันติกุล. (2555). สภาพและแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพกลาง. วารสารวิจัยและพัฒนา, 4(1), 102-111.

Cattell, Raymond B. (1963). Manual for Junior-Senior High School Personality questionnaire “HSP” form A. Illinois : The institute for personality and Ability Testing.

Ken Schwaber and Jeff Sutherland, คู่มือ Scrum™. เรียกใช้เมื่อ 21 สิงหาคม 2566 จาก https://scrumguides.org/docs/scrumguide/v2 0 1 7 / 2 0 1 7 - Scrum-Guide-Thai.pdf

Robbins, S. P. a. C.. (2008). การจัดการและพฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.

แนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย*

DEVELOPMENT GUIDELINE PROFESSIONAL EDUCATIONAL DMINISTRATION IN THE 21ST CENTURY OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN LOEI PROVINCE

ประสงค์ หัสรินทร์[1], ระวิง เรืองสังข์[2], ณัชชา อมราภรณ์[3], อิสยาภรณ์ เทพประสิทธิ์[4] และ พระครูสมุห์สุทัศน์ ทตฺตมโน (แสง อินทร์)[5]

Prasong Hassarin[1], Rawing Ruangsanka[2], Natcha Amaraporn[3], Itsayaporn Thappasid[4] and Phrakhusamu Suthat Dattamano (Saengin)[5]

[1-5]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

[1-5]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Loei Buddhist College, Thailand

Corresponding Author's Email: littlelittleme1212@gmail.com

วันที่รับบทความ : 23 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 29 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 1 ตุลาคม 2568

Received 23 September 2025; Revised 29 September 2025; Accepted 1 October 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 และ 2) แนวทางการพัฒนาให้เป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 เป็นการวิจัยแบบผสม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จำนวน 130 คน ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากจำนวนประชากรทั้งหมด และผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จำนวน 30 คน

Citation:

*ประสงค์ หัสรินทร์, ระวิง เรืองสังข์, ณัชชา อมราภรณ์, อิสยาภรณ์ เทพประสิทธิ์ และ พระครูสมุห์สุทัศน์ ทตฺตมโน (แสง อินทร์). (2568). แนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 522-545.

Prasong Hassarin, Rawing Ruangsanka, Natcha Amaraporn, Itsayaporn Thappasid and Phrakhusamu Suthat Dattamano (Saengin). (2025). Development Guideline Professional Educational Dministration In The 21st Century Of School Administrators In Loei Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 522-545.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา คือ การทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัย พบว่า

1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านพฤติกรรมและภาวะผู้นำ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านทักษะ และด้านบทบาทหน้าที่ ตามลำดับ

2) ผลจากการวิจัยแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศในทักษะความสามารถ การติดต่อประสานงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมเทคโนโลยีการสื่อสารมีทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การกำกับติดตาม การนิเทศติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเข้ารับการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการศึกษาได้อย่างมีอิสระพร้อมทั้งสนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ยึดหลักถือในเรื่องหลักธรรมเป็นพื้นฐาน มีธรรมาภิบาล จรรยาบรรณวิชาชีพ เรียนรู้พัฒนาตนเอง

คำสำคัญ: การพัฒนา, นักบริหารการศึกษามืออาชีพ, ศตวรรษที่ 21

Abstract

The objectives of this research were to study 1) desirable characteristics and guidelines for developing professional education administrators in the 21st century; and 2) guidelines for developing professional education administrators in the 21st century, this was mixed research study Mixed Method Research, the population used in this research were 130 administrators of the Office of Elementary Education Service Area, Loei District 1, the researcher collected data from the total population. The key qualitative data providers were 30 school administrators in Loei Primary Educational Service Area Office 1, the research tools were questionnaires and interview forms. The statistics used in the research

were percentage, mean, standard deviation and content analysis is the analysis of data obtained from interviews with key informants.

Research results

1) The desirable characteristics and guidelines for developing professional education administrators in the 21st century were at the level of a lot when considering each aspect, it was found that every aspect had a high level of opinion, can be sorted in descending order as follows: Behavior and Leadership morality, ethics, skills, and roles, respectively.

2) Results from research on the development of professional education administrators in the 21st century of educational institution administrators in Loei Province, it is an era that has changed rapidly. There is management of information technology in skills and abilities, Communication, innovation, communication technology, learning management skills in the 21st century, supervision and monitoring. Supervision, monitoring and evaluation of performance Educational administrators can freely develop their potential in education administration. and support Promote the development of morality and ethics of executives Adhere to the principles of moral principles as the basis, good governance, professional ethics learn to develop yourself.

Keywords: Development, Professional Education Administrator, 21st Century

บทนำ

ในปัจจุบัน สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจมักถูกใช้เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาของแต่ละประเทศ แต่ในความเป็นจริงแล้ว การพัฒนาในทุกด้านต้องอาศัยความรู้และความสามารถของพลเมืองผู้เป็นสมาชิกในสังคมนั้นเป็นผู้ดำเนินการ ทั้งนี้ ประชากรที่มีความรู้และความสามารถเท่านั้นจึงจะเป็นที่ต้องการของสังคม ในกระบวนการดังกล่าว การศึกษา จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้ก้าวหน้าอย่างมีคุณภาพ ดังนั้น การศึกษาของทุกประเทศ รวมถึงประเทศไทย จึงต้องได้รับการจัดการให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่สังคมและสาธารณชนยอมรับการเปลี่ยนแปลงของ

สังคมในศตวรรษที่ 21 อย่างรวดเร็วส่งผลกระทบอย่างมากต่อการบริหารและการจัดการขององค์การทั้งภาครัฐและเอกชน การบริหารและการจัดการของทุกองค์การขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย วางแผน ตัดสินใจ สั่งการ และประสานงาน รวมทั้งปรับกลยุทธ์ให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อนำพาองค์การไปสู่ความเจริญก้าวหน้า (สมพิศ สุขแสน, 2564) สิ่งที่ผู้บริหารในทุกองค์การจะต้องเผชิญ คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โลกข้อมูลข่าวสาร ภาวการณ์แข่งขันไร้พรมแดน วิกฤตเศรษฐกิจ และข้อจำกัดด้านทรัพยากร ผู้บริหารจึงต้องมีวิสัยทัศน์ มีพันธกิจต่อการให้บริการสาธารณะ มีความสามารถกระตุ้นให้บุคลากรสื่อสารกับผู้รับบริการด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกัน และมีทักษะด้านการจัดการเพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์สูงสุด ทั้งนี้ ผู้บริหารถือเป็นบุคลากรหลักที่จะนำพาองค์การไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ

สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ทุกประเทศต่างพยายามสร้างกระบวนทัศน์การพัฒนาภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ สิ่งที่ปรากฏชัดเจนคือ ความพยายามหาวิธีการเพื่อให้ประเทศของตน “มีความเป็นเลิศ” ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงการศึกษา สำหรับการจัดการศึกษาของไทยนั้น มีทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจัดการเป็นลำดับ ได้แก่ ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา โดยมีหน่วยปฏิบัติการตั้งแต่สถานศึกษา กลุ่มสถานศึกษา เขตการศึกษา และกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำกับดูแล สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระดับประถมและมัธยมอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งทำหน้าที่ดูแลองค์ประกอบสำคัญของการศึกษา ได้แก่ โรงเรียน ผู้เรียน หลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทางวิชาการและมีความสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม โรงเรียนถือเป็นหน่วยปฏิบัติการด้านการเรียนการสอนที่มีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างทุนมนุษย์ในระดับพื้นฐาน ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นบุคลากรที่มีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติ การจัดการศึกษาจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเพื่อตอบสนองต่อสังคมที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น องค์ความรู้และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ถูกผลิตขึ้นใหม่หรือนำมาพัฒนาต่อยอดบนฐานของการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ดีขึ้น สังคมโลกในยุคนี้เป็นสังคมที่ไร้ขีดจำกัดด้านข้อมูลข่าวสาร มีการเปลี่ยนผ่านและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกลุ่มคนได้อย่างรวดเร็ว อิทธิพลของระบบสื่อสาร

ที่ก้าวหน้า ทั้งระบบดาวเทียม ระบบดิจิทัล และเทคโนโลยีอื่น ๆ ทำให้โลกมีสภาพ “แคบลง” และเกิดการผสมผสานวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วและกลมกลืน (ธงชัย สมบูรณ์, 2564)

ผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่จะนำพาสถานศึกษาไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในอนาคต โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพสูงสุดตามความสนใจและความถนัด การจัดการศึกษาจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ใฝ่สูง มุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ และพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความเป็นผู้นำที่มีสมรรถนะสูง มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จ รวมถึงต้องได้รับการพัฒนาและเสริมสร้างสมรรถนะอย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีสมรรถนะจะเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจชัดเจน มีทักษะ และสามารถประยุกต์ใช้ศาสตร์อย่างมีศิลป์ ซึ่งผลของการมีสมรรถนะจะสะท้อนถึงคุณภาพในการปฏิบัติงานและส่งผลต่อความสำเร็จในระดับองค์การ

ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะด้านการจัดการสถานศึกษาและการบริหารตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น วิจารณ์ พานิช (2553) กล่าวว่า ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1) ทักษะด้านชีวิตและการทำงาน 2) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว 3) การริเริ่มสร้างสรรค์และความเป็นตัวของตัวเอง 4) ทักษะทางสังคมและข้ามวัฒนธรรม 5) การเป็นผู้สร้างหรือผู้ผลิตและความรับผิดชอบเชื่อถือได้ 6) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ ขณะที่วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอธิป จิตตฤกษ์ (2556) ได้กล่าวถึงทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ว่ามีอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) ทักษะชีวิตและการทำงาน 2) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี 3) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม เป็นต้น

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ล้วนเป็นแรงผลักดันให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับตัวให้มีคุณสมบัติในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่สามารถชักนำ จูงใจ ชี้นำ ใช้อิทธิพลหรืออำนาจที่มีอยู่ในรูปแบบต่างๆ ที่กระตุ้นให้หรือชี้นำให้เพื่อนร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาให้ยินดี เต็มใจ พร้อมใจ ยินดีในการกระทำ การมีความกระตือรือร้นหรือร่วมดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ผู้บริหารต้องการ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย ว่าท่านผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะศตวรรษที่ 21 มากน้อยเพียงใด มีทัศนะ

แตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ผู้บริหารระดับสูงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถทางการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อีกทั้งยังเป็นการช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาให้สูงยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 130 ราย ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากจำนวนประชากรทั้งหมด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ คือผู้บริหารโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย 2 ชนิด คือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มีรายละเอียดดังนี้

แบบสอบถาม มี 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับขนาดโรงเรียน วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ในตำแหน่ง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ผู้นำยุคใหม่ ทักษะยุคใหม่ บทบาทหน้าที่ และคุณธรรมจริยธรรม โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ Likert มี 5 ระดับ ซึ่งมีความหมายดังต่อไปนี้

5 หมายถึง ระดับการบริหารอยู่ในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ระดับการบริหารอยู่ในระดับ อยู่ในระดับ มาก

3 หมายถึง ระดับการบริหารอยู่ในระดับ อยู่ในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ระดับการบริหารอยู่ในระดับ อยู่ในระดับ น้อย

1 หมายถึง ระดับการบริหารอยู่ในระดับ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

แบบสัมภาษณ์

เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง เป็นลักษณะแบบสัมภาณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - structured Interview) ด้วยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งหัวข้อการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21

2. แนวทางการพัฒนาให้เป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21

ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวพร้อมกับมีการบันทึกเสียงบทสนทนาและจดบันทึก เพื่อนำมาใช้ถอดความ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม

1) ติดต่อประสานงานไปยังผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแจกแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง

2) ผู้วิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์เลยเพื่อขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย เพื่อนำไปยืนยันต่อผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

3) ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลเอง โดยนำแบบสอบถาม จำนวน 130 ชุด ไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ต่อไป

4) นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องของการกรอกข้อมูลในแบบสอบถามแต่ละชุด

2. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์

1) ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) จำนวน 30 คน

2) ผู้วิจัยได้ส่งเอกสารถึง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประกอบด้วย หนังสือขอความร่วมมือ แบบสัมภาษณ์เนื้อหารายละเอียดวิจัย ก่อนหนึ่งอาทิตย์ พร้อมกำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

3) ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ทำการบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึกและขออนุญาตบันทึกเทป และถ่ายรูปเพื่อประกอบการสัมภาษณ์

4) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ไปทำการวิเคราะห์และสรุปผลจากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดโรงเรียน และประสบการณ์ในตำแหน่ง โดยการหาจำนวนความถี่และค่าร้อยละ

2) วิเคราะห์ระดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 1 โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนตามมาตรฐานทั้งโดยภาพรวมหลายด้านและหลายข้อและนำมาเปรียบเทียบเกณฑ์ค่าเฉลี่ย 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคริด(Likert, 1970) และแปลผล ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับ มากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับ มาก

2.51 - 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับ ปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับ น้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับ น้อยที่สุด

2. วิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ (In – Depth lnterview) และจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open – ended Questionnaire) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีวิธีการหลักที่ใช้ ในการวิเคราะห์เป็นวิธีการสร้างข้อสรุป จากการศึกษารูปแบบหรือข้อมูลจำนวนหนึ่ง โดยยึดหลักสาระเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่วางไว้

2) การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

3) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) คือ การทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สถิติที่ใชในการวิจัย

สถิติที่ใชในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยใช้ค่าสถิติ เช่น ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ดังต่อไปนี้

1. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามอีกครั้ง แล้วจะนำข้อมูลถ่ายลงในรหัส (Coding Form) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อทำการวิจัยแบบสังคมศาสตร์เพื่อหาสถิติต่าง ๆ ดังนี้ ค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) คือ ค่าเฉลี่ย (Mean), ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

$$\text{ค่าเฉลี่ย } (\bar{X}) = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$= \frac{๕ - ๑}{๕}$$

$$\text{ช่วงห่างระดับ} = ๐.๘$$

ดังนั้น แต่ละระดับจะมีช่วงห่าง 0.8 จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยสามารถแบ่งระดับการปฏิบัติงานตามค่าเฉลี่ย ดังต่อไปนี้

1.00 - 1.80 หมายความว่า มีระดับน้อยที่สุด

1.80 - 2.60 หมายความว่า มีระดับน้อย

2.61 - 3.40 หมายความว่า มีระดับปานกลาง

3.41 - 4.20 หมายความว่า มีระดับดี

4.21 - 5.00 หมายความว่า มีระดับดีที่สุด

2. สำหรับสถิติในการวิเคราะห์แบบสอบถาม ได้แก่ ค่าสถิติพื้น ได้แก่ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ตามสูตร ดังนี้

กำหนดให้

$$\text{จำนวนประชากรของชุมชนต่าง ๆ} = \frac{\text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}} \text{ X } 100$$

3. สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) ของระดับการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย เหมาะสมน้อยที่สุด ซึ่งการหาค่าเฉลี่ยสามารถทำได้ดังนี้

$$\text{ค่าเฉลี่ย} \quad (\bar{x}) = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$= \frac{๕ - ๑}{๕} = ๐.๘$$

ดังนั้น ช่วงห่างระดับ มีค่าเท่ากับ 0.8

แต่ละระดับจะมีช่วงห่างกัน 0.8 จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยสามารถจะแบ่งระดับการปฏิบัติงานตามค่าเฉลี่ย ดังต่อไปนี้

1.00 - 1.80 หมายความว่า มีระดับน้อยที่สุด

1.80 - 2.60 หมายความว่า มีระดับน้อย

2.61 - 3.40 หมายความว่า มีระดับปานกลาง

3.41 - 4.20 หมายความว่า มีระดับมาก

4.61 – 5.40 หมายความว่า มีระดับมากที่ที่สุด

4. สถิติค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

$$S.D. \sqrt{\frac{n(\sum fx^{๒}) - (\sum x)^{๒}}{n(n - |๑)}}$$

เมื่อ	S. D.	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum fx^{๒}$	หมายถึง	ผลรวมกำลังสอง
	$(\sum fx)^{๒}$	หมายถึง	ผลรวมของข้อมูล
	n	หมายถึง	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

5. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

หาค่าดัชนีความสอดคล้องเนื้อหาของแบบสอบถาม (IOC) ของเครื่องมือวิจัย ทั้ง 2 แบบโดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้อง
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของการพิจารณาข้อความแต่ละข้อความแบบวัดจากผู้นำท้องถิ่น
	N	แทน	จำนวนผู้นำท้องถิ่น

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 จากข้อมูลพื้นฐานของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 130 คน พบว่า ส่วนมากเป็นเพศชาย อายุ 41-50 ปี ระดับการศึกษาสูงสุดสูงกว่าปริญญาตรี สังกัดโรงเรียนขนาดที่ 1 (1-120 คน) และมีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 10 ปี ผลการวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็น

นักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านพฤติกรรมและภาวะผู้นำ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านทักษะ และด้านบทบาทหน้าที่ ตามลำดับเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อคำถาม พบว่า ด้านพฤติกรรมและภาวะผู้นำ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ การวางแผนและออกแบบหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ ความกระตือรือร้น มั่นใจและกล้าหาญ เป็นนักคิดเชิงระบบ มีความสามารถด้านเทคโนโลยี ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ และมีความสามารถสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ตามลำดับ ด้านทักษะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ มีทักษะความสามารถในการติดต่อประสานงาน มีความสามารถในการนำความคิดที่สร้างสรรค์ในการพัฒนานวัตกรรม ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมเทคโนโลยีการสื่อสาร และมีการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 ตามลำดับ ด้านบทบาทหน้าที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ สนับสนุนระบบพี่เลี้ยงและการสอนงาน มีความสามารถในกำกับดูแล นิเทศติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน มีบทบาทสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อความร่วมมือทางวิชาการ สร้างกลยุทธ์ในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้บริหารสถานศึกษา และสามารถประยุกต์ใช้นวัตกรรมด้านเทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา ตามลำดับ ด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ มนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน มีความรักศรัทธาในวิชาชีพบริหารด้วยพรมวิหาร 4 มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น บริหารงานโปร่งใส ซื่อสัตย์ ผู้บริหารมีความยุติธรรมต่อผู้ร่วมงานอย่างเสมอภาค และศรัทธาในวิชาชีพบริหารเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้ใต้บังคับบัญชา ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย ผลจากการวิจัยแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย พบว่า

1) ด้านพฤติกรรมและภาวะผู้นำ กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาพฤติกรรมและภาวะผู้นำของผู้บริหาร รวมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษามีโอกาสพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการศึกษาได้อย่างอิสระและไม่ถูกจำกัดด้วยเวลา ควรส่งเสริมให้แต่ละเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจพิจารณาและตัดสินใจในการพัฒนาบุคลากรตามความเหมาะสม ผู้บริหารควรประเมินและเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้มีคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ ผู้ที่ต้องการดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ควรผ่านประสบการณ์การบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลางมาก่อน เพื่อเพิ่มพูนคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ควรจัดอบรมและสัมมนาเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สนับสนุนการเรียนรู้นอกเวลางาน การฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ (Service Training) การแลกเปลี่ยนความรู้ การศึกษาวิจัย รวมถึงการจัดทำหลักสูตรพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพเพื่อใช้เป็นคู่มือ ควรปรับปรุงกระบวนการคัดเลือกบุคลากรสู่ตำแหน่งผู้บริหารให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และกำหนดนโยบายกำหนดคุณลักษณะผู้บริหารให้สอดคล้องกับบริบทในทศวรรษที่ 21

2) ด้านทักษะ ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการพัฒนาทักษะของผู้บริหาร ปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการศึกษาโดยไม่จำกัดเวลา เปิดโอกาสให้เขตพื้นที่การศึกษาตัดสินใจและดำเนินงานพัฒนาบุคลากรได้ตามสภาพจริง ผู้บริหารควรประเมินและเรียนรู้พัฒนาตนเองเพื่อเสริมทักษะให้เหมาะสมกับบทบาทมืออาชีพ นโยบายควรครอบคลุมถึงการใช้ทักษะด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีในการบริหารจัดการ รวมถึงสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของครู อาจมีการจัดอบรม สัมมนา หรือพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อเพิ่มทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ผู้บริหารควรเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง ยอมรับและสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม เปิดโอกาสให้มีการฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ ศึกษาด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนความรู้ และจัดทำหลักสูตรเพื่อใช้พัฒนาทักษะผู้บริหารมืออาชีพ ควรจัดกิจกรรมด้านนวัตกรรม วางกลยุทธ์การบริหารให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของผู้บริหารและบุคลากรโดยเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาช่วยเสริมทักษะ

3) ด้านบทบาทหน้าที่ กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดนโยบายในการสนับสนุนการพัฒนาด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ควรมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร พร้อมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้บริหารพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการศึกษาได้โดยอิสระและเหมาะสมกับเวลาที่มี ควรเปิดโอกาสให้แต่ละเขตพื้นที่การศึกษาตัดสินใจและดำเนินงานได้เองตามความเหมาะสม ผู้บริหารควรประเมินและเรียนรู้บทบาท

หน้าที่ตนเองด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนให้มีลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ ควรมีการจัดการเรียนรู้นอกเวลางาน ฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ (Service Training) ศึกษาด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนความรู้ จัดทำหลักสูตรพัฒนาบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารเพื่อใช้เป็นแนวทาง อ้างอิงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำ Best Practices จากสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จมาใช้ ปรับใช้รูปแบบการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงวางแผนพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน ผู้บริหารควรสื่อสารแบบสองทาง เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น นำข้อคิดเห็นมาปรับปรุงการทำงาน ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ ฝึกอบรมตามสมรรถนะที่จำเป็น และมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน

4) ด้านคุณธรรมจริยธรรม กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร รวมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการพัฒนาโดยไม่จำกัดเวลา เปิดโอกาสให้เขตพื้นที่พิจารณาและดำเนินงานตามสภาพจริง ผู้บริหารควรประเมินและพัฒนาตนเองเพื่อให้มีคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างเหมาะสม ควรจัดการอบรม สัมมนา และกำหนดให้ยึดหลักธรรมเป็นพื้นฐาน ใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารงาน มองโลกเชิงบวก ให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวม ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ มีหลักธรรมประจำใจ นำมาปฏิบัติให้เป็นนิสัย ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนความรู้ ศึกษาวิจัยและจัดทำหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารมืออาชีพ ใช้เป็นแนวทางพัฒนาบุคลากรภายใน ควรส่งเสริมความยุติธรรมและเสมอภาค ให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรและยึดจรรยาบรรณวิชาชีพตลอดการทำงาน

อภิปรายผล

จากการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และแนวทางการพัฒนาให้เป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ใน 4 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรมและภาวะผู้นำ ด้านทักษะ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งพอสรุปได้ว่าผลการวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับจากมากไปหา

น้อยได้ ดังนี้ ด้านพฤติกรรมและภาวะผู้นำ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านทักษะ และด้านบทบาทหน้าที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริพร ราศี และจีรนาถ ภูริเศวตกำจร (2564) ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 พบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 มีคุณลักษณะของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์และจริยธรรม ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการสร้างเครือข่ายในชุมชน ด้านความมุ่งมั่นและความพากเพียร และด้านการสื่อสารพร้อมทั้งการใช้เทคโนโลยี 2) เมื่อเปรียบเทียบตามประสบการณ์การบริหาร วุฒิการศึกษา และขนาดของสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารที่มีความแตกต่างกันในแต่ละด้านดังกล่าวไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทั้งในภาพรวมและในรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ อรวี แสงทอง และรัตนา กาญจนพันธ์ (2564) ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครูในโรงเรียนเครือสหวิทยาเขตเมืองปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัย พบว่า 1) ครูมีการรับรู้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยจัดลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านการจูงใจ ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ด้านการสื่อสาร และด้านบุคลิกภาพ 2) ในส่วนของระดับการศึกษาของครู พบว่าโดยรวมแล้วไม่มีความแตกต่างกันในแต่ละด้าน ยกเว้นในด้านคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งครูที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่าครูที่จบระดับปริญญาตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ครูที่มีประสบการณ์สอนแตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องการรับรู้คุณลักษณะของผู้บริหารทั้งในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และยังสอดคล้องกับ ธีรนุช วารีรักษ์ และรัตนา กาญจนพันธ์ (2562) ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า 1. ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 กรุงเทพมหานคร มีการรับรู้ต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทั้งในภาพรวมและแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านบุคลิกภาพ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการสื่อสาร ด้านการมีส่วน

ร่วมกับชุมชน ด้านการจูงใจ และด้านภาวะผู้นำ 2. เมื่อพิจารณาจากระดับการศึกษาของครู พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 โดยรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านวิสัยทัศน์ ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนซึ่งมีขนาดต่างกัน มีการรับรู้ต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทั้งในภาพรวมและในแต่ละด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นในด้านการสื่อสารที่ไม่พบความแตกต่าง

จากผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย พบว่า ด้านพฤติกรรมและภาวะผู้นำ พบว่า กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาพฤติกรรมและภาวะผู้นำของผู้บริหาร รวมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษามีโอกาสพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการศึกษาได้อย่างอิสระและไม่ถูกจำกัดด้วยเวลา ควรส่งเสริมให้แต่ละเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจพิจารณาและตัดสินใจในการพัฒนาบุคลากรตามความเหมาะสม ผู้บริหารควรประเมินและเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้มีคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ ผู้ที่ต้องการดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ควรผ่านประสบการณ์การบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลางมาก่อน เพื่อเพิ่มพูนคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ควรจัดอบรมและสัมมนาเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สนับสนุนการเรียนรู้นอกเวลางาน การฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ (Service Training) การแลกเปลี่ยนความรู้ การศึกษาวิจัย รวมถึงการจัดทำหลักสูตรพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพเพื่อใช้เป็นคู่มือ ควรปรับปรุงกระบวนการคัดเลือกบุคลากรสู่ตำแหน่งผู้บริหารให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และกำหนดนโยบายกำหนดคุณลักษณะผู้บริหารให้สอดคล้องกับบริบทในทศวรรษที่ 21พบว่า ต้องมีภาวะผู้นำสูงเป็นมืออาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กานต์ บุญศิริ (2557) ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำกับการเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพ ทุกองค์กรในปัจจุบันต่างต้องการนักบริหารมืออาชีพ เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นภายในและภายนอกองค์กร ส่งผลให้เกิดระบบฐานความรู้ที่ใช้เพื่อการแข่งขันและการบริหารจัดการร่วมกันผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีคุณลักษณะของนักบริหารมืออาชีพ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีจิตวิญญาณความเป็นนักบริหาร เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่กล้าคิด กล้าทำ กล้านำ และกล้าเปลี่ยนแปลง บริหารงานโดยอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ มีความรู้ทาง

การศึกษา ความรู้ด้านเทคนิคและกลยุทธ์การบริหาร นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เพื่อพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หากผู้บริหารมีศักยภาพที่ดี ย่อมส่งผลต่อคุณภาพและความสำเร็จขององค์กรได้อย่างแท้จริง และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่กล้าคิด กล้านำ กล้าทำ และกล้าเปลี่ยนแปลง และสอดคล้องกับ กฤษธรา ยองใย (2561) ได้ศึกษาเรื่องผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นผู้นำที่มีอิทธิพลต่อบุคลากรภายในมีบทบาทต่อการกำหนดทิศทาง นโยบาย และนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จต้องมีความพร้อมในด้านคุณลักษณะที่โดดเด่น กล่าวคือมีทักษะทางปัญญาสูง เป็นนักบริหารมืออาชีพ มีจิตเชิงสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดี และเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ มีความคาดหวังสูงที่มุ่งสร้างความสำเร็จของงาน ตลอดจนพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และสร้างสถานศึกษาให้เป็นองค์กรนวัตกรรมยุคใหม่ นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษายังเป็นกลไกเป็นตัวแปรสำคัญในด้านการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่เกิดจากการบริหาร ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีคุณลักษณะโดดเด่นเหมาะสมมีความรู้เชิงทฤษฎี ทักษะบทบาทหน้าที่ คุณธรรมและประสบการณ์ ทางการบริหารการศึกษายุคใหม่ เพื่อนำพาสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จสามารถสนองตอบต่อการแข่งขัน และทันสมัยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

จากผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย พบว่า ด้านทักษะ พบว่า ควรมีการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 มีทักษะความสามารถในการติดต่อประสานงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมเทคโนโลยีการสื่อสารมีทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสามารถในการนำความคิดที่สร้างสรรค์ในการพัฒนานวัตกรรม จัดทำ Application ในการเรียนรู้เรื่องการสื่อสารและทักษะการใช้เทคโนโลยี ผู้บริหารต้องรู้จักการเปลี่ยนแปลง ยอมรับและสร้างการเปลี่ยนแปลง การศึกษานอกเวลางาน การฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ (Service Training การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะตนเอง ฝึกอบรมพัฒนาทักษะ มีการพัฒนาทักษะตนเอง กระทรวงเปิดหลักสูตรอบรมทักษะผู้บริหาร ผู้บริหารศึกษาอบรมพัฒนาทักษะนอกเวลาราชการ พัฒนาทักษะตนเอง จัดทำ Application ในการพัฒนาทักษะ ต้องรู้จักการเปลี่ยนแปลง ยอมรับและสร้างการเปลี่ยนแปลง ศึกษาเรียนรู้พัฒนาตนเอง ศึกษาดูงาน เปิดโลกทัศน์ ผู้บริหารต้องพัฒนาศักยภาพทักษะตนเอง การแลกเปลี่ยนความรู้ ศึกษาวิจัยและจัดทำหลักสูตรการพัฒนาทักษะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถาน ศึกษาเพื่อใช้เป็นคู่มือในการพัฒนาผู้บริหารมืออาชีพ ควรกำหนดกิจกรรมที่เป็นนวัตกรรม และกำหนดกลยุทธ์ในการ

บริหารการศึกษาได้อย่างเหมาะสม พัฒนาผู้บริหารให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ โดยจัดหาวิทยากรมาพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษแก่ผู้บริหาร และบุคลากรภายในโรงเรียน พัฒนาทักษะตนเอง พัฒนาทักษะของผู้บริหาร อบรมหลักสูตรการพัฒนาทักษะผู้บริหาร เขตพื้นที่การศึกษาเปิดอบรมการพัฒนาทักษะบุคลากร กระทรวงศึกษาธิการกำหนดนโยบายทักษะของผู้บริหารในทศวรรษที่ 21 และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยยนต์ เพาพาน (2559) ศึกษาเรื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญและเป็นตัวแปรสำคัญในด้านการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่เกิดจากการบริหาร ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีคุณลักษณะโดดเด่นเหมาะสม มีทั้งความรู้เชิงทฤษฎี ทักษะ บทบาทหน้าที่ คุณธรรม และประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษายุคใหม่ เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ สามารถแข่งขันและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างทันสมัย และสอดคล้องกับ คนึงนิตย์ กิจวิธี (2559) ได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านความซื่อสัตย์และคุณธรรม ด้านความมุ่งมั่นและพากเพียร มีคุณลักษณะอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการสร้างเครือข่ายชุมชน ด้านการเป็นนักคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ และด้านการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี มีคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก 2) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์การบริหารสถานศึกษาต่างกันมีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยรวม รายด้าน และรายข้อไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ข้อ 3 ในด้านการเป็นนักคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ คือ มีความสามารถในการนำความคิดที่สร้างสรรค์ไปสู่การสร้างและพัฒนานวัตกรรม และข้อ 4 ในด้านการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี คือ มีความสามารถนาประชาชน/ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้ในการดำเนินงานของโรงเรียน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดต่างกันมีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 โดยรวม รายด้าน และรายข้อไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ข้อ 3 ในด้านการเป็นนักคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ คือ มีความสามารถในการนำความคิดที่สร้างสรรค์ไปสู่การสร้างและพัฒนา

นวัตกรรม และข้อ 7 ในด้านการมีวิสัยทัศน์ คือ มีผลสำเร็จของงานบริหารสถานศึกษาเป็นที่ประจักษ์ เช่น ได้รับเกียรติบัตรผู้บริหารดีเด่น สถานศึกษาต้นแบบ ฯลฯ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย พบว่า ด้านบทบาทหน้าที่ พบว่า ผู้บริหารควรมีความสามารถในกำกับดูแล นิเทศติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ควรปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ผู้บริหารเพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเข้ารับการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการศึกษา ได้อย่างมีอิสระและไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาในการเข้ารับการพัฒนา ควรส่งเสริมให้แต่ละเขตพื้นที่การศึกษาสามารถพิจารณาและตัดสินใจในการดำเนินการพัฒนาบุคลากรได้อย่างอิสระ บริหารต้องประเมินตนเองบทบาทหน้าที่ตนเองและศึกษาเรียนรู้พัฒนาตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้มีคุณลักษณะเป็นผู้บริหารมืออาชีพ การศึกษานอกเวลางาน มีบทบาทสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อความร่วมมือทางวิชาการ สนับสนุนระบบพี่เลี้ยงและการสอนงาน ศึกษาวิจัยและจัดทำหลักสูตรการพัฒนาบทบาทหน้าที่ตามคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อใช้เป็นคู่มือในการพัฒนาผู้บริหารมืออาชีพ ส่งเสริมให้นำผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ผู้บริหารมาพัฒนาผู้บริหาร สร้างกลยุทธ์ในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการวางแผนบทบาทหน้าที่ตนเองในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน สามารถติดต่อสื่อสารแบบสองทางโดยสามารถแสดงความคิดเห็นได้กับบุคคลภายนอก ชุมชน ผู้ปกครอง นักเรียนแล้วยอมรับการวิจารณ์ แล้วนำมาปรับปรุง นำผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ผู้บริหารมาพัฒนาผู้บริหาร กระทรวงกำหนดบทบาทหน้าที่ผู้บริหารในทศวรรษที่ 21 แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับบุคคลภายนอก ผู้บริหารต้องประเมินบทบาทหน้าที่ตนเองและพัฒนาตนเอง เขตพื้นที่การศึกษาเปิดอบรมสัมมนาบทบาทหน้าที่ผู้บริหาร การศึกษาดูงาน การวางแผนพัฒนาตนเอง การพัฒนาโดยใช้การเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรนำแบบอย่างที่ดีจากนักบริหารการศึกษาที่ประสบความสำเร็จมาประยุกต์ใช้ การอบรมสัมมนา การศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง การพัฒนาตนเอง ฝึกอบรมโดยอิงสมรรถนะเป็นฐานในการพัฒนา ศึกษาพัฒนาบทบาทหน้าที่ตนเอง มีหลักการปฏิบัติที่ชัดเจน ผู้บริหารจะต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ และสามารถประยุกต์ใช้นวัตกรรมด้านเทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ อดุลโตเขียว และนิษฐ์วดี จิรโรจน์ภิญโญ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน

ศตวรรษที่ 21 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 และสร้างรูปแบบของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 รวมถึงประเมินความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะความเป็นผู้นำยุคใหม่ ทักษะยุคใหม่ บทบาทหน้าที่ คุณธรรมจริยธรรมและสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 2) รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบทั้งหมด 5 องค์ประกอบคือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถ และด้านข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีและ 3)ระดับความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับ พระครูปริยัติกิจวรวัฒน์ (สุนฺทโร) (2565) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ บทความนี้ต้องการนำเสนอเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงวิชาการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพภาวะผู้นำเชิงวิชาการในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมดิจิตอล ให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นผู้นำทางวิชาการในการกำกับดูแล การบูรณาการการเรียนการสอนด้วยการประยุกต์นวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ การเสนอแนวคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับการใช้ห้องเรียน การน า รูปแบบเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีเลิศ การให้โอกาสแก่บุคลากรทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดจุดมุ่งหมายให้เกิดการเรียนรู้อย่างมืออาชีพ และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจูงใจใฝ่เรียนรู้ การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

จากผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย พบว่า ด้านคุณธรรมจริยธรรม พบว่า กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดนโยบาย สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ควรปรับปรุงกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเข้ารับการพัฒนาได้อย่างมีอิสระและไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาในการเข้ารับการพัฒนา ควรส่งเสริมให้แต่ละเขตพื้นที่การศึกษาสามารถพิจารณาและตัดสินใจในการดำเนินการพัฒนาบุคลากรได้อย่างอิสระ ผู้บริหารต้องประเมินตนเองและศึกษาเรียนรู้พัฒนา

ตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้มีคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นผู้บริหารมืออาชีพ จัดอบรมสัมมนา ควรยึดหลักถือในเรื่องหลักธรรมเป็นพื้นฐาน ยึดระบบคุณธรรมในการบริหารงาน มองโลกในแง่ดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว มีจรรยาบรรณวิชาชีพบริหาร มีธรรมะประจำตน นำหลักธรรมมาปฏิบัติจนเป็นอุปนิสัยประจำตัว การศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การแลกเปลี่ยนความรู้ ศึกษาวิจัยและจัดทำหลักสูตรการพัฒนาคุณธรรมผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถาน ศึกษาเพื่อใช้เป็นคู่มือในการพัฒนาผู้บริหารมืออาชีพ ควรให้ความยุติธรรม และความเสมอภาคกับบุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นของบุคลากร มีจรรยาบรรณวิชาชีพ เรียนรู้พัฒนาตนเอง อบรมสัมมนาดูงาน นำหลักคุณธรรมมาปรับใช้ เปิดใจรับฟังความคิดเห็นคนรอบข้างนำมาปรับปรุงตนเอง ศึกษาพัฒนาตนเอง ประเมินตนเองแล้วปรับปรุง มีคุณธรรมในการปฏิบัติงาน ฝึกให้ตนเองมีคุณธรรมประจำใจ ศึกษาหลักธรรมนำมาปรับใช้ เป็นคนมีความยุติธรรม พัฒนาตนเองให้เป็นคนมีคุณธรรมดูแบบอย่างที่ดีนำมาใช้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อโนทัย ทองส่องแก้ว (2560) ได้ศึกษาเรื่อง ความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียน อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียน อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง และเพื่อเปรียบเทียบความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ในเขตอำเภอละอุ่น จังหวัดระนองโดยเก็บข้อมูลจากประชากรที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนอำเภอละอุ่นจังหวัดระนอง จำนวน 8 คน และข้าราชการครูในเขตอำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง จำนวน 79 คนใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที ผลการศึกษาพบว่า 1. ความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียน อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ ได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านวิชาการ ด้านสังคมและชุมชน ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดระบบงาน และด้านการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร 2. การเปรียบเทียบความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียน อำเภอละอุ่น จังหวัดระนองจำแนกตามขนาดโรงเรียนพบว่า ความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง มีความเป็นมืออาชีพโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ พิชญาภา ยืนยาว (2560) ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณลักษณะครูมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 ในปัจจุบันพบว่าคุณธรรม จริยธรรมของบุคลากรในสถานศึกษาลดน้อยลง โดยผู้บริหารสถานศึกษามีพฤติกรรมการบริหารงานที่ไม่เหมาะสมอีกทั้งครูยังประสบปัญหาการ

ขาดการทำงานเป็นทีม มีเวลาส่วนตัวไม่เพียงพอ และมีภาระงานอื่นนอกเหนือจากภาระงานสอนมากเกินไปดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณลักษณะครูมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาได้แก่ ความซื่อสัตย์และยุติธรรม (X6) การสร้างความร่วมมือในชุมชน (X4) บุคคลแห่งการเรียนรู้และความเป็นพลเมืองดี (X3) ธรรมาภิบาล (X1)การเสริมสร้างพลังอำนาจ (X5) และใฝ่บริการและมีความรับผิดชอบ (X2) ส่งผลต่อคุณลักษณะครูมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 โดยสามารถร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 95.50อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านพฤติกรรมและภาวะผู้นำ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านทักษะ และด้านบทบาทหน้าที่ ตามลำดับ 2) ผลจากการวิจัยแนวทางการพัฒนาความเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดเลย เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศในทักษะความสามารถ การติดต่อประสานงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมเทคโนโลยีการสื่อสาร มีทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การกำกับติดตาม การนิเทศติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเข้ารับการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการศึกษาได้อย่างมีอิสระ พร้อมทั้งสนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ยึดหลักถือในเรื่องหลักธรรมเป็นพื้นฐาน มีธรรมาภิบาล จรรยาบรรณวิชาชีพ เรียนรู้พัฒนาตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารส่วนหนึ่ง ดังนั้น ผู้บริหารจึงเป็นตัวแปรสำคัญในด้านการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ นักบริหารการศึกษามืออาชีพในยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีความรู้ ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษา และมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ทันสมัยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงปัจจัยหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของนักบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์หรือส่งผลต่อคุณลักษณะของนักบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21

2. ควรมีการศึกษาคุณลักษณะของนักบริหารการศึกษาในลักษณะอื่น ๆ หรือศึกษาถึงการพัฒนาคุณลักษณะของนักบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในรูปแบบต่าง ๆ

3. ควรศึกษาคุณลักษณะของนักบริหารการศึกษามืออาชีพในศตวรรษที่ 21 จากการรับรู้หรือมุมมองของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย เช่น ครูผู้สอน คณะกรรมการถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง

เอกสารอ้างอิง

กฤษธรา ยองใย. (2561). ผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. ใน วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

กานต์ บุญศิริ. (2557). ภาวะผู้นำกับการเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพ. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานตำรวจและกระบวนการยุติธรรม. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

คนึงนิตย์ กิจวิธี. (2559). คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. ใน วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ชัยยนต์ เพาพาน. (2559). ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.

ธงชัย สมบูรณ์. โลกหลังยุคใหม่ :การศึกษาไทยที่ควรเป็น. เรียกใช้เมื่อ 13 มกราคม 2564 จาก http://www.edu.ru.ac.th/images/edu_pdf/thai_education.

ธีรนุช วารีรักษ์ และรัตนา กาญจนพันธ์. (2563). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร. การประชุมวิชาการระดับชาติ “การศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ครั้งที่ 4” ประจำปี 2563 (ผ่าน Online), 171-181.

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตตฤกษ์. (2556). ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นเวิลด์

วิจารณ์ พานิช. (2558). วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21. วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 1(2).

รัตนา กาญจนพันธ์. (2564). ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครูในโรงเรียนเครือสหวิทยาเขตเมืองปราการ จังหวัดสมุทรปราการ. Journal of Roi Kaensarn Academi, 6(5), 91-104.

สมพิศ สุขแสน. การบริหารและการจัดการ : ศตวรรษที่ 21. เรียกใช้เมื่อ 13 มกราคม 2564 จาก https://www.academia.edu.

สิริพร ราศี และจีรนาถ ภูริเศวตกำจร. (2564). คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7. การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 6 สู่ชีวิตวิถีใหม่, หน้า 99-108.

อดุล โตเขียว และนิษฐ์วดี จิรโรจน์ภิญโญ. (2563). รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8(2), 515-526.

อโนทัย ทองส่องแก้ว. (2560). ความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียน อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. หน้า ก.

พิชญาภา ยืนยาว. คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณลักษณะครูมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 17(1), 71-79.

ศึกษาเชิงวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะสู่การบรรลุธรรม ในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช*

AN ANALYTICAL STUDY OF INFLUENCE OF DHAMMA SONG LEADING TO ENLIGHTENT FOUND IN ERAKAPATTANAGA OF DHAMMAPADA COMMENTARY

ไชยอนันต์ บัวบุศย์[1], ชัยชาญ ศรีหานู[2] และ ธานี สุวรรณประทีป[3]

Chai-anan Buabut[1], Chaichan Srihanu[2] and Thanee Suwanprateep[3]

[1-3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: chaiananbuabut1234@gmail.com

วันที่รับบทความ : 4 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 8 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 10 กันยายน 2568

Received 4 September 2025; Revised 8 September 2025; Accepted 10 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและหลักธรรมสำคัญในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช 2) เพื่อศึกษาแนวคิดบทเพลงที่มีผลต่อการพัฒนาจิตเพื่อบรรลุธรรม 3) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะที่นำไปสู่การบรรลุธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช เป็นงานวิจัยแบบเชิงคุณภาพ เน้นการวิจัยข้อมูลกาลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์และรายงานเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า เรื่องราวเอรกปัตตนาคราชปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหายาน บุพพกรรมเก่า เอรกปัตตนาคราชเคยเป็นพระภิกษุในสมัยพระกัสสปพุทธเจ้า

Citation:

*ไชยอนันต์ บัวบุศย์, ชัยชาญ ศรีหานู และ ธานี สุวรรณประทีป. (2568). ศึกษาเชิงวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะสู่การบรรลุธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 546-565.

Chai-anan Buabut, Chaichan Srihanu and Thanee Suwanprateep. (2025). An Analytical Study Of Influence Of Dhamma Song Leading To Enlightent Found In Erakapattanaga Of Dhammapada Commentary. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 546-565.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

แต่ทำผิดด้วยการยึดใบตะไคร้น้ำจนขาดและไม่แสดงอาบัติ จึงเกิดเป็นพญานาคชื่อเอรกปัตตะ ได้แต่งเพลงขับธรรมะคาถาให้ธิดาขับร้องบนพังพาน อุตตรมาณพได้ฟังธรรมะจากเพลงขับที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งเพื่อขับตอบเพลงของนางนาค จึงได้ขับเพลงธรรมะตอบเพลงของธิดานาค ด้วยการตรึกตรองธรรมะได้บรรลุธรรม และเอรกปัตตนาคราชได้อัตภาพเป็นมาณพไม่ต้องทนทุกข์ในภพนาค หลักธรรมสำคัญคือ ทวาร 6 ได้แก่ อายตนะภายใน-นอก ราคะ โอฆะ 4 มี กาโมฆะ ภโวฆะ ทิฏโฐฆะ และอวิชโชฆะ คนพาลคือผู้ที่ทำชั่วตามกิเลส ขาดสติและสัมมาทิฏฐิ ส่วนบัณฑิตมีความคิด พูด ทำดี มีปัญญาตามมรรคมีองค์ 8 โยคะ 4 คือ กาม ภพ ทิฏฐิ อวิชชา คุณค่าวรรณกรรมด้วยคาถาบาลีที่ไพเราะ สะท้อนหลักธรรม และส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

บทเพลงธรรมะถือเป็นศิลปะที่ให้ความบันเทิงและพัฒนาจิตใจ ประพันธ์โดยนำธรรมะใส่ทำนองและขับร้องเพื่อนำจิตของผู้ฟังเข้าสู่ศีลธรรม สมาธิ ปัญญา การบรรลุธรรมคือการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อรู้แจ้งความจริงคือความเป็นไตรลักษณ์ และอริยสัจจ์ ด้วยญาณทัสสนะประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง บรรลุถึงนิพพานโดยการเจริญสติปัฏฐาน 4 มี กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ธัมมานุปัสสนา ตามแนวพระสูตรและลำดับวิปัสสนาญาณ มีอานิสงส์สำคัญคือทำให้จิตดำเนินไปด้วยกุศลและบรรลุเป็นพระอริยบุคคล โดยเฉพาะเพลงธรรมะที่ประพันธ์อย่างถูกต้องสละสวยงามมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจิตใจในฐานะสื่อกลางให้จิตรู้สภาวธรรมตามเป็นจริงได้

อิทธิพลของเพลงธรรมะเพื่อการบรรลุธรรมในอรรถกถาธรรมบทเรื่องเอรกปัตตนาคราช พบว่า เพลงธรรมะแต่งในรูปคาถาปัฐยาวัตร ใช้ภาษาบาลีที่เข้าใจง่าย แต่แฝงด้วยหลักธรรมอันลึกซึ้ง รูปแบบคำถาม-ตอบ จนทำให้อุตตรมาณพเจริญวิปัสสนาเข้าสู่ลำดับวิปัสสนาญาณต่าง ๆ จนบรรลุพระโสดาบัน เมื่อวิเคราะห์ตามหลักการเจริญวิปัสสนาตามหลักมหาสติปัฏฐาน 4 แนวทางพระสูตร และลำดับญาณของอุตตรมาณพผู้มีบุพกรรมกับพระพุทธเจ้า ได้รับการสอนธรรมะผ่านเพลงขับที่พระพุทธเจ้าทรงประพันธ์ให้ ด้วยจิตที่จดจ่อในศิลปะและต้องการแก้ปริศนาธรรมที่เกี่ยวข้องกับการตามพิจารณาดูอายตนะหรือทวารทั้ง 6 มี ตา หู จมูก เป็นต้นจนเห็นแจ้งการเกิด-ดับและน้อมจิตเข้าสู่อริยมรรค รู้แจ้งสภาวธรรมต่าง ๆ ตามลำดับของวิปัสสนาญาณ 16 ได้บรรลุธรรมชั้นพระโสดาบัน แสดงให้เห็นว่าการฟังเพลงธรรมะหรือขับเพลงธรรมะไม่ได้ขัดขวางต่อการบรรลุธรรมชั้นสูงของพระพุทธศาสนา แต่เป็นสื่อกลางที่มีประสิทธิภาพนำจิตเข้าสู่การเห็นแจ้งในสภาวธรรม และความหลุดพ้นจากกิเลสได้ด้วย องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาคือ Bs-SRME model ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้

คำสำคัญ: เพลงธรรมะ, การบรรลุธรรม, คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา, เอรกปัตตนาคราช

Abstract

This thesis investigated on 3 objectives: 1) to study the history and significant teaching found in Erakapatta Nagaraja story in Dhammapada commentary, 2) to investigate the concept of Dhamma songs, impacting on mental progress of realization, 3) to analyze the influence of Dhamma songs leading to the attainment of Dhamma found in the story of Erakapatta Nagaraja of Dhammapada commentary. It was qualitative research primarily relying on documentary analysis of Tipitaka, commentaries, and other relevant documents, employing a descriptive analytical approach.

Its findings indicated that the story of Erakapatta Nagaraja appears in both Theravada and Mahayana Buddhist scriptures. Due to past karma, Erakapatta Nagaraja, formerly a Bhikkhu during the time of Kassapa Buddha, committed cutting a grass without confessing. Consequently, he was reborn as the Naga king, Erakapatta, composed Dhamma verses for his daughter to sing on his hood. Uttara youngman, upon hearing the Dhamma through the songs composed by the Buddha in response to the Naga princess's singing, proceeded to sing Dhamma songs in reply to the Naga daughter's song. Through contemplation of the Dhamma, Uttara youngman attained enlightenment in final. Erakapatta Nagaraja was liberated from his Naga being and reborn as a human, no longer enduring the suffering of the Naga realm. The virtues found include six sense doors or **Ā**yatana, the four floods or Ogha; K**ā**maogha, Bhavaogha, Di**ṭṭ**hogha, and Avijjogha. A fool is defined as one who acts wickedly driven by defilements, lacking mindfulness and right view, whereas a wise possesses virtuous thoughts, speech, and actions, guided by wisdom. The four Yogas-sensual desire, becoming, wrong views, and ignorance-are also identified as binding factors. The literary

value of the narrative is enhanced by the beautiful Pali verses, which reflect core Dhamma principles and promote its practice.

Dhamma songs are considered an art form of entertainment and fostering mental progress. Composed by Dhamma with melody and sung expression, they guide the listener's mind towards morality, concentration, and wisdom. The enlightenment is achieved through the cultivation of Vipassanabhavana to realize the truth of the Three Characteristics of Existence and the Four Noble Truths, through direct experience, leading to Nibbana. This is accomplished by practicing Four Satipatthāna: contemplation of the body, feelings, mind, and mental objects, the Sutta's approach and the stages of Vipassanañāṇa. The benefit of the practice is the development of wholesome mind and the attainment of Noble One. Specifically, Dhamma songs, when properly and elegantly composed, profoundly influence mental progress serving as a medium of truly realizing phenomenal reality.

The analysis of the influence of Dhamma songs on realization in the story of Erakapatta Nagaraja in Dhammapad commentary reveals that the Dhamma songs are composed in simple Pali verses called Paṭhyāvata yet embed profound virtue principles. The question-and-answer format of the songs led Uttara through various stages of Vipassanāñana until he attained Sotāpanna. When analyzed according to Vipassana cultivation as outlined in the Mahasatipatthana discourse and the stages of knowledge of Uttara, whose past karma was intertwined with the Buddha, and received teachings through the Buddha's compositions, his mind, focused on the art and eager to solve the Dhamma puzzles related to observing the six sense bases (e.g., eyes, ears, nose) until he clearly perceived the rise and falls directed his mind towards the Noble Path, realizing various phenomenal realities through the 16 stages of Vipassana-ñana, thereby attaining the stage of Sotapanna. This demonstrates that listening to or singing Dhamma songs does not impede the attainment in Buddhism, rather, they serve as an

effective medium to guide the mind towards realizing phenomenal reality and achieving liberation from defilements. A new gained knowledge is the Bs-SRME model.

Keywords: Dhamma song, attainment of Dhamma, Dhammapada commentary, Erakapattanaga.

บทนำ

ในปัจจุบันเพลงธรรมะที่ประกอบด้วยดนตรีถือเป็นที่นิยมและนำมาเป็นเครื่องมือในการช่วยผ่อนคลายความคิดฟุ้งซ่าน ส่วนของดนตรีเป็นสิ่งที่ปรากฏเป็นอารมณ์ทางประสาทสบทเพลงถือกำเนิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับสังคมมนุษย์ ที่มาจากชีวิตมนุษย์และเป็นผลงานที่สร้างสรรค์โดยน้ำมือมนุษย์ทั้งสิ้น บทเพลงเป็นศิลปะที่แพร่หลายทั่วไปในสังคม (จินตนา ดำรงเลิศ, 2533)

คุณค่าของดนตรีซึ่งเกิดจากแนวคิด ค่านิยมซึ่งเกิดจากจินตนาการส่วนบุคคลและสังคม ช่วยกระตุ้นให้จิตวิญญาณ กระตุ้นจริยธรรม ความดีงามในสังคม จึงถือได้ว่าดนตรีเป็นสื่อหรือพาหนะ สำคัญที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาด้านจิตใจและสังคม (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546) อ.ศิลป์ พีระศรี ได้กล่าวว่า “โดยหลักการศิลปะมีความมุ่งหมายในทางเกื้อกูลศีลธรรมและยกระดับทางจิตใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่บของมวลมนุษยชาติ จุดหมายปลายทางของศิลปินทุก ๆ คน ก็คือต้องการสร้างงานศิลป์ที่เกื้อกูลพุทธิปัญญา และจิตใจของมนุษยชาติ” (ศิลป์ พีระศรี, 2546)

บทเพลงที่ประกอบทำนอง เครื่องดนตรีเป็นภาษาสากลของมนุษยชาติเกิดขึ้นจากธรรมชาติและมนุษย์ได้นำมาดัดแปลงแก้ไขให้ประณีตงดงามไพเราะเมื่อฟังดนตรีแล้วทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดต่างๆนั้นก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เราได้ทราบว่ามนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดภาษาใดก็สามารถรับรู้อรรถรสของดนตรีได้โดยใช้เสียงเป็นสื่อได้เหมือนกันศิลปะดนตรีนี้เกิดขึ้นจากธรรมชาติที่ได้นำมาดัดแปลงแก้ไขให้เกิดความประณีตงดงามและความไพเราะทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดรวมทั้งความรู้สึกทางอารมณ์ต่างๆเช่นรักโกรธเกลียดกลัวโศกเศร้าหรือดีใจและสามารถถ่ายทอดความรู้สึกดังกล่าวให้ผู้อื่นรับรู้ได้ (สุกรี เจริญสุข, 2533) ซึ่งจะทำให้ผู้ขับเพลงหรือฟังเพลงที่ประกอบด้วยธรรมะเกิดความอ่อนโยนและน้อมจิตไปสู่สิ่งที่เป็นกุศลประหนึ่งว่าได้ฟังธรรมะจนขึ้นจิตนั่นเอง

การใช้ดนตรีในพุทธศาสนาเถรวาทสามารถสร้างความรู้สึกกล่อมเกลาจิตใจให้เกิดความศรัทธาและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และการใช้ดนตรีในพระพุทธศาสนายังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การบูชา การอุปมาอุปมัยและการสอนธรรม เป็นต้น ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจ ในหลักคำสอนเกี่ยวกับดนตรีที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำดนตรีไปประยุกต์ใช้กับพิธีกรรม ทางพระพุทธศาสนาได้ (อสิมาภรณ์ มงคลหว้า, 2555)

การนำบทธรรมะที่พระพุทธเจ้าเคยสั่งสอนไว้ซึ่งมีเนื้อหาหลักคือการบอกความจริงของโลกและชีวิตที่ประกอบด้วยกิเลสบางครั้งก็เป็นกุศลหรืออกุศลคละเคล้ากันไปซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของมนุษย์ที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์ และพระองค์ทรงค้นพบหนทางที่จะนำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ ปัญหา ความวุ่นวายของจิตใจ ด้วยพระทัยที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณาและพระปัญญาอันบริสุทธิ์ได้ทรงสั่งสอนให้มนุษย์รู้แจ้งความจริงและปฏิบัติให้พ้นทุกข์ดังเช่นพระองค์ การแสดงธรรมก็คือการแสดงความเป็นจริงนั่นเอง การรู้แจ้งความจริงอย่างประจักษ์ด้วยตนเองจึงเป็นเครื่องมือหลักในการเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล และบทเพลงที่ประกอบด้วยธรรมะสามารถนำมาใช้เพื่อสื่อสารธรรมะได้อย่างดี เนื่องจากบางคนมีความอ่อนไหว รับรู้และซาบซึ้งข้อความที่สื่อผ่านทางบทเพลงได้ง่ายและตราตรึงใจให้จดจ่ออยู่กับบทเพลงนั้นสู่จิตใต้สำนึกได้นาน ดนตรีถือเป็นเครื่องมือยอดเยี่ยมและโดดเด่นในการถ่ายทอดและพัฒนาความรู้สึกและจินตนาการกว่าศิลปะสาขาอื่น เนื่องจากดนตรี เพลง ทำนอง เป็นภาษาสากลเชิงอารมณ์ เนื้อเพลงสามารถถ่ายทอดความคิดและเจตคติได้มาก และละเอียดกว่าตามหลักภาษา และยังเป็นที่แพร่หลายได้อย่างรวดเร็วได้ขอบเขตจำกัด เพลงจึงเป็นการรวมเอาศิลปะสาขาต่าง ๆ เข้ามาอยู่ด้วยกันคือทำนอง และวรรณกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการและเป้าหมายของแต่ละคน

การใช้บทเพลงเป็นเครื่องมือในการสอนธรรมะของพระพุทธเจ้าปรากฏอยู่ในหลักฐานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแต่งเพลงขับให้กับอุตตรมานพเพื่อนำไปขับกับนางธิดาพญานาคเอรกปัตตนาคราช เมื่อมานพนำไปร้องขับก็ทำให้มานพได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ซึ่งการมอง/ฟังดนตรีโดยพระวินัยสำหรับพระสงฆ์เป็นสิ่งที่ไม่น่าส่งเสริม แต่หลักการของพระพุทธศาสนามีเป้าหมายเพื่อให้เกิดจิตใจที่งดงามเบื้องต้นคือ ศีลธรรม จริยธรรม ท่ามกลางคือการมีจิตใจเป็นสมาธิไม่ฟุ้งซ่าน และที่สูงสุดคือการบรรลุธรรม ดับอวิชชาและกิเลสทั้งหลายซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์

บทเพลงที่ปรากฏในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช โดยท่านให้ธิดาของตนเองยืนฟ้อนอยู่บนพังพานแล้วขับเพลงขับธรรมะเชิงปุจฉาว่า ผู้เป็นใหญ่ชื่อว่าเป็นพระราชาเป็นต้น และพระพุทธเจ้าได้ทรงแต่งเพลงขับธรรมะให้อุตตรมาณพ จนท่านได้บรรลุธรรม

จากบทเพลงดังกล่าวทำให้อุตตรมาณพฝึกร้องเพลงด้วยความตั้งใจ หมายจะพิชิตใจของนางธิดานาค จึงไตร่ตรองหลักธรรมที่ปรากฏในบทเพลงธรรมะดังกล่าวอย่างจดจ่อ จนทำให้อุตตรมาณพบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันในที่สุด ซึ่งนอกจากจะมีเนื้อหาหลักธรรมที่ละเอียดซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาแล้ว อิทธิพลของเพลงธรรมะที่สามารถนำจิตเข้าสู่สมาธิและกุศลจิตน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้จิตมีกำลัง และความพร้อมที่จะน้อมเข้าสู่ลำดับของวิปัสสนาญาณจนกระทั่งบรรลุถึงพระอริยบุคคลจนพ้นจากทุกข์ได้ แม้ว่าจะมีข้อห้ามสำหรับพระรวมไปถึงการบัญญัติสิกขาบท แก่สามเณร หรือศีลอุโบสถ (ศีล 8) ก็เป็นการบัญญัติโดยมี ลักษณะเพื่อป้องกัน “งดเว้นจากการ ฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรีและดู การละเล่น อันเป็น ข้าศึกต่อ พรหมจรรย์” (วิ.มหา. (ไทย) 4/7/11.) ปรากฏในจุฬศีลว่า “พระสมณโคดม (รวมทั้งพระภิกษุ สงฆ์) ทรงเว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับ ร้อง ประโคมดนตรี และดูการละเล่นที่เป็นข้าศึกแก่กุศล” แต่มิได้หมายความว่า การฟังเพลงทำให้เกิดกิเลสฝ่ายเดียว แต่ยังเป็นเครื่องช่วยทำให้จิตสงบ และทำให้เห็นอารมณ์ของตนเองชัดเจนซึ่งจะเป็นโอกาสในการพัฒนาจิตให้เห็นสภาพไตรลักษณ์เข้าสู่การบรรลุธรรมได้ การบรรลุธรรมแม้ว่าเป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะ มนุษย์ส่วนมากรื่นรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลิน ฐานะอันนี้คือการบรรลุธรรมย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา วิราคะนิโรธนิพพาน (จำนง ไชยมงคล, 2562) แต่พระองค์ก็ได้หากระบวนการในการเสนอหลักธรรมพระพุทธองค์จนสามารถใช้ภาษาและกุศโลบายหลากหลายรวมทั้งบทเพลง การขับกล่อม สนทนาเป็นต้นเพื่อสอนให้กลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นฐานแตกต่างกันได้รู้แจ้งเห็นจริงดังที่พระพุทธเจ้าได้ประสบมาด้วยความกรุณาอันยิ่งใหญ่

ดังนั้น ผู้วิจัยตั้งสันนิษฐานว่า ผู้ที่จะบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลต้องผ่านการปฏิบัติทางจิตคือการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามลำดับของวิปัสสนาญาณขั้นต่าง ๆ จึงสนใจศึกษาวิเคราะห์ อิทธิพลของเพลงธรรมะที่นำไปสู่การบรรลุธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช ซึ่งจะวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏบทเพลงที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งให้อุตตรมาณพไปฝึกร้องจนทำให้เกิดบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันได้อย่างไร เพลงขับธรรมะที่มีเนื้อหาและสุนทรียรสของเพลงขับสามารถนำจิตให้เข้าสู่ลำดับของวิปัสสนาญาณได้หรือไม่อย่างไร ซึ่ง

ผลที่ได้จะส่งผลให้เกิดความรู้ว่าการฟังเพลงที่ประกอบด้วยธรรมะก็สามารถนำจิตเข้าสู่การเจริญวิปัสสนาภาวนากระทั่งถึงความพ้นทุกข์ได้ และคาดว่าจากการศึกษาเชิงวิเคราะห์ก็จะได้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา การพัฒนาจิตของผู้ปฏิบัติธรรมการเจริญวิปัสสนาภาวนา และเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและหลักธรรมสำคัญในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช

2. เพื่อศึกษาแนวคิดบทเพลงธรรมะที่มีผลต่อการพัฒนาจิตเพื่อบรรลุธรรม

3. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะที่นำไปสู่การบรรลุธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาเชิงวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะสู่การบรรลุธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ดังนี้

1) การศึกษาทางเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Documentary Research) คัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารอรรถกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช ซึ่งนำมาจากพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชั้นทุติยภูมิได้แก่หนังสืออรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือวิชาการอื่น ๆ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับข้อมูลเบื้องต้นของเพลงขับธรรมะในเรื่องเอรกปัตตนาคราช

2) ส่วนประเด็นด้านเพลงขับธรรมะใช้เอกสารงานวิจัย ตำราด้านทฤษฎีดนตรีสุนทรียะ อิทธิพลทางด้านสมองของดนตรีซึ่งนำไปสู่การพัฒนาจิต เพื่อนำมาวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงขับธรรมะนำไปสู่การพัฒนาจิตกระทั่งการบรรลุธรรมในทางพระพุทธศาสนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทเรื่องของเอรกปัตตนาคราชซึ่งส่งผลให้อุตตรมาณพได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบันโดย

ตามลำดับของการปฏิบัติธรรมผ่านเจริญวิปัสสนาภาวนาด้วยการฟังเพลงขับธรรมะและการตรึกตรองพิจารณาเนื้อหาของธรรมะตามที่ปรากฏในบทเพลง โดยมีประเด็นวิจัยดังนี้

1. วิเคราะห์เพลงธรรมะที่นำไปสู่การบรรลุธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐาน
2. วิเคราะห์เพลงธรรมะที่นำไปสู่การบรรลุธรรมตามแนวทางพระสูตร
3. วิเคราะห์เพลงธรรมะที่นำไปสู่การบรรลุธรรมตามลำดับวิปัสสนาญาณ

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ศึกษาเชิงวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะสู่การบรรลุธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ผลจาการศึกษาทั้งเอกสารและการวิเคราะห์เนื้อหาของเพลงขับธรรมะในเรื่องเอรกปัตตนาคราชในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา มีผลสรุปดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาและหลักธรรมสำคัญของธรรมบทเรื่องเอรกปัตตนาคราช วรรณกรรมเรื่องเอรกปัตตนาคราชปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน อาทิ อรรถกถาธรรมบท มหาวัสตุ พระวินัยมหิศาสกะ และพุทธจริตสังครหะ โดยมีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน แบ่งเป็น 4 เหตุการณ์หลักคือ 1) บุพพกรรมของนาคราช ซึ่งเคยเป็นภิกษุในสมัยพระกัสสปพุทธเจ้า แต่ทำผิดด้วยการยึดใบตะไคร้น้ำจนขาดและไม่แสดงอาบัติ เกิดเป็นนาคชื่อเอรกปัตตะ 2) นาคราชแต่งเพลงขับธรรมะเป็นรูปคาถา โดยให้ธิดาที่ขับร้องบนพังพาน 3) มาณพชื่ออุตตระได้ฟังธรรมะจากเพลงขับที่พระพุทธเจ้าแต่งเพื่อขับตอบเพลงของนางนาค และ 4) มาณพเพลงธรรมะตอบไปขับตอบเพลงของนางนาคธิดาของเอรกปัตตนาคราช ซึ่งนำไปสู่การเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า คัมภีร์ระบุว่าเหตุการณ์นี้มีผู้บรรลุธรรมจำนวนมาก และเอรกปัตตนาคราชได้รับคำพยากรณ์ว่าจะพ้นจากอัตภาพนาคในยุคพระเมตไตรยพุทธเจ้า ส่วนอุตตระบรรลุเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน อรรถกถาธรรมบทในบาลีเล่าถึงเหตุการณ์นี้อย่างละเอียด โดยพระพุทธเจ้าประทับที่เมืองพาราณสี ทรงเน้นความยากของการได้อัตภาพมนุษย์และการพบพระธรรม

หลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในเพลงขับธรรมะเรื่องเอรกปัตตนาคราชประกอบด้วย 1) ทวาร 6 หมายถึงประตูรับรู้ 6 ทาง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็น อายตนะ ที่เชื่อมโยงกับอารมณ์ภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ กับอายตนะภายใน ซึ่งเป็นที่เกิดของบุญ-บาปและสังสารวัฏ หากควบคุมได้ด้วยสติและวิปัสสนา จะนำไปสู่การหลุดพ้น 2) ราค

ธรรม (ธุลี) เปรียบราคะเป็น ธุลี ที่ครอบงำจิตผ่านอายตนะ 6 ซึ่งจัดเป็นอกุศลมูล โดยมีโลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ติดในกามและสังสารวัฏ ผู้มีราคจริตมักเพลิดเพลินในอารมณ์และขาดการพิจารณาไตรลักษณ์ (3) โอฆะ 4 ซึ่งหมายถึงห้วงน้ำใหญ่ 4 ประการ ได้แก่ กาโมฆะ (กาม) ภโวฆะ (ภพ), ทิฏโฐฆะ (ทิฏฐิผิด) อวิชโชฆะ (ความไม่รู้ในอริยสัจ 4) เป็นกิเลสที่พัดพาสัตว์ให้จมในทุกข์ การข้ามพ้นต้องใช้มรรค 8 และสติ (4) คนพาลและบัณฑิต คนพาลคือผู้ตามกิเลส คิด พูด ทำชั่ว เรียกว่าทุจริต 3 มักเป็นคนขาดสติและสัมมาทิฏฐิ ส่วนบัณฑิตมีธรรมตรงกันข้ามกับคนพาลคือมีความคิด-พูด-ทำดี (สุจริต) มีปัญญาและดำเนินชีวิตตามหลักอริยมรรค 8 นำไปสู่การหลุดพ้น (5) โยคะ 4 คือ ธรรมที่ผูกสัตว์ไว้ในภพ คือ กาม ภพ ทิฏฐิ อวิชชา ซึ่งกิเลสเหล่านี้ต้องละด้วยมรรค 8 เพื่อความเกษมจากทุกข์

อานิสงส์จากการสอนเพลงขับของพระพุทธเจ้าที่มีผลต่อ (1) เอรกปัตตนาคราช คือ ได้ฟังธรรม บรรเทาทุกข์ 5 ประการของนาค คือทุกข์ที่เกิดจากการปฏิสนธิ ลอกคราบ หลับ เสพเมถุน จุติ และมีโอกาสเกิดเป็นมนุษย์ในอนาคตเพื่อบรรลุธรรม (2) อานิสงส์ต่ออุตตรมาณพเป็นสื่อกลางเผยแผ่ธรรมผ่านเพลงขับ สร้างศรัทธาให้ผู้อื่น และบรรลุโสดาปัตติผลจากการตรึกธรรมในคาถาที่เป็นเพลงขับธรรมะ (3) อานิสงส์ต่อพระพุทธศาสนา คือ เพิ่มคุณค่าวรรณกรรมด้วยคาถาบาลีที่ไพเราะ สะท้อนหลักธรรมเรื่องทวาร 6 โอฆะ เป็นต้น (4) ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม และยืนยันความเชื่อเรื่องภพภูมินาคและการเวียนว่ายตายตามกรรม

เรื่องเอรกปัตตนาคราชแสดงถึงประวัติศาสตร์และหลักธรรมอันลึกซึ้งในพระพุทธศาสนา ผ่านการเล่าเรื่องที่ผสมผสานวรรณศิลป์และคติธรรม เน้นความสำคัญของการควบคุมทวาร 6 การละกิเลส คือ โอฆะ โยคะ และการพัฒนาจิตสู่ความเป็นพระอริยบุคคล การได้เกิดเป็นมนุษย์ ได้ฟังธรรมะและปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งที่หาได้ยาก การดำเนินชีวิตจึงไม่ควรประมาท

2. บทเพลงขับธรรมะที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อบรรลุธรรม

เพลงถือเป็นศิลปะที่ให้ความบันเทิงและพัฒนาจิตใจ คำว่า เพลง มาจากภาษาบาลี คีตะ หมายถึง การร้องเพลงหรือเสียงที่เปล่งออกมา มีรากศัพท์จาก คี (ส่งเสียง) และพัฒนามาเป็นการขับร้องที่สื่ออารมณ์และความหมาย เพลงประกอบด้วยเนื้อร้องและทำนองที่นำสารเข้าสู่จิตใจในระดับลึก เพลงคือสำเนียงขับร้องที่มีระบบระเบียบ ประกอบด้วยทำนอง จังหวะ และเนื้อร้อง (ถ้ามี) มีบทบาทในเชิงดนตรี ศิลปะ และสังคม โดยสะท้อนวัฒนธรรมและอารมณ์ของมนุษย์ ประเภทของเพลงมีหลากหลาย เช่น ป๊อป ร็อก พื้นบ้าน แจ๊ส ฯลฯ และแบ่งตามเนื้อหา

ได้ 15 ประเภท เช่น เพลงปลุกใจ เพลงสอนใจ เพลงสะท้อนสังคม เป็นต้น คุณสมบัติของเพลงประกอบด้วยระดับเสียง ความดัง-ค่อย สีสันของเสียง และจังหวะ ซึ่งส่งผลต่ออารมณ์และจิตใจ ประโยชน์ของเพลงรวมถึงการสร้างความสุข ผ่อนคลาย ลดความเครียด และช่วยจัดการความเจ็บปวด ดังงานวิจัยที่ระบุว่าเพลงช่วยลดอาการปวดเรื้อรังและซึมเศร้า

เพลงธรรมะคือคำประพันธ์ธรรมะมาใส่ทำนองและขับออกมาเป็นเพลงเพื่อนำจิตของผู้ฟังให้เข้าสู่ความงามทางด้านศีลธรรม การปฏิบัติธรรมและการรู้แจ้งสัจธรรม เป็นสื่อที่ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจิตให้สงบและบรรลุธรรม มีองค์ประกอบคือเนื้อหาที่อิงพุทธธรรมและทำนองที่ช่วยให้เข้าถึงคำสอนได้ง่าย แบ่งได้ 6 ประเภท เช่น เพลงสวดมนต์ เพลงบรรยายธรรม เพลงปฏิบัติธรรม และเพลงธรรมะประยุกต์ที่ผสมผสานกับดนตรีสมัยใหม่ ความเป็นมาของเพลงธรรมะเริ่มตั้งแต่สมัยพุทธกาล เช่น การที่พระอินทร์ดีดพิณถวายพระโพธิสัตว์ แสดงถึงพลังของดนตรีในการนำจิตสู่ธรรม พระพุทธเจ้าทรงได้แต่งเพลงธรรมะให้อุตตรมาณพขับจนได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคล ต่อมาได้มีการนำธรรมะมาจัดเป็นบทสวดมนต์เพื่อใช้ในงานวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ คุณค่าของเพลงธรรมะมี 2 ด้านหลัก คือ (1) การสร้างวัฒนธรรม โดยสอดแทรกหลักธรรม เช่น กรรม บาป-บุญ เข้าในเพลงพื้นบ้าน และ (2) การเป็นเครื่องมือปฏิบัติธรรม ช่วยกล่อมเกลาจิตให้เกิดสติและสงบ ตัวอย่างเช่น กรณีเจ้าชายสิทธัตถะที่ได้แนวคิดจากการฟังพิณ นำไปสู่การค้นพบทางสายกลาง ดนตรีจึงเป็นสื่อที่เชื่อมโยงจิตสู่การบรรลุธรรมได้

การบรรลุธรรมคือการเข้าถึงความจริงแท้ด้วยญาณทัสสนะประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง โดยเห็นไตรลักษณ์ คือ ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และอริยสัจ 4 ผ่านการพัฒนาจิตด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) ไปจนถึงสัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ) เป้าหมายคือการเป็นพระอริยบุคคล เช่น โสดาบัน อรหันต์ โดยมีองค์ธรรมช่วย เช่น สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 เรียกว่า โพธิปักขิยธรรม โดยการอาศัยการฟัง การสอน การพิจารณา การสาธยาย และการเจริญสมาธินิมิต วิธีการเจริญสมาธินิมิตจึงเป็นวิธีที่คนสมัยนี้นำมาใช้การเจริญปฏิบัติธรรมเพื่อการบรรลุธรรม โดยมีธรรมเป็นเครื่องสนับสนุนเรียกว่า โพธิปักขิยธรรม 37 ประการมี สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 มรรค 8

การเจริญวิปัสสนาเพื่อบรรลุมรรคผล พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้เริ่มต้นด้วยการทำกุศลธรรมให้หมดจด โดยมีศีลและสมาธิเป็นเบื้องต้น วิปัสสนาและมรรคเป็นท่ามกลาง และผลกับพระนิพพานเป็นที่สุดแห่งศาสนา โดยให้เจริญสติปัฏฐาน 4 ประการ และใช้องค์ธรรม 3

ประการ ซึ่งเป็นการรวมมรรคมีองค์ 8 เข้าด้วยกัน ได้แก่ อาตาปี สติมาคือการมีสติกำหนดรู้เท่าทันการเกิด-ดับของนามรูปตลอดเวลา เพื่อให้เห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริง และทำลายอภิชฌาและโทมนัสในโลก และสัมปชาโน คือการมีความรู้ตัวถึงพร้อมด้วยปัญญาหยั่งเห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริง แม้จะมี 4 แนวทางปฏิบัติ แต่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักการเจริญวิปัสสนาเพื่อพัฒนาจิตสู่มรรคผลนิพพานคือ

1) การตัดปลิโพธ คือขจัดความกังวล 10 ประการ ได้แก่ เรื่องที่อยู่ ตระกูล เป็นต้น

2) ลงมือเจริญสมถกรรมฐานมี 40 อย่าง เช่น กสิณ อสุภะ 10 อนุสติ 10 เป็นต้นเพื่อทำฌานก่อให้เกิดสมาธิและจิตสงบ เป็นสัมมาสมาธิ อันเป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนาต่อไป ซึ่งแบ่งเป็น 4 ขั้น คือปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน

3) เริ่มต้นเจริญวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วยองค์กรรมฐาน 21 ข้อย่อย เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นประจักษ์ในรูปนามตามพระไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) คือ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การตามดูอาการของกาย เช่น อิริยาบถย่อย การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ด้วยสติและสัมปชัญญะ เพื่อให้เห็นความจริงของรูปนามที่ปรากฏขึ้นและดับไป 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การกำหนดรู้เท่าทันอาการของเวทนา ประกอบด้วยสุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ ทั้งทางกายและใจ เมื่อเวทนาเกิดขึ้นหรือเสื่อมไป เพื่อไม่ให้ยึดมั่นถือมั่น 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิตและอาการของจิต เช่น มีราคะ โทสะ โมหะ หรือไม่มี เพื่อให้เห็นความเกิดดับของจิต และเกิดปัญญารู้แจ้งในความไม่เที่ยงของจิตและ 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ การใช้สติกำหนดพิจารณาธัมมารมณ์ 5 ประการ ได้แก่ 1) นิวรณ์ 5 ประกอบด้วย กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิจฉา เมื่อนิวรณ์เกิดขึ้นหรือดับไป ก็ให้รู้เท่าทัน 2) ขันธ์ 5 คือ การกำหนดรู้รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ โดยเห็นความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เพื่อให้เห็นไตรลักษณ์ 3) อายตนะ 12 คือ การกำหนดรู้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอารมณ์ของแต่ละอายตนะ (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์) รวมถึงสังโยชน์ที่เกิดขึ้นและดับไป เพื่อละความยึดมั่นถือมั่น 4) โพชฌงค์ 7 คือ การกำหนดรู้สภาวะของธรรมที่เป็นองค์ประกอบแห่งการตรัสรู้ ประกอบด้วย สติ ธัมมวิจยะ วิริยะ ปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา เพื่อให้จิตหลุดพ้นจากอาสวะ 5) อริยสัจ 4 คือ การกำหนดรู้ความจริงอันประเสริฐ ได้แก่ ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ การ

ลำดับการพัฒนาจิตสู่การบรรลุธรรม โดยเน้นวิปัสสนาญาณตามแนวพระสูตรและคัมภีร์อรรถกถาจารย์ ตามแนวพระสูตรยกตัวอย่างใน สามัญญผลสูตรซึ่งแสดงผลแห่งความ

เป็นสมณะ 3 ระดับ โดยเริ่มจากการที่พระเจ้าอชาตศัตรูไม่ทรงพอพระทัยในคำสอนของครูทั้ง 6 ลัทธิ ว่ายังติดในข่ายคือความคิดหรือมิจฉาทิฏฐิ จากนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงผลที่แท้จริงของการเป็นสมณะ ระดับที่ 1 ยกระดับจากฐานะเดิม คือการที่ผู้บวชไม่ว่าจะมาจากชนชั้นใด ก็ได้รับการเคารพยกย่องจากสังคม โดยต้องปฏิบัติคือ บวชเพื่อกำจัดทุกข์และทำให้แจ้งพระนิพพาน สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ มองเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย มีอาชีพบริสุทธิ์คือ ดำรงชีพด้วยการบิณฑบาต และมีความถึงพร้อมด้วยศีลคือ ทั้งจุลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล ระดับที่ 2 อบรมจิตใจสู่ฌานสมาบัติ ประกอบด้วย ผู้บวชอบรมจิตให้สงบประณีตจนบรรลุฌาน 1-4 ซึ่งทำให้ละกิเลสอย่างกลาง (นิวรณ์) ได้ โดยมีข้อปฏิบัติคือ 1) สำรวมอินทรีย์ ระมัดระวังการรับรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ 2) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ ไม่ปล่อยใจเลื่อนลอย 3) เป็นผู้สันโดษ พอใจในปัจจัยตามมีตามได้ 4) ละนิวรณ์ 5 คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิจฉา และเข้าถึงฌานสมาบัติ ระดับที่ 3 บรรลุวิชชา 8 คือ ผู้บวชสามารถเข้าถึงคุณธรรมขั้นสูงอันประณีตยิ่งขึ้นไป ได้แก่ 1) วิปัสสนาญาณ คือ ญาณรู้เห็นตามความเป็นจริง 2) มโนมยิทธิญาณ คือ เนรมิตกายที่เกิดจากใจ 3) อิทธิวิธญาณ คือ การแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง 4) ทิพพโสตธาตุญาณ คือ ได้ยินเสียงด้วยหูทิพย์ 5) เจโตปริยญาณ คือ ความสามารถในการกำหนดรู้จิตผู้อื่น 6) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือระลึกชาติก่อนได้ 7) จุตูปปาตญาณคือเห็นการจุติและเกิดของสัตว์ ซึ่งจัดเข้าอยู่ในวิปัสสนูกิเลส และสุดท้ายคือ 7) อาสวักขยญาณ คือญาณที่ทำอาสวกิเลสให้สิ้นจัดเข้าในลำดับของอุทยัพพยญาณ ถึง ปัจจเวกขณญาณ

หลังพุทธปรินิพพาน พระสังคีติยเถราจารย์และพระพุทธโฆสาจารย์ได้จัดระบบวิปัสสนาญาณให้ละเอียดขึ้น โดยเชื่อมโยงการรู้แจ้งขันธ์ 5 ด้วยไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และวิสุทธิ 7 ประการ เกิดเป็นวิปัสสนาญาณ 9 และวิปัสสนาญาณ 16 ขั้น ซึ่งแสดงพัฒนาการของญาณตั้งแต่เริ่มต้นจนบรรลุมรรคผล โดยมีญาณสำคัญ เช่น นามรูปปริจเฉทญาณ (แยกนามรูป) อุทยัพพยานุปัสสนาญาณ (เห็นความเกิด-ดับ) ภังคานุปัสสนาญาณ (เห็นความดับ) ภยตูปัฏฐานญาณ (เห็นนามรูปเป็นภัย) สังขารุเบกขาญาณ (วางเฉยต่อสังขาร) มัคคญาณ (ญาณในอริยมรรค) ผลญาณ (ญาณอริยผล) และปัจจเวกขณญาณ (พิจารณาทบทวน)

การเจริญวิปัสสนาภาวนามีอานิสงส์สำคัญคือ ทำให้จิตเป็นกุศลและนำไปสู่การบรรลุอรหัตตผล หรืออย่างน้อยก็เป็นพระอนาคามี พระสกทาคามี หรือพระโสดาบัน ซึ่งเป็นการถึงความบริสุทธิ์ การล่วงพ้นความเศร้าโศก ความคร่ำครวญ การดับทุกข์และโทมนัส และการทำให้แจ้งพระนิพพาน แม้ยังไม่บรรลุมรรคผลในปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติก็ยังได้รับประโยชน์อย่างมากต่อสุขภาพกายใจ มีความสงบ ร่มเย็น และมั่นคงในศีลธรรมในชีวิตประจำวัน

บทเพลง โดยเฉพาะเพลงธรรมะ มีอิทธิพลต่อการพัฒนาจิตใจโดยเป็นสื่อที่เข้าถึงอารมณ์และสติเพื่อเจริญสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม เพื่อให้เกิดปัญญาญาณรู้เห็นการเกิด-ดับของรูปนามจนกระทั่งเข้าสู่ลำดับของวิปัสสนาญาณเข้าสู่อริยมรรค ผล อานิสงส์คือการบรรลุมรรคผล หรืออย่างน้อยได้จิตสงบและศีลธรรมมั่นคง ช่วยกล่อมเกลาจิตให้สงบและนำไปสู่การบรรลุธรรมตามหลักเถรวาท เพลงธรรมะผสมผสานศิลปะกับคำสอน ส่งเสริมวัฒนธรรมและการปฏิบัติธรรม การบรรลุธรรมต้องอาศัยการเจริญสติและวิปัสสนา โดยมีเพลงเป็นเครื่องมือสนับสนุน

3. อิทธิพลของเพลงธรรมะเพื่อการบรรลุธรรมในอรรถกถาธรรมบทเรื่องเอรกปัตตนาคราช การศึกษาเรื่องเพลงธรรมะที่นำไปสู่การบรรลุธรรมตามแนวทางของมหาสติปัฏฐานสูตร วิธีการในพระสูตร และลำดับของวิปัสสนาญาณ ลักษณะสำคัญของเพลงธรรมะในเรื่องเอรกปัตตนาคราชเป็นบทประพันธ์ส่วนใหญ่แต่งในรูปคาถาปัฐยาวัตรและอนุฏฐุภา ซึ่งใช้ภาษาบาลีที่เข้าใจง่าย แต่สามารถสื่อหลักธรรมอันลึกซึ้งได้ ช่วยให้ผู้ฟังจดจ่ออยู่กับปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น บทที่กล่าวถึงความยากในการเกิดเป็นมนุษย์ การได้มีชีวิต การได้ฟังธรรม และการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้า มีการเปรียบเทียบความทุกข์ของพญานาคกับผลของกรรมในอดีตและความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบจิตที่เศร้าหมองด้วยกิเลสเสมือนพระราชาที่มีฝุ่นบนศีรษะ และกิเลสเสมือนกระแสน้ำท่วม (โอฆะ) โครงสร้างเรื่องราวมีการจัดวางแบบธรรมสนทนา โดยเริ่มต้นด้วยคำถามจากเพลงของธิดานาค ตามมาด้วยพระดำรัสตอบของพระพุทธเจ้าที่ให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์และคำจำกัดความที่ชัดเจน รูปแบบคำถาม-ตอบนี้ ควบคู่ไปกับความโน้มเอียงทางศิลปะและการใคร่ครวญอย่างตั้งใจของอุตตรมาณพ ได้นำพาจิตของท่านผ่านญาณวิปัสสนาต่างๆ จนบรรลุพระโสดาบัน เพลงธรรมะในเรื่องเอรกปัตตนาคราชมีคุณค่าทางวรรณกรรมในฐานะคำสอนด้านศีลธรรม และส่งเสริมความเข้าใจในคุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องกฎแห่งกรรมและความทุกข์ที่มีอยู่ในสังสารวัฏ เรื่องราวนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องเตือนใจให้ใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท และเน้นย้ำถึงความยากลำบากในการได้อัตภาพเป็นมนุษย์ การมีชีวิตที่มั่นคง การได้ฟังธรรม และการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้า

การวิเคราะห์เพลงธรรมะในอรรถกถาธรรมบทเรื่องเอรกปัตตนาคราช แสดงให้เห็นอิทธิพลต่อการบรรลุธรรมของอุตตรมาณพตามหลักมหาสติปัฏฐาน 4 และแนวทางพระสูตร งานวิจัยนี้เน้นย้ำว่าการปฏิบัติธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐาน 4 เป็นหนทางสู่มรรคผลนิพพาน โดยการรู้เห็นรูปนามตามความเป็นจริงว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา โดยมีกระบวนการ

วิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ 1) กายานุปัสสนา คือการตามรู้สภาพความเป็นจริงของอายตนะภายนอก-ภายในที่เกิด-ดับตลอดเวลา 2) เวทนานุปัสสนา คือ การตามรู้สุข-ทุกข์ หรืออุเบกขาเวทนาทางจิต 3) จิตตานุปัสสนาคือการตามรู้ภาวะจิตที่เป็นกุศลหรืออกุศล การยินดีในสายเกิดเป็นสมุทัยและการน้อมจิตเข้าหาความดับเป็นนิโรธวาร คือการดับการเกิดทุกข์ และ 4) ธัมมานุปัสสนาคือ การตามรู้ธรรมชาติโดยรวมที่เกิดขึ้นกับจิตคือความที่จิตกำหนดรู้นิวรณ์ ขันธ์ ธาตุ น้อมลงสู่ไตรลักษณ์

อุตตรมาณพผู้มีพื้นฐานชอบการศึกษาและมีบุพกรรมกับพระพุทธเจ้า ได้รับการสอนธรรมะผ่านเพลงขับที่พระพุทธเจ้าทรงประพันธ์ให้ ด้วยจิตที่จดจ่อในศิลปะและความปรารถนาในการแก้ปริศนาธรรม ทำให้ท่านพิจารณาเนื้อหาธรรมะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การเจริญวิปัสสนาตามลำดับคือ ช่วงแรก ตอนที่ฟังเพลงขับจากจากธิดานาค จิตของอุตตรมาณพยังติดอยู่กับความสงสัย (นิวรณ์) เป็นภาวะปุถุชนทั่วไปที่ต้องการทรัพย์และธิดานาคเป็นภรรยา ช่วงพระพุทธเจ้าทรงตรัสถามให้ความหวังและทรงแต่งเพลงขับตอบ (บทแรก)ให้อุตตรมาณพ เมื่อฟังเพลงที่เปรียบ “พระราชาในทวาร 6” กับใจ และ “ธุลีบนพระเศียร” กับ “ความกำหนัด” เขาเริ่มพิจารณาตามรู้อารมณ์ทางอายตนะ 6 (กายานุปัสสนา) รู้เท่าทันเวทนาที่เกิดจากการสัมผัสของอายตนะภายใน-นอก (เวทนานุปัสสนา) และภาวะจิตที่ปรุงแต่งซึ่งเกิดจากการสัมผัสทางอายตนะทั้ง 12 นั้นจัดเป็นจิตตานุปัสสนา โดยมีความเพียร มีสติเห็นเกิด-ดับของนามรูปและเริ่มไม่ยึดติดในอายตนะ นำไปสู่ปัญญาญาณขั้นต้น คือนามรูปปริเฉทญาณและ นามรูปปัจจยปริคคหญาณ ช่วงพระพุทธเจ้าตอบ (บทหลัง): เมื่อเพลงเปรียบ “คนพาลถูกโอฆะพัดไป” และ “บัณฑิตบรรเทาด้วยสัมมาปธาน” ท่านเข้าใจโทษของกิเลสและเห็นความสำคัญของความเพียร น้อมจิตพิจารณานิวรณ์และธรรมโดยรวมซึ่งจัดเป็นลำดับของธัมมานุปัสสนา จนจิตรวมเป็นหนึ่ง เห็นไตรลักษณ์ และบรรลุวิปัสสนาญาณขั้นสูง เริ่มตั้งแต่อุทยัพพยญาณ ภังคญาณ ฯลฯ) นำไปสู่การเข้าถึงมรรคญาณและบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันในที่สุด

การบรรลุธรรมของอุตตรมาณพยังสะท้อนแนวทางการบรรลุธรรมตามพระสูตร ซึ่งมีปัจจัยหลายประการ เช่น การฟังธรรม ที่ตรงกับพื้นฐานการเจริญวิปัสสนา การแสดงธรรม และการตรึกตรองธรรม โดยเริ่มจากการปรับจิตให้เป็นสัมมาทิฏฐิ น้อมจิตเข้ามาเห็นคุณ โทษ ความเกิด-ดับของความคิดของตนเอง มีปกติด้วยศีล สำรวมอินทรีย์สังวร มีสติสัมปชัญญะ มีความสันโดษ ละนิวรณ์และยกจิตขึ้นสู่การเจริญวิปัสสนาภาวนา ตามลำดับของวิชชา 8 เห็นความเกิด-ดับของวิปัสสนูปกิเลส ซึ่งปรากฏในมโนมยิทธิญาณ อิทธิวิธีญาณ ทิพพโสตญาณ เจโตปริย

ญาณ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ทิพพจักขุญาณ และอาสวักขยญาณซึ่งเข้าสู่ลำดับของวิปัสสนาญาณแท้ตั้งแต่อุทยัพพยญาณกระทั่งถึงมรรคญาณ ผลญาณและปัจจเวกขณญาณ

การบรรลุธรรมของอุตตรมาณพผ่านการวิเคราะห์ตามลำดับของวิปัสสนาญาณพบว่า เมื่ออุตตรมาณพได้ฟังบทเพลงธรรมะจากพระพุทธเจ้า จิตของเขาได้ตรึกตามความหมาย นำไปสู่การรู้แจ้งสภาวะธรรมต่าง ๆ ตามลำดับของวิปัสสนาญาณ 16 ขั้น เริ่มจากการรับรู้ความเป็นจริงของอารมณ์ผ่านทวารทั้งหก คืออายตนะ เกิด-ดับ ก็เข้าสู่ลำดับของวิปัสสนาญาณตั้งแต่นามรูปปริเฉทญาณ เป็นต้นไป จนเห็นการเกิดดับของขันธ์ห้าหรือนามรูป เห็นโทษของสังขาร และเกิดความเบื่อหน่าย จนจิตวางเฉยและน้อมเข้าสู่มรรคผล โดยมัคคญาณและผลญาณ และสุดท้ายพิจารณาทบทวนกิเลสที่ดับแล้ว (ปัจจเวกขณญาณ) ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้เขาได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน

ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่าเพลงธรรมะเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการนำไปสู่การเห็นแจ้งในสภาวธรรม และความหลุดพ้นจากกิเลสด้วยการปฏิบัติอย่างเพียรพยายาม อุตตรมาณพได้ก้าวหน้าผ่านวิปัสสนาญาณต่าง ๆ ตระหนักถึงความไม่เที่ยง ความทุกข์ และอนัตตาของรูปนาม จนกระทั่งบรรลุความหลุดพ้นจากกิเลสในที่สุด

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย สามารถสรุปเรื่อง ศึกษาเชิงวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะสู่การบรรลุธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช คือ Bs-SRME model

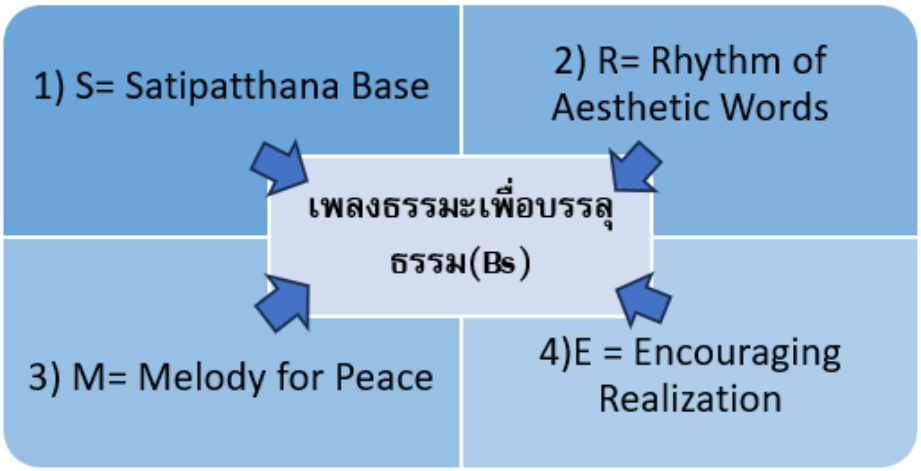

ตารางภาพที่ 1 แสดงภาพ Bs-SRME model (ปรับโมเดลเป็น 5 ข้อ)

Bs = Buddhist Song หมายถึง เพลงที่มีเนื้อหาธรรมะเพื่อนำจิตให้เกิดการรู้แจ้งความจริงตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีองค์ประกอบภายในที่ทำให้นำไปสู่การบรรลุธรรม 4 ข้อย่อย คือ

1) S= Satipatthana Base หมายถึง การใส่เนื้อหาธรรมะตามแนวทางสติปัฏฐานหรือแนวพระสูตรเข้าสู่เพลงธรรมะ

2) R= Rhythm of Aesthetic Words หมายถึง การใช้คำคล้องจองสละสลวย มีสำนวนเชิงเปรียบเทียบ อุปมาปไมยให้เกิดมโนภาพ

3) M= Melody for Peace หมายถึง การใช้ทำนอง ดนตรีประกอบเพื่อนำจิตให้งดงามและกุศลจิต สงบสุข

4) E = Encouraging Realization หมายถึง เร้าให้เกิดสติ สัมปชัญญะและความเพียรในการเจริญวิปัสสนาขณะฟัง/ตรึกธรรม/ขับร้อง เพื่อให้เห็นประจักษ์คุณ โทษ เกิด-ดับ (ไตรลักษณ์) และปล่อยวางด้วยปัญญาตามลำดับวิปัสสนาญาณ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และผลที่ได้จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์เอกสารในงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะสู่การบรรลุธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช” สามารถอภิปรายผล และอ้างอิงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ตามวัตถุประสงค์คือ บทเพลงธรรมะในที่ปรากฏในเรื่องเอรกปัตตนาคราชเป็นรูปแบบการแสดงธรรมอย่างหนึ่งโดยพระพุทธเจ้าทรงประพันธ์เพลงและสอนให้อุตตรมาณพใช้ขับ ทรงสอดแทรกหลักธรรมและวิธีการปฏิบัติเข้าไปในเพลงจนทำให้อุตตรมาณพได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน แสดงให้เห็นว่า การฟังเพลงธรรมะหรือขับเพลงธรรมะไม่ได้ขัดขวางต่อการบรรลุธรรมชั้นสูงของพระพุทธศาสนาแต่อาจเป็นอุปสรรคเบื้องต้นสำหรับวินัยของพระสงฆ์ ข้อนี้สอดคล้องกับ จำนงค์ ไชยมงคล พบว่า เพลงลูกทุ่งไทย มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนาคุณธรรมและความสุขตามระบบศีล สมาธิ และปัญญาได้ (จำนงค์ ไชยมงคล, 2561)

การที่บทเพลงในเรื่องเอรกปัตตนาคราชนำไปสู่การบรรลุธรรมผ่านการเจริญวิปัสสนาภาวนาซึ่งเป็นผลการวิเคราะห์ของผู้วิจัยว่าต้องผ่านลำดับของการเจริญวิปัสสนาทั้งส่วนที่เป็นมหาสติปัฏฐาน ตามแนวพระสูตร และลำดับวิปัสสนาญาณสอดคล้องกับพระมหาอำนวย อานนฺ

โท (จันทร์เปล่ง) พบว่า การศึกษาหลักธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ โดยเฉพาะโพธิปักขิยธรรม 37 เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมโดยเฉพาะ เพื่อให้เหมาะกับจริตนิสัยของแต่ละบุคคล ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมจะถือหลักธรรมหมวดไหนในการปฏิบัติก็สามารถบรรลุธรรมได้เช่นเดียวกัน (พระมหาอำนวย อานนฺโท (จันทร์เปล่ง), 2542) และการใช้โยนิโสมนสิการ หรือสติพิจารณา เพื่อกำหนดรู้ กาย เวทนา จิต และธรรม ตามความเป็นจริง อันเป็นเหตุปัจจัยให้สติสัมโพชฌงค์ และอริยมรรคสมบูรณ์ จนเกิดปัญญาญาณเห็นแจ้งประจักษ์จิตถึงความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป หรือความไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไม่มีตัวตน และการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม อย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ พระโสดาปัตติมรรค พระโสดาปัตติผล พระสกทาคามิมรรค พระ สกทาคามิผล พระอนาคามิมรรค พระอนาคามิผล พระอรหัตตมรรค และพระอรหัตตผลค (พระมหาวรรณวัฒน์ ชุติปญฺโญ (ร่มไพรงาม), 2555) แต่ที่แตกต่างกันคือยังไม่มีการวิเคราะห์กระบวนการบรรลุธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากการฟังและการร้องเพลงขับธรรมะดังนี้ผู้วิจัยได้ค้นพบ ดังนั้นเพลงธรรมที่สอดแทรกหลักธรรมและวิธีการปฏิบัติตามลำดับของวิปัสสนาภาวนาย่อมส่งผลให้เกิดการบรรลุธรรมได้อย่างแน่นอน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง ศึกษาเชิงวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะสู่การบรรลุธรรมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเรื่องเอรกปัตตนาคราช ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผลการวิจัยพบว่า เรื่องราวเอรกปัตตนาคราชปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหายาน บุพพกรรมเก่า เอรกปัตตนาคราชเคยเป็นพระภิกษุในสมัยพระกัสสปพุทธเจ้า แต่ทำผิดด้วยการยึดใบตะไคร้น้ำจนขาดและไม่แสดงอาบัติ จึงเกิดเป็นพญานาคชื่อเอรกปัตตะได้แต่งเพลงขับธรรมะคาถาให้ธิดาขับร้องบนพังพาน อุตตรมาณพได้ฟังธรรมะจากเพลงขับที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งเพื่อขับตอบเพลงของนางนาค จึงได้ขับเพลงธรรมะตอบเพลงของธิดานาค ด้วยการตรึกตรองธรรมะได้บรรลุธรรมและเอรกปัตตนาคราชได้อัตภาพเป็นมาณพไม่ต้องทนทุกข์ในภพนาค หลักธรรมสำคัญคือทวาร 6 ได้แก่อายตนะภายใน-นอก ราคะ โอฆะ 4 มี กาโมฆะ ภโวฆะ ทิฏโฐฆะ และอวิชโชฆะ คนพาลคือผู้ที่ทำชั่วตามกิเลส ขาดสติและสัมมาทิฏฐิ ส่วนบัณฑิตมีความคิด พูด ทำดี มีปัญญาตามมรรคมีองค์ 8 โยคะ 4 คือ กาม ภพ ทิฏฐิ อวิชชา คุณค่าวรรณกรรมด้วยคาถาบาลีที่ไพเราะสะท้อนหลักธรรม และส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า องค์ความรู้ที่ได้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการสอนธรรมะผ่านบทเพลงโดยการแทรกเนื้อหาด้านการเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ ซึ่งจะทำให้เยาวชนหรือคนทั่วไปมีความสนุกรื่นเริง จำจำเพลงธรรมะได้ขึ้นใจ

2) หน่วยงานหรือองค์กรนำแนวทางที่ได้ไปออกแบบหลักสูตรพัฒนาจิตด้วยการนำเพลงขับธรรมะไปใช้เป็นโครงการ หรือ ร่วมโครงการต่าง ๆ ได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) แนวทางการเจริญวิปัสสนาผ่านบทเพลงธรรมะสามารถนำไปต่อยอดพัฒนาเป็นหลักสูตรในการพัฒนาบุคคล องค์กร ได้

2) นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาเป็นหลักสูตรหรือวิธีการปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับสำนักปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาประเด็นการประพันธ์บทเพลงธรรมะร่วมสมัยเพื่อพัฒนาจิตใจ

2) ควรมีการศึกษาประเมินผลการปฏิบัติธรรมผ่านการใช้เพลงธรรมะสนับสนุนในขณะการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

3) ศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของเพลงธรรมะที่มีผลต่อสุขภาวะ คลื่นสมองและการหลั่งฮอร์โมนความสุขซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตทางศีลธรรม

เอกสารอ้างอิง

จำนง ไชยมงคล. (2562). พุทธจิตวิทยาการพัฒนาคุณธรรมและความสุขในเพลงลูกทุ่งไทย. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 15(1), 39-46.

จินตนา ดำรงเลิศ. (2533). วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิลป์ พีระศรี. (2546). ศิลปะวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีอนุสรณ์.

พระมหาอำนวย อานนฺโท (จันทร์เปล่ง). (2542). การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวรรณวัฒน์ ชุติปญโญ (ร่มไพรงาม). (2555). การศึกษาโยนิโสมนสิการเพื่อการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2546). สุนทรียศาสตร์เพื่อชีวิต. (พิมพครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สันติศิริ การพิมพ์.

สุกรี เจริญสุข. (2533). แนววิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกับเพลงลูกทุ่งในเส้นทางเพลงลูกทุ่งไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

บทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี*

THE ROLE OF INFORMATION AND SOCIAL MEDIA IN INFLUENCING LOCAL POLITICAL PARTICIPATION OF CITIZENS IN RAHAN SUBDISTRICT MUNICIPALITY, LAT LUM KAEO DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE

กัญจน์ณัฏฐ์ สังข์นาค[1], สมชาติ อ่อนประดิษฐ์[2] และ ธนกฤต โพธิ์เงิน[3]

Kanchanat Sangnak[1], Somchart Onpradit[2] and Thanakrit Phoe-ngurn[3]

[1,3]คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี

[1,3]Faculty of Political Science, Pathumthani University, Thailand

[2]นักวิจัยอิสระ

[2]Independent Researcher, Thailand

Corresponding Author's Email: thanakrit@ptu.ac.th

วันที่รับบทความ : 14 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 21 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 23 กันยายน 2568

Received 14 September 2025; Revised 21 September 2025; Accepted 23 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน และ 2) วิเคราะห์อิทธิพลของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง การดำเนินการเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือประชาชนอายุ 18 ปีขึ้น

Citation:

*กัญจน์ณัฏฐ์ สังข์นาค, สมชาติ อ่อนประดิษฐ์ และ ธนกฤต โพธิ์เงิน. (2568). บทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 566-577.

Kanchanat Sangnak, Somchart Onpradit and Thanakrit Phoe-ngurn. (2025). The Role Of Information And Social Media In Influencing Local Political Participation Of Citizens In Rahan Subdistrict Municipality, Lat Lum Kaeo District, Pathum Thani Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 566-577.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ไปในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน 7,910 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 367 คน โดยใช้ตารางของ Krejcie และ Morgan เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน การทดสอบค่าทีและค่าเอฟ ตลอดจนการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้งอยู่ในระดับมาก ขณะที่การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการเข้าร่วมกลุ่มการเมืองท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง 2) บทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ พบว่าปัจจัยด้านทัศนคติทางการเมืองท้องถิ่น การดำเนินงานของภาครัฐ และความรู้ความเข้าใจทางการเมือง สามารถร่วมกันทำนายการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ร้อยละ 69 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น, ข้อมูลข่าวสาร, สื่อสังคมออนไลน์, ประชาชน, เทศบาลตำบลระแหง

Abstract

This study aimed to (1) examine the level of citizens' participation in local politics and (2) analyze the influence of information and social media on political participation. The research employed a quantitative approach. The population consisted of 7,910 citizens aged 18 years and over residing in Rahaeng Subdistrict Municipality, Lat Lum Kaeo District, Pathum Thani Province. A sample of 367 individuals was determined using Krejcie and Morgan's sampling table. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire. Data were analyzed using descriptive statistics, t-test, F-test, and multiple regression analysis.

The study revealed that 1) the overall level of local political participation among citizens was moderate. When considered by dimension, electoral participation was found to be at a high level, while political expression, political assembly, and participation in local political groups were at moderate levels. 2) Regarding the role of information and social media, it was found that local

political attitudes, government performance, and political knowledge collectively predicted citizens' local political participation at 69 percent, with statistical significance at the .05 level.

Keywords: Local Political Participation, Information, Social Media, Citizens, Rahaeng Subdistrict Municipality

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมืองและการบริหารประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของไทย อีกทั้งยังสะท้อนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทโดยตรง ปัจจุบันมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 รูปแบบ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งต่างมีอิสระมากขึ้นในการจัดการภารกิจสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้เข้าใจปัญหาและบริบทของท้องถิ่นได้ดีกว่าหน่วยงานส่วนกลาง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย ตลอดจนการร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน (โอภาส จิตระยนต์, 2565)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดหลักการกระจายอำนาจและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะในหมวด 14 มาตรา 247–254 ซึ่งเป็นกลไกที่ทำให้ท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดทิศทางการพัฒนา สอดคล้องกับการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยและวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (สถาบันพระปกเกล้า, 2560) การมีส่วนร่วมดังกล่าวจึงไม่เพียงเป็นสิทธิ หากแต่ยังเป็นการสะท้อนอำนาจอธิปไตยที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

ในกรณีของเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และแก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 14 พ.ศ. 2562 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ทั้งด้านการจัดบริการสาธารณะ เช่น การดูแลความสงบเรียบร้อย การพัฒนาทางคมนาคม การรักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อม การป้องกัน

โรคติดต่อและเพลิงไหม้ การจัดการศึกษาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยผ่านการสร้างพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการพัฒนาชุมชน (เทศบาลตำบลระแหง , 2567)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง เพื่อตรวจสอบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาที่ได้จะมีประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างบทบาทของประชาชนในการเมืองท้องถิ่น อันจะช่วยยกระดับคุณภาพของประชาธิปไตยทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

2. วิเคราะห์บทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

สมมติฐานการวิจัย

1. ความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองท้องถิ่น ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

2. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการเมืองท้องถิ่น ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

3. ทัศนคติทางการเมืองท้องถิ่น ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

4. การดำเนินงานของภาครัฐทางการเมืองท้องถิ่น ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

5. การได้รับผลตอบแทนจากกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน 7,910 คน (เทศบาลตำบลระแหง, 2567) นำมาคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเปิดตารางของ Krejcie & Morgan ได้ จำนวน 367 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน จำนวน 5 ข้อ

ส่วนที่ 2 บทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการเมือง ด้านทัศนคติทางการเมือง ด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งทางการเมือง ด้านการดำเนินงานของภาครัฐ และด้านผลตอบแทนจากกลุ่มการเมืองท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองท้องถิ่น ด้านการชุมนุมทางการเมืองท้องถิ่น และด้านการจัดตั้งและเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบประมาณค่า (Ratting Scale) ตามแนวคิดของ ลิเคิร์ท (Likert) 5 ระดับคะแนน (บุญชม ศรีสะอาด, 2549) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) ติดต่อประสานงานพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และชี้แจงวิธีการขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล วันที่ดำเนินการ

4) ผู้ศึกษานำแบบสอบถามทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวันเวลาที่กำหนดไว้

5) นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาทำการตรวจสอบความครบถ้วน ความถูกต้อง จัดทำรหัสแบบสอบถาม แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำแบบสอบถามทั้งหมดที่เก็บได้ทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics)

การทดสอบความสัมพันธ์ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอย หรือสมการพยากรณ์บทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหงอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี วิธีที่เหมาะสมที่สุดเป็นวิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ(Multiple Regression Analysis: MRA) โดยอาศัยตัวแปรอิสระเป็นตัวแปรพยากรณ์ด้วยวิธีการเลือกแบบคัดเลือกเข้า (Enter Method) ตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ

ผลการวิจัย

1. ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.12, SD.= 0.295) โดยมีส่วนร่วมในด้านการใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.55, SD.=0.778) รองลงมา คือ ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.18, SD.=0.314) และน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดตั้งและเป็นสมาชิกกลุ่มการเมืองท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.93, SD.=0.674) เมื่อพิจารณาแยกรายด้านได้ ดังนี้

1.1 ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ร่วมติดตามผลการเลือกตั้งในชุมชน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.55, SD.=0.778) รองลงมา คือ ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกเทศบาล อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.53, SD.=0.703) และน้อยที่สุด คือ ร่วมรณรงค์การเลือกตั้งที่มีขึ้นในชุมชน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.34, SD.=0.748)

1.2 ด้านการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองท้องถิ่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ร่วมฟังการแถลงนโยบายของผู้นำท้องถิ่นและสมาชิก อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.53,

SD.=0.607) รองลงมา คือ ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นของกลุ่มการเมืองท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.47, SD.=0.568) และน้อยที่สุด คือ ร่วมฟังคำปราศรัยของผู้สมัครรับเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.63, SD.=0.917)

1.3 ด้านการชุมนุมทางการเมืองท้องถิ่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ เข้าพบปะพูดคุยกับนักการเมืองท้องถิ่นเพื่อแจ้งให้ทราบถึงปัญหาและความเดือดร้อนของตนเองและประชาชนในชุมชน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.51, SD.=0.613) รองลงมา คือ ร่วมชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน เช่น ถนนหนทาง ระบบประปา หรือไฟฟ้า อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.83, SD.=0.692) และน้อยที่สุด คือ ร่วมชุมนุมเพื่อแสดงความไม่พอใจต่อการบริหารงานของหน่วยงานท้องถิ่น อยู่ในระดับน้อย ($\overline{X}$ =2.36, SD.=0.885)

1.4 ด้านการจัดตั้งและเป็นสมาชิกกลุ่มการเมืองท้องถิ่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ เข้าร่วมจัดตั้งกลุ่มการเมืองท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.95, SD.=0.693) รองลงมา คือ ร่วมส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มการเมืองท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.91, SD.=0.689) และน้อยที่สุด คือ เสนอตัวเข้ารับสมัครการเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.48, SD.=0.500)

2. วิเคราะห์บทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัจจัยจำนวน 3 ตัว ได้แก่ ทัศนคติทางการเมืองท้องถิ่น การดำเนินงานของภาครัฐทางการเมืองท้องถิ่น และความรู้ความเข้าใจทางการเมืองท้องถิ่น ร่วมกันพยากรณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน ได้ร้อยละ 69 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ประกอบ	b	β	t	Sig
ค่าคงที่ (Constant)	1.627		27.183	
การรับรู้ข้อมูลขาวสารการเมืองท้องถิ่น (X2)	.023	.023	.564	.573
ทัศนคติทางการเมืองท้องถิ่น (X3)	.571	.992	18.577	.000*
การดำเนินงานของภาครัฐทางการเมืองท้องถิ่น (X4)	.105	.190	3.553	.000*
การได้รับผลตอบแทนจากกลุ่มการเมืองท้องถิ่น (X5)	.048	.021	2.323	.053

ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองท้องถิ่น (X1)	.058	.062	2.197	.029*
R=.837, F=296.952, Sig=.029, R^2.69.00				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาที่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.1 สมมติฐานการศึกษาข้อที่ 1 ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการศึกษาที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับภาคบังคับที่รัฐบาลจัดให้ประชาชนทุกคนได้รับ ซึ่งประชาชนที่ได้รับการศึกษาส่วนใหญ่จะมีความรู้ มีความเข้าใจ และมีความรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ของตนที่มีอยู่ในการทำงานต่อระบบการเมืองอย่างมีความสำคัญมากขึ้น (เกียรติศักดิ์ หวันหยี, 2567) จึงทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับ สากล พรหมสถิตย์ และ นพดล ธีระวงศ์ภิญโญ (2561) ที่ศึกษาพบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมืองเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.2 สมมติฐานการศึกษาข้อที่ 3 ทัศนคติทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการศึกษาที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากทัศนคติทางการเมืองเป็นความรู้สึกมีสมรรถนะส่วนบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองของปัจเจกบุคคล (โกมินทร์ กุลเวชกิจ, 2549) จึงทำให้เกิดการแปลกแยกและการปรับตัวให้ลงรอยกันทางการเมือง ทัศนคติทางการเมืองเกิดจากการรับรู้หน้าที่ของพลเมืองของประชาชน ทำให้ได้มาซึ่งแนวคิด (Orientation) ทางการเมืองที่ถูกต้องเหมาะสม จึงส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

1.3 สมมติฐานการศึกษาข้อที่ 4 การดำเนินงานของภาครัฐทางการเมืองท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาล

ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการศึกษาที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากเทศบาลตำบลระแหง มีนโยบายในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น โดยได้เชิญชวนประชาชนเข้าร่วมโครงการรณรงค์การมีส่วนร่วมการเมืองท้องถิ่น ด้วยการให้ความรู้ ความเข้าใจในการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยแก่ประชาชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการสร้างการรับรู้หน้าที่ของพลเมืองที่ดี ที่หน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการให้แก่ประชาชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (โกมินทร์ กุลเวชกิจ, 2549) ซึ่งอาจทำให้ประชาชนมีความพอใจในนโยบายของเทศบาลตำบลศาลายา จึงส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับสากล พรหมสถิตย์ และนพดล ธีระวงศ์ภิญโญ (2561) ที่ศึกษาพบว่า ความพอใจในนโยบายและการบริหารงานของเทศบาล มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ผลการศึกษาที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.1 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการเมืองท้องถิ่นของประชาชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานีซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการศึกษาที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ ประชาชนอาจมองว่าการเมืองท้องถิ่นเป็นสิ่งที่หน่วยงานของรัฐและผู้นำในชุมชนกระทำไปตามระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น ซึ่งการให้ข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ไม่อาจทำให้ประชาชนสนใจมากขึ้นที่จะรับฟังข้อมูลข่าวสารหรืออาจเกิดความขัดแย้งในความคิดเห็นทำให้เกิดความเบื่อหน่ายก็ได้ ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปอาจมองว่าข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่เป็นชนชั้นผู้นำ เมื่อข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ให้การแนะนำหรือชักจูงไปในทางใดประชาชนจึงมักปฏิบัติตามโดยไม่โต้แย้ง แต่อาจขาดความศรัทธาหรือขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ (ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา, 2563) ซึ่งไม่สอดคล้องกับ ณิชกานต์ สอยโว (2558) ที่ศึกษาพบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการเมือง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และไม่สอดคล้องกับ สากล พรหมสถิตย์ และนพดล ธีระวงศ์ภิญโญ (2561) ที่ศึกษาพบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล จังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 การได้รับผลตอบแทนจากกลุ่มการเมืองของประชาชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุม

แก้ว จังหวัดปทุมธานี ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการศึกษาที่ตั้งไว้ ซึ่งประชาชนอาจมองว่านักการเมืองท้องถิ่นให้ผลตอบแทนประชาชนโดยหวังผลตอบแทนทางการเมืองในช่วงเวลาที่หาเสียงเท่านั้น ไม่ได้มีความจริงใจที่จะให้ความช่วยเหลือทางผลประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปเชื่อว่าการเมืองท้องถิ่นเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยบางกลุ่มเท่านั้นที่ยึดเรื่องของผลประโยชน์อย่างชัดแจ้งจนเกินไป ประชาชนมองว่าการเมืองเป็นเรื่องของความ “สกปรก”ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาหรือความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา, 2563) ซึ่งไปม่สอคล้องกับณิชกานต์ สอยโว (2558) ที่ศึกษาพบว่า ผลตอบแทนจากกลุ่มการเมือง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ ได้แก่ 1.1 จากการศึกษาปัจจัยทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง และมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการเมืองท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน เทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ควรดำเนินการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองท้องถิ่นให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยการให้ความสำคัญกับช่องทางการสื่อสารเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองท้องถิ่นที่ถูกต้องเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ของตนเองที่ต้องปฏิบัติ และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติตามมา 1.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี พบว่า ประชาชนมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งและเป็นสมาชิกกลุ่มการเมืองท้องถิ่นน้อยที่สุดกว่าทุกด้าน โดยเฉพาะการเสนอตัวเข้ารับสมัครการเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น ทั้งนี้ เทศบาลตำบลระแหงควรเสริมสร้างความรู้ให้แก่ประชาชนได้เข้าใจถึงการจัดตั้งและเป็นสมาชิกกลุ่มการเมืองท้องถิ่นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า เป็นการปกครองท้องถิ่นที่ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการเมืองท้องถิ่น และ

ส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน **2) เสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป** ได้แก่ 2.1 เรื่องบทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ควรเพิ่มตัวแปรที่ใช้ศึกษา 2.2 เรื่องบทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ควรเพิ่มเทคนิคการวิจัย 2.3 เรื่องบทบาทของข้อมูลข่าวสารและสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ควรเพิ่มพื้นที่การวิจัย

เอกสารอ้างอิง

เกียรติศักดิ์ หวันหยี. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน กรณีศึกษาเยาวชนในอำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสยาม.

โกมินทร์ กุลเวชกิจ. (2549). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจตุร พักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ณิชกานต์ สอยโว. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เทศบาลตำบลระแหง. (2567). ข้อมูลจำนวนประชากร ปี 2567. เรียกใช้เมื่อ 12 มีนาคม 2567 จาก https://www.tessabanrahang.go.th/project-rev2?hd=39

บุญชม ศรีสะอาด. (2549). การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร: สวีริยาสาส์น.

ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา (2563). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: แนวคิด หลักการและการส่งเสริม. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 5(2),384 – 400.

สถาบันพระปกเกล้า. (2560). การมีส่วนร่วมทางการเมืองโครงการพัฒนาความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างเครือข่าย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า

สากล พรหมสถิตย์ และนพดล ธีระวงศ์ภิญโญ. (2561). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 13(2), 222-237.

โอภาส จิตระยนต์. (2565). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระธาตุอำเภอ พนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. ใน งานนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.

TECH-INFUSED BUSINESS ENGLISH LEARNING: A STUDENT-CENTRIC EXPLORATION*

Rerkchai Ponsri[1], Tasnee Keawngam[2], Wenxin Dong[3], Wei Shang[4], Yarnaphat Shaengchart[5] and Natphitsa Chaowanachaemchun[6]

[1-6]International College, Pathumthani University, Thailand

Corresponding Author's Email: yarnaphat.s@ptu.ac.th

Received 29 May 2025; Revised 21 July 2025; Accepted 23 July 2025

Abstract

This study explores students' perspectives on the integration of technology in learning business English. With technological advancements transforming education, digital tools such as online platforms, AI-driven applications, and multimedia resources have enhanced engagement, accessibility, and personalization in business English instruction. Using a qualitative research approach, this study employs in-depth interviews with business English students to examine their experiences, perceived benefits, and challenges associated with technology-assisted learning. Content analysis was employed to analyze the data.

Findings indicate that students appreciate the flexibility and interactivity of digital resources, which improve language proficiency and business communication skills. However, concerns such as technical issues, limited human interaction, and digital distractions present significant challenges. While digital tools offer valuable learning opportunities, the study highlights the need for a

Citation:

* Rerkchai Ponsri, Tasnee Keawngam, Wenxin Dong, Wei Shang, Yarnaphat Shaengchart and Natphitsa Chaowanachaemchun. (2025). Tech-Infused Business English Learning: A Student-Centric Exploration. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 578-601.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

balanced approach that combines technology with traditional teaching methods. This research contributes to understanding how students navigate digital learning environments and provides insights for educators, curriculum designers, and policymakers in optimizing technology use for business English education. The study emphasizes the importance of structured technology integration that fosters engagement while addressing potential barriers, ultimately enhancing students' preparedness for global business communication.

Keywords: Business English, Technology Integration, Digital Education, Student Perspectives

Introduction

Education plays a pivotal role in contemporary society, and technological advancements have ushered in exciting innovations within this domain. In contrast to the educational landscape half a century ago, today's students require more than what was previously considered adequate to excel in college, careers, and civic life in the 21st century. Preparing students for the challenges of this era, marked by globalization, innovation, migration, international competition, evolving markets, and transnational environmental and political issues, is an increasingly complex task. Technology has ingrained itself into modern society, profoundly influencing various facets of life, education being no exception. The convergence of increased literacy rates and recent technological breakthroughs has led to the widespread integration of technology in educational settings. The current generation of students, represented by millennials and Gen-Z, possesses distinct traits that shape their educational experiences. They are not content with passive learning; instead, they seek active engagement in the learning process. Hence, modern education necessitates the incorporation of technology, with educators expected to seamlessly blend it into their teaching methods (Aithal & Maiya, 2023; Jangjarat et al., 2023; Klayklung et al., 2023;

Mhlongo et al., 2023). Leveraging technology within the classroom holds immense potential to enrich the learning journey for students. Digital tools offer opportunities for personalized learning experiences, foster collaboration among students, and provide access to a vast repository of information (Sarker et al., 2019; Timotheou et al., 2023). Furthermore, digital technologies have the potential to significantly improve educational outcomes. Tools like artificial intelligence (AI), online learning platforms, gamification, and virtual and augmented reality can tailor learning experiences to individual students, fostering collaboration and communication while granting access to extensive informational resources. Additionally, these digital innovations can bridge the divide between conventional classroom instruction and practical real-world applications, equipping students with the skills needed for careers in technology-driven sectors. Consequently, proficiency in utilizing technology should be regarded as a fundamental requirement for both educators and students alike (Alam & Mohanty, 2023; Annamalai et al., 2023; Klayklung et al., 2023; Siripipatthanakul et al., 2023; Xia et al., 2023).

As the business environment has become more globalized, English has become more widely used and spread. English for business is a specialized form of English that is used in professional and corporate settings. It entails using appropriate language and communication skills to conduct business transactions, negotiations, meetings, presentations, and other business-related activities (Fitria, 2019; Rao, 2019). Studying English for business is essential in today's interconnected world. It provides learners with a valuable skill set that goes beyond language proficiency. Proficiency in English equips learners with the ability to communicate effectively in global business environments, giving them a competitive edge in the job market. Furthermore, it opens doors to international career opportunities, fosters cross-cultural competence, and enhances their overall communication and networking skills. In an era where business transcends borders, English for business is not just a subject of study; it

is a passport to success in the global marketplace (Johnson, 2009; Roshid & Kankaanranta, 2023).

The integration of technology into English learning has brought forth a new era characterized by enhanced efficiency and accessibility. Learners now have an array of tools and resources at their fingertips, including online courses, language learning apps, and virtual materials. These resources empower individuals to master English at their own pace and according to their unique preferences. Technology provides diverse learning experiences, such as interactive platforms tailored to individual learning styles and virtual reality simulations that replicate real-world scenarios (Ahmadi, 2018; Haleem et al., 2022; Yan & Moorhouse, 2023). Furthermore, as businesses increasingly operate on a global scale, the proficiency in English, facilitated by technology, has become not just an advantage but a necessity for future professionals. These digital resources not only improve language skills but also cultivate cultural competence, preparing students to thrive in an interconnected and technology-driven business landscape (Jiang et al., 2021; Riel, 2023).

There exists a growing body of research that investigates the use of technology in language learning. For instance, in a study by Woodeson (2020), the role of student satisfaction in mediating the relationship between the perceived usefulness and ease of use of the Technology Acceptance Model (TAM) and the intention to use an online English dictionary was examined. Another study conducted by Lai et al. (2022) concentrated on mobile technology and self-directed language learning outside the classroom. They employed the integrative model of behavior prediction to investigate relationships between attitude, subjective norm, self-efficacy, behavioral intention, as well as the association between intention, facilitating conditions, self-regulation skills, and the actual use of mobile technology in self-directed language learning. However, there is a noticeable research gap in thoroughly exploring students' perspectives

regarding the specific integration of technology in learning business English. Despite the increasing prevalence of technology in educational settings, there is limited empirical research that delves deeply into students' attitudes, preferences, and challenges when it comes to utilizing technology for learning business English. Therefore, this study aims to address this research gap by comprehensively examining the perspectives of students regarding the utilization of technology in learning business English.

Objectives

With the growing integration of technology in language education, it is crucial to understand how students perceive its impact on their learning experiences. This study aims to explore students' opinions, attitudes, and experiences regarding technology-assisted business English instruction. It may provide valuable insights from a student-centric perspective on technology integration in business English education, assisting directors, educators, curriculum designers, and other stakeholders make informed decisions about the adoption and optimization of technology in their teaching practices.

Methodology

Research Design

This study employed a qualitative research approach to explore students' perspectives on the integration of technology in learning business English. Qualitative research explores the underlying reasons for a phenomenon by examining the contextual factors that influence individuals' or groups' decisions and behaviors (Limna et al., 2024). Hence, this approach is appropriate as it allows for an in-depth understanding of students' experiences, perceptions, and attitudes toward technology-assisted language learning. Through qualitative

inquiry, this study aims to provide rich, contextual insights into how students interact with technological tools in their business English learning process.

Participants and Sampling

Purposive sampling was used as a strategic method for selecting participants, which is typical of qualitative research. This approach entails selective recruitment of individuals based on the researchers' informed judgment, tailored to meet the specific needs of the investigation (Limna & Kraiwanit, 2024; Rafiyya et al., 2024). The study involved business English students from a university setting, who actively engage with technology in their language learning. The inclusion criteria required participants to have prior experience using digital tools such as online learning platforms, language applications, and multimedia resources for business English learning. According to Limna (2023), a minimum of six interviews appears to be the optimum amount for achieving data saturation in qualitative research. Therefore, a total of 12 students participated in this study, representing diverse backgrounds in terms of academic standing and technological proficiency.

Data Collection Methods

Data were collected through interviews. In-depth interviews yield comprehensive insights on a specific topic, ensuring precise information aligned with the research objectives. The interactive nature of the conversation allows for dynamic data collection, enabling the researcher to gather additional details as the discussion progresses (Limna et al., 2023). The interviews allowed participants to express their thoughts freely while ensuring that key topics related to the research objectives were covered. The interviews included open-ended questions focusing on students’ experiences with technology in learning business English, perceived benefits and challenges, and their overall attitudes toward digital tools in education. All interviews were recorded and transcribed for analysis. Ethical guidelines were strictly adhered to throughout the research

process. Participants were informed about the purpose of the study, their voluntary participation, and their right to withdraw at any time without consequences. Informed consent was obtained before data collection, and confidentiality was maintained by anonymizing participant responses.

Data Analysis

Content analysis is a qualitative method that describes and quantifies specific phenomena using valid inferences from verbal, visual, or written data (Siripipattanakul et al., 2022; Woodeson et al., 2023). Thus, content analysis was employed to examine the qualitative data collected from interviews. This method allowed for the systematic categorization and coding of data to identify patterns, themes, and emerging insights related to students' experiences and perceptions. The analysis involved reading and re-reading the transcripts to develop coding categories, grouping similar responses, and interpreting the findings based on recurring themes. To ensure the trustworthiness of the findings, strategies such as member checking and peer debriefing were employed. Member checking involved providing participants with summaries of their responses to verify accuracy. Peer debriefing with colleagues in language education and qualitative research further strengthened the reliability of the analysis and interpretations. This approach ensured an objective and replicable analysis of textual data, providing a structured understanding of the integration of technology in business English learning.

Results

The key findings from the study focused on students' perspectives regarding the integration of technology in learning business English. The results were categorized into five main areas: ease of access to technological resources, the extent and nature of technology use, perceived benefits of digital tools, challenges and limitations encountered, and the impact on learning outcomes.

These insights provide a comprehensive understanding of how students engage with technology in their business English education, highlighting both opportunities and areas for improvement.

Ease of Access

The findings indicate that the majority of students have access to technological resources that significantly support their business English learning. Most participants reported having personal computers or mobile devices equipped with various language learning applications and online platforms, which they used both for formal academic purposes and self-directed study. These tools provided students with access to an array of interactive materials, including online dictionaries, grammar-checking software, and business-related podcasts or webinars, which contributed to enhancing their language skills. Moreover, university-provided resources such as digital libraries, e-books, and virtual classrooms were widely acknowledged as valuable assets. These resources offered students an abundance of e-learning modules and collaborative learning environments that facilitated engagement with course content. Students also appreciated the flexibility that online platforms offered in terms of scheduling and accessing educational materials at their convenience, enhancing the overall learning experience. However, a subset of students raised concerns regarding challenges related to inconsistent internet connectivity, especially in rural areas, which hindered their ability to access resources consistently. In these cases, some students experienced delays in online sessions, difficulties in downloading materials, or even interruptions during examinations. Additionally, the limited access to premium educational software, such as specialized language learning tools and business simulation platforms, was seen as a significant barrier for certain students, particularly those from lower socio-economic backgrounds. These constraints impeded their ability to fully utilize the available educational technologies, thereby impacting their learning outcomes. Furthermore, a few

students expressed the need for more comprehensive training on how to maximize the use of digital tools for language learning. They noted that while the technologies were available, they often lacked guidance on how to integrate them effectively into their study routines. This gap led to underutilization of some advanced features of the learning platforms, thus affecting their overall engagement with technology-enhanced education. These findings highlight the need for better support systems that offer both technical training and accessible resources to ensure that all students can make the most of the digital tools available to them.

Use of Technology

Students actively integrate various digital tools into their learning processes to enhance their understanding and proficiency in business English. Online platforms, including language learning applications, virtual classrooms, and multimedia resources, were frequently used to improve comprehension, retention, and overall language skills. These tools enabled students to engage with course materials in a dynamic and interactive way, often incorporating videos, quizzes, and discussions that reinforced key concepts. In addition to conventional learning platforms, students also engaged with more advanced digital resources, such as interactive simulations, AI-driven chatbots, and gamified content. These technologies provided immersive experiences that allowed students to practice business communication skills in simulated, real-world scenarios. For example, AI chatbots helped students improve their conversational abilities by providing instant feedback on their responses, while gamified elements introduced a competitive yet engaging environment for learning. Some students specifically highlighted the benefits of speech recognition software, which proved particularly useful in enhancing their pronunciation and fluency in business-related discussions. By receiving real-time feedback on their spoken language, students were able to address pronunciation issues and increase their confidence in using business terminology in professional contexts. Despite the

widespread use of digital tools, a number of students expressed concerns about the steep learning curve associated with unfamiliar software. They noted that initial interactions with certain applications or platforms could be overwhelming, requiring significant time and effort to master. Additionally, the sheer volume of available digital resources sometimes made it difficult for students to select the most suitable tools for their learning needs. This information overload occasionally led to frustration, as students struggled to navigate and prioritize the various resources at their disposal. While many students valued the flexibility and convenience offered by asynchronous learning tools, some expressed a preference for real-time interactions with instructors. These students emphasized the importance of immediate clarification when doubts or questions arose, preferring face-to-face communication or live virtual sessions to enhance their understanding. The preference for synchronous learning highlighted the value students place on instructor guidance and the ability to receive instant feedback, underscoring the need for a balanced approach that combines both asynchronous and synchronous elements in digital learning environments.

Perceived Benefits

The integration of technology in business English learning was largely perceived as beneficial by the participants. Many noted that the use of interactive and multimedia-rich content significantly increased engagement and motivation. The dynamic nature of digital resources, including videos, interactive exercises, and audio materials, kept students interested and invested in their learning. The ability to personalize learning paths through AI-driven applications further enhanced students' experiences, allowing them to focus on areas that needed improvement while practicing language skills in real-time. This adaptability led to higher confidence levels, particularly in business communication, as students could tailor their learning journeys to their individual needs and progress at their own pace. Furthermore, students appreciated the flexibility offered by

technology, which enabled them to learn at their own convenience. The ability to revisit content, practice lessons multiple times, and access resources whenever needed provided students with a sense of autonomy and control over their learning. This flexible approach contributed to more consistent learning and a deeper understanding of business English concepts, as students could balance their studies with other commitments. In addition to individualized learning, many students emphasized the positive impact of digital collaborative tools in fostering a more engaging and cooperative learning environment. Online discussion forums, cloud-based document sharing, and peer review systems allowed students to collaborate, share insights, and give constructive feedback to one another. These tools not only enhanced communication skills but also promoted teamwork and critical thinking, key components of business success. Moreover, students found the real-world application of business English through virtual business simulations and role-playing exercises to be particularly valuable. These activities provided opportunities to practice communication and negotiation skills in simulated business scenarios, offering a realistic and hands-on approach to learning. The immersive nature of these exercises helped students bridge the gap between theoretical knowledge and practical application, enhancing their preparedness for real-world business environments. Ultimately, the integration of technology not only supported language acquisition but also fostered essential professional skills, making business English learning more relevant, engaging, and impactful.

Challenges and Limitations

Despite its numerous advantages, technology-assisted learning presented several challenges and limitations that impacted the overall learning experience. One major issue identified by students was technical difficulties, such as software malfunctions, internet connectivity problems, and compatibility issues across different devices. These technical barriers disrupted the flow of learning, causing delays and, at times, preventing students from fully engaging with the digital

resources available. Some students reported that intermittent internet access, particularly in rural areas, hindered their ability to participate in live sessions or access important learning materials. Additionally, the potential for distractions from non-educational digital content was a recurring concern. Students mentioned the constant presence of social media notifications, entertainment apps, and other unrelated digital stimuli, which often diverted their attention from the academic tasks at hand. This challenge was particularly evident during self-paced learning sessions, where students had more autonomy to manage their time but faced difficulty resisting distractions. Another limitation noted was the lack of direct human interaction in technology-driven learning environments. While online platforms allowed for asynchronous learning, many students felt that the absence of spontaneous discussions or immediate feedback from instructors and peers reduced the depth of their learning experience. Students valued face-to-face communication and the opportunity for real-time clarification of doubts. They expressed a desire for more opportunities for live interaction, where questions could be answered instantly, and more nuanced discussions could take place, something that asynchronous platforms often struggled to replicate. Some participants also pointed out that the reliance on automated feedback in language applications was insufficient for addressing complex grammar and stylistic nuances. While automated systems could handle basic language errors, they often fell short in providing detailed corrections or explanations for more sophisticated issues, such as tone, formality, or style. As a result, students found that they missed the opportunity to receive in-depth feedback from human instructors who could offer personalized guidance on these areas, ultimately limiting the development of their language proficiency. Furthermore, issues related to digital literacy were evident, as some students struggled to navigate certain e-learning platforms efficiently. They reported frustration with complex user interfaces, difficulty locating specific resources, or

trouble understanding how to use certain features effectively. This lack of familiarity with the technology often led to decreased motivation, as students felt overwhelmed by the tools they were expected to use. Addressing these challenges requires not only improvements in the technology itself but also additional support for students to develop their digital literacy skills, ensuring they can use e-learning platforms to their full potential.

Impact on Learning Outcomes

The majority of students reported a positive impact of technology on their business English proficiency, noting significant improvements in areas such as vocabulary acquisition, listening comprehension, and writing skills. Many students specifically credited interactive tools, such as AI-powered grammar checkers and language learning chatbots, for helping them refine their written communication. These tools provided immediate feedback on grammar and syntax, allowing students to make quick corrections and build stronger writing habits over time. Additionally, students appreciated how these tools enabled them to practice and improve their language use in a more dynamic and responsive manner.

The use of digital simulations and real-world business case studies also played a key role in enhancing students' ability to apply their language skills in professional contexts. Virtual environments that simulated real-world business scenarios, such as drafting professional emails, preparing presentations, and participating in virtual meetings, allowed students to practice their communication skills in settings that closely mirrored those they would encounter in their careers. This hands-on experience boosted their confidence and preparedness for future professional engagements, as they learned to navigate the language of business in various formats. Furthermore, some students found that the integration of multimedia content, including podcasts and video lectures, greatly improved their listening skills. These resources exposed students to various accents and speech patterns commonly used in global business environments, thereby increasing their familiarity with the linguistic diversity they

may encounter in professional contexts. The accessibility of these resources also provided students with the opportunity to listen to authentic business-related content, which enriched their vocabulary and understanding of industry-specific terms. However, despite these advantages, a few students pointed out that while technology provided supplementary benefits, it could not fully replace traditional classroom instruction, particularly in the development of nuanced verbal communication skills and cultural competence. Students expressed concerns about the limitations of technology in facilitating spontaneous conversation practice and the need for deeper interpersonal interactions to develop more effective verbal communication. Additionally, cultural nuances in communication, such as understanding the subtleties of tone, politeness, and non-verbal cues, were areas that technology-based tools struggled to address adequately. As a result, several participants suggested that a blended learning approach-combining face-to-face instruction with technology-enhanced learning-would be the most effective method for mastering business English. This approach would allow students to benefit from the interactive and flexible nature of technology while still receiving the essential interpersonal guidance and cultural insights that are best delivered through direct human interaction. Such a blended model could provide a more holistic and comprehensive learning experience, integrating the strengths of both traditional and digital learning methods.

Discussion

The findings of this study highlight the significant role technology plays in business English learning, particularly in enhancing accessibility, engagement, and personalized learning experiences. Students expressed that digital tools such as online platforms, language learning applications, and interactive multimedia resources improved their ability to practice language skills in real-world contexts.

These findings align with prior research (Ahmadi, 2018; Haleem et al., 2022; Limna et al., 2023), which emphasizes the effectiveness of technology in language acquisition by fostering interactive and immersive learning environments. Despite these advantages, students also reported various challenges associated with technology-assisted learning. Common obstacles included technical difficulties, distractions from non-educational digital content, and a perceived reduction in human interaction. These findings underscore the need for a balanced integration of technology with traditional pedagogical approaches to maximize its benefits while addressing its limitations. Similar concerns have been noted in previous studies, highlighting that while technology enhances learning opportunities, it should complement rather than replace conventional instructional methods (Jiang et al., 2021; Moraes et al., 2023; Yan & Moorhouse, 2023). Furthermore, the study revealed mixed perceptions regarding the impact of technology on learning outcomes. While some students believed that digital tools significantly improved their business English proficiency by offering diverse practice methods, immediate feedback, and exposure to authentic language use, others felt that excessive reliance on technology led to passive learning habits. These students expressed concern that the passive consumption of content, such as watching videos or reading online materials without active participation, hindered their ability to engage critically with the language. This finding resonates with research by Bavishi et al. (2022), Dzaiy and Abdullah (2024), Oliveira et al. (2022), and Siripipatthanakul et al. (2025), which highlights the importance of balancing passive content delivery with interactive activities that promote active learning and problem-solving. These insights suggest that instructional design should incorporate structured technology use that encourages active engagement, critical thinking, and problem-solving skills, rather than passive content consumption. For instance, interactive tasks, collaborative projects, and opportunities for real-time feedback can foster deeper learning, ensuring that

technology serves as a tool for enhancing student engagement and learning outcomes, rather than a substitute for traditional learning methods.

Conclusion

This study provides valuable insights into students' perspectives on the integration of technology in business English learning, shedding light on both the potential benefits and challenges associated with this shift. The findings indicate that digital tools offer numerous advantages, such as increased accessibility to learning materials, greater student engagement through interactive features, and the adaptability to cater to individual learning preferences, enabling students to learn at their own pace and convenience. These tools also support the development of essential language skills, fostering a more personalized and dynamic learning experience. However, the study also identifies significant challenges that must be addressed to optimize the learning experience. Technical issues, including connectivity problems and software malfunctions, can disrupt the learning process, hindering students' ability to fully benefit from the digital tools. Additionally, the potential for distractions in an online environment-such as multitasking or the temptation of unrelated content-can undermine students' focus and engagement. Furthermore, while technology can enhance learning, it is clear that the need for human interaction remains crucial. Face-to-face communication, teacher guidance, and peer collaboration are indispensable components in business English learning, contributing to the development of practical communication skills and offering opportunities for feedback and clarification. The study emphasizes the importance of adopting a blended learning approach that combines the strengths of digital tools with traditional methods. By integrating technology with in-person instruction and interactive activities, directors and educators, as well as other stakeholders, can create a balanced and effective learning environment that maximizes the benefits of

both. This approach not only addresses the challenges identified in the study but also ensures that students continue to receive the human interaction and support necessary for their language development. Ultimately, a well-designed blended learning model can enhance the overall learning experience and better equip students with the skills needed for success in the business world.

Research Implications

The practical and academic implications of this study emphasize the transformative potential of technology in business English education and highlight the need for a balanced approach to its integration. In terms of practical implications, educators and curriculum developers should strategically incorporate technology to complement traditional teaching methods, ensuring that digital tools enhance rather than replace face-to-face interactions. Training programs for instructors should focus on equipping them with the skills necessary to effectively use technology, addressing challenges such as student engagement and technical difficulties. Additionally, institutions should promote a hybrid learning model that combines digital tools with essential human interaction, fostering a more holistic learning experience. Adequate technical support is also crucial, as universities must ensure smooth implementation of digital learning platforms to minimize disruptions and enhance the learning process. From an academic perspective, this study contributes to the expanding body of research on technology-assisted education by providing empirical evidence on its benefits and challenges in business English learning. It also addresses the limited research on students' perceptions of technology use in this context, paving the way for future investigations. Furthermore, the findings offer opportunities for pedagogical innovation, as researchers and educators explore new teaching strategies that integrate emerging technologies, such as artificial intelligence, virtual reality, and gamification, to further enhance language learning experiences. The study’s insights can also inform research in related fields, including digital

education, instructional design, and applied linguistics, promoting interdisciplinary collaboration to improve teaching methodologies. Ultimately, by addressing both practical and academic implications, this study advocates for a thoughtful and well-structured approach to integrating technology in business English education, ensuring that its potential is fully realized while maintaining a balance with traditional teaching methods.

Recommendation

Based on the findings, here are some suggestions for optimizing technology integration in Business English education:

1. Embrace a Blended Learning Model: Design curricula that strategically combine online, technology-enhanced learning with traditional, face-to-face instruction. This approach allows students to leverage the benefits of digital tools while ensuring crucial human interaction, immediate feedback, and the development of nuanced communication and cultural competence.

2. Enhance Technical Support and Digital Literacy Training: Universities and educators should prioritize robust technical support systems to minimize disruptions from connectivity issues or software malfunctions. Additionally, provide comprehensive training for students on how to effectively navigate and maximize the use of various e-learning platforms and digital tools.

3. Promote Active and Collaborative Digital Learning: Move beyond passive content consumption by integrating more interactive tasks, collaborative projects, and opportunities for real-time feedback within digital platforms. Encourage the use of online discussion forums and peer review systems to foster teamwork and critical thinking, mirroring real-world business scenarios.

4. Invest in Targeted Technology Tools: Explore and invest in specialized technology tools that directly address the specific needs of Business English learners, such as advanced speech recognition software for pronunciation,

sophisticated AI chatbots for business-specific conversational practice, and realistic virtual business simulations.

5. Prioritize Instructor Training on Ed-Tech Integration: Equip instructors with the necessary skills to seamlessly blend technology into their teaching methods. Training should cover not only the technical aspects of tools but also pedagogical strategies for maximizing student engagement and addressing potential challenges like digital distractions.

By thoughtfully implementing these suggestions, educators and institutions can harness the full potential of technology to create a more dynamic, effective, and well-rounded Business English learning experience that truly prepares students for success in the global marketplace.

Limitations and Future Research

This study has several limitations, including its limited sample size from a single university, which may not represent a broader student population. Additionally, the study relied on students' subjective perceptions, potentially influenced by personal biases, and did not explore the long-term effects of technology on learning. It also did not examine which specific technology tools were most effective for business English learning. Future research should expand the sample size and include diverse students, instructors, and administrators to provide a more comprehensive view of technology integration. Long-term studies on technology’s impact on language acquisition and performance are recommended. Research should also explore the effectiveness of various technology tools, such as AI, virtual reality, or gamified applications, in enhancing business English learning. Lastly, future studies could focus on creating strategies to address challenges like technical issues and distractions, ensuring a more active and engaging learning experience while maintaining essential human interaction.

References

Ahmadi, D. M. R. (2018). The use of technology in English language learning: A literature review. I nternational Journal of Research in English Education, 3(2), 115-125.

Aithal, P. S., & Maiya, A. K. (2023). Innovations in higher education industry–Shaping the future. International Journal of Case Studies in Business, IT, and Education, 7(4), 283-311.

Alam, A., & Mohanty, A. (2023). Educational technology: Exploring the convergence of technology and pedagogy through mobility, interactivity, AI, and learning tools. Cogent Engineering, 10(2), 1-37.

Annamalai, N., Eltahir, M. E., Zyoud, S. H., Soundrarajan, D., Zakarneh, B., & Al Salhi, N. R. (2023). Exploring English language learning via Chabot: A case study from a self determination theory perspective. Computers and Education: Artificial Intelligence, 5, 1-8

Bavishi, P., Birnhak, A., Gaughan, J., Mitchell-Williams, J., & Phadtare, S. (2022). Active learning: A shift from passive learning to student engagement improves understanding and contextualization of nutrition and community health. Education Sciences, 12(7), 1-13.

Dzaiy, A. H. S., & Abdullah, S. A. (2024). The use of active learning strategies to foster effective teaching in higher education institutions. Zanco Journal of Human Sciences, 28(4), 328-351.

Fitria, T. N. (2019). Business English as a part of teaching English for specific purposes (ESP) to economic students. Jurnal Education and Economics, 2(2), 143-152.

Haleem, A., Javaid, M., Qadri, M. A., & Suman, R. (2022). Understanding the role of digital technologies in education: A review. Sustainable Operations and Computers, 3, 275-285.

Jangjarat, K., Limna, P., Maskran, P., Klayklung, P., & Chocksathaporn, P. (2023). Navigating the digital frontier: A review of education management in the age of technology. Journal of Management in Business, Healthcare, and Education, 2023(1), 1-11.

Jiang, Q., Soon, S., & Li, Y. (2021). Enhancing teachers' intercultural competence with online technology as cognitive tools: A literature review. English Language Teaching, 14(3), 1-11.

Johnson, A. (2009). The rise of English: The language of globalization in China and the European Union. Macalester International, 22(1), 131-168.

Klayklung, P., Chocksathaporn, P., Limna, L., Kraiwanit, T., & Jangjarat, K. (2023). Revolutionizing education with ChatGPT: Enhancing learning through conversational AI. Universal Journal of Educational Research, 2(3), 217-225.

Lai, Y., Saab, N., & Admiraal, W. (2022). University students' use of mobile technology in self-directed language learning: Using the integrative model of behavior prediction. Computers & Education, 179, 1-13.

Limna, P. (2023). The impact of NVivo in qualitative research: Perspectives from graduate students. Journal of Applied Learning and Teaching, 6(2), 271-282.

Limna, P., & Kraiwanit, T. (2024). Refining words with AI: ChatGPT in language editing for social sciences - A graduate students' perspective. Trends of Humanities and Social Sciences Research, 12(2), 91-115.

Limna, P., Kraiwanit, T., Jangjarat, K., Klayklung, P., & Chocksathaporn, P. (2023). The use of ChatGPT in the digital era: Perspectives on chatbot implementation. Journal of Applied Learning and Teaching, 6(1), 64-74.

Limna, P., Kraiwanit, T., Kasrisom, A., Jangjarat, K., Asanprakit, S., & Shaengchart, Y. (2024). Generation alpha development policy and strategy in the digital era: A Thai perspective. Rom Yoong Thong Journal, 2(1), 93-106.

Mhlongo, S., Mbatha, K., Ramatsetse, B., & Dlamini, R. (2023). Challenges, opportunities, and prospects of adopting and using smart digital technologies in learning environments: An iterative review. Heliyon, 9(6), 1-20.

Moraes, E. B., Kipper, L. M., Hackenhaar Kellermann, A. C., Austria, L., Leivas, P., Moraes, J. A. R., & Witczak, M. (2023). Integration of Industry 4.0 technologies with Education 4.0: advantages for improvements in learning. Interactive Technology and Smart Education, 20(2), 271-287.

Oliveira, H., Sanches, T., & Martins, J. (2022). Problem-based learning in a flipped classroom: A case study for active learning in legal education in international law. The Law Teacher, 56(4), 435-451.

Rafiyya, A., Kraiwanit, T., Limna, P., Sonsuphap, R., Kasrisom, A., & Snongtaweeporn, T. (2024). Early childhood social-emotional development: An impact on a developing country. International Journal of Evaluation and Research in Education, 13(5), 3081-3089.

Rao, V. C. S. (2019). English for business purposes: An ESP approach. Journal for Research Scholars and Professionals of English Language Teaching, 3(15), 1-8.

Riel, S. (2023). Demand for business English continues to grow exponentially – Learn the ins and outs of this lucrative ELT niche for teachers. Retrieved on 4, April, 2025 Searched from https://bridge.edu/tefl/blog/teaching-business-english-resources/

Roshid, M. M., & Kankaanranta, A. (2023). English communication skills in international business: Industry expectations versus university preparation. Business and Professional Communication Quarterly, 88(1), 100-125.

Sarker, M. N. I., Wu, M., Cao, Q., Alam, G. M., & Li, D. (2019). Leveraging digital technology for better learning and education: A systematic literature review. International Journal of Information and Education Technology, 9(7), 453-461.

Siripipattanakul, S., Siripipatthanakul, S., Limna, P., & Auttawechasakoon, P. (2022). Marketing mix (4Cs) affecting decision to be an online degree student: A qualitative case study of an online master's degree in Thailand. International Journal on Integrated Education, 5(4), 31-41.

Siripipatthanakul, S., Muthmainnah, Siripipattanakul, S., Sriboonruang, P., Kaewpuang, P., Sitthipon, T., Limna, P., & Jaipong, P. (2023). Gamification and edutainment in 21st century learning. In Taslim, et.al (Ed.), Multidisciplinary Approaches to Research (pp. 210-219). Indonesia: Yayasan Corolla Education Centre.

Siripipatthanakul, S., Limna, P., Siripipattanakul, S., & Phuangsuwan, P. (2025). Modelling problem-based learning, student satisfaction, and effectiveness among higher education students in thailand. In M. Kayyali (Ed.), International Academic Transformations and Cross-Border Collaborations (pp. 311-332). USA.: IGI Global Scientific Publishing.

Timotheou, S., Miliou, O., Dimitriadis, Y., Sobrino, S. V., Giannoutsou, N., Cachia, R., Mones, A. M., & Ioannou, A. (2023). Impacts of digital technologies on education and factors influencing schools' digital capacity and transformation: A literature review. Education and Information Technologies, 28(6), 6695-6726.

Woodeson, K. (2022). The role of student satisfaction between TAM and intentions to use English online dictionary: A conceptual review. Advance Knowledge for Executives, 1(2), 1-9.

Woodeson, K., Limna, P., & Nga-Fa, N. (2023). Students' vocabulary learning difficulties and teachers' strategies: A qualitative case study of Ammartpanichnukul School, Krabi in Thailand. Advance Knowledge for Executives, 2(1), 1-9.

Xia, Q., Chiu, T. K., Chai, C. S., & Xie, K. (2023). The mediating effects of needs satisfaction on the relationships between prior knowledge and selfregulated learning through artificial intelligence chatbot. British Journal of Educational Technology, 54(4), 967-986.

Yan, L., & Moorhouse, B. L. (2023). Teaching with technology in the post-COVID-19 pandemic digital age: An interview with Professor Robert Godwin-Jones. RELC Journal, 54(2), 483-488.

รูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย*

THE MODEL OF BUILDING LEARNING CENTER FOR COMMUNITY IDENTITY ON HIGH AREA AT CHIANG RAI PROVINCE

วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ[1], พระครูธีรศาสน์ไพศาล[2], ศุภกร ณ พิกุล[3], พระครูสมุห์ธนาการ ธนกโร[4] และ รสนันท์ มานะสุข[5]

Weeraphong Kiatpraiyot[1], Phrakhru Thirasanpaisan[2], Suphakorn Na Phikun[3], Phrakhru Samutthanakan Thanakro[4] and Rosnan Manasuk[5]

[1-5]วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-5]Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: Weerapong.kiat@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 23 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 26 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 28 กันยายน 2568

Received 23 September 2025; Revised 26 September 2025; Accepted 28 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย 2. เพื่อศึกษากิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย และ 3. เพื่อนำเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงผสานวิธี (Mixed Method) ประกอบด้วย การเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการวิเคราะห์ใน เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

Citation:

*วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ, พระครูธีรศาสน์ไพศาล, ศุภกร ณ พิกุล, พระครูสมุห์ธนาการ ธนกโร และ รสนันท์ มานะสุข. (2568). รูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 602-618.

Weeraphong Kiatpraiyot, Phrakhru Thirasanpaisan, Suphakorn Na Phikun, Phrakhru Samutthanakan Thanakro and Rosnan Manasuk. (2025). The Model Of Building Learning Center For Community Identity On High Area At Chiang Rai Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 602-618.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และคณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 คน ในพื้นที่ 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่บ้านรักแผ่นดิน หมู่ 15 ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาติพันธุ์ม้ง และบ้านยะฟู ซึ่งเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านห้วยแม่ซ้าย หมู่ 11 ตำบลแม่ยาว อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย เป็นชาติพันธุ์ลาหู่ โดยการประมวลองค์ความรู้สร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและการเก็บข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า ชาติพันธุ์ม้งมีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต โดยเฉพาะ “ปีใหม่ม้ง” ซึ่งจัดขึ้นหลังฤดูเก็บเกี่ยว ส่วนชาติพันธ์ลาหู่ประเพณีปีใหม่จะตรงกับเทศกาลตรุษจีน ถือเป็นช่วงเวลาเริ่มต้นชีวิตใหม่ มีพิธีสะเดาะเคราะห์ เรียกขวัญ ไหว้บรรพบุรุษ และแสดงความกตัญญูต่อผู้อาวุโส โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น หมู ไก่ ไข่ ข้าวปุก ประกอบพิธีอย่างเป็นระบบ สะท้อนความสัมพันธ์แนบแน่นระหว่างคน วิญญาณ และธรรมชาติ และยังมีกิจกรรมละเล่น เช่น ตีลูกข่าง การแต่งกายแบบชาติพันธุ์ สื่อถึงความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์

2. ผลการศึกษากิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า 1) การพัฒนากิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมยังถ่ายทอดด้วยภาษาถิ่นและมุขปาฐะ 2) การพัฒนากิจกรรมด้านคติความเชื่อเป็นการเรียนรู้ด้านคติความเชื่อที่สะท้อนอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างลึกซึ้งผ่านพิธีกรรม 3) การพัฒนากิจกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นทั้งการจักสาน ตีมีด เย็บปักผ้า และการเพาะปลูกพืชท้องถิ่น ข้าวไร่ พืชหมุนเวียน รวมถึงการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ

3. การนำเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงรายควรมุ่งเน้นการถ่ายทอดวัฒนธรรม คติความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้จริง ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้จัดทำเอกสารหรือคู่มือ เช่น หนังสือเล่มเล็ก โปสเตอร์ อินโฟกราฟิก และคลิปวิดีโอสั้น เพื่อใช้ในโรงเรียน ห้องสมุด และออนไลน์ เน้นสื่อที่เหมาะกับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลควรใช้ YouTube หรือ TikTok เป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ เสนอให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริม เพื่อศูนย์การเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับโรงเรียนและชุมชน

คำสำคัญ: รูปแบบศูนย์การเรียนรู้, อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์, ชุมชนบนพื้นที่สูง

Abstract

This research aimed to 1. study the identity of communities on highland areas in Chiang Rai Province, 2. develop learning activities related to the creative identity of these communities, and 3. propose the model of learning center for community identity on high area at Chiang Rai province. This study employed a mixed-methods approach, combining qualitative research and action research. The researchers conducted in-depth interviews with 25 key informants from two villages including Rak Phaendin Village, Moo 15, Tap Tao Subdistrict, Thoeng District, Chiang Rai Province (a Hmong ethnic community), and Yafu Village, a satellite of Huay Mae Sai Village, Moo 11, Mae Yao Subdistrict, Mueang Chiang Rai District, Chiang Rai Province (a Lahu ethnic community).

The research findings are as follows:

1. The study on the identity of highland communities in Chiang Rai Province found that the Hmong ethnic group has a distinct identity in terms of traditions, culture, and way of life, especially the “Hmong New Year,” which is celebrated after the harvest season. For the Lahu ethnic group, their New Year tradition coincides with the Chinese New Year festival. It marks the beginning of a new life and involves rituals such as misfortune cleansing, soul-calling, ancestor worship, and expressing gratitude to elders. These ceremonies incorporate meaningful symbols such as pigs, chickens, eggs, and sticky rice cakes, carried out in a systematic manner that reflects the close relationship between people, spirits, and nature. There are also traditional games including spinning tops and ethnic-style clothing that express pride in their cultural identity.

2. The study on learning activities related to the creative identity of highland communities in Chiang Rai Province revealed that such activities play a crucial role in preserving and promoting local heritage. The development of

tradition- and culture-based activities serves as a means of transmitting indigenous knowledge, often conveyed through local dialects and oral traditions. Belief-based activities further foster a deep understanding of spiritual and cultural values, with ritual practices reflecting the community's creative identity in meaningful ways. Additionally, the development of activities grounded in local wisdom supports intergenerational knowledge transmission in areas such as basketry, blacksmithing, embroidery, and the cultivation of indigenous crops such as upland rice and rotational plants. These practices are complemented by using traditional herbal medicine for health maintenance, highlighting the holistic and sustainable nature of local knowledge systems.

3. The proposed model for a creative identity learning center for highland communities in Chiang Rai Province emphasizes the importance of transmitting culture, belief systems, and local wisdom in accessible and practical formats. Informants suggested developing user-friendly materials such as booklets, posters, infographics, and short video clips to be utilized in schools, libraries, and online platforms. These resources should be suitable for both children and adults. In the digital era, platforms including YouTube and TikTok were recommended as effective tools for knowledge dissemination. Furthermore, schools were encouraged to organize supplementary activities, with the learning center serving as a bridge between educational institutions and local communities.

Keywords: The model of learning center, Community identity, Community on high area.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมแต่ก็ได้รับการรับรองเรื่องสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันตามรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 27 วรรค 1 ความว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครอง

ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, 2560) เป็นการแสดงให้เห็นว่าแม้จะมีความแตกต่างกันแต่มีความเสมอภาคกันทางกฎหมาย หรือเป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยนั้นเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ทุกความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมต่างก็มีคุณค่าและควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบสานเพื่อแสดงความถึงอัตลักษณ์อันงดงามในท้องถิ่น ซึ่งพบว่าประเทศไทยมีความหลากหลายทางประวัติศาสตร์ ภาษาและวัฒนธรรมของประชาชนในชาติ ซึ่งรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าต่าง ๆ ที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันไป โดยแบ่งได้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาทั้งสิ้นถึง 70 กลุ่ม กระจายอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.), 2564) แต่ในสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมที่ทุกคนอยู่ในพื้นที่ของตัวเองดำรงชีวิตที่ไม่เร่งรีบนัก มีส่วนร่วมกับการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น แต่ในสังคมปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันสูงทั้งด้านสังคม และเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนต่างดิ้นรนจากถิ่นฐานบ้านเกิดไปสู่สังคมอุตสาหกรรมในเมือง เพื่อประกอบอาชีพเลี้ยงผู้คนในครอบครัว ทำให้ไม่มีโอกาสเข้าร่วมพิธีกรรม ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นตน และลูกหลานที่เติบโตในเมืองก็อาจถูกซึมซับด้วยวัฒนธรรมต่างถิ่นทำให้ขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่สูงที่มีการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ผ่านแบบมุขปาฐะ คือ การท่องจำด้วยปากเปล่า หรือเล่าจากรุ่นสู่รุ่น จึงมีโอกาสที่ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นจะสูญหายไปในที่สุด

จึงกล่าวได้ว่าประเพณีวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณะของกลุ่มชาติพันธ์ในพื้นที่สูง ย่อมมีความเสี่ยงที่จะสูญไปพร้อมกันคนในรุ่นนั้น ๆ เนื่องจากขาดผู้ที่จะมาอนุรักษ์และสืบสาน ยกตัวอย่างพิธีกรรม เช่น การเรียนคำกล่าวที่ใช้ในพิธีกรรมทั้งงานมงคลและงานอวมงคล ซึ่งในงานมงคลนั้นอาจศึกษาและเรียนได้ง่าย แต่งานอวมงคลนั้นจะไม่มีการสอนในบ้านเรือน เพราะด้วยความเชื่อว่าจะนำสิ่งที่ไม่เป็นมงคลมาสู่ยังบ้านเรือน จึงนิยมสอนกันเวลาที่ไปอยู่ในไร่หรือสวน ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวจึงยากยิ่งที่คนรุ่นใหม่ที่ประกอบอาชีพอยู่ในอุตสาหกรรม หรือประกอบอาชีพไกลถิ่นกำเนิดจะมีโอกาสได้เรียนรู้และสืบสาน

แม้ในปัจจุบันภาครัฐและภาคส่วนต่าง ๆ จะพยายามจัดกิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้คนได้เรียนรู้และร่วมสืบสานประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้ยั่งยืนอยู่คู่กับชุมชนตลอดไป เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ในยุทธศาสตร์ด้านยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ อาทิ แนวคิดเรื่อง ต่อยอดอดีตโดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทาง

ทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดรับกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ (ประกาศเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561 - 2580), 2561)

เมื่อพิจารณาในเชิงพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่สูงอาศัยอยู่จะพยายามกำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น จังหวัดเชียงราย ที่อยู่ในพื้นที่เหนือสุดของประเทศ มีพื้นที่ 11,678.369 ตารางกิโลเมตร มากเป็นอันดับที่ 12 ของประเทศ และในปี พ.ศ. 2562 มีประชากรรวมรวมทั้งสิ้น 1,289,304 คน (แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2566-2570) ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่สูงกว่า 9 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ 1. อาข่า (อีก้อ) 2. ลาหู่ (มูเซอ) 3. ม้ง 4. จีนฮ่อ 5. เมี่ยน (เย้า) 6. กะเหรี่ยง 7. ลีซู (ลีซอ) 8. ลัวะ (ละว้า) 9. ขมุ เป็นต้น มีจำนวน 711 หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ 17 อำเภอ จากจำนวนทั้งหมด 18 อำเภอ (ระบบสารสนเทศสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพ และอนามัยสิ่งแวดล้อม, 2566)

เพื่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่สูงให้คงอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยิ่งยืน จึงควรมีการศึกษา วิเคราะห์ และจดบันทึกความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ในอยู่ในรูปแบบของเอกสาร หรือจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อเอื้อต่อกันเรียนรู้ และเผยแพร่ให้แก่สังคมให้มีความเข้าใจในประเพณีวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่สูง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษากิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย
3. เสนอนำรูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสานวิธี (Mixed Method) ได้แก่ การเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการ

วิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย จำนวน 25 คน ประกอบด้วย 1) ตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน 2) ตัวแทนปราชญ์ชุมชน จำนวน 9 คน 3) ตัวแทนประชาชน จำนวน 8 คน และ 4) ตัวแทนนักวิชาการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 คน โดยมีหลักการในการเก็บรวมข้อมูลดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานหลักการคิด และแนวทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและระบบงานวิจัย โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารงานวิจัย และสภาพทั่วไปเกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย ตามรูปแบบของการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบกับการสัมภาษณ์ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2. การรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน ความท้ายทาย และความเปลี่ยนแปลงโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ตามวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

2.1 จัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing)

2.2 การแสดงข้อมูล (Data Display)

3. จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเรียนรู้ (Action Research) ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย และถอดความรู้จากการจัดกิจกรรม

4. การหาข้อสรุป ตีความและตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification)

5. สรุปผลการวิจัย และนำเสนอรูปแบบการสร้างศูนย์การอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย โดยผลการวิจัยสรุปผลข้อมูลได้ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1.1 การศึกษาข้อมูลเชิงอัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า อัตลักษณ์ของชุมชนประกอบด้วยอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม ในเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์สามารถมองได้ 2 แนวทาง คือ อัตลักษณ์ที่กำลังเลือนหายและอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งกลุ่มชาวม้งที่มีการต่อรองภาพลักษณ์จากวาทกรรมครอบงำสู่การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่สะท้อนความเข้มแข็งและพัฒนา ประกอบด้วย การศึกษาสูงขึ้น การสร้างชุมชนปลอดยาเสพติด ที่สะท้อนอัตลักษณ์ผ่านการดำเนินชีวิตในทุกมิติ ทั้งด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของชุมชนบนพื้นที่สูงให้ยั่งยืนและมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

1.2 การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงอัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า ชาติพันธุ์ม้งและชาติพันธุ์ลาหู่ มีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต โดยเฉพาะ “ประเพณีปีใหม่” กล่าวคือประเพณีปีใหม่ม้งจัดขึ้นหลังฤดูเก็บเกี่ยว ถือเป็นช่วงเวลาเริ่มต้นชีวิตใหม่ มีพิธีสะเดาะเคราะห์ เรียกขวัญ ไหว้บรรพบุรุษ และแสดงความกตัญญูต่อผู้อาวุโส โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ไก่ ไข่ ข้าวปุก ประกอบพิธีอย่างเป็นระบบ ส่วนประเพณีปีใหม่ลาหู่จะตรงกับวันตรุษจีน มีพิธีกินวอ มีการแต่งกายด้วยชุดชาติพันธุ์อย่างสวยงาม ทั้ง ๒ ชาติพันธุ์มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณ ผี และธรรมชาติ สำหรับภูมิปัญญาพื้นที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ การจักสาน การตีมีด การประกอบอาชีพทางการเกษตร ไร่หมุนเวียน เป็นต้น

2. กิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย โดยผลการวิจัยสรุปผลข้อมูลได้ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 การสำรวจการพัฒนากิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า การสำรวจกิจกรรมได้มีการวางแผน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น (Preliminary Research) 2) การเข้าสู่พื้นที่และสร้างความไว้วางใจ (Community Entry & Rapport Building) 3) การเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงคุณภาพ (Ethnographic Data Collection) และ 4) การสะท้อนกลับและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ (Creative Reflection & Learning Design) และดำเนินการปฏิบัติสู่กระบวนการ

ผลการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้รูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย

2.2 กระบวนการพัฒนากิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย มีประเด็นจากการสัมภาษณ์นำไปสู่การจัดกิจกรรมตามหัวข้อดังนี้

1) ชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงรายโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ม้งและลาหู่ มีกิจกรรมเรียนรู้ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างเด่นชัด โดยเน้นการสืบทอดประเพณีผ่านกิจกรรมและพิธีกรรม เช่น พิธีกินวอของลาหู่และปีใหม่ม้ง มีการเรียกขวัญ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ส่งเคราะห์หรือสะเดาะเคราะห์ และการบูชาธรรมชาติ กิจกรรมเหล่านี้มักเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในครอบครัวและชุมชน ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมยังถ่ายทอดด้วยภาษาถิ่นและมุขปาฐะ ทำให้เยาวชนซึมซับอัตลักษณ์ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งยังมีการปรับกิจกรรมให้ร่วมสมัยเพื่อคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก แต่ปัจจุบันอาจมีข้อจำกัดเนื่องจากคนหนุ่มสาวเข้าสู่งานภาครัฐหรือภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้เวลาไม่เอื้อต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

2) การเรียนรู้ด้านคติความเชื่อที่สะท้อนอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างลึกซึ้งผ่านพิธีกรรมและการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ เช่น การไหว้ผีเรือน ผีบ้าน (ผีบรรพบุรุษ) เป็นต้น หรือเกี่ยวข้องกับการเรียกขวัญ สะเดาะเคราะห์ การส่งวิญญาณ โดยมีการใช้สัญลักษณ์ คือ ไข่ ไก่ หมู ข้าว เหล้า และการประกอบพิธีนั้นพ่อหมอหรือแม่หมอมีบทบาทสำคัญ แต่ต้องเป็นผู้ถือศีลเคร่งครัดเพื่อคงความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อยังแฝงไว้ด้วยคุณค่าทางจริยธรรม การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และการสืบทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบในบริบทของวิถีชีวิตประจำวัน

3) กิจกรรมเรียนรู้ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย ด้านภูมิปัญญาท้องที่ พบว่า การเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงรายมีลักษณะการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในรูปแบบมุขปาฐะ ทั้งการจักสานตีมีด เย็บปักผ้า และการเพาะปลูกพืชท้องถิ่น ข้าวไร่ พืชหมุนเวียน รวมถึงการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ การทำแปลงไร่หมุนเวียน และการปั่นด้าย ย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ การเรียนรู้มักเกิดขึ้นผ่านการลงมือทำจริงในชีวิตประจำวัน และการมีส่วนร่วมในฤดูกาลสำคัญ แม้จะมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ในการใช้เครื่องจักรหรือพลาสติกแทนวัสดุธรรมชาติ และคงพยายามรักษาความรู้ดั้งเดิมไว้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของชุมชน หรือโรงเรียนเป็นต้น

3. การเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย โดยผลการวิจัยสรุปผลข้อมูลได้ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า ศูนย์การเรียนรู้นี้ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งรวบรวมความรู้และวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยการส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและบทบาทของตนในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภายนอกอย่างยั่งยืน

3.2 การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงรายควรมุ่งเน้นการถ่ายทอดวัฒนธรรม คติความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้จริง ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้จัดทำเอกสารหรือคู่มือ เช่น หนังสือเล่มเล็ก โปสเตอร์ อินโฟกราฟิก และคลิปวิดีโอสั้น เพื่อใช้ในโรงเรียน ห้องสมุด และออนไลน์ เน้นสื่อที่เหมาะกับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลควรใช้ YouTube หรือ TikTok เป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ เสนอให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริม เพื่อศูนย์การเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับโรงเรียนและชุมชน

3.3 การนำเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า ลักษณะการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงรายที่มีใจความสำคัญ ประกอบด้วย 1) แนวคิดสำคัญของการพัฒนาเพื่อการสร้างการเรียนรู้ที่มีชีวิตโดยใช้การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง 2) บูรณาการกับระบบการศึกษา เพื่อการจัดกิจกรรมทวิภาษา ค่ายวัฒนธรรม และชมรมการเรียนรู้ชาติพันธุ์ 3) การใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือขยายผล เพื่อสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์ YouTube, TikTok, Facebook หรือเว็บไซต์ 4) สร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกกลุ่มวัย คณะกรรมการหมู่บ้าน โรงเรียน หน่วยงานรัฐ เอกชน และนักวิชาการ และ 5) แนวทางการบริหารจัดการศูนย์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่เด็กและผู้สนใจ เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง รูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูง
ในจังหวัดเชียงราย สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า ชาติพันธุ์ม้ง และชาติพันธุ์ลาหู่ มีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต โดยเฉพาะ “ประเพณีปีใหม่” กล่าวคือประเพณีปีใหม่ม้งจัดขึ้นหลังฤดูเก็บเกี่ยว ถือเป็นช่วงเวลาเริ่มต้นชีวิตใหม่ มีพิธีสะเดาะเคราะห์ เรียกขวัญ ไหว้บรรพบุรุษ และแสดงความกตัญญูต่อผู้อาวุโส โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ไก่ ไข่ ข้าวปุก ประกอบพิธีอย่างเป็นระบบ ส่วนประเพณีปีใหม่ลาหู่จะตรงกับวันตรุษจีน มีพิธีกินวอ มีการแต่งกายด้วยชุดชาติพันธุ์อย่างสวยงาน ทั้ง ๒ ชาติพันธุ์มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณ ผี และธรรมชาติ สำหรับภูมิปัญญาท้องที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ การจักสาน การตีมีด การประกอบอาชีพทางการเกษตร สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลวรรณ ทวิชศรี ได้วิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์ชุมชน : แนวคิดและการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยหลักพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลเชียงคาน จังหวัดเลย” ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งชุมชนควรจะช่วยกันรักษาวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของท้องถิ่นด้วยให้ได้ การควบคุมรักษาวัฒนธรรมชุมชนหรืออัตลักษณ์ชุมชน ต้องบริหารจัดการควบคุมด้วยชุมชนที่ต้องมีส่วนร่วม หนทางในการปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันด้วยหลักสาราณียธรรม ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งทางพุทธสันติวิธีที่จะช่วยเชื่อมประสานสมาชิกชุมชนให้มีทิศทางและแนวคิดจะรักษาอัตลักษณ์ชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกันอันจะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีความยั่งยืน (วิไลวรรณ ทวิชศรี, 2560)

2. กิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า 1) การพัฒนากิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมยังถ่ายทอดด้วยภาษาถิ่นและมุขปาฐะ 2) การพัฒนากิจกรรมด้านคติความเชื่อ เป็นการเรียนรู้ด้านคติความเชื่อที่สะท้อนอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างลึกซึ้งผ่านพิธีกรรม 3) การพัฒนากิจกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นทั้งการจักสาน ตีมีด เย็บปักผ้า และการเพาะปลูกพืชท้องถิ่น ข้าวไร่ พืชหมุนเวียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสพสุข ฤทธิเดช และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “แหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษาการสื่อสารด้วยคติชาวบ้าน เพื่อสุขภาวะของเด็กและเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการแหล่งเรียนรู้ชุมชนจัด

การศึกษาการสื่อสารด้วยคติชาวบ้านสำหรับเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้มี 6 วิธีคือ (1) การศึกษาตามอัธยาศัย (2) เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง (3) แบบมีส่วนร่วม (4) การประเมินผลตามสภาพจริง (5) แนวคิดดั้งเดิมบูรณาการกับแนวคิดสากล และ (6) เทคนิคการเรียนรู้แบบ 6 ส. ได้แก่ (1) สร้างความรู้ร่วมกัน (2) สืบเสาะค้นหาความรู้ในชุมชน (3) สร้างความรู้จากภายนอกชุมชน (4) สร้างผลงานตนเอง (5) สรุปผลงาน และ (6) สร้างสื่อคติชาวบ้านประยุกต์ใช้ ผลการถอดบทเรียนของแหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษาด้วยคติชาวบ้านที่ส่งผลต่อสุขภาวะของเด็กและเยาวชนมี 2 ด้าน คือสุขภาวะการสื่อสารการพูดและการเขียนมีเกณฑ์การประเมินผลผ่านสุขภาวะ 2 ด้านได้ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป พบว่าเด็กและเยาวชนมีสุขภาวะการสื่อสารการพูด นิทาน ประเพณี และอาชีพ โดยรวมผ่านเกณฑ์อยู่ในระดับมาก แต่สุขภาวะการสื่อสารการเขียน โดยรวมผ่านเกณฑ์อยู่ในระดับปานกลาง วิธีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีสุขภาวะการสื่อสารการพูด และการเขียนได้ต้องฝึกฝนเป็นรายบุคคลเยาวชน และเนื้อหาที่ใช้ฝึกการพูดและการเขียนใช้เนื้อหาตามกำหนดให้และเนื้อหาเสรีตามความต้องการของเด็กและเยาวชน (ประสพสุข ฤทธิเดช และคณะ, 2556)

3. การเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย มีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงรายควรมุ่งเน้นการถ่ายทอดวัฒนธรรม คติความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้จริง ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้จัดทำเอกสารหรือคู่มือ เช่น หนังสือเล่มเล็ก โปสเตอร์ อินโฟกราฟิก และคลิปวิดีโอสั้น เพื่อใช้ในโรงเรียน ห้องสมุด และออนไลน์ เน้นสื่อที่เหมาะกับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลควรใช้ YouTube หรือ TikTok เป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ เสนอให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อศูนย์การเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับโรงเรียนและชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวุฒิ วรวิทย์พินิต และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์การเรียนรู้เมืองเพชร ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่อยู่ท่ามกลางหุบเขา และติดทะเล ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรและปศุสัตว์ และมีการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสนใจที่จะรู้แสวงหาความรู้ใหม่เสมอ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแบบวิถีเมืองเพชรของจังหวัดเพชรบุรี ยังมีบทบาทในการให้ความรู้

และพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่และนอกพื้นที่ 2) รูปแบบการจัดการศูนย์ การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้น คือ “PETCH Model” มี 5 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ Participation (การมีส่วนร่วม) Evolution enough (ความพอเพียง) Technology (การนำเอาเทคโนโลยีและหลักวิทยาศาสตร์มาปฏิบัติ) Community (ชุมชน) และ Harmony (ความกลมกลืน) 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ารูปแบบการพัฒนาจะต้องดำเนินควบคู่ไปกับภูมิปัญญาเป็นความรู้ดั้งเดิมอันประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และ 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่าภาพรวมอยู่ระดับมาก (สุวุฒิ วรวิทย์พินิต และคณะ, 2560)

3.2 การนำเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า ลักษณะการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงรายที่มีใจความสำคัญ ประกอบด้วย 1) แนวคิดสำคัญของการพัฒนาเพื่อการสร้างการเรียนรู้ที่มีชีวิตโดยใช้การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง 2) บูรณาการกับระบบการศึกษา เพื่อการจัดกิจกรรมทวิภาษา ค่ายวัฒนธรรม และชมรมการเรียนรู้ชาติพันธุ์ 3) การใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือขยายผล เพื่อสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์ YouTube, TikTok, Facebook หรือเว็บไซต์ 4) สร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกกลุ่มวัย คณะกรรมการหมู่บ้าน โรงเรียน หน่วยงานรัฐ เอกชน และนักวิชาการ และ 5) แนวทางการบริหารจัดการศูนย์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่เด็กและผู้สนใจ เพื่อพัฒนารูปแบบ การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรวรรณ ป้อมดำ ได้วิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ลพบุรี เขต 2”กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางการพัฒนาเป็น 2 แนวทาง 1) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนสู่สถานศึกษาโดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำและบริหารจัดการศึกษาในทุกมิติ มอบหมายให้คณะครูน้อมนำมาเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการทำงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมุ่งให้เกิดการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่กิจกรรมในสถานศึกษา พัฒนาสู่การเป็นสถานศึกษาพอเพียงและดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการอย่างมีระบบทั้งโรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง จนพัฒนาให้เป็นศูนย์การ

เรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกด้าน 2) การดำเนินการโครงการอื่นๆ แล้วนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาเป็นหลักคิด หลักปฏิบัติในการบริหารจัดการศึกษาเป็นสถานศึกษาพอเพียง และศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) แนวปฏิบัติการขับเคลื่อนและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา ขั้นที่ 2 การจัดระบบการเรียนรู้ ขั้นที่ 3 การจัดกิจกรรมในโรงเรียนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ขั้นที่ 4 การเปลี่ยนแปลงบริบท ขั้นที่ 5 การสร้างเครือข่าย (อรวรรณ ป้อมดำ, 2561)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย” มีองค์ความรู้ใหม่ดังนี้

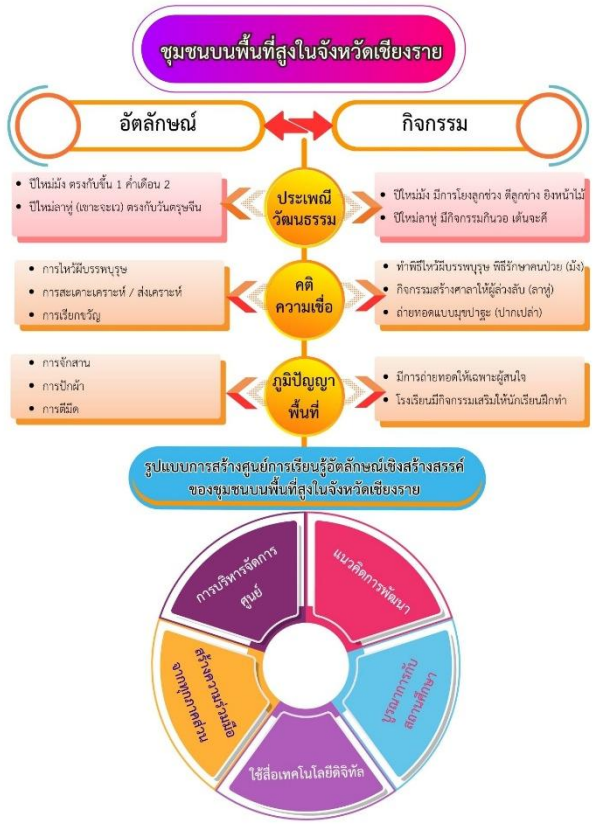

ภาพที่ 1 : องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง รูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยสรุปได้ว่า 1. ผลการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า ชาติพันธุ์ม้งมีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต โดยเฉพาะ “ปีใหม่ม้ง” ซึ่งจัดขึ้นหลังฤดูเก็บเกี่ยว ส่วนชาติพันธ์ลาหู่ประเพณีปีใหม่จะตรงกับเทศกาลตรุษจีน ถือเป็นช่วงเวลาเริ่มต้นชีวิตใหม่ มีพิธีสะเดาะเคราะห์ เรียกขวัญ ไหว้บรรพบุรุษ และแสดงความกตัญญูต่อผู้อาวุโส โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น หมู ไก่ ไข่ ข้าวปุก ประกอบพิธีอย่างเป็นระบบ สะท้อนความสัมพันธ์แนบแน่นระหว่างคน วิญญาณ และธรรมชาติ และยังมีกิจกรรมละเล่น เช่น ตีลูกข่าง การแต่งกายแบบชาติพันธุ์ สื่อถึงความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ 2. ผลการศึกษากิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า 1) การพัฒนากิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมยังถ่ายทอดด้วยภาษาถิ่นและมุขปาฐะ 2) การพัฒนากิจกรรมด้านคติความเชื่อ เป็นการเรียนรู้ด้านคติความเชื่อที่สะท้อนอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างลึกซึ้งผ่านพิธีกรรม 3) การพัฒนากิจกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นทั้งการจักสาน ตีมีด เย็บปักผ้า และการเพาะปลูกพืชท้องถิ่น ข้าวไร่ พืชหมุนเวียน รวมถึงการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ 3. การนำเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย พบว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงรายควรมุ่งเน้นการถ่ายทอดวัฒนธรรม คติความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้จริง ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้จัดทำเอกสารหรือคู่มือ เช่น หนังสือเล่มเล็ก โปสเตอร์ อินโฟกราฟิก และคลิปวิดีโอสั้น เพื่อใช้ในโรงเรียน ห้องสมุด และออนไลน์ เน้นสื่อที่เหมาะกับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลควรใช้ YouTube หรือ TikTok เป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ เสนอให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริม เพื่อศูนย์การเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับโรงเรียนและชุมชน

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนำประโยชน์ไปใช้

1.1 ควรมีการนำรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปขยายผลในโรงเรียนท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้เรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบที่หลากหลาย บนแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา

1.2 ควรมีการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ร่วมกิจกรรม และผู้ให้ความรู้ ในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์และการใช้สื่อร่วมสมัย ในการใช้ศูนย์การเรียนรู้เป็นแหล่งฝึกอาชีพทางวัฒนธรรม เช่น การทอผ้า ทำเครื่องเงิน งานไม้ งานจักสาน เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน

1.3 ควรมีพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างศูนย์การเรียนรู้กับสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อเสริมองค์ความรู้และทรัพยากร ในจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนบนพื้นที่สูงต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนานวัตกรรมร่วมกันในสนับสนุนให้มีระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์การเรียน

1.4 ควรมีการประยุกต์ใช้รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อขยายผลเชิงนโยบาย เพื่อสนับสนุนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การศึกษาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการผลิตสื่อเรียนรู้ เช่น การทำสารคดีสั้น การจัดนิทรรศการแบบมีชีวิต เพื่อปลูกฝังความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สำรวจบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการสืบทอดอัตลักษณ์ผ่านศูนย์การเรียนรู้ เพื่อออกแบบกิจกรรมเฉพาะกลุ่มในแต่ละในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดเชิงราย โดยอธิบายอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเชียงราย เพื่อการออกแบบศูนย์เฉพาะกลุ่มที่สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีกลุ่มในพื้นที่วิจัยอื่น ๆ เพื่อทำการศึกษาและยืนยันการวิจัย และสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการวิจัยครั้งต่อไป

2.2 เนื่องจากการศึกษานี้เป็นการเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบนพื้นที่สูงกับกลุ่มประชาชนในพื้นที่วิจัย ดังนั้นจึงควรนำแนวทางรูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชน ในรูปแบบอื่น ๆ และวิธีการอื่น ๆ ที่หลากหลาย โดยมีการศึกษาและติดตามผลในระยะยาวต่อไป

2.3 เนื่องจากผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชน ได้ผลลัพธ์จากการวิจัย การมุ่งมุ่งเน้นการถ่ายทอดวัฒนธรรม คติความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้จริง ดังนั้นจึงควรทำวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ประกาศเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561 - 2580). (2561). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก.

ประสพสุข ฤทธิเดช และคณะ. (2556). แหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการศึกษาการสื่อสารด้วยคติชาวบ้าน เพื่อสุขภาวะของเด็กและเยาวชนไทย. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ระบบสารสนเทศสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพ และอนามัยสิ่งแวดล้อม. ข้อมูลประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ พื้นที่ 20 จังหวัด. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2566 จาก https://hhdclampang.anamai.moph.go.th:8080/hhdcdashboard/frontend/web/ethnics/default/ampur?cw=57.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก, 6 เมษายน 2560.

วิไลวรรณ ทวิชศรี. (2560). อัตลักษณ์ชุมชน : แนวคิดและการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยหลักพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลเชียงคาน จังหวัดเลย. วารสารศิลปะการจัดการ, 1(2).

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.). (2564). กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).

สุวุฒิ วรวิทย์พินิต และคณะ. (2560). “การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 10(2).

อรวรรณ ป้อมดำ. (2561). การขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ลพบุรี เขต 2. ใน รายงานวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา*

FACTORS INFLUENCING THE DECISION TO USE ACCOUNTING FIRM SERVICES BY SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES (SMEs) IN NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

ชมพูนุส วังศรี[1] และ ลินนภัสร์ วุฒิกนกกัญจน์[2]

Chompunus Wungsri[1] and Linnaphat Wutikanokkan[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

[1-2]Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author's Email: Chompunusmase@gmail.com

วันที่รับบทความ : 23 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 27 สิงหาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 29 สิงหาคม 2568

Received 23 August 2025; Revised 27 August 2025; Accepted 29 August 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยการตลาดบริการ ปัจจัยด้านสำนักงานสอบบัญชี และปัจจัยด้านผู้ประกอบการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา 2. เพื่อศึกษาการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ คือ ผู้ประกอบการธุรกิจ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 397 คน เครื่องมือในการวิจัยนี้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการ

Citation:

* ชมพูนุส วังศรี และ ลินนภัสร์ วุฒิกนกกัญจน์. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 619-631.

Chompunus Wungsri and Linnaphat Wutikanokkan. (2025). Factors Influencing The Decision To Use Accounting Firm Services By Small And Medium-Sized Enterprises (Smes) In Nakhon Ratchasima Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 619-631.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) คือ การวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis: MRA)

ผลการศึกษาพบว่า 1. ปัจจัยการตลาดบริการ 7Ps ในภาพรวมอยาในระดับมาก (M = 3.75, S.D. = .425) ส่วนปัจจัยด้านสำนักงานบัญชีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.79, S.D. = .539) ในขณะที่ปัจจัยด้านผู้ประกอบการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.80, S.D.=.626) 2. การตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของผู้ประกอบธุรกิจ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.80, S.D.=.525) ปัจจัยการตลาดบริการ (7Ps) ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยด้านสำนักงานบัญชีส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และปัจจัยด้านผู้ประกอบการส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: สำนักงานสอบบัญชี, ปัจจัยการตลาดบริการ, ผู้ประกอบการ SMEs, การตัดสินใจใช้บริการ

Abstract

This research aims to 1.Study the influence of service marketing factors, audit firm factors, and entrepreneur-related factors on the decision to use auditing services among small and medium-sized enterprises (SMEs) in Nakhon Ratchasima Province. 2.Examine the decision-making process in selecting audit firm services among SMEs in Nakhon Ratchasima. This is a quantitative research study. The sample group consisted of 397 SME entrepreneurs in Nakhon Ratchasima Province. The research instrument used was a questionnaire focusing on factors influencing the decision to use audit firm services. Data were analyzed using statistical methods. Descriptive statistics such as frequency, percentage,

mean, and standard deviation were used, while inferential statistics were applied through Multiple Regression Analysis (MRA) to test the hypotheses.

The results revealed that 1.Overall, the service marketing mix (7Ps) was rated at a high level (M = 3.75, S.D. = 0.425), the audit firm factors were also rated high (M = 3.79, S.D. = 0.539), and the entrepreneur-related factors were similarly high (M = 3.80, S.D. = 0.626). The decision to use auditing services among SMEs in Nakhon Ratchasima was at a high level overall (M = 3.80, S.D. = 0.525). 2.The service marketing mix (7Ps), audit firm factors, and entrepreneur-related factors all had a statistically significant influence on the decision to use audit firm services among SMEs in Nakhon Ratchasima at the 0.05 significance level.

Keywords: Audit Firm, Service Marketing Factors, Entrepreneurs, SMEs, Service Usage Decision

บทนำ

ในปัจจุบัน ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ถือเป็นกลุ่มธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากเป็นแหล่งจ้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การดำเนินธุรกิจของ SMEs อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้องและเป็นไปตามมาตรฐาน เพื่อให้ผู้บริหารสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ในการวางแผน ควบคุม และตัดสินใจทางธุรกิจอย่างมีประสิทธิผล (ณพนณัฐ คำมุงคุณ, 2566) ซึ่งการจัดทำบัญชีที่ถูกต้องจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง และส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลือกใช้บริการจากสำนักงานสอบบัญชีที่มีคุณภาพ เป็นสิ่งที่ช่วยให้การดำเนินงานด้านการเงินของ SMEs เป็นไปอย่างโปร่งใสและน่าเชื่อถือ ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีและสำนักงานบัญชีจึงมีบทบาทสำคัญในการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลที่มีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริง เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบทางลบจากการใช้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อน (ธนวรรณ แฉ่งขำโฉม, 2562)

การตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของผู้ประกอบการ SMEs ได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็น ความสามารถในการตอบสนองต่อลูกค้า ความรู้ความเข้าใจในธุรกิจของลูกค้า ความน่าเชื่อถือ รวมถึงคุณภาพของการให้บริการ (อนงค์วรรณ

อุประดิษฐ์, 2563) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้สะท้อนแนวคิดทางการตลาดบริการ (Service Marketing Mix: 7Ps) ได้แก่ ด้านราคา บุคลากร ผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด กระบวนการ สถานที่ และกายภาพ (ชลิดา ลิ้นจี่ และคณะ, 2564) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมายังมีจำนวนจำกัด ในขณะที่พื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง โดยข้อมูลจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา (2567) ระบุว่า จังหวัดนครราชสีมามีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) สูงสุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังมีจำนวนผู้ประกอบการ SMEs ถึง 60,995 ราย ซึ่งมากเป็นอันดับ 4 ของภาค (ประเสริฐ วิจิตรนพรัตน์ และคณะ, 2566) ในขณะที่สำนักงานสอบบัญชีที่เปิดให้บริการในจังหวัดมีเพียง 55 แห่ง จากจำนวนทั้งหมด 4,149 แห่งทั่วประเทศ (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2567) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการให้บริการด้านบัญชีที่เพียงพอและตอบโจทย์ความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่

ผลการศึกษาที่ผ่านมา เช่น งานวิจัยของ ชลิดา ลิ้นจี่ และคณะ (2564) พบว่า ปัจจัยการตลาดบริการ (Service Marketing Mix: 7Ps) ได้แก่ ราคา บุคลากร ผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด กระบวนการให้บริการ สถานที่ และการนำเสนอทางกายภาพ มีผลต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของ SMEs ในกรุงเทพฯและปริมณฑล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวคิดการตลาดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และถึงแม้มีการศึกษาในด้านนี้หลากหลาย แต่กลับมีงานวิจัยเฉพาะในจังหวัดนครราชสีมาในจำนวนไม่มาก โดยส่วนใหญ่เน้นพื้นที่กรุงเทพฯ ภาคกลาง และปริมณฑล เช่นงสานวิจัยของ นภัสสินี เปรื่องการ (2562) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคกลาง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีได้แก่ ด้านกระบวนการ ($\bar{X}$= 4.49) รองลงมา คือ ด้านการเข้าถึงบริการ ($\bar{X}$= 4.44) ด้านความน่าเชื่อถือ ($\bar{X}$= 4.43) และด้านราคา ($\bar{X}$= 4.19) ตามลำดับ และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้สำนักงานบัญชีโดยรวมมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกด้าน กุลรภัส ประเสริฐสุด และพรรณทิพย์ อย่างกลั่น (2565) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของธุรกิจขนาดกลางและ ขนาดย่อม (SMEs) ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพ ด้านราคา ด้านสถานที่ตั้งของสำนักงานบัญชี และด้านคุณภาพของการให้บริการส่งผลเชิงบวกต่อการเลือกใช้สำนักงานบัญชีของธุรกิจ ซึ่งผลการศึกษาดังที่กล่าวมาถึงแม้จะทำให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้สำนักงานบัญชีได้ แต่อย่างไรก็ตาม

ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ยังไม่สามารถสะท้อนความต้องการเฉพาะของ SMEs ในบริบทของนครราชสีมาได้

จากความสำคัญของ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมาที่มีต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศในทุกระดับ และจากความสำคัญของการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชี ผู้วิจัยจึงศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้ประกอบการด้านการตัดสินใจ ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดของ Kotler, P. & Keller (2016) ซึ่งมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีความครอบคลุมในหลายมิติของขั้นตอนการตัดสินใจ โดยประกอบด้วยการรับรู้ความต้องการ การค้นหาข้อมูล การประเมินทางเลือก การตัดสินใจใช้บริการ และพฤติกรรมภายหลังการใช้บริการ (วัชราภรณ์ แสงแก้ว, 2565; สุทามาศ พรมชัย, 2565) ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทางให้กับผู้ประกอบการ SMEs ในการพิจารณาเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยการตลาดบริการ ปัจจัยด้านสำนักงานสอบบัญชี และปัจจัยด้านผู้ประกอบการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อศึกษาการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยนี้ คือ ผู้ประกอบการธุรกิจ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 60,995 แห่ง (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา, 2567)

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ คือ ผู้ประกอบการธุรกิจ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 397 คน โดยขนาดกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคำนวณโดยสูตรของทาโร่ยามาเน่ (Yamane, 1973)

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

$$n = \frac{6{,}0995}{1 + 60{,}995 \times .05^2} = 397$$

จากนั้นใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงโดยกำหนดคุณสมบัติให้เป็นผู้ประกอบธุรกิจ SMEs ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้าและเปิดดำเนินกิจการมาไม่น้อยกว่า 5 ปี แล้วจึงใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการวิจัยนี้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา โดยแบบสอบถามมีทั้งสิ้น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ประกอบการ SMEs ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รูปแบบธุรกิจ และทุนจดทะเบียน เป็นแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วยปัจจัยการตลาดบริการ ปัจจัยด้านสำนักงานบัญชี และปัจจัยด้านผู้ประกอบการ เป็นแบบประมาณค่า 5 ช่วงชั้น (Likert Scale) กำหนดเกณฑ์ดังนี้

5 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด
4 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจมาก
3 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจปานกลาง
2 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจน้อย
1 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วยการรับรู้ถึงความ

ต้องการ การค้นหาข้อมูล การประเมินทางเลือก การตัดสินใจเลือกใช้ และพฤติกรรมหลังการใช้บริการ เป็นแบบประมาณค่า 5 ช่วงชั้น (Likert Scale) กำหนดเกณฑ์ดังนี้

5 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด

4 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจมาก

3 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจปานกลาง

2 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจน้อย

1 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ตามลำดับดังนี้

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยดำเนินการดังนี้

1. จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยไปยังกลุ่มผู้ประกอบการ SMEs ที่เป็นเป้าหมาย

2. ส่งแบบสอบถามไปยังผู้ประกอบการ SMEs ที่เป็นเป้าหมายทั้งแบบไปรษณีย์ และแบบออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) คือ การวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis: MRA) ภายใต้การทดสอบเงื่อนไขก่อนการวิเคราะห์ MRA ด้วยการทดสอบMulti Collinearity โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยดังนี้ (Best & Kahn, 2006)

4.51 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง มาก

2.51 – 3.50 หมายถึง ปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง น้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้ประกอบการ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมา ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 74.80 โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.10 และส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 79.80 ส่วนในด้านรูปแบบธุรกิจพบว่า ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจการผลิต คิดเป็นร้อยละ 49.60 และมีทุนจดทะเบียน 1,000,0001 – 2,000,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 35.30

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยการตลาดบริการ 7Ps ในภาพรวมอยาในระดับมาก (M = 3.75, $\bar{X}$ = .425) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (M = 3.92, $\bar{X}$ = .445) ส่วนปัจจัยด้านสำนักงานบัญชีฝนภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.79, $\bar{X}$ = .539) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านชื่อเสียงมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (M = 3.87, $\bar{X}$ = .631) ในขณะที่ ปัจจัยด้านผู้ประกอบการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.80, $\bar{X}$ =.626) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยด้านรูปแบบกิจการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (M = 3.95, $\bar{X}$ = .730)

ผลการศึกษาพบว่า การตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของผู้ประกอบธุรกิจ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.80, $\bar{X}$ = .525) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การรับรู้ความต้องการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (M = 3.98, $\bar{X}$ =.405)

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 พบว่า ปัจจัยการตลาดบริการ (7Ps) ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านสำนักงานบัญชีส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 3 พบว่า ปัจจัยด้านผู้ประกอบการส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา ที่นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยดำเนินการอภิปรายผลตามผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยการตลาดบริการ (7Ps) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.75, $\bar{X}$ = .425) โดยเฉพาะ ด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (M = 3.92) แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการ SMEs ให้ความสำคัญกับคุณภาพของบุคลากรในการให้บริการสำนักงานสอบบัญชี เช่น ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และความสุภาพอ่อนน้อม ซึ่งสะท้อนแนวคิดในทฤษฎี SERVQUAL ของ Parasuraman, Zeithaml และ Berry ที่ชี้ให้เห็นว่า “บุคลากร” เป็นองค์ประกอบสำคัญในมิติคุณภาพการบริการ โดยเฉพาะด้านความน่าเชื่อถือ (reliability) และการเอาใจใส่ (empathy) ที่ส่งผลโดยตรงต่อการรับรู้ของลูกค้า ทั้งนี้สอดคล้องกับผลวิจัยของสุทามาศ พรมชัย (2565) พบว่า “รูปแบบธุรกิจ” มีผลต่อการตัดสินใจอย่างมีนัยสำคัญ และยังสอดคล้องกับสุดารัตน์ ฤทธิรักษ์ (2567) พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากรมีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ และในส่วนของ ปัจจัยสำนักงานบัญชี พบว่ามีระดับความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน (M = 3.79, $\bar{X}$ = .539) โดยเฉพาะด้าน ชื่อเสียงของสำนักงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (M = 3.87) โดยผลการวิจัยดังที่กล่าวมานี้ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีความเชื่อมั่น (Trust Theory) ที่เสนอว่า "ชื่อเสียง" เป็นตัวชี้วัดสำคัญของความน่าเชื่อถือ (credibility) และลดความเสี่ยงในการตัดสินใจใช้บริการของลูกค้า ดังที่ อาภัสกร เนื่องแสง (2565) พบว่าชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเลือกสำนักงานสอบบัญชี

นอกจากนี้แล้วผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยของผู้ประกอบการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.80, $\bar{X}$ = .626) โดยเฉพาะรูปแบบกิจการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (M = 3.95) แสดงถึงอิทธิพลของลักษณะองค์กร เช่น บริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วน ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดใน ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior Theory) โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล (personal factors) และลักษณะองค์กรที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจ ทั้งนี้สอดคล้องกับ สุทามาศ พรมชัย (2565) พบว่า “รูปแบบธุรกิจ” มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชี และผลกสารวิจัยพบว่า การตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของผู้ประกอบการ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับมาก

(M = 3.80, $\bar{X}$ = .525) โดยเฉพาะด้าน การรับรู้ความต้องการของตนเอง (M = 3.98) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow ที่ระดับสูงสุดของการตัดสินใจทางธุรกิจมักเริ่มต้นจากการตระหนักรู้ความต้องการของตนเองก่อนตัดสินใจเลือกบริการ ทั้งนี้ สอดคล้องกับ ทองใหม่ สุรธรรม และคณะ (2565) ที่กล่าวว่า “ความเข้าใจและการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า” เป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชี

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ปัจจัยการตลาดบริการในแต่ละด้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์/บริการ สถานที่ บุคลากร และกายภาพและการนำเสนอ มีผลต่อการตัดสินใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะด้าน ผลิตภัณฑ์/บริการ มีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานสูงสุด (Beta = .593, Sig. = .001) แสดงถึงอิทธิพลสูงสุด ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วย ทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาดบริการ (Service Marketing Mix: 7Ps) ที่เน้นว่าคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์และบริการต้องตอบโจทย์ความต้องการลูกค้าให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชลิดา ลิ้นจี่ และคณะ (2564) ที่พบว่าปัจจัย 7Ps ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของธุรกิจ SMEs ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล และผลการวิเคราะห์ยังพบว่า ปัจจัยด้านสำนักงานบัญชี เช่น ความน่าเชื่อถือ ชื่อเสียง และคุณภาพบริการ มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ประกอบการอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดความพึงพอใจของลูกค้า (Customer Satisfaction Theory) โดยเฉพาะในด้านคุณภาพการบริการและภาพลักษณ์องค์กร ที่เป็นตัวชี้วัดสำคัญในการตัดสินใจของลูกค้า ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนงค์วรรณ อุประดิษฐ์ (2563) พบว่า การตอบสนองต่อลูกค้า การรู้จักและเข้าใจลูกค้า ความเชื่อถือไว้วางใจได้ และ การให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีในการจัดทำบัญชีของธุรกิจในจังหวัดลำปางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผลการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับกุลรภัส ประเสริฐสุด (2566) พบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพ ด้านราคา ด้านสถานที่ตั้งของสำนักงานบัญชี และด้านคุณภาพของการให้บริการส่งผลเชิงบวกต่อการเลือกใช้สำนักงานบัญชีของธุรกิจ และสุดท้าย ผลการศึกษาแสดงว่า ปัจจัยด้านผู้ประกอบการ โดยเฉพาะรูปแบบกิจการและลักษณะทางธุรกิจ ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเชื่อมโยงได้กับ ทฤษฎีการตัดสินใจทางธุรกิจ (Business Decision-Making Theory) ที่ชี้ว่าโครงสร้างองค์กรและลักษณะเฉพาะของกิจการ เช่น ประเภทธุรกิจ ระยะเวลาดำเนินการ และรายได้ ล้วนมีอิทธิพลต่อแนวทางการเลือกบริการต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ

สุทามาศ พรมชัย (2565) พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะองค์กร เช่น ระยะเวลาดำเนินธุรกิจ ประเภทกิจการ และรายได้ มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชี

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า 1. ปัจจัยการตลาดบริการ 7Ps ในภาพรวมอยาในระดับมาก (M = 3.75, S.D. = .425) ส่วนปัจจัยด้านสำนักงานบัญชีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.79, S.D. = .539) ในขณะที่ปัจจัยด้านผู้ประกอบการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.80, S.D.=.626) 2. การตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของผู้ประกอบธุรกิจ SMEs ในจังหวัดนครราชสีมาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.80, S.D.=.525) ปัจจัยการตลาดบริการ (7Ps) ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยด้านสำนักงานบัญชีส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และปัจจัยด้านผู้ประกอบการส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีของบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1. สำนักงานบัญชีควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์/บริการอย่างต่อเนื่อง โดยปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์/บริการมีอิทธิพลสูงสุดต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการของผู้ประกอบการ SMEs ดังนั้น สำนักงานบัญชีควรพัฒนาเนื้อหาการบริการ เช่น ความครบถ้วนของงานบัญชี การรายงานที่ตรงเวลา ความสามารถในการให้คำปรึกษาทางภาษี รวมทั้งการปรับบริการให้ตอบโจทย์กับลักษณะของกิจการแต่ละประเภท

2. ควรเสริมสร้างบุคลากรในสำนักงานบัญชีให้มีทักษะการสื่อสารและความเข้าใจลูกค้าเชิงลึก เพราะถึงแม้ด้านบุคลากรจะมีค่าสัมประสิทธิ์ Beta ไม่สูงที่สุด แต่เป็นด้านที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด (M = 3.92) แสดงถึงความคาดหวังในด้านนี้อย่างชัดเจน

ดังนั้นสำนักงานควรเน้นการฝึกอบรมด้าน Soft Skills การบริการลูกค้า และการให้คำปรึกษาแบบมืออาชีพเพื่อสร้างความพึงพอใจและความไว้วางใจอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังภูมิภาคอื่น ๆ และเปรียบเทียบผลลัพธ์ในแต่ละจังหวัดหรือภาคเนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นที่จังหวัดนครราชสีมา การศึกษาครั้งต่อไปควรขยายไปยังจังหวัดอื่นหรือทั่วประเทศ เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีในพื้นที่ที่มีบริบทเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน

2. การวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มตัวแปรแทรกซ้อน เช่น ประสบการณ์ของผู้ประกอบการหรือประเภทของธุรกิจเพื่อให้การวิเคราะห์ครอบคลุมยิ่งขึ้น ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของผู้ประกอบการ เช่น ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ ประสบการณ์ทางบัญชีของผู้บริหาร หรือระดับความรู้ด้านการเงิน ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกสำนักงานสอบบัญชีเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

กุลรภัส ประเสริฐสุด และ พรรณทิพย์ อย่างกลั่น. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 17(3), 162 – 173.

ชลิดา ลิ้นจี่ และคณะ. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้บริการสำนักงานบัญชีของธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(3), 891 – 906.

ธนวรรณ แฉ่งขำโฉม. (2562). ตัวแบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาสมรรถนะของผู้ทำบัญชีในสำนักงานบัญชีคุณภาพในประเทศไทย. ใน วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยสยาม.

ณพนณัฐ คำมุงคุณ. (2566). สมรรถนะของนักบัญชีและการยอมรับนวัตกรรมการบัญชีส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของรายงานทางการเงิน ในเขตภาคตะวันออก. วารสารมจร อุบลปริทรรศน์, 8(2), 1469 – 1480.

นภัสสินี เปรื่องการ. 2562. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคกลาง”. ใน การค้นคว้าอิสระบัญชีมหาบัณฑิต คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

วัชราภรณ์ แสงแก้ว. (2565). การตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีในเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 12(1), 186 – 198.

สุทามาศ พรมชัย. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในเขตจังหวัดนนทบุรี. ใน การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุดารัตน์ ฤทธิรักษ์. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีของผู้ประกอบการในเขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 7 วันที่ 1 สิงหาคม 2567 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

อนงค์วรรณ อุประดิษฐ์. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการสำนักงานบัญชีในการจัดทำบัญชีของธุรกิจในจังหวัดลำปาง. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 17(3), 314 – 328.

Best, J.W. and Kahn, J.V. (2006) Research in Education. 10th Edition, Pearson Education Inc., Cape Town.

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). Marketing management (15th ed.). London: Pearson Education.

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1*

ACADEMIC LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

ธัญชนก กล่อมสุวรรณ์

Thanchanok Klomsuwan

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand

Corresponding Author's Email: Nokthanchanokk@gmail.com

วันที่รับบทความ : 29 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 2 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 4 กันยายน 2568

Received 29 August 2025; Revised 2 September 2025; Accepted 4 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู เกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามอายุและประสบการณ์การทำงาน และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จำนวน 310 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการ

Citation:

*ธัญชนก กล่อมสุวรรณ์. (2568). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 632-653.

Thanchanok Klomsuwan. (2025). Academic Leadership Of School Administrators In Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 632-653.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การแจกแจงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ครูที่มีอายุ และประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ไม่แตกต่างกัน และ 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ควรพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล วางแผนกลยุทธ์ และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อกำหนดพันธกิจที่สอดคล้องกับนโยบายและบริบทโรงเรียน ควบคู่กับการจัดการหลักสูตรที่ตอบโจทย์ท้องถิ่น ส่งเสริมการนิเทศแบบมีระบบ พัฒนาครูผ่าน PLC และวิจัยในชั้นเรียน ติดตามผลการเรียนของนักเรียนอย่างเป็นระบบ พร้อมสร้างบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดเวลา

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, วิชาการ, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research primarily aimed to 1) investigate the academic leadership of school administrators 2) compare teachers' perspectives on this leadership based on their age and work experience and 3) identify effective strategies for developing academic leadership among school administrators within the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1. The study's sample included 310 teachers from schools within this educational zone. Data were collected using questionnaires and semi-structured interviews. For quantitative analysis, statistical methods such as frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, and one-way ANOVA were employed, while qualitative data underwent content analysis.

The findings revealed that 1) the academic leadership of school administrators in the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area

Office 1, was perceived at a high level. A more detailed examination showed that all aspects of leadership were rated highly. 2) Hypothesis testing revealed that teachers' opinions regarding the academic leadership of school administrators under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1, did not differ significantly based on their age or work experience. 3) And Guidelines for developing the academic leadership of school administrators under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1, should focus on enhancing their data analysis, strategic planning, and effective communication skills. This development should enable them to establish a clear mission aligned with both policy and the school's unique context, while concurrently managing a curriculum that addresses local needs. Furthermore, it is crucial to promote systematic supervision, foster teacher development through PLC and classroom research, and monitor student learning outcomes systematically. Ultimately, these efforts should culminate in creating an academic environment that continuously supports learning.

Keywords: Leadership, Academia, Educational Administrators

บทนำ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างมากและมีการดำเนินนโยบายต่าง ๆ เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาในหลายด้าน โดยมุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งของระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันและอนาคต โดยมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการศึกษา (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13, 2565) คือ การยกระดับคุณภาพการศึกษา การสร้างระบบการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึง การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การส่งเสริมการศึกษาวิจัยและนวัตกรรม และการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา บทบาทสำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกระดับ โดยจำเป็นต้องมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สมรรถนะ และทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ สามารถรู้เท่าทัน และปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีอาชีพที่มั่นคง สร้าง

รายได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ และกติกาใหม่ ๆ และมาตรฐานที่สูงขึ้น โดยแผนการศึกษาแห่งชาติเป็นแผนแม่บทในการกำหนดเป้าหมายเพื่อให้บรรลุถึงวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา รัฐจึงให้ความสำคัญและจัดให้มีการศึกษาภาคบังคับ โดยทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างน้อยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นและการทำงานในอนาคต โดยวางเป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner Aspirations) ในการมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ และทักษะในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8Cs) ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนและชาติ โดยเป็นปัจจัยหลักในการยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม และสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศในระยะยาว

องค์กรที่จะนำพาจากการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ คือสถานศึกษาและผู้ที่มีบทบาทสำคัญในสถานศึกษา ก็คือผู้บริหารสถานศึกษา ที่ต้องบริหารงานโดยการกำหนดทิศทางให้ไปสู่เป้าหมาย ดังนั้นผู้บริหารจึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารงานในองค์กรในสถานศึกษา ซึ่งมีงานอยู่ 4 งาน ตามที่กระทรวงศึกษากำหนด ประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ฝ่ายบุคลากร ฝ่ายกิจการนักเรียน และที่สำคัญที่เป็นหัวใจของสถานศึกษา คือ ฝ่ายงานวิชาการ เพราะเป็นฝ่ายที่มีหน้าที่หลักในการกำหนดและดูแลคุณภาพทางวิชาการของสถานศึกษา โดยรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร รวมถึงการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ฝ่ายนี้ยังมีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอน และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความน่าสนใจในห้องเรียน นอกจากนี้ ฝ่ายวิชาการยังต้องดูแลการจัดทำแผนการศึกษาและการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ผู้นำให้เกิดประสิทธิภาพดังวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ตามมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถจำแนกการบริหารงานวิชาการทั้งหมด 17 ด้าน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น 2) การวางแผนงานด้านวิชาการ 3) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 4) การพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษา 5) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 6) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา 8) การพัฒนาส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 9) การ

นิเทศการศึกษา 10) การแนะแนว 11) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน และมาตรฐานการศึกษา 12) การรส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 13) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษา และองค์กรอื่น ๆ 14) การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการ และสถาบันอื่น ๆ ที่จัดการศึกษา 15) การจัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา 16) การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียน เพื่อใช้ในสถานศึกษา และ 17) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ตามแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ , 2550) เพราะฉะนั้นผู้บริหารจะนำพางานวิชาการให้ไปสู่ความสำเร็จ ต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติได้ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเป็นผู้นำทางวิชาการเพื่อขับเคลื่อนงานวิชาการให้ไปสู่เป้าหมายที่สำเร็จ

ความเป็นผู้นำของผู้บริหารจำเป็นต้องมีลักษณะสำคัญหลายประการที่สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน ลักษณะเหล่านี้รวมถึงทักษะการบริหารจัดการคน การวางแผน การสื่อสาร และความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ โดยลักษณะสำคัญของผู้นำที่ดีมีดังนี้ มีวิสัยทัศน์ การตัดสินใจที่เด็ดขาดและมีเหตุผล ทักษะการสื่อสารที่ดี มีความรับผิดชอบ การสร้างแรงบันดาลใจและกำลังใจ มีทักษะการแก้ปัญหา มีความสามารถในการสร้างความร่วมมือ มีความยืดหยุ่นและการปรับตัว รวมไปถึงการพัฒนาบุคลากร และที่สำคัญคือต้องมีความน่าเชื่อถือ ดังนั้น ความเป็นผู้นำของผู้บริหารที่ดีนั้นจำเป็นต้องมีทั้งทักษะทางด้านการบริหารและคุณธรรมในการทำงาน โดยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ทักษะการสื่อสาร ความยืดหยุ่น และความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ จะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ภาวะผู้นำทางวิชาการ ก็มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากผู้นำทางวิชาการมีบทบาทในการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา ผู้นำที่มีความสามารถจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรม ส่งผลให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจได้ และภาวะผู้นำทางวิชาการยังมีบทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจและการสนับสนุนบุคลากรทางการศึกษาในการพัฒนาความรู้และทักษะของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 เมื่อปีการศึกษา 2566 มีผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 แยกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ดังนี้ กลุ่มการเรียนรู้ภาษาไทยระดับเขตพื้นที่การศึกษา 59.40 คะแนน เฉลี่ยระดับประเทศ 57.30 คะแนน กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ระดับเขตพื้นที่การศึกษา 31.58 คะแนน เฉลี่ยระดับประเทศ 29.96 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ระดับเขตพื้นที่การศึกษา 41.78 คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 40.75 คะแนน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศระดับเขตพื้นที่การศึกษา 36.34 คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ 37.32 คะแนน ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลการสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในบางกลุ่มสาระการเรียนรู้ ต่ำกว่าผลการสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของประเทศ ซึ่งจากผลการสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ข้างต้น ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ จึงจัดให้มีโครงการพัฒนางานวิชาการเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้เป็นไปตามนโยบายและเป้าหมายที่กำหนดตามที่สำนักงานเขตวางไว้

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสำคัญต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา เพราะเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ไม่เพียงแต่ในระดับโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการจัดการศึกษาในระดับพื้นที่และระดับนโยบายอีกด้วย การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร โรงเรียน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคมในระยะยาว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 เกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามอายุและประสบการณ์การทำงาน

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 มี 1,922 คน มี 9 อำเภอ 176 โรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 (2567)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จำนวน 324 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของ Krejcie & Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จากนั้นผู้วิจัยได้เทียบสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างจากประชากรในแต่ละอำเภอ ได้กลุ่มตัวอย่างแล้วใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง สำหรับโรงเรียนและกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามโรงเรียนละ 3 คน ประกอบด้วย ครูวิชาการ 1 คน และครูผู้สอน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 2 ฉบับ ประกอบไปด้วย

1. แบบสอบถามความคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นการตรวจสอบรายการ (Checklist) ประกอบด้วย อายุ และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 มีภาวะผู้นำทางทางวิชาการ โดยใช้มาตรวัดการประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert ดังนี้คือ

5 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการมากที่สุด

4 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการมาก

3 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการปานกลาง

2 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการน้อย

1 หมายถึง มีภาวะผู้นำทางวิชาการน้อยที่สุด

2. แบบสัมภาษณ์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ด้านการกำหนดพันธกิจ

ส่วนที่ 3 การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน

ส่วนที่ 4 การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ด้านการนิเทศการสอน

ส่วนที่ 5 การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน

ส่วนที่ 6 การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ผู้วิจัยดำเนินการโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1.1 ขอหนังสือจากวิทยาลัยนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ในการวิจัย และขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ในการเก็บข้อมูลจากครูของโรงเรียนในสังกัด

1.2 ยื่นหนังสือจากวิทยาลัยนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ด้วยตนเอง

1.3 ผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบสอบถามให้แก่ครูของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยผ่านระบบออนไลน์ และขอข้อมูลภายใน 15 วัน หลังจากที่แจกแบบสอบถาม

1.4 ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม หากพบว่าไม่สมบูรณ์หรือไม่ได้รับคืน ผู้วิจัยจะส่งแบบสอบถามให้อีกครั้งและติดตามการส่งคืน

1.5 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาพิจารณาตรวจสอบจำนวนและความถูกต้องสมบูรณ์ จนได้จำนวนแบบสอบถามที่ผู้ตอบแบบสอบถามตอบครบถ้วนสมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ผู้วิจัยดำเนินการโดยมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากวิทยาลัยนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น ถึงผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล จำนวน 5 ท่าน

2.2 ผู้วิจัยแจ้งวัตถุประสงค์ และนัดหมายเวลากับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

2.3 ผู้วิจัยเข้าพบผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ตามวันเวลาที่นัดหมาย เพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ สมุดจดบันทึก และเครื่องบันทึกเสียงเพื่อนำข้อมูลการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป มีรายละเอียด ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ด้วยสถิติบรรยาย คือ ความถี่ และร้อยละ

2. วิเคราะห์ข้อมูลของตัวแปรที่ศึกษาด้วยสถิติบรรยาย คือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และมีเกณฑ์ในการแปลความหมาย บุญชม ศรีสะอาด (2560) ดังนี้

4.51 – 5.00	หมายถึง	มีภาวะผู้นำทางวิชาการระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง	มีภาวะผู้นำทางวิชาการระดับมาก
2.51 – 3.50	หมายถึง	มีภาวะผู้นำทางวิชาการระดับปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	มีภาวะผู้นำทางวิชาการระดับน้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	มีภาวะผู้นำทางวิชาการระดับน้อยที่สุด

3. การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 เมื่อจำแนกตามอายุและประสบการณ์การทำงาน โดยใช้สถิติ F-test เมื่อพบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยให้ทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe' method)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป หาค่าสถิติ ดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของแบบสอบถาม

1.1 ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์ (IOC)

1.2 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach’s Alpha Coefficient)

2. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

2.1 ค่าร้อยละ (Percentage)

2.2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

2.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2.4 ค่าความแปรปรวนทางเดียว (F-test) ใช้ในการทดสอบ ในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะนำไปทดสอบความแตกต่างรายคู่ โดยใช้วิธีของ Scheffe

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ได้แก่ อายุ 30-40 ปี และประสบการณ์ การทำงาน 10 ปีขึ้นไป

ผลการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จากการหาค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย อันดับแรก ได้แก่ ด้านการนิเทศการสอน ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ ด้านการกำหนดพันธกิจ และด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน ตามลำดับ และมีรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านการนิเทศการสอน พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย อันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับครูในการวางแผนการนิเทศการเรียนการสอน รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีการบันทึกการนิเทศ เพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และอันดับสุดท้ายผู้บริหารสถานศึกษาพิจารณาแผนการจัดการเรียนรู้ก่อนเข้านิเทศการสอน

ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย อันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษายกย่อง ชมเชย นักเรียนที่เรียนดี เพื่อเป็นแบบอย่างกับนักเรียนคนอื่น ๆ รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลาย และอันดับสุดท้าย ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูนำแบบรายงานการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนมาใช้ในการแก้ปัญหานักเรียน

ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย อันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจัดสรรโต๊ะ-เก้าอี้ ให้เพียงพอกับนักเรียน รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจัดสรรทรัพยากรที่ให้กับครูผู้สอนหรือนักเรียนเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน และอันดับสุดท้ายผู้บริหารสถานศึกษาจัดสรรห้องสมุดที่มีคุณภาพ

ด้านการกำหนดพันธกิจ พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย อันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดภารกิจของโรงเรียน จากขอบเขตของงานวิชาการที่รับผิดชอบ รองลงมา

คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียนให้นักเรียนรับทราบ และอันดับสุดท้าย ผู้บริหารสถานศึกษาสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียนให้ผู้ปกครองรับทราบ

ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย อันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ครู ในเรื่องการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา และอันดับสุดท้าย ผู้บริหารสถานศึกษาชี้แจงทำความเข้าใจแก่ครูในเรื่องจุดหมายและโครงสร้างของหลักสูตร

ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

การทดสอบสมมติฐานจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ one-way ANOVA (F-Test) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของตัวแปร โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปรากฏผลการทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาต่างกัน และผลการเปรียบเทียบในรายด้าน พบว่า ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาต่างกัน และผลการเปรียบเทียบในรายด้าน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ไม่แตกต่างกัน

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

จากการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ผู้บริหารสถานศึกษา

จำนวน 3 ท่าน นักวิชาการศึกษาด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 1 ท่าน และ ศึกษานิเทศก์ จำนวน 1 ท่าน ได้ผลดังนี้

1. การกำหนดพันธกิจ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลและวางแผนเชิงกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงและบริบทของโรงเรียน เสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากครูและบุคลากรในการกำหนดพันธกิจ รวมถึงพัฒนาทักษะการสื่อสาร การติดตามประเมินผล และการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. การจัดการหลักสูตรและการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพัฒนาทักษะด้านการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับนโยบายชาติและบริบทท้องถิ่น รวมถึงส่งเสริมให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีความรู้ในการนิเทศการสอน การใช้เทคโนโลยี และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย พร้อมทั้งสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน

3. การนิเทศการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพัฒนาทักษะการนิเทศการสอนอย่างเป็นระบบ มีความรู้ในการออกแบบเครื่องมือและวางแผนการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถใช้เทคโนโลยีในการนิเทศได้อย่างเหมาะสม ต้องพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาและแนะนำครูในเชิงวิชาการ ส่งเสริมกิจกรรม PLC และการวิจัยในชั้นเรียนให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถติดตาม ประเมินผล และนำผลไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน

4. การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพัฒนาทักษะการกำกับติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ใช้ข้อมูลจากการประเมินผลเพื่อวิเคราะห์และวางแผนพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกับครู ส่งเสริมให้ครูวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพัฒนาตนเองด้านการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ควรจัดระบบการสื่อสารผลการเรียนให้ผู้เรียนและผู้ปกครองรับทราบอย่างรวดเร็ว และสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด

5. การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพัฒนาทักษะในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทั้งในและนอกห้องเรียน โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษา เช่น การใช้เทคโนโลยีทันสมัย และการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งควรส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์ และสร้างขวัญ

กำลังใจให้แก่ครูและนักเรียนด้วยการยกย่องและมอบรางวัล เพื่อกระตุ้นและยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ที่นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยดำเนินการอภิปรายผลตามผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

การศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการนิเทศการสอน ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ ด้านการกำหนดพันธกิจ และด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1) ด้านการนิเทศการสอน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญต่อการนิเทศการจัดการเรียนการสอน โดยมีการวางแผนร่วมกับครูอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การกำหนดปฏิทินการนิเทศที่ชัดเจน การออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศ ไปจนถึงการพิจารณาแผนการจัดการเรียนรู้ของครูก่อนลงพื้นที่นิเทศจริง นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมีการบันทึกผลการนิเทศไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาใช้ในการประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องในการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน พร้อมทั้งให้คำแนะนำ สนับสนุน และช่วยเหลือครูในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ครูนำผลการนิเทศไปพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ เพ็ญนภา พลับฉิม (2559) กล่าวถึง การนิเทศ การสอน คือ ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการให้คำแนะนำ การสนับสนุนช่วยเหลือ ติดตาม ประเมินผล พัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครูเพิ่มคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของโรงเรียน นอกจากนี้ Krug (1992) กล่าวถึง การนิเทศการสอน ถือว่าเป็นวิธีในการพัฒนาครูอย่างจริงจัง ไม่ใช่การนิเทศตามสภาพปัญหา การประเมินการดำเนินงานเป็นการประเมินย้อนหลัง แต่ภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นการมองไปข้างหน้าจึงต้องใส่ใจเรื่องการนิเทศนี้ให้มากว่าทำอะไรอยู่ตอนนี้

ไม่ใช่การมองสิ่งที่ทำไปแล้วที่ผ่านมา ผู้นำต้องให้โอกาสครูได้พัฒนาวิชาชีพทั้งในและนอกโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาครูรายบุคคล ซึ่งส่งผลต่อ การเรียนรู้ของนักเรียน

2) ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ซึ่งค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยส่งเสริมให้ครูสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและสามารถประเมินผลได้ตรงตามสภาพจริง พร้อมทั้งให้คำแนะนำครูในเรื่องของการวัดและประเมินผลที่สะท้อนศักยภาพของนักเรียนอย่างแท้จริง ตลอดจนจัดให้มีระบบการช่วยเหลือนักเรียนที่ประสบอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ทั้งในด้านวิชาการและด้านพฤติกรรม อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและยกย่องนักเรียนที่มีผลการเรียนดี ด้วยการชมเชยหรือให้รางวัล เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนคนอื่น ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ เสาวภาพันธ์ ศรีประเสริฐ (2560) กล่าวถึง การประเมินผลและตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียนมีความสำคัญ ผู้บริหารควรตรวจสอบคุณภาพการเตรียมนักเรียนและตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน โดยพิจารณาผลทดสอบและพิจารณาแบบรายงานพัฒนาการคุณลักษณะนักเรียน เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนานักเรียนและสื่อสารผลการตรวจสอบให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายทราบว่า การพัฒนากลยุทธ์เพื่อปรับปรุงผลการเรียนการสอนผู้บริหารสถานศึกษา มีความชัดเจน และสนองตอบความคาดหวังของโรงเรียน นอกจากนี้ Van and Kruger (2003) กล่าวถึง การประเมินผลและตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน เป็นภาระงานของภาวะผู้นำ ทางวิชาการของผู้บริหารที่สำคัญ

3) ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ มีค่าเฉลี่ยลำดับถัดมา ซึ่งค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรและพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยจัดให้มีสื่อการเรียนการสอน ห้องสมุด และแหล่งค้นคว้าที่มีคุณภาพ รวมถึงจัดโต๊ะ-เก้าอี้ คอมพิวเตอร์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้เพียงพอและเหมาะสมกับการใช้งานของครูและนักเรียน นอกจากนี้ยังพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนให้ตอบโจทย์การเรียนรู้ยุคใหม่ พร้อมดูแลเอาใจใส่บุคลากรและนักเรียนอย่างใกล้ชิด ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย เป็นระเบียบ และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับครู ผู้ปกครอง และชุมชนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ พัชราภรณ์ จันทพล (2559) กล่าวถึง การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ คือ การที่

ผู้บริหารสถานศึกษาจัดสรรทรัพยากรให้กับครูหรือนักเรียนเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดห้องสมุดและแหล่งค้นคว้าหาความรู้ ให้สะดวกในการใช้และมีจำนวนเพียงพอ การจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนให้กับนักเรียน นอกจากนี้ McEwan (1998) กล่าวถึง การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการเป็นองค์ประกอบ ในการปฏิบัติสู่ภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผล

4) ด้านการกำหนดพันธกิจ มีค่าเฉลี่ยลำดับถัดมา ซึ่งค่าเฉลี่ยโดยรวมและ รายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการกำหนดภารกิจของโรงเรียนโดยยึดตามขอบเขตงานวิชาการ พร้อมทั้งวิเคราะห์สภาพงานเพื่อวางแนวทางการพัฒนาอย่างเหมาะสม โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และนโยบายที่สอดคล้องกับงานวิชาการของโรงเรียน รวมถึงกำหนดดัชนีชี้วัดคุณภาพของแต่ละกลุ่มสาระตามหลักสูตรสถานศึกษาอย่างชัดเจน ผู้บริหารยังมีเป้าหมายและจุดเน้นในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียนให้ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบโดยทั่วกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ พัชราภรณ์ จันทพล (2559) กล่าวถึง การวางแผนกำหนดภารกิจ จะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาวางแผนยุทธศาสตร์ทางวิชาการของโรงเรียน โดยการวิเคราะห์สภาพงานวิชาการ กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ นโยบาย มาตรการและดัชนีชี้วัดคุณภาพผลการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ ตามที่หลักสูตรสถานศึกษากำหนด นอกจากนี้ Hallinger and Murphy (1985) กล่าวถึง การวางแผนกำหนดภารกิจ ช่วยสร้างความเข้าใจในภารกิจดังกล่าวให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ช่วยในการกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนมีความชัดเจน ทีมงานมีส่วนในการกำหนดแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมที่วัดได้ง่ายต่อการนำไปสอน โดยเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และช่วยการสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียนเป็นการสื่อสารที่ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีขึ้นเพื่อให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนได้รับทราบโดยทั่วกัน

5) ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน มีค่าเฉลี่ยเป็นลำดับสุดท้าย ซึ่งค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยกำหนดสาระการเรียนรู้ มาตรฐาน และตัวชี้วัดของแต่ละกลุ่มสาระอย่างชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่มสาระ ผู้บริหารส่งเสริมให้คณะครูออกแบบเกณฑ์การวัดและประเมินผลที่หลากหลายและเหมาะสม

ตลอดจนให้คำแนะนำในการออกแบบการสอนและการใช้หลักสูตรให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ยังชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและโครงสร้างของหลักสูตร พร้อมสนับสนุนให้ครูจัดทำเอกสาร สื่อประกอบ และพัฒนาการประเมินหลักสูตร รวมทั้งส่งเสริมให้ครูปรับเปลี่ยนวิธีวัดผลให้สอดคล้องกับผู้เรียนอย่างเหมาะสมในระดับชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ เสาวภาพันธ์ ศรีประเสริฐ (2560) กล่าวถึง การจัดการหลักสูตรและการสอน คือ พฤติกรรมของผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการประสานการใช้หลักสูตร การดำเนินการให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องจุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตรการจัดทำเอกสาร สื่อการเรียนการสอนประกอบหลักสูตร การประเมินหลักสูตร การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้เพื่อการจัดการเรียนการสอนในระดับห้องเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและการวัดประเมินผลนักเรียน โรงเรียนสามารถให้ข้อมูลสารสนเทศทิศทางแก่ครูเกี่ยวกับวิธีสอน นอกจากนี้ Ubben and Hughes (1987) กล่าวถึง การจัดการหลักสูตรและการสอน เป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่สำคัญ

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 มีการปฏิบัติตามนโยบาย และมีกรอบการบริหารงานวิชาการที่ชัดเจนตามเป้าประสงค์หลัก คือ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีระบบการจัดการเรียนรู้ให้ทันสมัยและหลากหลาย เน้นการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเป็นบุคคลที่มีความรู้ และสมรรถนะด้านวิชาการ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ตามมาตรฐานวิชาชีพ อีกทั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ได้กำหนดกลยุทธ์ ในการขับเคลื่อนดำเนินการตามภารกิจที่ครอบคลุมนโยบาย และจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ และสอดคล้องกับกลยุทธ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกลยุทธ์ในการดำเนินงานทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 เพิ่มโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับประชากรวัยเรียนทุกคน กลยุทธ์ที่ 2 ยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 กลยุทธ์ที่ 3 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความปลอดภัยจากภัยทุกรูปแบบ กลยุทธ์ที่ 5 ปลูกผังความรักในสถาบันหลักของชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรม (แผนปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ 2567 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1, 2567) ทำให้การทำงาน

ของครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นรชัย ภักดีศุภผล (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 พบว่า ครูที่มีอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ ในการทำงานที่ต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ผลการวิจัยพบว่าครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน อาจเป็นเพราะผู้บริหารการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ จึงสนับสนุนให้ครูทุกคนเข้ารับการอบรมทางวิชาการเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน จึงสอดคล้องกับกลยุทธ์ที่ 3 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา มีระบบบริหารจัดการที่ได้มาตรฐาน มีบุคลากรที่มีคุณภาพ มีการนำระบบข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการและ การให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ตามมาตรฐานวิชาชีพ (แผนปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ 2567 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1, 2567) จึงทำให้การเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทัศนา วรรณประภา (2560) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอสอยดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอสอยดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรรเพชญ ไตรยงค์ (2564) ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ พบว่า ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนิต รัตนศักดิ์ดา (2565) ศึกษา

เรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ผู้วิจัยสรุปได้ว่า 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ครูที่มีอายุ และประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ไม่แตกต่างกัน และ 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ควรพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล วางแผนกลยุทธ์และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อกำหนดพันธกิจที่สอดคล้องกับนโยบายและบริบทโรงเรียน ควบคู่กับการจัดการหลักสูตรที่ตอบโจทย์ท้องถิ่น ส่งเสริมการนิเทศแบบมีระบบ พัฒนาครูผ่าน PLC และวิจัยในชั้นเรียน ติดตามผลการเรียนของนักเรียนอย่างเป็นระบบ พร้อมสร้างบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) ด้านการกำหนดพันธกิจ ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น

2) ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน ผู้บริหารควรแสดงบทบาทผู้นำทางวิชาการในการส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

3) ด้านการนิเทศการสอน ผู้บริหารควรปฏิบัติบทบาทผู้นำทางวิชาการด้วยการวางแผนและดำเนินการนิเทศอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของครูในด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ ควรใช้วิธีการนิเทศที่หลากหลาย

4) ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ผู้บริหารควรส่งเสริมระบบติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ควรสนับสนุนให้ครูใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนรายบุคคล รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการติดตามความก้าวหน้า นอกจากนี้ควรสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพนักเรียนอย่างเต็มที่

5) ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ ผู้บริหารควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียนที่กระตุ้นให้ครูและนักเรียนใฝ่รู้ ใฝ่พัฒนา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 กับสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตอื่น ๆ เป็นต้น

2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1

3) ควรศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 หรือเขตอื่นๆ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีวิทยฐานะ และเลื่อนวิทยฐานะ. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว.

พัชราภรณ์ จันทพล. (2559). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอองครักษ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก. ใน งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

เพ็ญนภา พลับฉิม. (2559). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

สรรเพชญ ไตรยงค์. (2564). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี่.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. (2567). สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา. เรียกใช้เมื่อ 20 มิถุนายน 2568 จาก bing.com/ck/a?!&&p=9cc51889afc6642ab4a37ba62c19f75bc48311ca87e3806d0d4aaf09fc07c65fJmltdHM9MTc1NjI1MjgwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=2f36f485-06a0-6481-3055-e0720767653e&psq

เสาวภาพันธ์ ศรีประเสริฐ. (2560). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักการศึกษาเมืองพัทยา. ใน งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

Hallinger, P., & Murphy, J. (1985). Assessing the instructional management behavior of principal. The Elementary School Journal, 86(2), 221-224.

Krug, R.E. (1992).Leadership and performance beyond expectations. New York:Free Press.

McEwan, E.K. (1998). Seven step to Effective Instructional Leadership. Thousand Oaks: Corwin Press.

McEwan, E.K. (2003). 7 steps to effective instructional leadership. California: Corwin Press.

Ubben, G. C. & Hughes, L. W. (1987). The principal : Creative Leadership for Effective Schools. Boston : Allyn and Bacon.

Van Deventer,I., & Kruger, A. G. (2003). An educator's guide to school Management skills. Pretoria: Van Schaik.

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองชุด ยกขันศรัทธา บูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ*

CURRICULUM DEVELOPMENT FOR TRAINING IN THE LOCAL FOLK DANCE YOK KHAN SATHTHA BUCHA KHRU NORA TO ENHANCE PRACTICAL SKILLS

รัตนภัสร์ วราอมรธนวิทย์[1] และ กัญชพร ตันทอง[2]

Ratanapat Wora-amorndhanawit[1] and Kanchaporn Tunthong[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

[1-2]Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Thailand

Corresponding Author's Email: kanchaporn_t@rmutt.ac.th

วันที่รับบทความ : 23 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 27 สิงหาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 29 กันยายน 2568

Received 23 August 2025; Revised 27 August 2025; Accepted 29 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะการปฏิบัติ 2) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

การวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ผู้บริหารในสถานศึกษาครูและนักเรียนรวมจำนวน 40 คน ระยะที่ 2 ศึกษาผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม กลุ่มเป้าหมายการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามความพึงพอใจ และหลักสูตรฝึกอบรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t

Citation:

*รัตนภัสร์ วราอมรธนวิทย์ และ กัญชพร ตันทอง. (2568). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองชุด ยกขันศรัทธา บูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 654-673.

Ratanapat Wora-amorndhanawit and Kanchaporn Tunthong. (2025). Curriculum Development For Training In The Local Folk Dance Yok Khan Saththa Bucha Khru Nora To Enhance Practical Skills. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 654-673.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมายการฝึกอบรม โครงสร้างหลักสูตร เวลาการอบรม แนวดำเนินการจัดอบรม กิจกรรมการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล แผนการจัดการอบรม 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ (1) ด้านความรู้ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งมีค่า t อยู่ที่ระดับ 19.00* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านความรู้เรื่ององค์ประกอบการแสดง พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งค่า t อยู่ที่ระดับ 34.28* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (2) ด้านการปฏิบัติการขับร้อง พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 15 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.92 และด้านทักษะการปฏิบัติท่ารำ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 3) ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรม พบว่า ด้านครูผู้สอนมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.87 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.34 อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, นาฏศิลป์พื้นเมือง, ทักษะปฏิบัติ, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

The objectives of this research were to: 1) develop a training curriculum for the Yok Khan Saththa Bucha Khru Nora folk dance to enhance practical skills competency, 2) examine students' learning achievement, and 3) investigate students' satisfaction with the developed curriculum.

This research was conducted in two phases. In Phase 1, a total of 40 participants including school administrators, teachers, and students participated in the curriculum development process. In Phase 2, the effectiveness of the implemented training curriculum was investigated among 20 students in the school's traditional dance club. The statistics used in the analysis were mean, standard deviation, and t-test.

The research results revealed that: 1) the developed curriculum consisted of eight components: rationale, training objectives, curriculum structure, training duration, training implementation procedures, training activities, assessment and

evaluation, and a training management plan; 2) in terms of learning achievement: (1) knowledge; post-test scores were significantly higher than pre-test scores, with a t-value of 19.00* at a statistically significance level of .05. In terms of knowledge of performance components, the post-test scores were higher than the pre-test scores, with a t-value of 34.28* at a statistically significance level of .05. (2) Regarding practical skills in terms of vocal performance, the average score of the samples' learning achievement was 15 out of 20, with a standard deviation of 0.92, while the average score for dance movement performance was 17 out of 20, with a standard deviation of 0.61. 3) Participants' satisfaction in terms of instructor aspect was found at the highest level with a mean score of 4.87 and a standard deviation of 0.34.

Keywords: Curriculum Development, Folk Dance, Practical Skills, Learning Achievement

บทนำ

ประเทศไทยแบ่งออกทางวัฒนธรรมเป็น 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ มีศิลปวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในภูมิภาคนั้น ๆ รวมถึงการรับวัฒนธรรมจากภายนอกและลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลทำให้ลักษณะการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีการสืบสานวัฒนธรรมกันมาจากครั้งบรรพชนตั้งแต่ครันอดีตสืบต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างหลายองค์ประกอบ เช่น สภาพภูมิอากาศ วิถีชีวิตชาติพันธุ์ ภาษา พิธีกรรม ความเชื่อความศรัทธา การประกอบอาชีพ การละเล่น บทเพลง และการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันออกไปของท้องถิ่นและชุมชน รวมจนถึงการได้รับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้าน มีการสืบทอดกัน จากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นวัฒนธรรม ประเพณีในท้องที่นั้น ๆ ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาคใต้มีศิลปวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายในท้องถิ่น ซึ่งสิ่งที่โดดเด่นมีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านศิลปะการแสดง ที่เรียกว่า "โนรา" โนราเป็นการแสดงที่มีหลักฐานทาง

ประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานและได้รับอิทธิพลมาจากประเทศเพื่อนบ้าน การเล่าขานตำนานที่สืบทอดกันมา จึงทำให้โนรา เป็นการแสดงพื้นบ้านที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นวัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบหลายอย่างเข้าด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วย ดนตรี ท่ารำ บทร้อง เครื่องแต่งกาย พิธีกรรม ความเชื่อ จนการเป็นการแสดงที่ได้รับความนิยมจากอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งมีความสอดคล้องกับ พิทยา บุษรารัตน์ และเบ็ญจวรรณ บัวขาว, (2016 น. 41-64) ได้กล่าวไว้ว่า ภาคใต้มีศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านหลายอย่างที่ทำหน้าที่ในการให้ความบันเทิงและการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นเพลงบอก ลิเกป่า หนังตะลุง โดยเฉพาะโนรายอมรับกันว่าเป็นศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านที่มีความเก่าแก่และมีพัฒนาการมาควบคู่กับสังคมชาวใต้ ในด้านประวัติและพัฒนาการของโนราในภาคใต้ นักวิชาการและผู้รู้ท้องถิ่นต่างเน้นย้ำว่าแหล่งกำเนิดโนราหรือพัฒนาการของโนรานั้นอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คือพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน และบางส่วนของพื้นที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลาที่เป็นรอยต่อของทะเลสาบสงขลา ปรากฏตำนานของโนราหลายกระแสทั้งตำนานที่มาจากคำบอกเล่าของชาวบ้าน บทกาศครู บทเรียงกลอนของโนรา และจากหลักฐานจากเอกสารโดยเห็นว่าที่มาของโนรามีความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมฮินดูของอินเดีย โดยโนราเป็นการร่ายรำสำหรับบูชาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ เมื่อพราหมณ์เข้าสู่ภาคใต้จึงได้นำการละเล่นชนิดนี้เข้ามาด้วยโดยเชื่อกันว่า “ละครโนห์ราชาตรี” ได้ต้นแบบมาจาก “ละครรำกถากะลี” ของอินเดียใต้เข้ามาแพร่หลายไปสู่ภาคกลางเรียกว่า ละครชาตรี ละครนอก ละครใน ซึ่งพบได้ในแถบภาคกลาง แต่มีกระบวนการรำ ดนตรี บทร้อง การแต่งกายที่มีความแตกต่างกันออกไปในภูมิภาคนั้น ๆ

การจัดการศึกษาให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบได้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่มีบริบทต่อในสถานศึกษา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551 : 182) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ศิลปะ ที่ช่วยให้พัฒนาผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดการจินตนาการ อารมณ์สุนทรียภาพด้านความงาม เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยทุกแขนง สร้างความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะดนตรี นาฏศิลป์และประวัติศาสตร์ เห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและคุณค่าในการสืบทอดการแสดงนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นบ้าน การละคร เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในตัวเองและมีความคิดสร้างสรรค์ตามจินตนาการของผู้เรียนและส่งเสริมโดยจัดหลักสูตรมุ่งเน้นแนวทางดำเนินการในการจัดการ

เรียนการสอนในแต่ละเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องความต้องการของโรงเรียนที่ต้องการให้มีดนตรีและนาฏศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ตามหลักฐานที่ค้นพบตั้งแต่ในอดีตมีความสัมพันธ์กันระหว่างภาคใต้และภาคกลางที่สื่อออกมาในรูปแบบของการแสดงซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปและยังคงอนุรักษ์ไว้เพื่อสืบสานด้านประเพณีวัฒนธรรมปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมอย่างชัดเจน

จังหวัดเพชรบุรีเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมีโบราณวัตถุและโบราณสถานที่ค้นพบแล้วได้เปลี่ยนบทบาทจากเมืองยุทธศาสตร์ มาเป็นเมืองที่ประทับแปรพระราชฐานของพระมหากษัตริย์ถึง 3 รัชกาลด้วยกัน คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชวังสำคัญสามแห่ง คือ พระนครคีรี พระรามราชนิเวศน์(วังบ้านปืน) และพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นเมืองท่องเที่ยว เป็นจังหวัดที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ขนานนามกันว่า เมืองสามวัง หลากหลายด้วยชาติพันธุ์ วิถีการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ประเพณี และศิลปะสกุลช่างเมืองเพชร ซึ่งจังหวัดเพชรบุรีมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้านศิลปะการแสดงละครชาตรีในหลายคณะที่มีชื่อเสียง จุฑารัตน์ การะเกตุ, (2562) น.13-26 ความเป็นมาของละครชาตรีมีความสัมพันธ์กันกับศิลปะการแสดงโนราทางภาคใต้ โดยตามประวัติของละครชาตรีเป็นละครรำชนิดหนึ่งซึ่งพัฒนามาจากการแสดงพื้นบ้าน มีรูปแบบการแสดงมาจากละครโนรา (โนราชาตรี) ผสมผสานกับรูปแบบละครหลวงและละครนอก ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นการแสดงมหรสพที่ใช้ในการบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อว่าสรรพสิ่งรอบตัวในธรรมชาติมีอำนาจเร้นลับแฝงอยู่สามารถดลบันดาลประทานความสำเร็จได้ และเมื่อทำงานลุล่วงตามเป้าหมายจะต้องจัดการแก้บนถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ ด้วยละครตามที่ได้กล่าวบนบานไว้ จึงปรากฏรูปแบบพิธีกรรมในช่วงการแสดงละคร นอกจากนี้ในอดีตมีความเชื่อว่าผู้แสดงละครชาตรีมีคาถาอาคม การแสดงละครชาตรีจึงกลายเป็นสื่อที่ใช้ติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้า ทำให้มีบทบาทสัมพันธ์กับผู้คน สะท้อนความเชื่อและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย รวมถึงเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสรุปได้ว่าการแสดงแต่ละประเภทมีวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และความเป็นอยู่ในแต่ละท้องที่ แต่ไม่ว่าความแตกต่างนั้นจะเป็นเช่นไรสิ่งสำคัญจะมีคติธรรมสอนใจสอดแทรกในพิธีการต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตนแต่ในสิ่งที่ดีงาม รู้จักการกตัญญูรู้คุณ มี

การเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความรักความความสามัคคีปองดองในหมู่คณะ และเกิดสุนทรียภาพตามพื้นที่นั้น ๆ ตามเอกลักลักษณ์ของท้องถิ่นและเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี ได้มีนโยบายสนับสนุนให้มีกิจกรรม 3 กลุ่ม คือ ดนตรี กีฬา ศิลปะ – นาฏศิลป์ เข้าด้วยกันในกลุ่มของศิลปะ และได้เห็นถึงความสำคัญการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนร่วมอนุรักษ์ศิลปและสืบสานวัฒนธรรมไทย สอดคล้องตามนโยบายของรัฐที่ว่าด้วยให้สถาบันการศึกษาส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี ได้เข้าร่วมส่งการแข่งขันรายการนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ชื่อการแสดง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติ ครั้งที่ 69 ประจำปีการศึกษา 2562 จังหวัดสมุทรปราการ ได้รับรางวัลเหรียญทองระดับชาติ รองชนะเลิศ อันดับ 1 เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้การแสดงชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ยังคงอยู่ไม่ให้สูญหายและสืบทอดกระบวนท่ารำในรูปแบบศิลปะการแสดงให้กับนักเรียนรุ่นสู่รุ่น ซึ่งผู้บริหารของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี ได้มีการจัดสรรงบประมาณให้กับการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อได้จัดทำดนตรีประกอบการแสดง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดงต่าง ๆ เพื่อให้การแสดงมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และนำไปแข่งขันในกิจกรรมดังกล่าว โดยกำหนดให้การแสดงชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี ที่มีประวัติความเป็นมาและความสัมพันธ์กับละครชาตรีเมืองเพชรบุรีด้านพิธีกรรมความเชื่อ ซึ่งในการแสดงชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ได้รับแรงบันดาลใจจากพิธีการรำสอดเครื่อง หรือที่เรียกว่า ผูกผ้า โดยต้องผ่านทำพิธียกขันครู เพื่อให้ครูรับไว้เป็นศิษย์หรือที่เรียกกันว่า ขันหมากไหว้ครู แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม จารีตในอดีต การเคารพครูอาจารย์ สิ่งศักดิ์หรือบรรพบุรุษทางศาสตร์โนรา ซึ่งเป็นความเชื่อความศรัทธาที่สืบทอดกันมา ในการฝึกฝนท่ารำโนราพื้นฐาน จนกลายเป็นกระบวนท่ารำที่แข็งแรง อ่อนช้อยสวยงามและเป็นนาฏศิลปินอย่างเต็มตัว เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม สามารถนำกลับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยนำพิธีกรรม วัฒนธรรมความเชื่อดังกล่าว ทั้งท่ารำ ดนตรี และเครื่องแต่งกายมาสร้างสรรค์ใหม่เป็นการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงกระบวนการเคารพครูโนรา ผ่านรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะการปฏิบัติ

2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะการปฏิบัติ

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะการปฏิบัติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1 พัฒนาหลักสูตร

สอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ระยะที่ 1 คือ ผู้บริหาร 2 คน หัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ 1 คน หัวหน้างานกิจกรรมนักเรียน 1 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ 1 คน คณะครูจำนวน 10 คน และนักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 25 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 40 คน

ระยะที่ 2 ผลการใช้หลักสูตร

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยระยะที่ 2 ได้แก่ นักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีความต้องการหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนราเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงพื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ประกอบด้วย

ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ แบบสอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. แบบสอบถามความต้องการสำหรับผู้บริหาร หัวหน้างานกิจกรรม หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ และคณะครู

2. แบบสอบถามความต้องการสำหรับนักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ โดยใช้แบบสอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ซึ่งประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด “ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา” เพื่อพัฒนาสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นอื่น ๆ ซึ่งมีข้อรายการสำรวจที่มีความแตกต่างกันระหว่างผู้บริหาร และ นักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ

ระยะที่ 2 ผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมายการอบรม โครงสร้าง เวลาการอบรม แนวดำเนินการจัดอบรม กิจกรรมการฝึกอบรม การวัดและการประเมินผล แผนการจัดการอบรม รายละเอียดดังนี้ แบบทดสอบความรู้ ก่อนเรียน - หลังเรียน ประกอบด้วย ดังนี้

1) แบบทดสอบความรู้ เรื่อง ประวัติความเป็นมาการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

2) แบบทดสอบความรู้ เรื่อง องค์ประกอบการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ลักษณะรูปแบบการแสดง บทร้อง ทำนอง ดนตรี อุปกรณ์ประกอบการแสดง เครื่องแต่งกาย รูปแบบ และโอกาสที่แสดง แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

แบบประเมินทักษะการปฏิบัติประกอบด้วย ดังนี้

1) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติการร้องเพลงการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา มีประเด็นการประเมิน จำนวน 4 รายการ ประกอบด้วย เนื้อเพลงถูกต้อง จังหวะถูกต้อง ทำนองถูกต้อง ความมั่นใจ ข้อละ 5 คะแนน รวม 20 คะแนน

2) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติท่ารำการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา มีประเด็นการประเมิน จำนวน 4 รายการ ประกอบด้วย ปฏิบัติท่ารำได้ถูกต้องตามนาฏยศัพท์ ปฏิบัติท่ารำได้ถูกต้องตามจังหวะ ปฏิบัติท่ารำได้ถูกต้องตามทำนองเพลง มีความมั่นใจในการปฏิบัติท่ารำ ข้อละ 5 คะแนน รวม 20 คะแนน

3) แบบประเมินการนำเสนอการแสดง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา มีประเด็นการประเมิน จำนวน 4 รายการ ประกอบด้วย ความถูกต้องของท่ารำ ความสัมพันธ์ท่ารำกับจังหวะเพลง ความพร้อมเพียงและความเป็นเอกภาพของการแสดง ความมั่นใจในการแสดงลีลาท่ารำและอารมณ์ ข้อละ 5 คะแนน รวม 20 คะแนน

4) แบบสอบถามความพึงพอใจในการเข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะการปฏิบัติจำนวน 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม แบบเลือกตอบ (Checklist)

ตอนที่ 2 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อการเข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมการแสดง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

มากที่สุด	มีค่าเท่ากับ	5 คะแนน
มาก	มีค่าเท่ากับ	4 คะแนน
ปานกลาง	มีค่าเท่ากับ	3 คะแนน
น้อย	มีค่าเท่ากับ	2 คะแนน
น้อยที่สุด	มีค่าเท่ากับ	1 คะแนน

เกณฑ์แปลผลค่าเฉลี่ย

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.21 – 5.00	มากที่สุด
3.41 – 4. 20	มาก
2.61 – 3.40	ปานกลาง
1.81 – 2.60	น้อย

1.00 – 1.80 น้อยที่สุด

และตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ แบ่งออกเป็น ด้านครูผู้สอน ด้านความรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ด้านระยะเวลา/สถานที่/อาหาร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

นำหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้

ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) กับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบชนิดปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ 20 คะแนน

ดำเนินการอบรมภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ หลังจากนั้นให้กลุ่มทดลองได้ลงมือปฏิบัติจริง

ทำการทดสอบทักษะการปฏิบัติการร้องเพลงและทักษะการปฏิบัติท่ารำการแสดงชุดศรัทธาบูชาครูโนรา

ให้กลุ่มเป้าหมายประเมินความพึงพอใจในการเข้ารับการฝึกอบรมการแสดงนาฏพื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

การวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ

1) ความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยวิธีสูตรดัชนีค่าความสอดคล้อง IOC โดยใช้สูตรดังนี้ (สมนึก ภัททิยธนี, 2555, น. 220)

2) ความยากง่าย (Difficulty) โดยทั่วไปแบบทดสอบที่จะนำมาหาความยากง่ายนั้นเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือแบบทดสอบความถนัดที่มุ่งวัดสติปัญญาผู้เรียน ความยากง่ายของข้อสอบมีค่าไม่เกิน 1 แต่ค่าที่ยอมรับได้จะอยู่ระหว่าง 0.2 ถึง 0.8 ถ้าข้อสอบไม่มีค่าเกิน 0.8 แสดงว่าข้อสอบนั้นมีความง่ายมากเกินไปต้องตัดออกหรือปรับปรุงใหม่ แต่ถ้า

ข้อสอบมีค่าต่ำกว่า 0.2 ถือว่าข้อสอบนั้นมีความยากเกินไปต้องตัดออกหรือปรับปรุง เช่นเดียวกัน สูตรในการคำนวณหาความยากง่ายมีดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, น. 94)

สถิติพื้นฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (mean) โดยคำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, น. 73) ใช้คำนวนผลคะแนนของแบบสอบถามความพึงพอใจ

2) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยคำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, น. 73)

3) t-test (dependent) โดยคำนวณจากสูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, น. 133) ใช้ในการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ เป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากพิธีกรรมรำสอดเครื่อง แสดงถึงความเคารพครูโนราและความเชื่อดั้งเดิมของภาคใต้ เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการสร้างจิตสำนึกด้านศิลปวัฒนธรรมให้กับนักเรียนรุ่นใหม่ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรเริ่มต้นด้วยการศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร และสอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จากผู้บริหาร หัวหน้ากิจกรรม หัวหน้ากลุ่มสาระ และนักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี ผลการสอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ผู้บริหาร หัวหน้ากิจกรรม และหัวหน้ากลุ่มสาระ มีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.34 อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนนักเรียน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.40 อยู่ในระดับมาก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และร่างหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์

พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ หลังจากนั้นนำร่างหลักสูตรฝึกอบรมเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร ผลการประเมินและตรวจสอบคุณภาพ พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ มีค่า IOC = 0.9 ซึ่งสรุปได้ว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย สามารถนำไปใช้ได้ โดยมีข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญว่า หลักสูตรฝึกอบรมการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะการปฏิบัติ เป็นการถ่ายทอดธรรมเนียมประเพณีเก่าแก่ เป็นหลักสูตร ที่มีคุณค่า ควรค่าแก่การส่งเสริมและอนุรักษ์ให้นักเรียนได้ศึกษาเพื่อเป็นซอฟพาวเวอร์ของโรงเรียน โดยหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการ 2) จุดมุ่งหมายการอบรม 3) โครงสร้าง 4) เวลาการอบรม 5) แนวดำเนินการจัดอบรม 6) กิจกรรมการฝึกอบรม 7) การวัดและการประเมินผล และ 8) แผนการจัดการอบรม จำนวน 6 แผน รวม 6 วัน 10 ชั่วโมง

2. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ผู้วิจัยนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 20 คน สามารถสรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ และ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะปฏิบัติ ดังนี้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ เรื่อง ประวัติความเป็นมาการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.35 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.96 และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17.05 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.73 เมื่อทดสอบโดยใช้สถิติ T-Test for Paired Samples Test พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ประวัติความเป็นมาการแสดง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ของกลุ่มตัวอย่างหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งค่า **t** อยู่ที่ระดับ 19.00* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ เรื่อง องค์ประกอบการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ย

เท่ากับ 5.25 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.83 และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17.15 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.18 เมื่อทดสอบโดยใช้สถิติ T-Test for Paired Samples Test พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง องค์ประกอบการแสดง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ของกลุ่มตัวอย่างหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งค่า t อยู่ที่ระดับ 34.28* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะปฏิบัติ

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการปฏิบัติการขับร้องเพลงการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการปฏิบัติการขับร้องเพลงการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 15 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.92

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการปฏิบัติท่ารำการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการปฏิบัติท่ารำการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61

3. การศึกษาความพึงพอใจในการเข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมหลักสูตรได้ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ผลการศึกษาพบว่าความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ผู้วิจัยแบ่งประเด็นการอภิปราย ออกเป็น 3 หัวข้อ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ พบว่าการสอบถามความต้องการในการพัฒนา

หลักสูตรฝึกอบรมของผู้บริหาร หัวหน้ากิจกรรม และหัวหน้ากลุ่มสาระ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนนักเรียนอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร หัวหน้ากิจกรรม หัวหน้ากลุ่มสาระ และนักเรียน มีความต้องการหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรนี้ เป็นการอนุรักษ์การแสดงอันเก่าแก่ที่ทรงคุณค่าโรงเรียนสามารถนำไปเป็นซอฟพาวเวอร์ สร้างคุณค่าได้ ส่วนนักเรียนสามารถนำไปต่อยอดในการประกอบอาชีพได้ ตรงกันกับ คำล่า มุสิกา และปริณ ทนันชัยบุตร (2567) ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องการแสดงกลองตุ้มโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักศึกษาวิชาเอกดนตรีศึกษา ได้ศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรก่อนที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีความต้องการหลักสูตรฝึกอบรมในภาพรวมมากที่สุด เนื่องจากหลักสูตรนี้มีความสำคัญ นักศึกษาสามารถนำความรู้ไปใช้ในอนาคตได้ และสอดคล้องกับ อังคณา โตกระโทก (2565) ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรสาระเพิ่มเติมนาฏศิลป์ เรื่อง ระบำนาฏยมาลา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้สอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรก่อนที่จะพัฒนาหลักสูตร ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด อีกทั้งนักเรียนยังมีความสนใจ กระตือรือร้น และอยากที่จะเรียนหลักสูตรนี้ ทั้งยังสัมพันธ์กับ ปวิชญา เนียมคำ (2558) ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ได้สอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรก่อนพัฒนาหลักสูตร ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมเห็นสมควรให้นำหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ มาจัดทำเป็นหลักสูตร ร้อยละ 70 เนื่องจากอยากให้เยาวชนได้สนใจและได้เรียนรู้ จะเห็นได้ว่า การสอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรก่อนพัฒนาหลักสูตรฝึกถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากทำให้ผู้วิจัยได้ทราบแนวทางที่จะพัฒนาหลักสูตรและความต้องการที่แท้จริง

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ แบ่งออก เป็น 2 หัวข้อ ประกอบด้วย 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ ได้แก่เรื่อง ประวัติความเป็นมาการแสดงชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา และองค์ประกอบการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา และ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะปฏิบัติ ได้แก่ เรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการปฏิบัติการขับร้องเพลงการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ด้านทักษะการปฏิบัติท่ารำการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา แบ่งประเด็นการอภิปรายดังนี้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ ประกอบด้วย 2 เรื่อง ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาการแสดง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา และ 2) องค์ประกอบการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่าง เรื่องประวัติความเป็นมาการแสดง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 7.35 คะแนน และหลังเรียนเท่ากับ 17.05 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน และเรื่อง องค์ประกอบการแสดง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 5.25 คะแนน และหลังเรียนเท่ากับ 17.15 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยเริ่มต้นกิจกรรมการฝึกอบรมด้วยการเล่าถึงพิธีกรรมและประเพณีของภาคใต้โดยใช้ภาพหรือวิดีโอสั้นเป็นสื่อ เพื่อกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ อินทิรา พงษ์นาค (2567) ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โขนที่ส่งเสริมทักษะการบูรณาการเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ โดยผู้สอนเลือกกิจกรรมที่หลากหลาย ตรงตามความสนใจ ตามช่วงวัยของผู้เรียน เช่น การเล่าเรื่อง การให้ชมวิดีทัศน์ หรือการใช้ Social Media เพื่อสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งยังสัมพันธ์กับ ฉวีวรรณ ตาลสุก (2556) ซึ่งศึกษาการพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์สร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ที่เริ่มต้นกิจกรรมการฝึกอบรม ด้วยการเตรียมพร้อมและศึกษา โดยการให้นักเรียนศึกษาความรู้จากสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเองก่อนเริ่มกิจกรรม อาทิ การอ่านหนังสือ การค้นคว้าผ่านสื่อต่าง ๆ หรือการสืบค้นจากอินเตอร์เน็ต ซึ่งต่างกับงานวิจัยของ วราภรณ์ อาจคำไพ (2565) ที่ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดความรู้ในเนื้อหาศาสตร์การสอนและเทคโนโลยี (TPACK) สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู และเริ่มต้นกิจกรรมการฝึกอบรม แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 ด้วยการใช้การถามคำถาม เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะปฏิบัติ แบ่งออก เป็น 2 หัวข้อ ประกอบด้วย 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการปฏิบัติการขับร้องเพลงการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา และ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการปฏิบัติท่ารำการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการปฏิบัติการขับร้องเพลงการแสดง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา พบว่า มีคะแนนค่าเฉลี่ยเท่ากับ 15 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20

คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิธีการสอนของครู ที่ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของกาเย่ (Robert Gange) ในขั้นที่ 6 คือ การให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ คือครูเป็นผู้ร้องนำและให้นักเรียนร้องตามทีละวรรค ซึ่งตรงกันกับ มาโนช บุญทองเล็ก (2563) ที่พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก (KSAT Teaching Model for Global Citizenship) โดยรูปแบบการสอนขั้นที่ 2.1.3 กล่าวว่า ผู้สอนฝึกทักษะด้วยการร้องนำทีละวรรค และให้ผู้เรียนร้องตามจนจบเพลง ทั้งยังสอดคล้องกับ เสาวพร บุญช่วย (2564) ที่ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ ที่ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้เพลงชาวไทย โดยครูสาธิตและให้นักเรียนร้องตาม หลังจากนั้นฝึกปรบมือตามจังหวะเพลง และกระทำทั้งสองอย่างพร้อม ๆ กัน แต่ต่างกับงานวิจัยของ ฉวีวรรณ ตาลสุก (2556) ซึ่งศึกษาการพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์สร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้การขับร้องเพลงโดยครูมอบหมายให้นักเรียนศึกษาเรื่องเพลง และวิธีการร้องด้วยตนเอง โดยสืบค้นผ่านสื่อต่าง ๆ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการปฏิบัติท่ารำการแสดง ชุด ยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา พบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความรู้ความสามารถของครูผู้สอน เนื่องจากหากพิจารณาจากผลการสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรม ด้านครูผู้สอนแล้ว รองลงมาจากเรื่องการแต่งกายและบุคลิกภาพของครูผู้สอนแล้ว นักเรียนมีความพึงพอใจเรื่องความรู้ความสามารถของครูผู้สอนเป็นลำดับที่ 2 อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับประทินทิพย์ พรไชยยา (2564) ที่ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความรู้ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียนตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 และกล่าวว่าความสำเร็จในการสอนขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญของครูในการจัดการเรียนรู้ และยังสอดคล้องกับ ฉวีวรรณ ตาลสุก (2556) ซึ่งศึกษาการพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์สร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ที่กล่าวว่า ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

3. การศึกษาความพึงพอใจในการเข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ พบว่า ความ

พึงพอใจของผู้เข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติ เป็นหลักสูตรที่มีประโยชน์ต่อนักเรียน สามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ดังจะเห็นได้จากการสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมด้านความรู้ นักเรียนมีความพึงพอใจในเรื่อง การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพในอนาคตมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ ขณิตา ภูละมูล (2566) ที่กล่าวว่า ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อกิจกรรมเสริมหลักสูตรนาฏศิลป์ เรื่อง การใช้อาวุธในละครเสภา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.89 อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับ เกษมศรี รุณชัย และ สลักจิต ตรีรณอาภรณ์ (2562) ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมนาฏศิลป์พื้นบ้าน เรื่องเสน่ห์เนินมะปราง นักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร โดยเฉพาะในด้านประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งนักเรียนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งต่างกับงานวิจัยของ ฉวีวรรณ ตาลสุก (2556) ซึ่งศึกษาการพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์สร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ที่กล่าวว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรนาฏศิลป์สร้างสรรค์ เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเปิดโอกาสให้อิสระนักเรียนคิด ทำงานร่วมกันและแสดงผลงานสร้างสรรค์ของตนเอง

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ส่งผลเชิงบวกอย่างชัดเจนต่อการพัฒนาสมรรถนะด้านทักษะปฏิบัติของผู้เรียน ทั้งด้านความรู้และทักษะการแสดง ผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงความเหมาะสมของรูปแบบการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริงและการสร้างแรงจูงใจ นอกจากนี้ ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมหลักสูตรที่อยู่ในระดับสูงสุดยังยืนยันถึงคุณค่าและประโยชน์ของหลักสูตร ที่สามารถนำไปต่อยอดทั้งในเชิงวิชาชีพและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ชุดยกขันศรัทธาบูชาครูโนรา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า 1) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่

หลักการ จุดมุ่งหมายการฝึกอบรม โครงสร้างหลักสูตร เวลาการอบรม แนวดำเนินการจัดอบรม กิจกรรมการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล แผนการจัดการอบรม 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ (1) ด้านความรู้ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งมีค่า t อยู่ที่ระดับ 19.00* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านความรู้เรื่ององค์ประกอบการแสดง พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งค่า t อยู่ที่ระดับ 34.28* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (2) ด้านการปฏิบัติการขับร้อง พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 15 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.92 และด้านทักษะการปฏิบัติท่ารำ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 3) ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรม พบว่า ด้านครูผู้สอนมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.87 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.34 อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ควรขยายระยะเวลาการฝึกอบรม เนื่องจากจากการวิจัยพบว่าผู้เรียนต้องการให้เพิ่มระยะเวลาการฝึกอบรม ควรพิจารณาเพิ่มจำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์หรือขยายช่วงเวลาการอบรมให้ครอบคลุมมากขึ้น

2) เพิ่มโอกาสในการนำเสนอการแสดง ควรจัดเวทีแสดงผลงานให้กับนักเรียนมากขึ้น เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนหรือการแสดงในงานเทศกาล เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจและพัฒนาเพิ่มเติม

3) บูรณาการหลักสูตรกับการเรียนการสอนทั่วไป โดยสามารถนำหลักสูตรไปบูรณาการร่วมกับวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาภาษาไทย (การขับร้อง) วิชาประวัติศาสตร์ (ความเป็นมาของศิลปะโนรา) และวิชาพลศึกษา (การเคลื่อนไหวร่างกาย)

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรวิเคราะห์ผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคม ด้วยการศึกษาว่าหลักสูตรนี้สามารถส่งเสริมอาชีพด้านการแสดงและนาฏศิลป์ได้อย่างไร และสามารถเป็นซอฟต์พาวเวอร์ในการพัฒนาวัฒนธรรมของชุมชนได้หรือไม่

2) ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายขึ้น การศึกษาควรขยายไปยังโรงเรียนหรือกลุ่มผู้เรียนที่มีพื้นฐานด้านนาฏศิลป์ต่างกัน เพื่อให้เห็นแนวทางการปรับใช้หลักสูตรในบริบทที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

เกษมศรี รุณไชย และ สลักจิต ตรีรณโอภาส. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมนาฏศิลป์พื้นบ้านเรื่องเสน่ห์เนินมะปรางสำหรับนักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 13(1), 220-235.

ขณิตา ภูละมูล. (2566). การพัฒนากิจกรรมเสริมหลักสูตรนาฏศิลป์ เรื่อง การใช้อาวุธในละครเสภา. วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์, 10(2), 128.

คำล่า มุสิกา และ ปริณ ทนันชัยบุตร. (2567). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่องการแสดงกลองตุ้มโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักศึกษาวิชาเอกดนตรีศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จุฑารัตน์ การะเกต. (2562). ละครชาตรีเมืองเพชรรูปแบบการแสดงที่เปลี่ยนไปในโลกที่เปลี่ยนแปลง. วารสารนิเทศสยามปริทัศน์, 18(2), 13-26.

ฉวีวรรณ ตาลสกุล. (2556). การพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์สร้างสรรค์ตามแนวทางการจัดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปกร.

ประทินทิพย์ พรไชยยา. (2564). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความรู้ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียนตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ปวิชญา เนียมคำ. (2558). การพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

พิทยา บุษรารัตน์ และเบ็ญจวรรณ บัวขาว. (2559). โนรา:การปะทะกันและพลังมวลชนที่เกิดขึ้นในที่นี้คือคีตนาฏยลักษณ์ของชาวปักษ์ใต้. วารสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์, 16(2), 41-64.

มาโนช บุญทองเล็ก. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 10 ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

วราภรณ์ อาจคำไพ. (2565). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดความรู้ในเนื้อหาศาสตร์การสอนและเทคโนโลยี (TPACK) สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (4).

อังคณา โตกระโทก. (2565). การพัฒนาหลักสูตรสาระเพิ่มเติมนาฏศิลป์ เรื่องระบำนาฏยมาลา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

อินทิรา พงษ์นาค. (2567). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โขนที่ส่งเสริมทักษะการบูรณาการเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒน์.

วิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา*

ANALYSIS OF PRINCIPLES OF SAMMAPPADHANNA TO PROMOTE VIPASSANA MEDITATION

พระประวัติ ปวตฺโต (อินชำนาญ)[1] และ ธานี สุวรรณประทีป[2]

Phra Prawat Pavatto (Inchamnan)[1] and Thanee Suwanprateep[2]

[1-2]สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-2]Degree of Doctor of Philosophy Vipassana Meditation

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: phraprawatinchamnan@gmail.com

วันที่รับบทความ : 30 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 8 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 10 กันยายน 2568

Received 30 August 2025; Revised 8 September 2025; Accepted 10 September 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสัมมัปปธานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 และ 3) วิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดย กา รวิคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า สัมมัปปธานเป็นหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้งสาม จัดอยู่ในโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ อันเป็นธรรมแห่งการตรัสรู้ ที่มีความเกี่ยวโยงกับหลักธรรมหมวดอื่น ๆ เสมอ โดยมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ การกำหนดรู้กาย เวทนา จิต และธรรม อันเป็นแนวทางตรงสู่มรรคผลนิพพาน และอาศัยหลักธรรมในโพธิปักขิยธรรม เช่น สติปัฏฐาน

Citation:

* พระประวัติ ปวตฺโต (อินชำนาญ) และ ธานี สุวรรณประทีป. (2568). วิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 674-687.

Phra Prawat Pavatto (Inchamnan) and Thanee Suwanprateep. (2025). Analysis Of Principles Of Sammappadhanna To Promote Vipassana Meditation. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 674-687.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

สัมมัปปธาน อินทรีย์ พละ และโพชฌงค์ เป็นเครื่องเกื้อหนุนกันในกระบวนการภาวนา โดยเฉพาะการเจริญสมถะและวิปัสสนาควบคู่กันอย่างมีสภาวะเป็นอารมณ์เดียวกัน ด้านการวิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมวิปัสสนาภาวนา พบว่า สัมมัปปธานทั้ง 4 คือ 1. สังวรปธาน ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาช่วยทำให้เกิดเมตตา ปราศจากความโลภ โกรธ หลง มีสติสังวรสำรวมในบาปอกุศลทั้งหลาย 2. ปหานปธาน ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาช่วยทำให้เกิด สติสังวร สำรวมระวังในนิวรณ์ กามตัณหา พยาบาท วิจิกิจฉา 3. ภาวนาปธาน ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาช่วยทำให้เกิดทิฏฐธรรมสุขวิหาร เกิดสมาธิทำให้มีสติสัมปชัญญะ ญาณทัสสนะ จนสิ้นอาสวะกิเลสตัณหาทั้งปวง 4. อนุรักขนาปธาน ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาช่วยทำให้เกิดสัมมาทิฐิ สัมมาปฏิบัติ อัตถิกทิฏฐิ กิริยทิฏฐิ เหตุกทิฏฐิ ความเห็นถูกต้องมั่นคง ความดำริตริตรึกในทางที่ชอบ คือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่มุ่งร้าย ไม่เบียดเบียน เห็นโทษในกาม สัมมัปปธานล้วนมีบทบาทในการเฝ้าระวัง ละ สร้าง รักษาธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีความเพียรเป็นองค์ประกอบหลัก ส่งผลให้การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปได้อย่างมั่นคง จนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน สัมมัปปธานจึงนับเป็นธรรมเครื่องส่งเสริมปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอย่างแท้จริง และเป็นองค์ธรรมที่ขาดไม่ได้ในการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อการตรัสรู้

คำสำคัญ: สัมมัปปธาน, การส่งเสริม, การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

Abstract

This research aims to: (1) study the principle of Sammappadhāna as found in the Buddhist scriptures, (2) investigate the practice of Vipassanā Bhāvanā according to the Four Foundations of Mindfulness, and (3) analyze the role of Sammappadhāna in promoting the practice of Vipassanā Bhāvanā. This study is a documentary research that draws on the Tipiṭaka, commentaries (Aṭṭhakathā), and the Visuddhimagga. Data were analyzed using contextual content analysis.

The findings reveal that Sammappadhāna is one of the 37 factors of enlightenment (Bodhipakkhiyadhamma), consisting of four types of right effort: (1) the effort to prevent unwholesome states (Saṃvara-padhāna), (2) the effort

to abandon arisen unwholesome states (Pahāna-padhāna), (3) the effort to develop wholesome states (Bhāvanā-padhāna), and (4) the effort to maintain and perfect wholesome states (Anurakkhaṇa-padhāna). These efforts play a key role in supporting Satipaṭṭhāna and systematically enhancing insight meditation. Sammappadhāna functions as the foundation for guarding, abandoning, cultivating, and sustaining wholesome mental states. It also fosters the development of spiritual faculties (Indriya), powers (Bala), enlightenment factors (Bojjhaṅga), and the Noble Eightfold Path, all of which are essential supports leading practitioners toward the ultimate goal of Nibbāna.

Keyword: Sammappadhāna, Promotion, Vipassanā Meditation Practice

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน “พระธรรมวินัย” อันเป็นความจริงอันประเสริฐสูงสุด เพราะความเมตตากรุณา แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นเพื่อนผู้ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในสังสารวัฏ เพื่อให้ชาวโลกพ้นจากทุกข์ จากกิเลสตัณหา พระองค์ทรงตรัสเทศนาไว้ใน มหาสติปัฏฐานสูตร (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539) กล่าวคือ“ทางนี้เป็นทางสายเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพานทางนี้ คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ” บุคคลผู้ประสงค์ปรารถนาพ้นทุกข์ได้ต้องปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อการพ้นจากทุกข์ การดับทุกข์มีทางเดียว โดยการเจริญวิปัสสนาภาวนา ให้เห็นขันธ์ 5 รูป - นาม เกิดดับไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนัด จึงหลุดพ้น การเจริญวิปัสสนาต้องกำหนด รูป - นาม เป็นหลัก คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 นั้นเอง เป็นเบื้องต้นในโพธิปักขิยธรรม (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิเถร), 2542) 37 ประการ เพื่อให้เกิดปัญญา มีวิปัสสนาญาณแก่กล้ายิ่งขึ้นไป ดังนั้น ผู้ศึกษาปฏิบัติเพื่อหวังการบรรลุสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลจึงควรเจริญไปตามลำดับ เพื่อให้เกิดขึ้นแห่งวิปัสสนาญาณ มรรคญาณ ผลญาณ ทำให้แจ้งพระนิพพาน

การปฏิบัติเจริญวิปัสสนาภาวนา ทำตนเพื่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา มีศีลเป็นเบื้องต้น สมาธิเป็นท่ามกลาง ปัญญาเป็นที่สุด ธรรมคือขันธ์ 5 เป็นต้นเป็นภูมิ คือเป็นที่เกิดวิปัสสนาปัญญา โดยมีวิสุทธิ 2 คือ สีลวิสุทธิและจิตตวิสุทธิ เป็นมูลคือเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา มีวิสุทธิ 5 คือ ทิฏฐิวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนาวิสุทธิ และญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นสรีระคือเป็นตัวปัญญา วิสุทธิทั้ง 7 นี้คือไตรสิกขา ได้แก่ สีลวิสุทธิจัดเป็นสีลสิกขา จิตตวิสุทธิจัดเป็นจิตตสิกขา ทิฏฐิวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนาวิสุทธิ และญาณทัสสนวิสุทธิจัดเป็นปัญญาสิกขา อันเป็นหลักการเจริญศีล สมาธิ ปัญญา เป็นทั้งสมถะและวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา นั้นมีสมาธิในระดับใดก็ตาม ผู้ปฏิบัติสามารถนำมาเจริญวิปัสสนาได้ที่อาการสงบชั่วขณะที่เรียกว่า ขณิกสมาธิ เป็นพื้นฐานเจริญวิปัสสนาได้ คืออย่างต่ำต้องอาศัยขณิกสมาธิเป็นบาทฐานเพื่อเจริญวิปัสสนา สมาธินี้จึงเป็นเจตสิกเกิดขึ้นกับจิตทุกดวง เมื่อเกิดร่วมกับโสภณเจตสิก มีสัทธาเจตสิก สติเจตสิก ปัญญาเจตสิกเป็นต้น จะทำให้มีกำลังตั้งมั่นได้มากขึ้น วิปัสสนาญาณ แก่กล้าไปตามลำดับ การเจริญวิปัสสนาภาวนา เพื่อเป้าหมายอันสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ การบรรลุธรรมโพธิปักขิยธรรม อันเป็นธรรมฝ่ายของการตรัสรู้ คือเป็นธรรมที่เกื้อหนุนแก่อริยมรรค ทำให้รู้แจ้งอริยสัจ 4 เป็นแนวทางที่ตรงที่สมบูรณ์ เป็นการเจริญวิปัสสนาเพื่อความดับทุกข์ มี 37 ประการ (สมเด็จพระพุทธชินวงศ์, 2554) ดังนี้ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 มรรคมีองค์ 8 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา มีการเจริญสติปัฏฐาน อาศัยสัมมัปปธาน หนึ่งในทางแห่งการตรัสรู้ เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่วิถีทางสู่ การวิธีปฏิบัติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงสัมมัปปธาน หรือ ความเพียร ไว้ในวาระต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับจริตอุปนิสัยของแต่ละบุคคล ผู้วิจัยถือเอาหลักความเพียรนี้ เพื่อส่งเสริมนำไปสู่การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพื่อการหลุดพ้น หรือแนวทางเพื่อการบรรลุธรรม หลักการปฏิบัติวิปัสสนาเพื่อการบรรลุธรรมในโพธิปักขิยธรรมนั้น คือธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ ธรรมที่เกื้อหนุนแก่อริยมรค ธรรมที่ยังให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพาน (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิเถร), 2554)

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในแต่ละระดับ เป็นไปตามลำดับขั้น จากการขจัดกิเลสอย่างหยาบไปจนถึงละเอียด ซึ่งในสัมมัปปธาน 4 หรือบางพระสูตรเรียกว่า ปธาน 4 คือ ความเพียรใหญ่ 4 ประการ ดังนี้ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราช

วิทยาลัย, 2539) สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อไม่ให้อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น เรียกว่าสังวรปธาน สร้างฉันทะ พยามยาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เรียกว่า ปหานปธาน สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งนั้น เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น เรียกว่า ภาวนาปธาน สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เรียกว่า อนุรักขานาปธาน ความเพียรทั้ง 4 ประการ คือเพียรระวัง เพียรละ เพียรสร้าง เพียรรักษา ความเพียรจึงมีความสำคัญยิ่งในการเจริญวิปัสสนาภาวนา ถ้าผู้ปฏิบัติขาดความเพียรทั้ง 4 ประการนี้แล้ว ไม่สามารถบรรลุธรรมได้เลย ตามหลักสติปัฐาน คือ อาตาปี สัมปชาโน สติมา อาตาปี คือ ความเพียร ความเพียรในที่นี้ คือ ความเพียรตามหลักสัมมัปปธาน ความเพียรที่เรียกว่าสัมมัปปธานนี้ เจริญงอกงามได้ต้องอาศัยความสัมพันธ์ หลักธรรมโพธิปักขิยธรรม จึงจะสร้างความเจริญงอกงาม ไพบูลย์ได้ สามารถเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือพระนิพพานได้ในที่สุด การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานั้นต้องปฏิบัติตามหลักธรรม จึงสามารถขัดเกลาขจัดกิเลสได้ตามลำดับ ตั้งแต่กิเลสอย่างหยาบจนถึงอย่างละเอียด พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติวิปัสสนานั้น ไปตามสภาวะของการเข้าถึง และตามช่วงจังหวะสภาวะต่าง ๆ ตามลำดับ การเข้าถึงธรรมนั้นมีความแตกต่างกันแล้วแต่ประสบการณ์ และภูมิหลังของแต่ละบุคคลที่สั่งสมปฏิบัติมาไม่เหมือนกัน แต่ที่เหมือนกัน คือเป้าหมายสุดท้ายของพ้นทุกข์บรรลุธรรม ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาทุกท่านย่อมเห็นตามความจริงของสรรพสิ่งที่ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ว่าเป็นเราเป็นของเรา ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยไม่มีใครบังคับบัญชาได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึง บุคคลทุกชนชั้นที่เผ้าเพียรระวัง เพียรละ เพียรสร้าง เพียรรักษา รักษา ในการสำรวมกาย วาจา ใจ ด้วยการอาศัยการเจริญตามหลักสัมมัปปธาน หนึ่งในหลักธรรมของโพธิปักขิยธรรม ย่อมปรินิพพานในปัจจุบัน ตรัสต่อไปว่า โพธิปักขิยธรรมเป็นทางเข้าถึงอสังขตะ ผู้ที่รู้มีปัญญารอบรู้ในโพธิปักขิยธรรม ชื่อว่านักปราชญ์ พระพุทธองค์ทรงยกย่องโพธิปักขิยธรรมนี้ว่าเป็นกัลยาณธรรม ธรรมอันงาม นอกจากนี้ พระสารีบุตร พระธรรมเสนบดีได้ยกย่องโพธิปักขิยธรรมนี้ว่า เป็นธรรมที่ยอดเยี่ยมในกุศลทั้งหลาย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539)

จากความสำคัญของความเพียรตามหลักสัมมัปปธาน ด้วยสาเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีสนใจความเพียร หรือ หลักสัมมัปปธาน อันเป็นความเพียรในหลักสัมมัปปธาน เพื่อส่งเสริมการ

ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา คือสัมมัปปธานตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน เพื่อวิเคราะห์สัมมัปปธานส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา สัมมัปปธานเป็นหมวดธรรมที่กล่าวถึงความเพียร 4 ประการ เป็นการวางหลักการในการปฏิบัติไว้เป็นหลักใหญ่ ๆ 4 ข้อเป็นหลักคำสอนสำคัญยิ่ง สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมา สอนให้มนุษย์เพียรพึ่งพาตนเอง อาศัยความเพียรของตน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสรรเสริญ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ไม่อาจเสื่อมชื่อว่าอยู่ใกล้นิพพานแน่แท้ ธรรม 4 ประการ นี้คือ 1.สมบูรณ์ด้วยศีล 2. คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย 3. รู้จักประมาณในการบริโภค 4.ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539) ในการละความชั่วและทำความดีให้ถึงพร้อมผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจึงต้องเข้าใจในหลักธรรมสัมมัปปธาน ทั้งด้านโลกียะและโลกุตตระ นำมาเป็นเครื่องขัดเกลากิเลสให้เบาบางลง จนสามารถอาศัยหลักสัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพื่อให้ตัณหากิเลสทั้งหลายเบาบางลงย่อมสามารถก้าวล่วงพ้นทุกข์ได้ ดังนั้น เป้าหมายอันสูงสุดของการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพื่อเจริญวิปัสสนาจนถึงขั้นสูงสุด คือสิ้นอาสวะกิเลสตัณหา ย่อมเข้าถึงการบรรลุมรรคผล นิพพาน (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิเถร), 2554) ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำเอาหลักธรรมที่ถูกต้องตรงตามคำสอน ไปเผยแผ่ให้พระพุทธศาสนาที่ดีสืบต่อไป

ด้วยความสำคัญนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและค้นคว้า เรื่องสัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา จะเป็นอานิสงค์ต่อผู้ใคร่ปฏิบัติ ใคร่รู้ และเพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ที่จะนำมาเป็นองค์ความรู้แนวทางการเจริญวิปัสสนาภาวนา อันเป็นแนวทางแห่งการบรรลุมรรค กระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานแก่บุคคลผู้ใคร่การศึกษาปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสัมมัปปธาน 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4
3. เพื่อวิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์สัมมัปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา” เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาสัมมัปธานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และหนังสือหรือบทความอัน สำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนหนังสือ งานวิจัยและบทความอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2. ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และหนังสือหรือบทความอัน สำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนหนังสือ งานวิจัยและบทความอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

3. วิเคราะห์สัมมัปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และหนังสือหรือบทความอัน สำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนหนังสือ งานวิจัยและบทความอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

4. รวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูล

5. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาสัมมัปธานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า สัมมัปปธานนั้น มีปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง 3 ปิฎก กล่าวคือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก จากศึกษาพบว่าเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพราะเป็น 1 ในหัวข้อหลักธรรมใน 7 หัวข้อของโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ธรรมแห่งการตรัสรู้ สังเกตุได้ว่าเมื่อใดที่กล่างถึง สัมมัปปธาน ครั้งใด ต้องมีหลักธรรมอีกทั้ง 7 หมวดประกอบด้วยด้วยทุกครั้ง เพราะแต่ละหมวดนั้น มีความเพียรมาเกี่ยวข้องเสมอ จึงสรุปได้ว่า สัมมัปปธาน เป็นหลักธรรมหนึ่งใน 7 หมวดของโพธิปักขิยธรรม เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการตรัสรู้เป็นหลักธรรมส่งเสริมอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

2. การศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 พบว่า การเจริญวิปัสสนาภาวนาคือการเจริญสติปัฏฐาน 4 เพราะผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา กำหนดรู้ รูปนาม รูปนามย่อย่นลงมาจาก วิปัสสนาภูมิ 6 จนจิตมีความสงบนิ่งอยู่กับอารมณ์ใด จนเกิดมีปัญญาหยั่งเห็นพระไตรลักษณ์ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาทำสมถะและวิปัสสนาคู่กันไป มีสภาวะเป็นอารมณ์ เมื่อผู้ปฏิบัติละอุทธัจจะ จึงมีสมาธิ คือ ความที่จิตเป็นเอกัคคตารมณ์ ไม่ฟุ้งซ่านมีนิโรธเป็นอารมณ์ เมื่อผู้ปฏิบัตินั้นละอวิชชา จึงมีวิปัสสนา เพราะมีสภาวะพิจารณาเห็นมีนิโรธเป็นอารมณ์ ดังนั้น สมถะและวิปัสสนาจึงมีรสเป็นอย่างเดียวกัน เป็นคู่กัน ไม่ล่วงเลยกันด้วยมีสภาวะเป็นอารมณ์ ดังนี้ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “เจริญสมถะและวิปัสสนาคู่กันไปด้วยมีสภาวะเป็นอารมณ์”

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ตามหลักสติปัฏฐาน 4 นั้น มีจุดมุ่งหมายของเพื่อชำระจิตของผู้ปฏิบัติให้บริสุทธิ์สะอาดหมดจด จนกระทั่งถึงบรรลุมรรคผลนิพพานอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด ทางพระพุทธศาสนา ตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ คือ เกี่ยวกับกาย ความรู้สึกใจและปรากฏการณ์ ตามลำดับ สติ หมายถึง ความตั้งใจการมีใจตื่นอยู่ความตระหนักความระมัดระวังความเข้าใจการครอง สติมโนธรรมความมีสติตนเองความระลึกได้เป็นลักษณะ การไม่ลืมเป็นรส เฝ้ารักษาเป็น ปัจจุปัฏฐาน และสติปัฏฐาน 4 เป็นปทัฏฐานของสติ คำว่า สติ คือ ความเอาใจใส่ ความระลึกได้ และความระลึกชอบมีสติตั้งมั่น หมายความว่า เนื่องจากมีความไม่หลงลืม อินทรีย์ทั้งหลายจึงได้รับการคุ้มครอง จิตย่อมไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก สติปัฏฐานที่เริ่มกำหนดจากลมหายใจเข้ายาวและลม หายใจออกยาว คือ กายานุปัสสนา สติปัฏฐานที่เริ่มจากการรู้เวทนาทั้ง 3 คือ เวทนานุปัสสนา สติ ปัฏฐานที่เริ่มจากการรู้จิตคือ จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐานที่เริ่มการเห็นความไม่เที่ยง คือ ธัมมานุปัสสนา ผู้บำเพ็ญอานาปานสติ ชื่อว่าทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์และหลักโพธิปักขิยธรรมที่ใช้ใน

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยอาศัยหลักโพธิปักขิยธรรม ธรรมอันเป็นทางแห่งการตรัสรู้เป็นหมวดหมู่ธรรมที่เป็นปัจจัยแก่กันและกันมีความเกี่ยวข้องกัน มี 7 หมวด 37 ประการ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 โพธิปักขิยธรรม เป็นหัวข้อธรรมที่เป็นสาระแก่นสารแห่งพระพุทธศาสนาที่เกื้อหนุนในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาทั้งหมด จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อริยัปปเวทิตธรรม แปลว่า ธรรมที่พระอริยะ คือ พระพุทธเจ้าประกาศไว้แล้ว ทรงแนะนำสั่งสอนไว้แล้ว และ “ทางนี้ เป็นทางเดียว ทางสายเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะ ปริเทวะ

เพื่อความดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งพระนิพพาน ทางนี้คือ สติปัฏฐาน 4”

3. การวิเคราะห์สัมมัปปธานส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา พบว่า สัมมัปปธานมีส่วนส่งเสริมต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา แยกตามข้อ ดังนี้ สังวรปธาน เป็นหลักสำคัญที่ทำหน้าที่เพียร เฝ้าระวัง และป้องกัน ไม่ให้อกุศลเกิดขึ้น ช่วยหนุนให้เกิดเมตตา ปราศจากความโลภ โกรธ หลง มีสติสังวรสำรวม ในบาปอกุศลทั้งหลาย ทำให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปอย่างมั่นคงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานำไปใช้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด ปหานปธาน เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดแล้ว เมื่อการเจริญปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นการป้องกัน ละบาปอกุศลธรรม ด้วยวิธีการสร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละ ช่วยหนุนให้เกิด สติสังวร สำรวมระวังละนิวรณ์ กามตัณหา พยาบาท วิจิกิจฉา ทำให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปอย่างมั่นคง เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานำไปใช้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด ภาวนาปธาน เพียรเพื่อทำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเจริญปฏิบัติวิปัสสานาภาวนา ด้วยวิธีการสร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศล ธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด ช่วยหนุนให้เกิดทิฏฐธรรมสุขวิหาร เกิดสมาธิทำให้มีสติสัมปชัญญะ ญาณทัสสนะ จนสิ้นอาสวะกิเลสตัณหาทั้งปวง ทำให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปอย่างมั่นคง เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานำไปใช้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด อนุรักขนาปธาน เพียรเพื่อรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นมิให้เลื่อมและเจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูลย์ เพื่อส่งเสริมการเจริญปฏิบัติวิปัสสานาภาวนา ช่วยหนุนทำให้เกิดสัมมาทิฐิ สัมมาปฏิบัติ อัตถิกทิฏฐิ กิริยทิฏฐิ เหตุกทิฏฐิ ความเห็นถูกต้องมั่นคง ความดำริตริตรึกในทางที่ชอบ คือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่มุ่งร้าย ไม่เบียดเบียน เห็นโทษในกาม ทำให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปอย่างมั่นคง เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานำไปใช้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด สิ้นอาสวะกิเลสตัณหา จนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด คือ พระนิพพาน

จากการศึกษาหลักสัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา พบว่า หลักสัมมัปปธานเป็นหลักธรรมที่ประกอบด้วยองค์ 4 ประการ เรียกว่าความเพียร ความเพียรใหญ่ คือเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพียรเพื่อเพื่อละบาปอกุศล

ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรเพื่อเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรเพื่อรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นมิให้เลื่อมและเจริญยิ่งขึ้นไป หลักสัมมัปปธานมีปรากฏในหลักธรรมอื่น ๆ ในโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ เป็นหลักธรรมแห่งการตรัสรู้ ต้องมีความเพียรเข้าประกอบด้วยทุกครั้ง ดังนั้น สัมมัปปธาน จึงส่งเสริมต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา จนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด คือ พระนิพพาน

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1) การศึกษาสัมมัปธานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า สัมมัปปธานนั้น มีปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง 3 ปิฎก กล่าวคือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก จากศึกษาพบว่าเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพราะเป็น 1 ในหัวข้อหลักธรรมใน 7 หัวข้อของโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ธรรมแห่งการตรัสรู้ สังเกตุได้ว่าเมื่อใดที่กล่างถึง สัมมัปปธาน ครั้งใด ต้องมีหลักธรรมอีกทั้ง 7 หมวดประกอบด้วยด้วยทุกครั้ง เพราะแต่ละหมวดนั้น มีความเพียรมาเกี่ยวข้องเสมอ จึงสรุปได้ว่า สัมมัปปธาน เป็นหลักธรรมหนึ่งใน 7 หมวดของโพธิปักขิยธรรม เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการตรัสรู้ เป็นหลักธรรมส่งเสริมอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

2) การศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 พบว่าการเจริญวิปัสสนาภาวนาคือการเจริญสติปัฏฐาน 4 เพราะผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา กำหนดรู้ รูปนาม รูปนามย่อย่นลงมาจาก วิปัสสนาภูมิ 6 จนจิตมีความสงบนิ่งอยู่กับอารมณ์ใด จนเกิดมีปัญญาหยั่งเห็นพระไตรลักษณ์ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาทำสมถะและวิปัสสนาคู่กันไป มีสภาวะเป็นอารมณ์ เมื่อผู้ปฏิบัติละอุทธัจจะ จึงมีสมาธิ คือ ความที่จิตเป็นเอกัคคตารมณ์ ไม่ฟุ้งซ่านมีนิโรธเป็นอารมณ์ เมื่อผู้ปฏิบัตินั้นละอวิชชา จึงมีวิปัสสนา เพราะมีสภาวะพิจารณาเห็นมีนิโรธเป็นอารมณ์ ดังนั้น สมถะและวิปัสสนาจึงมีรสเป็นอย่างเดียวกัน เป็นคู่กัน ไม่ล่วงเลยกันด้วยมีสภาวะเป็นอารมณ์ ดังนี้ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “เจริญสมถะและวิปัสสนาคู่กันไปด้วยมีสภาวะเป็นอารมณ์” การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ตามหลักสติปัฏฐาน 4 นั้นมีจุดมุ่งหมายของเพื่อชำระจิตของผู้ปฏิบัติให้บริสุทธิ์สะอาดหมดจด จนกระทั่งถึงบรรลุมรรคผลนิพพานอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา ตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ เกี่ยวกับ

กาย ความรู้สึกใจ และปรากฏการณ์ ตามลำดับ สติ หมายถึง ความตั้งใจการมีใจตื่นอยู่ความตระหนักความระมัดระวังความเข้าใจการครอง สติมโนธรรมความมีสติตนเองความระลึกได้ เป็นลักษณะการไม่ลืมเป็นรสเฝ้ารักษาเป็นปัจจุปัฏฐาน และสติปัฏฐาน 4 เป็นปทัฏฐานของสติ คำว่า สติ คือ ความเอาใจใส่ ความระลึกได้ และความระลึกชอบมีสติตั้งมั่น หมายความว่า เนื่องจากมีความไม่หลงลืม อินทรีย์ทั้งหลายจึงได้รับการคุ้มครอง จิตย่อมไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก สติปัฏฐานที่เริ่มกำหนดจากลมหายใจเข้ายาวและลม หายใจออกยาว คือ กายานุปัสสนา สติปัฏฐานที่เริ่มจากการรู้เวทนาทั้ง 3 คือ เวทนานุปัสสนา สติ ปัฏฐานที่เริ่มจากการรู้จิตคือ จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐานที่เริ่มการเห็นความไม่เที่ยง คือ ธัมมานุปัสสนา ผู้บำเพ็ญอานาปานสติ ชื่อว่าทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์และหลักโพธิปักขิยธรรมที่ใช้ใน การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยอาศัยหลักโพธิปักขิยธรรม ธรรมอันเป็นทางแห่งการตรัสรู้ เป็นหมวดหมู่ธรรมที่เป็นปัจจัยแก่กันและกัน มีความเกี่ยวข้องกัน มี 7 หมวด 37 ประการ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 โพธิปักขิยธรรม เป็นหัวข้อธรรมที่เป็นสาระแก่นสารแห่งพระพุทธศาสนา ที่เกื้อหนุนในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาทั้งหมด จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อริยัปปเวทิตธรรม แปลว่า ธรรมที่พระอริยะ คือ พระพุทธเจ้าประกาศไว้แล้ว ทรงแนะนำสั่งสอนไว้แล้ว และ “ทางนี้ เป็นทางเดียวทางสายเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะ ปริเทวะ เพื่อความดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งพระนิพพาน ทางนี้คือ สติปัฏฐาน 4”

3) สัมมัปปธานส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา พบว่า สัมมัปปธาน มีส่วนส่งเสริมต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา แยกตามข้อ ดังนี้ สังวรปธาน เป็นหลักสำคัญที่ทำหน้าที่เพียรเฝ้าระวังและป้องกันไม่ให้อกุศลเกิดขึ้นช่วยหนุนให้เกิดเมตตา ปราศจากความโลภ โกรธ หลง มีสติสังวรสำรวม ในบาปอกุศลทั้งหลาย ทำให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปอย่างมั่นคง เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานำไปใช้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด ปหานปธาน เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดแล้ว เมื่อการเจริญปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นการป้องกัน ละบาปอกุศลธรรม ด้วยวิธีการสร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละ ช่วยหนุนให้เกิด สติสังวร สำรวมระวังละนิวรณ์ กามตัณหา พยาบาท วิจิกิจฉา ทำให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปอย่างมั่นคง เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานำไปใช้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด ภาวนาปธาน เพียรเพื่อทำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพื่อส่งเสริมการเจริญปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ด้วยวิธีการสร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความ

เพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศล ธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด ช่วยหนุนให้เกิดทิฏฐธรรมสุขวิหาร เกิดสมาธิทำให้มีสติสัมปชัญญะ ญาณทัสสนะ จนสิ้นอาสวะกิเลสตัณหาทั้งปวง ทำให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปอย่างมั่นคง เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานำไปใช้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด อนุรักขนาปธาน เพียรเพื่อรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นมิให้เลื่อมและเจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูลย์ เพื่อส่งเสริมการเจริญปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ช่วยหนุนทำให้เกิดสัมมาทิฐิ สัมมาปฏิบัติ อัตถิกทิฏฐิ กิริยทิฏฐิ เหตุกทิฏฐิ ความเห็นถูกต้องมั่นคง ความดำริตริตรึกในทางที่ชอบ คือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่มุ่งร้าย ไม่เบียดเบียน เห็นโทษในกาม ทำให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปอย่างมั่นคงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานำไปใช้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด สิ้นอาสวะกิเลสตัณหา จนสามารถบรรลุหลุดพ้นสูงสุด คือ พระนิพพาน

ในปัจจุบันการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ปรากฏเกิดขึ้นทั้งภายในประเทศ ต่างประเทศ สำนักปฏิบัติธรรมเกิดขึ้นมากมาย มีแนวทางการสอนแตกต่างกัน มีแนวทางการปฏิบัติต่างกัน อาจมีสาเหตุมาจากความรู้ความเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอน อาจมองข้ามความรู้ที่แท้จริงจากพระธรรมคัมภีร์ คือพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาต่าง ๆ ที่เป็นประสบการณ์ตรงของเหล่าผู้เข้าถึงธรรมแท้ ไม่มีการส่งเสริมการปฏิบัติที่มุ่งไปสู่ทางหลุดพ้นความทุกข์ หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ของผู้ปฏิบัติธรรม มุ่งเพียงวิธีการปฏิบัติโดยอาศัยด้านวัตถุเป็นตัวชักนำเท่านั้น ดังนั้น ควรอย่างยิ่ง ที่จะมีการวางรากฐานให้สำนักปฏิบัติธรรมวัด กลุ่มที่ปฏิบัติ หันมาสนใจรากฐานแก่นแท้ คือองค์ความรู้ในการปฏิบัติให้มากขึ้น ลงมือปฏิบัติจริงจังไม่เน้นไปทางใดทางหนึ่ง มีแนวทางให้การปฏิบัติมีความก้าวหน้าถูกต้อง เกิดปัญญา พัฒนาปัญญาอย่างแท้จริง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ผู้ปฏิบัติควรศึกษารูปแบบการปฏิบัติให้เข้าใจตามแต่จริตของตน แม้ว่ายังไม่สามารถเข้าใจในจริตของตนได้ ก็ควรไปทดลองปฏิบัติตามสำนักต่าง ๆ ก่อนเพื่อให้เกิดมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติของตน เช่น บุคคลที่ชอบการปฏิบัติแบบวิปัสสนาภาวนาควรไปหาสำนักสติปัฏฐาน 4 แต่บุคคลที่นิยมในการปฏิบัติแบบสมถภาวนา ควรฝึกเจริญสมถภาวนา ตามสำนักที่มีชื่อเสียง โดยถือตามแนวการสอนหรือองค์ความรู้ที่มาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้น เพื่อโอกาสได้พบพระพุทธศาสนาในชีวิตนี้ ไม่สูญเสียไป และโอกาสแห่งการ

เข้าถึงธรรมชั้นสูงที่พระอริยสาวกทั้งหลายได้ปฏิบัติจนที่ประจักษ์แจ้งแล้วนามาอบรมสั่งสอน กล่าวคือ เข้าถึงซึ่งพระนิพพาน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา” สัมมัปปธานเป็นหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้งสาม จัดอยู่ในโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ อันเป็นธรรมแห่งการตรัสรู้ ที่มีความเกี่ยวโยงกับหลักธรรมหมวดอื่น ๆ เสมอ โดยมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ การกำหนดรู้กาย เวทนา จิต และธรรม อันเป็นแนวทางตรงสู่มรรคผลนิพพาน และอาศัยหลักธรรมในโพธิปักขิยธรรม เช่น สติปัฏฐาน สัมมัปปธาน อินทรีย์ พละ และโพชฌงค์ เป็นเครื่องเกื้อหนุนกันในกระบวนการภาวนา โดยเฉพาะการเจริญสมถะและวิปัสสนาควบคู่กันอย่างมีสภาวะเป็นอารมณ์เดียวกัน ด้านการวิเคราะห์สัมมัปปธานเพื่อส่งเสริมวิปัสสนาภาวนา พบว่า สัมมัปปธานทั้ง 4 คือ 1. สังวรปธาน ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาช่วยทำให้เกิดเมตตา ปราศจากความโลภ โกรธ ลงมีสติสังวรสำรวมในบาปอกุศลทั้งหลาย 2. ปหานปธาน ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาช่วยทำให้เกิด สติสังวรสำรวมระวังในนิวรณ์ กามตัณหา พยาบาท วิจิกิจฉา 3. ภาวนาปธาน ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาช่วยทำให้เกิดทิฏฐธรรมสุขวิหาร เกิดสมาธิทำให้มีสติสัมปชัญญะ ญาณทัสสนะ จนสิ้นอาสวะกิเลสตัณหาทั้งปวง 4. อนุรักขนาปธาน ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาช่วยทำให้เกิดสัมมาทิฐิ สัมมาปฏิบัติ อัตถิกทิฏฐิ กิริยทิฏฐิ เหตุกทิฏฐิ ความเห็นถูกต้องมั่นคง ความดำริตริตรึกในทางที่ชอบ คือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่มุ่งร้าย ไม่เบียดเบียน เห็นโทษในกาม สัมมัปปธานล้วนมีบทบาทในการเฝ้าระวัง ละ สร้าง รักษาธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีความเพียรเป็นองค์ประกอบหลัก ส่งผลให้การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปได้อย่างมั่นคง จนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน สัมมัปปธานจึงนับเป็นธรรมเครื่องส่งเสริมปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอย่างแท้จริง และเป็นองค์ธรรมที่ขาดไม่ได้ในการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อการตรัสรู้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมัปปธานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

2. ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมัปปธานในฐานะหลักธรรมแห่งการตรัสรู้

3. ศึกษาวิเคราะห์ผู้บรรลุธรรมโดยหลักสัมมัปปธานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2556) พระไตรปิฎกภาษาไทยพร้อมอรรถกถาแปลชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์ (ประเสริฐ มนฺตเสวี). (2555). อานาปานสติภาวนา ลำดับการบรรลุธรรมของพระพุทธเจ้า, สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ ป.ธ.9,M.A.,Ph.D.) ตรวจชำระ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550) ทำอย่างไรจะหายโกรธ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: ธนธัชการพิมพ์.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ) รจนา, พรหมวิหาร, สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ ป.ธ.9 , M.A., Ph.D.). (2555) ตรวจชำระ, พระคันธสาราภิวงศ์ แปลและเรียบเรียง, นครปฐม: พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2547) ปรมัตถโชติกะปริจเฉทที่ 9 เล่ม 1 สมถกรรมฐาน ทีปนี, กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี อินเตอร์ พริ้นท์ จำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (2541) คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

การบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร*

THE ADMINISTRATION OF THE ECCLESIASTICAL EDUCATION ACCORDING TO THE 4 MS OF MONASTERIES IN PRAVES-SAPHANSOONG, BANGKOK

พระครูโสภณขันติคุณ ปภสฺสรจิตฺโต (มีกุล)[1], นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร[2] และ ชัยชาญ ศรีหานู[3]

Phrakhru Soponkantikun (Sukit Paphassarajitto)[1], Nuanwan Poonvasupolchat[2] and Chaichan Srihanu[3]

[1-3]มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: sukitmeekul4@gmail.com

วันที่รับบทความ : 4 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 8 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 10 กันยายน 2568

Received 4 September 2025; Revised 8 September 2025; Accepted 10 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร การวิจัยนี้เป็นแบบเชิงคุณภาพ เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 ท่าน โดยวิเคราะห์เนื้อประกอบบริบท

Citation:

* พระครูโสภณขันติคุณ ปภสฺสรจิตฺโต (มีกุล), นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร และ ชัยชาญ ศรีหานู. (2568). การบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 688-707.

Phrakhru Soponkantikun (Sukit Paphassarajitto), Nuanwan Poonvasupolchat and Chaichan Srihanu. (2025). The Administration Of The Ecclesiastical Education According To The 4 Ms Of Monasteries In Praves-Saphansoong, Bangkok. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 688-707.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร มีสภาพปัญหา และอุปสรรค การประเมินศักยภาพทางยุทธศาสตร์ด้านอุปสรรคเป็นการประเมินปัจจัยภายนอก ปัญหาอุปสรรค คือ กระแสวัตถุนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้บทบาทของวัด และพระสงฆ์ลดลง การศึกษาพระปริยัติธรรมก็ลดลง นโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจที่มีอยู่ไม่เกิดผล คือ พระภิกษุสามเณร มีปริมาณลดลงเรื่อย ๆ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ขาดการดำเนินการในการบริหารบุคคล การบริหารการเงิน การบริหารวัสดุอุปกรณ์ และการจัดการที่ชัดเจนเหมาะกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ 2) การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร การจัดการศึกษาให้ชัดเจนเหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อประโยชน์แก่การจัดการศึกษา ความเข้าใจแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสม โดยแบ่งแนวคิดออกเป็น 5 กระบวนการ คือ 1. แนวคิดการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 2. วิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 3. พันธกิจการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 4. การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 5. วิเคราะห์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 3) แนวทางการบริหารจัดการศาสนศึกษาพระปริยัติธรรมตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (A) Assets Empowerment คือการบริหารทรัพยากรทั้งคน เงิน วัสดุอย่างมีประสิทธิภาพ (C) Community Collaboration คือการส่งเสริมความร่วมมือจากชุมชนรอบวัด (T) Transformative Pedagogy คือการจัดการเรียนการสอนเชิงเปลี่ยนผ่านด้วยเทคโนโลยีดิจิตัลเพื่อความเข้าใจ และ (S) Strategic Governance คือการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์อย่างมีแผน มีระบบ และโปร่งใส สรุปเป็นองค์ความรู้ว่า “ACTS Model’ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในระดับวัดเพื่อวางแผนการบริหาการศาสนศึกษาและระดับนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาเพื่อประเมินคุณภาพศาสนศึกษา

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ศาสนศึกษา, หลัก 4 Ms

Abstract

The objectives of this dissertation were: (1) to study the problems and needs in the administration of Buddhist education based on the 4Ms principle of Buddhist monasteries within the Prawet–Saphansoong, Bangkok, (2) to develop

Buddhist education management according to the 4Ms principle, and (3) to propose administration guidelines for Buddhist education based on the 4Ms principle of Buddhist monasteries within the Prawet–Saphansoong, Bangkok. This qualitative research employed in-depth interviews with 17 key informants as the primary data collection tool.

The findings revealed that 1) problems and needs in Buddhist education administration were influenced by external factors, particularly the increasing materialism in the globalization era, reduced the role of Buddhist monasteries and monks, as well as a decline in monastic education. Existing policies, visions, and missions were ineffective, with decreasing numbers of Bhikkhus and novices, along with unclear practices in personnel, financial, material, and overall management, which limited the development of quality education. 2) The development of Buddhist education administration according to the 4Ms principle requires clarity, appropriateness, and academic accuracy for effective educational administration. The conceptual framework was divided into 5 processes: (1) educational development concepts, (2) vision, (3) mission, (4) development process, and (5) analysis of Buddhist education development. 3) Guidelines for the administration of religious education based on the 4 Ms principle for monasteries in Prawet-Saphansoong, Bangkok, covers 4 key components: (A) Assets Empowerment, which is the efficient management of resources including people, money, and materials. (C) Community Collaboration includes the promotion of cooperation from the communities surrounding the temple, (T) Transformative Pedagogy includes a transitional teaching and learning approach that focuses on a direct understanding of the Dhamma, (S) Strategic Governance includes a strategic management that is planned, systematic, and transparent. This is summarized as the 'ACTS Model' which can be applied for planing religious education management and at the policy level by the National Office of Buddhism to evaluate the quality of religious education.

Keywords: Management, Religious Studies, The 4 Ms principles

บทนำ

พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อย่างกว้างขวางในบัดนี้หมายถึง ความเชื่อ การประพฤติปฏิบัติ และกิจการทั้งหมดของหมู่ชนผู้กล่าวว่าตนนับถือพระพุทธศาสนา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561) ก็คำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเรียกว่าพระสัทธรรม มี 3 อย่างคือ (1) ปริยัติสัทธรรม ได้แก่ พระพุทธพจน์ทั้งปวงที่รวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก (2) ปฏิบัติสัทธรรม ได้แก่ การปฏิบัติตามปริยัติสัทธรรม เพื่อให้บรรลุอริยธรรม เช่น ธุดงค์คุณ 13 ขันธกวัตร 14 มหาวัตร 82 ศีล สมาธิ วิปัสสนา เป็นต้น และ (3) ปฏิเวธสัทธรรม หรืออธิคมสัทธรรม คือ ผลจากการปฏิบัติ ได้แก่ อริยมรรค 4 สามัญญผล 4 และพระนิพพาน ซึ่งได้แก่ โลกุตตรธรรม 9 นั่นเอง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ห่วงโซ่ของพระสัทธรรมทั้งสามนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ปริยัติสัทธรรมเป็นบาทฐานของปฏิบัติสัทธรรม และปฏิบัติสัทธรรมเป็นบาทฐานของปฏิเวธสัทธรรม จึงเห็นได้ว่า การปฏิบัติศาสนานั้น ปริยัติสัทธรรม คือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมสำคัญที่สุด เพราะเมื่อเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้แล้ว ย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติที่เรียกว่า ปฏิเวธได้ตามจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา

ดังเกริ่นไว้แต่แรกว่า คำสอนของพระพุทธศาสนานอกจากหลักความเชื่อแล้วยังมีคติปฏิบัติของหมู่ชนที่นับถือพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งเมื่อจำแนกตามเพศภาวะมี 2 คือ บรรพชิต และคฤหัสถ์ บรรพชิตคือฝ่ายสงฆ์ ซึ่งมีหน้าที่เบื้องต้นโดยตรง ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย คือพระปริยัติธรรม แล้วประพฤติปฏิบัติตาม และในขณะเดียวกันก็มีบทบาทหน้าที่สั่งสอนผู้ไม่ได้เป็นบรรพชิต คือคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน ให้รู้และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วย เพราะฉะนั้นหน้าที่ของพระสงฆ์โดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกระดับต้องบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน อันประกอบด้วย (1) การปกครอง เพื่อความเรียบร้อยดีงาม (2) การศาสนศึกษา (3) การศึกษาสงเคราะห์ (4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (5) การสาธารณูปการ และ(6) การสาธารณสงเคราะห์ (กฎมหาเถรสมาคม, 2541) ในหน้าที่ 6 ประการนี้ มีบทบาทด้านการจัดศาสนศึกษา ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและแผนกบาลีรวมอยู่ด้วย ส่วนการศึกษาสงเคราะห์ คือ การศึกษาทางโลก เช่น การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ (ม.1-ม.6) ไม่บังคับ ขึ้นอยู่กับกำลัง และความสามารถของพระสังฆาธิ

การแต่ละรูป แต่ละแห่งจะดำเนินการ แต่เฉพาะศาสนศึกษาเป็นหลักการสำคัญของการศึกษาพระธรรมวินัยเป็นปริยัติสัทธรรม ซึ่งทุกวัดต้องจัดดำเนินการให้ภิกษุสามเณรในสังกัดได้ศึกษาเล่าเรียน หรืออย่างน้อยต้องส่งเสริมให้ได้มีการเล่าเรียนในสำนักเรียนใกล้เคียงเท่าที่จะเป็นไปได้ งานด้านการศาสนศึกษาจึงมีความสำคัญเพราะพระธรรมวินัยเป็นแกน เป็นเนื้อหาสาระที่ต้องการที่สุด การศึกษาพระธรรมวินัยเป็นงานสำคัญของพระศาสนา เพราะว่าพระศาสนาดำรงอยู่ด้วยพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้วว่า เป็นพระศาสดาแทนพระองค์เมื่อพระองค์เสด็จล่วงลับไป การที่พระภิกษุสงฆ์ และประชาชนจะมีความรู้เรื่องพระธรรมวินัย และรักษาพระธรรมวินัยไว้ได้ ก็ต้องมีการศึกษา เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นฐานแห่งความดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา การศึกษาพระพุทธศาสนานี้ในที่สุดก็เพื่อเข้าถึงตัวธรรม ได้กล่าวแล้วว่าสัจธรรมและจริยธรรม เป็นฐานของวัฒนธรรม วัฒนธรรมจะอยู่ได้ดี และมีความหมาย ต้องมีเนื้อหาสาระ คือ สัจธรรมและจริยธรรม พระพุทธศาสนาเป็นการศึกษาเพื่อเข้าถึงตัวสัจธรรมและจริยธรรมนั้น เพราะฉะนั้น การศึกษาพุทธศาสนาจึงมีความจำเป็น และสำคัญอย่างยิ่งในการสืบสานวัฒนธรรม โดยเฉพาะถ้าศาสนธรรมเสื่อมสูญแล้ว พระสงฆ์ก็ไม่มีหลักในการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ กล่าวคือ เมื่อปริยัติเสื่อมสูญ ปฏิบัติก็เสื่อมสูญ สุดท้ายปฏิเวธก็เสื่อมสูญ

ปัจจุบันการจัดการศึกษาของวัดในเขตกรุงเทพมหานครแต่ละเขต แม้จะมีหลักสูตรและวิธีการวัดผลเป็นแบบอย่างเดียวกัน ซึ่งกำหนดโดยส่วนกลาง คือ แม่กองบาลีสนามหลวงและแม่กองธรรมสนามหลวง แต่การจัดการเรียนการสอน การสนับสนุน และส่งเสริมการศึกษาอาจแตกต่างกัน และไม่เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ทำให้การพัฒนาด้านกิจการคณะสงฆ์ของเขตประเวศ-สะพานสูง ไม่เจริญก้าวหน้า จำนวนผู้เรียนลดลง วัดต่าง ๆ ไม่มีนโยบายและการจัดบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักการจัดการศาสนศึกษาของวัดในเขตประเวศ และเขตสะพานสูง โดยนำกรอบของหลักการบริหาร 4 Ms คือ (1) Man Power-บุคลากร (2) Money-งบประมาณ (3) Material-วัสดุอุปกรณ์ และ (4) Management-การบริหารจัดการมาเป็นโครงสร้างในการบริหารจัดการด้านการศาสนศึกษาของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานครโดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในด้านการบริหารการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและเป็นระบบ สามารถตรวจประเมินได้ตามหลักการบริหารการจัดการสมัยใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อนำเสนอการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัยประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิในการบริหารจัดการศาสนศึกษา เจ้าสำนักเรียน และอาจารย์ผู้สอนสำนักศาสนศึกษาโดยทั่วไป ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์จำนวน 17 รูป/คน และเจ้าสำนักเรียน (เจ้าอาวาส) อาจารย์ผู้สอน และนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตประเวศและเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 แห่ง ซึ่งสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ดังนี้

1. เขตประเวศ ได้แก่ สำนักเรียนวัดกระทุ่มเสือปลา วัดทุ่งลานนา วัดทุ่งเศรษฐี และวัดตะกล่ำ

2. เขตสะพานสูง ได้แก่ สำนักเรียนวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา)

ทั้งนี้ โดยการสัมภาษณ์ (1) เจ้าอาวาส ในฐานะเจ้าสำนักเรียน แห่งละ 1 รูป รวม 5 รูป (2) ครูผู้สอนพระปริยัติธรรม แห่งละ 1 รูป (แผนกธรรม 1 รูป แผนกบาลี 1 รูป) รวม 5 รูป และ (3) นักเรียนพระปริยัติธรรม (แผนกธรรม 1 รูป แผนกบาลี 1 รูป) รวม 7 รูป รวมทั้งสิ้น 17 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ สร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการตามหลัก 4 Ms และกระบวนการเรียนการสอนของ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมของผู้ทรงคุณวุฒิ และสำนักเรียนในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาการดำเนินงานในด้านการบริหารจัดการ และการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง

3. ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลักการบริหารจัดการตามหลัก 4 Ms

4. ศึกษาแบบสอบถามจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้านำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม เพื่อเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

6. ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาอีกครั้ง ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content Validity)

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามและสัมภาษณ์ มี 3 ตอน (ซึ่งผนวกไว้ในท้ายเล่ม) คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าสำนักเรียน ครูผู้สอน และนักเรียน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลักการบริหารจัดการตามหลัก 4 Ms ใน 3 มิติ คือ

1. มิติด้านการบริหารจัดการศาสนศึกษา

2. มิติด้านการสอนของครูอาจารย์พระปริยัติธรรม

3. มิติด้านการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรม

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับอุปสรรค และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้อย่างอิสระ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

ด้านเอกสาร

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. การรวบรวมด้านเอกสารด้านพุทธธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ตลอดจนปกรณ์วิเสส ทั้งฉบับภาษาบาลี และภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาของท่านผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ

2. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ และข้อมูลทางอินเตอร์เน็ต เกี่ยวกับการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms

3. เมื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารเสร็จแล้ว จึงทำการวิเคราะห์ (Analysis) โดยวิเคราะห์การใช้หลักพุทธธรรมสนับสนุนกัน หรือไม่อย่างไร ในมิติของการบริหารจัดการ การเรียนการสอน ของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม

ด้านแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยทำการขอความร่วมมือจากผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ (1) เจ้าสำนักเรียน ครูอาจารย์ และนักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตประเวศ-สะพานสูง จำนวน 5 แห่ง รวม 17 รูป อนุเคราะห์อนุญาตให้ทำการตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์

2. ผู้วิจัยนำหนังสือขออนุญาตนำเสนอต่อผู้ให้สัมภาษณ์

3. นัดหมายการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ควบคู่กับวิเคราะห์หลักการ แนวคิด และทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปประเด็นปัญหาและความต้องการการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ตามลำดับไป

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหา ในการบริหารจัดการศาสนศึกษานั้น พบว่า การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ขาดการดำเนินการในการบริหารบุคคล การบริหารการเงิน การบริหารวัสดุอุปกรณ์ และการจัดการที่ชัดเจนเหมาะกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ พระภิกษุ สามเณร ผู้ศึกษาบาลีขาดวุฒิภาวะในการเลือกใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และมีผู้เรียนลดน้อยลง การศึกษาบาลีขาดแรงจูงใจในชีวิตในอนาคต ปัจจุบันนี้ระบบการศึกษาทางโลกได้เปิดโอกาสทางการศึกษาทุกระดับชั้น ทำให้การศึกษาบาลีกำลังตกอยู่ในภาวะเสี่ยง หากไม่เปลี่ยนแปลงพัฒนารูปแบบการจัดการให้เหมาะสม สภาพปัญหา และอุปสรรค อาจเกิดขึ้นจากโรงเรียนพระปริยัติมีมากเกินไป จากการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง สามารถสรุป คือ 1) ปัญหาสภาพแวดล้อมและสังคม คือ กระแสวัตถุนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ลดลง ทำให้จำนวนพระภิกษุและสามเณรลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ระบบการศึกษาทางโลกที่เปิดกว้างและเข้าถึงง่าย ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในภาวะเสี่ยง 2) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ คือ การจัดการศึกษาขาดการวางแผนที่ชัดเจนใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ การบริหารบุคคล การเงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการโดยรวม ทำให้ไม่สามารถพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพได้ นอกจากนี้ การเรียนการสอนเน้นการท่องจำมากเกินไป ทำให้ผู้เรียนขาดความเข้าใจเชิงลึกและไม่สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ 3) ปัญหาด้านบุคลากร คือ ทั้งเจ้าอาวาส ครูผู้สอน และนักเรียนต่างก็เผชิญกับปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอนที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้ที่จบเปรียญธรรมระดับสูง และครูผู้สอนบางท่านอาจมีความรู้แต่ไม่สามารถอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ 4) ปัญหาด้านผู้เรียน คือ จำนวนผู้เรียนลดลงเนื่องจากมีผู้เข้ามาบวชน้อยลง และนักเรียนขาดแรงจูงใจในการศึกษาบาลีต่อ เพราะเมื่อเรียนจบแล้วไม่มีงานรองรับ นอกจากนี้ ผู้เรียนบางส่วนยังต้องเผชิญกับภาระงานในวัดที่มากเกินไป ทำให้ไม่มีเวลาศึกษา และมีสิ่งรบกวนจากภายนอก เช่น เทคโนโลยีและสื่อโซเชียลมีเดีย 5) ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ ได้แก่ การขาดการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ โดยเฉพาะใน

สำนักเรียนขนาดเล็ก และขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เช่น e-Learning, Wi-Fi หรืออุปกรณ์ไอทีอื่น ๆ รวมถึงขาดแคลนตำราและห้องสมุดสำหรับค้นคว้าเพิ่มเติม

2. ผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนศึกษาด้านพระปริยัติธรรม พบว่า พระสังฆาธิการ มีหน้าที่สำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร เช่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการจัดการศึกษาให้ชัดเจน เหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อประโยชน์แก่การจัดการศึกษา และการทำงานในสำนักเรียน ผู้ดำเนินการควรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจแนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมเพื่อการบูรณาการ หรือการประยุกต์ใช้ข้อมูลพื้นฐาน โดยแบ่งแนวคิดออกเป็น 5 ประการดังนี้ 1) แนวคิดการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมมุ่งเน้นวิชาการทางศาสนาและวิชาสามัญทั่วไป โดยใช้แนวคิดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการจัดหลักสูตรที่เหมาะสมกับวัย รวมถึงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และมีการวัดผลการเรียนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งแบบรายเดือนและรายวัน 2) วิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์เป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนการศึกษา โดยต้องวิเคราะห์จุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค และควรเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา นอกจากนี้ การบริหารจัดการด้านบุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อรองรับการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ 3) พันธกิจการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้แก่ การบริหารจัดการการศึกษาประกอบด้วย การบริหารบุคลากร เช่น เจ้าสำนัก ครูใหญ่ และครูอาจารย์ การบริหารการเงินเพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงาน เช่น ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าตอบแทนครู และทุนการศึกษา และการบริหารวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอและทันสมัย นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมติวเข้มก่อนสอบและประเมินผลการเรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มความเข้าใจให้กับผู้เรียน 4) การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้แก่ แนวทางการพัฒนาการศึกษาเป็นไปตามที่แม่กองบาลีสนามหลวงกำหนด ซึ่งมี 3 ระดับ คือ นักธรรมตรี โท และเอก การบริหารจัดการการศึกษาควรมีระบบที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความสะดวก ประหยัด และคุ้มค่า มีการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาด้วยตนเองและส่งไปเรียนต่อในสำนักเรียนที่มีคุณภาพสูง รวมถึงสนับสนุนทุนการศึกษาอย่างต่อเนื่องไปจนถึงระดับปริญญา และ 5) การวิเคราะห์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม คือ การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรสงฆ์เป็นสิ่ง

สำคัญ โดยจุดแข็งคือการจัดการศึกษาตามพระธรรมวินัยและการพัฒนาที่สอดคล้องกับสังคม ขณะที่จุดอ่อนคือการขาดแคลนบุคลากรและงบประมาณ รวมถึงการขาดการสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมจากภาครัฐ นอกจากนี้ จำนวนผู้เรียนยังขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ที่เข้ามาอุปสมบทในแต่ละปีอีกด้วย

3. ผลการวิจัยเสนอแนวทางการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนศึกษาด้านพระปริยัติธรรม พบว่า พระสังฆาธิการ มีหน้าที่สำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร เช่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการจัดการศึกษาให้ชัดเจน เหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อประโยชน์แก่การจัดการศึกษา และการทำงานในสำนักเรียน ผู้ดำเนินการควรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจแนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมเพื่อการบูรณาการ หรือการประยุกต์ใช้ข้อมูลพื้นฐาน แนวทางการบริหารจัดการศาสนศึกษาของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง ตามหลัก 4 Ms พบว่า การบริหารโดยใช้วิธี 4 M นั้นต้องประกอบด้วย 4 ประการประกอบด้วย 1) Money (การเงิน งบประมาณ) 2) Management (การบริหารจัดการ) 3) Manpower (กำลังคน หรือบุคลากร) และ4) Machinery หรือ Material (เครื่องจักร หรือวัสดุอุปกรณ์) ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดย 1) Money (การเงิน/งบประมาณ) ได้แก่ การบริหารงบประมาณต้องมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ควรมีการวางแผนการเงินล่วงหน้า จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบ และระดมทุนจากแหล่งต่างๆ เช่น เจ้าอาวาส ผู้มีจิตศรัทธา และหน่วยงานรัฐ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการ การจัดทำงบประมาณต้องแยกส่วนที่ใช้เพื่อการศึกษาโดยเฉพาะ และควรจัดสรรทุนการศึกษาหรือเงินสงเคราะห์เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียนและผู้สอน 2) Management (การบริหารจัดการ) ได้แก่ การบริหารจัดการเป็นหัวใจสำคัญในการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรมีการวางแผนและกำหนดนโยบายที่ชัดเจน มีการประชุมเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อนเพื่อนำมาปรับปรุง และมีการติดตามผลการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารควรส่งเสริมการพัฒนาครูผู้สอนให้มีเทคนิคใหม่ๆ โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีในการสอน และควรสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม 3) Manpower (กำลังคน/บุคลากร) คือ บุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร ควรมีการมอบหมายผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน เช่น มอบหมายให้รองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสดูแลงานการศึกษาโดยตรง นอกจากนี้ ต้องมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยส่งครูไปอบรมความรู้และเทคนิคการสอนใหม่ ๆ รวมถึงการนำ

หลักธรรมต่างๆ เช่น หลักพรหมวิหาร 4 และอปริหานิยธรรม มาปรับใช้ในการบริหารเพื่อสร้างความสามัคคีและประสิทธิภาพในการทำงาน 4) Machinery/Material (เครื่องมือ/อุปกรณ์) ได้แก่ การลงทุนในเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน ควรจัดให้มีอาคารเรียนที่เป็นสัดส่วนและมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม รวมถึงจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เพียงพอและทันสมัย เช่น โน้ตบุ๊ก คอมพิวเตอร์ และสื่อการเรียนออนไลน์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น และส่งเสริมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

โดยหลักการทั้งหมดนำมาสรุปสังเคราะห์เป็น “ACTS Model” ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารจัดการศาสนศึกษาที่ครอบคลุมและทันสมัยใน 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (A) Assets Empowerment คือการบริหารทรัพยากรทั้งคน เงิน วัสดุอย่างมีประสิทธิภาพ (C) Community Collaboration คือการส่งเสริมความร่วมมือจากชุมชนรอบวัด (T) Transformative Pedagogy คือการจัดการเรียนการสอนเชิงเปลี่ยนผ่านใช้เทคโนโลยีดิจิตัลช่วยให้เกิดความเข้าใจชัดเจน และ (S) Strategic Governance คือการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์อย่างมีแผน มีระบบ และโปร่งใส

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัด ในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยแบ่งประเด็นการอภิปราย ออกเป็น 3 หัวข้อ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. อภิปรายผลสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหา การประเมินศักยภาพทางยุทธศาสตร์ด้านอุปสรรคเป็นการประเมินปัจจัยภายนอกที่คุกคามต่อการดำเนินการให้ภารกิจขององค์กรไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ จากการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค คือ กระแสวัตถุนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้บทบาทของวัด และพระสงฆ์ลดลง การศึกษาพระปริยัติธรรมก็ลดลง นโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจที่มีอยู่ไม่เกิดผล คือ พระภิกษุสามเณร มีปริมาณลดลงเรื่อย ๆ อาจจะเป็นไปตามยุคสมัยพัฒนา คือ ผู้ปกครองจะไม่นิยมให้บุตรหลานบวชเรียนเพราะทางรัฐมีมาตรการบังคับให้ผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดอีกประการหนึ่ง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ขาดการดำเนินการในการ

บริหารบุคคล การบริหารการเงิน สอดคล้องกับ กีรติ ศรีวิเชียร ได้วิจัยเรื่อง “ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี” ผลการวิจัย พบว่า 1. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ในวิชาบาลีไวยากรณ์เมื่อ วิเคราะห์ด้วยสหสัมพันธ์พหุคูณ ได้แก่ สัดส่วนครูต่อนักเรียน จำนวนวิชาที่สอน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และประสบการณ์การสอน 2. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติต่อวิชาบาลีไวยากรณ์ เมื่อวิเคราะห์ด้วย “สหสัมพันธ์พหุคูณ ได้แก่ ความสนใจในการเรียน และบรรยากาศในชั้นเรียน 3. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลการเรียนรวม เมื่อวิเคราะห์ด้วยสหสัมพันธ์คาโนนิคอลชุดแรก ได้แก่ ความสนใจในการเรียน และบรรยากาศในชั้นเรียน ชุดที่สอง ได้แก่ สัดส่วนครูต่อนักเรียน ระดับการศึกษาทางบาลีของครู พิสัย อายุของนักเรียนในชั้น และค่านิตยภัต และในการปรับปรุงผลการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้ดีขึ้น ควรให้ความสำคัญแก่การพัฒนาความสนใจในการเรียนของนักเรียน และการจัดบรรยากาศในการเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้น (กีรติ ศรีวิเชียร, 2528) และยังสอดคล้องกับพระมหาไกรวรรณ ปุณขันธ์ พบว่า องค์ประกอบผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักเรียน พระปริยัติธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) ภาวะผู้นำ 3) วิสัยทัศน์ 4) คุณธรรมจริยธรรม และ5) การบริหารองค์กร 2. รูปแบบผู้นำเชิงกลยุทธ์ เห็นรูปแบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ ซึ่งมีความเป็นไปได้ถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาด้านการศึกษา (พระมหาไกรวรรณ ปุณขันธ์, 2552) และบุญหนา จิมานัง พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 มีประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับดี เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมกับตัวแปรอิสระ พบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีอายุต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากมีพระสอนศีลธรรมอยู่ในระดับดีเพียงร้อยละ 53.3 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอนศีลธรรม พบว่า ระยะเวลาที่สอนระดับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน จำนวนชั่วโมงสอน จำนวนนักเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนในเชิงบวก (บุญหนา จิมานัง, 2551)

2. อภิปรายผลการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนศึกษา พระสังฆาธิการ มีหน้าที่สำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร เช่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการจัดการศึกษา

ให้ชัดเจน เหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อประโยชน์แก่การจัดการศึกษา และการทำงานในสำนักเรียน ผู้ดำเนินการควรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมเพื่อการบูรณาการ หรือการประยุกต์ใช้ข้อมูลพื้นฐาน โดยแบ่งแนวคิดออกเป็น 5 ประการดังนี้ 1) แนวคิดการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม หมายถึง มีกระบวนการจัดการฝึกฝนอบรมพัฒนาบุคลากรให้ความสำคัญต่อการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ให้รู้หลักธรรมคำสั่งสอนการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา การศึกษาเป็นเครื่องมือการพัฒนาสังคม การพัฒนามนุษย์ หรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอาศัยความเชื่อพื้นฐาน และความรู้ความเข้าใจ คือ ความเชื่อส่งเสริมให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเองมากขึ้น 2) วิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม หมายถึง เป็นขั้นตอนดำเนินงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา โอกาสและอุปสรรคแล้ว วิสัยทัศน์เปรียบเสมือนเป็นเข็มทิศในการปฏิบัติงานในอนาคต การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ หากมีการบริหารจัดการให้บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม และชุมชนมีส่วนร่วม โดยต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป็นขั้นตอนดำเนินงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา โอกาสและอุปสรรคแล้ว วิสัยทัศน์เปรียบเสมือนเป็นเข็มทิศในการปฏิบัติงานในอนาคต การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ หากมีการบริหารจัดการให้บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม และชุมชนมีส่วนร่วม ก็จะช่วยให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ 3) พันธกิจการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม หมายถึง ดำเนินการตามเป้าหมายการจัดการ การบริหารบุคคล หมายถึง บุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการเรียนการสอน เช่น เจ้าสำนักเรียน ครูใหญ่ หรืออาจารย์ใหญ่ และครูอาจารย์ประจำ เป็นต้น สอดคล้องกับพระมหาอำนาจ ปวฑฺฒโน พบว่า 1. สภาพการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันนี้ พระสังฆาธิการได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเพื่อการบูรณาการที่เหมาะสมกับการศึกษาพระปริยัติธรรม ให้มีความสอดคล้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบสำนักเรียน เพื่อส่งเสริมการสร้างทรัพยากรบุคคล คือ พระภิกษุ สามเณร ผู้เป็นศาสนทายาท สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในอนาคต นอกจากนั้น ปัญหาอุปสรรคการจัดการเพื่อการบูรณาการที่ไม่เหมาะสมกับการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันนี้ สาเหตุสำคัญมาจากวิสัยทัศน์ไม่ชัดเจน พันธกิจไม่เหมาะสม กระบวนการจัดการภายในสำนักเรียนไม่ชัดเจน เช่น การบริหารบุคคล (Man) การบริหาร การเงิน (Money) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Materials) และการจัดการ (Management) เป็นต้น 2. การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการ

การศึกษาพระปริยัติธรรม ตามหลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ และการควบคุม เป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นต้น ตามหลักสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา เป็นต้น (พระมหาอำนาจ ปวฑฺฒโน, 2456)

3. อภิปรายผลนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

การอภิปรายผลการวิจัยนี้ จะกล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ดังนี้

จากการทำวิจัยสามารถสรุปในภาพรวมได้ว่า การบริหารโดยใช้วิธี 4 M นั้นต้องประกอบด้วย 4 ประการประกอบด้วย 1) Money (การเงินงบประมาณ) 2) Management (การบริหารจัดการ) 3) Manpower (กำลังคน หรือบุคลากร) และ 4) Machinery หรือ Material (เครื่องจักร หรือวัสดุอุปกรณ์) ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ด้าน Money (การเงินงบประมาณ) การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นสัมฤทธิ์ และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์ จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้ จากบริการมาใช้เป็นบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน สอดคล้องกับ กษมา แสนอ่อน (2562) ได้อธิบายว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึง แผนการใช้เงินงบประมาณเพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยถูกต้องตามระเบียบ มีการจัดทำงบประมาณ จัดทำบัญชี มีการจ่ายเงิน และการควบคุมตรวจสอบทางด้านการเงิน และทรัพย์สิน สอดคล้องกับ ขัตติยา ด้วงสำราญ (2564) อธิบายว่า งบประมาณที่สำนักเรียนได้รับส่วนใหญ่จะมาจากเจ้าอาวาส หรือเจ้าสำนักเรียนเป็นหลัก และเป็นงบประมาณที่มีจำนวนมากที่สุดที่แต่ละสำนักเรียนบาลีจะสามารถรับได้

ด้าน Management (การบริหารจัดการ) การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์ และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยหลัก คือ เงิน บุคคล วัสดุสิ่งของ วิธีการปฏิบัติงาน และคุณธรรมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายอย่างดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างความเจริญมั่นคงกับองค์กรในทุก ๆ ด้าน และการบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้

ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ มีลักษณะการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพราะการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และการเจริญเติบโตของการบริหาร การตรวจสอบคุณภาพของบุคคลากร การเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ สอดคล้องกับ สมชาย ไมตรี (สมชาย ไมตรี, 2549) อธิบายว่า เป็นการศึกษาที่เน้นการสอบวัดผลความรู้หรือที่เรียกว่าสอบธรรมสนามหลวงเป็นหลัก โดยมีแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดสอบพร้อมกันทั่วประเทศ ส่วนการเรียนการสอนนั้น จะอยู่ที่ผู้เรียนหรือแต่ละสำนักเรียนจะดำเนินการโดยมีเจ้าสำนักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการทั้งการเรียนการสอน การจัดการเรื่องสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน ครูผู้สอน ตลอดถึงงบประมาณในการดำเนินการ สำหรับการศึกษาความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น ประเด็นที่ว่าด้วยความคิดเห็นต่อระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม พบว่า โดยภาพรวมแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 68.9 ตอบว่า ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีปัจจุบันยังมีความเหมาะสม อยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อสอบถามในเรื่องการปรับปรุงระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมแล้ว กลับพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่หรือร้อยละ 83.4 มีความเห็นด้วยที่จะให้มีการปรับปรุงระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมแต่ยังขาดการจัดการที่ดี ขาดแคลนบุคลากร ที่มีความเชี่ยวชาญในการสอน ตลอดจนการขาดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการศึกษาที่ทันสมัย พระมหานิกร ฐานุตฺตโร (พระมหานิกร ฐานุตฺตโร (ศรีราช), 2562) ได้อธิบายว่า ด้านเทคโนโลยี ควรมีการสอนระบบทางไกลและออนไลน์เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาจากระยะไกล

ด้าน Manpower (กำลังคน หรือบุคลากร) บุคคล หรือแรงงานมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจการ องค์กรต้องมีคนที่มีทักษะ และความสามารถในการทำงานในระดับที่เหมาะสม การจัดหา และบริหารจัดการแรงงานให้มีความเชี่ยวชาญ สร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์และให้สิ่งสำคัญต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การส่งเสริม และพัฒนาบุคลากร เพื่อให้มีความสามารถในการแข่งขัน สอดคล้องกับ กนกวรรณ โกมลิทธิพงศ์ พบว่า การจัดการมีการกำหนดนโยบายจากเจ้าอาวาส ผู้ดำรงตำแหน่งผู้จัดการโรงเรียน การจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นองค์กรหนึ่งที่มีการบริหารจัดการที่แบ่งเป็นฝ่าย ด้านการเรียนมีครูใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบและตำแหน่งการบริหารจัดการออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ให้ร่วมกันรับผิดชอบงานทั้งหมดในโรงเรียนมีส่วนสำคัญในการบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการเรียนการสอนเป็นไปตาม

หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ จึงทำให้ลักษณะการบริหารงานในโรงเรียนค่อนข้างเป็นทางการ มีรูปแบบโครงสร้างมีผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการคณะกรรมการสถานศึกษา ครูใหญ่ และผู้ช่วยครูใหญ่ แบ่งเป็นการบริหารกิจการของโรงเรียนเป็น 6 ฝ่าย คือ ฝ่ายวิชาการฝ่ายปกครอง ฝ่ายธุรการ ฝ่ายแผนงาน และบริหารงานทั่วไป ฝ่ายบริหาร และฝ่ายทะเบียนและวัดผล (กนกวรรณ โกมลิทธิพงศ์, 2550) บุคลากรสามารถใช้ความรู้ และความสามารถของแต่ละบุคคลให้มากที่สุด เป็นผลให้องค์กรอยู่ในฐานะได้เปรียบทางด้านประสิทธิภาพ โดยได้รับผลงานมากที่สุดจากการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรทุ่มเทในการทำงาน (กนกวรรณ โกมลิทธิพงศ์ , 2550)

ด้าน Machinery หรือ Material (เครื่องจักร หรือวัสดุอุปกรณ์) เครื่องจักร และเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพ และความสามารถในการผลิต การลงทุนในเครื่องจักรที่ทันสมัย และเทคโนโลยีที่ใช้ในกระบวนการผลิต ช่วยลดต้นทุนการผลิต ปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์ และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร สอดคล้องกับ พระมหาประจักษ์ พนาลัย และ นิรุทธ์ วัฒโนภาส (พระมหาประจักษ์ พนาลัย และ นิรุทธ์ วัฒโนภาส, 2563) ได้อธิบายว่า วัสดุอุปกรณ์หรือสื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่จำเป็นในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นอย่างมาก วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนี้จะเป็นตัวกลางช่วยให้นักเรียนรับรู้ แจ่มแจ้งชัดเจนในการเรียนมากขึ้น การบริหารจัดการสำนักเรียนบาลีนี้ ต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการ และทรัพยากรที่มีอยู่ คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ก็จะสามารถทำให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีความมั่นคง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัด ในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยสรุปได้ว่า สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร มีสภาพปัญหา และอุปสรรค การประเมินศักยภาพทางยุทธศาสตร์ด้านอุปสรรคเป็นการประเมินปัจจัยภายนอก ปัญหาอุปสรรค คือ กระแสวัตถุนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ลดลง การศึกษาพระปริยัติธรรมก็ลดลง นโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจที่มีอยู่ไม่เกิดผล คือ พระภิกษุ สามเณร มีปริมาณลดลงเรื่อย ๆ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ขาดการดำเนินการในการบริหารบุคคล การบริหารการเงิน การบริหารวัสดุ

อุปกรณ์ และการจัดการที่ชัดเจนเหมาะกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร การจัดการศึกษาให้ชัดเจน เหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อประโยชน์แก่การจัดการศึกษา ความเข้าใจแนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสม โดยแบ่งแนวคิดออกเป็น 5 กระบวนการ คือ 1) แนวคิดการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 2) วิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 3) พันธกิจการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 4) การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 5) วิเคราะห์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายหรือเชิงปฏิบัติ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการบริหารจัดการศาสนศึกษาตามหลัก 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร เพื่อประโยชน์แก่การจัดการศึกษา และการทำงานในสำนักเรียน ผู้ดำเนินการควรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจแนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมเพื่อการบูรณาการ หรือการประยุกต์ใช้ข้อมูลพื้นฐาน โดยแบ่งแนวคิดออกเป็น 5 ประการดังนี้ 1) แนวคิดการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 2) วิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 3) พันธกิจการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 4) การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม และ5) การวิเคราะห์การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

แนวทางการบริหารจัดการศาสนศึกษา 4 Ms ของวัดในเขตประเวศ-สะพานสูง กรุงเทพมหานคร นี้ เจ้าอาวาส หรือเจ้าสำนักเรียน สามารถนำหลักการบริหารโดยใช้วิธี 4 M คือ 1) Money (การเงินงบประมาณ) จัดสรรงบประมาณอย่างมีแผน และโปร่งใสในการจัดหาอุปกรณ์หรือสื่อการเรียน 2) Management (การบริหารจัดการ) ปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และเปลี่ยนแปลงของสังคม 3) Manpower (กำลังคน หรือบุคลากร) จัดการสรรหา/มอบหมายหน้าที่ให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล และ4) Machinery หรือ Material (เครื่องจักร หรือวัสดุอุปกรณ์) จัดหาเครื่องมือ/อุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยและเหมาะสมกับบริบทโรงเรียนไปใช้บริหารจัดการศาสนศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสรุปเป็นองค์ความรู้คือ ACTS model

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับแต่ละองค์ประกอบของ 4 Ms ทั้งในแง่ของการพัฒนาแนวทางปฏิบัติ การเปรียบเทียบบริบทของสถานศึกษา และการสร้างแบบจำลองที่เหมาะสมกับแต่ละสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ ควรศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการบริหารด้วย 4 Ms กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรทางการศึกษาในการพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การบริหารการศึกษาด้วย 4 Ms มีความยั่งยืน และเกิดประโยชน์สูงสุด

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ โกมลิทธิพงศ์. (2550). การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย. ในพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กษมา แสนอ่อน. (2562). การประเมินความต้องการจำเป็นการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขตตรวจราชการที่ 1. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

กีรติ ศรีวิเชียร. (2528). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. ใน ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

ขัตติยา ด้วงสำราญ. (2564).บริหารความเสี่ยงอย่างไรให้องค์กรไร้วิกฤต. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(1), 340-351.

สมชาย ไมตรี. (2549). การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 31). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กฎมหาเถรสมาคม. ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 2 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และหมวด 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค.

พระมหานิกร ฐานุตฺตโร (ศรีราช). (2562).ประสิทธิผลการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 15. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาประจักษ์ พนาลัย และ นิรุทธ์ วัฒโนภาส. (2563). การเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของพระครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาไกรวรรณ ปุณขันธ์. (2552). ผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสานักเรียนพระปริยัติธรรม. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาอำนาจ ปวฑฺฒโน. (2456). การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญหนา จิมานัง. (2551). การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 9. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การนำเสนอภาพแทนในเพลงลูกทุ่งอีสานยุคใหม่*

THE PRESENTATION OF SEXUAL IMAGES IN MODERN ISAN COUNTRY MUSIC

จารุวัฒน์ สุพิบาล[1], ปวิชญา วินทะไชย[2] และ พีรพงษ์ เคนทรภักดิ์[3]

Jaruwat Suphiban[1], Pawitchaya Winthachai[2] and Peerapong Kenthoraphak[3]

[1-3]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[1-3]Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author's Email: jaruwat.sup@mbu.ac.th

วันที่รับบทความ : 18 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 22 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 24 กันยายน 2568

Received 18 September 2025; Revised 22 September 2025; Accepted 24 September 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน ศึกษาจากบทเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน จำนวน 16 บทเพลง ใช้แนวคิดภาพแทน นำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษา พบว่า ภาพแทนผู้ชายในเพลงลูกทุ่งอีสาน พบจำนวน 4 ภาพแทน ได้แก่ 1. ผู้ชายในฐานะผู้หาเลี้ยงและผู้เสียสละ 2. ผู้ชายผู้ไม่ซื่อสัตย์และไม่น่าไว้วางใจ 3. ผู้ชายผู้มีความเปราะบางทางอารมณ์ 4. ผู้ชายจริงใจที่เจียมตัว ส่วนผลการศึกษาภาพแทนผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พบจำนวน 4 ภาพแทน ได้แก่ 1. ผู้หญิงผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจและเห็นคุณค่าในตนเอง 2. ผู้หญิงที่ไม่ยอมทนต่อการถูกกระทำ 3. ผู้หญิงผู้รักอิสระและท้าทายขนบ 4. ผู้หญิงผู้อ่อนแอและถูกกระทำ

Citation:

*จารุวัฒน์ สุพิบาล, ปวิชญา วินทะไชย และ พีรพงษ์ เคนทรภักดิ์. (2568). การนำเสนอภาพแทนในเพลงลูกทุ่งอีสานยุคใหม่. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 708-729.

Jaruwat Suphiban, Pawitchaya Winthachai and Peerapong Kenthoraphak. (2025). The Presentation Of Sexual Images In Modern Isan Country Music. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 708-729.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

การศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสานแสดงให้เห็นว่า เพลงเหล่านี้นำเสนอภาพแทนทั้งในแง่ที่สอดคล้องกับขนบเดิม และมีภาพแทนบางส่วนแสดงให้ความเป็นคนในสังคมสมัยใหม่ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนสังคมทางวัฒนธรรม จึงทำให้ความเป็นหญิงและความเป็นชายแตกต่างไปจากขนบเดิมด้วย ดังนั้น เพลงลูกอีสานในปัจจุบันจึงไม่ใช่เป็นเพียงสื่อความบันเทิงเท่านั้น หากแต่ยังนำเสนอภาพของผู้คน รวมทั้งความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยด้วยเช่นเดียวกัน

คำสำคัญ : ผู้ชาย, ผู้หญิง, เพลงลูกทุ่งอีสาน

Abstract

This article aims to study the representation of men and women in Isan country music from 2017 to the present. The study is based on 16 Isan country music songs from 2017 to the present. The concept of representation is used. The study results are presented using a descriptive analysis method. This is a qualitative research.

The results of the study found that the representation of men in Isan country songs consisted of 4 representations : 1. A caring and selfless seller man; 2. A dishonest and untrustworthy man; 3. An emotionally fragile man; 4. A modest and sincere man. The results of the study of the representation of women in Isan country music found 4 representations : : 1. A woman who has decision-making power and self-worth; 2. A woman who refuses to be bullied; 3. A woman who loves freedom and challenges convention; 4. A woman who is weak and has been bullied.

A study of the representations of men and women in Isan country songs shows that these songs present both traditional and contemporary representations of men and women in relation to cultural changes. This has also led to differences between femininity and masculinity from traditional norms. Therefore, Isan folk songs today are not only a form of entertainment, but also present images of people and ideas that have changed with the times.

Keywords: Men, Women, Isan country music

บทนำ

เพลงลูกทุ่งอีสานในฐานะปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมสมัยนิยม (Popular Culture) มิได้ดำรงอยู่ในสถานะของสื่อบันเทิงที่ให้ความสุนทรีย์เพียงอย่างเดียว แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ที่สำคัญในการผลิตนำเสนอ และต่อรองความหมายเกี่ยวกับความเป็นตัวตน และวิถีชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอภาพของผู้คนผ่านสื่อที่เป็นบทเพลง กล่าวได้ว่าการนำเสนอเนื้อหาหรือความเป็นบุคคลในบทเพลงนั้น มิใช่การสะท้อนความเป็นจริง (Reflection) ที่เป็นกลาง หากแต่เป็นกระบวนการ “การประกอบสร้างภาพแทน” (Representation) ซึ่งเป็นการคัดเลือก จัดวาง และให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญ เพื่อนำเสนอ “ความจริง” ชุดหนึ่งต่อผู้รับสาร กระบวนการดังกล่าวจึงไม่ใช่สิ่งที่โปร่งใส แต่เป็นพื้นที่ของการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ที่สัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจในสังคมอย่างแยกไม่ออก การนำเสนอภาพต่าง ๆ ที่อยู่ในบทเพลงจึงเป็นการนำเสนอและผลิตซ้ำ ภาพแทนความจริง สอดคล้องกับ พันธกานต์ ทานนท (2559) ที่ศึกษา เรื่อง “การสื่อสารภาพตัวแทนของผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย ตั๊กแตน ชลดา” พบว่า ภาพตัวแทนของผู้หญิงชนบท ในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้อง โดย ตั๊กแตน ชลดา” ส่วนใหญ่นั้นเกิดจากการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมจากพื้นฐานะความเป็นจริง หรือเป็นภาพสะท้อน (reflect) ความเป็นจริงของผู้หญิงชนบทในชีวิตจริงขึ้นมาสู้การรับรู้ของผู้คนในสังคม หรือที่เรียกว่า “การสร้างให้เหมือนจริง”

เพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ.2560 จนปัจจุบันนั้น พบว่า มีการศึกษานำเสนอภาพแทนผู้ชายผู้หญิงในหลากหลายมิติ ทั้งที่เป็นไปตามขนบและเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีทางสังคมสมัยใหม่ ดังเช่นบทเพลง "สิมาฮักหยังตอนนี้" ของ ต่าย อรทัย (2562) ที่มีเนื้อหา ดังต่อไปนี้

“ตอนมีคือบ่รักษา มาไขว่คว้าหยังยามน้องเบิดใจ”
“สิมาฮักมาหวงน้องหยังตอนนี้ ตอนที่น้องลืมอ้ายได้”
บางส่วนจากเพลง "สิมาฮักหยังตอนนี้" ต่าย อรทัย (2562)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “สิมาฮักหยังตอนนี้” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 442,383,885 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” ได้ประกอบสร้าง (Construct) ภาพแทนของผู้หญิงไม่ตามขนบ เป็นผู้หญิงยุคปัจจุบันที่มีความเข้มแข็งและมีอำนาจในการตัดสินใจได้อย่างชัดเจน โดยสามารถวิเคราะห์พบภาพแทนของ

“หญิงผู้มีอำนาจต่อรองและเห็นคุณค่าในตนเอง” ภาพแทนที่เด่นชัดที่สุดในเพลง ผู้หญิงในเพลงไม่ได้อยู่ในสถานะที่รอคอยการกลับมาอย่างอ่อนแอ แต่เป็นผู้ “กำหนดกติกา” และชี้ขาดสถานะความสัมพันธ์อย่างเด็ดขาด อำนาจนี้แสดงออกผ่านการตั้งคำถามเชิงตัดพ้อแต่แฝงด้วยความเด็ดขาด จากเนื้อเพลงที่ว่า “ตอนมีคือบ่รักษา มาไขว่คว้าหยังยามน้องเบิดใจ” ประโยคนี้ไม่ใช่การถามเพื่อต้องการคำตอบ แต่เป็นการประกาศจุดยืน ว่าโอกาสได้หมดลงแล้ว เป็นการปฏิเสธที่ชัดเจนและทรงพลัง

ส่วนอีกเนื้อเพลงที่ว่า "สิมาฮักมาหวงน้องหยังตอนนี้ ตอนที่น้องลืมอ้ายได้" เป็นการตอกย้ำว่าความรู้สึกของฝ่ายชายที่เกิดขึ้นตอนนี้ "ไม่มีความหมาย" อีกต่อไป เพราะเกิดขึ้นผิดเวลา ซึ่งสะท้อนว่าคุณค่าของผู้หญิงไม่ได้ขึ้นอยู่กับการยอมรับของฝ่ายชายอีกต่อไป

“ไม่ชมว่าตัวเองสวย จะชมแมวที่ไหน ขนาดแม่ใช้เด็ดพริก 10 เม็ด
ยังเด็ด 11 เพราะเราเด็ดเกิน หนุ่มไหนชอบก็เชิญจีบเอาเลยจ้า”
บางส่วนของเพลง “บังเอิญมันได้อ่ะ” แอน อรดี (2568)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “บังเอิญมันได้อ่ะ” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 43,506,723 ครั้งในช่อง YouTube “หมอลำใจเกินร้อยofficial” ได้ทลายกรอบภาพแทนของผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งแบบดั้งเดิมที่มักจะอ่อนหวาน ถ่อมตน หรือเจียมตัว แล้วประกอบสร้างภาพแทนของ “หญิงยุคใหม่ผู้ยืนยันคุณค่าในตนเอง” ขึ้นมาแทนที่อย่างสมบูรณ์แบบ โดยมีมิติที่ท้าทายขนบเดิม ภาพแทนของ “หญิงผู้สร้างและประกาศคุณค่าให้ตนเอง” นี่คือการปฏิวัติขนบ “ความถ่อมตน” อย่างสิ้นเชิง ผู้หญิงในเพลงนี้ไม่รอให้ใครมาชม แต่เป็นผู้ “เริ่มต้น” ชื่นชมและให้คุณค่าตัวเองก่อน ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ค่อยพบเห็นในขนบเดิม จากเนื้อหาเพลงที่ตัวอย่าง พบว่า เป็นประโยคที่ปฏิเสธความเจียมตัวอย่างตรงไปตรงมา และประกาศว่าการชื่นชมตัวเองเป็นเรื่องปกติและสมควรทำ

“เป็นหยังเจ้าหญิงต้องรอแค่เจ้าชาย ทั้งที่อสูรกายกะฮักเจ้าหญิงบ่แพ้กัน
เป็นหยังคือแบ่งชนชั้นเฮาแพ้เขาหม่องใด๋ อสูรกายโหดร้ายตนนี้ถ้าเบิ่งดีดีมันกะมีเด้อหัวใจ”
บางส่วนจากเพลง “อสูรกาย” กานต์ ทศน (2563)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “อสูรกาย” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 192,837,610 ครั้งในช่อง YouTube “ลอด ออนเดอะร็อค” เพลง “อสูรกาย” ได้ทลายภาพจำของ “พระเอก” หรือ “ชายชาตรี” ตามขนบเดิมที่ต้องเข้มแข็ง อดทน หรือยอมเสียสละอย่างสง่างาม แล้วประกอบสร้างภาพแทนของ “ชายผู้เปราะบางและตั้งคำถาม”

ขึ้นมาแทนที่ ซึ่งมีมิติที่ท้าทายขนบเดิมอย่างยิ่งยวด จากเนื้อเพลงที่ได้ยกตัวอย่างมา พบว่า เขาไม่ได้ยอมจำนนต่อสถานะที่ต่ำกว่า แต่กำลังเรียกร้องหา “เหตุผล” ของความเหลื่อมล้ำนั้น เขากำลังประท้วงต่อระบบที่ตัดสินคุณค่าของคนจากเปลือกนอกหรือสถานะทางสังคม

“รถบ่มีน้ำมัน อ้ายหาเงินบ่ทัน ขั่นสิขออีแม่กะย้านตั้งแต่เลาฮ้าย
รถบ่มีน้ำมัน บ่แม่นอ้ายเซาฮัก อ้ายคิดฮอดบักคัก แต่มันไปบ่ได้
ปัญหาระดับชาติ น้ำมันจังแม่นแพงหลาย”
บางส่วนจากเพลง “รถบ่มีน้ำมัน” จ๊อบ เสกสันต์ (2562)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “รถบ่มีน้ำมัน” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม162,968,915 ครั้งในช่อง YouTube “Guitar Record Channel” เพลงนี้ได้สั่นคลอนและประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายขึ้นมาใหม่ โดยเปลี่ยนจาก “ชายผู้เป็นที่พึ่ง” หรือ “ชายผู้แข็งแกร่ง” ตามขนบไปสู่ ภาพแทนของ “ชายผู้ไร้กำลังทางเศรษฐกิจและความน่าอับอาย” ซึ่งเป็นภาพที่ท้าทายขนบเดิมในหลายมิติ ภาพแทนของ “ชายผู้ไร้ความสามารถในการเป็นผู้จัดหา” นี่คือการทลายแก่นกลางของ “ความเป็นชาย” ตามขนบที่ผูกโยงคุณค่าของผู้ชายไว้กับความสามารถทางเศรษฐกิจและการเป็นเสาหลักหรือผู้ดูแล จากเนื้อเพลงที่ได้ยกตัวอย่างมา คือ การนำเสนอภาพของผู้ชายที่ล้มเหลวทางเศรษฐกิจอย่างตรงไปตรงมา เขาไม่สามารถแม้แต่จะจัดหา “ปัจจัยพื้นฐาน” เพื่อไปพบคนรักได้ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ตรงกันข้ามกับภาพชายผู้ดูแลปกป้องอย่างสิ้นเชิง

กล่าวได้ว่าการนำเสนอภาพแทนผู้ชายผู้หญิง ในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า ความเป็นผู้หญิงและผู้ชาย เป็นสิ่งประกอบสร้างขึ้นทางสังคม ดังนั้น “ความเป็นชาย” และ “ความเป็นหญิง” ที่ปรากฏในเนื้อเพลงจึงเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นหญิงในเพลงลูกทุ่งนั้น มีมาพอสมควรแล้ว ดังเช่น การศึกษาของรัตนาภรณ์ สวยกลาง (2563) เรื่อง “การสร้างความหมายสัญญะในบทเพลงลูกทุ่งนักร้องหญิง” ผลการศึกษาแสดงให้เห็น กลไกการสร้างภาพแทนทางเพศภาวะในเพลงลูกทุ่งอีสานยุคใหม่โดยใช้ทฤษฎีภาพแทนเป็นแกนกลาง นอกจากนี้ มีการศึกษาของพิชญาวี ทองกลาง และจามจุรี นิศรันต์ (2563) เรื่อง ภาพแทนผัว – เมีย ในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน ผลการศึกษาแสดงให้เห็น ภาพแทนผัว – เมียที่ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นว่าวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสานมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวในการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความคิด ความเชื่อและการประพฤติปฏิบัติตนของผัว – เมียในสังคม อีกทั้งยังมี

การศึกษาของหทัยวรรณ มณีวงษ์ และมารศรี สอทิพย์ เรื่อง ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานในหมอลำกลอน ผลการศึกษาแสดงให้เห็น ภาพแทน ถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของสังคมไทยที่เริ่มจากสังคมชายเป็นใหญ่ คือ สังคมประกอบสร้างภาพแทนที่ผู้ชายจะต้องเข้มแข็ง เป็นผู้นำ มีอำนาจ และเป็นผู้ดูแลปกป้องผู้หญิง แต่ยังไม่พบการศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ “ภาพแทน” ผู้ชายและผู้หญิงที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านตัวบทเนื้อเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน เพื่อแสดงให้เห็นภาพแทนที่ปรากฏในบทเพลงและแสดงให้เห็นว่าเพลงลูกทุ่งอีสานได้ผลิตซ้ำ ตอกย้ำ หรือนำเสนอภาพแทน “ภาพแทน” ผู้ชายและผู้หญิงในปัจจุบันอย่างไร ผู้ศึกษาได้เลือกใช้แนวคิดภาพแทน (Representation) ของ สจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ทั้งนี้ เนื่องจากภาพแทนคือกระบวนการผลิตความหมายผ่านภาษาและระบบสัญญะ เป็นปฏิบัติการทางความหมายที่เชื่อมโยงโลกของแนวคิดกับโลกของภาษาเข้าด้วยกัน ภาพแทนจึงไม่ใช่กระจกเงาที่สะท้อนความจริงภายนอก แต่เป็นกลไกที่สร้างความจริงและความหมายให้แก่สรรพสิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) โดยมี วิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

แหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ได้การคัดเลือกบทเพลงที่มียอดการเข้าชมบนแพลตฟอร์ม YouTube เกิน 1 ล้านครั้งขึ้นไป โดยเลือกเพลงที่มีเนื้อหาปรากฏภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน เป็นบทเพลงลูกทุ่งอีสานจำนวน 16 บทเพลง เรียงตามปีพุทธศักราช ดังนี้

1. เพลง : สันดานเก่า ศิลปิน : กระต่าย พรรณนิภา ผู้ประพันธ์ : ยุ้ย มานะศักดิ์ ปีที่เผยแพร่ : 2561 YouTube : ไพบูลย์ แสงเดือน OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 246,697,601 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

2. เพลง : งานแต่งคนจน ศิลปิน : มนต์แคน แก่นคูน ผู้ประพันธ์ : จอร์น ขวัญชัย ปีที่เผยแพร่ : 2562 YouTube : GRAMMY GOLD OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 256,595,186 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

3. เพลง : บ่ต้องการเศษใจ ศิลปิน : แบม ไพลิน ผู้ประพันธ์ : เนม สาเกตุ ปีที่เผยแพร่ : 2562 YouTube : BLE PATUMRACH จำนวนยอดผู้ชม : 328,145,186 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

4. เพลง : ให้เคอรี่มาส่งได้บ่ ศิลปิน : เบลล์ นิภาดา ผู้ประพันธ์ : จอร์น ขวัญชัย ปีที่เผยแพร่ : 2562 YouTube : เบลล์ นิภาดา OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 244,067,688 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

5. เพลง : ก็มาดิคะ ศิลปิน : ยุ่งยิ่ง กนกนันทน์ feat.Night tingle ผู้ประพันธ์ : แจ็ค ลูกอีสาน ปีที่เผยแพร่ : 2562 YouTube : ยุ่งยิ่ง กนกนันทน์ Channel จำนวนยอดผู้ชม : 227,966,663 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

6. เพลง : สิมาฮักหยังตอนนี้ ศิลปิน : ต่าย อรทัย ผู้ประพันธ์ : เจี๊ยบ นิสา ปีที่เผยแพร่ : 2562 YouTube : GRAMMY GOLD OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 442,033,036 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

7. เพลง : รถบ่มีน้ำมัน ศิลปิน : จ๊อบ เสกสันต์ ผู้ประพันธ์ : เจี๊ยบ นิสา ปีที่เผยแพร่ : 2562 YouTube : GRAMMY GOLD OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 162,968,915 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

8. เพลง : อสูรกาย ศิลปิน : กานต์ ทศน ผู้ประพันธ์: กี้ พงษ์ศักดิ์ ปีที่เผยแพร่ : 2563 YouTube : ลอด ออนเดอะร็อค จำนวนยอดผู้ชม : 192,837,610 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

9. เพลง : อ้ายมาส่งทาง ศิลปิน : มนต์แคน แก่นคูน ผู้ประพันธ์ : เจ อาร์ นาเหนือ ปีที่เผยแพร่ : 2563 YouTube : GRAMMY GOLD OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 151,030,902 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

10. เพลง : เจ็บสำฟ้า ศิลปิน : เน็ค นฤพล ผู้ประพันธ์ : ปิงปอง พงษ์อนันต์ ปีที่เผยแพร่ : 2564 YouTube : GRAMMY GOLD OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 56,309,947 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

11. เพลง : ห้ามตั๋ว ศิลปิน : มีนตรา อินทิรา ผู้ประพันธ์ : ภานุวัฒน์ วิเศษวงษา ปีที่เผยแพร่ : 2564 YouTube : GRAMMY GOLD OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 94,834,080 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

12. เพลง : เสาหลักของบ้าน แรงงานของนาย ศิลปิน : เบียร์ พร้อมพงษ์ ผู้ประพันธ์ : สลา คุณวุฒิ ปีที่เผยแพร่ : 2565 YouTube : GRAMMY GOLD OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 51,242,891 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

13. เพลง : บักคนซั่ว ศิลปิน : ทิดแอม ผู้ประพันธ์ : บุ๊ค ศภกาญจน์ ปีที่เผยแพร่ : 2566 YouTube : บังเอิญ มิวสิค จำนวนยอดผู้ชม : 168,305,551 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

14. เพลง : จื่อบ่ ศิลปิน : ก้านตอง ทุ่งเงิน ผู้ประพันธ์ : ลูกโด่ง ห้าร้อยตัน ปีที่เผยแพร่ : 2567 YouTube : GRAMMY GOLD OFFICIAL จำนวนยอดผู้ชม : 255,060,186 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

15. เพลง : สวยขยี้ใจ ศิลปิน : บ่าวบุ๊ค x ทิดแอม x คำมอส ผู้ประพันธ์ : บุ๊ค ศุภกาญจน์ ปีที่เผยแพร่ : 2567 YouTube : บังเอิญ มิวสิค จำนวนยอดผู้ชม : 168,250,525 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

16. เพลง : บังเอิญมันได้อ่ะ ศิลปิน : แอน อรดี ผู้ประพันธ์ : บอย เขมราฐ ปีที่เผยแพร่ : 2568 YouTube : หมอลำใจเกินร้อยofficial จำนวนยอดผู้ชม : 43,059,373 ล้านวิว (ข้อมูล ณ 10 กรกฎาคม 2568)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแนวคิดภาพแทน (Representation) สจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์คือบทเพลงที่มียอดการเข้าชมบนแพลตฟอร์ม YouTube เกิน 1 ล้านครั้งขึ้นไป เป็นบทเพลงลูกทุ่งอีสาน จำนวน 16

บทเพลง เพื่อศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิง โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ วิเคราะห์ศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน โดยใช้แนวคิดเรื่อง แนวคิดภาพแทน (Representation) สจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall)

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมและค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของพันธกานต์ ทานนท์ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารภาพตัวแทนของผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย ตั๊กแตน ชลดา” ผลการวิจัยพบว่า เพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย ตั๊กแตน ชลดา มีการสร้างความหมายต่อผู้หญิงชนบทให้เป็นภาพตัวแทนของความยากจน ความลำบาก ระดับการศึกษาต่ำ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ เป็นแรงงานราคาถูก และมีอำนาจการต่อรองน้อย แต่สิ่งที่เป็นคุณค่า (Value) หรือแรงเล็กกันที่เป็นกลยุทธ์สำคัญในการาตัวรอดขอดจอผู้หญิงหนึ่งนี้ คือ ความอดคทน ความขยัน ความประหยัด รวมทั้งผู้หญิงชนบทยังคงยืนหยัดต่อสู้ชีวิตด้วย “ความหวัง” และในส่วนส่อนของผู้หญิงชนบทในชีวิตจริงนั้น ส่วนใหญ่จะถอดรหัสด้วยจุดยืนเดียวกันกับผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้อง โดย ตั๊กแตน ชลดา หรือที่เรียกว่า Preferred reading แสดงให้เห็นว่า ภาพตัวแทนของผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย ตั๊กแตน ชลดา ส่วนใหญ่นั้นเกิดจากการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมจากพื้นฐานความเป็นจริง หรือเป็นภาพสะท้อน (reflect) ความเป็นจริงของผู้หญิงชนบทในชีวิตจริงขึ้นมาสู่การรับรู้ของผู้คนในสังคม หรือที่เรียกว่า "การสร้างให้เหมือนจริง" โดยที่กลุ่มตัวอย่างผู้หญิงชนบทในชีวิตจริงเหล่านี้สามารถบ่งชี้ตัวเอง (Identify) กับเนื้อหาหรือตัวบท (Text) ในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย ตั๊กแตน ชลดา ได้นั่นเอง

นอกจากนี้ มีการวิจัยของหทัยวรรณ มณีวงษ์, มารศรี สอทิพย์ (2563) ได้ศึกษา เรื่อง “ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานในหมอลำกลอน” ผลการวิจัยพบว่า ภาพ

แทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานที่ปรากฏ ได้แก่ ภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ ภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำ ภาพแทน ความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ และภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำซึ่งภาพแทนดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของสังคมไทยที่เริ่มจากสังคมชายเป็นใหญ่ คือ สังคมประกอบสร้างภาพแทนที่ผู้ชายจะต้องเข้มแข็ง เป็นผู้นำ มีอำนาจและเป็นผู้ดูแลปกป้องผู้หญิง เมื่ออุตสาหกรรม มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเกิดการเรียกร้องสิทธิสตรี ทำให้บทบาทและอำนาจของผู้ชายลดลง โดยสามารถแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวเองได้อย่างเปิดเผย สามารถอ่อนแอหรือเข้มแข็งได้ตามสถานการณ์ ในขณะที่ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทในสังคมมากขึ้น อีกทั้งยังมีสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจนนำไปสู่การพยายาม แสดงออกซึ่งอำนาจของตน

ดังกล่าวมาข้างต้น ในปีถัดมา พ.ศ. 2564 ผู้วิจัยได้พบการวิจัยของครองขวัญ สิริ, พงศ์ศักดิ์ รัตนวงศ์. (2564) ได้ศึกษา เรื่อง “ภาพแทนผู้หญิงข้ามเพศในเพลงลูกทุ่งไทยอีสาน” ได้แสดงให้เห็นว่า งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาภาพแทนของผู้หญิงข้ามเพศที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทยอีสานผ่านทางกลวิธีทางภาษาและภาพแทนดังกล่าวสะท้อนสังคมไทยอย่างไร โดยผู้วิจัยใช้กรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Fairclough, 1995) และทฤษฎีภาพแทน (Hall, 1997) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล เพลงลูกทุ่งอีสานที่มีคำบ่งชี้ผู้หญิงข้ามเพศหรือ “กะเทย” ในชื่อเพลงหรือเนื้อร้องทั้งหมด 24 เพลงจะถูกนำมาศึกษาในงานวิจัย ชิ้นนี้ ผลการวิจัยพบว่าภาพแทนของผู้หญิงข้ามเพศที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งอีสานแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ผู้หญิงข้ามเพศไม่ได้รับการยอมรับในสังคม 2) ผู้หญิงข้ามเพศถูกปฏิเสธว่าเป็นผู้หญิง 3) ผู้หญิงข้ามเพศเป็นตัวตลก 4) ผู้หญิงข้ามเพศไม่สามารถมีความรักที่แท้จริงได้ 5) ผู้หญิงข้ามเพศมีความหลากหลายในกลุ่มของตนเอง นอกจากนี้ กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการประกอบสร้างภาพแทนผู้หญิงข้ามเพศในเพลงมีทั้งหมด 7 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้คำอุปมา การอ้างถึง ประโยคกรรม การใช้มูลบท และการปฏิเสธ สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยเล็งเห็นคือภาพแทนของผู้หญิงข้ามเพศที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งอีสานนั้นเป็นไปในแง่ลบและเป็นภาพเหมารวมซึ่งอาจส่งผลให้คนไทยมีความคิดกลัวหรือรังเกียจคนข้ามเพศและมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับกลุ่มผู้หญิงข้ามเพศ

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าภาพแทนทางเพศในเพลงลูกทุ่งอีสานมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ภาพผู้หญิงชนบทที่อดทนต่อสู้, การเปลี่ยนแปลงอำนาจ

ต่อรองระหว่างชาย-หญิง ไปจนถึงการนำเสนอภาพเหมารวมของผู้มีความหลากหลายทางเพศ อย่างไรก็ตาม ยังคงมี ช่องว่างในการศึกษา (Research Gap) ที่สำคัญ คือยังไม่มีการศึกษาที่สังเคราะห์ภาพรวมของ “ผู้ชาย” และ “ผู้หญิง” ในเพลงลูกทุ่งอีสานกระแสหลักอย่างครอบคลุมใน ช่วงเวลาปัจจุบัน (พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน) ซึ่งเป็นยุคที่สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์มีบทบาทอย่างสูงในการสร้างความนิยมและเผยแพร่เนื้อหา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัยในหัวข้อ เรื่อง “ภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจว่า ในยุคสมัยปัจจุบันที่บทบาททางเพศมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื้อเพลงลูกทุ่งอีสานยอดนิยมได้นำเสนอหรือ “สร้าง” ภาพของผู้ชายและผู้หญิงไว้อย่างไร เพื่อให้เห็นภาพสะท้อนทัศนคติ ค่านิยม และพลวัตทางเพศภาวะของสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

จากเนื้อเพลงลูกทุ่งอีสานยอดนิยมจำนวน 16 บทเพลง สามารถวิเคราะห์ภาพแทน โดยผลการศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ ภาพแทนผู้ชายและภาพแทนผู้หญิง ดังนี้

1. ภาพแทนผู้ชาย ภาพแทนผู้ชายที่ปรากฏในบทเพลง สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท ดังนี้

1.1 ผู้ชายในฐานะผู้หาเลี้ยงและผู้เสียสละ

ผู้ชายในฐานะผู้หาเลี้ยงและผู้เสียสละ หมายถึง ผู้ชายที่มีความรับผิดชอบและความแข็งแกร่งของผู้ชายแต่ในยุคสมัยใหม่ที่ความหลากหลายของครอบครัวมีมากขึ้น บทบาทของผู้ชายจึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเป็นผู้หาเลี้ยงและผู้เสียสละเพียงอย่างเดียว แต่ยังสามารถเป็นคู่ชีวิตที่แบ่งปันหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกับผู้หญิงได้อย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ให้จำอ้ายในนามผู้มาส่งทาง ได้มาสู้เคียงข้างเพียงแค่ผ่าน
สิบ่คืดต่อไปหลายกว่านั้นให้เจ้าพ้อทางใหม่ ฮักเพินสาเด้อนาง มื้อนี่เบิ่ดหน้าที่ของอ้าย
ส่งทางย่างใหม่กับคนใหม่ที่บ่แม่นอ้าย”
บางส่วนของเพลง “อ้ายมาส่งทาง” มนต์แคน แก่นคูน (2563)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “อ้ายมาส่งทาง” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 151,030,902 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” ได้ประกอบสร้าง ภาพแทนของ “ชายผู้เสียสละ” ตามขนบซึ่งเป็นภาพแทนเชิงบวกในอุดมคติตามขนบธรรมเนียมไทย-อีสานอย่างเข้มข้น โดยภาพแทนนี้ถูกสร้างขึ้นผ่านกลไกต่าง ๆ ในเนื้อเพลง ภาพแทนของ “ชายผู้เสียสละเพื่อความสุขของคนรัก” เพลงนี้ได้ นำเสนอภาพของผู้ชายที่เสียสละความสุขของตนเองเพื่อความสุขของผู้หญิง โดยเปลี่ยนบทบาทของตัวเองจาก “คนรัก” ไปเป็น “ผู้สนับสนุน” ความสุขของฝ่ายหญิง แม้ว่านั่นจะหมายถึงความเจ็บปวดของตนเอง จากเนื้อเพลงที่ได้ยกตัวอย่างมา คือการอวยพรให้คนรักไปมีความสุขกับคนอื่นพร้อมกับประกาศว่า “หน้าที่” ของตนในฐานะคนรักและผู้ดูแลฝ่ายหญิงได้สิ้นสุดลงแล้ว การใช้คำว่า “หน้าที่” เป็นการให้เกียรติความสัมพันธ์ที่ผ่านมาว่าคือสิ่งที่มีคุณค่าและมีความรับผิดชอบไม่ใช่เรื่องฉาบฉวย

“เจ้านายครับ อย่าสิด่าผมหลายเด้อครับ
อีหลีแล้วผมกะยอมรับ ว่าผมมันอาภัพความรู้
ปริญญากะบ่มีนำเพิ่น อาศัยกูเกิ้ลกับยูทูปเป็นครู
ออกจากบ้านมาลุยมาสู้ กะมาแบบบักแหมบโสตาย”

บางส่วนของเพลง ฎเสาหลักของบ้าน แรงงานของนาย” เบียร์ พร้อมพงษ์ (2565)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “เสาหลักของบ้าน แรงงานของนาย” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 51,242,891 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” ได้ประกอบสร้างภาพแทนของ “ชายผู้เสียสละและผู้หาเลี้ยงครอบครัว” ภาพแทนผู้ชายตามขนบผู้หาวิถีชีวิตในเพลง “แรงงานของนาย” สามารถตอกย้ำและผลิตซ้ำความเป็นผู้ชายตามขนบ จากเนื้อเพลงที่ได้ยกตัวอย่างมา ถึงแม้ว่าผู้ชายคนนี้ความรู้ไม่มากนักไม่ถึงระดับปริญญา แต่มีความเป็นนักสู้และผู้เสียสละหาเลี้ยงครอบครัว

1.2 ผู้ชายผู้ไม่ซื่อสัตย์และไม่น่าไว้วางใจ

ผู้ชายผู้ไม่ซื่อสัตย์และไม่น่าไว้วางใจ หมายถึง ผู้ชายที่มีพฤติกรรมหรือนิสัยที่บ่อนทำลายความเชื่อใจในความสัมพันธ์ พฤติกรรมเหล่านี้อาจเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งอาจนำไปสู่ความเจ็บปวดและความไม่มั่นคงในจิตใจของอีกฝ่าย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เห็นผู้สาวงาม ๆ อย่าแนมอย่าคึดนำได๊
อย่า อย่า อย่าเด้อ อย่าเทียวเมนต์เทียวไลก์ โพสต์ไผไปทั่วทีปหนา
อย่า อย่า อย่าเด้อ ฮู้อยู่ตั๋วใจเฮา บ่ดีคือจั่งหน้าตา
อย่า อย่า อย่าเด้อ ฮักแต่เฮาคนเดียว กะพอแล้วล่ะเด้อ
อย่าคิดอย่าคึดตั๋วกัน บ่ชั่นตายแท้ล่ะเธอ”

บางส่วนของเพลง “ห้ามตั๋ว” มีนตรา อินทิรา Feat. OG-ANIC (2564)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเพลง “ห้ามตั๋ว” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 94,834,080 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” ได้ประกอบสร้างภาพแทนของ “ชายผู้ไม่ซื่อสัตย์และไม่น่าไว้วางใจ” สาเหตุนั้นคือรูปลักษณ์ของผู้หญิงที่ทำให้ส่งผลทำให้ผู้ชายที่เป็นคนรัก ในเนื้อเพลงถึงแม้ว่าจะเป็นเพลงที่ร้องโดยนักร้องหญิง แต่เป็นเพลงที่แสดงให้เห็นภาพเห็นของผู้ชายที่อาจไม่ซื่อสัตย์ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ชายในเพลงอาจแอบมองผู้หญิงอื่นที่มีความงามและได้แสดงความคิดเห็นและกดไลก์ในโพสต์บนโลกออนไลน์ของผู้หญิงหลายคน อันนำมาสู่ความไม่น่าไว้วางใจของคนรักและฝ่ายหญิงก็ได้ห้ามว่าอย่าคิดหลอกลวงกัน มิฉะนั้นก็จะต้องถูกฝ่ายหญิงจัดการ

“บ่แม่นขอทาน เฮาบ่ต้องการเศษใจ เก็บเอาคืนไป คั่นให้มาพอก่ำก่า
บ่แม่นคนดีแต่กะเลือกอยู่ดอกหว่า อย่าสิมาทำท่า คั่นบ่เคยฮักกันเลย”

บางส่วนของเพลง “บ่ต้องการเศษใจ” แบม ไพลิน (2562)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเพลง “บ่ต้องการเศษใจ” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 328,145,186 ครั้งในช่อง YouTube “BLE PATUMRACH” ได้ประกอบสร้าง ภาพแทนของ “ชายผู้ไม่ซื่อสัตย์และไม่น่าไว้วางใจ” เนื้อเพลงได้แสดงเป็นนัยว่า ผู้ชายไม่ได้ให้ใจแก่ผู้หญิงเต็มที่ แต่ให้มาเพียงเศษใจเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า เป็นความรักแบบเผื่อเลือก ผู้หญิงในเพลงได้เปรียบตัวเองว่าไม่ใช่ “ขอทาน” ที่ยอมรับเศษใจของผู้ชาย แสดงว่า ผู้ชายไม่ได้ให้ความรักที่แท้จริง แต่เป็นของเหลือที่ให้ผู้หญิง ท้ายที่สุดผู้หญิงในเพลงจึงปฏิเสธความรักจากผู้ชาย

1.3 ผู้ชายผู้มีความเปราะบางทางอารมณ์

ผู้ชายผู้มีความเปราะบางทางอารมณ์ หมายถึง ผู้ชายที่กล้าแสดงความรู้สึกและความอ่อนไหวภายในใจออกมาได้อย่างเปิดเผย ในสังคมที่มักจะคาดหวังให้ผู้ชายแข็งแกร่ง ไม่แสดงความอ่อนแอ การที่ผู้ชายสามารถแสดงความเปราะบางทางอารมณ์ได้ถือเป็นเรื่องที่น่าชื่นชม

เพราะนั่นแสดงถึงความกล้าหาญและความเข้มแข็งจากภายใน ไม่ใช่ความอ่อนแอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เส้นทางเพิ่นให้เฮาหยุดฮักไว้ส่ำนี้ โชคดีเด้อหล่าเมื่อเจ้าตัดสินใจ
อ้ายสิคึดว่าเป็นฝันร้ายเข้ามาแล้วมันต้องผ่านไป เพราะว่าฮักมันไปบ่ได้สุดท้ายก็ต้องจบ
บุญที่ฮ่วมกันมาแต่ชาติก่อน แค่มาพบกะเสียเจ้าไป ต้องสละคำว่าตลอดไปอ้ายยอม”
บางส่วนของเพลง “อ้ายมาส่งทาง” มนต์แคน แก่นคูน (2563)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “อ้ายมาส่งทาง” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 151,030,902 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” ได้ประกอบสร้างภาพแทนของ “ผู้ชายผู้มีความเปราะบางทางอารมณ์” เป็นผู้ชายที่ผิดหวังในเรื่องความรักเนื่องจากผู้หญิงตัดสินหยุดความสัมพันธ์ไว้เพียงเท่านี้ เป็นภาพแทนของผู้ชายที่ความเปราะบางทางอารมณ์ รู้สึกผิดหวังและสูญเสียราวกับตกอยู่ในฝันร้าย

“ขอให้ซุมหมู่เจ้าอยู่แดงมีฮี แสดงความยินดีเป็นเที่อสุดท้าย แม่นอ้ายสิเกียกขี้ดิน
ให้กลั้นปานได๋เจ้าคงบ่กลับมาแล้วกะขอให้ซุมหมู่เจ้าได้เป็นคู่ครอง เป็นกิ่งทองใบหยกคู่แก้ว
อาจสิมีน้ำตาอีกโดนอยู่แหล่วกะแนวเจ็บส่ำฟ้า”
บางส่วนของเพลง “เจ็บส่ำฟ้า” เน็ค นฤพล (2564)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “เจ็บส่ำฟ้า” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 56,309,947 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” ได้ประกอบสร้างภาพแทนของ “ผู้ชายผู้มีความเปราะบางทางอารมณ์” ผู้ชายในเนื้อเพลงแสดงความเจ็บปวดอย่างรุนแรงเท่าฟ้า เมื่อต้องเสียคนรักไม่ให้กับคนอื่น เป็นคู่ครองไปให้กับคนอื่นที่มีความเหมาะสมมากกว่า ภาพแทนของผู้ชายในบทเพลงแตกต่างจากขนบแบบเดิมที่เห็นว่า “ชายอกสามศอก” ต้องอดทนและเก็บงำความรู้สึก แต่กลายเป็นผู้ชายที่มีความเปราะบางทางอารมณ์ และอวยพรให้คนรักให้ไปดีถึงแม้จะร้องไห้ไปอีกนาน

1.4 ผู้ชายจริงใจที่เจียมตัว

ผู้ชายจริงใจที่เจียมตัว หมายถึง ผู้ชายน่าเชื่อถือและเป็นที่รักของคนรอบข้าง เพราะความสัมพันธ์ที่พวกเขาสร้างขึ้นนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงใจและความเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ใช่บนภาพลักษณ์ที่ฉาบฉวย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ยอดดวงใจได้โปรดรับรักพี่ ได้ไหม พี่จะขอสัญญาจะรักแก้วตาจนชีพมลาย
ให้เธอเป็นคนสุดท้ายไม่มีลูกไม้หลอกหนาคนดี”

บางส่วนของเพลง “สวยขยี้ใจ” บ่าวบุ๊ค x ทิดแอม x คำมอส (2567)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “สวยขยี้ใจ” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 168,250,525 ครั้งในช่อง YouTube “บังเอิญ มิวสิค” เพลงนี้ได้ประกอบสร้างภาพแทนตามขนบของผู้ชาย ผู้ชายที่ปรากฏในเพลงนั้นเป็นคนที่จริงใจและเจียมตัว ภาพแทนในเพลงจึงเป็น “ชายผู้ให้คำมั่นสัญญาและเป็นที่พึ่ง” เป็นการรับประกันความซื่อสัตย์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและยืนยันว่าเขาคือ “รักแท้” ที่จะมาดูแลเธอ

“บักคนชั่วจั่งอ้าย มันเอาเหล้ายาปลาปิ้งเป็นใหญ่ มันบ่เหมาะกับไผไคแนแต่ไปเลาะหาเซ็นเหล้า
บักคนชั่วจั่งอ้าย ผู้ใดสิตาบอดปวงมาเอา กะเป็นขี้ข้าเขาเหล้าเซ็นเขาไว้บ่ทันจ่าย”

บางส่วนของเพลง “บักคนชั่ว” ทิดแอม (2566)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “บักคนชั่ว” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 168,305,551 ครั้งในช่อง YouTube “บังเอิญ มิวสิค” เพลงนี้ได้ประกอบสร้างภาพแทนตามขนบของ "ผู้ชายจริงใจที่เจียมตัว” “บักคนชั่ว” แสดงให้เห็นว่า ตนเองเป็นคนที่ผู้หญิงไม่สนใจ เป็นคนไม่เอาไหนหรือนิยาม ตนเองว่า “เป็นขี้ข้าเขา” แสดงให้เห็นว่า ความเจียมตัวในสถานฐานะของตนเองและยอมรับกับความต่ำต้อยของตนเอง ซึ่งทำให้ไม่มีคนรัก

2. ภาพแทนผู้หญิง ภาพแทนผู้หญิงที่ปรากฏในบทเพลง สามารถจำแนกได้ ดังนี้

2.1 ผู้หญิงผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจและเห็นคุณค่าในตนเอง

ผู้หญิงผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจและเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง ผู้หญิงที่มีความสามารถและความมั่นใจในการกำหนดทิศทางชีวิตของตัวเอง และตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงของตัวเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ปกติกะเป็นคนเงียบ ๆ นั่งพับเพียบคือผ้าพับไว้ เป็นสาวสไตล์กุลสตรี
แต่มื้อนี่อดใจบ่อยู่ได้มาเห็นผู้บ่าวรูปหล่อ คือคักแท้หนอ ติดต่อให้แน่”

บางส่วนจากเพลง “ให้เคอรี่มาส่งได้บ่” เบลล์ นิภาดา (2562)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “ให้เคอรี่มาส่งได้บ่” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 244,067,688 ครั้งในช่อง YouTube “เบลล์ นิภาดา OFFICIAL” เพลงนี้ได้สร้างภาพแทนตามขนบของ “กุลสตรีผู้แตกต่างจากขนบดั้งเดิม” ผู้หญิงในเพลงไม่ได้ปฏิเสธความเป็นกุลสตรี แต่กลับยอมรับว่านั่นคือ "ตัวตนปกติ" ของเธอ อย่างไรก็ตามเมื่อได้พบกับผู้ชายหน้าตาดีที่ตนเองสนใจก็ได้เปลี่ยนแปลงตนเอง ด้วยเห็นว่าตนเองมีคุณค่า จึงได้ตัดสินใจ

เป็นคนที่ติดต่อสานสัมพันธ์กับผู้ชายก่อน การกระทำที่กล้า ในเพลงจึงไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง แต่เป็นเพียง พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติชั่วคราว เพราะมีสิ่งเร้าที่รุนแรงมากระตุ้น

“ดนแล้วเนาะที่เฮาเป็นแฟนกัน แต่อ้ายนั้นกะทันได้มีอิหยังเลย
ผ่านฮ้อน ผ่านหนาว กับเรื่องราวที่คุ้นเคย จนมาฮอดมื้อลงเอยได้แต่งงานกัน
ถึงบ่มีเงินทอง ของหมั้นเป็นแสนเป็นล้าน ถึงบ่ได้จัดงานโต๊ะจีนใหญ่โต
บ่ได้ใส่ชุดโก้หรูหรา กะบ่สำคัญเท่าเฮาฮักกันดอกหัวใจ”

บางส่วนจากเพลง “งานแต่งคนจน” มนต์แคน แก่นคูน (2562)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “งานแต่งคนจน” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 256,595,186 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” เพลงนี้ได้ประกอบสร้างภาพแทนตามขนบของ “ผู้หญิงผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจและเห็นคุณค่าในตนเอง” ถึงแม้ว่าเพลงนี้จะนำเสนอโดยนักร้องชายแต่ก็แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงในเพลงนั้นเป็นคนที่ผ่านอุปสรรคมาด้วยกัน แต่ผู้หญิงก็ตัดสินใจเลือกผู้ชายคนนี้ตั้งแต่ยังไม่มีเงินทองจนกระทั่งแต่งงานกัน แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นฝ่ายเลือกคนรักมากกว่าทรัพย์สินเงินทอง

2.2 ผู้หญิงที่ไม่ยอมทนต่อการถูกกระทำ

ผู้หญิงที่ไม่ยอมทนต่อการถูกกระทำ หมายถึง ผู้หญิงที่มีความกล้าหาญที่จะยืนหยัดเพื่อตนเองและไม่ยอมรับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือการถูกทำร้ายในรูปแบบใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางร่างกาย จิตใจ หรือวาจา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“น้องกะหลงเชื่อใจอ้ายตั้งโดนตั้งนาน พึ่งสิฮู้อ้ายมีชู้จนผู้คนกล่าวขาน
คนบ่มีจรรยาบรรณบ่ถือซาหัวมัน <u>สิถือว่าเป็นทาน</u>
<u>ความฮักมันกินบ่ได้คือข้าว</u> กะฮู้ว่าฮักคนผิดชีวิตสิชิบหาย
อย่าไปคึดเสียดายพวกผู้ชายพันธุ์นี่”

บางส่วนจากเพลง “สันดานเก่า” กระต่าย พรรณนิภา (2561)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “สันดานเก่า” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 246,697,601 ครั้งในช่อง YouTube “ไพบูลย์ แสงเดือน OFFICIAL” เพลงนี้ได้ประกอบสร้างภาพแทน “ผู้หญิงที่ไม่ยอมทนต่อการถูกกระทำ” ยึดมั่นในคุณค่าในตนเองและเด็ดขาด ภาพแทนในเพลง "สันดานเก่า" คือ ภาพของผู้หญิงยุคใหม่ยอมทนและเห็นคุณค่าในความเป็นตนเองของเธอ ปฏิเสธการถูกนอกใจและการถูกทิ้ง จากเนื้อเพลง

ที่ได้ยกตัวอย่างมา แสดงถึงความไม่เสียดายผู้ชายที่ไม่ดีและแสดงให้เห็นว่าความรักไม่สำคัญที่สุดในชีวิต ดังที่บอกไว้ว่า “ความฮักมันกินบ่ได้คือข้าว”

“ตอนมีคือบ่รักษา มาไขว่คว้าหยังยามน้องเบิดใจ
อ้ายถิ่มน้องแล้วไปมีผู้ใหม่ น้องกะทำใจคนเดียว ลืมอ้าย
สิมาฮักมาหวงน้องหยังตอนนี้ ตอนที่น้องลืมอ้ายได้
เป็นหยังตอนมีจังบ่ใส่ใจ มาฮู้ค่าฮักที่ให้ตอนน้องเบิดใจแล้ว”
บางส่วนจากเพลง “สิมาฮักหยังตอนนี้” ต่าย อรทัย (2562)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “สิมาฮักหยังตอนนี้” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 442,033,036 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” เพลงนี้ได้ประกอบสร้างภาพแทน “ผู้หญิงที่ไม่ยอมทนต่อการถูกกระทำ” ผู้หญิงที่อยู่ในเพลงนี้บอกเอาไว้ว่าได้ลืมผู้ชายไปหมดสิ้นแล้ว ได้หมดใจกับผู้ชายคนนี้แล้วหลังจากถูกทิ้งไป ดังนั้น เมื่อผู้ชายคนนี้กลับมาอีกครั้งจึงไม่ได้สนใจอีกแล้ว แสดงถึงความไม่ทนกับการถูกกระทำซึ่งอาจเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

2.3 ผู้หญิงผู้รักอิสระและท้าทายขนบผู้หญิงผู้รักอิสระและท้าทายขนบ หมายถึงผู้หญิงที่มีความกล้าที่จะใช้ชีวิตในแบบของตัวเอง ไม่ผูกติดอยู่กับกรอบหรือความคาดหวังของสังคม และกล้าที่จะตั้งคำถามกับขนบธรรมเนียมเดิม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ข้องใจอิหยังบ่คะ มีปัญหาบ่ค่ะ เห็นอ้ายซอมเบิ่งตั้งนาน หรือว่าสันน้องมันใหญ่
ไม่เอาไม่คิดนะคะ หนูพยายามแล้วค่ะ หนูพยายามจะสวย มันก็สวยได้สำนี้ละ
อ้ายเลยส่งยิ้มให้มา หัวใจของน้องแทบบ้า แต่กะต้องทำท่าในหัวใจเอ๋ย”
บางส่วนจากเพลง “ก็มาดิคะ” ยุ่งยิ่ง กนกนันทน์ feat.Night tingle (2562)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “ก็มาดิคะ” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 227,925,417 ครั้งในช่อง YouTube “ยุ่งยิ่ง กนกนันทน์ Channel” เพลงนี้ได้ประกอบสร้างภาพแทนตามขนบของ “ผู้หญิงผู้รักอิสระและท้าทายขนบ” กล่าวคือ เป็นภาพของผู้หญิงที่มั่นใจในตนเอง กล้าพูดจาโต้ตอบท้าทายกับผู้ชายชัดเจน นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงความงามของตนเองอย่างเปิดเผยว่า พยายามที่ทำให้ได้เท่านี้ กล่าวได้ว่า ภาพแทนของผู้หญิงในเพลงนี้ เป็นผู้ที่มีอิสระในความรักและท้าทายขนบของความเป็นกุลสตรี

“ตัวจริงไม่ตรงปกหรอกหนา นั่นก็เป็นเพราะว่า เราไม่ใช่หนังสือ
คนอื่นสวยด้วยแอปมือถือ แต่เรานะหรือ สวยแบบของแท้
ไผสิว่าบ้านนอกกะซ่าง เฮาขึ้นชื่อว่านาง ฟ้าหน้ารถแห่
ไผบูลลี่มาก็แล้วแต่ โนสน โนแคร์ อ่ะ ตัวแม่ซะอย่าง”
บางส่วนจากเพลง “บังเอิญมันได้อ่ะ” แอน อรดี (2568)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “บังเอิญมันได้อ่ะ” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 43,059,373 ครั้งในช่อง YouTube “หมอลำใจเกินร้อยofficial” เพลงนี้ได้ประกอบสร้างภาพแทนตามขนบของ “ผู้หญิงผู้รักอิสระและท้าทายขนบ” ภาพแทนในเพลงที่บ่งบอกถึงความเป็นผู้หญิงอิสระเนื่องจากความเป็นอิสระของเธอไม่ได้มาจากการเงินหรือสถานะทางสังคม แต่มาจาก “อิสรภาพความคิดของเธอ” เป็นผู้หญิงที่อิสระจากมาตรฐานความงามของสังคม อิสระจากความที่ต้องมีผู้ชาย และอิสระจากคำวิจารณ์ของผู้อื่น ภาพแทนของผู้หญิงในเพลงนี้ จึงท้าทายจากขนบและชื่นชมตนเองว่า เป็นนางฟ้าหน้ารถแห่ ถึงแม้จะถูกผู้อื่นวิพากษ์วิจารณ์ความงามก็ไม่สนใจ

2.4 ผู้หญิงผู้อ่อนแอและถูกกระทำ

ผู้หญิงผู้อ่อนแอและถูกกระทำ หมายถึง ผู้หญิงที่ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญหน้ากับการถูกทำร้ายหรือถูกเอาเปรียบ ไม่ว่าจะเป็นทางร่างกาย จิตใจ หรืออารมณ์ และมักจะไม่มีความสามารถในการปกป้องตนเองจากสถานการณ์เหล่านั้นได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เป็นจั่งได๋ละทีนี้ เขาเปิดโตตำแหน่งเจ้าของหัวใจ
สุดท้ายเจ้าของได้นั่งฮ้องไห้ น้ำตาไหลพอปานฟ้าฮั่ว
ได้เป็นคนแพ้ ตั้งแต่บ่ทันบอกฮัก ได้เป็นคนฮักเป็นได้กะแค่ในฝัน
จบแล้วอวสานก้อนหัวใจแหลกลาญ ปิดตำนานฮักเขาข้างเดียว”
บางส่วนจากเพลง “จื่อบ่” ก้านตอง ทุ่งเงิน (2567)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “จื่อบ่” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 255,060,186 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” เพลงนี้ได้ประกอบสร้างภาพแทนตามขนบของ “ผู้หญิงผู้อ่อนแอและถูกกระทำ” ภาพแทนของผู้หญิงในบทเพลงนี้ เป็นคนที่พ่ายแพ้ รักผู้ชายข้างเดียว ไม่กล้าแม้แต่จะบอกรัก ท้ายที่สุดมีความอ่อนแอร้องไห้หนักเมื่อผู้ชายเปิดตัวคนรัก

“ฮู้ว่าน้องนั้นฮักอ้ายหลาย อ้ายกะแฮงทำลายหัวใจ ที่น้องให้ จนว่าเจ็บ
อ้ายค่อยค่อยห่างเหิน น้องได้พ้อเผชิญกับความเหงา
อ้ายหลอยไปมีเขาแล้วมาบอกเลิกเฮา มื้อนี้สิขอคืนดี”
บางส่วนจากเพลง “สิมาฮักหยังตอนนี้” ต่าย อรทัย (2562)

เนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เพลง “สิมาฮักหยังตอนนี้” ได้รับความนิยมจากผู้เข้าชม 442,033,036 ครั้งในช่อง YouTube “GRAMMY GOLD OFFICIAL” เพลงนี้ได้ประกอบสร้างภาพแทน “ผู้หญิงผู้อ่อนแอและถูกกระทำ”เป็น “ผู้ถูกกระทำ” ในอดีตถูกละเลย ถูกทรยศ ต้องเจ็บปวดคนเดียว ผู้หญิงที่อยู่ในเพลงเป็นที่ถูกกระทำจากคนรัก เนื่องจากคนรักคอย ๆ ห่างเหิน แล้วบอกเลิก

อภิปรายผล

ภาพแทนผู้ชาย แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างความเป็นชายตามขนบและความเป็นชายขัดแย้งกับขนบ ภาพแทนผู้ชายที่ปรากฏมีความหลากหลายและเต็มไปด้วยความขัดแย้งในตัวเอง แสดงถึงแรงกดดันระหว่างบทบาทตามขนบที่สังคมคาดหวังกับตัวตนในโลกยุคใหม่ ภาพแทนผู้ชายที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน จึงมีพลวัตและพบผู้ชายตามขนบผู้เสียสละและเป็นเสาหลัก ส่วนผู้หญิงนั้น เป็นภาพแทนของผู้หญิงผู้อ่อนแอและถูกกระทำ สอดคล้องกับ หทัยวรรณ มณีวงษ์, มารศรี สอทิพย์ (2563) ได้ศึกษาภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานในหมอลำกลอน พบว่า “ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานที่ปรากฏ ได้แก่ ภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ ภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำ ภาพแทน ความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ และภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำซึ่งภาพแทนดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของสังคมไทยที่เริ่มจากสังคมชายเป็นใหญ่”

นอกจากนี้ ภาพแทนผู้หญิงผู้อ่อนแอและถูกกระทำ ซึ่งปรากฏในเพลงลูกทุ่งอีสานจากงานวิจัยนี้ สอดคล้องกับ พันธกานต์ ทานนท์ (2559) ได้ศึกษา การสื่อสารภาพตัวแทนของผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดย ตั๊กแตน ชลดา พบว่า “หญิงผู้ไร้อำนาจและยอมจำนน มีภาพแทนของความยากจน ลำบาก การศึกษาต่ำ เป็นแรงงานราคาถูก

มีอำนาจต่อรองน้อย มีคุณค่าอยู่ที่ความอดทน ขยัน ประหยัด และต่อสู้ชีวิตด้วยความหวัง ถูกกดทับภายใต้โครงสร้างชายเป็นใหญ่”

การศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน แสดงให้เห็นว่าเพลงลูกทุ่งได้แฝงอุดมการณ์ความเป็นหญิงความเป็นชายไว้ รวมทั้งแสดงให้เห็นลักษณะแบบชายเป็นใหญ่ สอดคล้องกับ ภัทณิดา โสดาบัน (2565) ศึกษา เรื่อง “การลดทอนคุณค่าตนเองของเพศชายผ่านการใช้อุปลักษณ์ในเพลงลูกทุ่งชายภายใต้บริบทสังคมแบบชายเป็นใหญ่” บทความวิจัยนี้ได้กล่าวว่า ในเพลงมีความและอุดมการณ์แฝงในอุปลักษณ์ที่พบ โดยมีที่มาจากสภาพสังคมไทยที่นับได้ว่ามีลักษณะของสังคมชายเป็นใหญ่มาอย่างยาวนาน การถูกกดขี่ของเพศหญิงถูกนำมาวิเคราะห์ผ่านการใช้ภาษาในสังคมและพบว่าเพศหญิงมีคุณสมบัติที่ด้อยกว่าเพศชายในทุกด้าน ดังนั้น ภาษาสามารถชี้ให้เห็นสถานะของเพศหญิงในสังคมได้

การศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสานแสดงให้เห็นว่า เพลงเหล่านี้นำเสนอภาพแทนทั้งในแง่ที่สอดคล้องกับขนบเดิม และมีภาพแทนบางส่วนแสดงให้ความเป็นคนในสังคมสมัยใหม่ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนสังคมทางวัฒนธรรม จึงทำให้ความเป็นหญิงและความเป็นชายแตกต่างไปจากขนบเดิมด้วย ดังนั้น เพลงลูกอีสานในปัจจุบันจึงไม่ใช่เป็นเพียงสื่อความบันเทิงเท่านั้น หากแต่ยังนำเสนอภาพของผู้คน รวมทั้งความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยด้วยเช่นเดียวกัน

การศึกษาภาพแทนผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน ศึกษาจากบทเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน จำนวน 16 บทเพลง ใช้แนวคิดภาพแทน ผลการศึกษา พบว่า ภาพแทนผู้ชายในเพลงลูกทุ่งอีสาน พบจำนวน 4 ภาพแทน ได้แก่ 1. ผู้ชายในฐานะผู้หาเลี้ยงและผู้เสียสละ 2. ผู้ชายผู้ไม่ซื่อสัตย์และไม่น่าไว้วางใจ 3. ผู้ชายผู้มีความเปราะบางทางอารมณ์ 4. ผู้ชายจริงใจที่เจียมตัว ส่วนผลการศึกษาภาพแทนผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน พบจำนวน 4 ภาพแทน ได้แก่ 1. ผู้หญิงผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจและเห็นคุณค่าในตนเอง 2. ผู้หญิงที่ไม่ยอมทนต่อการถูกกระทำ 3. ผู้หญิงผู้รักอิสระและท้าทายขนบ 4. ผู้หญิงผู้อ่อนแอและถูกกระทำ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเพลงลูกทุ่งอีสานยอดนิยมในยุคปัจจุบัน พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน ได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการต่อรองและประกอบสร้างความหมายของ “ภาพแทนผู้ชาย” และ “ภาพแทนผู้หญิง” ที่มีความซับซ้อนและขัดแย้งกันอย่างเข้มข้น สะท้อนพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างชัดเจน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาการวิเคราะห์ภาพแทนจากบทเพลงลูกทุ่งอีสานยอดนิยม 16 บทเพลง พบว่ามีการนำเสนอภาพแทนของเพศชายและเพศหญิงที่สะท้อนทั้งขนบและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยภาพแทนผู้ชายแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ผู้ชายผู้หาเลี้ยงและเสียสละที่แสดงถึงความรับผิดชอบและความเข้มแข็ง ผู้ชายผู้ไม่ซื่อสัตย์ที่สะท้อนการทรยศและหลอกลวงในความสัมพันธ์ ผู้ชายผู้มีความเปราะบางทางอารมณ์ที่กล้าแสดงความเสียใจและอ่อนไหวอย่างเปิดเผย และผู้ชายจริงใจที่เจียมตัวซึ่งแสดงถึงความซื่อสัตย์และยอมรับในสถานะของตน ส่วนภาพแทนผู้หญิงแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ผู้หญิงผู้มีอำนาจตัดสินใจและเห็นคุณค่าในตนเองที่มั่นใจในความรักและชีวิต ผู้หญิงที่ไม่ยอมทนต่อการถูกกระทำที่กล้ายืนหยัดเพื่อตนเอง ผู้หญิงผู้รักอิสระและท้าทายขนบที่แสดงออกอย่างมั่นใจ และผู้หญิงผู้อ่อนแอและถูกกระทำที่ยังคงสะท้อนภาพหญิงตามขนบ ผลการศึกษาชี้ว่าบทเพลงลูกทุ่งอีสานเป็นกระจกสะท้อนค่านิยมทางเพศของสังคมอีสานร่วมสมัย และเป็นสื่อทางวัฒนธรรมที่ควรถูกใช้เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียม ความเข้าใจ และศักดิ์ศรีของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ครองขวัญ สิริ, พงศ์ศักดิ์ รัตนวงศ์. (2564). ภาพแทนผู้หญิงข้ามเพศในเพลงลูกทุ่งไทยอีสาน. การประชุมทางวิชาการระดับชาติของนิสิต/นักศึกษาระดับปริญญาตรี 7 สถาบัน ประจำปี 2564. วันที่ 21 เมษายน 2564 ณ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม.

ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย. (2561). อัตลักษณ์ของเพลงอีสานประยุกต์ในยุคอีสานใหม่. Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD). 2971. จาก https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/2971.

ปิยภรณ์ อบแพทย์. (2563). มโนอุปลักษณ์เพศชาย เพศหญิง และเพศทางเลือกในวาทกรรมสาธารณะเลือกในวาทกรรมสาธารณะ: กรณีศึกษาบทละครโทรทัศน์และเพลงไทยสากล. Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD). 4492. จาก https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/4492.

พันธกานต์ ทานนท์. (2559). การสื่อสารภาพตัวแทนของผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดยตั๊กแตน ชลดา". ใน วิทยานิพนธ์หลักสูตรวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2559.

ภัทณิดา โสดาบัน. (2565). การลดทอนคุณค่าตนเองของเพศชายผ่านการใช้อุปลักษณ์ในเพลงลูกทุ่งชายภายใต้บริบทสังคมแบบชายเป็นใหญ่. วารสารจันทรเกษมสาร ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม–ธันวาคม 2565. Journal of Chandrakasemsarn Vol. 28, No. 2, July-December 2022.

รัตนาภรณ์ สวยกลาง. (2563). การสร้างความหมายสัญญะในบทเพลงลูกทุ่งนักร้องหญิง. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน 2564.

สันติ ทิพนา และ ราตรี ทิพนา. (2560) วาทกรรมผัวเมียในวรรณกรรม เพลงลูกทุ่งอีสานที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย. วารสารวิชาการ กสทช NBTC Journal. 2560.

สุภัคธัช สุธนภิญโญ. (2565). มโนอุปลักษณ์ความรักในเพลงลูกทุ่งอีสาน. วรรณวิทัศน์ (Vannavidas) ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 (2022): กรกฎาคม - ธันวาคม 2565.

เสียงชัย สาสีเสาร. (2564). เพศวิถีในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซิ่งร่วมสมัย. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

หทัยวรรณ มณีวงษ์ และ มารศรี สอทิพย์. (2563). ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานในหมอลำกลอน. วารสารชุมชนวิจัย, 15,(1) (มกราคม – มีนาคม 2564)

อุกฤษฏ์ เฉลิมแสน. 2561. การต่อรองความเป็นอีสานบนพื้นที่สื่อดิจิทัล: การเมืองเชิงอัตลักษณ์ของเน็ตไอดอลอีสาน. วารสารภาษาและวัฒนธรรม, 37,(1) (มกราคม - มิถุนายน 2561).

Hall, S. (Ed.). (1997). Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. Sage Publications.

แนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร*

GUIDELINES FOR BUILDING THE MORAL ENCOURAGEMENT FOR THE ELDERLY BASED ON BUDDHIST TEACHINGS OF WAT THONG NAI COMMUNITY, SUAN LUANG, BANGKOK

พระพงษ์ยุทธ ฐฺชานวโร (กำจายฤทธิ์)[1] และ วิโรจน์ คุ้มครอง[2]

PhraPhongyuth Thānavaro (Kamjairith)[1] and Viroj Koomkrong[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: Romeopkboss@gmail.com

วันที่รับบทความ : 31 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 8 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 10 กันยายน 2568

Received 31 August 2025; Revised 8 September 2025; Accepted 10 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นแนวทางการสร้างกำลังใจของผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างกำลังใจของผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองใน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยกระบวนการวิจัยเอกสารควบคู่กับการวิจัยภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องจำนวน 17 รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธธรรม นักวิชาการด้านจิตวิทยาเชิงสร้างสรรค์ และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดทองใน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

Citation:

*พระพงษ์ยุทธ ฐฺชานวโร (กำจายฤทธิ์) และ วิโรจน์ คุ้มครอง. (2568). แนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 730-743.

PhraPhongyuth Thānavaro (Kamjairith) and Viroj Koomkrong. (2025). Guidelines For Building The Moral Encouragement For The Elderly Based On Buddhist Teachings Of Wat Thong Nai Community, Suan Luang, Bangkok. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 730-743.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนประสบภาวะความเสื่อมถอยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ส่งผลให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ว่างเปล่า ไร้คุณค่า และขาดแรงใจในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในกลุ่มที่อยู่ลำพังหรือมีบทบาทในครอบครัวลดลง ความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุจึงมิใช่เพียงเรื่องปัจจัยสี่หรือบริการพื้นฐาน แต่คือความต้องการที่จะได้รับความเข้าใจ ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล และการมีพื้นที่แห่งคุณค่าในสังคม

ในการพัฒนาแนวทางการสร้างกำลังใจ ผู้วิจัยได้ประมวลและวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นที่ “สังคหวัตถุ 4” อันประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งมิได้เป็นเพียงหลักธรรมเพื่อสันติภาพระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกทางจิตวิญญาณที่สามารถฟื้นฟูพลังใจภายในของผู้สูงอายุได้อย่างลึกซึ้ง เมื่อถูกร้อยรัดด้วยความเข้าใจในชีวิตตามแนวพุทธ เช่น ความไม่เที่ยง ความไม่ใช่ตัวตน และการดำรงอยู่ด้วยสติ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามร่วมกับหลักธรรม ได้องค์ความรู้สรุปเป็นรูปแบบ “GBMC Model” เพื่อสร้างกำลังใจแก่ผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย G = Giving alms (ทาน), B = Beautiful speech (ปิยวาจา), M = Make yourself useful (อัตถจริยา), และ C = Consistency (สมานัตตตา) โดยโมเดลนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระดับครอบครัว ชุมชน วัด หรือศูนย์ดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยต้นทุนต่ำแต่ส่งเสริมพลังภายในที่ยั่งยืน เป็นการรื้อฟื้นพลังแห่งธรรมะเพื่อประคับประคองจิตใจผู้สูงวัยให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าท่ามกลางสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนผ่านสู่ยุคสูงวัยอย่างสมบูรณ์

คำสำคัญ: การสร้างกำลังใจ, ผู้สูงอายุ, หลักพุทธธรรม

Abstract

This doctoral dissertation investigated on 3 main objectives: (1) to study the problems and required needs regarding the building of morale for the elderly at Wat Thong Nai community, Suan Luang, Bangkok; (2) to develop a Buddhist-based approach to morale building for the elderly; and (3) to propose a practical guideline based on Buddhist principles regarding the building of morale for the elderly at Wat Thong Nai community. It was qualitative research integrated both documentary survey and field work through in-depth interviews with 17 key informants, including expert Buddhist monks, constructive

psychologists, and elderly residing at Wat Thong Nai community. Data were analyzed using contextual content analysis.

The results were found that elderly individuals in the Wat Thong Nai community are in physical, emotional, and social deterioration, causing the isolated feeling, emptiness, lack of self-worth, and loss of will to live—especially among those living alone or whose social roles within the family have diminished. Their required needs go beyond basic physical necessities and services; they also require empathy, meaningful social connections, and recognition of their self-worth within society.

In developing an approach to morale building, the researcher analyzed relevant Buddhist teachings, focusing on the Four Bases of Social Solidarity or 4 Sangahavatthu including: Generosity or D**ā**na, Kind Speech or Piyav**ā**c**ā**, Altruistic Conduct or Atthacariy**ā**, and Equality or Sam**ā**nattat**ā**. These teachings are not only guidelines for interpersonal harmony but also serve as profound spiritual mechanisms that nurture inner strength for the elderly when combined with key Buddhist insights such as impermanence, non-self, and mindful living.

From a synthesis of field data and Buddhist teachings, it can be summarized in practical guideline "GBMC Model," a Buddhist-based morale-building model. It consists: G = Giving alms (D**ā**na), B = Beautiful speech (Piyav**ā**c**ā**), M = Making benefits (Atthacariy**ā**), and C = Consistency (Sam**ā**nattat**ā**). This model can be adapted and implemented effectively in the family, community, temple, or elderly care center, yet it revives the living power as a compassionate force that supports the elderly in meaningful, dignified lives, especially in the context of Thailand's transition into a fully aged society.

Keywords: Encouragement, elderly people, principles of Buddhism

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบัน เป็นยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีทำให้วิถีชีวิตประจำวันของคนไทยสะดวกขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีการแข่งขันด้านธุรกิจเทคโนโลยีสื่อสารค่อนข้างสูงมาก ในตลอดช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ประชาชนในชุมชนต้องเผชิญกับปัญหามากมาย ทั้งปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความขัดแย้งทางด้านความคิด และปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่ยังคงมีให้เห็นอย่างต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ปัญหาด้านเศรษฐกิจหรือปัญหาด้านสังคมต่าง ๆ กระทบต่อประชาชนทั้งทางตรง และทางอ้อม เช่น ด้านสังคมขาดการพึ่งพาอาศัยกัน ขาดความสัมพันธ์อันดี ความรักใคร่กลมเกลียว และการไว้เนื้อเชื่อใจกันในชุมชนอันส่งผลทำให้ชุมชนมีความสุขลดลง ด้านเศรษฐกิจ นั้นการพึ่งพาตนเองโดยการสร้างธุรกิจในชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำความสำเร็จมาสู่ชุมชน หรือการพัฒนาด้านการศึกษาการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนความรู้ก็เปลี่ยนแปลงไป สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อปากท้องความสมบูรณ์ของชุมชน การพัฒนาชุมชน และความสุขในตัวประชากรเหล่านั้น (นาตยา คุ้มครอง, 2553)

สังคมไทยในยุคปัจจุบันกำลังเผชิญการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมีสัดส่วนจำนวนประชากรในวัยทำงาน และวัยเด็กลดลง เนื่องจากอัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรลดลงอย่างต่อเนื่อง จากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์ และการสาธารณสุข การรักษาพยาบาลด้วยยาที่มีประสิทธิภาพสูงและการรู้จักดูแลรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุ (ชมพูนุท พรหมภักดิ์, 2556) โดยส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมถอยตามอายุ อาจถือเป็นเรื่องธรรมชาติของวัฏจักรการดำรงชีวิตของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงในระบบต่าง ๆ โดยการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายนั้น ได้แก่ การเคลื่อนไหวที่ช้าลง การมองเห็นลดลง หูไม่ได้ยิน ผิวหนัง เหี่ยวย่น ระบบภูมิคุ้มกันทำหน้าที่ได้น้อยลง ผู้สูงอายุจึงมีร่างกายอ่อนแอ จึงเป็นวัยที่เกิดโรคต่าง ๆ ได้ง่าย ได้แก่ โรคสมองเสื่อม ความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหัวใจ โรคอ้วน โรคข้อเสื่อม เป็นต้น (ผ่องพรรณ อรุณแสง, 2555)

ในด้านความรู้สึก การรับรู้ จิตใจ อารมณ์ ก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน โดยที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ ได้แก่ ภาวะทางอารมณ์ ผู้สูงอายุจะมีอาการซึมเศร้า หงุดหงิด ขี้ระแวง วิตกกังวล โกรธง่าย เอาแต่ใจ เกิดขึ้นจากระดับฮอร์โมนในร่างกายไม่สมดุลเหมือนเดิม ภาวะทางความคิด ผู้สูงอายุจะชอบคิดเรื่องเดิม ๆ ซ้ำซาก ลังเล หวาดระแวง หมกมุ่น เรื่องของตัวเองทั้งเรื่องในอดีต ปัจจุบัน อนาคต สนใจเฉพาะเรื่องตนเองมากกว่าเรื่องผู้อื่น และส่วนใหญ่จะกังวลว่า

ลูกหลานจะทอดทิ้ง ภาวะด้านความจำ ผู้สูงอายุจะชอบคุย ชอบเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตเพราะเป็นส่วนที่สมองจดจำได้ดี แต่มักลืมเรื่องที่เกิดขึ้นปัจจุบันได้ง่าย ๆ จนทำให้ต้องคอยถามซ้ำ ๆ หรือถามบ่อย ๆ นั่นเอง ภาวะทางพฤติกรรม ผู้สูงอายุบางคนจะคอยจู้จี้ ขี้บ่น คอยเตือนซ้ำ ๆ ย้ำเรื่องเดิม ๆ จนกลายเป็นพฤติกรรมประจำตัว แต่บางคนเก็บตัวไม่เข้าสังคม เพราะกลัวจะถูกว่ากล่าวตำหนิ กลัวเป็นภาระ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เสี่ยงที่จะเป็นโรคซึมเศร้าได้ การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ผู้สูงอายุเป็นวัยของการเกษียณที่ไม่จำเป็นต้องทำงานแล้ว อาจทำให้รู้สึกไม่ได้รับการยกย่องไม่มีคนเคารพเหมือนที่ผ่านมา ทำให้ขาดความมั่นใจในตนเอง รวมทั้งภาระหน้าที่และบทบาททางสังคมลดน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุห่างจากสังคม แต่ผู้สูงอายุจะมีเวลามากขึ้น ทั้งการทำกิจกรรมที่ชอบ การท่องเที่ยว และเข้าวัด แต่จะมีข้อจำกัดในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ไม่ค่อยสนใจผู้อื่นมากนัก แต่จะสนใจตนเองมากขึ้น (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2538)

การที่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้เข้าไปผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยจนแทบจะเป็นหนึ่งเดียว และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยเป็นส่วนมาก ดังจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์สำคัญ ๆ ในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทย มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทย ชาวพุทธมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน จนกระทั่งเหมือนกัน ความเหมือนกันนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าเราเป็นพวกเป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นเพื่อนกันเป็นพี่น้องกันย่อมส่งผลต่อความรู้สึกเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน เป็นชาติเดียวกัน

กล่าวเฉพาะคุณค่าในด้านการศึกษาอบรมในสมัยก่อน สถาบันพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันแห่งแรกที่ให้การศึกษาแก่คนไทย การศึกษาของไทยเริ่มต้นจากที่วัด โดยเฉพาะในด้านจริยศึกษา แม้ในปัจจุบันความสำคัญในด้านนี้ก็ยังมีให้เห็นอยู่ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมทำนุบำรุงการศาสนา เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจและเป็นสถาบันอบรมศีลธรรมอันดีงามให้แก่ประชาชน ในที่นี้ จะได้ชี้ให้เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาในด้านการศึกษาเบื้องต้น จริยศึกษา และคุณค่าของการบวชเรียน ทั้งนี้เพื่อจะได้เห็นคุณค่า และความสำคัญ ของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่เหนือจิตใจของคนไทยโดยแจ้งชัดยิ่งขึ้น

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาแห่งสันติสุข มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความคิด และการประพฤติปฏิบัติดีของคนไทย การทำความดีต่อกันในระหว่างวงศ์ญาติมิตรสหายเป็นคุณสำคัญที่ต้องเอาใจใส่ อย่างยิ่ง เพราะสามารถสมัครสมานยึดเหนี่ยวน้ำใจให้รักใคร่กัน ให้นึกถึงกันด้วยความขอบคุณโลก คือชุมชนที่ตั้งอยู่ด้วยความสุขสงบ ก็เพราะอาศัยศีลอาศัยการสร้างกำลังใจโดยใช้หลักสังคหธรรม คือ ธรรมเครื่องยึดยึดเหนี่ยวใจให้รักกัน

เป็นความดีที่นิยมยกย่องเชิดชูของโลกทุกสมัย ทั้งอดีตอนาคต และปัจจุบันโดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกัน (อรศิริ เกตุศรีพงษ์, 2550) และสร้างกำลังใจ เป็นสภาพจิตใจที่ดี มีความเชื่อมั่น และความตั้งใจ เป็นต้น

บริบทของชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนเมืองกึ่งดั้งเดิมที่ยังมีวัดเป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณ พบว่าผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยกำลังเผชิญกับปัญหาความโดดเดี่ยว ว้าเหว่ และขาดแรงจูงใจในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ติดบ้านหรือติดเตียง ซึ่งสื่อสารกับบุคคลอื่นน้อยลง ขาดกิจกรรมที่มีคุณค่า และรู้สึกสูญเสียคุณค่าแห่งตน ในขณะที่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “สังคหวัตถุ ๔” ซึ่งเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลับยังไม่ถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบในเชิงพื้นที่หรือเชิงชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่ายังขาดงานวิจัยที่ผสานหลักพุทธธรรมอย่างเข้มข้น กับการพัฒนากำลังใจของผู้สูงอายุในระดับปฏิบัติการ (Applied Buddhist Morale Model) โดยเฉพาะในรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ในบริบทของชุมชนพุทธที่มีลักษณะกึ่งเมืองเช่นนี้ อีกทั้งยังขาดโมเดลการสร้างกำลังใจที่ออกแบบโดยอิงพระธรรมคำสอนและประสบการณ์ตรงของผู้สูงอายุในท้องถิ่น จึงทำให้ยังไม่มีแนวทางการดูแลผู้สูงวัยที่สอดรับกับวัฒนธรรม ความเชื่อและวิถีพุทธอย่างแท้จริงด้วยเหตุนี้ การศึกษาครั้งนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการและสังคม โดยอาศัยหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาไพเราะ) อัตถจริยา (การช่วยเหลือผู้อื่น) และสมานัตตตา (ความเสมอต้นเสมอปลาย) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มาเป็นฐานในการพัฒนาแนวทางสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองในให้เกิดเป็นแบบแผนที่นำไปใช้ได้จริง และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทยในโลกสมัยใหม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวทางการสร้างกำลังใจตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุใน ชุมชนวัดทองใน เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นแนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อพัฒนาแนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานการวิจัย

1. สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นแนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร เป็นอย่างไร

2. การพัฒนาแนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร มีอะไรบ้าง

3. แนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ประชากรกลุ่มเป้าหมายคือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 17 รูป/คน ได้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักพุทธธรรม จำนวน 2 รูป

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างกำลังใจ จำนวน 2 รูป/คน

3. ผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนวัดทองใน จำนวน 13 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ข้าราชการบำนาญ หรือ เกษียณอายุการทำงาน เป็นกลุ่มที่อยู่ติดบ้านเพียงลำพังในเวลากลางวัน โดยเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 60 ปี จนถึง 85 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวทางในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการสร้างกำลังใจตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองใน สร้างขึ้นตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา จากนั้นกำหนดเป็นกรอบปัจจัยที่ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ (Interview) ตามกรอบปัจจัยที่กำหนดเพื่อนำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนร่วมกับแนวทางการสร้างกำลังใจตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองใน จากนั้นนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาพร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะ

3. ปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัยและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

4. นำเครื่องมือที่ผ่านการแนะนำและผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง

5. นำแบบสัมภาษณ์ไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ แล้วนำผลที่ได้มาเรียบเรียงและปรับปรุงแก้ไขและนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไป

6. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ขอนัดหมายและเข้าพบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามกำหนด จากนั้นจึงอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ และเริ่มสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ และเนื่องจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นั้น มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด จึงสามารถที่จะตั้งคำถามที่มีลักษณะเจาะลึกลงไปในรายละเอียดต่าง ๆ ได้อีก ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1) ขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตศึกษา เพื่อขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิในการดำเนินการวิจัย

2) ขอสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองใน ต่อเนื่องระยะเวลา 5 เดือน ด้วยการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียงใช้เทปวิธีอัดเสียง และสมุดโน้ตในการจดแต่ละประเด็น เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและอยู่ในกรอบของวัตถุประสงในการวิจัย

3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน ๑๗ รูป/คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและการบูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนา

4) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปสังเคราะห์ วิเคราะห์เชิงคุณภาพต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ โดยอาศัยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและ จดบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูล ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายความเชื่อมโยงกันโดยการเขียนในเชิงพรรณนาเป็นการเขียนเรียงความโดยสอดแทรกความรู้สึกจากสภาพความเป็นจริงลงไปและประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันให้ทันสมัยเข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในสังคม กำลังใจตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองในเป็นประเด็นหลักในการวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้ สภาพปัญหาของผู้สูงอายุนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน คือด้านกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม ในส่วนของด้านกายนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย โครงสร้างของทุกระบบตามธรรมชาติจากวัย และมีปัญหาเรื่องสุขภาพ โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ทำให้ร่างกายแย่ลง มีภาวะแทรกซ้อน นอนไม่หลับ ขี้หลง ขี้ลืม ชอบเหม่อลอย การเดิน หรือทรงตัวก็ทำได้ลำบาก ด้านจิตใจ มักจะมีผลจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกายเช่นกัน เพราะการเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลต่อสภาพโดยร่วม ทำให้พฤติกรรมของผู้สูงอายุเปลี่ยนไป จิตใจหดหู่ ชอบคิดมาก เป็นสภาวะที่กระทบสะเทือนใจได้ง่าย มักจะมีอารมณ์ที่โกรธ ฉุนเฉียวง่าย โกรธง่าย สิ้นหวัง ขี้เหงา หรือบางคนนั้นมีปัญหาเรื่องโรคซึมเศร้า เพราะมีผลมาจากการกระทบสะเทือนจิตใจ ด้านสังคมเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ทำให้ผู้สูงอายุแปลงแปลงอุปนิสัย ตามความเปลี่ยนแปลงของโลกไม่

ทัน มีปัญหาด้านการปรับตัว การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ต้องการการดูแลเอาใจใส่จากคนในครอบครัวและสังคม

หลักพุทธธรรม สำหรับสร้างกำลังใจ หลักสังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่น ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี และความปรารถนาดีต่อกัน ประกอบด้วย 4 อย่าง คือ ทาน คือการให้ ปิยวาจา คือการใช้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน อัตถจริยา คือการบำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์ และสมานัตตา คือความสม่ำเสมอ หลักสังคหวัตถุธรรมนั้นสามารถเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ผู้สูงอายุได้ เพราะจะด้วยสงเคราะห์ คุ้มครอง ช่วยเหลือให้ดำรงตนอยู่บนวิถีของการเป็นคนดี เสมอต้นเสมอปลาย ไม่เปลี่ยนแปลง

แนวทางการสร้างกำลังใจ สภาพปัญหาของผู้สูงอายุประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านกาย ด้านใจ ด้านสังคม และความต้องการจำเป็น หลักพุทธธรรมที่จะช่วยหนุนนำการสร้างกำลังใจให้แก่ผู้สูงอายุนั้น และต้องมีกิจกรรมเข้ามาร่วม เพื่อทำให้หลักพุทธธรรม ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กิจกรรมที่เสริมสร้างกำลังใจ ต้องเป็นกิจกรรมที่เนื่องด้วยกลุ่ม ชุมชน ภายในครอบครัว และเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ส่วนรวม เช่น การรวมกลุ่มทำอาหาร ทำโรงทาน ออกกำลังกาย การบริจาคของ การไปวัดทำบุญ หรือการฝึกสมาธิ เดินจงกรม หรือการศึกษางานฝีมือ ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นงานที่สร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุได้ การที่ได้ร่วมกิจกรรมที่เนื่องด้วยกลุ่ม หรือหมู่นั้น ผู้สูงอายุได้ทำงานด้วยกัน ได้อยู่รวมกัน มักจะได้พูดคุย ปรึกษา เล่าสู่กันฟัง และยังช่วยในด้านของการให้กำลังกัน และกันได้

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุในชุมชนวัดทองใน จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุซึ่งมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มักประสบปัญหาหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ร่างกายของผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมมากกว่าสร้างเสริม ทั้งการมองเห็น หู การรับรสและกลิ่น รวมถึงสมรรถภาพทางกายที่ลดลง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงตามวัยไม่ใช่โรคภัยโดยตรง ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับโภชนาการ การพักผ่อน และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ที่อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ม.ป.ป.) และ ชูศักดิ์ เวชแพศย ที่

กล่าวว่าการทำงานของอวัยวะรับความรู้สึก เช่น การมองเห็น การได้ยิน และการรับรส ย่อมลดลงตามอายุ (ชูศักดิ์ เวชแพศย, ม.ป.ป.) ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุได้รับผลกระทบจากการเสื่อมทางร่างกายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การสูญเสียคู่ชีวิต การขาดเพื่อนร่วมรุ่น และสุขภาพที่ถดถอย สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความรู้สึกว้าเหว่ ท้อแท้ หดหู่ หรือหงุดหงิดง่าย การสูญเสียความมั่นคงทางอารมณ์อาจทำให้สุขภาพกายทรุดลงยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ จันทร์เพ็ญ เนียมอินทร ที่ชี้ว่าความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักส่งผลต่อความมั่นคงทางใจ (จันทร์เพ็ญ เนียมอินทร, ม.ป.ป.) และ มาริสา สุวรรณราช ที่กล่าวว่าผู้สูงอายุมีแนวโน้มวิตกกังวล อ่อนไหวง่าย และต้องการการพูดคุยและการสนับสนุน (มาริสา สุวรรณราช, ม.ป.ป.) ด้านสังคม ผู้สูงอายุมักถูกลดบทบาทในครอบครัวและสังคม เกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่เป็นที่เคารพหรือถูกทอดทิ้ง ทำให้ความมั่นใจและการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมลดลง ลักษณะนิสัยบางอย่าง เช่น ใจน้อย แสนงอน หรือสนใจตนเองมากขึ้นก็ปรากฏชัดเจน สอดคล้องกับ สุพัตรา ธารานกูล ที่อธิบายว่าการเสื่อมความเคารพนับถือและการขาดการดูแลเอาใจใส่ในครอบครัวส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ (สุพัตรา ธารานกูล, ม.ป.ป.) และ กิตติพร เนาว์สุวรรณ ที่กล่าวว่าการลดบทบาททำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว้าเหว่และแยกตัวออกจากสังคม (กิตติพร เนาว์สุวรรณ, ม.ป.ป.)

2. แนวทางการสร้างกำลังใจตามหลักพุทธธรรม เพื่อแก้ปัญหาและเสริมสร้างพลังใจให้ผู้สูงอายุ งานวิจัยได้เสนอการนำ หลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ ได้แก่ ทาน (การให้) การแบ่งปันสิ่งของหรือความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น เป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างความอบอุ่นแก่ผู้รับ สอดคล้องกับ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ที่กล่าวว่าการให้ด้วยไมตรีเป็นการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน (พระเทพดิลก, ม.ป.ป.) และ บรรเทิง พาวิจิตร ที่กล่าวว่าทานคือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ (บรรเทิง พาวิจิตร, ม.ป.ป.) ปิยวาจา (การพูดไพเราะ) การใช้ถ้อยคำสุภาพ อ่อนหวาน มีเหตุผล และให้กำลังใจ ช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าและเกิดความเข้าใจ สอดคล้องกับ คูณ โทขันธ์ ที่อธิบายว่าปิยวาจาคือวจีไพเราะทำให้ผู้ฟังสบายใจ (คูณ โทขันธ์, ม.ป.ป.) และ ปรีชา นันตาภิวัฒน์ ที่กล่าวว่าวาจาที่ไพเราะทำให้เกิดความสามัคคีและโน้มน้าวใจได้ (ปรีชา นันตาภิวัฒน์, ม.ป.ป.) อัตถจริยา (การทำประโยชน์) การประพฤติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม เช่น การช่วยงานบ้าน การพัฒนาชุมชน หรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ชี้ว่าอัตถจริยาคือการช่วยแก้ไขและส่งเสริมในทางจริยธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ม.ป.ป.) และ วศิน อินทสระ ที่อธิบายว่าอัตถจริยาคือการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม (วศิน อินทสระ, ม.ป.ป.) สมานัตตตา (ความเสมอภาค)การวางตัวสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนรอบข้าง

และให้ความเสมอภาคแก่ทุกคน สอดคล้องกับ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่อธิบายว่าสมานัตตตาคือการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ม.ป.ป.) และ บรรเทิง พาวิจิตร ที่ย้ำถึงความสำคัญของการปรับตนให้เหมาะกับบุคคลและเหตุการณ์ (บรรเทิง พาวิจิตร, ม.ป.ป.)

3. การประยุกต์แนวทางในชุมชน กิจกรรมที่นำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ เช่น การทำบุญแจกอาหาร โรงทาน และแบ่งปันสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ (ทาน) การสวดมนต์ นั่งสมาธิ การเจริญสติ และการใช้ถ้อยคำให้กำลังใจในครอบครัวและชุมชน (ปิยวาจา) การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ (อัตถจริยา) การพัฒนาชุมชนร่วมกัน การวางตนอย่างเสมอภาค และการเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุในชุมชน (สมานัตตตา) กิจกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ชี้ว่าการให้และการพูดจาสุภาพช่วยสร้างความปรองดองในชุมชน และ บุญสิริ ชวลิตธำรง ที่เน้นการประพฤติประโยชน์และวางตนเสมอต้นเสมอปลายเพื่อสร้างสังคมที่มีความสุขร่วมกัน

4. สรุปภาพรวม การวิจัยชี้ว่า การนำหลัก สังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในชุมชนวัดทองใน สามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุได้ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยการให้ การพูดจาไพเราะ การบำเพ็ญประโยชน์ และการวางตนอย่างเสมอภาค จะช่วยเสริมสร้างกำลังใจ คุณค่า และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการสร้างกำลังใจสำหรับผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรมในชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยสรุปผู้สูงอายุในชุมชนประสบภาวะความเสื่อมถอยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ส่งผลให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ว่างเปล่า ไร้คุณค่า และขาดแรงใจในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในกลุ่มที่ อยู่ลำพังหรือมีบทบาทในครอบครัวลดลง ความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุจึงมิใช่เพียงเรื่องปัจจัยสี่หรือบริการพื้นฐาน แต่คือความต้องการที่จะได้รับความเข้าใจ ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล และการมีพื้นที่แห่งคุณค่าในสังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

แนวทางการสร้างกำลังใจตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของชุมชนวัดทองใน เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร นี้ ประธาน ผู้บริหาร คณะกรรมการ ของชุมชนต่าง ๆ รวมทั้ง หน่วยงาน สาธารณะสุข มูลนิธิต่าง ๆ โรงเรียน หรือวัด สามารถนำงานวิจัยนี้ไปใช้ได้ เพื่อสร้างกำลังใจให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์มาก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาธรรมอื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนานอกจาก สังคหวัตถุ 4 ว่ามีหลักธรรมใดที่ช่วยสร้างกำลังใจได้

เอกสารอ้างอิง

กานดา จันทร์แย้ม. (2545). จิตวิทยาอุตสาหกรรมเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: โอเดี้ยนสโตร์.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). ประวัติกรมการศาสนาและการศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

คูณ โทขันธ์. (2537) พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ชมพูนุท พรหมภักดิ์. (2556) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย (Aging society in Thailand). กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

ธรรมรักษา. (2532). พระไตรปิฎก ฉบับสุภาษิต. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์.

_____. (2536). พระไตรปิฎกดับทุกข์ ฉบับที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สติ.

บุญสิริ ชวลิตธารง. (2529). ธรรมโอสถ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์.

จันทร์จิรา แก่นจันทร์. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยค้ำจุนกับขวัญกำลังใจในการทำงานของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครพนม.

ชญานิศฐ์ รักแจ้ง. (2554). การให้บริการของสำนักงานประกันสังคมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตามทัศนะของ ผู้ประกันตนเขตกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุคี ศิริวงศ์พากร. (2556). การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารที่มี ความสัมพันธ์กับความสามารถในการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. ใน รายงานวิจัย เทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

สุทธิพงศ์ ปานเพ็ชร์. (2550). การประยุกต์หลักพุทธธรรมกับวิถีชีวิตชุมชน. ใน รายงานการวิจัย อิสระ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

นริสา วงศ์พนารักษ์ และคณะ. (2557). คุณภาพชีวิต: การศึกษาในผู้สูงอายุไทย. วารสารพยาบาลทหารบก, 15(3), 65.

วราภรณ์ บุตรนำชัย. (2559). หลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร. วารสาร Journal of Roi Kaensarn Academi, 1(2), 33-34.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น*

FACTORS INFLUENCING SUCCESS IN DRIVING AN EXEMPLARY MORAL ORGANIZATION

นุกูล ทรงมงคลรัตน์

Nugool Songmongkolrat

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

Kalasin Primary Education Service Area Office1, Thailand

Corresponding Author's Email: Krubreezt@gmail.com

วันที่รับบทความ : 12 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 19 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 21 กันยายน 2568

Received 12 September 2025; Revised 19 September 2025; Accepted 21 September 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบาย วิเคราะห์ และสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น โดยพิจารณาจากแนวคิดทางทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จอย่างยั่งยืน ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จขององค์กรคุณธรรมขึ้นอยู่กับการบูรณาการปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำคุณธรรมที่เป็นแบบอย่างและกำหนดทิศทาง วัฒนธรรมองค์กรที่หล่อหลอมค่านิยมร่วม การมีส่วนร่วมของบุคลากรที่สร้างความผูกพัน การสนับสนุนจากภายนอกที่เสริมทรัพยากรและความชอบธรรม และการจัดการความรู้และนวัตกรรมที่ทำให้องค์กรสามารถเรียนรู้และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง การเชื่อมโยงของปัจจัยเหล่านี้ก่อให้เกิดวงจรเกลียวคุณธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความโดดเด่นและความยั่งยืนขององค์กร บทความนี้จึงนำเสนอกรอบแนวทาง "MORAL-NET Spiral Model" เป็นข้อเสนอเชิง

Citation:

* นุกูล ทรงมงคลรัตน์. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 744-755.

Nugool Songmongkolrat. (2025). Factors Influencing Success In Driving An Exemplary Moral Organization. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 744-755.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ปฏิบัติที่สามารถใช้ขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมในบริบทต่าง ๆ เพื่อเป็นต้นแบบที่เข้มแข็งและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม

คำสำคัญ: องค์กรคุณธรรม, ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม, วัฒนธรรมองค์กร, การมีส่วนร่วม, การจัดการความรู้และนวัตกรรม

Abstract

This article aims to explain, analyze, and synthesize the key factors contributing to the success of exemplary moral organizations by drawing upon theoretical concepts, related literature, and case studies. The analysis reveals that success depends on the integration of multiple factors, including moral leadership as a role model and direction setter, organizational culture that nurtures shared values, employee participation that fosters engagement, external support that provides resources and legitimacy, and knowledge management and innovation that enable continuous learning and adaptation. The interplay among these factors creates a “moral spiral” cycle that enhances organizational prominence and sustainability. To address these findings, the article proposes the “MORAL-NET Spiral Model” as a practical framework for guiding the development of moral organizations across diverse contexts, thereby strengthening their role as exemplary institutions and generating positive social impacts.

Keywords: Moral organization, Ethical leadership, Organizational culture, Participation, Knowledge management and innovation

บทนำ

การสร้างองค์กรคุณธรรมถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้มีความมั่นคง โปร่งใส และยั่งยืน โดยองค์กรคุณธรรมถูกมองว่าเป็นหน่วยขับเคลื่อนค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในองค์กรและเครือข่ายสังคมที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2562) การปลูกฝังคุณธรรมในระดับ

องค์กรยังช่วยลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาประเทศ (Punyasavatsut, 2018) นอกจากนี้ การเป็นองค์กรคุณธรรมยังช่วยยกระดับภาพลักษณ์ ความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจของสังคม อันเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (UNDP, 2020)

ในระดับนโยบาย รัฐบาลไทยได้กำหนด แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2559–2564 และต่อเนื่อง) เพื่อผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมร่วมกันสร้าง “องค์กรคุณธรรม” ที่มีมาตรฐานและเป็นแบบอย่างแก่สังคม โดยมีเป้าหมายหลักในการสร้างสังคมที่โปร่งใส ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2562) การขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบจึงไม่เพียงแต่เป็นการตอบสนองต่อนโยบายของรัฐ หากยังเป็นความจำเป็นในการปรับตัวขององค์กรในยุคโลกาภิวัตน์ที่ให้ความสำคัญกับธรรมาภิบาล (governance) ความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) (OECD, 2019)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ อธิบาย วิเคราะห์ และสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น โดยมุ่งเน้นการเชื่อมโยงแนวคิดเชิงทฤษฎี งานวิจัย และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างรอบด้าน และเสนอแนวทางการพัฒนาองค์กรคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในสังคมไทย

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรคุณธรรม

องค์กรคุณธรรม (Moral Organization) หมายถึง องค์กรที่มีการดำเนินงานโดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม พร้อมทั้งปลูกฝังพฤติกรรมที่ซื่อสัตย์ โปร่งใส และรับผิดชอบต่อสังคม (Schwartz, 2013) การสร้างองค์กรคุณธรรมไม่เพียงแต่เป็นการป้องกันการทุจริต แต่ยังช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างบุคลากร (Treviño, den Nieuwenboer, & Kish-Gephart, 2014) ในประเทศไทย องค์กรคุณธรรมได้รับการส่งเสริมตาม แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ที่กำหนดเป้าหมายให้ทุกภาคส่วนยึดหลัก “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” เป็นค่านิยมหลัก (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2562)

หลักธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการเชิงคุณธรรม

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นกรอบสำคัญที่เชื่อมโยงกับการบริหารจัดการเชิงคุณธรรม โดยมีองค์ประกอบ เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม และความเสมอภาค (World Bank, 2017) การบริหารจัดการเชิงคุณธรรมจึงมุ่งเน้นให้ผู้บริหารและบุคลากรปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่อผลการทำงาน และมุ่งเน้นผลประโยชน์สาธารณะมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน (Pillay, 2016) สำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้บูรณาการหลักธรรมาภิบาลเข้ากับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือขององค์กรภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2563)

งานวิชาการและกรณีศึกษาในประเทศไทยและต่างประเทศ

งานวิจัยในประเทศไทยชี้ว่า ปัจจัยความสำเร็จขององค์กรคุณธรรม ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การมีส่วนร่วมของบุคลากร และการสนับสนุนจากชุมชน (จินตนา ศรีชัย, 2561) ส่วนงานศึกษาในต่างประเทศ เช่น กรณีของญี่ปุ่น พบว่าการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความซื่อสัตย์และคุณค่าร่วม (shared values) สามารถลดพฤติกรรมทุจริตและสร้างความยั่งยืนทางธุรกิจ (Nakano, 2017) นอกจากนี้ งานของ Kaptein (2019) ยังย้ำถึงความสำคัญของ ethical climate ที่ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมเชิงคุณธรรมของบุคลากรภายในองค์กร

กรอบคิดที่ใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรคุณธรรม บทความนี้อ้างอิงกรอบคิดสำคัญดังนี้

1. ภาวะผู้นำ (Leadership) – ผู้นำที่เป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมมีบทบาทสูงในการกำหนดค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กร (Brown & Treviño, 2006)

2. การมีส่วนร่วม (Participation) – การมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับช่วยให้เกิดความผูกพันและการยอมรับในค่านิยมร่วม (Arnstein, 1969)

3. วัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) – การสร้างบรรยากาศแห่งความซื่อสัตย์และการทำงานเป็นทีมเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความยั่งยืน (Schein, 2010)

4. การจัดการเครือข่าย (Network Management) – การเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคประชาชน รัฐ และเอกชน ช่วยเพิ่มพลังทางสังคมและความร่วมมือ (Provan & Kenis, 2008)

การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ

1. ภาวะผู้นำคุณธรรม

ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรม เนื่องจากผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรมจะเป็นแบบอย่างที่ดี (role model) แก่บุคลากร และสามารถกำหนดทิศทางค่านิยมร่วมขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Brown & Treviño, 2006) งานวิจัยของ Northouse (2019) ชี้ว่าผู้นำที่ยึดหลักความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ จะสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและความศรัทธา ทำให้บุคลากรเต็มใจปฏิบัติงานตามหลักคุณธรรม

2. วัฒนธรรมองค์กร

วัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งในด้านคุณธรรม ช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมร่วม เช่น ความโปร่งใส การเสียสละ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Schein, 2010) การสื่อสารภายในที่โปร่งใสและเปิดกว้าง ทำให้บุคลากรตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติงานเชิงคุณธรรมและมีความผูกพันกับพันธกิจขององค์กร (Denison, Nieminen, & Kotrba, 2014) กรณีศึกษาในประเทศไทยพบว่า โรงเรียนและหน่วยงานราชการที่ปลูกฝังค่านิยมคุณธรรมร่วมกัน มีผลต่อการลดปัญหาการทุจริตและเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการสาธารณะ (จินตนา ศรีชัย, 2561)

3. การมีส่วนร่วมของบุคลากร

การมีส่วนร่วมเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้องค์กรคุณธรรมเกิดความยั่งยืน เพราะบุคลากรทุกระดับจะรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of ownership) และพร้อมสนับสนุนการดำเนินงานเชิงคุณธรรม (Arnstein, 1969) การมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำกิจกรรมจิตอาสา และการตัดสินใจร่วมกัน ช่วยเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กร (Putnam, 2000) ทั้งยังทำให้ค่านิยมคุณธรรมถูกนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่เป็นเพียงนโยบายเชิงเอกสาร

4. การสนับสนุนจากภายนอก

องค์กรคุณธรรมไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างโดดเดี่ยว แต่ต้องอาศัยพลังสนับสนุนจากภายนอก เช่น ภาครัฐ ชุมชน เครือข่ายทางสังคม และภาคเอกชน (Provan & Kenis, 2008) งานของ UNDP (2020) เน้นว่าความร่วมมือแบบพหุภาคี (multi-stakeholder partnership) จะช่วยเพิ่มศักยภาพและความยั่งยืนในการพัฒนาองค์กรคุณธรรม ในประเทศไทย ความร่วมมือระหว่างองค์กรกับหน่วยงานท้องถิ่น และเครือข่ายชุมชน ทำให้องค์กร

คุณธรรมสามารถเชื่อมโยงการทำงานกับความต้องการของสังคมได้จริง (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2562)

5. การจัดการความรู้และนวัตกรรม

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) และการสร้างนวัตกรรมเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ช่วยให้องค์กรคุณธรรมสามารถพัฒนาและปรับตัวได้ต่อเนื่อง โดยการบันทึกและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วม (Nonaka & Takeuchi, 1995) นอกจากนี้ การนำนวัตกรรม เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบติดตามการทำงานเชิงคุณธรรม และเครื่องมือดิจิทัลด้านความโปร่งใส ยังช่วยให้องค์กรมีศักยภาพในการตรวจสอบและพัฒนางานอย่างยั่งยืน (OECD, 2019)

สรุปโดยภาพรวมแล้ว ความสำเร็จของการขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบโดดเด่นมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง แต่เป็นผลจากการบูรณาการของหลายองค์ประกอบที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยเริ่มจากภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมที่ทำหน้าที่เป็นแบบอย่างและกำหนดทิศทางของค่านิยมองค์กร ตามมาด้วยการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใสและยึดมั่นในหลักคุณธรรม ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรเกิดความตระหนักและผูกพันกับพันธกิจขององค์กร ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับก็เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ค่านิยมเหล่านี้ยั่งยืนและกลายเป็นพฤติกรรมปฏิบัติจริง ไม่เพียงอยู่ในเชิงนโยบายเท่านั้น องค์กรยังต้องได้รับการสนับสนุนจากภายนอกทั้งจากภาครัฐ ชุมชน และเครือข่ายสังคม เพื่อเสริมพลังและความชอบธรรมให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง นอกจากนี้การจัดการความรู้และการสร้างนวัตกรรมยังช่วยเพิ่มศักยภาพให้องค์กรสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาเครื่องมือที่ทำให้งานเชิงคุณธรรมมีความต่อเนื่องและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการเชื่อมโยงปัจจัยทั้งห้านี้เข้าด้วยกันจึงถือเป็นหัวใจของการสร้างองค์กรคุณธรรมที่มีความโดดเด่นและสามารถเป็นต้นแบบที่ส่งผลเชิงบวกต่อสังคมโดยรอบได้อย่างมั่นคง

การสังเคราะห์ความสำเร็จในการขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น

1. ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งเสริมกัน

การขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมที่ “โดดเด่น” เกิดจาก พลวัตเชิงระบบ ระหว่าง 5 ปัจจัยหลัก ไม่ใช่ผลของปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งล้วน ๆ

1.1 ภาวะผู้นำคุณธรรมสู่วัฒนธรรมองค์กร

ผู้นำที่เป็นแบบอย่างเชิงคุณธรรม (ethical role modeling) กำหนด “สัญญาณเชิงบรรทัดฐาน” ที่ทำให้ค่านิยมซื่อสัตย์และรับผิดชอบถูกทำให้เป็นกิจวัตร (routinized) และฝังในวัฒนธรรม (Brown & Treviño, 2006; Schein, 2010) ส่งผลให้การสื่อสารภายในโปร่งใสและเกิดความไว้วางใจ

1.2 วัฒนธรรมองค์กร สัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของบุคลากร

เมื่อค่านิยมร่วมชัดเจน บุคลากรเกิด sense of ownership และพร้อมร่วมออกแบบกติกา–มาตรการเชิงคุณธรรมด้วยตนเอง ซึ่งยิ่งเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบ (Denison et al., 2014; Putnam, 2000)

1.3 การมีส่วนร่วมภายในเครือข่ายภายนอก

องค์กรที่มีการมีส่วนร่วมเข้มแข็งจะเชื่อมต่อทุนทางสังคมภายนอกได้ดีขึ้น (เช่น หน่วยงานรัฐ ชุมชน เอกชน) ทำให้เกิด governance แบบเครือข่าย ที่เกื้อกูลทรัพยากร มาตรฐาน และความชอบธรรม (Provan & Kenis, 2008; UNDP, 2020)

1.4 เครือข่ายภายนอกสู่นวัตกรรมและการจัดการความรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามองค์กร–ข้ามภาคส่วน ทำให้เกิดการยกระดับมาตรฐานจริยธรรม เครื่องมือความโปร่งใส และนวัตกรรมกำกับติดตาม (OECD, 2019) ซึ่งเมื่อถูกแปลงเป็นความรู้ฝังลึก–ชัดแจ้ง (tacit–explicit) แล้วไหลเวียนในองค์กร จะสร้าง “วัฏจักรเรียนรู้เชิงคุณธรรม” อย่างต่อเนื่อง (Nonaka & Takeuchi, 1995)

สรุปกลไกเสริมแรง ภาวะผู้นำคุณธรรม หล่อหลอมวัฒนธรรม เปิดพื้นที่มีส่วนร่วม ขยายเครือข่ายภายนอก สร้างนวัตกรรม/ความรู้ ย้อนกลับไปค้ำจุนบทบาทผู้นำและยกระดับมาตรฐานคุณธรรม (“วงจรเกลียวคุณธรรม”)

2. เงื่อนไขและข้อจำกัดของการขับเคลื่อน

แม้ปัจจัยจะเสริมกัน แต่ความสำเร็จยังขึ้นกับ เงื่อนไขเชิงบริบท และมีข้อจำกัด ที่ต้องบริหารจัดการ

เงื่อนไขสำคัญ

1) ความสอดคล้องเชิงนโยบาย–ปฏิบัติ นโยบายคุณธรรมระดับชาติ/หน่วยเหนือ (เช่น ITA, ธรรมาภิบาล) ต้องแปลงเป็นมาตรการงานจริงและตัวชี้วัดที่วัดผลได้ (OECD, 2019)

2) ความต่อเนื่องของผู้นำ การเปลี่ยนผู้นำบ่อยครั้งสั่นคลอนสัญญาณเชิงบรรทัดฐาน (Schein, 2010)

3) ทุนทางสังคมและความไว้วางใจ ของชุมชน/เครือข่ายรอบองค์กร (Putnam, 2000)

4) โครงสร้างกำกับดูแลเครือข่ายที่เหมาะสม เลือกรูปแบบ network governance ให้สอดคล้องความซับซ้อนและทรัพยากร (Provan & Kenis, 2008)

ข้อจำกัดที่พบบ่อย

1) Moral fatigue/ethics washing นำภาษาคุณธรรมมาใช้เชิงสัญญะ แต่พฤติกรรมจริงไม่เปลี่ยน (Kaptein, 2019)

2) โหลดงาน–แรงจูงใจ หากมาตรการเพิ่มภาระโดยไม่เชื่อมโยงผลตอบแทน/ความก้าวหน้า จะเกิดการยอมรับแบบจำใจ

3) ข้อมูลและเทคโนโลยีไม่พร้อม ระบบข้อมูลคุณธรรม/ข้อร้องเรียนไม่เชื่อมกัน ทำให้การเรียนรู้ย้อนกลับ (feedback) อ่อนแรง (OECD, 2019)

4) ความแตกต่างทางวัฒนธรรมย่อย หน่วยงาน/สาขา/พื้นที่มีวัฒนธรรมย่อยต่างกัน ทำให้การขยายมาตรฐานเดียวกันยาก (Schein, 2010)

แนวทางบรรเทา เสริมแรงจูงใจเชิงบวก ยกย่องสาธารณะ, สร้างระบบข้อมูลโปร่งใสที่ปกป้องผู้แจ้งเบาะแส, จัด “พื้นที่ปลอดภัย” สำหรับสนทนาจริยธรรม, และทำแผนเปลี่ยนผ่านผู้นำ (leadership succession) ที่รักษาค่านิยมหลัก

3. โมเดล/กรอบแนวทางที่เสนอ: MORAL-NET Spiral Model

โมเดลนี้สังเคราะห์จากวรรณกรรมและองค์ประกอบที่วิเคราะห์ นำไปใช้เป็น “แผนที่ปฏิบัติการ” เพื่อยกระดับองค์กรคุณธรรมต้นแบบ

3.1 M - Moral Leadership กำหนด ค่านิยมหลัก–สัญญาณพฤติกรรม และข้อตกลงทางจริยธรรมที่ตรวจสอบได้ (Brown & Treviño, 2006)

3.2 O - Organizational Culture & Communicationออกแบบ “พิธีกรรมองค์กร” (rituals) และระบบสื่อสารโปร่งใสให้ค่านิยมถูกทำซ้ำจนเป็นวัฒนธรรม (Schein, 2010; Denison et al., 2014)

3.3 R - Real Participation สร้างกลไกมีส่วนร่วมหลายระดับ-วงเสวนาคุณธรรมชุมชนนักปฏิบัติ เวิร์กช็อปตัดสินใจร่วม-ให้เกิด sense of ownership (Arnstein, 1969; Putnam, 2000)

3.4 A - Accountability & Governance บูรณาการมาตรฐานธรรมาภิบาล/ตัวชี้วัด (เช่น ITA) เข้ากับงานประจำ พร้อมการเปิดข้อมูลเชิงรุก (OECD, 2019)

3.5 L - Learning & Innovation (KM) วัฏจักร SECI แปลงความรู้ tacit ↔ explicit จัดคลังกรณีเรียนรู้-บทเรียนความผิดพลาด และทดลองนวัตกรรมกำกับคุณธรรม (Nonaka & Takeuchi, 1995)

3.6 NET - Networked Partnerships จัดการเครือข่ายแบบมีโครงสร้าง (broker/lead org/shared governance) ให้สอดคล้องภารกิจ–ทรัพยากร และกำหนดข้อตกลงข้อมูลร่วม (Provan & Kenis, 2008; UNDP, 2020)

3.7 Spiral (เกลียวพัฒนา) ดำเนิน MORAL-NET เป็นรอบไตรมาส/ครึ่งปี โดยแต่ละรอบมี 4 จังหวะประกอบด้วย 1) Set Signals (ตั้งสัญญาณค่านิยม–มาตรการ), 2) Do & Document, 3) Open Data & Dialogue (เปิดข้อมูล–เสวนาคุณธรรม), 4) Adapt & Scale (ปรับ–ขยายเครือข่าย)

เมื่อวนรอบหลายครั้ง ระดับคุณธรรม องค์ความรู้ และความชอบธรรมขององค์กรจะยกระดับเป็นขั้น ๆ

ตัวชี้วัด (ตัวอย่างใช้งานได้จริง)

1) ระดับการรับรู้ค่านิยม/การรายงานเหตุไม่เหมาะสม (leading indicators)

2) ดัชนีความไว้วางใจภายใน–ภายนอก, อัตราการมีส่วนร่วมกิจกรรมจริยธรรม

3) จำนวน/คุณภาพนวัตกรรมกำกับคุณธรรมและรอบการเรียนรู้ SECI

4) ความหนาแน่นเครือข่ายพันธมิตรและคุณภาพสัญญาความร่วมมือ

5) ผลสัมฤทธิ์เชิงธรรมาภิบาล (เช่น คะแนน ITA) และคุณภาพบริการสาธารณะ

สรุปโดยภาพรวม การขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบโดดเด่นเกิดจากการทำงานของปัจจัยต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เริ่มจากภาวะผู้นำคุณธรรมที่ส่งอิทธิพลต่อการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ทำให้เกิดค่านิยมร่วมและความโปร่งใสที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุกระดับ การมีส่วนร่วมภายในยังช่วยขยายพลังสู่การสร้างเครือข่ายภายนอกกับหน่วยงานรัฐ ชุมชน และเอกชน ซึ่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การยกระดับมาตรฐานและการสร้างนวัตกรรมพร้อมองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่หมุนเวียนกลับมาค้ำจุนผู้นำและยกระดับมาตรฐานคุณธรรม เกิดเป็น “วงจรเกลียวคุณธรรม” ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน อย่างไรก็ตามความสำเร็จดังกล่าวขึ้นกับเงื่อนไขเชิงบริบท เช่น ความสอดคล้องระหว่างนโยบายและการ

ปฏิบัติ ความต่อเนื่องของผู้นำ ทุนทางสังคม และโครงสร้างเครือข่ายที่เหมาะสม รวมทั้งมีข้อจำกัดที่ต้องระมัดระวัง เช่น การใช้คุณธรรมเพียงเชิงสัญญะภายนอก ภาระงานที่ไม่สอดคล้องแรงจูงใจ ความไม่พร้อมด้านข้อมูลและเทคโนโลยี และความแตกต่างของวัฒนธรรมย่อย แนวทางบรรเทาคือการสร้างแรงจูงใจเชิงบวก เปิดระบบข้อมูลโปร่งใสที่ปกป้องผู้แจ้งเบาะแส จัดพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสนทนาจริยธรรม และวางแผนเปลี่ยนผ่านผู้นำอย่างมีระบบ ในการนี้ได้มีการเสนอกรอบแนวทาง “MORAL-NET Spiral Model” ที่ประกอบด้วย การเสริมสร้างภาวะผู้นำคุณธรรม การสร้างวัฒนธรรมและการสื่อสารเชิงคุณธรรม การมีส่วนร่วมที่แท้จริง การบูรณาการธรรมาภิบาลกับการทำงานประจำ การเรียนรู้และนวัตกรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยใช้การดำเนินการเป็นรอบหมุนเวียน (spiral) ที่มีการตั้งสัญญาณ ปฏิบัติและบันทึก เปิดข้อมูลและจัดเวทีสนทนา และการปรับขยายอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน ทั้งในด้านระดับการรับรู้ค่านิยม ความไว้วางใจ การมีส่วนร่วม นวัตกรรม ความเข้มแข็งของเครือข่าย และผลสัมฤทธิ์เชิงธรรมาภิบาล ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้องค์กรคุณธรรมสามารถเติบโตอย่างโดดเด่นและเป็นต้นแบบที่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมได้อย่างยั่งยืน

สรุป

การขับเคลื่อนองค์กรคุณธรรมต้นแบบโดดเด่นเป็นกระบวนการที่เกิดจากการบูรณาการหลายปัจจัยเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยภาวะผู้นำคุณธรรมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและเป็นแบบอย่างที่สร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรยึดมั่นในค่านิยมที่ถูกต้อง วัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบช่วยเสริมให้บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจและผูกพันกับองค์กร การมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของซึ่งเป็นรากฐานของการขับเคลื่อนที่ยั่งยืน ขณะเดียวกันการสนับสนุนจากภายนอกทั้งภาครัฐ ชุมชน และเครือข่ายทางสังคมช่วยเพิ่มพลังให้การดำเนินงานมีทรัพยากรและความชอบธรรมที่กว้างขวางมากขึ้น นอกจากนี้การจัดการความรู้และนวัตกรรมยังช่วยให้องค์กรสามารถสะสมประสบการณ์ ถ่ายทอดองค์ความรู้ และปรับตัวเชิงสร้างสรรค์ต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อปัจจัยทั้งหมดนี้เชื่อมโยงและเสริมแรงซึ่งกันและกันจึงก่อให้เกิดวงจรเกลียวคุณธรรมที่ทำให้องค์กรมีความโดดเด่น น่าเชื่อถือ และเป็นต้นแบบที่สามารถขยายผลสู่การพัฒนาสังคมโดยรวมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

จินตนา ศรีชัย. (2561). ปัจจัยแห่งความสำเร็จขององค์กรคุณธรรมต้นแบบในสถานศึกษา. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณธรรม, 5(2), 77–92.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2563). รายงานการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) ของหน่วยงานภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร: ก.พ.ร.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (2562). แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2561–2565). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners, 35(4), 216–224.

Brown, M. E., & Treviño, L. K. (2006). Ethical leadership: A review and future directions. The Leadership Quarterly, 17(6), 595–616.

Denison, D. R., Nieminen, L. R., & Kotrba, L. M. (2014). Diagnosing organizational cultures: A conceptual and empirical review of culture effectiveness surveys. European Journal of Work and Organizational Psychology, 23(1), 145–161.

Kaptein, M. (2019). The moral entrepreneur: A new component of ethical leadership. Journal of Business Ethics, 156(4), 1135–1150.

Nakano, C. (2017). Corporate ethics and compliance in Japan: From moral development to organizational learning. Asian Business & Management, 16(1-2), 42–62.

Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). The knowledge-creating company. New York: Oxford University Press.

OECD. (2019). Government at a Glance 2019. Paris: OECD Publishing.

Pillay, S. (2016). Ethics in public service: The reality in practice. International Journal of Public Sector Management, 29(7), 650–665.

Provan, K. G., & Kenis, P. (2008). Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. Journal of Public Administration Research and Theory, 18(2), 229–252.

Punyasavatsut, C. (2018). Anti-corruption and ethical promotion in Thai organizations. Journal of Social Sciences, 14(2), 45–60.

Putnam, R. D. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.

Schein, E. H. (2010). Organizational culture and leadership (4th ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

Schwartz, M. S. (2013). Developing and sustaining an ethical corporate culture: The core elements. Business Horizons, 56(1), 39–50.

Treviño, L. K., den Nieuwenboer, N. A., & Kish-Gephart, J. J. (2014). (Un)ethical behavior in organizations. Annual Review of Psychology, 65, 635–660.

UNDP. (2020). Thailand Human Development Report 2020: Human Security Today and Tomorrow. Bangkok: United Nations Development Programme.

World Bank. (2017). World Development Report 2017: Governance and the Law. Washington, DC: World Bank.

การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาการคำนวณโดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*

THE DEVELOPMENT OF SYSTEMATIC THINKING ABILITY AND ACADEMIC ACHIEVEMENT COMPUTATIONAL SCIENCE SUBJECT BY USING MACRO MODEL LEARNING ACTIVITIES FOR TENTH GRADE STUDENTS

สุรัตนา บุญคง[1] และ พีชาณิกา เพชรสังข์[2]

Surattana Boonkong[1] and Peechanika Pechsung[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[1-2]Phetchaburi Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author's Email: sutattana.bo@sinpun.ac.th

วันที่รับบทความ : 18 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 24 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 26 กันยายน 2568

Received 18 September 2025; Revised 24 September 2025; Accepted 26 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน และ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

Citation:

* สุรัตนา บุญคง และ พีชาณิกา เพชรสังข์. (2568). การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาการคำนวณโดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 756-768.

Surattana Boonkong and Peechanika Pechsung. (2025). The Development Of Systematic Thinking Ability And Academic Achievement Computational Science Subject By Using Macro Model Learning Activities For Tenth Grade Students. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 756-768.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ จังหวัดกระบี่ ปีการศึกษา 2566 จำนวน 7,401 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสินปุนคุณวิชญ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 34 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67–1.00 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.24–0.80 ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.20–0.56 และค่าความเชื่อมั่น 0.71 และ 3) แบบวัดความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 ความยากง่ายระหว่าง 0.47–0.65 ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.25–0.50 และค่าความเชื่อมั่น 0.87 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน (t-test for dependent samples)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนหลังการเรียนรู้ด้วย Macro Model สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการเรียนรู้ด้วย Macro Model สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งทักษะการคิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model

Abstract

This research aimed to: (1) compare students' systematic thinking ability before and after participating in learning activities based on the Macro Model, and (2) compare students' learning achievement before and after participating in the Macro Model activities. The population comprised 7,401 Grade 10 students under the Secondary Educational Service Area Office of Trang and Krabi, in the academic year 2023. The sample consisted of 34 Grade 10 students from SinpunKunnawit School, obtained through cluster random sampling in the

second semester of the 2023 academic year. The research instruments included: (1) a set of lesson plans for the Computer Science subject using the Macro Model learning activities, with content validity indices ranging from 0.67 to 1.00; (2) a learning achievement test with difficulty indices between 0.24–0.80, discrimination indices between 0.20–0.56, and a reliability coefficient of 0.71; and (3) a systematic thinking ability test with a content validity index of 1.00, difficulty indices between 0.47–0.65, discrimination indices between 0.25–0.50, and a reliability coefficient of 0.87. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, and a t-test for dependent samples.

The results revealed that: (1) students' systematic thinking ability after participating in the Macro Model activities was significantly higher than before learning at the .01 level, and (2) students' learning achievement after participating in the Macro Model activities was also significantly higher than before learning at the .01 level. These findings indicate that the Macro Model effectively enhances both systematic thinking ability and learning achievement, suggesting its potential for broader application in secondary education.

Keywords: Systematic Thinking Ability, Academic Achievement, Macro Model Learning Activities

บทนำ

การคิดเป็นกลไกสำคัญของสมองที่ส่งผลต่อการแก้ปัญหา การตัดสินใจ และพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอกจิตใจ การคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic Thinking) คือความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน มีเหตุผล และเชื่อมโยงข้อมูลเป็นองค์รวมเพื่อแก้ปัญหาหรือปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Ennis, 1989) ความสามารถนี้ถือเป็นทักษะสำคัญในการศึกษาและชีวิตประจำวัน อีกทั้งสอดคล้องกับพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่เน้นการศึกษาเป็นรากฐานในการพัฒนาบุคคลและประเทศชาติ (สุคนธ์ ภูริเวทย์, 2542) อย่างไรก็ตาม นักเรียนไทยโดยเฉพาะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสินปุนคุณวิชญ์ รายวิชาวิทยาการคำนวณ พบปัญหาการคิด

วิเคราะห์และคิดอย่างเป็นระบบ ผู้เรียนส่วนใหญ่รับข้อมูลเพียงด้านเดียวจากครู ไม่สามารถให้เหตุผลเชื่อมโยงหรือสรุปความรู้ได้ครบถ้วน ขาดทักษะในการตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูล และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Ennis, 1989) การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้กิจกรรมหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและพัฒนาทักษะคิดอย่างเป็นระบบ (ดิเรก วรรณเศียร, 2558) รูปแบบ MACRO Model ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจ (Motivation), การเรียนรู้ด้วยกิจกรรม (Active Learning), การสรุปความรู้ (Conclusion), การนำเสนอผลงาน (Reporting) และการต่อยอดสู่สังคม (Obtain) ซึ่งช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมและสร้างองค์ความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบ จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ MACRO Model ต่อความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาการคำนวณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เพื่อยกระดับทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการประยุกต์ใช้ความรู้ของผู้เรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model

สมมติฐานการวิจัย

1. ความสามารถการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01

2. นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01

การทบทวนวรรรกรรม

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาการคำนวณ โดยใช้การจัดกิจกรรม

การเรียนรู้แบบ MACRO Model สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งแต่ละแนวคิดและทฤษฎีเป็นปัจจัยสนับสนุนในการสร้างกรอบแนวคิดวิจัย

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ MACRO Model

- MACRO Model (ดิเรก วรรณเศียร, 2559) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ M (Motivation): สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความสนใจและตั้งใจในการเรียน A (Active Learning): ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมต่าง ๆ C (Conclusion): ผู้เรียนสรุปองค์ความรู้จากการเรียนรู้และกิจกรรมR (Reporting): นำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนและครู O (Obtain): เผยแพร่ความรู้ไปสู่ครอบครัว ชุมชน และสังคม การจัดการเรียนรู้แบบ MACRO Model สนับสนุนการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษางานวิจัยก่อนหน้านี้พบว่า การใช้ MACRO Model มีผลต่อการพัฒนาความสามารถและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

- ธนพร เลิศโพธาวัฒนา (2561) พบว่าการใช้ MACRO Model ในวิชาชีววิทยาช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

- พงษ์ธลักษณ์ สิบแก้ว (2561) ใช้ MACRO Model ในระบบประสาทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่านักเรียนสามารถสรุปความรู้ได้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

- ดลชัย อินทรโกสุม (2564) ใช้ MACRO Model ร่วมกับการทำงานกลุ่มในวิชาวรรณคดี นักเรียนมีความพึงพอใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

- Albert Rof (2024) ศึกษาแนวคิด Macrolearning พบว่าการรวมหน่วยการเรียนรู้เล็กเป็นโปรแกรมใหญ่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ MACRO Model สามารถพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบและเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในวิชาวิทยาการคำนวณ

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาการคำนวณโดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทดลองแบบเบื้องต้น (Basic Experimental Research) ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง-กระบี่ จังหวัดกระบี่ จำนวน 7,401 คน ปีการศึกษา 2566 (Big Data สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ตรัง กระบี่, 2566)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในของการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนสินปุนคุณวิชญ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียนจำนวน 34 คน ซึ่งได้มาโดยใช้การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาการคำนวณ

การจัดกิจกรรมแบบ Macro Model จะส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียน ซึ่งจะต่อยอดไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของวิชาวิทยาการคำนวณ ทั้งนี้การพัฒนาความสามารถคิดอย่างเป็นระบบยังส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์การแก้ปัญหาและการประยุกต์ใช้ความรู้ในบริบทที่หลากหลาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model ครอบคลุมสาระการเรียนรู้วิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง การแก้ปัญหาและขั้นตอนวิธี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 10 แผน ใช้เวลาเรียน 10 คาบ เป็นระยะเวลา 10 สัปดาห์ เหตุผล

ในการเลือกใช้ เนื่องจาก Macro Model มีขั้นตอนที่ชัดเจนในการส่งเสริมการคิดเชิงระบบและการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการพัฒนาทักษะการคิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การตรวจสอบคุณภาพ แผนการจัดกิจกรรมดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 แสดงว่าแผนมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ครั้งนี้ ได้แก่

2.1 แบบวัดความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ เหตุผลในการเลือกใช้: ใช้เพื่อวัดระดับความสามารถในการคิดเชิงระบบของนักเรียนก่อนและหลังเรียนและสะท้อนผลของการจัดกิจกรรม Macro Model ได้อย่างชัดเจน การตรวจสอบคุณภาพผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.47–0.75 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.22–0.50 และมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.71

2.2 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแก้ปัญหาและขั้นตอนวิธี เหตุผลในการเลือกใช้ เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งเป็นตัวแปรตามที่สะท้อนผลสัมฤทธิ์ด้านวิชาการ การตรวจสอบคุณภาพ พบว่ามีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 ค่าอำนาจจำแนกเท่ากับ 0.2 ขึ้นไป และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.71 แสดงว่าเครื่องมือมีคุณภาพเหมาะสมต่อการนำไปใช้วิจัย

การดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการทดลองสอนนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง การแก้ปัญหาและขั้นตอนวิธี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กิจกรรม MACRO Model รวมถึงแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. ขั้นดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยให้นักเรียนกลุ่มทดลองทำแบบวัดก่อนเรียน จากนั้นดำเนินการสอนตามแผนที่สร้างขึ้น สัปดาห์ละ 1 คาบ เป็นเวลา 10 สัปดาห์ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566

3. ขั้นหลังการทดลอง เมื่อสิ้นสุดการสอน นักเรียนทำแบบวัดหลังเรียนทั้งสองฉบับอีกครั้ง เพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการจัดกิจกรรมด้วย MACRO Model

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเปรียบเทียบความสามารถการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนหลังใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test for dependent samples)

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test for dependent samples)

สถิตที่ใช้ในการวิจัย

สถิตที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ คือ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาคุณภาพเครื่องมือ 1.1) การหาค่าความสอดคล้อง 1.2) การหาค่าความยากง่าย 1.3) การหาค่าอำนาจจำแนก 1.4) การหาค่าความเชื่อมั่น 2. การวิเคราะห์ข้อมูลในการทดสอบสมมติฐาน 2.1) ทดสอบสมมติฐาน โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test for dependent samples)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาการคำนวณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ MACRO Model

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model

ตารางที่ 1 ตารางแสดงผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model ระหว่างก่อนและหลังเรียน

การทดสอบ	จำนวนตัวอย่าง	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t	p
ก่อนเรียน	34	39.26	11.19	23.430	.000*
หลังเรียน	34	65.56	7.63		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบหลังเรียน (65.56) สูงกว่าก่อนเรียน (39.26) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t = 23.430 , p = .000) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานหลังเรียนต่ำกว่าก่อนเรียน (7.63 < 11.19) แสดงว่านักเรียนส่วนใหญ่มีระดับความสามารถใกล้เคียงกันมากขึ้น

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model

ตารางที่ 2 ตารางแสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาการคำนวณระหว่างก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro model

การทดสอบ	จำนวนตัวอย่าง	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t	p
ก่อนเรียน	34	9.38	2.75	13.619	.000*
หลังเรียน	34	14.71	1.73		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน (14.71) สูงกว่าก่อนเรียน (9.38) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t = 13.619, p = .000) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานหลังเรียนลดลงจาก 2.75 เป็น 1.73 สะท้อนว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ใกล้เคียงกันมากขึ้นหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ MACRO Model ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสม่ำเสมอ

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบ ทั้งนี้เป็นเพราะรูปแบบ Macro Model มีขั้นตอนการเรียนรู้ที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ตั้งแต่การสร้างแรงจูงใจ การเรียนรู้เชิงรุก การสรุปองค์ความรู้ การรายงานและนำเสนอ ไปจนถึงการนำความรู้ไปเผยแพร่และประยุกต์ใช้ ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และการเชื่อมโยงความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยของ Senge (2001) ที่กล่าวว่าการคิดเชิงระบบช่วยให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ และสร้างความเข้าใจเชิงลึกในลักษณะองค์รวม อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของพงษ์ธลักษณ์ สิบแก้ว (2561) และธธนนต์ นิยมญาติ (2564) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้ด้วย Macro Model และการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบสามารถพัฒนาความสามารถในการคิดและการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model มีคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เป็นเพราะการเรียนรู้ตาม Macro Model ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงระบบ แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อความเข้าใจและการจดจำเนื้อหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของจินตนา วงศ์อำไพ (2551) ที่อธิบายว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของผู้เรียนจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ และตรงกับผลการวิจัยของดลชัย อินทรโกสุม (2564) ที่ชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ด้วย Macro Model ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง การแก้ปัญหาและขั้นตอนวิธีของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสะท้อนว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Macro Model สามารถพัฒนาทักษะการคิดเชิงระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยประกอบด้วย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ ประกอบด้วย

1.1 ควรเริ่มต้นด้วยการฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ เช่น การวิเคราะห์ปัญหาและการจัดลำดับขั้นตอน ก่อนเข้าสู่กิจกรรม Macro Model เพื่อให้นักเรียนจัดการข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ได้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลวิจัยที่พบว่าความสามารถในการคิดเชิงระบบสูงขึ้นหลังเรียน

1.2 ควรจัดเวลาสำหรับกิจกรรมเพิ่มเติมนอกเวลาเรียน โดยเฉพาะการใช้แบบสอบถามและแบบทดสอบออนไลน์ เพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนและครอบคลุมมากขึ้น

1.3 สถานการณ์หรือโจทย์ที่ใช้ในการเรียนควรกระตุ้นความสนใจและความอยากรู้ของนักเรียน เนื่องจากผลวิจัยชี้ว่าการมีส่วนร่วมส่งผลต่อการพัฒนาการคิดเชิงระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายร่วมกับ Macro Model เช่น แผนผังความคิด การสอนแบบโครงสร้าง หรือการทำงานกลุ่ม เพื่อเสริมทักษะการคิดร่วมกันและการเรียนรู้จากประสบการณ์

2.2 ควรทดลองใช้ Macro Model กับหัวข้ออื่นในวิชาวิทยาการคำนวณ หรือขยายไปยังวิชาอื่น เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพในการพัฒนาการคิดเชิงระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนข้ามสาขา

เอกสารอ้างอิง

ณัฐารส ภูคา. (2564). การสร้างแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงระบบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. ใน วิทยานิพนธ์สาขาวิจัยและประเมินทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ดิเรก วรรณเศียร. (2559). เอกสารประกอบการสอน : รูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

ดลชัย อินทรโกสุม. (2564). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้าด้วยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ MACRO model ร่วมกับกระบวนการกลุ่มสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ธธนนต์ นิยมญาติ. (2564). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดเชิงระบบ เรื่อง มลพิษทางสิ่งแวดล้อม โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนการสอนแบบตกผลึก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ใน สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธนพร เลิศโพธาวัฒนา. (2561). การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาชีววิทยาเรื่องยีนและโครโมโซม โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 : MACRO model ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. ในสาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ คณะศิลปะศาสตร์. มหาวิทยาลัยรังสิต.

ธวัชชัย บัววัฒน์. (2563). การคิดอย่างเป็นระบบทักษะสำคัญที่ทุกคนต้องพัฒนา (อินเตอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2566 จาก https://shorturl.asia/qbjCt

นิยม กิมานุวัฒน์. (2559). การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิดเชิงระบบสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.

พงษ์ธลักษณ์ สิบแก้ว. (2561). การพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและผลการเรียนรู้วิชาชีววิทยา เรื่อง ระบบประสาท ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ MACRO. ใน สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ คณะศิลปะศาสตร์. มหาวิทยาลัยรังสิต.

มกราพันธุ์ จูฑะรสก. (2562). การพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบเชิงสร้างสรรค์:การสะท้อนคิดด้วยเทคนิคตะกร้า 3 ใบ. วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, 9(2), 303.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). คู่มือการใช้หลักสูตร สาระเทคโนโลยีวิทยาการคำนวณ (อินเตอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2566 จาก http://oho.ipst.ac.th

สุวิมล ติรกานันท์. (2539). การตรวจสอบความเป็นเอกมิติของแบบสอบ กรุงเทพมกานคร: ศูนย์ทดสอบทางการศึกษา ร่วมกับศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะคุรุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สพฐ. (2560). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดฯ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 (อินเตอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2566 จาก http://academic.obec.go.th

สหเทพ ค่ำสุริยา, ทรงศักดิ์ สองสนิทและ ประวิทย์ สิมมาทัน. (2567). การศึกษาระดับการคิดเชิงระบบสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, 12(1), 18.

อรุณสวัสดิ์ สินนาง. (ม.ป.ป.). การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมความคิดเชิงระบบในโรงเรียนกีฬาสังกัด สถาบันการพลศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการพลศึกษา

อุมาพร อภิไชย. (2566). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบ MACRO Model ร่วมกับเทคนิคการเขียน แบบกึ่งควบคุมเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยพะเยา.

รูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐาน : กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร*

THE PATTERN OF ASUBHA MEDITATION DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF WAT PA SRIVILAI, BANGMOONNAK DISTRICT, PICHIT PROVINCE

พระวินัยธรประสิทธิ์ สุจิณฺโณ (คำมาก)[1], ชัยชาญ ศรีหานู[2] และ ธานี สุวรรณประทีป[3]

Phravinaithorn Prasit Sucinno (Khammak)[1], Chaichan Srihanu[2] and Thanee Suwanprateep[3]

[1-3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: littlelittleme1212@gmail.com

วันที่รับบทความ : 4 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 8 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 10 กันยายน 2568

Received 4 September 2025; Revised 8 September 2025; Accepted 10 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาการเจริญกรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐาน ของวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับหลักการ วิธีการเจริญอสุภกรรมฐาน แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียง วิเคราะห์ และอธิบายด้วยกระบวนการพรรณนา

Citation:

* พระวินัยธรประสิทธิ์ สุจิณฺโณ (คำมาก), ชัยชาญ ศรีหานู และ ธานี สุวรรณประทีป. (2568). รูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐาน : กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 769-788.

Phravinaithorn Prasit Sucinno (Khammak), Chaichan Srihanu and Thanee Suwanprateep. (2025). The Pattern Of Asubha Meditation Development : A Case Study Of Wat Pa Srivilai, Bangmoonnak District, Pichit Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 769-788.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการวิจัยพบว่า

1) การศึกษาการเจริญกรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท พบว่า กรรมฐาน หมายถึง อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการเจริญภาวนาเพื่อพัฒนาจิตใจ การปฏิบัติกรรมฐาน หรือการเจริญกรรมฐานจัดเป็นคันถธุระในธุระคือกิจที่ต้องทำของพระพุทธศาสนา 2 อย่าง คือ คันถธุระ กับวิปัสสนาธุระ การฝึกหัดจิตให้สงบ สงัด และมีอารมณ์เป็นเอกัคคตาจิต ข่มกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้ กรรมฐานมี 40 ชนิด มี อนุสสติ 10 กสิณ 10 อสุภะ 10 เป็นต้น ซึ่งเหมาะสมกับคนจริตต่าง ๆ การปฏิบัติกรรมฐานจึงเป็นการบริหารจิตหรือการพัฒนาจิตเบื้องต้นให้สงบจากนิวรณ์ ทำให้จิตสงบและเกิดปีติ สุขสบายในชีวิตปัจจุบัน ไม่วุ่นวาย และลดความเครียดที่เกิดกับร่างกายและจิต ทำให้จิตเกิดความเข้มแข็ง ไม่กลัวอารมณ์ที่มากระทบใด ๆ มีความสงบสุขและเป็นฐานพัฒนาจิตให้เข้าสู่วิปัสสนาญาณชั้นสูงได้ง่าย

2) การเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน พบว่า อสุภกรรมฐาน หมายถึง การพิจารณาซากศพเป็นอารมณ์ ซึ่งกำหนดไว้มีทั้งหมด 10 อย่าง ได้แก่ 1) ซากศพที่พองขึ้น 2) ศพที่มีสีเขียวคล้ำคละด้วยสีต่าง 3) ซากศพที่มีน้ำเหลืองไหล 4) ซากศพที่ขาดเป็น 2 ท่อน 5) ซากศพที่มีสัตว์กัดกิน 6) ซากศพที่กระจายไปในทิศต่าง ๆ 7) ซากศพที่ถูกฟันเป็นท่อนเล็กท่อนน้อย 8) ศพที่ยังมีเลือดไหลออกอยู่ 9) ซากศพที่เต็มไปด้วยหนอน 10) ซากกระดูก หากผู้ปฏิบัติพิจารณาจนให้เกิดเป็นนิมิตได้ก็สามารถที่จะยกนิมิตนั้นขึ้นเป็นอารมณ์เพื่อพิจารณาได้ ซึ่งนิมิตดังกล่าวนั้นมี 2 ประเภท คือ อุคคหนิมิต และปฏิภาคนิมิต เมื่อเห็นได้ดังนี้แล้วแม้จะไม่มีซากศพก็สามารถยกขึ้นเป็นอารมณ์พิจารณาได้

3) รูปแบบการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐานของวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร พบว่า เป็นการเจริญกรรมฐานทั้ง 2 อย่างไปด้วยกันคือ วิปัสสนากรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานโดยการรู้สภาวธรรมสรุปลงใน 4 ฐาน คือกาย เวทนา จิตและธรรม ให้เกิดเพียงการเกิด-ดับของขณะจิตและน้อมไปหาญาณชั้นสูง และการเจริญสมถกรรมฐานโดยการเจริญอสุภกรรมฐานเพื่อให้จิตไม่ฟุ้งซ่านกับอารมณ์เกาะเกี่ยวกับร่างกายของคน แบ่งเป็น 2 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) รูปแบบการพิจารณาซากศพที่ตายและมีน้ำเหลืองไหลออกอยู่ มาเป็นอารมณ์ในการพิจารณาอสุภกรรมฐาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเพิจารณาให้เห็นถึงความไม่สวย ไม่งาม ความน่ารังเกียจ ความเปลี่ยนแปลงของสังขารร่างกายของมนุษย์เรา เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายของตน 2) รูปแบบการพิจารณาซากศพที่เหลือแต่โครงกระดูก ซากศพที่ตายนานแล้วและเหลือแต่โครงกระดูก ทั้งที่สมบูรณ์ และไม่สมบูรณ์มาเป็นอารมณ์ในการพิจารณาเพื่อให้โยคีผู้ปฏิบัติได้พิจารณาถึงความไม่เที่ยงของสังขาร ร่างกายมนุษย์ สุดท้ายแล้วแม้แต่

โครงกระดูกก็ย่อมผุพังไปตามกาลเวลา เมื่อปฏิบัติพิจารณาและฝึกฝนจนชำนาญติดจิตจะสามารถได้นิมิตเรียกว่า อารมณ์อสุภกรรมฐาน และสามารถยกระดับจิตของตนได้ตามลำดับต่อไป องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือรูปแบบ “VS-2A model ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในการเจริญกรรมฐานให้สูงขึ้นไป

คำสำคัญ: รูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐาน, วัดป่าศรีวิไลย์, จังหวัดพิจิตร

Abstract

This dissertation comprises 3 objectives: 1) to investigate the practice of Kammaṭṭhāna as delineated in Theravāda Buddhist scriptures; 2) to examine the cultivation of meditation through Asubhakammaṭṭhāna; and 3) to present a model for the practice of Asubha Kammaṭṭhāna as implemented at Wat Pa Si Wilai, Bang Mun Nak District, Phichit Province. This study employs a qualitative methodology, collating data from documentary sources, pertinent prior research, and in-depth interviews with experts on the principles and methods of Asubha Kammaṭṭhāna. The collected data were subsequently synthesized, analyzed, and explicated through a descriptive process.

The research yields the following findings:

1) The practice of Kammaṭṭhāna within Theravāda Buddhism revealed that Kammaṭṭhāna refers to the object or basis for meditative cultivation aimed at mental development. The Kammaṭṭhāna practice is classified as one of the two principal duties in Buddhism, alongside Ganthadhura or study duty and Vipassanādhura or insight practice. It is a discipline for training the mind to attain tranquility, seclusion, and one-pointedness, which suppresses the defilements, the root cause of suffering. There are 40 types of Kammaṭṭhāna, including the ten recollections (anussati), ten kasiṇas (universal concepts), and ten contemplations of foulness (asubha), which are suited to various individual temperaments (carita). Consequently, the practice serves as a preliminary form of mental management or development to pacify the five hindrances (nīvaraṇa).

This pacification engenders tranquility, joy (pīti), and well-being in daily life, mitigating turmoil and reducing psychophysical stress. It fortifies the mind against disruptive sensory inputs, fosters serenity, and establishes a foundational state conducive to the facile attainment of higher levels of insight knowledge or Vipassanāñāṇa.

2) Meditation according to the method of Asubha Kammaṭṭhāna finds that it is defined as the contemplation of a corpse as a meditative object. There are ten prescribed stages of decomposition for contemplation: 1) a bloated corpse; 2) a discolored, livid corpse; 3) a festering corpse; 4) a corpse bisected; 5) a corpse gnawed by animals; 6) a dismembered corpse; 7) a hacked and mangled corpse; 8) a bleeding corpse; 9) a worm-infested corpse; and 10) a skeleton. Should the practitioner successfully develop a mental image (nimitta) through this contemplation, this image can then be used as the focus of meditation. There are two categories of such images: the learning sign (uggaha-nimitta) and the counterpart sign (paṭibhāga-nimitta). Once these are attained, the practitioner can evoke the meditative object for contemplation even in the physical absence of a corpse.

3) The model for practicing Asubhakammaṭṭhāna at Wat Pa Si Wilai was found to integrate two meditative forms concurrently: 1)Vipassanā-kammaṭṭhāna: Practiced in accordance with the Mahāsatipaṭṭhāna teaching, this involves knowing the true nature of phenomena (Sabhāva-dhamma) within the four bases of mindfulness-body, feelings, mind, and mental objects. This aims to perceive the mere arising and ceasing of momentary mental states and incline the mind to higher knowledge. 2) Samatha-kammaṭṭhāna: Practiced through the contemplation of foulness or Asubha to prevent mental distraction and attachment to the flesh body. This integrated approach is further articulated into two contemplative models: (1) Contemplation of a Festering Corpse: This model uses a corpse in a state of decay with effluence as the meditative object. It directs the practitioner to perceive the un-beautiful, loathsome, and mutable nature of the human form,

thereby loosening the practitioner's attachment to their own body, (2) Contemplation of a Skeleton: This model uses the skeletal remains of a long-deceased body, whether complete or incomplete, as the object of contemplation. This practice leads the yogi to reflect on the impermanence of all conditioned things, recognizing that in the end, even the skeleton will disintegrate over time. Through diligent practice and mastery, the meditator can establish a stable mental image known as the 'object of Asubha Kammaṭṭhāna' facilitating the progressive elevation of their mental state. The knowledge gained is "VS-2A model," which can be further refined for the cultivation of more advanced meditative practice.

Keywords: The Pattern Of Asubha Meditation Development, Wat Pa Srivilai, Pichit Province

บทนำ

พระพุทธศาสนาพยายามสอนให้มนุษย์ใช้ปัญญานำหน้าในการกระทำทุกอย่าง ให้ใช้ปัญญานำหน้าในการมองเห็นความจริงของสังขารทั้งหลายให้ครบถ้วนทั้งสองด้าน คือ ด้านที่สวยงาม และด้านที่ไม่สวยงาม ถ้ามนุษย์เห็นร่างกายเพียงด้านเดียวก็จะมองเห็นแต่ความสวยความงาม น่ารัก น่าดู น่าใคร่ อยากที่จะเป็นเจ้าของ แต่พอความไม่งามปรากฏเราก็ทำใจยาก เพราะความหลงของมนุษย์ที่มากขึ้น ความหลงเป็นบ่อเกิดของอวิชชา คือความไม่รู้ เมื่อความไม่รู้เกิดขึ้นทำให้หลงยึดติดในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง สิ่งที่เป็นทุกข์ ว่าเป็นสุข ว่าน่าปลื้ม น่าหลงใหล น่ารัก น่าใคร่ และสิ่งที่ไม่มีไม่ใช่ตัวตนว่ามีตัวตน พุทธศาสนามีหลักธรรมที่ต้องการให้มนุษย์ละสิ่งยึดติดเหล่านี้เพื่อให้มองให้เห็นธรรมชาติตามความเป็นจริง ให้เห็นสิ่งนั้นตามที่มันเป็น มองให้เป็นสัจธรรม หลักธรรมนั้นชื่อว่า "อสุภกรรมฐาน"

อสุภกรรมฐาน เป็นหนึ่งในในกัมมัฏฐาน 40 ซึ่งเป็นหลักเจริญเพื่อให้เห็นร่างกายของคนเราตามความเป็นจริง ว่าที่จริงแล้วร่างกายว่าหนาคือนี้ ที่เราเห็นร่างกายว่าสวย ว่าหล่อแต่งตัวงาม ๆ มีผิวเนียน ๆ มีตากลมโต รูปร่างสูงขาวมีเสน่ห์นี้ ที่จริงแล้วไม่มีอะไรเลย เมื่อพิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว มีแต่หนังหุ้มกระดูกเป็นหนังกำพร้า ที่ห่อหุ้มปกปิดไม่ให้เห็นอวัยวะภายในร่างกายอันเป็นของน่าเกลียด เป็นสิ่งที่โสโครก เช่น อุจาระ ปัสสาวะ น้ำเหลือง เสลด

ไขมัน น้ำหนอง เป็นต้น อันเป็นของที่ไม่สวยไม่งาม น่ารังเกลียด แม้แต่หนังที่ห่อหุ้มเองเมื่อไม่ขัดถูทำความสะอาดแล้ว ก็จะเป็นของสกปรก ส่งกลิ่นเหม็น แม้แต่ตัวเองดูแล้วยังรังเกียจ สุดท้ายกระดูกเองก็ต้องย่อยสลายไปเป็นสิ่งที่ไม่น่าดูเลย หาอะไรที่เป็นสิ่งที่น่ารักน่าดูไม่มีเลย แต่มนุษย์ก็มักมีค่านิยมหลงใหลกับวัตถุนิยมนี้มาก เพราะมนุษย์นั้นตกอยู่ในความประมาทคือประมาทในชีวิต ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ทรงตรัสย้ำกับพระสาวกให้ตระหนักในเรื่องความไม่ประมาทในปัจฉิมโอวาทของพระพุทธองค์ก่อนจะปรินิพพานว่า “หนฺท ทานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิโว วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ อยํ ตถาคตสฺส ปจฺฉิมาวาจา แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด” นี้เป็นพระปัจฉิมวาจาของพระตถาคต (ที.ม. (ไทย) 10/218/166.) มนุษย์ในปัจจุบันไม่เคยพิจารณาเลยว่าสิ่งทั้งหลาย รวมถึงชีวิตของตนเองนั้นล้วนตกอยู่ในวังวนของไตรลักษณ์ คือ มนุษย์ทุกคนล้วนเกิดมามีความทุกข์ สังขารของมนุษย์ทั้งหลายนั้นไม่เที่ยง และไม่มีอะไรเลยที่เป็นของเรา เราจะบังคับไม่ให้เสื่อม ไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บ ไม่ให้ตายไม่ได้ เพราะนี่คือกฎของธรรมชาติ

มนุษย์ในปัจจุบันถูกค่านิยมทางด้านวัตถุครอบงำ และให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าเรื่อง ของจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่กับตัวเรามาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต แต่เราก็ไม่ให้ความสนใจกับเรื่องของจิตใจมากนัก เพราะหลงใหลไปกับความสวยงามที่ลวงตา ไม่สนใจว่าจริง ๆ แล้วร่างกายของตัวเองนั้นประกอบมาจากอะไร มีอะไรบ้างที่รวมกันเข้าเป็นร่างกายหรือสังขาร คนเราขาดการพิจารณาเกี่ยวกับร่างกายในหลายประเด็น ไม่รู้จักความจริง หลงในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส คิดว่าสิ่งเหล่านี้คือสุขแท้ เป็นความสุข ความงามที่ปรารถนาและพอแล้วสำหรับชีวิตนี้หลงยึดติดกับสังขารว่า สวยงาม โดยไม่คิดว่าในอนาคตนั้นความงามเหล่านี้จะเปลี่ยนไปอย่างไร จะแก่เฒ่าหนังเหี่ยวอย่างไรไม่สนใจ หลงอยู่กับสิ่งที่ไม่มีตัวตน เพราะไม่เข้าใจในสังขารว่า ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความแก่ ความเจ็บ ดังหลักธรรมบทหนึ่งที่เราใช้สวดพิจารณาอยู่เป็นประจำว่า “ชราธมฺโมมฺหิ ชรํ อนตีโต” เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ (องฺ.ปญฺจก.(ไทย) 22/57/99.)

ค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนไปเช่นนี้ก็เพราะความเจริญของสังคม เมื่อสังคมเปลี่ยน วิถีชีวิตของคนในสังคมก็เปลี่ยน ลืมหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ส่วนมากแล้วไปเน้นในทางวัตถุนิยมมากกว่าผลของการเจริญในหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ทำให้เป้าหมายของหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัส และมุ่งสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์นั้นผิด ผิดทั้งเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางในการเจริญ ทำให้สังคมเกิดความสับสนในเรื่องของ

การเจริญตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าจริง ๆ แล้ว คือการหลุดพ้นวัฏฏะสงสาร หรือเรื่องของปาฏิหาริย์กันแน่ ทำให้มนุษย์ผู้ยังหูตามืดบอดก็ยิ่งบอดสนิท ลุ่มหลงในสิ่งที่ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนของตัวเอง เมื่อยิ่งหลงก็ยิ่งห่างจากความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น ยิ่งนับวันก็ยิ่งมากขึ้น ยิ่งนับวันก็ยิ่งเลวร้าย หาทางกลับไม่เจอ ซ้ำร้ายยังแสวงหาสิ่งของต่าง ๆ มากมายเพื่อตอบสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุด เข้ามาเพิ่มราคาให้กับตนเองอยู่ร่ำไป สุดท้ายแล้วเป็นการนำตนเองไปสู่ปากแห่งหุบเหว เมื่อตกลงไปแล้วหมดหนทางที่จะกลับขึ้นมาได้

วัดป่าศิวไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ได้นำหลักการเจริญอสุภกรรมฐานมาใช้เป็นบาทฐานเพื่อพัฒนาจิตให้เข้าสู่อารมณ์กรรมฐานได้เร็วขึ้น มีวิธีการที่ยังสงสัยว่าเหมือนกันกับที่ปรากฏในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทและที่ปฏิบัติกันทั่วไปหรือไม่ และมีลำดับของการเจริญกรรมฐานอย่างไรซึ่งพอจะนำมาเป็นรูปแบบที่สามารถปฏิบัติได้อย่างเข้าใจแก่สาธารณะทั่วไป โดยต้องการวิจัยเพื่อให้เห็นความสอดคล้องและเป็นองค์ความรู้ด้านวิชาการเพื่อการปฏิบัติและการศึกษาค้นคว้าต่อไป

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้นนั้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่ทำการศึกษา รูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐาน: กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร โดยกำหนดประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาการเจริญกรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท การเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน และวิเคราะห์รูปแบบการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐานของวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ที่สามารถนำไปเป็นแนวทางประยุกต์ใช้กับการเจริญกรรมฐานได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลแก่สำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ในจังหวัดพิจิตร และพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเจริญกรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน
3. เพื่อเสนอรูปแบบการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐานของวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการจัดลำดับการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบจากโจทย์ปัญหาที่ตั้งไว้ ดังนี้

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส เอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย บทความทางพระพุทธศาสนา ศึกษาความหมายแนวคิด และรูปแบบการเจริญกรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถราวาท และงานด้านข้อมูลเกี่ยวกับหลักการเจริญกรรมฐานของสำนักวัดป่าศิวิไลย์

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ในส่วนของการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน และได้ทำการทดลองโดยเข้าร่วมปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดป่าศิวิไลย์ อ.บางมูลนาก จ.พิจิตรด้วยตนเอง

2) ทำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย เกี่ยวกับการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน

3) ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน ด้วยการบันทึกเทป จดบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน ได้แก่พระวิปัสสนาจารย์ จำนวน 6 รูป พระโยคีผู้ปฏิบัติแนวอสุภกรรมฐาน จำนวน 5 รูป และโยคีผู้ปฏิบัติ จำนวน 5 คน

เครื่องมือการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ดังนี้

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างที่คณะผู้วิจัยใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ที่ได้กำหนดไว้ จำนวน 16 รูป/คน

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ความหมาย หลักการ และรูปแบบเกี่ยวกับการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง กำหนดประเด็นคำถามที่จะสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน

ขั้นตอนที่ 3 นำร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดคำถามการสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 4 ปรับปรุงแก้ไขตามผู้เชี่ยวชาญแนะนำ และดำเนินการพิมพ์แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับจริง แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลแนวคิด ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของการเจริญกรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือ ตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 รวบรวมข้อมูลการวิจัยภาคสนาม ด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์ในจังหวัดพิจิตร จำนวน 6 รูป และโยคีผู้เข้าร่วมปฏิบัติ จำนวน 10 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 สรุป วิเคราะห์ข้อมูล การเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐานของวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เพื่อกำหนดเป็นแนวทางการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจเอกสารและนำมาประกอบกับข้อมูลจากภาคสนามที่ได้มาจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกและการสังเกตปฏิกิริยาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จะถูกนำมาตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological

Triangulation) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษาทำการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมภายใต้กรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐาน: กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

จากการศึกษาการเจริญกรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท กรรมฐาน หมายถึง อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการเจริญภาวนาเพื่อพัฒนาจิตใจ การปฏิบัติกรรมฐาน หรือการเจริญกรรมฐานจัดเป็นธุระในพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ คันถธุระ กับวิปัสสนาธุระ การฝึกหัดจิตหรือการอบรมจิต ให้สงบ สงัด การปฏิบัติกรรมฐานเป็นการบริหารจิตหรือการพัฒนาจิต ซึ่งมีความหมายให้เรารู้จักการรักษาคุ้มครองจิตด้วยวิธีการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดละความวุ่นวาย และความเครียดที่เกิดกับร่างกายและจิต ให้เกิดความเข้มแข็งและเจริญสติปัญญาเพื่อดับทุกข์ กรรมฐานในพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐานนี้มีกระบวนการ หลักการ และวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ผลที่เกิดจากการเจริญกรรมฐานทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานก็แตกต่างกันไป สมถะ หมายถึง ความสงบ ธรรมที่เป็นเครื่องระงับนิวรณ์ 5 การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบก็ได้ สมถภาวนาโดยรวมเป็นการอบรมจิตใจให้เกิดความสงบ การฝึกสมาธิการทำจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่กับอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง เป็นอุบายวิธีที่หยุดความฟุ้งซ่านแห่งจิตซึ่งมักจะฟุ้งซ่านไป ตามอารมณ์ต่าง ๆ กล่าวคือ หยุดความคิดของจิตไว้ โดยใช้สมาธิยึดดึงอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในกรรมฐาน 40 กอง คือ หมวดที่ 1 กสิณ 10 หมวดที่ 2 อสุภะ 10 หมวดที่ 3 อนุสสติ 10 หมวดที่ 4 อัปปมัญญา 4 หมวดที่ 5 อรูป 4 หมวดที่ 6 อาหาเรปฏิกูลสัญญา 1 หมวดที่ 7 จตุธาตุววัตถานะ 1 มาบริกรรมจนกระทั่งจิตแนบแน่นในอารมณ์นั้น และสงบระงับไม่ฟุ้งซ่านต่อไป หรือเป็นอุบายสงบใจ ได้แก่การปฏิบัติธรรมด้วยการบริกรรม เป็นการบำเพ็ญเพียรทางจิตโดยใช้สมาธิ เป็นหลักและมุ่งให้จิตสงบ ระงับจากนิวรณ์ซึ่งเป็นตัวขัดขวางจิตไม่ให้บรรลุความดีเป็นสำคัญ เพื่อให้จิตเกิดความสงบจากนิวรณ์ธรรมจนสัมผัสสภาวะแห่งฌาน เป็นจิตที่ตั้งมั่น เป็นเอกัคคตาจิต มีอานิสงส์ให้สงบสุขและอิทธิทางจิต

วิปัสสนาแปลว่า การเห็นวิเศษ คือการเห็นไตรลักษณ์ของสภาวธรรมทั้งหลาย โดยการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 นั้นมีจุดมุ่งหมายของเพื่อชำระจิตของผู้ปฏิบัติให้บริสุทธิ์สะอาดหมดจด จนกระทั่งถึงบรรลุมรรคผลนิพพานอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา โดยมีพิจารณาอารมณ์ปรมัตถ์ที่กำลังเกิดขึ้นตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ คือ การใช้ความเพียร รู้เท่าทันและสติ กำหนดรู้ฐาน 4 อย่างคือ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ธัมมานุปัสสนา ให้บริบูรณ์ มี 7 หมวด 37 ประการ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และมรรค 8 มีอานิสงส์สูงสุดคือการบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลทำลายกิเลสได้อย่างเด็ดขาด ไม่เกิดทุกข์ในสังสารวัฏฏ์อีก

การปฏิบัติกรรมฐานจึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ ในระดับสมถะจะเป็นผู้ที่มีความสงบ มีจิตใจเยือกเย็น มีเมตตากรุณาต่อมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ในการปฏิบัติขั้นวิปัสสนาจนเกิดความรู้แจ้งสัจธรรมแล้วจะทำให้เกิดสันติภาพแก่ตนเองอย่างถาวร การปฏิบัติกรรมฐานจึงเป็นระบบฝึกหัดขัดเกลาจิตใจให้มีสัมมาทิฏฐิเป็นคนดีรู้เท่าทันโลกและชีวิต กำจัดกิเลสตัณหา อวิชชา ให้หมดไป เข้าสู่ จุดหมายสูงสุดของชีวิต คือ มรรค ผล นิพพาน ในที่สุด

จากการศึกษาการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน ของมนุษย์เราว่า ร่างกายนี้เป็นของไม่สวย ไม่งาม ไม่น่าหลงใหลแต่อย่างใดเลย ให้เห็นสิ่งที่เรากำลังว่าสวยว่างามอยู่นี้แท้จริงแล้วเป็นแค่ธาตุ 4 ขันธ์ 5 รวมตัวกันก่อเกิดเป็นร่างกาย ตัวตนเท่านั้นเมื่อแยกเอามาพิจารณาเป็นอย่าง ๆ แล้ว ไม่มีอะไรที่เป็นของเรา เป็นตัวตนของเราเลย ท่านจึงให้พิจารณาให้เห็นร่างกายของตนเองและของผู้อื่นว่าเป็นสิ่งสกปรก ไม่สวยงาม ถ้าการพิจารณาร่างกายของคนที่ยังมีชีวิตตรง ๆ ไม่สามารถที่จะระงับกามราคะได้ ท่านจึงให้เอาซากศพมาพิจารณาเป็นอารมณ์จึงจะสามารถเห็นสภาวะธรรมนั้นได้ ซึ่งกำหนดไว้มีทั้งหมดอยู่ 10 อย่าง ได้แก่ 1) ซากศพที่พองขึ้น 2) ศพที่มีสีเขียวคล้ำคละด้วยสีต่าง 3) ซากศพที่มีน้ำเหลืองไหล 4) ซากศพที่ขาดเป็น 2 ท่อน 5) ซากศพที่มีสัตว์กัดกิน 6) ซากศพที่กระจายไปในทิศต่าง ๆ 7) ซากศพที่ถูกฟันเป็นท่อนเล็กท่อนน้อย 8) ศพที่ยังมีเลือดไหลออกอยู่ 9) ซากศพที่เต็มไปด้วยหนอน 10) ซากกระดูก หากผู้ปฏิบัติพิจารณาจนให้เกิดเป็นนิมิตได้ก็สามารถที่จะยกนิมิตนั้นขึ้นเป็นอารมณ์เพื่อพิจารณาได้ ซึ่งนิมิตดังกล่าวนั้นมี 2 ประเภท คือ อุคคหนิมิต และปฏิภาคนิมิต เมื่อเห็นได้ดังนี้แล้วแม้จะไม่มีซากศพก็สามารถยกขึ้นเป็นอารมณ์พิจารณาได้ การพิจารณาศพให้เห็นเป็นอสุภะ คือ ไม่สวย ไม่งามแล้ว อาการ 32 ก็เป็นอารมณ์ในการพิจารณาที่สามารถทำให้เกิด

มรรค เกิดผลได้พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญและแสดงอานิสงส์ไว้โดยเฉพาะแก่พระภิกษุสงฆ์ในการช่วยระงับความติดยึดในร่างกาย ความสวยงามของเพศตรงข้ามเพื่อให้การประพฤติพรหมจรรย์เป็นไปอย่างสบาย

วิธีการเจริญอสุภะอสุภกัมมัฏฐาน 10 อย่างที่เป็นอารมณ์ของสมถภาวนาคือ 1. อุทธุมาตกอสุภะ ซากศพพองขึ้นน่าเกลียด 2. วินีลกอสุภะ ซากศพขึ้นเป็นสีเขียวน่าเกลียด 3. วิปุพพกอสุภะ ซากศพมีหนองไหลแตกพลักน่าเกลียด 4. วิจฉิททกอสุภะ ซากศพที่ถูกตัดเป็นท่อน ๆ น่าเกลียด 5. วิกขายิตกอสุภะ ซากศพที่ถูกสัตว์กัดกระจุยกระจายน่าเกลียด 6. วิกขิตตกอสุภะ ซากศพที่ถูกทิ้งไว้เรี่ยราดน่าเกลียด 7. หตวิกขิตตกอสุภะ ซากศพที่ถูกสับฟันแล้วทิ้งกระจัดกระจายน่าเกลียด 8.โลหิตกอสุภะ ซากศพที่มีโลหิตไหลออกมาน่าเกลียด 9. ปุฬุวกอสุภะ ซากศพที่เต็มไปด้วยหนอนน่าเกลียด 10. อัฏฐิกอสุภะ ซากศพที่เป็นกระดูกน่าเกลียด ทั้งหมดโดย เพ่งดูซากศพตามอาการนั้น ถือเอานิมิตโดยอาการ 6 อย่าง คือ (1) โดยสี (2) โดยเพศคือวัย (3) โดยสัณฐาน (4) โดยทิศ (5) โดยโอกาส (6) โดยกำหนด และการจดจำอีก 5 อย่างคือ (1) ที่ต่อแห่งร่างกายของซากศพ (2) ช่องว่างแห่งร่างกายของซากศพ (3) ที่ต่ำแห่งซากศพ (4) ที่สูงแห่งซากศพ (5) ที่รอบ พอจำได้ดีแล้ว ให้นึกกลับไปมา จนเกิดนิมิตติดตา และนิมิตเทียบเคียง ได้แก่ ปรากฏเห็นเหมือนกระดูกกองอยู่ เป็นกอง ฯ เป็นต้น

ฉะนั้น อสุภกัมมัฏฐาน เป็นกัมมัฏฐานที่กำหนดอสุภะเป็นอารมณ์ เป็นกัมมัฏฐานที่พิจารณาให้เห็นว่าเป็นของไม่งาม หมายถึงการบำเพ็ญกัมมัฏฐาน โดยการพิจารณาอสุภะหรือพิจารณาร่างกายของตนหรือของผู้อื่นว่าเป็นของไม่งาม ไม่น่ายึดมั่นถือมั่น แต่เป็นของน่าเกลียด โสโครก เช่นพิจารณาซากศพที่นอนให้เขารดน้ำก่อนใส่โลง ก่อนเผาหรือฝัง มองดูจนกระทั่งเกิดนิมิตติดตาแล้วกลับมานั่งนึกพิจารณา ภาวนาไปจนเกิด ปัญญาเห็นแจ้งถึง ไตรลักษณ์อสุภกัมมัฏฐานนั้นเป็นเครื่องกำจัดราคะ คลายความหลงรูป หลงสวย หลงงามลงได้

การยกนิมิตแห่งอสุภกรรมฐานเป็นวิปัสสนา โดยการทำนิมิตของอสุภะจนเกิดเป็นอุคคหนิมิตแล้วยกขึ้นสู่ความไตรลักษณ์ เห็นสังขารทั้งหลายเป็นแดนของความทุกข์ เพราะกิเลสและตัณหาปกปิดความรู้ความคิด สังขารทั้งหลายเป็นอนัตตา ท่านไม่ยึดมั่นในสังขาร ท่านเบื่อในสังขาร โดยท่านถือว่าธรรมดาของการเกิดมามีสังขารต้องเป็นทุกข์อย่างนี้ ท่านไม่ปรารถนาการเกิดอีก ท่านไม่ต้องการชาติภพใด ๆ อีก ท่านหวังนิพพานเป็นอารมณ์

จากการศึกษารูปแบบการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐานของวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญของการเจริญกรรมฐานตามหลักพุทธศาสนา ผลจากการสัมภาษณ์พบว่า การเจริญกรรมฐานตามหลักพุทธศาสนามี

ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทั้งกายและใจ ทำให้จิตสงบเป็นสมาธิ ไม่มีนิวรณ์ 5 คือ กรรมฐานทำให้จิตสงบจากนิวรณ์ 5 คือ กามฉันท์ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ และวิจิกิจฉา และยังเป็นรากฐานที่ทำให้การเจริญวิปัสสนากรรมฐานเจริญก้าวหน้าอย่างดี โดยสามารถสรุปประโยชน์ที่สำคัญของการปฏิบัติกรรมฐานคือ 1) พัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ คือการปฏิบัติกรรมฐานช่วยขัดเกลากิเลส เช่น ความโลภ ความโกรธ และความหลง ทำให้จิตใจผ่องใส ไม่เศร้าหมอง และสงบสุขจากภายใน 2) สร้างความมั่นคงทางอารมณ์ คือ การมีสติรับรู้อารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่หนักแน่น มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นความสุข ความทุกข์ หรือความไม่พอใจ ช่วยให้เป็นคนใจเย็นและรอบคอบมากขึ้น 3) เสริมสร้างสติและปัญญา คือ การเจริญกรรมฐานเป็นการฝึกสติให้รู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก ทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามหลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ซึ่งนำไปสู่การปล่อยวางและไม่ยึดติด 4) ส่งผลดีต่อสุขภาพ คือ การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอช่วยให้ร่างกายและจิตใจมีความสมดุล ลดความเครียด ความวิตกกังวล และอาการเจ็บป่วยบางอย่าง ทำให้มีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรงขึ้น 5) ยกระดับคุณภาพสังคม คือ เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาจิตใจให้ดีงาม มีศีลธรรม และเข้าใจชีวิตมากขึ้น ย่อมส่งผลให้สังคมโดยรวมมีความสงบสุข ไม่มีการเบียดเบียนกัน ทำให้โลกน่าอยู่ยิ่งขึ้น การเจริญกรรมฐานจึงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่มีใจสูง เป็นผู้มีสติปัญญา และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและสงบสุขอย่างยั่งยืน การปฏิบัติหรือการเจริญอสุภกรรมฐานตามหลักพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องใหญ่และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนา เพราะถือเป็นหน้าที่หลักของพุทธบริษัทจะต้องธำรงรักษาไว้ซึ่งพุทธศาสนา และนอกจากจะเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาแล้ว การปฏิบัติหรือการเจริญกรรมฐานยังเป็นหลักในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจไปพร้อม ๆ กัน ทำให้สังคมคมจะน่าอยู่มีความสงบสุข ส่งเสริมการพัฒนาทั้ง ศีลธรรม จริยธรรม และความรู้ไปพร้อม ๆ กัน

สำนักปฏิบัติธรรมป่าศรีวิไลย์มีรูปแบบการปฏิบัติเฉพาะตัวที่เน้นการเจริญกรรมฐานด้วยการพิจารณาอสุภกรรมฐาน โดยใช้ศพจริงเป็นอารมณ์ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของสำนักแห่งนี้ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติทั้งหมดของสำนักยังคงยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นแก่นคำสอนหลักในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยการปฏิบัติตาม 1) ศีลสิกขา ผู้ปฏิบัติจะต้องรักษาศีลให้บริสุทธิ์ก่อนการปฏิบัติ เพื่อชำระจิตให้สะอาด ป้องกันการเกิดนิมิตที่ไม่ดี และทำให้การปฏิบัติมีประสิทธิภาพมากขึ้น 2) สมาธิหรืออธิจิตตสิกขาคือ สำนักเน้นการ

พัฒนาจิตโดยใช้การกำหนดรู้ “ยุบหนอ พองหนอ”เพื่อกำหนดให้จิตจดจ่ออยู่กับเวทนาที่เกิดขึ้นกับร่างกายในเบื้องต้น ก่อนจะเข้าสู่การพิจารณาอสุภกรรมฐานด้วยการเพ่งซากศพ ซึ่งช่วยให้จิตสงบจากนิวรณ์ 5 และเข้าถึงสมาธิได้ง่ายขึ้น 3) ปัญญาคืออธิปัญญาสิกขา ได้แก่ การพิจารณาอสุภะจะทำให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งในสัจธรรมของชีวิต ว่าร่างกายเป็นของไม่เที่ยง ไม่สวยงาม และนำไปสู่การลดละกิเลสในที่สุด การปฏิบัติในลักษณะนี้อาจดูแปลกกว่าสำนักอื่น เนื่องจากใช้เทคนิคเฉพาะตัว แต่ก็เป็นไปเพื่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือความดับทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีครูอาจารย์คอยดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ผู้ปฏิบัติไม่หลงไปกับนิมิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

การเจริญกรรมฐานตามหลักวิปัสสนาภาวนาคือการกำหนดสติสัมปชัญญะตามเห็นความเกิดดับของอารมณ์ที่จิตรู้แต่ละขณะ โดยแบ่งเป็นอิริยาบถใหญ่ทั้งสี่คือยืน เดินจงกรม นั่งสมาธิ และนอนกำหนดสติ เห็นการเกิดยุบ พอง นั่งหนอ การถูกต้อง น้อมไปสู่การรู้แจ้งสภาวธรรม โดยมีวิธีการสอบอารมณ์ วิปัสสนากรรมฐานของโยคีผู้เข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ทางพระวิปัสสนาจารย์ก็จะตั้งข้อคำถามในการสอบอารมณ์วิปัสสนากรรมฐานนั้น โดยให้อยู่ในกรอบของสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งใจความสำคัญคือการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติว่าอยู่ในลักษณะถามถึงความรู้สึกของผู้ปฏิบัติก่อนเข้ามาปฏิบัติและหลังจากการปฏิบัติครบวันที่เข้ามาว่ามีผลอย่างไร

รูปแบบการปฏิบัติกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐานของวัดป่าศรีวิไลย์นั้น ทางสำนักวัดป่าศรีวิไลย์ได้นำเอาหลักอสุภกรรมฐาน 10 มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยได้มีการนำเอาวิธีการปฏิบัติอสุภกรรมฐานมาใช้เป็นหลักในการพิจารณา 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการพิจารณาซากศพที่ตายและมีน้ำเหลืองไหลออกอยู่ มาเป็นอารมณ์ในการพิจารณาอสุภกรรมฐาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเพิจารณาให้เห็นถึงความไม่สวย ไม่งาม ความน่ารังเกียจ ความเปลี่ยนแปลงของสังขารร่างกายของมนุษย์เรา เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายของตน 2) รูปแบบการพิจารณาซากศพที่เหลือแต่โครงกระดูก ซากศพที่ตายนานแล้วและเหลือแต่โครงกระดูก ทั้งที่สมบูรณ์ และไม่สมบูรณ์มาเป็นอารมณ์ในการพิจารณา เพื่อให้โยคีผู้ปฏิบัติได้พิจารณาถึงความไม่เที่ยงของสังขาร ร่างกายมนุษย์คนเราว่าท้ายที่สุดเมื่อเราเสียชีวิตหรือตายไป สุดท้ายแล้วแม้แต่โครงกระดูกก็ย่อมผุพังไปตามกาลเวลา และหากผู้ปฏิบัติพิจารณาและฝึกฝนเป็นประจำก็จะสามารถทำให้ได้นิมิตที่เรียกว่า “อารมณ์อสุภกรรมฐาน” ได้และสามารถยกระดับจิตของตนได้ตามลำดับต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษา รูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐาน กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการถอดบทสัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยสรุปรูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐานของวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร โดยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ประกอบด้วย

1) รูปแบบการพิจารณาซากศพที่ตายและมีน้ำเหลืองไหลออกอยู่ มาเป็นอารมณ์ในการพิจารณาอสุภกรรมฐาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเพิจารณาให้เห็นถึงความไม่สวย ไม่งาม ความน่ารังเกียจ ความเปลี่ยนแปลงของสังขารร่างกายของมนุษย์เรา เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายของตน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พระมหาอำนวย อานนฺโท (จันทร์เปล่ง) พบว่า การพิจารณาอสุภทั้ง 10 อย่างนี้ท่านให้พิจารณาเพื่อถือเอานิมิตโดยอาการ 6 อย่าง ต่อไปนี้ 1) พิจารณาโดยสีคือกำหนดว่า ซากศพนี้เป็นร่างกายของคนดำ หรือคนขาว หรือร่างกายผิวไม่เกลี้ยงเกลา 2) พิจารณาโดยเพศ อย่ากำหนดว่าร่างกายนี้ชายหรือหญิงพึงพิจารณาว่า ซากศพนี้เป็นร่างกายของคนที่มีอายุน้อย กลางคน หรือคนแก่ 3) พิจารณาโดยสัณฐาน คือพิจารณาว่านี่เป็นคอ เป็นศรีษะ เป็นท้อง เป็นขา เป็นเท้า เป็นแขน เป็นต้น 4) กำหนดโดยทิศ ทิศนี้หมายเอาสองทิศ คือ ทิศเบื้องบน ได้แก่ทางด้านศีรษะ ทิศเบื้องต่ำได้แก่ทางด้านปลายเท้าของซากศพ มิได้หมายถึงทิศเหนือทิศใต้ 5) พิจารณาโดยที่ตั้ง ให้กำหนดว่าซากศพนี้ศีรษะวางอยู่ตรงนี้ มือวางอยู่ตรงนี้ เท้าอยู่ตรงนี้ เวลาพิจารณาอสุภนี้ เรายืนอยู่ตรงนี้ 6) พิจารณาโดยกำหนดรู้หมายถึง การกำหนดรูปว่าร่างกายสัตว์และมนุษย์นี้มีอาการ 32 เป็นที่สุดไม่มีอะไรสวยสดงดงามจริง ความจริงแล้วเป็นของน่าเกลียด มีกลิ่นเหม็นคลุ้ง มีสภาพขึ้นอืดพอง มีน้ำเลือด น้ำหนองเต็มร่างกาย หาที่น่ารักไม่มีเลย ที่มองเห็นว่าดีหน่อยก็หนังกำพร้าที่ห่อหุ้มภายในอยู่ แต่หนังนี้ก็ใช่ว่าจะสวยสด ถ้าไม่คอยขัดถู ไม่นานก็เหม็นสาบ น่ารังเกียจ ตอนมีชีวิตอยู่ก็เอาดีไม่ได้ พอตายแล้วยิ่งโสโครกใหญ่ กลายเป็นซากศพขึ้นอืดพอง น้ำเหลืองไหลกลิ่นเหม็น เมื่อกำหนดพิจารณาทราบว่า ร่างกายของซากศพทั้งหลายนี้แล้ว ก็น้อมนึกถึงสิ่งที่ตนรัก ที่เห็นว่าเขาสวย เอาความจริงจากซากอสุภเข้าไปเปรียบเทียบดู ว่าที่เห็นว่าเขาสวยสดงดงามนั้น มีอะไรต่างกับซากศพนี้บ้าง ปากที่ชมว่าสวย เต็มไปด้วยเสลดน้ำลายของตัวเอง พอกลืนได้แต่รังเกียจของคนอื่นไม่กล้าแม้แต่ที่จะแตะ (พระมหาอำนวย อานนฺโท (จันทร์เปล่ง), 2542) ที่ต่างกันคือการเจริญอสุภกรรมฐานของวัดป่าศิวิไลย์ ใช้เทคนิคในการจัดสถานที่ให้อยู่กับศพกลางคืนซึ่ง

ช่วยให้จิตเป็นสมาธิโดยธรรมชาติเพราะความกลัว จิตจึงจดจ่อได้เร็ว และยังต้องผ่านการเร่งญาณเพื่อให้จิตติดอยู่กับเวทนาขันธ์อย่างแรง ทำให้จิตอยู่กับกายใจเร็วขึ้น และยังใช้เป็นฐานของการนั่งสมาธิ พิจารณาอาการ 32 และเพ่งกสินในขั้นสูง

2) รูปแบบการพิจารณาซากศพที่เหลือแต่โครงกระดูก หมายถึงซากศพที่ตายนานแล้วและเหลือแต่โครงกระดูก ทั้งที่สมบูรณ์ และไม่สมบูรณ์มาเป็นอารมณ์ในการพิจารณา เพื่อให้โยคีผู้ปฏิบัติได้พิจารณาถึงความไม่เที่ยงของสังขาร ร่างกายมนุษย์คนเราว่าท้ายที่สุดเมื่อเราเสียชีวิตหรือตายไป สุดท้ายแล้วแม้แต่โครงกระดูกก็ย่อมผุพังไปตามกาลเวลา และหากผู้ปฏิบัติพิจารณาและฝึกฝนเป็นประจำก็จะสามารถทำให้ได้นิมิตที่เรียกว่า “อารมณ์อสุภกรรมฐาน” ได้และสามารถยกระดับจิตของตนได้ตามลำดับต่อไป ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พระมหาธีรยุทธ์ ธีรยุตฺโต (เกษตร สุนทร) พบว่า อสุภกรรมฐานคือแนวทางหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้นำมาสั่งสอนพระสาวก เพื่อการดับราคะจริต โดยพิจารณาความไม่สวย ไม่งาม ความสกปรก โสโครกจากกายที่เรามักยึดมั่น ถือมั่นว่าเป็นของสวย ของงาม น่ามอง น่าจับต้อง จากการปรุงแต่ง หรือจากการขัดสีฉวีวรรณ ห่อหุ้มด้วยของสวยของงามและของหอม โดยใช้หลักอสุภกรรมฐาน 10 อย่าง 1) อุทธุมาตกอสุภ คือ ร่างกายของคนและสัตว์ที่ตายไปแล้ว นับแต่วันตายเป็นต้นไป มีร่างกายขึ้นบวมพอง ที่เรียกกันว่าผีตายขึ้นอืดนั่นเอง 2) วินีลกอสุภ เป็นร่างกายที่มีสีเขียว สีแดง สีขาวปะปนคน สีแดงในที่มีเนื้อมาก สีขาวในที่มีน้ำเหลืองน้ำหนองมาก สีเขียวที่มีผ้าสีเขียวคลุม ร่างของผู้ตายส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยผ้าสีเขียวจึงมากกว่า ดังนั้นจึงเรียกว่า วินีลกะ แปลว่าสีเขียว 3) วิปุพพกอสุภ เป็นซากศพที่มีน้ำเหลืองไหลอยู่เป็นปกติ 4) วิฉิทฺทกอสุภ คือซากศพที่มีร่างกายขาดเป็นสองท่อนในท่ามกลาง มีกายขาดออกจากกัน 5) วิกขายิตกอสุภ เป็นร่างกายของซากศพที่ถูกสัตว์ยื้อแย่งกัดกิน 6) วิขิตตกอสุภ เป็นซากศพที่ถูกทอดทิ้งไว้จนส่วนต่าง ๆ กระจัดกระจาย 7) หตวิกขิตตกอสุภ คือซากศพที่ถูกสับฟันเป็นท่อนน้อยและท่อนใหญ่ 8) โลหิตกอสุภ คือซากศพที่มีเลือดไหลออกเป็นปกติ 9) ปุฬุวกอสุภ คือซากศพที่เต็มไปด้วยตัวหนอนคลานกินอยู่ 10) อัฏฐิกอสุภ คือซากศพที่มีแต่กระดูก (พระมหาธีรยุทธ์ ธีรยุตฺโต (เกษตร สุนทร), 2547) จากการศึกษาที่แตกต่างกัน การเจริญอสุภกรรมฐานของวัดป่าศรีวิไลย์ ได้มีการกำหนดรูปแบบไว้ 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐานด้วยการพิจารณาซากศพที่ตายแล้วมีน้ำเหลืองไหลอยู่ และ 2) รูปแบบการเจริญอสุภกรรมฐานด้วยการพิจารณาซากศพที่ตายนานแล้วและเหลือแค่โครงกระดูกทั้งนี้เพื่อใช้กำลังของสมถกรรมฐานมาเป็นฐานให้จิตเกิดการพัฒนาจดจ่อให้เกิดความมั่นคงไม่หลงไหลกับอารมณ์น่าพึงพอใจโดยเฉพาะการยึดติดในรูปร่างกายของมนุษย์ทั้งของตนเองและผู้อื่นจิตก็จะสามารถพัฒนาเข้าสู่ลำดับของญาณชั้นสูง

ต่อไปได้อย่างเร็วและยังเกิดอารมณ์ที่ประณีตเหนือปรากฏการณ์ธรรมดาทั่วไปซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจศรัทธาในการปฏิบัติธรรมยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร” ทำให้สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้เป็นองค์ความรู้เพื่อการเจริญกรรมฐานที่เหมาะสมกับจริตของแต่ละบุคคล และเพื่อส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งๆขึ้น จากการวิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คือ รูปแบบ VS-2 Model โดยมีคำอธิบายการประยุกต์ใช้ดังนี้

V=Vipassanabhava Based on Satipatthana โดย 1) มีความเข้าใจหลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานโดยการสรุปรวมลงในกาย เวทนา จิตและธรรม 2) พิจารณาสภาวธรรมเห็นการเกิด-ดับของอารมณ์กับคำภาวนา 3) น้อมจิตให้สงบระงับในระดับต้น เพื่อให้จิตเข้าสู่ประตูของญาณชั้นสูงต่อไป

S=Strength of Samatha หมายถึงการพัฒนาจิตโดยใช้กำลังสมถกรรมฐานคือการเจริญอสุภกรรมด้วยการพิจารณาซากศพที่ปรากฏอยู่เฉพาะหน้าของตนเป็นแรงผลักให้จิตเกิดดวงญาณในระดับของวิปัสสนา

2A= Two Asubha Observing Pattern หมายถึง การเจริญอสุภกรรมมี 2 อย่างคือ A= 1) รูปแบบการพิจารณาซากศพที่ตายและมีน้ำเหลืองไหลออกอยู่เพื่อระงับจิตติดกับอารมณ์สวยงามในโลก A= 2) รูปแบบการพิจารณาซากศพที่เหลือแต่โครงกระดูก ซากศพที่ตายนานแล้วและเหลือแต่โครงกระดูก เพื่อให้จิตปลงสังเวชซึ่งทำให้ได้นิมิตที่เรียกว่า อารมณ์อสุภกรรมฐาน

จากที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยสามารถแสดงรูปแบบ “VS-2A model” ดังภาพที่ 1

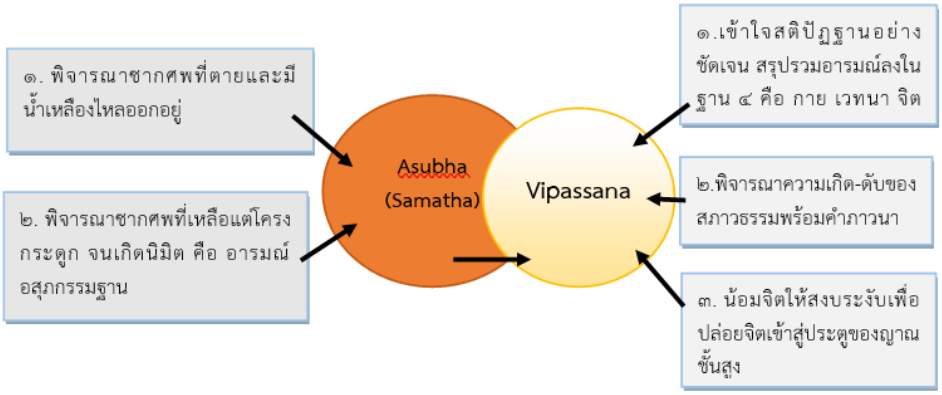

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง รูปแบบการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาการเจริญกรรมฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท พบว่า กรรมฐาน หมายถึง อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการเจริญภาวนาเพื่อพัฒนาจิตใจ การปฏิบัติกรรมฐาน หรือการเจริญกรรมฐาน จัดเป็นคันถธุระในธุระคือกิจที่ต้องทำของพระพุทธศาสนา 2 อย่าง คือ คันถธุระ กับวิปัสสนาธุระ การฝึกหัดจิตให้สงบ สงัด และมีอารมณ์เป็นเอกัคคตาจิตข่มกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้ กรรมฐานมี 40 ชนิด มี อนุสสติ 10 กสิณ 10 อสุภะ 10 เป็นต้น ซึ่งเหมาะสมกับคนจริตต่าง ๆ การปฏิบัติกรรมฐานจึงเป็นการบริหารจิตหรือการพัฒนาจิตเบื้องต้นให้สงบจากนิวรณ์ ทำให้จิตสงบและเกิดปีติ สุขสบายในชีวิตปัจจุบัน ไม่วุ่นวาย และลดความเครียดที่เกิดกับร่างกายและจิต ทำให้จิตเกิดความเข้มแข็ง ไม่กลัวอารมณ์ที่มากระทบใด ๆ มีความสงบสุขและเป็นฐานพัฒนาจิตให้เข้าสู่วิปัสสนาญาณชั้นสูงได้ง่าย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยได้พบว่า การเจริญกรรมฐานนั้นถือเป็น

หัวใจสำคัญและเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักการต่าง ๆ ไว้เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและผู้อื่น กรรมฐานในพุทธศาสนานั้นมี 2 รูปแบบคือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน หรือที่เรียกว่าธุระในพุทธศาสนานั่นเอง เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นการเจริญกรรมฐานในรูปแบบไหนหากนำไปประพฤติปฏิบัติแล้วก็ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นตลอดจนสังคมส่วนมาก ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ

1) คณะสงฆ์หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาหลักการและรูปแบบการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน เพื่อเป็นแนวทางแก่สำนักปฏิบัติต่าง ๆ ที่ต้องการจัดให้มีการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน

2) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการเปิดหลักสูตรจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์สำหรับสอนการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน เพื่อให้แต่ละสำนักได้มีแนวทางในการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ในส่วนของการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน ซึ่งหมายถึงการเจริญกรรมฐานโดยอาศัยซากศพทั้งที่เป็นศพมนุษย์ และศพของสัตว์อื่น มาเป็นอารมณ์ในการพิจารณาโดยมีเป้าหมายให้ผู้ปฏิบัตินั้นคลายความยึดมั่น ถือมั่น ในสังขารร่างกายพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริง ว่าร่างกายนี้ไม่สวย ไม่งาม สกปรก น่ารังเกียจ ไม่มั่นคง เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ไม่จีรังคงทน เมื่อเวลาผ่านไปร่างกายนี้ก็จะสลายหายไป แม้แต่กระดูกก็ต้องผุพังไปตามกาลเวลา หากผู้ปฏิบัติพิจารณาอย่างนี้อยู่สม่ำเสมอก็จะสามารถคลายความยึดมั่น ถือมั่นในตัวตนเราเขาได้ ซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์เกิดทุกข์นั่นเอง

1) ในส่วนของสำนักปฏิบัติที่มีการจัดการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน ควรมีพระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนัก ที่มีความรู้ความสามารถ เข้าใจหลักการและวิธีการเจริญอสุภกรรมฐาน

2) สำนักที่มีการปฏิบัติหรือการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน จะต้องมีรูปแบบการปฏิบัติ วิธีการเจริญอสุภกรรมฐาน และพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเจริญกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐาน กรณีศึกษาวัดป่าศรีวิไลย์ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1) การศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติกรรมฐานตามแนวอสุภกรรมฐานของสำนักอื่น ๆ ในสังคมไทย

2) การศึกษารูปแบบการนำอารมณ์ของอสุภกรรมฐานมาเป็นอารมณ์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

3) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญวิปัสสนากรรมฐานกับการเจริญอสุภกรรมฐาน

4) ศึกษาการพัฒนาจิตจากอสุภกรรมฐานให้เข้าสู่ลำดับของญาณชั้นสูงของวัดป่าศิวิไลย์ อ.บางมูลนาก จ.พิจิตร

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2535). พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2532). อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอฏฐกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณวิเสโส. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาณ.

พระมหาอำนวย อานนฺโท (จันทร์เปล่ง). (2542). การพิจารณาซากศพโดยใช้หลักอสุภกรรมฐาน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธีรยุทธ์ ธีรยุตฺโต (เกษตร สุนทร). (2547). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง อารมณ์สมถกรรมฐานใน พุทธปรัชญาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

แนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก*

MANAGEMENT GUIDELINES FOR CHILDBIRTH WELFARE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS UNDER THE PRACHINBURI-NAKHON NAYOK SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

พิมรดา เอนกศิลป์[1], สรสิริ วรวรรณ[2] และ ประภาวรรณ ตระกูลเกษมสุข[3]

Pimrada Aneksin[1], Sornsiri Voravarn[2] and Prapawan Trakulkasemsuk[3]

[1-3]หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษาและความเป็นผู้นำ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

[1-3]Master of Education Program in Educational Management and Leadership, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

Corresponding Author's Email: park.pimrada@gmail.com

วันที่รับบทความ : 12 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 24 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 26 กันยายน 2568

Received 12 September 2025; Revised 24 September 2025; Accepted 26 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรใน 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีบุตรและข้าราชการครูที่ไม่มีบุตร ที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา 3) แนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก จำนวน 240 คน โดยใช้แบบสอบถาม และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน

Citation:

*พิมรดา เอนกศิลป์, สรสิริ วรวรรณ และ ประภาวรรณ ตระกูลเกษมสุข. (2568). แนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 789-805.

Pimrada Aneksin, Sornsiri Voravarn and Prapawan Trakulkasemsuk. (2025). Management Guidelines For Childbirth Welfare In Educational Institutions Under The Prachinburi-Nakhon Nayok Secondary Educational Service Area Office. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 789-805.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

มาตรฐาน และการทดสอบ t-test (Independent Samples) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน จากนั้นจึงเก็บรวมรวมข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความพึงพอใจของข้าราชการครู ด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน และนำผลข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านสิทธิการรักษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือสิทธิดูแลบุตร สิทธิการให้นมบุตร สิทธิของบิดา สิทธิในการทำงาน และสิทธิการลาคลอดตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีบุตรและข้าราชการครูที่ไม่มีบุตรที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา พบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกด้าน 3) แนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก ประกอบด้วย 6 ด้าน 19 แนวทาง

คำสำคัญ : แนวทางการบริหารสวัสดิการ, การมีบุตร, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรีนครนายก

Abstract

This thematic on the Management Guidelines for Childbirth Welfare in Educational Institutions under the Prachinburi-Nakhon Nayok Secondary Educational Service Area Office is a mixed-method research, comprising both quantitative and qualitative research. The research objectives are 1) to study the level of opinions of teachers towards child welfare in educational institutions under the Prachinburi-Nakhon Nayok Secondary Educational Service Area Office; 2) to compare the opinions of teachers with children and teachers without children towards child welfare in educational institutions under the Prachinburi-Nakhon Nayok Secondary Educational Service Area Office; and 3) to propose guidelines for the management of child welfare in educational institutions under the Prachinburi-Nakhon Nayok Secondary Educational Service Area Office. The

researcher collected quantitative data from a sample of 240 government teachers in educational institutions under the Secondary Educational Service Area Office of Prachinburi and Nakhon Nayok using questionnaires. The data were analyzed through frequency, percentage, mean, standard deviation, and Independent Samples t-test. Subsequently, qualitative data were gathered to obtain in-depth insights into the attitudes, needs, and experiences of teachers through interviews with key informants, comprising five teachers with children and five teachers without children. Furthermore, additional data were collected to propose guidelines for managing child-related welfare in educational institutions to enhance teachers' quality of life and job satisfaction, by conducting interviews with five experts. The qualitative data obtained were analyzed using content analysis to formulate appropriate welfare management guidelines for teachers in educational institutions under the Secondary Educational Service Area Office of Prachinburi and Nakhon Nayok.

The research results found that 1) teachers had a high level of opinion on childcare welfare in educational institutions overall. These included medical treatment rights, childcare rights, breastfeeding rights, fathers' rights, work rights, and maternity leave rights. 2) A statistical comparison of opinions between teachers with and without children found no statistically significant differences in all aspects. 3) Guidelines for managing childcare welfare in educational institutions under the Prachinburi-Nakhon Nayok Secondary Educational Service Area Office includes 6 areas and 19 strategies.

Keywords: Welfare Management Guidelines, Childbirth, Secondary Educational Service Area Office Prachin Buri

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องเผชิญกับอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างมาก ซึ่งนำไปสู่ความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคมในหลายด้าน จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

อัตราการเกิดของประเทศไทยลดลงจาก 13.5 ต่อประชากร 1,000 คนในปี พ.ศ. 2552 เหลือเพียง 10.5 ต่อ 1,000 คนในปี พ.ศ. 2564 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) ซึ่งต่ำกว่าค่ามาตรฐานที่จำเป็นในการรักษาสมดุลประชากรไว้ที่ประมาณ 2.1 ต่อครอบครัว หรือที่เรียกกันว่า “อัตราการเจริญพันธุ์ทดแทน” (Replacement Fertility Rate) ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรที่ผู้หญิงคนหนึ่งต้องมีเพื่อให้ประชากรของประเทศคงอยู่ในระดับเดิมโดยไม่เพิ่มขึ้นหรือลดลงมากนัก แต่อย่างไรก็ตามอัตราการเจริญพันธุ์ทั้งหมด (Total Fertility Rate) ของประเทศไทยยังอยู่ที่เพียง 1.5 ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (World Bank, 2023) และจากข้อมูลของ UNFPA (2021) ระบุว่าในปี พ.ศ. 2565 ประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยคิดเป็นร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 28 ภายในปี พ.ศ. 2578 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากรนี้ไม่ได้เพียงแต่ส่งผลต่อโครงสร้างประชากรของประเทศ แต่ยังนำไปสู่ปัญหาด้านการจ้างงาน ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และระบบสวัสดิการสังคมในระยะยาว ซึ่งอาจส่งผลให้แรงงานขาดแคลนในอนาคต รวมถึงเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุอีกด้วย เพื่อรับมือภาวะเกิดต่ำและช่วยให้พ่อแม่ทำงานควบคู่การเลี้ยงลูก

ปัญหาการจัดสรรเวลาสำหรับการให้นมบุตรในสถานที่ทำงานเป็นอีกหนึ่งปัญหาที่สำคัญสำหรับครูหญิง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดการชีวิตส่วนตัวและภาระงานอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในกรณีที่ครูต้องทำงานพร้อมกับการดูแลบุตรแรกเกิด (สุวรรณา จีรโภคกุล, 2561) จากการสำรวจของกรมอนามัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในประเทศไทยไม่สำเร็จตามเป้าหมายขององค์การอนามัยโลก คือ การที่มารดาต้องกลับไปทำงานหลังจากลาคลอดเพียง 98 วัน ซึ่งไม่เพียงพอในการให้นมบุตร (กรมอนามัย, 2566) สำหรับครูที่มีบุตร การให้นมบุตรถือเป็นภาระที่ต้องจัดการควบคู่กับการทำงาน แต่ในหลายกรณี ครูต้องเผชิญกับความยากลำบากในการหาช่วงเวลาที่เหมาะสมในการปั๊มนม เนื่องจากตารางการสอนและการทำงานที่ไม่ยืดหยุ่น นอกจากนี้ยังไม่มีการจัดสรรพื้นที่หรือเวลาที่เหมาะสมในสถานที่ทำงานเพื่อการพักปั๊มนม ซึ่งอาจส่งผลให้ครูต้องทำงานในสภาพที่เต็มไปด้วยความเครียดและความไม่สะดวกในการจัดการระหว่างภาระงานและการดูแลบุตร (กระทรวงสาธารณสุข, 2565) ซึ่งหลายประเทศได้ให้ความสำคัญและยกระดับสิทธิลาและความยืดหยุ่นการทำงานเพื่อรองรับครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม โดยประเทศสวีเดนให้สิทธิลาในการดูแลบุตร รวม 480 วัน ต่อบุตรหนึ่งคน โดยได้รับรายได้ตามปกติจำนวน 390 วัน และ ชดเชยอัตราขั้นต่ำ 90 วัน (Försäkringskassan, 2025) นอกจากนี้ ยังมีสิทธิดูแลบุตรป่วย ได้สูงสุด 120 วันต่อปี/ต่อบุตร

หนึ่งคน (Försäkringskassan, 2024) นอกจากนี้ ประเทศโปรตุเกสบัญญัติสิทธิให้มารดาพักให้นมบุตรได้วันละ 2 ชั่วโมง แบ่งเป็นวันละ 2 ครั้ง ๆ ละ 1 ชั่วโมง โดยไม่กระทบสิทธิการทำงานอื่น และนับเป็นเวลาทำงานตามกฎหมายแรงงาน (Government of Portugal, 2019) เมื่อพิจารณาจากข้อมูลเปรียบเทียบจะเห็นได้ชัดว่าประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในการจัดสวัสดิการด้านการลาคลอดและการเลี้ยงดูบุตรของครู เมื่อเทียบกับหลายประเทศที่มีกฎหมายและนโยบายรองรับอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ครูไทยต้องเผชิญกับภาระงานและภาระครอบครัวควบคู่กันโดยขาดช่วงเวลาในการฟื้นฟูร่างกายและสร้างความผูกพันกับบุตรในช่วงแรกของชีวิต อันอาจส่งผลกระทบทั้งต่อสุขภาวะของมารดา พัฒนาการของบุตร และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรีและนครนายก มีการกำหนดมาตรการและสวัสดิการเพื่อสนับสนุนข้าราชการครูที่ตั้งครรภ์และมีบุตรอยู่แล้ว ทั้งในระดับนโยบายและการนำไปปฏิบัติในสถานศึกษา อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาความต้องการของบุคลากรในปัจจุบันและข้อจำกัดเชิงบริบทของโรงเรียนต่าง ๆ ยังพบว่าความครอบคลุมและความเพียงพอของการสนับสนุนดังกล่าว อาจยังไม่ทั่วถึงและไม่สม่ำเสมอ ส่งผลให้การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการบางประการยังทำได้ไม่เต็มที่ จึงควรมีการพัฒนาและเสริมกลไกสนับสนุนให้ตอบโจทย์มากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ การบริหารจัดการสวัสดิการการมีบุตรของข้าราชการครูจึงถือเป็นประเด็นท้าทายในการบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรต้องปรับปรุงนโยบายเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการดูแลครอบครัวและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสวัสดิการการมีบุตรของข้าราชการครูในโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารสวัสดิการในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีบุตรและข้าราชการครูที่ไม่มีบุตร ที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก

3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก

สมมติฐานการวิจัย

1. ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก อยู่ในระดับใด

2. ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีบุตรและข้าราชการครูที่ไม่มีบุตร ที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก แตกต่างกันหรือไม่

3. แนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายกควรเป็นอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้คือข้าราชการครูและบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก จำนวนทั้งสิ้น 1,296 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก จำนวน 240 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัย 2 รูปแบบ ดังนี้ ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม และ 2) แบบสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียดของแต่ละเครื่องมือ ดังนี้

1) แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้สร้างมาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสวัสดิการการมีบุตร ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ประกอบด้วยคำถามปลายปิด (Close-end Questionnaire) โดยแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในงานวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) สถานภาพสมรส 4)สถานภาพการมีบุตร 5) ระยะเวลาในการทำงาน และ 6) สถานที่ทำงาน ซึ่งเป็นลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 ระดับความคิดเห็นในเรื่องสวัสดิการการมีบุตร โดยข้อคำถามในส่วนนี้จะเป็นคำถามที่ใช้วัดระดับความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีบุตร และข้าราชการครูที่ไม่มีบุตร ที่เกี่ยวข้องในเรื่องสวัสดิการการมีบุตร ประกอบไปด้วย 1) สิทธิการลาคลอด 2) สิทธิในการทำงาน 3) สิทธิการรักษาพยาบาล 4) สิทธิดูแลบุตร 5) สิทธิการให้นมบุตร และ 6) สิทธิของบิดา ซึ่งการกำหนดเกณฑ์ของสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ยดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.51 - 5.00 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.51 - 4.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.51 - 3.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.51 - 2.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.00 - 1.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

2) แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งหมด 3 ชุด โดยแบ่งเป็น แบบสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการครูที่มีบุตร กลุ่มข้าราชการครูที่ไม่มีบุตร และ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยมีรายละเอียดของแต่ละเครื่องมือ ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการครูที่มีบุตร

2) แบบสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการครูที่ไม่มีบุตร

3) แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

3. การตรวจสอบคุณภาพของแบบรายการประเด็นคำถาม

เพื่อให้การเก็บข้อมูลสอดคล้องกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ชุด ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการครูที่มีบุตร แบบสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการครูที่ไม่มีบุตร และ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน ดังนี้ 1. การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Collection) ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างทั้งในรูปแบบกระดาษ และรูปแบบออนไลน์ (Google formตามระเบียบขั้นตอน กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 305 คน มีผู้ตอบแบบสอบถามกลับคืนจำนวนทั้งสิ้น 240 คน คิดเป็นร้อยละ 78.69 ของกลุ่มตัวอย่างโดยแบ่งออกเป็นครูที่มีบุตรจำนวน 120 คน และครูที่ไม่มีบุตรจำนวน 120 คน หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2. การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Collection) ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการครู และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ 1. การสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการครู 2. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 1. กำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสิ้น 5 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) 2. ติดต่อประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญโดยมีหนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ จำนวน 5 คน 3. ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ผ่านช่องทางออนไลน์ 4. สรุปการสัมภาษณ์มาเป็นแนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบ t-test (Independent Samples) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อหา เสนอแนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก ผลการวิเคราะห์พบว่า 1. ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านสิทธิการรักษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือสิทธิดูแลบุตร สิทธิการให้นมบุตร สิทธิของบิดา สิทธิในการทำงาน และสิทธิการลาคลอดตามลำดับ 2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีบุตรและข้าราชการครูที่ไม่มีบุตร ที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา พบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกด้าน

3. แนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก ประกอบด้วย 6 ด้าน 19 แนวทาง

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปราจีนบุรี นครนายก จำนวน 240 คน จากโรงเรียนทั้งสิ้น 30 โรงเรียน โดยลักษณะประชากรศาสตร์ ของผู้ตอบแบบสอบถาม 7 รายการ คือ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส สถานภาพการมีบุตร การเลี้ยงดูบุตร จำนวนบุตร และอายุบุตรคนเล็กสุด ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) และมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพการสมรส สถานภาพการมีบุตร จำนวนบุตร และด้านการเลี้ยงดูบุตร

n =240

ลักษณะประชากรศาสตร์	ความถี่	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	184	76.67
หญิง	56	23.33
2. อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	43	17.92
30 - 40 ปี	136	56.67
41 - 50 ปี	46	19.17
51 - 60 ปี	15	6.25
สถานภาพการสมรส		
โสด	118	49.17
สมรส	112	47.08
หย่าร้าง/หม้าย	10	4.17
สถานภาพการมีบุตร		
มีบุตร	120	50.00
ไม่มีบุตร	120	50.00

ลักษณะประชากรศาสตร์	ความถี่	ร้อยละ
การเลี้ยงดูบุตร		
เลี้ยงร่วมกับคู่สมรส	27	22.50
เลี้ยงเดี่ยว	16	13.30
มีคนในครอบครัวช่วยเลี้ยง	15	12.50
อื่นๆ	62	51.70
จำนวนบุตร		
1 คน	52	43.30
2 คน	48	40.00
3 คน	10	8.30
มากกว่า 3 คน	10	8.30
อายุบุตรคนเล็กสุด		
แรกเกิดถึง 5 ปี	74	61.00
6 – 12 ปี	20	16.90
13 – 18 ปี	16	13.60
มากกว่า 18 ปี	10	8.50

จากตารางที่ 1 พบว่า เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 76.67 รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 23.33ตามลำดับ อายุ กลุ่มอายุที่มีจำนวนมากที่สุดคือช่วงอายุ 30–40 ปี จำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยละ 56.67 รองลงมาคือกลุ่มอายุ 41–50 ปี จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 19.17กลุ่มอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 17.92 และกลุ่มอายุ 51–60 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.25 ตามลำดับ สถานภาพการสมรส ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 49.17 รองลงมาคือมีสถานภาพสมรส จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 47.08 และมีสถานภาพหย่าร้างหรือหม้าย จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 4.17 ตามลำดับ สถานภาพการมีบุตร ผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งผู้ที่มีบุตรและไม่มีบุตร จำนวนเท่ากัน คือ 120 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 เท่ากันการเลี้ยงดูบุตร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ระบุว่าอยู่ในกลุ่ม “อื่นๆ” (เช่น บุคคลในครอบครัวอื่นดูแลให้ หรือส่งให้ผู้อื่นดูแล) จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ

51.70 รองลงมาคือเลี้ยงดูร่วมกับคู่สมรส จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5, เลี้ยงเดี่ยว จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 13.30 และมีคนในครอบครัวช่วยเลี้ยง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ตามลำดับ จำนวนบุตร ผู้ที่มีบุตร 1 คน มีจำนวนมากที่สุด คือ 52 คน คิดเป็นร้อยละ 43.30 รองลงมาคือมีบุตร 2 คน จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และกลุ่มที่มีบุตร 3 คน และมากกว่า 3 คน จำนวนเท่ากัน คือ 10 คน คิดเป็นร้อยละ 8.30 ตามลำดับ อายุของบุตรคนเล็กสุด ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุแรกเกิดถึง 5 ปี จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 61 รองลงมาคือช่วงอายุ 6–12 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 16.90ช่วงอายุ 13–18 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 13.60 และช่วงอายุมากกว่า 18 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 8.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษาโดยภาพรวม

n = 240

ด้าน	($\bar{X}$)	(S.D.)	ระดับ
ด้านสิทธิการลาคลอด	3.95	0.65	มาก
ด้านสิทธิการรักษาพยาบาล	4.44	0.62	มาก
ด้านสิทธิในการทำงาน	4.21	0.65	มาก
สิทธิดูแลบุตร	4.27	0.59	มาก
สิทธิการให้นมบุตร	4.27	0.63	มาก
สิทธิของบิดา	4.24	0.60	มาก
ภาพรวม	**4.23**	**0.50**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.23, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านสิทธิการรักษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.44, S.D. = 0.62) รองลงมา คือ สิทธิดูแลบุตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.27, S.D. = 0.59) และสิทธิการให้นมบุตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.27, S.D. = 0.63) สิทธิของบิดาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.24, S.D. = 0.60) ด้านสิทธิในการทำงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.21, S.D. = 0.65) ส่วนด้านสิทธิการลาคลอดมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.95, S.D. = 0.65) ตามลำดับ

แนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษาคือการกำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ครูและบุคลากรทุกคนว่าสามารถใช้สิทธิและได้รับการดูแลที่เหมาะสมเมื่อมีบุตร โดยเริ่มจากการกำหนดระเบียบข้อบังคับที่สอดคล้องกับกฎหมายแรงงานและระเบียบราชการเกี่ยวกับสิทธิการลาคลอด การลาเพื่อดูแลบุตรแรกเกิด รวมทั้งสิทธิลาคลอดแทนของบิดา พร้อมจัดทำคู่มือหรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อให้บุคลากรทุกฝ่ายเข้าใจและสามารถใช้สิทธิได้อย่างเท่าเทียม ด้านสิทธิประโยชน์ควรครอบคลุมทั้งสิทธิลาคลอดตามกฎหมาย เงินช่วยเหลือและค่าคลอดบุตร การเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาล สิทธิในการเข้ารับบริการตรวจสุขภาพก่อนและหลังคลอด รวมถึงสิทธิสวัสดิการพิเศษ เช่น ห้องให้นมบุตรในสถานศึกษา หรือการสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านอาหารและโภชนาการของบุตร นอกจากนี้สถานศึกษาควรจัดระบบสนับสนุนเพิ่มเติม เช่น ศูนย์เลี้ยงเด็กเล็กในสถานศึกษา หรือความร่วมมือกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ มาตรการความยืดหยุ่นในการทำงานเพื่อช่วยให้แม่หรือพ่อที่เพิ่งมีบุตรสามารถจัดการเวลาระหว่างครอบครัวและงานได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการจัดโครงการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรเชิงบวก สุขภาพแม่และเด็ก และโภชนาการที่ถูกต้อง อีกทั้งควรปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่ให้ความสำคัญกับความเข้าใจและการสนับสนุนบุคลากรที่มีบุตร โดยลดการตีตราหรือการสร้างแรงกดดันจากเพื่อนร่วมงาน ส่งเสริมการช่วยเหลือกันผ่านกลุ่มเพื่อนร่วมงานหรือการให้คำปรึกษาด้านจิตวิทยา และสร้างแรงจูงใจด้วยการยกย่องหรือมอบเกียรติบัตรแก่บุคลากรที่เพิ่งมีบุตรเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ สุดท้ายการบริหารสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษาควรเน้นความสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิตของบุคลากรและประสิทธิภาพขององค์กร โดยบูรณาการมิติด้านนโยบาย สิทธิประโยชน์ ระบบสนับสนุนและวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นแนวทางที่ยั่งยืน

อภิปรายผล

1. อภิปรายผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อสวัสดิการการมีบุตรในสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่าข้าราชการครูมีระดับความคิดเห็นต่อสวัสดิการการมีบุตรทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากสูงสุด ได้แก่ สิทธิการรักษาพยาบาล สิทธิดูแลบุตร สิทธิการให้นมบุตร สิทธิของบิดา สิทธิในการทำงาน และสิทธิการลาคลอด สิทธิการรักษาพยาบาล ได้รับการประเมินสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าครูให้ความสำคัญกับการลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของครอบครัว ซึ่งช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจและเพิ่ม

ประสิทธิภาพการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของปราโมทย์ ไตรโกมุท และคณะ (2563) ที่ระบุว่าค่าใช้จ่ายสุขภาพเป็นภาระหลักของครัวเรือนที่มีบุตรเล็ก และสอดคล้องกับ Social Security Theory ของ Esping-Andersen (1990) ที่อธิบายว่าสวัสดิการด้านสุขภาพช่วยลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนในชีวิต สิทธิดูแลบุตร อยู่ในระดับมากเช่นกัน แสดงถึงความตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลบุตรในช่วงวัยปฐมวัย ผลวิจัยนี้สอดคล้องกับ Heckman (2006) ที่ชี้ว่าการลงทุนกับเด็กเล็กให้ผลตอบแทนสูงสุด และสอดคล้องกับ Attachment Theory ของ Bowlby (1969) ที่เน้นความผูกพันระหว่างมารดาและบุตร สิทธิการให้นมบุตรได้รับความสำคัญสูง เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมฤดี ปิ่นทอง และคณะ (2566) และ ธิดารัตน์ สุวรรณ & กฤษดา สังข์สิงห์ (2565) ที่ยืนยันว่าสิทธิการลาเพื่อเลี้ยงลูกและการสนับสนุนให้นมบุตรช่วยเพิ่มขวัญกำลังใจและการคงอยู่ของบุคลากรในองค์กร สิทธิของบิดา อยู่ในระดับมาก สะท้อนการเปลี่ยนแปลงบทบาทเพศในสังคมไทยที่เปิดกว้างต่อการมีส่วนร่วมของบิดา สอดคล้องกับแนวคิด New Fatherhood ของ Pleck (1997) และงานวิจัยของ Lamb (2000) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของบิดาช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กและความสัมพันธ์ในครอบครัว สิทธิในการทำงาน อยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความต้องการความยืดหยุ่นในการทำงาน เช่น การทำงานทางไกลหรือปรับเวลาให้เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Flexible Work Arrangements ของ Hill et al. (2008) และงานวิจัยของ Kossek & Ozeki (1998) ที่พบว่าความสมดุลระหว่างงานและครอบครัวสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพงาน สิทธิการลาคลอด อยู่ในระดับมากเช่นกันแต่ต่ำกว่าด้านอื่นเล็กน้อย เนื่องจากเป็นสิทธิพื้นฐานที่ครูรับรู้มานาน จึงไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างด้านการรับรู้มากนัก ซึ่งสอดคล้องกับ Expectation Theory ของ Vroom (1964) และ Hierarchy of Needs ของ Maslow ที่ชี้ว่าความต้องการขั้นพื้นฐานยังคงสำคัญแม้จะไม่ได้รับความสนใจเท่าความต้องการขั้นสูง

2. อภิปรายผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีบุตรและไม่มีบุตร ผลการวิเคราะห์พบว่า ความคิดเห็นต่อสวัสดิการการมีบุตร ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในทุกด้าน สิทธิการรักษาพยาบาล แม้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน แต่ขั้นตอนเบิกจ่ายที่ยุ่งยากอาจกลายเป็น “ภาระเชิงปกครอง” ตามแนวคิด Administrative Burden ของ Herd & Moynihan (2018) ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดเชิงระบบ สิทธิดูแลบุตร มีความสำคัญต่อพัฒนาการและความผูกพันในครอบครัว แต่หากขาดการสนับสนุนเพียงพอ ครูบางคนอาจต้องนำบุตรมาที่

โรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Edwards & Rothbard (2000) ที่กล่าวว่าปัญหาครอบครัวส่งผลต่อการทำงาน สิทธิการให้นมบุตร หากขาดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการให้นม เช่น ห้องนมแม่ จะกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของมารดาและบุตร ตาม Ecological Systems Theory ของ Bronfenbrenner (1979) และงานวิจัยของ UNICEF ที่เน้นความสำคัญของการให้นมใน 6 เดือนแรก สิทธิของบิดา สอดคล้องกับแนวคิดของ Lamb (2000) ที่การมีส่วนร่วมของบิดาช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุตรและเสริมสร้างความผูกพันในครอบครัว สิทธิในการทำงาน สะท้อนความจำเป็นในการจัดสรรงานอย่างยืดหยุ่นเพื่อรองรับครูที่ตั้งครรภ์และหลังคลอด ตามแนวคิดของ Allen et al. (2013) ที่การจัดการงานที่ยืดหยุ่นช่วยลดความขัดแย้งงาน–ครอบครัว สิทธิการลาคลอด แม้เป็นสิทธิพื้นฐาน แต่ครูหญิงมักเผชิญแรงกดดันจากการต้องปฏิบัติสองบทบาททั้งแม่และครู ซึ่งสอดคล้องกับ Role Conflict Theory ของ Kahn et al. (1964) และงานวิจัยของ Williams & Boushey (2010) ที่ชี้ว่าการลาคลอดที่เพียงพอช่วยลดความเสี่ยงด้านสุขภาพและเพิ่มคุณภาพชีวิต

3. อภิปรายผลแนวทางการบริหารสวัสดิการการมีบุตร แนวทางสิทธิการลาคลอด การวางแผนภาระงานล่วงหน้า เช่น การจัดตารางสอนและเตรียมสื่อการสอน เป็นการรักษาความต่อเนื่องของงานและลดภาระเพื่อนร่วมงาน สอดคล้องกับแนวคิด Work Continuity & Succession (พรเทพ รุ่งรัตนกุล, 2563) และ Expectation Theory ของ Vroom (1964) การขยายสิทธิการลาคลอดจาก 90 วันเป็น 120 วัน สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น ออสเตรเลียและยุโรป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิศาชล เศรษฐไกรกุล และคณะ (2558) ที่เสนอการขยายเป็น 180 วัน เพื่อสนับสนุนการให้นมแม่อย่างเต็มที่

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ระดับความคิดเห็นต่อสวัสดิการการมีบุตร ข้าราชการครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญดังนี้ สิทธิการรักษาพยาบาล (สูงสุด) สิทธิดูแลบุตรสิทธิการให้นมบุตร สิทธิของบิดา สิทธิในการทำงาน สิทธิการลาคลอด

รายละเอียดรายด้าน สิทธิการลาคลอด : เห็นด้วยกับการได้รับเงินเดือนตามปกติและการลาตามช่วงเวลาที่กำหนด สิทธิการรักษาพยาบาล : ควรมีสิทธิในการตรวจสุขภาพหลังคลอด การดูแลด้านจิตใจ และหยุดเพื่อตรวจสุขภาพโดยไม่ถือเป็นวันลา สิทธิในการทำงาน : ควรมีสภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัย การเข้าถึงสิทธิเท่าเทียม และการลดภาระงาน

บางส่วน สิทธิดูแลบุตร : ควรมีสิทธิลาเมื่อบุตรป่วยหรือในกรณีจำเป็น รวมทั้งสิทธิเลี้ยงดูบุตรอายุต่ำกว่า 1 ปี สิทธิการให้นมบุตร : ควรมีเวลาและสถานที่เหมาะสมสำหรับการให้นม/ปั๊มนม สิทธิของบิดา : การให้สิทธิลาและการสนับสนุนด้านจิตใจช่วยเสริมความสัมพันธ์ครอบครัว การเปรียบเทียบครูที่มีบุตรและไม่มีบุตร พบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน แนวทางการบริหารสวัสดิการ (จากการวิเคราะห์เชิงลึก) สิทธิการรักษาพยาบาล : ลดขั้นตอนการเบิกจ่าย จัดทำคู่มือสิทธิ และสร้างความเข้าใจร่วมกันในองค์กร สิทธิดูแลบุตร : จัดสิทธิ “ลากิจเพื่อดูแลบุตร” แยกเฉพาะ จัดพื้นที่รองรับเด็ก และปรับตารางสอนให้เหมาะสม สิทธิการให้นมบุตร : จัดห้องปั๊มนมเฉพาะ ปรับตารางงานยืดหยุ่น และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อกูล สิทธิของบิดา : ขยายวันลาหลังภรรยาคลอดเป็น 30 วัน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดูแลบุตร สิทธิในการทำงาน : ลดภาระงานและเวรในช่วงตั้งครรภ์–หลังคลอด จัดตารางสอนที่เหมาะสม และประกาศนโยบายที่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

1. กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ควรใช้ข้อมูลจากการวิจัยเพื่อจัดทำนโยบายภายในที่สนับสนุนการดำเนินงานด้านสวัสดิการสำหรับครูที่มีครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรมเช่นการปรับลดภาระงานในช่วงตั้งครรภ์และหลังคลอดการจัดสรรเวลาและพื้นที่ให้นมบุตรและการวางแผนกำลังคนล่วงหน้ากรณีครูลา

2. ผู้อำนวยการสถานศึกษาและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ พัฒนาแนวทางบริหารจัดการภาระงานของครูที่มีบุตรและแนวปฏิบัติในการกระจายภาระงานอย่างเท่าเทียมเพื่อป้องกันความรู้สึกไม่เป็นธรรมในกลุ่มครูที่ไม่มีบุตร

3. ผู้อำนวยการสถานศึกษาและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ พิจารณาปรับและจัดสรรภาระงานที่ยืดหยุ่น สำหรับครูที่มีบุตร โดยเฉพาะช่วงตั้งครรภ์จนถึงหลังคลอดไม่เกิน 1 ปี เช่น ลดเวรยาม ลดการเข้าร่วมกิจกรรมนอกโรงเรียน และจัดตารางสอนให้อยู่ในช่วงเช้าและต่อเนื่อง

4. ผู้อำนวยการสถานศึกษา ควรแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครูที่มีและไม่มีบุตรเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการทำงานที่เอื้อต่อทุกฝ่ายโดยไม่ให้เกิดความรู้สึกเหลื่อมล้ำหรือไม่เป็นธรรมในองค์กร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ หรือหน่วยงานราชการอื่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและสามารถนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้ในวงกว้างมากขึ้น

2. ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเฉพาะ เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ที่รับผิดชอบงานบุคลากร หรือกลุ่มครูที่มีบุตรในระยะต่าง ๆ (เช่น เพิ่งคลอด, บุตรวัยเรียน) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และความต้องการที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น

3. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อการบริหารสวัสดิการการมีบุตร เช่น งบประมาณ, นโยบายระดับชาติ, วัฒนธรรมองค์กร หรือรูปแบบการบริหารจัดการของแต่ละสถานศึกษา เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาแนวทางการพัฒนาสวัสดิการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

4. ควรมีการศึกษาเชิงลึกเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของนโยบายสวัสดิการที่ได้รับการปรับปรุงต่ออัตราการคงอยู่ของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในบริบทของประเทศไทย

5. ในการศึกษาครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย มีสถานภาพโสด ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลไม่สะท้อนมุมมองของผู้ที่มีประสบการณ์ตรงกับสวัสดิการการมีบุตรอย่างเพียงพอ การศึกษาครั้งต่อไปจึงควรเก็บข้อมูลจากครูหญิงและครูที่มีบุตรในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่ครอบคลุมและใช้พัฒนานโยบายสวัสดิการได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กรมอนามัย. (2566). รายงานการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และการฟื้นฟูสุขภาพหลังคลอด. กรุงเทพมหานคร: กรมอนามัย

ธิดารัตน์ สุวรรณ และ กฤษดา สังข์สิงห์. (2565). ผลกระทบของสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ต่อความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรภาครัฐ. วารสารการบริหารและการจัดการ, 9(2), 123-135.

สมฤดี ปิ่นทอง, วาสนา เจริญผล และ กนกวรรณ จันทร์เพ็ญ. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจและประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรทางการแพทย์ในโรงพยาบาลรัฐ. วารสารสุขภาพและสิ่งแวดล้อมศึกษา, 16(1), 79.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). รายงานประจำปี: สถานการณ์ประชากรในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ,

สุวรรณา จีรโภคกุล. (2561). สวัสดิการแรงงานและสิทธิของครูหญิง. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพัฒนาการศึกษา.

Hallinger, P., & Huber, S. G. (2012). Leadership and Collaboration in Educational Change. Educational Administration Quarterly, 48(3), 234.

World Bank. (2023). Thailand: Fertility and Demographic Report. Washington, D.C.: World Bank.

บทบาทของพระสงฆ์และความศรัทธาในยุคดิจิทัล การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยาและพุทธศาสนาศึกษา*

THE ROLE OF MONKS AND FAITH IN THE DIGITAL AGE A SOCIOLOGICAL AND BUDDHIST STUDIES ANALYSIS

พระครูปลัดอัมพร อาภาธโร (นุชประเสริฐ)[1], มะลิ ทิพพ์ประจง[2], พระใบฎีกาสุชิณณะ อณินฺชิโต[3], นพวรรณ์ ไชยชนะ[4] และ บุญยืน งามเปรี่ยม[5]

Phrakhru Palad Amporn Aphatharo (Nuchprasit)[1], Mali Thipprajong[2], Phra Baitika Suchinna Aninchito[3], Noppawan Chaichana[4] and Bunyuen Ngampream[5]

[1-5]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-5]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: thipprajongmali@gmail.com

วันที่รับบทความ : 16 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 21 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 23 กันยายน 2568

Received 16 September 2025; Revised 21 September 2025; Accepted 23 September 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้เพื่อวิเคราะห์บทบาทและความศรัทธาของพระสงฆ์ในสังคมไทยยุคดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์กับพุทธศาสนิกชน ที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ผลการศึกษาพบว่าความศรัทธาของประชาชนในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากการยึดติดกับพิธีกรรมแบบดั้งเดิมไปสู่ความศรัทธาเชิงปัจเจกและความศรัทธาเชิงวิพากษ์มากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้เกิดการตั้งคำถามและตรวจสอบพฤติกรรมของพระสงฆ์ได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้พระสงฆ์ยังได้ปรับตัวด้วยการเป็น "ผู้สร้างเนื้อหา (Content

Citation:

*พระครูปลัดอัมพร อาภาธโร (นุชประเสริฐ), มะลิ ทิพพ์ประจง, พระใบฎีกาสุชิณณะ อณินฺชิโต, นพวรรณ์ ไชยชนะ และ บุญยืน งามเปรี่ยม. (2568). บทบาทของพระสงฆ์และความศรัทธาในยุคดิจิทัล การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยาและพุทธศาสนาศึกษา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 806-818.

Phrakhru Palad Amporn Aphatharo (Nuchprasit), Mali Thipprajong, Phra Baitika Suchinna Aninchito, Noppawan Chaichana and Bunyuen Ngampream. (2025). The Role Of Monks And Faith In The Digital Age A Sociological And Buddhist Studies Analysis. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 806-818.; DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

Creator)” บนแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ และมีบทบาทเป็น นักกิจกรรมทางสังคม ในการช่วยเหลือชุมชนยามวิกฤต การปรับตัวดังกล่าวช่วยสร้างความศรัทธาที่ยั่งยืนผ่านการกระทำที่เป็นรูปธรรม แต่ขณะเดียวกันก็เผชิญกับความท้าทายจากลัทธิบริโภคนิยมที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของสถาบันสงฆ์ งานวิจัยนี้เสนอว่าการปฏิรูปคณะสงฆ์ให้มีความโปร่งใสและการเสริมสร้างความรู้ความสามารถของพระสงฆ์ให้ทันสมัย จะเป็นแนวทางสำคัญในการธำรงไว้ซึ่งศรัทธาและบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณในอนาคต
คำสำคัญ: พระสงฆ์, ความศรัทธา, ยุคดิจิทัล, การปฏิรูปคณะสงฆ์และพุทธศาสนา

Abstract

This article analyzes the role and faith of monks in Thai society in the digital age, focusing on the changing relationship between the Sangha and Buddhists as influenced by rapidly changing social and technological factors. The study reveals that people's faith today has shifted from a reliance on traditional rituals to a more individualistic and critical faith. This is driven by increased access to information via online media, which allows for widespread questioning and scrutiny of monks' behavior. Furthermore, monks have adapted by becoming “content creators” on digital platforms to spread Dhamma teachings and become social activists, helping communities in times of crisis. This adaptation helps foster sustainable faith through concrete actions, but at the same time, they face challenges from consumerism that impact the image of the Sangha. This research suggests that reforming the Sangha to enhance transparency and modernizing the knowledge and skills of monks will be important approaches to maintaining faith and the role of monks as spiritual leaders in the future.

Keywords: monks, faith, digital age, reform of the Sangha and Buddhism

บทนำ

ในสังคมไทยปัจจุบัน พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ความศรัทธา ที่พุทธศาสนิกชนมีต่อพระสงฆ์นั้นมีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นกว่าในอดีต อันเป็นผลมาจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2560) การเข้ามาของโลกาภิวัตน์และสังคมดิจิทัลได้ท้าทายความเชื่อและความศรัทธาดั้งเดิม ทำให้เกิดคำถามต่อบทบาทและสถานะของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ความศรัทธาในเชิงประเพณีและพิธีกรรมความศรัทธาในรูปแบบดั้งเดิมยังคงปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ที่พระสงฆ์ยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ และเป็นที่พึ่งทางใจของผู้คน (สุรินทร์ พินิจ, 2561) นอกจากนี้ยังคงเป็นผู้ให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาชีวิตโดยอาศัยหลักธรรมทางศาสนา แต่ในพื้นที่เมืองใหญ่และในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ความศรัทธาในเชิงพิธีกรรมอาจลดลง หรือถูกปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น (ไพฑูรย์ ภู่ศรี, 2562) ความท้าทายจากกระแสสังคมปัจจุบันพระสงฆ์ต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อความศรัทธา หนึ่งในนั้นคือกระแสข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและแพร่หลายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้ข่าวคราวที่เกี่ยวกับการประพฤติผิดวินัยของพระสงฆ์ถูกเปิดเผยและวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของคณะสงฆ์โดยรวม (กุลธิดา สามะพุทธิ, 2563) นอกจากนี้ การที่สังคมให้ความสำคัญกับ ปัจเจกนิยม มากขึ้น ทำให้ผู้คนเลือกที่จะแสวงหา “ศาสนา” ในรูปแบบที่ตอบสนองความต้องการส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติธรรมในสำนักสงฆ์ที่เน้นเฉพาะเจาะจง หรือการศึกษาหลักธรรมจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ (อภิชาต สถิตานนท์, 2555)

บทบาทของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ เปรียบเสมือนดาบสองคมสำหรับพระสงฆ์และสถาบันพุทธศาสนา ด้านหนึ่ง สื่อออนไลน์ได้กลายเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนให้เข้าถึงผู้คนได้ในวงกว้างและรวดเร็ว พระสงฆ์หลายรูปใช้แพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook, YouTube และ TikTok ในการเทศนาและบรรยายธรรม ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ (พระมหาสมชาย ขันติวโร, 2564) ในทางกลับกัน สื่อออนไลน์ก็เป็นช่องทางที่ทำให้ข่าวสารเชิงลบถูกเผยแพร่อย่าง

รวดเร็ว ทำให้พระสงฆ์ต้องระมัดระวังในการวางตัวและการปฏิบัติหน้าที่มากกว่าในอดีต (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2559)

พระสงฆ์ในฐานะนักกิจกรรมทางสังคม

นอกเหนือจากบทบาททางศาสนาแล้ว พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในฐานะ นักกิจกรรมทางสังคมและผู้พิทักษ์สิ่งแวดล้อม (พระไพศาล วิสาโล, 2561) บทบาทเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาสามารถนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมในสังคมได้จริง เช่น การจัดตั้งโครงการบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยธรรมชาติ การส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส หรือการเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม ความศรัทธาที่เกิดขึ้นจากบทบาทนี้จึงเป็นความศรัทธาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “การกระทำ” ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมความท้าทายจากบริโภคนิยมและทุนนิยมลัทธิบริโภคนิยมและทุนนิยม ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสถาบันพุทธศาสนาในหลายมิติ พระสงฆ์และวัดหลายแห่งหันมาให้ความสำคัญกับการแสวงหาเงินบริจาคเพื่อการก่อสร้างหรือกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น บางครั้งนำไปสู่การจัดพิธีกรรมที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ซึ่งแตกต่างจากแก่นแท้ของพุทธศาสนาที่เน้นการดับทุกข์ด้วยปัญญา (ดร.วิศิษฐ์ ศรีวิชัย, 2559) การที่วัดบางแห่งกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ ได้สร้างความผิดหวังและลดทอนความศรัทธาของประชาชนลงอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ตั้งคำถามต่อความสอดคล้องระหว่างคำสอนและพฤติกรรม (ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2557) บทบาททางจิตวิญญาณและการปฏิรูปคณะสงฆ์ในสังคมที่เต็มไปด้วยความเครียด พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะที่พึ่งทาง จิตวิญญาณ และผู้ให้คำปรึกษาทางใจ (อาจารย์ ชัชชัย วงศ์กรรัตน์, 2563) บทบาทนี้แสดงให้เห็นว่าความศรัทธาในปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงการทำตามพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นความต้องการทางจิตวิทยาที่ลึกซึ้งในการแสวงหาความหมายของชีวิต จากปัญหาที่เกิดขึ้น จึงมีการเสนอให้มีการ ปฏิรูปคณะสงฆ์ ให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากขึ้น รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาและอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถที่จำเป็นต่อการทำงานในสังคมสมัยใหม่ (สุรพล วชิรวัฒนา, 2562)

ความศรัทธาในต่างประเทศมุมมองเปรียบเทียบ

การศึกษาความศรัทธาต่อพระสงฆ์ในบริบทต่างประเทศ เช่น ในศรีลังกา พม่า และเวียดนาม ช่วยให้เราเข้าใจสถานการณ์ในไทยได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในบางประเทศ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญทางการเมืองและสังคมอย่างมาก และได้รับความเคารพนับถือในฐานะผู้นำในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง (พระมหาบุญช่วย ปัญญาวชิโร, 2558) ขณะที่ในบางประเทศพระสงฆ์เน้นการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่คำสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจของผู้คนมากกว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม การเปรียบเทียบนี้ชี้ให้เห็นว่าความศรัทธาต่อพระสงฆ์นั้นขึ้นอยู่กับบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคมของแต่ละประเทศ แต่โดยรวมแล้วแนวโน้มที่สำคัญคือพระสงฆ์ที่สามารถปรับตัวและแสดงบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในยุคปัจจุบันจะได้รับความศรัทธามากกว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความศรัทธา การเปลี่ยนแปลงความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ในปัจจุบันไม่ได้มีสาเหตุมาจากปัจจัยเดียว แต่เป็นผลจากหลายปัจจัยที่ซับซ้อน ได้แก่ (1) การศึกษาการเข้าถึงการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้ผู้คนมีเหตุผลและวิจารณญาณมากขึ้นในการพิจารณาความเชื่อทางศาสนา (สุภางค์ จันทวานิช, 2560) (2) เศรษฐกิจการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้ผู้คนต้องแข่งขันและดิ้นรนมากขึ้น ทำให้เวลาและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาลดลง (3) การเมือง ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของศาสนาที่ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของสถาบันสงฆ์ (4) สื่อ การเข้ามาของสื่อดิจิทัลได้เปิดเผยทั้งด้านดีและด้านลบของพระสงฆ์อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน และ (5) โลกาภิวัตน์ การติดต่อกับวัฒนธรรมและความเชื่อที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้ผู้คนมีทางเลือกในการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิตในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2560)

ในอดีต สังคมไทยดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างที่พึ่งพาสถาบันศาสนาเป็นอย่างมาก พระสงฆ์มิใช่เพียงแค่ผู้สืบทอดศาสนา แต่ยังเป็นศูนย์กลางทางปัญญา ศีลธรรม และวัฒนธรรมของชุมชน อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมไทย ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาของเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน (S. G. S. J. C. 2017) ยุคโลกาภิวัตน์และสังคมดิจิทัลได้ท้าทายความเชื่อและความศรัทธาดั้งเดิม ทำให้เกิดคำถามต่อบทบาทและสถานะของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าความศรัทธาในปัจจุบันมีความหลากหลายและซับซ้อน

มากขึ้น โดยไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิตในรูปแบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ (T. P. S. J. T. 2019)

ความศรัทธาในยุคดิจิทัลสองด้านของสื่อออนไลน์

สื่อสังคมออนไลน์เปรียบเสมือนดาบสองคมสำหรับพระสงฆ์และสถาบันพุทธศาสนาในปัจจุบัน ด้านหนึ่ง สื่อออนไลน์ได้กลายเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนให้เข้าถึงผู้คนได้ในวงกว้างและรวดเร็ว พระสงฆ์หลายรูปใช้แพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook, YouTube และ TikTok ในการเทศนา บรรยายธรรม และตอบคำถามธรรมะ ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เติบโตมาในโลกดิจิทัล (K. M. K. 2021) การเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ เช่น การทำคลิปสั้น หรือการไลฟ์สดพูดคุยธรรมะ ได้รับความนิยมอย่างสูงและช่วยสร้างความศรัทธาในกลุ่มผู้ติดตามได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางกลับกัน สื่อออนไลน์ก็เป็นช่องทางที่ทำให้ข่าวสารเชิงลบเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ถูกเผยแพร่อย่างรวดเร็วและกว้างขวางเช่นกัน ข่าวคราวการประพฤติผิดวินัย การใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย หรือความขัดแย้งภายในคณะสงฆ์ ได้ถูกแชร์และวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของสถาบันศาสนาในภาพรวม (J. S. N. W. W. L. S. D. W. 2020) ความศรัทธาในยุคนี้จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการตรวจสอบและวิจารณ์ได้ ทำให้พระสงฆ์ต้องระมัดระวังในการวางตัวและการปฏิบัติหน้าที่มากกว่าในอดีต พระสงฆ์ในฐานะนักกิจกรรมทางสังคมและผู้พิทักษ์สิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากบทบาททางศาสนาแล้ว พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในฐานะนักกิจกรรมทางสังคมและผู้พิทักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นมิติใหม่ที่ช่วยสร้างความศรัทธาจากสาธารณชนได้อย่างมาก พระสงฆ์เหล่านี้ไม่ได้จำกัดบทบาทของตนเองอยู่แค่ในวัด แต่ได้ขยายขอบเขตการทำงานออกไปช่วยเหลือผู้คนและชุมชนในวงกว้าง เช่น การจัดตั้งโครงการบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยธรรมชาติ การส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส หรือการเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม (P. J. L. S. 2018) บทบาทเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงหลักการทางนามธรรม แต่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมในสังคมได้จริง ความศรัทธาที่เกิดขึ้นจากบทบาทนี้จึงเป็นความศรัทธาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “การกระทำ” ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

การศึกษาและการปฏิบัติธรรม รากฐานของความศรัทธาที่ยั่งยืน

ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารท่วมท้น การศึกษาและการปฏิบัติธรรมอย่างลึกซึ้งของพระสงฆ์ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างความศรัทธาที่ยั่งยืนจากพุทธศาสนิกชน งานวิจัยจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า พุทธศาสนิกชนยังคงให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจในพระไตรปิฎกอย่างแตกฉานและมีวัตรปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส (S. A. S. C. S. 2019) พระสงฆ์ที่สามารถอธิบายหลักธรรมให้เข้าถึงง่ายและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ย่อมได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง นอกจากนี้ การที่พระสงฆ์แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการฝึกฝนตนเองตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ก็เป็นแบบอย่างที่ดีและช่วยเสริมสร้างศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดีความท้าทายจากลัทธิบริโภคนิยมและทุนนิยม ลัทธิบริโภคนิยมและทุนนิยมได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสถาบันพุทธศาสนาในหลายมิติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พระสงฆ์และวัดหลายแห่งหันมาให้ความสำคัญกับการแสวงหาเงินบริจาคเพื่อการก่อสร้างหรือกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น บางครั้งอาจนำไปสู่การจัดพิธีกรรมที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เพื่อดึงดูดผู้ศรัทธา ซึ่งแตกต่างจากแก่นแท้ของพุทธศาสนาที่เน้นการดับทุกข์ด้วยปัญญา (D. W. J. F. S. 2016) การที่วัดบางแห่งกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ หรือการที่พระสงฆ์บางรูปใช้ชีวิตที่ฟุ่มเฟือยเกินควร ได้สร้างความผิดหวังและลดทอนความศรัทธาของประชาชนลงอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ตั้งคำถามต่อความสอดคล้องระหว่างคำสอนและพฤติกรรม บทบาททางจิตวิญญาณการเป็นที่พึ่งทางใจในสังคมที่สับสนในสังคมที่เต็มไปด้วยความเครียด ความวิตกกังวล และความไม่แน่นอน พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะที่พึ่งทางจิตวิญญาณและผู้ให้คำปรึกษาทางใจ งานวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์พบว่า ผู้คนจำนวนมากยังคงเดินทางไปวัดเพื่อหาความสงบ ได้รับฟังคำแนะนำ และร่วมกิจกรรมทางศาสนา เพื่อเยียวยาจิตใจและคลายทุกข์ (C. S. 2020) บทบาทนี้แสดงให้เห็นว่าความศรัทธาในปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงการทำตามพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นความต้องการทางจิตวิทยาที่ลึกซึ้งในการแสวงหาความหมายและจุดมุ่งหมายของชีวิตในโลกที่สับสนวุ่นวาย พระสงฆ์ที่สามารถทำหน้าที่นี้ได้อย่างดีจึงยังคงเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูง

การปฏิรูปคณะสงฆ์ข้อเสนอและแนวทางในอนาคต

จากความท้าทายและปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ได้มีข้อเสนอแนะมากมายเกี่ยวกับการปฏิรูปคณะสงฆ์ เพื่อให้สถาบันพุทธศาสนาสามารถดำรงอยู่และเป็นที่พึ่งของสังคมได้อย่างยั่งยืน ข้อเสนอเหล่านี้รวมถึงการปฏิรูปโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากขึ้น การส่งเสริมการศึกษาและอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการทำงานในสังคมสมัยใหม่ เช่น การบริหารจัดการ การสื่อสาร และการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา (S. A. S. C. S. 2019) นอกจากนี้ยังมีการเสนอให้มีกลไกในการลงโทษพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดวินัยอย่างจริงจังและเป็นธรรม เพื่อเรียกคืนความศรัทธาจากสาธารณชน ความศรัทธาในต่างประเทศมุมมองเปรียบเทียบ การศึกษาความศรัทธาต่อพระสงฆ์ในบริบทต่างประเทศ เช่น ในศรีลังกา พม่า และเวียดนาม ช่วยให้เราเข้าใจสถานการณ์ในไทยได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในบางประเทศ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญทางการเมืองและสังคมอย่างมาก และได้รับความเคารพนับถือในฐานะผู้นำในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง (A. K. J. P. 2015) ขณะที่ในบางประเทศ พระสงฆ์เน้นการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่คำสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจของผู้คนมากกว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม การเปรียบเทียบนี้ชี้ให้เห็นว่าความศรัทธาต่อพระสงฆ์นั้นขึ้นอยู่กับบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคมของแต่ละประเทศ แต่โดยรวมแล้ว แนวโน้มที่สำคัญคือพระสงฆ์ที่สามารถปรับตัวและแสดงบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในยุคปัจจุบันจะได้รับความศรัทธามากกว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความศรัทธา

การเปลี่ยนแปลงความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ในปัจจุบันไม่ได้มีสาเหตุมาจากปัจจัยเดียว แต่เป็นผลจากหลายปัจจัยที่ซับซ้อน ได้แก่ (1) การศึกษา การเข้าถึงการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้ผู้คนมีเหตุผลและวิจารณญาณมากขึ้นในการพิจารณาความเชื่อทางศาสนา (2) เศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้ผู้คนต้องแข่งขันและดิ้นรนมากขึ้น ทำให้เวลาและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาลดลง (3) การเมือง ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของศาสนาที่ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของสถาบันสงฆ์ (4) สื่อ การเข้ามาของสื่อดิจิทัลได้เปิดเผยทั้งด้านดีและด้านลบของพระสงฆ์อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน และ (5) โลกาภิวัตน์ การติดต่อกับวัฒนธรรมและความเชื่อที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้ผู้คนมีทางเลือกในการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิตในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม

องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับพระสงฆ์และความศรัทธาในยุคดิจิทัล

ในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระสงฆ์มิได้จำกัดอยู่เพียงแค่การทำบุญตักบาตรหรือการร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ได้พัฒนาไปสู่รูปแบบใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในปัจจุบัน องค์ความรู้ใหม่นี้จะมุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะ “ผู้นำทางจิตวิญญาณในโลกดิจิทัล” โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้การเปลี่ยนผ่านจาก “ศรัทธาเชิงพิธีกรรม” สู่ “ศรัทธาเชิงปัจเจก” ในอดีต ความศรัทธาของคนไทยผูกพันอยู่กับวัดและพิธีกรรมเป็นหลัก (สุรินทร์ พินิจ, 2561) แต่ในยุคปัจจุบัน ความศรัทธาได้กลายเป็นเรื่องส่วนตัวมากขึ้น ผู้คนแสวงหาคำตอบของชีวิตจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาธรรมะด้วยตนเองผ่านหนังสือและสื่อออนไลน์ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่เน้นความสงบภายในจิตใจ โดยไม่ต้องยึดติดกับพิธีกรรมแบบเดิม (ไพฑูรย์ ภู่ศรี, 2562) องค์ความรู้ใหม่นี้จะวิเคราะห์ว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านนี้ และพระสงฆ์ควรปรับบทบาทอย่างไรเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ศรัทธากลุ่มนี้

พระสงฆ์ในฐานะ “ผู้สร้างเนื้อหา (Content Creator)” บนสื่อดิจิทัล

จากเดิมที่พระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะผ่านการเทศนาในวัดหรือตามงานบุญต่าง ๆ ปัจจุบันพระสงฆ์จำนวนมากได้ผันตัวเองมาเป็น “ผู้สร้างเนื้อหา” บนแพลตฟอร์มออนไลน์ (พระมหาสมชาย ขันติวโร, 2564) องค์ความรู้ใหม่จะศึกษาถึงรูปแบบการสื่อสารที่เปลี่ยนไป เช่น การใช้คลิปสั้น, การไลฟ์สด, หรือการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เพื่อวิเคราะห์ว่าการปรับตัวเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและความศรัทธาของสาธารณชนอย่างไร รวมถึงข้อจำกัดและข้อดีของการนำเสนอธรรมะในรูปแบบออนไลน์เมื่อเทียบกับการเผยแผ่แบบดั้งเดิมการวิเคราะห์ “ความศรัทธาเชิงวิพากษ์” ในยุคออนไลน์สื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้เป็นเพียงช่องทางเผยแผ่ธรรมะเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่สำหรับ “ความศรัทธาเชิงวิพากษ์” ที่ทำให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและตั้งคำถามต่อพฤติกรรมของพระสงฆ์ได้อย่างเปิดเผย (กุลธิดา สามะพุทธิ, 2563) องค์ความรู้ใหม่นี้จะสำรวจว่ากลไกการตรวจสอบโดยสาธารณชนนี้มีส่วนช่วยในการธำรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัยและสร้างความโปร่งใสในคณะสงฆ์อย่างไร รวมถึงวิเคราะห์ผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้นจากการวิพากษ์วิจารณ์อย่างไร้ขอบเขต

บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะ “ผู้นำทางสังคม” ในยุควิกฤต

นอกเหนือจากการเผยแผ่ธรรมะ พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางสังคมและผู้ช่วยเหลือในสถานการณ์วิกฤต เช่น การเป็นอาสาสมัครในภัยพิบัติ การเป็นแกนนำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเป็นที่พึ่งทางใจในยามที่ประชาชนเผชิญกับความทุกข์ยาก (พระไพศาล วิสาโล, 2561) องค์ความรู้ใหม่จะวิเคราะห์ว่าการแสดงบทบาทเชิงรุกเช่นนี้ช่วยสร้างความศรัทธาที่แข็งแกร่งและยั่งยืนได้อย่างไร เมื่อเทียบกับความศรัทธาที่เกิดจากพิธีกรรมเพียงอย่างเดียวการปฏิรูปสถาบันสงฆ์เพื่อความยั่งยืนเพื่อรับมือกับความท้าทายในยุคสมัยใหม่ องค์ความรู้ใหม่จะนำเสนอแนวทางการ ปฏิรูปสถาบันสงฆ์ ที่เป็นรูปธรรม โดยอิงจากข้อเสนอของนักวิชาการหลายท่าน เช่น การปรับโครงสร้างการปกครองให้โปร่งใส, การเสริมสร้างการศึกษาพระธรรมวินัยให้ทันสมัย, และการสร้างกลไกการตรวจสอบที่เข้มแข็ง (สุรพล วชิรวัฒนา, 2562) เพื่อให้สถาบันสงฆ์สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนในทุกยุคสมัยต่อไป

สรุป

สภาวะของการเปลี่ยนแปลงระหว่างของคนที่มีความเชื่อแบบดั้งเดิมกับคนที่มีความเชื่อและศรัทธาต่อพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันไม่ใช่ความศรัทธาที่ไร้เหตุผลเหมือนในอดีต แต่เป็นความศรัทธาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณา การตรวจสอบ และความประจักษ์ในคุณงามความดีและการกระทำที่แท้จริงของพระสงฆ์แต่ละรูป พระสงฆ์ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยได้โดยไม่ทิ้งแก่นแท้ของพระธรรมวินัย มีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร และมีบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม จะยังคงเป็นที่พึ่งและได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนต่อไปอย่างแน่นอน ทิศทางในอนาคตของสถาบันพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของคณะสงฆ์ในการปรับตัวและนำเสนอภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับคุณค่าและวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน โดยต้องรักษาไว้ซึ่งความบริสุทธิ์และคุณธรรมอันเป็นหัวใจหลักของพระพุทธศาสนาไว้ควบคู่กันไปด้วยความศรัทธาต่อพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันไม่ใช่ความศรัทธาที่ไร้เหตุผลเหมือนในอดีต แต่เป็นความศรัทธาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณา การตรวจสอบและความประจักษ์ในคุณงามความดีและการกระทำที่แท้จริงของพระสงฆ์แต่ละรูป พระสงฆ์ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยได้โดยไม่ทิ้งแก่นแท้ของพระธรรมวินัย มีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร และมีบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม จะยังคงเป็นที่พึ่งและได้รับความเคารพ

นับถือจากประชาชนต่อไปอย่างแน่นอน ทิศทางในอนาคตของสถาบันพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของคณะสงฆ์ในการปรับตัวและนำเสนอภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับคุณค่าและวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน โดยต้องรักษาไว้ซึ่งความบริสุทธิ์และคุณธรรมอันเป็นหัวใจหลักของพระพุทธศาสนาไว้ควบคู่กันไปด้วยซึ่งปัจจุบันเกิดสถานการณ์ที่อาจจะส่งผลต่อจิตใจของชาวพุทธในประเทศเป็นอย่างทั้งเรื่องของการประพฤติผิดของพระบางรูปที่มีตำแหน่งบริหารหรือดำรงตำแหน่งทางการปกครองระดับภาคหรือระดับจังหวัดเกิดขึ้นเกือบจะว่าแทบจะทุกหัวระแหงของจังหวัดในประเทศไทย ดังนั้น การสร้างความเชื่อและศรัทธาในอนาคตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องกลับมาหาวิธีและแนวทางแก้ไขป้องกันต่อไปเพื่อรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไปในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

กุลธิดา สามะพุทธิ. (2563). ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อทัศนคติของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์สมัยใหม่, 12(1), 45-60.

เกษียร เตชะพีระ. (2545). การเมืองของศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2559). ศาสนากับความรุนแรง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายรุ้ง.

ชัชชัย วงศ์กรรัตน์. (2563). บทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนสุขภาพจิตในสังคมไทย. วารสารการปรึกษาและการสวัสดิการสังคม, 15(1), 89-102.

มานิตา ศรีนรา. (2564). บทบาทของพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.

วิศิษฐ์ ศรีวิชัย. (2559). บริโภคนิยมและการค้าในพุทธศาสนาไทย. วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 28(4), 512-525.

ศุภวรรณ ตันติยานนท์. (2561). ความเชื่อพื้นถิ่นและพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงสว่าง.

ธงชัย วินิจจะกูล. (2550). กำเนิดสยามจากแผนที่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เรือนแก้ว.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). วัฒนธรรมมงคล. สำนักพิมพ์คนหนุ่ม.

ไพฑูรย์ ภู่ศรี. (2562). ปัจเจกนิยมกับการปฏิบัติศาสนกิจในสังคมไทยร่วมสมัย. วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 25(3), 112-125.

พระไพศาล วิสาโล. (2561). พุทธศาสนาเพื่อสังคม พระสงฆ์ในฐานะนักกิจกรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม. วารสารศาสนาและนิเวศวิทยา, 20(3), 321-335.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2503). อภิธรรมคืออะไร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2554).ปรัชญาและพุทธปรัชญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมชาย ขันติวโร. (2564). พระสงฆ์และสื่อดิจิทัล กรณีศึกษาพุทธศาสนาในประเทศไทย. วารสารพุทธศาสนาศึกษา, 47(4), 515-528.

พระมหาบุญช่วย ปัญญาวชิโร. (2558). พุทธศาสนาและกิจกรรมทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. วารสารเอเชียศึกษา, 39(1), 1-18.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). (2558). ธรรมะนอกวัด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

พระอาจารย์ชยสาโร. (2560). ชีวิตที่ดีคือชีวิตที่มีธรรมะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). เศรษฐกิจการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายรุ้ง.

สุรพล วชิรวัฒนา. (2562). วิกฤตศรัทธาและความจำเป็นในการปฏิรูปคณะสงฆ์ในประเทศไทย. วารสารนโยบายสาธารณะไทย, 22(1), 45-60.

สุรินทร์ พินิจ. (2561). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย. วารสารสังคมศาสตร์, 10(2), 15-28.

สุภางค์ จันทวานิช. (2560). การทำให้พุทธศาสนาทันสมัย มุมมองทางสังคมวิทยา. วารสารศาสนาและสังคม, 19(2), 78-95.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2560). โลกาภิวัตน์และประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาไทย. วารสารพุทธศาสนาแห่งชาติ, 22(4), 601-615.

อภิชาต สถิตานนท์. (2555). พุทธปรัชญาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2550). พุทธศาสนาในสังคมล้านนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เรือนแก้ว.

C., S. (2020). The Role of Monks in Mental Health Support in Thai Society. Journal of Counseling and Social Welfare, 15(1), 89-102.

D., W., F., J., & S., S. (2016). Consumerism and the Commercialization of Thai Buddhism. Journal of Southeast Asian Studies, 28(4), 512-525.

G., S., & C., J. (2017). The Modernization of Thai Buddhism A Sociological Perspective. Journal of Religion and Society, 19(2), 78-95.

K., A., & P., J. (2015). Buddhism and Political Activism in Southeast Asia. Asian Studies Review, 39(1), 1-18.

P., J., & S., L. (2018). Engaged Buddhism Monks as Social and Environmental Activists. Journal of Religion and Ecology, 20(3), 321-335.

S., A., & S., C. S. (2019). The Crisis of Faith and the Need for Sangha Reform in Thailand. Thai Journal of Public Policy, 22(1), 45-60.

N., J. S., W., N. W., D., W., & T., W. L. (2020). The Impact of Social Media on Public Perception of Monks in Thailand. International Journal of Modern Social Sciences, 12(1), 45-60.

P., T., & J., S. T. (2019). Individualism and Religious Practice in Contemporary Thai Society. Journal of Southeast Asian Studies, 25(3), 112-125.

M., K., & K., K. (2021). Monks and Digital Media The Case of Thai Buddhism. Religious Studies Review, 47(4), 515-528.

ศึกษาการละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร*

A STUDY ON THE ELIMINATION OF VIPASSANŪPAKKILESA IN THE PRACTICE OF VIPASSANĀ MEDITATION ACCORDING TO THE MAHĀSATIPAṬṬHĀNA SUTTA

พระภัทรชัย โชติโก (ระวังวงค์)[1] และ ธานี สุวรรณประทีป[2]

Phra Pattarachai Jotiko (Ravangvong)[1] and Thanee Suwanprateep[2]

[1-2]สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-2]Degree of Doctor of Philosophy Vipassana Meditation

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: jackshadows2014@gmail.com

วันที่รับบทความ : 30 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 8 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 10 กันยายน 2568

Received 30 August 2025; Revised 8 September 2025; Accepted 10 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวิปัสสนูปกิเลสในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร และ 3) เพื่อศึกษาการละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาโดยใช้แนวทางมหาสติปัฏฐานสูตร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

Citation:

* พระภัทรชัย โชติโก (ระวังวงค์) และ ธานี สุวรรณประทีป. (2568). ศึกษาการละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 819-830.

Phra Pattarachai Jotiko (Ravangvong) and Thanee Suwanprateep. (2025). A Study On The Elimination Of Vipassanūpakkilesa In The Practice Of Vipassanā Meditation According To The Mahāsatipaṭṭhāna Sutta. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 819-830.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการวิจัยพบว่า วิปัสสนูปกิเลสเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาปัญญาขั้นวิปัสสนาญาณ ซึ่งประกอบด้วยอาการ 10 ประการ ได้แก่ โอภาส ปีติ ญาณ สุข อธิโมกข์ ปัคคหะ วิริยะ อุปัฏฐาน อุเบกขา และนิกันติ สภาวะเหล่านี้แม้ปรากฏคล้ายความก้าวหน้าในการภาวนา แต่แท้จริงเป็นสิ่งลวงจิตให้หลงเข้าใจผิด หากขาดสติสัมปชัญญะและปัญญา วิปัสสนาจะหยุดชะงักและเสื่อมถอยได้ การเจริญวิปัสสนาตามแนวทางมหาสติปัฏฐานสูตรจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการรู้เท่าทันและละซึ่งวิปัสสนูปกิเลส ผ่านการพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม ตามไตรลักษณ์อย่างมีอุเบกขา ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า การละวิปัสสนูปกิเลสต้องอาศัย “อาตาปี สัมปชาโน สติมา” อย่างต่อเนื่อง และมีการวางจิตที่เป็นกลาง ไม่ยึด ไม่ผลัก และไม่หวัง จึงสามารถนำจิตเข้าสู่วิปัสสนาญาณขั้นสูงต่อไปได้อย่างมั่นคง องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือการชี้ให้เห็นอย่างเป็นระบบว่า สติปัฏฐานมิได้ทำหน้าที่เพียงกำหนดรู้สภาวธรรมเท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถแยกแยะ “สภาวธรรมแท้” ออกจาก “สภาวะลวง” (วิปัสสนูปกิเลส) ได้อย่างชัดเจน จึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้กระบวนการเจริญปัญญาดำเนินต่อไปจนถึงการบรรลุมรรคผล

คำสำคัญ: การละ, วิปัสสนูปกิเลส, วิปัสสนาภาวนา, มหาสติปัฏฐานสูตร

Abstract

This doctoral dissertation aimed to: (1) examine the development of the five spiritual faculties in Vipassan**ā** meditation based on the Four Foundations of Mindfulness in Theravāda Buddhist scriptures; (2) investigate the development of the five faculties at Dhamma Moli Meditation Center, Pak Chong District, Nakhon Ratchasima Province; and (3) propose a development model for these faculties in the same context. A qualitative methodology was employed, integrating documentary research and fieldwork. Data were analyzed using contextual content analysis.

Findings indicate that the cultivation of faith (saddh**ā**), energy (viriya), mindfulness (sati), concentration (sam**ā**dhi), and wisdom (paññ**ā**) according to the Four Foundations of Mindfulness is a process of balancing mutually supportive faculties, with mindfulness as the central regulator. When balanced, these

faculties transform into the five powers (pañca bala) and the seven factors of enlightenment (satta bojjhaṅga), leading to the attainment of the Path, Fruition, and Nibbāna. At Dhamma Moli Meditation Center, a comprehensive system integrates external and internal factors: the seven conducive conditions (sappāya 7) as an external base to minimize hindrances, and the Four Foundations of Mindfulness as the internal framework. The five faculties are adjusted following the Visuddhimagga principle of "increasing what is lacking, reducing what is excessive." Key features include daily interviews to fine-tune faculty balance and integrating mettā cetovimutti with Vipassanā practice to strengthen faith, reduce hindrances, and foster rapid wisdom-based equanimity. Practical outcomes include reduced hindrances, stable mindfulness, optimal concentration, and firm insight into the Three Characteristics. This study presents the MPIDE Model: M – Methods for Developing (sappāya 7 and Four Foundations of Mindfulness to develop five faculties ⟶ five powers ⟶ seven factors of enlightenment); P – Practical Highlights (daily interviews for faculty adjustment); I – Innovation Creation (integration of mettā cetovimutti with Vipassanā); D – Doctrinal Consistency (alignment with the 37 Bodhipakkhiya-dhamma); and E – Expected Outcomes (clear practical results: reduced hindrances, stable mindfulness, optimal concentration, and true insight).

Keywords: the Elimination, Vipassanūpakkilesa, Vipassanā Meditation, Mahāsatipaṭṭhāna Sutta

บทนำ

พุทธศาสนามีกิจ 2 อย่าง คือ คันถธุระ และวิปัสสนาธุระ (คณะกรรมการแผนกตำรา มหามงกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2549) คันถธุระ คือ การศึกษาตาม คัมภีร์ที่บรรจุพุทธพจน์(และเรื่องราวชั้นเดิมของพระพุทธศาสนา) 3 ชุด เรียกว่า "พระไตรปิฎก" (พระพรหมคุณาภรณ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556) รวมทั้งศึกษาคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และ คัมภีร์ปกรณ์วิเสสต่าง ๆ ส่วนวิปัสสนาธุระ คือ การปฏิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน เป็น

การนำหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้จากการศึกษาคันถธุระมาปฏิบัติ ทำให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง เข้าใจชัดในรูปนาม ขันธ์ 5 มีคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงถึง วิธีการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อกำจัดความทุกข์อันเกิดจากความโลภ โกรธ และความหลง ซึ่งเป็นต้นเหตุปัญหาและความทุกข์ทั้งมวล

ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้นก็จะต้องอาศัยสติปัฏฐาน 4 และอารมณ์วิปัสสนากรรมฐานที่ผู้ปฏิบัติจะพึงกำหนดรู้ตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ กำหนดรู้ รูปและนาม จนเห็นอาการ ปรากฏของพระไตรลักษณ์ปรากฏชัดเจน สติปัฏฐาน จึงเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาญาณ ดังมีข้อความปรากฏใน วิปัสสนานัยว่า “เขาเห็นสังขารเหล่านั้นปรากฏในญาณว่าไม่มีแก่นสาร เหมือนเงินทองที่นักเล่นกลเสกขึ้น หรือความฝันที่คิดว่าเป็นเรื่องจริง หรือวงกลมของดุ้นไฟที่แกว่ง ในเวลากลางคืน หรือนคร หรือหมู่บ้านที่ถูกเนรมิตขึ้น หรือต่อมน้ำหรือปลีกล้วยเป็นต้น เขาชื่อว่า บรรลุตรุณวิปัสสนา คือวิปัสสนาระดับต้น ซึ่งมีชื่อว่า อารัธวิปัสสกะ คือ ผู้เริ่มปรารภวิปัสสนา เพราะเริ่มปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา” (พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ), 2550)

ในการปฏิบัติภาวนานั้น ในบางครั้งก็มีอุปสรรคขัดข้องต่างๆ รวมทั้งเกิดการหลงผิด ทำให้การประพฤติปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาไม่สามารถก้าวหน้าไปได้ อีกทั้งเมื่อผู้ปฏิบัติหลงยึดติดอยู่กับตัวอารมณ์บางอย่าง หรือบางครั้งเข้าใจผิดว่าตัวเองบรรลุธรรมแล้ว ไม่รับฟังคำแก้ไขของวิปัสสนาจารย์ แล้วไปแนะนำบอกต่อให้ผู้ปฏิบัติหรือบุคคลอื่นเข้าใจอย่างตน พาให้ติดอยู่ในตัวอารมณ์นั้น ๆ ทำให้จิตเศร้าหมอง ขุนมัว รับคุณธรรมได้ยาก เปนภัยร้ายแหงจิต ทำให้คนตัดสินใจทำผิด ทำให้จิตไมอาจบรรลุนิพพาน โดยเฉพาะนิวรณ์ คือ มีใจถูกอุทธัจจะในธรรมกั้นไว้ ทำให้วิปสสนาหมนหมอง หมายถึง ติดในอุปกิเลสแห่งวิปัสสนาที่เรียกว่า วิปัสสนูปกิเลส (พระพุทธโฆสเถระ, 2550)

วิปัสสนูปกิเลสทั้ง 10 ประการมี โอภาสเป็น อัพยากตะ มีนิกันติ เป็นอุปกิเลส ที่เหลืออีก 9 ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ธรรมที่อยู่ในฝ่ายกุศล โดยเฉพาะ ญาณ หมายถึง ปัญญาหรือความรู้ พระพุทธองค์ตรัสว่า “ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้ อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เครื่องเศร้างหมอง 10 อย่างของวิปัสสนา หรือวิปัสสนูปกิเลส 10 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) อันเราท่านผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจำเป็นต้องละ และก้าวข้ามไป

ให้ได้ เพื่อให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาก้าวหน้า ไม่ยึดติด หรือหลงเข้าไป หากแต่ว่าจะต้องทำอย่างไร ต้องดำเนินการ ต้องปฏิบัติอย่างไรในการที่จะก้าวข้ามวิปัสสนูปกิเลสไปได้ วิปัสสนูปกิเลส มีความสำคัญมาก เพราะเป็นผลของการเชื่อมโยง จากการเจริญสติ ภาวนาอย่างรอบครอบ ระมัดระวัง มีความต่อเนื่อง ในทุกขณะเวลา มีผลทำให้เกิดการพัฒนาทาง ปัญญาที่เกิดจากจากการภาวนา เป็นความสำคัญที่แสดงถึงความเชื่อมั่นว่า โยคีหรือผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาได้ดำเนินการปฏิบัติมาแล้วอย่างถูกต้อง สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมา คือ วิปัสสนูปกิเลส มักจะปรากฏในญาณ ลำดับที่ 4 อย่างอ่อน เรียกว่า ตรุณอุทยัพพยญาณ เป็นส่วนหนึ่งของ โสฬสญาณ หรือ ญาณ 16

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “ศึกษาการละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา” เพื่อศึกษาวิปัสสนูปกิเลสว่ามันเป็นอุปสรรคขัดขวางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาหรือเป็นเครื่องหมายให้การปฏิบัติวิปัสสนาก้าวหน้า และแนวทางการละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ซึ่งเป็นแนวทางแห่งการบรรลุมรรค ผล และกระทำพระนิพพาน ให้สำเร็จผล เพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้สามารถน้อมนำมาเป็น บาทฐาน และเป็นแนวทางในการเจริญวิปัสสนาภาวนา สามารถอธิบายข้อสงสัยของผู้ปฏิบัติธรรม ตามแนวทางการเจริญวิปัสสนาภาวนาได้อย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง เพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิปัสสนูปกิเลสในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร
3. เพื่อวิเคราะห์การละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับหลักปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐานสูตรโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเนื้อหาวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐานสูตรจากคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ หนังสือ ตำรา

บทความ งานวิจัยและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของพระเถระ นักปราชญ์ ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้อง

2. นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาเรียบเรียง บรรยายเชิงพรรณนาและตรวจสอบความถูกต้องโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

3. นำข้อมูลที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วนั้น ตรวจสอบข้อมูล ปรับปรุง และเรียบเรียงบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาการละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้ ผลการวิจัยพบว่า วิปัสสนูปกิเลส เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นระหว่างการเจริญวิปัสสนาญาณ อันเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการพัฒนาปัญญา แม้จะปรากฏในรูปของแสงสว่าง ความสุข ปีติ หรือความรู้สึกสงบ แต่แท้จริงแล้วกลับกลายเป็นอุปสรรคที่ฉุดรั้งไม่ให้การภาวนาเจริญก้าวหน้าไปสู่ญาณขั้นสูง ความเข้าใจผิดเช่นนี้ สะท้อนถึง ความสำคัญของสติสัมปชัญญะและครูผู้ชี้นำ ในการปฏิบัติ เพราะหากผู้ปฏิบัติขาดการกำกับดูแลด้วยปัญญา ก็อาจยึดติดกับประสบการณ์ชั่วคราวเหล่านี้ และเข้าใจผิดว่าตนบรรลุธรรมแล้ว ซึ่งเป็นอันตรายต่อการภาวนาอย่างยิ่ง

เมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น วิสุทธิมรรค และอรรถกถามหาสติปัฏฐานสูตร พบว่า พระพุทธศาสนามิได้มองวิปัสสนูปกิเลสว่าเป็นสิ่งเลวร้ายโดยสิ้นเชิง แต่ถือว่าเป็น “ธรรมด่าน” หรือ บทเรียนตามธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นตามกำลังสมาธิและปัญญาของผู้ปฏิบัติ การเกิดขึ้นของวิปัสสนูปกิเลสจึงเปรียบเสมือนเครื่องชี้วัดว่า ผู้ปฏิบัติได้เดินมาถูกทางระดับหนึ่งแล้ว เพียงแต่จำเป็นต้อง มีปัญญารู้เท่าทันและไม่ยึดมั่นถือมั่น ในสภาวะเหล่านั้น

การเจริญวิปัสสนาตามหลัก มหาสติปัฏฐานสูตร แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สติคือหัวใจของการปฏิบัติ ทั้งในกายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา หากสติอ่อน ผู้ปฏิบัติย่อมถูกกิเลสครอบงำ แต่หากสติแก่กล้า ย่อมรู้เท่าทันนิมิต สุขเวทนา อารมณ์จิต หรือธรรมอันละเอียดลึกซึ้งโดยไม่ยึดติด ทั้งยังช่วยพัฒนาปัญญาให้เห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตน จนนำไปสู่ความก้าวหน้าแห่งญาณวิปัสสนาและการบรรลุมรรคผลในที่สุด

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการละวิปัสสนูปกิเลสไม่ได้หมายถึงการกำจัดหรือต่อต้าน แต่หมายถึงการ ปล่อยวางด้วยปัญญา อาศัยการพิจารณาขันธ์ 5 และไตรลักษณ์อย่างต่อเนื่องในทุกอาการของสภาวธรรม เพื่อให้จิตไม่ติดอยู่ในความสุขหรือความพิเศษชั่วคราว อันเป็นไปตามหลัก “อาตาปี สัมปชาโน สติมา” ที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร

ในเชิงปฏิบัติ การละวิปัสสนูปกิเลสจึงเป็น กระบวนการเรียนรู้ภายใน ที่ผู้ปฏิบัติจะต้องเผชิญด้วยสติปัญญา โดยมีครูอาจารย์เป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้ตรวจสอบประสบการณ์ทางจิตใจ กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้การภาวนามีทิศทางที่ถูกต้อง แต่ยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตวิญญาณ ป้องกันการหลงผิดและการสำคัญมั่นหมายในสภาวธรรมที่ไม่ใช่มรรคผลที่แท้จริง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การละวิปัสสนูปกิเลสเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วิปัสสนาภาวนาสามารถดำเนินไปอย่างมั่นคง และนำไปสู่การรู้แจ้งอริยสัจ 4 ได้อย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาการละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. วิปัสสนูปกิเลสในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า วิปัสสนูปกิเลส หมายถึง กิเลสที่เกิดขึ้นขณะเจริญวิปัสสนาญาณ เป็นสภาวะที่ทำให้วิปัสสนาเศร้าหมองหรือเสื่อมไป โดยเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาปัญญาให้ก้าวหน้าสู่มรรคผล เกิดในผู้ปฏิบัติระดับ ตรุณวิปัสสนา วิปัสสนาอ่อน ที่ปัญญายังไม่สมบูรณ์แข็งแรง มี 10 ประการ ได้แก่ 1) โอภาส แสงสว่าง 2) ปีติ ความอิ่มเอิบ 3) ญาณ ความรู้แจ้ง 4) ปัสสัทธิ ความสงบเย็น 5) สุข ความสุข 6) อธิโมกข์ ความเชื่อมั่น 7) ปัคคาหะ ความเพียรเกิน 8) อุปัฏฐาน สติชัด 9) อุเบกขา ความวางเฉยปลอม 10 นิกันติ ความติดใจ (พระพุทธโฆสเถระ, 2550) สภาวะเหล่านี้แม้ดูน่าชื่นชม แต่กลับกลายเป็นโทษ เพราะทำให้ผู้ปฏิบัติหลงเข้าใจผิดว่าบรรลุมรรคผลแล้ว หยุดชะงัก ไม่เจริญต่อ สาเหตุของวิปัสสนูปกิเลสเกิดจากปัจจัย เช่น ความไม่สมบูรณ์ของญาณ กิเลสฝังลึก (อวิชชาและตัณหา) ขาดครูนำทาง สมาธิมากเกินโดยขาดปัญญา ความไม่เข้าใจธรรมชาติของวิปัสสนา และการยินดีในสภาวะชั่วคราว อุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) เป็นเหตุใกล้ที่ทำให้จิตหวั่นไหว ขาดการมนสิการไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) อย่างต่อเนื่อง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อสติอ่อน กิเลสครอบงำ วิปัสสนาจึงเสื่อม การปฏิบัติเริ่ม

จากสติปัฏฐาน 4 พัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา ผ่านขั้นวิสุทธิ (เช่น สีลวิสุทธิ, จิตตวิสุทธิ, ทิฏฐิวิสุทธิ , กังขาวิตรณวิสุทธิ) สู่สัมมสนญาณ (พิจารณาไตรลักษณ์ในขันธ์ 5) และอุทยัพพยญาณ (เห็นการเกิดดับของนามรูป) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่เมื่อเกิดวิปัสสนูปกิเลส ผู้ปฏิบัติอาจยินดีในสภาวะชั่วคราว ขาดสติสัมปชัญญะ ไม่ก้าวสู่ภังคญาณต่อไป การแก้ไขต้องใช้สติกำหนดรู้ว่าเป็นเพียงทางผ่าน ไม่ใช่มรรคผลแท้ แล้วเจริญปัญญาต่อ โดยพิจารณาขันธ์ 5 ด้วยสัมมสนญาณใน 4 ลักษณะ (กลาป, อัทธาน, สันตติ, ขณะ) จนเห็นไตรลักษณ์ชัดเจน สู่การดับกิเลสด้วยมรรคที่ถูกต้องตามพระธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538)

2. การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ผลการศึกษาพบว่า วิปัสสนาภาวนา เป็นการเจริญภาวนาโดยมีสติเป็นประธาน คือ การทำความเห็นแจ้งให้เกิดมี คือให้เจริญยิ่งขึ้น ทำให้บุคคลเกิดปัญญาหยั่งเห็นรูป-นาม การเจริญวิปัสสนากับสติปัฏฐาน 4 จึงเป็นอันเดียวกัน คือ การฝกอบรมปญญาให้เกิดความรู้แจ่งในขันธ 5 หรือรูป-นามตามความเปนจริง วาไมเที่ยง มีสภาวะทนได้ยาก ที่ไมใชสัตว บุคคล ตัวตน บังคับบัญชาไมได (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เปนการปฏิบัติเพื่อใหเกิดญาณรูแจงอริยสัจ 4 ที่เรียกวา “ญาณ” การเจริญสติเพื่อเห็นแจ้งรูปนามตามความเป็นจริง โดยอาศัยหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติวิปัสสนาที่ละเอียดและครอบคลุมที่สุด ประกอบด้วยสติปัฏฐาน 4 คือ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐานจะนำไปสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน ละกิเลสได้โดยสิ้นเชิง และดับทุกข์ทั้งทางกายและใจ ผู้ปฏิบัติที่เจริญสติปัฏฐานอย่างต่อเนื่องจะได้รับอานิสงส์คือบรรลุอรหัตตผลหรืออนาคามิผลภายใน 7 ปี หรือภายใน 7 วันอย่างน้อย (พระพุทธโฆสเถระ, 2550)

3. การละวิปัสสนูปกิเลสในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ผลการศึกษาพบว่า การละวิปัสสนูปกิเลสตามแนวทางมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความเข้าใจอันลึกซึ้งในธรรมชาติของจิตและสภาวธรรมที่ปรากฏ การเจริญวิปัสสนาแม้จะมีเป้าหมายเป็นการรู้แจ้งอริยสัจ แต่ในระหว่างทางกลับเต็มไปด้วยสิ่งล่อลวงใจหรือวิปัสสนูปกิเลส ซึ่งหากไม่รู้เท่าทัน ก็อาจกลายเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าได้ (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ์), 2527)

วิเคราะห์ความสำคัญของการเกิดขึ้นของวิปัสสนูปกิเลส วิปัสสนูปกิเลสเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในระหว่างการเจริญวิปัสสนา อาจเป็นผลจากความเพียรที่มากเกินพอดีหรือการยึดติดในอาการที่ปรากฏ เช่น ความปลื้มใจ ความสงบ ปีติ แสงสว่าง

ความรู้สึกพิเศษต่าง ๆ ซึ่งแม้ดูเหมือนจะเป็นผลของการปฏิบัติ แต่แท้จริงกลับเป็นเครื่องลวงจิตให้เข้าใจผิด เหตุแห่งการเกิดขึ้นของวิปัสสนูปกิเลสจึงเป็น “บทเรียน” สำคัญที่ผู้ปฏิบัติต้องมีสติและปัญญาเผชิญอย่างรู้เท่าทัน เพื่อไม่ให้หลงติดอยู่ในความรู้สึกว่าตนบรรลุแล้ว

วิเคราะห์การละวิปัสสนูปกิเลสในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณากายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การหายใจเข้าออก การเคลื่อนไหว การพิจารณาปฏิกูล หรือธาตุ อาจนำไปสู่นิมิต เช่น เห็นแสง เห็นภาพ หรือรู้สึกแปลกประหลาด หากจิตเผลอยึดถือว่านิมิตนั้นเป็นของวิเศษ ย่อมเป็นวิปัสสนูปกิเลส ผู้ปฏิบัติต้องใช้สติระลึกอยู่กับกายในปัจจุบัน รู้เท่าทันนิมิต เห็นความไม่เที่ยงของอาการเหล่านั้น และกลับมาสู่การพิจารณากายตามความเป็นจริงโดยไม่ยึดและไม่ผลัก

วิเคราะห์การละวิปัสสนูปกิเลสในเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเวทนา คือ สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุข หากไม่มีสติ อาจหลงยึดว่าสุขคือผลของธรรม หรือพยายามหลีกเลี่ยงทุกข์ด้วยความเกลียด กลายเป็นการเสริมอัตตาทัศนะในเวทนา ผู้ปฏิบัติควรพิจารณาเวทนาอย่างเป็นกลาง เห็นว่าเป็นสภาพธรรมที่เกิดแล้วดับ ไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตน ความเป็นกลางต่อเวทนา คือแนวทางสำคัญในการละวิปัสสนูปกิเลสที่เกิดจากอารมณ์สุขทุกข์เหล่านี้

วิเคราะห์การละวิปัสสนูปกิเลสในจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตมีลักษณะละเอียดและแปรปรวนได้ง่าย การพิจารณาจิตว่าเป็นโสมนัส หรืออุเบกขา อาจก่อให้เกิดการสำคัญผิดว่า “จิตหลุดพ้นแล้ว” หรือ “จิตดีแล้ว” ผู้ปฏิบัติจึงต้องพิจารณาจิตตามความเป็นจริง เห็นว่าเป็นเพียงสภาวธรรมที่เกิด-ดับไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีสิ่งใดควบคุมได้ ต้องไม่ยึดมั่นในสภาวะสงบ ใด ๆ เพราะนั่นคืออาสวะรูปแบบใหม่ที่แฝงอยู่ในจิตและจะกลายเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งไม่ให้ก้าวหน้าสู่ญาณขั้นสูง

วิเคราะห์การละวิปัสสนูปกิเลสในธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาธรรมทั้งฝ่ายกุศลและอกุศล เช่น นิวรณ์ โพชฌงค์ หรือขันธ์ อาจนำไปสู่ความพึงพอใจหรือยึดถือว่าตน “เข้าใจแล้ว” หรือ “บรรลุแล้ว” โดยแท้จริงยังไม่หลุดพ้นจากอุปาทาน ความยึดในธรรมแม้เป็นของดี เช่น ปีติ สมาธิ สติ ก็ยังเป็นเครื่องลวงใจ ผู้ปฏิบัติต้องมีอุเบกขาในการพิจารณาธรรม วางใจอย่างไม่ยึดมั่นในธรรมใด ๆ เห็นไตรลักษณ์ในธรรมทั้งปวง จึงจะสามารถละวิปัสสนูปกิเลสในขั้นสูงนี้ได้

ดังนั้น การละวิปัสสนูปกิเลสในทุกระดับของสติปัฏฐาน 4 ต้องอาศัยการประยุกต์ใช้หลัก “อาตาปี สัมปชาโน สติมา” อย่างต่อเนื่องและมีสติปัญญานำทาง จิตต้องรู้เท่าทันใน

อาการทั้งปวง ไม่ยึดมั่นในสิ่งใด แม้ในสิ่งที่ดูเหมือนกุศลหรือวิเศษ หากไม่สามารถวางอุเบกขาได้ ก็จะเป็นอุปสรรคที่ขวางกั้นวิปัสสนาญาณ ผู้ปฏิบัติที่สามารถก้าวข้ามด่านเหล่านี้ได้ ย่อมสามารถเข้าถึงญาณขั้นสูงและบรรลุมรรคผลได้โดยมั่นคง

องค์ความรู้ใหม่

โมเดลนี้เป็นภาพรวมของขั้นตอนการปฏิบัติวิปัสสนาเพื่อก้าวผ่านสิ่งขัดขวางจิต (วิปัสสนูปกิเลส) ซึ่งประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนหลัก MODEL: SPIEP ได้แก่ ขั้นที่ 1: การตั้งสติ (Sati Establishment): เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติ โดยผู้ปฏิบัติจะตั้งมั่นในสติเพื่อรับรู้ กาย, เวทนา, จิต, และธรรม ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทำให้จิตไม่วอกแวกไปกับอารมณ์อื่น ๆ ขั้นที่ 2: การกำหนดรู้สภาวธรรม (Phenomenon Identification): เมื่อสภาวะต่าง ๆ เช่น แสง (โอภาส) หรือ ปีติ เกิดขึ้น ผู้ปฏิบัติจะใช้สติกำหนดรู้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียง "สภาวธรรม" ไม่ใช่สิ่งพิเศษ ขั้นที่ 3: การพิจารณาด้วยปัญญา (Insight Contemplation): ขั้นตอนนี้คือการใช้ปัญญาพิจารณาสภาวะที่เกิดขึ้นนั้นตามหลัก ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง (ไม่เที่ยง), ทุกขัง (เป็นทุกข์), และอนัตตา (ไม่ใช่ตัวตน) เพื่อคลายความยึดติด ขั้นที่ 4: การวางเฉยด้วยอุเบกขา (Equanimous Detachment): เมื่อปัญญาเข้าถึงความจริงแล้ว จิตจะค่อย ๆ วางเฉย เป็นกลาง ไม่ยินดีหรือยินร้ายกับสภาวะใด ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้วิปัสสนูปกิเลสค่อย ๆ ดับไปเอง ขั้นที่ 5: การดำเนินวิปัสสนาภาวนาต่อเนื่อง (Progressive Insight): หลังจากละอุปกิเลสได้แล้ว การปฏิบัติจะก้าวไปสู่ วิปัสสนาญาณ ขั้นสูงอย่างต่อเนื่อง จนถึงเป้าหมายสูงสุดคือ มรรคญาณ และ นิพพาน

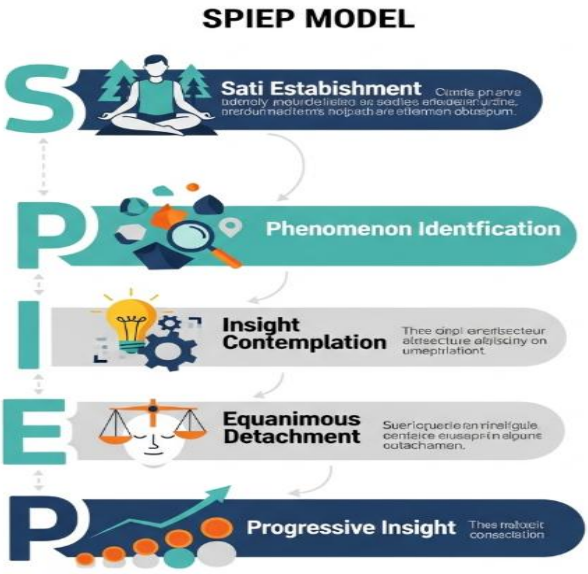

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การละวิปัสสนูปกิเลสตามแนวทางมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นหัวใจสำคัญของการภาวนา เพราะวิปัสสนูปกิเลสไม่ใช่สิ่งเลวร้าย หากแต่เป็น “บททดสอบทางจิต” ที่เกิดขึ้นเองตามลำดับของการเจริญสมาธิและปัญญา อาการเหล่านี้ เช่น แสงสว่าง ปีติ ความสงบ หรือความรู้สึกพิเศษ แม้ดูน่าพอใจ แต่หากผู้ปฏิบัติยึดติดจะกลายเป็นเครื่องลวงให้เข้าใจผิดว่าตนบรรลุแล้ว จนการภาวนาหยุดชะงัก การแก้ไขจึงอยู่ที่การใช้ สติและสัมปชัญญะ รู้เท่าทันสิ่งที่จิตประสบ พร้อมทั้งอาศัยความเพียรที่ถูกต้อง (อาตาปี) และการพิจารณาสภาวธรรมตามหลัก อนัตตานุปัสสนา ว่าไม่ใช่ตัวตน ผู้ปฏิบัติควรวางใจเป็นกลางด้วยหลัก “เห็นแล้วปล่อยวาง” ไม่ปรุงแต่ง ไม่ยึดมั่น แม้ในอาการที่ดูดีหรือกุศล หากปฏิบัติได้เช่นนี้ จิตจะค่อย ๆ หลุดพ้นจากกับดักของวิปัสสนา และสามารถก้าวสู่ญาณแท้ที่มั่นคง ซึ่งเป็นบาทฐานสำคัญของการบรรลุมรรคผลและนิพพานในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผู้ปฏิบัติควรศึกษารูปแบบการปฏิบัติให้เข้าใจตามแต่จริตของตน แม้ว่ายังไม่สามารถเข้าใจในจริตของตนได้ ก็ควรไปทดลองปฏิบัติตามสำนักต่าง ๆ ก่อนเพื่อให้เกิดมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติของตน เช่น บุคคลที่ชอบการปฏิบัติแบบวิปัสสนาภาวนาควรไปหาสำนักสติปัฏฐาน ๔ แต่บุคคลที่นิยมในการปฏิบัติแบบสมถภาวนา ควรฝึกเจริญสมถภาวนา ตามสำนักที่มีชื่อเสียง โดยถือตามแนวการสอนหรือองค์ความรู้ที่มาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้น เพื่อโอกาสที่ได้พบพระพุทธศาสนาในชีวิตนี้ ไม่สูญเสียไป และโอกาสแห่งการเข้าถึงธรรมชั้นสูงที่พระอริยสาวกทั้งหลายได้ปฏิบัติจนที่ประจักษ์แจ้งแล้วนามาอบรมสั่งสอน กล่าวคือ เข้าถึงซึ่งพระนิพพาน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมัปปธานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมัปปธานในฐานะหลักธรรมแห่งการตรัสรู้
3. ศึกษาวิเคราะห์ผู้บรรลุธรรมโดยหลักสัมมัปปธานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการแผนกตำรา มหามงกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2549). พระธัมมปทัฏฐกถา แปล ภาค 8. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฎราชวิทยาลัย. น.1.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ์). (2527). การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

_____. (2556). (พิมพครั้งที่ 21). พจนานุกรมพุทธศาสนฉบับประมวลศัพท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพผลิธัมม ในเครือ บริษัท เพ็ทแอนดโฮม จำกัด.

พระพุทธโฆสเถระ. (2550). (พิมพ์ครั้งที่ 6). คัมภีร์วิสุทธิมรรค แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพลท จำกัด.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ). (2550). วิปัสสนานัย เล่ม 2 แปลโดย พระคันธสาราภิวงศ์. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอ เซ็นเตอร์.

_____ . (2557). มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน แปลโดยพระคันธสาราภิวงศ์. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย*

THE GUIDELINE FOR DEVELOPING LEARNING BASED ON THE PRINCIPLE OF CONCENTRATION FOR PRATHOMSUKSA 6 STUDENTS AT BAN PLONG TALAT SCHOOL, PLONG SUBDISTRICT, THOENG DISTRICT, CHIANG RAI PROVINCE

พระสมุห์ไกรสิทธิ สุธมฺโม[1] และ วิโรจน์ คุ้มครอง[2]

Phrasamuh Krisit Suthammo[1] and Viroj Koomkrong[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: tumtum692@gmail.com

วันที่รับบทความ : 31 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 8 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 10 กันยายน 2568

Received 31 August 2025; Revised 8 September 2025; Accepted 10 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาบริบทการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้อง

Citation:

*พระสมุห์ไกรสิทธิ สุธมฺโม และ วิโรจน์ คุ้มครอง. (2568). แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 831-845.

Phrasamuh Krisit Suthammo and Viroj Koomkrong. (2025). The Guideline For Developing Learning Based On The Principle Of Concentration For Prathomsuksa 6 StudentsAt Ban Plong Talat School, Plong Subdistrict, Thoeng District, Chiang Rai Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 831-845.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน โดยวิเคราะห์เนื้อประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า สมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักธรรมในไตรสิกขา ทำหน้าที่ทำให้จิตตั้งมั่น เป็นบาทฐานของปัญญา แบ่งเป็น ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ สามารถประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนเพื่อเตรียมจิต ลดความฟุ้งซ่าน และเสริมความพร้อมทางจิตใจบริบทการเรียนรู้มีจุดแข็ง เช่น พื้นฐานความรู้ตามเกณฑ์ บรรยากาศเป็นมิตร และกิจกรรมเสริมเอื้อต่อสมาธิ ข้อจำกัด ได้แก่ ทักษะคิดวิเคราะห์เชิงลึกต่ำ สมาธิไม่ต่อเนื่อง และสิ่งรบกวนจากสภาพแวดล้อมแนวทางพัฒนา ควรบูรณาการสมาธิอย่างเป็นระบบก่อน–ระหว่าง–หลังการเรียน จัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเสริมให้เอื้อต่อสมาธิ เน้นใช้ขณิกสมาธิ และอุปจารสมาธิในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมความจดจ่อข้อเสนอแนะ ได้แก่ ครูควรใช้กิจกรรมสมาธิสั้น ๆ ในการเรียนและกิจกรรมเสริม จัด “มุมสงบ” ในห้องเรียน และพัฒนาศักยภาพครูด้านการฝึกสมาธิ ข้อเสนอแนะการวิจัยต่อไป ควรศึกษาผลเชิงปริมาณ เปรียบเทียบรูปแบบสมาธิ และบูรณาการสมาธิกับสื่อดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

คำสำคัญ: การพัฒนาการเรียนรู้, ตามหลักสมาธิ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Abstract

The research entitled “The Guideline for Developing Learning Based on the Principle of Concentration for Prathomsuksa 6 Students at Ban Plong Talat School, Plong Subdistrict, Thoeng District, ChiangRai Province” had 3 objectives: 1) to study concentration in the Theravāda Buddhist scriptures, 2) to examine the learning context of Prathomsuksa 6 students at Ban Plong Talad School, Plong Subdistrict, Thoeng District, Chiang Rai Province, 3) to explore guidelines for developing the learning process based on the principles of concentration for Prathomsuksa 6 students at Ban Plong Talad School, Plong Subdistrict, Thoeng District, Chiang Rai Province. This study employed a qualitative research approach, data were collected from 7 key informants, each person, by analyzing the contextual content.

Research Findings indicated that concentration or Samādhi in Theravāda Buddhism is virtue within the Threefold Training, serving to stabilize the mind as a ground of wisdom, classified into Khaṇika-samādhi or momentary concentration, Upacāra-samādhi or access concentration, and absorption concentration or Appanā-samādhi, all of which can be applied in classroom to prepare the mind, reduce distraction, and enhance mental readiness. The learning context revealed strengths such as students' adequate knowledge, a friendly atmosphere in the class, and activities conducive to concentration growth. Limitations included insufficient thinking skills, discontinuous attention, and environmental distractions. The recommended development approach is to systematically integrate concentrative activities before, during, and after lessons, arranging a supportive environment, and activities increasing concentration-emphasizing momentary and access concentration to enhance focus. The suggestion includes short concentration exercises into lessons and extracurricular activities, creating a "quiet corner" in the class, and developing concentration skills for teachers. Suggestions for future research include conducting quantitative studies to measure effectiveness, comparing types of concentration, and integrating concentration exercise with digital learning tools to promote learning.

Keywords: The development of learning, according to the principle of concentration, for 6th grade students.

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน ปัญหาการขาดสมาธิและภาวะสมาธิสั้นในเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจากการสังเกตและศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียน พบว่านักเรียนบางส่วนมีพฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง จดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ไม่นาน มีอารมณ์แปรปรวนง่าย ซึ่งล้วนเป็นลักษณะสำคัญของภาวะสมาธิสั้น ภาวะนี้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ในชั้นเรียน ตลอดจนคุณภาพชีวิตโดยรวม ทั้งยังรบกวนกระบวนการเรียนการสอนและบั่นทอน

พัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ของเด็ก (กรมสุขภาพจิต, 2563) เด็กนักเรียนบางส่วนจะมีพฤติกรรมแปลก ๆ เช่น อยู่ไม่นิ่ง จดจ่อกับเรื่องบางเรื่องไม่ได้นาน มีอารมณ์ที่แปรปรวนง่าย อาการหรือพฤติกรรมเหล่านี้เป็นอาการของโรคสมาธิสั้น ซึ่งมีผลกระทบต่อครู และเพื่อนในชั้นเรียน โดยโรคสมาธิสั้นเป็นโรคทางจิตเวชในกลุ่มเด็กที่พบได้ประมาณร้อยละ 5 ของเด็กอายุ 8-11 ปี และร้อยละ 5-10 ของเด็กวัยเรียนโดยพบในเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง 4-6 เท่า อาการสำคัญคือขาดสมาธิ ซนอยู่ไม่นิ่ง และหุนหันพลันแล่น ทำให้มีผลต่อพฤติกรรม อารมณ์ การเรียน และการเข้าสังคมกับผู้อื่น เด็กที่เป็นโรคสมาธิสั้นไม่สามารถใช้ชีวิตในห้องเรียนได้เหมือนเด็กปกติ มักจะรบกวนชั้นเรียนเนื่องจากการที่ทำอะไรไม่ได้เท่ากับเพื่อน จะรู้สึกเศร้า และหงุดหงิด เมื่อไม่เป็นที่ชื่นชอบของเพื่อนร่วมชั้นจะไม่อยากไปโรงเรียน รู้สึกโดดเดี่ยวไร้ค่า ทำให้มีโอกาสเสี่ยงที่จะเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ ผลกระทบของผู้ป่วยโรคสมาธิสั้นที่ไม่ได้รับการประเมิน และการบำบัดรักษานั้น มีความรุนแรง และเป็นปัญหาระยะยาวทั้งต่อตัวเด็ก ครอบครัว และสังคม (ชะอรสิน สุขศรีวงศ์, 2558)

ข้อมูลทางการแพทย์ระบุว่า ภาวะสมาธิสั้นเป็นความผิดปกติทางจิตเวชที่พบในเด็กวัยเรียนร้อยละ 5–10 และพบบ่อยในเพศชายมากกว่าเพศหญิงถึง 4–6 เท่า อาการสำคัญประกอบด้วย การขาดสมาธิ ความซุกซนอยู่ไม่นิ่ง และการตัดสินใจแบบหุนหันพลันแล่น เด็กที่มีภาวะสมาธิสั้นมักประสบความยากลำบากในการเรียน การเข้าสังคม และการควบคุมพฤติกรรม หากไม่ได้รับการประเมินและบำบัดรักษาอย่างเหมาะสม อาจนำไปสู่ปัญหาทางอารมณ์ พฤติกรรมก้าวร้าว และปัญหาทางสังคมในระยะยาว (American Psychiatric Association, 2013)

ในขณะที่โรงเรียนส่วนใหญ่มีการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งครอบคลุมทั้งความรู้ด้านประวัติ คำสอน วันสำคัญ และหลักธรรมต่าง ๆ รวมถึงการสอนสมาธิ (Meditation) ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การฝึกสมาธิ โดยเฉพาะ “อานาปานสติ” (การมีสติระลึกรู้ลมหายใจเข้าออก) เป็นกระบวนการฝึกจิตให้ตั้งมั่นและสงบ อันช่วยลดความฟุ้งซ่าน ทำให้ร่างกายผ่อนคลาย

หัวใจเต้นช้าลง ความดันโลหิตลดลง และกระตุ้นการหลั่งสารเอ็นดอร์ฟิน ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกผ่อนคลายและเป็นสุข (คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562) โดยมีการสอนเรื่องประวัติของพระพุทธศาสนาว่าเกิดมาได้อย่างไร คำสอนหรือหลักธรรมมีอะไรบ้าง วันสำคัญในทางพระพุทธศาสนามีอะไรบ้าง และมีความสำคัญอย่างไร และการสอนการทำสมาธิก็เป็นส่วนหนึ่งในวิชาพระพุทธศาสนาด้วย โดยมีการสอนทั้งภาคทฤษฎี และสอน

ภาคปฏิบัติอยู่แล้ว ผู้ศึกษาสนใจเรื่องการทำสมาธิขึ้นมาเพื่อเสริมสร้างสมาธิของนักเรียนให้มากขึ้น ซึ่งสมาธิ คือ ความตั้งมั่นแห่งจิต ภาวะที่จิตสงบนิ่งจับอยู่ที่อารมณ์อันเดียว โดยการฝึกสมาธิอานาปานสติเพื่อทำให้จิตสงบขึ้นมีสมาธิมากขึ้น การฝึกอานาปานสติเป็นรูปแบบหนึ่งของการฝึกสมาธิโดยการพิจารณาลมหายใจเข้า ลมหายใจออก มีสติจดจ่อกับลมหายใจ การมีสติระลึกรู้เฉพาะลมหายใจเข้า-ออก เพื่อไม่ให้จิตคิดฟุ้งไปในเรื่องต่าง ๆ มีผลทำให้ร่างกายมีการใช้ออกซิเจนลดลง หัวใจเต้นช้าลง และมีความดันโลหิตลดลง ส่งผลให้ระดับ แลดเตทในเลือดลดลง ร่างกายหลั่งสารเอ็นโดฟินออกมามากขึ้นซึ่งจะช่วยสร้างอารมณ์รู้สึกเป็นสุข จิตสงบมีสมาธิ (พร รัตนสุวรรณ, 2545)

สมาธิเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ เนื่องจากเมื่อจิตตั้งมั่น จะทำให้บุคคลมีสติ รู้เท่าทันการกระทำของตน คิดอย่างมีเหตุผล และเกิดปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การนำสมาธิมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนจึงเป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับการฝึกฝนจิตใจอย่างบูรณาการ เพราะเมื่อสมาธิขาดปัญญาก็ไม่เกิด และกระบวนการเรียนรู้ย่อมไม่สมบูรณ์ สมาธิจึงเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตที่ดีเมื่อเกิดสมาธิ จิตใจ จะจดจ่ออยู่กับสิ่งที่เรากำหนด เริ่มคิดหาเหตุผลมีสติในสิ่งที่เรากระทำอยู่ว่า ทำเพื่ออะไร และอะไร คือเป้าหมายของชีวิตเมื่อนั้นปัญญาก็จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นในการคิดไตร่ตรองนำไปใช้ในการแก้ปัญหา ด้วยเหตุ ด้วยผล สมาธิจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการศึกษาให้ประสานระบบสัมพันธ์อันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเมื่อไม่มีสมาธิเกิดขึ้น ปัญญาก็จะไม่เกิดขึ้น สมาธิจะเป็นช่องทางนำไปสู่การเกิดปัญญาในการแก้ปัญหาในการพัฒนาชีวิตที่ดำเนินไปทั้งระบบ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2542)

การให้ความรู้และฝึกปฏิบัติสมาธิแบบอานาปานสติแก่นักเรียนอย่างเป็นระบบ พร้อมจัดกิจกรรมทั้งก่อนและหลังการเรียนรู้ จะช่วยประเมินความเข้าใจและวัดการเปลี่ยนแปลงด้านสมาธิและพฤติกรรมของนักเรียน อันจะนำไปสู่การวางแนวทางพัฒนาสมาธิอย่างยั่งยืนโดยการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการทำสมาธิแบบอานาปานสติให้กับนักเรียน และให้มีการทำกิจกรรมทั้งก่อน และหลังจากการได้เรียนรู้เรื่องการทำสมาธิแบบอานาปานสิควบคู่ไปด้วยจะทำให้เราสามารถรู้ได้ว่านักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำสมาธิมากน้อยอย่างไร และนักเรียนที่ได้ร่วมกิจกรรมมีสมาธิดีขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมอย่างไร เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการพัฒนา

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาหัวข้อ “แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย” เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านสมาธิ การควบคุมตนเอง และทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งด้านการศึกษาและการดำเนินชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาบริบทการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Key Informant) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูสอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พระสงฆ์ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 7 รูป/คน คือ

1) ผู้บริหาร/ครูประจำชั้น	จำนวน 1 คน
2) พระสงฆ์สอนศีลธรรม	จำนวน 1 รูป
3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวทางในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการนำสมาธิไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ตามของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย สร้างขึ้นตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้

ทราบถึงทัศนะที่เกี่ยวกับแนวทางการนำสมาธิไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา จากนั้นกำหนดเป็นกรอบปัจจัยที่ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบปัจจัยที่กำหนดเพื่อนำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนร่วมกับผู้บริหารโรงเรียนครูสอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พระสงฆ์ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากนั้นนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาพร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะ

3. ปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัยและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

4. นำเครื่องมือที่ผ่านการแนะนำและผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง

5. นำแบบสัมภาษณ์ไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ แล้วนำผลที่ได้มาเรียบเรียงและปรับปรุงแก้ไขและนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไป

6. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ขอนัดหมายและเข้าพบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามกำหนด จากนั้นจึงอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ และเริ่มสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ และเนื่องจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นั้น มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด จึงสามารถที่จะตั้งคำถามที่มีลักษณะเจาะลึกลงไปในรายละเอียดต่าง ๆ ได้อีก ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตศึกษา เพื่อขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิในการดำเนินการวิจัย

2. ขอสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ครูสอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พระสงฆ์ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และบันทึกเสียง

การสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียงใช้เทปวิธีอัดเสียง และสมุดโน้ตในการจดแต่ละประเด็น เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและอยู่ในกรอบของวัตถุประสงในการวิจัย

3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 7 รูป/คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและการบูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนา

4. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปสังเคราะห์ วิเคราะห์เชิงคุณภาพต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ โดยอาศัยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและจดบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูล ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายความเชื่อมโยงกันโดยการเขียนในเชิงพรรณนาเป็นการเขียนเรียงความโดยสอดแทรกความรู้สึกจากสภาพความเป็นจริงลงไปและประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันให้ทันสมัยเข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในสังคม

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้ พบว่า

1. สมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ความหมายและบทบาท : สมาธิเป็นหลักธรรมสำคัญในไตรสิกขา มีหน้าที่ทำให้จิตตั้งมั่น สงบ พร้อมต่อการพิจารณาธรรม และเป็นบาทฐานของปัญญา พระสูตรและอภิธรรม : พระพุทธองค์ตรัสว่าสมาธิเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่งและความสิ้นกิเลส อภิธรรมอธิบายว่าเป็นเจตสิก “เอกัคคตา” ทำให้จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง วิสุทธิมรรค : เปรียบสมาธิเหมือนเปลวประทีปที่ไม่ไหวเอน และแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ขณิกสมาธิ – สมาธิชั่วขณะ ใช้ตัดความฟุ้งซ่านในชีวิตประจำวัน 2) อุปจารสมาธิ – สมาธิใกล้ฌาน ระงับนิวรณ์ชั่วคราว เหมาะกับงานที่ต้องใช้สมาธินาน 3) อัปปนาสมาธิ – สมาธิเต็มขั้น (ฌาน) ปราศจากนิวรณ์ เหมาะต่อการเจริญวิปัสสนาญาณ การประยุกต์ในประถมศึกษา : เน้น

สมถภาวนาขั้นพื้นฐาน เช่น กำหนดลมหายใจ เพื่อให้เด็กสงบ ลดความฟุ้งซ่าน และเตรียมพร้อมก่อนเรียน

2. บริบทการเรียนรู้ของนักเรียน ป.6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด พื้นฐานความรู้ : ส่วนใหญ่มีพื้นฐานปานกลางถึงดี อ่าน–เขียน–คำนวณได้ แต่ยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงลึกและความคิดอิสระ สมาธิและความจดจ่อ : บางคนฟุ้งซ่านง่าย ขาดสมาธิต่อเนื่อง แต่เมื่อมีกิจกรรมสมาธิสั้น ๆ เช่น กำหนดลมหายใจ 3–5 นาที พบว่าจดจ่อได้ดีขึ้น (สอดคล้องกับหลักขณิกสมาธิ) บรรยากาศการเรียน : เป็นมิตรและไว้วางใจ แต่มีข้อจำกัดเรื่องเสียงรบกวนจากภายนอก กิจกรรมเสริม : มีการอ่านหนังสือเงียบ กิจกรรมหน้าเสาธง และพัฒนาผู้เรียนที่สามารถบูรณาการสมาธิได้ ทัศนคติและแรงจูงใจ : นักเรียนมีทัศนคติที่ดี การเชื่อมโยงบทเรียนกับชีวิตจริงและการให้รางวัลเล็ก ๆ ช่วยสร้างสมาธิและแรงบันดาลใจ จุดแข็งคือพื้นฐานความรู้และบรรยากาศการเรียนที่ดี ส่วนข้อจำกัดคือสมาธิไม่ต่อเนื่อง การคิดเชิงวิเคราะห์ และเสียงรบกวน

3. แนวทางพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิ (สำหรับนักเรียน ป.6) หลักการ : ออกแบบกิจกรรมตามหลักสมาธิในพระพุทธศาสนาและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน โดยบูรณาการสมาธิกับการเรียนก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน แนวทาง 5 ด้าน 1) พื้นฐานความรู้ – ใช้ขณิกสมาธิสั้น ๆ ก่อนกิจกรรมวิเคราะห์หรือแก้โจทย์ และหลังทำงานกลุ่มเพื่อทบทวนและจัดลำดับความคิด 2) สมาธิและความจดจ่อ – เริ่มบทเรียนด้วยสมาธิเปิดคาบ 3–5 นาที และพักสมาธิทุก 20 นาที เช่น หายใจลึก 3 รอบ กิจกรรมที่ต้องใช้จดจ่อนาน ใช้อุปจารสมาธิ 3) บรรยากาศการเรียน – จัด "มุมสงบ" ใช้สัญญาณเสียงเบา ๆ เริ่มสมาธิ และอาจเดินจงกรมกลางแจ้งสั้น ๆ เพื่อปรับจิต 4) ทัศนคติและแรงจูงใจ – ใช้การเล่าเรื่อง คลิป หรือรางวัลเชิงสมาธิ เช่น กิจกรรมผ่อนคลาย เชื่อมโยงหลักธรรมกับความสำเร็จ 5) กิจกรรมเสริม – นั่งสงบ 1 นาที หน้าเสาธง กำหนดลมหายใจก่อนอ่านหนังสือเงียบ และทำสมาธิสั้น ๆ ก่อน–หลังชมรม กีฬา ศิลปะ

สรุปการฝึกสมาธิไม่จำเป็นต้องนาน แต่ควรทำอย่างสม่ำเสมอและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน เช่น ขณิกสมาธิและอุปจารสมาธิ ซึ่งช่วยสร้างความพร้อมทางจิตใจ พัฒนาการเรียนรู้ และคุณลักษณะทางจิตใจอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. สมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า สมาธิเป็นหลักธรรมสำคัญที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จัดอยู่ในหมวดไตรสิกขา (ศีล–สมาธิ–ปัญญา) มีหน้าที่ทำให้จิตตั้งมั่น ไม่ฟุ้งซ่าน เกิดความสงบเยือกเย็น และพร้อมต่อการพิจารณาสภาวธรรม พระพุทธองค์ตรัสใน สมาธิสูตร ว่า “สมาธิ เป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความเห็นแจ้ง เพื่อความสิ้นราคะ เพื่อความสิ้นโทสะ เพื่อความสิ้นโมหะ” แสดงว่าสมาธิไม่เพียงเป็นสภาวะจิตที่สงบ แต่ยังเป็นบาทฐานของปัญญา ทำให้สามารถละกิเลสและรู้แจ้งสัจธรรมได้ ในเชิงอภิธรรม สมาธิเป็นหนึ่งในเจตสิก 52 จัดอยู่ในหมวดสัมปยุตติเจตสิก ทำหน้าที่ “เอกัคคตา” หรือความมีอารมณ์เป็นอันเดียว ช่วยให้จิตมีพลังต่อเนื่องและไม่ถูกรบกวนจากสิ่งเร้าภายนอก คัมภีร์ วิสุทธิมรรค ภาคสมาธินิเทศ อธิบายว่าสมาธิเปรียบเหมือนเปลวประทีปที่ไม่ไหวเอนเมื่อไม่มีลม และจำแนกระดับสมาธิออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ขณิกสมาธิ – สมาธิชั่วขณะ เกิดขึ้นสั้น ๆ เหมาะสำหรับตัดกระแสความฟุ้งซ่านเฉพาะหน้า และใช้ได้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการเตรียมจิตก่อนการเรียนหรือทำงานที่ต้องใช้สมาธิ 2) อุปจารสมาธิ – สมาธิใกล้ฌาน มีความมั่นคงต่อเนื่องพอสมควร สามารถระงับนิวรณ์ชั่วคราว เหมาะกับกิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิยาว เช่น การอ่านหนังสือหรือทำโครงงาน 3) อัปปนาสมาธิ – สมาธิเต็มขั้นหรือฌาน จิตแนบสนิทกับอารมณ์กรรมฐาน ปราศจากนิวรณ์อย่างสิ้นเชิงในขณะนั้น เป็นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาปัญญาขั้นสูง (วิปัสสนาญาณ) จากการสังเคราะห์หลักธรรมพบว่าการประยุกต์สมาธิในกระบวนการเรียนรู้ระดับประถมศึกษาควรมุ่งเน้นการฝึกสมถภาวนาขั้นพื้นฐาน เช่น การกำหนดลมหายใจเข้า–ออก เพื่อให้จิตตั้งมั่น พร้อมเรียนรู้ และสามารถต่อยอดไปสู่วิปัสสนาภาวนาได้ การฝึกสมาธิสั้น ๆ ก่อนเริ่มบทเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการลดความฟุ้งซ่านและสร้างความพร้อมทางจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพระพุทธศาสนาที่มองว่าสมาธิเป็นเครื่องปรับสภาวะจิตให้เหมาะแก่การเรียนและการพิจารณาธรรม

2. บริบทการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า บริบทการเรียนรู้ของนักเรียนมีลักษณะสำคัญ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านพื้นฐานความรู้และทักษะการเรียน นักเรียนส่วนใหญ่มีพื้น

ฐานความรู้ในระดับปานกลางถึงดี สามารถอ่าน เขียน และคำนวณได้ตามเกณฑ์อายุและชั้นเรียน ความเข้าใจเนื้อหาพื้นฐานอยู่ในมาตรฐาน แต่เมื่อต้องเผชิญงานที่ต้องใช้การคิดวิเคราะห์เชิงลึกหรือเชื่อมโยงเนื้อหาหลายวิชา บางคนยังมีข้อจำกัดด้านการจัดลำดับความคิด จึงจำเป็นต้องได้รับคำแนะนำและการฝึกฝนเพิ่มเติม การทำงานกลุ่มมีความร่วมมือกันดี แต่บางคนมีแนวโน้มพึ่งพาเพื่อนมากกว่าการคิดด้วยตนเอง ซึ่งอาจกระทบต่อการพัฒนาทักษะการคิดอิสระ 2) ด้านสมาธิและความจดจ่อ

นักเรียนบางคนมีปัญหาสมาธิไม่ต่อเนื่อง ฟุ้งซ่านง่าย และถูกรบกวนจากสิ่งเร้ารอบตัว เช่น เสียงภายนอกหรือความเคลื่อนไหวของเพื่อนในชั้น หนึ่งในสาเหตุคือการขาดกิจกรรมปรับสภาวะจิตก่อนเริ่มเรียน อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการจัดกิจกรรมฝึกสมาธิสั้น ๆ เช่น การหลับตากำหนดลมหายใจ 3–5 นาที พบว่าสามารถช่วยให้นักเรียนจดจ่อในบทเรียนได้นานขึ้น และพฤติกรรมฟุ้งซ่านลดลง ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “ขณิกสมาธิ” ในพระพุทธศาสนา 3) ด้านบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมการเรียน

โรงเรียนมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร ครูกับนักเรียนมีความใกล้ชิดและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ห้องเรียนมีขนาดเหมาะสม โปร่ง และมีแสงสว่างเพียงพอ ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ แต่ยังมีข้อจำกัดเรื่องเสียงรบกวนจากภายนอก เช่น เสียงจราจรหรือกิจกรรมกลางแจ้ง ที่อาจทำให้สมาธิของนักเรียนลดลง 4) ด้านกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ โรงเรียนมีกิจกรรมเสริมทักษะอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง การอ่านหนังสือเงียบ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมเหล่านี้มีศักยภาพในการบูรณาการสมาธิ เช่น การกำหนดลมหายใจก่อนอ่านหนังสือหรือการนั่งเงียบก่อนทำกิจกรรมกลุ่ม เพื่อปรับจิตให้อยู่ในสภาวะพร้อมเรียนรู้ 5) ด้านทัศนคติและแรงจูงใจของนักเรียน นักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนและความสัมพันธ์กับครู การได้รับคำชมเชยหรือรางวัลเล็ก ๆ จากครูเป็นแรงจูงใจที่ทำให้พยายามมีสมาธิมากขึ้น หากบทเรียนสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันหรือความสนใจของนักเรียน ก็จะช่วยเพิ่มความตั้งใจและความสามารถในการจดจ่อได้ดียิ่งขึ้น

โดยสรุป บริบทการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาดมีทั้งจุดแข็งและข้อจำกัด จุดแข็งคือพื้นฐานความรู้ที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน บรรยากาศการเรียนที่เป็นมิตร และกิจกรรมเสริมที่เอื้อต่อการบูรณาการสมาธิ ส่วนข้อจำกัดคือการคิดวิเคราะห์เชิงลึกที่ยังต้องพัฒนา ปัญหาสมาธิไม่ต่อเนื่อง และเสียงรบกวนจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งหากได้รับการ

แก้ไขและสนับสนุนอย่างเหมาะสม จะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างชัดเจน

3. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ควรออกแบบบนพื้นฐานหลักการพัฒนาสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท และสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน โดยเน้นการบูรณาการสมาธิเข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน เพื่อให้จิตของนักเรียนสงบ ตั้งมั่น และพร้อมต่อการเรียนรู้ แนวทางที่ได้จากการวิจัยสามารถจำแนกได้ 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านพื้นฐานความรู้และทักษะการเรียนใช้ ขณิกสมาธิ สั้น ๆ 1–2 นาที ก่อนกิจกรรมที่ต้องใช้การคิดขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์บทความหรือแก้โจทย์ซับซ้อน เพื่อช่วยตัดความฟุ้งซ่านและเตรียมจิตให้พร้อมรับข้อมูล อีกทั้งใช้สมาธิหลังทำกิจกรรมกลุ่มเพื่อทบทวนสิ่งที่เรียนรู้ ช่วยจัดระเบียบความคิดและส่งเสริมการคิดอิสระ 2) ด้านสมาธิและความจดจ่อเริ่มบทเรียนด้วย กิจกรรมสมาธิเปิดคาบ 3–5 นาที เช่น การนับลมหายใจหรือเพ่งวัตถุ เพื่อปรับสภาวะจิตให้นิ่ง และจัด พักสมาธิระหว่างคาบ ทุก 20 นาที ด้วยการหายใจลึก 3 รอบ เพื่อฟื้นสมาธิและลดความล้าทางสมอง สำหรับกิจกรรมที่ต้องใช้ความจดจ่อนาน ใช้หลัก อุปจารสมาธิ เพื่อคงความสนใจตลอดช่วงกิจกรรม 3) ด้านบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมการเรียนจัด มุมสงบในห้องเรียนสำหรับนักเรียนที่ต้องการพักจิตสั้น ๆ และใช้ สัญญาณเริ่มสมาธิ เช่น เสียงระฆังเบา ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยในการเข้าสู่สภาวะจิตที่พร้อมเรียน นอกจากนี้สามารถใช้กิจกรรมกลางแจ้ง เช่น เดินจงกรมสั้น ๆ ในพื้นที่ร่มไม้ เพื่อปรับจิตก่อนกลับเข้าสู่บทเรียน 4) ด้านทัศนคติและแรงจูงใจสร้างแรงบันดาลใจด้วยการเล่าเรื่องหรือเปิดคลิปที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงแล้วให้นักเรียนหลับตาคิดตาม 1 นาที เพื่อเชื่อมโยงเนื้อหากับประสบการณ์ชีวิต ใช้ รางวัลเชิงสมาธิ เช่น กิจกรรมผ่อนคลายหรือนั่งฟังเสียงธรรมชาติ สำหรับกลุ่มที่ทำงานสำเร็จ และเชื่อมโยงหลักธรรม เช่น “สติเป็นทางนำไปสู่ความสำเร็จ” เพื่อสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการใช้สมาธิ 5) ด้านกิจกรรมเสริมการเรียนรู้บูรณาการสมาธิในกิจกรรมหน้าเสาธงด้วยการนั่งสงบ 1 นาที ก่อนร้องเพลงชาติ กำหนดลมหายใจก่อนอ่านหนังสือเงียบ (Silent Reading) เพื่อเพิ่มความเข้าใจและการจดจำ รวมถึงการทำสมาธิสั้น ๆ ก่อนและหลังทำกิจกรรมชมรม กีฬา หรือศิลปะ เพื่อปรับจิตให้นิ่งและทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยสรุป แนวทางดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิไม่จำเป็นต้องใช้เวลานานหรือซับซ้อน แต่ต้องทำอย่าง

สม่ำเสมอและเชื่อมโยงกับกิจกรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียน การฝึก ขณิกสมาธิ เพื่อเตรียมจิต การใช้ อุปจารสมาธิ ในกิจกรรมที่ต้องใช้ความจดจ่อนาน และการเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการฝึกสมาธิ จะช่วยให้นักเรียนมีความพร้อมทางจิตใจ เกิดสมาธิที่มั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านวิชาการและคุณลักษณะทางจิตใจอย่างยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสมาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปล้องตลาด ตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย พบว่า สมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักธรรมในไตรสิกขา ทำหน้าที่ทำให้จิตตั้งมั่น เป็นบาทฐานของปัญญา แบ่งเป็น ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ สามารถประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนเพื่อเตรียมจิต ลดความฟุ้งซ่าน และเสริมความพร้อมทางจิตใจ บริบทการเรียนรู้มีจุดแข็ง เช่น พื้นฐานความรู้ตามเกณฑ์ บรรยากาศเป็นมิตร และกิจกรรมเสริมเอื้อต่อสมาธิ ข้อจำกัด ได้แก่ ทักษะคิดวิเคราะห์เชิงลึกต่ำ สมาธิไม่ต่อเนื่อง และสิ่งรบกวนจากสภาพแวดล้อมแนวทางพัฒนาควรบูรณาการสมาธิอย่างเป็นระบบก่อน–ระหว่าง–หลังการเรียน จัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเสริมให้เอื้อต่อสมาธิ เน้นใช้ขณิกสมาธิ และอุปจารสมาธิในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมความจดจ่อข้อเสนอแนะ ได้แก่ ครูควรใช้กิจกรรมสมาธิสั้น ๆ ในการเรียนและกิจกรรมเสริม จัด “มุมสงบ” ในห้องเรียน และพัฒนาศักยภาพครูด้านการฝึกสมาธิ ข้อเสนอแนะการวิจัยต่อไป ควรศึกษาผลเชิงปริมาณ เปรียบเทียบรูปแบบสมาธิ และบูรณาการสมาธิกับสื่อดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการสมาธิเข้าสู่การเรียนการสอนเป็นแนวทางที่สามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม ครูผู้สอนจึงควรนำกิจกรรมฝึกสมาธิสั้น ๆ เช่น การกำหนดลมหายใจ การนับลมหายใจ หรือการเพ่งวัตถุ มาใช้ก่อนเริ่มบทเรียน ระหว่างการเรียน และหลังการเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับสภาวะจิตของผู้เรียนให้สงบ ตั้งมั่น และพร้อมต่อการรับความรู้

นอกจากนี้ ควรผนวกสมาธิเข้ากับกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง การอ่านหนังสือเงียบ กิจกรรมชมรม กีฬา และศิลปะ โดยใช้เวลาเพียง 1–

2 นาทีในการฝึกสมาธิ เพื่อสร้างความเคยชินให้นักเรียนสามารถตั้งจิตได้มั่นคงก่อนเริ่มกิจกรรม ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้หรือการทำกิจกรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในด้านสิ่งแวดล้อม โรงเรียนควรจัดให้มี “มุมสงบ” ภายในห้องเรียนหรือพื้นที่เรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้พักจิตหรือฟื้นสมาธิได้ตามความจำเป็น ควบคู่กับการใช้สัญญาณเริ่มกิจกรรมสมาธิ เช่น เสียงระฆังเบา ๆ หรือเสียงชามสวดมนต์ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเตรียมใจและเข้าสู่สภาวะสมาธิได้อย่างรวดเร็ว

ขณะเดียวกัน ควรมีการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้และทักษะด้านการฝึกสมาธิ รวมถึงเทคนิคการนำสมาธิมาประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนอย่างถูกต้องและเหมาะสม ผ่านการอบรมหรือเวิร์กช็อปเฉพาะทาง เพื่อให้ครูสามารถเป็นผู้นำกิจกรรมสมาธิได้อย่างมีประสิทธิผล

ท้ายที่สุด ครูควรสร้างแรงจูงใจเชิงบวกให้แก่นักเรียน โดยอาจใช้การเล่าเรื่องที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง หรือมอบรางวัลเชิงสมาธิ เช่น กิจกรรมผ่อนคลาย การนั่งฟังเสียงธรรมชาติ เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าและเกิดความสนใจในการฝึกสมาธิ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับพฤติกรรมและพัฒนาการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

ข้อมูลแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อพัฒนาแนวทางการใช้สมาธิในบริบทการศึกษาให้มีความเหมาะสม ครอบคลุม และตอบโจทย์ยุคปัจจุบัน จึงขอเสนอหัวข้องานวิจัยที่ควรดำเนินการต่อไป ดังนี้

1) การศึกษาประสิทธิผลของการบูรณาการสมาธิในชั้นเรียนต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสมาธิของนักเรียนระดับประถมศึกษา: การวิจัยเชิงทดลอง

2) การเปรียบเทียบประสิทธิภาพของขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิในการพัฒนาสมาธิและพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน

3) การบูรณาการการฝึกสมาธิกับสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). ธรรมภาคปฏิบัติ 1-7. (พิมพ์ครั้งที่ 2-3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2536) สมาธิ: ฐานสู่สุขภาพจิตและปัญญาหยั่งรู้. พระนคร: สยาม.

พระธรรมกิตติวงค์. (2556). คำวัด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง.

นงเยาว์ ชาญณรงค์. (2559). ศึกษาเปรียบเทียบการทำสมาธิของพุทธศาสนาและที.เอ็ม.: กรณีศึกษาเปรียบเทียบคำสอนวิธีปฏิบัติและผลที่ได้รับตามที่ปรากฏในคัมภีรและพึ่งปฏิบัติในสำนักปฏิบัติสมาธิวิปสสนากรรมฐานที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ และที่ศูนย์ฝึก ที. เอ็ม. ใน วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.

พรรณธิดา สายตา. (2553). ทักษะการรับรู้ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการฝึกสมาธิก่อนกิจกรรมเสริมประสบการณ์". ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว. (2567). สถานการณ์และแนวความคิดด้านเด็กและเยาวชน. เรียกใช้เมื่อ 12 มกราคม 2567 จาก http://www.nicfd.cf.mahidol.ac.th/th/index.php/2012-01-12-09-00-46/237-2011-11-14-04-12-09

ชะอรสิน สุขศรีวงศ์. (2558). โรคสมาธิสั้นในเด็กและวัยรุ่น. เรียกใช้เมื่อ 27 สิงหาคม 2566 จาก https://pharmacy. mahidol.ac.th/knowledge/files/0282.pdf

Herbert Benson, et al., The Relaxation Respone, Med Clin North AM., (New York : Harper Collins, 1977), p.119.

C. N. Alexander, et al., Transcendental Meditation, Mindfulness, and Longevity : An Experimental Study with Elderly, (Journal of Personality and Social Psyclology, 1989), pp.950-964.

ความเงียบในห้องเรียนเสมือน: อัตชาติพันธุ์วรรณนาเพื่อไตร่ตรองตนเองและจิตวิญญาณความเป็นครู*

SILENCE IN THE VIRTUAL CLASSROOM: AN AUTOETHNOGRAPHY OF SELF-REFLECTION AND THE SPIRITUALITY OF TEACHING

อนิรุทธิ์ สมเสาร์

Anirutt Somsao

คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา

Faculty of Education, Nakhonratchasima College, Thailand

Corresponding Author's Email: anir.soms@nmc.ac.th

วันที่รับบทความ : 20 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 23 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 25 กันยายน 2568

Received 20 September 2025; Revised 23 September 2025; Accepted 25 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่ออธิบายและสร้างความหมายของความเงียบของนักศึกษาในบริบทการเรียนรู้ออนไลน์จากมุมมองของผู้วิจัย โดยการวิเคราะห์และตีความเชิงลึกถึงความหมายที่แฝงอยู่เบื้องหลังความเงียบดังกล่าว 2) เพื่อศึกษาวิธีการที่ผู้วิจัยใช้การไตร่ตรองเพื่อจัดการกับความเงียบระหว่างการเรียนการสอน โดยสำรวจกลยุทธ์และกระบวนการไตร่ตรองที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางบวก และ 3) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิญญาณของความเป็นผู้วิจัยในบริบทของการสอนออนไลน์ โดยการเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้วิจัยกับมิติทางจิตวิญญาณของการเรียนรู้ ผ่านการใช้ระเบียบวิธีวิจัยอัตชาติพันธุ์วรรณนา (Autoethnography) โดยเก็บข้อมูลจากประสบการณ์เฉพาะของผู้วิจัย รวมไปถึงสมุดบันทึกและเอกสารส่วนตัวที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการวิเคราะห์

Citation:

*อนิรุทธิ์ สมเสาร์. (2568). ความเงียบในห้องเรียนเสมือน: อัตชาติพันธุ์วรรณนาเพื่อไตร่ตรองตนเองและจิตวิญญาณความเป็นครู. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 846-864.

Anirutt Somsao. (2025). Silence In The Virtual Classroom: An Autoethnography Of Self-Reflection And The Spirituality Of Teaching. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 846-864.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงฉากทัศน์ โดยยึดแนวทางการวิเคราะห์ในงานอัตชาติพันธุ์วรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1) ความเงียบไม่ได้เป็นเพียงการขาดการตอบสนอง หรือสัญญาณของการไม่สนใจ หากแต่เป็นภาษาการสื่อสารที่ไร้ถ้อยคำ และมีรูปแบบที่หลากหลายซับซ้อน

2) การจัดการกับความเงียบในห้องเรียนออนไลน์มิใช่เพียงการตอบสนองเฉพาะหน้า แต่เป็นผลของ “กระบวนการไตร่ตรองอย่างมีระบบ” ที่ประกอบด้วยการบันทึกเหตุการณ์ ความรู้สึกและการตีความที่เกิดขึ้นหลังการสอนทุกครั้ง โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ความเงียบเกิดขึ้นอย่างเด่นชัด

3) “จิตวิญญาณของความเป็นครู” ในบริบทออนไลน์ ประกอบด้วยคุณลักษณะเฉพาะสามประการ ได้แก่ (1) ความเป็นผู้สร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยและมีตัวตน แม้จะไม่มีพื้นที่กายภาพที่ชัดเจน (2) ความเป็นผู้ฟังที่ลึกซึ้ง ซึ่งรวมถึงการฟังเสียง การฟังความเงียบและการฟังด้วยหัวใจในสิ่งที่ไม่ถูกพูดออกมา และ (3) ความเป็นผู้เชื่อมโยงข้ามขอบเขต ไม่ว่าจะเป็นระยะทาง เวลาหรือบริบทชีวิตที่แตกต่าง

คำสำคัญ: ห้องเรียนออนไลน์, อัตชาติพันธุ์วรรณนา, จิตวิญญาณความเป็นครู, การเรียนการสอน

Abstract

This research article aims to: (1) explain and construct the meaning of student silence in the context of online learning from the researcher’s perspective by conducting an in-depth analysis and interpretation of the underlying significance of such silence; (2) examine how the researcher employed reflective practices to address silence during teaching, by exploring the strategies and reflective processes that led to positive transformation; and (3) develop knowledge and understanding of the researcher’s spiritual dimension in the context of online teaching by linking the researcher’s personal experiences with the spiritual aspects of learning. The study employed autoethnography as its methodological framework, drawing on the researcher’s personal experiences,

journals, and related personal documents. Data were analysed using a thematic analysis, following analytical principles of autoethnographic research.

The findings reveal that:

1. Silence is not merely an absence of response or an indicator of disinterest, but rather a form of wordless communication with diverse and complex expressions.

2. Managing silence in online classrooms is not a matter of ad hoc responses, but instead the outcome of a “systematic reflective process”, which entails documenting events, feelings, and interpretations following each teaching session, particularly in situations where silence became pronounced.

3. The “spirituality of being a teacher” in the online context comprises three distinctive qualities: (1) being a creator of sacred spaces that allow learners to feel safe and recognised, even in the absence of a tangible physical environment; (2) being a deep listener, which includes listening to voices, listening to silence, and listening with the heart to what is unspoken; and (3) being a connector across boundaries, whether of distance, time, or differing life contexts.

Keywords: online classroom, autoethnography, teacher spirituality, teaching and learning

บทนำ

ในช่วงเวลาที่โลกเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ การศึกษาออนไลน์ได้กลายเป็นกลไกสำคัญที่ตอบรับต่อความหลากหลายและความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตผู้เรียน โดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่ต้องแบกรับบทบาทหลากหลาย ทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติงานและผู้แสวงหาความรู้ ในฐานะอาจารย์มหาวิทยาลัยที่ทำหน้าที่สอนนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนการสอนทางไกลอย่างชัดเจน นักศึกษาหลายคนอาศัยอยู่ห่างไกลจากสถาบันและต้องจัดการกับข้อจำกัดด้านเวลาและพลังงาน ระบบการเรียน

ออนไลน์จึงดูเหมือนจะเป็นทางออกที่เหมาะสม มีความยืดหยุ่น เข้าถึงง่ายและเอื้อต่อการดำรงชีวิตที่ซับซ้อนของผู้เรียนในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามเบื้องหลังของความสะดวกนั้น กลับมี “ความเงียบ” รูปแบบหนึ่งที่ปรากฏขึ้นอย่างซ้ำซากและก่อให้เกิดแรงสั่นสะเทือนในระดับลึก ไม่ใช่เพียงในแง่มิติของการสื่อสาร แต่เป็นการท้าทายต่อสาระสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกัน ในชั้นเรียนออนไลน์แบบซิงโครนัส (Synchronous) ผู้วิจัยมักเผชิญกับห้องเรียนที่ไร้เสียง กล้องปิดเงียบ ถ้อยคำตอบที่เงียบงันและการสนทนาที่แห้งแล้งราวกับไร้ชีวิต ภาวะนี้ทำให้เกิดคำถามภายในว่า “ผู้เรียนเหล่านั้นยังอยู่กับเราจริง ๆ หรือไม่” (สมุดบันทึกส่วนตัว, มิถุนายน, 2568) และการสอนเริ่มกลายเป็นเพียงเสียงสะท้อนของตนเองในพื้นที่ว่างเปล่า ที่ไร้การตอบสนอง

ประสบการณ์นี้มิได้กระทบเพียงแค่กระบวนการจัดการเรียนการสอน แต่ยังแตะลึกถึงแก่นของความเป็นครู ผู้วิจัยเริ่มตั้งคำถามกับบทบาท ความเชื่อมโยงและอัตลักษณ์ของตนในฐานะผู้วิจัย ความเงียบของนักศึกษาไม่ได้เป็นเพียงข้อบกพร่องในระบบเทคโนโลยี หากแต่กลายเป็นกระจกบานใหญ่ที่สะท้อนความเปราะบาง ความไม่มั่นคงและคำถามทางจิตวิญญาณในตัวผู้วิจัยเอง (Somsao, 2025) หน้าจอไม่ใช่แค่สื่อกลางของการสื่อสาร แต่กลายเป็นฉากแห่งการเผชิญหน้า ระหว่างตัวตนภายนอกที่ดำรงบทบาททางวิชาชีพ กับตัวตนภายในที่แสวงหาความหมายในสิ่งที่ทำ

ในเมื่อการศึกษาปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้เรียนมากกว่าการสำรวจโลกภายในของผู้วิจัย งานวิจัยชิ้นนี้จึงตั้งใจที่จะถมช่องว่างดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีอัตชาติพันธุ์วรรณนา (Autoethnography) เป็นเครื่องมือในการสำรวจ (Ellis, 2004; Somsao, 2025) ว่าความเงียบที่ปรากฏในชั้นเรียนออนไลน์นั้น มีความหมายอย่างไรในมุมมองของผู้วิจัย ไม่ใช่เพียงในฐานะปัญหาเชิงเทคนิค หากแต่เป็นพื้นที่แห่งการใคร่ครวญ การตั้งคำถามและการแปรเปลี่ยนทางจิตวิญญาณ (Somsao, 2025; Somsao & Kuroda, 2025) งานวิจัยนี้จึงไม่ใช่เพียงการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียน แต่คือการกลับเข้าสู่ภายใน เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างการสอน ความเงียบ และความเป็นมนุษย์ของผู้วิจัยในโลกออนไลน์ที่ไร้เสียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่ออธิบายและสร้างความหมายของความเงียบของนักศึกษาในบริบทการเรียนรู้ออนไลน์จากมุมมองของผู้วิจัย โดยการวิเคราะห์และตีความเชิงลึกถึงความหมายที่แฝงอยู่เบื้องหลังความเงียบดังกล่าว

2. เพื่อศึกษาวิธีการที่ผู้วิจัยใช้การไตร่ตรองเพื่อจัดการกับความเงียบระหว่างการเรียนการสอน โดยสำรวจกลยุทธ์และกระบวนการไตร่ตรองที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางบวก

3. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิญญาณของความเป็นผู้วิจัยในบริบทของการสอนออนไลน์ โดยการเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้วิจัยกับมิติทางจิตวิญญาณของการเรียนรู้

การทบทวนวรรณกรรม

1. ความเงียบในบริบทของการเรียนรู้ออนไลน์

ปรากฏการณ์ความเงียบของนักศึกษาในห้องเรียนออนไลน์ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในยุคหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยไม่ได้ถูกมองเพียงเป็นอุปสรรคด้านวิธีสอนเท่านั้น หากยังสะท้อนถึงมิติทางวัฒนธรรมและจิตวิทยาที่ลึกซึ้งมากขึ้น จากเดิมที่ความเงียบมักถูกตีความในเชิงลบว่าเป็นสัญญาณของการไม่พร้อม ขาดแรงจูงใจ หรือไม่มีส่วนร่วม (Bao, 2020; Hew et al., 2020) งานวิจัยในช่วงหลังกลับชี้ให้เห็นว่าความเงียบอาจสะท้อนถึงกระบวนการคิด การแสดงออกทางวัฒนธรรมหรือการให้เกียรติผู้วิจัยผู้วิจัย (Nakane, 2007; Bao & Zhang, 2021) ซึ่งท้าทายต่อกรอบความเข้าใจแบบทวิลักษณ์ของการมีหรือไม่มีส่วนร่วม โดยเฉพาะในบริบทของการเรียนการสอนแบบซิงโครนัสออนไลน์ ที่มีข้อจำกัดด้านการสื่อสารทั้งภาพและเสียง ความเงียบจึงยิ่งเด่นชัดและก่อให้เกิดความสับสนต่อผู้วิจัย งานวิจัยเช่น Wang, Zhang, & Li (2023) ระบุว่าความเงียบอาจมีสาเหตุจากความเหนื่อยล้าทางเทคโนโลยี ความไม่เชื่อมโยงทางอารมณ์ หรือความวิตกกังวลที่เกิดจากความกลัวการถูกตัดสิน อย่างไรก็ตามงานศึกษาส่วนใหญ่ยังคงเน้นมุมมองของผู้เรียน และละเลยการทำความเข้าใจประสบการณ์ ความรู้สึก (Somsao, 2025) และการตีความของผู้วิจัยเมื่อต้องเผชิญกับความเงียบ การศึกษาฉบับนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยเสนอให้มองบทบาทของผู้วิจัยไม่ใช่เพียงผู้สังเกตการณ์ความเงียบ แต่เป็น "ผู้ตีความ" ที่สามารถตอบสนองต่อความเงียบอย่างมีนัยสำคัญผ่านการไตร่ตรองต่อประสบการณ์ทางอารมณ์และการสอนของตนเอง

2. การไตร่ตรองของผู้วิจัยเพื่อตอบสนองต่อความเงียบ

แนวปฏิบัติการไตร่ตรอง (Reflective Practice) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพผู้วิจัยมาอย่างต่อเนื่อง (Schön, 1983) โดยนักทฤษฎีรุ่นหลังอย่าง Brookfield (1995) และ Larrivee (2000) ได้ชี้ให้เห็นถึงพลังของการไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ในการเปลี่ยนแปลงตนเองทางวิชาชีพ อย่างไรก็ตามในบริบทของการเรียนการสอนออนไลน์ ความเงียบที่เกิดขึ้นได้นำมาซึ่งความท้าทายรูปแบบใหม่ ทั้งในมิติของเทคนิค อารมณ์และความสัมพันธ์ งานวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น ของ Ching และ Hursh (2014) ได้แสดงให้เห็นว่าผู้วิจัยใช้การไตร่ตรองผ่านไดอารี่เพื่อรับมือกับความไม่สบายใจที่เกิดจากความเงียบของนักศึกษา ซึ่งเผยให้เห็นภาวะความสงสัยในตนเอง การสูญเสียความสัมพันธ์และการนิยามใหม่ของความหมายของการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ดี การไตร่ตรองเหล่านี้ยังคงอยู่ภายใต้กรอบคิดของสถาบันที่เน้นผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพเป็นหลัก การศึกษานี้จึงเสนอให้ขยายกรอบของการไตร่ตรองให้ครอบคลุมถึงการรับรู้และสะท้อนสถานะทางอารมณ์และจิตวิญญาณของผู้วิจัยในห้องเรียนเสมือน โดยมองว่า “ความไม่สบายใจ” ที่เกิดจากความเงียบซึ่งไร้คำอธิบาย อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งทั้งในระดับบุคคลและวิชาชีพ ตามแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลงของ Mezirow (1991)

3. ความเงียบและมิติทางจิตวิญญาณของการสอน

ในปัจจุบันแวดวงการศึกษากำลังเริ่มตระหนักว่าการสอนไม่ใช่เพียงแรงงานทางปัญญาเท่านั้น หากยังเป็นพันธกิจทางจิตวิญญาณ (Somsao & Kuroda, 2025) ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์อย่างลึกซึ้ง (Palmer, 1998; Zajonc, 2013) โดยภายใต้กรอบความคิดนี้ “ความเงียบ” ไม่ได้หมายถึงความว่างเปล่า แต่เป็น “พื้นที่แห่งการต้อนรับ” ที่เอื้อต่อการฟัง การไตร่ตรองและการดำรงอยู่ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการสำรวจในงานวิจัยด้านการศึกษาค้นคว้าแบบจิตภาวนา (Contemplative Education) (Somsao & Kuroda, 2025) แม้ว่ายังขาดการพัฒนาเชิงทฤษฎีอย่างเป็นระบบในบริบทของการเรียนการสอนออนไลน์ ทั้งนี้ Leggo (2004) และ hooks (1994) ได้ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้อันมีความหมายเกิดขึ้นเมื่อผู้วิจัยเปิดพื้นที่ให้กับชีวิตภายใน อารมณ์และคุณค่าของตนเอง ความเงียบจึงอาจมิใช่อุปสรรคในการสื่อสาร หากแต่เป็นการเชื้อเชิญให้ผู้วิจัยได้หันกลับเข้าสู่ภายใน พบกับตนเอง ผู้อื่น และความไม่แน่นอนของการเรียนรู้ ด้วยท่าทีที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น งานศึกษานี้จึงเสนอให้มองความเงียบในห้องเรียนออนไลน์ในฐานะพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยตอบสนองต่อสถานการณ์การเรียนรู้ด้วยท่าที

อัตถิภาวนิยม มากกว่าการจัดการเชิงเทคนิค ซึ่งช่วยเปลี่ยนกรอบความเข้าใจจาก “ความล้มเหลวทางการสอน” ไปสู่ “โอกาสแห่งการเรียนรู้” ของผู้วิจัยเอง

4. อัตชาติพันธุ์วรรณนาในฐานะกรอบระเบียบวิธีวิจัย

อัตชาติพันธุ์วรรณนา (Autoethnography) ได้กลายเป็นแนวทางวิจัยที่ทรงพลังในวงการศึกษาศาสตร์ โดยเปิดโอกาสให้นักวิจัยได้สำรวจจุดตัดระหว่างประสบการณ์ส่วนตัวกับบริบททางวัฒนธรรม (Ellis, 2014; Somsao, 2025) และต่างจากการวิจัยเชิงคุณภาพทั่วไปที่มักเน้นความเป็นกลาง อัตชาติพันธุ์วรรณนามองว่าความเป็นอัตวิสัยของผู้วิจัยมีคุณค่าทางความรู้ และอารมณ์ก็สามารถเป็นฐานของความเข้าใจเชิงลึกได้อย่างมีนัยยะสำคัญ (Somsao, 2025) ในบริบทของการศึกษาผู้วิจัย แนวทางนี้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ การเจรจาข้ามวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงแนวทางการสอน แต่ยังมีงานวิจัยเพียงเล็กน้อยที่ใช้วิธีการนี้เพื่อสำรวจมุมมองเชิงอารมณ์และจิตวิญญาณของผู้วิจัยที่เผชิญกับ “ความเงียบ” ของนักศึกษาในห้องเรียนออนไลน์ การศึกษานี้จึงนำเสนอการใช้การเขียนเรื่องเล่าและการไตร่ตรองตนเองเป็นเครื่องมือหลักในการเข้าถึงความหมายที่ซ่อนอยู่และพื้นผิวทางอารมณ์ที่แฝงเร้นในประสบการณ์ของผู้วิจัย ซึ่งจะช่วยยกระดับความเข้าใจการสอนให้เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้งมิติทางศีลธรรม อารมณ์และจิตวิญญาณอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีช่องว่างสำคัญในองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนในยุคดิจิทัลอยู่สามประการ ได้แก่ การขาดกรอบทฤษฎีที่อธิบายการตีความ “ความเงียบ” ของนักศึกษาในมุมมองของผู้วิจัยภายใต้บริบทการศึกษาออนไลน์ การขาดการเชื่อมโยงระหว่างการปฏิบัติการไตร่ตรองกับมิติทางจิตวิญญาณของการสอน และการใช้ระเบียบวิธีแบบอัตชีวประวัติอย่างจำกัดในการศึกษาประสบการณ์เชิงอารมณ์และจิตวิญญาณของผู้วิจัยในห้องเรียนดิจิทัล งานวิจัยนี้มุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวโดยเสนอกรอบแนวคิดสามประการ ได้แก่ ความเงียบ (Silence) การไตร่ตรอง (Reflection) และจิตวิญญาณ (Spirituality) ภายใต้ระเบียบวิธีอัตชาตพันธุ์วรรณนา โดยชี้ให้เห็นว่า “ความเงียบ” ในห้องเรียนออนไลน์ไม่ควรถูกมองว่าเป็นความล้มเหลวทางการสื่อสารหรือการสอน แต่ควรเข้าใจว่าเป็นพื้นที่ของการมีส่วนร่วมที่ลึกซึ้งในระดับของการไตร่ตรองภายในและการตื่นรู้ทางจิตวิญญาณ ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนถึงกรอบแนวคิดใหม่ที่ช่วยเปิดมุมมองในการทำความเข้าใจบทบาทของผู้วิจัยและกระบวนการเรียนรู้ในบริบทของยุคหลังดิจิทัลอย่างลึกซึ้งและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความเงียบในห้องเรียนเสมือน:อัตชาติพันธุ์วรรณนาเพื่อไตร่ตรองตนเองและจิตวิญญาณความเป็นครูเป็นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีอัตชาติพันธุ์วรรณนา (Autoethnography) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีอัตชาติพันธุ์วรรณนา (Autoethnography) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทหนึ่งที่เน้นการใช้ประสบการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัยเป็นแหล่งข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยดำรงบทบาททั้งในฐานะผู้สังเกต ผู้มีประสบการณ์และผู้วิเคราะห์ ผ่านการเล่าเรื่องราวชีวิตตนเองเพื่อเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา จุดมุ่งหมายของการวิจัยในลักษณะนี้ คือ การทำความเข้าใจประสบการณ์ของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง และการถ่ายทอดความหมายในระดับที่สะท้อนทั้งมิติส่วนบุคคลและมิติสังคม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้วิจัยเอง เนื่องจากการวิจัยแบบอัตชาติพันธุ์วรรณนามุ่งเน้นการศึกษาประสบการณ์เฉพาะบุคคลของผู้วิจัยเป็นหลัก โดยที่ผู้วิจัยเป็นผู้สั่งสมประสบการณ์ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ศึกษา และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวที่มีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจประเด็นวิจัยในเชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลในการวิจัยถูกรวบรวมจาก บันทึกส่วนตัว ความทรงจำและประสบการณ์ชีวิตของผู้วิจัย ซึ่งประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ความคิด ความรู้สึกและการสะท้อนคิดในช่วงเวลาต่าง ๆ ผู้วิจัยได้จัดทำบันทึกอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนและสามารถสะท้อนประสบการณ์เชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย โดยใช้การเขียนสะท้อนคิด (Reflective Writing) เป็นเครื่องมือหลักในการบันทึกและถ่ายทอดข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จะนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงฉากทัศน์ (Thematic Analysis) โดยยึดแนวทางการวิเคราะห์ในงานอัตชาติพันธุ์วรรณนาตามข้อเสนอของ Chang (2021) และ Somsao (2025) ซึ่งเน้นการอ่านข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อระบุฉากทัศน์หลักที่สะท้อนความหมายสำคัญของประสบการณ์นั้น ๆ กระบวนการวิเคราะห์จะครอบคลุมการจัด

กลุ่มข้อมูล การตีความเชิงความหมายและการเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนบุคคลกับบริบททางสังคมและจิตวิญญาณของความเป็นครู

ความถูกต้องและเที่ยงตรง

เพื่อให้การวิจัยมีความเชื่อถือได้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ด้าน ความน่าเชื่อถือ (Credibility) และ ความเที่ยงตรง (Trustworthiness) ของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Ellis & Adams, 2014) ได้แก่ การตรวจสอบข้อมูลด้วยการไตร่ตรองตนเอง (Self-reflexivity) การทบทวนข้อมูลซ้ำหลายรอบ และการจัดทำบันทึกข้อมูลอย่างโปร่งใสและมีระบบ (Somsao and Kuroda, 2025) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบเรื่องเล่าที่สะท้อนประสบการณ์อย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้อ่านสามารถติดตาม ตรวจสอบและตีความข้อมูลได้อย่างรอบด้าน

จริยธรรมการวิจัย

แม้ว่าการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการศึกษาวิจัยจากประสบการณ์เฉพาะของตนเอง แต่ผู้วิจัยได้คำนึงถึงข้อพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ฯ อย่างเคร่งครัด โดยยึดหลักเกณฑ์ตามคำประกาศเฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) และแนวทางการปฏิบัติการวิจัยทาง คลินิกที่ดี (ICH GCP) อีกทั้งยังระมัดระวังในการเปิดเผยเรื่องราว โดยผู้วิจัยได้ปกป้องข้อมูลด้วยการตัดทอนรายละเอียดที่อาจจะระบุตัวตนและใช้การทำให้ไม่ระบุชื่อ (de-indentification)

ผลการวิจัย

1. ความหมายของความเงียบในบริบทการเรียนรู้ออนไลน์จากมุมมองของผู้วิจัย

1.1 ความซับซ้อนของ “ความเงียบ” ในโลกออนไลน์

การศึกษานี้เผยให้เห็นว่าผู้วิจัยในบริบทการเรียนการสอนออนไลน์มีความเข้าใจเกี่ยวกับ “ความเงียบ” ของผู้เรียนในลักษณะที่ซับซ้อนและหลากหลาย ความเงียบไม่ได้เป็นเพียงการขาดการตอบสนอง หรือสัญญาณของการไม่สนใจ หากแต่เป็นภาษาการสื่อสารที่ไร้ถ้อยคำ ซึ่งสะท้อนกระบวนการภายในของผู้เรียนการประมวลผล การไตร่ตรองหรือแม้กระทั่งการปกป้องตนเองจากพื้นที่ที่รู้สึกไม่ปลอดภัย ผู้วิจัยเริ่มมองว่าความเงียบอาจเป็นพื้นที่ของการเตรียมความพร้อมหรือแม้กระทั่งการตั้งคำถามกับตนเอง

ทว่าในบริบทออนไลน์ความซับซ้อนของความเงียบกลับยิ่งทวีคูณขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถอ่านภาษากาย น้ำเสียงหรือแววตาของผู้เรียนได้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกับในห้องเรียน

แบบเผชิญหน้า ความเงียบจึงไม่เพียงเป็นช่องว่างทางการสื่อสาร หากยังเป็น “ความพร่าเลือนของการมีอยู่” ที่ทำให้ผู้วิจัยต้องอาศัยทั้งประสบการณ์ ความไวต่อบริบทและสัญชาตญาณเพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่ไม่ได้ถูกพูดออกมา

“ฉันถามคำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นให้พวกเขาแลกเปลี่ยน แต่หน้าจอก็ยังคงเงียบ ไม่มีเสียง ไม่มีภาพ แม้แต่การพยักหน้าเล็กน้อยก็ไม่ปรากฏ... ฉันพยายามเตือนตัวเองว่า ความเงียบไม่ใช่ความว่างเปล่าเสมอไป บางทีพวกเขาอาจกำลังคิด หรือบางที... พวกเขาอาจรู้สึกไม่กล้าพอที่จะพูด” (บันทึกสะท้อนคิด วันที่ 17 มิถุนายน 2025)

ข้อความจากบันทึกดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความพยายามของผู้วิจัยในการตีความความเงียบอย่างละเอียดอ่อน มิใช่เพียงในฐานะปัญหาทางการจัดการเรียนรู้ แต่ในฐานะภาวะเชิงความรู้สึกและความสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยความเข้าใจในระดับลึก การมองความเงียบในลักษณะนี้เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ทบทวนสมมติฐานเดิมเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วม” และพิจารณาว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงอาจเกิดขึ้นเงียบ ๆ อย่างลึกซึ้งภายใน ก่อนจะแสดงออกในภายหลัง

1.2 รูปแบบและลักษณะของความเงียบที่ผู้วิจัยรับรู้

จากการวิเคราะห์บันทึกสะท้อนคิดและประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยในชั้นเรียนออนไลน์ พบว่าความเงียบของผู้เรียนมิได้เป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย หากแต่สะท้อนพลวัตบางประการในกระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกรูปแบบของความเงียบออกได้อย่างน้อยสี่ลักษณะหลัก ดังนี้

1) ความเงียบจากความไม่มั่นใจ เป็นความเงียบที่เกิดจากความกังวล ความกลัวการตัดสิน หรือความไม่แน่ใจในคำตอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องเรียนออนไลน์ ซึ่งขาดบริบทที่ช่วยลดแรงกดดันทางสังคม เช่น สีหน้าและน้ำเสียงจากผู้วิจัย ผู้เรียนบางคนจึงเลือกตอบคำถามผ่านแชทแทนการพูด หรือใช้เวลานานผิดปกติในการตอบสนอง

2) ความเงียบแห่งการตั้งใจฟัง เป็นความเงียบเชิงบวกที่เกิดจากการมีส่วนร่วมทางจิตใจ แม้จะไร้คำพูด ผู้เรียนบางคนเลือกใช้การแสดงออกทางอ้อม เช่น การตอบรับผ่าน emoji การพิมพ์ข้อความสั้น ๆ เช่น “รับทราบครับ/ค่ะ” หรือแม้แต่การคงสถานะออนไลน์อย่างต่อเนื่องตลอดการเรียน ซึ่งบ่งบอกถึงการมีส่วนร่วมโดยปราศจากเสียง

3) ความเงียบของการไม่แสดงออก สะท้อนถึงลักษณะนิสัยหรือรูปแบบการเรียนรู้เฉพาะบุคคล ผู้เรียนบางคนอาจมีแนวโน้มที่จะเรียนรู้ผ่านการฟังและคิดมากกว่าการพูดออกมา

ในทันที ความเงียบเช่นนี้มิได้เกิดจากปัญหาทางเทคนิคหรืออารมณ์ แต่เป็น “พื้นที่ปลอดภัย” ที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกสบายใจมากขึ้น

4) ความเงียบแห่งการต่อต้าน เป็นความเงียบที่เกิดจากอารมณ์ด้านลบ เช่น ความเบื่อหน่าย ความไม่พอใจ หรือการไม่เห็นด้วยกับเนื้อหา หรือรูปแบบการสอน ผู้เรียนในกลุ่มนี้มักแสดงออกผ่านการออฟไลน์บ่อยครั้ง หรือไม่ตอบแม้จะถูกเรียกชื่อโดยตรง ความเงียบเช่นนี้ทำให้ผู้วิจัยต้องกลับมาทบทวนกระบวนการเรียนการสอน และตั้งคำถามกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในห้องเรียนเช่นความตอนหนึ่งในบันทึกความว่า “ฉันเรียกชื่อเขาสามครั้ง ไม่มีการตอบกลับ สถานะขึ้นว่า ‘หลุดการเชื่อมต่อ’ แต่ในใจฉันรู้ว่า...เขาอาจยังอยู่ แต่ไม่อยาก ‘อยู่กับฉัน’ ในห้องนี้” (บันทึกสะท้อนคิด วันที่ 5 กันยายน 2025)

1.3 คุณค่าเชิงลึกของความเงียบในกระบวนการเรียนรู้

แม้ความเงียบจะเคยถูกมองว่าเป็นช่องว่างของการมีส่วนร่วมหรือสัญญาณของความไม่สนใจ แต่จากการสะท้อนคิดของผู้วิจัยในการศึกษานี้ กลับพบว่า “ความเงียบ” มีคุณค่าทางการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและทรงพลัง ความเงียบกลายเป็นพื้นที่สำคัญของ “การประมวลผลภายใน” ที่ผู้เรียนใช้ในการไตร่ตรอง คิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิม เป็นช่วงเวลาที่กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างเงียบงัน ทว่ากลับมีความลึกซึ้งอย่างประหลาดใจ ผู้วิจัยเริ่มตระหนักว่าความเงียบไม่ใช่สัญญาณของการขาดการเรียนรู้เสมอไป แต่คือรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารที่สะท้อนความเคารพต่อเนื้อหา การฟังอย่างตั้งใจหรือแม้แต่การขอพื้นที่ให้กับตนเองในการย่อยข้อมูลที่ได้รับ

นอกจากนี้ความเงียบยังทำหน้าที่เป็น “สัญญาณทางอารมณ์” ที่ช่วยให้ผู้วิจัยประเมินสภาวะจิตใจของผู้เรียนได้ดีขึ้น ความเงียบที่ยืดเยื้ออาจสะท้อนความเครียด ความอึดอัด หรือภาวะที่ผู้เรียนต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติม การตีความความเงียบอย่างละเอียดอ่อน จึงเป็นทักษะสำคัญที่ผู้วิจัยควรพัฒนา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้งและมีมนุษยธรรม

การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าความเงียบในชั้นเรียนออนไลน์ไม่ควรถูกมองเพียงในเชิงลบหรือเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่มีความหลากหลาย ซับซ้อน และมีคุณค่าทางการศึกษาอย่างลึกซึ้ง ผ่านมุมมองของผู้วิจัย ความเงียบได้ถูกตีความใหม่ว่าเป็นสัญญาณของการคิด วิเคราะห์ การฟังอย่างตั้งใจ หรือแม้กระทั่งการแสดงออกถึงตัวตนและสภาวะอารมณ์ของผู้เรียน การทำความเข้าใจความเงียบจึงไม่ใช่เพียงการจัดการกับปัญหาห้องเรียนออนไลน์ แต่เป็นการเข้าใจมนุษย์ในฐานะผู้เรียนอย่างรอบด้าน

ระเบียบวิธี อัตชาติพันธุ์วรรณนา ที่ผู้วิจัยใช้ในการสำรวจตนเองผ่านบันทึกสะท้อนคิด ช่วยเปิดพื้นที่ให้เกิดการตีความที่ไม่ตัดสิน และช่วยให้ความเงียบกลายเป็นสื่อกลางที่มีความหมายในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ความเงียบจึงไม่ใช่จุดสิ้นสุดของการสื่อสาร แต่คือพื้นที่แห่งความเป็นไปได้สำหรับการเติบโต การฟังและการเปลี่ยนแปลงทั้งในตัวผู้เรียนและผู้วิจัย

2. กระบวนการไตร่ตรองของผู้วิจัยในการจัดการความเงียบของชั้นเรียนออนไลน์

2.1 ระบบและกระบวนการไตร่ตรองของผู้วิจัย

จากประสบการณ์ของผู้วิจัยในการศึกษานี้ พบว่าการจัดการกับความเงียบในห้องเรียนออนไลน์มิใช่เพียงการตอบสนองเฉพาะหน้า แต่เป็นผลของ “กระบวนการไตร่ตรองอย่างมีระบบ” ที่ประกอบด้วยการบันทึกเหตุการณ์ ความรู้สึก และการตีความที่เกิดขึ้นหลังการสอนทุกครั้ง โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ความเงียบเกิดขึ้นอย่างเด่นชัด เช่น ช่วงตั้งคำถามที่ไม่มีใครตอบ หรือเมื่อมีการปิดกล้องและไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ ในชั้นเรียน ผู้วิจัยจะทบทวนผ่านบันทึกสะท้อนคิด พร้อมสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การใช้แชท การส่งงาน หรือแม้แต่ความสม่ำเสมอในการเข้าร่วมชั้นเรียน จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยแวดล้อม เช่น ขนาดชั้นเรียน ลักษณะกิจกรรม และบุคลิกลักษณะของผู้เรียน เพื่อทำความเข้าใจเจตนาเบื้องหลังความเงียบ ไม่ว่าจะเป็นความไม่มั่นใจ ความเบื่อหน่าย หรือการตั้งใจฟัง กระบวนการนี้ทำให้ผู้วิจัยไม่เพียงแต่ “มองเห็น” ความเงียบในเชิงพฤติกรรม แต่ยัง “รับฟัง” ความเงียบในฐานะสัญญาณของความเป็นมนุษย์ที่ซับซ้อน

2.2 กลยุทธ์เชิงปฏิบัติที่ผู้วิจัยพัฒนาและนำไปใช้

กระบวนการไตร่ตรองดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์การจัดการกับความเงียบที่มีทั้งความยืดหยุ่นและลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการปรับเทคนิคการตั้งคำถาม โดยเปลี่ยนจากคำถามเชิงประเมิน เช่น “เข้าใจไหม” ไปสู่คำถามปลายเปิดที่เชื้อเชิญให้ผู้เรียนแชร์ประสบการณ์ส่วนตัว เช่น “มีใครเคยเจอสถานการณ์แบบนี้ไหม” พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย โดยยืนยันว่าไม่มีคำตอบที่ผิด สนับสนุนการแสดงออกในทุกรูปแบบ และไม่บังคับให้เปิดกล้องหรือพูดเสมอไป นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้เทคนิคกระตุ้นการมีส่วนร่วม เช่น การให้ตอบผ่านแชทหรือ emoji ก่อนพูด การใช้ poll การแบ่งกลุ่มย่อย หรือแม้แต่การให้ผู้เรียนเขียนคำตอบก่อนแชร์ในชั้นเรียน ซึ่งพบว่าช่วยเพิ่มคุณภาพของการตอบสนองและลดแรงกดดันได้อย่างชัดเจน เช่น ในบันทึกสะท้อนคิดหนึ่ง ผู้วิจัยระบุว่า

“หลังจากเปลี่ยนมาถามให้เขียนลงกระดาษก่อน เด็กที่เคยไม่พูดเลยกลับยกมือขออธิบายแนวคิดของตนเองเป็นคนแรก” กลยุทธ์ทั้งหมดนี้มีจุดร่วมคือการให้เวลา พื้นที่ และทางเลือกแก่ผู้เรียนในการแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ลดทอนคุณค่าของความเงียบที่เกิดขึ้น

2.3 บทเรียนและความเข้าใจจากกระบวนการไตร่ตรอง

การไตร่ตรองอย่างสม่ำเสมอทำให้ผู้วิจัยเรียนรู้ว่าความเงียบมิใช่ปัญหาที่ต้องกำจัด แต่คือกระบวนการหนึ่งของการเรียนรู้ที่ควรได้รับการเคารพ ความพยายามที่จะดึงผู้เรียนออกจากความเงียบอย่างเร่งรีบอาจสะท้อนทัศนคติแบบอำนาจนิยมที่ไม่ได้เข้าใจความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง ผู้วิจัยเริ่มตระหนักว่า ความเงียบบางครั้งคือพื้นที่แห่งความปลอดภัย การฟัง หรือแม้แต่การฟื้นฟูตนเองจากความเหนื่อยล้าและภาระรอบด้าน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่และทำงานเต็มเวลา การสอนออนไลน์จึงเรียกร้องความอดทน ความเข้าใจ และทักษะการรับฟังในระดับที่สูงกว่าการสอนแบบดั้งเดิม อีกทั้งกระบวนการไตร่ตรองยังทำให้ผู้วิจัยยอมรับว่า ความเข้าใจต่อผู้เรียนไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว แต่ต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับที่ผู้วิจัยคนหนึ่งเขียนไว้ในบันทึกว่า “ฉันเคยกลัวความเงียบ เพราะคิดว่ามันคือความล้มเหลวของฉัน แต่วันนี้ฉันเรียนรู้ที่จะอยู่กับมัน เข้าใจมันและฟังมันอย่างตั้งใจมากขึ้นเรื่อย ๆ” นั่นแสดงให้เห็นว่า ความเงียบไม่เพียงเป็นปรากฏการณ์ของผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นกระจกสะท้อนภาวะภายในของผู้วิจัยเองด้วย

3. การพัฒนาองค์ความรู้และจิตวิญญาณของความเป็นครูในบริบทการสอนออนไลน์

3.1 ประสบการณ์เชิงลึกและการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิญญาณของผู้วิจัย

ประสบการณ์การสอนออนไลน์ทำให้ผู้วิจัยในงานวิจัยนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงลึกในระดับจิตวิญญาณ โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับความเงียบ ความเหงาและการขาดการปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ท้าทายอัตลักษณ์ของผู้วิจัยอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตาม เมื่อกระบวนการไตร่ตรองดำเนินไป ผู้วิจัยเริ่มมองเห็นความเงียบเป็นพื้นที่ของการเชื่อมโยงที่ละเอียดอ่อน เช่น เมื่อผู้เรียนเปิดกล้องให้เห็นพื้นที่ชีวิตส่วนตัว เช่น บ้านหรือสัตว์เลี้ยง ผู้วิจัยสะท้อนว่า “มันเหมือนเราได้รับอนุญาตให้เข้าไปในพื้นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์และเปราะบางอย่างยิ่ง” นี่ทำให้การสอนไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดเนื้อหา แต่กลายเป็นบทบาทของ “ผู้ดูแลพื้นที่แห่งความสัมพันธ์” ที่ต้องอาศัยความไว้วางใจ ความมุ่งมั่นและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

3.2 การเชื่อมโยงประสบการณ์กับแนวคิดเชิงจิตวิญญาณ

ประสบการณ์ของผู้วิจัยนำไปสู่การตีความการสอนออนไลน์ผ่านเลนส์ของแนวคิดจิตวิญญาณ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่อง “การเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์” ที่ไม่ได้ผูกติดอยู่กับประสิทธิภาพหรือการตอบสนองเพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยเรียนรู้ที่จะเชื่อมั่นในศักยภาพของผู้เรียน แม้จะไม่สามารถมองเห็นหรือควบคุมได้ทั้งหมด ความผิดพลาดทางเทคนิค เช่น สัญญาณอินเทอร์เน็ตขัดข้อง หรือเสียงขาดหาย กลายเป็นเครื่องเตือนใจให้ผู้วิจัยเรียนรู้การยอมรับความไม่สมบูรณ์แบบด้วยใจที่เปิดกว้าง พร้อมฝึกฝน “ความอดทนที่มีความหมาย” ซึ่งไม่ใช่การนิ่งเฉย แต่คือการยืนอยู่กับความไม่แน่นอนด้วยเจตนารมณ์ที่ชัดเจน นี่จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงจากผู้ถ่ายทอดเนื้อหา ไปสู่ผู้ที่เข้าใจและโอบอุ้มความเปราะบางของมนุษย์ในบริบทดิจิทัล

3.3 ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ "จิตวิญญาณของความเป็นครู"

งานวิจัยนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับ “จิตวิญญาณของความเป็นครู” ในบริบทออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะเฉพาะสามประการ ได้แก่ (1) ความเป็นผู้สร้าง “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยและมีตัวตน แม้จะไม่มีพื้นที่กายภาพที่ชัดเจน (2) ความเป็นผู้ฟังที่ลึกซึ้ง ซึ่งรวมถึงการฟังเสียง การฟังความเงียบและการฟังด้วยหัวใจในสิ่งที่ไม่ถูกพูดออกมา และ (3) ความเป็นผู้เชื่อมโยงข้ามขอบเขต ไม่ว่าจะเป็นระยะทาง เวลา หรือบริบทชีวิตที่แตกต่าง การสอนออนไลน์จึงมิใช่เพียงการย้ายสถานที่จากห้องเรียนมาสู่หน้าจอ แต่เป็นการเคลื่อนย้าย “หัวใจของการเรียนรู้” ไปสู่พื้นที่ใหม่ที่ต้องการจิตวิญญาณที่ยืดหยุ่นและลึกซึ้งยิ่งกว่าเดิม

3.4 การประยุกต์ใช้ความเข้าใจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความเข้าใจเรื่องจิตวิญญาณของผู้วิจัยนี้สามารถนำไปสู่การพัฒนาการเรียนการสอนที่ยั่งยืนในหลายมิติ โดยเริ่มจากการพัฒนาตนเองอย่างมีจิตสำนึก ผ่านการสะท้อนประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้จากข้อผิดพลาด และการเปิดใจรับฟังเสียงสะท้อนจากผู้เรียน ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยสามารถใช้ความเข้าใจนี้ในการสร้าง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่ผู้เรียนรู้สึกว่าตนมีคุณค่า มีพื้นที่ในการแสดงออก และได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้เรียนยังสามารถพัฒนาไปสู่ระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้น โดยไม่จำกัดอยู่ที่การถ่ายทอดความรู้ แต่ครอบคลุมถึงการดูแลจิตใจ การส่งเสริมศักยภาพและการร่วมเดินทางไปกับผู้เรียนในกระบวนการเติบโตทางปัญญาและจิตวิญญาณอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

1. ความเงียบในฐานะการสื่อสารที่มีความหมาย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของความเงียบในมุมมองของผู้วิจัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ที่งานวิจัยในช่วงหลังได้ชี้ให้เห็น โดย Nakane (2007) และ Bao & Zhang (2021) ที่ระบุว่าความเงียบอาจสะท้อนถึงกระบวนการคิด การแสดงออกทางวัฒนธรรม หรือการให้เกียรติผู้วิจัยผู้วิจัย การศึกษานี้เพิ่มเติมมิติใหม่ด้วยการแสดงให้เห็นว่าผู้วิจัยสามารถแยกแยะและตีความรูปแบบความเงียบที่แตกต่างกันได้อย่างละเอียด ไม่ว่าจะเป็นความเงียบของการไม่มั่นใจ ความเงียบของการตั้งใจฟัง หรือความเงียบของการต่อต้าน การค้นพบนี้ท้าทายกรอบความเข้าใจแบบทวิลักษณ์ (binary understanding) ของการมีหรือไม่มีส่วนร่วมตามที่ปรากฏในงานวิจัยของ Bao (2020) และ Hew et al. (2020) ที่มักตีความความเงียบในเชิงลบ แทนที่ผลการศึกษานี้เสนอความเข้าใจที่ซับซ้อนและหลากมิติมากขึ้น ที่ผู้วิจัยมองเห็นความเงียบเป็น "การสื่อสารรูปแบบหนึ่ง" และ "สัญญาณทางอารมณ์" ที่มีคุณค่าเชิงบวกในกระบวนการเรียนรู้

อย่างไรก็ตามผลการศึกษายังคงสะท้อนความท้าทายที่ Wang, Zhang, & Li (2023) ได้ระบุไว้เกี่ยวกับสาเหตุของความเงียบ เช่น ความเหนื่อยล้าทางเทคโนโลยี ความไม่เชื่อมโยงทางอารมณ์ หรือความวิตกกังวลที่เกิดจากความกลัวการถูกตัดสิน โดยผู้วิจัยในการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการรับรู้และตอบสนองต่อสาเหตุเหล่านี้ผ่านกระบวนการไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ

2. การไตร่ตรองในฐานะเครื่องมือแห่งการเปลี่ยนแปลง

การค้นพบเกี่ยวกับวิธีการที่ผู้วิจัยใช้การไตร่ตรองเพื่อจัดการกับความเงียบสอดคล้องกับแนวทฤษฎีการไตร่ตรองของ Schön (1983) และการไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ของ Brookfield (1995) และ Larrivee (2000) อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ขยายกรอบการไตร่ตรองให้ครอบคลุมมิติทางอารมณ์และจิตวิญญาณมากกว่าที่งานวิจัยเดิมเน้น ผลการศึกษาสะท้อนสิ่งที่ Ching และ Hursh (2021) ได้ค้นพบเกี่ยวกับการใช้การไตร่ตรองผ่านไดอารี่เพื่อรับมือกับความไม่สบายใจจากความเงียบของนักศึกษา แต่การศึกษานี้ก้าวไปไกลกว่าโดยแสดงให้เห็นว่าการไตร่ตรองไม่เพียงช่วยจัดการกับความไม่สบายใจ แต่ยังนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์การสอนที่มีประสิทธิภาพและการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียน

การนำ “ความไม่สบายใจ” มาใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลงของ Mezirow (1991) ที่ระบุว่า “disorienting dilemma” เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการปฏิบัติ ผู้วิจัยในการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นถึงการใช้ความไม่แน่นอนและความท้าทายจากความเงียบเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเองและปรับปรุงการสอน

3. จิตวิญญาณของความเป็นครูในยุคดิจิทัล

การค้นพบเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้และจิตวิญญาณของความเป็นครูมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Palmer (1998) และ Zajonc (2013) ที่มองการสอนเป็นพันธกิจทางจิตวิญญาณ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้เพิ่มมิติใหม่โดยชี้ให้เห็นว่าในบริบทออนไลน์ ความเงียบกลายเป็น “พื้นที่แห่งการต้อนรับ” ตามที่แนวคิดการศึกษาค้นคว้าแบบจิตภาวนา (Contemplative Education) ได้เสนอ ซึ่งผลการศึกษาสนับสนุนมุมมองของ Leggo (2004) และ hooks (1994) เกี่ยวกับความสำคัญของการเปิดพื้นที่ให้กับชีวิตภายใน อารมณ์ และคุณค่าของตนเอง โดยผู้วิจัยในการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงจาก “ผู้สังเกตการณ์ความเงียบ” เป็น “ผู้ตีความ” ที่สามารถตอบสนองต่อความเงียบอย่างมีนัยสำคัญ อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “จิตวิญญาณของความเป็นครู” ที่ประกอบด้วยความเป็นผู้สร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้รับฟังที่ลึกซึ้ง และผู้เชื่อมโยงข้ามขีดจำกัด เป็นการขยายความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้วิจัยในยุคดิจิทัลที่ยังไม่ปรากฏในงานวิจัยที่ผ่านมา

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษานี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในการมอง “ความเงียบ” จากมุมมองเชิงลบไปสู่มุมมองที่มีความซับซ้อนและหลากมิติ ตามที่ Nakane (2007) และ Bao & Zhang (2021) เสนอไว้ โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดการไตร่ตรองของ Schön (1983) และการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลงของ Mezirow (1991) พร้อมทั้งสะท้อนแนวโน้มในวงการศึกษาศาสตร์สมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับอัตวิสัยและประสบการณ์ส่วนตัวผ่านระเบียบวิธีอัตชาติพันธุ์วรรณนา ความแตกต่างของการศึกษานี้อยู่ที่การเน้นมุมมองของผู้วิจัยซึ่งยังมีอยู่อย่างจำกัดในงานวิจัยก่อนหน้า การนำมิติทางจิตวิญญาณมาเชื่อมโยงกับกระบวนการไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ การเสนอกรอบแนวคิดใหม่ที่ครอบคลุมสามมิติ ได้แก่ ความเงียบ–การไตร่ตรอง–จิตวิญญาณ (Silence–Reflection–Spirituality) ซึ่งช่วยอธิบาย

ประสบการณ์การเรียนการสอนออนไลน์ได้อย่างลึกซึ้ง และสุดท้ายคือการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีอัตชาติพันธุ์วรรณนาในการศึกษาประสบการณ์เชิงอารมณ์และจิตวิญญาณของผู้วิจัยในบริบทการเรียนรู้ร่วมสมัย ซึ่งยังพบได้ไม่มากในงานวิจัยที่ผ่านมา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้เสนอให้มองความเงียบในห้องเรียนออนไลน์ไม่ใช่เป็น “ความล้มเหลวทางการสื่อสารหรือการสอน” แต่เป็น “พื้นที่ของการมีส่วนร่วมที่ลึกซึ้งในระดับของการไตร่ตรองภายในและการตื่นรู้ทางจิตวิญญาณ” ซึ่งเป็นการขยายกรอบทฤษฎีของการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ให้ครอบคลุมมิติที่ลึกซึ้งมากขึ้น กรอบแนวคิดสามประการ (ความเงียบ-การไตร่ตรอง-จิตวิญญาณ) สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจและพัฒนาการเรียนการสอนในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจบทบาทของตนในฐานะ “ผู้ตีความ” มากกว่า “ผู้ควบคุม” ความเงียบ โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. สำหรับการฝึกอบรมผู้วิจัย การศึกษานี้เสนอให้รวมการพัฒนาทักษะการไตร่ตรองเชิงอารมณ์และจิตวิญญาณเข้าในหลักสูตร เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถจัดการกับความท้าทายในการสอนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา ควรมีการปรับปรุงเกณฑ์การประเมินการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมรูปแบบการมีส่วนร่วมที่หลากหลายมากขึ้น ไม่จำกัดเพียงการแสดงออกทางวาจา

2. สำหรับการวิจัยต่อไป ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการไตร่ตรองของผู้วิจัย ความสามารถในการตีความความเงียบและผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักศึกษา รวมทั้งการศึกษาเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมเพื่อทำความเข้าใจความหมายของความเงียบในบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งการศึกษานี้เปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจบทบาทของผู้วิจัยและกระบวนการเรียนรู้ในบริบทของยุคหลังดิจิทัลอย่างลึกซึ้งและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยเสนอให้มองความเงียบเป็นโอกาสแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาทางจิตวิญญาณ มากกว่าอุปสรรคที่ต้องกำจัด

เอกสารอ้างอิง

Bao, W. (2020). COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. Human Behavior and Emerging Technologies, 2, 113–115. https://doi.org/10.1002/hbe2.191

Bao, Y., & Zhang, Y. (2021). An analysis of explicit subjective modality metaphors in discussion section of linguistics research articles. Global Journal of Human-Social Science, 21(15), 5–10. https://socialscienceresearch.org/index.php/GJHSS/article/view/3909

Brookfield, S. (1995). Becoming a critically reflective teacher. Jossey-Bass.

Chang, H. (2021). Individual and collaborative autoethnography for social science research. In Handbook of autoethnography (pp. 53–65). Routledge.

Ching, C. C., & Hursh, A. W. (2014). Peer modeling and innovation adoption among teachers in online professional development. Computers & Education, 73(4), 72–82. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2013.12.011

Ellis, C. (2004). The ethnographic I: A methodological novel about autoethnography. Rowman Altamira.

Ellis, C., & Adams, T. E. (2014). Autoethnography: An overview. Historical Social Research/Historische Sozialforschung, 36(4), 273–290. https://www.jstor.org/stable/43282813

Hew, K. F., Jia, C., Gonda, D. E., & Bai, S. (2020). Transitioning to the “new normal” of learning in unpredictable times: Pedagogical practices and learning performance in fully online flipped classrooms. International Journal of Educational Technology in Higher Education, 17(1), 57. https://doi.org/10.1186/s41239-020-00234-x

Hooks, B. (1994). Teaching to transgress: Education as the practice of freedom. Routledge.

Larrivee, B. (2000). Transforming teaching practice: Becoming the critically reflective teacher. Reflective Practice, 1(3), 293–307. https://doi.org/10.1080/713693162

Leggo, C. (2004). Narrative inquiry: Honouring the complexity of the stories we live. Brock Education Journal, 14(1). https://doi.org/10.26522/brocked.v14i1.59

Mezirow, J. (1991). Transformative dimensions of adult learning. Jossey-Bass.

Nakane, I. (2007). Silence in intercultural communication: Perceptions and performance. John Benjamins Publishing Company. https://doi.org/10.1075/pbns.166

Palmer, J. A. (1998). Environmental education in the 21st century: Theory, practice, progress, and promise. Routledge.

Schön, D. A. (1983). The reflective practitioner: How professionals think in action. Basic Books.

Somsao, A. (2025). The Fundamental Understanding of Autoethnography. Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University, 21(1), 257–289. retrieved from https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jla_ubu/article/view/287968

Somsao, A., & Kuroda, A. (2025). Navigating spiritual turmoil in the doctoral journey: An autoethnographic perspective. Journal of Education and Learning, 14(6), 197–210. https://doi.org/10.5539/jel.v14n6p197

Wang, C., Zhang, J., & Li, H. (2023). An intelligent e-learning course recommendation framework based on student learning style. Journal of Educators Online, 20(2). https://doi.org/10.9743/JEO.2023.20.2.14

Zajonc, A. (2013). Contemplative pedagogy: A quiet revolution in higher education. New Directions for Teaching and Learning, 2013(134), 83–94. https://doi.org/10.1002/tl.20057

RESEARCH ON THE IMPLEMENTATION OF CANTONESE GRAY SCULPTURE ARCHITECTURAL DECORATIVE SCULPTURES IN PRIMARY SCHOOL CURRICULUM: BASED ON THE DUAL PERSPECTIVES OF CULTURAL INHERITANCE AND EDUCATIONAL INNOVATION*

Zhang Rufang[1], Jantana Khochprasert[2], Poradee Panthupakorn[3] and Chusak Suvimolstien[4]

[1-4]Burapha University, Thailand

Corresponding Author's Email: 32779046@qq.com

Received 23 August 2025; Revised 27 August 2025; Accepted 29 August 2025

Abstract

This study aimed to explore the feasibility, effectiveness, and conservation benefits of systematically integrating the national intangible cultural heritage of Cantonese gray-plastic architectural decorative sculpture (hereafter referred to as "gray sculpture") into the primary school curriculum. The study employed a mixed-method approach, combining literature analysis, questionnaires, in-depth interviews, and classroom observations. A one-year follow-up study was conducted among 425 students, 35 teachers, and 12 intangible cultural heritage inheritors and cultural experts from three pilot primary schools in Guangzhou.

Citation:

* Zhang Rufang, Jantana Khochprasert, Poradee Panthupakorn and Chusak Suvimolstien. (2025). Research On The Implementation Of Cantonese Gray Sculpture Architectural Decorative Sculptures In Primary School Curriculum: Based On The Dual Perspectives Of Cultural Inheritance And Educational Innovation. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 865-884.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

This study was analyzed using SPSS 26.0 and NVivo 12. Results showed that a model combining project-based learning (PBL) with “intangible cultural heritage inheritors in the classroom” was the most effective, significantly enhancing students’ understanding of gray sculpture, their cultural identity, and their willingness to inherit it. This study innovatively constructed a gray sculpture “Double Helix • Four Dimensions” campus inheritance model, with “cultural inheritance” and “educational innovation” as the core of the double helix, and “course content, teaching practice, support system, and evaluation feedback” as the four basic dimensions, providing a systematic, replicable and evaluable theoretical model and practical framework for the dynamic inheritance of intangible cultural heritage on campus.

Keywords: Gray sculpture, primary school curriculum, project-based learning

Introduction

Gray sculpture, a unique architectural decorative art form of the Cantonese region, was listed in the second batch of the National Intangible Cultural Heritage List in 2008. Using lime as its primary material, supplemented with straw, brown sugar, and glutinous rice, it is intricately crafted into various figures, flowers, birds, and animals on buildings. This art form not only possesses exceptional artistic value but also carries the historical memories, philosophical ideas, and folk beliefs of the Cantonese people. However, amidst modernization and urbanization, traditional architecture is declining. The inheritors of the core techniques of gray sculpture are aging, and successors are scarce. This precious cultural treasure faces a crisis of extinction: the art will be lost with the passing of the artist.

Integrating intangible cultural heritage into the education system to address the inheritance crisis has become a global educational strategy and practical exploration. For example, in Japan, primary and secondary schools

generally carry out the “shokunin in schools” activity, inviting traditional craft maintainers to enter the classroom for long-term teaching, deeply integrating the inheritance of skills with the school's art, history and comprehensive learning time courses, and forming an institutionalized “regional education” model (Murakami, K., 2018). In the UK, “Heritage Schools” programme provides teachers with training, resources and support, encouraging them to incorporate local history and architectural heritage into the curriculum, cultivating students' sense of local identity and historical continuity (Historic England, 2020). Influenced by the “Slow School” movement, Italy emphasizes local artistic heritage as the core of project-based learning, allowing students to understand the contemporary value of traditional culture through exploration, imitation and re-creation. These international cases show that successful heritage education is not only about imparting skills, but also about building a sustainable ecosystem that connects schools, communities and inheritors.

School education, particularly basic education, as the primary platform for cultural transmission and reproduction, plays a crucial role in the protection and inheritance of intangible cultural heritage. Integrating intangible cultural heritage into primary school curricula is not only a positive response to national policies such as the “Opinions on Implementing the Project for the Inheritance and Development of China's Excellent Traditional Culture” (State Council of the People's Republic of China, 2017), but also a key measure for shifting cultural heritage from a “blood transfusion” approach to preservation to a “blood-making” approach. Primary school is a crucial period for the formation of students' cultural awareness, aesthetic tastes, and identity. Promoting local intangible cultural heritage education during this period plays a crucial role in “planting seeds.”

Objectives

1. Develop and validate a set of gray sculpture curriculum content and teaching models suitable for primary school.

2. Evaluate the impact of the curriculum implementation on students' cultural cognition, attitudes and behavioral intentions.

3. Explore the ripple effects of curriculum implementation on teachers, schools, and communities.

4. Evaluate the long-term sustainability of the educational effectiveness and cultural influence of the curriculum model after the project cycle, that is, provide empirical evidence for the endogenous development of heritage education in the campus ecosystem.

5. Construct a theoretical model of “intangible cultural heritage campus inheritance” to provide a reference for similar studies.

Literature Review

1. Wang, S. S. (2022) proposed that "intangible cultural heritage entering campus" is an effective form of living inheritance, but the article lacks systematic curriculum design, long-term empirical data support and discussion of deep educational mechanisms. The UNESCO (2003) Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage clearly states that "education" is the core measure to ensure the vitality of intangible cultural heritage.

2. Contemporary art education emphasizes going beyond simple skill training and shifting towards “visual culture education” and “cultural understanding” (Yin, S. C., 2015). PBL is a student-centered teaching method that guides students to explore and learn through real projects through driving questions. It has been proven to effectively improve learning motivation, collaboration skills and higher-order thinking (Thomas, J. W., 2000).

3. Through case studies, Fukuoka, S. (2020) explored how Japanese elementary schools integrate local traditional crafts into subjects such as social studies, science, and art, forming interdisciplinary project-based learning and effectively enhancing students' identification with and willingness to inherit local culture. MEXT (2017) explains from a policy perspective why Japanese elementary schools are able to carry out intangible cultural heritage education in a systematic and high-quality manner. CHA & NIHC (2018) systematically developed an intangible cultural heritage education model suitable for primary and secondary schools, which specifically includes curriculum cases, teaching models and effect evaluation. Park, J.-H. (2019) studied the intangible cultural heritage education in Korean primary and secondary schools and proposed that the core of the education is to bring “human cultural heritage” into the classroom and practice experience, so as to effectively promote cultural inheritance and students’ sense of identity.

Mothodology

Study design

This study employed an exploratory sequential mixed methods design. First, qualitative research was used to initially construct a curriculum framework. Then, quantitative experimental research was used to test the curriculum's effectiveness. Finally, qualitative interviews were used to further interpret and supplement the quantitative findings.

Sample acquisition and sample size determination

Using a purposive sampling method, we selected three primary schools in different areas of Guangzhou with different art education foundations as pilot schools. The research subjects included: (1) Student sample: Students from grades 3 to 6. The experimental group (n=225) participated in the complete gray sculpture course, while the control group (n=200) did not participate in the gray

sculpture course. Cluster sampling was used, with natural classes as the unit. (2) Teacher sample: teachers of art, Chinese, and comprehensive practical activities courses and school administrators participating in the experimental schools (n=35). (3) Expert sample: Gray sculpture inheritors (n=2), university folklore and art education researchers (n=5), and district teaching and research staff (n=5).

The sample size was calculated based on the effect size of Cohen, J. (1988).

Research tools

(1) Primary School Students' Cognition and Attitude Scale towards Gray Sculpture: compiled by the researchers, including three dimensions: "Basic Knowledge Cognition" (10 questions), "Aesthetic Value Perception" (8 questions), and "Willingness for Cultural Heritage" (6 questions), using a 5-point Likert scale.

To ensure the scientificity and effectiveness of the research tools, this study conducted rigorous validity testing:

1) Content Validity: The scale items were assessed for relevance to their dimensions, semantic clarity, and appropriateness. The Content Validity Index (CVI) was used for quantitative evaluation. The calculated scale-level Content Validity Index (S-CVI) was 0.92, and the Content Validity Index (I-CVI) for each item ranged from 0.86 to 1.00, indicating that the scale has good content validity.

2) Construct Validity: An exploratory factor analysis (EFA) was conducted on the pretest data from the control group (n=200) before the formal administration of the test. The results showed that: The KMO sampling suitability measure was 0.89, and the Bartlett sphericity test χ^2 value was 2536.72 ($p < 0.001$), indicating that the data were suitable for factor analysis; Principal component analysis (PCA) with varimax rotation was used to extract three common factors with eigenvalues greater than 1, with a cumulative variance explanation rate of 67.8%; The loading values of each item on its factor range from 0.52 to 0.81, and there is no cross-factor loading phenomenon (cross loading

is less than 0.40). The factor structure is clear and fully consistent with the three dimensions of the theoretical conception.

3) Reliability test: The overall Cronbach's α coefficient of the scale is 0.91, and the α coefficients of each dimension are 0.84, 0.87, and 0.83, respectively, indicating that the scale has extremely high internal consistency reliability.

(2) Semi-structured interview outline: designed for teachers and experts respectively, covering the challenges, gains, suggestions and views on the effectiveness of curriculum implementation.

(3) Classroom Observation Record Sheet: used to record students' learning engagement, group collaboration, creative performance, and other behaviors.

(4) Evaluation of student works: Evaluate students' gray sculpture works from three dimensions: "technical fit", "cultural connotation" and "creative expression".

Data collection and analysis

(1) Quantitative research data: Measurement tables were administered to the experimental group and the control group before the course (pretest) and after the course (posttest). SPSS 26.0 was used for data analysis, including descriptive statistics, reliability and validity tests, independent sample t-tests, and analysis of covariance (ANCOVA).

(2) Qualitative research data: Interviews with teachers and experts were conducted and their texts were transcribed. Student reflection diaries and teacher lesson plans were collected. NVivo 12 was used to conduct thematic analysis and draw conclusions.

(3) Data integration: Quantitative research results and qualitative research results complement and explain each other to answer the research questions.

Results

Quantitative comparison of students' cognition, attitudes, and willingness before and after course implementation

As shown in Table 1, the covariance analysis (with "pretest score" as the covariate) shows that after controlling for pretest differences, the experimental group's posttest scores were significantly higher than those of the control group. This indicates that the implementation of the gray sculpture course has effectively improved students' cultural cognition, aesthetic appreciation, and willingness to actively pass on knowledge.

Table 1 ANCOVA analysis results of post-test scores of the experimental group and the control group (M±SD)

Dimensions	Group	Pretest(M±SD)	Posttest(M±SD)	Adjusted posttest mean	F-number	P-number
Basic knowledge cognition	experimental group	2.45±0.68	4.12±0.51	4.10	285.73	<0.001
	control group	2.51±0.72	2.68±0.70	2.70		
Aesthetic value perception	experimental group	3.10±0.75	4.35±0.48	4.33	198.45	<0.001
	control group	3.08±0.80	3.20±0.78	3.22		
Willingness to inherit culture	experimental group	3.25±0.85	4.20±0.60	4.18	156.89	<0.001
	control group	3.30±0.82	3.38±0.81	3.40		

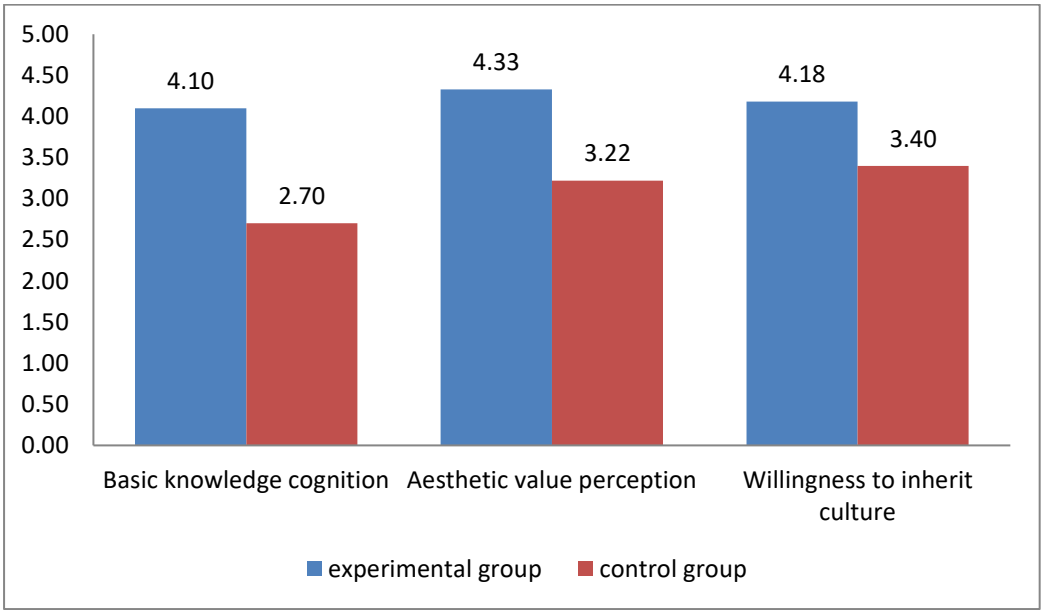

Figure 1 ANCOVA analysis results of post-test scores of the experimental group and the control group

The effectiveness of different teaching models

Within the experimental group, the effects of the three models of "pure theoretical teaching", "simple manual experience" and "project-based learning (PBL) + inheritor guidance" were further compared. As shown in Table 2, the class that adopted the PBL model was significantly better than the other two models in post-test gains in all dimensions.

Table 2 Comparison of students' gain scores in each dimension after testing under different teaching modes

Evaluation dimensions	Pure theoretical teaching(n=75)	Simple manual experience(n=75)	Project-based learning (PBL) +inheritor guidance(n=75)	F-number	P-number

Basic knowledge cognition	1.25 ± 0.42[a]	1.48 ± 0.38[b]	1.72 ± 0.35[c]	28.731	<0.001
Aesthetic value perception	1.05 ± 0.51[a]	1.32 ± 0.45[b]	1.58 ± 0.40[c]	22.145	<0.001
Willingness to inherit culture	0.85 ± 0.48[a]	1.10 ± 0.52[b]	1.42 ± 0.49[c]	18.932	<0.001
Understanding of cultural connotations	0.92 ± 0.46[a]	1.18 ± 0.43[b]	1.50 ± 0.41[c]	25.867	<0.001
Emotional connection and identification	0.78 ± 0.50[a]	1.05 ± 0.47[b]	1.38 ± 0.44[c]	21.094	<0.001
Willingness to apply innovation	0.65 ± 0.55[a]	0.95 ± 0.51[b]	1.30 ± 0.48[c]	19.576	<0.001

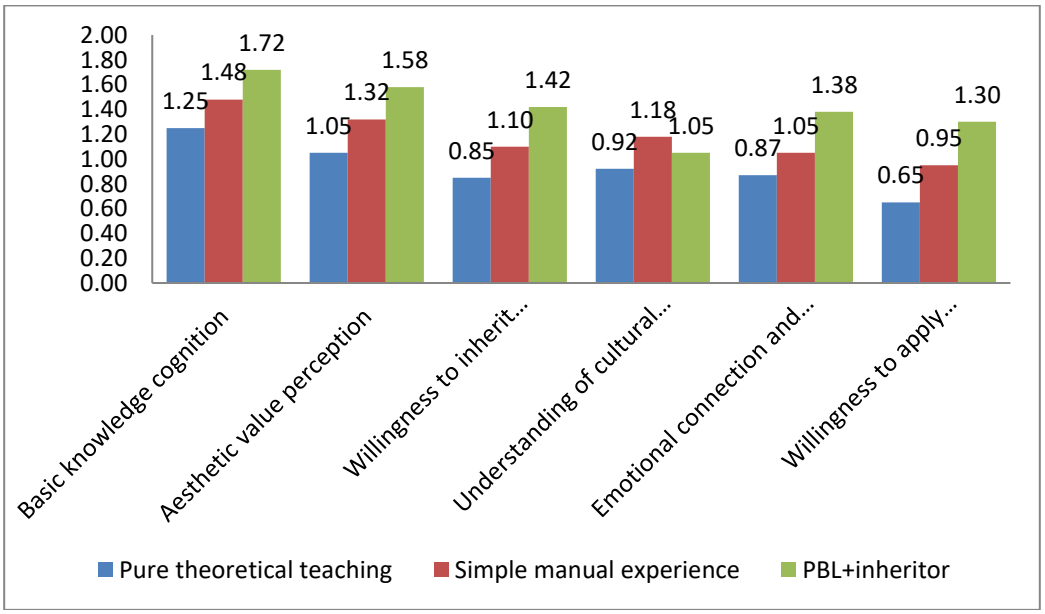

Figure 2 Comparison of students' gain scores in each dimension after testing under different teaching modes

Key findings from the qualitative research

Thematic analysis of the interview and observation data revealed the following core themes: (1) “Revitalized” inheritance: The inheritors said that seeing the children’s imaginative works broke the stereotype of “inheritance means imitation of the ancients” and injected new vitality into the gray sculpture technique. (2) Teacher growth: Teachers have experienced a transformation from “strangeness and fear” to “confidence and leadership”. The process of preparing lessons together with inheritors has become a valuable professional development opportunity, giving birth to a group of “intangible cultural heritage seed teachers”. (3) Interdisciplinary links: Gray sculpture course naturally connects multiple disciplines such as art (modeling), language (stories and legends), science (material chemical reactions), mathematics (proportion and symmetry) and comprehensive practice (field investigation), becoming an effective entry point for the integration of school-based curriculum. (4) Collaboration between home, school and community: The course inspires students’ enthusiasm to visit ancient buildings around them, and through activities such as “Home-School gray sculpture Workshop” and “Community Achievement Exhibition”, cultural learning is extended from the classroom to the family and community, forming a good collaborative education atmosphere.

Discussion

The study found that a successful intangible cultural heritage curriculum goes far beyond simply imparting knowledge, building a diverse and interactive “cultural ecosystem.”

(1) The research results are highly consistent with constructivist learning theory (Bruner, J. S., 1966) and situated learning theory (Lave, J. & Wenger, E.,

1991). The PBL model is most effective because it creates opportunities for students to engage in “legitimate marginal participation,” enabling them to construct knowledge and deepen their understanding through active exploration, social interaction, and artistic creation in a context close to real cultural practice (like a “little apprentice”). This is consistent with the conclusion of many past studies that emphasize that intangible cultural heritage education should focus on “experience” and “practicality” (Wang, X. M., 2020), but this study further reveals the superiority of the "project-based" complete practice process over “fragmented experience”.

(2) This study reveals the inherent connections among the research variables: the effective implementation of the curriculum (independent variable) not only directly affects students’ cultural outcomes (dependent variable), but also produces an amplifying effect by influencing teacher effectiveness and the home-school-community environment (mediating variables). The deep participation of inheritors is a key catalyst. They are not only the transmitters of skills, but also the “physical carriers” of culture. Their presence greatly enhances the cultural authenticity and appeal of the course. At the same time, the role of teachers has changed from passive executors to active curriculum developers and cultural guides, and their professional growth is the core guarantee for the continued in-depth development of the curriculum. The positive feedback from families and the community creates a supportive cultural identity environment for students and consolidates their learning outcomes.

(3) These factors interact with each other and jointly promote the transformation of intangible cultural heritage from “specimens in museums” to “living culture in campus life”, achieving the ultimate goal of protection and inheritance.

Although this study has verified its effectiveness in a pilot setting, if we expect this model to be promoted on a large scale and operate sustainably, we still need to face up to the practical obstacles and potential risks it faces.

(1) Curriculum integration and time competition are core challenges: The current primary school curriculum is already highly saturated, with immense pressure on class time in core subjects. As a newly added component, intangible cultural heritage courses can easily be seen as an “extra burden” rather than a “necessary supplement.” If the knowledge of gray sculpture cannot be effectively integrated into existing subjects (such as art, science, and comprehensive practical activities), or if stable school-based curriculum hours cannot be obtained, its survival space will be very limited, and it will easily be shelved or reduced to a formal “one-time activity” due to time constraints.

(2) Sustainability of funds and resources poses significant risks: The success of this research depends largely on project-based resource investment, including the teaching hours of inheritors, the purchase of special materials, and the expenses of off-campus practical activities. Without stable external funding or regular school budgeting, these programs will be difficult to sustain. Once the initial project funding is exhausted, the program is likely to fall into the predicament of “the staff leave and the policy is closed.”

Therefore, future promotion work needs to build a systematic support environment: The education department needs to introduce supporting policies to incorporate the effectiveness of intangible cultural heritage inheritance into the school evaluation system; school administrators need to carry out scientific curriculum planning and resource allocation; and the society needs to explore diversified funding channels. Only in this way can the inheritance of intangible cultural heritage on campus be transformed from a “praiseworthy innovation” to a “sustainable norm.”

New knowledge

This study originally proposed a comprehensive model for the inheritance of intangible cultural heritage on campus. The model takes “cultural inheritance”

and “ educational innovation” as its two core lines. Like the double helix structure of DNA, they are intertwined and support each other, jointly driving the upward development of the system.

Double Helix:

(1) Cultural inheritance chain: Emphasis on the authentic protection and dynamic inheritance of intangible cultural heritage genes (skills, aesthetics, and spirit).

(2) Educational innovation chain: Emphasizes student-centeredness and stimulates learning interest and creativity through modern educational concepts, teaching methods and evaluation methods.

Four dimensions (the stable fulcrum of the model): Course content dimension, teaching practice dimension, support system dimension, and evaluation feedback dimension.

The model shows that successful intangible cultural heritage inheritance on campus is not the implementation of a single course, but the result of the dynamic balance and coordinated evolution of the “double helix” supported by the “four dimensions”. The ultimate goal is to cultivate a future generation with both cultural heritage and innovative spirit.

Recommendation

Research conclusions

(1) In terms of feasibility, this study verified the effectiveness of the “Double Helix • Four Dimensions” model and provided a replicable practical framework for the development of intangible cultural heritage school-based curriculum. The successful implementation of the gray sculpture course proves that the key to introducing intangible cultural heritage projects into primary school classrooms lies in finding a balance between cultural inheritance and educational innovation. This means building a complete ecosystem that includes

curriculum content, teaching practices, support systems, and evaluation feedback, with “inheritor-teacher collaboration” and “project-based learning” as the core driving forces. This model clearly defines the roles and functions of each participating entity, solves the core issues of “what to teach, how to teach, who will teach, and how to evaluate”, and has strong promotion value.

(2) In terms of effectiveness, the course significantly improved students’ comprehensive cultural literacy and achieved a deep transformation from knowledge acceptance to emotional identification and then to behavioral intention. Quantitative and qualitative data consistently show that the course not only enables students to master the basic knowledge and aesthetic skills of gray sculpture, but also deeply promotes their understanding of the connotation of local culture and stimulates their cultural pride and sense of belonging. More importantly, the study observed students' clear and positive desire for inheritance and innovation, which indicates that intangible cultural heritage education has gone beyond the short “experience” stage and truly achieved the long-term effect of “ sowing seeds” and “ nurturing” future inheritance subjects and cultural audiences.

(3) In terms of radiation effect, the implementation of the curriculum has generated multiple added values beyond the individual students and promoted the construction of a cultural ecology of collaborative education. This study confirms that the implementation of intangible cultural heritage courses is a win-win process: for students, it is an improvement in cultural literacy; for teachers, it is an opportunity for professional development to cooperate with inheritors in lesson preparation and mutual learning, giving birth to “ intangible cultural heritage seed teachers” ; for schools, it is an important opportunity to create distinctive school-based courses and build campus cultural brands; for inheritors, it is a valuable channel for skills to enter life, obtain feedback and inspiration, and break the “ inheritance dilemma” ; for the community and culture, through

the “ home-school-community” linkage, the field of cultural protection is extended from the classroom to the family and public space, enhancing the cultural cohesion of the community.

Ultimately, this study demonstrates the crucial role of primary school as the starting point for the “living inheritance” of intangible cultural heritage.

(4) In terms of sustainable development, the “Double Helix • Four Dimensions” model preliminarily verified in this study provides a theoretical framework and implementation path for its long-term practice, but its ultimate effectiveness still requires a long period of testing. The success of a course lies not only in the quantifiable and visible results within the project cycle, but also in whether it can stimulate endogenous development within the campus cultural ecosystem after the project ends. Future long-term follow-up studies need to further assess: whether students have transformed from cultural learners to active communicators and practitioners; Whether teachers have internalized the role from “ teachers” to “ transmitters” and have the ability to independently develop and iterate courses; whether the school has solidified it from a “featured project” to a “cultural system” and provided continuous budget and institutional guarantees. This study has laid a solid foundation for this evaluation. Its ultimate goal is to provide a solid empirical basis and implementation path for the fundamental proposition of “ how intangible cultural heritage education can transform from an externally promoted high-quality project into an inherent and organic cultural character of a school.”

Research limitations and reflections

This study obtained insightful findings through rigorous methodological design, but it still has certain limitations.

(1) Limitations of sample representativeness: The samples for this study were drawn from three primary schools in Guangzhou. Although differences in school location and educational background were taken into account to enhance sample diversity, the results still primarily reflect practices in the core areas of

Cantonese culture. There are differences in economic development levels, cultural policy support and school resources in different regions of China. Therefore, the applicability and effectiveness of the “ Double Helix • Four Dimensions” model constructed in this study in other regions, especially in schools outside the original cultural environment of intangible cultural heritage projects, still need to be further verified.

(2) Insufficient verification of long-term effects:

The data collection period for this study was one-year. Although it was able to effectively observe the immediate and medium-term changes in students' cognition, attitudes, and intentions, it was unable to track the course's lasting impact on students' long-term cultural identity and their role as potential inheritors. The “living inheritance” of intangible cultural heritage is a long process of internalization, and the durability of its educational effects still needs to be tested through longer-term longitudinal research.

Based on the above limitations, we propose the following future research directions in order to improve relevant research.

Recommendations for future research

(1) Cross-regional comparative research: A comparative study of the educational models of similar intangible cultural heritage projects in different regions (such as different cities in the Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay Area , and even in northern and southern China) can be conducted to explore the impact of regional cultural differences on the effectiveness of curriculum implementation.

(2) Longitudinal Tracking Study: Future research can track students who participate in this course for 3-5 years or even longer. Through regular return visits, follow-up questionnaires, in-depth interviews, etc., we examine the stability and development trajectory of their cultural identity and inheritance willingness,

evaluate the durability of the effects of intangible cultural heritage education, and how it interacts with the growth of individual students.

(3) In-depth exploration of digital empowerment: Develop AR/VR immersive teaching platforms to break through time and space limitations; Using generative AI to build creative assistance tools to inspire students' innovative thinking; Build an educational big data platform, scientifically evaluate the long-term effectiveness of digital tools, and promote the intelligent and personalized development of intangible cultural heritage education.

suggestion

(1) Suggestions for education policymakers: Special guidance and incentive policies should be issued, intangible cultural heritage inheritance should be incorporated into the school evaluation system, and special funds should be set up to support the "Intangible Cultural Heritage Inheritor Residency Program" and teacher training.

(2) Suggestions for schools and education administrators: Based on local resources, they should elevate the inheritance of intangible cultural heritage to the level of the school's distinctive development strategy, actively develop school-based curriculum, and provide institutional and time guarantees for interdisciplinary teaching and "dual-teacher classrooms."

(3) Suggestions for frontline teachers: They should take the initiative to improve their cultural literacy and project-based curriculum design capabilities, actively communicate and cooperate with inheritors, and become a " transit station" and "catalyst" for cultural inheritance.

(4) Suggestions for layered promotion: 1) At the domestic level, it is recommended that the Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay Area take the lead in establishing a curriculum alliance to create a regional model and realize resource sharing. Nationwide, " methodological transfer" is advocated, and schools across the country are encouraged to learn from the " PBL + inheritor" model. At the same time, it is called for the inclusion of intangible cultural

heritage inheritance results into the school evaluation system and the provision of special funding support. 2) Internationally, the gray sculpture course can be modularized and incorporated into Confucius Institutes and Sino-foreign cultural exchange programs as a distinctive business card to showcase China's educational philosophy and cultural confidence. We also export China's experience in "intangible cultural heritage education" to international organizations such as UNESCO and actively participate in the formulation of international standards. Through systematic promotion from near to far and from inside to outside, the results can benefit more people.

References

Bruner, J. S. (1966). Toward a theory of instruction. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Cultural Heritage Administration of Korea & National Intangible Heritage Center. (2018). School linkage: Intangible cultural heritage education model development research.

Cohen, J. (1988). Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Fukuoka, S. (2020). Local history and craft education in Japanese elementary schools: Integrating intangible cultural heritage into the curriculum. International Journal of Intangible Heritage, 15, 86-99.

Historic England. (2020). Heritage Schools Programme: Annual report 2019-2020. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/media/600ea6d4e90e07143f5d9685/1920_HE_Annual_Report_and_Accounts__large_print.pdf.

Lave, J., & Wenger, E. (1991). Situated learning: Legitimate peripheral participation. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology [MEXT]. (2017). Elementary School Course of Study. Retrieved from https://www.pref.shimane.lg.jp/education/kyoiku/tokubetsu/kankobutu/index.data/1sousoku.pdf.

Murakami, K. (2018). Crafting community: The role of traditional arts in Japanese education and society. Kyoto, Japan: Kyoto University Press.

Park, J.-H. (2019). The meaning and tasks of intangible cultural heritage education in elementary and secondary schools for the transmission of intangible cultural heritage: Focused on the cases of designated intangible cultural heritage. Korean Journal of Cultural Heritage Studies, 52(3), 180-201.

State Council of the People's Republic of China. (2017). Opinions on implementing the project of inheriting and developing China's excellent traditional culture. Retrieved from http://www.gov.cn/zhengce/2017-01/25/content_5163472.htm.

Thomas, J. W. (2000). A review of research on project-based learning. San Rafael, CA: Autodesk Foundation.

UNESCO. (2003). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Retrieved from https://ich.unesco.org/doc/src/15164-EN.pdf.

Wang, S. S. (2022). The current situation, problems and optimization paths of the "Intangible Cultural Heritage into Campus" activity. Art Education, (11), 60-63.

Wang, X. M. (2020). Practical paths and reflections on integrating intangible cultural heritage into primary and secondary education. Chinese Journal of Education, (5), 45-50.

Yin, S. C. (2015). New edition of art education. Beijing, China: Higher Education Press.

BRUSH AND INK FOLLOWING THE TIMES: REACTIVATING CLASSICAL METHODOLOGIES IN CONTEMPORARY SHANSHUI*

Wang JingQiao

Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok, Thailand

Corresponding Author's Email: 13998866689@139.com

Received 20 August 2025; Revised 10 September 2025; Accepted 13 September 2025

Abstract

This study reframes "brush and ink following the times" from material nostalgia to procedural literacy, proposing a portable grammar for contemporary shanshui (Chinese landscape painting). Drawing on classical treatises and Song–Yuan exemplars, it distills a 14-unit taxonomy-including distance architecture, value-first atmosphere, reserve and "white lines," calligraphic bone-line, structural rhythm, and viewing paths. Each unit is paired with studio cues and contemporary translation slots.

Reactivation is operationalized through the ITC mechanism (Inheritance–Translation–Coexistence): inherit structural grammar, translate techniques via media-appropriate means, and test coexistence for landscape legibility and relevance today. A case study of Yang Yongliang's Artificial Wonderland anchors the analysis. Findings show that urban micro-modules and photographic compositing can reconstruct composite distances. Grayscale control and haze re-enact ink hierarchy, while optical gaps reassign reserve. These strategies achieve recognizable shanshui without imitating historical surfaces.

Citation:

* Wang JingQiao. (2025). Brush And Ink Following The Times: Reactivating Classical Methodologies In Contemporary Shanshui. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 885-901.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

The study also proposes six guiding principles and twelve operations to make reactivation teachable. A THA instrument (Timeliness, Heritage, Aesthetic coherence; 1–5) is introduced for diagnostic review. Discussion situates the work within scholarship on the “three distances” as compositional routes, reframing modern change as functional reassignment rather than rupture. Pedagogical and curatorial implications emphasize grammar-first instruction and structural legibility in exhibition design. Overall, contemporary credibility depends less on traditional tools than on safeguarding distance logic, value scaffolds, active reserve, and choreographed gaze- procedures that speak to urbanization, technology, and ecological anxiety with a recognizably Chinese inflection.

Keywords: shanshui (Chinese landscape painting), brush-and-ink (bimo), Inheritance–Translation–Coexistence (ITC), distance composition, yijing (aesthetic ambience)

Introduction

Chinese landscape painting (shanshui) draws its enduring vitality from the coupling of brush-and-ink (bimo) and yijing (aesthetic ambience). Classical treatises codified not only procedures- line, texture strokes, ink modulation- but also spatial grammars that choreograph how viewers move through pictorial worlds (Figure 1). Guo Xi’s “three distances” (gaoyuan, shenyuan, pingyuan) articulate a multi-perspectival logic that designs altitude, recession, and breadth, and they crystallize the long-standing Northern Song preference for the sublime “high-distance” view as a cultural–spatial ideal (Jia, 2015). Read this way, the “three distances” function less as a stylistic label than as an operative framework for composing space, rhythm, and mood.

Figure 1 Travelers Among Mountains and Streams, Song dynasty (Source: https://theme.npm.edu.tw/exh104/FanKuan/en/legacy.html)

In the twenty-first century, shanshui faces a double bind. Formulaic quotation of “tradition” risks reducing methods to surface recipes; a breakaway pursuit of novelty can sever the literacies that let audiences read a work as shanshui at all. Scholarship documents a century of transformation-new schools, materials, and image economies-yet much of this mapping is articulated at the level of style labels and movements rather than operational grammar (Zhai, 2008). At the same time, contemporary practices increasingly migrate across media-photography, installation, algorithmic drawing and even into spatial and environmental design, where distance logics structure circulation and reserve calibrates sightlines. The field lacks a common, studio-ready vocabulary that can

both honor historical intelligibility and guide cross-media translation. As a result, pedagogy gravitates toward either antiquarian mimicry or medium-driven experimentation, while curation often defaults to “Oriental ambience” as a proxy for heritage.

This study argues for a grammar-first approach that relocates tradition from materials to procedures. It proposes an Inheritance–Translation–Coexistence (ITC) mechanism: inherit structural grammar (distance architecture, value scaffolds, reserve, calligraphic cadence), translate it through media-appropriate means, and test coexistence by asking whether the result remains legible as landscape while speaking in a present voice. Building on classical sources and Song–Yuan exemplars, the research distills a 14-unit taxonomy paired with studio cues and contemporary “translation slots,” then validates the mechanism through a single, close case from current practice. The contribution is twofold. Conceptually, it reframes modern change as functional reassignment rather than rupture, aligning with accounts of aesthetic development that emphasize continuity beneath surface shifts (Xing, Razak, & Noh, 2023) and conversing critically with periodizations that privilege stylistic breaks. Practically, it delivers teachable principles and operations plus a diagnostic THA instrument (Timeliness–Heritage–Aesthetic coherence) to support curricula, studio critique, and curatorial selection. By safeguarding distance logic, value-led atmosphere, active reserve, and a choreographed gaze, shanshui can address urbanization, technology, and ecological anxiety with a recognizably Chinese inflection—without imitating historical surfaces.

Objectives

1. Identify reactivatable elements of classical shanshui methodology.

2. Explore pathways for translating these elements into contemporary contexts.

3. Develop a replicable system including the Six Principles, Twelve Operations, and THA instrument for evaluation.

Literature Review

1. Historical–Cultural Foundations

Liu Bingxian (2007) sketches a macroscopic cultural history of shanshui, arguing that the genre is structurally "culture as ground, brush-and-ink as surface." Confucian, Daoist, and Buddhist thought codify ethical order, cosmology, and transcendence respectively, which sediment into choices of tool–material–format and narrative paradigms. This triad—concept, material, schema—functions as an origin map for reactivation: innovations that sever the cultural semantic field risk becoming merely stylistic.

Cao Shu and Kong Li (2014) frame shanshui within an interdisciplinary discourse, showing how "unity of Heaven and humanity" and "following the Dao of nature" translate into operational devices—three distances, strategic reserve, and ink modulation—while the "poetry–painting isomorphism" legitimizes the primacy of conception over procedure.

Liu Li (2021) codifies four features for pedagogy—line as structure, ink as spirit, reserve as breath, and the three distances as field—recasting "five tones of ink" and "color that does not hinder ink" as procedural standards rather than slogans, thus enabling quantifiable rubrics for creation and critique.

2. Evolution and Modern Transformations

Zhai Zhili (2008) argues that the genre's evolution is an incremental enrichment of grammar: compositions migrate from single trajectories to composite "three distances," texture-stroke lineages diversify with region and material, and literati aesthetics fuse yijing, personality, and brush-and-ink into a unified evaluative community—historical grounding for our forthcoming taxonomy.

Xue Yongnian (2007) periodizes the last century's turning points—from the Shanghai School to New Literati painting and modern-ink material experiments—concluding that beneath stylistic shifts lie methodological renegotiations of how tradition speaks to the present. Contemporary validity arises not from abandonment but from proactive restatement and recoding.

Jie, Zakaria, and Aziz (2024) apply shanshui principles to contemporary living environments: reserve calibrates sightlines, the three distances structure pedestrian flows, and brush-ink textures inform material palettes. Their framework models our pathways of format/media translation and viewer-path evaluation.

Methodology

1. Research Design.

This study employs a qualitatively driven, multi-layered design to explore how classical shanshui grammar can be reactivated in contemporary contexts. The design integrates three stages: (1) text–image analysis of canonical treatises and Song–Yuan exemplars, (2) case-based examination of contemporary works, and (3) comparative evaluation through the ITC mechanism and THA instrument.

2. Sampling and Data Sources

Two layers of sources are defined. The tradition layer comprises ten canonical texts, including the Six Laws, Bifaji, and Linquan Gaozhi, alongside benchmark works from Northern and Southern Song painters such as Fan Kuan and Guo Xi, and Yuan literati exemplars. These texts and works were chosen based on three criteria: frequency of citation in art-historical scholarship, representativeness of distance and ink-value systems, and accessibility of reliable reproductions.

The contemporary layer includes artists whose projects explicitly engage with shanshui grammar through cross-media experimentation. Selection criteria

were (a) observable deployment of distance logic, reserve, or ink-value hierarchies; (b) active translation into non-traditional media such as photography, installation, or algorithmic drawing; and (c) recognition in exhibitions or academic literature. Yang Yongliang's Artificial Wonderland was analyzed in depth as an exemplar of digital translation

3. Coding and Analytic Procedure

Analysis proceeds with two-layer coding. On the form layer, the research code for composite deployment of the three distances, scattered-view path design, the cascade from line to texture to "white lines," proportion of reserve, regulation of the five ink tones and the "color not hindering ink" principle, material/texture handling, and format translation. On the meaning layer, it will assess yijing coherence (rhythm, density–void balance, atmospheric continuity), thematic timeliness, and the legibility of heritage grammar. Evaluation uses the THA scale (1–5), which rates Timeliness (purposeful contemporaneity), Heritage (readable traditional syntax), and Aesthetic coherence (coupling of form and content). The workflow comprises source consolidation, a pilot codebook, dual independent coding with inter-rater agreement targeting Cohen's $\kappa \geq 0.70$, adjudication, and the production of one-page "causal cards" for each case, followed by a cross-case comparative matrix.

4. Conceptual Framework

The ITC framework operationalizes reactivation as a pipeline in which classical resources are identified, translated through four actionable pathways, and brought to coexist with contemporary expression without severing heritage continuity. Outcomes are judged by the THA instrument to ensure that innovation remains purposeful, tradition remains legible, and the overall aesthetic stays coherent. The framework can be summarized as follows (Figure 2):

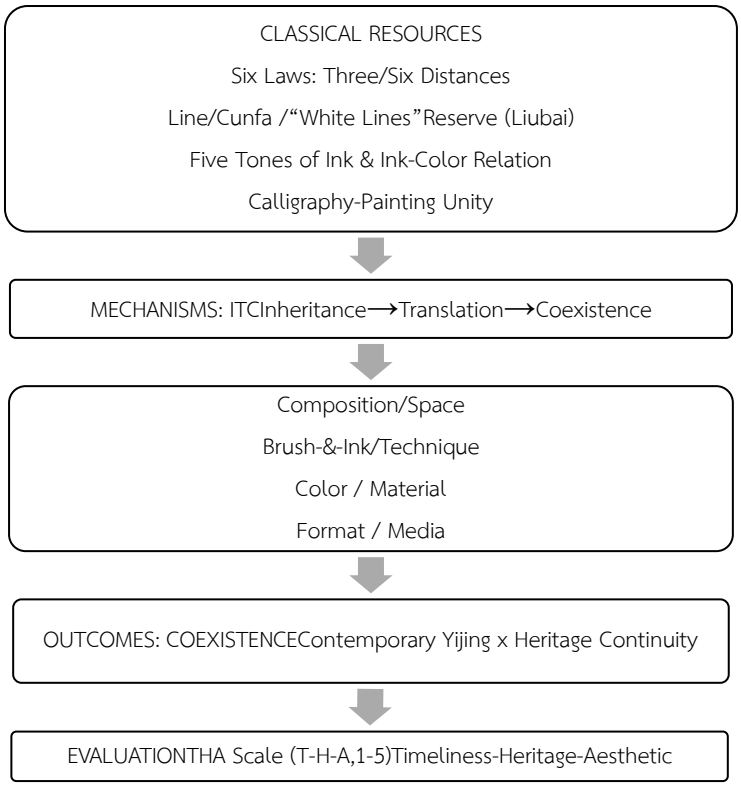

Figure 2 Conceptual Framework (Source: Constructed by the researcher)

Results

1. A Reactivatable Taxonomy of Method

1.1 Rationale and scope

Synthesizing classical treatises and Song–Yuan exemplars, this research distill a 14-unit grammar that reliably generates legible shanshui across media. These units—line as bone, families of cunfa (texture strokes), dotting systems, reserve and “white lines,” five tones of ink, “color not hindering ink,” the three/six distances, scattered-view composition, calligraphy–painting unity, idea leading method, “make the near with the far,” structural rhythm, and viewing-path design—function as operational levers rather than decorative motifs. Framed this way, “brush and ink following the times” becomes a set of portable

procedures: ways to route space, scaffold value, pace breath, and let inscription co-author meaning.

1.2 Operability—definitions, cues, translation slots

Table 1 codifies each unit with (a) a classical definition, (b) a studio cue for application, and (c) a contemporary translation slot—i.e., where the unit can be redeployed today without losing heritage legibility.

Table 1 Reactivatable Shanshui Method Taxonomy

Component	Classical definition	Operational cue	Contemporary translation slot
Line as bone	Calligraphic contour and internal force	Stroke order; press–lift; tempo	Plotter/robotic vectors; CNC incisions retaining cadence
Texture strokes (cunfa)	Hemp-fiber, axe-cut, cow-hair for geology	Cascade line ⟶ texture; dry/wet contrasts	Algorithmic patterns; laser etch; shader graphs
Dotting	Raindrop/lichen for rhythm & ecological time	Density synced to depth/humidity	Particulate sprays; stochastic point fields; audio–visual grains
Reserve / “white lines”	Voids and hairline edges carry light/air	Design negative fields as active	Backlit diffusers; masked projection; glass/acrylic voids
Five tones of ink	Dry-light ⟶ rich-dark as atmospheric spine	Timed value stack; “weather” tests	Grayscale-first workflows; pigment–binder ratios; LUTs
Color not hindering ink	Chroma subordinate to value scaffold	Ink first, then limited saturation	Mineral grains; calibrated HSV overlays
Three/Six distances	High–deep–level (+ vast/maze/remote)	Braid altitude, recession, breadth	Multicam parallax; layered scrims; split-level scenography

Scattered-view	Multi-perspectival route over time	Stagger focal anchors; S-curve path	Panoramas; scroll-driven UIs; walk-through installs
Calligraphy–painting unity	Stroke grammar from script; co-inscription	Import script rhythm; weight inscriptions	Motion-captured writing; typographic light traces
Idea leading method	Yi governs fa (technique)	Declare theme; reject unserving effects	Curatorial brief driving technique; prompt discipline
Make the near with the far	Distant massing scales the near	Block horizon first; set silhouettes	Drone ⟶ ground edits; skyline ⟶ street translations
Structural rhythm	Dense/void, heavy/light, dry/wet pacing	Bar-by-bar rhythm across the scroll	Timeline rhythms; spatial pacing in exhibits
Viewing path	Ordered traversal (gate ⟶ axis ⟶ recess)	Foreground gate; diagonals/bridges	Way-finding nodes; XR navigation cues
Poetry–painting isomorphism	Image and poem co-produce meaning	Match stroke cadence to meter	On-screen verse triggers; audio–image coupling

Note. Cunfa = texture-stroke families; LUTs = lookup tables; HSV = hue–saturation–value; XR = extended reality.

2. Validating ITC: Inheritance – Translation – Coexistence

2.1 Composition/space: classical mountain, urban sublime

Yang Yongliang's Artificial Wonderland restages the Song landscape triad of distance within a contemporary city image. A dominant vertical mass establishes height; a serpentine middle ground articulates depth; lateral breadth opens into veiled margins that read as level expanse. The eye is routed rather than fixed, moving through far, mid, and near without a single vanishing point. Here, inheritance lies in the distance scaffold and dispersed viewpoint; translation

is achieved by substituting architectural micro-units—towers, cranes, highways—for rock and pine; coexistence emerges in a sustained double reading where metropolis and landscape remain simultaneously legible instead of collapsing into collage (Figure 3).

Figure 3 Yang Yongliang, Artificial Wonderland (Source: https://shop.artron.net/w_work_detial.php?ArtWorkId=6270)

2.2 Technique/material: matter as method

The series reassigns the functions of brush and paper to lens and compositor while keeping the hierarchy of values in command. Grayscale control precedes chroma, with haze and atmospheric falloff staged as value operations. Repeated yet varied urban modules take on the role of texture strokes, while particulate lights and signage supply a modern counterpart to dotting. Reserves and hairline separations allow light to perform what withheld ink once did. Inheritance resides in ink-first discipline, stroke-like modularity, and active voids; translation appears as a photographic and digital pipeline that preserves breath and route; coexistence is secured when the surface reads as city from close range but resolves into mountain weather at a distance.

2.3 Format/media: from ink on paper to light through matter

Across large panoramic prints and time-based works, Artificial Wonderland preserves scroll logic as journey rather than tableau. Gates in the near field,

diagonal spans, and recesses cued by aerial diffusion engineer the viewer's path; micro-detail invites slow reading, then releases the gaze to distant silhouettes. Format and medium evolve, yet the governing grammar—distance architecture, value-first atmosphere, and the choreography of void and mass—remains intact, allowing inheritance, translation, and coexistence to operate within a single, contemporary platform.

3. From Principles to Instrument: Making Reactivation Teachable and Reviewable

3.1 Six principles

The practice condenses into six mutually supporting principles: idea commands method—theme precedes and governs technique; calligraphy governs image—stroke discipline inhabits contour and texture; make the near with the far—fix far silhouettes and value bands before local detail; ink before color—build the value scaffold first and admit chroma sparingly; know white, keep black—reserve and white-line carry light and breath; variation within measure—innovation remains tethered to structure rather than effect.

3.2 Twelve operations

Compose the three distances in composite and convert scroll unfolding into a route the eye or body can traverse. Stage white-line highlights to let light articulate edges. Couple cunfa with dotting—secure macro planes before seeding micro-time. Alternate dry and wet passages to pump atmosphere, and keep mineral-plus-ink layering faithful to value. Use bone-line segmentation to lay ridges, banks, and eaves as structural spines before "skin." Design scattered-view paths that begin with a gate, then steer diagonals through bridges and recesses. Translate scroll to installation by replacing paper joints with spatial nodes so walking time equals unfolding time. Anchor themes—urban, technological, ecological—to present contexts. Align image and text so inscriptional cadence corroborates stroke rhythm. Test viewer paths and adjust density and contrast until the pulse runs clean.

3.3 THA evaluation: making reactivation reviewable

A three-dimensional THA scale is introduced to balance Timeliness, Heritage, and Aesthetic coherence, each rated from 1 (weak) to 5 (exemplary). The instrument is diagnostic rather than bureaucratic. When Timeliness outpaces Heritage, reintroduce a governing unit such as distance scaffold or reserve logic. When Heritage is strong but Timeliness weak, reassess the fit between theme and medium. When Aesthetic coherence falters, repair rhythm and route—dense versus void, dry versus wet, near versus far—until the work breathes as one.

Table 2 THA Evaluation Scale (1–5) and Checkpoints

Dimension	**1 (weak)**	**3 (adequate)**	**5 (exemplary)**	**Observable checkpoints**
T – Timeliness	Surface-level trend; novelty-for-novelty	Theme/media plausibly contemporary	Concept, media, and social/tech locus mutually reinforce	Clear present-day locus; media appropriateness; purpose beyond effect
H – Heritage	"Oriental ambience," grammar illegible	Recognizable units present (distances, reserve, ink hierarchy)	Units not only present but govern structure	Readable three/six distances; ink-before-color; calligraphic line presence; reserve/light designed
A – Aesthetic	Fragmented, effect-driven	Basic coherence; uneven transitions	Seamless rhythm of dense/void, dry/wet, near/far; moving *yijing*	Rhythm score (e.g., 3-2-3 bars); breath continuity; focal hierarchy; route clarity

Discussion

1. Structural persistence and a present voice

The analysis indicates that what endures in shanshui is less the historical toolbox than a set of transferable logics: the architecture of distances, value-led atmosphere, reserve as light, calligraphic cadence in line and texture, and an engineered viewing path. When these units govern decision-making, contemporary workflows—photography and compositing as in Artificial Wonderland, installation, or algorithmic drawing—can host recognizably shanshui experiences without mimicking antique surfaces. This relocates "authenticity" from tool nostalgia to structural clarity and supports the article's central claim: reactivation succeeds when yi leads fa, value leads color, white leads light, and path leads picture. The single-case validation shows that a Song-style triad of distance can be rebuilt from urban micro-units; that ink hierarchy can be reenacted through grayscale control and atmospheric falloff; and that reserve can be reassigned to optical gaps and hairline separations—thus achieving inheritance, translation, and coexistence within one contemporary platform. These observations also function as the conclusion: a living grammar, not specific implements, is what allows brush and ink to "follow the times."

2. Convergences and tensions with existing scholarship

This grammar-first account converges with studies that root shanshui space in culturally sedimented "high/deep/level" orientations. Treating gaoyuan, shenyuan, and pingyuan as compositional routes rather than mere labels aligns with arguments that "high" is an aesthetic stance structuring how the eye travels and how the image breathes (Jia, 2015). Tensions appear with narratives that frame the last century primarily as stylistic rupture—new schools, media, palettes—where change is plotted at the level of look and label. The present argument suggests fewer hard breaks and more functional reassignment: historical roles such as cunfa, dotting, and reserve migrate to new carriers

(modules, pixels, light) while the underlying spatial and atmospheric logic persists. This does not negate “a century of changes,” but reframes it: surface vocabularies indeed shift, yet deep procedure often remains continuous even when it is not named as such.

3. Practical implications and limits

For pedagogy, a grammar-first scaffold moves practice beyond style mimicry. Teaching distance composition, value scaffolding, reserve design, and stroke cadence before medium-specific effects equips students to translate method across paper, lens, and screen. For curation and commissioning, a concise THA rubric—Timeliness, Heritage, Aesthetic coherence—helps articulate why a work feels both contemporary and classically legible, and where it fails when spectacle overwhelms breath or when “Oriental ambience” replaces structural heritage. Limitations remain: the framework privileges practices that value route, rhythm, and atmosphere over blunt graphic impact or concept-first provocation; blue-and-green monumental decorativeness and micro-scale literati modes may require tailored checkpoints; and any THA scoring depends on trained judgment, making inter-rater calibration essential. Even so, the overall conclusion holds: continuity lives in procedures that can be named, taught, translated, and reviewed, allowing shanshui to speak credibly about cities, technology, and ecological anxiety without forfeiting its cultural cadence.

Recommendations

1. General recommendations

Adopt grammar-first curricula: Prioritize distance architecture, value scaffolding, reserve design, and calligraphic stroke cadence before medium-specific effects; use the six principles and twelve operations as critique criteria.

Curate for structural legibility: Hang and light works to reveal route, breath, and reserve; foreground how far-field silhouettes govern near-field

incident and how value structures anchor chroma; apply THA as a diagnostic, not a gatekeeping score.

B. Further research recommendations

Extend the test-bed across media: Trial the ITC mechanism and THA rubric on XR scrolls, robotic-plotter murals, light-and-mist environments, and data-driven "landscapes," documenting where grammar holds and where amendments are needed.

Empirical validation of yijing: Pair expert THA ratings with eye-tracking and dwell-time studies to correlate route clarity, dense–void rhythm, and reserve usage with audience reports of yijing; develop inter-rater calibration protocols to raise reliability across institutions.

References

Cao, S., & Kong, L. (2014, November). Cultural background and philosophical connotation of Chinese landscape painting. In 2014 International Conference on Education Technology and Social Science (pp. 102–106). Atlantis Press.

Jia, T. (2015). Cultural origins of the "lofty perspective" aesthetic in Chinese landscape painting. Hundred Schools in Arts, 31(4), 179–184.

Jie, M., Zakaria, S. A. B., & Aziz, M. F. B. A. (2024). Integrating traditional Chinese landscape painting techniques and cultural principles into modern living environment. Rita Revista Indexada de Textos Academicos.

Liu, B. (2007). Cultural background and developmental trajectory of Chinese landscape painting. Fine Arts Grand View, (9), 14–15.

Liu, L. (2021, December). The basic features of traditional Chinese landscape painting. In The 5th International Conference on Art Studies: Research, Experience, Education (ICASSEE 2021) (Vol. 1, pp. 17–27). Amsterdam University Press.

Xing, L., Razak, H. A., & Noh, L. M. B. M. (2023). The aesthetic development of traditional Chinese landscape painting in contemporary landscape painting. Art and Performance Letters, 4(7), 53–63.

Xue, Y. (2007). The transformation of landscape painting over the past century. Art Studies: Journal of Harbin Normal University, (1), 4–10.

Zhai, Z. (2008). Evolution and characteristics of Chinese landscape painting across historical periods. Art Observation, (5), 115.

AN ANALYSIS OF THE NARRATIVE STRUCTURE AND FILM STYLE OF SOUTH KOREAN CULT FILMS*

Rui Yang and Chalongrat Chermanchonlamark

Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Thailand

Corresponding Author's Email: 13998866689@139.com

Received 22 August 2025; Revised 10 September 2025; Accepted 12 September 2025

Abstract

This study focuses on how narrative structure and film style contribute to the cult status of contemporary South Korean cinema. Four films—Oldboy (2003), Memories of Murder (2003), Lady Vengeance (2005), and Mother (2009)—are analyzed through qualitative textual analysis grounded in narrative theory and film stylistics. The analysis covers both narrative elements (plot, character, viewpoint, theme) and stylistic features (mise-en-scène, camerawork, lighting, sound, editing, color).

Findings show frequent use of non-linear plotting, unreliable or imited narration, and ethically uncertain endings. These narrative strategies converge with symbolic imagery and emotionally intense performances to stage trauma, revenge, guilt, and identity crisis. Stylistically, spatial constriction, controlled camera movement, low-key lighting, minimal sound design, and an alternation between long takes and sharp montage intensify emotional realism and moral uncertainty. Color functions as a visual signal of meaning —muted palettes punctuated by saturated highlights—embedding meaning within the visual field. Taken together, these features constitute a hybrid cinematic language that

Citation:

* Rui Yang and Chalongrat Chermanchonlamark. (2025). An Analysis Of The Narrative Structure And Film Style Of South Korean Cult Films. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 902-920.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

marries global genre conventions with South Korean cultural themes such as haan and social critique.

The study identifiesa recurrent arc (setup–incitement–escalation–confrontation–open resolution) while showing how deviations from classical continuity foster cult appeal. It argues that South Korean cult films serve as vehicles of cultural memory and public sentiment rather than mere shock aesthetics, expanding prevailing accounts of cult cinema beyond camp or excess. The conclusions inform pedagogy, criticism, and comparative work on Asian and global cult cinemas.

Keywords: South Korean cult Films, Narrative structure, Film style, Emotional resonance.

Introduction

The concept of cult cinema has long fascinated scholars and cinephiles alike for its defiance of mainstream conventions and its passionate fan base. Cult films are often recognized for their unconventional narratives, subversive aesthetics, and the cultural phenomena they create. These films tend to emerge outside dominant cinematic institutions and are characterized by their distinctive visual styles, provocative themes, and loyal followings. As Boerner (2017) notes, cult films often feature exaggerated characters, garish set designs, and stories that deviate from traditional storytelling, a characterization largely associated with Western cult traditions. Rather than a settled category, “cult” remains a contested designation shaped by tensions among textual transgression, audience reception, and circulation; this article focuses on how narrative structure and film style generate cult appeal in the South Korean context.

Throughout the 20th century, the definition and scope of cult cinema evolved significantly. As scholars observe, cult films often reflect “the most

obscure, perverse, controversial, and bizarre films ever made," offering a space for cultural resistance and artistic rebellion.

In the context of Asian cinema, South Korea has emerged as a powerful force in the global film industry, particularly since the 1990s. The democratization of South Korea, combined with rapid economic modernization and technological advancement, fostered an environment conducive to artistic experimentation. This period gave rise to the Korean New Wave, led by directors such as Park Chan-wook and Bong Joon-ho, who gained international recognition for their genre-bending narratives and striking visual styles (Park, 2002; Jang & Paik, 2012). These filmmakers not only transformed the aesthetic language of South Korean cinema but also challenged societal taboos through emotionally charged and politically resonant stories.

Both Park Chan-wook and Bong Joon-ho are central figures in the global recognition of South Korean cult cinema. Park's Oldboy (2003) and Lady Vengeance (2004) are known for their stylized violence, moral ambiguity, and psychological intensity. Bong's Memories of Murder (2003) and Mother (2009), meanwhile, offer deeply introspective meditations on justice, memory, and maternal sacrifice. While much scholarship addresses industrial diplomacy and globalization (e.g., Jang & Paik, 2012; Lee, 2022), fewer studies integrate narrative structure with film style to explain cult appeal; this article addresses that gap.

The narrative and stylistic qualities of South Korean cult films are essential to understanding their cultural and artistic impact. Their use of non-linear storytelling, unreliable narration, and symbolic mise-en-scène reflects broader themes of national identity, social alienation, and unresolved historical trauma. For example, beyond our selected corpus, The Host has been interpreted as an allegory of South Korea's post-war anxieties and collective memory (Lukasiak, 2013).

The study of South Korean cult films is not only relevant to film scholars but also for cultural theorists and sociologists. By analyzing their narrative

strategies and aesthetic decisions, scholars can better understand how cultural products shape and reflect collective values, fears, and aspirations. Moreover, the cult status of these films illustrates how marginalized or controversial works can influence mainstream discourse over time.

South Korean cult cinema cannot be viewed in isolation from the broader socio-political and economic transformations of the country. From the trauma of Japanese colonization and the Korean War to the rise of neoliberalism and digital globalization, each historical phase has imprinted itself on the nation's cultural imagination.

Objectives

1. Analyze the Narrative Structure as a driver of cult appeal and cultural memory.

2. Analyze the Style of South Korean Cult Films in relation to moral ambiguity, trauma, and social critique.

Literature Review

South Korean cult films occupy a distinct position in global cinema, characterized by their engagement with cultural identity, narrative complexity, and stylistic innovation. Defined as cinematic "orphans" later embraced by niche audiences (Bentley-Baker, 2010), these films emerged in alignment with key historical shifts, including democratization, censorship reform in the 1990s, and the rise of Hallyu (Lee, 2022), positioning them as both national expressions and global cultural exports. Cult films such as Oldboy and Mother exemplify a cinema of hybridity, fusing melodrama, horror, and socio-political critique (Jin, 2016). In contrast to many Western cult traditions centered on camp and excess, South Korean cases tend to foreground psychological realism, moral ambiguity, and the culturally specific register of *haan*, reframing cult appeal beyond spectacle.

Narrative theory provides a vital framework for analyzing these works. From classical models like Aristotle's Poetics and Freytag's Pyramid to contemporary expansions such as Cutting's five-part structure (Cutting, 2016), these films reveal a preference for morally ambiguous, psychologically charged story arcs. Unlike traditional Western three-act narratives, South Korean cult films frequently adopt non-linear, fragmented structures that reflect existential and social crises.

Stylistically, South Korean cult cinema relies heavily on mise-en-scène, lighting, sound, editing, and color to articulate psychological states and socio-political critique. Scenario design often mirrors characters' inner turmoil, while camera work and lighting enhance emotional realism and suspense (Pramaggiore & Wallis, 2008). Color functions as both an aesthetic and a narrativedevice, used strategically to signal mood, identity, and thematic shifts (Yao et al., 2022).

The symbolic density of these films deepens their cultural resonance. Recurring motifs—such as the piggy bank in Squid Game or ghostly figures in horror narratives—function as vehicles for critiquing social inequality, historical trauma, and psychological repression (Gardener, 2020).

Scholarship on South Korean cult films increasingly highlights their negotiation of postcolonial identity, neoliberal critique, and globalization (Wagner, 2016). Taken together, (Wagner, 2016) and (Lee ,2022) help explain how circulation pathways and market positioning enable South Korean texts to acquire cult status.Their appeal lies not only in stylistic distinctiveness but also in their thematic richness and moral ambiguity.

Methodology

1. Qualitative Research: This study adopts a qualitative research approach to explore the narrative structures and film styles of selected South Korean cult films. Qualitative research is a method that emphasizes in-depth interpretation,

contextual understanding, and the analysis of meaning within cultural texts. In this study, textual analysis is employed to thoroughly investigate how cinematic form—both narrative and stylistic—constructs the cult status of four South Korean films. Structural analysis of Oldboy (2003), Lady Vengeance (2005), Memories of Murder (2003), and Mother (2009) aims to uncover the aesthetic and thematic elements that define South Korean cult films between 2003 and 2009. This study is limited to textual analysis of four films; audience reception and industrial context are not empirically examined and are noted for future research.

2. Literature Review: The literature review method systematically examines existing academic work related to cult films, narrative theory, and Korean cinema. This method helps contextualize the selected films within broader scholarly debates and theoretical frameworks. In this research, the literature review informs both the narrative and stylistic dimensions of analysis. These reviews establish a critical foundation for the dual focus of the study: how narrative techniques and filmic style reflect socio-cultural trauma, psychological depth, and alternative storytelling within South Korean cult films.

3. Conceptual Framework

As Figure 1.

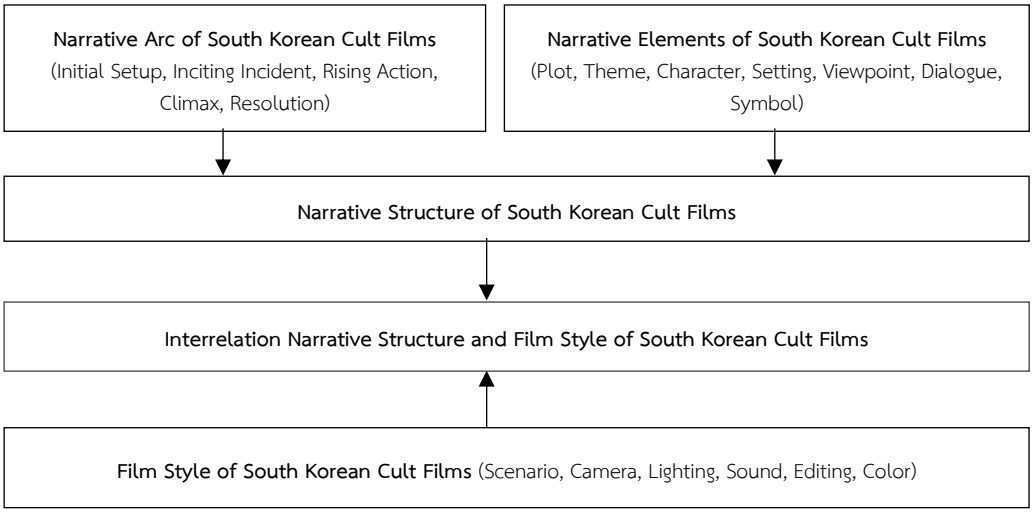

Figure 1 Conceptual Framework (Source: Constructed by the researcher)

4. Research Scope

This paper focused on the practical application of narrative and stylistic analysis, selecting four South Korean cult films from Park Chan-wook or Bong Joon-ho—Oldboy (2003), Memories of Murder (2003), Lady Vengeance (2004), and Mother (2009)—from the period of 2003 to 2009. These works, widely recognized for their unconventional storytelling, visual extremity, and subversive themes, exemplified the hallmarks of cult cinema in a South Korean context. The study investigated how these films reflected national trauma, identity struggles, and cultural resistance through subtle narrative cues and emotionally charged aesthetics. The films are as follows as Table 1.

Table 1 List of Selected South Korean Cult Films (2003-2009).

Film Name	Release Year	Director	Film Poster
Old boy	2003	Park Chan-wook	
Memories of Murder	2003	Bong Joon ho	
Lady Vengeance	2005	Park Chan-wook	
Mother	2009	Bong Joon ho	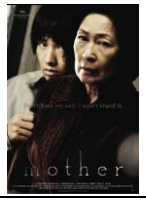

Results

1. Narrative Structure of South Korean Cult Films

South Korean cult films are defined by narrative structures that are deliberately complex, emotionally intense, and thematically layered. The selected films—Oldboy, Memories of Murder, Lady Vengeance, and Mother—demonstrated a consistent pattern of constructing narratives that deviate from classical linear progression. Instead, these films embraced fragmentation, moral ambiguity, and psychological depth. The plots evolved through escalating crises that reflected personal traumas and societal dysfunctions, culminating in ambiguous resolutions that defied conventional closure. The films portrayed protagonists with conflicted moral identities, whose internal struggles echoed broader social tensions such as justice, guilt, retribution, and memory. By employing shifting viewpoints, symbolic elements, and psychologically driven character development, these narratives created a multi-dimensional storytelling environment. This approach positioned South Korean cult films as a cinematic form that not only entertains but also critiques and reflects on the complexities of human existence. To minimize plot summary, the analysis evaluated narrative and stylistic choices in terms of their functions and implications rather than recounting events.

1.1 Narrative Arc

The narrative arc in these films followed an extended version of Freytag's Pyramid, incorporating Initial Setup, Inciting Incident, Rising Action, Climax, and Resolution. These stages served not only as structural milestones but also as devices to provoke ethical inquiry and emotional resonance.

1.1.1 The Initial Setting-Up

Each film established a deceptive normalcy that was quickly unsettled by disorienting or violent events. Oldboy began with a mundane arrest before shifting into confinement and vengeance, a transition that reoriented audience

alignment and framed revenge as an ethical paradox; Memories of Murder introduced an almost routine investigation in a rural setting, which unraveled into chaos, foregrounding institutional impotence. These opening sequences introduced the audience to both the external world and the inner psychological frameworks of the characters. The initial setups grounded the films in reality while hinting at the emotional volatility to come. Through mise-en-scène, subdued color tones, and understated performances, the directors foreshadowed the moral complexity that would later unfold.

1.1.2 Inciting Incident

Inciting incidents functioned as narrative catalysts, forcing the protagonists to confront moral dilemmas or existential crises. In Oldboy, Dae-su's unexpected release and the mysterious phone call prompted his descent into vengeance, sustaining restricted narration and moral uncertainty. In Mother, the wrongful accusation of her son propelled the protagonist into a desperate quest for truth, complicating audience judgment. These moments disrupted the protagonists' routines and aligned the viewers' emotional perspective with their trauma and confusion. Each incident was carefully embedded to introduce a psychological rupture that carried through the film.

1.1.3 Rising Action

The rising action intensified emotional tension and ethical complexity. Characters pursued justice or revenge, often crossing moral boundaries in the process. In Lady Vengeance, Geum-ja's preparation for retribution was interwoven with flashbacks of imprisonment and regret. In Memories of Murder, investigative failures and police brutality compounded the tension. These sequences utilized non-linear storytelling, dual timelines, and escalating interpersonal conflict to enhance the sense of inevitability and emotional breakdown.

1.1.4 Climax

Climaxes in these films were emotionally charged confrontations that blurred the line between justice and vengeance. In Oldboy, the revelation of

Dae-su's manipulated incest created a deeply unsettling moral paradox. In Lady Vengeance, the communal execution of the child killer posed ethical questions about revenge. These climactic moments were staged with heightened audiovisual techniques—such as intense close-ups, dissonant sound, and chiaroscuro lighting—to maximize emotional and philosophical impact.

1.1.5 Resolution

The resolutions often withheld narrative closure, favoring emotional ambiguity and moral unease. Mother's ending, with the protagonist dancing alone on a bus after committing murder, offered no comfort. Oldboy's hypnosis scene raised questions about memory and denial rather than redemption. These endings underscored the enduring effects of trauma and the impossibility of moral absolutes, reinforcing the films' cult status through their resistance to conventional resolution. Comparatively, Oldboy and Lady Vengeance mobilized revenge arcs to stage ethical paradox and communal judgment, whereas Memories of Murder and Mother juxtaposed institutional impotence with maternal agency, producing distinct forms of open-ended resolution.

1.2 Narrative Elements

South Korean cult films integrate intricate narrative elements to explore the multifaceted nature of justice, guilt, and identity. Character development is driven by moral dilemmas, while settings reflect internal and societal tensions. Symbolism, strategic dialogue, and layered perspectives are used to enrich the narrative and provoke introspection.

1.2.1 Plot

The plots in South Korean cult films revolved around emotionally charged personal journeys entangled with societal failures. Characters were driven by quests for truth, justice, or vengeance, and their paths were filled with psychological obstacles. Each plot emphasized nonlinear progression, internal conflict, and social critique, establishing narrative complexity and viewer

immersion. The intricate narrative structures challenged the audience to interpret causality and meaning beyond the superficial sequence of events.

1.2.2 Theme

Dominant themes included vengeance, guilt, trauma, moral ambiguity, and justice. These themes were not abstract but closely tied to South Korea's sociopolitical context—post-dictatorship trauma, modernization, and generational disconnection. Films like Memories of Murder reflected on institutional impotence, while Lady Vengeance explored motherhood and ethical retribution. These thematic undercurrents positioned the films as not only psychological thrillers but also cultural texts that interrogate national identity and social memory.

1.2.3 Character

Characters were constructed with moral complexity and psychological depth. Protagonists were often anti-heroes: a wronged father, a vengeful mother, an obsessive detective. Their motivations were driven by trauma, love, guilt, or obsession. Their transformations revealed the corrupting nature of revenge and the fragility of justice. Even minor characters served symbolic roles, representing institutions, social norms, or suppressed desires.

1.2.4 Setting

Settings functioned as extensions of psychological states and thematic concerns. Urban claustrophobia, rural decay, and sterile institutional spaces were common. In Oldboy, the prison room and urban landscape reflected confinement and alienation. In Mother, the small town accentuated the protagonist's isolation. These settings provided a visual metaphor for emotional states and reinforced the moral atmosphere of each film.

1.2.5 Viewpoint

Viewpoint manipulation allowed for emotional immersion and narrative misdirection. Directors employed restricted knowledge, unreliable narration, and shifting perspectives to destabilize the viewer's moral compass. For example, the

audience's alignment with Geum-ja's revenge in Lady Vengeance was complicated by flashbacks and conflicting moral testimonies. This fluidity of viewpoint created a dynamic interpretive space.

1.2.6 Dialogue

Dialogue in these films was sparse but loaded with implication. Exchanges were often understated, creating tension through silence or subtext. When characters did speak, their words revealed psychological fractures or moral doubt. The juxtaposition of minimalism and emotional intensity heightened the dramatic weight of pivotal scenes.

1.2.7 Symbol

Symbolism played a vital role in these films. Items such as the hammer in Oldboy, the red eye shadow in Lady Vengeance, and acupuncture needles in Mother were not mere props but visual extensions of trauma and control. These objects acquired meaning through repetition, context, and narrative significance, inviting allegorical interpretation and enhancing the cult value of the films.

2. Film Style of South Korean Cult Films

The stylistic composition of South Korean cult films enhances their emotional and thematic resonance. Scenario design, camera work, lighting, sound, editing, and color function cohesively to express character psychology, narrative tension, and sociopolitical commentary. Each stylistic element supports the films' overall tone and philosophical depth.

2.1 Scenario

Scenario design grounded the films in physical and emotional reality. Spatial choices—narrow corridors, confined rooms, desolate towns—visually articulated themes of entrapment, guilt, and repression. In Oldboy, the private prison and rooftop sequences marked thresholds between psychological states. In Mother, the town's oppressive intimacy mirrored the protagonist's internal turmoil. Scenario design thus served as both environment and narrative symbol.

2.2 Camera

Camera work emphasized emotional and psychological perspective. Tracking shots, handheld motion, and asymmetric framing were employed to produce disorientation or intimacy. In Oldboy, the hallway fight scene used a lateral tracking shot to symbolize relentless struggle. In Memories of Murder, wide-angle shots emphasized the characters' helplessness within a vast, indifferent world. Camera choices reinforced mood, theme, and character psychology.

2.3 Lighting

Lighting in these films conveyed emotional tone and symbolic contrast. Low-key lighting, harsh shadows, and limited natural light intensified themes of secrecy, duality, and moral ambiguity. The chiaroscuro effects in Lady Vengeance mirrored the duality of forgiveness and vengeance. In Mother, shifting light suggested emotional exposure and concealment. Lighting thus played a critical role in visual storytelling.

2.4 Sound

Sound design favored restraint and contrast. Silence was often more powerful than noise, used to highlight isolation or psychological breakdown. Music, when used, was emotionally evocative—melancholic piano, dissonant strings, or ambient drones. The juxtaposition of everyday sounds with surreal atmospheres deepened tension. Sound was used narratively, not decoratively, supporting character development and emotional pacing.

2.5 Editing

Editing style reflected internal chaos or narrative fragmentation. Non-linear cuts, abrupt transitions, and interwoven timelines disrupted traditional continuity. In Lady Vengeance, editing alternated between confession, revenge planning, and flashbacks, creating an experiential timeline. Pacing varied strategically, using long takes for tension and rapid montage for psychological disruption. Editing shaped viewer perception and emotional intensity.

2.6 Color

Color palettes reinforced symbolic meaning. Muted tones dominated, occasionally punctuated by saturated reds or blues to signal emotional or thematic peaks. In Oldboy, the dominant red symbolized passion and rage. In Lady Vengeance, white signified purity corrupted.

Together, these narrative and stylistic features revealed the distinctive grammar of South Korean cult films: emotionally resonant, morally complex, and formally innovative. Through structural ambiguity, symbolic density, and aesthetic control, these films redefined what cult cinema could represent in a globalized cultural landscape.

Color was integral to mise-en-scène, functioning both atmospherically and metaphorically. Across cases, color operated differently—Oldboy's saturated reds signaled exposure and rage; Lady Vengeance's black/white palette coded atonement and guilt; and the desaturated rural tones in Memories of Murder and Mother underscored futility and isolation.

Discussion

South Korean cult cinema has gained broad recognition in the field due to its distinctive approach and profound thematic resonance. Its influence was not only evident in global cinephile communities but also contributed significantly to scholarly discourses on trauma, identity, and visual ethics. This study reaffirmed the unique place of South Korean cult films in the broader cult film canon. showing how narrative structure and film style jointly generate cult appeal. Scholars such as Boerner (2017) have discussed Western cult traditions, while Park (2002) and Lukasiak (2013) emphasized the inseparability of South Korean cinema from its socio-political context.

In contrast to Western cult traditions that foreground camp and excess, South Korean cases centered psychological realism and moral ambiguity, shifting cult appeal from spectacle to ethical inquiry.

From a reception perspective, interpretive openness and symbolic density encouraged participatory decoding and long-tail fandom; under globalization, industry reconfiguration and nation-branding/cultural diplomacy enabled festival, boutique, and streaming circulation, facilitating the accrual of cult status (Wagner, 2016; Lee, 2022).

The distinguishing features of South Korean cult films could be observed in both their narrative complexity and stylistic restraint. By rejecting linear storytelling and embracing moral ambiguity, films like Memories of Murder and Mother offered a psychological depth rarely found in Western cult films, challenging Schneider's (2010) emphasis on grotesquery and obscurity. Through detailed narrative analysis, this study found that female-centered revenge narratives (Lady Vengeance) and trauma-infused procedural dramas (Memories of Murder) engaged with gender, justice, and historical silence. Moreover, the emotional core of these films emerged through ethically conflicted protagonists and fragmented timelines. Visually, directors employed chiaroscuro lighting, spatial constriction, and dissonant soundscapes to reinforce psychological states and thematic undercurrents, thereby linking style to ethical engagement rather than spectacle.

Rather than restating plot-level details, we synthesize two implications:

1. Narrative techniques within South Korean cult films departed from linear plot development and instead adopted emotionally saturated, ethically ambiguous structures that reflected collective trauma and socio-political disillusionment. These approaches expanded conventional understandings of cult storytelling.

2. Stylistically, the selected films employed restrained yet symbolically charged visual languages—including confined spaces, muted palettes, and

disorienting editing—to express psychological entrapment and cultural “haan.” These choices marked a significant divergence from the camp or irony typical of Western cult aesthetics.

In sum, South Korean cult films between 2003 and 2009 synthesized narrative innovation with stylistic restraint to reflect national trauma, moral complexity, and cultural identity. Rather than relying on shock or irony, these films redefined cult aesthetics through emotionally saturated storytelling, ethically ambiguous characters, and symbolic visual language—positioning them as both culturally situated and globally resonant cinematic works.

Consequently, in the South Korean context, “cult” is best understood as a mode of ethical engagement rather than a subcultural taste alone, which clarifies both the films’ distinctiveness and their transnational traction.

Recommendations

1. Educational and Practical Applications

Curriculum integration. Incorporate Oldboy, Lady Vengeance, Memories of Murder, and Mother into film and cultural studies curricula. Pair close scene analysis with discussions of narrative structure (setup, inciting incident, rising action, climax, resolution) and stylistic choices (mise-en-scène, lighting, sound, editing, color) to show how form produces meaning.

Assessment design: Use shot-by-shot breakdowns, storyboard reconstructions, and short analytical memos to connect non-linear storytelling and unreliable narration with ethical ambiguity and psychological depth.

Professional and critical practice: Curators, programmers, and critics can employ these films as case studies for rethinking genre boundaries and audience expectations, emphasizing spatial constriction, muted palettes, and restrained soundscapes as strategies for conveying trauma and moral conflict.

2. Directions for Future Research

Broader and comparative corpora: Extend the dataset beyond 2003–2009 to include additional decades, directors, and sub-genres (e.g., horror, melodrama, independent cinema), and conduct cross-regional comparisons to clarify distinctive narrative and stylistic conventions, including a Western comparison set (≈8 films, 2000–2010) and a larger South Korean sample (≈12–16 films) to test generalizability.

Contextual depth: Situate textual analysis within socio-political histories (e.g., democratization and economic change) to trace how cultural memory shapes narrative ambiguity and visual restraint, triangulating with archival policy documents and news timelines coded at the film-year level.

Audience and reception: Combine close reading with surveys or interviews to examine how domestic and international audiences interpret moral ambiguity, trauma, and "haan," and how such readings contribute to cult status; design an online bilingual survey (KR/EN) with a target n ≈ 300 per country using 5-point Likert items for moral ambiguity, psychological realism, and ethical engagement, followed by 3–5 focus groups (6–8 participants each) to probe interpretive strategies.

Methodological diversification: Pair qualitative interpretation with formal/technical measures (e.g., shot length distributions, sound–silence ratios, palette profiling) to test links between style, emotion, and narrative effect ; build a codebook for non-linearity, restricted narration, open endings, spatial constriction, color saturation/monochrome, and sound restraint; double-code with two coders and report Krippendorff's $\alpha \geq .80$; compute average shot length, cut rate, color histograms/luminance dispersion, and audio RMS using open-source tools.

Industrial pathways: Investigate production, distribution, and festival/streaming circulation to understand how industrial conditions foster the emergence and endurance of cult reception; capture variables such as festival selections/awards, release windows, box-office tiers, and streaming availability by

region, and analyze diffusion with simple time-to-availability curves and correlations with reception metrics (ratings, review volume).

Ethics and transparency: Obtain ethics approval, pre-register hypotheses and analysis plans, and anonymize responses to enhance transparency and reproducibility.

References

Bentley-Baker, D. (2010, July 31). What is cult cinema? A checklist. Bright Lights Film Journal. https://brightlightsfilm.com/what-is-cult-cinema-a-checklist/

Boerner, M. (2017, January 10). Cult films and why we love, hate them. Spokane County Library District. https://www.scld.org/cult-films-and-why-we-love-hate-them/

Cutting, J. (2016). Narrative theory and the dynamics of popular movies. Psychonomic Bulletin & Review, 23, Article 1051. https://doi.org/10.3758/s13423-016-1051-4

Gardener, R. P. (2020). Screaming silently: Haan, contemporary South Korean cinema, and emotional realism (Doctoral dissertation, University of Southampton). ePrints Soton. https://eprints.soton.ac.uk/450495/1/Thesis_final_ submission_copyright_cover_Gardener_LIBRARY_COPY.pdf

Jang, G., & Paik, W. (2012). Korean Wave as tool for Korea's new cultural diplomacy. Advances in Applied Sociology, 2(3), 196–202. https://doi.org/10.4236/aasoci.2012.23026

Jin, D. Y. (2016). New Korean wave: Transnational cultural power in the age of social media. Illinois Scholarship Online. https://doi.org/10.5406/illinois/9780252039973.001.0001

Lee, S. T. (2022). Film as cultural diplomacy: South Korea's nation branding through Parasite (2019). Place Branding and Public Diplomacy, 18(2), 93–104. https://doi.org/10.1057/s41254-020-00192-1

Lukasiak, B. (2013, September). The host: The monster emerging from the han. CTEQ Annotations on Film, Senses of Cinema, (68). https://www.sensesofcinema.com/2013/cteq/the-host-the-monster-emerging-from-the-han/

Park, S. W. (2002). International politics of the South Korean-Japanese cooperation in the Cold-War era: The rise of new military leadership in 1980 and Japan's political influence. Korean Journal of International Relations, 42(3), 249–271. https://doi.org/10.14731/kjir.2002.10.42.3.249

Pramaggiore, M., & Wallis, T. (2008). Film: A critical introduction (2nd ed.). Pearson Education.

Wagner, K. B. (2016). Endorsing upper-class refinement or critiquing extravagance and debt? The rise of neoliberal genre modification in contemporary South Korean cinema. Critical Arts, 30(1), 117–138. https://doi.org/10.1080/02560046.2016.1164389

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียน เครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย*

NEEDS FOR MANAGING THE DEVELOPMENT OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION IN SCHOOLS UNDER THE SISTERS OF SAINT PAUL DE CHARTRES IN THAILAND

ปัณฑิตา อินพาเพียร[1] และ สุชาดา บุบผา[2]

Pantithar inparplan[1] and Suchada Bubpha[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

[1-2]Udon Thani Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author's Email: callistusspc96@gmail.com

วันที่รับบทความ : 5 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 1 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 5 กันยายน 2568

Received 5 August 2025; Revised 1 September 2025; Accepted 5 September 2025

บทคัดย่อ

วิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตรในประเทศไทย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูระดับปฐมวัย ของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ ปอล เดอ ชาร์ตรในประเทศไทย รวมทั้งสิ้น 175 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตรในการวิเคราะห์ดังนี้

Citation:

* ปัณฑิตา อินพาเพียร และ สุชาดา บุบผา. (2568). ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียน เครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 921-936.

Pantithar inparplan and Suchada Bubpha. (2025). Needs For Managing The Development Of Early Childhood Education In Schools Under The Sisters Of Saint Paul De Chartres In Thailand. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 921-936.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

$$(PNI_{Modified}) = (I-D)/D$$

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับ สภาพปัจจุบันลำดับที่หนึ่งคือด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์ ตามลำดับ ลำดับสองด้านการบริหารหลักสูตร ตามลำดับ ลำดับสามด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ ตามลำดับ ลำดับที่สี่และลำดับที่ห้าด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านบริหารคุณภาพของสถานศึกษา 2) สภาพที่พึงประสงค์ลำดับหนึ่งคือ ด้านการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา ลำดับสองด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ ตามลำดับ ลำดับสามด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ตามลำดับ ลำดับที่สี่และลำดับที่ห้า ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์ ตามลำดับ ผลการพิจารณาความต้องการจำเป็นของ พัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร พบว่ามีความจำเป็นต้องลดด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์มากที่สุดลำดับที่หนึ่ง รองลงไป ลำดับสองด้านการบริหารหลักสูตร ลำดับสามด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ลำดับสี่และลำดับห้า ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้และด้านการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา ตามลำดับ 3) ดัชนีความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอชาร์ตรในประเทศไทยโดยภาพรวมค่า ($PNI_{modifieds}$) เท่ากับ 0.60 และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นที่ต้องลด คือ ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา รองลงมาคือ ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนจัดประสบการณ์ ด้านการบริการหลักสูตร ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ และ ด้านการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา ตามลำดับ

คำสำคัญ: การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย, การพัฒนาบริหารจัดการ, ความต้องการจำเป็น

Abstract

The objective of this research is to study current and desired conditions, the necessities and requirement for enhancing the administration of early

childhood education in St. Paul de Chartres-affiliated schools in Thailand. The study will be conducted using survey research methods**.** A random sampling technique was used to choose 175 primary teachers from institutions affiliated with Paul de Chartres in Thailand for the sample group. The data collection technique is a 5-level estimate scale questionnaire. The analysis of the data used the following statistical measures: percentage, mean, standard deviation, and priority needs index. Using the formula for analysis as follows:

$$(PNI_{Modified}) = (I-D)/D$$

The results of the research showed that: 1.) The overall state of early childhood education administration in St. Paul de Chartres-affiliated educational establishments in Thailand was found to be of the highest standard overall. A sequential examination of each perspective is initiated by stating that the primary concern at present is to provide information technology media services that aid in the organization of experiences. Secondly, how to handle the curriculum. The environment and learning resources are the third things to consider. Teacher and educational personnel development, as well as quality administration of educational institutions, were ranked fourth and fifth. 2.) One of the primary desirable criteria is the efficient administration of educational institutions. Secondly, environmental management and the provision of educational resources are essential. Third, staff and instructor development are important. The fourth and fifth sections deal with curriculum administration and providing information technology and media services to help organize experiences. As part of the effort to improve the administration of early childhood education in St. Paul de Chartres-affiliated institutions, it was decided that the provision of information technology and media services should be cut back. Second, the management of the curriculum; third, the training of teachers and staff; fourth and fifth, the environment and teaching tools; and the management of the quality of educational institutions.3.) With a comprehensive

analysis of the PNI modified value in Thailand (0.60%), it was determined that teacher and educational personnel development and information technology media services for experience support are the development priority. The management of quality in academic institutions, the environment, and learning materials are categorized accordingly.

Keywords: Early Childhood Education, Managing the Development, Needs

บทนำ

การจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาเด็ก เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตามวัย และความสามารถ ของแต่ละบุคคล คุณภาพการศึกษาจะสะท้อนคนที่เป็นผลผลิตของการจัดการศึกษา ในบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน รูปแบบการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในระบบ ดังนั้น สถานศึกษาจึงเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อีกทั้งสถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการศึกษาด้วยตัวเอง คุณภาพเด็ก และคุณภาพในการบริหารจัดการ จึงมีความแตกต่าง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

การบริหารการศึกษาในระดับปฐมวัย ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารการศึกษา ได้แก่ การเป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานอย่างมีระบบและต่อเนื่อง การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร การส่งเสริมให้ครูปฐมวัยนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ การนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้อย่างเป็นระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การบริหารการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยเอกชนได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง และปัจจุบันโรงเรียนเอกชนมีบทบาทสำคัญในการช่วยลดภาระของรัฐในการจัดการศึกษา ปัจจุบันโรงเรียนเอกชนบางแห่งที่เป็นผู้นำทางวิชาการที่มีคุณภาพสูงและเป็นที่ยอมรับในขณะเดียวกันในบางแห่งมีการจัดการเรียนการสอนที่อยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุงคุณภาพ เนื่องจากสาเหตุหลายประการ อาทิ สถานศึกษาหลายแห่งมีจำนวนงบประมาณสนับสนุนในการบริหารจัดการศึกษาไม่เพียงพอกับความต้องการ ขาดแคลนครูที่มีวุฒิปฐมวัยและเมื่อครูได้รับการพัฒนาตนเองโดยการศึกษาต่อในสาขาปฐมวัยในขณะที่ทำงานในสถานศึกษาและเมื่อ

สำเร็จการศึกษาครูกลุ่มนี้จะลาออกเพื่อไปทำงานในสถานศึกษาของรัฐบาล จึงทำให้สถานศึกษาเอกชนขาดแคลนครูในด้านนี้จึงมีผลกระทบต่อหลักสูตรในสถานศึกษาเอกชน ซึ่งครูในสถานศึกษาเอกชนไม่ครบตามเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดไว้ การขยายสถานศึกษาของรัฐและองค์การบริหารส่วนตำบล ส่งผลให้มีการขาดครู การที่รัฐออกค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้เรียนระดับปฐมวัยทำให้ผู้เรียนปฐมวัยของสถานศึกษาลดลง (กลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการ ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษามีแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอ มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนมีการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และมุ่งเน้นการจัดการศึกษาอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพ พัฒนาระบบการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด จัดสิ่งแวดล้อมทางการศึกษาเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี (Niyomyart et al., 2023) ทำให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตอยู่ในสถานศึกษาได้อย่างมีความสุข ปลอดภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ของเด็กด้วยมาตรฐานด้านกระบวนการบริหารและการจัดการมุ่งเน้นคุณภาพมาตรฐานกำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561,8)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานทั้ง 5 ด้าน และใช้เป็นแนวทางส่งเสริมสนับสนุนความสามารถในการจัดการศึกษาปฐมวัยของผู้บริหารสถานศึกษาได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเอกสาร จากตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากสถาบัน ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางศึกษาดำเนินงานวิจัย ในหัวข้อความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอลเดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย ดังนี้

1. การบริหารจัดการ

รุจิร์ ภู่สาระ และจันทรานี สงวนนาม (2545) กล่าวถึงการบริหารว่า เป็นเรื่องของการทำกิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการใช้ทรัพยากร และเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด นักบริหารหลายคนจึงมีความคิดตรงกันว่า"การบริหารเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของคณะบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะที่แน่นอนในการทำงาน" บางคนเห็นว่าการบริหารเป็นศิลปะของการเป็นผู้นำที่จะนำผู้อื่นให้ทำงานตามวัตถุประสงค์ได้

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2551) ได้ให้ความหมายของการบริหาร ไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การกระทำต่าง ๆ ที่มีผู้กระทำตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันทำเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยใช้กระบวนการทำอย่างมีระเบียบ ทรัพยากร และเทคนิคต่าง ๆ ที่เหมาะสม

วิโรจน์ สารรัตนะ (2555) ให้ความหมายของ การบริหาร หมายถึงกระบวนการดำเนินการเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหน้าที่ในการบริหาร ได้แก่(Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การชี้นำ (Leading) และการควบคุมองค์กร (Controlling)

2. การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

Carter (1945) ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง โครการหรือหลักสูตรที่จัดสำหรับเด็กในโรงเรียนเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล หรือระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

Hymes (1969) ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่น ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะ พิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่นๆ ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยสำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพ และการพัฒนาสมองสำหรับเด็กในวัยนี้มีชื่อเรียกต่างกันไปหลายชื่อ ซึ่งแต่ละโปรแกรมมีวิธีการและลักษณะในการจัดกิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมาย ที่จะช่วยพัฒนาเด็กในรูปแบบต่างๆ กัน

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษาปฐมวัย (early childhood education) หมายถึง การบริหาร การดูแล และการให้คำปรึกษาแก่เด็กจากแรกเกิดจนถึงอายุ 8 ขวบ โดยจัดเป็นระบบบูรณาการระหว่างการดูแลและการให้การศึกษาแก่เด็กเข้าด้วยกัน เรียกว่า Educare โดยการศึกษาปฐมวัยจะครอบคลุมถึงการดูแลเด็กทารก การดูแลเด็กเล็ก และโรงเรียนอนุบาล

3. การศึกษาความต้องการจำเป็น

พุทธรักษา ก้อนแก้ว (2555) ความต้องการจำเป็น หมายถึง ผลลัพธ์ของความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นใน อนาคต

สุวิมล ว่องวานิช (2558) ได้ให้ความหมายของความต้องการจำเป็น (Needs) ไว้ว่าเป็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่มุ่งหวังหรือสิ่งที่ต้องการ (Expected or Desired Outcome) กับสิ่งที่เป็นจริงในปัจจุบัน (Current Outcome) โดยความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะบอกสภาพปัญหาที่มีอยู่

Barrow & Milburn (1990) กล่าวว่า ความต้องการจำเป็น หมายถึง บางสิ่งบางอย่างที่ขาดแคลนหรืออาจไม่ขาดแคลน แต่จำเป็นสำหรับวัตถุประสงค์บางอย่าง

Kaufman (2000) กล่าวว่า ความต้องการจำเป็น หมายถึง ผลต่างระหว่างผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและผลที่ต้องการ

สรุปได้ว่า ความต้องการจำเป็น หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบวิเคราะห์ความแตกต่างของสภาพที่พึงปรารถนาหรือสภาพที่ควรจะเป็นกับสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ได้มาจากการให้ผู้ประเมินระบุผลต่างของ แบบประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจหรือหาวิธีการแก้ไขที่ตรงกับสภาพที่เป็นอยู่หรือความต้องการที่แท้จริง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตรในประเทศไทยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ มีขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนระดับปฐมวัยในโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทยประกอบด้วย ครูผู้สอนจำนวน 325 จาก 21 โรงเรียน รวม 325 คน คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร (2566).

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ครูระดับปฐมวัยในโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย ประกอบด้วย ครูผู้สอนระดับปฐมวัยจำนวน 175 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) ตามจำนวนที่ได้ จากการเทียบตารางเครจซี่และมอร์แกรน (Krejcie & Morgan)

1.3 ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตรในประเทศไทย ทั้ง 5 ด้าน มีลักษณะเป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ ได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) สอบถาม เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตรในประเทศไทย ประกอบด้วย 1) ด้านบริหารคุณภาพของสถานศึกษา 2) ด้านการบริหารหลักสูตร 3) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ 5) ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตรในประเทศไทย ทั้ง 5 ด้าน มีลักษณะเป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบสอบถามความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตรในประเทศไทยชุดแบบสอบถามผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนระดับปฐมวัย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 175 คน

3.2 ติดต่อข้อจัดทำหนังสือขออนุญาตจากงานบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตรในประเทศไทยจำนวน 21 โรงเรียนผู้วิจัยนำแบบสอบถามและหนังสือส่งทางไปรษณีย์เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของแบบสอบถาม (Questionnaire) แบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.2 ดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI modified) การประเมินความต้องการจำเป็นในครั้งนี้ ใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลการตอบแบบสอบถาม แล้วเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย ซึ่งมีสูตรในการคำนวณคือ

$$PNI\ \ modified\ \ = (I\ -\ D) / D$$

โดย I (Importance) หมายถึง ค่าสภาพที่พึงประสงค์

D (Degree of Success) หมายถึง ค่าสภาพปัจจุบัน

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางและการอธิบายประกอบ ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย โดยภาพรวม

ด้านที่	การพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย	ระดับสภาพการดำเนินการปัจจุบัน			ระดับสภาพที่พึงประสงค์		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านบริหารคุณภาพของสถานศึกษา	4.69	0.55	มากที่สุด	4.24	0.94	มาก
2	ด้านการบริหารหลักสูตร	4.71	0.54	มากที่สุด	4.35	0.93	มาก
3	ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร	4.69	0.51	มากที่สุด	4.30	1.02	มาก
4	ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้	4.65	0.56	มากที่สุด	4.27	1.02	มาก
5	ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์	4.47	0.60	มาก	4.33	0.98	มาก
	ค่าเฉลี่ยรวม	4.64	0.55	มากที่สุด	4.30	0.98	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยระดับสภาพการดำเนินการปัจจุบันในภาพรวมด้านต่างๆ 5 ด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.64, SD. = 0.55) ระดับสภาพที่พึงประสงค์ ในภาพรวมด้านต่างๆ 5 ด้าน พบว่า มีความคิดค่าเฉลี่ยรวมในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.30, SD. = 0.98)

2. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย

ด้านที่	การพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย	ค่าเฉลี่ยระดับสภาพการดำเนินการปัจจุบัน(I)	ค่าเฉลี่ยระดับสภาพที่พึงประสงค์(D)	$PNI_{Modified}$	ลำดับความสำคัญ
1	ด้านบริหารคุณภาพของสถานศึกษา	4.69	4.24	0.106	1

2	ด้านการบริหารหลักสูตร	4.71	4.35	0.083	4
3	ด้านการบริหารการพัฒนาครูและบุคลากร	4.69	4.3	0.091	2
4	ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้	4.65	4.27	0.089	3
5	ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์	4.47	4.33	0.032	5

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ความต้องการจำเป็น (PNI $_{modified}$) พบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นมีค่าอยู่ระหว่าง 0.032 ถึง 0.106 เมื่อพิจารณาแต่ละด้านของความต้องการจำเป็นในในการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ด้านบริหารคุณภาพสถานศึกษา(PNI $_{modified}$= 0.106) มีความต้องการจำเป็นสูงสุด เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการบริหารการพัฒนาครูและบุคลากร (PNI $_{modified}$= 0.091) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ (PNI $_{modified}$= 0.089) ด้านการบริหารหลักสูตร (PNI $_{modified}$= 0.083) ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์ (PNI $_{modified}$= 0.032) เป็นลำดับสุดท้าย

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการวิจัยสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยสภาพการดำเนินการปัจจุบันในด้านต่างๆรวม 5 ด้าน โดยเฉลี่ยรวมในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า เกือบทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านบริหารคุณภาพของสถานศึกษา ด้านการบริหาร

หลักสูตร ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ ยกเว้นด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์ที่มีความคิดเห็นในระดับมาก และการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยระดับสภาพที่พึงประสงค์ในด้านต่าง ๆ รวม 5 ด้าน โดยเฉลี่ยรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการบริหารการพัฒนาครูและบุคลากร ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ และด้านบริหารคุณภาพสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณา สารบัณฑิตกุล (2559) พบว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับผู้เกี่ยวข้องดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามความมุ่งหมาย เป้าหมายที่กำหนดไว้เป็นอย่างดี และมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีความสามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับงานวิจัยของชุมศักดิ์ อินทร์รักษณ์ (2551) พบว่าหลักสูตรเป็นเนื้อหาสาระสำคัญและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนองวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่พึงประสงค์

2. ผลการวิจัยความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย พบว่า 1) ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนจัดประสบการณ์ประสบการณ์ ในด้านนี้ครูปฐมวัยได้รับการอบรมการนำสื่อเทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอนพร้อมทั้งนำไปใช้ 2) ด้านการบริหารหลักสูตร ผู้บริหารจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่เตรียมความพร้อมไม่เร่งรัดวิชาการได้เน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่นและการลงมือปฏิบัติจริง ผู้บริหารมีการประเมินและพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด จึงเป็นต้องมีการพัฒนาครู ให้ความรู้เข้าใจเด็กเข้าใจหลักสูตรเข้าใจพัฒนาการ มีคุณลักษณะพึงประสงค์ตามความต้องการขอผู้ปกครอง 3) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการบุคลากร เพราะถ้าบุคลากรในสถานศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง รวมถึงมีการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ส่งผลให้การบริหารจัดการของผู้บริหารมีคุณภาพแสดงถึงคุณภาพการจัดการศึกษาในสถานศึกษาปฐมวัย 4) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมสื่อการเรียนรู้ ผู้บริหารอำนวยความสะดวกการจัดสภาพแวดล้อมภายใน

และภายนอกห้องเรียนโดยคำนึงถึงความปลอดภัยจัดห้องเรียนที่เอต่อการจัดประสบการณ์และพัฒนาเด็ก มีการจัดมุมประสบการณ์ที่หลากหลายมีสื่อการเรียนรู้ที่ปลอดภัยเพียงพอ เช่น ของเล่น หนังสือนิทาน สื่อธรรมชาติ เครื่องเล่นสนาม 5) ด้านการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา สถานศึกษาปฐมวัยได้จัดทำแผนบริหารจัดการสถานศึกษาพัฒนาเด็กปฐมวัยซึ่งจะทำให้มีการบริหารจัดการต่างๆได้อย่างเป็นระบบจะส่งผลให้สถานศึกษาปฐมวัยมีการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ จากการศึกษาสอดคล้องกับงานของ อรพร ทับทิมศรี (2567) ความต้องการจำเป็นในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ความต้องการจำเป็นในการพัฒนา 3 อันดับแรก พบว่า 1) ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย 2) สามารถจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การบริหารจัดการสมองในเด็กปฐมวัย และ 3) สามารถนำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การบริหารจัดการสมองในเด็กปฐมวัย ไปพัฒนาเด็กปฐมวัย และระวีวรรณ ทิพยานนท์ (2565) ลำดับความต้องการจำเป็นในการบริหารวิชาการโรงเรียนปฐมวัยตามแนวคิดทักษะสมองเพื่อชีวิตที่สำเร็จที่มีลำดับสูงสุดคือการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร การวัดและประเมินพัฒนาการ การนิเทศการศึกษาและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้สรุปได้ว่า สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประเทศไทย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยระดับสภาพการดำเนินการปัจจุบันในภาพรวม ค่าเฉลี่ยโดยรวมในระดับมากที่สุด ระดับสภาพที่พึงประสงค์ ในภาพรวมมีความคิดค่าเฉลี่ยรวมในระดับมาก

ผลการวิเคราะห์ระดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ความต้องการจำเป็น พบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นมีค่าอยู่ระหว่าง 0.032 ถึง 0.106 เมื่อพิจารณาแต่ละด้านของความต้องการจำเป็นในในการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ด้านบริหารคุณภาพสถานศึกษามีความต้องการจำเป็นสูงสุด เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการบริหารการพัฒนาครูและบุคลากร ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์เป็นลำดับสุดท้าย

จากการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้บริหาร ในการสนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในการจัดทำหลักสูตร สนับสนุนให้ได้รับการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมสนับสนุนการเผยแพร่สื่อนวัตกรรม การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความรู้และเป็นประโยชน์ กับสภาพและบริบทของสถานศึกษาต่อไป

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารควรสนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษามีความรู้ความสามารถในการจัดหลักสูตรสถานศึกษารวมทั้งพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยนำข้อมูลสารสนเทศมาประเมิน

1.2 ผู้บริหารจัดให้มีการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมเพื่อจัดประสบการณ์ให้ทันเหตุการณ์ในปัจจุบันเผยแพร่ความรู้และนำไปใช้ให้เหมาะกับบริบทของสถานศึกษา

1.3 ผู้บริหารพัฒนาครูให้มีความมุ่งมั่น ศรัทธาในวิชาชีพครู พร้อมที่จะพัฒนาวิชาชีพอยู่เสมอ

2. ขอเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู และนักเรียน นักศึกษา และผู้ปกครองที่มีต่อการบริหารจัดการการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ในประไทย

2.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของครูปฐมวัยในการพัฒนาการใช้เทคนิคการวัดผลผู้เรียนแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). หลักสูตรปฐมวัย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช 2560). เรียกใช้เมื่อ 22 กันยายน 2566 จาก http://opec.go.th/ckfinder/userfiles/files/general.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2551). ความหมายของการศึกษาปฐมวัย. วารสารการศึกษาปฐมวัย, 3(7), 19-29.

คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร. (2566). โรงเรียนของคณะฯ ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร.

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษณ์. (2551). การบริหารงานวิชาการและการนิเทศภายในสถานศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี.

นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2551). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.

พุทธรักษา ก้อนแก้ว. (2555). การประเมินความต้องการจำเป็นของครูในการใช้วินัยเชิงบวกกับเด็กอนุบาล. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รุจิร์ ภู่สาระ และจันทรานี สงวนนาม. (2545). การพัฒนาหลักสูตร:ตามแนวปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.

เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). การบริหารและการนิเทศการศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม็ค.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2555). การบริหารหลักการและทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์,

กฤษณา สารบัณฑิตกุล. (2559). แนวทางแก้ไขปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอแม่ทาที่ 1 จังหวัดลำพูน. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

สุวิมล ว่องวานิช. (2558). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. พิมพ์ครั้งที่. 3 (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). คู่มือการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

อรพร ทับทิม. (2565). ความต้องการจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การบริหารจัดการสมองของเด็กปฐมวัยสำหรับครูผู้ดูแลเด็ก. วารสารสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 14(2), 1-12.

Barrow, R. & Milburn, G. (1990). A Critical Dictionary of Educational Concepts. 2nd ed. New York : Teachers collage.

Good, C. V. (1945). Dictionary of education. New York : MaGraw-Hill.

Hymes, D. (1969). Language in Culture and Society : A Reader in Linguistics and Anthropology. New York : Harper & Row.

Kaufman, A. A. (2000). Introduction to the Theory of Geophysical Methods. Moscow : Nedra.

Niyomyart, A. et al. (2023). Area–Based Education Strategies for Primary Schools in Nong Khai Province. Journal of Namibian Studies: History Politics Culture, 33(1), 634-652.

พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน*

BUDDHIST METHODS FOR PREPARING FOR RETIREMENT OF PERSONNEL OF THE ROYAL IRRIGATION DEPARTMENT'S OFFICE NO. 1

พัชร์ศศิ เรืองมณีญาต์[1] และ จิรัตติกาล สุขสิงห์[2]

Phatsasi Ruaengmaneeya[1] and Jirattikarn Suksing[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: bumbunsiya@gmail.com

วันที่รับบทความ : 27 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 30 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 2 ตุลาคม 2568

Received 27 September 2025; Revised 30 September 2025; Accepted 2 October 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธวิธีเตรียมความพร้อมตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์กับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ และ 3) เพื่อนำเสนอพุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ดำเนินการวิธีวิจัยแบบผสานวิธี เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน จำนวน 150 คน และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.981 และใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน

Citation:

*พัชร์ศศิ เรืองมณีญาต์ และ จิรัตติกาล สุขสิงห์. (2568). พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 937-953.

Phatsasi Ruaengmaneeya and Jirattikarn Suksing. (2025). Buddhist Methods For Preparing For Retirement Of Personnel Of The Royal Irrigation Department's Office No. 1. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 937-953.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการวิจัยพบว่า 1. การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.62, S.D.= 0.86) 2. ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธวิธีเตรียมความพร้อมตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์กับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน พบว่า หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ในระดับมาก (R=.895**) และ 3. พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน พบว่า มีสาระสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักพุทธวิธี ได้แก่ หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งเป็นส่วนช่วยเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ประกอบด้วย ด้านอุฏฐานสัมปทา ขยันหา อารักขสัมปทา รักษาดี กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร และสมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง ส่วนที่ 2 การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ซึ่งเป็นผลจากการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เข้ามาบูรณาการกับการทำงานและการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจรายได้ ด้านสุขภาพ ด้านการใช้สติปัญญา ด้านการใช้เหตุผล ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และด้านธรรมชาติชีวิต

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การเตรียมความพร้อม, การเกษียณอายุราชการ

Abstract

This research aims to: 1) study pre-retirement preparation; 2) examine the relationship between Buddhist methods of preparation based on the principles of Dittha Dhammakattha Prayodhi and pre-retirement preparation; and 3) present Buddhist methods of pre-retirement preparation for personnel at the Regional Irrigation Office, Royal Irrigation Department. A mixed-methods research approach was employed, collecting data from a sample of 150 personnel at the Regional Irrigation Office, Royal Irrigation Department, and interviewing 18 key informants using purposive sampling. The research instrument was a structured questionnaire with a reliability of 0.981. Both descriptive and inferential data were analyzed. The research results found that 1. The overall retirement readiness of the personnel of the Office of the First Irrigation, Royal Irrigation Department, was at a high level ($\overline{X}$ =3.62, S.D.=0.86). 2. The relationship between the Buddhist method of preparation according to the principle of Ditthathammikatthaprayothin and the retirement readiness of the personnel of the Office of the First Irrigation, Royal

Irrigation Department, found that the overall Ditthathammikatthaprayothin had a positive relationship with the retirement readiness of the personnel of the Office of the First Irrigation, Royal Irrigation Department, at a high level (R=.895**). 3. The Buddhist method of preparation for retirement of the personnel of the Office of the First Irrigation, Royal Irrigation Department, found that there were two main components: Part 1: Buddhist method, namely, the principle of Ditthathammikatthaprayothin, which helps to enhance the retirement readiness, consisting of the aspects of uṭṭhasampada (diligence seeking), Arakkhasampada (protecting well), Kalyanamittata (having good friends), and Samajīvitha (living a sufficient life). Part 2: Pre-retirement readiness, which is the result of applying the principle of Ditthathammikatthaprayothin. Integrate with work and preparation before retirement, including economic income, health, intelligence, reasoning, physical environment, and natural life.

Keyword: Buddhist Methods, Preparation, Retirement

บทนำ

กรมชลประทานได้เน้นการพัฒนาในทุกด้านเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรอัจฉริยะ ดังนั้น การพัฒนาและดูแลด้านสวัสดิการของบุคลากรจึงเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติตามพันธกิจ ภารกิจ วิสัยทัศน์ของหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น ซึ่งกรมชลประทานเป็นหน่วยงานใหญ่ที่มีบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจขององค์กรรวมทั้งสิ้น 1,6105 คน แบ่งเป็นข้าราชการจำนวน 5,949 คน ลูกจ้างประจำจำนวน 3,448 คน และพนักงานราชการจำนวน 6,708 คน และมีอัตราการบรรจุใหม่ทดแทนผู้เกษียณอายุทุกปี โดยมีอัตราการเกษียณอายุราชการ ณ วันที่ 30 กันยายนของทุกปี (สำนักบริหารทรัพยากร กรมชลประทาน, 2568) จากสถิติการเกษียณอายุราชการดังกล่าว จะเห็นว่า ในแต่ละปีงบประมาณมีผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่มาทั้งชีวิตราชการจวบจนถึงอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ เกษียณอายุราชการมีจำนวนมาก ซึ่งบุคคลที่เกษียณอายุราชการนี้ ได้สิ้นสุดในบทบาทหน้าที่ที่ได้ปฏิบัติในอาชีพการรับราชการลง บุคลากรเหล่านี้ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่มาพร้อมกับการสิ้นสุดหน้าที่ในงานราชการในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งหลายคนไม่ได้เตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงหลังเกษียณที่จะเกิดขึ้น จากที่เคยอยู่บ้านพักสวัสดิการ เมื่อถึงวันเกษียณอายุราชการกลับไม่มีที่พักอาศัยรองรับ หรือไม่มีการวางแผนด้านการเงินไว้ล่วงหน้า เมื่อเกษียณอายุราชการแล้วเงินเดือนจะลดลงตามเกณฑ์การจ่ายเงินของ

กรมบัญชีกลาง ซึ่งไม่เพียงพอต่อภาระที่ต้องใช้จ่าย เช่น ภาระหนี้สหกรณ์กรมชลประทาน ภาระผ่อนบ้าน ภาระผ่อนรถยนต์ หรือภาระหนี้เงินยืมอื่น ๆ เป็นต้น

ชีวิตหลังเกษียณมีระยะเวลายาวนาน โดยบางรายอาจใช้เวลาหนึ่งในสามของชีวิตอยู่ในสถานะ “ผู้เกษียณ” ดังนั้น การเตรียมความพร้อมจึงไม่ควรถูกมองเพียงในแง่การเงิน แต่ต้องเป็นการเตรียมในเชิงองค์รวม (holistic preparation) เพื่อให้ผู้เกษียณสามารถดำเนินชีวิตหลังเกษียณอายุราชการได้อย่างสมดุลและมีคุณค่า ข้อมูลจากงานวิจัยและรายงานเชิงสถิติในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่า การขาดการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณ เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น การขาดรายได้ประจำหลังเกษียณ การพึ่งพาบุตรหลานหรือรัฐสวัสดิการ สุขภาวะทางกายอันเกิดจากความเสื่อมถอยของร่างกายเมื่ออายุเพิ่มขึ้น สุขภาวะทางจิตสังคม ที่เกี่ยวข้องกับความเครียด ความโดดเดี่ยว ภาวะซึมเศร้า และความรู้สึกหมดคุณค่าในตนเองและด้านอัตลักษณ์ทางสังคม เมื่อสถานภาพและบทบาทที่เคยมีในองค์กรหรือสังคมหมดไป

งานวิจัยเชิงจิตวิทยาสังคมระบุว่า ความเสี่ยงดังกล่าวเป็นตัวแปรสำคัญที่ลดทอนความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และยังส่งผลต่อความมั่นคงด้านสุขภาพจิตและการปรับตัวต่อสภาพสังคมใหม่ ๆ หากปราศจากการบริหารจัดการที่ดี ผู้เกษียณอาจกลายเป็นกลุ่มเปราะบางที่ต้องพึ่งพิงมากขึ้น จากผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน พบว่า กลุ่มวัยทำงานส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนักต่อการวางแผนชีวิตในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่เริ่มเตรียมความพร้อมตั้งแต่อายุต่ำกว่า 40 ปี มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ในพื้นที่เขตเมือง เช่น กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชากรตระหนักถึงปัญหามากขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดด้านเครือข่ายครอบครัวและความสัมพันธ์ชุมชน ทำให้ต้องพึ่งพาการเตรียมตนเองเป็นหลัก แตกต่างจากกลุ่มประชากรในชนบทที่ยังมีระบบเครือญาติช่วยรองรับ (Hershey, D. A., & Jacobs-Lawson, J. M., 2020) ความแตกต่างเชิงพื้นที่นี้สะท้อนให้เห็นว่า การสร้างองค์ความรู้และการพัฒนาแนวทางเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอย่างรอบด้าน เป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการสำหรับบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งน้ำและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในเขตภาคเหนือของประเทศ หากขาดการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสมแล้ว เมื่อเข้าสู่วัยเกษียณย่อมส่งผลกระทบเชิงลบในหลายมิติ ในทางกลับกันหากมีการวางแผนและมีการส่งเสริมการเตรียมความพร้อมที่ดีในด้านดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจรายได้ 2. ด้านสุขภาพ 3. ด้านการใช้สติปัญญา 4. ด้านการใช้เหตุผล 5. ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และ 6. ด้านธรรมชาติชีวิต (ESCAP, 1990) ไม่เพียงแต่สร้างประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมให้แก่บุคลากรผู้เกษียณอายุราชการในการใช้ชีวิตหลังเกษียณเท่านั้น แต่ยังส่งผลเชิงบวกต่อคนใกล้ชิด ครอบครัว องค์กร และสังคมโดยรวมอีกด้วย

งานวิจัยที่ผ่านมาชี้ว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งประกอบด้วย อุฏฐานสัมปทา (ขยันหา) อารักขสัมปทา (รักษาทรัพย์) กัลยาณมิตตตา (มีกัลยาณมิตร) สมชีวิตา (ใช้ชีวิตพอเพียง) สามารถช่วยเสริมสร้างและเตรียมความพร้อมในด้านอารมณ์ จิตใจ ร่างกาย ของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิผล (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547) การใช้หลักธรรมดังกล่าวเป็นกรอบแนวคิดในการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้าง การปรับตัวอย่างมีสติปัญญาและความมั่นคงในชีวิตหลังเกษียณอย่างยั่งยืน เมื่อถึงวัยเกษียณ อาจเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหลายด้านพร้อมกัน ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียบทบาททางสังคม การปรับตัวต่อสภาพเศรษฐกิจส่วนบุคคล และความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายและจิตใจ (จิตรา ศรีวิชัย, 2565)

คณะผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาเรื่อง พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ด้วยตระหนักถึงความสำคัญในการนำหลัก ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ มาเป็นพุทธวิธีในการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณของบุคลากร เพื่อให้บุคลากรสามารถปรับตัวและเตรียมตัวพร้อมในการเกษียณได้อย่างมีสติ มีปัญญา มีแนวทาง มีความถึงพร้อมในด้าน ด้านเศรษฐกิจรายได้ ด้านสุขภาพ ด้านการใช้สติปัญญา ด้านการใช้เหตุผล ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และ ด้านธรรมชาติชีวิต เพื่อส่งผลให้บุคลากรมีชีวิตหลังเกษียณอย่างความมั่นคงและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธวิธีเตรียมความพร้อมตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์กับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน

3. เพื่อนำเสนอพุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยโดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี มีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative

Research) เพื่อยืนยันผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) มีแบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวศึกษาสภาวการณ์โดยไม่มีการทดลอง โดยมีประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1.1) ประชากร ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ประกอบด้วย ข้าราชการ 152 คน ลูกจ้างประจำ 80 คน รวม 283 คน (สำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน, 2568)

1.2) ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณตามสูตรของ Yamane (1973) ได้ขนาดตัวอย่าง เท่ากับ 150 ตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง

1.3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 5 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านบุคลากร จำนวน 5 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติงานทั่วไป จำนวน 4 คน กลุ่มนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูปหรือคน

2. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.981 และใช้แบบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลจากบุคลากรที่ปฏิบัติงานในสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน จำนวน 150 ตัวอย่าง สุ่มตัวอย่างแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาเพื่อยืนยันผลการศึกษาเชิงปริมาณจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกครั้งหนึ่ง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน พบผลการศึกษาดังตารางที่ 1

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน โดยภาพรวม

การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน		**ระดับการปฏิบัติ**		
		$\overline{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1.	ด้านเศรษฐกิจรายได้	3.64	0.87	มาก
2.	ด้านสุขภาพ	3.67	0.91	มาก
3.	ด้านการใช้สติปัญญา	3.67	0.92	มาก
4.	ด้านการใช้เหตุผล	3.59	0.93	มาก
5.	ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	3.56	0.99	มาก
6.	ด้านธรรมชาติชีวิต	3.60	1.01	มาก
	ภาพรวม	**3.62**	**0.86**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.62, S.D.= 0.86) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านสุขภาพ ($\overline{X}$ =3.67) รองลงมาคือ ด้านการใช้สติปัญญา ($\overline{X}$ =3.67) อันดับสามคือ ด้านเศรษฐกิจรายได้ ($\overline{X}$ =3.64) ด้านธรรมชาติชีวิต ($\overline{X}$ =3.60) ด้านการใช้เหตุผล ($\overline{X}$ =3.59) และด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ($\overline{X}$ =3.56) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธวิธีเตรียมความพร้อมตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์กับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธวิธีเตรียมความพร้อมตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์กับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ / ตัวแปรอิสระ	การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงาน	ตัวแปรตาม					
		ด้านเศรษฐกิจรายได้	ด้านสุขภาพ	ด้านการใช้สติปัญญา	ด้านการใช้เหตุผล	ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	ด้านธรรมชาติชีวิต
หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์	**.895****	**.795****	**.780****	**.797****	**.859****	**.848****	**.820****
อุฏฐานสัมปทา ขยันหา	**.834****	.736**	.732**	.739**	.794**	.796**	.768**
อารักขสัมปทา รักษาทรัพย์	**.840****	.743**	.715**	.733**	.826**	.812**	.765**
กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร	**.822****	.745**	.728**	.754**	.782**	.761**	.731**
สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง	**.862****	.758**	.750**	.763**	.820**	.812**	.812**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบว่า หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ในระดับมาก (R=.895**) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ดังนี้ ด้านสมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับมาก (R=.862**) ด้านอารักขสัมปทา รักษาทรัพย์ มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับมาก (R=.840**) ด้านอุฏฐานสัมปทา ขยันหา มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับมาก (R=.834**) และด้านกัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับมาก (R=.822**) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน พบผลการศึกษาดังนี้

จากผลการศึกษาพบว่า มีสาระสำคัญอยู่ 2 ส่วนคือ ส่วนของหลักพุทธวิธีและส่วนของการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน

ส่วนที่ 1 หลักพุทธวิธี ได้แก่ หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งเป็นส่วนช่วยเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ประกอบด้วย 1. ด้านอุฏฐานสัมปทา ขยันหา โดยการขยันทำงาน อบรมหาความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณ ขยันหาทรัพย์ รับผิดชอบต่อชีวิตราชการ วางแผนล่วงหน้าและไม่ประมาท 2. อารักขสัมปทา รักษาดี โดยรู้จักรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ รู้จักออมเงิน เตรียมที่พักอาศัยให้พร้อม จัดสรรรายได้ให้ทายาท บริหารการเงินอย่างรอบคอบ และรักษาทรัพย์ในมิติที่หลากหลาย 3. กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร โดยการมีเพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมงานที่เป็นบัณฑิต คอยให้กำลังใจ และวางแผนเป็นสมาชิกชมรมหรือกิจกรรมต่างๆ หลังจากเกษียณ 4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง โดยการมีความพร้อมในการเกษียณ ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ความสันโดษ วางแผนในการใช้จ่ายและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและพอเพียง

ส่วนที่ 2 การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ซึ่งเป็นผลจากการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เข้ามาบูรณาการกับการทำงานและการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ประกอบด้วย 1. ด้านเศรษฐกิจรายได้ โดยการพัฒนาตนเอง มีการออมเงินหรือทำธุรกิจเสริมเป็นการเพิ่มรายได้ก่อนเกษียณอายุราชการ รวมถึงการปลดหนี้และไม่สร้างภาระทางการเงิน 2. ด้านสุขภาพ โดยการออกกำลังกายเป็นประจำ การได้รับการรักษาสุขภาพทางกาย เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมสุขภาพ และวางแผนดูแลสุขภาพตั้งแต่ก่อนเกษียณ 3. ด้านการใช้สติปัญญา โดยการใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา เข้าร่วมเวทีทางวิชาการ ใช้สติปัญญาในการวางแผนชีวิตและการเงินอย่างเป็นระบบ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 4. ด้านการใช้เหตุผล โดยการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา รู้จักเคารพความเห็นและสิทธิของผู้อื่น ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ใช้เหตุผลควบคู่กับหลักธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจ 5. ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยการเตรียมพร้อมในทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย รักษาความสะอาดในสถานที่ทำงาน สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมกับวัยสูงอายุ 6. ด้านธรรมชาติชีวิต โดยการจัดสรรเวลาการทำงานและเวลาการใช้ชีวิตกับครอบครัวให้เหมาะสม การศึกษาธรรมะทางพระพุทธศาสนาเพื่อฝึกจิตใจให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิจัยข้อที่ 1 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.62, S.D.= 0.86) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านสุขภาพ ($\overline{X}$ = 3.67) รองลงมาคือ ด้านการใช้สติปัญญา ($\overline{X}$ =3.67) อันดับสามคือ ด้านเศรษฐกิจรายได้ ($\overline{X}$ = 3.64) ด้านธรรมชาติชีวิต ($\overline{X}$ =3.60) ด้านการใช้เหตุผล ($\overline{X}$ =3.59) และด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ($\overline{X}$ =3.56) ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ถนอมขวัญ อยู่สุข (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน ประกอบด้วยด้านการรวมกลุ่มทางสังคม มีการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน มีกิจกรรมที่เหมาะสม กับผู้เกษียณอายุ มีการส่งเสริมการประกอบอาชีพ มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อสังคมและทำบุญ ร่วมกันทำกิจการการเรียนรู้ ด้านความเป็นอยู่ทางกายภาพ มีกิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ มีการตรวจสุขภาพเป็นประจำ มีการฝึกปฏิบัติธรรม ฝึกให้มีการแสดงออกทางกายที่เหมาะสม มี กิจกรรมที่ให้ร่วมระดมความคิดพัฒนาสมอง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี การแสดงออกต่อกันและกันอย่างสุภาพ ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ วางตัวเหมาะสม ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ที่ดี รู้จักดูแลสุขภาพอยู่เสมอ มีแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมปัญญา อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีเครื่องอุปโภคบริโภคครบครัน มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่เพียงพอ ด้านลักษณะทางอารมณ์ มีความพอเพียง ยินดีในสิ่งที่มีอยู่ มีอารมณ์ดี มีอัธยาศัยดี มีจิตใจที่เบิก

ผลการวิจัยข้อที่ 2 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ดังนี้ ด้านสมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับมาก ด้านอารักขสัมปทา รักษาทรัพย์ มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับมาก ด้านอุฏฐานสัมปทา ขยันหา มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับมาก และด้านกัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับมาก ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอาทรวนกิจ (อนาลโย/ฉันทสิริกุล) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องหลักทิฏฐธัม

มิกัตถประโยชน์ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการแก้ปัญหาสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ คือ ธรรมที่อำนวยประโยชน์ให้ในปัจจุบัน ทันตาเห็น ประโยชน์นั้น ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ เป็นผู้มีฐานะมั่นคง มีชื่อเสียงเกียรติคุณ ได้รับการยกย่อง โดยทั่วไป และมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพของตน ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วย การหมั่นประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วย การรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม 3) กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่ คบคบชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจา สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น 4) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ

ผลการวิจัยข้อที่ 3 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน พบว่า มีสาระสำคัญอยู่ 2 ส่วนคือ ส่วนของหลักพุทธวิธี และ ส่วนของการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ส่วนที่ 1 หลักพุทธวิธี ได้แก่ หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งเป็นส่วนช่วยเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ประกอบด้วย 1. ด้านอุฏฐานสัมปทา ขยันหา โดยการขยันทำงาน ขยันหาทรัพย์ รับผิดชอบต่อชีวิตราชการ 2. อารักขสัมปทา รักษาดี โดยรู้จักรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ รู้จักออมเงิน เตรียมที่พักอาศัยให้พร้อม 3. กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร โดยการคบบัณฑิต คบคนดี และเป็นสมาชิกชมรมต่างๆ หลังจากเกษียณ 4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง วางแผนในการใช้จ่ายและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและพอเพียง ส่วนที่ 2 การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ซึ่งเป็นผลจากการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เข้ามาบูรณาการกับการทำงานและการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจรายได้ ด้านสุขภาพ ด้านการใช้สติปัญญา ด้านการใช้เหตุผล ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และด้านธรรมชาติชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูญาณปรีชา (นพดล ตปสีโล) (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย” พบว่า การนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์มาปรับใช้สามารถแก้ไขปัญหาในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย กล่าวคือพุทธศาสนิกชนต้องมีความรู้จักพอประมาณ มีความเข้าใจสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน พระพุทธศาสนาสอน ให้คนรู้จักในการรับและการใช้จ่ายนั้นก็เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์มีความสุข มีความเข้าใจสังคม เข้าใจผู้คน มีคนจำนวนมากที่เข้าถึงได้ (โลกุตตรสุข) แต่

ก็มีคนจำนวนมาก เช่นเดียวกันที่พอใจที่จะใช้ชีวิตแบบชาวโลก โดยแสวงหาความสุขในโลกและยินดีที่ได้รับความทุกข์ที่แฝงอยู่ในสุขแบบโลก (โลกียสุข) พระพุทธศาสนายังมุ่งสอนให้คนหลุดพ้นเข้าสู่นิพพานเหมือนเดิม เพียงแต่หันมาสอนให้สร้างสรรค์คน ให้เป็นคนดีมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อความสงบสุขของสังคม และความสงบใจให้เป็นพื้นฐานให้กับบุคคลเพราะสถานการณ์ทางโลกได้เปลี่ยนไป วิถีชีวิตของคนก็เปลี่ยนไป ดังนั้นจุดหมายหลักของพระพุทธศาสนานั้นก็ยังสอนเพื่อให้คนพ้นทุกข์ปล่อยวางเป็นคือเข้าสู่นิพพานเป็นจุดสูงสุดและพ้นทุกข์กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของจริยธรรมแบบโลกปัจจุบัน การแสวงหาปัจจัยให้พอแก่ความต้องการของชีวิต หรือมีวัตถุพรั่งพร้อมบริบูรณ์ก็ตามมิใช่เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง เพราะมันเป็นเพียงขั้นศีล เป็นเพียงวิธีการขั้นตอนหนึ่งสำหรับช่วยให้ก้าวต่อไปสู่ จุดหมายที่สูงกว่า คือเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความมีชีวิตดีงามและการประสบสุข ที่ประณีตยิ่งขึ้นไปไม่ได้มีกันทุกคน คนบางคนมีความต้องการวัตถุเพียงเท่าที่พอที่เป็นอยู่แล้ว ก็สามารถหันไปมุ่งเน้นด้านการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญาแต่บางคนยังไม่พร้อม ชีวิตของเขายังต้องขึ้นต่อวัตถุมากกว่า เขาจึงต้องแสวงหาปัจจัยให้พอแก่ความต้องการของชีวิต เพื่อให้การเป็นอยู่ของเขาไม่เป็นเหตุเบียดเบียนผู้อื่น และให้เป็นที่ยอมรับของสังคม บางคนเมื่อพรั่งพร้อมบริบูรณ์ แล้วยังสละปัจจัยเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นได้ การมีทรัพย์มากมายก็เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

จากภาพองค์ความรู้จะเห็นได้ว่ามีสาระสำคัญอยู่ 2 ส่วนคือ ส่วนของหลักพุทธวิธีและส่วนของการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน

ส่วนที่ 1 หลักพุทธวิธี ได้แก่ หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งเป็นส่วนช่วยเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ประกอบด้วย 1. ด้านอุฏฐานสัมปทา ขยันหา โดยการขยันทำงาน อบรมหาความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณ ขยันหาทรัพย์ รับผิดชอบต่อชีวิตราชการ วางแผนล่วงหน้าและไม่ประมาท 2. อารักขสัมปทา รักษาดี โดยรู้จักรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ รู้จักออมเงิน เตรียมที่พักอาศัยให้พร้อม จัดสรรรายได้ให้ทายาท บริหารการเงินอย่างรอบคอบ และรักษาทรัพย์ในมิติที่หลากหลาย 3. กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร โดยการมีเพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมงานที่เป็นบัณฑิต คอยให้กำลังใจ และวางแผนเป็นสมาชิกชมรมหรือกิจกรรมต่างๆ หลังจากเกษียณ 4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง โดยการมีความพร้อมในการเกษียณ ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ความสันโดษ วางแผนในการใช้จ่ายและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและพอเพียง

ส่วนที่ 2 การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ซึ่งเป็นผลจากการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เข้ามาบูรณาการกับการทำงานและการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ประกอบด้วย 1. ด้านเศรษฐกิจรายได้ โดยการพัฒนาตนเอง มีการออมเงินหรือทำธุรกิจเสริมเป็นการเพิ่มรายได้ก่อนเกษียณอายุราชการ รวมถึงการปลดหนี้และไม่สร้างภาระทางการเงิน 2. ด้านสุขภาพ โดยการออกกำลังกายเป็นประจำ การได้รับการรักษาสุขภาพทางกาย เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมสุขภาพ และวางแผนดูแลสุขภาพตั้งแต่ก่อนเกษียณ 3. ด้านการใช้สติปัญญา โดยการใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา เข้าร่วมเวทีทางวิชาการ ใช้สติปัญญาในการวางแผนชีวิตและการเงินอย่างเป็นระบบ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 4. ด้านการใช้เหตุผล โดยการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา รู้จักเคารพความเห็นและสิทธิของผู้อื่น ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ใช้เหตุผลควบคู่กับหลักธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจ 5. ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยการเตรียมพร้อมในทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย รักษาความสะอาดในสถานที่ทำงาน สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมกับวัยสูงอายุ 6. ด้านธรรมชาติชีวิต โดยการจัดสรรเวลาการทำงานและเวลาการใช้ชีวิตกับครอบครัวให้เหมาะสม การศึกษาธรรมะทางพระพุทธศาสนาเพื่อฝึกจิตใจให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า 1. การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.62, S.D.= 0.86) 2. ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธวิธีเตรียมความพร้อมตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์กับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน พบว่า หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน ในระดับมาก (R=.895**) และ 3. พุทธวิธีเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการของบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน พบว่า มีสาระสำคัญอยู่ 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 หลักพุทธวิธี ได้แก่ หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งเป็นส่วนช่วยเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ประกอบด้วย ด้านอุฏฐานสัมปทา ขยันหา อารักขสัมปทา รักษาดี กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร และสมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง ส่วนที่ 2 การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ซึ่งเป็นผลจากการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เข้ามาบูรณาการกับการทำงานและการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุราชการ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจรายได้ ด้านสุขภาพ ด้านการใช้สติปัญญา ด้านการใช้เหตุผล ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และด้านธรรมชาติชีวิต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กรมชลประทานควรมีนโยบายเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาบุคลากร เสนอให้กรมชลประทานกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณที่ผสานหลักพุทธธรรม เช่น การเจริญสติ การพัฒนาจิตใจ และการฝึกปล่อยวาง เพื่อสร้างสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และสังคม

2) กรมชลประทานควรมีนโยบายเกี่ยวกับการจัดตั้งโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการก่อนเกษียณอย่างต่อเนื่อง กำหนดเป็นนโยบายให้มีการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอย่างเป็นระบบ โดยใช้กระบวนการพุทธวิธีควบคู่กับองค์ความรู้ทางการเงิน สุขภาพ และสังคม เพื่อให้บุคลากรสามารถวางแผนชีวิตหลังเกษียณได้อย่างมั่นคงและมีคุณภาพ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) กรมชลประทานควรจัดโครงการอบรมให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพเสริม เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรสามารถนำไปใช้สร้างรายได้เพิ่มจากงานประจำหรือสามารถนำไปประกอบอาชีพหลังเกษียณอายุราชการได้

2) กรมชลประทานควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในโครงการวิชาการและการฝึกอบรมเชิงวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสนับสนุนทุนการศึกษา/ทุนวิจัยสำหรับบุคลากรที่ต้องการพัฒนาตนเองด้านอาชีพและความเชี่ยวชาญ

3) กรมชลประทานควรกำหนดให้มีการส่งเสริมสุขภาพของบุคลากร ให้คำปรึกษาด้านการส่งเสริมสุขภาพ จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เช่น แข่งกีฬาภายในองค์กร การออกกำลังกายประจำสัปดาห์ หรือการอบรมโภชนาการที่เหมาะสม

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาการเปรียบเทียบแนวทางพุทธวิธีกับวิธีการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณในศาสตร์อื่น เพื่อค้นหาความเหมือนและความแตกต่าง รวมถึงแนวทางบูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมกับศาสตร์ด้านจิตวิทยา การจัดการทรัพยากรบุคคล และการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2) ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในการนำพุทธวิธีไปประยุกต์ใช้จริง โดยทดลองจัดโปรแกรมอบรมหรือกิจกรรมตามหลักพุทธธรรมกับกลุ่มบุคลากรที่ใกล้เกษียณ และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อประเมินประสิทธิผลและความยั่งยืนของวิธีการ

เอกสารอ้างอิง

จิตรา ศรีวิชัย. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนเกษียณของข้าราชการไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถนอมขวัญ อยู่สุข. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน. ใน หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูญาณปรีชา (นพดล ตปสีโล). (2564). การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอาทรวนกิจ (อนาลโย/ฉันทสิริกุล). (2557). การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการแก้ปัญหาสังคมไทย. ใน หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). ธรรมนูญชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ ศาสนา.

สำนักงานชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน. (2568). ทะเบียนบุคลากรสำนักงานชลประทานที่ 1 (เชียงใหม่), ฝ่ายบุคคล. (19 กุมภาพันธ์ 2568).

สำนักบริหารทรัพยากร กรมชลประทาน. (2568). ข้อมูลการเกษียณอายุราชการ ปี พ.ศ. 2566 ถึง 2568. กรุงเทพมหานคร : กรมชลประทาน.

ESCAP. (1990). Guidelines on Methodological Approaches to the Conduct of a Regional Survey of the Quality of Life as an Aspect of Human Resources Development. New York: McGraw-Hill.

Hershey, D. A., & Jacobs-Lawson, J. M. (2020) Retirement readiness: Psychological factors in planning for retirement, Journal of Adult Development, 27(1) : 15–29.

Yamane, T. (1973). Statistic: An Introductory Analysis. 3rded, New York: Harper and Row.

ความสัมพันธ์ของนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1*

THE RELATIONSHIP BETWEEN DIGITAL INNOVATION AND STUDENT SUPPORT SYSTEM MANAGEMENT IN 21ST CENTURY SCHOOLS UNDER TAK PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

นันทิกร อุดมศิลป์[1] และ พุทธกาล แก้สุข[2]

Nanthikorn Udomsilp[1] and Phutthakarn Kaesuk[2]

[1-2]สาขาการประถมศึกษา วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

[1-2] Bachelor of Education (Elementary Education).Northern College, Thailand

Corresponding Author's Email: nanthikorn2499@gmail.com

วันที่รับบทความ : 31 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 2 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 21 ตุลาคม 2568

Received 31 August 2025; Revised 2 October 2025; Accepted 21 October 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการนำนวัตกรรมดิจิทัลและการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 และ 2) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 3) วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ระดับนวัตกรรมดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารระดับชั้นปี จำนวน 168 คน ได้จากการสุ่มแบบ

Citation:

*นันทิกร อุดมศิลป์ และ พุทธกาล แก้สุข. (2568). ความสัมพันธ์ของนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 954-969.

Nanthikorn Udomsilp and Phutthakarn Kaesuk. (2025). The Relationship between Digital Innovation and Student Support System Management in 21st Century Schools under Tak Primary Educational Service Area Office 1. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 954-969.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ง่าย เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

1) การจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะการให้คำปรึกษาและส่งเสริมศักยภาพ (M=4.17, SD=0.799) การคัดกรองและติดตามพฤติกรรม (M=4.15, SD=0.694) และการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (M=4.09, SD=0.788) ระดับการนำนวัตกรรมดิจิทัลอยู่ในระดับปานกลางค่อนสูง ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (M=3.73, SD=0.780) ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ (M=3.72, SD=1.051) และเครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ (M=3.71, SD=0.980)

2) ความสัมพันธ์พบว่า การจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญกับทั้งสามมิติของนวัตกรรมดิจิทัล (เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร r=.729; เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ r=.689; ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ r=.594; p<.01)

3) ผลการถดถอยพหุคูณยืนยันว่า ทั้งสามมิติเป็นผู้ทำนายเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 (เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร b=0.346, β .530, t=12.737, p<.001; ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ b=0.138, β =.233, t=4.897, p<.001; เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ b=0.119, β =.171, t=4.213, p<.001) ชี้ให้เห็นว่านวัตกรรมดิจิทัลมีความสัมพันธ์ต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

คำสำคัญ: ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, นวัตกรรมดิจิทัล, เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ

Abstract

This study aimed (1) to examine the level of digital-innovation adoption and the management of student support systems in the twenty-first century, (2) to analyze the relationships between digital innovation and the management of student support systems in the twenty-first century and (3) To analyze the level of digital innovation that influences the management of student support systems

in the 21st century in schools under the Tak Primary Educational Service Area Office 1. The sample comprised 168 grade-level heads selected by simple random sampling. Data were collected using a five-point Likert-type questionnaire and analyzed with descriptive statistics, Pearson's product–moment correlation, and multiple regression.

Finding:

1) Results indicated that the management of student support systems in the twenty-first century was rated high, particularly for counseling and potential development (M = 4.17, SD = 0.799), screening and behavioral monitoring (M = 4.15, SD = 0.694), and knowing students individually (M = 4.09, SD = 0.788). The overall level of digital-innovation adoption was moderate to high, including information and communication technology (M = 3.73, SD = 0.780), database and analytics systems (M = 3.72, SD = 1.051), and communication and collaboration tools (M = 3.71, SD = 0.980).

2) Correlation analysis showed that the management of student support systems had positive and significant relationships with all three digital-innovation dimensions: information and communication technology ($r = .729$, $p < .01$), communication and collaboration tools ($r = .689$, $p < .01$), and database and analytics systems ($r = .594$, $p < .01$).

3) Multiple-regression results confirmed that all three dimensions were significant positive predictors of the management of student support systems: information and communication technology ($b = 0.346$, $\beta = .530$, $t = 12.737$, $p < .001$), database and analytics systems ($b = 0.138$, $\beta = .233$, $t = 4.897$, $p < .001$), and communication and collaboration tools ($b = 0.119$, $\beta = .171$, $t = 4.213$, $p < .001$). These findings highlight the central roles of information and communication technology infrastructure, data-analytics capability, and communication/collaboration platforms in enhancing the quality of twenty-first-

century student support system management in primary schools within this context.

Keywords: Student support system, Digital innovation, Information and communication technology (ICT), Communication and collaboration tools

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะรอบด้าน ทั้งการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ความคิดสร้างสรรค์ การรู้เท่าทันสื่อ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และภาวะผู้นำ (Trilling & Fadel, 2009; Partnership for 21st Century Learning, 2019) ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงควรครอบคลุมมิติวิชาการ กิจกรรม และชีวิตส่วนตัว โดยมุ่งเน้นการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองปัญหา การส่งเสริมศักยภาพ การป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง และการประสานส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ (บุญชม ศรีสะอาด, 2561; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [สพฐ.], 2562) การพัฒนาระบบดังกล่าวควรผสานเทคโนโลยีเพื่อการจัดการข้อมูลและสื่อดิจิทัล ตลอดจนเปิดพื้นที่ให้ผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายสหวิชาชีพมีส่วนร่วม (Fullan, 2013; Marzano, 2003)

การบูรณาการ การเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ (Social and Emotional Learning: SEL) เป็นหัวใจสำคัญ ช่วยให้นักเรียนพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมอารมณ์ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความสัมพันธ์ที่ดี และการตัดสินใจอย่างมีความรับผิดชอบ (CASEL, 2023; UNICEF, 2022) โรงเรียนที่บูรณาการ SEL เข้ากับการเรียนการสอนและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบจะสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยและเกื้อกูลมากขึ้น ครูจึงควรได้รับการพัฒนาสมรรถนะด้าน SEL เพื่อดูแลสุขภาวะทางจิต ลดพฤติกรรมเสี่ยง และยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ระยะยาว (CASEL, 2023)

นวัตกรรมดิจิทัล เช่น ฐานข้อมูลนักเรียน แอปฯ ติดตามพฤติกรรม ระบบรายงานออนไลน์ และแพลตฟอร์มสื่อสาร ช่วยเพิ่มความรวดเร็ว ความถูกต้อง และความโปร่งใสของข้อมูล ส่งผลให้ครูตัดสินใจช่วยเหลือผู้เรียนได้ตรงจุด (Fullan, 2013; Marzano, 2003) อีกทั้งยังสนับสนุนการติดตามพฤติกรรม การป้องกันความเสี่ยง และการส่งเสริมทักษะชีวิต (CASEL,

2023; UNICEF, 2022) โดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลอย่างจังหวัดตากที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีเพื่อรองรับความหลากหลายของผู้เรียนและข้อจำกัดด้านทรัพยากร ดังนั้น การศึกษารูปแบบการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ในบริบทโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดตากจึงมีความจำเป็น เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย ระดับการจัดการ และแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการนำนวัตกรรมดิจิทัลและการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

3. เพื่อวิเคราะห์ระดับนวัตกรรมดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

1. ระดับนวัตกรรมดิจิทัล ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ และ เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือและการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับสูง

2. นวัตกรรมดิจิทัล ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์และเครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

3. นวัตกรรมดิจิทัล ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์และ เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือทำนายการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมในบริบทโรงเรียนระดับประถมศึกษา

นวัตกรรมถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งโรงเรียนต้องเผชิญกับความท้าทายด้านพฤติกรรม การเรียนรู้ และสภาวะทางอารมณ์ของนักเรียน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ฐานข้อมูลนักเรียนรายบุคคล แอปพลิเคชันติดตามผลการเรียนรู้ และแพลตฟอร์มสุขภาวะ ช่วยให้ครูสามารถคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยง ติดตามพัฒนาการ และสื่อสารกับผู้ปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Office of the Basic Education Commission, 2022; UNESCO, 2023) Chaveesuk, Khalid, Bsoul-Kopowska, Rostańska และ Chaiyasoonthorn (2022) เน้นว่าการยอมรับนวัตกรรมดิจิทัล เช่น MOOC ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยการรับรู้คุณค่า ความง่าย ความไว้วางใจ และบริบทของผู้ใช้ การอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับครูจึงมีบทบาทสำคัญ เพราะไม่เพียงช่วยเพิ่มทักษะการใช้เครื่องมือดิจิทัล แต่ยังช่วยให้ครูสามารถติดตามและประเมินภาวะเสี่ยงของนักเรียนแบบเรียลไทม์ ซึ่งนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขที่ตรงจุด

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

บริบทพื้นที่ห่างไกลอย่างจังหวัดตากจำเป็นต้องพัฒนาระบบดูแลที่ครอบคลุมวิชาการ พฤติกรรม และสังคมอารมณ์ (สพฐ., 2562; สำนักทดสอบทางการศึกษา สพฐ., 2562) โดยยึดกรอบทักษะศตวรรษที่ 21 (Trilling & Fadel, 2009; Partnership for 21st Century Learning, 2019) และภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง หรือการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Fullan, 2013) นวัตกรรมดิจิทัลเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์เสริมพลังระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยต้องบูรณาการการบริหารจัดการ เทคโนโลยี และความร่วมมือของทุกฝ่าย ภายใต้กรอบ 21st-century skills และ SEL (CASEL, 2023; UNICEF, 2022)

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี พบว่า นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ มีบทบาทเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการสนับสนุนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยช่วยให้การคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงและการติดตามผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน ระบบดูแลช่วยเหลือที่มีประสิทธิผล จำเป็นต้องบูรณาการทั้งการบริหารจัดการ การใช้เทคโนโลยี และความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยมีกรอบแนวคิดของ Trilling & Fadel (2009) และ Fullan (2013) เป็นฐานสำคัญ สุดท้าย ข้อค้นพบเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการพัฒนาระบบ

ดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่ห่างไกล เช่น จังหวัดตาก เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนทั้งในด้านวิชาการ พฤติกรรม และสุขภาวะอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ในบริบทของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดตาก ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ซึ่งดูแลพื้นที่ครอบคลุม 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองตาก จำนวน 60 โรงเรียน อำเภอบ้านตาก จำนวน 45 โรงเรียน อำเภอวังเจ้า จำนวน 40 โรงเรียน อำเภอสามเงา จำนวน 45 โรงเรียน รวมทั้งหมด 190 โรงเรียน

การสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยกำหนดร้อยละ 15 ของโรงเรียนในแต่ละอำเภอจากประชากรทั้งหมด 190 โรงเรียน แล้วทำการสุ่มเลือกโรงเรียนเป้าหมายจำนวน 28 โรงเรียน ได้แก่ เมืองตาก 6 โรงเรียน บ้านตาก 5 โรงเรียน วังเจ้า 4 โรงเรียน สามเงา 5 โรงเรียน จากนั้นสุ่มคัดเลือก “หน่วยตัวอย่างภายในโรงเรียน” โดยใช้การสุ่มแบบง่ายจากบัญชีรายชื่อบุคลากรของแต่ละโรงเรียน กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น หัวหน้าระดับชั้น (ผู้บริหารที่รับผิดชอบระดับชั้นโดยตรง ป.1–ป.6) โรงเรียนละ 6 คน รวมทั้งสิ้น 168 คน ได้กลุ่มตัวอย่างครบถ้วน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถามรายการวัด เกี่ยวกับ “นวัตกรรมดิจิทัล” และ “การจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21” โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ (Likert Scale) ทั้งนี้มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ความเชื่อมั่น (Reliability) คำนวณด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่า .89 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงและเหมาะสมสำหรับการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 168 คน ซึ่งเป็นหัวหน้าระดับชั้นของโรงเรียนที่สุ่มได้ โดยนักวิจัยและผู้ประสานงานในพื้นที่ทำหน้าที่อธิบายรายละเอียดและให้คำแนะนำก่อนตอบแบบสอบถาม จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลกลับมาเพื่อนำไปวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติ โดยใช้วิธีการดังนี้ 1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานและระดับความคิดเห็นของผู้ตอบ 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Correlation Analysis) ใช้สถิติ Pearson's Product Moment Correlation Coefficient (Pearson's r) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อตรวจสอบอิทธิพลของนวัตกรรมดิจิทัลที่มีต่อการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = .01$

ผลการวิจัย

ผลวิจัยแสดงข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดตาก จำนวน 168คน พบว่า เพศชายมีสัดส่วนมากกว่าเล็กน้อย (54.3%) ขณะที่ผู้บริหารส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41–50 ปี (37.0%) และมากกว่า 50 ปี (37.8%) สะท้อนถึงประสบการณ์และวุฒิภาวะในการบริหารงาน ในด้านการศึกษา ผู้บริหารส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท (63.8%) รองลงมาคือปริญญาตรี (28.3%) และปริญญาเอก (7.9%) โดยมี

ประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปีถึง 77.9% ซึ่งแสดงถึงความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ สำหรับขนาดของโรงเรียน ผู้บริหารส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก (60%) และขนาดกลาง (40%) สะท้อนถึงบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดตากที่มีลักษณะกระจายตัวในพื้นที่ชนบทและกึ่งเมือง

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการนำนวัตกรรมดิจิทัลและการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 และสมมติฐานที่ 1 ระดับนวัตกรรมดิจิทัล ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ และ เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือและการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับสูง

ผลการวิจัย พบว่า การจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับสูง โดยการให้คำปรึกษาและส่งเสริมศักยภาพ (M=4.17, SD=0.799) การคัดกรองและติดตามพฤติกรรม (M=4.15, SD=0.694) และ การป้องกัน/แก้ไขปัญหา (M=4.14, SD=0.727) ขณะที่การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (M=4.09, SD=0.788) และ การส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (M=3.90, SD=0.761) รองลงมา สะท้อนว่ากระบวนการภายในโรงเรียนเข้มแข็ง แต่การเชื่อมโยงภายนอกยังเป็นจุดที่พัฒนาได้ ด้านนวัตกรรมดิจิทัล ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ ปานกลางค่อนสูง ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (M=3.73, SD=0.780) ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ (M=3.72) และ เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ (M=3.71, SD=0.980)

ตารางที่ 1 สรุปผลระดับความคิดเห็นของนวัตกรรมดิจิทัลและการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 (N = 168)

มิติ (Sub-variable)	ค่าเฉลี่ยรวม (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	3.73	0.780
ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์	3.72	1.051
เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ	3.71	0.980

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.09	0.788
การคัดกรองและติดตามพฤติกรรม	4.15	0.694
การให้คำปรึกษาและส่งเสริมศักยภาพ	4.17	0.799
การป้องกันและแก้ไขปัญหา	4.14	0.727
การส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3.90	0.761

จากวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1และสมมติฐานที่ 2 นวัตกรรมดิจิทัล ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์และเครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียน พบว่า การนำนวัตกรรมดิจิทัลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 และมีนัยสำคัญกับทุกมิติของดิจิทัล โดยสูงสุดคือ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (r=.729**) รองลงมา เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ (r=.689**) และ ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ (r=.594**)

ผลการวิจัยยังพบว่า มีความสัมพันธ์ของนวัตกรรมดิจิทัล ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์และ เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือทำนายการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมดิจิทัลกับการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

สหสัมพันธ์(r)	ICT1	DA2	CC3	SSM	หมายเหตุ/สถิติ
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT1)	1.000	.753**	.624**	.729**	
ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ (DA2)	.753**	1.000	.590**	.594**	
เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ (CC3)	.624**	.590**	1.000	.689**	
การจัดการระบบดูแลนักเรียน (SSM)	.729**	.594**	.689**	1.000	

หมายเหตุ: ** = p < .01 (สหสัมพันธ์เพียร์สัน); *** = p < .001 (ถดถอย). ตัวแปรตาม: การจัดการระบบดูแลนักเรียน (SSM).

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ระดับนวัตกรรมดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 และสมมติฐานที่ 3 นวัตกรรมดิจิทัล ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์และ เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือทำนายการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ

จากผลวิจัยพบว่า ทั้งสามตัวแปรเป็นผู้ทำนายเชิงบวกอย่างมีนัย ต่อ การจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (b=0.346,

β =.530, t=12.737, p<.001), ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ (b=0.138, β =.233, t=4.897, p<.001) และ เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ (b=0.119, β =.171, t=4.213, p <.001)

ตารางที่ 3 วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณนวัตกรรมดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)	**b**	**SE b**	**Beta**	**t**	**p**
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT1)	0.346	0.027	0.530	12.737	< .001
ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ (DA2)	0.138	0.028	0.233	4.897	< .001
เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ (CC3)	0.119	0.028	0.171	4.213	< .001

หมายเหตุ: *** = p < .001 ; ตัวแปรตาม (Dependent Variable): การจัดการระบบดูแลนักเรียน

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่1 ผลการวิจัย พบว่าการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับสูง แต่การส่งต่อหน่วยงานภายนอกมีค่าเฉลี่ยระดับน้อยกว่าการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองและติดตามพฤติกรรม การให้คำปรึกษาและส่งเสริมศักยภาพ และการป้องกันและแก้ไขปัญหา สำหรับด้านนวัตกรรมดิจิทัล พบว่า การใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางค่อนสูงสะท้อนว่า อายุ ประสบการณ์ ทรัพยากรของผู้บริหารสูงเอื้อต่อการจัดทำกระบวนการภายในที่ชัดเจน แต่การส่งต่อหน่วยงานภายนอกยังต้องมีการสร้างเครือข่ายนอกโรงเรียน โดยเฉพาะพื้นที่ชนบท/กึ่งเมือง สอดคล้องกับรายงาน GEM ของยูเนสโก (2023) ระบุว่าแพลตฟอร์มครู–นักเรียนออนไลน์ช่วยการ

ให้บริการสนับสนุน การทำงานเป็นทีม และการสื่อสาร รวมถึงข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้าและอินเทอร์เน็ต

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ 2 ผลการวิจัย พบว่ามีความสัมพันธ์ของนวัตกรรมดิจิทัลต่อการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ โดยความสัมพันธ์สูงสุดคือ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (r=.729**), รองลงมา เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือ (r=.689**) และ ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ (r=.594**) ผลการวิจัยยังพบว่า มีความสัมพันธ์ของนวัตกรรมดิจิทัล ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์และ เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือทำนายการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับรายงาน OECD (2024) ได้แสดงถึงแนวทางและโครงการที่อิงหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อสนับสนุนสุขภาวะของนักเรียนในโรงเรียน (Evidence-Based Interventions and Initiatives to Support Student Well-Being in Schools) เน้นย้ำว่าการดูแลนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะด้านการเรียนรู้เชิงวิชาการ แต่ต้องเป็น ระบบองค์รวม (holistic system) ที่ครอบคลุมทั้งสุขภาวะทางจิตใจ สังคม ร่างกาย และการเรียนรู้ โดยแนวทางที่มีประสิทธิผล เช่น การสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างครูกับนักเรียน การพัฒนาองค์ความรู้ทางอารมณ์ การใช้กิจกรรมศิลปะ และการเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ล้วนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะและความพร้อมในการเรียนรู้ของนักเรียน

จากวัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสามตัวแปรเป็นผู้ทำนายเชิงบวกต่อการจัดการระบบดูแลนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้เพราะการจัดการระบบดูแลนักเรียน ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของงานดูแล ช่วยให้การสื่อสาร การเก็บบันทึก และการติดตามมีประสิทธิภาพ ลดเวลาตอบสนอง และทำให้การดูแลนักเรียนได้ครบขั้นตอน จากผลการวิจัยดังกล่าว นอกจากนี้ผลการวิจัยด้านนวัตกรรมดิจิทัล ทั้งในด้านเครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือทำให้เกิดเครือข่ายระหว่างครู–นักเรียน–ผู้ปกครอง–หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้การประสานงานและการตัดสินใจร่วมเกิดขึ้นรวดเร็วและโปร่งใส และระบบฐานข้อมูลและการวิเคราะห์ทำให้การตัดสินใจบนฐานข้อมูล การสรุปข้อมูลและการวิเคราะห์ที่ช่วยคัดกรองความเสี่ยง เฝ้าระวังแนวโน้ม และทำให้กำหนดแผนช่วยเหลือเฉพาะรายได้แม่นยำยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ Chaveesuk, S., & Chaiyasoonthorn, W. (2022) ที่ชี้ว่าเมื่อมีการอบรมครู ให้ใช้เครื่องมือดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ผลของนวัตกรรมต่อความครอบคลุมและความแม่นยำของ

ระบบดูแลจะเด่นชัดขึ้น การเข้าถึงอุปกรณ์ดิจิทัล และโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อม ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้เรียนและคุณภาพการดำเนินงานในโรงเรียน และยังพบว่ามีความสอดคล้องกับผลงานของ Chaveesuk & Chaiyasoonthorn (2022) พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความตั้งใจของนักศึกษาไทยในการใช้ Cloud Classroom คือ การรับรู้ประโยชน์ ความง่ายในการใช้งาน และแรงสนับสนุนทางสังคม โดยสถานการณ์ COVID-19 เป็นตัวเร่งให้การยอมรับเทคโนโลยีเกิดขึ้นมากขึ้นในบริบทประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น การลงทุนด้านโครงสร้างเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูและการบริหารจัดการข้อมูล (data governance) จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์เชิงบวกดังกล่าวเกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่าเป็นผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผลการวิจัยชี้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดตากมีวุฒิการศึกษาและประสบการณ์สูง ส่งผลให้การจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับเข้มแข็ง และนวัตกรรมดิจิทัล โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีบทบาทสำคัญในการเสริมประสิทธิภาพระบบดังกล่าวอย่างมีนัยสำคัญ งานวิจัยนี้มีผลกระทบต่อ คุณภาพการบริหารโรงเรียน, การพัฒนาศักยภาพนักเรียน, การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และ การกำหนดนโยบายทางการศึกษา ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ส่วนข้อเสนอแนะของผลการวิจัยประกอบด้วย 1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย เสนอให้กำหนดนโยบายการพัฒนาระบบฐานข้อมูลนักเรียนแบบบูรณาการ เพื่อให้สามารถจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลด้านสุขภาพ พฤติกรรม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และปัจจัยเสี่ยงได้อย่างครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน รวมทั้งมีการรายงานผลการคัดกรองที่เข้าใจง่ายต่อผู้ปกครองเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัลและแพลตฟอร์มการสื่อสารแบบบูรณาการเพื่อลดความซ้ำซ้อนของข้อมูลและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างยั่งยืน 1.2 ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ เสนอให้ระดับโรงเรียน ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลนักเรียนที่สามารถสะท้อนข้อมูลรายบุคคลอย่างเป็นระบบและอัปเดตสม่ำเสมอ พร้อมนำเสนอข้อมูลต่อผู้ปกครองในลักษณะที่เข้าใจง่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสารและการติดตาม

นักเรียน นอกจากนี้ ควรเตรียมความพร้อมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสร้างระบบความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการเก็บข้อมูลที่ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อน และใช้เครื่องมือสื่อสารและความร่วมมือที่ทันสมัย เพื่อสนับสนุนการคัดกรอง ติดตามพฤติกรรม และการส่งต่ออย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการอบรมครูในการใช้เทคโนโลยีและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสริมศักยภาพการทำงาน 1.3 ข้อเสนอเชิงวิชาการ เสนอให้นำผลวิจัยไปเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการผลิตและพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา โดยบูรณาการเนื้อหาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการฐานข้อมูล และเครื่องมือสื่อสารดิจิทัลเข้ากับการเรียนการสอน รวมทั้งใช้เป็นกรณีศึกษาในวิชาการบริหารการศึกษาและการแนะแนว เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมดิจิทัลและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สำหรับ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ประกอบด้วย 2.1 การศึกษาครั้งต่อไปควรมุ่งศึกษาการออกแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในรูปแบบดิจิทัลอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนารูปแบบที่สามารถนำไปใช้จริงได้ เช่น แอปพลิเคชันติดตามพฤติกรรม ระบบคัดกรองเพื่อยกระดับการบริหารข้อมูลให้แม่นยำ ทันสมัย และยั่งยืน 2.2 การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาความเชื่อมโยงระหว่าง การเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์กับผลลัพธ์ด้านพฤติกรรมและการเรียนรู้ของนักเรียนในระยะยาว แม้จะมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ดูแลนักเรียน แต่หากขาดแนวทางในการดูแลนักเรียนด้านจิตสังคมอย่างเป็นระบบ ก็อาจส่งผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงและความสัมพันธ์ในชั้นเรียน ดังนั้น การศึกษาการเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ในระยะยาวจะช่วยประเมินประสิทธิภาพของการปลูกฝังทักษะชีวิตต่อไปได้ 2.3 เนื่องจากบริบทของโรงเรียนมีผลต่อประสิทธิภาพของระบบดูแลฯ อย่างชัดเจน งานวิจัยในอนาคตควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการระบบดูแลนักเรียนระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก กลาง และใหญ่เพื่อให้สามารถพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมและเฉพาะกลุ่มได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. (2561). วิธีการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). คู่มือ/แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน. กรุงเทพมหานคร: สพฐ.

สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (O-NET) ปีการศึกษา 2562. กรุงเทพมหานคร: สทศ.-สพฐ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2022). แนวทาง/คู่มือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สพฐ.

CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning). (2023). SEL framework/core competencies document. Chicago, IL: Author.

Chaveesuk, S., & Chaiyasoonthorn, W. (2022). COVID-19 in emerging countries and students' intention to use cloud classroom: Evidence from Thailand. Education Research International, 2022, 6909120.

Chaveesuk, S., Khalid, B., Bsoul-Kopowska, M., Rostańska, E., & Chaiyasoonthorn, W. (2022). Comparative analysis of variables that influence behavioral intention to use MOOCs. PLoS ONE, 17(4), Article e0262037.

Fullan, M. (2013). Stratosphere: Integrating technology, pedagogy, and change knowledge. Pearson.

Marzano, R. J. (2003). What works in schools: Translating research into action. ASCD.

OECD. (2024). Education at a Glance 2024: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing.

Partnership for 21st Century Learning. (2019). Framework for 21st Century Learning: Definitions. Battelle for Kids.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. Jossey-Bass.

UNESCO. (2023). Global Education Monitoring Report 2023: Technology in education—A tool on whose terms?. Paris: UNESCO.

UNICEF. (2022). Foundational learning and social and emotional learning (SEL): A review of the evidence. New York, NY: UNICEF.

รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก*

AN ADMINISTRATIVE MODEL FOR PROMOTING LEARNER DEVELOPMENT BASED ON THE SCHOOL CURRICULUM THROUGH ACTIVE LEARNING

นุกูล ทรงมงคลรัตน์

Nugool Songmongkolrat

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

Kalasin Primary Education Service Area Office1, Thailand

Corresponding Author's Email: Krubreezt@gmail.com

วันที่รับบทความ : 10 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 29 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 3 ตุลาคม 2568

Received 10 September 2025; Revised 29 September 2025; Accepted 3 October 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา ศึกษาความสำคัญและแนวทางการประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาผู้เรียนในบริบทของสถานศึกษา โดยอาศัยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผลการสังเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการการศึกษาที่มีประสิทธิภาพควรบูรณาการวงจร PDCA เข้ากับองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา และกำหนดนโยบายที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ขณะเดียวกันการนำ Active Learning เข้ามาเป็นระบบงานของสถานศึกษาสามารถยกระดับคุณภาพผู้เรียนทั้งด้านวิชาการ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และคุณธรรม

Citation:

* นุกูล ทรงมงคลรัตน์. (2568). รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 970-982.

Nugool Songmongkolrat. (2025). An Administrative Model for Promoting Learner Development Based on the School Curriculum Through Active Learning. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 970-.982;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

จริยธรรมได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามยังคงมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร เวลา และวัฒนธรรมการสอบที่ควรได้รับการแก้ไข บทความจึงเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ การกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์เชิงคุณภาพ การปรับโครงสร้างการจัดการเรียนรู้ การสนับสนุนครูและบุคลากร และการประเมินผลเชิงสมรรถนะ พร้อมขั้นตอนการดำเนินงานที่ต่อเนื่องจากการกำหนดนโยบายสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณภาพและสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การบริหารจัดการการศึกษา, หลักสูตรสถานศึกษา, การเรียนรู้เชิงรุก, การพัฒนาผู้เรียน

Abstract

This academic article aims to analyze the role of schools in developing learners according to the school curriculum, examine the significance and application of active learning approaches, and propose a suitable management model for enhancing learner development within the school context. Based on a review of concepts, theories, and related literature, the synthesis indicates that effective educational management should integrate the PDCA cycle into curriculum components while adopting learner-centered policies. Incorporating active learning into school management systems can significantly improve learner outcomes in terms of academic achievement, analytical thinking, collaboration, and moral development. Nevertheless, challenges remain regarding limited resources, instructional time, and examination-oriented culture. The article therefore proposes a management model comprising four key components: establishing quality-oriented policies and visions, restructuring learning management, supporting teachers and staff, and implementing competency-based assessments. The proposed model includes sequential steps from policy

formulation to sustainable development, enabling schools to enhance learner quality and essential competencies for the 21st century effectively.

Keywords: Educational Management, School Curriculum, Active Learning, Learner Development

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะที่หลากหลาย ทั้งด้านความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Trilling & Fadel, 2009) การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered) ไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความท้าทายใหม่ ๆ อีกต่อไป จำเป็นต้องปรับรูปแบบการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

สถานศึกษาถือเป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่หลักสูตรสถานศึกษากำหนด โดยหลักสูตรมิได้เป็นเพียงแผนการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณธรรม จริยธรรม และศักยภาพในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในสังคม (Ornstein & Hunkins, 2018) ดังนั้น บทบาทของผู้บริหารและครูจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร ความจำเป็นของการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก

กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางการสอนที่มีประสิทธิภาพสูงในการพัฒนาผู้เรียน เนื่องจากส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ คิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และเชื่อมโยงความรู้เข้ากับการปฏิบัติจริง (Bonwell & Eison, 1991; Prince, 2004) งานวิจัยจำนวนมากชี้ว่าการใช้ Active Learning สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้ดีกว่าวิธีการสอนแบบบรรยาย (Freeman et al., 2014)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์บทบาทของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา ศึกษาความสำคัญและแนวทางการประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาผู้เรียนในบริบทของสถานศึกษา

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการบริหารจัดการการศึกษา

การบริหารจัดการการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งจัดระเบียบ วางแผน นำไปปฏิบัติ และประเมินผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (Bush, 2011) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีบทบาททั้งด้านการกำหนดนโยบาย การบริหารทรัพยากรบุคคล การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน (Hoy & Miskel, 2013) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารเชิงคุณภาพ (Total Quality Management: TQM) ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. หลักการของหลักสูตรสถานศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นกรอบแนวทางสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม จริยธรรม โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (Ornstein & Hunkins, 2018) ในบริบทไทย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน เช่น ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการทำงานร่วมกับผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) ซึ่งถือเป็นทิศทางสำคัญที่สถานศึกษาต้องน้อมนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้

3. ความหมาย หลักการ และรูปแบบของ Active Learning

Active Learning หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ทั้งในการคิด วิเคราะห์ ตั้งคำถาม ทดลอง และเชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติจริง (Bonwell & Eison, 1991) หลักการสำคัญของ Active Learning คือการเปลี่ยน

บทบาทผู้เรียนจาก “ผู้รับสาร” ไปสู่ “ผู้สร้างความรู้” ผ่านกิจกรรมที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม และการสะท้อนคิด (Prince, 2004) รูปแบบที่นิยม เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning), การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) และการเรียนรู้เชิงโครงงาน (Project-Based Learning) (Hmelo-Silver, 2004)

4. บทเรียนจากงานเขียน/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของ Freeman et al. (2014) พบว่าการใช้ Active Learning สามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและลดอัตราการลาออกของผู้เรียนในรายวิชาด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรม ในขณะที่งานศึกษาของ Johnson, Johnson, และ Smith (2014) เน้นย้ำว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถสร้างทักษะการสื่อสารและการทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับบริบทไทย งานของ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2560) พบว่า การนำกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกมาใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ช่วยส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดีกว่าการสอนแบบบรรยาย

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการบริหารจัดการการศึกษามุ่งเน้นการวางแผน จัดระบบ นำไปปฏิบัติ และประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย การจัดการทรัพยากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารเชิงคุณภาพที่เน้นการมีส่วนร่วมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนหลักสูตรสถานศึกษาถือเป็นกรอบสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและส่งเสริมสมรรถนะสำคัญตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนดไว้ สำหรับ Active Learning เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างกระตือรือร้น เปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารไปสู่ผู้สร้างความรู้ ผ่านการคิด วิเคราะห์ ตั้งคำถาม และทำงานร่วมกัน โดยมีรูปแบบสำคัญ เช่น Cooperative Learning, Problem-Based Learning และ Project-Based Learning ทั้งนี้งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศยืนยันว่า Active Learning ส่งผลต่อการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การสร้างทักษะการทำงานเป็นทีม การสื่อสาร และการคิดวิเคราะห์

โดยเฉพาะในบริบทไทยที่พบว่าสามารถพัฒนาความรับผิดชอบและแรงจูงใจของผู้เรียนได้ดีกว่าการสอนแบบบรรยาย

การวิเคราะห์และสังเคราะห์

1. การบูรณาการการบริหารจัดการกับหลักสูตรสถานศึกษา

การบูรณาการเริ่มจากการเชื่อม “สี่มิติการบริหาร” การวางแผน (Plan) การจัดการทรัพยากร/การนิเทศ (Do) การติดตามประเมิน (Check) และการปรับปรุง (Act) เข้ากับ “องค์ประกอบหลักสูตร” คือ เป้าหมาย เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ และการประเมินผล (Bush, 2011; Ornstein & Hunkins, 2018) โดยผู้บริหารทำหน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์เชิงหลักสูตร จัดแนว (alignment) ระหว่างมาตรฐานผลลัพธ์ของหลักสูตรกับแผนปฏิบัติการโรงเรียน สร้างระบบนิเทศแบบพี่เลี้ยง (coaching) และตั้งวงจร PDCA เป็นกลไกคุณภาพต่อเนื่อง (Hoy & Miskel, 2013) ในบริบทไทย ควรยึดโยงกับสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางฯ พ.ศ. 2551 เพื่อให้ผลลัพธ์ผู้เรียนสอดคล้องมาตรฐานและบริบทท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

2. การนำ Active Learning เข้าสู่การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้เรียน

บทบาทของฝ่ายบริหารคือ “ทำให้ Active Learning กลายเป็นระบบงาน” มากกว่ากิจกรรมรายครูเดี่ยว ๆ โดย

2.1 กำหนดนโยบายการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (student-centered policy) และพอร์ตหลักฐานผลลัพธ์ (learning evidence) (Bonwell & Eison, 1991; Prince, 2004)

2.2 ออกแบบโครงสร้างตารางเรียน/ทรัพยากรให้เอื้อต่อ PBL/Project-Based/Cooperative Learning เช่น ช่วงเวลาบล็อกยาว ห้องเรียนยืดหยุ่น วัสดุอุปกรณ์ทำโครงงาน (Hmelo-Silver, 2004)

2.3 สร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อแลกเปลี่ยนแผนการสอนเชิงรุก วงสะท้อนคิดหลังสอน (lesson study) และการนิเทศแบบกัลยาณมิตร

2.4 ยกระดับการประเมินผลเป็นแบบ authentic/performance-based เช่น รูบริก โครงงาน แฟ้มสะสมงาน ซึ่งสอดรับหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าการเรียนเชิงรุกเพิ่มผลสัมฤทธิ์และลดการหลุดออกกลางคัน (Freeman et al., 2014; Johnson, Johnson, & Smith, 2014)

3. ปัจจัยเกื้อหนุน ความท้าทาย และข้อจำกัด

ปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงการเรียนรู้ (instructional leadership) โครงสร้างเวลาและพื้นที่ยืดหยุ่น งบประมาณวัสดุและสื่อ กรอบประเมินที่รองรับงานปฏิบัติจริง และวัฒนธรรมองค์กรที่ยอมรับการลองผิดลองถูก (Bush, 2011; Hoy & Miskel, 2013)

ความท้าทาย/ข้อจำกัด มักพบที่ภาระงานเอกสาร เวลาเตรียมการสอนสูง ความไม่มั่นใจของครู การตีความหลักสูตรที่ยังเน้นข้อสอบอิงข้อเท็จจริง และแรงกดดันจากการทดสอบมาตรฐาน ซึ่งอาจทำให้ครูลังเลต่อการใช้ PBL/โครงงานเต็มรูปแบบ (Prince, 2004; Hmelo-Silver, 2004) ทางออกเชิงระบบคือการลดงานที่ไม่เกี่ยวกับการสอน จัดอบรมแบบลงมือปฏิบัติจริงและโค้ชรายบุคคล จัดทรัพยากรเฉพาะกิจ (makerspace/learning kit) และปรับระบบประเมินผลให้ชี้วัดสมรรถนะมากกว่าความจำ (Ornstein & Hunkins, 2018)

4. การเปรียบเทียบแนวทางในประเทศและต่างประเทศ

ต่างประเทศ งานสังเคราะห์ชี้ว่า Active Learning ในสายวิทย์–วิศวะช่วยเพิ่มผลลัพธ์การเรียนอย่างมีนัยสำคัญในชั้นเรียนขนาดใหญ่ หากมีโครงสร้างกิจกรรมและการประเมินรองรับ (Freeman et al., 2014) Cooperative Learning สร้างทักษะสังคมและผลสัมฤทธิ์สูงกว่าเดิม เมื่อมีบทบาทสมาชิกชัดเจนและความรับผิดร่วม (Johnson et al., 2014) โรงเรียนจำนวนมากใช้ PLC และ lesson study เป็นกลไกปรับปรุงการสอนต่อเนื่อง

ประเทศไทย หลายโรงเรียนที่นำ Active Learning เข้ากับสมรรถนะหลักสูตรแกนกลาง พบการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ ความรับผิดชอบ และแรงจูงใจของผู้เรียน แต่ยังเผชิญข้อจำกัดทรัพยากร เวลา และวัฒนธรรมการสอบ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2560; สพฐ., 2551)

ข้อสังเคราะห์ร่วม ความสำเร็จขึ้นกับ “การจัดแนวระบบ” (system alignment) ระหว่างหลักสูตร การสอน การประเมิน นิเทศ และ “การสนับสนุนครูแบบต่อเนื่อง” ผ่าน PLC/โค้ชชิ่ง มากกว่าการอบรมครั้งคราว

กล่าวโดยสรุป การบูรณาการการบริหารจัดการกับหลักสูตรสถานศึกษาคือการเชื่อมโยงวงจรการบริหาร PDCA เข้ากับองค์ประกอบของหลักสูตร ทั้งเป้าหมาย เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ และการประเมินผล เพื่อให้ผลลัพธ์ผู้เรียนสอดคล้องกับมาตรฐานและบริบทท้องถิ่น ขณะที่การนำ Active Learning เข้าสู่การบริหารจัดการต้องปรับจากการจัดกิจกรรมรายบุคคลของครูไปสู่ระบบงานของสถานศึกษา โดยมุ่งกำหนดนโยบายเชิงผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ออกแบบโครงสร้างการเรียนรู้และทรัพยากรที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงรุก สร้างชุมชนวิชาชีพครู และยกระดับการประเมินผลให้สะท้อนสมรรถนะที่แท้จริง ปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงการเรียนรู้ ทรัพยากรที่ยืดหยุ่น วัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง และกรอบประเมินที่เน้นสมรรถนะ ส่วนข้อจำกัดคือภาระงานเอกสาร เวลาเตรียมสอน ความไม่มั่นใจของครู และแรงกดดันจากการสอบมาตรฐาน ซึ่งสามารถแก้ไขได้ด้วยการลดภาระงานที่ไม่จำเป็น จัดอบรมเชิงปฏิบัติ และปรับระบบประเมินใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศพบว่าการใช้ Active Learning โดยเฉพาะในสายวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมมีผลชัดเจนต่อผลสัมฤทธิ์และทักษะสังคม หากมีการจัดกิจกรรมและการประเมินที่เหมาะสม ขณะที่ในประเทศไทย แม้มีผลเชิงบวกต่อการคิดวิเคราะห์และแรงจูงใจของผู้เรียน แต่ยังติดข้อจำกัดด้านทรัพยากรและวัฒนธรรมการสอบ ดังนั้น ข้อสังเคราะห์ร่วมคือความสำเร็จขึ้นอยู่กับการจัดแนวระบบระหว่างหลักสูตร การสอน การประเมิน และการนิเทศ ตลอดจนการสนับสนุนครูอย่างต่อเนื่องผ่าน PLC และโค้ชชิ่ง มากกว่าการอบรมครั้งคราว

รูปแบบการบริหารจัดการที่เสนอ

1. องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบ

รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ

1.1 นโยบายและวิสัยทัศน์เชิงคุณภาพ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนว่า “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” และบูรณาการ Active Learning เป็นกลไกหลักในการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน

1.2 โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ การปรับตารางเรียน ห้องเรียน และสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกิจกรรมเชิงรุก เช่น PBL หรือ Project-Based Learning

1.3 ระบบสนับสนุนครูและบุคลากร การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การนิเทศแบบกัลยาณมิตร และการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง

1.4 การประเมินและปรับปรุงคุณภาพ ใช้การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เช่น แฟ้มสะสมงาน โครงงาน และการสะท้อนคิด พร้อมทั้งการปรับปรุงตามวงจร PDCA

2. ขั้นตอนหรือกลยุทธ์ที่ควรดำเนินการ

ขั้นที่ 1 การกำหนดนโยบายและสร้างความตระหนัก ผู้บริหารและครูร่วมกันกำหนดเป้าหมาย Active Learning ในแผนพัฒนาสถานศึกษา

ขั้นที่ 2 การวางแผนและออกแบบการเรียนรู้ กำหนดหน่วยการเรียนรู้เชิงบูรณาการ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขั้นที่ 3 การดำเนินการและสนับสนุน จัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก พร้อมสนับสนุนทรัพยากร ห้องเรียน และสื่ออย่างเหมาะสม

ขั้นที่ 4 การติดตาม ประเมินผล และสะท้อนคิด ใช้การประเมินแบบหลากหลายทั้งรายบุคคลและกลุ่ม เพื่อตรวจสอบการบรรลุสมรรถนะของผู้เรียน

ขั้นที่ 5 การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ใช้ผลประเมินเพื่อพัฒนาการสอนและปรับแผนการบริหารให้สอดคล้องกับความต้องการผู้เรียนและชุมชน

3. บทบาทของผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้บริหารสถานศึกษา กำหนดนโยบาย กำกับทิศทาง จัดสรรทรัพยากร สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุน Active Learning และนิเทศการสอนอย่างเป็นระบบ

ครูผู้สอน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ จัดการประเมินผลแบบเน้นสมรรถนะ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ผู้เรียน มีบทบาทเป็นผู้เรียนรู้เชิงรุก ลงมือปฏิบัติ ทำงานเป็นทีม สะท้อนคิด และรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง

ผู้ปกครอง/ชุมชน สนับสนุนการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงงานของผู้เรียน

4. แนวทางการนำไปใช้จริงในสถานศึกษา

4.1 บูรณาการ Active Learning ไว้ใน “แผนกลยุทธ์สถานศึกษา” และแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

4.2 จัดตั้ง ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ ภายในโรงเรียนเพื่อเป็นพื้นที่ทดลองแนวทางการสอนใหม่ ๆ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

4.3 จัดกิจกรรม PLC รายเดือน เพื่อพัฒนาครูและสรุปบทเรียนการใช้ Active Learning

4.4 สร้างความร่วมมือกับ สถาบันอุดมศึกษา ชุมชน และภาคเอกชน เพื่อจัดหาแหล่งเรียนรู้จริงและสนับสนุนทรัพยากร

4.5 ใช้ ระบบประเมินสมรรถนะผู้เรียนแบบองค์รวม (Holistic Assessment) เพื่อตรวจสอบทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และคุณธรรมจริยธรรม

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผ่านการกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์เชิงคุณภาพ การจัดโครงสร้างการเรียนรู้ที่เอื้อต่อกิจกรรมเชิงรุก การสร้างระบบสนับสนุนครูและบุคลากร ตลอดจนการประเมินและปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลยุทธ์สำคัญตั้งแต่การกำหนดนโยบาย วางแผน ดำเนินการ ติดตามประเมินผล และพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง ทั้งนี้ ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน และผู้ปกครองหรือชุมชนต่างมีบทบาทสำคัญร่วมกันในการขับเคลื่อนการเรียนรู้เชิงรุกให้เกิดขึ้นจริง ขณะที่แนวทางปฏิบัติในสถานศึกษาคือการบูรณาการ Active Learning ไว้ในแผนกลยุทธ์ จัดตั้งศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ พัฒนาครูผ่าน PLC เชื่อมโยงความร่วมมือกับภายนอก และใช้การประเมินสมรรถนะผู้เรียนแบบองค์รวม

เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนอย่างสมดุลและยั่งยืน

สรุป

บทความเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก” ได้ว่า บทความนี้มุ่งอธิบายความสำคัญของการบริหารจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทำให้สถานศึกษาต้องปรับตัวและจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยบทความได้ชี้ให้เห็นแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการศึกษา บทบาทของหลักสูตรสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียน ความหมาย หลักการ และรูปแบบของการเรียนรู้เชิงรุก ตลอดจนบทเรียนจากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพของ Active Learning ต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียน

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ พบว่าการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพต้องบูรณาการวงจรการบริหาร PDCA เข้ากับองค์ประกอบของหลักสูตร จัดแนวนโยบายการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสร้างระบบสนับสนุนครูอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็ต้องเผชิญกับความท้าทายด้านทรัพยากร เวลา และวัฒนธรรมการสอบที่ยังคงจำกัดการพัฒนา ซึ่งสามารถแก้ไขได้ด้วยการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ การพัฒนาครูเชิงลึก และการปรับระบบประเมินผลสู่การวัดสมรรถนะจริง

ในเชิงปฏิบัติ บทความเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่มีองค์ประกอบชัดเจน ได้แก่ การกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ การจัดโครงสร้างการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ Active Learning การสร้างระบบสนับสนุนครู และการประเมินผลที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งขั้นตอนการดำเนินงาน 5 ระยะ ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย วางแผน ดำเนินการ ติดตามประเมินผล จนถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยบทบาทของผู้บริหาร ครู ผู้เรียน และผู้ปกครองหรือชุมชน ล้วนมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จ แนวทางการนำไปใช้จริงยังเน้นการบูรณาการ Active Learning เข้าสู่แผนกลยุทธ์ของโรงเรียน การตั้งศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ การสร้าง PLC การเชื่อมโยงความร่วมมือกับภายนอก และการใช้การประเมินแบบองค์รวม

บทความนี้สะท้อนว่า “การบริหารจัดการเชิงระบบที่บูรณาการ Active Learning” คือหัวใจสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนในยุคปัจจุบัน และเป็นแนวทางที่สถานศึกษาสามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบท เพื่อสร้างผู้เรียนที่มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2560). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1. George Washington University.

Bush, T. (2011). Theories of educational leadership and management (4th ed.). SAGE.

Freeman, S., Eddy, S. L., McDonough, M., Smith, M. K., Okoroafor, N., Jordt, H., & Wenderoth, M. P. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. Proceedings of the National Academy of Sciences, 111(23), 8410–8415.

Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-based learning: What and how do students learn? Educational Psychology Review, 16(3), 235–266.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). Educational administration: Theory, research, and practice (9th ed.). McGraw-Hill.

Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Smith, K. A. (2014). Cooperative learning: Improving university instruction by basing practice on validated theory. Journal on Excellence in College Teaching, 25(4), 85–118.

Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). Curriculum: Foundations, principles, and issues (7th ed.). Pearson.

Prince, M. (2004). Does active learning work? A review of the research. Journal of Engineering Education, 93(3), 223–231.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. Jossey-Bass.

การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา เทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช*

URBAN DEVELOPMENT WITH CULTURAL CAPITAL AND PUBLIC PARTICIPATION CASE STUDY: THUNG SONG MUNICIPALITY NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร (อะซิ่ม)[1], อัครินทร์ สมศักดิ์[2], พระมหาอดิศักดิ์ คเวสโก (ฉีดอิ่ม)[3], ศักดิ์ศิธร ชุมแก้ว[4] และ พระมหานาวิน ภทฺรตนฺติเมธี (อรุณรัตน์)[5]

Phramaha Ekkawin Piyaweero (Asim), Arkarin Somsak[2], PhramahaAdisak Gavesako (Cheed-im)[3], Saksithon Chumkaew[4] and Phramaha Navin Bhaddharatantimedhi (Arunrat)[5]

[1-5]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

[1-5]Mahamakut Buddhist University Srithammasokrat Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: arkarin.som@mbu.ac.th

วันที่รับบทความ : 17 ตุลาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 21 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 21 ตุลาคม 2568

Received 17 October 2025; Revised 21 October 2025; Accepted 21 October 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพรรณาสภาพทั่วไปของการพัฒนาเมืองและทุนวัฒนธรรมเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการ

Citation:

*พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร (อะซิ่ม), อัครินทร์ สมศักดิ์, พระมหาอดิศักดิ์ คเวสโก (ฉีดอิ่ม), ศักดิ์ศิธร ชุมแก้ว และ พระมหานาวิน ภทฺรตนฺติเมธี (อรุณรัตน์). (2568). การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา เทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 983-1003.

Phramaha Ekkawin Piyaweero (Asim), Arkarin Somsak, PhramahaAdisak Gavesako (Cheed-im), Saksithon Chumkaew and Phramaha Navin Bhaddharatantimedhi (Arunrat). (2025). Urban Development with Cultural Capital and Public Participation Case Study: Thung Song Municipality Nakhon Si Thammarat Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 983-1003.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน กำหนดแบบเจาะจง ประกอบด้วย นักวิชาการ บุคลากรที่สังกัดเทศบาลเมืองทุ่งสง ภาคีเครือข่ายภาคเอกชน คณะกรรมการประชาคมวัฒนธรรม และ ตัวแทนผู้ค้าสินค้าวัฒนธรรม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบแก่นสาระ

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองทุ่งสง ดำเนินการผ่านหลาดชุมทางทุ่งสงที่สร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในเขตอำเภอทุ่งสง ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารจัดการ และ ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

3. แนวทางในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่น 2) การจัดตั้งคณะทำงานที่มาจากหลายอาชีพและมีจิตอาสา 3) การมอบหมายหน้าที่และภารกิจตามความถนัด 4) การศึกษาข้อมูลทุกมิติและวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis 5) การมีเครือข่ายทำงานเฉพาะด้านและหลากหลาย 6) การตระหนักรู้และรู้คุณค่าเมืองของประชาชน 7) การลงมือปฏิบัติ และ 8) การติดตามและประเมินผล

คำสำคัญ: การพัฒนาเมือง ทุนวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

This research article aims to 1) describe the general conditions of urban development and cultural capital in Thung Song Municipality, Nakhon Si Thammarat Province. 2) To analyze the problems and obstacles in urban development with cultural capital based on the participation of people in Thung Song Municipality, Nakhon Si Thammarat Province and 3) To present guidelines for urban development with cultural capital based on public participation. This is a qualitative research, collecting data through in-depth interviews with 16 key informants, with Purposive Sampling. Consisting of academics, personnel belonging to Thung Song Municipality, private sector networks, the Cultural

Community Committee, and representatives of cultural product traders and analyze data using the essential analysis method

The research results found that

1. The city development with cultural capital of Thung Song Municipality is carried out through Thung Song Market, which creates jobs and income for people in Thung Song District, resulting in a good quality of life.

2. Problems and obstacles in urban development with cultural capital consist of 4 aspects: personnel, budget, management, and participation of all sectors.

3. Guidelines for urban development with cultural capital include: 1) determining the vision of local administrators; 2) establishing a working group consisting of people from various professions and volunteers 3) Assigning duties and missions according to one's abilities; 4) Studying information in all dimensions and analyzing with SWOT Analysis; 5) Having a network for specific and diverse work; 6) Awareness and appreciation of the city by the people; 7) Taking action; and 8) Monitoring and evaluating results.

Keywords: Urban Development, Cultural Capital, Public Participation

บทนำ

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ในแต่ละชุมชนมีวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างกันไป และเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน แสดงให้เห็น ถึงองค์ความรู้ท้องถิ่นมากมาย ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ สิ่งเหล่านี้เรียกว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” ของชุมชนปัจจุบันมีหลายชุมชนที่นำทุนทางวัฒนธรรมของตนเองมาใช้ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม แต่ละชุมชนก็มีแนวทางในการพัฒนาที่แตกต่างกันไป ซึ่งหากสามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่แล้วก็จะนำมาสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจและสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน (อัญธิชา มั่นคง, 2560) ฉะนั้นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้พัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน จึงต้องเป็นการนำสิ่งที่มีเป็นทุนเดิมอยู่

แล้วในชุมชนมาพัฒนาโดยอาศัยกระบวนการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกอบกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, 2558 และไชยฤทธิ์ อนุชิตวรวงศ์, 2561) เพื่อพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งยั่งยืน คนในชุมชนอยู่อย่างมีความสุข เป็นคนที่มีคุณธรรมและคุณภาพ ชุมชนมีการพัฒนาที่สมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ของคนรุ่นหลัง และประเทศชาติต่อไป (กัญญารัตน์ แก้วกมล และคณะ, 2564)

การพัฒนาเมืองหรือชุมชนน่าอยู่ เป็นยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งเป็นช่วงที่ประชาชนทั่วประเทศตื่นตัวสะท้อนความต้องการทำเมืองน่าอยู่-ชุมชนน่าอยู่อย่างหลากหลาย ดังจะเห็นได้จากการระดมความคิดในเวทีวิสัยทัศน์และทิศทางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่จัดขึ้นในระดับจังหวัด ระดับอนุภาค และระดับชาติกว่า 100 เวที มีประชาชนจากภาคส่วนต่าง ๆ เข้าร่วมกว่า 20,000 คน ซึ่งได้สะท้อนแนวคิดและความต้องการที่ตรงกันคือ “ต้องการให้มีการพัฒนาเมืองน่าอยู่-ชุมชนน่าอยู่” อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรม ค่านิยมของชุมชนนั้น ๆ และเป็นความต้องการ ความพึงพอใจของเมือง โดยชาวชุมชนนั้น ๆ เป็นผู้ร่วมกำหนด (ชุลีรัตน์ เจริญพร, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) มุ่งเน้นการใช้ "ทุนวัฒนธรรม" ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ผ่านการส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมให้เป็นหมุดหมายใหม่ของการพัฒนา โดยบูรณาการทุนวัฒนธรรมกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรมท่องเที่ยว ทุนมนุษย์ แพทย์แผนไทย และศิลปะเกษตร เพื่อสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และความยั่งยืน

เทศบาลเมืองทุ่งสง เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความสำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีการพัฒนาเมืองอย่างต่อเนื่องทั้งในมิติด้านการเมืองการปกครอง โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากในพื้นที่มีทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย กล่าวคือ เป็นเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทรในสมัยอาณาจักรตามพรลิงก์ และสมัยอาณาจักรนครศรีธรรมราช มีการสร้างทางรถไฟสายใต้ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มาสำเร็จเสร็จสิ้นตลอดสายในสมัยรัชกาลที่6 นับเป็นสถานีชุมทางใหญ่ เป็นจุดรวมและจุดจ่ายรถไฟแยกไปส่วนต่าง ๆ ของภาคใต้ ธนาคารไทยพาณิชย์ (ในอดีตคือ แบงค์สยามกัมมาจล) เปิดสาขาแห่งแรกในส่วนภูมิภาค คือ สาขาทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ปัจจุบันเป็นอาคารคลังพัสดุ ในย่านสถานีรถไฟชุมทางทุ่งสง) นอกจากนี้ในพื้นที่ยังเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมประชาชนที่มาจากหลายเชื้อชาติ

ทั้งไทย จีน แขกปาทาน มุสลิม ซึ่งที่ผ่านมาเทศบาลเมืองทุ่งสงมีการพัฒนาเมืองจนได้รับรางวัลทั้งระดับประเทศและระดับอาเซียน เช่น รางวัล ASEAN ESC Award 2568 (ปี 2568) ด้านพื้นที่สีเขียวและความหลากหลายทางชีวภาพ, รางวัลเลิศรัฐ ประจำปี 2565 ประเภทรางวัลสัมฤทธิผลประชาชนมีส่วนร่วม (ระดับดีเด่น), รางวัลตลาดดีมีมาตรฐานระดับจังหวัด อันดับ 1 (ปี 2568) และรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 และปัจจุบันเทศบาลเมืองทุ่งสงได้มีการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ด้วยการนำทุนวัฒนธรรมสร้างรายได้ให้กับประชาชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกระดับ ในรูปแบบหลาดชุมทางทุ่งสง หลาดชานชาลา หลาดยิบอินซอย ซึ่งถือเป็นย่านวัฒนธรรมแห่งใหม่ใจกลางเมืองทุ่งสง (เทศบาลเมืองทุ่งสง, 2568)

ด้วยข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคีเครือข่าย ในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง ที่สามารถพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ จนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของสังคม และ ผลของการศึกษาจะเป็นองค์ความรู้ใหม่หรือเป็นแนวทางให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นนำไปปรับใช้ในการพัฒนาเมืองได้ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพรรณาสภาพทั่วไปของการพัฒนาเมือง และทุนวัฒนธรรมเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน

การทบทวนวรรรกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง

เมือง มีความสำคัญต่อการบริหารการพัฒนาทั้งในตัวของมันเองและที่สัมพันธ์กับหน่วยอื่น เช่น สังคมชาวไร่ ชาวนา และสังคมโบราณดั้งเดิม ในตัวของมันเองนั้น เมืองเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมและการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาเกือบทั้งหมด ส่วนในแง่

ของความสัมพันธ์กับหน่วยอื่นนั้น เมืองอาจจะเป็นปัจจัยที่เอื้อหรือฉุดรั้งความเจริญเติบโตหรือความเสื่อมโทรมของชาวไร่ชาวนาหรือสังคมชนบทหรือแม้กระทั่งมีผลกระทบต่อสังคมโลก ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาเมืองจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารการพัฒนาการเมือง การพัฒนาเมืองสามารถแยกพิจารณาออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก หมายถึง พัฒนาการหรือ วิวัฒนาการของเมืองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติที่ปราศจากการแทรกแซงของรัฐ นั่นก็คือเมืองมีพัฒนาการหรือวิวัฒนาการที่เป็นผลพวงของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางสังคมที่เกิดจากกลไกทางเศรษฐกิจ การตลาดและสังคม เพื่อเผชิญกับความไม่แน่นอนอันเป็นผลของกระบวนการการเป็นเมือง ประเด็นหลัง การพัฒนาเมืองหมายถึง ความพยายามของมนุษย์หรือรัฐบาลที่ศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมและที่เกิดขึ้นในเมืองพร้อมกันนั้นก็พยายามคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาเหล่านี้ (กรุณา รักษวิณ,สุพักตรา สุทธสุภา และ ถิรวัฒน์ พิมพ์เวิน, 2567) สำหรับบทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอให้ความหมายของการพัฒนาเมือง ไว้ว่าเป็น ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุง และแก้ไขสภาพแวดล้อมของเทศบาลเมืองทุ่งสงด้วยการนำทุนวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของการยกความเป็นอยู่ของประชาชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดเทศกาลเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว นำไปสู่การสร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในพื้นที่

แนวคิดเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม

Bourdieu (1986) ได้เสนอว่า “ทุน” มีหลายรูปแบบ ไม่เฉพาะแต่ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) ในรูปแบบของเงินทอง ทรัพย์สินเท่านั้น แต่ทุนยังปรากฏในรูปแบบอื่น ๆ ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ทุนทางสังคม (social capital) และทุนเชิงสัญลักษณ์ (symbolic capital) โดยทุนแต่ละรูปแบบข้างต้นมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน สามารถเปลี่ยนรูปแบบจากทุนประเภทหนึ่งเป็นทุนอีกประเภทหนึ่งได้ และทุนรูปแบบต่าง ๆ ข้างต้น ยังสามารถสะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้ครบถ้วนเป็นอย่างดีในบทความวิชาการนี้เป็นเรื่องของการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาความหมาย “ทุนทางวัฒนธรรม”จากนักวิชาการ Bourdieu (1986), Throsby (2001), ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2547), จักรแก้ว นามเมือง (2551) สรุปได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรม” หมายถึง ทรัพย์สินมรดกทางวัฒนธรรมอันมีมูลค่าและคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ที่ได้มีการสั่งสมสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งสิ่งที่จับต้องได้และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ สิ่งที่จับต้องได้ เช่น วัตถุสิ่งของต่าง ๆ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นต้น ส่วนสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ และค่านิยม เป็นต้น ทรัพย์สินมรดก

ทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะถูกนำมาแปลงให้กลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมูลค่าในตัวเอง ไม่ว่าจะอยู่ในรูปสินค้าและบริการ หรือแนวความคิด แบบแผนความประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อใช้สิ่งเหล่านี้ในการพัฒนาขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติต่อไป โดยทุนทางวัฒนธรรมมีความสำคัญและประโยชน์ ประกอบด้วย 1) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ หรือสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการเพื่อให้เป็นจุดขายได้โดยใช้แนวความคิดการสร้างสรรค์คุณค่า 2) ด้านการพัฒนาสังคม สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมเรื่องระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อจารีตประเพณีที่ดีงาม เช่น ระบบเครือญาติการมีจิตสำนึกสาธารณะ การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มาสร้างแบบแผนปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน และ 3) ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นขนบธรรมเนียม จารีต และประเพณีดั้งเดิม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติมาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิมหรือมีความสมบูรณ์ได้มากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

องค์การสหประชาชาติหรือ United Nation (สนธยา พลศรี, 2547) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ประการแรก ในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคมและการจัดสรรทรัพยากร และประการที่สอง ในการกระทำโดยสมัครใจ ต่อกิจกรรมและโครงการ ในขณะที่ พัฒน์ บุณยรัตนพันธุ์ (2549) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีขึ้นโดยตลอดตั้งแต่ขั้นการร่วมวางแผนโครงการ การเสียสละกำลังแรงงาน วัสดุกำลังเงิน หรือทรัพยากรใด ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ส่วน ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527) ได้ชี้ให้เห็นลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนที่แล้วมาเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในแง่เข้ามาร่วมสมทบแรงงาน สมทบวัสดุ สมทบเงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันทำ แต่การเข้ามามีส่วนร่วมในปัจจุบันและอนาคต จะเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมบำรุงรักษา มากกว่าการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงประชาชนเอง กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วม หมายถึงการที่ทำให้ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามาสู่กระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมกันคิด ร่วมตัดสินโจ ร่วมกันดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบและรับผลร่วมกัน เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน แนวคิดการมีส่วนร่วมสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของลังคมที่มี'ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งบทความ

วิจัยนี้จะนำเสนอการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองทุ่งสงด้วยทุนวัฒนธรรม ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมบำรุงรักษา และ ร่วมรับประโยชน์

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการสุ่มแบบเจาะจง โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จำนวน 16 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน คณะกรรมการประชาคม นักวิชาการ และประชาชน ซึ่งเป็นองค์กร กลุ่มองค์กร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองทุ่งสง แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. นักวิชาการ จำนวน 2 คน ได้แก่ นักวิจัยในพื้นที่และอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช พื้นที่ใสใหญ่

2. บุคลากรที่สังกัดองค์กรที่มีหน้าที่และมีส่วนในการพัฒนาเทศบาลเมืองทุ่งสง จำนวน 4 คน ได้แก่ นายกเทศมนตรีเมืองทุ่งสง ปลัดเทศบาลเมืองทุ่งสง ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และงบประมาณ

3. บุคลากรที่สังกัดองค์กรที่มีส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาเทศบาลเมืองทุ่งสง จำนวน 2 คน ได้แก่ บริษัทผาทอง 2524 จำกัด และ บริษัทปูนซิเมนต์ไทย สาขาทุ่งสง

4. คณะกรรมการประชาคมวัฒนธรรมเมืองทุ่งสง จำนวน 4 คน ได้แก่ ประธานประชาคมวัฒนธรรมเมืองทุ่งสง รองประธานประชาคมวัฒนธรรมเมืองทุ่งสง กรรมการประชาคมวัฒนธรรมเมืองทุ่งสง

5. ประชาชน จำนวน 4 คน ได้แก่ ตัวแทนผู้ค้าสินค้าวัฒนธรรมด้านอาหารและเครื่องดื่ม ตัวแทนผู้ค้าสินค้าวัฒนธรรมด้านผ้า ตัวแทนผู้ค้าสินค้าวัฒนธรรมด้านงานเย็บ ปัก ถัก ร้อย และ ตัวแทนผู้ค้าสินค้าวัฒนธรรมด้านงานจักสาน

เครื่องมือที่ใช้และคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่มีประเด็นครอบคลุมเนื้อหาการศึกษาสภาพทั่วไปของทุนวัฒนธรรม ปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาเมือง และ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม ด้วยแนวคิด ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วม

ทำ ร่วมบำรุงรักษา และร่วมรับประโยชน์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน

การตรวจสอบคุณภาพ

การตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างขึ้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ พร้อมสรุปย่อถึงตัวแปรและวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญใช้ประกอบการตรวจสอบประเมินความครบถ้วนถูกต้องของเนื้อหาและโครงสร้างของข้อคำถาม (Content Validity) โดยวิธีวิเคราะห์ข้อคำถามและพิจารณาประเมินให้ค่าคะแนนเพื่อตรวจสอบดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญที่จะทำการประเมิน 3 คน ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมคิด อินทรช่วย ดร.ปวีณ์สุดา จันทหุณี และ ดร.สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์ ซึ่งผลดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามอยู่ในช่วง 0.6-0.89

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 16 คน ในประเด็นทุนวัฒนธรรม ปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาเมือง และ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม ด้วยแนวคิด ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมบำรุงรักษา และร่วมรับประโยชน์ โดยใช้เวลาประมาณคนละ 1 ชั่วโมง ซึ่งได้นัดหมายล่วงหน้าเพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ทั้งสองฝ่ายระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ -เมษายน 2568 ซึ่งผู้วิจัยขออนุญาตสัมภาษณ์และบันทึกเสียงตลอดการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และมีการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรเรื่องการคุ้มครองข้อมูลการเก็บข้อมูลไว้เป็นลับ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบแก่นสาระ (Thematic Analysis) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์ทั้งหมดแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่วางไว้ ซึ่งแนวคำถามของการสัมภาษณ์ได้มาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมา สร้างแนวคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) เปิดประเด็นที่พบผู้วิจัยอ่านทบทวนบทสัมภาษณ์พร้อมกับฟังเสียงที่บันทึก เพื่อสะท้อนความหมายของเนื้อหา ความรู้สึก และหาประเด็นที่ต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม 2) แยกประเด็นที่โดดเด่น โดยการอ่านเพื่อจับความหมายทั่วไปของเนื้อหาในภาพรวม การเลือก อ่านและวิเคราะห์คำพูดหรือวลีที่มีความสำคัญ และการอ่านรายละเอียด

หรือการอ่านบทสัมภาษณ์ทุก บรรทัด แล้วทำการวิเคราะห์ประเด็นทั้งของรายคนและกลุ่มใหญ่ย้อนไปย้อนมา จนแน่ใจว่าสะท้อน ประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด แล้วจึงเลือกประเด็นที่สะท้อนประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3) ปรับปรุงการเขียน ทำประเด็นสำคัญให้เป็นข้อความที่แสดงถึงปรากฏการณ์หรือประสบการณ์ที่ลึกซึ้ง และ 4) รวบรวมคำอธิบายประเด็นสำคัญ เลือกเนื้อหาอธิบายประเด็นสำคัญ

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการพัฒนาเมืองและทุนวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เทศบาลเมืองทุ่งสง เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการพัฒนาเมืองในมิติต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและโดดเด่นเป็นอันดับต้น ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากอำเภอทุ่งสงเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด ในขณะเดียวกันยังเป็นเมืองประวัติศาสตร์สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ เป็นชุมทางของรถไฟขนาดใหญ่ เป็นแหล่งการขนส่งที่กระจายสินค้าไปยังภาคใต้ตอนล่างรวมถึงประเทศมาเลเซีย นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทุ่งสงเป็นเมืองที่น่าอยู่ ปลอดภัย และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผ่านกลไกของแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองทุ่งสง ซึ่งมีแผนงานที่ครอบคลุมตั้งแต่การปรับปรุงสาธารณูปการ การส่งเสริมการลงทุน การพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษา การจัดการภัยพิบัติ และการบริหารองค์กรอย่างธรรมาภิบาล ซึ่งจากการพัฒนาเมืองอย่างต่อเนื่องจนได้รับรางวัลมากมาย เช่น รางวัลเลิศรัฐประจำปี 2564 ประเภทรางวัลสัมฤทธิ์ผลประชาชนมีส่วนร่วม (Effective change) เรื่องการพัฒนาเมืองด้วยทุนทางวัฒนธรรม (หลาดชุมทางทุ่งสง) ระดับดี จาก คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) รางวัลพระปกเกล้า ประจำปี 2564 ด้านความโปร่งใส่และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน จากสถาบันพระปกเกล้า รางวัลองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นด้านส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ประจำปี 2564 จากจังหวัดนครศรีธรรมราช และปัจจุบันเทศบาลเมืองทุ่งสงมีการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ ผ่านกระบวนการปฏิบัติการจริง เรียกว่า ตลาดวัฒนธรรม ที่มีชื่อว่า “หลาดชุมทางทุ่งสง” ซึ่งเป็นตลาดวัฒนธรรมที่ขับเคลื่อนด้วยคณะกรรมการประชาคมวัฒนธรรมที่มาจากคนหลายอาชีพและมีจิตอาสา มีกระบวนการให้ประชาชนหรือผู้ค้ามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน

ร่วมทำ ร่วมบำรุงรักษา ร่วมรับประโยชน์ มีการกำหนดกติกาเรียกว่าธรรมนูญหลาดชุมทางทุ่งสง เพื่อใช้เป็นกฎระเบียบของหลาดชุมทางทุ่งสง ซึ่งปัจจุบันหลาดชุมทางทุ่งสงยังคงเป็นพื้นที่ที่สร้างรายได้และอาชีพจากทุนวัฒนธรรม และ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม คือ นโยบายและวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่น คือ นายกเทศมนตรีเมืองทุ่งสง ที่ได้ข้อมูลว่า *"การพัฒนาเมืองในมิติต่าง ๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องรู้ว่าเมืองมีดีอะไร ชาวบ้านต้องการพัฒนาอะไร ที่ทำให้มีอาชีพ รายได้ คุณภาพชีวิตดีขึ้น ดังนั้นเราต้องมีข้อมูล เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบายในการพัฒนาเมือง ซึ่งทุ่งสงมีทุนวัฒนธรรมมากทั้งประวัติศาสตร์ อาหารที่หลากหลาย สังคมพหุวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ศิลปการแสดง ดังนั้นสิ่งที่เหล่านี้จึงเป็นที่มาของการพัฒนาเมืองด้วยทุนที่เรามี ไม่ใช่การพัฒนาเมืองจะต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพียงอย่างเดียว"* นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ยิ่งเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นเช่น ประธานคณะกรรมการประชาคมวัฒนธรรมเมืองทุ่งสง ได้อธิบายเรื่องนี้ว่า *"การดำเนินการ ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาเมือง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เพราะถ้าเค้าเข้ามาตั้งแต่ต้น เค้าจะมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของในสิ่งนั้น ซึ่งเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งที่ทำให้เค้าทำงานอย่างมีความสุข"* ซึ่งสอดคล้องกับการให้ข้อมูลของ ตัวแทนผู้ค้าสินค้าวัฒนธรรม ที่ได้กล่าวว่า *"เป็นความโชคดีของตนเองที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม เบื้องต้นไม่เข้าใจว่าจะเอาวัฒนธรรมมาสร้างรายได้อย่างไร แต่เทศบาลเมืองทุ่งสง ก็จัดให้ความรู้ก่อน ทำให้เราเห็นว่าทุ่งสงมีทุนวัฒนธรรมในพื้นที่จำนวนมาก และยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ไม่ใช่ให้ทำตามคำสั่งการของข้าราชการ ซึ่งในฐานะประชาชนคนหนึ่งก็รู้สึกภูมิใจในความเป็นเจ้าของเมือง"* ดังนั้นจะเห็นว่าการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองทุ่งสง มีปัจจัยหลายด้าน จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ในพื้นที่เทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีทุนทางวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเมืองได้ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการกำหนดนโยบายหรือวิสัยทัศน์จากผู้บริหารท้องถิ่นอย่างชัดเจน มีภาคประชาสังคมที่มีจิตอาสาเข้ามาร่วมขับเคลื่อน เปิดโอกาสให้ประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น นำหลักวิชาและศาสตร์พระราชามาเป็นแนวทางในการพัฒนาเมือง

2. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดยผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการดังนี้ (1) ด้านบุคลากร จากการสัมภาษณ์พบว่า ปัญหาที่สำคัญของการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม คือ คน หรือบุคลากร เพราะส่วนใหญ่มองว่าทุนทางวัฒนธรรม เป็นทุนที่จับต้องไม่ได้ ไม่สามารถนำมาพัฒนาเมืองได้ ก่อเกิดรายได้ไม่ได้ ซึ่งนั้นหมายถึง คนขาดความรู้เกี่ยวกับด้านทุนวัฒนธรรม ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมและศักยภาพในการนำมาพัฒนา ไม่เห็นความสำคัญของการสร้างอาชีพเสริมจากทุนวัฒนธรรม การขาดแคลนแรงงานที่มีคุณภาพในชุมชน ดังเช่น นักวิจัยในพื้นที่ได้กล่าวว่า *“เรื่องทุนวัฒนธรรม เป็นเรื่องใหม่มากสำหรับคนทุ่งสง ต้องใช้เวลาในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมผ่านการฝึกอบรม การศึกษาดูงานเป็นระยะเวลานานกว่าที่บุคลากรจะมีความรู้เกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม”* ในขณะเดียวกัน ประธานประชาคมวัฒนธรรมเมืองทุ่งสง ได้กล่าวว่า *“ประชาชนในท้องถิ่นคิดว่าสิ่งที่ทำอยู่ในทุกวัน ดีอยู่แล้ว สามารถสร้างรายได้ให้ครอบครัวอยู่แล้ว แต่ไม่ได้คิดต่อว่าถ้าเราพัฒนาสิ่งที่มีอยู่โดยการสร้างคุณค่าให้กับสิ่งที่กำลังทำอยู่ไม่ว่าจะเป็น อาหาร เครื่องใช้ต่าง ๆ ก็สามารถสร้างมูลค่าหรือรายได้ให้กับตนเองได้มากขึ้น”* ในขณะที่ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองทุ่งสง ได้อธิบายว่า *“การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมแก่บุคลากรของเทศบาลเป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นหน่วยงานที่ต้องสนับสนุนการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ ”* (2) ด้านงบประมาณ การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมในเทศบาลเมืองทุ่งสง จำเป็นต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความจำเป็นในการพัฒนาด้านอื่น ๆ ซึ่งปลัดเทศบาลเมืองทุ่งสง ได้กล่าวว่า *“งบประมาณขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่นเอง ก็มีอยู่อย่างจำกัด และจะต้องมีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่น และงบประมาณที่ใช้ในการนำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนาเมืองก็มีอย่างจำกัด”* ในขณะที่รองประธานประชาคมวัฒนธรรมเมืองทุ่งสง ได้กล่าวว่า *“ประชาคมวัฒนธรรมที่มาจากบุคคลหลากหลายอาชีพในอำเภอทุ่งสง เข้าใจว่าการดำเนินงานด้านทุนวัฒนธรรมมีจำกัดในเรื่องงบประมาณ ทุกคนเลยเข้ามาเป็นจิตอาสาเพื่อช่วยกันขับเคลื่อนเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่”* (3) ด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อการดำเนินงานต่าง ๆ เช่นเดียวกับการพัฒนาเทศบาลเมือง

ทุ่งสงด้วยทุนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ในระดับพื้นที่จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีกระบวนการบริหารจัดการที่ดี ทั้งด้านคน งบประมาณ การจัดการ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะเรื่องคน ทั้งคนไม่เพียงพอ คนขาดทักษะและความรู้แลความเข้าใจเรื่องที่กำลังดำเนินการ งบประมาณไม่เพียงพอ มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญ และต้องเร่งหาแนวทางแก้ไข โดยนายกเทศมนตรีเมืองทุ่งสง ได้กล่าวว่า *“ เรื่องทุนวัฒนธรรม เป็นเรื่องใหม่สำหรับท้องถิ่น ทุ่งสงถือว่ายังโชคดีที่มีมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นผู้สนับสนุน นำงบประมาณมาลงพื้นที่ผ่านโครงการวิจัย แต่โดยเทศบาลเองเรามีปัญหาเรื่องการจัดการ เพราะเราไม่มีคนที่มีความรู้เรื่องนี้เป็นการเฉพาะ ซึ่งการสร้างคนด้านนี้ยากกว่าการแสวงแหล่งงประมาณ”* และ (4) ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พบว่า ประชาชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐหลายส่วนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญและแนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม ขาดผู้ที่มีทักษะในการใช้เครื่องมือและเทคนิคเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ขาดบุคคลและภาคส่วนที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนการฟื้นฟูเมือง รวมถึงขาดผู้ประสานงานที่ดี

3) แนวทางการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนของเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการสัมภาษณ์ ผลการสัมภาษณ์ พบว่า การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน จนประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีแนวทาง ดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่น ในการพัฒนาเมืองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกำหนดว่าจะพัฒนาเมืองไปทิศทางใด ย่อมขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน และในการกำหนดวิสัยทัศน์นั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องรู้จักท้องถิ่นตนเองเป็นอย่างดี กำหนดภายใต้บทบาทอำนาจหน้าที่ สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการทำประชาคมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลกลางในขณะนั้น โดยเฉพาะการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมาจากนโยบายและวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่น เพราะเมื่อผู้บริหารท้องถิ่นเล็งเห็นความสำคัญย่อมนำไปสู่การกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้

(2) การจัดตั้งคณะทำงานที่มาจากหลายอาชีพและมีจิตอาสา สำหรับการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองทุ่งสง คณะทำงานที่มาจากหลายอาชีพและมีจิตอาสา เป็นฟันเฟืองที่สำคัญมากที่สุด เนื่องจากข้าราชการมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่และต้องจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนในพื้นที่จนล้นมือ จึงจำเป็นต้องระดมกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถ และ มีจิตอาสาเข้าร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งความหลากหลายอาชีพ ประสบการณ์ของคณะทำงาน มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาเมืองให้บรรลุผลสำเร็จ

(3) การมอบหมายหน้าที่และภารกิจตามความถนัด เมื่อได้คณะทำงานและมีจิตอาสาจัดให้มีการประชุม เพื่อกำหนดบทบาทและหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน เพราะเชื่อว่าการมอบหมายงานให้ตรงกับความถนัด การพิจารณา เลือกผู้รับงาน ที่มีทักษะ ความสามารถและประสบการณ์ที่เหมาะสมกับงานนั้น ๆ โดย กำหนดเป้าหมายงาน ให้ชัดเจน, ให้ข้อมูลและทรัพยากรที่จำเป็น แก่ผู้รับมอบหมายงาน, ให้โอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา ทักษะใหม่ ๆ, และ ติดตามผลการทำงานอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่ควบคุมมากเกินไป ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ, สร้างแรงจูงใจ, พัฒนาบุคลากร, และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่แข็งแกร่งได้

(4) การศึกษาข้อมูลทุกมิติและวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis เมื่อต้องการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการสำรวจข้อมูลของเมือง ทั้งประวัติศาสตร์ สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะการสำรวจทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เช่น อาหาร เครื่องแต่งกาย ศิลปการแสดง ประวัติศาสตร์ รวมถึงต้องมีการวิเคราะห์ว่าเทศบาลเมืองทุ่งสงมีจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา และอุปสรรค ต่อการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมอย่างไร เพื่อจะได้มีแนวทางการในการพัฒนา เช่น ผู้นำประชาชน ไม่มีความรู้เกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม นำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนาเมืองได้อย่างไร จำเป็นจะต้องมีสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมก่อน

(5) การมีเครือข่ายทำงานเฉพาะด้านและหลากหลาย การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองทุ่งสง ที่ประสบความสำเร็จ เกิดจากมีภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนเป็นจำนวนมาก ทั้งภาครัฐ (รัฐส่วนกลาง รัฐท้องถิ่น) ภาคเอกชนในพื้นที่ ภาคประชาคม สถาบันการศึกษาทั้งจากส่วนกลางและระดับพื้นที่ ในขณะเดียวกันภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมกันพัฒนาเมืองมีความสามารถเฉพาะด้าน ทั้งวิชาการและภาคปฏิบัติในแต่ละมิติ

(6) การตระหนักรู้และรู้คุณค่าเมืองของประชาชน การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมเป็นเรื่องใหม่สำหรับประชาชน เนื่องจากประชาชน มองว่าการพัฒนาเมือง เป็นหน้าที่ของ

หน่วยงานรัฐ ไม่รู้ว่าเมืองมีดีอะไร และสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้อย่างไร ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจผ่านแกนนำในแต่ละชุมชนแล้วให้แกนนำนำไปขยายผลยังชุมชนตนเองง นอกจากนี้ต้องรู้คุณค่าของเมืองตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่เทศบาลเมืองทุ่งสงเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ มีทุนสังคม และทุนวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก แต่ประชาชนไม่ได้รู้สึกภูมิใจในความเป็นเมืองทุ่งสง ดังนั้น การสร้างความตระหนักรู้ สร้างความภาคภูมิใจ และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเมืองจึงจำเป็นอย่างยิ่ง

(7) การลงมือปฏิบัติ การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม เมื่อกำหนดวิสัยทัศน์ มีคณะทำงานที่มีจิตอาสา เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผนแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมทำ ลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรม เพราะการลงมือทำหรือปฏิบัติ จะสร้างความเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจให้กับทุกกลุ่มที่เข้าร่วมพัฒนาเมือง

(8) การติดตามและประเมินผล นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะเมื่อลงมือปฏิบัติตามแผนงานในการพัฒนาเมืองแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการติดตามการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ว่ามีปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาเมืองด้านใด จะมีแนวทางแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร และต้องประเมินผลด้วยว่าการดำเนินงานใดควรยุติ หรือ การดำเนินงานใดต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดขึ้นในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่าแนวทางการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน จะเป็นแนวปฏิบัติที่ให้พื้นที่อื่น ๆ สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม หรือจะพัฒนาเมืองไปในทิศทางอื่น ๆ ตามบริบทของพื้นที่ได้ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการพัฒนาเมืองจะไปทิศทางใด วิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่นหรือของผู้นำเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งจะเป็นเรือธงที่นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาพัฒนาเมืองได้

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการพัฒนาเมืองและทุนวัฒนธรรมของเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ถือว่าเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการเมืองในมิติต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและโดดเด่น เนื่องจากเมืองทุ่งสง เป็นเมืองประวัติศาสตร์มาตั้งแต่อดีตและเป็นเมืองเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม

ของเทศบาลเมืองทุ่งสงผ่านการกำหนดนโยบายบริหารของทุนวัฒนธรรม และ จากการดำเนินงานที่ผ่านมาส่งผลให้ได้รับรางวัลทรงเกียรติหลายรางวัล เช่น รางวัลเลิศรัฐ ประจำปี 2564 ประเภทรางวัลสัมฤทธิ์ผลประชาชนมีส่วนร่วม (Effective change) เรื่องการพัฒนาเมืองด้วยทุนทางวัฒนธรรม (หลาดชุมทางทุ่งสง) ระดับดี จาก คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) รางวัลพระปกเกล้า ประจำปี 2564 ด้านความโปร่งใส่และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน จากสถาบันพระปกเกล้า รางวัลองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นด้านส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ประจำปี 2564 จากจังหวัดนครศรีธรรมราช และทุนวัฒนธรรมที่พัฒนาเมืองที่ชัดเจนที่สุดคือ “หลาดชุมทางทุ่งสง” ที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนทั้งรัฐ เอกชน และประชาสังคม ได้เข้ามาร่วมร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมบำรุงรักษา ร่วมรับประโยชน์ มีการกำหนดกติกาเรียกว่าธรรมนูญหลาดชุมทางทุ่งสง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์ และคณะ (2567) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดี ประกอบด้วย นโยบายของผู้บริหารที่ชัดเจน จับต้องได้ บุคลากร และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการทำงานร่วมกันตามศาสตร์พระราชา ผู้นำชุมชนและประชาชนมีความรักต่อท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ รัฐพล ภุมรินทร์พงศ์ และคณะ (2567) พบว่า การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยทุนวัฒนธรรม ต้องมีการนำศาสตร์พระราชา หลักเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาความรู้ มาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา

2. ผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 1) ด้านบุคลากร คนขาดความรู้เกี่ยวกับด้านทุนวัฒนธรรม ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมและศักยภาพในการนำมาพัฒนา ไม่เห็นความสำคัญของการสร้างอาชีพเสริมจากทุนวัฒนธรรม การขาดแคลนแรงงานที่มีคุณภาพในชุมชน ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ ชุลีวรรณ โชติวงษ์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดคีรีภาวนาราม อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง พบว่า การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม การนำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนาเมืองได้นั้น คนในพื้นที่นั้น ๆ จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีมุมมองในทิศทางเดียวกันเพื่อร่วมกันพัฒนาทุนวัฒนธรรมในชุมชน 2) ด้านงบประมาณ ไม่เพียงพอและขาดการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ธีระวัฒน์ จันทึก และ คณะ (2568) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพและความท้าทายของทุนวัฒนธรรมไทยในการขับเคลื่อน

อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พบว่า ปัญหาทุนทางวัฒนธรรมไทยมีศักยภาพสูงในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การสร้างเรื่องราว การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์การสร้างประสบการณ์การสร้างแบรนด์การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม การตลาดเชิงวัฒนธรรม และการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามยังมีอุปสรรคและความท้าทาย ที่ต้องได้รับการแก้ไข เช่น การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม การขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ไม่เท่าเทียม 3) ด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมเป็นเรื่องใหม่ในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะเรื่องคน ทั้งคนไม่เพียงพอ คนขาดทักษะและความรู้แลความเข้าใจเรื่องที่กำลังดำเนินการ งบประมาณไม่เพียงพอ มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญ และต้องเร่งหาแนวทางแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นพรัตน์ ไชยชนะ และคณะ (2568) ได้ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วม: แนวทางยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมต้องเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ เพราะเมื่อประชาชนทุกกลุ่มวัยเข้ามามีส่วนร่วตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมติดตาม จะทำให้การบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมมในพื้นที่มีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น และ (4) ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ขาดผู้ที่มีทักษะในการใช้เครื่องมือและเทคนิคเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ขาดบุคคลและภาคส่วนที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนการฟื้นฟูเมือง รวมถึงขาดผู้ประสานงานที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว (2568) ได้ศึกษาเรื่อง ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาท้องถิ่น:แนวทางการจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคปกติวิถีใหม พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาแนวใหม่ที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมแบบอุดมคติได้แก่ การมีประชาชนเป็นแกนนำ เจ้าหน้าที่พัฒนาเป็นแกนนำ และภาครัฐเป็นผู้สั่งการ โดยแต่ละแบบขึ้นอยู่กับโครงสร้างของแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่พัฒนาซึ่งได้เข้าไปทำงานร่วมกับคนในชุมชนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงอุดมคติเพื่อมุ่งเน้นให้ชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาได้อย่างแท้จริง โดยต้องมีทัศนคติและจิตสำนึกที่เหมาะสม เช่น การยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน การให้ความเชื่อถือและให้ความเคารพสิทธิของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น การให้ความเชื่อมั่นถึงความสามารถของแกนนำชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างความเข้าใจอันดีกับภาคประชาชน เป็นต้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุป

การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการขับเคลื่อนพัฒนาเมืองอย่างเป็นระบบ ค่อยเป็นค่อยไป แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาทักษะและกระบวนการทางความคิดให้กับประชาชน จนสามารถหลอมรวมและมีความเข้าใจต่อการนำทุนวัฒนธรรมมาสู่การพัฒนาเมืองอย่างเป็นรูปธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นแบบอย่างให้กับพื้นที่อื่น ๆ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่น 2) การจัดตั้งคณะทำงานที่มาจากหลายอาชีพและมีจิตอาสา 3) การมอบหมายหน้าที่และภารกิจตามความถนัด 4) การศึกษาข้อมูลทุกมิติและวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis 5) การมีเครือข่ายทำงานเฉพาะด้านและหลากหลาย 6) การตระหนักรู้และรู้คุณค่าเมืองของประชาชน 7) การลงมือปฏิบัติ และ 8) การติดตามและประเมินผล ซึ่งองค์ประกอบข้างต้น ส่งผลให้การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมชัดเจน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เทศบาลเมืองทุ่งสง ควรจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นว่าด้วยการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรม เป็นการเฉพาะ หรือจัดทำเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง เพราะผลของการศึกษาพบว่า ทุนวัฒนธรรมสามารถพัฒนาเมืองได้ในหลายมิติทั้งเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

2. เทศบาลเมืองทุ่งสง ภาคีเครือข่าย คณะกรรมการประชาคมทุกคณะ ตัวแทนประชาชน ต้องร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมประชุม ร่วมทำ เพื่อสนับสนุนให้การพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมเป็นวาระของการพัฒนาเมือง และต้องแสวงหาความร่วมมือทั้งภายในพื้นที่และภายนอกที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองด้วยทุนวัฒนธรรมให้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัย การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วยทุนวัฒนธรรม มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างไร ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะนำไปสู่การสนับสนุนและส่งเสริมทุนวัฒนธรรมด้านนั้น ๆ

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการทุนวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน มุ่งเน้นศึกษาประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทุนกวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างไร ที่จะส่งเสริมให้เศรษฐกิจระดับครอบครัวมีความเข้มแข็ง

3.ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองในมิติอื่น ๆ เพื่อจะเห็นถึงความก้าวหน้าของการพัฒนาเมืองที่ไม่ได้พัฒนาเมืองจากนโยบายรัฐบาลกลาง หรือพัฒนาเมืองเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

กรุณา รักษ์วิณ, สุพักตรา สุทธสุภา และ ถิรวัฒน์ พิมพ์เวิน. (2567). การพัฒนาเมืองและฟื้นฟูเมืองแบบมีส่วนร่วม: การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเมืองในประเทศไทย. Journal of Roi Kaensarn Academi, 9(7), 121–136.

กัญญารัตน์ แก้วกมล และคณะ. (2564). การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(1),76-91.

จักรแก้ว นามเมือง. (2551). ทุนทางวัฒนธรรมในวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดนวสาส์นการพิมพ์.

ชุลีรัตน์ เจริญพร. (2560). “เมืองน่าอยู่”: แนวคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนหลักหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี. วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยองลกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 11(พิเศษ),1 – 13.

ชุลีวรรณ โชติวงษ์. (2561). รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดคีรีภาวนาราม อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง. วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์, 11(2), 25-35.

ไชยฤทธิ์ อนุชิตวรวงศ์. (2561). การศึกษาแนวทางการปรับปรุงการดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย เพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. กรุงเทพมหานคร: หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2558). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2547). ทุนสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจและการจัดการยุคใหม่. พิษณุโลก: คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เทศบาลเมืองทุ่งสง. (2568). รางวัลแห่งความสำเร็จ. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2568 จาก https://www.thungsongcity.go.th/awards.

ธีระวัฒน์ จันทึก และ คณะ. (2568). ศักยภาพและความท้าทายของทุนทางวฒนธรรมไทยในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 17(1), 94-119.

นพรัตน์ ไชยชนะ และคณะ. (2568). กลยุทธ์การบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วม: แนวทางยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยนครพนม, 15(1), 273-286.

พัฒน์ บุณยรัตพันธุ์. (2549). การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภาการพิมพ์.

รัฐพล ภุมรินทร์พงศ์ และคณะ. (2567). การพัฒนาอาชีพกลุ่มผู้นำสตรี ชุมชนบ้าน. วารสารวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, 3(2), 55-63.

สนธยา พลศรี. (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (2568). ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาท้องถิ่น: แนวทางการจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคปกติวิถีใหม่. วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 5(1), 42-60.

สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์, ยุทธชัย เกราะแก้ว, จิราภรณ์ ชนัญชนะ และ กัณณ์ศศิชา เนาว์เย็นผล. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีของเทศบาลเมืองทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน, 6(2), 136-146.

อัญธิชา มั่นคง. (2560). บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 12(39), 90-100.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York : Greenwood Press.

Throsby, D. (2001). Economy and Culture. Cambridge : The Press Syndicate of the University of Cambridge.

ปัญหาทางกฎหมายในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย ศึกษากรณีกฎหมายไทยในบริบทเปรียบเทียบ*

PROBLEMS IN THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE LEGISLATIVE DRAFTING PROCESS: A COMPARATIVE STUDY OF THAI LAWS

รุ่งทิวา คงสนุ่น[1] และ สังเวียน เทพผา[2]

Rungtiwa Kongsanun[1] and Sungwian Theppha[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยปทุมธานี

[1-2]Pathumtani University, Thailand

Corresponding author E-mail: puirungtiwa@gmail.com

วันที่รับบทความ : 19 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 27 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 27 ตุลาคม 2568

Received 19 September 2025; Revised 27 October 2025; Accepted 27 October 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมายของไทย 2. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและพัฒนาการเกี่ยวกับการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย 3. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศและของประเทศไทยเกี่ยวกับการกำกับดูแลการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการร่างกฎหมาย 4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการปรับปรุงกฎหมายและนโยบายให้รองรับการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมายของไทยอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และปลอดภัยต่อระบบนิติธรรมมุ่งศึกษาปัญหาและแนวทางในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมายของประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสารควบคู่กับการวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิง

Citation:

*รุ่งทิวา คงสนุ่น และสังเวียน เทพผา. (2568). ปัญหาทางกฎหมายในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย ศึกษากรณีกฎหมายไทยในบริบทเปรียบเทียบ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 1004-1022.

Rungtiwa Kongsanun and Sungwian Theppha. (2025). Problems in the Application of Artificial Intelligence in the Legislative Drafting Process: A Comparative Study of Thai Laws. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1004-1022.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

กฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และเอสโตเนีย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้ปัญญาประดิษฐ์จะมีศักยภาพในการยกระดับประสิทธิภาพ ความรวดเร็วและความแม่นยำของกระบวนการนิติบัญญัติ แต่ประเทศไทยยังขาดกรอบกฎหมายเฉพาะ บุคลากรผู้เชี่ยวชาญ และโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัลที่เหมาะสม ส่งผลให้ไม่สามารถบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัยเทียบเท่าประเทศพัฒนาแล้ว บทความวิจัยได้เสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการกำหนดกรอบการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ที่โปร่งใสและมีธรรมาภิบาล การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาเทคโนโลยีเชิงอธิบาย และการยกระดับองค์ความรู้ของบุคลากรภาครัฐให้สามารถใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการร่างกฎหมายอย่างรู้เท่าทัน

บทความวิจัยนี้จึงไม่เพียงเป็นการวิเคราะห์เชิงนิติวิธีเท่านั้น แต่ยังเป็นต้นทุนทางปัญญาในการพัฒนากรอบการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ที่เหมาะสมกับบริบทกฎหมายไทย และผู้วิจัยตั้งใจที่จะต่อยอดองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ในระดับปริญญาเอก เพื่อเสนอรูปแบบเชิงกลยุทธ์ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในระบบนิติบัญญัติของประเทศไทย

คำสำคัญ : ปัญญาประดิษฐ์, การร่างกฎหมาย, กฎหมายเปรียบเทียบ, ธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ระบบนิติบัญญัติ, เทคโนโลยีและกฎหมาย

Abstract

This research article aims to: (1) examine the challenges, obstacles, and potential risks in adopting artificial intelligence (AI) in Thailand's legislative drafting process; (2) study theoretical concepts and developments concerning the application of AI in legislative drafting; (3) analyze legal measures in both foreign jurisdictions and Thailand regarding the regulation of AI in legislative processes; and (4) explore and propose approaches for reforming laws and policies to appropriately, effectively, and safely integrate AI into Thailand's legislative framework in alignment with the rule of law. The study employs documentary research combined with comparative legal analysis, focusing on the experiences of the European Union, the United States, Japan, Singapore, and Estonia.

The findings reveal that, while AI has the potential to enhance the efficiency, speed, and accuracy of legislative processes, Thailand still lacks a dedicated legal framework, sufficient expert personnel, and adequate digital infrastructure. These

shortcomings hinder the effective and safe integration of AI compared with developed countries. Consequently, the article provides policy recommendations that include establishing transparent and accountable AI governance frameworks, amending and enacting relevant laws, developing explainable AI technologies, and strengthening the digital literacy and expertise of government officials to ensure informed use of AI in legislative drafting.

Therefore, this research is not only a juridical analysis but also an intellectual foundation for developing an AI governance framework tailored to the Thai legal context. The researcher intends to build upon this study at the doctoral level to propose strategic models that can be practically applied within Thailand's legislative system.

Keywords: Artificial Intelligence, Legislative Drafting, Comparative Law, AI Governance, Legal System

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 ที่พลวัตของเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 นำมาซึ่งปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence - AI) และนวัตกรรมดิจิทัลอื่นๆ ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจโลกอย่างมหาศาล รัฐและองค์กรระหว่างประเทศทั่วโลกต่างตระหนักถึงความท้าทายในการปรับตัวของระบบกฎหมายให้ทันต่อเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นใหม่ แนวคิดเรื่อง “Pacing problem” ได้ถูกกล่าวถึงในวงวิชาการกฎหมายและนโยบาย ซึ่งหมายถึงปรากฏการณ์ที่กฎหมายหรือมาตรการกำกับดูแลล้าหลังความก้าวหน้าของเทคโนโลยี (Marchant, 2011 : 10) สภาพการณ์นี้ทำให้หลายประเทศเริ่มมองหาแนวทางใหม่ๆ ในการยกร่างและปรับปรุงกฎหมาย โดยเฉพาะการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้สนับสนุนงานนิติบัญญัติ เพื่อให้สามารถร่างกฎหมายได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถตอบสนองต่อปัญหาใหม่ๆ ได้ทันท่วงที องค์กรระหว่างรัฐสภา เช่น สหภาพรัฐสภา (IPU) ได้ชี้ว่าในปัจจุบันหลายประเทศกำลังทดลองใช้ ปัญญาประดิษฐ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการนิติบัญญัติ เช่น การช่วยร่างบทบัญญัติและการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากในการแก้ไขกฎหมาย ความก้าวหน้าดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการผสานเทคโนโลยีเข้ากับกระบวนการร่างกฎหมายกลายเป็นทิศทางของพลวัตโลกที่สำคัญในยุคดิจิทัล

สำหรับภูมิภาคเอเชีย แนวโน้มการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการนิติบัญญัติและการกำกับดูแลก็ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ประเทศพัฒนาแล้วในเอเชียตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น ได้ประกาศยุทธศาสตร์มุ่งเป็นประเทศที่เป็นมิตรต่อปัญญาประดิษฐ์มากที่สุดในโลก (“Most AI-friendly country”) โดยเน้นการออกกฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ มากกว่าจะควบคุมเข้มงวดแบบสหภาพยุโรป (Cooper et al., 2025 : 28-36) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2025 รัฐบาลญี่ปุ่นได้เสนอกฎหมายฉบับใหม่ว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ต่อรัฐสภา ซึ่งนับเป็นกฎหมายปัญญาประดิษฐ์ฉบับแรกของประเทศญี่ปุ่นที่มีลักษณะเบากว่าแนวทางของยุโรป โดยกำหนดให้ภาคเอกชน “ร่วมมือ” กับโครงการภาครัฐเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์เป็นหลัก และเน้นให้รัฐบาลจัดทำแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล (Cooper et al., 2025 : 39-47) ยุทธศาสตร์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับความรวดเร็วในการออกกรอบกฎหมายที่สนับสนุนการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ และพร้อมจะปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างทันท่วงทีในอนาคต นอกจากนี้ สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศอื่นๆ ในเอเชียก็มีความเคลื่อนไหวในทำนองเดียวกัน เช่น เกาหลีใต้ยกร่างกฎหมายพื้นฐานว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์

เพื่อวางระบบการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ตามระดับความเสี่ยง และมีการหารือถึงการจัดตั้ง “AI Sandbox” เพื่อให้ธุรกิจสามารถทดสอบนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ได้ภายใต้กติกาที่ผ่อนปรนก่อนออกกฎหมายควบคุม (Tan & Wright, 2024 : 338-347) ส่วน สิงคโปร์ และชาติในอาเซียนเลือกใช้แนวทางแบบไม่ผูกพันทางกฎหมาย เน้นจัดทำกรอบจริยธรรมและแนวทางปฏิบัติสำหรับปัญญาประดิษฐ์ โดยหวังส่งเสริมนวัตกรรมควบคู่กับการกำกับดูแลตนเองของอุตสาหกรรม (Tan & Wright, 2024 : 343-351) อย่างไรก็ดี คำถามที่ตามมาคือรัฐบาลในภูมิภาคนี้จะสามารถจัดทำกฎหมายให้ทันกับความเสี่ยงใหม่ๆ ได้รวดเร็วเพียงใด ในเมื่อ “กฎหมายกำลังวิ่งไล่ตามเทคโนโลยี” อยู่อย่างที่เป็นอยู่ (Tan & Wright, 2024 : 334-339) บริบทเอเชียดังกล่าวชี้ว่า แม้แต่ประเทศที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีก็ยังเผชิญกับปัญหาช่องว่างระหว่างความเร็วของนวัตกรรมกับกระบวนการออกกฎหมาย การวิจัยเปรียบเทียบในหัวข้อนี้จึงมีความสำคัญที่จะให้บทเรียนแก่ประเทศไทย

ประเทศไทยเองก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงกระแสโลกที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้ามามีบทบาทในทุกภาคส่วน รัฐบาลไทยได้แสดงเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการพัฒนาและประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการบริหารราชการ ตัวอย่างเช่น การจัดทำ แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติ (พ.ศ. 2565 - 2570) ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อเดือนกรกฎาคม 2565 ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนากำลังคนดิจิทัล ส่งเสริมธุรกิจนวัตกรรม และเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน

และกฎหมายสำหรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (TDRI, 2568 : 224-227) อย่างไรก็ตาม ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา บทบาทของปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการนิติบัญญัติไทยยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นและเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ ปัญหาสำคัญที่ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางคือ ความล่าช้าของระบบนิติบัญญัติไทย ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคต่อการปรับตัวของกฎหมายให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัลอย่างแท้จริง (Thai Rath Plus, 2566 : 13-16) กระบวนการตรากฎหมายของไทยต้องผ่านหลายขั้นตอนและใช้เวลาเนิ่นนาน ทั้งการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา ตลอดจนการทูลเกล้าฯ เพื่อลงพระปรมาภิไธยและประกาศในราชกิจจานุเบกษา กระบวนการที่ซับซ้อนดังกล่าวแม้มีจุดประสงค์เพื่อกลั่นกรองกฎหมายอย่างรอบคอบ แต่ในทางปฏิบัติกลับส่งผลให้การออกกฎหมายใหม่ๆ เป็นไปอย่างล่าช้าเมื่อเทียบกับบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมีหลักฐานเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นความล่าช้าดังกล่าวอย่างชัดเจน งานศึกษาของ ธันยธรณ์ โรจน์มหามงคล (2566) พบว่าเฉพาะขั้นตอนการพิจารณาในรัฐสภาของไทยใช้เวลารวมเฉลี่ยถึง 414 วันต่อกฎหมายหนึ่งฉบับ โดยแบ่งเป็นขั้นตอนในสภาผู้แทนราษฎรประมาณ 209 วัน และขั้นตอนในวุฒิสภาอีกราว 61 วัน นอกจากนี้ยังใช้เวลาในขั้นตอนการนำเสนอต่อที่ประชุมสภาและกระบวนการหลังผ่านสภา (รวมทูลเกล้าฯ และประกาศใช้) อีกหลายเดือน ส่งผลให้กว่าจะมีกฎหมายใหม่ประกาศใช้ต้องใช้เวลาประมาณ 1 ปีหรือมากกว่า (ธันยธรณ์, 2566 : 194-202 : 241-249) ในบางกรณีเมื่อร่างกฎหมายมีความเห็นต่างระหว่างสองสภาจนต้องแก้ไขเพิ่มเติมและกลับไปกลับมา ยิ่งเพิ่มระยะเวลาออกไปอีกเป็นหลักหลายเดือน (ธันยธรณ์, 2566 : 250-258) ความล่าช้าเชิงโครงสร้างนี้ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกกันในทางการเมืองว่า “ดองกฎหมาย” คือ ร่างกฎหมายจำนวนมากค้างอยู่ในกระบวนการโดยไม่คืบหน้า จนบางฉบับตกไปเมื่อสิ้นสมัยประชุมหรือมีการยุบสภา ซึ่งหมายความว่าประเทศเสียโอกาสที่จะมีกฎหมายที่ทันสมัยต่อสถานการณ์ปัจจุบันไปโดยปริยาย (Thai Rath Plus, 2566 : 13-16)

ผลกระทบของความล่าช้าในระบบนิติบัญญัติไทยปรากฏให้เห็นในหลายด้าน ด้านการกำกับดูแลเทคโนโลยีใหม่ ประเทศไทยมักมีสถานะเป็นฝ่ายตาม (Follower) มากกว่าผู้นำในการออกกฎหมายรองรับนวัตกรรม เช่น กว่าที่ไทยจะมีร่างกฎหมายปัญญาประดิษฐ์ฉบับแรก (ร่างพระราชกฤษฎีกาการประกอบธุรกิจบริการที่ใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์) ก็ล่วงเลยมาถึงเดือนเมษายน 2565 และร่างฉบับดังกล่าวก็ยังมิได้ประกาศใช้จนถึงปัจจุบัน (TDRI, 2568 : 206-214) ในขณะที่สหภาพยุโรปและจีนได้ออกหลักเกณฑ์ควบคุมปัญญาประดิษฐ์หลายด้านตั้งแต่ก่อนหน้านั้นแล้ว (Tan & Wright, 2024 : 358-365) การที่ไทยต้องรอคอยกรอบกฎหมายจากต่างประเทศเป็นเสมือน การตามเก็บตก แนวคิดการกำกับดูแลจากภายนอก มากกว่าจะพัฒนากรอบที่เหมาะสมกับบริบทของตนเองได้ทันท่วงที (TDRI, 2568 : 199-207) ด้านการใช้ประโยชน์จากปัญญาประดิษฐ์ ในการร่างกฎหมาย

ความล่าช้าของระบบราชการและขั้นตอนนิติบัญญัติอาจทำให้ไทยไม่สามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างเช่น ต่อให้มีการพัฒนาเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ที่ช่วยวิเคราะห์และร่างบทบัญญัติได้รวดเร็วเพียงใด แต่หากขั้นตอนการพิจารณาและอนุมัติร่างกฎหมายในสภายังคงใช้เวลานานหลายเดือนหรือหลายปี ข้อได้เปรียบด้านความเร็วของปัญญาประดิษฐ์ก็อาจสูญเสียไปในกระบวนการที่เชื่องช้าอยู่ดี นอกจากนี้ ระบบกฎหมายไทยปัจจุบันยังไม่มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดทำฐานข้อมูลกฎหมายแบบเชื่อมโยง (Linked data) หรือระบบ e-Legislation ที่ครบวงจร การจะนำปัญญาประดิษฐ์มาช่วยในการเปรียบเทียบกฎหมาย วิเคราะห์ผลกระทบ หรือจัดทำร่างกฎหมายอัตโนมัติ จึงจำเป็นต้องปรับปรุงระบบงานและฐานข้อมูลภาครัฐครั้งใหญ่ควบคู่กันไป ซึ่งการปฏิรูประบบราชการเชิงดิจิทัลนี้ก็เป็นอีกโจทย์สำคัญที่ต้องอาศัยความมุ่งมั่นและเวลา

จากปัจจัยข้างต้น เห็นได้ว่าปัญหาความล่าช้าของกระบวนการร่างกฎหมายไทยเป็นอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบอย่างจริงจังต่อความสามารถของประเทศในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ทั้งในแง่การออกกฎหมายให้ทันต่อสถานการณ์และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับประสิทธิภาพงานนิติบัญญัติ ความสำคัญของปัญหานี้อยู่ที่การค้นหาวิธีแก้ไขเพื่อ “อัปสปีด” สภาไทย ให้สามารถดำเนินการได้รวดเร็วขึ้นโดยไม่ลดทอนคุณภาพของกฎหมาย เพราะหากปราศจากการแก้ไข ไทยอาจเสี่ยงที่จะมีกรอบกฎหมายล้าสมัย ไม่ทันต่อปัญหาใหม่ๆ หรือเสียโอกาสในการใช้ปัญญาประดิษฐ์มาช่วยสร้างสรรค์ระบบกฎหมายที่เท่าทันโลก ในขณะเดียวกันประเทศอื่นๆ ที่เคลื่อนไหวเร็วกว่าอาจก้าวนำไปในด้านการปรับปรุงระบบนิติบัญญัติด้วยดิจิทัล ส่งผลให้เกิดความได้เปรียบในการบริหารจัดการประเทศและดึงดูดนวัตกรรมมากกว่าไทย ด้วยเหตุดังกล่าว การศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหาการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย: ศึกษากฎหมายไทยในบริบทเปรียบเทียบ” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย ผลการวิจัยคาดว่าจะช่วยให้เราเข้าใจลักษณะและสาเหตุของความล่าช้าในระบบนิติบัญญัติไทยอย่างลุ่มลึก เปรียบเทียบกับแนวทางในต่างประเทศที่เผชิญปัญหาคล้ายคลึงกัน และนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงโครงสร้างในการปรับใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อปรับปรุงกระบวนการร่างกฎหมายไทยให้ทันสมัยและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

ปัจจุบันรัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกระบวนการร่างกฎหมายให้มีความโปร่งใส ทันสมัย และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการสนับสนุนการวิเคราะห์ร่างกฎหมาย หนึ่งในระบบที่โดดเด่นคือ ระบบ TH2OECD ซึ่งเป็นระบบ

ปัญญาประดิษฐ์ที่พัฒนาขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) เพื่อวิเคราะห์ร่างกฎหมายของไทยเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติขององค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับกระบวนการจัดทำนโยบายสาธารณะของไทยให้ทันต่อพลวัตโลกและหลักธรรมาภิบาลระหว่างประเทศ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดเชิงลึกของระบบ TH2OECD ในบทต่อไป

ประเด็นปัญหาในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย มีดังต่อไปนี้

1. ความล่าช้าในการดำเนินการ (Delays): แม้ปัญญาประดิษฐ์มีศักยภาพในการประมวลผลข้อมูลจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว แต่การผนวกปัญญาประดิษฐ์เข้ากับกระบวนการร่างกฎหมายจริงอาจไม่ได้ลดระยะเวลาลงตามที่คาดหวังเสมอไป ในขั้นเริ่มต้น การพัฒนาและฝึกอบรมระบบปัญญาประดิษฐ์สำหรับงานร่างกฎหมายต้องใช้เวลาและทรัพยากร นอกจากนี้หากปัญญาประดิษฐ์สร้างร่างกฎหมายที่ยังขาดความถูกต้องหรือความเหมาะสม เจ้าหน้าที่ร่างกฎหมายยังต้องใช้เวลาตรวจสอบและแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งอาจทำให้ขั้นตอนโดยรวมล่าช้ายิ่งขึ้นมากไปกว่านั้น การปรับตัวของบุคลากรและองค์กรต่อเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ใหม่ๆ ก็อาจมีช่วงเวลาเรียนรู้ (Learning curve) ที่ส่งผลให้การดำเนินงานไม่ราบรื่นในระยะแรก

2. การขาดข้อมูลที่ถูกต้องและปัญหาข้อมูลเท็จ (Inaccurate Data & False Data): ประสิทธิภาพของปัญญาประดิษฐ์ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ใช้ในการฝึกอบรมและประมวลผล หากข้อมูลไม่ครบถ้วน ถูกต้อง หรือเป็นปัจจุบันปัญญาประดิษฐ์อาจให้ข้อเสนอหรือผลลัพธ์ที่คลาดเคลื่อนหรือไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง ตัวอย่างเช่น ปัญญาประดิษฐ์อาจอ้างอิงกฎหมายล้าสมัยหรือสร้างข้อเท็จ (Hallucination) ที่ไม่ถูกต้องขึ้นมา ซึ่งการนำข้อมูลหรือข้อกฎหมายที่ผิดพลาดมาใช้ในการร่างกฎหมายจะส่งผลเสียต่อคุณภาพของกฎหมายอย่างมีนัยสำคัญ ความเสี่ยงด้านนี้ทำให้จำเป็นต้องมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ปัญญาประดิษฐ์ใช้และสร้างขึ้นอย่างเข้มงวด

3. ความโปร่งใสของการทำงานของปัญญาประดิษฐ์ (Transparency): กระบวนการที่ปัญญาประดิษฐ์ใช้ในการวิเคราะห์และสร้างข้อเสนอทางกฎหมายมักมีความซับซ้อนและอาจเป็น “กล่องดำ” (black box) ที่ผู้ใช้ทั่วไปไม่เข้าใจรายละเอียดภายใน การที่ไม่ทราบได้ว่า ปัญญาประดิษฐ์สรุปหรือเลือกถ้อยคำทางกฎหมายมาอย่างไร ย่อมทำให้เกิดข้อกังขาในความถูกต้องและความเป็นกลางของผลลัพธ์ ขาดความโปร่งใสนี้ส่งผลให้ยากต่อการตรวจสอบและอธิบายเหตุผลของบทบัญญัติที่ปัญญาประดิษฐ์เสนอ ซึ่งอาจลดความเชื่อมั่นของ

ทั้งผู้ร่างกฎหมายเองและสาธารณชนต่อร่างกฎหมายที่มาจากปัญญาประดิษฐ์ การสร้างความโปร่งใส เช่น การพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ให้สามารถอธิบายเหตุผลเบื้องหลังข้อเสนอได้ (explainability) หรือการเปิดเผยข้อมูลและวิธีการที่ใช้ในการประมวลผล จึงเป็นเรื่องสำคัญในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในงานลักษณะนี้

4. ความรับผิดชอบในเชิงกฎหมาย (Legal Accountability): การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการร่างกฎหมายก่อให้เกิดคำถามว่า หากเกิดความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องในร่างกฎหมาย ใครหรือหน่วยงานใดจะเป็นผู้รับผิดชอบโดยชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์ไม่ใช่นิติบุคคลและไม่สามารถรับผิดตามกฎหมายเองได้ ความคลุมเครือในบทบาทความรับผิดนี้อาจทำให้เกิดช่องว่างในการตรวจสอบและถ่วงดุล ตัวอย่างเช่น หากปัญญาประดิษฐ์เสนอถ้อยคำกฎหมายที่มีการตีความผิดพลาดและนำไปสู่ความเสียหายต่อประชาชนผู้ใดควรรับผิดจะเป็นผู้พัฒนาอัลกอริทึม หน่วยงานรัฐที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์หรือเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมการใช้ปัญญาประดิษฐ์นั้น? ประเด็นนี้จำเป็นต้องกำหนดกรอบความรับผิดชอบที่ชัดเจน เช่น การกำหนดให้การตัดสินใจขั้นสุดท้ายต้องมาจากมนุษย์ และมนุษย์ผู้นั้นต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลของร่างกฎหมายที่ออกมา เพื่อให้เกิดความชัดเจนและความยุติธรรมในกระบวนการ

5. ประเด็นด้านจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ : การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการร่างกฎหมายกระทบต่อประเด็นจริยธรรมหลายด้าน เช่น ความลำเอียงของอัลกอริทึม (algorithmic bias) ซึ่งอาจทำให้ร่างกฎหมายมีแนวโน้มเอื้อประโยชน์หรือเสียประโยชน์ต่อกลุ่มประชาชนบางกลุ่มอย่างไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ ยังมีประเด็นว่าการให้ปัญญาประดิษฐ์มีบทบาทในกระบวนการออกกฎหมาย ซึ่งเป็นกระบวนการที่สะท้อนคุณค่าและศีลธรรมของสังคม อาจทำให้เกิดคำถามว่าการตัดสินใจเชิงนโยบายควรปล่อยให้เครื่องจักรที่ไร้จิตสำนึกทางจริยธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด อีกทั้งประเด็นเรื่องการลดบทบาทของมนุษย์ในกระบวนการนิติบัญญัติ ก็เชื่อมโยงกับจริยธรรมและปรัชญาการเมืองว่าด้วยความชอบธรรมของกฎหมายที่อาจถูกมองว่าร่างโดย “เครื่องจักร” มากกว่าโดยผู้แทนประชาชน อย่างไรก็ดี แนวทางหนึ่งในการจัดการประเด็นนี้คือการกำหนดหลักจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (เช่น หลักความเป็นธรรม ความไม่ลำเอียง ความเคารพสิทธิมนุษยชน) และให้มีคณะกรรมการหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลด้านจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในงานนิติบัญญัติ

6. การสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจต่อปัญญาประดิษฐ์ (Trustworthiness): ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ปัญญาประดิษฐ์ ถูกนำมาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมายอย่างแพร่หลายคือระดับความเชื่อถือของผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ร่างกฎหมาย หรือประชาชน หากผลลัพธ์จากปัญญาประดิษฐ์ยังไม่น่าเชื่อถือเพียงพอ เช่น มีประวัติสร้างข้อเสนอที่ผิดพลาดหรือเอนเอียง ความไว้วางใจก็จะลดลงและส่งผลให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจลังเลที่จะใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างเต็มที่ การสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นจำเป็นต้องอาศัยทั้งความโปร่งใสดังที่กล่าวมา รวมถึงการกำกับดูแลจากมนุษย์และกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของร่างกฎหมายที่ปัญญาประดิษฐ์เสนออย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมั่นใจว่าปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือช่วยที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

จากประเด็นปัญหาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการร่างกฎหมายมีทั้งโอกาสและความเสี่ยงที่เกี่ยวพันกันอย่างซับซ้อน ความสำคัญของปัญหา นี้อยู่ที่ผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพของกฎหมายและความชอบธรรมของกระบวนการนิติบัญญัติ การเพิกเฉยต่อปัญหาอาจนำไปสู่การตรากฎหมายที่มีช่องโหว่หรือข้อบกพร่อง อันอาจสร้างความเสียหายแก่สังคมในวงกว้าง ยิ่งไปกว่านั้น ในบริบทปัจจุบันหลายประเทศได้เริ่มตระหนักและดำเนินการเกี่ยวกับการใช้และการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐอย่างจริงจัง เช่น สหภาพยุโรปได้ออกกฎหมายปัญญาประดิษฐ์ (EU AI Act) ในปี ค.ศ. 2023 เพื่อกำหนดกรอบการใช้ปัญญาประดิษฐ์ให้ปลอดภัยและมีจริยธรรม ขณะเดียวกันบางรัฐในสหรัฐอเมริกา เช่น รัฐโคโลราโด ก็ออกกฎหมายว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ เพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติและกำกับดูแลการใช้เทคโนโลยีนี้ในภาคส่วนที่มีความเสี่ยงสูง ตัวอย่างเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าประเทศต่าง ๆ กำลังพยายามวางมาตรฐานความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ซึ่งประเทศไทยเองก็ควรศึกษาและเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้เช่นกัน

เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มที่หน่วยงานนิติบัญญัติและองค์กรที่เกี่ยวข้องอาจนำปัญญาประดิษฐ์มาช่วยในงานร่างกฎหมายในอนาคต การศึกษาปัญหาและแนวทางจัดการกับปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ปัญหาการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมายไทย โดยตั้งอยู่บนบริบทเปรียบเทียบกับต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางในการนำปัญญาประดิษฐ์ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควบคู่ไปกับการป้องกันหรือลดทอนผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการนิติบัญญัติของไทยให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมายของไทย

2. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและพัฒนาการเกี่ยวกับการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย

3. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศและของประเทศไทยเกี่ยวกับการกำกับดูแลการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการร่างกฎหมาย

4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการปรับปรุงกฎหมายและนโยบายให้รองรับการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมายของไทยอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และปลอดภัยต่อระบบนิติธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย ปัญหาทางกฎหมายในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย ศึกษากรณีกฎหมายไทยในบริบทเปรียบเทียบ ผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะของการวิจัยทางนิติศาสตร์ควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงนโยบายและกฎหมายเปรียบเทียบ รายละเอียดวิธีดำเนินการมีดังนี้

การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research): รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย เอกสารปฐมภูมิประกอบด้วย กฎหมายและร่างกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องทั้งของไทย (เช่น รัฐธรรมนูญ, พระราชบัญญัติ, พระราชกฤษฎีกา และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการร่างกฎหมายและเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ) และของต่างประเทศ (เช่น กฎหมายหรือร่างกฎหมายปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป ญี่ปุ่น สหรัฐฯ เป็นต้น) ตลอดจน เอกสารนโยบายและรายงานทางราชการ (เช่น ยุทธศาสตร์ปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติของไทย แผนดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม รายงานของคณะกรรมาธิการหรือคณะทำงานที่ศึกษาการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐ ฯลฯ) สำหรับเอกสารทุติยภูมิประกอบด้วย ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ และบทวิเคราะห์ ทั้งในและต่างประเทศที่ครอบคลุมประเด็นการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในวงการกฎหมาย ระบบนิติบัญญัติ และการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ตัวอย่างเอกสารทุติยภูมิที่สำคัญ เช่น บทความวิชาการเกี่ยวกับ Legal Tech และ Legal Informatics งานวิจัยของ OECD เกี่ยวกับการปรับปรุงกระบวนการนิติ

บัญญัติในประเทศไทย รายงานของสหประชาชาติเรื่องการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐ รวมถึงบทสัมภาษณ์หรือคำกล่าวของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น การศึกษาข้อมูลเอกสารจะใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสกัดประเด็นสำคัญ ข้อถกเถียง และข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับสมมุติฐานการวิจัย

การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study): ใช้วิธี กฎหมายเปรียบเทียบในการวิเคราะห์ข้อมูลจากต่างประเทศ โดยจะเปรียบเทียบ (ก) โครงสร้างและขั้นตอนของกระบวนการนิติบัญญัติ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศที่ศึกษา เช่น เปรียบเทียบขั้นตอนการตรากฎหมายและระยะเวลาที่ใช้ระหว่างไทยกับสหภาพยุโรปหรือประเทศที่มีระบบนิติบัญญัติแตกต่างกัน เพื่อให้เห็นจุดแข็งจุดอ่อนเชิงเปรียบเทียบ และ (ข) มาตรการหรือแนวปฏิบัติในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในงานร่างกฎหมายหรือวิเคราะห์นโยบาย ระหว่างไทยกับต่างประเทศ เช่น การใช้ระบบร่างกฎหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-Legislation) การใช้ซอฟต์แวร์วิเคราะห์กฎหมายด้วยภาษาธรรมชาติ (NLP for legislative drafting) หรือการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้านปัญญาประดิษฐ์ ในรัฐสภาของต่างประเทศ แล้วนำมาเทียบกับสถานการณ์ของไทย การเปรียบเทียบจะพิจารณาทั้งด้านรูปแบบทางกฎหมาย (Legal form) และการปฏิบัติ (Practice) เพื่อให้ได้บทเรียนที่รอบด้าน

การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (ถ้ามี): เพื่อเสริมความลึกของข้อมูล ในกรณีที่เห็นสมควรจะมีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย เช่น นักร่างกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เจ้าหน้าที่สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรที่ดูแลงานระบบสารสนเทศ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านปัญญาประดิษฐ์ และกฎหมาย ทั้งนี้ การสัมภาษณ์ (ถ้าดำเนินการ) จะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured in-depth interview) โดยยึดตามประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารเบื้องต้น เพื่อยืนยันข้อมูลหรือให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากมุมมองผู้ปฏิบัติ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะถูกนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับข้อมูลเอกสารตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล: หลังจากรวบรวมข้อมูลครบถ้วน จะดำเนินการวิเคราะห์โดยแยกเป็นสองส่วนหลัก คือ (1) วิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่โครงสร้างทางกฎหมาย ขั้นตอน กระบวนการทำงาน ไปจนถึงสภาพการนำเทคโนโลยีมาใช้ พร้อมทั้งตรวจสอบสมมุติฐานว่าความล่าช้าของกระบวนการนิติบัญญัติเป็นอุปสรรคจริงหรือไม่เพียงใด โดยอ้างอิงหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น สถิติระยะเวลาการออกกฎหมาย (ธันยธรณ์, 2566 : 193-202) หรือกรณีตัวอย่างที่กฎหมายไทยล่าช้าจนเกิดผล

เสียหาย (เช่น กฎหมายป้องกันภัยพิบัติที่ประกาศใช้หลังเหตุการณ์สึนามิถึง 3 ปี ซึ่งสะท้อนการตอบสนองเชิงนโยบายที่ล่าช้า (Nagano, 2018 : 45) และ (2) วิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษาต่างประเทศ ตามกรอบที่กำหนดไว้ในขอบเขตเชิงพื้นที่ เพื่อหาปัจจัยความสำเร็จหรือข้อจำกัดของแต่ละแนวทาง อันจะนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมกับบริบทไทย การวิเคราะห์จะคำนึงถึงบริบททางการเมืองการปกครองและวัฒนธรรมทางกฎหมายของแต่ละประเทศประกอบกัน เช่น ระบบรัฐสภาแบบอังกฤษอาจมีแนวปฏิบัติต่างจากระบบสภาคู่ของไทย หรือประเทศเล็กอย่างเอสโตเนียที่มีความคล่องตัวสูงอาจไม่สามารถเทียบเคียงตรงๆ กับประเทศไทยที่โครงสร้างใหญ่กว่า ดังนั้นการสังเคราะห์จะพยายามปรับบทเรียนจากต่างประเทศให้สอดคล้องและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติสำหรับไทย

วิธีดำเนินการวิจัยนี้อาศัยการประสมประสานระหว่างการวิเคราะห์เชิงเอกสารและเชิงเปรียบเทียบในกรอบของนิติศาสตร์ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความลุ่มลึกทางวิชาการ และสามารถตอบโจทย์สมมุติฐานที่ตั้งไว้ ตลอดจนบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนด

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย ศึกษากรณีกฎหมายไทยในบริบทเปรียบเทียบ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ในปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่รองรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการร่างกฎหมายอย่างชัดเจน แม้หน่วยงานรัฐจะตระหนักถึงความสำคัญ แต่กรอบกำกับดูแลยังอยู่ระหว่างการพัฒนา ขณะเดียวกัน บุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและเทคโนโลยียังขาดแคลน และโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลก็ยังไม่สมบูรณ์ ส่งผลให้การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ในงานนิติบัญญัติไทยยังมีข้อจำกัด อย่างไรก็ดี ความพยายามในการพัฒนาระบบ “TH2OECD” ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ถือเป็นก้าวสำคัญที่สะท้อนถึงศักยภาพของเทคโนโลยีในการเปรียบเทียบและประเมินความสอดคล้องของกฎหมายไทยกับมาตรฐานสากล ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของรัฐไทยในการก้าวสู่ยุคดิจิทัล

เมื่อพิจารณาบทเรียนจากต่างประเทศ พบว่าสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และเอสโตเนีย ต่างให้ความสำคัญกับการสร้างกรอบกำกับดูแลที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยี เช่น การตรากฎหมาย AI โดยตรง การจัดทำแนวนโยบายจริยธรรม หรือการใช้กรอบธรรมาภิบาลที่ยืดหยุ่น ประเทศเหล่านี้ยังลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและการ

ยกระดับทักษะบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ละเลยธรรมาภิบาล

ดังนั้น ข้อค้นพบสำคัญคือ ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งสร้างกรอบกฎหมายที่รองรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐ พัฒนาทักษะบุคลากร และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล หากทำได้อย่างบูรณาการ ปัญญาประดิษฐ์จะไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการร่างกฎหมาย แต่ยังยกระดับความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของระบบนิติบัญญัติไทยให้ก้าวทันมาตรฐานสากล

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย ศึกษากรณีกฎหมายไทยในบริบทเปรียบเทียบ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้ งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางในการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมายของประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกับกรณีในต่างประเทศที่มีความก้าวหน้าด้านนี้ ผลการวิจัยยืนยันว่าปัญญาประดิษฐ์มีศักยภาพในการยกระดับประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และความแม่นยำของการตรากฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการช่วยสืบค้นข้อมูลจำนวนมหาศาล การวิเคราะห์ความสอดคล้องของร่างกฎหมายกับกฎหมายที่มีอยู่ หรือการประมวลผลความคิดเห็นสาธารณะได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม แม้ ประโยชน์ ของปัญญาประดิษฐ์จะมีอยู่ชัดเจน งานวิจัยพบว่า ประเทศไทยยังขาดความพร้อมในหลายด้าน ที่จะบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ เข้ากับกระบวนการนิติบัญญัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัยเทียบเท่าประเทศพัฒนาแล้ว

ประการแรก ประเทศไทยยังไม่มีกรอบกฎหมายเฉพาะ ที่รองรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการร่างกฎหมายอย่างชัดเจน ในปัจจุบันแม้หน่วยงานรัฐจะตระหนักถึงความสำคัญของปัญญาประดิษฐ์ แต่กฎหมายที่เกี่ยวข้องยังอยู่ระหว่างการยกร่างหรือปรับปรุง และยังไม่มีมาตรการกำกับดูแลเฉพาะสำหรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในงานนิติบัญญัติ (ธนัยธรณ์, 2566 : 194–202) ส่งผลให้ขาดหลักประกันด้านความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว ประการต่อมา ทรัพยากรบุคคลผู้เชี่ยวชาญด้านปัญญาประดิษฐ์และกฎหมายยังไม่เพียงพอ บุคลากรในกระบวนการนิติบัญญัติไทยส่วนใหญ่ยังขาดทักษะด้านดิจิทัลและความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการทำงานของปัญญาประดิษฐ์ ทำให้การนำปัญญาประดิษฐ์ มาช่วยงานร่างกฎหมายประสบข้อจำกัด นอกจากนี้ โครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล ก็เป็นอีกปัจจัยที่ถ่วงความก้าวหน้า ระบบฐานข้อมูลและเครื่องมือดิจิทัลในการร่างกฎหมายของไทยแม้มีการพัฒนามาตั้งแต่ปี 2537 แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการสืบค้นและการเชื่อมโยงข้อมูล (สำนักงาน

คณะกรรมการกฤษฎีกา, 2568 : 141–149) ข้อจำกัดทั้งสามด้านนี้ (กฎหมาย บุคลากร และโครงสร้างพื้นฐาน) ส่งผลให้ประเทศไทยยังไม่สามารถบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการร่างกฎหมายได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

แม้จะมีความล่าช้าและช่องว่างดังกล่าว งานวิจัยพบ สัญญาณความก้าวหน้าในบริบทไทย ผ่านกรณีศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ ระบบ “TH2OECD” ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (สคก.) ซึ่งพัฒนาร่วมกับบริษัท STelligence และใช้เทคโนโลยีคลาวด์ของไมโครซอฟท์ ระบบปัญญาประดิษฐ์นี้มีเป้าหมายเพื่อ เปรียบเทียบกฎหมายของไทยกับมาตรฐานสากลขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) รองรับยุทธศาสตร์ของประเทศไทยในการสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิก OECD การเกิดขึ้นของระบบ TH2OECD ถือเป็นความคืบหน้าที่เป็นรูปธรรมในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในงานนิติบัญญัติไทย เพราะนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของปัญญาประดิษฐ์ ในการจัดการข้อมูลกฎหมายจำนวนมหาศาลแล้ว ยังสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของหน่วยงานรัฐไทยในการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัลอย่างจริงจัง (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2566) ระบบ TH2OECD ถูกออกแบบให้มีขีดความสามารถสูงในการประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural Language Processing – NLP) และจัดการข้อมูลกฎหมายที่ซับซ้อน โดยสามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบเอกสารกฎหมายไทยกว่า 70,000 ฉบับกับเครื่องมือทางกฎหมายของ OECD จำนวนกว่า 270 ฉบับ ได้แบบเรียลไทม์ในสองภาษา ช่วยให้เจ้าหน้าที่กฤษฎีกาประเมินความสอดคล้องของกฎหมายไทยกับมาตรฐานสากลและเสนอแนวทางแก้ไขได้อย่างแม่นยำ (Microsoft News, 2025 : 147–155) ความสำเร็จเบื้องต้นของระบบนี้ชี้ให้เห็นว่า หากประเทศไทยสามารถพัฒนากรอบกำกับดูแลและโครงสร้างรองรับที่เหมาะสม การใช้ปัญญาประดิษฐ์จะช่วยยกระดับความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในการตรากฎหมายได้ เช่นเดียวกับประเทศที่ประสบความสำเร็จในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ด้วยมาตรการที่เหมาะสม

สำหรับกรณีเปรียบเทียบในต่างประเทศ งานวิจัยได้ศึกษาหลักกฎหมาย มาตรการเชิงนโยบาย และการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการนิติบัญญัติของหลายประเทศ ได้แก่ สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และเอสโตเนีย ซึ่งเป็นประเทศหรือเขตเศรษฐกิจที่มีพัฒนาการด้านนี้โดดเด่น ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบชี้ให้เห็นว่า ประเทศเหล่านี้ได้ดำเนินการในเชิงรุกเพื่อรองรับบทบาทของปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐ โดยสามารถแบ่งข้อค้นพบสำคัญออกเป็นสองมิติคือ มิติเชิงกฎหมาย/นโยบาย และ มิติการใช้เทคโนโลยี ดังนี้

ในมิติเชิงกฎหมายและนโยบาย หลายประเทศได้สร้างกรอบกำกับดูแลหรือแนวปฏิบัติเพื่อให้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ เป็นไปอย่างมีความรับผิดชอบ สหภาพยุโรปโดดเด่นในด้านการวางระเบียบทาง

กฎหมายที่ครอบคลุม โดยอยู่ระหว่างการออกกฎหมายว่าด้วย ปัญญาประดิษฐ์ (EU AI Act) ซึ่งเป็นกรอบกฎหมายแบบครอบคลุมฉบับแรกของโลกสำหรับปัญญาประดิษฐ์ มุ่งกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ปัญญาประดิษฐ์ตามระดับความเสี่ยง และเน้นหลักการ “ปัญญาประดิษฐ์ที่น่าเชื่อถือได้ (trustworthy AI)” เช่น ความโปร่งใส ความปลอดภัย และการเคารพสิทธิขั้นพื้นฐาน (European Commission, 2021) นอกจากนี้ คณะกรรมาธิการยุโรปยังสนับสนุนการพัฒนาเครื่องมือ “สมาร์ท” เพื่อช่วยงานร่างกฎหมาย เช่น โครงการ LEOS ที่เพิ่มฟังก์ชันอัจฉริยะในการตรวจสอบความสอดคล้องของถ้อยคำและโครงสร้างร่างกฎหมาย การวิเคราะห์ผลกระทบ และการแนะนำถ้อยคำทางกฎหมายด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (European Commission, 2025) ส่วนสหรัฐอเมริกา แม้ยังไม่มีกฎหมายกลางที่ควบคุมปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะ แต่ได้อาศัยการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ควบคู่กับการออกแนวนโยบายกำกับดูแลตนเอง เช่น Blueprint for an AI Bill of Rights ที่ทำเนียบขาวเผยแพร่ในปี 2022 เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนใช้งานปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรม ปัจจุบันสหรัฐฯ อยู่ระหว่างการพิจารณาจัดตั้งหน่วยงานกำกับดูแล ปัญญาประดิษฐ์ในระดับรัฐบาลกลาง และมีแนวโน้มจะออกกฎหมายปัญญาประดิษฐ์ เฉพาะเมื่อความพร้อมสุกงอม (White & Case, 2023) ส่วนญี่ปุ่นมีพัฒนาการเชิงนโยบายที่น่าสนใจ จากเดิมที่ใช้แนวทางกำกับดูแลแบบ “soft law” ผ่านการออกหลักเกณฑ์จริยธรรมโดยหน่วยงานรัฐ เช่น แนวปฏิบัติการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ (Governance Guidelines for AI) ในปี 2022 ญี่ปุ่นได้ปรับเปลี่ยนมาใช้กฎหมายเชิงหลักการ โดยเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2568 รัฐสภาญี่ปุ่นได้อนุมัติพระราชบัญญัติส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ หรือ “กฎหมายส่งเสริมปัญญาประดิษฐ์” ซึ่งเป็นกฎหมายปัญญาประดิษฐ์ ฉบับแรกของญี่ปุ่น มีเป้าหมายสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เป็นมิตรต่อการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์มากที่สุดในโลก โดยหลีกเลี่ยงการกำหนดกฎเกณฑ์ลงโทษที่เข้มงวดเกินไป เพื่อไม่ให้ขัดขวางนวัตกรรม (Paulger, 2025) แนวคิดนี้สอดคล้องกับปรัชญา “การกำกับดูแลแบบยืดหยุ่น (Agile Governance)” ของญี่ปุ่นที่เชื่อว่ากฎระเบียบล่วงหน้าที่เข้มงวดเกินไปอาจล้าสมัยอย่างรวดเร็วและขัดขวางความก้าวหน้าของเทคโนโลยี

สำหรับสิงคโปร์และเอสโตเนีย ทั้งสองประเทศเน้นยุทธศาสตร์การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้งานภาครัฐควบคู่กับการออกหลักเกณฑ์เชิงจริยธรรมโดยไม่เร่งรีบออกกฎหมายใหม่ที่อาจเป็นภาระต่อการพัฒนาเทคโนโลยี สิงคโปร์ได้จัดทำกรอบธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ (Model AI Governance Framework) ตั้งแต่ปี 2019 และปรับปรุงเรื่อยมา เพื่อใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานรัฐและภาคเอกชนนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้อย่างมีความรับผิดชอบ โดยเน้นหลักความโปร่งใส การอธิบายได้ และความเป็นธรรม อีกทั้งรัฐบาลสิงคโปร์ยังลงทุนในการยกระดับทักษะเจ้าหน้าที่และโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลอย่าง

ต่อเนื่อง ส่งผลให้สิงคโปร์พร้อมรับการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ในระบบราชการมากขึ้น ส่วนเอสโตเนีย ซึ่งขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศดิจิทัลระดับแนวหน้าของโลก ได้ริเริ่มโครงการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการยุติธรรมและบริหารรัฐกิจหลายด้าน เช่น การพัฒนาระบบผู้ช่วยปัญญาประดิษฐ์สำหรับผู้พิพากษา และการทดลองใช้ “ผู้ช่วยอัจฉริยะ” ในการจัดทำร่างกฎหมายและระเบียบย่อย โดยมีการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด เอสโตเนียยังออกกลยุทธ์ปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติ ที่ครอบคลุมหลักจริยธรรมและกรอบกฎหมายสำหรับปัญญาประดิษฐ์ ส่งผลให้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐของเอสโตเนียค่อนข้างก้าวหน้าแต่ยังคำนึงถึงธรรมาภิบาล เช่น การเปิดเผยให้องค์กรอิสระตรวจสอบอัลกอริทึมได้ และการรับฟังความคิดเห็นประชาชนต่อโครงการนำร่องต่าง ๆ

โดยสรุป ข้อค้นพบหลักของงานวิจัย ชี้ว่าแม้ปัญญาประดิษฐ์จะมีศักยภาพในการปรับปรุงกระบวนการนิติบัญญัติ แต่ประเทศไทยยังต้องแก้ไขจุดอ่อนเชิงโครงสร้างและเชิงนโยบายหลายประการทั้งด้านกฎหมาย บุคลากร และเทคโนโลยี ขณะเดียวกัน ประสบการณ์จากต่างประเทศสะท้อนว่าการจะใช้ประโยชน์จากปัญญาประดิษฐ์อย่างปลอดภัยและมีธรรมาภิบาลนั้น ภาครัฐจำเป็นต้องวาง “กรอบการกำกับดูแลที่เหมาะสม” ควบคู่กับการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและพัฒนาทักษะมนุษย์ ประเทศที่ประสบความสำเร็จมักมีทั้งกฎเกณฑ์หรือแนวนโยบายที่ชัดเจนในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐ และส่งเสริมความโปร่งใสกับความรับผิดชอบในทุกขั้นตอนของการพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์การสังเคราะห์บทเรียนเหล่านี้จะถูกนำไปใช้กำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับประเทศไทยต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย ศึกษากรณีกฎหมายไทยในบริบทเปรียบเทียบ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ประเทศไทยยังเผชิญข้อจำกัดในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการร่างกฎหมาย ทั้งในด้านกรอบกฎหมายที่ยังไม่ชัดเจน บุคลากรผู้เชี่ยวชาญที่ไม่เพียงพอ และโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ยังล้าหลัง แม้จะมีความท้าทาย แต่การพัฒนาระบบ “TH2OECD” แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความมุ่งมั่นของรัฐไทยในการก้าวสู่ยุคดิจิทัล ขณะที่ประสบการณ์จากต่างประเทศชี้ว่าความสำเร็จของการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐขึ้นอยู่กับการสร้างกรอบกำกับดูแลที่เหมาะสม การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาทักษะบุคลากร ซึ่งหากประเทศไทยดำเนินการได้ครบถ้วน ปัญญาประดิษฐ์จะช่วยยกระดับทั้งประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และธรรมาภิบาลของกระบวนการนิติบัญญัติให้ทัดเทียมนานาประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. จัดทำนโยบายระดับชาติและกรอบกำกับดูแล AI ที่โปร่งใส

- รัฐบาลควรกำหนดนโยบายและกรอบการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐอย่างเป็นระบบ ยึดหลักความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และหลักนิติธรรม

- มีมาตรการ เช่น การประเมินความเสี่ยง การติดตามตรวจสอบโดยหน่วยงานอิสระ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่สาธารณะ ตามแนวทาง OECD และ UNESCO

2. ปรับปรุงและออกกฎหมายเฉพาะด้าน AI

- เร่งตรากฎหมายใหม่ที่กำหนดหลักเกณฑ์การพัฒนาและใช้ AI ในหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะ พร้อมแก้ไขกฎหมายที่ล้าสมัย เช่น กฎหมายข้อมูลข่าวสารภาครัฐ และกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

- ศึกษาตัวอย่างจากต่างประเทศ เช่น EU AI Act และกฎหมายส่งเสริม AI ของญี่ปุ่น เพื่อสร้างความชัดเจนด้านความรับผิด ลดความเสี่ยง และคุ้มครองสิทธิประชาชน

3. พัฒนาเครื่องมือ AI สำหรับงานนิติบัญญัติที่อธิบายได้ (Explainable AI)

- ลงทุนพัฒนาเครื่องมือเฉพาะ เช่น ระบบตรวจสอบความสอดคล้องของกฎหมาย ระบบวิเคราะห์ผลกระทบ (RIA) และระบบสรุปความคิดเห็นสาธารณะ

- ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่โปร่งใสและอธิบายเหตุผลได้ ลดปัญหา “กล่องดำ” พร้อมทั้งสนับสนุนการใช้ซอฟต์แวร์ดิจิทัลและโอเพนซอร์ส เช่น Microsoft Copilot, LEOS

4. จัดทำแนวปฏิบัติภายในและพัฒนาศักยภาพบุคลากร

- จัดทำคู่มือการใช้ AI ในทุกขั้นตอนของงานนิติบัญญัติ พร้อมกำหนดมาตรการป้องกันการพึ่งพา AI มากเกินไป โดยให้ผลลัพธ์ต้องผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญเสมอ

- พัฒนาทักษะดิจิทัลและความรู้ด้านจริยธรรมของบุคลากรผ่านการอบรมต่อเนื่อง เพื่อสร้าง “ความรู้เท่าทันดิจิทัล” และให้การใช้ AI สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

เอกสารอ้างอิง

ธันยธรณ์ โรจน์มหามงคล. (2566). กฎหมายออกกี่โมง?: ชำแหละความล่าช้าในการออกกฎหมายและข้อเสนออัปสปีดสภาไทย. 101 PUB: Issue of the Age, 15 กันยายน 2566, 193–258.

ธันยธรณ์ โรจน์มหามงคล. (2566). ใครร่างใคร? ปัญหาฝ่ายบริหารครอบงำการออกกฎหมายในระบบการเมืองไทย. 101 PUB: Issue of the Age, 15 กันยายน, 194–202.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2536). 60 ปี สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2562). พระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562: คำอธิบาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานฯ.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2567). ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการร่างกฎหมาย. วารสาร กฤษฎีกา, 4(2).

ไทยรัฐพลัส. (2566). ‘ดองกฎหมาย’ ศัพท์ใหม่ทางการเมือง หรือปัญหาขอกระบวนการนิติบัญญัติ. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2566 จาก https://plus.thairath.co.th/topic/politics&society/104264

Microsoft News (Thailand). (2025). สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา... ใช้ AI-คลาวด์ เร่งขับเคลื่อนสู่สมาชิก OECD.

Cooper, D., Matsumoto, R., & Oberschelp de Meneses, A. (2025, March 24). Japan Plans to Adopt AI-Friendly Legislation. Inside Privacy (Covington & Burling LLP). Retrieved from https://www.insideprivacy.com

European Commission. (2019). Ethics Guidelines for Trustworthy AI. High-Level Expert Group on AI.

European Commission. (2021). Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act), COM(2021) 206 final. Brussels: European Commission.

European Commission. (2024). European Union Artificial Intelligence Act (Regulation (EU) 2023. Official Journal of the European Union, L 223.

Tan, A., & Wright, B. (2024, December 18). The evolution of AI regulation in Asia: A comparative analysis. Elastic Blog. Retrieved from https://www.elastic.co

European Commission. (2021). Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act). Brussels: EC.

European Commission. (2025). AI-based solutions for legislative drafting in the EU: Summary Report. Brussels: EC Joinup Platform.

White & Case LLP. (2023). AI Watch: Global Regulatory Tracker – United States. whitecase.com.

Paulger, D. (2025). Understanding Japan's AI Promotion Act: An "Innovation-First" Blueprint for AI Regulation. Future of Privacy Forum (FPF) Blog, July 5, 2025.

การพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย*

DEVELOPMENT OF APPROPRITATE SOCIAL SERVICE POLICY FOR THE ELDERLY IN SAKHRAI DISTRICT, NONG KHAI PROVINCE

ภัณฑิลา น้อยเจริญ[1], พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์ (สิงหา มุ่งหมาย)[2], ทองคำ ดวงขันเพ็ชร[3] และ อริย์ธัช เลิศรวมโชค[4]

Phunthila Noicharoen[1], Phrakurpariyatratthanarongkron (Singha Mungmai)[2], Thongkum Duankhunphet[3] and Arithat Loesruamchok[4]

[1-4]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-4]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: warissa2023@gmail.com

วันที่รับบทความ : 25 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 2 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 2 ตุลาคม 2568

Received 25 September 2025; Revised 2 October 2025; Accepted 2 October 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับสภาพปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการจัดบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ 2) ระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการบริการสังคมของผู้สูงอายุ 3) ข้อเสนอแนะต่อการนโยบายการให้บริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และ 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุ จำนวน 366 คน คำนวณจากวิธีการของยามาเน่ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน เป็นการกำหนดแบบ

Citation:

* ภัณฑิลา น้อยเจริญ, พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์ (สิงหา มุ่งหมาย), ทองคำ ดวงขันเพ็ชร และ อริย์ธัช เลิศรวมโชค. (2568). การพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 1023-1033.

Phunthila Noicharoen, Phrakurpariyatratthanarongkron (Singha Mungmai), Thongkum Duankhunphet and Arithat Loesruamchok. (2025). Development of Appropritate Social Service Policy for The Elderly in Sakhrai District, Nong Khai Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1023-1033.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

เฉพาะเจาะจง ใช้แบบสอบถาม มีความเชื่อมั่นเท่ากับ .976 และแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการวิจัย ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการพรรณนาและอภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับสภาพปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการจัดบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ โดยรวมอยู่ในระดับสูง 2) ระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการบริการสังคมของผู้สูงอายุ โดยรวมอยู่ในระดับสูง 3) ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนานโยบายการ คือ ควรพิจารณาปรับเพิ่มสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจในปัจจุบัน ควรมีการเพิ่มงบประมาณในบัตรสวัสดิการแห่งรัฐให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน 4) แนวทางการพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคม (1) พัฒนารายได้ผู้สูงอายุจากภาระสู่พลังทางเศรษฐกิจ (2) ดูแลสุขภาพด้วยระบบเชิงรุก ไม่ใช่การรอป่วย (3) พัฒนาการศึกษาโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังในโลกดิจิทัล (4) พัฒนาที่อยู่อาศัยด้วยภาวะสูงวัยในบ้านเดิมอย่างปลอดภัย (5) พัฒนากิจกรรมนันทนาการให้รู้สึกว่ามีคุณค่าไม่ถูกลืม (6) พัฒนาศูนย์ที่พึงที่เข้าถึงง่ายและไว้วางใจได้ และ (7) พัฒนาการให้บริการด้วยหัวใจ ไม่ใช่แค่ทำตามหน้าที่

คำสำคัญ: นโยบาย , ผู้สูงอายุ, บริการทางสังคม

Abstract

This research aimed to study: 1) the level of problems related to social service policies for the elderly, 2) the level of needs for social welfare and services for the elderly, 3) suggestions for appropriate social service policies for the elderly, and 4) to propose guidelines for developing appropriate social service policies for the elderly in Sra Khrai District, Nong Khai Province. The sample consisted of 366 elderly individuals, calculated using Yamane's formula, and 12 key informants, selected through a purposive sampling method. Questionnaires, with a reliability of 0.976, and interviews were used as research instruments. Quantitative data were analyzed using mean and standard deviation, while qualitative data were analyzed using descriptive and discussion methods.

The research findings were as follows: 1) The overall level of problems related to social service policies for the elderly was high. 2) The overall level of

needs for social welfare and services for the elderly was high. 3) Suggestions for policy development included: adjusting the elderly living allowance to be in line with the current economy and increasing the budget in the state welfare card to be sufficient for daily living. 4) The guidelines for developing social service policies were: (1) Developing the income of the elderly from a burden to an economic force. (2) Providing proactive healthcare, not waiting until they are sick. (3) Developing education to leave no one behind in the digital world. (4) Developing housing to support safe aging in place. (5) Developing recreational activities to help them feel valued and not forgotten. (6) Developing accessible and trustworthy support centers. (7) Developing services with a compassionate heart, not just by fulfilling duties.

Keywords: Policy, The Elderly, Social Services

บทนำ

ใน พ.ศ 2566 ไทยมีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 13,193,247 คน จากประชากรทั้งหมด 66,052,615 คน หรือร้อยละ 19.97 แสดงให้เห็นว่า ไทยใกล้เป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว โดยผู้สูงอายุไทยมีแนวโน้มอยู่ตามลำพังเพิ่มขึ้นจากร้อละ 8.7 ใน พ.ศ. 2557 มาเป็นร้อยละ 12 ใน พ.ศ. 2564 ดัชนีการสูงอายุและอัตราส่วนพึ่งพิงของผู้สูงอายุเพิ่มต่อเนื่องนับจาก พ.ศ. 2557 ส่งผลให้จำนวนประชากรวัยแรงงานที่จะสามารถเกื้อหนุนผู้สูงอายุ 1 คน ลดลงจาก 4.62 คน ใน พ.ศ.2557 เหลือ 3.22 คน ใน พ.ศ.2566 (กรมกิจการผู้สูงอายุ. 2567) สาเหตุสำคัญของการเพิ่มสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว สืบเนื่องมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ การลดลงของภาวการณ์เจริญพันธุ์หรือการเกิดน้อยลง ประการต่อมาคือ การลดภาวการณ์ตายทำให้อายุคนไทยยืนยาวขึ้น (ปราโมทย์ ปราสาทกุล. 2556)

การเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างซับซ้อน อาทิ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและสถาบันครอบครัว ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ประกอบกับการย้ายถิ่นของวัยแรงงานเข้าสู่เมือง

ใหญ่ ทำให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทอย่างอำเภอสระใครจำนวนมากต้องอยู่ตามลำพังหรือกับคู่สมรสสูงวัย ขาดผู้ดูแลหลัก สถาบันครอบครัวที่เคยเป็นกลไกหลักในการเกื้อหนุนจึงอ่อนแอลง ทำให้ผู้สูงอายุต้องพึ่งพิงสวัสดิการจากภาครัฐมากขึ้น บริบททางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่อำเภอสระใครมีลักษณะเป็นสังคมชนบท ทำให้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจึงขาดหลักประกันรายได้ที่เพียงพอ ความต้องการสวัสดิการด้านการเงิน (เบี้ยยังชีพ) และการส่งเสริมอาชีพจึงสูงเป็นพิเศษ การเข้าถึงบริการสุขภาพและความตระหนักรู้ที่เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุมีความต้องการบริการด้านสุขภาพสูงขึ้นตามวัยที่เพิ่มขึ้น และการส่งเสริมสุขภาพ ขณะเดียวกัน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่กว้างขวางขึ้นทำให้ผู้สูงอายุและชุมชนตระหนักถึงสิทธิที่พึงได้รับจากรัฐมากขึ้น จึงเกิดเป็นการแสดงออกซึ่งความต้องการ (Expressed Needs) ที่ชัดเจนและสูงขึ้นกว่าในอดีต

จากสถานการณ์ของผู้สูงอายุของประเทศไทยและจากการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมและหนึ่งในหน้าที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องทำ ก็คือ การส่งเสริมพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุและพิการ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษา “การพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย” เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุและเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริงและอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสภาพปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการจัดบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

2. เพื่อศึกษาระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการบริการสังคมของผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อการนโยบายการให้บริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

4. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 การวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ

2.1.1 ประชากรในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย จำนวน 4,198 คน (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย. 2566)

2.1.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร ทาโร ยามาเน่ (1973) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 366 คน

2.1.3 การสุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ

2.2 การวิจัยระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2.1 ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลละ 1 คน ผู้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานตามนโยบายการจัดบริการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลละ 1 คน และผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลละ 2 คน รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 12 คน

2.2.2 เป็นการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

3. การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

3.1.1 กำหนดเนื้อหาของแบบสอบถาม ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดตัวแปรการวิจัยและเนื้อหาของแบบสอบถาม

3.1.2 ร่างเครื่องมือการวิจัยแบบสอบถาม ตามประเด็นที่กำหนดให้ครอบถ้วนทุกตอน

3.1.3 นำเสนอเครื่องมือการวิจัยให้ที่ปรึกษางานวิจัยตรวจสอบ

3.1.4 แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำ และจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

กำหนดแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามตัวแปรการวิจัย

3.3 การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการโดยการหาความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและปรับปรุงแก้ไปแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างและไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 ชุด โดยวิธีของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .976

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1.1 การวิจัยระยะที่ 1 ดำเนินการโดยการใช้แบบสอบถาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากผู้สูงอายุหรือตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน 366 ชุด ซึ่งผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยเนินการแจกและเก็บแบบสอบถามคืนจนครบตามจำนวน

4.1.2 การวิจัยระยะที่ 2 ดำเนินการโดยการใช้แบบสัมภาษณ์ เชิงลึก (In – Depth Interviews) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากผู้บริหาร บุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานตามนโยบายการบริการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ และผู้นำชุมชน ซึ่งผู้วิจัยและคณะเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 การวิจัยระยะที่ 1 จะทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเครื่องคอมพิวเตอร์ ด้วยสถิติพรรณนา จะเป็นการวิเคราะห์ขั้นตอนที่นำเสนอการพรรณนาลักษณะของข้อมูล โดย ข้อมูลทั่วไป ใช้สถิติร้อยละ ค่าความถี่ สถิติที่ใช้ในการวัดระดับสภาพปัญหาและความต้องการในการรับบริการทางสังคมของผู้สูงอายุ ในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการพรรณนา และอธิบายผลที่ได้จากการศึกษาตัวแปรต่าง ๆ ว่ามีลักษณะสอดคล้องหรือแตกต่างจากการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณอย่างไร เพื่อให้การสรุปและการเสนอแนะในมุมมองและความสัมพันธ์ในแต่ละมิติเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นให้กับงานวิจัยในเชิงวิชาการ

ผลการวิจัย

1. ระดับสภาพปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการจัดบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับสูง

2. ระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการบริการสังคมของผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับสูง

3. ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนานโยบายการให้บริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคายผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะ คือ ควรพิจารณาปรับเพิ่มสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจในปัจจุบัน ควรมีการเพิ่มงบประมาณในบัตรสวัสดิการแห่งรัฐให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ควรมีการให้บริการตรวจสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สะดวกในการเดินทางไปรับบริการสาธารณสุข

4. แนวทางการพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย คือ (1) พัฒนารายได้ผู้สูงอายุจากภาระสู่พลังทางเศรษฐกิจ (2) ดูแลสุขภาพด้วยระบบเชิงรุก ไม่ใช่การรอป่วย (3) พัฒนาการศึกษาโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังในโลกดิจิทัล (4) พัฒนาที่อยู่อาศัยด้วยภาวะสูงวัยในบ้านเดิมอย่างปลอดภัย (5) พัฒนากิจกรรมนันทนาการให้รู้สึกว่ามีคุณค่าไม่ถูกลืม (6) พัฒนาศูนย์ที่พึงที่เข้าถึงง่ายและไว้วางใจได้ และ (7) พัฒนาการให้บริการด้วยหัวใจ ไม่ใช่แค่ทำตามหน้าที่

อภิปรายผล

1. ระดับสภาพปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการจัดบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้สูงอายุได้รับการบริการสังคมจากองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยงานที่ไม่ได้เป็นหน่วยงานที่กำหนดนโยบายโดยตรง แต่เป็นการจัดบริการทางสังคมที่เกิดจากการออกแบบนโยบายแบบบนลงล่าง (Top-Down Approach) นโยบายส่วนใหญ่ถูกกำหนดจากส่วนกลาง ทำให้ขาดความยืดหยุ่นและไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ ผลการวิจัยสนับสนุนแนวคิดคลาสสิกของ Pressman และ Wildavsky (1984) ที่ชี้ว่ายิ่งนโยบายมีความซับซ้อนและต้องผ่านจุดปฏิบัติการ หลายทอด (จากส่วนกลาง สู่จังหวัด สู่ท้องถิ่น) โอกาสที่นโยบายจะล้มเหลวหรือถูก

บิดเบือนก็ยิ่งสูงขึ้นและศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2562) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของ "ชุมชนเป็นฐาน" (Community-Based) ในการดูแลผู้สูงอายุ

2. ระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการบริการสังคมของผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างซับซ้อนทำให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทอย่างอำเภอสระใครจำนวนมากต้องอยู่ตามลำพังหรือกับคู่สมรสสูงวัย ขาดผู้ดูแลหลัก สถาบันครอบครัวที่เคยเป็นกลไกหลักในการเกื้อหนุนจึงอ่อนแอลง ทำให้ผู้สูงอายุต้องพึ่งพิงสวัสดิการจากภาครัฐมากขึ้น จึงทำให้ระดับความต้องการในการจัดบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคายอยู่ในระดับสูง ซึ่งผลการวิจัยที่พบไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2565) ศึกษา รูปแบบที่เหมาะสมของการจัดบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาระเลี้ยงดูครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่าความต้องการที่จะได้รับบริการทางสังคม ในภาพรวมมีความต้องการระดับน้อย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุในอำเภอสระใครประสบกับสภาพปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการจัดบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับสูง และมีความต้องการในการจัดสวัสดิการบริการสังคม อยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน พร้อมกับเสนอแนะให้หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่พิจารณาปรับเพิ่มสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจในปัจจุบัน ควรมีการเพิ่มงบประมาณในบัตรสวัสดิการแห่งรัฐให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ควรมีการให้บริการตรวจสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สะดวกในการเดินทางไปรับบริการสาธารณสุข ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยประกอบด้วย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ประกอบด้วย

1.1 การจัดบริการสังคมด้านรายได้และการมีงานทำ ภาครัฐควรมีนโยบายรองรับผู้สูงอายุที่มีภาระ โดยการสร้างหลักประกันรายได้และการมีงานทำอย่างชัดเจนในยุทธศาสตร์

ของแผนพัฒนาผู้สูงอายุ เพื่อเปลี่ยนผู้สูงอายุจาก "จากภาระสู่พลังทางเศรษฐกิจ"

1.2 การจัดบริการสังคมด้านสุขภาพอนามัย ภาครัฐควรมีนโยบายส่งเสริมการดูแลสุขภาพและจัดการสุขภาพในระดับชุมชนของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาสุขภาพในระยะยาวของผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุคือ "ต้องการระบบเชิงรุก ไม่ใช่การรอป่วย"

1.3 การจัดบริการสังคมด้านการศึกษา ภาครัฐควรมีการจัดทำหลักสูตรที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางสังคมในปัจจุบันที่ต้องอาศัยระบบของเทคโนโลยีและดิจิทัลเพื่อรองรับการบริการสังคมตามสิทธิต่าง ๆ จากภาครัฐ ภายใต้รูปแบบ "อย่าทิ้งใครไว้ข้างหลังในโลกดิจิทัล"

1.4 การจัดบริการสังคมด้านที่อยู่อาศัย ภาครัฐควรมีนโยบายการจัดสรร งบประมาณสำหรับรองรับสังคมผู้สูงอายุที่อาจประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุเป็นผู้มีภาวะ "สูงวัยในบ้านเดิมอย่างปลอดภัย"

1.5 การจัดบริการสังคมด้านนันทนาการ ภาครัฐควรมีการบูรณาการในการออกแบบกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุและกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมได้กับช่วงวัยอื่น ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึง "คุณค่าของการไม่ถูกลืม"

1.6 การจัดบริการสังคมด้านกระบวนการยุติธรรม ภาครัฐควรมีการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ไม่ให้ถูกลูกหลานเอาเปรียบ ฉ้อโกง ในส่วนของทรัพย์สิน มรดก หรือแม้กระทั่งการทำร้าย เพื่อให้ผู้สูงอายุมี "ที่พึ่งที่เข้าถึงง่ายและไว้วางใจได้"

1.7 การจัดบริการสังคมด้านบริการทางสังคมทั่วไป ภาครัฐควรจัดบริการสังคมทั่ว ๆ ไปในรูปแบบของการบูรณาการร่วมกันเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ รวมถึงสามารถใช้เทคโนโลยีขั้นพื้นฐานมาช่วยในการจัดการชีวิตให้เกิดความสะดวกสบายได้มากขึ้น ภายใต้การ "บริการด้วยหัวใจ ไม่ใช่แค่ทำตามหน้าที่"

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป จากผลการวิจัยที่ค้นพบทำให้เห็นถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการจัดบริการทางสังคม และความต้องการในบริการทางสังคมที่ผู้สูงอายุสะท้อนให้เห็น ดังนั้นในส่วนของหน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นหน่วยงานในนำนโยบายเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการทางสังคมแก่ผู้สูงอายุจึงต้องมีการพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุโดยทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อกลยุทธ์ในการพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสม

สำหรับผู้สูงอายุ และการศึกษาการบูรณาการตามหลักพุทธธรรมการพัฒนานโยบายการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความเมตตานุเคราะห์ เกื้อกูลจากบุคคล และผู้เกี่ยวข้องในการทำวิจัยทั้งหลาย ตั้งแต่ช่วงเริ่มดำเนินการ และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย จนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ กราบขอบพระคุณพระภาวนาวัชรมุนี,ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย พระครูโพธิชยานุสิฐ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร พระมหาประหยัด ปญญาวโร,ดร. ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตหนองคาย ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

ขอขอบพระคุณผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุ ในพื้นที่อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามและให้ข้อมูลในการวิจัย จนผู้วิจัยและคณะวิจัย สามารถทำการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2567). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2566. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

ประสิทธิ์ เจตน์ทรงธรรม. (2566). ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการนำนโยบายสวัสดิการผู้สูงอายุไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรปราการ. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 7(4), 1343-1353.

ปราโมทย์ ปราสาทกุล. (2556). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2556. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับบิชชิ่ง.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2562). การพัฒนาระบบการดูแลทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย. (2566). รายงานจำนวนผู้สูงอายุจังหวัดหนองคาย. หนองคาย: สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3. (2565). รูปแบบที่เหมาะสมของการจัดบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาระเลี้ยงดูครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง. โครงการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

Pressman, J. L., & Wildavsky, A. (1984). Implementation. 3rd ed. California: University of California Press.

Yamane Taro. (1973). Statistics an Introductory Analysis. 3rd ed. New York: Harper and Row.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจที่มีด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3*

THE DEVELOPMENT OF ACADEMIC ACHIEVEMENT AND SATISFACTION THROUGH A LEARNING MANAGEMENT MODEL BASED ON BRAIN-BASED LEARNING COMBINED WITH COMMUNITY-BASED LEARNING ON THE TOPIC OF GEOGRAPHIC TOOLS FOR GRADE 3 STUDENTS

ทวีพัชร์ ศรีช่วย[1] และ ธิดารัตน์ สมานพันธ์[2]

Taweepat Srichuay[1] and Thidarat Samanphan[2]

[1-2]วิทยาลัยนครราชสีมา

[1-2]Nakhonratchasima College, Thailand

Corresponding Author's Email: drtidarat@gmail.com

วันที่รับบทความ : 25 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 1 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 1 ตุลาคม 2568

Received 25 September 2025; Revised 1 October 2025; Accepted 1 October 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชา สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่

Citation:

*ทวีพัชร์ ศรีช่วย และ ธิดารัตน์ สมานพันธ์. (2568). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจที่มีด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 1034-1046.

Taweepat Srichuay and Thidarat Samanphan. (2025). The Development of Academic Achievement and Satisfaction Through a Learning Management Model Based On Brain-Based Learning Combined With Community-Based Learning on The Topic of Geographic Tools for Grade 3 Students. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1034-1046.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

3 ก่อนเรียนและหลังเรียน 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านแม่ขรี(สวิงประชาสรรค์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พัทลุง เขต 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้อง รวมทั้งสิ้น 28 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มไม่อิสระ (Dependent Sample t-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2 . ความพึงพอใจต่อโดยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน, การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, ความพึงพอใจ

Abstract

This research aims to 1) to compare the academic achievement results. The topic of Geographic Tools, Social Studies, Religion and Culture, using brain-based learning management with community-based learning for Grade 3 students. Before and after studying and 2) to study the satisfaction of Grade 3 primary school students towards the learning management model using brain-based learning with community-based learning on the topic of Geography Tools,

Social Studies, Religion and Culture. The sample group used in the research was grade 3 students of Ban Mae Khri School (Swing Prachasan), under the jurisdiction of the Phatthalung Primary Educational Service Area Office 2. Currently studying in the second semester of the academic year 2024, 1 room, totaling 28 people. By cluster random sampling, the research instruments were learning management plans, achievement tests and satisfaction questionnaires. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation and Dependent Sample t-test.

The research results concluded that

1. The academic achievement in the topic of Geographic Tools in the subject of Social Studies, Religion, and Culture, using brain-based learning combined with community-based learning among Grade 3 students, was significantly higher after the instruction than before, with a statistical significance level of 0.05.

2. The overall satisfaction with the learning management model using the community-based approach in the topic of Geography Tools, Social Studies, Religion and Culture of Grade 3 primary school students is at the highest level.

Keywords: Brain-Based Learning, Community-Based Learning, Learning Achievement, Satisfaction

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่ความรู้และเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพของตนเอง และสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ซึ่งทำให้การจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษามีความสำคัญในการวางรากฐานทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ และ

ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ในบริบทจริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ และเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคม

แม้ว่าจะมีการกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการจัดการเรียนรู้ แต่ในทางปฏิบัติโดยเฉพาะในรายวิชาภูมิศาสตร์ระดับประถมศึกษา ยังประสบปัญหาอยู่หลายประการ โดยเฉพาะการเรียนการสอนที่ยังเน้นการจดจำเนื้อหามากกว่าการทำความเข้าใจ และไม่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังสะท้อนในผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ ซึ่งพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนยังไม่เป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะในด้านการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อพัฒนาการของผู้เรียน โดยเฉพาะแนวทางที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง เช่น การเรียนรู้แบบสมองเป็นฐาน (Brain-Based Learning: BBL) และการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) (กล้า ทองขาว, 2561) จากการศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านแม่ขรี (สวิงประชาสรรค์) พบว่าผู้เรียนยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์และความสามารถในการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สาเหตุหลักมาจากการจัดการเรียนการสอนที่ยังคงใช้วิธีการสอนแบบบรรยายและมุ่งเน้นการท่องจำเป็นหลัก อีกทั้งยังขาดการบูรณาการความรู้เข้ากับบริบทของชุมชนอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับชีวิตประจำวัน และขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

จากสถานการณ์ดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับลักษณะและพัฒนาการของผู้เรียน โดยการประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบสมองเป็นฐานร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง มีโอกาสฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ และใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

สมมติฐานการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเครื่องทางภูมิศาสตร์ รายวิชา สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ความพึงพอใจต่อผลการจัดการเรียนรู้ เรื่อง เครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์ รายวิชา สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐานอยู่ในระดับมากขึ้นไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ประเภท การทดลองแบบ ก่อน-หลัง กลุ่มเดียว (One Group Pretest-Posttest Design)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านแม่ขรี (สวิงประชาสรรค์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พัทลุง เขต 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2 ห้อง 56 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านแม่ขรี(สวิงประชาสรรค์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พัทลุง เขต 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 28 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง เครื่องทางภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 20 แผน

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระหว่างเรียนและหลังเรียน เรื่อง เครื่องทางภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบทดสอบชนิด เลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

3. แบบสอบถามความพึงพอใจหลังการจัดการเรียนรู้ เรื่อง เครื่องทางภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กำหนดค่าคะแนนเป็น 5 ระดับ ตามวิธีของ Likert Scale แบบสอบถามวัดความพึงพอใจ จำนวน 10 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ชี้แจงและทำความเข้าใจกับนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนใน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ให้นักเรียนทราบ โดยเตรียมความรู้พื้นฐานให้นักเรียนเข้าใจบทบาทและขั้นตอนในการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้เข้าใจและคุ้นเคยกับวิธีสอน

2. ดำเนินการสอนโดยให้นักเรียนทำกิจกรรมจากรู้โดยดำเนินตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้ ได้แก่ 1) ทดสอบความรู้พื้นฐานก่อนเรียน 2) ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ และ 3) ทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ทดสอบทางสถิติแบบ t-test for dependent samples (Paired t-test) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนมาวิเคราะห์คะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ การเรียนรู้เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

2. นำข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (X) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชา สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเปรียบเทียบก่อนเรียนและหลังเรียน					
การทดสอบ	**n**	**คะแนนเต็ม**		**S.D.**	**t**
ก่อนเรียน	28	20	10.29	1.49	25.67
หลังเรียน	28	20	17.00	1.25	

จากตารางที่ 1 แสดงว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 3 เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน ที่วิเคราะห์ได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ ($\overline{X}$=10.29) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (*S.D.* = 1.49) และมีคะแนนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ ($\overline{X}$ = 17.00) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (*S.D.* = 1.25)

สรุปได้ว่าผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 3 เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน ที่วิเคราะห์ได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปรผล
1.นักเรียนมีความเข้าใจเนื้อหา มีทักษะ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ สามารถใช้ทักษะต่างๆ ได้คล่องแคล่ว แม่นยำ และรวดเร็วขึ้น	4.64	0.48	มากที่สุด
2.กิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ย่อยมีความน่าสนใจ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ไม่ยากหรือง่ายเกินไป	4.79	0.41	มากที่สุด
3.กิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ย่อย มีความน่าสนใจ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ไม่ยากหรือ ง่ายเกินไป	4.57	0.49	มากที่สุด
4.กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับ สถานการณ์ปัจจุบัน มีความชัดเจน เข้าใจง่าย	4.54	0.50	มากที่สุด
5.นักเรียนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วม อภิปราย ใน การหาคำตอบและแนวทางการแก้ปัญหาด้วย ตนเอง	4.61	0.56	มากที่สุด
6.นักเรียนได้รับการให้การช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และปรึกษา ตลอดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.64	0.48	มากที่สุด
7.นักเรียนได้ฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการ ลำดับขั้นตอนและมีความรอบคอบจากการเรียนรู้มากขึ้น	4.82	0.38	มากที่สุด
8.นักเรียนรู้สึกผ่อนคลายด้วยการบริหารสมองใน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.50	0.63	มาก
9.กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ หน้าที่ตามศักยภาพและความถนัดของตนเอง	4.75	0.43	มากที่สุด
10.กิจกรรมการเรียนรู้ สนุกสนาน ได้ความรู้อย่าง แท้จริง	4.71	0.45	มากที่สุด
รวม	4.65	0.48	มากที่สุด

จากตาราง 2 แสดงว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$= 4.65) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเมื่อพิจารณาในแต่ละข้อที่ประเมิน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้มากที่สุด คือข้อที่ 7 นักเรียนได้ฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการลำดับ ขั้นตอนและมีความรอบคอบจากการเรียนรู้มากขึ้น

กล่าวได้ว่าการประเมินความพึงพอใจต่อโดยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คือข้อที่ 7 นักเรียนได้ฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการลำดับ ขั้นตอนและมีความรอบคอบจากการเรียนรู้มากขึ้น รองลงมาข้อที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ย่อยมีความน่าสนใจ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ไม่ยากหรือง่ายเกินไป และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือข้อที่ 8 นักเรียนรู้สึกผ่อนคลายด้วยการบริหารสมองในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

อภิปรายผล

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-Based Learning: BBL) ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนในเรื่องเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ โดยการบูรณาการ BBL ซึ่งเน้นการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการทำงานของสมอง ร่วมกับ CBL ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทของชุมชน ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์จากสถานการณ์จริง

และลงมือปฏิบัติในกิจกรรมที่มีความหมาย ส่งผลให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์รอบตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กล้า ทองขาว (2561) ซึ่งชี้ว่าการใช้รูปแบบ BBL ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ และ พัชรีภรณ์ ตรีบุญเมือง (2567) ที่ระบุว่า BBL ช่วยพัฒนาทักษะในหลากหลายกลุ่มสาระ ไม่เพียงด้านเนื้อหา แต่ยังส่งเสริมการใช้เครื่องมือช่วยเรียนรู้ เช่น ผังกราฟิก เมื่อผสาน BBL เข้ากับ CBL นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและบริบทชุมชน ส่งผลให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศศิธร อินตุ่น (2562) และ วุฒิชัย เทียมยอด (2565) ที่พบว่า CBL ช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และสามารถนำไปสู่การเรียนรู้ที่นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐานเรื่องเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ BBL ร่วมกับ CBL อยู่ในระดับ “มากที่สุด” ซึ่งสะท้อนว่านักเรียนมีความสุข สนุกกับการเรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น และสามารถฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบได้เป็นอย่างดี ลักษณะของกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติจริงและเชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยผลนี้สอดคล้องกับแนวคิดทางพัฒนาการของ Piaget (1960) ที่ระบุว่า เด็กอายุ 7–11 ปีควรได้รับการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่จับต้องได้และสอดคล้องกับประสบการณ์ชีวิตจริง ขณะที่ Dewey (1938) เน้นว่าการเรียนรู้ที่มีคุณค่าเกิดขึ้นจาก “การกระทำ” (Learning by Doing) โดยการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ ยังส่งผลให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงบวก แสดงความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในกิจกรรมที่ต้องคิดเป็นลำดับขั้น เช่น การเขียนแผนที่ หรือแผนผังชุมชน ซึ่งใช้ทักษะการคิดแบบเป็นระบบ และสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนได้ประโยชน์จากการเรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาและกระบวนการ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของ ประเสริฐ บุญเกิด (2558) ที่กล่าวว่า Active Learning เหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษา เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสหลายทาง ทำให้เกิดความสนุกและความพึงพอใจในการเรียนรู้ ขณะที่ Shelly (2010) ก็ระบุว่าความพึงพอใจในการเรียนเกิดจากประสบการณ์เชิงบวกที่สนับสนุนการเรียนรู้และสร้างทัศนคติที่ดีต่อเนื้อหา ขณะที่งานวิจัยของ มนัญญา เมฆสุข (2561) และ ศศิธร อินตุ่น (2562) ยังยืนยันว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจสูงต่อกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชน โดยเฉพาะในวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่มีเนื้อหาไม่ซับซ้อนและสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน (BBL+CBL) มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษาได้อย่างชัดเจน ผู้เรียนไม่เพียงแต่มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น แต่ยังมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน สนุกกับกิจกรรม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและสามารถประยุกต์ใช้ในบริบทการเรียนรู้อื่น ๆ ได้ในอนาคต

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบ BBL ควบคู่กับ CBL ช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ จากผลการวิจัยซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวส่งเสริมทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักเรียนอย่างชัดเจน ผู้สอนควรพิจารณานำแนวทางนี้ไปปรับใช้กับรายวิชาอื่น ๆ โดยเน้นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติ และเชื่อมโยงเนื้อหากับบริบทของชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การวิเคราะห์ และความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง
นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้จากท้องถิ่น เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต เพื่อขยายมุมมองและความเข้าใจในผลของการจัดการเรียนรู้ในเชิงลึกมากขึ้น ควรมีการศึกษาผลกระทบของรูปแบบการเรียนรู้ BBL ร่วมกับ CBL ในมิติอื่น ๆ เช่น การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม หรือทักษะชีวิต อีกทั้งยังควรพิจารณาศึกษาการบูรณาการรูปแบบดังกล่าวเข้ากับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมทางการศึกษาสมัยใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) สื่อดิจิทัล หรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อเสริมศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่าง BBL ร่วมกับ CBL กับรูปแบบการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น การเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) หรือการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ (Active Learning) จะช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างรอบด้านเกี่ยวกับความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายและบริบทที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กล้า ทองขาว. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

พัชรีภรณ์ ตรีบุญเมือง และ พลพวก. (2567). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิกที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา, 11(2), 56–69.

มนัญญา เมฆสุข. (2561). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เรื่องเครื่องมือทางภูมิศาสตร์และการแบ่งเขตเวลาของโลก วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา โดยจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ศศิธร อินตุ่น. (2562). การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานที่ใช้โรงเรียนและชุมชนเป็นฐานโดยเน้นการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา. ในวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษา.

Shelly, W. M. (2010). Responding to social change. Dowden, Hutchinson & Ross.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจ เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*

DEVELOPMENT OF ACHIEVEMENT AND SATISFACTION IN THE TOPIC OF THE TRIPITAKA AND BUDDHIST TEACHINGS USING THE CIPPA TEACHING MODEL FOR SOCIAL STUDIES, RELIGION, AND CULTURE SUBJECT, GRADE 4

ภูรินทร์ ตินานพ[1] และ อดิศร บาลโสง[2]

Poorin Tinanop[1] and Adisorn Bansong[2]

[1-2]วิทยาลัยนครราชสีมา

[1-2]Nakhonratchasima College, Thailand

Corresponding Author's Email: dr.adisorn@nmc.ac.th

วันที่รับบทความ : 25 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 1 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 1 ตุลาคม 2568

Received 25 September 2025; Revised 1 October 2025; Accepted 1 October 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสร้างและพัฒนาของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อเปรียบเทียบ

Citation:

* ภูรินทร์ ตินานพ และ อดิศร บาลโสง. (2568). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจ เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 1047-1059.

Poorin Tinanop and Adisorn Bansong. (2025). Development of Achievement and Satisfaction in the Topic of the Tripitaka and Buddhist Teachings Using the CIPPA Teaching Model for Social Studies, Religion, and Culture Subject, Grade 4. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1047-1059.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80 3)เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโพธิ์สัยสว่างวิทย์ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ แบบสอบถามความพึงพอใจ และแผนการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา จำนวน 10 แผน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Wilcoxon Signed-Rank Test

ผลการวิจัยพบว่า

1) แผนการจัดการเรียนรู้แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ 82.22/84.44 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้

2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง พระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปี 4 หลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 84.44 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) นักเรียนมีความพึงพอใจ ต่อการพัฒนาการเรียนรู้เรื่อง พระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปี 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการสอนแบบซิปปา,พระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, ผลสัมฤทธิ์, ความพึงพอใจ

Abstract

This research aimed to 1) develop the learning achievement in social studies by using the CIPPA MODEL teaching model, Social Studies, Religion and Culture, Grade 4, 2) study the satisfaction with the CIPPA MODEL teaching model, Social Studies, Religion and Culture, Grade 4, Pho Sai Sawang Wittaya School, Roi Et Primary Educational Service Area Office 1, Semester 1, Academic Year 2024, 1 classroom, 20 people, obtained by purposive sampling. The research instruments were: 1.) Learning management plan 2.) Academic achievement test 3.) Satisfaction test The statistics used in data analysis were: accuracy, difficulty, discrimination, reliability, percentage, mean, standard deviation and t-test. The results were concluded that;

1. The learning management plans on Tripitaka and Buddhist principles using the CIPPA MODEL in the Social Studies, Religion, and Culture learning area for Grade 4 students had an efficiency of 82.22/84.44, which was higher than the established criterion of 80/80.

2. Students' learning achievement on Tripitaka and Buddhist principles using the CIPPA MODEL in the Social Studies, Religion, and Culture learning area for Grade 4 after learning was 84.44 percent, which was significantly higher than the criterion of 80 percent at the .05 level of statistical significance.

3. Students' satisfaction toward learning development on Tripitaka and Buddhist principles using the CIPPA MODEL in the Social Studies, Religion, and Culture learning area for Grade 4 was at the highest level overall.

Keywords: CIPPA Teaching Model, Tripitaka and Buddhist Principles, Learning Achievement, Satisfaction

บทนำ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นหนึ่งในกลุ่มสาระหลักที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา และสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาระที่ 1 คือ ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม มีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินชีวิต การเรียนรู้พระไตรปิฎกและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้ให้แก่ผู้เรียนในระดับประถมศึกษา แม้เนื้อหาด้านพระพุทธศาสนาจะมีความสำคัญ แต่ในทางปฏิบัติยังคงพบอุปสรรคหลายด้านในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของความเป็นนามธรรมของเนื้อหาทางธรรมะ ซึ่งมักทำให้ผู้เรียนรู้สึกห่างไกลและเข้าใจยาก ส่งผลต่อทัศนคติและความสนใจในการเรียนรู้ (พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทฺธิ, 2563) ยิ่งไปกว่านั้น การสอนในลักษณะบรรยาย ที่ผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดฝ่ายเดียว อาจไม่สามารถสร้างความเข้าใจเชิงลึกหรือความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ซึ่งถือเป็นเป้าหมายหลักของการเรียนรู้ศาสนา

จากปัญหาที่กล่าวมา จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการสอนจากรูปแบบเดิมที่เน้นการรับรู้เพียงฝ่ายเดียว (Passive Learning) ไปสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (รัชดา เชิดบารมี, 2549) แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจริง เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์กับครูและเพื่อนร่วมชั้น (วัชรา เล่าเรียนดี, 2556) วิธีการนี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนขึ้น แต่ยังสอดคล้องกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อีกด้วย

หนึ่งในแนวทางการสอนเชิงรุกที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง คือ รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) ที่พัฒนาโดย รศ.ดร.ทิศนา แขมมณี (ทิศนา แขมมณี, 2542) ซึ่งมีรากฐานจากแนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ที่เชื่อว่าผู้เรียนจะเกิดการ

เรียนรู้อย่างมีความหมายเมื่อได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคมรอบตัว (รัชดา เชิดบารมี, 2549) โครงสร้างของซิปปาโมเดลให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างองค์ความรู้และการนำความรู้ไปใช้จริง จึงเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการสอนเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ผู้เรียนจะไม่เพียงแค่รับข้อมูล แต่ยังได้ฝึกคิด ค้นหา และประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตจริง (ทิศนา แขมมณี, 2542) ทั้งนี้ งานวิจัยหลายฉบับยังสนับสนุนถึงประสิทธิภาพของรูปแบบซิปปาในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเพิ่มความพึงพอใจของผู้เรียนในหลายวิชา (สุพัตรา ชนะภัย และคณะ, 2558)

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) ในการจัดการเรียนรู้หัวข้อพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและส่งเสริมทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ผลจากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและพัฒนาของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สมมติฐานการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-experimental Research) แบบกลุ่มเดียวมีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (One-Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งเหมาะสมกับบริบทของการวิจัยในชั้นเรียนขนาดเล็ก (สุพัตรา ชนะภัย และคณะ, 2558)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโพธิ์สัยสว่างวิทยสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 9 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโพธิ์สัยสว่างวิทย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 9 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นการวิจัยในชั้นเรียนขนาดเล็ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) จำนวน 10 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง ครอบคลุมเนื้อหาดังนี้ 1) พระไตรปิฎก 2) พระรัตนตรัย 3) ศรัทธา4 4) อริยสัจ 4 5) ไตรสิกขา 6) โอวาท3 7) เบญจศีล 8) อบายมุข 4 9) เบญจธรรม และ 10) อิทธิบาท 4

2. เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม แบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล และด้านประโยชน์ที่ได้รับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์สถานศึกษาจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา ถึงผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

2. สอบก่อนเรียน (Pre-test) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน 30 ข้อ

3. ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) จำนวน 10 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวม 20 ชั่วโมง พร้อมทั้งเก็บคะแนนระหว่างเรียนจากการทำกิจกรรม ใบงาน และแบบฝึกหัดในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำไปวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1)

4. ทดสอบหลังเรียน (Post-test) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนฉบับเดียวกับที่ใช้ทดสอบก่อนเรียน เพื่อนำคะแนนไปวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2)

5.วัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

6.นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติและสรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยทางคณิตศาสตร์และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปเทียบกับเกณฑ์และประเมินผล

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

การทดสอบ	N	$\bar{X}$	S.D.	T	Z	p
ก่อนเรียน	9	14.11	1.96	0	-2.67	.008**
หลังเรียน	9	25.33	1.58			

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างก่อนเรียนเท่ากับ 14.11 คะแนน และหลังเรียนเท่ากับ 25.33 คะแนน เมื่อทดสอบความแตกต่างด้วยวิธี Wilcoxon Signed-Rank Test พบว่า ค่า T = 0 และค่า Z = -2.67 (p = .008) แสดงว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) โดยรวมและรายด้าน

ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านเนื้อหา	4.56	0.38	มากที่สุด
2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.78	0.28	มากที่สุด
3. ด้านสื่อการเรียนรู้	4.52	0.42	มากที่สุด
4. ด้านการวัดและประเมินผล	4.44	0.46	มาก

5. ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.67	0.33	มากที่สุด
รวม	4.59	0.37	มากที่สุด

จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (= 4.59, S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุด คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (= 4.78, S.D. = 0.28) รองลงมาคือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ (= 4.67, S.D. = 0.33) ด้านเนื้อหา (= 4.56, S.D. = 0.38) ด้านสื่อการเรียนรู้ (= 4.52, S.D. = 0.42) และด้านการวัดและประเมินผล (= 4.44, S.D. = 0.46) ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจ เรื่องพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถอภิปรายผลแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. เพื่อสร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

ผลการประเมินประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้ พบว่ามีค่าเท่ากับ 82.22/84.44 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ระดับ 80/80 สะท้อนให้เห็นว่าแผนการเรียนรู้ที่ออกแบบมีความเหมาะสมและสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิผลในชั้นเรียน โดยความสำเร็จดังกล่าวอาจมาจากการพัฒนาแผนอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาหลักสูตร วิเคราะห์สาระและตัวชี้วัด ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่อิงแนวคิด CIPPA ตามที่ทิศนา แขมมณี (2542) เสนอ ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การปฏิสัมพันธ์ การคิดวิเคราะห์ และการประยุกต์ใช้ความรู้กับสถานการณ์จริง นอกจากนี้แผนการจัดการเรียนรู้ยังได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ และทดลองใช้ก่อนนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ นอกจากนี้ผลดังกล่าวยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพัตรา ชนะภัย และคณะ (2558) ที่รายงานว่าแผนการเรียนรู้ตามรูปแบบ CIPPA มีประสิทธิภาพสูงถึง 81.36/82.60

และยังตรงกับผลการศึกษาของ พิสิฐ โพธิสว่าง (2562) ซึ่งระบุว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวทางนี้ช่วยให้แผนการสอนมีประสิทธิภาพถึง 82.56/81.03 ซึ่งล้วนสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 เช่นกัน

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80

จากผลการทดสอบหลังเรียน พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ CIPPA สามารถยกระดับความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการคิดของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อผลลัพธ์นี้ คือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎกและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน จึงส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและเพิ่มความสนใจของนักเรียนต่อเนื้อหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551) ที่ชี้ว่า การเรียนรู้หลักธรรมจะเกิดคุณค่าจริงต่อผู้เรียนก็ต่อเมื่อสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมนั้นกับชีวิตประจำวันได้ ซึ่งผลการวิจัยยังสอดคล้องกับผลงานของ สมัย พลมณี (2563) ที่ระบุว่านักเรียนที่เรียนรู้ผ่านกิจกรรมในรูปแบบ CIPPA มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญ และยังตรงกับผลการวิจัยของ วรรณา อู่ไทย (2565) ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้ผ่านการสอนแบบ CIPPA มีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา (CIPPA MODEL)

จากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ CIPPA ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นผลจากลักษณะของการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทอย่างหลากหลาย ทั้งในด้านการค้นคว้า การทำงานร่วมกัน การอภิปรายและการนำเสนอผลงาน ทำให้การเรียนการสอนมีชีวิตชีวาและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยลักษณะการเรียนการสอนดังกล่าวมีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งมักสนใจการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมหลากหลายและท้าทาย อีกทั้งยังต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในห้องเรียน (นภเนตร ธรรมบวร, 2554) นอกจากนี้การที่กิจกรรมสามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับประสบการณ์ในชีวิตจริง ก็ช่วยให้นักเรียนรู้สึกถึงความสำคัญและประโยชน์ของสิ่งที่เรียน ซึ่งผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณา อู่ไทย (2565) และ รพีพร การสมชน (2562) ที่พบว่า

นักเรียนมีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความหมาย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่าว่าการออกแบบแผนการเรียนรู้ตามแนวทางซิปปา (CIPPA MODEL) สามารถเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อรูปแบบการเรียนที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม กระตุ้นการคิด และสอดคล้องกับความสนใจของวัยเรียนอย่างเหมาะสม จากผลการวิจัยที่กล่าวสรุปมานั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การวางแผนการจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ CIPPA มีขั้นตอนที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์และการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียน จึงต้องใช้เวลาในแต่ละกิจกรรมอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในขั้น “แสวงหาความรู้” และ “แลกเปลี่ยนเรียนรู้” ซึ่งต้องเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ดังนั้น ครูควรกำหนดกรอบเวลาอย่างยืดหยุ่น และออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อไม่ให้กระบวนการเรียนรู้ถูกจำกัดด้วยเวลาอย่างไม่จำเป็น

1.2 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทผู้เรียน เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีความหมาย สื่อการสอนจึงควรได้รับการออกแบบให้มีความหลากหลาย ทันสมัย และสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ครูควรใช้สื่อที่เอื้อต่อการค้นคว้า การตั้งคำถาม และการอภิปราย ทั้งในรูปแบบดิจิทัลและสื่อพื้นฐาน โดยควรเชื่อมโยงกับบริบทของชีวิตจริงเพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้

1.3 การจัดกลุ่มผู้เรียนอย่างมีหลักการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่มีคุณภาพ ควรจัดกลุ่มโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งในด้านความสามารถทางวิชาการ สไตล์การเรียนรู้ และบุคลิกภาพ เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางความคิดในกลุ่ม และส่งเสริม

การช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนร่วมกลุ่ม ซึ่งจะช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมควบคู่ไปกับการเรียนรู้เนื้อหาวิชา

1.4 การพัฒนาครูให้เข้าใจและใช้รูปแบบ CIPPA อย่างลึกซึ้ง ผู้สอนควรได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและกระบวนการของรูปแบบ CIPPA อย่างครบถ้วน ทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติจริง เพื่อให้สามารถออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ตามที่หลักสูตรต้องการอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

2.1 การขยายขอบเขตของการวิจัยไปยังตัวแปรด้านทักษะการคิดขั้นสูง ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดวิพากษ์และคิดสร้างสรรค์ เพื่อประเมินศักยภาพของรูปแบบการสอนนี้ในการพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแนวทางการสอนให้มีความครอบคลุมมากขึ้น

2.2 การวิจัยเปรียบเทียบกับรูปแบบการเรียนรู้อื่นอย่างเป็นระบบ ควรมีการเปรียบเทียบประสิทธิภาพของ CIPPA กับแนวทางการสอนอื่น เช่น รูปแบบ 5E, STEM หรือ Problem-Based Learning (PBL) โดยวัดทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อระบุจุดแข็งและข้อจำกัดของแต่ละรูปแบบในบริบทของระดับประถมศึกษา

2.3 การวิจัยเพื่อบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับรูปแบบ CIPPA ในยุคดิจิทัล ควรศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น ความจริงเสมือน (Virtual Reality: VR) หรือเกมการเรียนรู้ (Gamification) ร่วมกับรูปแบบ CIPPA เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่ทันสมัย เข้าถึงง่าย และเพิ่มแรงจูงใจของผู้เรียน โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนประถมที่มีความชื่นชอบเทคโนโลยี

2.4 การวิจัยในบริบทโรงเรียนที่หลากหลาย เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพของรูปแบบ CIPPA ในสถานศึกษาแต่ละแห่ง ควรขยายการศึกษาไปยังโรงเรียน

ในชนบท เมือง และเขตพื้นที่ที่มีทรัพยากรแตกต่างกัน เพื่อประเมินความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับใช้ของรูปแบบการสอนนี้ในบริบทที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

นภเนตร ธรรมบวร. (2554). จิตวิทยาสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2542). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พิสิฐ โพธิสว่าง. (2562). การพัฒนาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบซิปปา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

รพีพร การสมชน. (2562). การจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบโมเดลซิปปาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชางานเชื่อมและโลหะแผ่นเบื้องต้น สำหรับนักเรียนระดับ ปวช. 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

สมัย พลมณี. (2563). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบซิปปา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สุพัตรา ชนะภัย, และคณะ. (2558). การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ CIPPA MODEL เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 9(1), 88–96.

วรรณา อู่ไทย. (2565). การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องบทประยุกต์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบซิปปาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์, 23(1), 124–138.

มาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดข้อหาเสพยาเสพติด ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564*

LEGAL ENFORCEMENT MEASURES AGAINST DRUG USE OFFENDERS UNDER THE NARCOTIC CODE B.E. 2564 (2021)

วริทธิ์ ชูวารี[1] และ สังเวียน เทพผา[2]

Warit Choovaree[1] and Sungwian Theppha[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยปทุมธานี

[1-2]Pathumtani University, Thailand

Corresponding author E-mail: golferwit@gmail.com

วันที่รับบทความ : 20 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 27 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 27 ตุลาคม 2568

Received 20 September 2025; Revised 27 October 2025; Accepted 27 October 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาความเป็นมา สภาพปัญหา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับมาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายเสพยาเสพติด พ.ศ. 2564 2) ศึกษามาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดข้อหาเสพยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 3) แนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์จากเอกสารทางกฎหมายทั้งของต่างประเทศและของประเทศไทย และมีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย พบว่า 1) ความเป็นมาและสภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ยังมีปัญหาทั้งเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติ เช่น การตีตราผู้เสพ การเลือกปฏิบัติ และการไม่เน้นการฟื้นฟู โดยแนวคิดที่เกี่ยวข้องได้แก่ สิทธิมนุษยชน ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไข และหลักการทางอาญาที่มองว่าผู้เสพควรเป็นผู้ป่วยมากกว่าผู้กระทำผิด 2) มาตรการ

Citation:

*วริทธิ์ ชูวารี และ สังเวียน เทพผา. (2568). มาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดข้อหาเสพยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 1060-1083.

Warit Choovaree and Sungwian Theppha. (2025). Legal Enforcement Measures Against Drug Use Offenders Under the Narcotic Code B.E. 2564 (2021). Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1060-1083.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ทางกฎหมายปัจจุบัน แม้กฎหมายมีการปรับปรุง แต่ยังมีข้อจำกัดหลายด้าน เช่น บทลงโทษที่ไม่เหมาะสม การควบคุมตัวที่ไม่ชัดเจน และขาดระบบฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพ จึงเสนอให้แก้ไขบทบัญญัติบางมาตรา เพิ่มบทนิยาม การจัดตั้งคณะกรรมการ และเปลี่ยนโทษผู้เสพจากโทษอาญาเป็นโทษทางปกครอง รวมถึงใช้ระบบแพทย์ในการวินิจฉัยและบำบัดผู้เสพ 3) ข้อเสนอแนะการปรับปรุงกฎหมายในอนาคตควรแยกผู้เสพออกจากผู้ค้ายาอย่างชัดเจน ลดบทลงโทษโดยเน้นการฟื้นฟู เพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมบทบาทชุมชน และปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยครอบคลุมสารเสพติดรูปแบบใหม่ โดยมุ่งสู่ระบบที่เป็นธรรมและเน้นการคืนคนดีสู่สังคม

คำสำคัญ : ศูนย์คัดกรอง, ศูนย์ฟื้นฟูสภาพทางสังคม, สถานบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

Abstract

This research aims to: 1) Study the background, problems, concepts, and theories related to the enforcement of the Narcotic Code B.E. 2564 (2021) against drug users. 2) Examine the current legal enforcement measures against drug users under the same Code. and 3) Propose legal amendments to improve enforcement measures against drug users. This is a qualitative study that analyzes both Thai and international legal documents, supplemented by in-depth interviews with legal experts. The findings reveal that: 1) The background and current enforcement issues under the Narcotic Code B.E. 2564 show both structural and practical problems, such as the stigmatization of users, discriminatory practices, and a lack of focus on rehabilitation. Relevant concepts include human rights, rehabilitative punishment theory, and the criminal law principle that considers users as patients rather than criminals. 2) Although the current law has been revised, it still has limitations, including inappropriate penalties, unclear procedures for detention, and an ineffective rehabilitation system. The study suggests amending certain provisions, adding legal definitions, establishing a dedicated committee, and changing the penalty for drug users from criminal to administrative, as well as using a medical approach for diagnosis and treatment. 3) Future legal reforms should clearly distinguish users from drug traffickers, reduce penalties in favor of rehabilitation, improve law enforcement efficiency, empower

communities, and modernize laws to cover emerging forms of drugs. The goal is to establish a fair system that reintegrates rehabilitated individuals back into society.

Keywords: Screening centers, Social rehabilitation centers, Drug treatment and rehabilitation facilities

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมของไทยในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาศาลมีบทบาทในการ ค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดที่ฟ้องแล้วจึงพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่เพียงใดอันเป็น ขั้นตอนการวินิจฉัยความผิด และกำหนดโทษ ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีมักวางตัวเป็นกลาง โดยมิได้ทำหน้าที่ร่วมค้นหาข้อเท็จจริง ทำให้ไม่ได้รับข้อเท็จจริงจากจำเลย เว้นแต่จำเลยจะได้นำสืบถึงสถาน (จิตติ ติงศภัทิย์, 2536) หากไล่เรียงปัญหาของสังคมไทย หนึ่งในปัญหาร้ายแรงอันดับต้นๆ ย่อมหนีไม่พ้น ‘ปัญหายาเสพติด’ แม้ประเทศไทยจะมีข้อกฎหมายลงโทษผู้ทำผิดในคดียาเสพติดที่รุนแรง รวมทั้งมีปฏิบัติการปราบปรามยาเสพติดที่แข็งกร้าว เช่นครั้งหนึ่งที่เคยมีการใช้นโยบายประกาศสงครามกับยาเสพติด แต่การระบาดของยาเสพติดก็ไม่ได้น้อยลงไปจากสังคมไทยเท่าใดนัก นอกเหนือจากนั้น การใช้กฎหมายยาเสพติดที่เข้มงวดรุนแรง ยังสร้างปัญหาอื่นขึ้นมาเพิ่มเติม นั่นคือการมีนักโทษในคดียาเสพติดจำนวนมาก จนส่งผลให้มีจำนวนผู้ต้องขังล้นเรือนจำเป็นอันดับต้นๆ ของโลก อีกทั้งยังมีปัญหาว่าผู้ทำผิดจำนวนมาก เมื่อได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำไปแล้ว ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ และมักกลับไปกระทำผิดซ้ำ เนื่องจากกระบวนการบำบัดฟื้นฟูระหว่างอยู่ในเรือนจำไม่ได้มีประสิทธิภาพมากพอ จึงต้องกลับเข้าสู่เรือนจำซ้ำแล้วซ้ำเล่า เสมือนติดอยู่ในวงจรอุบาทว์

เหล่านี้ตอกย้ำว่าแนวนโยบายและกฎหมายที่ใช้ในการแก้ปัญหายาเสพติดของประเทศไทยมีข้อบกพร่อง จึงนำมาสู่การยกเครื่องแนวทางการแก้ปัญหายาเสพติด ด้วยการออกกฎหมายยาเสพติดฉบับใหม่ขึ้นมา 2 ฉบับ เมื่อปลายปี 2564 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแนวคิดปรับมุมมองใหม่ต่อปัญหายาเสพติดอย่างสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนมุมมองจากผู้เสพเป็นผู้ป่วย มากกว่าเป็นอาชญากร ทำให้ต้องแก้ปัญหาด้วยการใช้แนวทางสาธารณสุขมากกว่าการลงโทษทางอาญา รวมทั้งการไม่ได้มองยาเสพติดเป็นเพียงด้านมืดเพียงด้านเดียว จึงน่าสนใจอย่างยิ่งว่าการพลิกแนวทางการแก้ปัญหายาเสพติดในครั้งนี้จะช่วยแก้ปัญหาได้จริงหรือไม่

จากเดิมที่เคยมองผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดว่าเป็นอาชญากร ผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษทางอาญาไม่ว่าจะเป็นผู้ค้าหรือผู้เสพ กลับปรับเปลี่ยนมุมมองให้ผู้เสพคือผู้ป่วยที่ต้องได้รับการบำบัด

ฟื้นฟู กลายเป็นปัญหาสำคัญในกฎหมายยาเสพติดฉบับใหม่ ไล่เรียงประเด็นสำคัญในตัวบทกฎหมาย พร้อมวิเคราะห์ถึงประโยชน์ และมองความท้าทายข้างหน้า ในการนำข้อกฎหมายใหม่นี้ไปปฏิบัติใช้จริง ด้วยแนวคิดอันถือเป็นหลักการกำหนดโทษที่จะนำมาใช้แก่ผู้กระทำความผิดในทางอาญา ในส่วนของระบบประมวลกฎหมายอาญาของไทยนั้น ได้นำหลักแนวคิดที่คำนึงถึงผลของการกระทำ หากมีความร้ายแรงมาก การลงโทษก็หนักขึ้นตามส่วน (หยุด แสงอุทัย, 2517: 931-935)

เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2564 ราชกิจจานุเบกษาได้เผยแพร่กฎหมายเกี่ยวกับคดียาเสพติดใหม่ออกมาจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 และ พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดียาเสพติด (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2564 พ.ร.บ.ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 มีผลบังคับใช้ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2564 โดยประกอบไปด้วย 24 มาตรา ภายใต้ พ.ร.บ. ฉบับนี้มีการประกาศให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 โดยให้เริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2564 นับว่าเป็นประมวลกฎหมายลำดับที่ 8 ของประเทศไทย ซึ่งได้รวบรวมเอากฎหมายยาเสพติดที่เดิมกระจายอยู่หลายฉบับ ให้บูรณาการอยู่ในกฎหมายฉบับเดียวกัน โดยประมวลกฎหมายดังกล่าวประกอบไปด้วย 186 มาตรา แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ภาค ได้แก่

ภาค 1: การป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด

ภาค 2: การบำบัดรักษาและการฟื้นฟูสภาพทางสังคมแก่ผู้ติดยาเสพติด

ภาค 3: บทกำหนดโทษ

การเกิดขึ้นของกฎหมายยาเสพติดใหม่ มีประเด็นสำคัญหลัก ๆ ที่ควรรู้อยู่ 5 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 เป็นการรวบรวมข้อกฎหมายให้เป็นระบบและเป็นเอกภาพ

แต่เดิม ประเทศไทยมีข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับคดียาเสพติดอยู่มากมาย แต่มีปัญหาคือข้อกฎหมายต่างๆ กลับอยู่กระจัดกระจายไปตามกฎหมาย รวมทั้งประกาศและคำสั่งที่เกี่ยวข้องฉบับต่างๆ เกินกว่า 20 ฉบับ ส่งผลให้เป็นเรื่องยากต่อการทำความเข้าใจกฎหมายกฎหมายยาเสพติดฉบับใหม่จึงทำการรวบรวมข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องยาเสพติดให้เป็นระบบและเป็นเอกภาพ อยู่ภายใต้กฎหมายใหม่เพียง 2 ฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 และ พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดียาเสพติด (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2564 พร้อมกับประกาศยกเลิกกฎหมายยาเสพติดเดิมจำนวนทั้งสิ้น 24 ฉบับ การรวมรวมข้อกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดให้เป็นระบบและเป็นเอกภาพนับว่าช่วยให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และเจอปัญหาการมีบทบัญญัติที่มีข้อความขัดแย้งกันน้อยลง ทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติจริงมากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม กฎหมายลำดับรองของบรรดากฎหมายที่ถูกยกเลิกไปภายใต้ พ.ร.บ. ให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 จะยังคงมีผลบังคับใช้อยู่ จนกว่าจะมีการออกกฎหมายลำดับรองฉบับใหม่ออกมา ดังนั้นในช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านกฎหมายนี้ จึงยังจำเป็นต้องดูกฎหมายลำดับรองฉบับต่างๆ ที่มีอยู่เดิม เปรียบเทียบควบคู่ไปกับกฎหมายยาเสพติดฉบับใหม่ด้วยทรัพย์สิน (วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา, 2565: ออนไลน์)

ประการที่ 2 เป็นการใช้ระบบคณะกรรมการเข้ามาขับเคลื่อน

ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ได้จัดโครงสร้างการบริหารจัดการในเรื่องยาเสพติดให้อยู่ในรูปคณะกรรมการ 4 คณะ ได้แก่

1. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน เป็นกลไกหลักที่ดูแลด้านนโยบาย

2. คณะกรรมการควบคุมยาเสพติด มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการควบคุมยาเสพติด

3. คณะกรรมการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการบำบัดดูแลผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด

4. คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการตรวจสอบและยึดทรัพย์สิน (วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา, 2565: ออนไลน์)

การใช้ระบบคณะกรรมการเข้ามาขับเคลื่อนช่วยให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือของทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในพิจารณาหรือดำเนินแนวทางต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติดได้อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติด การลงโทษผู้กระทำผิด การตรวจสอบและยึดทรัพย์สินผู้กระทำผิด รวมไปถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด (วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา, 2565: ออนไลน์)

ประการที่ 3 เป็นการเปิดช่องให้สามารถนำยาเสพติดไปใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์ การศึกษาวิจัย และเศรษฐกิจ

ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 เปิดทางให้สามารถผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือครอบครองยาเสพติด เพื่อนำไปใช้ในวัตถุประสงค์ทางการแพทย์ได้ ในปริมาณที่ไม่เกินจำเป็น โดยไม่ต้องขออนุญาต เช่น การนำยาเสพติดไปใช้ในการรักษาโรคหรือปฐมพยาบาล อย่างไรก็ตาม หากเป็นยาเสพติดบางประเภท การผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือครอบครอง จำเป็นต้องได้รับอนุญาตโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาวิจัย หรือการใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์ วิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ส. เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด และการป้องกัน ปราบปราม และแก้ไขปัญหายาเสพติด ประมวลกฎหมายยังให้อำนาจคณะกรรมการในการตราพระราชกฤษฎีกา เพื่อกำหนดให้เขตพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดเพื่อการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ (วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา, 2565: ออนไลน์)

1. ทดลองเพาะปลูกพืชที่เป็นหรือให้ผลผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษหรือวัตถุออกฤทธิ์หรืออาจใช้ผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษหรือวัตถุออกฤทธิ์

2. ผลิตและทดสอบเกี่ยวกับยาเสพติด

3. เสพหรือครอบครองยาเสพติดตามประเภทและปริมาณที่กำหนด

ประการที่ 4 เป็นการปรับเปลี่ยนแนวทางการลงโทษผู้ทำผิดให้สมเหตุสมผลขึ้น โดยมุ่งเน้นปราบปรามไปที่กลุ่มผู้ค้า-ขบวนการค้ายา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีสัดส่วนผู้ต้องขังต่อประชากรสูงที่สุดเป็นอันดับที่ 7 ของโลก ด้วยจำนวนผู้ต้องขังอยู่ที่ 265,000 คน (ข้อมูล ณ มีนาคม พ.ศ. 2565) โดยมากกว่าร้อยละ 80 เป็นผู้ต้องขังที่กระทำความผิดในคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด จำนวนไม่น้อยต้องโทษ 3-5 ปี (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ), 2565: ออนไลน์) การที่ไทยมีนักโทษคดียาเสพติดล้นนับเป็นตัวสะท้อนประการหนึ่งว่า เรามีแนวทางการบังคับใช้กฎหมายยาเสพติดที่เป็นปัญหา โดยปัญหาสำคัญคือการไม่สามารถแบ่งแยกกลุ่มผู้กระทำผิดร้ายแรงกับไม่ร้ายแรงออกจากกัน เช่น ไม่สามารถแยกผู้เสพออกจากผู้ค้า รวมถึงการมีบทสันนิษฐานที่เด็ดขาดเกินไป จนทำให้การลงโทษผู้กระทำผิดมีลักษณะแบบเหมารวม กวาดทุกคนเข้าไปอยู่ในเรือนจำทั้งหมด แม้จะมีขนาดความร้ายแรงของการกระทำผิดที่แตกต่างกัน

กฎหมายยาเสพติดฉบับใหม่จึงได้รับการออกแบบมาให้เอื้อต่อการแก้ปัญหาในส่วนนี้ อย่างการปรับบทสันนิษฐานความผิด ซึ่งก่อนหน้านั้นเคยมีบทสันนิษฐานที่เด็ดขาดมาก โดยสันนิษฐานว่าผู้มียาเสพติดในครอบครองคือการมีไว้เพื่อจำหน่ายในทุกกรณี ต่อมามีการแก้ไขในปี 2560 ให้ใช้ปริมาณยาเสพติดในการครอบครองเป็นเกณฑ์ชี้วัด โดยหากครอบครองเกินปริมาณที่กำหนดไว้ ก็จะถือว่าเป็นการครอบครองเพื่อจำหน่าย แต่ก็ยังไม่ช่วยแก้ปัญหาจำนวนผู้ต้องขังได้ กฎหมายยาเสพติดฉบับล่าสุดจึงปรับเปลี่ยนจากการชี้วัดด้วยปริมาณ เป็นการพิจารณาจากพฤติการณ์ของผู้ครอบครองแทน โดยเพิ่มบทสันนิษฐานการมีไว้ครอบครองเพื่อเสพเข้ามา หรืออีกความหมายหนึ่ง ผู้ครอบครองยาจะต้องถูกพิสูจน์ว่าการมียาไว้ในครอบครองเป็นไปเพื่อเสพหรือจำหน่ายกันแน่ ซึ่งจะช่วยให้สามารถแยกระหว่างผู้เสพกับผู้ค้าได้มากขึ้น

ประเด็นต่อมาที่นับว่าสำคัญมากก็คือการกำหนดโทษ ซึ่งแต่เดิมมักกำหนดโทษที่อาจรุนแรงเกินกว่าเหตุ โดยไม่ได้มีการแยกระหว่างลักษณะความผิดทั่วไปกับความผิดร้ายแรงนัก กฎหมายยาเสพติดใหม่จึงมีการปรับการกำหนดโทษให้มีความสมเหตุสมผลกับลักษณะความผิดมากขึ้น โดยมีการปรับลดโทษของความผิดที่ไม่ได้ร้ายแรง เช่น ความผิดฐานเสพยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 1 ซึ่งปรับจากกฎหมายที่ให้จำคุกตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 3 ปี / ปรับตั้งแต่ 10,000-60,000 บาท / ทั้งจำทั้งปรับ เป็นจำคุกไม่เกิน 1 ปี / ปรับไม่เกิน 20,000 บาท / ทั้งจำทั้งปรับ นอกจากนี้ยังเปิดทางให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษของผู้ทำผิดให้เหมาะสมกับการกระทำได้มากขึ้น ทั้งยังเปิดช่องให้ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องต่อศาลให้พิจารณาโทษใหม่ได้ และที่สำคัญคือการเพิ่มการลงโทษด้วยทางเลือกอื่นแทนการจำคุก สำหรับผู้ต้องหาที่มีระดับความผิดไม่ร้ายแรง เช่น อาจใช้การคุมประพฤติแทน รวมทั้งอาจเปิดทางให้ผู้ต้องหาเลือกเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาฟื้นฟู (มีการอธิบายรายละเอียดส่วนนี้ในหัวข้อต่อไป)

เห็นได้ว่ากฎหมายยาเสพติดใหม่นี้ช่วยปรับลดโทษสำหรับผู้ทำความผิดลักษณะไม่ร้ายแรง อย่างการเป็นผู้เสพหรือผู้ครอบครอง ให้ได้รับโทษที่สมเหตุสมผลมากขึ้น ไม่ต้องรับโทษรุนแรงเกินกว่าสมควร ในทางกลับกัน หากเป็นผู้ทำความผิดที่เป็นระดับผู้ค้ายาเสพติดหรือพัวพันกับขบวนการค้ายาเสพติด กฎหมายยาเสพติดใหม่นี้มีบทลงโทษที่ค่อนข้างรุนแรง เพื่อเน้นปราบปรามไปที่ต้นน้ำของปัญหายาเสพติด อย่างประเด็นการกำหนดโทษขั้นต่ำ หากเป็นผู้ทำความผิดไม่ร้ายแรง กฎหมายฉบับใหม่นี้มีการปรับเปลี่ยนให้ไม่มีการกำหนดโทษขั้นต่ำอีก แต่ถ้าเป็นกลุ่มผู้ค้าหรือขบวนการค้าขา กฎหมายยังมีการกำหนดโทษขั้นต่ำ

กฎหมายยาเสพติดใหม่ยังมีแนวทางการลงโทษกลุ่มผู้ค้าหรือขบวนการค้ายาเสพติดที่ชัดเจนและสมเหตุสมผลขึ้น เช่น ในประเด็นการยึดทรัพย์จากการค้ายา แต่เดิมเจ้าหน้าที่สามารถยึดทรัพย์ที่ตรวจสอบได้ว่าได้มาจากการค้ายาเท่านั้น ซึ่งนับว่ามีความบกพร่อง ยกตัวอย่างเช่น ผู้ค้าคนหนึ่งได้ทรัพย์สินจากการค้ายาในมูลค่าทั้งหมด 10 ล้านบาท แต่ในขณะที่ถูกจับกุม กลับมีทรัพย์สินเหลืออยู่เพียง 6 ล้านบาท ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถยึดทรัพย์ได้เพียง 6 ล้านบาทเท่านั้น กฎหมายใหม่จึงปรับเปลี่ยนให้ทำการยึดทรัพย์ในมูลค่าเท่ากับมูลค่าทรัพย์สินที่ผู้ทำผิดได้มาจากการค้ายาจริง ซึ่งสามารถยึดทรัพย์สินอื่นที่ไม่ได้มาจากการค้ายาโดยตรงเพิ่มเข้าได้เพื่อให้ครบตามมูลค่า ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการทำงานโดยสุจริต ทรัพย์สินมรดก หรือสินสมรส อย่างในกรณีตามที่ยกตัวอย่างก่อนหน้านี้ เจ้าหน้าที่จะสามารถยึดทรัพย์สินอื่นที่ไม่ได้มาจากการค้ายาเสพติดโดยตรงเพิ่มเติมได้อีก 4 ล้านบาท เพื่อให้ครบ 10 ล้านบาท นอกจากนี้กฎหมายใหม่ยังมีการกำหนดแนวทางการตีประเมินมูลค่าทรัพย์สินในการยึดทรัพย์ที่ชัดเจน

นอกจากประเด็นการยึดทรัพย์ผู้ค้ายา กฎหมายใหม่ยังมีการกำหนดโทษอื่นๆ สำหรับผู้ทำผิดกลุ่มนี้เพิ่มเติม อย่างเช่น โทษของการรับจ้างเปิดบัญชีให้กับผู้ค้ายา ซึ่งกำหนดบทลงโทษชัดเจนไว้ที่จำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 60,000 บาท จากเดิมที่ไม่มีการกำหนดโทษเรื่องนี้ชัดเจน และอีกประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องก็คือการทำลายของกลาง ซึ่งกฎหมายใหม่กำหนดให้สามารถทำลายของกลางได้ทันทีหลังจับกุม เพียงแค่มีผลตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นยาเสพติดจริง ต่างจากก่อนหน้านี้ที่ต้องทำลายของกลางหลังคดีสิ้นสุดหรือสิ้นอายุความเท่านั้น ซึ่งอาจทำให้ต้องเก็บรักษาของกลางไว้นานเป็นสิบ ๆ ปี

ประการที่ 5 คือ การมองผู้เสพเป็นผู้ป่วย เน้นนำวิธีทางสาธารณสุขเข้ามาแก้ปัญหาผู้เสพยาโดยใช้กระบวนการบำบัดรักษาฟื้นฟู

เป็นอีกประเด็นที่จัดว่าเป็นก้าวย่างที่สำคัญยิ่งในการแก้ปัญหายาเสพติดของกฎหมายยาเสพติดใหม่นี้ คือการใช้แนวคิด ‘มองผู้เสพเป็นผู้ป่วย’ มากกว่าเป็นอาชญากร (วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา, 2565: ออนไลน์) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีการใช้แล้วในต่างประเทศ เช่น ประเทศโปรตุเกส กระบวนการแก้ไขปัญหาเสพติดของกฎหมายฉบับใหม่นี้จึงเน้นไปที่การใช้กระบวนการบำบัดรักษาและฟื้นฟู ในสัดส่วนที่มากกว่าการลงโทษทางอาญา โดยหากผู้กระทำผิดเป็นผู้เสพยา กฎหมายกำหนดแนวทางให้ศาลพิจารณาคดีโดยคำนึงถึงการสงเคราะห์ให้ผู้เสพเลิกเสพด้วยการนำเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา

นอกจากการเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาด้วยคำสั่งศาล ผู้กระทำผิดยังสามารถเลือกสมัครใจเข้าสู่กระบวนการได้ด้วยตัวเองจนเสร็จสิ้นกระบวนการ โดยผู้ทำผิดจะไม่ถูกดำเนินคดี ทำให้ผู้กระทำผิดนั้นจะไม่มีประวัติอาชญากร ซึ่งจะช่วยให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้การบำบัดรักษาจะไม่มีการนำโทษทางอาญาอย่างการกักขังมาใช้ร่วมด้วย แต่ใช้มาตรการอื่นแทน เช่น การรายงานตัว การจำกัดการเดินทาง และการใช้ชุมชนเข้ามาร่วมสอดส่องดูแล ซึ่งทำให้ผู้กระทำผิดยังคงดำเนินชีวิตตามปกติได้ในขณะที่เข้ารับการบำบัดรักษา โดยมีเพียงแค่บางเวลาที่ผู้กระทำผิดต้องรับการนัดหมายเข้าพบบุคลากรทางการแพทย์เท่านั้น

กฎหมายยาเสพติดใหม่ยังกำหนดแนวปฏิบัติของกระบวนการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้เสพอย่างชัดเจน มีศูนย์คัดกรองที่ทำหน้าที่ประเมินความรุนแรงของการติดยาและภาวะความเสี่ยงทางสุขภาพ รวมทั้งมีกระบวนการส่งต่อผู้เสพไปเข้ารับการบำบัดรักษายังสถานพยาบาลยาเสพติดและสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และเมื่อกระบวนการบำบัดรักษาและฟื้นฟูเสร็จสิ้นแล้ว ยังมีมาตรการติดตามผู้ผ่านการบำบัดอยู่เป็นระยะอีกด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ.2564 คือ ปัจจุบันมีการมองผู้เสพคือผู้ป่วยที่ต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟู และในบทบัญญัติของกฎหมายยังมีการกำหนดโทษสำหรับความผิดฐานเสพยาเสพติดอยู่ ซึ่งทำให้ผู้บังคับใช้กฎหมายอย่างตำรวจหรือเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองเกิดความสับสนกับการปฏิบัติ เนื่องจากมีการยกเลิกการบำบัดฟื้นฟูในระบบค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการบังคับบำบัดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ผู้เสพยาเสพติดที่ถูกตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ตรวจพบ ไม่มีสถานที่บำบัดต้องส่งพนักงานสอบสวน และอัยการ เพื่อให้ศาลพิพากษา และโดยส่วนมากคดีเสพยาเสพติดจะเป็นการลงโทษโดยการปรับ และค่าปรับในศาลไม่ได้สูงมากจนทำให้ผู้เสพยาเสพติดไม่เข็ดหลาบ เมื่อผู้เสพยาเสพติดได้เสียค่าปรับเสร็จเรียบร้อยคดีถือว่าเป็นอันเลิกกัน สามารถออกมาใช้ชีวิตได้ตามปกติและกลับไปเสพซ้ำ ทำให้ประชาชนเกิดความสับสนกับการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่หาว่าปล่อยให้ผู้กระทำความผิดลอยนวลโดยไม่ลงโทษใดๆ จึงเห็นควรมีการออกกฎหมายลูกเพื่อการบังคับใช้ที่เป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา สภาพปัญหา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับมาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายเสพยาเสพติด พ.ศ. 2564

2. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย มาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดข้อหาเสพยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ ตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการ วารสาร บทความ และรายงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการต่อผู้เสพยาเสพติด

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง มาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดข้อหาเสพยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความเป็นมา สภาพปัญหา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับปัญหาการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายเสพยาเสพติด พ.ศ. 2564

1.1 ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสังคมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทั้งด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน การบังคับใช้กฎหมาย และความเป็นธรรมในสังคม การบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ยังเผชิญปัญหาทั้งในเชิงโครงสร้าง นโยบาย และการปฏิบัติ เช่น การเลือกปฏิบัติ การตีตราผู้เสพ และการไม่มองผู้เสพเป็นผู้ป่วย

1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง หลักสิทธิมนุษยชน กฎหมายและนโยบายควรอยู่ภายใต้กรอบสิทธิมนุษยชน โดยเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Reformation): มองว่าผู้เสพเป็นผู้ป่วยมากกว่าผู้กระทำผิด การลงโทษจึงควรเน้นการบำบัดฟื้นฟู ไม่ใช่การลงโทษทางอาญา หลักการทางอาญา: การเสพยาเป็นความผิดต่อตนเอง ไม่ควรถูกถือเป็นอาชญากรรม

1.3 ประเด็นปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย

1) กฎหมายเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ไม่สามารถป้องกันได้อย่างแท้จริง

2) บทลงโทษที่รุนแรงอาจถูกใช้ในทางมิชอบ กลั่นแกล้งผู้บริสุทธิ์

3) เศรษฐกิจที่เหลื่อมล้ำส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย

4) การเมืองที่ไม่มั่นคงเป็นอุปสรรคในการผลักดันนโยบายที่ดี

5) ความเหลื่อมล้ำทางสังคมก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ

6) นโยบายยังไม่สนับสนุนการบำบัดผู้เสพอย่างแท้จริง มองผู้เสพเป็นอาชญากรมากกว่าผู้ป่วย

7) เมื่อเทียบกับต่างประเทศ เช่น เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส และญี่ปุ่น ต่างมีนโยบายลดอันตรายจากยาเสพติด โดยเน้นการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ ซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและลดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

2. มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายกับการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564

การศึกษาพบว่าการบังคับใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ยังมีปัญหาในหลายด้าน จึงเสนอแนวทางแก้ไข ดังนี้

1) การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ควรเพิ่มบทลงโทษกรณีหลบหนี และให้นำตัวกลับเข้ารับการบำบัดแบบเข้มงวดตามแนวคิดการลงโทษ

2) ผู้ติดยาเสพติดที่กระทำความผิดอาญา เสนอแก้ไขมาตรา 114 เพิ่มขั้นตอนส่งตัวภายใน 72 ชั่วโมง และบัญญัติมาตราใหม่ (112 ทวิ - เบญจ) เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณา รวมถึงให้สามารถส่งเข้าบำบัดโดยไม่ต้องรอคำสั่งศาล

3) การพยายามกระทำความผิดร้ายแรง เสนอให้ปรับแก้โทษตามมาตรา 126 ให้เหมาะสมตามหลักกฎหมายอาญา มาตรา 80

4) การควบคุมตัวเพื่อส่งบำบัด ขยายเวลาควบคุมจาก 24 เป็น 48 ชั่วโมง พร้อมกำหนดแนวทางหากส่งตัวไม่ทัน และมาตรการป้องกันการหลบหนี

5) นิยาม “มีไว้ในครอบครองเพื่อเสพ” เสนอให้บัญญัติเพิ่มในมาตรา 1 ว่าไม่เกินปริมาณใช้ 10 วัน

6) ผู้เสพเป็นครั้งคราว เพิ่มมาตรา 114/1 และแก้ไขมาตรา 162 วรรคสอง ให้คณะกรรมการวินิจฉัย และหากไม่ทำผิดซ้ำภายใน 2 ปี ให้ถือว่าไม่มีความผิด

7) การกำหนดโทษผู้เสพยาเสพติด เปลี่ยนจากโทษอาญาเป็นโทษทางปกครอง เช่น ปรับไม่เกิน 20,000 บาท การรายงานตัว ห้ามเดินทาง หรือเพิกถอนใบอนุญาต

8) วิธีการลงโทษ ลดการใช้โทษจำคุก ใช้มาตรการอื่นแทน เช่น ปรับ บำเพ็ญประโยชน์ หรือการบำบัด

9) การวินิจฉัยทางการแพทย์ ให้ใช้ระบบการแพทย์ในการวินิจฉัยผู้เสพ พร้อมจัดตั้งคลินิกบำบัด และอบรมเจ้าหน้าที่ให้เข้าใจว่าผู้เสพคือผู้ป่วย และ

10) หลักความเป็นธรรมในการดำเนินคดี ยึดหลักสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว/ชุมชน และให้ศาลใช้ดุลพินิจตามหลัก “ความเหมาะสมแห่งโทษ” สรุปได้ว่า ความสำเร็จของการบังคับใช้กฎหมายขึ้นอยู่กับความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ การปฏิบัติจริง และทรัพยากรสนับสนุนระบบบำบัดฟื้นฟู

3. แนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564

แม้กฎหมายจะมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน แต่ยังมีข้อจำกัดที่ควรแก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

1) การแยกผู้เสพออกจากผู้ค้ายาเสพติดควรมีระบบคัดกรองที่ชัดเจน พร้อมส่งเสริมการบำบัดและฟื้นฟูแทนการลงโทษในเรือนจำ

2) การปรับบทลงโทษลดโทษผู้เสพ เช่น ใช้มาตรการบำบัดหรือคุมประพฤติและพิจารณาลดโทษสำหรับผู้ให้ความร่วมมือ

3) เพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้ ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ และใช้เทคโนโลยีในการตรวจสอบและติดตามผู้กระทำผิด

4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนมีบทบาทในการป้องกันและบำบัด พร้อมสร้างความตระหนักรู้ตั้งแต่ระดับการศึกษา

5) ปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยและครอบคลุม เพิ่มความยืดหยุ่นให้ครอบคลุมยาเสพติดชนิดใหม่ และทบทวนกฎหมายอย่างต่อเนื่องตามสถานการณ์ ข้อเสนอเหล่านี้มุ่งเน้นการลดปัญหาการลงโทษที่ไม่เหมาะสม และส่งเสริมการฟื้นฟูผู้เสพให้กลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง มาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดข้อหาเสพยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้ 1. ความเป็นมา สภาพปัญหา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับปัญหาการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายเสพยาเสพติด พ.ศ. 2564

ปัญหาเรื่องยาเสพติดเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญประการหนึ่ง กฎหมายต่างๆ ที่ออกมาเพื่อใช้บังคับในสังคมจึงมี ความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการ เช่น สิทธิเสรีภาพของประชาชน การป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิด รวมถึงวิธีการต่างๆ ในเรื่องของเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการพัฒนาแบบไม่มีขีดจำกัด โดยกฎหมายที่นำมาใช้บังคับกับคนในสังคมต้องเป็นกฎหมายที่นำมาใช้บังคับได้อย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพต่อสังคมในทุกระดับ ซึ่งบางครั้งคนที่มีฐานะทางสังคมที่ต่างกันอาจมีหนทางที่ทำให้คนเหล่านั้น ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันจนเห็นได้อย่างชัดเจน เปรียบเสมือนเป็นการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถกระทำได้กับบุคคลในสังคมได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

โดย หลักสิทธิมนุษยชน (Human Right) เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทุกประเทศในโลกพยายามทำให้เกิดขึ้น ทั้งในมิติของนโยบายแห่งรัฐ กฎหมายและทางปฏิบัติที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ

ประชาชนเป็นหลักอันสำคัญยิ่ง จึงให้ความสำคัญกับความเป็นพลเมือง หรือความเป็นมนุษย์อย่างมาก ที่ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องชอบธรรม การขับเคลื่อนนโยบายก็ดี กฎหมายก็ดี การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ดีต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักสิทธิมนุษยชน ในความผิดอาญาที่เกี่ยวกับยาเสพติดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะการลงโทษทางอาญามีผลกระทบต่อเนื้อตัว ร่างกาย สิทธิและเสรีภาพ การลงโทษที่มีความผิดทางอาญาจึงต้องใช้เฉพาะกับการกระทำที่มี ความเป็นอาชญากรรมเท่านั้น และทำอย่างไรจะทำให้ผู้เสพเป็นผู้ป่วยอย่างแท้จริงและนำตัว เข้าสู่กระบวนการรักษาดูแลอย่างถูกต้องตามหลักทางการแพทย์และสาธารณสุข โดยไม่ต้องนำกระบวนยุติธรรมทางอาญามาบังคับใช้กับผู้เสพยาเสพติดทางออกของเรื่องนี้คือการยกเลิก ความผิดอาญาฐานเสพหรือครอบครองเพื่อเสพซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขหรือดัดนิสัย (Reformation) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดพื้นฐานว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ป่วย วัตถุประสงค์ในการลงโทษเป็นไปเพื่อปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี ไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำความผิดมาแล้วกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ไม่ได้มุ่งหมายจะให้มีผลถึงบุคคลอื่นโดยตรง รวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ และหาทางให้ผู้ที่ได้กระทำผิดมาแล้ว เกิดความยับยั้งชั่งใจไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก (สัญญพงศ์ ลิ่มประเสริฐ และคณะ, 2562) เพราะในทางหลักวิชาการและทฤษฎีกฎหมายอาญาเป็นการกระทำความผิดต่อตัวเองไม่เป็นอาชญากรรม และปัจจุบันในหลายๆ ประเทศได้เปลี่ยนมาตรการทางอาญา เป็นการใช้มาตรการทางปกครองมาควบคุมการใช้สารเสพติดแทนการนำกระบวนการยุติธรรม ทางอาญามาใช้บังคับกับผู้เสพยาเสพติดหรือมีไว้เพื่อเสพ ซื้อขายเพื่อเสพส่วนตัว โดยการออกกฎหมายที่ยกระดับหน่วยงานทางปกครองและหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุขเข้ามาดูแล แทนการใช้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อเป็นการควบคุมการดูแลสุขภาพอนามัยความปลอดภัยของผู้เสพยาเสพติด ผู้เสพหรือมียาเสพติดไว้เพื่อเสพหรือซื้อขายเพื่อเสพ ไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอีกต่อไป (ธานี วรภัทร์, 2559)

ซึ่งจากการศึกษาความเป็นมา สภาพปัญหา แนวคิด ทฤษฎี และมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับปัญหาการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายเสพยาเสพติด พ.ศ. 2564 ทำให้ทราบว่าปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของผู้ติดยาเสพติด ในด้านการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดและปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้ติดยาเสพติดกระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวเนื่องกับการเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ มีความท้าทาย ที่อาจจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์หลักของประมวลกฎหมายยาเสพติด เนื่องจากพบว่า มีข้อเสียและข้อจำกัดที่อาจกลายมาเป็นปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรุปประเด็นได้ดังนี้

(1) กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันอาจเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุไม่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) กฎหมายที่ใช้บังคับในการลงโทษผู้กระทำความผิด หากมีบทลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีความ รุนแรงมากเกินไป อาจเป็นช่องทางในการกลั่นแกล้งบุคคลผู้บริสุทธิ์ให้ต้องตกเป็นอาชญากรทั้งที่ไม่ได้กระทำความผิด

(3) ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจเป็นข้อจำกัดที่สำคัญประการหนึ่งในการที่จะมีการบังคับใช้กฎหมายในสังคมนั้นๆ โดยเฉพาะสังคมที่มีสภาวะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน การกระจายรายได้และรายได้ของคนในสังคมนั้นๆ ซึ่งอาจทำให้การนำกฎหมายมาใช้บังคับอาจไม่เกิดประสิทธิภาพ ถึงแม้กฎหมายนั้นจะมีบทลงโทษที่รุนแรงก็ตาม แต่ถ้าหากในสังคมนั้นๆ มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่ดี ย่อมส่งผลกระทบต่อปากท้องของประชาชนซึ่งทำให้คนเหล่านั้นอาจเลือกที่จะกระทำอาชญากรรมทั้ง ๆ ที่รู้ว่าบทลงโทษนั้น มีความร้ายแรงถึงขั้นประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตก็ตาม

(4) ด้านการเมือง การเมืองเป็นข้อจำกัดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ในการที่จะมีการบังคับใช้กฎหมายในสังคม สังคมใดที่มีสถานภาพทางการเมืองที่มีความมั่นคง มีรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพในการบริหารประเทศบนพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และประโยชน์ของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ กฎหมายที่ออกมาใช้บังคับกับคนในสังคมก็จะเป็นกฎหมายที่ดีตามหลักของนิติรัฐและความเป็นธรรม ซึ่งแน่นอนผู้ที่ได้รับประโยชน์นั่นคือประชาชนอย่างแน่นอน

(5) ด้านสังคม กฎหมายที่นำมาใช้บังคับกับคนในสังคมต้องเป็นกฎหมายที่นำมาใช้บังคับได้อย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพต่อสังคมในทุกระดับ ซึ่งบางครั้งคนที่มีฐานะทางสังคมที่ต่างกันอาจมีหนทางที่ทำให้คนเหล่านั้น ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันจนเห็นได้อย่างชัดเจน เปรียบเสมือนเป็นการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถกระทำได้กับบุคคลในสังคมได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

(6) ด้านนโยบาย และมาตรการทางกฎหมาย ในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทย วิเคราะห์ได้ว่า นโยบายทางด้านบริหารที่ยังไม่สนับสนุนการบำบัด หรือดูแลผู้เสพยาเสพติดเท่าที่ควร ยังมีการตีตราผู้เสพอยู่ ไม่ได้มองผู้เสพเป็นผู้ป่วยอย่างแท้จริง และนโยบายทางด้านนิติบัญญัติในการจัดการกับปัญหายาเสพติดของประเทศไทยมุ่งเน้นไปในทางการปราบปราม โดยใช้การบัญญัติกฎหมายอาญาเกี่ยวกับความผิดยาเสพติด ในลักษณะครอบคลุมบุคคลทุกคนที่เกี่ยวกับยาเสพติดทุกกรณี มีความผิดอาญาทั้งหมด ซึ่งรวมถึงผู้เสพ ซื้อขายเพื่อเสพ ครอบครองเพื่อเสพ เป็นต้น

(7) เมื่อเปรียบเทียบนโยบายและมาตรการทางกฎหมายในการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดในประเทศไทยกับของต่างประเทศ ได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ญี่ปุ่นและสาธารณรัฐโปรตุเกส นโยบายและแนวปฏิบัติของรัฐเพื่อตอบสนองการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด พบว่า แนวความคิดในเรื่องการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดเป็นนโยบายที่มีมานานแล้ว และสหประชาชาติได้เน้นย้ำการใช้มาตรการดังกล่าวผ่านการประชุมของคณะกรรมาธิการยาเสพติดและอาชญากรรม (UNDCP) เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา เพื่อรณรงค์ให้รัฐบาลแต่ละประเทศให้ความสำคัญกับผลเสียที่ได้จากการใช้นโยบายทำสงครามกับยาเสพติดต่อสังคม และการแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังคดียาเสพติดล้นเรือนจำ

2. มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายกับการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564

จากการศึกษาพบว่าประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 รวมถึงมาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายกับการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 นั้น ยังมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายในด้านต่าง ๆ เห็นควรมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิผล เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้วิจัยเห็นควรให้ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ.2564 ดำเนินการ ดังนี้

1) ด้านปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ คือ ควรแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายให้มีขั้นตอนมารองรับ และมีบทลงโทษที่มาควบคุมให้ผู้ติดยาเสพติดเกรงกลัวว่าหากหลบหนี หรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดแล้ว จะมีมาตรการหรือบทลงโทษตามมาเช่นไร ซึ่งน่าจะส่งผลให้ผู้ติดยาเสพติดให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษาจนครบถ้วน ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดดยาเสพติดกำหนด เช่น บัญญัติให้กรณี ผู้เสพยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดรักษาหลบหนี ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดรักษาคนใดคนหนึ่ง ซึ่งกฎหมายอาจจะระบุตัวไว้แน่ชัดว่า ให้เป็นบุคคลใดสามารถไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ให้ดำเนินคดีตามขั้นตอน ทั้งออกหมายจับบุคคลดังกล่าวมา และเมื่อได้ตัวมาก็ส่งเข้ารับการบำบัดแบบบังคับ ให้บำบัดและอยู่ในสถานที่ที่จำกัด (การบำบัดแบบแบบเข้มงวด) เมื่อบำบัดจนครบถ้วนตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดกำหนด และพบว่าสามารถเลิกเสพยาเสพติดได้แล้วจึงปล่อยตัวไปตามทฤษฎีวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) ตามแนวคิดของซีซาร์ เบ็คคาเรีย

2) ปัญหากฎหมายกรณีผู้ติดยาเสพติดกระทำความผิดทางอาญา และการส่งตัวผู้เสพยาเสพติดเข้าบำบัดยาเสพติด

เดิมมาตรา 114 วรรคหนึ่งและวรรคสองบัญญัติว่า “ในกรณีที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจตรวจพบผู้ที่มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่ากระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด ตามมาตรา 162 หรือ มาตรา 163 หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพ ตามมาตรา 164 ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้ต้องหา หรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดอื่น ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก หรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ไม่มีพฤติการณ์ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นหรือสังคม หรือมีพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นหรือสังคมที่เกิดจากโรคทางจิตและประสาท หรืออาการที่เกิดจากฤทธิ์ของยาเสพติดที่ใช้และสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา ให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจส่งตัวผู้นั้นไปสถานพยาบาลหรือศูนย์คัดกรองต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนะแก้ไขใหม่เป็น มาตรา 114 “ในกรณีที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตรวจพบผู้ที่มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่ากระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด ตามมาตรา 162 หรือมาตรา 163 หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตามมาตรา 164 ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดอื่น ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก หรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตาม คำพิพากษาของศาลไม่มีพฤติการณ์ ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นหรือสังคม หรือมีพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นหรือสังคมที่เกิดจากโรคทางจิตและประสาท หรืออาการที่เกิดจากฤทธิ์ของยาเสพติดที่ใช้และสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา ให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจส่งตัวผู้เสพนั้น ไปยังคณะกรรมการป้องกันและยับยั้งยาเสพติดภายใน 72 ชั่วโมง เพื่อให้คณะกรรมการป้องกันและยับยั้งยาเสพติดเป็นผู้มีคำสั่งในการส่งตัวผู้เสพไปบำบัดต่อไป

เมื่อคณะกรรมการป้องกันและยับยั้งยาเสพติดได้ส่งผู้สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา ตามวรรคหนึ่งเข้ารับการบำบัดรักษาและปฏิบัติครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด กำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาจนได้การรับรองเป็นหนังสือว่าเป็นผู้ผ่านการบำบัดรักษาเป็นที่น่าพอใจจากหัวหน้าสถานพยาบาลยาเสพติดหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ให้ผู้นั้นไม่มีความผิดในมาตราดังกล่าว...”

และเพิ่มลักษณะ 2 ทวิ คณะกรรมการป้องกันและยับยั้งยาเสพติด มาตรา 112 ทวิ “ให้มีคณะกรรมการป้องกันและยับยั้งยาเสพติดประกอบด้วย พนักงานอัยการเป็นประธานกรรมการ แพทย์และนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งแต่งตั้งโดยศาลยุติธรรมในแต่ละเขตอำนาจ”

เพิ่มมาตรา 112 ตรี “ให้กรรมการซึ่งศาลยุติธรรมแต่งตั้ง ตามมาตรา 122 ทวิ มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ1 ปี กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการอีกได้”

เพิ่มมาตรา 112 จัตวา “นอกจากการพ้นจากตำแหน่ง ตามวาระตามมาตรา 112 ตรี กรรมการซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) ให้ออก

(4) เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือเป็นบุคคลล้มละลาย

(5) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

ในกรณีที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้ศาลยุติธรรมซึ่งมีเขตอำนาจแต่งตั้งผู้อื่นเป็นกรรมการแทน

กรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งตามวรรคสองอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน”

เพิ่มมาตรา 112 เบญจ “คณะกรรมการตามมาตรา 112 ทวิ มีอำนาจ

(1) กำหนดนโยบายและวิธีการเกี่ยวกับการพิจารณาคัดกรองผู้เสพยาเสพติดว่าเป็นผู้ที่ติดยาเสพหรือเป็นผู้เสพยาเสพติดแค่ครั้งคราว

(2) กำหนดระเบียบ หรือข้อบังคับในการส่งผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่การบำบัดรักษา

(3) กำหนดโทษทางปกครองสำหรับ มาตรา 162 และมาตรา 164

(4) ให้คำปรึกษาหรือข้อแนะนำแก่ผู้เสพยาเสพติดให้โทษ

การอุทธรณ์คำสั่งโทษทางปกครองตาม (3) ให้อุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อศาลที่คณะกรรมการป้องกันและยับยั้งยาเสพติดมีเขตอำนาจ”

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้มีการกำหนดมาตรการให้ผู้ติดยาเสพติดที่กระทำความผิดอาญาฐานอื่นด้วย ต้องเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาโดยทันที นับแต่ตรวจพบว่ามีสารเสพติดในร่างกายของผู้ต้องหา โดยไม่ต้องรอให้ศาลเป็นผู้สั่งให้บำบัดรักษา เพื่อแยกผู้ต้องหาดังกล่าวออกจากชุมชนและสภาพแวดล้อมเช่นเดิมที่สำคัญเพื่อแยกผู้ต้องหาออกจากผู้เสียหายระหว่างการดำเนินคดี ทั้งเพื่อป้องกันผู้ต้องหาหลบหนีและยากต่อการติดตามตัวกลับมาดำเนินคดีในภายหลัง หากดำเนินการเช่นนี้ หากพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จ และจะดำเนินการใดเพื่อประโยชน์ในทางคดีที่เกี่ยวกับตัวผู้ต้องหาก็สามารถไปดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาหรือสามารถไปรับตัวผู้ต้องหาได้จากสถานพยาบาลยา

เสพติดที่ผู้ต้องหาเข้ารับการบำบัดรักษาอยู่ เพื่อดำเนินการอื่นใดที่เกี่ยวกับคดี ซึ่งแนวทางนี้ผู้วิจัยเห็นว่า นอกจากจะเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องหาจากการติดยาเสพติดที่ตรงจุดแล้ว ยังเป็นการลดโอกาสที่ผู้ต้องหากลับไปเสพยาเสพติด และกระทำผิดซ้ำได้อีกด้วย ซึ่งการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดอาญาฐานอื่น ไม่เข้าเงื่อนไขของการบำบัดรักษาโดยสมัครใจได้นั้นไม่สอดคล้องตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) ตามแนวคิดสำนักปฏิฐานนิยมของลอมโบรโซ (Lombroso) ที่มุ่งเน้นการศึกษาเป็นรายบุคคลเพื่อค้นหาสาเหตุแห่งอาชญากรรมและนำผลที่ได้มาใช้ในการแก้ไขการกระทำผิด รวมทั้งควรปรับปรุงวิธีการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล

3) ปัญหากฎหมายในการบัญญัติให้ผู้พยายามกระทำความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับยาเสพติดต้องระวางโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ สำหรับความผิดนั้นเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดสำเร็จ

ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการลงโทษที่หนักเกินไปจากผลของการกระทำ และเป็นการลงโทษที่ไม่เหมาะสมและไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด เพราะบุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาสำหรับความผิดนั้นๆ ก็เมื่อความผิดสำเร็จแล้ว แต่การที่ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 126 บัญญัติให้ผู้พยายามกระทำความผิดร้ายแรงที่เกี่ยวกับยาเสพติดต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดสำเร็จทั้งที่การกระทำเป็นเพียงพยายามกระทำความผิด จึงไม่เป็นธรรมกับผู้กระทำความผิด เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายอาญามาตรา 80 วรรคสอง บัญญัติว่าผู้ใดพยายามกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษสองในสามส่วนของโทษที่ กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น เห็นควรแก้ไขปรับปรุงความในมาตรา 126 แห่งประมวลกฎหมายยาเสพติดเป็น “ผู้ใดพยายามกระทำความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับยาเสพติด ต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น เช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดสำเร็จ”

4) ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ติดยาเสพติดให้อยู่ในความดูแลของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ เพื่อส่งตัวผู้นั้นไปยังสถานพยาบาล

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่ากรณีนี้ ควรมีการแก้ไขความในมาตรา 115 (6) เพิ่มระยะเวลาการดูแลเพื่อจะนำตัวผู้ติดยาเสพติดไปส่งสถานพยาบาลยาเสพติด (ศูนย์คัดกรอง) จากภายในเวลาไม่เกินยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ตรวจหรือทดสอบว่าบุคคลนั้น มีสารเสพติดอยู่ในร่างกายแก้ไขเป็น “สี่สิบแปดชั่วโมง” หรือไม่ก็ควรมีการบัญญัติกฎหมายไว้ให้แน่ชัดว่า หากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ต้องปฏิบัติอย่างไรให้ควบคุมไว้ได้ หรือให้ปล่อยตัวผู้ติดยาเสพติดไปก่อนและกรณีให้ปล่อยตัวไปก่อน หากปล่อยตัวไปแล้วไม่สามารถติดตามตัวได้ก็ต้อง

ดำเนินการอย่างไร โดยควรมีมาตรการที่ช่วยให้ผู้ติดยาเสพติดเกรงกลัว ไม่หลบหนีไปในระหว่างปล่อยตัวด้วย

5) ปัญหาเกี่ยวกับการนิยามของคำว่า “มีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษเพื่อเสพ” เดิมไม่มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 1

ผู้วิจัยขอเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมเป็น มาตรา 1 “มีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษเพื่อเสพ” โดยเห็นควรบัญญัติว่า “มีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษเพื่อเสพ หมายความว่า ผู้เสพยาเสพติดที่มียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพโดยเฉลี่ยการใช้แล้วไม่เกิน 10 วัน”

6) ปัญหากรณีผู้เสพยาเสพติดที่ไม่ได้ติดยาเสพติด แต่เสพยาเสพติดเป็นครั้งคราว เดิมไม่มีการบัญญัติไว้

ผู้วิจัยขอเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมเป็นมาตรา 114/1 “เมื่อตรวจพบผู้มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่ากระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดตามมาตรา 162 หรือมาตรา 163 หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตาม มาตรา 164 ตามมาตรา 114 วรรคแรก ให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจส่งผู้เสพยาเสพติดนั้น ไปให้คณะกรรมการป้องกันและยับยั้งยาเสพติดวินิจฉัย โดยคณะกรรมการดังกล่าวจะต้องพิจารณาว่าผู้เสพยาเสพติดเป็นผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ โดยพิจารณาจากพฤติการณ์ต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วน”

และแก้ไขเพิ่มเติมเป็น มาตรา 162 วรรคสอง “ผู้เสพยาเสพติดที่ไม่ใช่ผู้ติดยาเสพติด ให้คณะกรรมการมีคำสั่งระงับกระบวนการพิจารณาไว้ไม่เกิน 2 ปี ถ้าผู้เสพยาเสพติดดังกล่าว มิได้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซ้ำอีก ให้ถือว่าไม่มีความผิดตามวรรคหนึ่ง”

7) ปัญหาการกำหนดโทษแก่ผู้เสพยาเสพติด เนื่องจากประมวลกฎหมายยาเสพติดของไทย เดิมประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 162 บัญญัติว่า “ผู้ใดเสพยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ประเภท 2 หรือประเภท 5 หรือเสพวัตถุออกฤทธิ์ ในประเภท 1 หรือประเภท 2 และมิใช่กรณี ตามมาตรา 113 หรือมาตรา 114 อันเป็นการฝ่าฝืน มาตรา 104 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” และเดิมมาตรา 164 บัญญัติว่า “ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ประเภท 2 หรือประเภท 5 หรือวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 1 หรือประเภท 2 เพื่อเสพอันเป็นการฝ่าฝืน มาตรา 107 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ผู้วิจัยขอเสนอแนะแก้ไขใหม่เป็น มาตรา 162 “ผู้ใดเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ประเภท 1 ประเภท 2 หรือประเภท 5 หรือเสพวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 1 หรือประเภท 2 และมิใช่กรณีตามมาตรา

113 หรือ มาตรา 114 อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 104 ให้มีโทษปรับทางปกครอง ไม่เกินสองหมื่นบาท หรือจะสั่งโทษทางปกครองอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

ก. สั่งห้ามประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง

ข. สั่งห้ามเข้าสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง

ค. สั่งห้ามมิให้เดินทางออกนอกประเทศ

ง. สั่งให้รายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ

จ. การสั่งเพิกถอนใบอนุญาตต่าง ๆ เช่น ใบอนุญาตขับรถ ใบอนุญาตให้มีอาวุธปืน ใบอนุญาตให้พาอาวุธปืน เป็นต้น”

และแก้ไขใหม่เป็น มาตรา 164 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ประเภท 2 หรือประเภท 5 หรือวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 1 หรือประเภท 2 เพื่อเสพ อันเป็นการฝ่าฝืน มาตรา 107 ให้มีโทษปรับทางปกครอง ไม่เกินสองหมื่นบาท หรือจะสั่งโทษทางปกครองอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

ก. สั่งห้ามประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง

ข. สั่งห้ามเข้าสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง

ค. สั่งห้ามมิให้เดินทางออกนอกประเทศ

ง. สั่งให้รายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ

จ. การสั่งเพิกถอนใบอนุญาตต่าง ๆ เช่น ใบอนุญาตขับรถ ใบอนุญาตให้มีอาวุธปืน ใบอนุญาตให้พาอาวุธปืน เป็นต้น”

8) การแก้ไขวิธีการลงโทษ ควรนำมาตรการการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด และลดทอนความผิดทางอาญาที่เกี่ยวกับยาเสพติด เพื่อนำมาใช้โดยการแก้ไขวิธีการลงโทษจากการนำโทษจำคุกมาใช้กับผู้เสพยาเสพติดหรือผู้ที่ครอบครองยาเสพติดไว้เพื่อเสพซึ่งมีจำนวนมากในเรือนจำ เป็นการลงโทษด้วยการจ่ายค่าปรับหรือการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ หรือการลงโทษรูปแบบอื่นๆ แทนการจำคุก โดยมาตรการบังคับโทษจำคุกควรนำมาใช้บังคับเฉพาะในรายกระทำความผิดเป็นผู้ผลิต หรือผู้ค้าซึ่งมีความเป็นอาชญากรมากกว่า แต่ทั้งนี้การลงโทษปรับอาจจะก่อให้เกิดความเลื่อมล้ำในการใช้บังคับระหว่างคนร่ำรวยกับคนจน ซึ่งทำให้มีกำลังทรัพย์จ่ายค่าปรับได้ไม่เท่ากัน ในกรณีนี้อาจจะต้องได้รับการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป

9) ควรใช้หลักวิชาการทางการแพทย์ในการวินิจฉัยเบื้องต้นว่าลักษณะอาการใด เป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดในระดับใดเพื่อเป็นการจำแนกกลุ่มผู้เสพยาเสพติดให้ชัดเจนว่า ผู้เสพนั้นเป็นผู้ป่วย

และต้องแยกออกมาบำบัด หรือการนำไปสู่การพิจารณารูปแบบในการรักษาที่เหมาะสม รัฐควรมีนโยบายจัดตั้งคลินิกเพื่อดูแล รักษาบำบัดผู้ติดยาเสพติดในโรงพยาบาล เพื่อให้ผู้ป่วยอยู่ในความดูแลของบุคลากรทางการแพทย์มากกว่าที่จะให้ผู้เสพยาเสพติดถูกการบังคับบำบัดและนำไปเข้าค่ายฝึกอบรมปฏิบัติในรูปแบบการฝึกทหารเสริมสร้างและจัดการอบรมพัฒนาให้ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายหรือผู้ที่ทำงาน เกี่ยวกับผู้ใช้ยาเสพติด เพื่อให้มีความเข้าใจในวิธีการจัดการกับการใช้ยาและภาวะพึ่งพิงยาเสพ ติดที่ต้องมองว่าผู้เสพ คือผู้ป่วย เช่น อาจมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือให้มีผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาคัดกรองและขึ้นทะเบียนผู้เสพ และนำผู้เสพเข้าสู่ระบบการรักษาฟื้นฟู พร้อมทั้งให้สามารถตรวจสอบ ติดตามผลการบำบัดฟื้นฟูได้ และควรมีการจัดตั้งห้องบริโภคยาที่อยู่ในความควบคุมดูแลของแพทย์ เพื่อป้องกันการเสพยาที่เกินขนาด ส่วนการตรวจค้น การควบคุม ตัว และการเรียกตรวจปัสสาวะผู้เสพ ควรจะเป็นการดำเนินการเพื่อนำผู้เสพเข้าไปสู่ กระบวนการรักษาทางการแพทย์มากกว่าที่จะเป็นการตรวจเพื่อจับกุมผู้ต้องหา

10) การดำเนินคดีเกี่ยวกับยาเสพติดจะต้องพิจารณาถึงหลักการดำเนินคดีอาญาที่เป็นธรรม (Fair Trial) หลักการสิทธิมนุษยชน หลักการคุ้มครองสังคม หลักป้องกันปัญหายาเสพติด โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และภาคประชาสังคม โดยการสร้างความเข้มแข็งให้สังคม รวมถึงรัฐบาลต้องสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลไกประชาสังคมขึ้นมา เพื่อรองรับการทำงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างมีบูรณาการ เพื่อนำไปสู่ความเป็นอิสระจากปัญหายาเสพติด (Drug Liberalization) โดยต้องมีการบัญญัติมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อจำแนกแยกแยะผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ผู้เสพ ผู้ติดยา ผู้ครอบครองเพื่อเสพ กับกลุ่มผู้รับจ้างขนยาเสพติด ผู้จำหน่ายรายใหญ่ เพื่อการดำเนินคดีที่เป็นธรรมเหมาะสมกับระดับความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำ โดยอาศัยข้อมูลจากการพิจารณาประวัติการกระทำความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด และความเห็นร่วมกันระหว่าง ตำรวจ พนักงานอัยการ และคณะกรรมาธิการคดียาเสพติด (ถ้ามีได้ในอนาคต) ตามหลัก Individualization of Punishment และการพิจารณาหลักการไม่กำหนดความผิดอาญาและโทษทางอาญา (Decriminalization and Penalization) ต้องประกอบไปด้วยการได้สัดส่วนระหว่างความผิดและโทษ ศาลควรใช้ดุลพินิจในการพิจารณามาตรการที่เหมาะสมกับแต่ละราย

อย่างไรก็ดี การจะแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ดีขึ้นหรือไม่นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับหลักการที่ถูกเขียนไว้ในตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากแต่สิ่งสำคัญกว่านั้นคือ การนำข้อกฎหมายมาใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบโจทย์เจตนารมณ์ของกฎหมาย การที่กฎหมายเปิดทางให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจตัดสินการกระทำของผู้ทำผิดได้กว้างขึ้น แม้ด้านหนึ่งจะเป็นข้อดีที่เอื้อให้ผู้ทำผิดได้รับบทลงโทษที่สมควรแก่สัดส่วนการทำผิดมากขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งก็ต้องจับตาว่าจะเกิดปัญหาในมาตรฐาน

การตัดสินหรือไม่ ซึ่งมีการตั้งข้อสังเกตจากนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายบางท่านว่า ข้อกฎหมายบางข้ออาจยังมีบทลงโทษที่รุนแรงเกินกว่าสมควรอยู่ เช่น การระบุให้ผู้ที่พยายามกระทำผิดร้ายแรงเกี่ยวกับยาเสพติด ต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเช่นเดียวกับผู้กระทำผิดสำเร็จ

นอกจากนี้ ในกระบวนการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ทำผิดในคดียาเสพติด ต้องอาศัยทรัพยากรไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรในกระบวนการยุติธรรม กระบวนการสาธารณสุข และกระบวนการทางชุมชน จึงต้องจับตาว่าจะมีทรัพยากรที่นำมาใช้ส่วนนี้เพียงพอหรือไม่ อีกทั้งยังมีข้อสังเกตด้วยว่าการใช้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการบำบัด จะเห็นผลได้จริงหรือไม่ เพราะทัศนคติและการเปิดรับของคนในชุมชนก็ถือเป็นส่วนสำคัญ หากไม่เปิดรับ กระบวนการบำบัดในส่วนที่เกี่ยวกับกับชุมชนก็คงเกิดขึ้นได้ยากในทางปฏิบัติ

แม้ตัวบทกฎหมายจะปรับเปลี่ยนหลักคิดในการมองประเด็นยาเสพติดหลายอย่าง เช่น การมองผู้เสพเป็นผู้ป่วย และการแบ่งแยกผู้ทำผิดไม่ร้ายแรงออกจากผู้ทำผิดร้ายแรง แต่เพียงตัวบทกฎหมายอย่างเดียวก็ไม่เพียงพอ เพราะทัศนคติและความรู้ความเข้าใจของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติใช้กฎหมายนี้ก็ต้องสอดคล้องกัน จึงต้องจับตากันต่อไปว่าในช่วงของการเปลี่ยนผ่านกฎหมายนี้ การนำกฎหมายไปปฏิบัติจริงจะเกิดปัญหาในเรื่องทัศนคติและความเข้าใจของผู้นำไปใช้หรือไม่ และที่สำคัญหากกฎหมายไม่ได้ถูกนำไปบังคับใช้อย่างถูกต้องตรงไปตรงมา กฎหมายที่ออกมาใหม่นี้ก็ไม่อาจจะนำไปสู่ประโยชน์ได้เต็มที่ แม้เนื้อหากฎหมายจะดีขนาดไหนก็ตาม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง มาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดข้อหาเสพยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ผู้วิจัยสรุปได้ว่า 1) ความเป็นมาและสภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ยังมีปัญหาทั้งเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติ เช่น การตีตราผู้เสพ การเลือกปฏิบัติ และการไม่เน้นการฟื้นฟู โดยแนวคิดที่เกี่ยวข้องได้แก่ สิทธิมนุษยชน ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไข และหลักการทางอาญาที่มองว่าผู้เสพควรเป็นผู้ป่วยมากกว่าผู้กระทำผิด 2) มาตรการทางกฎหมายปัจจุบัน แม้กฎหมายมีการปรับปรุง แต่ยังมีข้อจำกัดหลายด้าน เช่น บทลงโทษที่ไม่เหมาะสม การควบคุมตัวที่ไม่ชัดเจน และขาดระบบฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพ จึงเสนอให้แก้ไขบทบัญญัติบางมาตรา เพิ่มบทนิยาม การจัดตั้งคณะกรรมการ และเปลี่ยนโทษผู้เสพจากโทษอาญาเป็นโทษทางปกครอง รวมถึงใช้ระบบแพทย์ในการวินิจฉัยและบำบัดผู้เสพ 3) ข้อเสนอแนะการปรับปรุงกฎหมายใน

อนาคตควรแยกผู้เสพออกจากผู้ค้ายาอย่างชัดเจน ลดบทลงโทษโดยเน้นการฟื้นฟู เพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมบทบาทชุมชน และปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยครอบคลุมสารเสพติดรูปแบบใหม่ โดยมุ่งสู่ระบบที่เป็นธรรมและเน้นการคืนคนดีสู่สังคม

ข้อเสนอแนะ

การบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิดข้อหาเสพยาเสพติดตาม ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ได้มีการปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการของสังคมในปัจจุบัน แต่ยังคงมีปัญหาหลายประการที่สามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นได้ ดังนั้น ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในส่วนนี้อาจจะรวมถึง:

1. การพัฒนาระบบการคัดกรองและการดูแล การแยกระหว่างผู้เสพและผู้ค้ายาเสพติด: ควรมีระบบการคัดกรองที่ชัดเจนเพื่อแยกแยะระหว่างผู้เสพและผู้ค้ายาเสพติด โดยผู้เสพสามารถได้รับการบำบัดและฟื้นฟู เพื่อไม่ให้ถูกลงโทษในระดับเดียวกับผู้ค้ายา ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการกักขังผู้เสพในเรือนจำที่อาจไม่เหมาะสม การเพิ่มโปรแกรมฟื้นฟู กฎหมายควรส่งเสริมโปรแกรมการบำบัดและฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติด โดยเฉพาะในกรณีที่ไม่เกี่ยวข้องกับการค้ายา เพื่อให้นักเสพได้รับโอกาสในการรักษาและปรับตัวเข้าสู่สังคมได้อย่างเต็มที่

2. การปรับปรุงบทลงโทษการลดการใช้บทลงโทษที่รุนแรง การลงโทษในกรณีของผู้เสพยาเสพติดบางประเภทสามารถลดความรุนแรงลงได้ โดยมุ่งเน้นที่การรักษาและการฟื้นฟูผู้เสพ เช่น การใช้การคุมประพฤติหรือการบำบัดแทนการจำคุก การพิจารณาลดโทษในบางกรณี: กฎหมายควรมีการพิจารณาลดโทษสำหรับผู้ที่ให้ความร่วมมือในการปราบปรามหรือผู้ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำผิดในระดับที่รุนแรง

3. การเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายการเพิ่มความรู้และการอบรมแก่เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายควรได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความเข้าใจในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายและสามารถจัดการกับปัญหายาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพการใช้เทคโนโลยีในการตรวจสอบและติดตาม: การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น ระบบการตรวจหาสารเสพติดทางลมหรือการใช้ข้อมูลดิจิทัลมาช่วยในการตรวจสอบและติดตามผู้กระทำผิด

4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนบทบาทของชุมชน ชุมชนควรมีบทบาทในการป้องกันและบำบัดการเสพยาเสพติด ผ่านการสนับสนุนทั้งทางจิตวิทยาและการให้คำปรึกษา การให้การศึกษาและสร้างความตระหนัก: การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับ

อันตรายจากการเสพยาเสพติดตั้งแต่ระดับการศึกษาชั้นต้นจนถึงระดับสูง เพื่อช่วยลดความต้องการในการใช้ยาเสพติด

5. การแก้ไขกฎหมายให้ครอบคลุม การปรับปรุงกฎหมายให้ครอบคลุม กฎหมายควรมีความยืดหยุ่นและครอบคลุมถึงยาเสพติดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นตามการพัฒนา เช่น สารเคมีหรือยาเสพติดที่ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย การทบทวนกฎหมายอย่างต่อเนื่อง: ควรมีการทบทวนและปรับปรุงกฎหมายอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคม การปรับปรุงการบังคับใช้กฎหมายตามข้อเสนอเหล่านี้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการกับปัญหายาเสพติด และสามารถลดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการลงโทษที่ไม่เหมาะสมหรือการขาดการฟื้นฟูผู้เสพให้กลับคืนสู่สังคมได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จิตติ ติงศภัทิย์. (2536). กฎหมายอาญาภาค 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตย สภา, น.840.

ธานี วรภัทร์. (2558). กฎหมายว่าด้วยประกันภัย. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา. (2565). พลิกหน้ากฎหมายยาเสพติดใหม่ เปิดมิติใหม่แห่งการแก้ปัญหายาเสพติดไทย. เรียกใช้เมื่อวันที่ 3 มกราคม 2568 จาก https://www.the101.world/new-narcotic-bills/.

สัญญพงศ์ ลิ่มประเสริฐ และคณะ. (2562). การลงโทษผู้กระทำผิดทางอาญา. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2567. จาก: https://rsucon.rsu.ac.th/files/proceedings/nation2019/ NA19-109.pdf.

หยุด แสงอุทัย. (2517). การกำหนดโทษสำหรับความผิดในประมวลกฎหมายอาญา. ในนิติศาสตร์และการต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สมาคม สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

คุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา*

QUALITY OF WORKING LIFE AND PSYCHOLOGICAL FACTORS AFFECTING ORGANIZATIONAL COMMITMENT OF POLICE OFFICERS IN CHACHOENGSAO PROVINCE

สกลวรรธน์ ดำทองสุก[1] และ วัลลภ รัฐฉัตรานนท์[2]

Sakolwatn Dumthongsuk[1] and Wallop Ratchatanon[2]

[1-2]มหาวิทยาลัยปทุมธานี

[1-2]Pathumthani University, Thailand

Corresponding Author's Email: me_faro@hotmail.co.th

วันที่รับบทความ : 26 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 1 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 1 ตุลาคม 2568

Received 26 September 2025; Revised 1 October 2025; Accepted 1 October 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาระดับปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา 2)เพื่อศึกษาระดับความผูกพันกับองค์การของข้าราชการตำรวจจังหวัดฉะเชิงเทรา และ 3) เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา รูปเป็นวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทราระดับชั้นสัญญาบัตรและชั้นประทวน จำนวน 240 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย แบบเฉพาะเจาะจง และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่าเท่ากับ 0.96 สถิติในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

Citation:

*สกลวรรธน์ ดำทองสุก และ วัลลภ รัฐฉัตรานนท์. (2568). คุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 1084-1096.

Sakolwatn Dumthongsuk and Wallop Ratchatanon. (2025). Quality of working life and psychological factors affecting organizational commitment of police officers in Chachoengsao Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1084-1096.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการศึกษา พบว่า 1) คุณภาพชีวิตในการทำงานในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานที่มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด อันได้แก่ ด้านรายได้และผลตอบแทนที่เพียงพอยุติธรรม ด้านสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง ด้านความสัมพันธ์อันดีในการทำงานร่วมกันด้านความเป็นประชาธิปไตยในองค์กรด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวด้านความภูมิใจในองค์การที่มีคุณค่าทางสังคม 2) ความผูกพันต่อองค์การในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านทัศนคติด้านพฤติกรรมด้านบรรทัดฐานทางสังคม และ 3) คุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทราอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, ปัจจัยเชิงจิตวิทยา ,ความผูกพัน

Abstract

This study aims to 1) Examine the levels of quality of work life and psychological factors influencing organizational commitment among police officers in Chachoengsao Province; 2) Investigate the level of organizational commitment among police officers in Chachoengsao Province; and 3) Explore how the quality of work life and psychological factors affect organizational commitment among police officers in the province. This research employed a mixed-methods approach. The sample consisted of 240 commissioned and non-commissioned police officers in Chachoengsao Province, selected through simple random and purposive sampling techniques. The reliability coefficient of the research instrument was 0.96. The statistical methods used in this study included percentage, mean, and standard deviation.

The results of the study found that 1) The quality of life at work in the overall view of all aspects is at the highest level. When considered as an aspect, it is found that the quality of life at work is at the highest level. These include:

adequate income and fair remuneration; a safe and healthy environment; progress and stability; good working relationships; democracy in an organization; work-life balance; pride in a socially valuable organization. 2) Commitment to the organization in the overall picture is at the highest level. When considered as a list, it is found that the most averaged aspects are attitudes towards social norms and behavior. 3) Quality of Working Life and Psychological Factors Affecting Organizational Commitment of Police Officers in Chachengsao Province found that the quality of working life and psychological factors affecting organizational commitment of police officers in Chachengsao Province were statistically significant at a level of 0.01.

Keywords: Quality of life, Psychological factors, Engagement

บทนำ

ข้าราชการตำรวจนั้นเป็นซึ่งบุคลากรของรัฐบาลที่มีปัญหาในเรื่องของด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน เนื่องด้วยเกิดจากความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสูง ปัจจุบันพบว่า ภาระงานที่มีมากเกินกำลังพลและการที่จะต้อง ปฏิบัติหน้าที่เป็นเวลาหลายชั่วโมงในสภาวะ แวดล้อมต่าง ๆ จึงส่งผลต่อตนเองและการ ปฏิบัติงาน เช่น เกิดความความอ่อนล้าในการ ปฏิบัติงานที่ไม่เป็นเวลาเวลาพักผ่อนน้อย เกิด ความเครียดจากการทำงาน ขาดความเป็น ส่วนตัวในชีวิตครอบครัว รวมทั้งความปลอดภัย ในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังพบว่า อัตรา เงินเดือนในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอต่อการ ครองชีพในปัจจุบัน เนื่องจากค่าครองชีพในการ ดำรงชีวิตที่เพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งโอกาสก้าวหน้าใน การทำงานยังขึ้นอยู่กับระบบอุปถัมภ์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ทั้งหมดเหล่านี้ล้วนมีผลต่อคุณภาพ ชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจทั้งสิ้น โดย จะพบว่าเมื่อคุณภาพชีวิตการทำงานดังกล่าวเกิด ปัญหาก็จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ทำให้ งานไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลผลเสียจะ ตกกับประชาชนซึ่งผลกระทบที่ตามมา คือ องค์การมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีในสายตาประชาชน ทำประชาชนขาดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสร้างความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ทุนมนุษย์ที่อยู่ในช่วงวัยทำงานจัดว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญ เป็นต้นทุนทางสังคมที่มีคุณค่า มีบทบาทความสำคัญที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ต้องเข้าสู่ระบบการทำงาน ต้อง

ทำงาน เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เมื่อคนทำงานในที่ทำงานเป็นส่วนใหญ่ จึง ควรมีสภาวะที่เหมาะสม ทำให้เกิดความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้นคุณภาพชีวิตการทำงาน (quality 2 of working life) มีผลต่อการทำงานมาก กล่าวคือ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ทำให้เกิด ความรู้สึกที่ดีต่องาน และทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อองค์กร นอกจากนั้นยังช่วยส่งเสริมในเรื่อง สุขภาพจิต ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพของ องค์กร และส่งเสริมให้ได้ผลผลิตและการบริการที่ดีทั้งคุณภาพและปริมาณ (กองสวัสดิการแรงงาน, 2547)

ผู้บังคับบัญชาควรสนใจคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่ว่าจะเป็นด้านสวัสดิการ ด้านจิตใจ ด้านความคิด ด้านสุขภาพร่างกายทจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นถึงผลประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตการทำงานของตนไปในทิศทางที่ดีแล้ว ย่อมส่งผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ให้องค์กร เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล บรรลุวัตถุประสงค์จุดมุ่งหมายขององค์กรนั้นเป็นอย่างดี (ทัศนา แสวงศักดิ์, 2549) ตามแผนพัฒนาสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2550-2554 กล่าวไว้ว่า จะพัฒนา คนต้องพัฒนาที่จิตใจ จะพัฒนาใครต้องพัฒนาตัวเราก่อน คุณภาพชีวิตคือเป้าหมายสูงสุด เมื่อ ตำรวจมีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้วก็จะปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจหลักที่สำคัญยิ่งของสำนักงานตำรวจ แห่งชาติให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ ความมั่นคงของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ความสงบสุข ของสังคมและชุมชน ประสิทธิภาพสูงสุดในการรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินของประชาชน และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำเป็นต้อง พัฒนาตำรวจให้มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด จิตใจ และได้รับสวัสดิการทดจนกระทั่ง เกิดอุดมคติและมีความมั่นคงในความคิดอย่างสูง เพื่อให้เป็นข้าราชการตำรวจที่มีคุณภาพ มีคุณภาพ ชีวิตที่ดีและเป็นที่พึ่งของประชาชนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (แผนพัฒนาสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2554, 2550)

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยได้ศึกษาปัญหาต่างๆ รวมถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาการให้มีประสิทธิภาพ และเป็นการพัฒนาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2. เพื่อวิเคราะห์คุณภาพชีวิตการทำงาน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านค่าตอบแทน ความปลอดภัย ในการทำงาน ลักษณะของงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน โอกาสก้าวหน้าในอาชีพ ลักษณะ การบริหาร การยอมรับในผลงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงาน และปัจจัยเชิงจิตวิทยา ประกอบด้วย ความมีคุณค่า ความมั่นคง และความพร้อมในการปฏิบัติงาน ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การ ของข้าราชการตำรวจ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทราให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมมติฐานการวิจัย

1. คุณภาพชีวิตการทำงานโดยรวมส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2. ปัจจัยเชิงจิตวิทยาโดยรวมส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

การศึกษา “คุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเชิงปริมาณ ประชาการที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ข้าราชการตำรวจ ตำรวจภูธรจังหวัดฉะเชิงเทราระดับชั้นสัญญาบัตรและชั้นประทวน โดยใช้สูตรของ Yamane (1970) โดยการสุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ใช้วิธีจับฉลากโดยการสุ่มแบบไม่คืนกลับ ได้กลุ่มตัวอย่าง 240 คน และเพื่อไม่ให้ซ้ำกับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ การสุ่มกลุ่มตัวอย่างจึงได้ตัดรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพออก

การศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กำกับการ 1 ท่าน รองผู้กำกับการ จำนวน 2 ท่าน และข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจ ระดับชั้นสัญญาบัตรที่มีประสบการณ์ทำงาน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน และชั้นประทวนที่ปฏิบัติงาน ที่มีประสบการณ์ทำงาน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน รวมทั้งหมด 13 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ 1) ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลสำหรับผู้ให้ข้อมูล 2) คุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา และ 3) ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจภูธร โดยเครื่องมือดังกล่าวนี้ผ่านการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) การตรวจสอบคุณภาพจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผ่านการประเมิน กำหนดค่าดัชนีความสอดคล้อง Index of Item Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน นอกจากนั้นแล้วแบบสอบถามดังกล่าวยังผ่านการทดลองใช้กับกลุ่มใกล้เคียงจำนวน 30 คน โดยได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha Coefficient) 0.96 จึงนับเป็นเครื่องมือการวิจัยที่มีประสิทธิภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ 1) คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของ ข้าราชการตำรวจ จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) ความผูกพันกับองค์การของข้าราชการตำรวจ จังหวัดฉะเชิงเทรา และ 3) ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยเชิงจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยแบบสัมภาษณ์ได้จากจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดขอบเขตและประเด็นในการศึกษาจากนั้นมาสร้างเป็นคำถามด้านต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่างและเก็บกลับคืนด้วยตนเองจำนวนทั้งสิ้น 240 คน ตรวจสอบพบความสมบูรณ์และครบถ้วนของแบบสอบถาม จึงนำมาลงรหัส บันทึกข้อมูล ในคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเผชิญหน้าด้วยตนเอง ผ่านทางโทรศัพท์และแบบออนไลน์ทางแอปพลิเคชันซูม โดยปฏิบัติตามขั้นตอนที่ได้แจ้งไว้กรรมการจริยธรรมในมนุษย์และกับผู้ให้สัมภาษณ์อย่างเคร่งครัด โดยการใช้แบบสัมภาษณ์

แบบมีโครงสร้าง โดยมีระยะเวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนเมษายน 2568 – มิถุนายน 2568 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 3 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าร้อยละ (percentage) ใช้อธิบายคุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (X) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = standard deviation) สำหรับอธิบายระดับปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานและความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา และ สถิติเชิงอนุมาน (Quantitative Statistics) ใช้สถิติวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยแบ่งแยกกลุ่มข้อมูลตามตัวแปรและประเด็นหลักที่ศึกษา คัดเลือกข้อมูลโดยตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้อง ออกไป นำข้อมูลที่ได้มาสร้างข้อสรุปตีความตามประเด็นหลักที่ศึกษาตามแต่ละข้อของวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้วิธีการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้ผลการศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา ดังตารางด้านล่างต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทราที่ส่งผลต่อความผูกพันขององค์กร

คุณภาพชีวิตในการทำงาน ของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา	ระดับความคิดเห็น			
	$\overline{X}$	S.D.	แปรผล	ลำดับ
1. ด้านรายได้และผลตอบแทนที่เพียงพอยุติธรรม	4.90	0.31	มากที่สุด	1
2. ด้านสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ	4.53	0.51	มากที่สุด	6
3. ด้านโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ	4.17	0.53	มาก	7
4. ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง	4.53	0.57	มากที่สุด	5
5. ด้านความสัมพันธ์อันดีในการทำงานร่วมกัน	4.80	0.41	มากที่สุด	3
6. ด้านความเป็นประชาธิปไตยในองค์กร	4.77	0.50	มากที่สุด	4
7. ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว	3.17	0.91	มากที่สุด	8

8. ด้านความภูมใจในองค์การที่มีคุณค่าทางสังคม	4.80	0.48	มากที่สุด	2
รวม	**4.46**	**0.17**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 จะพบว่า ข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีความคิดเห็น ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านรายได้และผลตอบแทนที่เพียงพอยุติธรรม (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.90) รองลงมา คือด้านความภูมิใจในองค์การที่มีคุณค่าทางสังคม (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80) ด้านความสัมพันธ์อันดีในการทำงานร่วมกัน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80) ด้านความเป็นประชาธิปไตยในองค์การ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77) ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53) ด้านสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17) ตามลำดับ

จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้แสดงผลวิเคราะห์คุณภาพชีวิตการทำงาน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านค่าตอบแทน ความปลอดภัยในการทำงาน ลักษณะของงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน โอกาสก้าวหน้าในอาชีพ ลักษณะ การบริหาร การยอมรับในผลงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงาน และปัจจัยเชิงจิตวิทยา ประกอบด้วย ความมีคุณค่า ความมั่นคง และความพร้อมในการปฏิบัติงาน ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การ ของข้าราชการตำรวจ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ตามตารางด้านล่างต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมและรายด้าน

ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา	**ระดับความคิดเห็น**			
	$\overline{X}$	**S.D.**	**แปรผล**	**ลำดับ**
ด้านทัศนคติ	4.87	0.35	มากที่สุด	2
ด้านทางพฤติกรรม	4.80	0.41	มากที่สุด	3
ด้านบรรทัดฐานทางสังคม	4.90	0.31	มากที่สุด	1
รวม	**4.85**	**0.09**	**มากที่สุด**	

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามปรากฏในตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.85) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ระดับความผูกพันต่อองค์การของข้าราชตำรวจ

จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านบรรทัดฐานทางสังคมสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.90) รองลงมา ด้านทัศนคติ(ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.87) และด้านทางพฤติกรรม (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80)

ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ผลการวิเคราะห์ตามตารางด้านล่างต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอย (Multiple Regression Analysis) ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา (y)

ตัวแปร	**ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยไม่ปรับมาตรฐาน** (b)	**ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐาน** (β)	t	Sig
ค่าคงที่	-.919		-5.976	.000
X_1	.730	.528	2.995*	.003
X_2	.800	.652	3.996*	.000
X_3	-.313	-.245	-1.719	.087
X_4	.031	.034	.185	.853
X_5	.135	.108	.604	.547
X_6	.379	.285	2.272*	.024
X_7	-.473	-.325	-3.461*	.001
X_8	-.109	-.080	-484	.629
R= .940, R^2 = .884, SEE = .280, F = 219.539, Sig = .000				

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่า รายได้และผลตอบแทนที่เพียงพอยุติธรรม (X_1) สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ (X_2) โอกาสในการพัฒนาศักยภาพ (X_3) ความก้าวหน้าและความมั่นคง (X_4) ความสัมพันธ์อันดีในการทำงานร่วมกัน (X5) ความเป็นประชาธิปไตยในองค์การ (X_6) ความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว (X_7) และความภูมิใจในองค์การที่มีคุณค่าทางสังคม (X8) ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจจังหวัดฉะเชิงเทรา (y) ที่มีค่าเท่ากับ .528, .652, -.245, .024, .108, .285, -325 และ -.080 ตามลำดับ โดยสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ (X_2) ส่งผลต่อทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา (y) สูงสุด และความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว (X_7) ส่งผลทางลบต่อความผูกพันต่อองค์การข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา(y) ต่ำสุด ค่าสหสัมพันธ์พหุของความผูกพันต่อองค์การของ

ข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา(y) กับ รายได้และผลตอบแทนที่เพียงพอยุติธรรม (X_1) สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ (X_2) โอกาสในการพัฒนาศักยภาพ (X_3) ความก้าวหน้าและความมั่นคง (X_4) ความสัมพันธ์อันดีในการทำงานร่วมกัน (X_5) ความเป็นประชาธิปไตยในองค์การ (X_6) ความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว (X_7) และภูมิใจในองค์การที่มีคุณค่าทางสังคม (X_8) เท่ากับ .940 โดยที่ตัวพยากรณ์ทั้ง 8 ด้านสามารถพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทรา (y) ได้ร้อยละ 88.40 มีความคลาดเคลื่อนในการพยากรณ์ .280

เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทราให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 3 ผู้วิจัยได้นำเสนอ ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์คุณภาพชีวิตการทำงานกับพฤติกรรมการทำงานของข้าราชการตำรวจ ประกอบด้วย 8 ด้าน ดังนี้ 1) รายได้ประจำยังไม่สอดคล้องกับภาระงานและความเสี่ยงของอาชีพ 2) สถานีตำรวจหลายแห่งมีอุปกรณ์ไม่ทันสมัย สถานที่ทำงานคับแคบ ขาดความสะดวกด้านสุขอนามัย 3) เจ้าหน้าที่ต้องการการฝึกอบรมต่อเนื่องด้านทักษะสืบสวน เทคโนโลยีดิจิทัล และการสื่อสารกับประชาชน แต่โอกาสในการเข้าร่วมอบรมยังจำกัด 4) รับรู้ถึงความมั่นคงจากการเป็นข้าราชการ แต่สะท้อนถึงความไม่โปร่งใสและความล่าช้าในการเลื่อนตำแหน่ง 5) เพื่อนร่วมงานมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบพี่น้อง คอยช่วยเหลือกัน แต่บางครั้งมีความตึงเครียดระหว่างชั้นยศหรือผู้บังคับบัญชา 6) การตัดสินใจยังขึ้นกับผู้บังคับบัญชาเป็นหลัก พื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมยังมีจำกัด 7) ภาระงานหนักเกินเวลาราชการ ทำให้กระทบต่อครอบครัวและชีวิตส่วนตัว และ 8) ตำรวจทุกระดับแสดงความภาคภูมิใจที่ได้ทำงานเพื่อความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของประชาชน

อภิปรายผล

การวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานทั้ง 8 ด้านของข้าราชการตำรวจจังหวัดฉะเชิงเทรา ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสหสัมพันธ์พหุเท่ากับ .940 หรือสามารถพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์การได้ถึง 88.40% ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Walton (1974) ที่ระบุถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตการทำงานไว้ 8 ด้าน ดังนี้ 1) **รายได้และผลตอบแทนที่เพียงพอยุติธรรม** ข้าราชการตำรวจได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม ยุติธรรม และสอดคล้องกับภาระงานและค่าครองชีพ ซึ่งสอดคล้องกับ

Walton (1974) ที่ระบุว่าค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอเป็นพื้นฐานสำคัญของคุณภาพชีวิตในการทำงาน 2) **สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ** หน่วยงานมีมาตรการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ เช่น การใช้ระบบ 5ส และมีอุปกรณ์ที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ Walton (1974) ที่กล่าวถึงการทำงานในสภาพที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ 3) **โอกาสในการพัฒนาศักยภาพ** ข้าราชการมีโอกาสเข้าร่วมอบรมและนำความรู้ไปใช้พัฒนางานได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Walton (1974) ว่าคุณภาพชีวิตการทำงานควรเปิดโอกาสให้บุคคลได้ใช้และพัฒนาขีดความสามารถของตน 4) **ความก้าวหน้าและความมั่นคง** มีระบบการประเมินความดีความชอบที่ชัดเจน ส่งเสริมความก้าวหน้าอย่างเป็นลำดับ สอดคล้องกับแนวคิดของ Walton (1974) ที่เน้นเรื่องความมั่นคงและโอกาสเติบโตในอาชีพ 5) **ความสัมพันธ์อันดีในการทำงานร่วมกัน** การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา สอดคล้องกับ Walton (1974) ที่กล่าวถึงการมีความสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงานเป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตที่ดี 6) **ความเป็นประชาธิปไตยในองค์การ** ข้าราชการมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ได้รับการรับฟัง และปฏิบัติอย่างยุติธรรม ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Walton (1974) ด้านสิทธิส่วนบุคคลในสถานที่ทำงาน 7) **ความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว** มีการจัดสรรเวลาทำงานและเวลาส่วนตัวอย่างเหมาะสม ลดผลกระทบต่อชีวิตครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Walton (1974) ที่เน้นความสมดุลระหว่างชีวิตและงาน 8) **ความภูมิใจในองค์การที่มีคุณค่าทางสังคม** ข้าราชการตำรวจรู้สึกว่างานของตนมีคุณค่าต่อสังคม และได้รับการยอมรับจากชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Walton (1974) ในเรื่องการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ทั้งนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร ลือวิภาสกุล (2553) ซึ่งศึกษาโครงสร้างคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจในสังกัดตำรวจภูธรภาค 7 พบว่าประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 8 ด้านเช่นเดียวกัน และมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Walton (1974) โดยตรง

องค์ความรู้ใหม่

1. คุณภาพชีวิตการทำงานเป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการทำงานโดยตรง คุณภาพชีวิตที่ดี เช่น สวัสดิการเพียงพอ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ความสัมพันธ์ที่ดี และความมั่นคงในอาชีพ จะกระตุ้นให้ตำรวจแสดงพฤติกรรมเชิงบวก ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความทุ่มเท และ

การทำงานร่วมกัน ในทางตรงกันข้าม หากคุณภาพชีวิตต่ำ จะส่งผลให้เกิดความเครียด ขาดแรงจูงใจ และมีพฤติกรรมเชิงลบ เช่น หมดไฟ ไม่ริเริ่ม และทำงานเพียงตามคำสั่ง

2. ปัจจัยทางจิตใจและคุณค่าของงานมีบทบาทสูงกว่าค่าตอบแทนเพียงอย่างเดียว แม้ตำรวจส่วนใหญ่สะท้อนว่าค่าตอบแทนไม่เพียงพอ แต่ความภาคภูมิใจในบทบาทหน้าที่เพื่อสังคม และการได้รับการยอมรับจากประชาชน เป็นแรงผลักดันที่สำคัญให้ยังคงปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลัง แสดงให้เห็นว่า “คุณค่าทางสังคม” ของงานราชการตำรวจคือองค์ประกอบหลักที่สร้างความผูกพันต่อองค์กร

3. ความสัมพันธ์ในงานและวัฒนธรรมองค์กรแบบครอบครัว ตำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทราให้ความสำคัญกับการสนับสนุนและช่วยเหลือกันในทีมงาน องค์ความรู้ที่ได้คือวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวกสามารถเป็นเกราะป้องกันผลกระทบเชิงลบจากข้อจำกัดด้านทรัพยากรและค่าตอบแทน

4. ความโปร่งใสและความเป็นธรรมเป็นหัวใจของแรงจูงใจระยะยาว ความไม่ชัดเจนในการเลื่อนตำแหน่งเป็นปัจจัยสำคัญที่บั่นทอนพฤติกรรมการทำงาน แม้ตำรวจจะยังปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐาน แต่แรงจูงใจและความผูกพันกับองค์กรลดลง จึงได้องค์ความรู้ว่า “ระบบความก้าวหน้าและการจัดการทรัพยากรบุคคลอย่างยุติธรรม” เป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมเชิงบวกในระยะยาว

องค์ความรู้ที่ได้ชี้ว่า คุณภาพชีวิตการทำงาน ไม่ใช่แค่เรื่องวัตถุ เช่น ค่าตอบแทนหรือสวัสดิการ แต่รวมถึงปัจจัยเชิงจิตใจ ความสัมพันธ์และคุณค่าทางสังคม ซึ่งทั้งหมดส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการทำงานของข้าราชการตำรวจ หากองค์กรสามารถออกแบบนโยบายที่บูรณาการทั้ง 8 ด้าน จะช่วยสร้างแรงจูงใจ ความผูกพันและพฤติกรรมการทำงานที่ยั่งยืนได้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสรุปพบว่าข้าราชการตำรวจจังหวัดฉะเชิงเทรามีคุณภาพชีวิตในการทำงานในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเฉพาะด้านรายได้และผลตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย โอกาสในการพัฒนาศักยภาพ ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงาน ความเป็นประชาธิปไตยในองค์กร ความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว และความภูมิใจในองค์กรที่มีคุณค่าทางสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลเชิงบวกต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจ โดยเฉพาะในมิติของความรู้สึกมั่นคง ทุ่มเท

และจงรักภักดีต่อองค์การอย่างมีนัยสำคัญ โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้ **1) ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้** ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงาน ให้ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะมากขึ้น เช่น แสงสว่าง อุปกรณ์ เครื่องมือและมาตรการป้องกันภัย ส่งเสริมความผูกพันต่อองค์การผ่าน การสร้างบรรทัดฐานความจงรักภักดี และความมั่นคงในอาชีพ และฒนานโยบายที่ส่งเสริม คุณภาพชีวิตการทำงานทั้ง 8 ด้าน โดยเฉพาะด้านที่ส่งผลต่อความผูกพันน้อยที่สุด ได้แก่ ความสมดุลระหว่างงานกับชีวิตส่วนตัว และโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ **2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** ควรมีนโยบายส่งเสริมคุณภาพชีวิต อย่างเป็นรูปธรรม ครอบคลุมการประเมินผล ความก้าวหน้าในอาชีพและการปฏิบัติที่เป็นธรรม นอกจากนี้ควรส่งเสริมการสื่อสารแบบเปิด เช่น ช่องทางสื่อสารตรงถึงผู้บังคับบัญชา เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากข้าราชการตำรวจโดยตรง ซึ่งจะช่วยสร้างความใกล้ชิดและกำลังใจในการทำงาน และ **3)ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต** ศึกษาประเด็นอื่นเพิ่มเติม เช่น ภาวะผู้นำ บทบาทผู้บริหาร หรือ ประสิทธิผลขององค์การ ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยัง ข้าราชการกลุ่มอื่น เช่น รัฐวิสาหกิจ ท้องถิ่น ภาคเอกชน และใช้การวิจัย เชิงคุณภาพ เช่น Focus Group เพื่อเจาะลึกมุมมองเชิงลึกและข้อเสนอแนะจากผู้ปฏิบัติงานจริง

เอกสารอ้างอิง

กองสวัสดิการแรงงาน. (2547). คุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of Work Like). อนุสารแรงงาน, 11(4), 17–22.

ทัศนา แสวงศักดิ์. (2549). คุณลักษณะที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศิริพร ลือวิภาสกุล. (2553). คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจไทย. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยกรุงเทพคริสเตียน.

Walton, Richard E. (1974). Improving the Quality of Life. Harvard Business Review, (May–June), 12–16.

วิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*

METHODS FOR DEVELOPING THE QUALITY OF LIFE OF COMMUNITIES ACCORDING TO THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY

พระสมุห์สุทธิพงษ์ สิริวฑฺฒโน[1], สมชัย ศรีนอก[2] และ พระมหาสมบูรณ์ สุธมฺโม[3]

PhraSamu Suthiphong Siriwattano[1], Somchai Srinok[2] and Phramaha Somboon Sudhammo[3]

[1-3]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1-3]Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: phrasmuhsuththiphngssiriwththt@gmail.com

วันที่รับบทความ : 26 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 27 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ : 30 กันยายน 2568

Received 26 September 2025; Revised 27 September 2025; Accepted 30 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิธีพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การรับรู้ถึงความพึงพอใจในการดำรงชีวิต การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในด้านสุขภาพกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และการมีคุณภาพชีวิต ทั้งในส่วนบุคคล ครอบครัวและชุมชน รู้จักการบริหารตนเอง เอื้ออาทรต่อบุคคลอื่นมีอาชีพและรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต ทำให้ชีวิตมีคุณค่า มีความเจริญงอกงาม ช่วยให้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในสังคมลดน้อยลง ประโยชน์ของคุณภาพชีวิตของชุมชน ได้แก่ (1) ช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิติอยู่ในสังคมโดยมีแนวทางในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นส่งผลให้สังคมมีความสงบสุข (2) ช่วยกระตุ้นให้บุคคลและสังคมเกิดความกระตือรือร้นเร่งคิดปรับปรุงตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม (3)

Citation:

*พระสมุห์สุทธิพงษ์ สิริวฑฺฒโน, สมชัย ศรีนอก และ พระมหาสมบูรณ์ สุธมฺโม. (2568). วิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 1097-1114.

PhraSamu Suthiphong Siriwattano, Somchai Srinok and Phramaha Somboon Sudhammo. (2025). Methods for developing the quality of life of communities according to the Sufficiency Economy Philosophy. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1097-1114.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ช่วยให้บุคคลรู้จักใช้ปัญญา มีเหตุผล มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำหลักการบริหารมาใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม (4) ช่วยให้บุคคลและสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์ ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม (5) ช่วยให้บุคคลและสังคมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณี และศักยภาพของชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ (1) ส่งเสริมการรวมตัวของชุมชน (2) จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง (3) ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (4) สร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง (5) สร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (6) สร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจ

คำสำคัญ : การพัฒนาคุณภาพชีวิต, คุณภาพชีวิตของชุมชน, ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This academic article aims to develop the quality of life of the community according to the philosophy of sufficiency economy. It was found that quality of life means the perception of satisfaction in life, having a life. Well-being in terms of physical health, mental health, social relationships, environment and quality of life in individuals, families and communities, knowing how to manage oneself and being kind to others. Having a career and income that is sufficient for living makes life valuable, prosperous, and helps reduce various problems and obstacles in society. The benefits of community quality of life include: (1) helping individuals to live in society with better ways of life, resulting in a peaceful society; (2) helping to stimulate individuals and society to be proactive and think quickly about improving themselves, society and the environment. (3) It helps individuals to know how to use their intelligence, reason, and morality in order to apply management principles to solve various problems that occur to themselves and society. (4) It helps individuals and society to live together in harmony, helping to reduce conflicts in society. (5) Help individuals and society to have knowledge and understanding to live together peacefully, promote arts,

culture, traditions and the potential of communities that adhere to the philosophy of sufficiency economy, including (1) promoting community integration. (2) Provide continuous community learning processes. (3) Promote groups of local wise men to pass on local wisdom. (4) Build community immunity to face change. (5) Create opportunities and an environment in the community that is conducive to education and lifelong learning. (6) Create economic stability.
Keyword : Quality of life development, Quality of life of the community, According to the Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา ทั้งในส่วนบุคคล ครอบครัวและชุมชน โดยจะต้องมีการพัฒนาในด้านการศึกษาเพื่อให้มีแนวคิดเจตคติที่ดี รู้จักการบริหารตนเอง เอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น มีอาชีพและรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต มีคุณธรรม ศีลธรรม ถ้าปฏิบัติได้ก็เท่ากับเป็นการยกระดับทั้งตนเองครอบครัวและสังคม ทำให้ชีวิตมีคุณค่า มีความเจริญงอกงาม ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมลดน้อยลง เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหามลภาวะเป็นพิษ เป็นต้น นานาอารยประเทศต่าง ๆ จึงพยายามอย่างเต็มที่ในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น เพื่อช่วยให้สมาชิกทุกคนในสังคมกินดีอยู่ดี มีความสุขสมบูรณ์

ศูนย์ประสานงานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (2551) กล่าวถึง ความสำคัญของคุณภาพชีวิตว่า คุณภาพชีวิตที่ดีนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ ประเทศใดหากประชากรในชาติโดยส่วนรวมด้อยคุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มากมายเพียงใดก็ไม่อาจทำให้ประเทศชาตินั้นเจริญและพัฒนาให้เท่าเทียม ทันกับประเทศที่มีประชากรคุณภาพได้ คุณภาพของประชากรจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญและเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศใดจะเจริญก้าวหน้ากว่าอีกประเทศหนึ่ง ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพบ้านเมืองได้รับผลกระทบจากความเสียหายของสงคราม แต่ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของประชากรทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่น ยกฐานะเป็น

ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นการรับรู้ถึงความพึงพอใจในการดำรงชีวิต การมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีในด้านต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการดำรงชีวิตและส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในทิศทางที่ดี ได้แก่ ด้านสุขภาพกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ตนเองและสังคม

ความหมายของคุณภาพชีวิต

ชาญชัย อินทรประวัติ (2547) ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตของบุคคล หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลในการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์และได้รับการสนองตอบความต้องการของตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต ความต้องการทางด้านสังคมและจิตใจ ระดับความรู้ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตของบุคคลต่อองค์ประกอบที่เป็นตัวบ่งชี้ของคุณภาพชีวิต ได้แก่ สุขภาพ สภาพแวดล้อม สถานภาพทางเศรษฐกิจ การพึ่งพาตนเอง และการทำกิจกรรมทางสังคม ประภาพร จินันทุยา, 2536) หรือ คุณภาพชีวิตเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทั้งภายในและภายนอกของมนุษย์ ได้แก่ (1) ด้านจิตใจ ความรู้ความสามารถ อารมณ์และความรู้สึก และ (2) ด้านร่างกาย คือ ความมีสุขภาพกายที่ดี สภาพความเป็นอยู่และสภาพการดำรงชีวิตที่ดีในสังคม ฉะนั้น คุณภาพชีวิตที่ดีจึงเป็นชีวิตที่มีความสุขกาย สุขใจ และสามารถดำรงชีวิตด้วยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบทของสังคมได้ตามสภาวะ (สุกัญญา มาลาอี, 2547)

ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2550 มีสาระสำคัญในมาตรา 73, 79 และ 80 ที่กำหนดให้รัฐต้องสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต (มาตรา 73) ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน (มาตรา 79) และรัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตและพึ่งตนเองได้ (มาตรา 80) (เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2554) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 11 (3) และมาตรา 19 ที่ให้มีการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและ

เยาวชน รวมทั้งให้การช่วยเหลือทางวิชาการในการวิจัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน ดังนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญและสนใจในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2554) และความสำคัญของคุณภาพชีวิตไว้ ดังนี้ 1) ความสำคัญของคุณภาพชีวิตระดับบุคคลและครอบครัว คือ การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยที่ดี ไม่เจ็บป่วย ทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนตน และสามารถประกอบอาชีพการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดี มีครอบครัวที่อบอุ่นไร้ซึ่งปัญหา 2) ความสำคัญของคุณภาพชีวิตระดับสังคมและประเทศชาติ เมื่อประชากรในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมทำให้คุณภาพชีวิตในสังคมและประเทศชาติดีขึ้นไปด้วย แต่ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องมีนโยบายที่จะเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร เช่น สภาพแวดล้อม การศึกษา การประกอบอาชีพ และรายได้ของประชากร เป็นต้น (พัชรี หล้าแหล่, 2556)

องค์กรอนามัยโลก (WHO: World Health Organization) เป็นทบวงการชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ ซึ่งรับผิดชอบการประสานงานด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ (ภัทราภา สุขสง่า และพรรณทิพา ศักดิ์ทอง, 2557) องค์กรอนามัยโลก ในฐานะเป็นองค์กรหลักที่ดูแลด้านสุขภาพอนามัย มีทรรศนะว่า ร่างกาย จิตใจ สังคมที่ดีและการไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเป็นสภาวะของความสมบูรณ์ที่ดี ถึงแม้ว่าข้อกำหนดนี้จะไม่ได้เกิดขึ้นจริง อย่างไรก็ตามในระยะแรกผลสัมฤทธิ์ของแนวคิดที่ว่านี้เกิดกับกลุ่มประชาชนวัยทำงานในโลกตะวันตกซึ่งหันมาดูแลสุขภาพตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะการให้คำแนะนำในเรื่องสุขภาพภายนอกร่างกาย และมีการชักชวนให้มีการดูแลสุขภาพ ซึ่งทำให้เชื่อมไปสู่ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเรา ซึ่งในช่วงนั้นสุขภาพ (Health) ถูกให้ความหมายว่า เป็นสภาวะของความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ และความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม มิใช่หมายถึงแต่เพียงปราศจากโรคและความอ่อนแอเท่านั้น แต่การดำเนินงานการพัฒนาด้านการสาธารณสุขกับการพัฒนาด้านการคิดค้นความรู้และเทคโนโลยี ใหม่ ๆ ด้านการรักษาสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บป่วยด้านเดียว ขณะที่การเจ็บป่วยด้านอื่น ๆ กลับไม่ได้รับการดูแล ในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 1998 ที่ประชุมสมัชชาองค์การอนามัยโลก (World Health Organization Assembly) เพิ่มคำว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (Spiritual Well-being) เพิ่มเข้าในคำนิยามเดิม ดังนั้น ความหมายของคำว่า ‘สุขภาพ’ ในเวลาต่อมาจึงมีความหมายรวมถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม

และทางจิตวิญญาณ หรือสุขภาวะที่สมบูรณ์ทุก ๆ ทางเชื่อมโยงกัน สะท้อนถึงความเป็นองค์รวมอย่างแท้จริงของสุขภาพที่เกื้อหนุนและเชื่อมโยงกันทั้ง 4 มิติ มีความหมายแต่ละด้าน ได้แก่

1) สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติภัย เป็นต้น

2) สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด คล่องแคล่ว มีความเมตตากรุณา มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

3) สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในโลก ซึ่งรวมถึง การมีบริการทางสังคมที่ดี และมีสันติภาพ เป็นต้น

4) สุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) หมายถึง ความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด ซึ่งหมายถึง พระนิพพาน (ความดีสูงสุด) ทั้งนี้แล้วแต่ความเชื่อของแต่ละคนที่แตกต่างกัน สุขภาวะทางจิตวิญญาณ จึงหมายถึง มิติทางคุณค่าที่สูงเหนือไปจากโลกหรือภพภูมิทางวัตถุ การมีศรัทธาและการเข้าถึงคุณค่าที่สูงส่ง ทำให้เกิดความสุขอันประณีตลึกล้ำ

สรุปความหมายของสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน สุขภาวะทางกายและสุขภาวะทางจิตเป็นสุขภาพที่ทำความเข้าใจได้ง่าย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ตลอดเวลา สุขภาวะทางสังคมเป็นการแสดงออกร่วมกันของสังคม ซึ่งต้องทำความเข้าใจและยอมรับร่วมกันทั้งสังคม และสุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) เป็นสุขภาพที่ทำความเข้าใจได้ยากและเป็นขั้นสูงสุดของสุขภาพองค์รวม ก่อนหน้านี้ในปี ค.ศ. 1986 การประชุมนานาชาติที่กรุงออตาวา เมืองหลวงของแคนาดา (Ottawa, capital of Canada) ในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นครั้งแรกกฎบัตรออตตาวา ที่เกิดขึ้นจากการประชุมนานาชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง “การสร้างเสริมสุขภาพ: การเคลื่อนสู่การสาธารณสุขแนวใหม่” เมื่อปี พ.ศ 2529 ได้นำเสนอกลยุทธ์แห่งการสร้างเสริมสุขภาพไว้ 5 ประการ ซึ่ง 1 ใน 5 นั้นคือ “การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (Build Healthy Public Policy)”นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (Healthy Public Policy) นั้นมีความหมายว่า นโยบายสาธารณะที่แสดงความห่วงใยอย่างชัดเจนในเรื่องสุขภาพ พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อผลกระทบทางสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นจากนโยบายนั้น ขณะเดียวกันก็เป็นนโยบายที่มุ่งสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมทั้งทางสังคมและกายภาพที่เอื้อต่อการมีชีวิตที่มีสุขภาพดี และมุ่งให้ประชาชนมีทางเลือกและสามารถเข้าถึงทางเลือกที่ก่อให้เกิดสุขภาพดีได้” นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพมิได้กำหนดโดยภาครัฐเท่านั้น ใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ได้เปิดช่องทางให้ทุกภาค

ส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ประกอบด้วยผู้คนที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายในสังคม ได้แก่ ฝ่ายการเมือง รัฐบาล ราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชน ชุมชนและประชาชนเอง ตามหลักการ สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา

กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ นอกเหนือจากกระบวนการที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 อันได้แก่ สมัชชาสุขภาพ การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ แล้ว ยังมีกลไกและกระบวนการอื่น ๆ อีก ได้แก่ การพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพในรูปของคณะกรรมการระดับชาติ โดยมีตั้งกลไกขึ้นมาดูแลเป็นการเฉพาะเรื่อง ซึ่งในปัจจุบันมี 2 คณะ คือ

(1) คณะกรรมการกำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติ (National Commission on Human Resources for Health) ทำหน้าที่ดูแลขับเคลื่อนและผลักดันการดำเนินงานตาม “แผนยุทธศาสตร์ทศวรรษกำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 – 2559” ที่ ครม. ให้ความเห็นชอบไว้แล้วตั้งแต่วันที่ 24 เมษายน 2550

(2) คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ (National Commission on Traditional Wisdom Development for Health) ทำหน้าที่ดูแลขับเคลื่อนและผลักดันการดำเนินงานตาม “แผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทสุขภาพวิถีไท พ.ศ. 2550 – 2554” ที่ ครม.ให้ความเห็นชอบไว้แล้ว การพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพในรูปของเครือข่าย ในปัจจุบันมีการสนับสนุนเครือข่ายนโยบายเกษตรและอาหาร โดยมีมูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) เป็นแกนประสานงาน การพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพในรูปของการสร้างความร่วมมือกับสถาบันวิชาการ ปัจจุบันมีการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา จำนวน 2 แห่ง คือ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2556) มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีสถาบันวิจัยและพัฒนา เป็นหน่วยเลขานุการ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมี รศ.ดร.ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา เป็นเลขานุการ การส่งเสริมสุขภาพแสดงให้เห็นถึงส่วนประกอบสำคัญ 2 อย่าง ได้แก่ สิ่งสำคัญในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ เป็นการสร้างสุขภาพโดยทั่ว ๆ ไป สภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อม ซึ่งการดำเนินการทางสังคมและทางด้านวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสุขภาพ นำไปสู่การพิจารณา การวางแผนออกแบบโครงสร้างสภาพแวดล้อมใหม่และการแลกเปลี่ยนเหตุผลของแต่ละคน ซึ่งผลลัพธ์ที่คาดหวังในการส่งเสริมสุขภาพกับผลสะท้อนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้ประเด็นหลักการ

นี้จึงสัมพันธ์กับคำว่า ‘สุขภาพที่แท้จริงเป็นเรื่องของคุณภาพชีวิต’ (True health is about quality of life)

กล่าวโดยสรุป คุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งผลลัพธ์ไม่ใช่เฉพาะเพียงตัวบุคคล หากแต่ยังส่งผลไปถึงชุมชน สังคม ประเทศชาติ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เมื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมทำให้สังคมและประเทศชาติเจริญยิ่งขึ้นไปด้วย

ประโยชน์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตช่วยทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิติอยู่ในสังคมโดยมีแนวทางในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้สังคมมีความสงบสุขไปด้วย

2) การพัฒนาคุณภาพชีวิต ช่วยกระตุ้นให้บุคคลและสังคมเกิดความกระตือรือร้นคิดที่จะปรับปรุงตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้บุคคลรู้จักใช้ปัญญา มีเหตุผล มีคุณธรรม จริยธรรม หลักการบริหารเพื่อมาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม

4) การพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้บุคคลและสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์ ช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง และปัญหาสังคม

5) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้บุคคลและสังคม ที่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความร่วมมือร่วมใจ ในการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม ดังจะเห็นได้ว่าหากคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีคุณภาพที่ดี ย่อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุดหน้าก้าวไกลขึ้น (สำราญ จูช่วย, 2554) คนที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ย่อมให้ความหมายคุณภาพชีวิตแตกต่างกัน ไม่มีวิธีการตายตัวใด ๆ ที่จะวัดคุณภาพชีวิตของบุคคล นิโคลัส เบนเน็ต ได้แบ่งชีวิตที่มีคุณภาพออกเป็น 2 ระดับคือ (1) ระยะแรก เกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความจำเป็นพื้นฐาน อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพ มีความมั่นคงและเป็นอิสระจากความไม่ถูกต้อง (2) ระดับสอง เกี่ยวข้องกับความต้องการซึ่งเป็นที่พอใจของแต่ละบุคคลเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้แก่ (2.1) มีค่านิยมที่เหมาะสมกลมกลืนกับสังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ซึ่งแต่ละบุคคลสามารถใช้เป็นรากฐานการตัดสินใจอันสำคัญของชีวิต (2.2.) มีความสมดุลระหว่างความปรารถนา

และความเป็นไปได้ที่จะบรรลุถึงความปรารถนา (2.3) การมีจุดมุ่งหมายในชีวิต (Nicholas Bennet, 1975)

ที่มาของการพัฒนาไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชน เกิดจากการรวมตัวของผู้คนในหมู่บ้าน ชนบท และในเมือง ในอาชีพ หรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพ หลายพื้นที่รวมตัวกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ร่วมกิจกรรม ร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการองค์กรความรู้ ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดรับกับการดำเนินชีวิต บนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาและวิถีวัฒนธรรม ภายใต้ความเสียสละ และความสามัคคี ย่อมเป็นฐานรากสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังที่รัฐบาลได้บรรจุเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการสร้างความมั่นคงของประเทศ โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยหนึ่งในแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวคือ การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาร่วมสร้างและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้ รัฐบาลทำแผนยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์รวม มีกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ด้วยทุนทางทรัพยากร และศักยภาพของชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1) ส่งเสริมการรวมตัวของชุมชน ด้วยการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจและเสริมหนุนชุมชนที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มต่าง ๆ อยู่แล้วให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาให้มากขึ้น

2) จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางจัดกิจกรรมพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งตนเองด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญาวิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์ ถึงปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออกนำไปทดลองปฏิบัติจริง มีเครือข่ายการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การต่อยอดและปรับใช้ประโยชน์

3) ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้รู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง

4) สร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การจัดบริการสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน

5) สร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

6) สร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจ ด้วยการบูรณาการกระบวนการ การผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงในชุมชนสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน (นิรันดร์ สุธีนิรันดร์, 2556)

สรุปได้ว่าชุมชนที่เข้มแข็งส่งผลต่อความเจริญและความมั่นคงของประเทศ โดยปัจจัยชี้วัดความเข้มแข็งที่สำคัญคือ การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่ยึดแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

เศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึงพ.ศ. 2544 ความตอนหนึ่งว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนเสียก่อน โดยใช้หลักการ แนวทางที่ถูกต้องและมีความประหยัดถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงตามลำดับต่อไป โดยเศรษฐกิจพอมีพอกิน หมายถึง อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตนเอง ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง ซึ่งแบบนั้นเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในพื้นที่ไม่ไกลมากเท่าไหร่ เพื่อไม่ให้เสียค่าขนส่งมากนัก แบบนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงแล้วเศรษฐกิจนั้นต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่า เศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เลยมองว่าดูไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าผลิตให้พอเพียงได้ ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้แต่ครึ่งก็ไม่ต้อง อาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ก็สามารถอยู่ได้ การแก้ไขอาจจะต้องใช้เวลา ไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนจะใจร้อน เพราะเดือดร้อน แต่ถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็สามารถแก้ไขปัญหาได้เรื่องความพอเพียง คือ มีกินมีอยู่ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ

แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ทำได้ก็สมควรที่จะทำ ควรที่จะปฏิบัติ Self Sufficiency หมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย ย่อมที่จะเบียดเบียนผู้อื่นน้อยตามไปด้วย คนเราพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก ย่อมส่งผลให้เรามีความสุข ส่วนเศรษฐกิจชุมชน คือ ให้พอเพียงในหมู่บ้านหรือในท้องถิ่น สามารถที่จะพอมีพอกิน ดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา" (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากประราชดำริ, 2555) ดังนั้น แนวทางและเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการมุ่งสร้างความสมดุล เพื่อความยั่งยืน หรือเป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรวดเร็วในปัจจุบันและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี เพื่อที่จะอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

สมดุล คือ การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจกับการเงินสมดุลระหว่างคนกับสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

ยั่งยืน คือ การเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาว จำเป็นต้องสมดุลในทุก ๆ ด้าน มีความยืดหยุ่น ปรับตัว ทำให้มีภูมิคุ้มกันต่อความเจริญเติบโต ทางด้านปริมาณและคุณภาพ ทำให้ก้าวทัน และพร้อมรับกระแสโลกาภิวัตน์ (นิรันดร์ สุธีนิรันดร์, 2556)

ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชี้ให้เห็นถึงแนวทางการดำรงชีวิต และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศชาติ ทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน การพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก คือ เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน มีความพอกิน พอใช้ สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงเป็นปรัชญาที่ทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ไม่ว่าจะเป็นตัวเราเอง นักเรียนนักศึกษา เกษตรกรข้าราชการหรือประชาชนทั่วไป ตลอดจนบริษัทห้างร้านสถาบันต่าง ๆ ทั้งนอกภาคเกษตร และในภาคเกษตรสามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ เพื่อดำรงชีวิตและพัฒนาธุรกิจการค้าได้จริง ดังที่ สุเมธ ตันติเวชกุล (2549) ได้อธิบายว่า ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีฐานแนวคิดที่สะท้อนมาจากผลการพัฒนาของประเทศไทย

ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน และสถานการณ์โลกที่มีการเปลี่ยนแปลงมากในระยะเวลาอันรวดเร็ว อาจกล่าวได้ว่าเวลานี้ระบบเศรษฐกิจโลกเหลือเพียงขั้วเดียวคือขั้วเสรีนิยมหรือทุนนิยมหรือบริโภคนิยม ซึ่งในโลกทุนนิยมนี้ประเทศต่าง ๆ มุ่งแสวงหาความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง และลักษณะสำคัญคือแสวงหาความร่ำรวยจากการลงทุน การบริโภคถือเป็นทฤษฎีหลักของระบบทุนนิยม ถ้าปราศจากจุดนี้แล้วถือว่าเจริญไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงเกิดภาวะของการแข่งขันกันอย่างรุนแรงและมีการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคอยู่ตลอดเวลา โดยการกระตุ้นกิเลส ทำให้เกิดการอยากซึ่งจะทำให้ระบบนี้อยู่ได้ในประเทศไทย ตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกในปี พ.ศ. 2505 ประเทศไทยได้มีการพัฒนาตามรูปแบบของทุนนิยมเช่นกัน เพราะในตอนที่คิดจะทำแผนพัฒนาฯ ได้มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศเข้ามาสอนวิชาการวางแผนให้ โดยมีการนำเอาปรัชญาการวางแผนแบบตะวันตกเข้ามาด้วย คือมุ่งสร้างความร่ำรวยทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งประเทศไทยก็ได้มีการพัฒนาให้เจริญเติบโตขึ้นจริง แต่เป็นความเจริญเติบโตที่สร้างและแลกกับการต้องสูญเสียป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายล้างไปเป็นจำนวนมาก จะเห็นว่าความเจริญเติบโต ซึ่งได้ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 บัดนี้ มีเหตุการณ์หนึ่งที่ก่อให้เกิดวิกฤตต่อเศรษฐกิจของประเทศ คือโตแล้วแตก เป็นสัจธรรมอย่างหนึ่ง คือ เมื่อเศรษฐกิจโตมากขึ้น ในที่สุดก็จะแตกออกและก็จะมาเริ่มต้นกันใหม่ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการมองหาว่า อะไร คือสาเหตุของวิกฤตการณ์ฟองสบู่แตก ครั้งนั้นจะพบว่า เป็นเพราะการเติบโตของไทยอยู่บนฐานที่ยังไม่มีความพร้อม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับสั่งเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่า “การพัฒนาบ้านเมืองเหมือนการสร้างบ้าน เวลาที่มีการสร้างบ้านสิ่งแรกที่ต้องทำคือต้องวางฐานรากฝังเสาเข็ม และเสาเข็มแต่ละต้นจะถูกคำนวณมาแล้วว่า ต้องแบกน้ำหนักเท่าใดแล้วจึงสร้างบ้านได้ แน่นอนว่า ถ้าเสาเข็มวางไว้สำหรับบ้านสองชั้นก็จะแบกรับได้แค่บ้านสองชั้นเท่านั้น การพัฒนาประเทศก็เช่นกัน แต่ที่ผ่านมาประเทศไทยเหมือนการย่างก้าวเข้าสู่การพัฒนาโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงฐานรากของประเทศ ซึ่งน่าจะมีฐานในภาคการเกษตรแต่กลับมุ่งไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่มีความต้องการปัจจัยสำคัญ 3 เรื่อง คือ (1) เงิน ซึ่งประเทศไทยอาจมีไม่พอก็ไปกู้มาเพิ่ม (2) เทคโนโลยี ซึ่งประเทศไทยไม่เคยสร้างอะไรขึ้นมาเองก็จะนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศมาใช้ และ (3) คน ซึ่งมาตรฐานการศึกษาของไทยลดลง มหาวิทยาลัยมากขึ้นแต่คุณภาพจะเห็นว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยตั้งอยู่บนฐานของคนอื่นทั้งสิ้น และเมื่อมีการย้ายฐานการลงทุนออกไป เศรษฐกิจก็ล้มในที่สุด สถานการณ์นี้เป็นวัฏจักรของการพัฒนาเหมือนกับวัฏจักรเชิงพุทธคือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอ

ดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ได้ทรงยึดหลักการพอดีตั้งแต่แรก ไม่ใช่เศรษฐกิจสำหรับคนยากคนจน ไม่ใช่เศรษฐกิจที่จะต้องมาห่อตัว พระองค์ท่านให้ร่ำรวยแต่ร่ำรวยแล้วต้องรักษาให้คงอยู่ร่ำรวยและต้องยั่งยืน และต้องกระจายอย่างทั่วถึง พระองค์ท่านรับสั่งให้คำไว้สามคำเป็นหลักสามประการและฐานใหญ่ไว้หนึ่งฐาน เป็นแนวทางของการพัฒนาประเทศ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2554) ดังนี้

ภาพที่ 1: ความพอเพียง

ที่มา: สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11

ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

(1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

(2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

จากข้อมูลดังกล่าว มีความสำคัญต่อการปฏิบัติตนและผลที่คาดว่าจะได้รับจากการปฏิบัติตนภายใต้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

การสร้างจิตสำนึกต่อการยึดหลักแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการปลูกฝังและปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนให้มีความรู้จักพอ ใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ฟุ่งเฟ้อ ไม่สุรุ่ยสุร่าย ไม่โลภ พึ่งพาตนเองให้มากขึ้น มีความเพียร มีหลักธรรมประจำใจ ต้องให้คนมีความเชื่อและศรัทธา ในแนวทางดำเนินชีวิตเช่นนี้ หากขยายผลออกไปได้มาก และยึดถือปฏิบัติกันเป็นส่วนใหญ่ ความก้าวหน้าที่ดีก็เกิดขึ้นกับตนเองและประเทศโดยรวม วิธีสร้างจิตสำนึกคงมีหลายวิธีตามความเหมาะสมของแต่ละคน อย่างน้อยก็ควรหันกลับมาพิจารณาดูตัวเองว่า วิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ทุกวันนี้พอเพียงอย่างมีเหตุผลหรือไม่ หากจะไม่ จะต้องหาวิธีการให้พอเพียงอย่างมีเหตุผลได้อย่างไร (สรรเสริญ วงศ์ชอุ่ม, 2546) ดังนั้น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ วัฒนธรรม ไม่ใช่เทคนิคการเพาะปลูก แต่เป็นศีลธรรมความไม่ละโมบและการประหยัด เศรษฐกิจพอเพียงเปิดโอกาสให้ทุกคนพออยู่ได้ แตกต่างจากการคิดในด้านเทคนิค ถ้าคิดแต่ด้านเทคนิคก็จะย้ำเฉพาะคน ทำให้เกิดการเอาตัวรอด ซึ่งไม่ตรงกับอุดมการณ์ของเศรษฐกิจพอเพียง การคิดทางเทคนิคทำให้คนไม่เชื่อมโยงกัน ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของสมาชิกในชุมชนที่มีให้แก่เพื่อนบ้านและธรรมชาตินั้น ถือเป็นสองด้านของเหรียญเดียวกัน แนวคิดนี้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่จะต้องคำนึงถึงการพึ่งพาอาศัยกัน พร้อม ๆ กับการรักษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติไปด้วย โลกทัศน์ของเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับอุดมการณ์ คือมนุษย์แต่ละคนไม่ได้เป็นศูนย์กลาง แต่ละคนอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและพึ่งพาธรรมชาติ โลกทัศน์ของเศรษฐกิจพอเพียงส่วนหนึ่งไม่ให้ความสำคัญกับเงิน โดยถือว่าเงินเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ความมั่นคง แต่เงินอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน สิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์สามารถพึ่งพาตนเองได้ในเรื่องปัจจัยยังชีพพื้นฐาน ความสัมพันธ์ทางสังคมของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสัมพันธ์ของชุมชนแต่เดิม หมายถึง สมาชิก

สามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้โดยตรง ซึ่งผ่านระบบเครือญาติ มีพิธีกรรมที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมรองรับ มีค่านิยมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความไว้วางใจกันเคารพเชื่อฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งค่านิยมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง อนึ่ง เป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียง (The main goal of the Sufficiency Economy) คือ ความมั่นคงในปัจจัย 4 ความยั่งยืนของระบบนิเวศ และวิถีชีวิต (นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์, 2546) ลักษณะร่วมระหว่างความยากจน (Poverty) และความเปราะบางต่อความยากจน (Vulnerability) และวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ที่ส่งผลให้คนจนและคนที่มีความเสี่ยงต่อความยากจนมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งท่านได้เน้นว่า ยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และลดความเปราะบางทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้นจำเป็นต้องแก้ไขคุณลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) ปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความเปราะบาง (2) การด้อยความสามารถในการตอบสนองต่อสภาวการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด (adverse shocks) (ปรียานุช พิบูลสราวุธ, 2544)

คณะทำงานโครงการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้ทำการสรุปและสังเคราะห์ผลการสัมมนาจากการระดมสมองผู้นำชุมชนจากทุกภาคของประเทศไทย ที่ร่วมกันทบทวนถึงกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน พบว่า มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547)

1) ระดับจิตสำนึก (level of consciousness) เกิดจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี และรู้สึกถึงความพอเพียง คือ ดำเนินชีวิตอย่างสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ แม้ว่าระดับความพอเพียงของสมาชิกแต่ละคนจะไม่เท่าเทียมกัน แต่สมาชิกทุกคนดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลัก 3 ประการร่วมกัน ได้แก่ (1) การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง (2) การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน และ (3) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

2) ระดับปฏิบัติ (level of practical) ผู้นำชุมชนแต่ละพื้นที่ ได้นำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในระดับปฏิบัติ โดยแบ่งเป็น 4 ขั้น ได้แก่

2.1) การพึ่งตนเองได้ คือ ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อน ให้แต่ละครอบครัวมีการบริหารจัดการอย่างพอดี

2.2) การอยู่อย่างพอเพียง คือ การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง ให้ตนเองอยู่ได้อย่างสมดุล คือมีความสุขที่แท้โดยไม่ให้รู้สึกขาดแคลนจนต้องเบียดเบียนตนเอง หรือดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดีจนต้องเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม

2.3) การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร คือ รู้จักการให้และแบ่งปัน ซึ่งจะทำให้เกิดวัฒนธรรมที่ดี อีกทั้งเป็นการช่วยลดความเห็นแก่ตัว และสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจของตน

2.4) การอยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้ คือ ต้องรู้จักพัฒนาตนเอง โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ เพื่อให้เกิดการระมัดระวังในการกระทำใด ๆ ต่อไป

3) ระดับปฏิเวธ (level of rejection): ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ คือ การวัดผลจากการปฏิบัติตามหลักการข้างต้น กล่าวคือ สมาชิกในแต่ละชุมชนได้พัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น โดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้เกิดความพอเพียงในทุกระดับของการดำเนินชีวิตทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคม

สรุป

ในปัจจุบันนี้ รัฐบาลได้พัฒนานโยบายหลายด้านขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ โดยภาพรวม การดำเนินชีวิตประจำวันตามแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสำคัญอยู่ที่ความพึงพอใจสิ่งที่ตนเป็น พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่ยึดติดกับวัตถุนิยมใด ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นแนวทางที่เอื้อประโยชน์ และเหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทย ซึ่งส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มั่นคง และยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งอยู่บนหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ทางสายกลาง และประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาอุปสรรคในชุมชน แก้ไขข้อจำกัดของกระแสโลกาภิวัตน์และโดยเฉพาะปัญหาอันสืบเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพัฒนาอย่างสมดุล โดยตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่งของสิ่งต่าง ๆ และให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพทักษะความสามารถของประชาชน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ.

จักรี สว่างไพร. (2525). การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานครูโรงเรียนแห่งหนึ่งในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในจังหวัดชลบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชาญชัย อินทรประวัติ. (2547). การพัฒนาคุณภาพชีวิต. นครราชสีมา: เอเชียสาส์น.

นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์. (2546). มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายและความสำคัญ วรรณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์.

นิรันดร์ สุธีนิรันดร์. แนวทางการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนท้องถิ่น. เรียกใช้เมื่อ 30 มิถุนายน 2568 จาก http//dekdee.buu.ac.th.

ประภาพร จินันทุยา. (2536). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชมรมทางสังคมผู้สูงอายุดินแดง. ในวิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ปรียานุช พิบูลสราวุธ. (2544). ความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม: ประสบการณ์จากประเทศไทย(Socioeconomic Vulnerability: Experience from Thailand). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.

พัชรี หล้าแหล่ง. (2556). การศึกษาคุณภาพชีวิตและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรชาวสวนปาล์มน้ำมันในพื้นที่ภาคใต้. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ภัทราภา สุขสง่าและพรรณทิพา ศักด์ทอง. (2557). การทดสอบเบื้องต้นแบบประเมินผลลัพธ์ด้านการใช้ยาที่ได้จากการรายงานของผู้ป่วยสำหรับคุณภาพชีวิตด้านยาโดยมีใช้วิธีเชิงผสมผสาน. วารสารไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ, 9(4),203.

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2554). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ศูนย์ประสานงานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ. (2551). อ้างถึงใน วราพรรณ ลิลัน. คุณภาพชีวิตของชาวนาในพื้นที่ตำบลกระแชง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ปัญหาพิเศษบัณฑิต. ใน วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรจังหวัดยะลา. สาขาสาธารณสุขชุมชน.

สรรเสริญ วงศ์ชอุ่ม. (2546). การพัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ.

สุกัญญา มาลาอี. (2557). คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. เอกสารอัดสำเนาการบรรยายพิเศษวันที่ 14 มิถุนายน 2554. สำนักงานที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). การประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพัฒนาไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากประราชดำริ. (2555). เศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: บางพลัด.

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ. เรียกใช้เมื่อ 30 มิถุนายน 2568 จาก https://www.nationalhealth.or.th/en/node/2110

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำราญ จูช่วย. (2554). วิถีชีวิตคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรีที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ใน รายงานการวิจัย. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากวิทยาลัยราชพฤกษ์.

การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี*

IMPLEMENTATION OF QUALITY-OF-LIFE DEVELOPMENT POLICIES AND PUBLIC PARTICIPATION AFFECTING THE QUALITY OF LIFE OF CITIZENS IN SURAT THANI PROVINCE

มยุรี ครองยุติ[1], กานดา ผรณเกียรติ์[2] และ เบญยาศิริ งามสอาด[3]

Mayuree Klongyuti[1], Kanda Pharonkiet[2] and Benyasiri Ngamsaad[3]

[1-3]มหาวิทยาลัยปทุมธานี

[1-3]Pathumthani University, Thailand

Corresponding Author's Email: Mayuree.fon77@gmail.com

วันที่รับบทความ : 27 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ 1 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 2 ตุลาคม 2568

Received 27 September 2025; Revised 1 October 2025; Accepted 2 October 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) วิเคราะห์การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปปฏิบัติ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรที่ใช้ คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปี ขึ้นไป ที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1,066,439 คน นำมาคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ ได้ จำนวน 400 คน สัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน รวม 20 คน เครื่องมือการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และ

Citation:

*มยุรี ครองยุติ, กานดา ผรณเกียรติ์ และ เบญยาศิริ งามสอาด. (2568). การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 1115-1127.

Mayuree Klongyuti, Kanda Pharonkiet and Benyasiri Ngamsaad. (2025). Implementation of Quality-of-Life Development Policies and Public Participation Affecting the Quality of Life of Citizens in Surat Thani Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1115-1127.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

แบบสัมภาษณ์นำข้อมูลคุณภาพมาวิเคราะห์เนื้อหา สถิติที่ใช้ได้แก่ แจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการจัดสรรทรัพยากรมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2) ผลการวิเคราะห์การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมในการประชุมรับฟังความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีความสัมพันธ์เชิงบวก กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วย “นโยบายที่ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล” พร้อมทั้งปฏิรูปโครงสร้างการทำงานภาครัฐให้เปิดกว้าง โปร่งใส และเข้าใจความซับซ้อนของบริบทพื้นที่

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, การมีส่วนร่วม, นโยบายพัฒนา

Abstract

The objectives of this research were: (1) to study the level of quality of life among people in Surat Thani Province; (2) to analyse the implementation of public policies aimed at improving the quality of life in Surat Thani; and (3) to propose guidelines for enhancing the quality of life of the local population. This study employed a mixed-methods research design. The population consisted of 1,066,439 residents aged 18 years and over, officially registered in Surat Thani Province. The sample size was calculated using Taro Yamane's formula, resulting in a sample of 400 individuals. In addition, 20 key informants, including local leaders and community members, were interviewed. Research instruments included a 5-point Likert scale questionnaire and a semi-structured interview guide. Qualitative data were analysed using content analysis, while quantitative data were analysed using descriptive statistics (frequency, percentage, mean, and standard deviation) and multiple regression analysis.

The findings revealed that: (1) the overall quality of life of the people in Surat Thani Province, as well as the implementation of public policies for quality-of-life development, were at a high level; however, resource allocation received the lowest mean score; (2) public participation in public hearings and in policy evaluation was found to have a statistically significant positive correlation with the quality of life of the population at the 0.05 level; and (3) improving quality of life in Surat Thani Province requires policies that are participatory in planning, implementation, and evaluation stages. Additionally, there is a need to reform the structure of public administration to be more inclusive, transparent, and responsive to the complexity of local contexts.

Keywords: Quality of life, Public participation, Development policy

บทนำ

นโยบายสาธารณะถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหา ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริงนั้น จำเป็นต้องพิจารณาทั้งด้านโครงสร้าง องค์ประกอบภายในองค์กร บุคลากร ตลอดจนกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติต้องอาศัยทั้งความชัดเจนของนโยบาย การมีทรัพยากรที่เพียงพอ การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสนับสนุนจากทั้งภายในและภายนอกองค์กร ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างความชอบธรรมและการยอมรับ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิผลของการดำเนินงานในเชิงพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ

อย่างไรก็ตามสภาพปัญหาปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีการกำหนดนโยบายที่ดี แต่การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติยังคงประสบกับอุปสรรค ทั้งในด้านโครงสร้างการบริหาร ความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย การขาดทรัพยากร และการขาดแรงจูงใจในกลไกของรัฐท้องถิ่น รวมถึงการขาดความเข้าใจในบริบทที่แท้จริงของพื้นที่ ส่งผลให้เกิด “ช่องว่าง” ระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติจริง ซึ่งในหลายกรณี ปัญหามิได้อยู่ที่นโยบาย แต่เกิดจากการที่ผู้ปฏิบัติขาดการยอมรับหรือไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของนโยบายตามแนวคิดของนักสังคมวิทยาองค์การที่มองว่า อำนาจในการเปลี่ยนแปลงนั้นมิได้อยู่ที่โครงสร้างอย่างเป็นทางการเท่านั้น แต่กระจาย

อยู่ในตัวสมาชิกขององค์กรทุกคน โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อกับประชาชนอย่างใกล้ชิด

ในบริบทของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีการขับเคลื่อนนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่องตามแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัด โดยเฉพาะในด้านการเป็นเมืองเกษตรมูลค่าสูง การท่องเที่ยวยั่งยืน และการพัฒนาสังคมให้เป็นสุขนั้น พบว่ายังมีความท้าทายในการนำแนวทางนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติจริงให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในด้านทรัพยากร การบริหารจัดการ และภาวะผู้นำในระดับพื้นที่ ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพของการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อตรวจสอบปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามนโยบาย และเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาที่แท้จริงในระดับพื้นที่ การวิจัยในครั้งนี้จึงมีความสำคัญยิ่งในการสะท้อนความเป็นจริงของกระบวนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมและการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างเหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อวิเคราะห์การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปปฏิบัติ
3. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ระบุรูปแบบของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลทุติยภูมิจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (mixed methods research) ระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปี ขึ้นไป ที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1,066,439 คน แบ่งเป็นชาย 522,942 คน เป็นหญิง 543,497 คน (ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2566)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปี ขึ้นไป ที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 400 คน ซึ่งคำนวณได้จากการหากลุ่มตัวอย่างโดยสูตรของ ทาโร ยามาเน (Taro Yamane, 1973)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยทำการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 10 คน และประชาชน จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 20 ตัวอย่าง โดยเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชน

เครื่องมือที่ใช้วิจัยดังกล่าวผ่านตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความแม่นยำของแบบสอบถาม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC (item-objective congruence index) และนำไปทดลองใช้ (try out) กับประชาชนในจังหวัดชุมพรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเที่ยง จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, 1970) โดยได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .85

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) เนื้อหาเกี่ยวกับการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ 2) เนื้อหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และ 3) เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นไปตามโครงสร้างตัวแปรที่ได้กำหนดไว้ กำหนดข้อคำถามเป็นลักษณะปลายเปิด โดยพัฒนาจากตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1) ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยปทุมธานี เพื่อนำไปประกอบการขอเก็บรวบรวมข้อมูล

2) ผู้วิจัยปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ป้องกันการได้รับข้อมูลที่คาดเคลื่อน และนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่อไป

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพกับกลุ่มตัวอย่าง หลังจากที่ทำการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณแล้ว โดยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 10 คน และประชาชน จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 20 ตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมและความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์ทางสถิติ ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งใช้สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลภาคสนามและการถอดเทปซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยวิธีจัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างสรุป

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ซึ่งมุ่งศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ โดยภาพรวม

การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
แหล่งที่มาของนโยบาย	4.20	0.47	มาก	1
ความชัดเจนของนโยบาย	4.10	0.48	มาก	4
การสนับสนุนนโยบาย	4.09	0.49	มาก	5
ความซับซ้อนในการบริหารงาน	4.17	0.46	มาก	3
สิ่งจูงใจสำหรับผู้ปฏิบัติ	4.19	0.49	มาก	2
การจัดสรรทรัพยากร	4.08	0.53	มาก	6
รวม	**4.14**	**0.29**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ 6 ด้าน **โดยรวม**อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.14, S.D.= 0.29) เมื่อพิจารณารายด้านจากระดับมากไปน้อย ได้แก่ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ แหล่งที่มาของนโยบาย อยู่ในระดับมาก ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.20, S.D.= 0.47) รองลงมา คือ สิ่งจูงใจสำหรับผู้ปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.19 S.D.= 0.49) ความซับซ้อนในการบริหารงาน อยู่ในระดับมาก ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.49, S.D.= 0.23) ความชัดเจนของนโยบาย อยู่ในระดับมาก ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.10, S.D.= 0.48) การสนับสนุนนโยบาย อยู่ในระดับมาก ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.09, S.D.= 0.49) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การจัดสรรทรัพยากรอยู่ในระดับมาก ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.08, S.D.= 0.53) ตามลำดับ

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งมุ่งศึกษาการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปปฏิบัติ ปรากฏดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	Beta	t	Sig
ค่าคงที่ (Constant)	2.541	.333		7.629	.000
แหล่งที่มาของนโยบาย (X_1)	.037	.024	.086	1.551	.122
ความชัดเจนของนโยบาย (X_2)	.014	.030	.031	.457	.648
การสนับสนุนนโยบาย (X_3)	.010	.023	.021	.423	.673
ความซับซ้อนในการบริหารงาน (X_4)	.025	.027	.048	.929	.353
สิ่งจูงใจสำหรับผู้ปฏิบัติ (X_5)	.032	.028	.058	1.159	.247

การจัดสรรทรัพยากร (X_6)	.029	.024	.059	1.183	.238
การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร (X_7)	.027	.022	.064	1.263	.207
การมีส่วนร่วมในการประชุมรับฟังความคิดเห็น (X_8)	.054	.025	.114	2.169	.031*
การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ (X_9)	.026	.030	.058	.858	.391
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (X_{10})	.007	.022	.016	.298	.766
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (X_{11})	.009	.022	.019	.386	.700
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (X_{12})	.052	.023	.113	2.254	.025*
การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (X_{13})	.042	.023	.092	1.805	.072
R = 0.676, R Square = 0.438, Adjuster R Square =.317					
Std. Error of the Estimate = 0.21471 F = 15.725, Sig = 0.044					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 จะพบว่าการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมในการประชุมรับฟังความคิดเห็น (X_8) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (X_{12}) มีความสัมพันธ์เชิงบวก กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ ขณะที่การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านอื่น ๆ ไม่มีระดับนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่า การนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะมีเจตนารมณ์ที่ดีและครอบคลุมหลากหลายมิติ แต่ปัญหาเชิงโครงสร้างในระบบการบริหารราชการ การสื่อสารนโยบาย และการสนับสนุนทรัพยากร ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความสำเร็จของนโยบายในทางปฏิบัติ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้กำหนดนโยบายจะต้องทบทวนกระบวนการขับเคลื่อนอย่างรอบด้าน พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนบรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืนในทุกระดับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานียังมีลักษณะจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำชุมชน ขณะที่ประชาชนทั่วไปยังคงเผชิญกับข้อจำกัดทั้งด้านการเข้าถึงข้อมูล ช่องทางแสดงความเห็น และการมีบทบาทใน

กระบวนการตัดสินใจ การปรับปรุงระบบสื่อสาร การเปิดช่องทางใหม่สำหรับการมีส่วนร่วม และการประเมินผลกระทบเชิงลึกจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมและยั่งยืนในอนาคต และการสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในระดับพื้นที่แสดงให้เห็นว่า แม้ประชาชนจะมีความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรมบางด้าน แต่ยังเผชิญกับความเปราะบางในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ และโอกาสในการพัฒนา การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติจึงจำเป็นต้องมองเห็น “ความซับซ้อนของชีวิต” ที่เชื่อมโยงกันในหลายมิติ พร้อมออกแบบนโยบายที่มีความยืดหยุ่น เข้าถึง และสร้างความเสมอภาคให้กับประชาชนในทุกระดับ

ทั้งนี้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วย “นโยบายที่ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล” พร้อมทั้งปฏิรูปโครงสร้างการทำงานภาครัฐให้เปิดกว้าง โปร่งใส และเข้าใจความซับซ้อนของบริบทพื้นที่ โดยต้องเน้นการสร้างกลไกที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างลึกซึ้งในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาไม่เพียงแค่เกิดขึ้น แต่ยังเป็นที่ยอมรับและยึดโยงกับชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านชีวิตในชุมชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสันติศักดิ์ กองสุทธิ์ใจ และคณะ (2565) ที่พบว่าปัจจัยด้านความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมของชุมชนมีผลเป็นลำดับแรก ขณะที่ด้านความมั่นคงปลอดภัยทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับวาสินี พงศ์ชินฤทธิ (2554) ด้านสุขภาพอยู่ในระดับมากที่สุด สุขภาพและสวัสดิการเป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต ด้านการใช้สติปัญญาอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ Dye (2002) และด้านอื่นๆ ได้แก่ ชีวิตการทำงาน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวิตครอบครัว ล้วนอยู่ในระดับมากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 2 การวิเคราะห์การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติ

1) การนำนโยบายไปปฏิบัติ ด้านแหล่งที่มาของนโยบายมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับพงษ์ภัทร์ รัตนสุวรรณ (2560) และพิมพาภรณ์ พิมพินิจ (2560) ด้านความชัดเจนของนโยบายอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับวัชรินทร์ สุทธิศัย (2555) ด้านการสนับสนุนนโยบายอยู่ในระดับมาก ด้านความซับซ้อนในการบริหารงานอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับพระครูปลัดประวิทย์ วรธมฺโม (2564) ส่วนด้านสิ่งจูงใจสำหรับผู้ปฏิบัติและการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับกาญจน์หทัย กองภา (2564)

2) การมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการมีส่วนร่วมในการประชุมรับฟังความคิดเห็นมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับพิมพาภรณ์ พิมพินิจ (2560) ด้านการรับรู้ข่าวสาร การประชุมแสดงความคิดเห็น การปรึกษาหารือ การปฏิบัติงาน และการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน จากผลการวิจัยเสนอแนวทางพัฒนา 5 ประการ ดังนี้ต่อไปนี้ 1) เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น 2) พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 3) พัฒนาศักยภาพบุคลากรในการสื่อสารและสร้างความเข้าใจนโยบาย 4) พัฒนาระบบการจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมกับความต้องการ และ 5) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับนนทศักดิ์ เอกสันติ์ (2554) ที่เสนอการกระจายอำนาจการตัดสินใจ การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

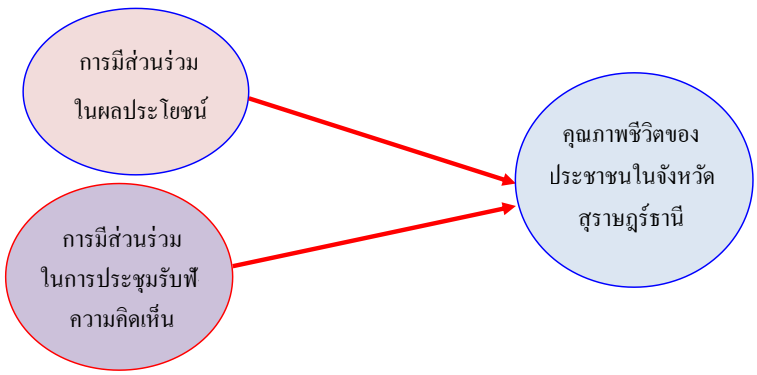

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

การมีส่วนร่วมในการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ไม่เพียงแต่เป็นกระบวนการตามระบอบประชาธิปไตย แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างรัฐและประชาชน อันส่งผลต่อการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระดับท้องถิ่น ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ และสามารถสะท้อนความเห็นของตนและของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ประชาชนกลับให้ข้อมูลว่าตนมักไม่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมอย่างเป็นทางการ หรือเข้าร่วมเพียงบางครั้งเมื่อมีการแจ้งล่วงหน้าอย่างเหมาะสม ความไม่สม่ำเสมอในการเข้าร่วมนี้ส่งผลให้ประชาชนไม่รู้สึกว่าตนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการกำหนดทิศทางของโครงการ

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ไม่ใช่เพียงปลายทางของนโยบาย แต่เป็นแรงผลักสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างแท้จริง โดยต้องดำเนินการด้วยความโปร่งใส เป็นธรรม และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกำหนดและตรวจสอบการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าประชาชนได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาหลายรูปแบบ เช่น การฝึกอบรม การส่งเสริมอาชีพ และการเข้าถึงสวัสดิการ อย่างไรก็ตาม ในระดับประชาชนกลับพบว่ายังมีความรู้สึกว่าโครงการบางส่วนกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือบางครัวเรือนยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ที่ควรได้รับ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาในการกระจายทรัพยากรและความจำเป็นในการประเมินผลกระทบอย่างทั่วถึง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยพบว่าแม้โดยรวมแล้วการดำเนินงานจะมีทิศทางที่ชัดเจนและสอดคล้องกับแนวทางระดับชาติ โดยเฉพาะในมิติของแหล่งที่มาของนโยบายและกลไกจูงใจสำหรับผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นหลายด้านที่สะท้อนถึงความเปราะบางในเชิงโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการทบทวนและปรับปรุงอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน **1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำผลวิจัยไปใช้** ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการกำหนดนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตจากเดิมที่เน้นผลลัพธ์เชิงปริมาณหรือการบรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัด มาเป็นการวางนโยบายที่มีฐานคิดจาก "ชีวิตจริง" ของประชาชนในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย

ทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงควรได้รับการออกแบบให้ลึกซึ้ง ครอบคลุม และเท่าเทียม ไม่ใช่เพียงเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายเท่านั้น แต่ต้องเป็นกลไกหลักในการสร้างนโยบายตั้งแต่ต้นทาง ในขณะเดียวกันภาครัฐควรเร่งปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการให้มีความยืดหยุ่น โปร่งใส และตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะพื้นที่ได้อย่างทันการณ์ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น รวมถึงการเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนและภาคีเครือข่ายในระดับฐานรากเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการพัฒนา จะช่วยลดภาระของรัฐส่วนกลาง และเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ในการจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งควรดำเนินการด้วยหลักธรรมาภิบาลอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในการเข้าถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลหรือพื้นที่ที่มีข้อจำกัดเชิงภูมิศาสตร์หรือโครงสร้างพื้นฐาน ความสามารถในการตอบสนองต่อความเหลื่อมล้ำเชิงระบบและเชิงพื้นที่จะเป็นตัวชี้วัดสำคัญต่อความยั่งยืนของนโยบายในระยะยาว **2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป** ในมุมมองของผู้วิจัย การศึกษาครั้งนี้แม้จะสามารถสะท้อนภาพรวมของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังมีประเด็นสำคัญหลายด้านที่สมควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติมอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือประชาชนในพื้นที่ชายขอบ ซึ่งมักถูกละเลยจากการออกแบบนโยบายสาธารณะ การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วม ทัศนคติ และความต้องการเฉพาะของกลุ่มเหล่านี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำให้นโยบายมีความครอบคลุมและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบในระดับพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติในบางพื้นที่ประสบความสำเร็จ ขณะที่บางพื้นที่กลับเผชิญอุปสรรคอย่างต่อเนื่อง การเข้าใจความแตกต่างในบริบทและกลไกของแต่ละพื้นที่ จะช่วยให้สามารถออกแบบระบบการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมยิ่งขึ้น ท้ายที่สุดผู้วิจัยเห็นว่าการติดตามผลกระทบของนโยบายในระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ และความมั่นคงของชุมชนในช่วงเวลา 5–10 ปีหลังจากการดำเนินนโยบาย การประเมินเชิงลึกในลักษณะนี้จะช่วยสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปปรับปรุงนโยบายให้ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กาญจน์หทัย กองภา. (2564). การนำนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขไปปฏิบัติ: กรณีศึกษา SMART HOSPITAL ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(3), 152.

นนทศักดิ์ เอกสันติ์. (2554). การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษา: องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองบัว อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล.

พงษ์ภัทร์ รัตนสุวรรณ. (2560). การกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ใน วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระครูปลัดประวิทย์ วรธมฺโม. (2564). การกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐบาลไทย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(3), 29.

พิมพาภรณ์ พิมพินิจ. (2560). รูปแบบการนำนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมไปปฏิบัติในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล.

วัชรินทร์ สุทธิชัย. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ดุษฎีนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

วาสินี พงศ์ชินฤทธิ. (2554). คุณภาพชีวิตของประชาชนสองฝั่งคลองแสนแสบ. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

สันติศักดิ์ กองสุทธิ์ใจ และคณะ. (2565). ประสิทธิผลการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ส่งผลต่อนโยบายสาธารณะด้านคุณภาพชีวิตประชาชนในจังหวัดลพบุรี. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 13(2), 164.

Dye, T. R. (2002). Understanding public policy (10th ed.). Prentice-Hall, Inc.

ENHANCING FLIGHT SERVICE SKILLS THROUGH DAVIES' INSTRUCTIONAL MODEL AND VIRTUAL REALITY: A LEARNING INNOVATION FOR UNDERGRADUATES*

Yingzhi Hu[1], Rossarin Jermtaisong[2] and Pornpirom Lhongsap[3]

[1-3]Department of Education, Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani, Thailand

Corresponding Author's Email: rossarin_j@rmutt.ac.th

Received 12 August 2025; Revised 27 September 2025; Accepted 29 September 2025

Abstract

The objectives of the study were to: 1) comparing the flight service skills before and after they had learned through traditional activities, 2) comparing the flight service skills before and after they had learned through Davies' instructional model and Virtual Reality activities, and 3) comparing the flight service skills between those who had learned through traditional activities and those who had learned through Davies' instructional model and Virtual Reality activities. The sample group was 60 second-year undergraduate students during the academic year 2024-2025 at the Science and Technology College of a Chinese university. The samples were selected by cluster random sampling. The instruments consisted of 1) the learning management plan using the traditional activities, 2) the learning management plan using Davies' instructional model and Virtual Reality activities, and 3) the assessment of flight service skills. The statistics used to analyze the

Citation:

* Yingzhi Hu, Rossarin Jermtaison and Pornpirom Lhongsap. (2025). Enhancing Flight Service Skills Through Davies' Instructional Model And Virtual Reality: A Learning Innovation For Undergraduates. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(5), 1128-1144.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

data were mean, standard deviation, independent samples t-test, and dependent samples t-test.

The results showed that: 1) the flight service skills the second-year undergraduate students after learning through the traditional activities were higher than those before learning at the statistical significance level of .05; 2) the flight service skills of the students after learning through the Davies' instructional model and Virtual Reality activities were higher than those before learning at the statistical significance level of .05; and 3) the flight service skills of the students after learning through Davies' instructional model and Virtual Reality activities were higher than those after learning through the traditional activities at the statistical significance level of .05.

Keywords: Davies' Instructional Model, Virtual Reality, Flight Service Skills

Introduction

Flight service skills constitute a critical competency within the aviation industry, integrating safety protocols, emergency response, passenger communication, and service management (Casner et al., 2014 : 1506–1516). The cultivation of these skills traditionally relies on high-cost flight simulators and real-flight training, posing significant economic burdens and safety risks (Kamel, 2006 : 16–22; Chittaro & Buttussi, 2015 : 529–538). For instance, simulator-based training requires substantial investment in equipment maintenance and professional operators, while limited exposure to real emergencies hinders skill mastery (Brookings et al., 2006 : 361–377). These constraints are particularly pronounced for novice trainees, who face heightened psychological stress during high-stakes scenarios (Maqsoom et al., 2023 : 1528).

The advent of Virtual Reality (VR) technology offers a transformative solution. By simulating immersive three-dimensional environments, VR enables risk-free, repetitive practice of complex flight operations—from routine passenger

service to emergency evacuations (Dede, 2009, pp. 66–69; Beaubien & Baker, 2017 : 445–450). This technology not only reduces training costs by 40–60% compared to physical simulators (Onyesolu & Eze, 2011 : 53–70) but also provides scalable scenarios for diverse skill development (Rizzo et al., 2011 : 176–187). For example, VR platforms allow trainees to rehearse medical emergencies or cabin fires repeatedly, enhancing decision-making fluency without real-world consequences (Srinivasan et al., 2022 : 246–262).

Despite VR's potential, its pedagogical efficacy depends on the use of structured instructional frameworks. Davies' instructional model (1971), emphasizing systematic skill acquisition through five phases—Review, Presentation, Guided Practice, Independent Practice, and Application—provides such a foundation (Davies, 1972 : 45–82). This model aligns seamlessly with VR's capabilities: Guided Practice in VR offers real-time feedback during simulated service tasks (Brown et al., 2023 : 23–31); Application phases leverage VR to replicate high-pressure scenarios (e.g., turbulence management), bridging theory and practice (Slater, 2017 : 19–33).

However, current research lacks rigorous validation of this synergy in flight service education. While VR applications in medicine or military training are well-documented (Jensen & Konradsen, 2018 : 1515–1529), few studies have examined their coupling with evidence-based pedagogies, such as Davies' model for aviation contexts (Sun et al., 2021 : 104–115). This gap impedes the optimization of VR's educational potential.

Moreover, the dynamic nature of flight service demands that trainees not only acquire technical knowledge but also cultivate adaptive soft skills such as intercultural communication, situational awareness, and emotional regulation (Zhang et al., 2020 : 312–326). Traditional classroom or simulator training often struggles to recreate the real-time pressure, passenger diversity, and unpredictability of in-flight scenarios (Kim & Park, 2019 : 105–117). In contrast, VR allows for customized training modules that reflect diverse passenger profiles,

multilingual interactions, and even rare but high-impact situations such as unruly passenger behavior or sudden medical emergencies. These immersive environments can simulate variable lighting, turbulence, or crowd noise—elements that are difficult to reproduce in traditional settings—thereby improving trainees' emotional resilience and customer service consistency (Cheng et al., 2021 : 88–101).

In parallel, educational technology research has increasingly emphasized the need for pedagogical alignment in immersive learning environments. Studies warn that without a guiding instructional model, the novelty of VR may overshadow learning objectives, leading to cognitive overload or disengagement (Makransky & Petersen, 2021 : 1–12). By incorporating Davies' model, which scaffolds learning from familiar content to complex application, instructors can ensure that VR sessions are purpose-driven and skill-specific. For instance, the Review phase reinforces prior learning before introducing new VR modules, while the Independent Practice stage promotes self-regulated learning within the simulated environment. This structured approach not only enhances skill retention but also supports assessment standardization and instructional consistency (Anderson et al., 2020 : 244–259). Therefore, strategically integrating VR within evidence-based frameworks is essential for realizing its full educational potential in aviation service training.

Objectives

1. Comparing the flight service skills before and after they had learned through traditional activities.

2. Comparing the flight service skills before and after they had learned through Davies' instructional model and Virtual Reality activities.

3. Comparing the flight service skills between those who had learned through traditional activities and those who had learned through Davies' instructional model and Virtual Reality activities.

Literature Review

The Davies teaching model is highly structured and systematic, with its core idea being to help students master skills through clear instructional steps and frequent practice. In traditional teaching models, teachers impart new content through demonstrations and explanations, while students practice under the teacher's guidance and improve their skill proficiency through independent practice (Rosenshine, 2012 : 21-23). Although this model emphasizes repeated practice for students and feedback from teachers, in high-skilled disciplines such as flight services, students often lack sufficient practical opportunities, making it difficult to enhance their operational skills in a short period. The introduction of virtual reality technology offers a solution that breaks through traditional limitations. Through VR technology, students can engage in repeated practice in immersive virtual environments, simulating various scenarios in-flight services, such as onboard services and emergency evacuation, which are typically challenging to achieve under traditional teaching models (Villena-Taranilla et al., 2022 : 100434). VR technology provides students with a safe and flexible training platform, significantly increasing their learning frequency and effectiveness.

Methodology

The research on the development of activities through Davies' instructional model and Virtual Reality (VR) to improve flight service skills of second-year undergraduate students was conducted as follows:

1. In the process of skills development, various instructional models have been proposed. One notable example is Davies' instructional model, which outlines a

structured sequence of teaching steps that enable students to quickly familiarize themselves with new skills and apply them efficiently in practical contexts. Davies' instructional model consists of four core steps designed to promote not only conceptual understanding but also mastery through repetition and continuous practice. These steps emphasize the refinement of previously acquired skills while guiding learners toward achieving fluency and precision.

In parallel, the integration of Virtual Reality (VR) technology into education has opened new possibilities for enhancing skill development. As a powerful digital tool, VR enables students to engage in immersive simulations, offering opportunities for intensive practice in safe, controlled environments—especially valuable in situations where real-world risks are present. When combined with structured models like Davies', VR can reinforce skill acquisition by providing realistic, repeatable, and risk-free scenarios that facilitate Professional competency.

2. Population and Sample: The population in this study consisted of four classrooms with 200 second-year undergraduate students during the academic year 2024-2025. The research sample was 60 students, selected by cluster random sampling, and consisted of two classrooms. One class, 30 students, was selected as the experimental group, while another class was selected as the control group.

3. Variables: The independent variables in this research comprised two methods : 1) the traditional approach and 2) Davies' instructional model integrated with Virtual Reality. The dependent variable in this research was flight service skills

4. Research Instrument: The research instruments utilized in this study were developed to evaluate the effectiveness of traditional learning activities and Davies' instructional model integrated with Virtual Reality (RSIA) in enhancing the flight service skills of students. The instruments comprised lesson plans, learning

activities, and assessment tools, all subjected to a rigorous validation process to ensure reliability and alignment with the study's objectives.

First, the lesson plan for the traditional learning group was designed using a structured, teacher-centered approach. It followed a conventional three-step format: 1) Introduction—setting learning goals and engaging learners, 2) Learning Activity—delivering core content through lectures and demonstrations, and 3) Conclusion—summarizing key points and assessing comprehension. This lesson plan covered four essential units: 1) Basic flight service skills, 2) Emergency response and safety drills, 3) Communication skills and adaptability in-flight services, and 4) Customer service management. The plan underwent expert validation involving five specialists from curriculum design, aviation services, and educational measurement. Using the Index of Item Objective Congruence (IOC), the content achieved a validity threshold of ≥ 0.50, with the final version reflecting expert suggestions. The analysis results showed that the IOC value was equal to 1.00

Second, the lesson plan for the experimental group incorporated Davies' instructional model and VR technology. The design followed 4 key instructional steps: 1) Review of previously learned material, 2) Presentation of new content, 3) Independent practice, and 4) Application of skills in realistic VR simulations.

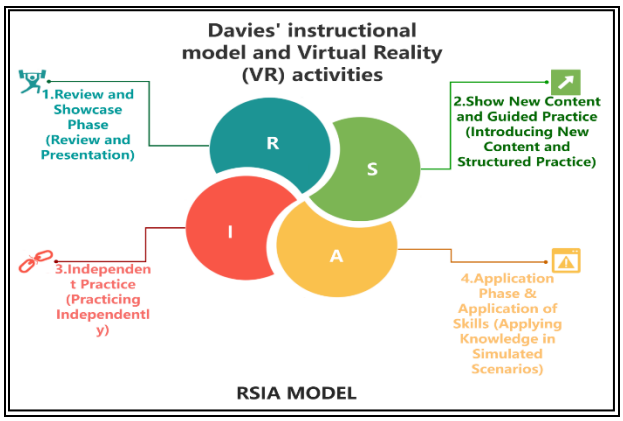

Figure 1 Davies' instructional model and Virtual Reality activities (RSIA Model)

These activities were aligned with VR phases, including a showcase, practice, and application phase, providing students with immersive, hands-on training in simulated flight
environments. Real-time feedback and scenario-based learning were integrated to reinforce skill acquisition.

The development process mirrored that of the traditional group: literature review, draft development, expert review, IOC analysis, and final revisions based on feedback. The IOC values met the required standard, which was equal to 1.00, confirming content validity.

Finally, the Assessment of Flight Service Skills instrument was developed using a rubric-based evaluation framework. This rubric measured four key dimensions of flight service competencies: (1) Service Quality, (2) Emergency Response, (3) Passenger Communication, and (4) Service Process Management. Like the lesson plans, the assessment tool underwent expert validation, with IOC values ranging from 0.60 to 1.00. To ensure reliability, Cronbach's Alpha Coefficient (α) was calculated, resulting in a value of 0.925—indicating high internal consistency. Pretests and posttests were administered to both control and experimental groups, enabling comparative analysis of skill development outcomes.

These instruments collectively ensured that the instructional interventions were pedagogically sound, aligned with educational objectives, and capable of accurately measuring student performance in flight service skills.

5. Data Analysis: The data analysis for hypothesis testing employed both dependent and independent sample t-tests. The dependent sample test was utilized to compare the flight service skills before and after the implementation of the traditional teaching method among students. The dependent samples t-test was used to assess the flight service skill before and after the application of

Davies' instructional model and Virtual Reality (VR) within the same group of students.

Furthermore, an independent sample t-test was conducted to compare the flight service skills between students exposed to the traditional teaching method and those who experienced Davies' instructional model and Virtual Reality (VR).

Results

1. The analysis compared the flight service skills before and after learning management through a traditional activity for second-year undergraduate students.

Table 1 The flight service skills of second-year undergraduate students before and after they had learned through traditional activities.

Traditional activities	n	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig.
Before	30	11.13	2.430	8.109	29	0.000
After	30	14.77	2.539			

*p< .05

Table 1 showed that the students' flight service skills before the traditional activities were 11.13 ($\bar{x}$ =11.13, S.D. = 2.430), and after learning, it increased to 14.77 ($\bar{x}$ = 14.77, S.D. = 2.539). When comparing the test scores for both tests, it was found that students' flight service skill after learning management through the traditional activities was significantly higher than before at a statistical significance level of .05.

2. The analysis compares the flight service skills before and after learning management through Davies' instructional model and Virtual Reality activities for second-year undergraduate students.

Table 2 The flight service skills before and after learning management through Davies' instructional model and Virtual Reality activities.

Davies' instructional model and Virtual Reality activities	n	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig.
Before	30	11.37	0.955	20.221	29	0.000
After	30	17.87	1.520			

*p< .05

Table 2 showed that the students' learning achievement in flight service skills had a mean of 11.37 ($\bar{x}$ = 11.37, S.D. = 0.955) before the game-based learning and 17.87 ($\bar{x}$ = 17.87, S.D. = 1.520). Compared with t-scores, it was found that the students' flight service skills after Davies 'instructional model and Virtual Reality activities were significantly higher than before, at a statistical significance level of .05.

3 . The analysis compared the flight service skill through learning management through traditional activities and Davies 'instructional model and Virtual Reality activities for second-year undergraduate students

Table 3 The flight service skills between traditional activities and Davies' instructional model and Virtual Reality activities.

Learning Management	n	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig.
Traditional activities	30	14.77	2.539	-5736	58	0.000
Davies' instructional model and Virtual Reality activities	30	17.87	1.520			

*p< .05

Table 3 showed that the students' flight service skills had a mean score of 14.77 ($\bar{x}$ = 14.77, S.D. = 2.539) with the traditional activities and 17.27 ($\bar{x}$ = 17.87, S.D. = 1.520) with Davies 'instructional model and Virtual Reality activities. When comparing the test scores, it was found that the flight service skill of students using Davies 'instructional model and Virtual Reality activities was

significantly higher than those using the traditional activities, at a statistical significance level of .05.

Discussion

1. The comparison of students' flight service skills before and after implementing the traditional method for learning management revealed that the mean score after learning was higher than the mean score before learning, with a statistical significance of .05. Traditional instruction significantly enhanced flight service skills due to structured teacher guidance and incremental practice. Instructors provided real-time feedback during learning e.g., correcting safety briefing postures, enabling immediate error correction—aligning with Jenkins, A, (2019, pp.85) teachers' actions and language become the target imitated by learners whose outlook towards right and wrong, attitude, value orientation, and academic level have a great impact on students. So, after traditional teaching, students' skills are higher than before and causing certain teaching effects. These findings suggest that traditional teaching was effective in promoting core aviation service competencies among the learners.

2. A comparison of students' flight service skills before and after using the Davies' instructional model integrated with Virtual Reality revealed a statistically significant improvement ($p < .05$). Davies' instructional model offers a systematic framework for skill acquisition, emphasizing structured phases: reviewing prior knowledge, demonstrating new content, guided practice, independent practice, and applying skills in realistic contexts. This model aligns with cognitivist theories, as repeated practice coupled with immediate feedback strengthens memory retention and behavioral automation (Davies, 1971, pp. 151-160; Rosenshine, 2012, pp. 35-36).

When integrated with Virtual Reality, it creates a dynamic learning cycle where virtual simulations provide safe environments for high-frequency drills,

while the model's reflective steps deepen knowledge internalization (Jensen & Konradsen, 2018, pp. 1515-1529). Empirical studies confirm synergistic benefits of this integration. VR's immersive scenarios, e.g., cabin emergencies, passenger interactions, enable learners to transfer theoretical knowledge into practical skills, significantly improving performance in complex tasks like safety demonstrations and crisis management (Slater, 2017, pp. 19-33; Wu et al., 2020, pp. 1991-2005). Research further notes that VR increases skill retention rates, as real-time feedback and adaptive scenarios cater to individualized learning needs (Li et al., 2022, pp. 1851-1882). Such evidence positions VR-enhanced pedagogy as a transformative tool for vocational education, particularly in high-stakes fields like aviation services. Concurrently, Davies' model enforced the structured and repeated practice of each virtual scenario, ensuring procedural consistency and learner confidence.

3. The results of comparing the students' flight service skills who studied through the Davies' instructional model integrated with Virtual Reality were significantly higher than those who studied through the traditional method, with a statistical significance of .05. This may be attributed to the harmonious combination of Davies' learning management model and the potential of Virtual Reality technology. Davies' model, which emphasizes systematic skill development through five stages: Review, Presentation, Guided Practice, Independent Practice, and Application, provides a strong foundation for developing procedural knowledge (Davies, 1972, pp. 45–82).

When combined with the potential of Virtual Reality, which can realistically simulate aviation operations, students are given repeated practice in low-risk situations, ranging from normal passenger service to emergency situations such as evacuating passengers during a cabin fire (Dede, 2009, pp. 66–69; Beaubien & Baker, 2017, pp. 445–450), creating a safe yet realistic learning environment. The integration of the two approaches is designed into four main

steps: 1) Service Quality, 2) Emergency Response, 3) Passenger Communication, and 4) Service Process Management. This allows students to practice applying conceptual knowledge in a simulated context that closely resembles real-world situations. Empirical studies confirm that integrating Davies' model with VR significantly improves operational accuracy and retention in skill-based disciplines (Li et al., 2022, pp. 1851–1882).

However, limited scenario diversity restricted emergency response mastery. Traditional methods failed to simulate high-risk events (e.g., cabin fires or medical crises), resulting in only marginal gains in adaptability. As Brookings et al. (2006) noted, absence of contextual stressors impedes decision-making automation gap VR technology directly addresses through immersive simulation (Wu et al., 2020, pp. 1998-2000).

Recommendation

To implement this teaching approach, two key considerations are: 1) educators should prioritize designing Virtual Reality simulations of high-risk aviation situations, such as cabin fire drills, and embedding Davies' post-simulation reflection notes to deepen metacognition; and equipping and managing Virtual Reality resources so that they can be effectively used in each learning phase. Future research should explore cross-disciplinary applications in hospitality, medical, and high-speed rail training to validate the ability to develop professional practices; long-term skill retention by tracking graduates' performance and assessing real-world crisis management capabilities; and multi-modal assessments integrating biometric data, such as VR emergency eye movement tracking, to measure the link between cognition and behavior.

References

Bernier, A., Carlson, S. M., & Whipple, N. (2010). From external regulation to self-regulation: Early parenting precursors of young children's executive functioning. Child Development, 81(1), 326–339.

Cutting, L. E., Materek, A., Cole, C. A., Levine, T. M., & Mahone, E. M. (2009). Effects of fluency, oral language, and executive function on reading comprehension performance. Annals of Dyslexia, 59(1), 34–54.

Diamond, A. (2013). Executive functions. Annual Review of Psychology, 64, 135–168.

Hackman, D. A., & Farah, M. J. (2009). Socioeconomic status and the developing brain. Trends in Cognitive Sciences, 13(2), 65–73.

Hamre, B., Hatfield, B., Pianta, R., & Jamil, F. (2014). Evidence for general and domain-specific elements of teacher-child interactions: Associations with preschool children's development. Child Development, 85, 1257–1274.

Kenbuppha, A. (2003). Development of science experimental packages on matter and its properties for Prathomsuksa Six students. In Master's thesis. Srinakharinwirot University.

La-orkul, K. (2019). Development of a digital literacy learning package using brainstorming technique interactive infographics design for secondary school student. Srinakharinwirot Academic Journal of Education, 20(2), 1–13.

Malison, J. (2018). The use of cooperative learning strategy STAD to promote Chinese for communication of Mattayom Suksa One students. In Master's thesis. Maha Sarakham Rajabhat University.

Ministry of Education. (2017). Early childhood curriculum B.E. 2560 (A.D. 2017). Bangkok, Thailand: Aksornthai Printing Ltd., Part.

Miwan, D. (2009). A study of the achievement in science and the ability to solve scientific problems of Mathayom 5 students who received learning management by a set of science problem-solving activities. In Master's thesis, Srinakharinwirot University.

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "frontal lobe" tasks: A latent variable analysis. Cognitive Psychology, 41, 49–100.

Nguyen, T., & Duncan, G. J. (2019). Kindergarten components of executive function and third grade achievement: A national study. Early Childhood Research Quarterly, 46, 49–61.

Office of the Basic Education Commission. (2018). Early childhood education curriculum guide A.D. 2017. Bangkok, Thailand: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand Publisher.

Pianta, R., LaParo, K., & Hamre, B. (2008). Classroom Assessment Scoring System PreK Manual. Baltimore, MD: Brookes Publishing.

Pokam, N. (2020). Executive functions for early childhood. Academic Journal of Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, 9(2), 707–721.

Promsukkul, P. (2018). Music and executive functions. Veridian E-Journal, 11(2), 1175–1792.

Raven, J., Raven, J. C., & Court, J. H. (1998). Manual for Raven's Progressive Matrices and Vocabulary Scales. Section 2: The Coloured Progressive Matrices. Oxford, England: Oxford Psychologists Press.

Samphaorot, P. (2009). Problem-based teaching set on basic data analysis for Mathayom Three students. In Master's thesis. Srinakharinwirot University.

Swanson, H. L. (2006). Cross-sectional and incremental changes in working memory and mathematical problem solving. Journal of Educational Psychology, 98(2), 265–281.

Thanasetkorn, P. (2021). A guide to organizing playground activities to build EF brain skills. Nakhon Pathom, Thailand: National Institute for Child and Family Development, Mahidol University.

Ukamaka, E. J. (2024). Early childhood education and development: Innovations and best practices. Journal of Arts and Management, 3(3), 48–52.

Ursache, A., Blair, C., & Raver, C. C. (2012). The promotion of self‐regulation as a means of enhancing school readiness and early achievement in children at risk for school failure. Child Development Perspectives, 6(2), 122–128.

Visu-Petra, L., Cheie, L., Benga, O., & Miclea, M. (2012). The structure of executive functions in preschoolers: An investigation using the NEPSY battery. Procedia – Social and Behavioral Sciences, 33, 627–631.

Vygotsky, L. S. (1984). Child psychology (D. B. Elkonin, Ed.). Moscow, Russia: Pedagogy Publishing.

Wang, J. M. (2019). Study on the development of executive function subcomponents in 3–6-year-old children. Psychological Development and Education, 2019(1), 1–10.

Wang, R. M. (2016). The advantages and disadvantages of second language learning: From the perspective of cognition and language. Journal of East China Normal University (Educational Sciences), 2016(1), 90–97.

Weiland, C., & Yoshikawa, H. (2013). Impacts of a prekindergarten program on children's mathematics, language, literacy, executive function, and emotional skills. Child Development, 84(6), 2112–2130.

Willoughby, M. T., Kupersmidt, J. B., & Voegler-Lee, M. E. (2012). Is preschool executive function causally related to academic achievement? Child Neuropsychology, 18(1), 79–91.

Willoughby, M. T., Wylie, A. C., & Blair, C. B. (2017). Executive function in early childhood: Longitudinal measurement and latent growth modeling. Journal of Learning Disabilities, 50(4), 416–428.

Zelazo, P. D., & Carlson, S. M. (2020). The neurodevelopment of executive function skills: Implications for academic achievement gaps. Psychology & Neuroscience, 13(3), 273–298.

วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม

_**********_

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม

วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ บทวิจารณ์หนังสือ แก่นักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ นักศึกษาทุกระดับ และผู้สนใจทั่วไป ในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา **ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 6 ฉบับ (ราย 2 เดือน) ดังนี้ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 เดือน มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 เดือน พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 เดือนกรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 เดือนกันยายน – ตุลาคม และ ฉบับที่ 6 เดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม**

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับศาสนาและปรัชญา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3) บทความปริทัศน์ (Review Article) เป็นบทความที่เขียนขึ้นจากการทบทวนเอกสารวิชาการ ทั้งทางด้านทฤษฎีและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งที่ก าหนดไว้ โดยมีการทบทวนวรรณกรรมค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลที่มีอยู่แล้วจากแหล่งต่างๆ และน ามาประมวลเรียบเรียงในรูปบทความ

4) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) เป็นการค้นหาข้อดีและข้อไม่ดีของเรื่องที่จะวิจารณ์ชี้ให้เห็นข้อบกพร่อง พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขให้ดีขึ้น เป็นการวิจารณ์เพื่อสร้างสรรค์

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 250-300 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2) ชื่อผู้เขียนและผู้ร่วมเขียนบทความ

3) สถาบันภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4) Corresponding Author's Email (อีเมลผู้ติดต่อประสานบทความ)

5) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ

6) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

7) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

8) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

9) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

10) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

11) สรุป (Conclusion) /ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

12) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2) ชื่อผู้เขียนและผู้ร่วมเขียนบทความ

3) สถาบันภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4) Corresponding Author's Email (อีเมลผู้ติดต่อประสานบทความ)

5) บทคัดย่อ (Abstract)

6) บทนำ (Introduction)

7) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามสำดับ

8) สรุป (Conclusion)

9) เอกสารอ้างอิง (Reference)

บทความปริทัศน์และบทวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2) ชื่อผู้เขียนและผู้ร่วมเขียนบทความ

3) สถาบันภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4) Corresponding Author's Email (อีเมลผู้ติดต่อประสานบทความ)

5) ข้อมูลส่วนประกอบของหนังสือที่วิจารณ์ ดังนี้

5.1 ภาพปกหนังสือ

5.2 แปลจากหนังสือ: .....

5.3 ผู้เขียน: .....

5.4 ผู้แปล: .....

5.5 สำนักพิมพ์: .....

5.6 ปีที่พิมพ์: .....

5.7 จำนวนหน้า: .....

6) บทนำ (Introduction)

7) เนื้อเรื่อง (Content)

8) บทวิจารณ์

9) สรุป (Conclusion)

10) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้**วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น *การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคนสู่อุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559)* โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ /เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย รูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซร้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสาวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คุ้มรักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎี ก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Phathong, K., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สอง และตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N, 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S., et al.)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อหนังสือ.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษฎา ผาทอง. (2548). ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์ : แนวคิด ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์/: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556 ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร.//ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษฎา ผาทอง และคณะ. (2562). พระพุทธศาสนากับการเมือง. วารสารวไลยอลงกรณ์ ปริทรรศน์, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง). สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิถีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก http://www.tpso.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระบทสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจนุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

เกษฎา ผาทอง. (2564). ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์ : แนวคิด ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ประภัสสร ปรี่เอี่ยม และธรรมนูญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็ก สำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

พระสุดรักษ์ วิสุทฺโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกं 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPMปีงบประมาณ 2560 (อินเตอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก http://atg.hdc.moph.go.th

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.

Elizabet, B. (1990). Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helpgiving practices and family-Centered care. Pediatr Nurs, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ของวารสารวารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม ได้ที่ https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/ เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : journalsocialdevelopment@gmail.com

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสารลิ้งค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1] (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1] (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด[1] (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด[1] (อังกฤษ) (12 pt)

Corresponding Author's Email: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4.สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1] (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1] (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด[1] (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด[1] (อังกฤษ) (12 pt)

Corresponding Author's Email: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความปริทัศน์และบทวิจารณ์หนังสือ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1] (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1] (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด[1] (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด[1] (อังกฤษ) (12 pt)

Corresponding Author's Email: (12 pt)

(14 pt)

แปลจากหนังสือ:

ผู้เขียน:

ผู้แปล:

สำนักพิมพ์:

ปีที่พิมพ์:

จำนวนหน้า:

บทนำ (18 pt)

(16 pt) บริบท ความเป็นมา ของหนังสือหรือประเด็นที่ศึกษา.....

.....

.....

.....

.....

เนื้อเรื่อง (18 pt)

(16 pt) องคประกอบของหนังสือหรือประเด็นที่ศึกษา บท หมวดหมู่ ลักษณะ ชนิด ประเภท วัตถุประสงค สาระ ประเด็น แงคิด มุมมอง ฯลฯ

บทวิจารณ์ (18 pt)

(16 pt) นำเสนอหลักการ แนวคิด ผานการวิเคราะห สังเคราะห วิจารณ ที่สะท้อนมุมมองเหตุผลความคาดหวัง ผลกระทบ สาระสำคัญ ตามหลักทฤษฎีเชิงวิชาการ พรอมเสนอแนะแนวทางเพื่อการแกไข การสงเสริมและพัฒนาตอยอด (อางอิงถามี)

จุดเด่น

จุดด้อย

สรุป (18 pt)

(16 pt) สรุปภาพรวมครอบคลุมผลการศึกษาที่นำเสนอ สะท่อนคุณคา การนำไปใช่ประโยชน เปนความเรียงไมใสเลขเปนข่อมาตรา ไมเอียง ไมหนา ไมแทรกภาพโมเดล สะทอนคุณคาทางวิชาการ

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

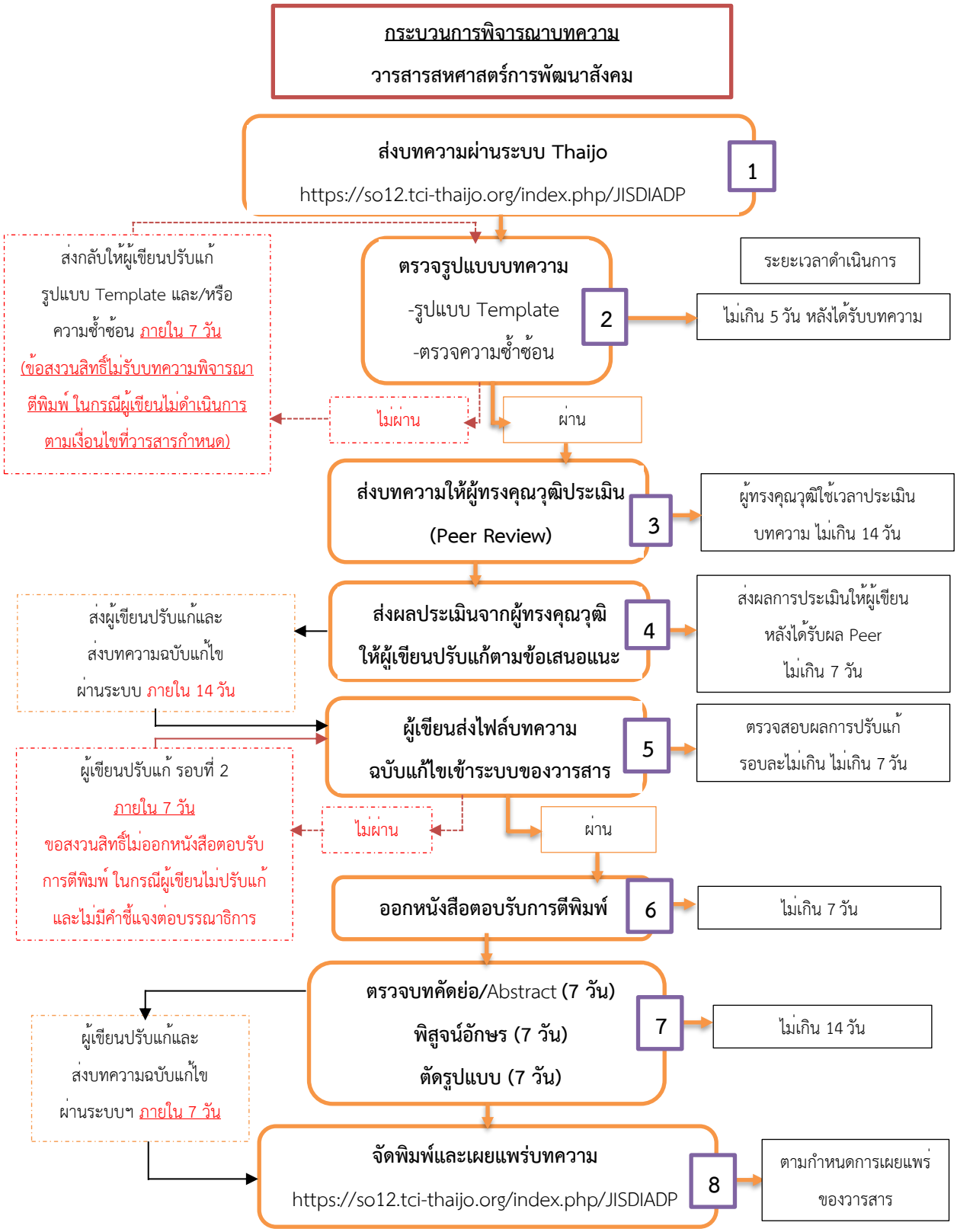

หมายเหตุ: ระยะเวลาของกระบวนการพิจารณาบทความตั้งแต่ผู้นิพนธ์ส่งบทความเข้าระบบ ขั้นตอนที่ 1-6 ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน ในการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์ (ผู้นิพนธ์บทความต้องปรับแก้บทความตามกำหนด)